

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ ОМУЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН БА НОМИ
САДРИДДИН АЙНӢ

ДОНИШНОМАИ
ДОНИШГОҶИ
ОМУЗГОРӢ

Душанбе
2021

ТКБ Я 2 74.58 (2 тоҷик)

Д-75

ТДУ 378 (03) (575.3)

Тибқи қарори Шурои олимони донишгоҳ аз 26.02.2021 таҳти № 8 ба ифтихори 90-солагии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни интишор шудааст.

Зери назари ректори ДДОТ ба номи С. Айни, доктори илмҳои таърих,
профессор Нуъмонҷон Ғаффорӣ

Мураттибон: Саидмуроди Хочазод, Саҳидод Раҳматуллозода,
Шарифмурод Исрофилниё

Ҳайати таҳририя: Ғаффорӣ Н. (раис), Қосимӣ С., Мирзораҳимов А., Хочазод С.
(муовини раис), Исрофилниё Ш., Раҳматуллозода С., Самиев Б., Хусайнов А.

Мухаррирон: Хочазод С., Раҳматуллозода С.

Донишномаи донишгоҳи омӯзгорӣ.-Душанбе: ЭР-граф, 2021.- 950 саҳ.

ISBN

@ ДДОТ, 2021

ПЕШГУФТОР

Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни нахустин мактаби олий дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва асосгузори илму маърифат ва фарҳанги давраи нави таърихи халқи тоҷик маҳсуб ёфта, дар рушди шабакаи мактабҳои ҳафтсола, миёна ва омӯзишгоҳҳои техникумҳо ва қисме аз мактабҳои олии ҷумҳурӣ нақши муассир дорад. Соли 2021 ин кохи маърифат 90-сола шуд. Дар тӯли навад соли фаъолият ин даргоҳи маърифатро зиёда аз 100 ҳазор нафар мутахассисони соҳаи маориф хатм кардаанд.

Дастпарварони донишгоҳ имрӯз дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти мамлакат ва берун аз ҳудуди он фаъолият доранд. Қисме аз онҳо ба корҳои масъули давлатдорӣ машғуланд, ки дар байни онҳо муовинони сарвазирӣ вазири Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кормандони масъули Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва масъулони мақомоти кудратӣ ҳастанд. Бисёр дастпарварони донишгоҳ олимони барҷастаи соҳаҳои гуногуни илмӣ ҷумҳурӣ, шахсиятҳои маъруфи ҷодаи назму наср буда, дастоварду кашфиёти онҳо аз ҷониби олимони ва аҳли қалами хориҷи дуру наздик эътироф ва қадрдонӣ карда шудааст.

Роҳбарияти донишгоҳ новобаста ба мушкилот ҳамвора барои рушди таҳкими заминаи моддию техникаӣ, таълимию методӣ ва иқтисодии кадрӣ он талош ва саъй намудаанд. Дар натиҷа донишгоҳи омӯзгорӣ ҳамқадами замони гардида, ба маъруфтгарин макони илму маърифат, бузургтарин маркази омода намудани мутахассисон, беҳтарин маъвои тарбиятгари насли наврас ва қавитарин маркази ташаккулдиҳандаи маънавияти ҷавонон мубаддал шуд.

Расидан ба истиклоли давлатӣ, бешак, марҳилаи нави таърихӣ дар тамоми соҳаҳо, бавижа дар ҷодаи омӯзишу парвариш, фаъолияти илмӣ ва густариши робитаҳои муфид бо давлатҳои хориҷи дуру наздик мебошад.

Мактабу маориф, рушди такомули соҳаи мазкур аз рӯзҳои аввали истиклоли кишвар мавриди таваҷҷуҳи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қарор гирифта, ба яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати давлат бадал шуд. Дар натиҷаи ин ғамхорӣ дар соҳаи мактабу маориф дигаргуниҳои назаррас падид омад, дар марҳилаи кӯтоҳ садҳо биноҳои таълимӣ бо технологияи замонавӣ мучахҳаз мавриди баҳрабардорӣ қарор гирифт, вазъи иқтисодии омӯзгорон зина ба зина боло рафт, омӯзгор ба сифати барафрӯзандаи ҷароғи маърифати ҷомеа симои нави худро пайдо кард, мактабу маориф хусусияти миллӣ касб кард, таълиму тарбия ҳамқадами замони ва ба равандҳои имрӯзаи фазои ҷаҳонии таҳсилот ҳамроҳанг гардид.

Таъмиру таҷдиди биноҳои донишгоҳ, сохтмони се биноҳои нави замонавӣ ва бо маводи зарурии таълимӣ мучахҳаз гардонидани онҳо,

маблағгузорӣ барои харидорӣ намудани адабиёти илмию таълимӣ, асбобу анҷоми озмоишӣ ва аёният далели равшани тасдиқи ин фикр аст.

Роҳбарият ва ҳайати омӯзгорону кормандони донишгоҳ пайваста ҷаҳд меварзанд, ки дар иҷрои дастуру супоришҳои дар назди аҳли маориф гузоштаи мақомоти олии роҳбарии Тоҷикистон ва рушди рӯзафзуни таълиму тарбияи омӯзгорони ояндаи кишвар саҳми арзанда гузоранд. Дастовардҳои донишгоҳ дар солҳои истиқлол, махсусан дар қорҳои илмию таҳқиқотӣ, таълифи китобҳои дарсию дастурҳои методӣ ва барномаҳои таълимӣ, баланд бардоштани сифати таълиму тарбия ва татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф назаррасанд.

Донишномае, ки ба муносибати 90-солагии ин даргоҳи муқаддас таълиф шудааст, талошу заҳмати ин табақаи шарафманди ҷомеаро дар роҳи бунёд ва рушду камоли нахустин мактаби олии ҷумҳурӣ дар бар мегирад. Он ҳамзамон иқдоми хайру солеҳ барои абадӣ гардонидани хотираи омӯзгороне, ки новобаста ба мушкилиҳои айём дар таълиму тарбияи насли нави шоистаи Тоҷикистони соҳибистиқлол ҳиссаи арзанда гузоштаанду имрӯз дар қайди ҳаёт нестанд, хоҳад буд.

Донишнома ба тартиби алифбой тарҳрезӣ шуда, бо назардошти саҳми ҳар омӯзгор дар омӯзишу парвариш ва иҷрои қорҳои илмию таҳқиқотӣ маводи зарурӣ фароҳам омадааст. Қисмати мавод аз Сарраёсати кулли Бойгонии давлатии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин Бойгонии ҳизби коммунист ва ДДОТ ба номи С. Айнӣ дастрас ва бархе маълумот аз “Энсиклопедияи донишгоҳи омӯзгорӣ” (Душанбе, “Ирфон”, 2011) бо таҳрир истифода шудааст.

Дастандаркорон маводи зиёди пурқиматро ҷамъ оварданд, қорқард намуданд ва мавриди истифода қарор доданд. Ҷеҳраҳои илму адаб, Қаҳрамонҳои Тоҷикистон, ки қору пайқорашон ба соҳаи илму маориф ва донишгоҳи мавриди назар алоқамандӣ дорад ва шахсиятҳои маъруфи ҷодаҳои гуногун, ки ин боргоҳи илму маърифатро хатм карда аз ҷониби ҷомеа ҳамчун шахсият эътироф шудаанд, ба китоб ворид гардидаанд. Кушиш карда шуд, ки донишнома ҳадалимқон фарогири тамоми ҷанбаҳои донишгоҳ буда, шахсияте дар қанор намонад. Шояд бо сабаби дастрас нагардидани маълумот баъзе устодон ва ё қорқардон ба донишнома ворид нагардида бошанд, аз ин рӯ, умед дорем, ки ин кӯтаҳӣ бо дастгирии пайвандону наздикони эшон ва ҷаҳди ҳамаҷонибаи ҳамқорон дар нашрҳои минбаъда рафъ хоҳад шуд.

Донишнома фарогири маълумоти муътамад буда, барои доираи васеи хонандагон пешниҳод мегардад.

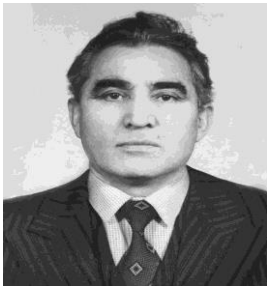
Нуъмонҷон Ғаффорӣ
ректори ДДОТ
ба номи С.Айнӣ,
доктори илмҳои таърих,
профессор

А

АБДИЕВ Хуршед Ҳочиевич (тав. 11. 08. 1948., ш. Душанбе, ваф. 2020, ш. Душанбе), омӯзгори фанни технология, номзади илмҳои техникӣ (1979) хатмкардаи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон (1971), аспиранти Донишкадаи кишоварзии Ленинград (1976-1979), сармуҳандиси раёсати васлкунӣ ва ба корандозии ширкати «Тоҷикселхозмонтаж»-и техникаи кишоварзии Тоҷикистон (1979-1982), дотсенти факултети технология ва соҳибкории ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1982-1992), корманди ҚСХ «Барқи тоҷик» (1992-2018), дотсенти кафедраи технология, нақшакашӣ ва дизайни ҳамин донишгоҳ (2018-2020). Дар мавзуи «Исследование влияния технологии производства гранул травяной муки на их физико-механические свойства для хранения их в инертной среде» (1979) рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Дар тӯли фаъолият соҳиби чаҳор шаҳодатномаи муаллифӣ (патент) гардидааст.

Ос. Механизатсияи фушурдани ему хошок. Д., 1988; Асосҳои нақшакашии техникӣ. Д., 2018.

АБДИЕВ Ҳочӣ (тав. 25. 12. 1918, н. Когони вилояти Бухорои ҚШС Узбекистон, ваф. 18. 07. 2010, ш. Душанбе), муаллими таърих, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1949 Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1934-1936 донишҷӯи техникуми пахтаи Бухоро, 1936-1939 донишҷӯи факултети тайёрии индустралии ш. Тошкент, 1939-1941 хидмати артиши шуравӣ, 1946–1949 муаллими фанни таърихи омӯзишгоҳи касбомӯзии ш. Сталинобод, 1949–1951 муаллими таърихи ҲКИШ-и мактаби тайёр кардани райони колхоз, 1951–1952 муаллими кафедраи марксизм-ленинизми Донишкадаи хоҷагии кишлоқи Тоҷикистон, 1952–1959 инструктори шуъбаи илм ва маданияти КМ ҲК Тоҷикистон, 1960–1990 муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1990–2002 ҳамчун муаллими калони кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо ордени «Шараф» ва нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Ас.: Донишкадаҳои олиӣ мо дар роҳи ба амал баровардани қонуни азнавсозии мактаб // Мактаби Советӣ. Д., 1960, №1.

АБДУГАФФОРИ Партав (Партоев) (тав.13.08. 1943, деҳаи Арали ноҳияи Ҳоҷамастон), нависанда, мутарҷим ва публитсист. Соли 1960 ба факултаи химия-биологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко (Донишгоҳи давлатии омӯзгории ба номи С. Айни) ҳуҷҷат месупорад, вале баъди курси яқум ба шӯъбаи рӯзонаи факултаи филология гузашта онро хатм мекунад.

Аз курси сеюм хабару мақолаҳои Партав дар рӯзномаҳои «Комсомоли Тоҷикистон», «Маориф ва маданият» ба таъб мерасанд.

Мақолаҳо дар бораи маҷмуаҳои ҳикояҳои Муҳиддин Ҳоҷазода «Ба ҷои узр» («Комсомоли Тоҷикистон», 1965), «Сад ғазали қассоб», «Маънӣ аз сухан нозуктар аст» «Маориф ва маданият» (1966), «Дарёфти чустуҷӯ» («Комсомоли Тоҷикистон», 1966), «Заҳрои Ҳаким Карим» («Комсомоли Тоҷикистон», 1967) «Дили часури муборизон» («Комсомоли Тоҷикистон», 1967) аз истеъдоди адабиётшиносии А. Партав дарак меоданд.

Партав баъди хатми донишкада (1965) ба ҳайси муҳбири ғайриштатии маҷаллаи «Хорпуштак» ва ходими адабии рӯзномаи «Маориф ва маданият» ба фаъолият шуруъ мекунад.

Аз соли 1967 дар рӯзномаҳои ҷумҳуриявӣ ҳикоя, тарҷумаи ҳикоя ва очерку мақолаҳои ӯ ба таъб мерасанд. Дилбастагӣ ба осори бадеӣ боиси он шудааст, ки Партав оид ба паҳлуҳои гуногуни ҳаёт ва эҷодиёти Мирзо Турсунзода, Бокӣ Раҳимзода, Абдусалом Деҳотӣ, Ҳаким Карим, Холиқ Мирзозода, Ғаффор Мирзо, Муҳиддин Ҳоҷазода ва дигарон мақолаҳо навиштааст. Ӯ бештар ба рӯзноманигорӣ ва таълифи осори бадеӣ рӯ оварда, ҳикоя, қиссаҳо ва тарҷумаҳои дар китобҳои «Деҳи баланд» (1984); «Аҳли дил» (1987); «Ҳикояҳои гурҷӣ» (1988); «Нури дида» (2003); «Сарои канора» (2004); «Ниниро об мебурд» (2010); «Модаргавазн» (2010); «Истикбол» (2010); «Пиёда фарзин шав» (2010) гирдоварӣ ва ба таъб расидаанд. Чанде аз ҳикояҳои Партав ба забонҳои русӣ, украинӣ, қазоқӣ, қирғизӣ тарҷума ва бо хатти ниёгон баргардон ва дар Эрон Афғонистон ба таъб расидаанд.

Партав як силсила ҳикояҳои адибони машҳури дунё, бештар аз даҳ ҳикоя ва ду намоишномаи адиби рус А.П.Чеховро ба тоҷикӣ гардондаст, ки дар «Асарҳои мунтахаб»-и адиб (ҷ. 1.1986), (ҷ.4.1988) ва нашрияҳои ҷумҳуриявӣ ба таъб расидаанд. Актёр ва коргардон Музаффар Хаёлов аз рӯи «Хирс»-и Чехов, ки тарҷумаи Партав аст, соли 1985 дар телевизиони тоҷик намоишномаи дилчасп таҳия кард. Партав дар навиштани намоишномаҳо қувваозмоя карда, саҳнаҷаҳои ӯ дар барномаҳои «Беғараз панд», «Новеллаҳои телевизионӣ», «Хушдилон» истифода шудаанд. Намоишномаи «Дарёи чон»-и ӯ, ки дар маҷаллаи «Истикбол» (№08.2003) ба таъб расидааст, аз воқеаҳои нохуши замони ҷангҳои шаҳрвандӣ қисса карда, драмаи ӯ, «Қадхудо» дар бораи муборизаҳои Қаҳрамонони

Тоҷикистон Нусратулло Махсум, Шириншо Шотемур ва ҳамсафони онҳо барои сохтани Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳикоят мекунад. Очерку ҳикоя ва тарҷумаҳои Партав дар маҷмуаҳои дастҷамъии «Ҳикояҳои адабони тоҷик ба забони украинӣ» (1985); «Хордаста» (1987); «Бо мавҷҳои зиндагӣ» (1988); «Тазкираи адабиёти советӣ барои кӯдакон» (ҷ.2.1989) ба таъъ расидаанд.

Порчаҳо аз повесту ҳикояҳои ӯ, аз силсилаи «Нафрат ба ҷанг» дар матбуоти тоҷик ва хориҷи кишвар-маҷаллаи «Субҳи умед» (№11, 2000, №20, 2000, №16, 2001)-и Ҷумҳурии Исломии Афғонистон ба таъъ расида, сазовори баҳои баланд гардидаанд.

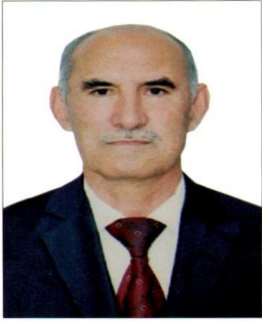
Китобҳои «Дарёи ҷон» бо фарогирии намоишномаҳо, «Айсбергҳои Вахшонзамин» роману қиссаҳо ва «Миёни гузашта, имрӯз ва оянда», очерку публицистикаи А.Партав аз қорҳои дигари ӯ мебошанд. Намунаи ҳикоя, қиссаҳо ва тарҷумаю публицистикаи ӯ пайваста дар матбуоти тоҷик, аз ҷумла «Садои Шарқ», «Адабиёт ва санъат» ба таъъ мерасанд.

Номбурда узви Иттифоқи журналистони СССР ва Тоҷикистон (1971), Иттифоқи нависандагони СССР ва Тоҷикистон (1990) мебошад.

АБДУЛЛО Зокир (тав. 12. 1927, деҳаи Қистакӯз (ҳозира Хистеварз), ноҳияи Б. Ғафуров, ваф. 30. 07. 1982), публицист ва тарҷумон. Соли 1958 факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, соли 1964 бахши рӯзноманигории мактаби олии ҳизбии Алмааторо хатм кардааст. Фаъолиятро дар Вазорати қорҳои дохилӣ сар

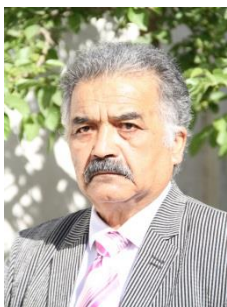
карда, соли чанд машғули қорҳои ҳизбӣ ва рӯзноманигорӣ будааст. Солҳои 1965-1970 муҳаррири рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон», сипас сармуҳаррири барномаҳои сиёсии Кумитаи давлатии телевизион ва радиои ҷумҳурӣ, чанде ҷонишини сармуҳаррири нашриёти «Ирфон» будааст. Аз соли 1953 эҷод мекард. Асосан, тарҷумон буд. Ҳикояву қиссаҳои С. Антонов (1952), романи «Нирмола» ва ҳикоеҳои Премчанд (1962), ҳикояҳои Ю. Смуул (1971), «Доғистони ман»-и Расул Ҳамзатов (1972-1975, 1984) «Таърихи инсоният»-и Л. Первомайский (1978), «Модарандар»-и С. Шоймардонов (1976) ва «Афсонаҳои ширин»-и Б. Немсоваро (1980) ба тоҷикӣ гардонидаст. Тарҷумаи тоҷикии «Доғистони ман»-и Расул Ҳамзатов аз беҳтарин намунаҳои тарҷумаи бадеӣ дар адабиёти мо шинохта шудааст. Аз соли 1980 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АБДУЛЛОЕВ Ибодулло (тав. 07. 1949, д. Туткавули шаҳри Норақ), педагог, номзади илмҳои педагогика (1990). Соли 1966 ба факултети педагогика ва методикаи таълими ибтидоии ИДПД-и ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ба номи С. Айни) дохил шуда, онро соли 1970 хатм кард. Солҳои 1970-1997 дар мактаби миёнаи №8-и шаҳри Норақ ҳамчун омӯзгори синфҳои ибтидоӣ, муовини директори мактаб доир ба корҳои таълимии синфҳои ибтидоӣ фаъолият кардааст.

Солҳои 1997-2001 директори филиали коллеҷи омӯзгории шаҳри Душанбе дар шаҳри Норақ, 2001-2004 сарэксперти Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маорифи назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2004-2013 мудирӣ кафедраи таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоии Донишқадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф, аз соли 2013 то ҳол ба сифати дотсенти кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоии факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад. Номбурда муаллифи 12 китоби дарсӣ барои синфҳои ибтидоӣ, 4 китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олии, 30 дастури таълимӣ, 60 мақолаи илмию методӣ мебошад. Бо ордени Нишони фахрӣ (1981), нишони Аълочии маорифи Тоҷикистон (1989) кадр гардида, дорой унвони Корманиди шоистаи Тоҷикистон (2014) аст.

Ас.: Алифбо (китоби дарсӣ). Д., 2004-2020; Забони модарӣ барои синфи 2. Д., 2000, 2005, 2008, 2011; Забони модарӣ барои синфи 3. Д., 2012, 2017, 2018, Забони модарӣ барои синфи 4. Д., 1997, 2004, 2008, 2011; Дафтари машқи хат барои хонандагони синфи 1. Д., 2010, 2011, 2012, 2013, 2015, 2019; Санъат ва меҳнат барои синфи 1. Д., 2005, 2013, 2018; Табиатшиносӣ» барои синфи 3. Д., 2017; Табиатшиносӣ» барои синфи 4. Д., 2013, 2018; Табиатшиносӣ барои синфи 2. Д., 2016; Методикаи таълими ибтидоии забони модарӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни коллеҷ ва донишгоҳҳои омӯзгорӣ. (Ҳаммуаллиф). Д., 2016-2021; Мавқеи бозиҳои таълимӣ дар дарсҳои забони модарӣ. (Дастури таълимӣ). (ҳаммуаллиф). Д., 2018; Таърихи пайдоиши хат ва инкишофи он. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ. Д., 2021.

АБДУЛЛОЕВ Шерзод (тав. 26. 09. 1946, д. Некоти н. Панҷакент), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1983). Соли 1970 факултети шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1970–1972 дар Институти шарқшиносии АИ Тоҷикистон кор карда, 1972–1976 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин аз таъриху назарияи дин дарс гуфтааст. Солҳои 1976–1979 дар сохтмони силуи ғаллоти ш. Бруҷерди Эрон ба сифати тарҷумон кор кардааст. Солҳои 1979–1982 аспиранти шӯъбаи фалсафаи АИ ҚТ буд. Солҳои 1992–2009 вазифаи мудирӣ Шӯъбаи таърих ва фалсафаи дини Институти фалсафаи АИ ҚТ-ро

ба уҳда дошт. Солҳои 1989–2002 ба ҳайси ҳамкор дар кафедраи фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муллифи зиёда аз 120 асару мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ мебошад. Таълифотҳои ӯ масъалаҳои исломи муосир дар арсаи сиёсат ва идеология, исломшиносӣ, диншиносӣ, озодфикриву маорифпарварӣ, ахлоқ ва инсондӯстиро фаро гирифтаанд. Танҳо дар давраи баъди истиқлолият, дар 8 конференсияву ҷамоишҳо ва конгрессҳои байналхалқӣ иштирок ва суҳанронӣ кардааст. Аз ҷумлаи онҳо Конференсияи байналхалқии ЮНЕСКО оид ба фарҳанг ва дин дар Осиёи Марказӣ, (ш. Бишкек, 1999), «Маҷмаъи фарҳангии Осиёи марказӣ» (ш. Алмаато, 2000), Конференсияи минтақавӣ оид ба Осиёи Марказӣ: беҳатарӣ ва субот баъд аз баҳамкӯбии ҳаракати Толибон (ш. Истамбул, 2001) ва ғайраҳо. Дар тарбияи олимони ҷавон ва мутахассисони омӯзгории ҷумхурӣ саҳми арзандаи худро дорад.

Ас.: Исломи муосир дар арсаи сиёсат ва идеология. Д., 1990; Маорифпарварӣ ва озодфикрӣ (Афкори динию фалсафӣ ва ислохотии Аҳмади Дониш). Д., 1994; Муқаддима ба исломшиносӣ. Д., 1998; Асосҳои диншиносӣ (Китоби дарсӣ). Д., 2001; Фалсафаи одамият: масъалаи инсон дар адён ва гуманизми қуръонӣ (Китоби дарсӣ). Д., 2003; Муқаддимаи фалсафа (Китоби дарсӣ). Д., 2004; Хунари раҳбарӣ ва суннатҳои давлатдорӣ. Д., 2005.

АБДУЛЛОЕВ Фатхулло (тав. 20. 12. 1937, н. Истаравшан, ваф. 7.08.2015, ш. Душанбе), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (1971), дотсент (1974). Солҳои 1955–1958 муаллими мактаби 8-солаи н. Уротеппа буд. Солҳои 1958–1963 дар факултети табиатшиносию географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1963–1965 лаборанти калони кафедраи химияи умумӣ, 1965–1968 аспирант, 1968–1981

муаллими калони кафедраи химияи органикӣ, 1981–1989 дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1989–1991 иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи химияи органикӣ ва биологии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1991–1998 ҳамчун дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологии донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Аз соли 1998 то 2013 мудирӣ кафедраи химияи органикӣ ва биологии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Муаллифи якчанд асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Оид ба синтези эфирҳои алкоксиметилии кетоспиртҳо» (β ва γ кетоспиртҳо) корҳои илмӣ бурдааст. Соҳиби 2 ихтироот (1969) мебошад. Барои фаъолияти пурсамари илмиву омӯзгорӣ бо нишонҳои «Барои мувафаксиятҳо дар кор», «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон», «Медали биринҷии комёбиҳои хоҷагии халқи СССР» (1986) ва ордени «Шараф» дараҷаи 2 (2002) сарфароз гардидааст.

Ас.: Экспериментҳои мустақилона аз химияи органикӣ барои мактабҳои ҳамагонӣ. Д., 1982; Лабораторные работы по органическому синтезу (Дастури методӣ). Д., 1987; Машғулияти амалӣ аз химияи органикӣ (китоби дарсӣ). Д., 2010.

АБДУЛЛОҲИ Усмоналӣ (тав. 26.01.1993, д. Сангдевор, ноҳияи Нуробод), филолог. Солҳои 2011-2015 дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ таҳсил намудааст. Соли 2015 ба шӯбаи магистратураи донишгоҳи мазкур дохил шуда, онро соли 2017 бо дипломӣ аъло хатм намудааст. Сипас солҳои 2017-2020 дар шӯбаи докторантураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ таҳсил кардааст. Дар мавзӯи “Ташаккули жанри тарҷеъбанд дар асрҳои 10-15» пажӯҳиш анҷом додааст. Соли 2017 ҳамчун лаборанти кафедраи тарбияи ҷисмонӣ, сипас солҳои 2018-2019 ассистенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Аз сентябри соли 2019 ассистенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик мебошад. Муаллифи 6 мақолаи илмӣ ва се мақолаи 5 илмӣ-оммавӣ аст.

Ас.: Мазмун ва мундариҷаи тарҷеоти асрҳои 11-12 // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ №3(80), 2019.- С. 186-190, Тарҷеъбанд ва ташаккули он // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ №1(78), 2019.- С. 160-164, Назаре ба тарҷеъбанди Саъдии Шерозӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ №3(86), 2020.- С. 210-213, Тарғиби илму дониш дар маснавии “Ҳадиқат-ул-хақиқат»-и Саноиӣ Ғазнавӣ 16-17 ноябри соли 2020 // Конференсияи байналмилалӣ бахшида ба 90-солагии Донишгоҳ ва ғ.

АБДУЛЛОЕВА Мавчуда Кулиевна (тав. 22. 09. 1955, ш. Душанбе, ваф. 27. 06. 2000), педагоги тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент. Соли 1976 шӯбаи англисии факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1976–1977 муаллими кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои 1977–2000 ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсент, мудири кафедраи забонҳои хориҷии байни факултетҳо ва муовини ректори ДДОТ ба номи Қ. Чӯраев оид ба муносибатҳои байналхалқӣ кор кардааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Дар тайёр намудани бисёр мутахассисон саҳми калон гузоштааст.

АБДУЛЛОЕВА Розия Ҳакимовна (тав. 5. 09. 1960, ш. Душанбе. ваф. 5. 05. 2020, ш. Душанбе), педагоги тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (2004), дотсент (2007). Солҳои 1980–1985 дар факултети забон ва адабиёти руси Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1985–1987 котибаи қабулгоҳи ректор, 1987–2001 муҳаррири калон оид ба корҳои таъбу нашр дар қисми илмии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Чӯраев, солҳои 2013-2018 муовини Ректор оид ба муносибатҳои байналмилалӣи донишгоҳ буд. Солҳои 2001-2013, коти биилмии донишгоҳ ва 2018-2020 ба ҳайси саркотиби илмии

ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Соли 2004 рисолаи номзади дар мавзуи «Тарбияи эстетикӣ толибилмони синфҳои болоии мактабҳои маълумоти умумӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар равиши корҳои берунасинфӣ» дифоъ кардааст. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ, як монография ва 4 дастури таълимию методӣ мебошад. Дар корҳои илмӣ масъалаҳои тарбияи эстетикӣ хонандагони мактабҳои таҳсилоти умумӣ, муносибати фардӣ ба бачаҳо ва дигар масъалаҳои муҳимро баррасӣ намудааст. Барои хизматҳояш дар соҳаи маориф бо нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2000), ифтихорномаҳо ва раҳматномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ мукофотонида шудааст.

Ас.: Эстетическое воспитание учащихся старших классов школ Республики Таджикистан в процессе внеклассной работы. Д., 2009; Методическое руководство для классных руководителей по привитию учащимся старших классов эстетического вкуса (учебно-методическое пособие). Д., 2009; Учебно-методическое пособие для родителей. Д., 2009; Роль театра в эстетическом воспитании школьников старших классов общеобразовательных школ // Сб. научных трудов «Душанбе – центр просвещения». Д., 2004; Современные проблемы индивидуального подхода к детям // Вестник ТГПУ им С. Айни. Д., 2009, № 2 (34); Роль эстетического воспитания в развитии подрастающего поколения // Вестник ТГПУ им. С. Айни. Д., 2009, № 2 (34).

АБДУЛОФИЗОВ Шерғозӣ (тав. 1947, ш. Хоруғ), риёзидони тоҷик, номзади илмҳои физика-математика, дотсент. Солҳои 1963–1967 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1967–1968 муаллими физика-математикаи мактаби миёнаи №6 ш. Хоруғ буд. Солҳои 1968–1969 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1969–1975 ҳамчун муаллими кафедраи анализи математикии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият намудааст. Солҳои 1975–1978 аспиранти Донишкадаи омӯзгории ба номи Герсинаи ш. Ленинград, 1978–1989 муаллими калон, 1989–1992 дотсенти кафедраи анализи математикии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1992 то ба имрӯз ба ҳайси дотсенти факултети математикаи Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ба номи М. Назаршоев фаъолият дорад. Инчунин, вазифаи муовини ректори донишгоҳи мазкур оид ба корҳои тарбиявӣ ва илмиро ба уҳда дорад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Ас.: Нишондои методӣ оид ба ҳалли мисол ва масъалаҳо аз анализи математикӣ. Қисми 4, Хоруғ, 2007.

АБДУРАУФ Муродӣ (тав. 1. 04. 1961, деҳаи Хочапанчи ноҳияи Панҷакент), омӯзгор, публицист ва нависанда. Омӯзишгоҳи омӯзгории Панҷакент (1981) ва факултаи филологияи Донишгоҳи давлатии Душанберо (1985) бо дипломи аъло хатм кардааст. Дар шаҳри Роғун ба сифати омӯзгори мактаби миёна ва ҷонишини сармуҳаррири нашрияи «Нурафшон» оғози фаъолият намудааст. Солҳои 1992-2001 дар Панҷакент омӯзгори гимназия, мушовири шуъбаи маориф ва раиси баҳши Бунёди байналмиллалии забони форсии тоҷикӣ будааст. Дар кори таъсис ва наشري маҷаллаҳои «Дайри муғон» ва «Сомониён» (нашрияҳои Ҳукумати Панҷакент) фаълоне ширкат варзида, соле чанд ҷонишини сармуҳаррири ин маҷаллаҳоро иҷро кардааст. Аз соли 2002 ҷонишини сармуҳаррири ҳафтаномаи «Омӯзгор» мебошад.

Аз овони донишҷӯӣ ба эҷоди бадеӣ машғул шудааст ва навиштаҳои пайваста тавассути маҷаллаву рӯзномаҳо ба таъъ расидаанд. Муаллифи китобҳои «Дили гарм» (ҳикояҳо, 1997), «Мӯйлаб» (ашъори ҳаҷвӣ), «Ҷасорат» (қиссаи ҳуччатӣ), «Аз нешханд то нӯшханд» (ҳаҷвияҳо, 1999), «Лутфи Худованд» (назму наср, 2000), «Шукуфти гунҷаи лабҳо» (ҳикояҳои ҳаҷвӣ, 2006), «Анори дона-дона» (2005), «Ҷошнӣ» (ашъори ҳаҷвӣ, 2009), «Ман ошиқи Наврӯзам», «Паҳнои меҳр», «Дарункӯб» (2012), «Барҳез, баҳор омад» (2017), «Атри гулбарг», «Пайкори мӯрон», «Чак-чаки борон» ва қиссаи ҳаҷвии «Ману занам» мебошад. Силсилаи бардавоми навиштаҳои ҳаҷвии ӯ «Анори дона-дона» аз ҷониби хонандагон истиқболи гарм ёфтаанд.

Китоби «Биё, то қадри якдигар бидонем!» (2009) сафарнома буда, бо сабки хосу ҷолибе нигориш ёфтааст. Китобҳои «Дилнавоз», «Посдори ҳақиқат» ва «Анҷумани дӯстон»-аш аз қору пайкори бархе аз ҳамдиёрони маъруфамон ҳикоят мекунанд.

Мақолаҳои илмию методии ӯ дар китобҳои «Дурахши вожаҳо», «Ҷашнномаи мактаб» ва «Паёми мушовир» гирд оварда шудаанд. Мураттиби беш аз 10 китоби адабию публицистӣ мебошад ва намунаҳо аз нигоштаҳои дар зиёда аз 30 китоби дастаҷамъӣ ҷой дода шудааст, ҳамчунин, дар 10 китоби дарсию дастури таълимӣ намунаҳо аз эҷодиёташ истифода гардидааст.

Як силсила ашъори ҷавоншоирони узбекзабони Тоҷикистонро ба тоҷикӣ тарҷума кардааст. Намунаҳое чанд аз эҷодиёташ ба забонҳои русиву узбекӣ тарҷума ва ҷоп шудаанд. Китоби «Як танӯр кулча»-аш соли 2013 ва китоби «Пайкори мӯрон»-аш соли 2018 аз ҷониби Вазорати фарҳанги ҷумҳурӣ «Китоби сол» эътироф шудааст.

Дорандаи нишонҳои «Аълочии маорифи Тоҷикистон», «Аълочии фарҳанги Тоҷикистон», «Аълочии матбуоти Тоҷикистон», барандаи ҷоизаи собиқ ҷамъияти умумииттифоқии «Знание», ҷоизаи адабии ИНТ ба номи С. Айни, ҷоизаи ИЖ Тоҷикистон ба номи Абулқосим Лоҳутӣ, нишони «Сухан» ва ифтихорномаҳои зиёд мебошад.

Соли 1996 ба узвияти Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ва соли 2004 ба узвияти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон пазируфта шудааст.

АБДУРАҲМОНОВ Файзулло Ҳайдарович (тав, 28. 12. 1935, ш. Самарқанд, ваф. маълум нест), муаллими педагогика. Соли 1959 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1959–1960 ҳамчун муаллими мактаби миёнаи ба номи С. Айнии н. Орджоникидзеобод кор кардааст. Соли 1962 методисти кабинети физика-математикаи Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисоси муаллимони ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1965–1968 ба ҳайси муаллими таҷрибаи омӯзгорӣ, 1969–1980 муаллими калони кафедраи методикаи таълими ибтидоии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст.

АБДУРАҲМОНОВ Маъдӣ Саидчалолович (тав.13.05.1991, деҳаи Кулумбаи Боло, ноҳияи Дарвоз), филолог. Солҳои 2009-2013 дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни таҳсил намуда, зинаи таҳсилоти бакалаврро бо дипломи аъло хатм кардааст. Соли 2013 ба шуъбаи магистратураи донишгоҳи мазкур дохил шуда, онро соли 2015 бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 2015-2018 баъди хатми зинаи магистратура бо мақсади анҷоми кори илмӣ-таҳқиқотӣ дар шуъбаи докторантураи назди Донишгоҳ таҳсил намудааст. Солҳои 2018-2020 дар вазифаи муовини декан оид ба корҳои тарбиявии факултети филологияи тоҷик ифои вазифа намудааст. Аз сентябри соли 2020 ҳамчун мудирӣ шуъбаи кор бо ҷавонони Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни фаъолият дорад.

Ҳамчунин, аз соли 2019 дар кафедраи назария ва таърихи адабиёт ба сифати ассистент ба таълиму тадрис машғул аст. Дар мавзӯи «Ақидаҳои адабӣ- эстетикӣ маорифпарварон ва ҷадидон» рисолаи номзадӣ анҷом додааст. Яке аз иштирокчиёни фаъоли шабакаҳои телевизионӣ ва радиои кишвар мебошад. Муаллифи 8 мақолаи илмӣ ва илмӣ-оммавӣ мебошад.

Ас. Ақидаҳои адабӣ-эстетикӣ Саидахмадхоча Сиддиқӣ Ачзӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон №4/2, 2017.-С.181-183; Муҳаммад Сиддиқӣ Ҳайрат шоири ошиқ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон №4/3, 2017.-С.204-206; Ақидаҳои адабӣ-эстетикӣ маорифпарварон ва ҷадидон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон №4/4, 2017.-С.264-266; Ақидаҳои маорифпарварии Мирзо Сирочи Ҳаким дар «Туҳафи аҳли Бухоро» // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон №4/5, 2017.-С.169-172; Тарғиби илм ва мактабу маориф аз нигоҳи Тошхоҷаи Асирӣ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон №4/7, 2017.-С.168-189.

АБДУЛҲАМИД Самад (тав. 5. 08. 1947, д. Шикоргоҳи н. Ховалинги вилояти Хатлон), нависандаи тоҷик. Соли 1965 ворида факултаи филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории Душанбе шуда, соли 1969 хатм кардааст. Баъдан, дар рӯзномаи «Тоҷикистони Советӣ» ба фаъолият пардохта, то соли 1977 дар вазифаҳои гуногун ифои вазифа намудааст.

Сипас, ба маҷаллаи адабии «Садои Шарқ» даъват шуда, солҳои 1977-1987 дар шӯбаи насли он фаъолият бурдааст. Баъдан, муовини сардабири ҳафтавори «Адабиёт ва санъат» (1987-1988), муовини сардабири моҳномаи «Фарҳанг» (1989-1990) ва сардабири маҷаллаи «Садои Шарқ» (1990-1993) будааст. Аз соли 1993 муовини аввали раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

Аз овони наврасӣ хабару мақола, аз айёми донишҷӯӣ лавҳаву ҳикояҳои алоҳидаи Абдулҳамид Самад дар рӯзномаҳои ҷумҳурӣ чоп шудаанд. Солҳои ҳафтодуми асри бист қиссаву ҳикояҳои ӯ дар маҷаллаҳои «Садои Шарқ», «Помир», ҳафтавори «Адабиёт ва санъат» ва дигар маҷаллаву рӯзномаҳо ба таърифи расидаанд. Нахустин қиссаи ӯ «Баъд аз сари падар» соли 1979 дар маҷаллаи «Садои Шарқ» интишор ёфта, мақбули хонандагон ва муҳити илмиву адабӣ гардидааст.

Офаридҳои Абдулҳамид Самад то имрӯз дар авроқи гулчину маҷмуаҳои «Шоҳи чанор» (1981), «Баъд аз сари падар» (1982), «Паррончакҳо» (1983), «Пиёлаи шикаста» (1986), «Аспи бобом» (1986), «Косаи давр» (1987), «Майдон» (1989), «Акаи ошиқ» (1992), «Шаҳрезии садо» (1997), «Баъд аз сари падар» (мунтахаби қиссаҳо; бо ҳуруфи форсӣ Техрон, 1999), «Талош» (2002), «Гардиши девбод» (2007), маҷмуаҳои ҳикояҳои барои хурдсолон «Ман ошноӣ ту, ту ошноӣ ман», (1999-2003), «Гиряи хирс» (2006), «Гардиши девбод» (ба ҳуруфи форсӣ, 2012) ва ғ. интишор ёфтаанд.

Намунаҳои аз ашъораш дар матбуоти даврӣ ба таърифи расидаанд. Андешаҳои домандори адабӣ ва сафарномаву сафаргуфтаҳои сабақомӯзии ӯ дар авроқи китоби «Санги маҳаква тарозӯи ҳунар» (2012) фароҳам омадаанд.

Муаллифи сафарнома ва чанд пейзаи якпардагӣ ҳам мебошад ва дар хусуси масъалаҳои муҳими рӯзгору ахлоқу иҷтимоӣ, таҳаввулоту назму насли муосири тоҷикӣ чандин мақола навишта, паҳлуҳои гуногуни эҷодиёти устод С. Айнӣ, М. Турсунзода, С. Улуғзода, Ф. Муҳаммадиев, Ҷ. Икромӣ, Ф. Ниёзӣ, М. Авезов, Ҷ. Айматов, Л. Шералӣ, Ғ. Сафарзода, С. Турсун, Ҷ. Бақозода, А. Саъдуллоев, С. Шарифзода, Сайф Раҳим ва дигарон эссеҳои хотирнишоне ба чоп расондааст.

Абдулҳамид самад дар мактаби ибратбахши рӯзноманигорӣ сабақи даркорӣ гирифта, пасту баланди зиндагӣ ва ҳислату характери одамонро хуб омӯхтааст, дар ҷаоаёни офаридани симоҳои адабӣ аз ин масолаҳои зарурӣ устодона истифода бурдааст ва аксари қулли навиштаҳояшро ҷаззобияту ҳасосияти ҳосе бахшидааст.

Дар таълифи асарҳояш бештар аз ҳолату ҳикмати рӯзгори имрӯза маншаъу мабдаъ мегардад ва дар чараёни тасвири симои инсонҳои гуногунманиш роҳ ба олами ботининон мекушояд, то хонандагонаш аз ин равзана вориди ҷаҳони бекароне гаранду бибинанду аҳлашро бишиносаду хулосаи даркорӣ бардоранд.

Забони асарҳои нависанда пухтаву суфта, муҳовараҳо нишонрасу самимӣ, банду басташон устокорона, муҳтавояшон таъсирбахшу сабақомӯз буда, ҳақдорона муаллифашонро дар радифи устодони насри ҳамзамони тоҷикӣ қарор додаанд.

Асарҳои алоҳидаи нависанда ба бисёре аз забонҳои мардуми ҷамоҳири шуравӣ ва мамолики хориҷӣ тарҷумаву чоп шудаанд. Аз ҷумла, соли 1986 нашриёти «Советский писатель» (Москва) маҷмуаи қиссаву ҳикояҳои ӯ «Мечта молодости», соли 1998 қиссаи «Дедушкин конь»-ро дастраси хонандагони сершумори русизабон гардондааст.

Абдулҳамид самад аз мутарҷимони мувафақи кишварамон буда, як идда қиссаву ҳикояҳои А. П. Чехов, С. Залингин, Азиз Несин, Н. В. Думбазде, Г. Тютюнник, Ева Лисинаро ба тоҷикӣ гардондааст.

Соли 1990 барои қиссаҳои «Аспи бобом» ва «Баъд аз сари падар» сазовори Мукофоти давлатии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ гардидааст. Ҳамчунин барандаи нишон ва дипломи байналмиллалии «Сарвати Зеҳнӣ» (2011, Женева) аст. Нависандаи халқии Тоҷикистон, Корманди шоистаи Тоҷикистон. Аз соли 1982 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АБДУСАТТОРИ Раҳмон (16. 01. 1955, деҳаи Хоҷабулоқи ҷамоати деҳоти Хоҷабулоқи ноҳияи Ваҳдат), омӯзгор ва шоир. Соли 1977 факултаи математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба итмом расонидааст. Фаъолияти омӯзгориро дар мактаби № 25 шаҳри Ваҳдат оғоз намуда, солҳои зиёде ба шогирдон дарс гуфтааст. Дар айни замон котиби масъули маҷаллаи бонувон «Бахтофарони Ваҳдат»

мебошад.

Шеърҳои аввалинаш, ки бештар мусаввири ҳаёти бачагонанд, аз миёнаи солҳои ҳафтодуми қарни гузашта дар дастраси хонандагон қарор гирифтаанд. Маҷмуаи аввалини сурудаҳояш «Амак шудем» соли 1984 аз чоп баромадааст. Баъдан маҷмуаҳои «Тағо ҷиян шуд» (1989), «Бибию бобои ман» (1989), «Шакаррез» (1992), «Балои ҷон» (Ваҳдат, 1993), «Чорбоғ» (2000), «Обрӯямро марез!» (2003), «Ман аз кӣ калон?» (2006), «Меҳрпайванд» (2008), «Тавба» (2009), «Пайки шодию алам» (2011) манзури хонандагон гардидаанд.

Мураттиби маҷмуаҳои дастаҷамъии «Ҳеч коре нест бе зан хуб шуд.» (2009) ва «Баёзи меҳр» мебошад. Иддае аз шеърҳои Абдусаттори Раҳмон ба

забонҳои русӣ ва узбекӣ тарҷума ва чоп шудаанд. Соли 1987 бо нишони фахрии Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон қадрдонӣ шудааст.

АБДУҲАМИДОВА Зулфия (тав. 7. 08. 1948, д. Лучоби ш. Душанбе), муаллими физика. Солҳои 1965–1969 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории

ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1969–1971 муаллими фанни физикаи мактаби миёнаи № 3 ш. Душанбе ва мактаби миёнаи № 67 н. Ленин, 1971–1999 ҳамчун лаборанти калон ва ассистенти кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1999–2006 муаллими фанни физика ва электротехникаи литсейи алоқайи № 5 ш. Душанбе буд. Аз соли 2006 ассистент ва муаллими калони кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталии ДДОТ ба номи С. Айнӣ

мебошад. Соли 1975 курси такмили ихтисосро дар Донишгоҳи давлатии Узбекистон ва соли 1979 дар Институти физика-химияи ба номи В. Карпови ш. Москва гузаштааст. Оид ба хосияти гармигузаронии рағғани офтобпараст вобаста аз ҳарорат ва фишор кори илмӣ бурдааст. Ҳаммуаллифи зиёда аз 10 мақолаи илмӣ мебошад.

АБДУШУКУРОВА Лилия Мақсумовна (тав. 15. 10. 1929, н. Фариши ҶШС Узбекистон), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1971), дотсент (1977). Соли 1951 факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1951–1953 методист ва мудирӣ кабинети географияи Донишкадаи такмили ихтисоси муаллимони Вазорати маорифи Тоҷикистон, 1954–1957 аспиранти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1957–1961 ходими калони илмӣ ва мудирӣ сектори педагогикаи Институти илмӣ-педагогии тадқиқотии илмҳои педагогии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 1961–1981 ҳамчун муаллими калон, дотсенти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Соли 1981 ба Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ба кор гузаштааст. Муаллифи зиёда аз 16 корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

АБРАМОВ Якуб Юсупович (тав. 15. 01. 1907, ш. Андичони ҶШС Узбекистон, ваф. маълум нест), педагог, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Солҳои 1925–1927 муаллими тарбияи ҷисмонии мактаби миёнаи № 5 ш. Андичон, 1931–1935 донишҷӯи шӯъбаи педагогикаи Донишкадаи тарбияи ҷисмонии ба номи Лесгафти ш. Ленинград, 1935–1941 муаллими тарбияи ҷисмонии

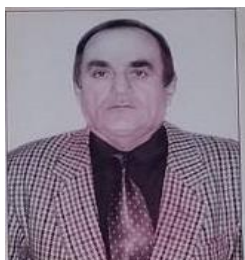
Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1941–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1946–1950 ҳамчун муаллими тарбияи ҷисмонӣ, 1951–1967 муаллими калон, дотсент, 1954–1957 декани факултети тарбияи ҷисмонии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1957–1967 вазифаи мудири кафедраи назария ва методикаи факултети тарбияи ҷисмонии донишкадаи номбурдаро ба уҳда дошт. Соли 1967 ба нафақа баромадааст. Дар давоми фаъолияти 36-солаи омӯзгориаш бисёр варзишгарони номиро тарбия намудааст. Оид ба ихтисосаш мақолаҳои зиёди илмӣ ва илмию методӣ нашр намудааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии тарбияи ҷисмонии ИҶШС», якчанд медалҳо ва ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

АБРОРИ Сабоҳзод (тав.15.07.1964, н. Панҷакент, ваф.5.02.2001. ш. Панҷакент), филолог, хатмкардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С.Айнӣ (1987). Баъди хатми донишгоҳ фаъолиятро ба сифати муҳаррири нашрияи «Педагоги ҷавон»-и донишгоҳи номбаршуда оғоз карда, баъдан ҳамчун муҳбири ҳафтаномаи «Сомон» (1991),

омӯзгори фанни забон ва адабиёти мактаби миёнаи №48- и ш. Душанбе (1992-1993), муҳаррири Маркази таълимию методии ҷумҳуриявии Вазорати маорифи Тоҷикистон (1993-1994), мудири кабинети Маркази таълимию методии ҷумҳуриявии Вазорати маорифи Тоҷикистон (1994-1997), омӯзгори забони форсии гимназияи шаҳри Панҷакент (1997-2000) кор кардааст. Беш аз 100 маводи таълимиву методӣ, илмиву тарбиявиро таҳрир карда, дастури «Асосҳои маҳорати педагогӣ»-ро таълиф намудааст, ки барои омӯзгорони ҷавон манфиатбахш аст. Узви иттиҳоди рӯзноманигорони ИҶШС ва Тоҷикистон. Роҷеъ ба мавзӯи «Носиралии Сарҳиндӣ ва ҷойгоҳи ӯ дар адабиёти форсӣ» пажӯҳиши илмӣ анҷом додааст.

Ас.: Ҷавҳари қобил. Панҷакент, 1999; Носиралии Сарҳиндӣ ва ҷойгоҳи ӯ дар адабиёти форсӣ. Д., 2009.

АБЕЗОВ Саид Кенчаевич (тав. 05. 06. 1960, д. Каздон, н. Айнӣ, ваф. 4.06.2009, ш. Душанбе), муаллими физика. Солҳои 1977-1982 донишҷӯи факултети физика шуъбаи физика математика Донишкадаи давлатии омӯзгори дар шаҳри Душанбе. Солҳои 1982-1983 лаборанти калони кафедраи физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгори дар шаҳри Душанбе. Солҳои 1983-1984 хизмат дар сафи

қувваҳо мусалаҳ собиқ иттиҳоди шуравӣ. Солҳои 1984-1987 раиси иттифоқи касабай донишҷӯёни донишкадаи омӯзгорӣ. Солҳои 1987-2000 муаллими калони кафедраи ТСО. Солҳои 2000-2006 муаллими калони

кафедраи физикаи умумӣ. Дар давоми фаъолияти кориаш бисёр корҳои илмӣ–методиро ба нашр расонида, омӯзгорони ҷавонро дастгирии модӣ намудааст.

Ас: Гармигузаронии металҳо дар ҳарорати баланд (ҳамуаллиф). Свердловск 1992; Таҳқиқи гармигунҷоиши металҳо ҳангоми ҳароратҳои баланд (ҳамуаллиф). Д., 1993; Таҳқиқи гармигунҷоиши сурма (ҳамуаллиф). Д. 2001 с.

АВФОНОВ Самардин Саидович (тав. 26. 12. 1973, ш. Кулоб), забоншиноси тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (2011), профессор (2013). Солҳои 1991–1996 дар факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Ҳамчунин, солҳои 1991–1996 дар шӯбаи ғоибонаи факултети филологияи тоҷик ва солҳои 1998–2002 факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Донишгоҳҳои номбурдаро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1996–2004 ассистент, 2004–2006 муаллими калон, 2004–2008 мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Солҳои 2008–2009 вазифаи мудири кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷумаи донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Солҳои 2009-2012 ҳамчун декани факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ифои вазифа мекард. Солҳои 2012-2015 директори Маркази барномаҳои байналмилалӣ Вазорати маориф ва илм, 2015-2016 сардори Раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломи Вазорати маориф ва илм, 2016-2021 роҳбарии Лоихаи «Рушди таҳсилоти олий»-и Вазорати маориф ва илмро ба уҳда дошт ва аз соли 2020 ба сифати профессори донишгоҳи Калифорнияи Амрико кор мекунад. Муаллифи 3 монография ва зиёда аз 130 мақолаи илмӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои омода намудани муаллимони забони англисӣ, касбияти омӯзгор, қобилияти муаллимони мактабҳои олий ва афкори педагогии мутафаккирони тоҷикро мавриди баррасӣ қарор додааст. Бо ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

Ас.: Профессиональная подготовка преподавателей английского языка для общеобразовательных школ. Д., 2009; Компьютерные технологии как средство обучения иностранным языкам. Д., 2010; Педагогические основы проектирование вузовских технологий обучения // Вестник Педуниверситета. Д., 2004, №1; Профессионализм педагога в контексте задач творческого самоосуществления растущей личности // Вестник Педуниверситета. Д., 2004, №3; Система работы в рамках авторской педагогической концепции // Вестник Педуниверситета. Д., 2004, №3; Профессионализм деятельности педагогических и руководящих работников // Вестник ТНУ. Д., 2004, № 4; Структура профессиональных способностей преподавателя высшей школы// Вестник ТНУ. Д., 2004, № 4.

АВЛОЕВ Шохиддин Хайдарович (тав. 14. 12. 1978, н. Китоби ҚШС Узбекистон, ваф. 1.12.2017), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (2007), дотсент (2010). Солҳои 1996–2000 дар факултети химияи ДДОТ ба номи Қ. Қўраев таҳсил кардааст. Солҳои 2000–2002 муаллими фанни химияи гимназияи ба номи Н. Ганчавии ш. Душанбе, 2002–2004 магистри кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, 2005–2007 аспиранти кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии ДДОТ ба

номи С. Айнӣ буд. Аз соли 2007 то 2017 ҳамчун муаллими калон, дотсенти кафедраи номбурда кор карда, ҳамзамон, муовини декани факултети химия оид ба корҳои илмӣ буд. Оид ба мувозинатҳои фазагӣ ва ҳалшавандагӣ дар системаи аз сулфатҳо, карбонатҳо ва фторидҳои натрий ва калий иборат буда, инчунин, мувозинатҳои фазагӣ дар системаҳои бисёркомпонентаи обӣ-намакӣ тадқиқоти илмӣ анҷом додааст. Аз рӯи натиҷаҳои тадқиқоташ дар конференсияҳои илмии ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ (конференсияи байналхалқии Ломоносов 2009, 2010, ш. Москва) бо маърузаҳо баромад кардааст. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ, илмию оммавӣ ва 8 барномаи таълимӣ мебошад. Соли 2009 бо ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонид шудааст.

Ас.: Фазовие равновесия в системе Na, K//CO₃, F-H₂O при 25°C // Доклады АН РТ, 2005, Т. 38, №2; Фазовие равновесия в системе Na//SO₄, CO₃, F-H₂O при 0 и 25 °C // Вестник ТГНУ, 2006, №5 (31); Фазовие равновесия в системе Na, K//SO₄, CO₃, F-H₂O при 25 °C // Журнал неорганической химии РАН, 2007, Т. 52, №10; Фазовие равновесия в системе Na, K//SO₄, CO₃, HCO₃, F-H₂O при 25°C, на уровне четырёхкомпонентного состава // Вестник ТГПУ (серия естественных наук), 2008, № 1 (29); Фазовие равновесия в системе Na, K//SO₄, CO₃, HCO₃, F-H₂O при 0 °C на уровне четырёхкомпонентного состава // Вестник ТГПУ (серия естественных наук), 2008, № 3 (31); Фазовые равновесия в системе Na, K//SO₄, CO₃, F-H₂O при 0 °C. // Журнал неорганической химии РАН, 2009, Т. 54, №6; Ҳалшавандагӣ дар системаи Na₂SO₄-K₂CO₃-H₂O дар ҳарорати 50°C // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, 2009, №2; Ҳалшавандагии намакҳои магний дар об вобаста ба ҳарорат // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, 2009, №2.

АДАБИЁТИ РУС ВА ҶАҲОН, кафедра.

Кафедраи адабиёти рус ва хориҷӣ солҳои 50-уми асри гузашта ташкил шудааст. Роҳбарии кафедра аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ дотсент Садикова Н. А. ба уҳда дошт. Солҳои 1958–1973 дотсент Попов В. А. сарвари кафедра додам. Солҳои 1973–1996 профессор Спектор А. Л. мудири кафедра буд. Устодони кафедра: дотсент Сазонова О. Т., Лозеев П. Н., Вайман С. Т., муаллимон Любавина Б. Л., Лиситская А. Г., Шовкопляс Р. К., Шусер А. Н., Фрейдкина И. С. ва дигарон дар тайёр кардани мутахассисони варзида барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ ва олии ҷумҳурӣ ҳиссаи арзанда гузоштаанд.

Кормандони кафедра дар давоми фаъолияти хеш садҳо мақолаи илмию методӣ, васоити таълимӣ, китобҳои дарсӣ, тавсияҳо ва барномаҳоро ба таъби расонидаанд. Аз ҷумла, профессор Спектор А. Л. китобҳои дарсии «Введение в литературоведение», «Зарубежная литература 20 века», «Немецкая литература», «Лион Фейхтвангер» (курси лексияҳо),

«Гендер и культура» (учебное пособие), «Теория литературы» (учебное пособие), профессор Вайман С. Т. «Рабле и литература», «Парадокс о Бальзаке», дотсент Исаева Л. Г. «Творчество Л. Леонова», д.и.ф. Неживой Е. С. «Воровский – критик»-ро ба таъбъ расонидаанд.

Бо сабаби дар заминаи факултети забони русӣ таъсис ёфтани Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) соли 1996 кафедраи адабиёти рус ва хориҷӣ фаъолити худро қатъ намуд. Соли 2006 дар заминаи кафедраи забон ва адабиёти рус кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳон аз нав таъсис ёфт. Аз соли 2006 то соли 2007 роҳбарии кафедраро дотсент Нозимов А. А. ба уҳда дошт. Солҳои 2007–2009 н.и.ф. Рустамзода Г. кафедраро сарварӣ кардааст. Аз соли 2009 то инҷониб роҳбарии кафедраро муаллими калон Субҳонкулова С. А. ба дӯш дорад. Дар ин муддат якҷанд барномаҳои таълимӣ аз ҷанҳои «История зарубежной литературы» (2010), «История древнерусской литературы» (2010), «Русское устное поэтическое творчество» (2010), «История русской литературы 18 века» (2010), «Античная литература» (2010) аз ҷоп баромадааст. Кафедра бо кафедраҳои адабиёти руси дигар донишгоҳҳои ҷумҳурии робитаҳои илмӣ дорад.

Сентябри соли 2006 факултети забон ва адабиёти рус таъсис дода шуд, ки дар он ду кафедра- кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳон ва кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумӣ ба кор шуруъ карданд.

Соли 2006 дар кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳон 5 нафар омӯзгорони асосӣ ва 1 нафар ҳамкор фаъолият кардаанд.

Соҳаи таълим ин пешбарандаи сатҳи донишу малакаи донишҷӯён мебошад. Дар кафедраи таҳассусии адабиёти рус ва ҷаҳон ҷанҳои асосию интиҳобӣ, амсоли курсии амалии адабиёти рус, таърихи адабиёти рус, назарияи адабиёт, хониши ифоданок, муқаддимаи адабиётшиносӣ, адабиёти хориҷӣ, эҷодиёти даҳонакии халқ бо барномаҳои таълимӣ корӣ ва силлабусҳои тасдиқшуда таъмин шудаанд. Матнҳои лексияҳои дарсҳои назариявӣ бо назардошти пешравиҳои он илмҳо омода карда шудаанд.

Кафедра соли 2010 аз ҷанҳои курсии амалии адабиёти рус, таърихи адабиёти рус, назарияи адабиёт, методикаи таълими адабиёти рус, муқаддимаи адабиётшиносии эҷодиёти даҳонакии халқ ва ғайра ҳамагӣ 10 барномаи таълимиро аз ҷоп баровард. Соли 2013 13 барномаи таълимӣ нав аз ҳамаи ҷанҳои таълимӣ кафедра нашр шуданд. Дотсенти кафедра Валиев Н. У. ва муаллимаи калони кафедра Қаҳорова М. Б. дар соли таҳсили 2015 – 2016 китоби дарсии «Курси амалии адабиёти рус» барои донишҷӯёни соли 1 факултети забон ва адабиёти рус аз ҷоп бароварда ба донишҷӯён ҳамчун китоби дарси пешниҳод карда шуд, ки онҳо аз ин китоб истифода мебаранд.

Масъалаи аввалине, ки дар назди омӯзгорони кафедра меистад инкишоф додани нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ донишҷӯён аст. Кафедра барои ғайранок гузаронидани дарсҳои амалияи нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ кушишҳои зиёде кардааст. Чунон ҷи, соли 2010 китоби «Практический курс русской литературы» бо иҷозати Вазорати маориф аз ҷоп баромад, ки зина

ба зина донишчӯёнро бо забони русӣ шинос менамояд. Ногуфта намонад, ки бо ин китоби дарсӣ холо бисёр коллечу донишкадаҳои ҷумҳурӣ истифода мебаранд. Соли 2014 бо ҳамкориҳои омӯзгорони донишгоҳи педагогии Томск китоби дарсии аз ду қисм иборат «Қор ва зиндагии ҳаррӯза дар Русияи сермиллат» аз ҷоп баромад, ки вазифаи ин ҳам инкишофи нутқи забони русии хонандагон аст. Ин китоби дарсӣ слайдҳо ҳам дорад.

Омӯзгорони кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳон бо Донишгоҳи давлатии Тула ҳамкорӣ дорад. Аз ҷониби устодони кафедра дар соли таҳсили 2015 – 2016 китобҳои дарсии «Робитаҳои адабӣ», «Таърихи адабиёти рус (асри 19)» ва соли 2020 «Назарияи адабиёт» интишор гардиданд

АДАБИЁТИ ТОҶИК, кафедра.

Нахусткафедраи факултети филология бо номи шуъбаи адабиёт ва забоншиносӣ соли 1931 таъсис ёфтааст. Нахустустодони кафедра, ки дар ташкили он саҳми назаррас доштанд, адабиётшиносони варзида Болдирев А.Н., Мирзозода Х., Муродзода М. буданд. Бештари мутахассисони бештарини кафедра дар оғози фаъолияти худ унвони илмӣ надоштанд. Солҳои 1936–1937 кафедраи яқояи адабиёти тоҷику рус, мудираш дотсент Старухин С., созмон ёфт. Соли 1938 бошад, пас аз ба қори омӯзгорӣ ҷалб кардани забоншиносони варзидаи тоҷик Бузургзода Л., Ҷалолов О. (баъдтар профессор), Мирзоев А. (баъдтар академик), Эшонҷонов А. бо сарвари академик Ниёзмӯхаммадов Б. нуфузу эътибори бештар касб кард.

Аз солҳои қилум кафедраи забон ва адабиёт аз ҳисоби хатмкардагони боистеъдоди донишкада пурра гардид. Аввалин дастпарварони донишкада Маъсумӣ Н., Сатторӣ Н., Тилло Пӯлодӣ пас аз хатми донишкада дар кафедра ба қори доимӣ монданд, ки барои баландшавии эътибори илмию таълимии кафедра мусоидат намуд. Ҳамзамон солҳои аввали пас аз ҷанг Шакурӣ М. (баъдан академик), Табаров С. (баъдан узви вобастаи АМИТ), Исматуллоев М. (баъдтар профессор ва ду давра мудирони кафедраи забон) факултети филологияро хатм намуда, ба кафедраи забон ва адабиёт ба қор шуруъ намуданд. Солҳои минбаъдаи пешазҷангӣ сафи устодони кафедра аз ҳисоби хатмкардагони факултет Ниёзӣ Ш., Исоев Я. ва Бобокалонова Ҷ. пурра гардид.

Солҳои 1974–1983 ба кафедраи адабиёти тоҷик Мирзозода Х. сарварӣ кардааст ва бо саъю кӯшиши бевоситаи ӯ аз оғози солҳои панҷоҳум теъдоди устодон дар кафедра аз ҳисоби хатмкардагони донишкада ва аспирантураи он хеле меафзояд. Исоев Я. ва Бобокалонова Ҷ. аз аввалин хатмкардагони факултетанд, ки дар факултети шарқшиносии Санкт-Петербург рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Аз солҳои шасту ҳафтод таҳти сарвари профессор Мирзозода Х. ба қори омӯзгорӣ шуруъ кардани Сайфиев Н., Аҳмадов М. (докторони илм ва профессорон), Давронов С., Наимбоев С., Худойдодов Б., Мирзоев С., Саидов С., Нуров С. нуфузу

эътибори кафедра ҳамчун муассисаи пешбар хеле афзуд ва мактаби илмӣ-адабии профессор Мирзозода Х. ба вучуд омад. Таҳти сарвари профессор Мирзозода Х. ва устодони кафедра солҳои ҳаштоду навадум як гурӯҳ хатмкардагони факултет Казакова У., Худойдодов А., Муллоев А., Раҳмонов Ш., Шарофова Г. рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ, Қурбонов М. рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Таҳти роҳбарии профессор Мирзозода Х. зиёда аз 30 нафар шогирдон рисолаҳои докторӣ ва номзадӣ дифоъ карданд.

Солҳои минбаъда ин анъанаи неки кафедра ҳамонро пурмахсул давом кардааст. Солҳои 1984–1989 профессор Сайфиев Н. ба ҳайси мудири кафедра фаъолият намудааст ва бо роҳбарии ӯ 15 нафар хатмкардагони факултет рисолаҳои номзадию докторӣ дифоъ кардаанд. Солҳои 1995–1997 ба кафедра профессор Мирзоев С., солҳои 1990–2003 профессор Бобокалонова Ҷ. ва солҳои 2003–2007 профессор Худойдодов А. роҳбарӣ намудаанд. Баъдан кафедраро С. Саидов (солҳои 2007-2012) ва Қурбонов М. (солҳои 2012-2017) роҳбарӣ намуданд. Аз соли 2017 то имрӯз вазифаи мудири кафедраро профессор Ш. Солеҳов ба уҳда дорад. Айни замон дар кафедра 1 нафар узви пайвастаи АМИТ (Н. Салимӣ) 8 профессор (Восиева Р., Солеҳов Ш., Худойдодов А., Элбоев В., Муллоев А., Казакова У., Шаропова Г., Саидов С.), 5 нафар дотсент (Қосимӣ С., Мирзоалиева А., Қурбонов М., Шоев А., Муминов Б., Муҳаммадзода Ҷ.) муаллимони калон Муборакиён С., Норова Г. ва ассистентон Абдурахмонов М., Самиева Н., Холова Ф., ба кори таълиму тарбия машғуланд. Даҳсолаи охир бо кафедра профессор Шарофова Гавҳар ҳамкориҳои зиёд дошта, дар таълиму тарбияи шогирдон сахим будааст.

Кафедраи адабиёти тоҷик аз оғози фаъолият аз рӯи 1 равия: «Қонуниятҳои инкишофи адабиёти ҷаҳонӣ. Ҷамбастагии адабиёти бадеӣ» ва ду масъала: «Таърихи адабиёти форсу тоҷик» ва «Таърихи адабиёти муосири тоҷик» кори илмию тадқиқотӣ мебарад. Аз ибтидои солҳои навадуми асри ХХ ва оғози асри ХХІ ба доираи фаъолияти устодони кафедра ду масъалаи дигар «Таърихи адабиёти Шарқ» ва «Таърихи адабиёти ўзбек» илова шудааст.

Саҳми кафедра дар таълифу таҳияи китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимию барномаҳо назаррас аст. Китобҳои дарсии Мирзозода Х. «Таърихи адабиёти тоҷик» иборат аз се қисм (1977, 1987, 1989), Бобоев Ю. «Муқаддимаи адабиётшиносӣ» (1974), «Назарияи адабиёт» (1993), Саидов С. «Адабиёти қадим» (1998, 2005), «Сабкшиносӣ», «Назарияи адабиёт», «Каломи бадеъ», «Адабиёти бачагона», «Адабиёти Юнону Рими қадим» (2007), Сайфиев Н. «Адабиёти асрҳои XVI, XVIII ва ибтидои асри XIX» (2004), «Адабиёти нимаи дууми асри XIX ва ибтидои асри XX» (2009) аз ҳамин қабиланд. Илова ба ин, устодони кафедра аз рӯи хамаи фанҳои таҳассусӣ барномаҳои таълимӣ таҳия кардаанд. Кафедра бо дигар муассисаҳои илмию тадқиқотӣ чумхурӣ, Москваю Ленинград, Кобулу Техрон, Тошкенту Бишкек робитаи илмию тадқиқотӣ дорад.

Дар кафедраи адабиёти тоҷик аз оғози фаъолияташ ду маҳфили адабӣ «Адибони ҷавон» ва «Адабиётшиносӣ» амал мекунад. Машҳуртарин адибони тоҷик мисли Лоиқ Шералӣ, Убайд Рачаб, Ғаффор Мирзо, Абдулхамид Самадов, Кароматуллоҳи Мирзо, Меҳмон Бахтӣ, Ҳабибулло Файзулло, Камол Насрулло, Абдуғаффори Партав шогирдони ҳамин маҳфилҳои адабии кафедраи адабиёти тоҷик мебошанд. Имрӯз ин анъанаи нек пурмахсул идома дорад ва шогирдони кафедра пайваста тавассути матбуот ва радиову телевизион, озмуну конференсҳои илмию назариявии донишгоҳиву ҷумҳуриявӣ фаъолона ширкат меварзанд.

АДҲАМОВ Ақобир (тав. 04. 09. 1928, ш. Самарқанд, ваф. соли 1990, ш. Душанбе), физики шинохтаи тоҷик, доктори илмҳои физика-математика (1964), профессор (1966), академики Академияи илмҳои ҶШС Тоҷикистон (1968). Соли 1949 Донишгоҳи давлатии ш. Самарқандро бо дипломи аъло хатм намудааст. Фаъолияти меҳнатиашро дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин оғоз карда, солҳои 1953–1954 дар вазифаҳои муаллими калон, 1956–1958 декани факултети физикаю математика, 1958–1964 муовини ректор оид ба илм кор кардааст. Солҳои 1965–1968 дар вазифаҳои директори Институти физикаю математикаи АИ ҶШС Тоҷикистон, саркотиби илмии АИ ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 50-уми асри ХХ дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба сифати муаллими ҳамкор кор карда, ба муаллимони донишкада ёрии ҳаматарафа расонидааст. Муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ ва китобу дастурҳои таълимӣ мебошад. Дорандаи ордени «Нишони фахрӣ» буда, бо медалҳои «Барои меҳнати шоён» ва «Собикадори меҳнат» сарфароз шудааст.

АЗИЗОВ Гамид (тав. ноябри 1911, ш. Хучанд, ваф. 1941–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ), риёзидон, иштирокчи Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Солҳои 1927–1930 дар техникуми механикии ш. Қўқанд, 1930–1936 дар Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи Покровский таҳсил намудааст. Пас аз хатми донишгоҳ ба Комиссариати вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон фиристода шудааст. Солҳои 1936–1938 ҳамчун и. в. дотсенти кафедраи математика, мудири кафедраи анализи математикӣ ва декани факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод кор кардааст. Солҳои 1938–1941 мудири кафедраи математика, муовини директор оид ба корҳои таълимӣ ва илмӣ, декани факултети математика дар Донишкадаи давлатии

омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Ӯ яке аз аввалин деканҳои факултети математикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Ба фаъолияти омӯзгорӣ ва маъмурии ӯ директорони донишкадаи омӯзгории пойтахт Евсеев П. Г. ва Содиков Х. баҳои хеле баланд додаанд. Дар тарҷумаи ҳолаш чунин навишта шудааст, ки дар хурдсолӣ ҳамроҳи модараш ва хоҳарони хурдсолар азоби ятимӣ кашидааст. Дар хурдсолӣ якчанд сол дар хизмати бой ҳамчун чӯпон кор кардааст, то ки модару хоҳарони хурдсолро хӯронад.

АЗИЗОВ Музаффар (тав. 25. 08. 1950, д. Соржи н. Шуғнон, ваф. 16. 02. 2021, ш. Душанбе), риёзидон, доктори илмҳои физика-математика (2010), профессор (2011). Солҳои 1967-1968 – коргари совхозии «Сулх» н. Шуғнон. Солҳои 1968-1973 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии педагогии ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко. Соли 1973 ассистенти кафедраи анализи математикӣ ҳамин донишкада. Солҳои 1973-1975 хизмат дар сафи артиши шуравӣ.

Солҳои 1975-1980 ассистенти кафедраи анализи математикии донишкадаи номбурда. Солҳои 1980-1985 коромӯз-тадқиқотчӣ, аспиранти институти тадқиқотӣ-илмии математикаи АИ РСФСР Украина. Солҳои 1985–1989 ассистент, муаллими калони кафедраи анализи математикии донишкадаи номбурда, 1989-1993 дотсенти кафедраи номбурда, 1993-1997 докторанти институти тадқиқотӣ – илмии математикаи АУ Чумхурии Украина. Солҳои 1997-2007 дотсенти кафедраи анализи математикӣ, 2007-2015 мудирӣ кафедраи анализи математикӣ. Солҳои 2015-2021 профессори кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи С. Айни. Дар фаъолияти кории худ муаллифи зиёда аз 120 кори илмӣ, як монография ва ду китоби дарсӣ барои мактабҳои олии мебошад.

Ас.: Информационная сложность приближенного решения некоторых классов интегральных уравнений. Д., 2014; Анализи математикӣ (Китоби дарсӣ), қисми 1. Д., 2018; Анализи математикӣ (китоби дарсӣ), қисми 3. Д., 2020.

АЗИЗОВ Шоазиз Самиевич (тав. 10. 11. 1953, ш. Душанбе), иқтисодчӣ, ҳуқуқшинос, номзади илмҳои иқтисодӣ (2011), профессор (2020), полковники ҳадамоти гумрук. Хатмкардаи факултети иқтисодиёт ва идоракунии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1975) ва факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи молия ва иқтисоди Тоҷикистон (2004). Солҳои 1975-1986 дар Вазорати саноати

хӯроқвории Чумхурии Тоҷикистон дар вазифаҳои муҳандис, муҳандиси калон, мудирӣ сектор, муҳандиси пешбар, 1987-1990 дар Вазорати манзилию хоҷагии коммуналии Чумхурии Тоҷикистон дар вазифаҳои идоракунонда, мудирӣ шуъба, директорӣ стансияи илмӣ-тадқиқотӣ,

сардори шуба, 1990- 1991 дар Хукумати ш. Душанбе дар вазифаи мутахассиси дараҷаи якум ва солҳои 1991-1993 дар вазифаҳои директори ширкат, намояндаи Иттифоқи иҷоракорон ва соҳибкорони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия, 1993-1996 мушовири шубаи тоҷикистони фонди байналмилалӣ «Ислоҳот», кор кардааст. Аз 1996 то 2014 дар мақомоти гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сифати муовини сардори Раёсат, муовини сардори дидбонгоҳи гумрук, сардори кафедра хизмат намудааст. Аз соли 2013 инҷониб дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ, ба ҳайси дотсенти кафедраи «Менечменти молиявӣ», мудири кафедраи умумидонишгоҳии «Назарияи иқтисодӣ» (2014-2019) ва сипас профессори маини кафедра кор. мекунад. Номбурда бо сафарҳои хизматӣ дар мамлакатҳои Арабистони Саудӣ (соли 1993), Мисри Араб, Исроил (1995), Туркия, Аморати муттаҳидаи Арабҳо, Финландия, Эстония, Латвия, Литва, Қазоқистону, Федератсияи Россия рафта, дар курсҳои бозомӯзи, конференсияю семинарҳои байналмиллалӣ иштирок ва баромад намуда, сазовори 42 адад сертификати ташкилотҳои бонуфуси байналмиллалӣ гардидааст. Савияи касби ва маҳорати кории худро дар Академияи полиси Туркия, Академияи мубориза бар зидди маводи муҳодирӣ Туркия, Академияи сарҳадоти Финландия, Вазорати молияи Эстония, Раёсати мубориза бар зидди маводи муҳаддир ва ҷинояткории СММ оиди таъмини амнияти милли, иқтисодӣ, амнияти биологӣ, экологӣ ва ядрӣ, инчунин, назорати содироти ва истифодабарии техникаи назорати гумрукӣ дар сарҳадот сайқал додааст.

Номбурда 14 китоби дарсӣ, 16 дастури методӣ-таълимӣ, 17 барномаи таълимӣю методӣ ва силлабусҳо, 43 мақолаи илмӣ 7 мақолаи маърифатӣю оммавӣ таҳия ва ба нашр расонидааст. Узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (2020), дорандаи нишони Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2004).

Ос: Формирование и развитие информационных таможенных услуг Республике Таджикистан. Д., 2020 (ҳаммуаллиф); Механизм реализации инновационного потенциала Таджикистана. Д., 2019 (ҳаммуаллиф); Продовольственная безопасность в системе национальной безопасности страны Д., 2018; Назарияи иқтисод ва рушди ҷомеа (мачмуаи мақолаҳои илмӣ). Д., 2018 (мутаттиб); Ташхис ва мониторинги амнияти сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Қ. 5. Д., 2017; Стратегияи рушди иқтисоди милли (Таркиби сиёсати сармоягузорӣ қисми 36). Д., 2015; Налоговое регулирование в промышленности. Д., 2006 (ҳаммуаллиф); Молияи корхонаҳо (корпоративӣ)- китоби дарсӣ барои ихтисосҳои риштаҳои иқтисодӣю молия. Д., 2016; Назарияи иқтисод мачмуаи методӣ оид ба низоми кредитӣю таълимот. Д., 2015 (ҳаммуаллиф); Луғату калимаҳо ва ибораҳо оид ба иқтисоди бозорӣ- маводи таълимӣ-методӣ. Д., 2015 (ҳаммуаллиф); Забони англисӣ дар соҳаи фаъолияти гумрук (англисӣ, тоҷикӣ, русӣ) китоби дарсӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Муоинаи шахсӣ-шакли назорати гумрукӣ (тоҷикӣ ва русӣ). Д., 2011 ва ғ.

АЗИМОВ Болта (тав. соли 1934, н. Данғара, ваф. 5. 6. 1981, ш. Душанбе), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (1973), дотсент (1980). Соли 1958 факултети табиатшиносӣ ва химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинободро хатм кардааст. Солҳои 1958–1960 муаллими табиатшиносӣ ва химияи мактаби миёнаи ба номи Титов дар н. Ленин, 1960–1967 ассистент, муаллими кафедраи химия, 1968–1971 аспиранти кафедраи химия, 1972–1981 муаллими калони кафедраи химия, дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи як қатор мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмию назариявии донишкада ва АИ Тоҷикистон бо маърузаҳо баромад кардааст.

АЙНИ, Садриддин Саидмуродзода (15. 04. 1878, д. Соктарей тумани Ғиждувони вилояти Бухоро-15. 07. 1954 шаҳри Душанбе). Шоир, нависанда, рӯзноманигор, адиби маорифпарвар, донишманди соҳаи забон ва адабиёти форсу тоҷик, таърих ва фарҳанги миллати тоҷик, узви Академияи улуми Тоҷикистон, нахустин Президенти Академияи улуми Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон (1951-1954), бунёдгузори адабиёти шуравии (навини, муосири) тоҷик, яке аз сардафтaronи адабиёти шуравии узбек, Ходими хизматнишондодаи илми Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон (1940) ва Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Узбекистон (1949) узви фахрии Академияи улуми Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Узбекиситон (1943), доктори улуми филологӣ (1948), профессор (1949), академики Академияи улуми Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон (1951) Падараш Сайидмуродхоча ибни Сайидумархоча шахсе босаводе буд, ки чанд сола дар мадориси Бухоро таҳсил карда, аммо ба сабаби вазъи номусоиди хонаводагӣ таҳсилро қатъ намуда, ба деҳа баргашта буд. Сайидмуродхоча илова ба шуғли кишоварзӣ барои таъмини оила бофандагӣ ва чархосиётарошӣ низ шуғл меварзид. Модари Айнӣ Зеварой ном дошта, аз деҳқонзодагони д. Маҳаллаи Боло буд.

Зиндагӣ ва фаъолияти адабию илмии Айниро ба ду давра тақсим мекунамд: даврони амирӣ (аз соли 1878 то 1920) ва замони шуравӣ (солҳои 1920 то 1954). Ин ду давра низ вобаста ба ташаккулу таҳаввули андешаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ва адабии ӯ дорои мароҳили хосанд. Марҳалаи нахуст: дарони туфулият ва наврасӣ. Садриддин шашсала буд, ки падараш ӯро ба мактаби назди масҷиди деҳа мебарад, аммо тарзи дарсгӯӣ ва муомилаи мактабдор дили ӯро аз мактаб сард мекунад. Падараш бо далоили шаръӣ арбобони деҳаро розӣ мекунад, ки Садриддини хурдсол ҳамроҳи духтарҳо дар мактаби духтарона назди бибихалифаи босавод сабақ омӯзад. Дар ин

мактаб илова бар «Ҳафтяк» ва «Чаҳоркитоб» бо ашъори Саъдию Ҳофиз ошно мешавад ва бо падараш дар хона ашъори Соиб ва аз шоирони замон Исо Махдум ва Садри Сарирро меҳонад. Бино ба таъкиди адиб, меҳри шеърӯ адабиётро нахуст падараш дар дили ӯ ҷой кард. Ҳидоятӣ падар ва афсонаву ривоёти Тутипошшо (зани амаки падараш) дар камолоти маънавӣ ва завқит зебопарастию тахайюлотӣ бадеии Айнӣ нақша босазо гузаштаанд, ки адиб дар «Ёддоштҳо» аз онҳо бомуҳаббат ёд мекунад ва дар асарҳои бадеияш симои онҳоро мавриди тасвир қарор додаст.

Соли 1889 мелодӣ дар Бухоро ва деху рустоҳои атрофии он бемории вафо паҳн мешавад. Аз ин беморӣ нахуст падар ва баъдтар модари Айнӣ мемиранд. Тарбияи бародарони кучакаш-Сирочиддин ва Камолиддин ба души ӯ меафтад, зеро бародари бузургаш Муҳиддинхоҷа дар Бухоро таҳсил мекард. Тобистони соли 1989 дар хонаи Мулло Абдуссалом ном домуллои кунҷакии бародараш Муҳиддинхоҷа Айнӣ бо Шарифҷон-маҳдуми Садри Зиё ва дастёри ӯ Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим шинос мешавад. Садри Зиё истеъдоди ӯро дар омӯзиши илму адаб дарк намуда, маслиҳат медиҳад, ки ҳатман таҳсил намояд. Баъд аз як сол бо ёрии устоди бародараш Мулло Абдуссалом Айнӣ ва бародараш дар мадрасаи Мири Араб соҳиби ҳуҷрае мешаванд. Ҳамин тариқ Айнӣ дар дувоздаҳсолагӣ муллобачаи расмии мадрасаи Мири Араб мешавад ва минбаъд зиндагии ӯ дар Бухоро мегузарад.

Марҳалаи дуҷуми зиндагии даврони амирии ӯ соли 1890 дар Бухоро, ки дар он айём яке аз марокизи фарҳанги форсӣ дар Осиёи Миёна маҳсуб мешуд, оғоз меёбад. Таҳсил дар мадориси Бухоро 19 сол идома меёфт. Айнӣ дар мадориси Мири Араб, Олимҷон, Ҳоҷӣ Зоҳид ва Бадалбек таҳсил намудааст. Барномаи таълими мадориси Бухоро дар асоси тадриси сарфу наҳфи забони арабӣ, «Шарҳи Мулло»-и Абдурраҳмони Ҷомӣ ва шарҳу хошияҳо бар он, улуми фикҳ ва мантиқ ба роҳ монда шуда буд. Шарҳи девони Ҳофиз ва Бедилу Фузулӣ ҳарчанд ба барномаи ҳатмӣ дохил намешуданд, вале аз кутуби дарсии мадориси Бухоро маҳсуб мешуданд. Илми адабиёт бештар дар маҳфилҳои хусусӣ сурат мегирифт ва ҳаводорони шеърӯ шоирӣ бештар аз ин мафоҳил баҳра мебурданд. Ба таъбири Аёнӣ, «Бухоро муаллими Осиёи Миёна буд» ва бешак, дар он давра аз марокизи тамаддуни исломии форсӣ маҳсуб меёфт, ки на танҳо аз Осиёи Миёна, ҳамчунин аз Афғонистону Ҳиндустон ва Эрон толибилмон барои таҳсил ба Бухоро меомаданд.

Айнӣ ҳангоми таҳсил барои рӯзгузаронӣ ба ошпазӣ ва фаррошӣ машғул мешуд ва иттифоқан дар мадраса бо Шарифҷон-маҳдуми Садри Зиё воҷеҳӯрад ва бо хоҳиши ӯ барои хизмат ба ҳавлии Садри Зиё меравад. Муҳити адабии ҳавлии Шарифҷон маҳдуми Садри Зиё барои Айнӣ мактаби омӯзиш ва сарчашмаи рашодати маънавии ӯ буд. Ҳафтае се шаби таътил-сешанбе, чаҳоршанбе ва панҷшанбе дар ҳавлии Садри Зиё маҳфили адабӣ барпо мегардид, ки дар он беҳтарин рӯшанфикрони Бухоро шоирону олимони гирд меомаданд. Айнии ҷавон маҳз дар ин маҳфили Садри Зиё ба

Мулло Нарзуллоҳи Лутфӣ, Абдулмаҷиди Зуфунун, Яхёҳоча, Содикҳочаи Гулшанӣ, Ҳомидбеки Ҳомид, Абдуллоҳхочаи Таҳсин, Мулло Бурҳони Муштоқӣ, Қорӣ Абдулқарими Офарини «Дузахӣ», Мирзо Азими Сомӣ..., ки ҳама шоиру шеършинос ва муаррих буданд, шинос шуда, аз донишу фазилати онҳо баҳра бурдааст. Дар ин маҳфили адабию илмӣ аз забони иштирокчиёни он дар бораи бузургони замони худ Аҳмад Маҳдуми Дониш, Шамсуддини Шохин, Мирзо Ҳаити Саҳбо, Абдулқодири Савдо... суханони нек мешунавад ва ғоибона мухлиси онҳо мегардад. Соли 1900 Садри Зиё китобат ва тасхеҳи китоби дар Бухоро мамнӯъшудаи Аҳмади Дониш «Наводир-ул-вақоеъ», ки худ аз мухлисони ӯ буд, ба Айнӣ ва Абдулвоҳиди Мунзим месупорад. Ба таъкиди Айнӣ, баъд аз мутолиаи ин китоб дар олами маънавии ӯ «инқилоби фикрӣ» ба амал меояд. Дар робита ба ин «инқилоби фикрӣ» ва дигар нуқоти таъсирбахши «Наводир-ул-вақоеъ», ки аз «аҳволи фалокатиштимол»-и аморати Бухоро ҳикоят мекунад, дар «Ёддоштҳо» ба тафсил ёд намудааст (С. Айнӣ. Куллийёт, ҷ., 7, саҳ. 445-446).

Оғози фаъолияти эҷодии Айнӣ ба солҳои 1983-84 рост меояд, ки бо таҳаллуҷҳои «Сифлӣ», «Мӯҳтоҷӣ» ва «Ҷунунӣ» шеър гуфта, аммо худ ашъори бо ин таҳаллуҷҳо сурудаашро нобуд карда ва аз ин таҳаллуҷҳо низ даст кашадааст. Аз он ашъор танҳо як ғазал ва як муҳаммас ба ғазали Ҷунайдуллоҳи Ҳозиқ (аз шуарои охири асри ХУ111 ва ибтидои қарни XIX Мовароуннаҳр, ки бо супориши амир Абдулаҳади манғит кушта шудааст) бо таҳаллуҷи «Сифлӣ» сурудаи ӯ боқӣ мондааст:

Нест хубонро вафое ҳеч дар бозори даҳр,
Сифлии бечораам, сар то ба по кардам ғалат.

Шуруъ аз соли 1896 бо таҳаллуҷи «Айнӣ» шеър гуфта ва нахустин шеъраш «Гули сурх» мебошад, ки ба сабаби бепуӣ аз сайри гули сурх маҳрум шуданаш тасвир шудааст:

Рози дил мегуфтам ар як маҳраме медоштам,
Шикваҳо мекардам аз ғам ҳамдаме медоштам...
Аз тамошои гули сурх аз ҷӣ мемондам чудо,
Ғар ба каф, чун аҳли олам дирҳаме медоштам...

Аз ин ба баъд исми шоирии ӯ ба расмият мебарояд ва муаллифони тазкираву баёзҳои ибтидои қарни XX ӯро бо номи «Садриддин Айнӣ» ёд кардаанд. Дар ибтидои фаъолияти эҷодӣ Айнӣ ҳамон суннатҳои адабиёти классикии форсу тоҷикро пайравӣ кардааст. Алалҳусус ғазалҳое, ки дар татаббӯъ ва тазмини Камоли Исмоил, Шайх Саъдӣ, Бедил, Соиб ва муҳаммасу мусаддасҳое, ки бар ғазали Камоли Хуҷандӣ, Ҳоча Ҳофиз, Ҷомӣ, Ҳилолӣ, Бедил, Соиб, Қоонӣ, Яғмо навиштааст, гувоҳи ин матлабанд. Аз сӯйи дигар, вазъияти пур аз тазоди замон, хусусан баъд аз ошноӣ бо «Наводир-ул-вақоеъ»- Аҳмади Дониш ва мутолиаи рӯзномаҳои «Ҳабл-ул-матин», «Чеҳранамо», «Тарҷумон», «Вақт» назари Айнӣро ба ҳодисаву воқеоти рӯзгор дигар карда ва ин ҳама ба мазомини ашъори ӯ саҳт муассир будааст. Ашъори Айнӣ дар айни пайравӣ аз сунани адабиёти

классикии форсу тоҷик баёнғари руҳия, кайфият ва шикояту эътирози вай аз муҳити иҷтимоӣ ва сиёсии замонаш аст. Шеъре, ки дар такмили ду байти имтиҳонии Зулфи Эронӣ гуфта шудаанд, муносибати эҷодкоронаи ӯро ба адабиёти оламшумули форсӣ собит ва маҳорати шоириашро таъкид мекунад. Ашъори дар ин солҳо сурудаи Айнӣ баёнғари ҷаҳонбинӣ ва тақомули андешаву ормони иҷтимоии ӯст. Тасвири ҳаёти мадрасаву толибилмони он, нобаробарии иҷтимоӣ, эътироз дар баробари зулму ситам, риёву тазвири руҳонӣ мансабдорони замон дар айни пайравӣ аз сунани адабиёти классикии форсӣ шеъри ӯро ҷилои дигаре мебахшад:

Ёр меҳонад ба базми васл арбоби ғаниро,
Айнии бечораро ҳам мушти зар будӣ, чӣ будӣ?

Шикоят ва эътирозу исёни Айнӣ дар ашъори перомуни даҳякхӯрии толибилмони мадраса эҷодшуда, бармало садо медиҳад:

Бар камбағалон ин ҳама озор намудан,
Аз баҳри дили як ду-се пулдор чӣ лозим?

Амир Абдулаҳад (ҳукмронияш 1885-1910), ки дағдағаи шоирӣ дошту бо таҳаллуси «Оқиз» шеър мегуфт ва худро пуштибони суҳанварон медонист, меҳост Айниро ба хидмати дарбор бикашад. Айнӣ аз саргузашти шоирони дар дарбор хидматкарда, алалхусус Шамсиддини Шохин, ки маҳз дарбори ин «амири шоир» ҷавонмаргаш карда буд, хуб медонист, ки хидмати дарбор барои ӯ ҷаҳаннам дар ин дунёст. Ба навқарони амир сабаб пеш меоварад, ки бемор асту шоиста хидмати дарбор намебошад ва чанд шеъри худро ба амир мефиристад. Амир баъд аз хондани ашъори шоир ӯро иғвогар мешуморад ва мегӯяд, ки Айнӣ «*бо ин гуна байтҳо камбағалонро ба муқобили ман шурондан мехоҳад. Ҳама шеърҳои Айниро дубора аз назар гузаронидан даркор аст*» (Куллийёт, ҷу, 8, саҳ. 585). Бо ин баҳона Айнӣ аз доми амир начот меёбад.

Марҳалаи тозаи зиндагӣ ва фаъолияти адабию сиёсии пешазшуравии Айнӣ дар ибтидои қарни XX – замони инқилоби солҳои 1905-1907 дар Русия ва Инқилоби Машрутаҳо дар Эрон (соли 1905) оғоз ёфтааст. Айнӣ соли 1906 мадрасаро хатм мекунад ва ба наҳзати таҷаддудхоҳии маорифпарварӣ (ҷадидия) мепайвандад. Мутолиаи рӯзномаву маҷаллоти хориҷӣ, ки ба забонҳои форсӣ тоторӣ ва русӣ дар Ҷиндустону Миср ва Русия нашр шуда, пинҳонӣ ба Бухоро меоварданд, назари Айниро ба қору бори ҷаҳон, хосса сохтори давлатдорӣ Аморати Бухоро дигар карда буд. Вай сабаби қашшоқӣ ва бадбахтии мардуми Бухоро дар бесаводию ҷаҳолат ва хурофотпарастӣ медонад. Айнӣ ва дигар маорифпарварон роҳи начотро дар босавод кардани мардум, ислоҳи мактабу мадрасаҳо ва урфу одатҳои шахшуда, ислоҳот дар умури давлатдорӣ ва ба низом даровардани музди хидмату боҷҳои подшоҳӣ, барҳам задани худсарӣ тороҷгарӣ маъмурони давлатӣ медиданд. Наҳзати ҷадидия ва ҷараёни маорифпарварӣ аслан бар иттиҳодия ислом асос ёфта буд. Айнӣ низ ба ҳайси як ҷадиди ислоҳотҳо ба ифтиҳои мактаби усули ҷадид ва навиштани васоити таълимӣ барои ин мактаб иқдом намуд. Бо ҳамкори

дӯсташ Абдулвоҳиди Мунзим соли 1908 дар ҳавлии ӯ нахустин мактаби усули ҷадидро барои бачагони тоҷик дар Бухоро таъсис медиҳад ва барои ин мактаб дастуру китобҳои дарсии «Тартил-ул-Қуръон» (1908), «Таҳзиб-ус-сибён» (1909) ва «Заруриёти диния» (1913) менависад. Қабл аз таъсиси мактаби усули ҷадид барои таҷрибаомӯзӣ ба Самарқанд, ки зери тобеи Русия подшоҳӣ буд, сафар намуда, бо мактаби ҷадиди Абдулқодири Шакурӣ ошно мешавад. Соли 1907 дар мактаби тарзи ҷадиди тоторӣ, ки дар Бухоро таъсис шуда буд, ба кор даромада, шаш моҳ маҷмӯи тарҷумонӣ мекунад ва таҷриба меандӯзад. Ин таҷрибаомӯзӣ ҳангоми навиштани кутуби дарсӣ ва васоити таълимӣ ба кор омаданд. «Таҳзиб-ус-сибён» ба сифати як китоби таълимӣ хусусияти адабӣ дошта, хеле шавқовар ва дорои маводи динӣ ҳам буд. (Куллийт., ҷ., 1, сах., 60). Қобили зикр аст, ки Айнӣ баъдтар соли 1917 ин китобро такмилу тасҳеҳ намуда, дубора нашр намуд. Қисми аввали он перомуни мактабу маориф, донишу хирад, дониستاني ҳаққи волидайн ва устод, дӯстию рафиқии бачаҳо, саъй талош барои ба даст овардани илм, олиҳимматию нақӯкорӣ ва амсоли инҳо баҳс мекунад. Қисмати дигар, ки «Хонадони хушбахт» унвон дорад, сухан дар бораи оилаи Муҳаммадҷусуф ном кишоварзи босовод аст. Ҳикоятҳои хурди панду андарзии бо порчаҳои шеърӣ зиннатёфта, суолу ҷавоб ва тарзи мукотибаи дӯстон китобро хеле шавқовару хондадбоб намудааст. Забони китоб салису равон буда, барои бачагон фаҳмову таъсирбахш аст. Ин китобро метавон нахустин иқдоми Айнӣ дар роҳи умумимиллӣ гардонидани забони насри бадеӣ номид. Дар ин асар маромномаи адиб-хидмат ба халқу Ватан бармалост.

Давлатдорони Бухоро дар шахсияти амиру қушбегӣ ва руҳониёни мутаассиб бар зидди мактаби ҷадид мебароянд ва онро хилофи ислому дин ва ҷадидони маорифпарварро «сӯйқасдкунанда ба давлат» мешуморанд. Қушбегӣ Айнӣ ва ҳаммаслакони ӯро аз фаъолияти маорифпарварӣ манъ мекунад. Айнӣ ва дигар маорифпарварон маҷбур мешаванд ба кори пинҳонӣ гузаранд. Барои ислоҳи мактабу мадраса ҷамъияти махфии «Тарбияит атфол»-ро ташкил медиҳанд. Аъзои ин ҷамъият мактабҳои махфӣ мекушоданд, шогирдони хушсаводи худро барои таҳсил ба шаҳрҳои Русияву Туркия мефиристонданд. Фишори ҳукуматдорон ва руҳониёни мутаассиб ба маорифпарварон зиёд мешавад. Айнӣ маҷбур мешавад Бухороро тарк намуда, ба Қизилтеппа равад ва дар заводи пахтатозакунӣ он ҷо ба кор мебарояд. Ҳукумати амир барои боздоштани Айнӣ аз ҷодаи маорифпарварӣ ӯро мударрисии мадрасаи Хиёбон таъин менамояд. Айнӣ расман мударрис, вале амалан ба фаъолияти иҷтимоӣ ва эҷодӣ машғул буд. Ашъори дар ин айём эҷоднамудаи вай дар маҷаллоти «Оина» ва «Шуро» ба нашр расидаанд. Соҳибони тазокир (монанди «Тазкори ашъор»-и Садри Зиё, «Тазкират-уш-шуарои»-и Неъматуллоҳи Муҳтарам, «Тухфат-ул-аҳбоб фӣ тазкиратил-асҳоб»-и Мирзо Салимбеки Салимӣ...) ба осори Айнӣ баҳои баланд дода, то андозае тамоюли эҷодӣ ӯро таъин кардаанд. Чунончи, Салимбеки Салимӣ менависад: «*Мумилайҳ... алҳол аз шеъри*

шиқӣ танаффури карда, ашъори миллӣ менависад» (Энциклопедияи миллии тоҷик, ҷ. 1., сах., 277). Ашъори дар ин солҳо сурудаи Айнӣ воқеан андешаҳои миллӣ, ватанхоҳӣ, адолатчӯӣ ва озодихоҳӣ доранд. Аз ҷумла шеърҳои «Э тарҷумаи ҳоли ман, э сафҳаи «Турон», «Нидо ба ҷавонон», «Саҳаргоҳон», «Самарқанду Бухоро», маснавии «Қиссаи парвона ва кирмак»... моҳияти амиқи иҷтимоӣ ва ахлоқӣ доранд.

Баъд аз инқилоби моҳи феврالی 1917 Русия ғаъолияти сиёсӣю равшангарии Айнӣ бештар мешавад. Вай ба «Ҷамъияти маҳфӣ»-и ҷавонбухориён ҳамроҳ мешавад ва ба раҳбарони он маслиҳат медиҳад, ки дар байни кишоварзон ташфиқот баранд, зеро бархе аз талаботи онҳо ба ислоҳоти замин дахл дошт. Айнӣ худ ба Вобқанд сафар намуда, дар байни деҳқонон ташфиқот мегузаронад, вале ҳеҷ натиҷа ба даст намеояд, зеро нуфузи руҳониёни мутаассиб дар рустоҳо хеле қавӣ буд, кишоварзон зиёиёни тараққиҳоҳро душмани шариати ислом медонистанд. Амир Олимхон бо амри Ҳукумати Муваққатии Русия талаботи ҷадидонро дар бораи ислоҳот қабул кард ва он дар матбуот эълон гардид (07- апрели соли 1917). Ҷадидон хоستانд намоиши шукргузорӣ ташкил кунанд. Айнӣ ба раҳбарони ҷадидон фаҳмонд, ки амир онҳоро фиреб медиҳад, аммо ўро гӯш накарданд. Айнӣ дар намоиш иштирок накард, аммо ўро 9- апрел дар ҳучрааш дастгир карда, бо фармони амир 75 дарра зада, ҳабс намуданд. Сарбозони инқилобии рус, ки онҳоро Шурои вакилони Когон даъват намуда буданд, Айнӣ ва дигар маҳбусони сиёсиро озод намуда, ба Когон бурданд. Айнӣ дар беморхона 52 рӯз хоб карда, 25 амали ҷарроҳиро пушти сар кард ва июни соли 1917 шифо ёфта, ба Самарқанд ҳиҷрат намуд. Дар Самарқанд зиёиёни таҷаддудҳоҳ ўро хуш қабул карданд, аммо ташкилоти иртиҷоии «Шурои ислом» бо роҳнамоии Қозӣ Исоҳон ва бо ғатвои муфтӣ Мулло Обид ривоят навиштанд, ки Айнӣ чун касе, ки ба пошоҳи ислом теғ кашада, аз Бухоро ронда шудааст, дар шаҳри мусалмонон – Самарқанд истиқомат карданаҳ аз рӯи шариат ҷоиз нест. Айнӣ вобаста ба ин масъала шеъри эътирозие бо унвони «Самарқанду Бухоро» (ноябри 1917) менависад.

Айнӣ Инқилоби Русия (7 ноябри 1917) хуш қабул кард ва ба ғояи озодихоҳии он эътимод баст. Ашъори дар ин масъала сурудаи ў «Ба шарафи Инқилоби Уктабр», «Марши ҳурият» гувоҳи ин матлабанд. Алалхусус шеъри «Марши ҳурият», ки дар ҳавои қаринаи русии «Марселеза» - суруди инқилобиёни Фаронса эҷод шудааст, навиди озодӣ аз зулму истибдоди ҳазорсолаи аҷнабиён ва нуқарони доҳилии онҳост:

Эй ситамдидагон, эй асирон,
Вақти озодии мо расид:
Муждагонӣ диҳед, эй фақирон!
Дар ҷаҳон субҳи шодӣ дамид!...

Дар ин шеър, ки дар вазни арузи озод-шеъри Нимой эҷод шудааст, ҳам мавзӯ, ҳам вазну қофия ва қабл аз ҳама, мазмуну ғоя тоза аст, муҳаққикон онро ибтидои адабиёти навини тоҷики замони Шуравӣ

донистаанд. Баъд нашри ин гуна ашъори фишори рухониёни иртиҷоӣ ба Айнӣ зиёд мегардад ва ӯ иҷборан ба Тошканд ҳичрат намуда, шиш моҳ пинҳонӣ иқомат мекунад. Дар Тошканд шеърҳое менависад, ки ҳама дар руҳияи ватанхоҳию озодипарастӣ ва нафрат ба гурӯҳи ифротӣ аст. Шеърҳои «Эй Ватан», «Ёди айёме, ки мо ҳам хонумоне доштем» гувоҳи ин матлабанд.

Баъд аз бозгашт ба Самарқанд Айнӣ ба фаъолияти матбуотӣ ва омӯзгорӣ мепардозад. Ӯ дар таъсиси маҷалоти «Болалар юлдошӣ» (1919), «Шуълаи Инқилоб» (1919-1921), «Меҳнаткашлар товушӣ» (1919-1921) саъй намуда, ба ду забон- тоҷикӣ ва узбакӣ шеърро мақолот иншо намудааст. Фаъолияти матбуотӣ ва сиёсии Айнӣ аз солҳои ҷавонӣ оғоз шуда, дар бист соли ибтидоӣ қарни XX ба ҳайси маорифпарвар ва ислоҳотгалаб пайваста талош намуда, осори зиёде эҷод намуда, ки фаълтарин узви ҳаракати ҷадидия маҳсуб мешавад. Айнӣ аз соли 1918 то соли 1920 танҳо дар маҷаллаи тоҷикии «Шуълаи Инқилоб» 67 мақола ба нашр расондааст, ки аз фаъолияти пурсамари матбуотии ӯ шаҳодат медиҳад. Баъд аз Инқилоби октябр бо даҳолати болшевикони рус таҷаддудхоҳони Бухоро ба гурӯҳҳои мухталиф ҷудо шуданд. Ҷадидони Бухоро меҳостанд ватанашон як кишвари озоди исломӣ бошад ва аз тобеияти Руссия озод шавад, аммо ин орзуи онҳо бо мақсади мароми Ҳукумати Шуравӣ ба ҳеч ваҷҳ мувофиқ набуд. Ҷадидони дар Туркия таҳсилдида наҷоти ватанро дар тобеияти ин кишвар дидан ва эълон доштанд, ки халқҳои Осие Миёна, алалхусус мардуми Бухоро аслан турк буда, баъзе аз онҳо, аз ҷумла тоҷикон бо таъсири мадориси форсӣ забонашон гум кардаанд, бояд онҳоро ба асли худ баргардонд. Ин гурӯҳ бо сарвари Файзуллоҳ Хочаев (миллаташ тоҷик) меҳостанд аморати Бухороро сарнагун сохта, ҷумҳурии буржуазӣ таъсис диҳанд, ҳизби худро дар пайравӣ ба ҷавонони турку афғон «ҷавонбухориён» номиданд. Айнӣ, аз он сабаб, ки ҷадидон ҳастии қадимтарин халқи Осие Миёна-тоҷикон, ки қисмати бештари мардуми Бухороро низ ташкил медоданд, инкор карданд, аз онҳо ҷудо шуд ва аз соли 1918 ба ташкилоти коммунистӣ пайваст. Айнӣ ҳаводори мавқеи ҳизби коммунистии Бухоро буд ва худ мурочиатномаи онҳоро ба халқ навишта, бо шеърро мақолоти худ ба онҳо ёрӣ медод.

2- юми сентябри соли 1920 ҷадидони Бухоро бо ёрии русҳо аморати Бухороро сарнагун сохта, Ҷумҳурии халқии шуравии Бухороро таъсис доданд, ки забони расмӣ он, алорағми он, ки қисмати бештараш тоҷикон буданд, бо талоши ҷадидони пантуркист забони туркии ҷиғатойӣ (узбакӣ) эълон гардид. Дар тамоми асарҳои дар замони Шуравӣ таълифёфта ин ҳаводисро чун «Инқилоби Бухоро» ба қалам додаанд ва баъзе пажӯҳишгарон то кунун он рӯзро (2- юми сентябри соли 1920) бо ин ном ёд мекунанд. Аммо муҳаққиқони ростин, чун устод Муҳаммадҷон Шақурии Бухорой онро «фитнаи инқилоб» номидаанд, зеро барои инқилоб на мардуми Бухоро омода буд, на заминае барои вуқуи он вучуд дошт, ҳатто ҳуди ҷадидони Бухоро на дорои таҷрибаи инқилобӣ буданду на аз марому

мақсади инқилоб огаҳӣ доштанд. Хулосаҳои Айнӣ дар ин масъала шавоҳиди ҳоланд. Аз ҷумла менависад: «*На ҳама ҷаридаҳои Бухоро фидоӣ мебошанд, балки ҷаридаро барои «мӯд» мехонанд... Пас, маълум шуд, ки афкори мунавваран бузурге, ки дар вақти лузум ба он таъя карда шавад, дар Бухоро набудааст*» (Куллийет, ҷ., 14, саҳ. 159). Ҳамчунин менависад: «*Валҳосил, маслаки ман ин буд, ки аввал танвини афкор ва нашири улум лозим аст, сонӣ ислоҳот худ ба худ, ё ба иҷбори афкори умумӣ хоҳад шуд. Хулоса: «илм чу ояд, ба ту гӯяд, ки кунӣ»*» (Куллийет, ҷ., 14, саҳ. 160). Ин «инқилоб» тавассути найзаи болшивекони рус аз Русия ба Бухоро интиқол ёфт ва ба сифати «Инқилоби Бухоро» пазируфта шуд. Марҳалаи нахусти зиндагиномаи Айнӣ –давраи амирӣ дар ҳамин сол (1920) хатм мешавад ва баъд аз ин саҳфаи тозае дар рӯзгори осори ӯ падида меояд, ки ба замони Шуравӣ рост меояд.

Айнӣ, гарчанде ба бисёр ҳаводису қавонини қабулнамукаи Ҳокимияти Шуравӣ розӣ набуд, аммо дар умум онро хуш қабул кард ва донишу малакаи худро барои барқарорсозӣ ва мустаҳкам намудани он равона намуд. Вай нахустин шоири инқилобӣ, аввалин насрнависи воқеъгаро, рӯзноманигор, адабиётшинос, забоншинос, муаррих, ҷомеашинос ва бунёдгузори адабиёти навини тоҷик шинохта шуд. Осори Айнӣ маромномаи халқи тоҷик аст ва шеърӣ ӯ («Эй ситамдидагон...») ба суруди миллии қавми тоҷик табдил ёфта буд. Ҳар чизе, ки Айнӣ дар тӯли умри худ навишт, ҷанбаи маърифатӣ маорифпарварӣ дошт ва барои босавод сохтани мардум нигаронида шуда буд ва алҳақ, ӯ ба ҳайси муаллими миллати тоҷик ва ба сифати шиносномаи миллати тоҷик дар як давраи тақдирсоз арзи ҳастӣ кардааст.

Баъд аз таъсиси Ҷумҳурии халқии шуравии Бухоро Файзуллоҳ Хоҷаев, ки сармоядори бузург ва бо Русия иртибот дошт, сарвари ҷумҳурӣ интихоб мешавад ва мехоҳад Айниро сафир дар Эрон таъин кунад, аммо ӯ қабул намекунад ва пешниҳод менамояд, ки «дар Бухоро Анҷумани таърихӣ адабӣ (Академия)» (АсозодаҲ. Таърихи адабиёти тоҷик, саҳ., 205) ташкил карда шавад. Ин тақлиф қабул мешавад ва Айнӣ сарвари ин Анҷумани адабӣ таъин мегардад. Аммо ҳамсафони Айнӣ бо роҳбарии Файзуллоҳ Хоҷаев ба миллати тоҷик хиёнат мекунанду забони расмии Ҷумҳурии Халқии Шуравии Бухоро, ки то инқилоб гарчанде амиронаш манғит буданд, аммо забони расмиашон форсӣ буд, турки ҷиғатойӣ (узбакӣ) эълон мекунанд. Махсусан, ҳине нозири маорифи ҷумҳурӣ, дӯсти наздики Айнӣ Юлдош Пӯлод ба ӯ мегӯяд, ки «*дигар дар Бухоро ба забони форсӣ китоб нашр намешавад*», аз «қиблаи умедаш» - Бухоро дасти умед мешӯяд ва аз кӯшишҳои ҷумҳурихоҳонааш пушаймон мешавад, ба Самарқанд бармегардаду ба кори эҷодӣ ва омӯзгорӣ мепардозад. Новобаста ба ин ҳама хиёнатҳои ҳамсафон Айнӣ аз мубориза даст намекашад ва барои ҳаққи мардуми тоҷик талош мекунад. Дар солҳои бистуми асри XX ӯ чандин вазифаро иҷро мекард: ходими адабии маҷаллаи «Шӯълаи Инқилоб», мушовири се мактаби Самарқанд, мудири

идораи тичоратии Бухоро ва то охири соли 1933 машваратчии илмию адабии Нашриёти давлатии Тоҷикистон буд. Соли 1923 узви КИМ-и Бухоро интихоб гардид. Солҳои 1929-1938 узви КИМ-и Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Айнӣ соли 1920 ба духтари Домулло Махмуди мударрис-Салоҳатбегим хонадор мешавад ва аз он ҷо, ки хонаи шахсӣ надошт, ба хавлии арӯшавандааш мекӯчад ва то соли 1923 (дар ин сол дар маҳаллаи Қурғончаи Самарқанд хавлие меҳарад) он ҷо зиндагӣ мекунад.

Айнӣ ба майдони адабиёт ба сифати шоир дохил шуд ва ашъори ӯ чӣ дар даврони амири ва чи дар замони шуравӣ моҳияти маорифпарварӣ доштанд. Ханӯз соли 1907 Шарифҷонмахдуми Садри Зиё дар «Тазкори ашъор» дар мавриди Айнӣ гуфта буд:

Ба мулки сухан Аинии хушбаён,

Чун шамъ аст урёну рӯшанбаён.

Ба назму ба насри сухан довар аст,

Зи насраш вале назми ӯ хуштар аст.

(Нақл аз китоби Х. Асозода. Таърихи адабиёти тоҷик, сах., 230)

Дар даврони шуравӣ фаъолияти ӯ хеле густариш меёбад. Ҳеч як соҳае нест, ки марбут ба миллати тоҷику Тоҷикистон бошаду Айнӣ чизе нанавишта бошад. Ӯ пайваста ба таълифи осори манзуму мансур, асарҳои таърихию адабиётшиносӣ, забоншиносӣ ва амсоли онҳо машғул шуда, дар босавод кардани мардуми тоҷик ва ташаккулу тараққии Тоҷикистон сахми азим гузоштааст. Бешак, барои ин забон ва ин Ватан мо-тоҷикон назди руҳи пурфутӯҳи аллома Айнӣ вомдорем. Аз ин ҷост, ки баъд аз ба истиқлол расидани Тоҷикистон нахустин унвони Қаҳрамони миллат ба номи ин бузургвор рақам зада шуд. Нахустин маҷмуаи ашъори Айнӣ «Ахгари Инқилоб» (1923) ба ду забон тоҷикӣ ва узбакӣ интишор ёфт. Маҷмуаи дигари ӯ «Ёдгорӣ» (1934) ашъори даврони шуравии ӯро фаро гирифтааст. Ӯ ба ҳар муносибат шеъру достонҳо эҷод намуда, ки ба бунёди Тоҷикистон навин баҳшида шудаанд. Масалан, достони «Ҷанги одаму об» ба сохтмони шабакаи обёрии водии Вахш баҳшида шуда, ки аз серобгардонидани заминҳои ташналаб ва дар ин замина аз дӯстии халқҳои гуногунмиллат ҳангоми бунёди ҳаёти нав ҳикоят мекунад. Достонҳои дастҷамъонаи «Зафарномаи халқҳои Тоҷикистон» (1936) ва «Оби ҳаёт», ки бевосита ба раҳнамоии Айнӣ эҷод шудаанд, таҷаддуди моддию маънавии халқи тоҷикро дар он даврони созандагӣ таҷассум менамоянд.

Муборизаи Айнӣ барои ҳуввияти халқи тоҷик ва бунёди Тоҷикистон ба ҳайси ҷумҳурии мустақил дар ҳаёти мамлакати бузурги Шуравӣ душманони миллати тоҷик ва муҳолифони ғоявии ӯ –пантуркистонро ба ҳашм овард ва онҳо барои ҷисман нобуд кардани ӯ иқдом намуданд. Айнӣ бо навиштани нахустин асари бузурги адабиётшиносии шуравии тоҷик «Намунаи адабиёти тоҷик» (Маскав, 1926) бо далоили илмӣ собит намуд, ки тоҷикон қадимтарин халқи бумии Осиё Миёна ва Мовароуннаҳр буда, таъриху фарҳанги бостонӣ, адабиёти ғанӣ ва суннатҳои хос доранд. Даъвои пантуркистон, ки «дар Осиёи Миёна тоҷик ном халқ нест, инҳо

ҳамон узбаконанд, ки бо таъсири эронӣён ва мадраса забони худро гум кардаанд», - гӯён ба муқобили ташкили Ҷумҳурии Тоҷикистон мебароманд, Айнӣ бо навиштани «Намунаи адабиёти тоҷик» ба ҳама мункирони халқи тоҷик ва забону адабиёти вай зарбаи ҳалокатовар расонд ва ба «даҳони онҳо мӯҳри хомушӣ зад». Ин китобро барҳақ «Шиносномаи миллати тоҷик» меноманд. Он бо муқаддимаи устод Абулқосим Лоҳутӣ бо унвони «Садриддин Айнӣ» шуруъ мешавад ва бузургтарин ховаршиносон, аз ҷумла Е. Э. Бертелс, Сайид Нафисӣ, Б. Ғафуров, И. С. Брагинский, Иржи Бечка ва дигарон ба он баҳои сазовор додаанд. Мункирони халқи тоҷик ҳамон понтуркистон даст ба тавтиаву ҳила заданд ва ба роҳбарони Маскав эълон доштанд, ки Айнӣ бо ин китоб амири рондашудаи Бухороро дубора ташвиқ ба бозгашт менамояд. Бо унвони далоил аз ин китоб қасидаи «Бӯйи Ҷӯйи Мулиён»- устод Рӯдакиро оварда, дархости маҳкум ва нобуд кардани ин китоби боарзишро мекунад. Дархости понтуркистон аз тариқи Акмал Икромов – дабири ҳизбии он замони Кумитаи марказии Узбаскистон ба шахси Бухарин – узви олирутбаи сиёсии Шуравӣ ва дабири аввали рӯзномаи бонуфузи Шуравӣ «Правда» (Ҳақиқат) дода мешавад. Ва ин шахс дар чаласаи Анҷумани ҷавонони Иттиҳоди Шуравӣ ин пешниҳоди разилонаро эълон дошт ва дархост намуд, ки ин китоби пуарзиши эҳёи тоҷикон фаврӣ ҷамъоварӣ, манъ ва аз байн бурда шавад. (*Қамолиддин Садриддинзода Айнӣ. Шиносномаи миллати тоҷик, дар китоби «Намунаи адабиёти тоҷик, 2010, саҳ. 19*). «Намунаи адабиёти тоҷик» нобуд карда шуд. Иттифоқан, дар Анҷумани нависандагони собиқ Иттиҳоди Шуравӣ (1934) Айнӣ бо Бухарин вомахӯрад, тавассути шогирдони русидонаш ба ӯ мефаҳмонад, ки дар мавриди китоби ӯ ба иштибоҳи бузург роҳ додаст. Чун Бухарин аз асли воқеа огоҳ мегардад, изҳори пушаймонӣ мекунад ва пешниҳорд менамояд, ки «Намунаи адабиёти тоҷик» бояд дубора ба таъбиқ расад. Илова бар ин, Лоҳутӣ дар ин анҷуман дар дифоъ аз китоби «Намунаи адабиёти тоҷик» ба тафсил суҳбат намуда, ки дар суратмаҷлиси он дарҷ шудааст (*Барои адабиёти сотсиалистӣ, шумораи 5, 6, соли 1937, саҳю, 70*). Айнӣ пас аз бозгашт ба Самарқанд ба ислоҳ ва такмили ин китоб мепардозад. Соле, ки Айнӣ дархости ҷопи мучаддадро дошт, Бухаринро ба унвони душмани халқ зиндонӣ ва эъдом карданд. Боз душманони Айнӣ фитна карданду гуфтанд, ки ҷопи мучаддади ин китоб дархости Бухарини маъдуд аст. Аз ин сабаб нашри дигарбори «Намунаи адабиёти тоҷик» боздошта шуд. Ин китоб танҳо дар даврони Истиқлол мучаддадан ба нашр расид. Дар солҳои сиёсӣ, вақте дар саросари давлати Шуравӣ маъракаи таъқиби адибону фарҳангӣён оғоз гардид, понтуркистон аз ин фурсат истифода бурда, хоستانд Айниро ҷисман нобуд созанд ва бо воситаи қаламбадастони худ ба сиёҳ кардани ин аллома шуруъ карданд ва ӯро «душман халқ» эълон намуданд. Айнӣ роҳи начотро танҳо дар Маскав мебинад ва ба Лоҳутӣ нома менависаду ӯро аз тухматҳои ба сараш боршуда воқиф месозад. Лоҳутӣ таъҷилан нази А. Фадеев – раиси нависандагони Шуравӣ мераваду воқеаро шарҳ медиҳад. Фадеев бо

ҳамроҳии М. Молотов – вазири умури хориҷии Шуравӣ ба назди И. В. Сталин мераванд. Баъд аз ошноӣ бо шахсияти Айни И. В. Сталин мегӯяд: «*Ин марди куҳансолро эҳтиёт бояд кард. Ӯ рамзи мардуми бузурги форсиабонон мебошад*» (Х. Асозода, *Таърихи адабиёти тоҷик, сах., 209*). Ҳамин тариқ бо даҳолати роҳбарони давлати Шуравӣ, ки бо сабӣ талоши Лоҳутӣ сурат гирифта буд, сабаб мешавад, ки Айни аз ҳама тухматҳо пок гардад ва мақоми қаблашро дар Тоҷикистону Узбекистон ба даст оварад. Мактубҳои Айнию Лоҳутӣ собит мекунад, ки тухматгарон ҳамон ҷадидони понтуркистшуда, дӯстони қаблии Айни ҳастанд, ки ҳастии ин алломаро барои амали сохтани ғаразҳои нопокашон монеа медонистанд ва аз фурсат истифода бурда, Айниро аз байн бурданӣ шуданд, ки тирашон хок хӯрд.

Айни сабаби ба наср рӯ оварданашро дар пешгуфтори маҷмуаи «*Ёдгорӣ*» чунин тавзеҳ медиҳад: «*Чорҷӯбаи вазну қофия барои ифодаи мазмунҳои, ки инқилоб илҳом мекард, тангӣ намуд ва ё ин ки қобилияти шеърӣ ман аз ифодаи он мазмунҳо дар либоси шеър оқиз омад ва даромадам ба наср нависӣ*» (С. Айни. *Як-ду сухан. Ёдгорӣ, Сталинобод, 1937, сах. 7*). Аммо баррасии осори ин адиби мубориз нишон медиҳад, ки Айни дар ҳар ду давраи ҳаёташ- ҳам даврони амири ва ҳам замони шуравӣ аз назму наср чудо набуда, ба ҳар ду шеваи каломи бадеъ иншо мекардааст. Баъд аз солҳои 30 асри ХХ гарчанде бештар осори насри офаридааст, аммо ба ҳар муносибате шеърро дostonҳо эҷод карда, ки фарогири мазомини дӯстии халқҳо, бузургдошти шахсиятҳои таърихӣ, ташаккули одами нав ва тарғиби давлати мардумсолорӣ мебошанд. Алалхусус дар замони ҷанги дуҷуми ҷаҳонӣ (1939-1945) фаъолияти шоирии Айни боз ҳам бештар вусъат меёбад. Ашъори дар ин солҳо сурудаи ӯ «*Мо зи Ҳитлер ниқори башарият гирем*», «*Марши интиқом*», «*Қаҳрамони Ленинград*» ва ғайра, ки дар анвои мухталифи адабӣ эҷод шудаанд, дорои мазомини ватандӯстона, озодипарастӣ ва нафрат ба ҷангу ҷангҷӯён аст. Ӯ халқро ба мубориза зидди истилогарони фашистӣ даъват карда, фидокорию қаҳрамониҳои халқҳои гуногунмиллати шуравиро васф намудааст. Айни ғалабаи халқи шуравиро бар фашизм бо «*Қасидаи ҷанг ва зафар*» истикбол кард, ки оҳанги мутантан дорад. Ашъори минбаъдаи Айни амсоли «*Барги сабзи дӯстона аз қабиле тикаи муҳаббат*» (пешкаш ба донишвари эронӣ Алиасғари Ҳикмат), «*Салом*», «*Ба Маяковский*» ба тараннуми дӯстии халқҳо бахшида шудаанд.

Айни ба ҳайси донишманди таърихнигор ҳанӯз дар даврони амири бо навиштани асари таърихӣ илмӣ «*Таърихи инқилоби фикри дар Бухоро*» (1918) ва китобҳои таълимиаш чун «*Таҳсиб-ус-сибён*», алалхусус қисмати «*Хонадони хушбахт*» ҳамчун нависандаи воқеъгаро шуҳрат касб карда буд. Дар 34 соли зиндагии даврони шуравияш ба сифати шоир, нависанда, рӯзноманигор, таърихшинос, адабиётшинос, забоншинос, мунақид, дромнавис ва дар маҷмуъ бунёдгузори насри воқеъгаро, бахусус насри реалистӣ ва анвои мухталифи он дар адабиёти шуравии тоҷик

шинохта шуд. Айнӣ ба ҳайси як донишманди бузург кутубу мақолоти зиёде дар мавриди забону адабиёти форсии тоҷикӣ, намояндагони бузурги он ва таъриху фарҳанги миллат навишта, ки барҳақ ўро поягузори адабиётшиносӣ, забоншиносӣ ва таърихшиносии шуравии тоҷик медонанд. Ин ҷо аз осори мансури бадеии ӯ сухан меравад. Нахустин қиссаи насрии Айнӣ (1920) «Чаллодони Бухоро» ном дорад, ки ба забони узбакӣ ба нашр расидааст. Аини нахуст онро ба забони тоҷикӣ дар шакли ҳикоя бо унвони «Ҷоҷаи як ҷавони Бухоро» навишта, ба нашриёти Ҷумҳурии халқии Бухоро месупорад, аммо бино ба сабаби ба форсӣ иншо шуданаш онро ҷоп намекунанд ва сарвари нашриёт баҳона пеш меорад, ки «асаратон гум шуд». Адиб маҷбур мешавад, ки онро ба узбакӣ нависад. Дар ин асар ҷадидкушии амир баъд аз воқеаи Колесов бо шеваи ҳикоят андар ҳикоят ба тасвир омадааст. Айнӣ воқеаи мудҳиши қатли омиро баъд аз фуру нишондани шӯриш (1918) дар Арки амир ба амал омада буд, ба риштаи тасвир каршидааст. Айнӣ аз номи як гурӯҳ чаллодон, ки рӯзона ба куштани мардум ва шабона ба бор карда бурдани мақтулон машғул буданд, разолати амир ва амалдорони онро фош намудааст. Қобили зикр аст, ки ин асари Айнӣ сирф бадеӣ нест, балки дар асоси воқеаҳои таърихӣ иншо шуда, як қиссаи мустанадро менамояд. Баъд аз ташкил шудани Ҷумҳурии мухтори сусолисии Тоҷикистон дар ҳаёти Узбекистон Айнӣ ба ҳаёти мардуми кӯҳистони тоҷик рӯ овард ва як қатор мақолаҳо, амсоли «Тоҷикони кӯҳистон», «Аҳволи иқтисодӣ ва иҷтимоии тоҷикони кӯҳистон», «Муносибати тоҷикони кӯҳистон ба ҳукумати шурай» (1924) ва ғайра навишта, дар рӯзномаи «Овози тоҷик» ба нашр расонд. Ин мақолот мавод барои навиштани қиссаи «Одина» буданд. Қиссаи (повест) «Одина» ибтидо бо унвони «Саргузашти як тоҷики камбағал» аз соли 1924 қисм-қисм дар рӯзномаи «Овози тоҷик» ба нашр расид. Қиссаи «Одина» соли 1927 ва «Чаллодони Бухоро» соли 1937 дар шакли китоб ба нашр расидаанд. Аз ин рӯ баъзе айнишиносон «Одина»-ро нахустин асари реалистии Айнӣ мешуморанд. (Х. Асозода. таърихи адабиёти тоҷик, сах. 243). Воқеан, ин асар дарёи адабиёти форсии тоҷикиро маҷрои тоза бахшид. Бори нахуст ҳаёти мардуми ранҷбари замону макони муайян мавзӯи тасвири бадеӣ ва намояндаи аҳли меҳнат қаҳрамони он гардид. Адиб дар ин асар дар симои Одина, Гулбӣбӣ, Бибиоиша, Арбобкамол, Мулло Хокироҳ ва дигарон ҳаёти тоҷикони кӯҳистонро дар ибтидои қарни XX ба тасвири бадеӣ мекашад ва воқеоти асар аслан дар кӯҳистон Қаротегин мегузарад. Забони содаю салиси омафаҳм, шеваи тоза баёни андеша, манзаранигорӣ ва образфаринии табиӣ дар баррасии нобаробарии табақотӣ, рӯзгори иҷтимоии мардум асарро хеле ҷаззоб ва хонданбоб кардаанд. Бешак, Айнӣ дар иншои ин асар ҳамон шеваи вуқуъгӯии «Наводир-ул-вақоеъ»-и Аҳмади Донишро сармашқи кори худ қарор додааст, вале бо забону шеваи баёни содатар. Воқеоти асар бо пирӯзии Инқилоби Октябр ба поён мерасад Одина дар арафаи бунёди ҳаёти нав мемирад. Ин қисса сармашқи адибони насли нави тоҷик гардид

ва маҳбубияти азим касб кард. Баъд аз тарҷумаи он ба русӣ (1929-1931) дар байни хонандагони русзабон низ ҳаводорони зиёд пайдо кард ва аз ҷониби онҳо баҳои сазовор гирифт. Қиссаи «Одина» қабл аз ба сифати китоб ба нашр расиданаш дастраси форсизабонони хоричӣ мешавад. Хонуми эроние бо исми Шукӯҳи Ховариён аз Техрон чунин менависад: *«Дар шумораи шими маҷаллаи «Роҳбари дониш» зери унвони «Якумин қиссаи инқилобии тоҷик «Одина», асари Садриддин Айнӣ ришитаҳое хонадам, ки эҳсосоти маро муҳаррик шуд ин мурасаларо ба шумоҳо, ки ношири афкори озод ва инқилобии форсизабонон ҳастед, бинависам. Ман ҳанӯз ин китоби муқаддасро, ки намунае аз налаву фарёдҳои бадбахтона ва гирифтронии Шарқ аст, надидам. Ҳанӯз фаслҳои зиёди он ҳар як тоблӯи ҳузнангез хоҳад буд, аз пеши чашмам нагузашта, вале ҳамон навиштаи шумо ба ман ҳам собит мекунад, ки тамоми омол ва орзуҳои заҳматкашонии Шарқ ва хусусан форсизабонон дар он ҷамъ хоҳад буд»* (Маҷаллаи «Раҳбари дониш», 1928, №6-9, саҳ. 5. Ўнақл аз китоби Раҳим Ҳошим. *Солҳо ва саҳифаҳо*, 1988, саҳ., 12-13). Асари дигар Айнӣ «Дохунда»-ро, ки дар адабиётшиносии тоҷик онро «нахуструмони адабиёти шуравии тоҷик» меноманд, метавон идомаи мантиқии қиссаи «Одина» номид. Румони «Дохунда» дар байни солҳои 1927-29 таълиф шуда, нахуст соли 1930 дар шаҳри Қазони Русия бо ҳуруфи форсӣ ба нашр мерасад ва ба таъкиди Х. Асозода, Айнӣ мехост онро ба шарафи ташкили Ҷумҳурии ҳафтумини Сотсиалистии Тоҷикистон ҳадия намояд. (Х. Асозода, китоби зикршуда, саҳ., 249). Дар ин асар муҳимтари масоили сиёсӣ иҷтимоӣ ва ахлоқӣ- муборизаву талоши аҳли меҳнат барои озодӣ, истиклоли миллӣ ва бунёди ҳаёти нав дар як давраи муайяни таърихӣ, аз ибтидои қарни ХХ то сеяки аввали он ба риштаи тасвир кашида шудааст. Қаҳрамони асосии «Дохунда» халқи меҳнатӣ буда, хисатию фазилати он дар симои Ёдгору Гулнор таҷассум ёфтаанд. Тасвири мавзӯи таърихӣ, вусъати воқеоти марҳилавии сиёсӣ иҷтимоӣ ва наҳзати таърихӣ халқ дар ҷодаи навсозии сарзамини худ ба «Дохунда» руҳи ҳамосӣ бахшидааст. Ёдгору Гулнор намоди инсонии ташаккулёфтаи муборизанд, ки адиб камолоти шахсияти онҳоро вобаста ба тағйироти сиёсӣ иҷтимоии Тоҷикистон ба қалам додааст. Айнӣ дар ин асар муборизаи шадиди ду дунё - феодализми фаношаванда ва сотсиализми навзухурро вобаста ба ҳаводиси таърихӣ вуқӯғгароёна ба тасвири бадеӣ кашида, ки ағлаби иштирокчиёни он бо исми худ (монанди сарварони босмачиён ва роҳбарони ғоявии онҳо Иброҳимбек, Фузайл Махсум, Дониёл, Эшони Султон, Анварпошшо, Салимпашшо, Усмон Хоҷаев, Али Ризо ва дигарон) тасвир шудаанд. Мавзӯи ғуломон ва ғуломфурӯшӣ дар Осиёи Миёна, ки аз ҳаёти мардуми ин сарзамин сарчашма мегирад, ибтидо дар қиссаи «Қулбобо» (соли 1928 ба узбакӣ) ва баъдан дар румони «Ғуломон»-и (1934) Айнӣ мавриди тасвир қарор гирифтааст. Ин румон воқеоти таърихӣ бештари аз як қарни (аз соли 1824 то 1933) Мовароуннаҳру Хуросон ва Осиёи Миёнаро фаро мегирад, ки дар мисоли авлодҳои наслҳо ба тасвири бадеӣ кашида шудааст. Вуқӯғгароии Айнӣ

дар тасвири қонуниятҳои инқилобии тараққиёти ҷамъият асос ёфтааст. Робитаи замону макон, вақту фазо, фард ва ҷамъият, воқеияти ашхос ва ашё дар «Ғуломон» ба таври аҳсан риоя шуда, ки далели равшани ҳуҷҷатнависии Айни, тақияи ӯ ба ҳақиқати воқеоти таърихӣ мебошад.

Насри Айни дар солҳои 30 асри ХХ ҳаматараф рушд намуда, аз ҷиҳати мавзую масоил, анвои адабӣ, сабк ва амсоли инҳо ғани гардид. Адиб паҳлу ҳои тозаи зиндагири мавриди тасвири бадеӣ қарор медиҳад. Қиссаи «Мактаби кӯҳна» (1934) дар мавриди шеваи номатлуби омӯзишу парвариши мактабҳои замони гузашта мавриди танқид қарор ёфтааст. «Колхозии коммунизм» (1934), «Чашни таърихӣ», «Тирози ҷаҳон (ҳарду 1936) очеркҳои ҳастанд, ки адиб баъд аз сафарҳои ба рустоҳои Тоҷикистон ба қалам додаст. Қисса (повест-достон)-и «Марги судхӯр» (1936) на танҳо дар адабиёти шуравии тоҷик, инчунин, дар адабиёти Шуравӣ мақоми сазовор касб кард. Дар ин қисса масъалаи суҳхӯрӣ, ки дар Осиёи Миёна, хусусан дар Бухоро ва қаламрави он хеле роиҷ буд, ба сифати як раванди иҷтимоӣ тасвири таҳлил шудааст. Барои Қори Исмаи, ки ба сабаби судхӯрӣ ва шиками бузургаш Қорӣ Ишқамба лақаб додаанд, ҳеч чизе муқаддастар аз пул нест. Ӯ ғуломи пул аст, барои ситондани ғоидаи қарзҳои, ки ба мардуми мӯҳтоҷ меод, тамоми қавонини шариатро пушти по мезанад ва аз ҳеч разолате рӯ намегардонад. Муҳаққиқон образи Қорӣ Ишқамбаро бо қаҳрамонҳои мазҳака Молйер, бо Шайлоки Шекспир, Гобсеки Балзак, Ҳочи Оқои Содик Ҳидоят шабеҳ донистаанд. Агар қаҳрамонҳои ин мазҳакаҳо ҳокими пул мол бошад, Қори Ишқамбаи Айни ғуломи пул аст. Илова бар ин, ҳасису мунофиқ, ифлосу чиркин ва пурхӯри носерам аст. Ғояи асосии асар ҳалокати дунёи сармоядорӣ ва судхӯрию риёкорист. Марги муфочои Қорӣ Исмаи ва ба ҳазинаи ранҷбарон гузаштани сармоя ӯ гувоҳи ин матлаб аст. Қиссаи «Ятим» (1940) ба саргузашти Ятим (Шодӣ Мурад) ном ҷавонест, ки баъд аз инқилоб арбобаш уву модарашро зӯран ба Афғонистон бурда буд, бахшида шудааст. Ҳаёти ванини тоқатфарсо дар хорича ва бозгашти ӯ ба Тоҷикистони Шуравӣ ва тарбият ёфтани хидмат кардани ӯ дар бунёди ҳаёти нав хеле олий ба риштаи тасвир кашида шудааст. Насри Айни дар солҳои ҷанги дуҷониби ҷаҳонӣ, ки дар Шуравӣ ба он Ҷанги Бузурги Ватанӣ мегӯянд хеле рушд ёфт. Айни ҳам бо шеър ва ҳам бо наср бо ғояи олии ватанхоҳӣ халқро ба муқобили душман даъват кардааст. Дар ин ҷода насри илмию бадеӣ ӯ ҷолиби диққат аст. «Қаҳрамони халқи тоҷик - Темурмалик» (1944) ва «Исёни Муқаннаъ» (1944) ва як қатор мақолоти ӯ ҷанбаи ватандӯстӣ дошта, бо ёдоварии ҳофизаи таърихӣ перомунӣ аҷдоди қаҳрамонро далер ҷавонро бар зидди душмани истилогар сафарбар менамуданд. Муқаннаъ (пешвои шуришчиён бар зидди Хилофати араб дар асри 8) ва Темурмалик (ҳокими Хучанд ва сарлашқари ғайур бар зидди муғул асри 12) ҷанговаронро бар зидди душман руҳу қувваи тоза мебахшиданд. «Чингизи асри ХХ», «Деви ҳафтсар», ки тақия ба ҳаводиси таърихи миллат ва афсонаву ривоёти он доранд, мақолотест, ки Айни дар

накуҳиши фашистони истилогар ва раҳбари онҳо – Ҳитлер бахшидааст. Дар ин асар адиб сарвари фашистонро ба деви ҳафтсар ташбеҳ карда, ки сарбози диловари тоҷик ӯро мағлуб мекунад.

«Ёддоштҳо» (1947-1954)-ро метавон асари ҷамъбастии эҷодиёти Айнӣ шуморид, ки аз ҷаҳор ҷилд иборат буда, нотаом мондааст. Вақеан, «Ёддоштҳо» як шоҳасари адабист, ки дар адабиёти собиқ Шуравӣ мақоми шоиста касб кард ва ба Мукофоти давлатии ин кишвар сазовор гардид (1950). Адиб дар ҷаҳор ҷилди ин шоҳасар ҳаёти халқи тоҷикро вабаста ба саргузашти худ дар солҳои 80-90 асри XIX бо фарогирии муҳимтарин масоил ва ҷузъиёт тасвир кардааст. Айнӣшиносон ин асарро қомуси халқи тоҷик дар ҷорҷаки охири қарни XIX донистаанд. Дар ин асар аз ҳама табақаи мардум намоёндогон бо номи худ фаъолият мекунанд. Тамоми воқеоти асар аз номи Садриддин нақл мешавад, вале дар маркази тасвир симои халқи тоҷик бо он ҳама маърифату урфу одаташ ва шебу фарози зиндагиаш, муборизаву талошаш, созандагию бунёдкорияш дар як давраи муайяни таърихӣ ба тасвир омадааст. Дар раванди рушду қамоли Садриддин беҳтарин сифати халқ дар симои ӯ тасвир шудааст. «Ёддоштҳо» аз дидгоҳи навӣ адабӣ ёддошти бадеӣ буда, дар он шеваи ҳамосӣ, гиноӣ ва илмӣ ба қор рафтаанд. «Ёддоштҳо»-и Айнӣ ба адабиёти халқҳои қазоқу қирғиз ва узбақу туркман тақони ҷиддие дод ва дар пайравӣ аз он суннати ёддоштнависӣ дар адабиёти ин халқҳо роиҷ гардид. Айнӣ соли 1917 дар Самарқанд асаре бо номи «Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро» ё «Таърихи усули савтия ва инқилоби фикрӣ дар Бухоро» навишта, ба Бухоро барои нашр фиристода буд, аммо дар ин шаҳр он асар «гум» шуд. Китоби мазкур соли 2005 ёфт шуд ва ба сифати ҷилди панҷуми «Ёддоштҳо» ба нашр расид.

Оғози фаъолияти илмии Айнӣ аз соли 1912 бо мақолаи илмӣ дар бораи рӯзгор ва осори Бедил шуруъ мешавад, ки дар маҷаллаи «Шуро» (1912, №2) ба забони тоторӣ ба нашр расидааст. Асарҳои илмӣ ӯ доир ба таърих, забону адабиёт, кишваршиносӣ, луғатшиносӣ, мусиқӣ, ки дар солҳои мухталиф ба нашр расидаанд, пояи ин улумро дар Тоҷикистон асос гузошт. Масалан «Таърихи амирони манғитияи Бухоро» (1923), «Материалҳо (мавод) доир ба Инқилоби Бухоро» (Москва, 1926, ба забони узбақӣ), «Дар бораи Фирдавсӣ ва «Шоҳнома»-и ӯ» (1934), «Устод Рӯдакӣ» (1940), «Қамоли Хучандӣ» (1940), «Шайх Муслиҳуддин Саъдии Шерозӣ» (1940-42), «Мирзо Абдулқодири Бедил» (1954), «Восифӣ ва ҳулосаҳои «Бадоеъ-ул-вақоеъ» (1946), «Алишер Навоӣ» (1948) ва ғайра ҳар як дар дар таърихи илми тоҷик мақоми арзанда доранд. Айнӣ солҳои 20-30 асри XX мақолоти зиёде доир ба забон иншо карда, ки «Дар атрофии забони форсӣ ва тоҷикӣ», «Китобҳои тоҷикӣ», «Луғати нимтафсирии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик» (1934) ва ғайра аз он қумлаанд. Дар ин мақолот ӯ асоси назариявии шеваи нави забони адабии тоҷикро нишон дода ва дар асарҳои бадеии худ намунаи равшани соддабаёнро ба майдон гузошт. «Луғати русӣ-тоҷикӣ» (ҷилдҳои 1-2; солҳои 1933-34) зери таҳрири

Айнӣ ба нашр расиданд. Ҳамчун ин ӯ яке аз муҳаррирони «Луғати тоҷикӣ-русӣ» (1940) аст.

Осори Айнӣ пайванди сунатҳои адабии Шарқ, махсусан адабиёти классикии форсу тоҷик ва Ғарб, ба вижа суннани адабиёти инқилобии рус мебошад. Дар насри Айнӣ суннани румонтизми адабиёти Шарқ бо реолизм (вуқуъгӯӣ)-и рус омезиш ёфта, чанбаҳои тоза касб кардаанд. Айнӣ бо воситаи тарҷума ва ба туфайли шогирдонаш аз осори саромадони адабиёти рус оғаҳӣ дошт ва худ борҳо қайд карда, ки аз осори М. Горкий, ки бо ӯ ошно буд, баҳра бардоштааст. «Зиндаи абадӣ» (1936), «Омӯзиши ман аз Максим Горкий», «Хотираи фаромӯшношудани устои бузург» (1936), «Симои фаромӯшнашаванда» (1946) ва «Падари тарбиятгари адабиёти шуравӣ» (1951) мақолоте мебошанд, ки Айнӣ аз суҳбатҳояш бо Горкий ва баҳрабардорияш аз осори ин нависандаи бузурги рус сухан мегӯяд. Айнӣ шогирдони зиёде ҳам дар соҳаи адабиёт ва ҳам дар ҷодаи илми тоҷик тарбият карда, ки баъдан макотиби бунёдниходаи ӯро чи дар соҳаи адабиёт ва чи дар ҷодаи илм идома доданд. Бузургтарин нависандагону шоирони тоҷик чун Ҷалол Икромӣ, Сотим Улуғзода, Мирзо Турсунзода, Боқӣ Раҳимзода, Абдуссалом Дехотӣ ... ва донишмандон амсоли Абдулғанӣ Мирзоеву Холиқ Мирзозода, Баҳром Сирусу Расул Ҳодизода, Муҳаммадҷон Шақурию Шарифҷон Ҳусейнзода ... боифтихор худро шогирди мактаби бузурги Айнӣ медонанд. Нуфуз ва таъсири мактаби Айнӣ дар инкишофи адабиёти дигар халқҳои шуравӣ, хусусан адабиёти қазоқу узбак, қирғизу туркман хеле назаррас аст ва дар ин масъала суханварони номвари ин миллатҳо, амсоли М. Аvezов, С. Муқанов, Ч. Айтматов, М. Ҳусейн, Ғ. Ғулом, Б. Карбобоев борҳо таъкид кардаанд. Донишманди бузурги Эрон Сайид Нафисӣ дар Анҷумани 2-юми нависандагони шуравӣ таъкид карда буд, ки таъсири осори Айнӣ дар ташаккули воқеъгарой ва халқият дар адабиёти форсизабони Эрону Афғонистон ва шибҳи қораи Ҳинд хеле бузург мебошад. Донишмандони эронӣ дар нашр ва таҳқиқи мероси Айнӣ корҳои назаррасе анҷом додаанд. Дар Эрон ҷаҳор ҷилди «Ёддоштҳо», «Мухтасари тарҷумаи ҳоли худам», «Намунаи адабиёти тоҷик», «Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро» ва баъзе дигар асарҳои Айнӣро бо пешгуфтори муфассал ва шарҳу тавзеҳи илмӣ ба нашр расондаанд. Унвонҷӯёни эронӣ доир ба паҳлу ҳои гуногуни осори Айнӣ ва пайванди вай бо адабиёти Эрони муосир рисолаҳои илмӣ дифоъ кардаанд. Аксари муҳаққиқони эронӣ забони осори Айнӣ, ба вижда сабки «Ёддоштҳо»-ро идомаи забони Байҳақӣ донистаанд. Айнӣ ба ҳайси нависандаи классики адабиёти Шарқ эътироф гардидааст. Алфред Курелла – шоиру носир ва мутарҷими олмонӣ Айнӣро таҷассуми равобити самарабахши тамаддуни Шарқию Ғарбӣ медонад. 100-солагии Айнӣ бо қарори СММ (1978) дар миқёси баъйналмилалӣ ҷашн гирифта шуд. Осори Айнӣ бо 17 забони халқҳои собиқ Иттиҳоди шуравӣ ва 12 забони хориҷӣ тарҷума ва нашр шудаанд.

Айнӣ расман аз соли 1933 нафақахӯри шахсӣ (бознишаста) шуда бошад ҳам, то охири умр дар хидмати халқу Ватан буд: вакили Шурои олии Иттиҳоди шуравӣ (1950, 1954) ва Шурои олии Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон (даъвати 2-юм). Бо ордени Нишони меҳнати Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон (1931), се ордени Ленин (1041, 1948, 1949), ордени Байрақи сурхи меҳнат (1953) сарфароз гардидааст. Дар Тоҷикистон бузургтарин парку хиёбонҳо, бузургтарин ва қадимтарин донишгоҳ, театри опера ва балет, исми деҳаҳову шахрак ва ноҳия ба номи Айнӣ гузошта шудааст. Дар шаҳри Душанбе осорхони адабии С. Айнӣ ва дар шаҳри Самарқанд (дар ҳавлии нависанда) осорхонаи ёдгории С. Айнӣ ташкил гардидаанд. Соли 2007 ба ДДОТ номи Садриддин Айнӣ дода шудааст.

8 сентябри соли 1997 бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба асосгузори адабиёти муосири тоҷик Садриддин Айнӣ унвони олии «Қаҳрамони Тоҷикистон» дода шуд.

Манобеъ: Осор: Куллийёт, ҷидҳои 1-14. Д., 1958-77; 2005; Инкилоби фикрӣ дар Бухоро. Д., 2005; Намунаи адабиёти тоҷик. Д., 2010; Мактаби кӯҳна. Д., 2010.

Китобҳои илмӣ-тадқиқотӣ: Энциклопедияи миллии тоҷик, ҷиди 1. Д., 2011, саҳ. 225-234; Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик, ҷиди 1. Д., 1988, саҳ., 116-125; Асозода Х. Таърихи адабиёти тоҷик. Д., 2014, саҳ., 111-128 ва 203-288, Иловаҳо ба шарҳи ҳоли С. Айнӣ. Д., 2004, Воқеият, сиёсат ва С. Айнӣ. Д., 2010; Раҳим Ҳошим. Пире, ки ҷавон шудааст. 1937, Сухан аз устодон ва дӯстон. Д., 1983; Соҳиб Табаров. Садриддин Айнӣ-асосгузори адабиёти советии тоҷик. Сталинобод, 1954, Ҳаёт, адабиёт ва реализм. Д., 1966, Зиндагиномаи Садриддин Айнӣ (1875-1899). Д., 2008; Абдулқодир Маниёзов. Публицистика ва назми устод С. Айнӣ (1918-1921). Сталинобод, 1958; Атахон Сайфуллоев. Образи қаҳрамони мусбати мубориз дар романҳои устод С. Айнӣ. Сталинобод, 1960, Романи устод С. Айнӣ «Дохунда». Д., 1966. Мактаби Айнӣ. Д., 1978. Садриддин Айнӣ-қаҳрамони Тоҷикистон, Хучанд, 1998; Ҷашнномаи Айнӣ, ҷилдҳои 1-11. Д., 1960; Д., 2008; Ҷумъабой Азизкулов, Зулфия Муллоҷонова. Феҳристи асарҳои С. Айнӣ ва адабиёти оид ба ӯ (то охири 1961). Д., 1963; Зулфия Муллоҷонова, Н. Файзуллоев. Феҳристи асарҳои С. Айнӣ ва адабиёти оид ба ӯ (солҳои 1962-76). Д., 1978; Сайид Ҳалимов. Айнӣ-лексикограф. Д., 1964; Муҳаммадҷон Шукуров (Шакурӣ). Хусусиятҳои ғоявӣ бадеии «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ. Д., 1968; Садриддин Айнӣ (бо хатти форсӣ). Д., 1978, Равшангари бузург. Д., 2006; Садриддин Айнӣ дар хотири дӯстон ва шогирдон. Д., 1968; Нигоҳе ба адабиёти тоҷикии садаи бист». Д., 2003; Садриддин Айнӣ (ба ҳуруфи форсӣ). Д., 1979; Иосиф Брагинский. Ҳаёт ва эҷодиёти С. Айнӣ. Д., 1968; Масоили эҷодиёти С. Айнӣ (ба забони русӣ). Д., 1974; Носирҷон Маъсумӣ. Асарҳои мунтахаб, иборат аз ду ҷилд (1977 ва 1980; Зариф Рачабов. Садриддин Айнӣ - муаррихи халқи тоҷик (ба забони русӣ). Сталинобод, 1961; Таърихи адабиёти советии тоҷик, ҷилдҳои 1, 2. 4. 6. Д., 1978-84; Холида Айнӣ. Рӯзгори Садриддин Айнӣ (ба забони русӣ). Д., 1982; Мукотибаи Садриддин Айнӣ ва Абулқосим Лоҳутӣ (таҳияи Хуршеда Отахонова). Д., 2003; Муҳаммадҷосиф Имомов. Сюжет ва тасвир дар насри С. Айнӣ. Д., 2007; Шоҳзамон Раҳмонов. Шеър ва Айнӣ. Д., 1994; Абдулҳолик Набавӣ. Ҷусторҳо ва ибтикорот дар наср. Д., 2009; Садриддин Айнӣ-бузурге аз дунёи форсизабонон (мураттиб Наргис Аслонова). Д., 2010. Абдулхай Муҳаммадаминов. Адабиётшиносӣ ва ҳудогоҳии миллии. Д., 1998, Айнишиносӣ ва замони муосир. Д., 2006; Худой Шарифов. Диди ҳамосаи миллии дар эҷоди бадеии С. Айнӣ ва дигарон». Д., 2008.

АЙНУЛЛОЗОДА Наҳтулло Айнullo (тав. 25. 07. 1987 н. Ҳамадонӣ, в. Хатлон), муаллими таърих ва ҳуқуқ, номзади илмҳои таърих (2016), хатмкардаи факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2010). Ассистенти кафедраи ҳуқуқи факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2010-2012), аспиранти кафедраи таърихи халқи тоҷик (2012-2015), муаллими калони кафедраи ҳуқуқи факултети таърих (2015-2017), мудири кафедраи ҳуқуқи факултети таърих (2017-2019), Сардори раёсати таълими ДДОТ ба номи С. Айнӣ (аз 2019). Рисолаи номзади ро дар мавзӯи «Таърихи рушди хоҷагии роҳҳои вилояти Кулоби ҶШС Тоҷикистон (солҳои 20-80-уми асри ХХ)» дифоъ намуд (2016). Бо нишони Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон қадрдонӣ шудааст (2020).

Ас.: Таърихи Хитой (чоряки охири асри ХХ-ибтидои асри ХХI). Д., 2018. 113 с.; Историаи рушди роҳҳои хоҷагии Кулябской вилояти Тоҷикистон (20-80-е гг. ХХ в.). Д., 2019. -170 с.; Ҳуқуқи байналхалқӣ. Д., 2019. -167 с.; Основи давлат ва ҳақ. Д., 2019. - 218 с.; Машваратҳои ҳуқуқӣ ва психологӣ. Д., 2020. -369 с.; Назарияи давлат ва ҳуқуқ. Д. 2021. - 227 с.

АКБАР Турсон (тав. 01. 10. 1939, ш. Конибодом), файласуфи шинохтаи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1987), узви пайвастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (2013). Соли 1961 факултети физикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1961–1963 ходими хурди илмӣ шӯбаи физикаю математикаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1963–1967 аспиранти шӯбаи номбурда, 1969–1979 ходими калони илмӣ Институти фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1979–1986 ҷонишини сармуҳаррири Энциклопедияи советии тоҷик буд. Соли 1986 ҳамчун директори Институти шарқшиносии АИ ҶШС Тоҷикистон фаъолият намудааст. Солҳои 1987–1990 дар кафедраи фалсафаи фарҳанги Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба ҳайси профессори кафедра кор кардааст. Аз соли 1966 то давраи пошхӯрии Иттифоқи шуравӣ узви Иттифоқи журналистони ИҶШС буд. Аз соли 1994 то 2011 дар Донишгоҳи Пенсилванияи ИМА ба ҳайси профессор кор кардааст. Солҳои 2011-2015 директори Институти забон, адабиёт, шарқшиносӣ ва мероси хатии АИ ҶТ ва аз соли 2015 то имрӯз сарҳодими Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АМИТ мебошад. Муаллифи зиёда аз 250 мақола ва асарҳои илмӣ, илмию оммавӣ ва публицистӣ мебошад. Дар таълифотҳои худ масъалаҳои фалсафии улуми табиатшиносӣ, ҷиҳатҳои иҷтимоӣ, гносеологӣ ва аксиологӣ илм, проблемаи инсон ва кайҳонро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст. ӯ муаллифи бобҳо ва фаслҳои ҷудоғонаи як қисм асарҳои АИ ИҶШС, аз ҷумла «Проблемаҳои фалсафа ва методологияи табиатшиносии муосир»

(1973), «Проблемаҳои таърих ва методологияи маърифати илмӣ» (1974), «Ҷиҳатҳои методологии тадқиқи биосфера» (1975), «Бунёди фалсафаи фанҳои табиатшиносӣ» (1976), «Проблемаҳои фалсафии астрономия» (1976), «Принсипи симметрия» (1978), «Астрономия, методология, ҷаҳонбинӣ» (1979), «Назариҳои физикӣ» (1980), «Ҷиҳатҳои иҷтимоӣ, гносеологӣ ва аксиологии илм» (1980), «Фалсафа, табиатшиносӣ ва замони ҳозира» (1981), «Диалектика дар илмҳои табиат ва инсон» (1983) мебошад. Як қатор китобу мақолаҳои вай бо забонҳои хориҷӣ тарҷума ва нашр шудаанд. Маъруза ва гузоришхояш дар осори конгрессҳои 4, 5 ва 7-уми байналмилалӣ оид ба мантиқ, методология ва фалсафаи илм (Бухарест (1971), Лондон-Онтарио (1975), Залсбург (1983), Конгресси 13-уми байналхалқӣ оид ба таърихи илм (М., 1971), Конгресси 16-уми умумичаҳонии файласуфҳо (Дюсселдорф, 1978), Маҷлисиҳои 2-юм ва 3-юми умумииттифоқӣ оид ба масъалаҳои фалсафии табиатшиносӣ (М., 1970; 1980) дарҷ шудаанд. Бо ифтихорномаи фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Инсон, атом, кайҳон. Д., 1967; Марди неқфарҷом. Д., 1967; Кайҳон ва ҷараёни дониши инсон. Д., 1973; Андешаи рӯзгор. Д., 1975; Банди фалак. Д., 1976; Горизонти космологического знания: история и современность. Д., 1969; От мифа к науке. Д., 1973; Философ и современная космология. Д., 1977.

АКБАР Шариф (26. 02. 1963, н. Панҷ, ваф. 1997), омӯзгор ва нависанда. Баъди хатми мактаби миёна (1984) Донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанберо хатм карда, муддате дар мактабҳои н. Панҷ ба таълиму тарбия машғул шудааст. Сипас ба кори рӯзноманигорӣ гузашта, ду сол ба ҳайси муовини сардабири рӯзномаи «Наврӯзи ватан» адои вазифа кардааст. Солҳои охир корманди шуъбаи муסיқии телевизиони тоҷик буд.

Аз солҳои донишҷӯӣ ҳикоя менавишт. Ҳикояҳои ӯ дар маҷаллаи «Садои Шарқ», ҳафтаномаи «Адабиёт ва санъат» ва дигар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурӣ ҷоп шудаанд. Мавзӯ ва қаҳрамонони қиссаву ҳикояҳои ӯ тозаву дилнишин мебошад. Дар онҳо ишқи поку ҳиссиёти беолоиши ҷавонӣ, ғуруру номусу нанги инсонҳо басо хушрангу зебо тасвир ёфтаанд. Хусусан, қиссаи «Такдир», ҳикояҳои «Романи нав», «Падарам меояд», «Оқила» ва «Ҳасрат», ки дар ягона китоби ӯ «Атри ашк» (1960 гирд омадаанд, гувоҳи соҳибистеъдодии адиби ҷавонанд. Узви Иттифоқи рӯзноманигорони Тоҷикистон аст.

АКБАРОВ Абдурахим Ахмедович (тав. 10. 02. 1944, ш. Курғонтеппа), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1973), дотсент (1985). Солҳои 1961–1966 дар факултети иқтисодии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1966–1968 коромӯзи илмии Институти иқтисодиёти Академияи илмҳои ИҶШС дар ш. Москва, 1968–1973 аспиранти институти мазкур, 1971–1972 хидмати артиши шуравӣ буд. Солҳои 1973–1975 ҳамчун корманди илмии Институти иқтисодиёти Академияи илмҳои ҶШС Тоҷикистон, 1975–1980 мудирӣ шуъбаи Тоҷикистони Институти умумииттифоқии тадқиқоти сифат ва стандарт, 1981–1984 сариктисодчии совхозии «Навбахор»-и н. Коммунистӣ (имрӯза Бохтар), 1985–1986 корманди калони илмии филиали Институти илмӣ-тадқиқотии умумииттифоқии истеъмоли ва кооператсия (ВНИИПК), 1986–1991 мудирӣ шуъбаи ояндабинии филиали Тоҷикистони институти номбурда, 1991–1993 сардори шуъбаи Вазорати робитаҳои иқтисодии хориҷии Тоҷикистон, 1993–2008 сармутахассиси шуъбаи иқтисодӣ, шуъбаи сохтмон ва шуъбаи экология ва ҳолатҳои фавқулодаи Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2008–2009 сардори Раёсати макроиктисодии Маркази тадқиқоти стратегияи назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Аз соли 2010 дотсенти кафедраи иқтисодиёт дар соҳаи маориф ва муовини декани факултети иқтисодиёт дар соҳаи маорифи ДДОТ ба номи С. Айнӣ оид ба корҳои илмӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои талаботи аҳоли, истеъмоли молҳо, идораву мудирияти қарзҳои беруниву дохилӣ ва дигар масъалаҳои муҳими иқтисодӣ кори илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 15 таълифотҳои илмӣ аз ҷумлаи рисолаҳо ва мақолаҳои илмӣ мебошад.

АКБАРОВ Давлатхоҷа (тав. 26. 08. 1943, н. Фарм), педагог. Соли 1961 омӯзишгоҳи омӯзгории н. Фармо хатм намудааст. Солҳои 1962–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1965–1969 дар факултети физика ва математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1969–1975 ассистент, 1975–2008 муаллими калони кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Ҳамзамон солҳои 1972–1999 вазифаи муовини декани факултети педагогикаро ба уҳда дошт. Аз соли 2008 муовини директори филиали донишгоҳи омӯзгорӣ дар н. Рашт оид ба таълим мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1997) ва ифтихорномаи Вазорати маълумоти олии ва миёнаи махсуси ҶШС Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Коркарди методӣ оиди корҳои контролӣ ва корҳои курсӣ. Д., 1978; Практикум аз математика (Дастури методӣ). Д., 1993.

АКОБИР Шарифӣ (тав. 8. 02. 1928, д. Вардучи н. Рашт, ваф. 14. 08. 2007) шоир ва публицист. Соли 1950 факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо бо дипломи аъло хатм кардааст. Дар нашрияҳои бачагона, Телевизиони тоҷик ҳамчун асосгузор ва сармуҳаррири шӯбаи бачагон ва наврасон ва Сарредаксияи илмии Энциклопедияи советии тоҷик кор кардааст.

Барои бачагон эҷод мекард. Ашъори барои бачагон офаридааш дар маҷмуаҳои «Бойчечак» (1959), «Наргис ба мактаб меравад» (1963), «Амаки милиса» (1965), «Афсонаи хараки лофзан» (1975), «Аҳмади кайҳонавард» (1967), «Бурёкӯбон» (1972) ва ғ. ба таърифи расидаанд. Ҳикояи «Амаки милиса»-и ӯ яке аз беҳтарин ҳикоя дар адабиёти кӯдак ба шумор меравад.

Асарҳои беҳтаринаш дар якҷилдаҳои «Тухфа» (1973), «Бобои ман ордендор» (1975), «Тоҷикистони азиз» (1979), «Кори имрӯзаро ба фардо нагузор» (1980), «Айёми хушбахтӣ» (1985) ва ғ. пешкаши хонандагон гардидаанд. Иддае аз ашъори ӯ ба забони халқҳои дигар тарҷума шудаанд. Аз ҷумла, китобҳои ӯ «Дядя милиционер» (1965), «Хвастливый осёл» (1966), «Не откладывайте на завтра» (М., 1977) ва ғ. ба русӣ интишор ёфтаанд.

Китоби шеърҳои С. Маршак, К. Чуковский, А. Барто, Я. Акин, Д. Родари, Д. Мамин-Сибиряк, С. Михалков ва дигаронро ба тоҷики гардондааст. Аз соли 1962 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АКОБИРОВ Шосафар Зулфиёрович (тав. 3. 05. 1968, д. Камчаки н. Дарвоз), иқтисоддон, номзоди илмҳои иқтисодӣ (2007). Солҳои 1989–1995 дар факултети географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1986–1988 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1996–1999 аспирант ва муаллими кафедраи географияи умумии донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 1999 то имрӯз ҳамчун ассистент, муаллими калон ва мудири кафедраи географияи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Солҳои 2000–2005 вазифаи муовини декани факултети география оид ба тарбия, аз соли 1999 то 2014 ассистент, муаллим, муаллими калон, дотсент ва мудири кафедраи географияи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз 2015 то имрӯз ба ҳайси ҷонишини ректори Донишкадаи ҷумҳуриявӣ тақдир ба иҷтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф оид ба таълим фаъолият карда истодааст. Муаллифи зиёда аз 28 мақолаи илмӣ, брошюраҳо ва китобҳои дарсӣ мебошад. Дар тадқиқотҳои худ масъалаҳои ташкили ҳудудии истеҳсолоти кишоварзӣ ва самҳои рушди онро дар Тоҷикистон баррасӣ кардааст.

Ас.: Территориальная организация сельскохозяйственного производства (на материалах Республики Таджикистан). Д., 2007; Природные ресурсы верхнего течения реки Амударьи: вопросы охраны и рационального использования. Д., 2002; Роҳнамои фанни география

(Мамлакат ва минтақаҳо барои синфи 10, барои омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ) (ҳаммуаллиф). Д., 2019; География (китоби дарсӣ барои синфи 9 (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Географияи Тоҷикистон. (китоби дарсӣ барои синфи 8). (ҳаммуаллиф). Д., 2020.

АКРАМОВ Муҳаммад Бозорович (тав. 1. 07. 1960, д. Ҳазораи н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), физик, номзоди илмҳои физика-математика (1989). Солҳои 1977–1981 дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1981–1985 муаллими мактаби миёнаи №42 н. Ленин, 1985–1988 лаборанти калон ва аспиранти кафедраи методикаи таълими физика, 1988–1995 ассистенти кафедраи физикаи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Соли 1995 ба дигар муассиса ба кор гузаштааст. Муаллифи зиёда аз 20 номгуи корҳои илмӣ методӣ мебошад.

АКРАМОВ Наримон (тав. 01. 06. 1932, ш. Хучанд, ваф. 13. 06. 1996, ш. Хучанд), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1975), профессор (1979). Соли 1956 факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1956–1959 муаллими кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1959–1962 аспиранти Институти таърихи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1962–1963 ходими илмӣ институти мазкур, 1977–1994 мудирӣ кафедраи таърихи Ватани Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1994–1996 ҳамчун профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Хучанд фаъолият намудааст. Оид ба саҳми мунаққидони рус дар омӯзиши таърих, археология ва этнографияи халқҳои Помир ва атрофи он, ҳаёт ва фаъолияти шарқшиноси рус В. В. Бартолд корҳои илмӣ бурдааст. Бо медали «Барои меҳнати шоён», нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Видающейся русский востоковед В. В. Бартольд. Д., 1963; Социально-экономическая история народов Средней Азии VI-VII вв.. Д., 1968; В. И. Ленин о привлечении старой интеллигенции в социалистическое строительство. Д., 1970; Из неопубликованных писем А. А. Семенова В. В. Бартольду. Д., 1970; Востоковед Михаил Степанович Андреев. Д., 1973; Вопросы археологии Памира и Припамирья в трудах русских востоковедов. Д., 1974; Академик А. А. Семенов. Д., 1974; В. И. Ленин и интеллигенция. Д., 1980; Ходженд в эпоху Самадинов. Д., 1983.

АКРАМОВА Мохрухсор (тав. 06. 03. 1985, н. Ванҷ), номзоди илмҳои педагогӣ (2020). Солҳои 2002–2007 дар шуъбаи педагогика ва психологияи факултети педагогикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айни таҳсил намудааст. Аз соли 2007 то 2016 дар Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи Тоҷикистон ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, 2016–2018 дар Коллеҷи омӯзгории ба номи

Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, солҳои 2018-2021 омӯзгори фанни психология ва аз соли 2021 мудири кафедраи умумидонишгоҳии психологияи ҳамин донишгоҳро ба уҳда дорад.

Муаллифи се монография ва зиёда аз 25 мақолаи илмӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои психологии омодагии кӯдакон ба мактаб, масъалаҳои тарбияи оилавӣ ва нақши донишҳои психологӣ дар муносибатҳои оилавӣ, нақши одату анъанаҳои миллӣ дар тарбияи кӯдакону наврасон мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Бо ифтихорномаи Пажӯҳишгоҳи рушди маориф, Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз шудааст.

Ас: Семья, детский сад и школа: Методическое пособие. –Д., 2016; Семья источник формирования человеческих достоинств: Методическое пособие –Д., 2015; Учебное пособие «Общая педагогика». –Д., 2018.

АКРАМОВА Хатича Файзиевна (тав. 18. 02. 1932, ш. Хучанд), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (1970), дотсент (1973). Соли 1956 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1956–1959 муаллими фанни таърихи техникуми хочагии қишлоқи ш. Ленинобод, 1959–1964 мудири кабинети кафедраи иқтисоди сиёсӣ, 1965–1968 аспиранти кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1969–1994 дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС, таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 1995 ба ҳайси дотсенти кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Хучанд ба номи Б. Ғафуров фаъолият дорад. Муаллифи 6 асари илмӣ ва зиёда аз 30 мақолаи илмию методӣ мебошад. Оид ба ҳаёт ва фаъолияти илмии шарқшиносони рус М. С. Андреев, А. А. Семёнов ва дигар шарқшиносони машхури шуравӣ корҳои илмӣ бурдааст.

Ас.: Выдающийся советский востоковед (к 90-летию со дня рождения А. А. Семенова). Д., 1963; М. С. Андреев – как инспектор народных училищ. Д., 1968; Из эпистолярного наследия М. С. Андреева. Д., 1969; М. С. Андреев как археолог. Д., 1969; Об этнографическом наследии М. С. Андреева. Д., 1969; Жизнь и научная деятельность члена-корреспондента АН СССР М. С. Андреева. Д., 1969; И стал батрак ученим. Д., 1970; Таджиковец М. С. Андреев. Д., 1970; Михаил Степанович Андреев (к 100-летию со дня рождения). Д., 1973.

АЛАМОВ Ҳалимҷон Неъматович (тав. 26. 09. 1982, н. Шамсиддини Шохин), ҳуқуқшинос-муаррих, номзади илмҳои таърих (2019). Солҳои 2001-2006 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намуда онро бо ихтисоси ҳуқуқшинос омӯзгор ва дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 2006-2009 хизматчиӣ ҳарбӣ. Аз соли 2009 то соли 2020 ассистент, муаллими калони кафедраи ҳуқуқ мебошад. Ҳамзамон солҳои 2010-2013 ба ҳайси методисти шуъбаи ғоибонаи факултети таърих солҳои 2016-2018

муовини декан оид ба корҳои таълимии факултети Психология, таҳсилоти томактабӣ ва фарогири ДДОТ кор кардааст. Аз моҳи августи соли 2020 ба ҳайси мудири кафедраи Ҳуқуқ фаъолият намуда истодааст. Оид ба вазъи иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи Истиқлолият (солҳои 1991-2015) кори илмӣ анҷом додааст.

Ас.: Моҳияти психологӣ шаклҳои тарбия // Вестник педагогического университета. Д., 2013. №1 (50). С. 212-215; Понятие и сущность правового воспитания // Вестник педагогического университета. Д., 2013. №1 (50). С. 119-121; Правовое воспитания и его значения в современном обществе /Х. Н. Аламов// Земледелец. Д., 2014 №2 (62). С. 112-114; Основные перемены в сфере народного образования Хатлонской области в годы независимости // Вестник Таджикского национального университета. Д., 2016. – №3/6 (211). С. 50–55; Муносибатҳои тичорати Саразм бо манотиқи дигар // Саразм – гахвораи тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2020. С. 191-194 ва ғ.

АЛГЕБРА ВА НАЗАРИЯИ АДАДҲО, кафедра.

Кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо соли 1970 ташкил ёфтааст. Аввалин мудири кафедра дотсент Элнатанов Б. А. буд. Дар кафедра дотсентон: Давлатов Р. Д., Шарипова М. Ш. кор мекарданд. Аз соли 1976 мудири кафедра дотсент Шарипова М. Ш. интихоб шуд, ки дар ин муддат дар кафедра Давлатов Р. Д., Чориев У., Шарипова Р. М., Назаров Ф., Ваҳобов А., Улчабоева М. Т., Алиқулов Р. К. кор мекарданд. Баъди кафедраи мустақил ташкил ёфтаниш ба донишгоҳи собиқ Иттиҳодияи Шуравӣ робитаи илмӣ дошт. Аз он ҷумла ба шаҳрҳои Москва, Ленинград. Дар ин муддат рисолаҳои номзадии баъзе аъзоёни кафедра тайёр шуда ба дифоъ пешниҳод карда шуд. Аз соли 1980 мудири кафедра Элнатанов Б. А. интихоб шуд.

Пас аз он соли 1984 мудири кафедра Шарипова Р. М. интихоб шуд. Дар ин муддат Чориев У. рисолаи номзодиашро дифоъ карда, соли 1993 мудири кафедра интихоб шуд. Аз соли 2000 то соли 2004 мудири кафедра дотсент Алиқулов Р. К. буд. Аз соли 2004 то соли 2016 мудири кафедра дотсент Олимов М. И. буд. Дар ин муддат, дар кафедра дотсентон Исроилов С., Чориев У., Алиқулов Р. К., Олимов М. И. ва муаллими калон Хайруллоев Ш. А., ассистентон Мирзоев Ф. О., Давлатбеков А. А., Амонкулов Х. Г. кор кардаанд. Робитаи илмӣ кафедра ба Институти математика ва дигар донишгоҳҳои Ҷумҳурии вучуд дорад. Муаллими калон Хайруллоев Ш. А. рисолаи номзодиашро дар шурои Институти математика соли 2009 бо мувофақият ҳимоя кард.

Дар кафедра равияҳои илмӣ зерин амал мекунанд: «Миёнаҳои Рисси функсияҳои тағйирёбандаҳо», роҳбари илмӣ: н.и.ф.м. З. Н. Қамариддинова. Назарияи матритсаҳои квадратии бо адади содаи P -стрлағжонида, - симметрии ва дудигоналаи ғавқи майдони ададҳои комплексӣ. Оид ба ин равия профессор Олимов М. И. тадқиқоти илмӣ бурда, 350 мақолаи илмӣ чоп кардааст. Назарияи муодилаҳои номуайян оид ба муодилаи Ферма ва ҳалли он. Дар ин равия дотсент Олимов М. И. тадқиқот бурда, 4 мақолаи илмӣ ба чоп расондааст. Назарияи спектр.

Назарияи матритсаҳои синфашон махсус. Методи матритсавии ҳалли муодилаҳои ирратсионалӣ ва системаи муодилаҳои ирратсионалии синфашон махсус. Методи матритсавии ҳалли нобаробариҳои ирратсионалӣ ва системаи нобаробариҳои намудашон махсус. Нақшаи дурнамои ин равияҳои илми низ вучуд дорад, ки тадбиқи матритсаҳои квадратии ба адади содаи P - сатрлагжонида, - симметрӣ ва матритсаҳои дудигоналаи ғавқи майдони комплексиро дар ҳалли муодилаҳои ирратсионалӣ, нобаробариҳои ирратсионалӣ ва системаи муодилаҳои ирратсионалӣ, системаи нобаробариҳои ирратсионалӣ нишон дода шудааст. Дар оянда тадбиқи синфи матритсаҳои квадратии дудигоналаи ғавқи майдони ададҳои комплексӣ барои тадқиқи таоремаи Ферма дар назар дошта шудааст. Назарияи аналитикии ададҳо. Дар равияи илмии мазкур дотсентон Чориев У, Қамариддинзода З. Н. ва Назрубноев Н. Н. тадқиқотҳои илмӣ бурда истодаанд. Оид ба ин равия дотсент Чориев У 200 мақолаи илмӣ chop кардааст. Натиҷаи корҳои илмии кафедра то солҳои 2020 дар «Паёми донишгоҳ» ва маҷалаҳои мактабҳои олии ҷумҳурии, Академияи ғавқи ҷумҳурӣ chop мешуданд. Назарияи квазигурӯҳо – оид ба ин равия профессор Табарӣ А. Ҳ. ва н.и.ф. м. Давлатбеков А. А. тадқиқотҳои илмӣ бурда истодаанд. Дастовардҳои кафедра дар муддати мавҷудияташ оид ба таълими предметҳои кафедра ба даст овардааст: Элнатанов Б. А. «Инкишофи таърихи ғалбери Эратосфен». Олимов М. И. «Методи матритсавии ҳалли муодилаю нобаробариҳои ирратсионалӣ ва системаҳои онҳо». Д., 2016; Олимов М. И. Алгебраи матритсаҳо ва табдилдиҳиҳои хаттии ба адади содаи p сатрлагжонида ва τ – симметрӣ. Д., 2018.

Оид ба солҳои рушди илмҳои дақиқ омӯзгорони кафедра барои инкишоф додани илми фундаменталӣ (бунёдӣ) мақолаҳо ва монографияҳои худро тайёр карда истодаанд, ки ин ба инкишофи амалия таъсири калон мерасонад.

Аз аввали ташкилѐбии кафедра дар ҳайати коллективи кафедра 6 нафар дотсент. аз он ҷумла Элнатанов Б. А., Давлятов Р. Д., Чориев У., Назаров Ф., Шарипова Р. М. ва муаллимони калон Аликулов Р. К., Олимов М. И., Аҳадов А. кор мекарданд. Баъди соли 1991 ҳайати устодони кафедра каме тағйир ёфт. Баъзе аз устодон ба сабабҳои воқеаҳои маълум кафедраро тарк карданд. Баъзеяшон вафот карданд. Истиқлолият ба ташаккули кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо низ таъсири худро расонд. Дар ин муддат устодон Олимов М. И. соли 1994 рисолаи номзадиро ҳимоя карда ва аз соли 1995 дотсенти кафедра мебошад. Аз соли 2004 то соли 2016 Олимов М. И. вазифаи мудири кафедраро иҷро мекард. Соли 2009 муаллими калон Хайруллоев Ш. рисолаи номзодии худро ҳимоя кард. Ҳоло дар кафедра 1 нафар профессор, 4 нафар дотсент, номзоди илм ва 4 нафар ассистентон кор ва фаъолият доранд.

Аз соли 2016 н.и.ф. м. Қамариддинзода З. Н. мудири кафедра мебошад. Айни ҳол дар кафедра профессор Олимов М. И., дотсентон

Чориев У., Назрублов Н. Н., Давлатбеков А. А. ва ассистентон Шомуродова Б., Давлатов А. Н., Ёғибеков Б. Ш., Аслонов С. М. қору фаъолият қарда истодаанд.

АЛИ Бобочон (тав. 10. 02. 1936, шаҳри Конибодом), шоир ва тарҷумон. Аз соли 1959, баъди хатми факултаи филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории Душанбе, фаъолиятро дар рӯзномаи «Тоҷикистони Советӣ» сар қарда, баъдан дар нашрияҳои гуногун дифои вазифа намудааст.

Муддате қорманди илмии Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АИ ҷумҳури будааст. Аввалан ҷақидаҳои хомаи ӯ дар миёнаи солҳои панҷоҳуми қарни гузашта ба таъ расидаанд. Муаллифи 30 китоби гуногунҷанру мухталифмаъно, мақолаю очерк, мурағтиби бисёр баёзу тазқираҳои дастҷамъона мебошад. Барои кӯдакону наврасон ва ҷавонон китобҳои «Баҷаҳои хуб» (1963), «Мусича» (1965), «Парвози орзу» (1971), «Некӣ ба некӣ» (1975), «Осмондара» (1981), «Зардолуи моҳтобӣ» (1988), «Атри кӯхистон» (1993), «Алифбойи парандаҳо» (2013) ва ғ. ба қалам овардааст. Барои шеърҳои аз ҳаёти кӯдакон сурудааш борҳо ғолиби озмуни рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ гардидааст. Шеърҳои ӯ барои қалонсолон дар маҷмуаҳои «Ғули бодом» (1966), «Мавҷи сурур» (1973), «Нилуфар» (1980), «Намаки зиндагӣ» (1986) ва ғ. интишор ёфтаанд. Дастае аз асарҳои насрии Али Бобочон (ҳикояти воқеӣ, очеркҳои ҳуҷҷатӣ ва мақолаҳои публицистӣ) дар китобҳои «Домулло Азизов» (1970), «Нахустқаҳрамони тоҷик» (1979), «Тоҷикистони ман» (1983), «Ҷароғи Уялӣ» (дар ҳаммуаллифии Собирӣ Шохонӣ; 1996), «Соҳибхунар» (1998), «Писархонди алоқачиён» (1999), «Конибодом» (дар ду ҷилд), «Меҳрпайванд» (2006), «Дурахши ситора» (ду ҷилд, 2012) ва ғ. фароҳам омадаанд. Силсилаи мақолаҳои ӯ дар ҷилдҳои гуногуни Энциклопедияи советии тоҷик ба таъ расидаанд. Аз таронасароёни варзидаи кишварамон буда, панҷоҳ сол инҷониб ҳамроҳи бастакору муғрибони ҷумҳури дар рағнақи суруди миллӣ заҳмат мекашад. Соли 1984 дар озмуни «Беҳтарин суруд дар васфи Тоҷикистон» ҷойи аввал насибаш гардидааст. Бисёр шеърҳои ӯ дар силсилаи «Китобхонаи баҷагонаи халқҳои СССР», ки ҷумҳуриятҳои шуравӣ ба таъ мерасонданд, интишор ёфта, ба русию украинӣ, белорусию узбекӣ, арманию озарӣ, қазоқию қирғизӣ, эстонию литвонӣ ва дигар забонҳо тарҷима ва ҷоп шудаанд. Китоби шеърҳои «Устопарасту» (Боқу, 1978) ба забони озарӣ, «Музиқии баҳор» (2008) ба забони озарӣ ба таъ расидааст. Намунаҳои ашъораш дар Эрону Афғонистон ҳам ҷоп шудаанд. Тарҷимаи китобҳои шоирони озарӣ: Т. Муталлибов «Ҷӯҷаҳо», С. Мамадзода «Қалид», «Тазқираи шуарои Ветнам «Муҳаббат ва ғазаб» ба қалами ӯ мансубанд. Тарҷимаи тоҷикии силсилаи шеърҳои манзумаҳои ба Тоҷикистон бахшидаи шоирони ҷаҳонро дар «Китоби дӯстӣ» (1989) дастраси умум гардондааст. Қорманди шоистаи

Тоҷикистон (1998), Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон (1982). Бо Ифтихорномаи раёсати Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (1977) мукофотонида шудааст. Аз соли 1972 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АЛИДОДОВ Бахшидод Алидодович (тав. 15. 08. 1942, н. Шугнон), географи тоҷик, номзади илмҳои геология ва минералогия (1981), дотсент (1984). Солҳои 1959–1965 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намуда, онро бо ихтисоси муҳандис-геолог хатм намудааст. Солҳои 1965–1981 ходими илмии Институти геологияи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1981–1984 муаллими калони кафедраи заминшиносии умумӣ ва геология, 1984–2001 мудирӣ кафедраи номбурда дар

ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 2001–2003 ҳамчун дотсенти кафедраи иншооти зеризаминӣ ва таҳкурсии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ва ҳамзамон раиси Комиссияи давлатӣ оид ба захираҳои маъдани назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2003–2005 дотсенти кафедраи геология ва иқтишофи конҳои канданиҳои фойданок ва муовини декани факултети геологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба корҳои илмӣ, 2005–2009 мудирӣ кафедраи минералогия ва петрографияи донишгоҳи номбурда ва озмоишгоҳи илмӣю тадқиқотии «Минералофлюидология» кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 130 таълифоти илмӣ ва илмӣю методӣ, аз ҷумла 4 монография ва 3 китоби дарсӣ мебошад, ки дар онҳо шароитҳои геологӣю геохимиявии пайдоишу ҷойгиршавии конҳои тиллою волфрами Тоҷикистонро мавриди омӯзишу тадқиқ қарор додааст. Барои хизматҳояш бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1987) ва якчанд ифтихорномаҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

АЛИЕВ Аббос (тав. 1899, ш. Бухоро – ваф. 16. 01. 1958. ш. Алма-ато), аввалин вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон, арбоби давлатӣ ва хизбии ҶШС Тоҷикистон ва ҶШС Узбекистон, мутарҷим, доктори илмҳои таърих (1938), профессор (1940). Мактаби олии хизбӣ ва сиёсии «Красная профессура»-и назди КМ ВКП (б)-ро хатм кардааст. Фаъолияти инқилобии ӯ дар Бухоро, Когон ва Чорҷӯй сар шуд. Солҳои 1918–1920 сардори Комитети махфии хизбии Чорҷӯй ва яке аз

ташкilotчиёни ҶХС Бухоро, солҳои 1921–1923 корманди нахустини идораҳои хизбӣ ва муассисаҳои давлатӣ, баъдан муҳаррири газетаи «Қутулуш» (баътар «Бухоро ахбори», «Озод Бухоро», «Бухоро пролетари», «Бухоро ҳақиқати»), 1924–1927 яке аз муассисони маорифи халқ ва якумин нозири маорифи халқи Тоҷикистон буд. Дар муборизаи зидди босмачиён,

маъракаи маъхви бесаводӣ ва инқилоби маданӣ иштирок намудааст. Фаъолияти илмӣ ва педагогии ӯ аз соли 1933 дар Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёна (ДДОМ) сар шуд. Солҳои 1940–1958 дар донишкадаҳои педагогии ш. Фрунзе, ш. Днепропетровск ва Донишгоҳи давлатии Қазоқистон мудири кафедраи таърихи умумӣ, таърихи халқҳои ИҶШС буд. Солҳои 1940–1945 дар Донишкадаи давлатии педагогии ш. Сталинобод ба номи Т.Г. Шевченко мудири кафедраи таърихи шарқи қадим ва халқҳои ИҶШС, декани факултети таърих буд ва ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ дарс мегуфт. Аз нахустин тарҷумон ва муҳаррирони осори классикони марксизм-ленинизм буд. Муаллифи як қатор асарҳои илмӣ оид ба таърихи тоҷикон ва дигар халқҳои Осиёи Миёна мебошад. Бо ордени «Ситораи Тилло»-и Комитроияи марказии Республикаи халқии советии Бухоро (1922) мукофонида шудааст.

Муҳаммадҷони Шақурии Бухороӣ дар рисолаи «Аббос Алиев» (Муҳаммадҷон Шақурӣ. Аббос Алиев. Д., 2012) оид ба зиндагиномаи ӯ, навиштааст: «Аз ин ёдмондаи Ҷалол Иқромӣ маълум мешавад, ки Аббос Алиев муборизи шуълавари зидди пантуркизм буда, дар роҳи ҳақ ба нотарсиву ҷонсупорӣ талош кардааст, қобилияте доштааст, ки ҷавонони ҳамиятмандро гирди худ чамъ биёвараду ба мубориза алайҳи душманони синфӣ сафарбар бикунад, бо санъати суҳанварӣ мардумони зиёдеро ба муборизаи миллии озодихоҳӣ бихезонад. Аббос Алиевро ба Маскав, ба Донишгоҳи коммунистии заҳматкашонӣ шарқ фиристода бошанд. Яъне, аз Бухоро дуртар ронданд, таъйид карданд. Ба Маскав, ба таҳсил фиристода шудани Аббос Алиев як навъ ҷазо барои ташкили шуриши зидди пантуркизм буд. Чунончи, Иқромӣ мегӯяд, пас аз ин намоишу шуриш қариб ҳамаи мактабҳои Бухоро ба забони тоҷикӣ - ба забони модарии аҳолии шаҳр гардонда шуд. Ин як пирӯзии бузург буд, ки Аббос Алиев ва намоишгарон ба даст оварданд. Вале ин пирӯзӣ дер напояд. Ҳукуматдорон дар андак муддат кам-кам боз мактабҳои Бухоро ба забони узбекӣ гардонданд. Маълумоте ҳаст, ки соли 1924, дар охири соли мавҷудияти Ҷумҳурияи халқии шуруи Бухоро як мактаби тоҷикӣ боқӣ намонда буд, ҳамаро узбекӣ карда буданд».

Соли 1922 мактаби олии Ҳизбӣ ва сиёсии «Красная профессура»-и назди КМ ВКП (б)-ро хатм кардааст. Соли 1924 Ҷумҳурияи халқии шуравии Бухоро барҳам хӯрд. Бо марзбандии миллии Осиёи Миёна, соли 1924 Ҷумҳурияи шуравии сотсиалистии Ўзбекистон ва дар ҳайати он Ҷумҳурии мухтори шуравии сотсиалистии Тоҷикистон таъсис шуд. Аз Бухоро, Самарқанд, Хучанд, Истаравшан, Конибодом, Исфара ва ғайра мардумоне, ки касбу кори гуногун доштанд, ба Душанбе омадан гирифтанду бештари онҳо мақсад доштанд, ки Тоҷикистон бисозанд. Бисёре аз тоҷикгароёни Бухоро, касоне чун Абдулқодир Муҳиддинов ва Аббос Алиев ба Тоҷикистон омаданд. Абдулқодир Муҳиддинов нахустин сарвазири Тоҷикистон - раиси Шурои комиссарони халқ, Аббос Алиев

якумин вазири маорифи Тоҷикистон-комиссари халқии маориф шуд. Муовини ӯ устод Лохутӣ буд. Он солҳо, ки вазири маориф буд, дар ҳама соҳаҳои ҳаёти фарҳангии Тоҷикистон, ки нав шакл мегирифт, ширкат дошт. Барои таъсиси якумин маҷаллаи Тоҷикистон «Дониш ва омӯзгор» бисёр давутоз кард ва соли 1926 сармуҳаррири он буд. Инчунин, нахустин рӯзномаи Тоҷикистон «Бедории тоҷик» бо ширкати фаёлонаи ӯ таъсис ёфт.

Дар муборизаи зидди босмачиён, маъракаи маҳви бесаводӣ ва инқилоби маданӣ иштирок намудааст. Аббос Алиев навиштааст, ки аз соли 1927 то 1936 узви Шурои шаҳри Тошканд буд. Яъне, шояд то тобистони соли 1927 дар Тошканд будаасту баъдан ба Маскав рафта бошад ҳам, узвияти ӯ дар Шурои шаҳри Тошканд ҳамчунон идома доштааст. Ш. Саъдиев дар бораи таҳсили Аббос Алиев дар Институти шарқшиносии Маскав андак батафсил сухан рондааст, ки «дар ин солҳо ӯ ҳамчун донандаи забонҳои халқҳои Осиёи Миёна, арабӣ, туркӣ, урду ном бароварда, забонҳои русӣ, лотинӣ ва англисиро низ аз худ мекунад». Зиёда аз ин, Ш.Саъдиев поре аз назарнома (изхори назар)-и академик В. В. Струверо дар бораи Аббос Алиев дар солҳои таҳсили ӯ дар Институти шарқшиносии Маскав овардааст, ки баҳои баланд дар бораи дониши Аббос Алиев аст. Дар мақолаи Ш.Саъдиев омадааст: «Шарқшиноси машҳур академик В. В. Струве дар бораи ӯ менависад: «Профессор Аббос Алиевро ман аз соли 1929 мешиносам. Ӯ дар таҳқиқи илмиву тарҷумаи хатти қадимаи оромӣ (мехӣ) иштирок мекард ва аз фанни „Таърихи мамлакатҳои шарқи қадим«дарс меод. Тадқиқотчи боистеъдоди тоҷик барои хидматҳои дар тарҷумаи хатти қадимаи мехӣ ду маротиба аз ҷониби роҳбарият кадршиносӣ гардид». Забони оромӣ забони кӯхнаи мурда - забони даҳум аст, ки Аббос Алиев то расидан ба синни 32-33 омӯхтааст. Ин ҳам муҳим аст, ки дар солҳои таҳсили оӣ дар ҳамон Донишкадаи Маскав аз таърихи шарқи қадим дарс ҳам мегуфтааст.

Муҳаммадҷони Шакурии Бухорӣ менависад: «Ин аст, ки Аббос Алиев аз тоҷикон якумин донишманде буд, ки ба унвони профессорӣ расид. Абдуррауфи Фитрат хеле пештар аз Аббос Алиев унвони профессорӣ дарёфт, лекин Фитрат худро турк ба қалам дода, ба сифати як донишманди узбек соҳиби ин унвон гардид. Аз ин рӯ, мо на Фитрат, балки Аббос Алиевро нахустин профессори тоҷик ба шумор меоварем».

Солҳои 1935-1939 айёми бадарғашавӣ (дар натиҷаи тухмати миллатгароӣи узбек) ҳамчун «миллатчи буржуазӣ» дар ҳаёти ӯ буд. Аббос Алиев навиштааст: «Дар Узбекистон ман боз ба «абарқудратон» рӯбарӯ шудам... Сабаби ба ҳабс гирифта шуданам навиштани асаре буд, ки дар он ман ғалату камбудии китоби Раиси Шурои нозирони ҶШС Узбекистон Файзулло Хоҷаевро, ки ба инқилоби Бухоро бахшида шуда буд, фошу танқид карда будам». (Ш. Саъдиев. Аввалин ноziри маорифи Тоҷикистон // «Адиб», 2004. — № 6. — с.68).

Аббос Алиев баъд аз озодшавӣ аз бадарға, Узбекистонро тарк намуда, ба шаҳри Сталинобод кучидааст. Ӯ солҳои 1939-1940-1947 касби омӯзгориро пеша намуда, ба ҳайси профессор, мудирӣ кафедраи таърихи шарқи қадим ва халқҳои ИҶШС, мудирӣ кафедраи таърихи умумӣ, декани факултети таърихи Донишкадаи давлатии педагогии ш. Сталинобод ба номи Т.Г. Шевченко фаъолият намудааст ва ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ дарс гуфтааст. Солҳои 1948-1958 Аббос Алиев Тоҷикистонро тарк намуда фаъолиятро дар мактабҳои олии шаҳрҳои Бишкек, Владикавказ, Днепропетровск, Алмаато давом додааст. Дар шаҳри Алмаато соли 1958 дафн карда шудааст.

Аббос Алиев ҳамчун олими таърихшиноси мамлакатҳои Шарқ ханӯз дар солҳои сиёми асри гузашта ном бароварда буд. Асарҳои илмиаш «Таърихнигорӣ шарқи қадим» (соли 1933) ва «Таърихи халқҳои Осиёи Миёна» (соли 1935) сазовор кадршиносӣ гардида, ба қарори коллегияи Нозироти маорифи ИҶШС ва Комиссияи аттестатсионии Русия ба А. Алиев дараҷаи илмии доктори илми таърих дода шудааст. Солҳои минбаъда ӯ боз даҳҳо асару мақолаҳои илмӣ навиштааст. Муаллифи як қатор асарҳои илмӣ оид ба таърихи тоҷикон ва дигар халқҳои Осиёи Миёна мебошад. Ба қалами ӯ тарҷумаи зиёда аз 60 асари асосгузори марксизм-ленинизм ба забони тоҷикӣ низ тааллуқ доранд.

Ас.: Октябри Аъзам ва ба роҳи революция даромадани халқҳои Бухоро, Д., 1958.

Сарчашма:

Муҳаммадҷон Шакурӣ. Аббос Алиев. Д., 2012; Саъдиев Ш. Аввалин вазири маорифи Тоҷикистон//»Адаб» маҷаллаи илмӣ-методии Вазорати маорифи ҶТ. Д., 2004, № 6 (66), С.67-68; Саъдиев Ш. Поягузори маорифи Тоҷикистон//»Масъалаҳои маориф», 2009, № 5-6, с. 3-6.

АЛИЕВ Алишер Ҳиматулоевич (тав. 7. 11. 1983, н. Балҷувон), муаллими фанни роҳнамои касбӣ. Солҳои 2001–2006 дар факултети технология ва соҳибкорӣ ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Аз соли 2006 инҷониб дар кафедраи соҳибкорӣ ва иқтисодиёти факултети технологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор ва фаъолият намуда истодааст. Соли 2009-2016 дар вазифаи ҷонишини декани факултети технология оид ба корҳои таълимӣ, 2017-2018 мудирӣ шӯъбаи идоракунии сифати таҳсилоти ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2018-2020 ба ҳайси Директори муассисаи давлатии таълимии «Коллеҷи муҳандисию омӯзгорӣ шаҳри Душанбе» кор кардааст. Аз соли 2020 инҷониб муовини вазири меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон Соли 2012 дар мавзӯи «Традиция обучения и воспитания предков таджиков и современных образования» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Муаллифи беш аз 25 мақолаи илмӣ-методӣ мебошад.

Ас: Ориёхо: Суннатҳои фарҳангӣ ва тарбиявӣ. Д., 2009; Роҳнамои касбӣ (дастури таълимӣ-методӣ). Д., 2015; Ташкили сайёҳии байналмилалӣ (дастури таълимӣ-методӣ). Д., 2019.

АЛИЕВ Дилшод Зайниддинович (тав. 18. 02. 1974, ш. Душанбе, ваф. 18. 05. 2009, ш. Душанбе), муаллими фанҳои техникӣ. Солҳои 1990–1995 дар факултети саноатӣ омӯзгории Донишгоҳи давлатии омӯзгори ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1995–1998 устои таълими кафедраи методикаи таълими меҳнат ва фанҳои умумитехникӣ, 1998–2009 ассистенти кафедраи технология ва мошиншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд.

АЛИЕВ Одилҷон (тав. 28. 12. 1952, ш. Конибодом), забоншинос, номзади илми филология (1985), дотсент (1996). Солҳои 1969–1974 дар шуъбаи забон ва адабиёти тоҷики факултети филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров таҳсил намудааст. Солҳои 1975–1976 сарбози артиши шуравӣ, 1976–1981 ходими илми ИЗА ба номи А.Рӯдакии АИ ҶТ, 1981–1984 аспиранти Институти забоншиносии Академияи илмҳои ИҶШС, 1985–1989 ходими калони илми ИЗА ба номи А.Рӯдакии АИ ҶТ, 1989–1991 муаллими калон, 1991–2009 дотсент ва мудири кафедраи забонҳои Донишгоҳи техникӣ Тоҷикистон ба номи М. Осимӣ буд. Аз соли 2009 ҳамчун дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ, солҳои 2010–2012 мудири кафедраи байнифакултетии забони тоҷикӣ ва сипас ба сифати дотсенти кафедраи назария ва амалияи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор карда, аз фанҳои «Лексикологияи забони адабии ҳозираи тоҷик», «Услубшиносӣ», «Таҳлили луғавию семантикии матн» ба донишҷӯён лексия ва машғулиятҳои амалӣ мегузарад. Оид ба забону услуби «Гуруғлӣ» ва масъалаҳои дигари забоншиносӣ беш аз сад маҷолаю рисола ва дастурҳои илмӣ чоп намудааст. Номбурда бо таълифи мақолҳои илмиву дастурҳои методӣ дар баррасии масъалаҳои баҳсталаби соҳа пайваста ширкат меварзад. Аъзои комиссияи татбиқи Қонуни забони тоҷикии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1996) сарфароз карда шудааст.

Ас.: «Забони тоҷикӣ» (Дастури таълимию методӣ барои донишҷӯёни факултетҳои ғайрифилологӣ. Д. 2009); «Забони тоҷикӣ» (Дастури методӣ барои донишҷӯёни факултетҳои нақлиёт ва менечмент. Д. 2009); «Забони тоҷикӣ» (Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни факултетҳои ғайрифилологӣ. Д., 2017. Ҳаммуаллиф); «Забон ва услуби «Гуруғлӣ». Д., 2018.

АЛИЕВ Сулаймон Нозимович (тав. 25. 04. 1945, н. Сариосиёи Ҷумҳурии Узбекистон. ваф. 25. 08. 2021, ш. Душанбе), равоншинос ва педагог, мутахассиси соҳаи методикаи таълими забони хориҷӣ, номзади илмҳои равоншиносӣ (1974), доктори илмҳои педагогӣ (2009), профессор (2010). Солҳои 1962–1966 дар шӯъбаи забони англисии факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1966–1967 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1968–1970 аспиранти кафедраи равоншиносии донишқадаи омӯзгорӣ пойтахт буд, ки дар лабораторияи омӯзиш ва инкишофи фикрии Институти психологияи умумӣ ва омӯзгорӣ АИО ИҶШС (ш. Москва) рисолаи номзадиро ба анҷом расонид. Солҳои 1971–1998 дар кафедраи равоншиносии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ба сифати муаллим, муаллими калон, дотсент, и. в. мудирӣ кафедра ва ду маротиба ба ҳайси мудирӣ кафедра ифои вазифа кардааст. Солҳои 1998-2015 мудирӣ кафедраи методикаи таълими забони англисии донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Беш аз 50 соли ҳаёташро бо фаъолияти омӯзгорӣ бахшидааст. Дар тадқиқоти худ масъалаҳои пурсамаргардонии таълими забони англисӣ дар донишгоҳ, омӯхтани омодагии донишҷӯёни шӯъбаи забони англисӣ ба касби омӯзгорӣ, тадқиқи асосҳои илмию педагогии инкишофи салоҳияти касбии донишҷӯён дар заминаи муносибати системӣ, инкишофи салоҳияти касбию омӯзгорӣ донишҷӯён дар ҷараёни омӯзиши фанҳои таҳассусӣ, методикаи таълими забони англисӣ, психологияю педагогӣ ва дар рафти таҷрибаомӯзӣ дар мактаби таҳсилоти умумӣ, амалӣ гардонидани муносибати коммуникативӣ нисбати мундариҷа ва методикаи таълими забони англисӣ дар шароити ислоҳоти мактаби таҳсилоти умумӣ ва олий мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор додааст. Муаллифи зиёда аз 130 номгӯи асарҳои илмӣ ва методӣ, аз ҷумла 2 монография, 4 воситаи таълимӣ, 6 дастури таълимӣ-методӣ, 4 маҷмуаи илмӣ ва 10 барномаи таълимӣ мебошад. Дар таҳияи барномаҳо оид ба тақмили сифати тайёр намудани мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ фаъолона ширкат варзида, солҳои тӯлонӣ мураббӣ стандартҳои давлатии таҳсилоти олий ва нақшаҳои таълимӣ аз ихтисоси забони хориҷӣ мебошад. Ӯ тадқиқоти илмиро бо фаъолияти омӯзгорӣ пайваста, дар факултети забони англисӣ аз курси методика ва технологияи таълими забони хориҷӣ дарс мегӯяд. Ҳамчун омӯзгор, олим ва роҳбар дар ташаккули шахсияти донишҷӯёни факултет, тарбияи мутахассисони ҷавони кафедра ва фаъолияти илмӣ-тадқиқотии унвонҷӯёну аспирантон саҳми шоиста дорад. Алиев С. Н. дар назди факултети психологияи Донишгоҳи Давлатии ш. Москва (МГУ) ба номи Ломоносов се маротиба (1973, 1978, 1983) аз курси тақмили ихтисос гузаштааст. Ӯ солҳои 1996 ва 2000 ҳамчун ғолиби барномаҳои озмунӣ ба ҳайси коромӯз-муҳаққиқ дар ИМА буд. Дар анҷуманҳои равоншиносони Иттиҳоди Шуравӣ, чандин конфренсияю семинарҳои ҷумҳуриявӣ,

минтақавӣ, умумиттифоқӣ, байналмилалӣ (шаҳрҳои Москва, Владимир, Тула, Чебоксарӣ, Тбилисӣ, Алмато, Бишкек, Тошкент, Горловка (Украина) ва хориҷи кишвар (Австрия, ИМА, Туркия, Италия) ширкат варзида, бо маърузаҳо баромад кардааст. Барои хизматҳои шоистааш дар соҳаи таълиму тарбия сазовори нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1991) ва медали «Хизмати шоиста» (2004) гардидааст.

Ас.: Состояние функционирования иностранного языка и подготовки педагогических кадров в Республике Таджикистан. Д., 2009; Научно-педагогические основы развития профессиональной компетенции будущих учителей иностранного языка. Д., 2008; Омӯхтани психологияи мактабиён. Дастури методӣ барои донишҷӯён. Д., 1975; Равоншиносии синну сол ва омӯзгорӣ. Васоити таълим. Қисми 1. Д., 2003; Спецсеминар – важное средство формирования профессиональной компетенции будущего учителя иностранного языка//Иностранние языки в школе, М., 2008, №2; Социально-правовой контекст совершенствования обучения русскому и английскому языкам в системе образования Таджикистана//Вопроси филологии, М., 2007, №3 (27).

АЛИЕВ Чалол Раҷабович (тав. 15. 03. 1939, н. Кофарниҳон (имрӯза Ваҳдат), ваф. 30. 07. 2005, н. Ваҳдат), кимиёшиноси тоҷик, номзади илми химия (1972), дотсент. Солҳои 1956–1957 муаллими мактаби миёнаи ба номи Белинский ш. Норак буд. Солҳои 1957–1962 дар шуъбаи биология-химияи факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1962–1964 ҳамчун ассистенти

кафедраи зоологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1964–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1965–1967 ассистенти кафедраи химияи Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1967–1970 аспиранти Институти химияи умумӣ ва ғайриорганикии АИ ИҶШС, 1970–1973 ходими хурди илмии озмоишгоҳи моддаҳои фториддори ҳолиси Институти химияи АИ Тоҷикистон буд. Солҳои 1973–2005 дар ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ҳамчун муаллими калон, дотсент, мудири кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, ҷонишини декан ва и. в. декани факултети химия кор кардааст. Аз соли 2002 то вафоташ и. в. мудири кафедраи технология ва экологияи химиявии факултети химияи донишгоҳи номбурда буд. Муаллифи 5 китоб ва зиёда аз 40 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Мавзӯи тадқиқотҳои ӯро рафтори 3d элементҳо дар маҳлули фториди ҳидроген ва фториди ҳидрогени моеъ, коррозияи 3d филизот ва ҳӯлаҳои он дар маҳлули кислотаи фториди ҳидроген ва фториди ҳидрогени моеъ, ҳамчунин ҳимояи онҳо аз коррозия дар муҳити мазкур ташкил медиҳад. Барои хизматҳои бо ду ифтихорномаи Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонидани шудааст.

Ас.: Химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ. Қисми 1 (ҳаммуаллиф). Д., 1992; Химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ. Қисми 2 (ҳаммуаллиф). Д., 1992; Химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ. Қисми 3 (ҳаммуаллиф). Д., 1996; Пайдоиш ва микдори об дар сайёраи Замин (ҳаммуаллиф). Д., 2003; Роҳнамои муаллим (ҳаммуаллиф). Д., 1992; Таъмини химиявии бехатарии экологӣ

(хаммуаллиф). Д., 2004; Система $H_2O - CuF - HF$ при $0^\circ C$. Д., 1970; Исследование системы металл – $HF - H_2O$. Д., 1970.

АЛИЗОДА Абдурашид Хўчамкул (тав.7.11.1950, д. Хулесонӣ, н. Балҷувон), наттоқи маъруфи тоҷик, номзади илмҳои филология (2013), дотсент (2020). Хатмкардаи факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло ДМТ) (1967-1972). Дар радиои тоҷик аз соли 1970 ба сифати наттоқ фаъолиятро шуруъ намуда, то гӯяндаи дараҷаи олий расид. Ба ҳайси мудири шуъбаи гӯяндаҳои радиои Тоҷикистон (1993 -1995), муовини аввали директори

радиои Вазорати фарҳанг ва иттилооти Ҷумҳурии Тоҷикистон (1995 – 2000), директори радиои Тоҷикистон (2000 -2006, 2012-2015), директори Маркази миллии санъатҳои аудиовизуалии телевизион, радио ва кино (2006-2008) кор карда, солҳои 2008-2012 ба ҳайси муовини аввали директори МД «Телевизиони Сафина» фаъолият кардааст. Аз соли 2015 дотсенти кафедраи телевизион ва радиошунавонии факултети журналистикаи ДМТ. Солҳои 2009- 2011 ба ҳайси муаллими калони кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С.Айнӣ кор кардааст.

Номбурда яке аз барандагони доимии барномаи машҳури «Ҳоки Ватан» (1993 – 1996) мебошад. Дар «Ҳазинаи тиллоӣ»-и радиои Тоҷикистон зиёда аз 300 гуфтору барномаҳои сиёсӣ, адабӣ ва мусиқӣ бо овози номбурда маҳфузанд. Мавсуф дар қироати асарҳои Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон «Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён». (Иборат аз 4 қисм), «Чехраҳои мондагор», «Уфукҳои истиқлол», «Забони миллат-ҳастии миллат» саҳми арзанда гузоштааст. Китоби аллома Б.Ғафуров «Тоҷикон» дар ҳаҷми 124 гуфтор бо садои ӯ сабт гардида, пайваста аз шабакаҳои радиотелевизионӣ паҳш мешавад.

Ҳамчунин, бо садои ӯ силсилаи «Хонишҳои бадеӣ» аз рӯйи асарҳои С.Улуғзода «Достонҳои Шоҳнома», «Пири ҳақимони Машриқзамин», романи «Фирдавсӣ», С.Айнӣ «Ёддоштҳо», «Марги судхӯр», С.Табаров «Зиндагиномаи С.Айнӣ (1975-1978)», асари сегонаи Ҷ.Икромӣ «Духтари оташ», «Дувоздаҳ дарвозаи Бухоро» ва «Тахти вожгун», «Дар ошени дилҳо» (мунтахаби ашъори М.Турсунзода), «Девони ашъор» (мунтахаби ашъори Л.Шералӣ), Камоли Хучандӣ (Девони ашъор), А.Ҳамдам, Л.Чигрин (Спитамен), А.Самад («Гардиши девбод»), К.Мирзо (Ишқи сархӯр) сабт гардида, ниғаҳдорӣ мегарданд.

Муаллифи 3 рисола, 1 чузва, 30 мақолаи илмӣ ва қариб 100 мақолаи илмӣ-оммавӣ оид ба ҳаёту фаъолияти адибон, оҳангсозон ва хунармандон аст. Номбурда дар тарбияи рӯзноманигорон, алалхусус, гӯяндаҳо ва барандагони радио ва телевизион саҳм дорад. Бо унвони «Корманди шоистаи Маданияти Тоҷикистон» (1994), ордени «Дӯстӣ» (2006), Ҷоизаи ИЖТ ба номи устод Лохутӣ (1994), медали «100-солагии матбуот тоҷик»

(2012), Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон (2019), ҳамчунин, мукофотҳои соҳавии Аълочии телевизион ва радиои ИҶШС (1990), Аълочии матбуоти Тоҷикистон (2003), Аълочии фарҳанги Тоҷикистон (2007), Аълочии телевизион ва радиои Тоҷикистон (2009) кадр гардидааст.

Ас.: Махсусияти жанрҳои радиои. Д., 2017 (бо ҳаммуаллифии С.Хочазод); Нақши баранда дар барномаҳои радио ва телевизион. Д., 2019; Гуфтори неку нагардад куҳан. Д., 2021.

АЛИЗОДА Саидризо (тав.11.03.1887, маҳаллаи Боғи шамоли ш. Самарқанд, ваф. 1945, ш. Владимир, Россия), омӯзгор, маорифпарвар, публитсист, мутарҷим ва забоншиноси маъруфи тоҷик, муаллифи аввалин алифбои забони тоҷикӣ бо номи «Китоби нахустин», муҳаррир ва мураттиби аввалин луғати русӣ-тоҷикӣ (ду чилд, 1933 –1934), яке аз поягузори мактаби усули нав.

Саидризо Ализода ба ҳайси як намоёндаи афкори рангину таҳаввулҳои таърихи халқи тоҷик рисолати хешро маҳз дар бунёди воқеии муҳимтарин рукҳои ташаккули таърихи халқ эҳсос кард ва хизматро дар паҳлу ҳои гуногуни таърихи афкори ҷадида ва рушди мактабу маорифи тоҷикон ба ҷо овард. Заҳматҳои ӯ дар роҳи таъсису таҳкими мактаб ва маорифи нави тоҷик, танзиму тадвини китобу дастуру барномаҳои таълими усули ҷадид ва ғайра як самти муҳими кори Саидризо Ализода дар ҷомеа будаанд. Муҳимтарин кори таърихии номбурда собит намудани мавҷудияти миллати тоҷик буд. Сайидризо Ализода шахсе буд, ки дар Туркистон, дар ҳукумати он шӯбаи тоҷикиро ба вуҷуд овард. Дар ин ҳукумат миллатҳои асосӣ ин халқҳои туркии Осиёи Миёна ба ҳисоб мерафтанд: узбекҳо, туркманҳо, қирғизҳо, қазоқҳо афғонҳо, яҳудиҳо, ҳиндуҳо ва ба ин монанд халқҳои хурду майда ба ҳисоб мерафтанд. Номи тоҷик на дар миллатҳои асосӣ ва на дар миллатҳои майда набуд. Ализода ба мақомоти болоӣ дархост карда, муваффақ шуд, ки дар Ҳукумати Туркистон шӯбаи тоҷикӣ ташкил карда шавад. Ин шахсият мудирӣ шӯбаи тоҷикӣ шуд ва дар ин замина моҳи апрели соли 1919 маҷаллаи тоҷикии «Шӯлаи инқилоб»-ро таъсис дод. Бо нашри он манфиатҳои халқи тоҷик ҳимоя ва соҳибӣ мешуданд.

Фаъолияти эҷодии номбурда гуногунҷанба аст: ӯ муаллифи нахустин алифбо ва грамматикаи забони тоҷикӣ, аввалин тарҷумони русӣ ба тоҷикӣ, созмондиҳанда ва аввалин муҳаррири доимии маҷаллаи тоҷикии «Шӯлаи инқилоб», публитсисти оташинсухан, нависандаи пуркор ва рӯзноманигори бомаҳорату мушоҳидакор буд. Тарафи дигари зиндагиномаи ӯ аз бори кӯшиши таҳриру таълиф пур буд. Ба фаъолияти ибратбахши ӯ дар ин ҷода метавон танҳо бо зикри таъсиси маҷаллаи «Шӯлаи инқилоб», ки дар он муҳит чун чароғи роҳнамо барои ҷомеа хизмат намудааст, зиёд арҷ гузошт, зеро он дар таърихи ташаккул ва раванқи рӯзноманигории тоҷикон падидаи муҳим буд. Саидризо Ализода

бо ибтикори шахсӣ ва бо ҳазинаи худ маҷаллаи «Шуълаи инқилоб»-ро таъсис дод. Шумораи аввалини «Шуълаи инқилоб» 10-уми апрели соли 1919 ба дасти хонандагон расид ва ин нашрияи пурфурӯғ то 91 шумора, то он даме ки ӯ тавони молии нашрашро дошт, ба таъъ расид. «Шуълаи инқилоб» дар ҳамон давра барои қавми мо - тоҷикон, «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ ва ё шоҳасари «Тоҷикон»-и академик Бобочон Ғафуровро мемонд.

Саидризо Ализода аввалин муаллифи адабиёти таълимӣ ба забони тоҷикӣ баъд аз Инқилоби Октябр мебошад. «Дабистони тоҷик», «Китоби нахустин» (1920), «Сарфу наҳви тоҷикӣ», «Маданияти ислом», «Саодатнома» (1926) аз ҷумлаи онҳоянд.

Саидризо Ализода дар матбуоти даврӣ бо имзоҳои мустаори Нештар, Чарандгӯй, Мулло Ҷубул, Занбур, Муртад ва ғ. ҳикояву мақолаҳои ҳаҷвӣ ба таъъ расонидааст ва ҳамчун мунавварфикри замони худ хоҳони бунёди ҷомеаи боадолат ва мактабҳои усули нав буд, зеро ӯ бо ризоияти падараш дар мактаби усули нава, ки Абулқосим Ганҷавӣ таъсис карда буд, 14 сол ёрдамчии муаллим кор карда, яке аз русидонҳои замони худ буд. Таҳсил ва фаъолият дар мактаби усули нав чашми Саидризо Ализодаро кушод, ақли ӯро барои дарки ҳаводиси замон мукамал кард, роҳи ӯро барои омӯзиши чандин забонҳо ҳамвор намуд. Аз ин рӯ, дар таърихи тарҷумаи замони нави тоҷик низ осори ин шахсияти адабиро аз рӯйи инсоф бояд зикр намуд. Танҳо таъкиди чунин қазия, ки фаъолияти тарҷумони Саидризо Ализодаро ҳам аз лиҳози сифат, ҳам аз лиҳози теъдод дар қатори мутарҷумони касбиву пурқори таърихи адабиёти нави тоҷикӣ, шуруъ аз устод Лоҳутӣ, Ҳабиб Юсуфиву Ҳаким Карим ва Раҳим Ҳошим бояд омӯхта шавад, бешубҳа, қобили дастгирӣ аст.

Тарҷумаи китобҳои дарсӣ ва ҳам силсилаи осори бадеии адабиёти ҷаҳон, ки Саидризо Ализода анҷом додааст, дар мактабҳо истифода шудаву беҳтарин китобҳои рӯйимизии хонандагони тоҷик ҳисоб мешуданд. Саидризо Ализода дар ин радиф дар байни солҳо 1935-1938 панҷ асари калони назму насри А.С. Пушкинро тарҷума намудааст.

Саидризо Ализода на фақат чун публицисти оташинсухан, тарҷумони маъруф ва нуқтадон, балки чун луғатшиноси моҳир низ шинохта шудааст. Ӯ яке аз тартибдиҳандагон ва аввалин муҳаррири «Луғати русӣ-тоҷикӣ» ба шумор меравад, ки соли 1933 аз ҷоп баромада буд. Нағз дар хотир дорам, - навишта буд Абдусалом Деҳотӣ, яке аз тартибдиҳандагони он луғат, - Саидризо Ализода муаллифи аввалин «Сарфу наҳв»-и тоҷикӣ ва аввалин тарҷумони чандин китобҳои фанӣ ба забони тоҷикӣ кӯча ба кӯча, дар ба дар гашта, ба аҳли касб-деҳқонон, боғдорон, оҳангарон, қассобон ва ғайра муроҷиат карда, ислоҳот ва таъбирҳои халқиро ҷамъ мекард.

Хонаи Саидризо Ализода низ баъдҳо ҳамчун маҳфилғаҳи илмиву адабии Самарқанд шуҳрат дошт ва Садриддин Айнӣ, Тузрал, Чулпон, Абдурауф Фитрат, Ҳамза Ҳакимзода Ниёзӣ, Абдулқосими Лоҳутӣ, Ҳоҷӣ Абдулазиз, Тӯрақул Зеҳнӣ ба он ҷо равуо доштанд. Ҳамсари устод Лоҳутӣ -

Силсилабону ёдовар шуда, ки забони тоҷикиро дар хавлии Саидризо Ализода омӯхтааст.

Хизмати Саидризо Ализода дар соҳаи забоншиносии тоҷик низ беназир аст. Нахустин китоби дарсии “Сарфу наҳви тоҷикӣ» низ ба қалами ӯ тааллуқ дорад, ки соли 1926 ба таърифи расида буд. Ин китоб барои мактабҳои ибтидоӣ ва миёнаи Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиб дода шудааст. Муаллиф дар таълифи ин асар аз маъхазҳои мухталиф истифода кардааст. Дар пешгуфтори китоб таъкид гардида, ки ҳангоми таълифи он аз китобҳои зерин: “Дастури забони форсӣ»- и Ғуломхусайни Кошиф ва Мирзо Аюдулазизи Эронӣ, “Сарфу наҳви туркӣ»- и Исмоил Ҳикмат ва Абдуллоҳ Шоиқи Озарбойҷонӣ, “Сарфу наҳви форсӣ»- и Муҳаммад Рифъати Истамбулӣ, “Сарфу наҳви русӣ»- и Сахаруф ва Учукуф ва “Сарфу наҳви фаронсавӣ» истифода шудааст. Аз грамматикаи забонҳои гуногун истифода бурдани Саидризо Ализода бисёр нест; ӯ забонҳои русӣ, туркӣ, франсавӣ, арманӣ ва курдиро хеле хуб медонист, ба ин забонҳо тарҷима мекард. Ба фикри мо, маҳз тадрис дар мактаби усули нав, забондонӣ, воқиф будан аз сарфу наҳв ва дигар қонуниятҳои забони тоҷикӣ ва муқоисаи онҳо бо забонҳои дигар ба Саидризо Ализода имкон дод, ки аввалин грамматикаи забони тоҷикиро таълиф намояд.

Саидризо Ализода солҳои 1919-1921 ҳам котиби Кумитаи хизбии ноҳияи Боғишамолӣ Самарқанд буд ва ҳам муҳаррири маҷаллаи «Шуълаи инқилоб»-ро ба уҳда дошт. «Шуълаи инқилоб» бо мақолаҳои ҷанбаи маърифатӣ ва ошкоркунанда доштааш ҷашми оммаи меҳнаткашро ба авзои Осиеи Миёнаву Қарқоз, Русияву Туркия ва дар маҷмуъ, ба авзои ҷаҳон боз намуд. Аз ин лиҳоз, англисҳо барои сарӣ ӯ 50000 фунт стерлинг нарх гузошта, ба ҷони ӯ суиқасд намуданд. Дар натиҷаи ин суиқасд яке аз дӯстони Саидризо Ализода, олими эронӣ Зей Муҳаммад ваҳшиёна кушта шуд. Дар ҳамин маҷаллаи «Шуълаи инқилоб» устод Садриддин Айнӣ ҳамчун публицисти шуълавар ба камол расид. Баъд аз ҳичрати устод Айнӣ аз Бухоро ба Самарқанд Саидризо Ализода ҳамеша ба ӯ кумакҳои моддӣ ва маънавӣ расонидааст.

Саидризо Ализода дар соли 1926 асари Е. Э. Бертелс «Мовароуннаҳр»-ро ба забонҳои форсӣ-тоҷикӣ, туркӣ ва урду тарҷума намуда, дар Лоҳури Покистон ба ҷоп мерасонад. Ба шаҳодати хешовандонаш, ӯ бо хоҳиши як дӯсти фаронсавиаш поре аз «Қуръон»-ро низ ба фаронсавӣ тарҷума карда буд. Тарҷумаи асари В. И. Ленин - «Инқилоб ба мардум чӣ дод?», ки дар шумораи аввали «Шуълаи инқилоб» ба ҷоп расидааст, ба қалами ӯ тааллуқ дорад.

Саидризо Ализода муаллифи маҷмуаи мақолаҳои публицистии «Ба ҳам бипайвандед, эй ранҷбарони ҳамаи ҷаҳон!», «Сарватмандон навмед мешаванд», «Инглиспарварон бихонанд», «Имрӯз наврӯз аст», «Ба муносибати хабарҳои Бухоро», «Мотами бузург» (дар бораи ба таври фоҷиавӣ кушта шудани Маҳмудхоҷа Бехбудӣ, 1919) ва ғ., шеърҳои «Зан ва

мулло», «Ба порахӯр», «Боймак», «Марсияҳои мушфикона ба фаранҷӣ» буда, чун донандаи забҳои арабӣ, форсӣ, русӣ, узбекӣ, тоторӣ, туркӣ, курдӣ асарҳои «Сад фоиз»-и нависандаи амрикоӣ Эптон Синклер (1934), «Дубровский» (1935), «Духтари капитан» (1936), «Моткаи қарамашшоқ» (1937), «Ҳикояҳои Белкин»-и А. С. Пушкин (1938), «Семент»-и Ф. Гладков (1936), «Пӯлод ҷӣ тавр обутоб ёфтааст»-и Н. Островский (1937), «Каждум аз меҳроб»-и адиби узбек Абдулло Қодириро (1938) ба тоҷикӣ гардондааст.

Амири Бухоро низ ҳукми қатли ӯро бароварда буд. Ҷаллодони амир ӯро дастгир карда натавонистанд ва ҳаммаслакаш муфти Мидхатхоҷаи Бехбудиро дар Қаршӣ дар соли 1919 ба дор кашиданд. Саидризо Ализода аз марғи фоҷиабори дӯшташ бохабар шуда, бо ҳамдастии устод Айни марсияи пурсӯзу гудоз менависад.

Ализода аз нимаи дуввуми солҳои бистум то охири солҳои сиюм ба таълифи китобу тарҷумаи осори адибони ҷаҳон ва тадрис дар мактабҳои олии Самарқанд машғул мешавад. Бори охир Саидризо Ализода соли 1936 бо ҷурми забондонияш (гӯё гумоштаи империализми ҷаҳонӣ бошад) гирифтори таъқиб ва шиканҷаи НКВД-и шуравӣ мегардад, ки дар натиҷаи он дар соли 1945 (дар маъхазҳои даврони шуравӣ соли 1938 нишон дода шудааст) баъд аз маҳрумияти 8-сола дар зиндонҳои *Самарқанду Тошканду Тоболск* риштаи умраш дар зиндони шаҳри Владимирӣ Русия қанда мешавад. Дар давоми ҳашт сол Ализода ба номи сарварони Ҳукумати шуравӣ зиёда аз 400 нома менависад, ки ҳамааш бечавоб мондааст.

Бади 32 соли марғи ӯ яке аз наберагонаш Фарҳод Ализода дар ҷустуҷӯи қабри бобояш то ба маҳбаси шаҳри Владимир мерасад. Соли 1986 Фарҳод Ализода устухонҳои бобояшро ба Самарқанд оварда, ба хок месупорад. Ҳамон сол дар шаҳри Самарқанд як кӯча ва як мактабро ба номи Саидризо Ализода мегуздоранд. Қабри ӯ ҳоло зиёратгоҳи мардум ва ҳамеша гулпӯш аст.

Саидризо Ализодаро яке аз поягузори мактабҳои усули нав номидан мумкин аст, ки бо таълифи китобҳои дарсӣ, баҳусус, нахустин алифбои тоҷикӣ «Соли нахустин» ва аввалин грамматикаи забони тоҷикӣ усули таълимиро нав кард, пояи тадрисаминов аи мактабҳои тоҷикиро дар асоси расмулхати ниёгон ва забони миллӣ устувор намуд, заминаро барои таълифи китобҳои дарсӣ ба забони тоҷикӣ фароҳам овард ва дар рушди илми забоншиносии тоҷик заминаи бозғимод гузошт. Аз ин рӯ, «Сарфу наҳв»-и Саидризо Ализода ҳамчун нахустин грамматикаи забони тоҷикӣ дар илми забоншиносии тоҷик то кунун мавқеи босазо дорад ва аз бисёр ҷиҳат қимати худро гум накардааст. Ба ин хотир, шахсият ва корҳои мондагори Саидризо Ализода дар илми забоншиносии тоҷик ҷойгоҳи муҳим доранд.

АЛИҚУЛОВ Раҳимбердӣ Каримқулович (тав. 13. 09. 1955, д. Сурхии н. Истаравшан), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1991), дотсент (1998). Соли 1977 Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченоро хатм кардааст. Солҳои 1989–1991 дар аспирантураи донишкадаи омӯзгорӣ таҳсил кардааст. Солҳои 1998–2009 дотсенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо, ҳамзамон 2001–2005 мудири кафедраи номбурда дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 2009 дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон фаъолият дорад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

АЛИМОВ Фафор Яҳёевич (тав. соли 1917, ш. Ленинобод, ваф. маълум нест), муаллими фанни ботаника. Соли 1939 факултети агрономии Донишкадаи давлатии хоҷагии қишлоқи Тоҷикистонро хатм кардааст. Солҳои 1939–1940 агрономи калони истгоҳи мошин ва трактори (МТС) н. Ҳисор буд. Солҳои 1941–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1946–1948 ҳамчун назоратчии калони Вазорати назорати давлатии ш. Сталинобод, 1949–1957 муовини директор оид ба таълими мактаби коркунони хоҷагии қишлоқ, 1957–1979 ба ҳайси муаллими калони кафедраи ботаникаи факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият намудааст. Дар муддати 22 соли фаъолияти омӯзгориаш дар донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳм гузоштааст. Оид ба ихтисосаш корҳои илмӣ ва маводҳои таълимӣ ба нашр расонидааст. Бо ордени «Байрақи сурх», «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи дуюм, «Нишони фахрӣ», нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва 6 медал мукофотонида шудааст.

АЛИМОВ Сирочиддин Шералиевич (тав. 09. 11. 1968, н. Рӯдакӣ), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (2009). Солҳои 1987–1993 дар факултети биология-химияи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Солҳои 1988–1989 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1993–1995 муаллими фанни химия ва биологияи мактаби миёнаи № 25 н. Рӯдакӣ буд. Аз соли 1995 то 2001 ҳамчун ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи методикаи таълими химияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Ҳамзамон аз соли 2006 то 2010 вазифаи муовини декани факултети химияи донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба корҳои таълимӣ, 2012-2014 декани факултети химия ва аз соли 2015 ба ин сӯ мудирии кафедраи методикаи таълими химияи ДДОТ ба номи Садриддин Айниро ба уҳда дорад. Муаллифи 58 мақолаи илмӣ, 6 фишурдаи илмӣ, 2 маводи методӣ, 1

китоби дарсӣ, барномаи таълимии фанни химия барои таълими босуръати фанни химия зинаҳои 3-4 ва 14 барномаи таълимӣ барои донишҷӯёни факултетҳои химиявии донишгоҳҳои омӯзгорӣ буда, дар мавзӯи «Ташаккули салоҳиятнокии маърифатӣ иҷтимоии омӯзгорони мактабҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст. Дар конференсияҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст.

Ас.: Научно-педагогические исследования педагогической культуры в национальной школе. Д., 2007; Химия биологӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Асосҳои педагогии ба курси химиявии мактабӣ ворид сохтани мафҳуми маълумоти илмӣ оид ба ферментҳо ва витаминҳо // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2001; Маърифати педагогӣ ва шартҳои муайян кардани дониш // Маводҳои конференсияи илмию назариявии «Истифодаи шаклҳои нав ва методҳои таълим дар шароити кунунӣ». Д., 2008; Проблема развития педагогической культуры // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №3. Д., 2009; Ташкили таҷрибаи педагогӣ дар шароити таълими тафриқа // Маводҳои конференсияи илмӣ-амалии «Проблемаҳои таълими тафриқа». Д., 2009; Проблемы формирования социокультурной компетенции учителей // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №2. Д., 2009; Дифференцированный подход в обучение // Ахбороти шӯбаи Тоҷикистони Академияи байналмилалии мактабҳои олии, №2. Д., 2009; Андешаҳо перомунӣ ташхиси лаёқат // Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, №1-2. Д., 2010.

АЛИМОВА Марҳабо Латифовна (тав. 29. 10. 1961, ш. Душанбе), муаллими забон ва адабиёти рус. Солҳои 1979–1984 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1984–1991 ассистент, 1991–2006 муаллими калони кафедраи умумидонишгоҳии забони русии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 2006–2007 ҳамчун мудири кафедраи забони русии факултетҳои гуманитарӣ, соли 2008 мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони русии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Аз соли 2008 то 2013 муовини ректори донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба корҳои тарбиявӣ ва солҳои 2013-2019 муовини раиси Кумитаи кор бо занони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон буд ва ҳоло ба ҳайси корманди Кумитаи мазкур фаъолият дорад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ, илмию методӣ, дастурҳои таълимию методӣ ва барномаҳои таълимӣ аст.

Ас.: О месте аудирования в работе над материалами по общественно-политической лексике // дар кит. Тайёр кардани мутахассисони омӯзгорӣ тибқи таълими бисёрзина. Д., 1998; Причины речевых ошибок студентов национальных групп при изучении общественно-политической лексики // В кн. Совершенствование преподавания практического курса русского языка в неязыковых вузах. Часть 1. Д., 2001; Программа практического курса русского языка для вузов с таджикским языком обучения. Д., 2002; Речевые умения и навыки в условиях обучения второму (неродному) языку // В кн. Совершенствование преподавания практического курса русского языка в неязыковых вузах. Часть 2. Д., 2003.

АМАКОВ Имомалӣ Басридинович (тав. 1. 12. 1992, деҳаи Ревад, ноҳияи Айнӣ), омӯзгори фанни иқтисод, хатмкардаи факултети молия ва қарз, ихтисоси «Кори бонкӣ»-и Донишгоҳи молия ва иқтисоди Тоҷикистон (2010). Фаъолиятро аз соли 2015 ба сифати ассистенти кафедраи умумидонишгоҳии назарияи иқтисоди ДДОТ ба номи С. Айнӣ оғоз намуда, аз соли 2020 ҳамчун саромӯзгор идома додааст. Номбурда дар мавзӯи «Такмили механизми идоракунии стратегияи таҳсилоти олии касбӣ дар асоси равиши бенчмаркинг (дар мисоли муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон) рисолаи номзадӣ дифъ кардааст (2021). Муаллифи 21-мақолаи илмӣ, илмию методӣ, 1 монография ва 13 дастури таълимию методӣ ва барномаҳои таълимӣ аст. Барои хизматҳояш дар соҳаи мактабу маориф бо ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон қадрдонӣ шудааст.

Ас.: Ташаккул ва рушди хадамоти иттилоотии гумрук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2020, (ҳаммуаллиф).

АМИНОВ Анвер Исаакович (тав. 23. 11. 1927, ш. Самарқанди ҶШС Узбекистон, ваф. 5. 6. 1984), адабиётшиноси тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (1965), дотсент (1971). Соли 1948 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1948–1953 мудири кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи муаллимтайёркунии ш. Кулоб, 1953–1958 мудири кафедраи забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб, 1958–1961 аспиранти кафедраи адабиёти тоҷик, 1961–1971 муаллими калони кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1974–1984 дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики ҳамин донишкада буд. Дар баробари кори омӯзгорӣ дар тарбияи донишҷӯёни факултети таъриху филология фаълоне иштирок карда, вазифаи муовини декан оид ба корҳои сиёсӣ ва тарбиявӣ ва котиби ташкилоти ибтидоии ҳизби коммунистии факултетро ба уҳда дошт. Муаллифи якчанд корҳои илмӣ, илмию методӣ, аз ҷумла «Масъалаҳои омӯзиши адабиёти тоҷик дар мактабҳои миёна» буда, дар конференсияҳои илмию назариявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Доираи корҳои тадқиқотии ӯро масъалаҳои таълими адабиёт ва корҳои беруназсинфии хонандагон дар мактаби миёна ташкил медиҳанд. Бо медали «Барои хизмати шоиста», ба муносибати 100-солагии В. И. Ленин (1970) ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

АМИРОВ Толиб Шарифович (тав. 27.10.1988, деҳаи Ёзғанд, ноҳияи Сангвор (собик Тавилдара), омӯзгори таърих ва ҳуқуқ, номзади илмҳои сиёсӣ (2021). Хатмкардаи факултаи таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни (2012), аз соли 2012 то соли 2015 зинаи магистратураи факултаи таърих ва филологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Томски Федератсияи Россияро аз рӯи ихтисоси «Масъалаҳои асосии таърихи умумӣ» бо хатм намуд. Дар мавзӯи «Ҳолат ва рушди муносибатҳои ҳарбӣ – техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия дар аввали асри XXI (ҷанбаи сиёсӣ)» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст (2021). Аз соли 2021 ба сифати мудири кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С.Айни фаъолият дорад. Бо Ифтихорномаи ДДОТ ба номи С. Айни (2010) сарфароз гардидааст.

Ас.: Ҳолат ва рушди муносибатҳои ҳарбӣ-техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия дар оғози асри XXI (ҷанбаи сиёсӣ) (диссертатсия). Д., 2021.

АМИРБЕКОВ Атобек (тав. 10. 01. 1950, ш. Хоруғ), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1985), дотсент (1991). Солҳои 1966–1971 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1970–1971 муаллими математикаи мактаб-интернати № 2 ш. Душанбе, 1971–1972 муаллими математика ва нақшакашии мактаби миёнаи № 15 ш. Душанбе, 1972–1973 хидмати артиши шуравӣ, 1973–1975 муаллими математика ва нақшакашии мактаби миёнаи № 2 ш. Хоруғ, 1975–1978 лаборанти калон ва ассистенти кафедраи алгебра ва математикаи ҳисоббарории Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1978–1992 ҳамчун муаллими калон, дотсенти кафедраи методикаи таълими математика ва муовини декани факултети математикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 1980–1984 дар аспирантураи донишкадаи омӯзгорӣ таҳсил дошт. Оид ба инкишофи саводи графикаи талабагони синфҳои 6-8 дар дарсҳои геометрия ва нақшакашии қори илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 16 мақола ва китобчаҳои илмию методӣ аст. Дар тӯли фаъолияти қорияш ҳамчун вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ интихоб шудааст. Бо ордени «Спитамен» (1999) сарфароз гардидааст.

Ас.: Масъалаҳои барои ташаккули графикаи талабагони синфҳои 6-8. Д., 1982 (6 китоб бо ҳамин ном); Қорҳои мустақилона аз математикаи мактабӣ. Д., 1987; Омӯзиши тарзҳои проексиякунӣ дар синфи 7 // Мактаби советӣ, 1983, №11.

АМИР САЙИДИ МУНКӢ (Амирхон Сайидзода) (тав. 28. 01. 1951, д. Доробии н. Ховалинг), муаррих ва публицист. Соли 1969 мактаби миёнаи деҳаро хатм карда, воридаи ДДОТ ба номи Садриддин Айни шуда, соли 1974 ба итмом расонидааст. Фаъолияти меҳнатӣ аз соли 1973, аз

омӯзгории мактаби миёнаи №53 шаҳри Душанбе (ҳозира Литсейи №53) оғоз ёфтааст. Солҳои 1974-1978 омӯзгор, 1978-1983 чонишини директори мактаби миёнаи д. Доробии н. Ховалинг будааст.

Солҳои 1983-1987 вазифаҳои мудирӣ шуъба ва котиби масъули рӯзномаи ноҳиявии «Ҳақиқати Ховалинг»-ро бар уҳда доштааст. Солҳои 1987-1997 директори мактаби миёнаи д. Доробӣ, 1997-2002 раиси ҷамоати деҳоти Ҷонбохти ноҳия, солҳои 2002-2004 сармутахассиси идораи хифзи ёдгориҳои таърихӣ фарҳанг, солҳои 2004-2008 мудирӣ шуъбаи маънавияти дастгоҳи раиси ноҳия будааст. Аз моҳи декабри соли 2008 директори Осорхонаи таърихӣ – кишваршиносии ноҳия яке аз муассисони Боғ - осоронаи Восеъ (1988), боғи «Таҳти Шоҳидон» (ҳамроҳи Раҳмон Сафар), «Мамнӯъгоҳи Ҳазрати Султон Увайсӣ Қаранӣ» мебошад. Солҳои 1995-2005 намояндаи мардум дар маҷлиси вакилони халқи н. Ховалинг будааст.

Муаллифи китобҳои «Ховалинг – чашмаи меҳр» (1995), «Асри шаҳри мунк» (1999), «Ҳазрати Султон» (2001), «Суханварони диёри Восеъ» (2001), «Ховалинг» (2001) ҳаммуаллиф (2003), «Накумард» (2006), «Пайванди дилҳо» (2008), «Чашмаҳои чилчанор» (2009), «Се насли суханварони як шаҳр» (2010), «Ҳазрати Ҳочӣ Ёқуби Сачиёнӣ» (2014), «Ёхсу» (2014) ва ғ. мебошад.

Бо медали «Хизмати шоиста» (2011) унвонҳои фахрии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1991), «Аълочии фарҳанги Тоҷикистон» (2011) ва бисёр мукофотҳои хотиравӣ сарфароз гардонида шудааст.

Аз соли 2003 узви Иттифоқи журналистон аз соли 2011 узви иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АМОНОВ Бегичон Пулодович (тав. 8. 12. 1967, н. Рашт), биолог, номзади илмҳои биология (2006). Солҳои 1985–1987 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1988–1994 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Солҳои 1994–1998 директори мактаби миёнаи рақами №5 н. Рашт, 1999–2002 аспиранти кафедраи химияи биологӣ, 2000–2003 ассистенти кафедраи химияи биологӣ, 2003–2006 ассистенти кафедраи технология ва экологияи химиявии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2006 инҷониб муаллими калони кафедраи технология ва экологияи химиявии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи 10 мақолаи илмӣ ва воситаҳои таълимӣ методӣ аст. Оид ба баҳодиҳии биохимиявии навҳои гандум вобаста ба иқлими гуногуни Тоҷикистон кори илмӣ бурдааст.

Ас.: Белок зерна пшеницы, возделываемой в условиях Таджикистана. Д., 2010; Ферментҳо ва витаминҳо (Дастури методӣ). Д., 2010; Влияние экологических факторов на уровень переваримости муки зерна различных сортов пшеницы ферментами пищеварительного тракта животных // Материалы второй Центрально-Азиатской конференции по зерновым культурам, г. Чолпон-Ата, Исик-кул. 2006; Биохимическая оценка качества зерна некоторых сортов пшеницы выращенных в разных агроклиматических зонах Таджикистана // Известия АН. РТ, Отд. биол. и

мед. наук, № 1 (154), 2006; Белок зерна пшеницы возделываемой в условиях Таджикистана // Дар маводҳои конференсияи ҷумҳуриявии «Тадқиқотҳои навини назариявӣ ва амалии химиявӣ дар мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2010. Усулҳои таҳқиқоти клиникаи лабораторӣ. Барои донишҷӯён). Д., 2014; Усулҳои таҳқиқоти клиника ва биохимиявии озмоишгоҳӣ. Д., 2016; Баҳогузори клиникӣ ба натиҷаҳои таҳқиқотҳои лабораторӣ. –Д., 2020.

АМОНОВ Раҷаб (тав. 01. 08. 1923, ш. Уротеппа, ваф. 27. 05. 2002, ш. Душанбе), нависанда ва фолклоршиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1968), профессор (1970), узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1959), академики АИ Тоҷикистон (1981), Ходими хизматнишондодаи илми Тоҷикистон (1991), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1939 ба факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г.

Шевченко дохил шуда, пас аз Ҷанги Бузурги Ватанӣ соли 1947 онро хатм кардааст. Солҳои 1947–1949 ассистенти кафедраи адабиёти донишкадаи номбурда буд. Аз соли 1950 то охири ҳаёташ дар ИЗА ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистон фаъолият дошт. Дар мавзӯҳои мухталифи адабиётшиносӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи таълифоти илмӣ «Очерки эҷодиёти даҳонакии Кулоб» (1963), «Аз паи ҳикмати халқ» (1963), «Асари бадеӣ ва замон» (1970), «Қиссаи беда баланд, чанори пургул ва себи Самарқанд» (1981), «Рубоӣҳои халқӣ ва рамзҳои бадеӣ» (1987, Техрон 1998), «Рубоӣҳои халқии тоҷикӣ ва рамзи бадеӣ» (1995) мебошад. Бо кӯшиш ва заҳматҳои ӯ китобҳои «Эҷодиёти даҳонакии Кулоб» (1956, 1963), «Чистонҳо» (1957, бо Я. Калонтаров), «Афсонаҳои халқии тоҷикӣ» (бо К. Улуғзода, 1957), «Намунаҳои фолклори диёри Рӯдакӣ» (1958, 1963 бо М. Шукуров), «Эҷодиёти даҳонакии водии Зарафшон» (1960), «Афсонаҳои халқии тоҷикӣ» (1963, 1975, 1980), «Баёзи фолклори тоҷик» ба таъб расидаанд. Баъзе аз ин китобҳо ба забонҳои русӣ, немисӣ ва англисӣ тарҷума ва chop шудаанд. Бо иштироки ӯ маҷмуаҳои бачагонаи «Афсонаҳо барои бачаҳо» (1958), «Ҳафт додарон» (1962), «Лаку Пак» (1966), «Меҳрбону» (1968), «Фариштамоҳ» (1969), «Ҳасанак» (1972), «Нахӯтак» (1979), «Рӯбоҳи ҳиллагар» (1985) ва ғ. ба таъб расидаанд. Китобҳои дарсии адабиёт барои синфҳои 3 ва 6, китоби омӯзиши фолклор (бо В. Асрорӣ) бо ҳаммуаллифии ӯ таҳия гардидаанд. Дар фаъолияти ӯ иншоии асарҳои бадеӣ низ мавқеи босазо дорад, ки аз ҷумлаи онҳо «Дар домани кӯҳҳои кабуд» (1961), «Навбахори чашмасор» (1978), «Дар нимароҳи умр» (1988), «Қиссаҳои сари кӯҳи баланд» (1990), «Пушаймонӣ» (1993), «Арӯс ва ё қиссаи зангирии писари ҳамсоя» (1996), «Қиссаҳои диёри чашмасор» (1995), «Ишқи найнавоз» (1996) мебошанд. Дорандаи ҷоизаи адабии Садриддин Айнӣ (1995) ва ҷоизаи давлатии Абуалӣ Сино (1997) буда, бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1960) ва якчанд ифтихорномаҳо сарфароз карда шудааст.

АМОНОВА Чумъагул Давроновна (тав. 20. 12. 1953, н. Чилликӯл, ваф. 2010, ш. Душанбе), муаллими педагогика. Соли 1988 Донишкадаи давлатии омӯзгорӣи ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1989–1992 муаллими синфҳои ибтидоӣ ва ҷонишини директори мактаби миёнаи № 16 ш. Душанбе, 1992–1999 муаллими мактаби миёнаи № 18 дар Ҷумҳурии Туркменистон, 1999–2004 муаллими калони кафедраи назария ва методикаи гуштини Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон буд. Солҳои 2004–2010 ҳамчун муаллими калони кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Муаллифи якчанд мақола ва корҳои методӣ оид ба таълими забони туркманӣ мебошад.

Ас.: Учебник туркменского языка для 3-4 классов, работающих на туркменском языке, Ашгабад, 1994.

АМОНОВА Ширин Шодиевна (тав. 22. 10. 1978, ш. Душанбе), забоншинос, номзоди илми филология (2004). Солҳои 1994–1999 дар факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Фаъолияти меҳнатиашро соли 1999 дар кафедраи методикаи таълими забони хориҷии донишгоҳи омӯзгорӣ шуруъ намудааст. Солҳои 1999–2001 аспиранти донишгоҳи номбурда буд. Солҳои 2001–2002 дар Созмони Байналмилалӣ Муҳоҷирати СММ, 2002–2004 дар Кумитаи Шветсиягӣ оид ба Афғонистон, 2004 дар Комиссариати Олии кор бо паноҳандагони СММ, 2005 дар Намоишгоҳи Байналмилалӣ ЭКСПО–2005 Ҷопон, 2006–2016 дар Раёсати робитаҳои иқтисодии хориҷии Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2017–2020 муовин ва раиси Кумитаи рушди туризми назди ХҶТ ва соли 2020 дар вазифаи вазири меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон кор мекунад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва як монография мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои равобити адабиёти тоҷик бо адабиёти ғарб, бахусус адабиёти англисро мавриди тадқиқ ва омӯзиш қарор додааст. Барандаи ҷоизаи давлатии ба номи Исмоили Сомонӣ (2008) мебошад.

Ас.: Фирдавсӣ ва «Шохнома»-и ӯ дар Англия ва Амрико. Д., 2009.

АНАЛИЗИ МАТЕМАТИКӢ, кафедра

Кафедра аз соли 1939 то соли 1969 бо номи кафедраи «Математикаи олий» аз соли 1969 то соли 1972 бо номи кафедраи «Анализи математикӣ ва геометрия», аз соли 1972 то имрӯз бо номи кафедраи «Анализи математикӣ» дар назди факултети физикаю математика, ки соли 1933 ҳамчун шуъбаи шабона аз соли 1939 ҳамчун факултети рӯзона таъсис ёфта

буд, амал мекунад. Аввалин мудири кафедра (солҳои 1939-1941) хатмкардаи Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М. В. Ломоносов проф. Азизов Х. А. буд.

Дар солҳои гуногун устодон: Хаимов Н. Б., Рузметов Э. Р., Шабозов О. Ш., Ахмедов М. А., Муродов Б., Пиров Р. Н., Раҳимов Р. М., Каримова М. М. ва Азизов М. ба кафедра роҳбарӣ кардаанд. Аз соли 2015 то ин ҷониб Холиқова М. Б. роҳбарии кафедра ба уҳда дорад.

Бо афзоиши донишҷӯён ва кушода шудани ихтисосҳои нави омӯзгорӣ дар назди кафедра масъалаи тайёр кардани мутахассисон барои ҳуди факултет аз ҳисоби шогирдони маҳаллӣ ба миён омад. Аз ҳисоби хатмкунандагони факултет, ба монанди Горелов И. В., Абакумов Т. Д., Рузметов Э. Р., Усмонов Н. У., Раҷабов Б. Х., Шарипов Б., Муродов Б., Раҳимов Р., Муҳаммадиев М., Болтаев Х., Начмиддинов Ҷ., Қурбоншоев С. З., Пиров Р., Азизов М., Айнуллоев Н., Қараев Х. ва дигарон сафи омӯзгорони кафедра дар солҳои гуногун пурра гардид. Имрӯз аксарияти онҳо дар мактабҳои олии гуногун ва дар ҳуди кафедра фаъолияти илмӣ-омӯзгорӣ доранд.

Сол то сол талабот ба омӯзгори баландихтисоси риёзиёт зиёд мешуд, ки ин дар навбати худ ба афзоиши шумораи устодони кафедра низ бетаъсир набуд. Ҳоло дар кафедра 8 нафар устодон, аз он ҷумла 2 нафар профессор, 2 нафар дотсент, 2 нафар муаллими калон, 2 нафар ассистент фаъолият доранд.

Дар давраи соҳибистиклол шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон дастовардҳои назарраси кафедра дар соҳаи илм қобили қайд аст. Аз он ҷумла, соли 2008 Холиқова М. Б. рисолаи номзодиашро дифоъ намуд. Дар қатори Қурбоншоев С. (1993) ва Каримова М. М. (1995) моҳи ноябри соли 2009 Азизов М. рисолаи докториашро дифоъ намуд. Инчунин, 27. 06. 2018 профессори кафедра Пиров Р. дар Шурои ДМТ рисолаи докторӣ дифоъ карданд.

Дар тайёр кардани мутахассисони баландихтисоси соҳаи риёзиёт, махсусан, мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ саҳми кафедраи анализи математикӣ калон аст. Имрӯз шогирдони кафедра профессор Қурбоншоев С. З. дар Донишгоҳи Славянии Тоҷикистон-Русия, Муродов Б., Раҷабов Б., Шарипов Б. дар Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмати Тоҷикистон, Усмонов Н., Раҳимов Р., Қараев Х. дар Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон, Саъдуллоева Р. дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, Абдулофизов Ш. дар Донишгоҳи шаҳри Хоруғ, Деҳқонбоев Н. дар Ҷумҳурии Узбекистон, Хаимов Б. Н. дар Исроил фаъолият доранд.

Равобити илмии кафедра бо марказҳои илмии шаҳрҳои Москва, Ленинград, Новосибирск, Екатеринбург, Киев ва Боку дар солҳои 1970-1976 (мудири кафедра Шабозов О. Ш.) хеле густариш ёфт ва ин натиҷаҳои дилхоҳ низ дод. Алалхусус устодон: Раҷабов Б., Муродов Б., Болтаев Х., Абдулофизов Ш., Начмиддинов Ҷ., Қурбоншоев С. З., Азизов М. ва Айнуллоев Н. шогирдони ин марказҳои бузурги илми математика

мебошанд. Қисми муайяни мутахассисон зери роҳбарии устодони кафедра ба гирифтани дараҷаи номзади илмҳои физикаю математика ноил гаштанд. Саъдуллоева Р. ва Норов Қ., Холиқова М. дар тахти роҳбарии профессорон Рузметов Э. Р. ва Усмонов Н. рисолаи номзадӣ дифоъ кардаанд.

Шумораи зиёди устодон дастпарварони кафедра мебошанд. Дар Ҷумҳурии ва берун аз он номи дастпарварони кафедра, олимони Хаимов Н. Б., Рузметов Э. Р., Қурбоншоев С. З., Каримова М. М., Азизов М., Пиров Р. тавассути асарҳои илмиашон маълуманд. Донишҷӯён аз рӯи китобҳои дарсӣ ва васоити таълимии устодони кафедра Хаимов Н. Б., Рузметов Э. Р., Каримова М. М., Арабова М. Р., Пиров Р., Раҳимов Р., Болтаев Х., Азизов М., Холиқова М. Б. ва дигарон таълим мегиранд.

Устодони кафедра дотсент Хаимов Н. Б. профессор Рузметов Э. Р., Каримова М. М., Усмонов Н., Пиров Р. барои хизматҳои дар тайёр кардани мутахассисони баландсатҳ ва инкишофи илми риёзиёт бо унвони фахрии давлатии Корманди шоистаи Тоҷикистон кадр шудаанд. Як гурӯҳ, устодон барои хизматҳои арзанда бо мукофотҳои олии Ватан Ордену медалҳо, ифтихорномаҳо сазовор дониста шудаанд, (Хаимов Н. Б., Горелов И., Рузметов Э., Абрамов И. Ю., Раҳимов Р., Пиров Р. Н.).

Қайд кардан ҷоиз аст, ки бисёр устодони кафедра дар таҳияи китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ, тавсияҳои методӣ, барномаҳои таълимӣ аз математикаи олий, анализи математикӣ барои ихтисосҳои гуногун саҳми калон доранд. Дар ин ҷо хизмати устодон Хаимов Н. Б., Рузметов Э. Р., Каримова М. М., Аҳмедов М., Арабова М. Р., Раҳимов Р., Пиров Р., Қурбоншоев С. З., Абдулофизов Ш., Азизов М., Шарипов Б., Начмиддинов Ҷ., Холиқова М. Б. ва дигарон шоистаи қайд аст.

Корҳои илмӣ-тадиқотӣ дар кафедра хело хуб ба роҳ монда шудааст. Имрӯз дар кафедра аз рӯи се проблема корҳои илмӣ-тадиқотӣ ҷараён дорад:

– назарияи муодилаҳои дифференциалӣ бо хосилаҳои хусусии он, системаи барзиёдмуайншудаи муодилаҳои дифференциалӣ бо хосилаҳои хусусӣ;

– анализи математикӣ ва назарияи наздикшавии функсияҳои тағйирёбандаашон ҳақиқию комплексӣ;

– анализи комплексӣ ва масъалаҳои канорӣ.

Кафедра маҷмуаи корҳои илмии устодон «Дифференциальные и интегральные уравнения и их приложения» (қисмҳои 1-2) ва ду маҷмуаи илмӣ бахшида ба 60-солагии содрӯзи шодравон профессор Рузметов Э. Р. (яке аз он фишурдаи маърузаҳо), монографияҳои илмии профессорони кафедра бо номҳои «Аналитические многообразия» (Қурбоншоев С.), «Тауберови теоремаи с остатком для кратных общих рядов Дирихле» (Каримова М.), «Дифференциальные уравнения с параметром и их приложения к исследованию некоторых переопределенных систем уравнений в частных производных» (Рузметов Э.), «Информационная

сложность приближенного решения интегральных уравнений» (Азизов М.), «Об условиях совместности и многообразиях решений некоторых классов переопределенных систем уравнений в частных производных с несколькими неизвестными функциями» (Пиров Р.), зиёда аз 58-номгӯи китобҳои дарсӣ, дастурҳои методии ёрирасон ба монанди китобҳои дарсӣ барои мактабҳои олии «Анализи математикӣ» қисмҳои 1-5 (Хаимов Б. Н. солҳои 1936, 1970, 1996), «Курси мухтасари анализи математикӣ», (Рузметов Э., Хаимов Н. солҳои 1977, 1986), «Алгебраи олии» (Хаимов Н. соли 1961), «Дастур аз математика барои дохилшавандагони мактаби олии» (Раҳимов Р., Саидова С. соли 1994), «Элементҳои назарияи маҷмуъҳо ва комбинаторика» (Назаров Ф., Раҳимов Р., Холов Н. соли 1994), «Нишондоди методӣ ва корҳои контролӣ аз анализи математикӣ» (Раҳимов Р., Шарипов Б. соли 1987) «Назарияи функсияҳои тағйирёбандааш ҳақиқӣ» (Рузметов Э., Муродов Б., Назаров Ф. соли 1990), «Назарияи функсияҳои тағйирёбандааш комплексӣ» (Пиров Р., Рузметов Э.), «Муодилаҳои дифференсиалии муқаррарӣ ва муодилаҳои дифференсиалӣ бо ҳосилаҳои хусусӣ» (Рузметов Э., Дехқонбоев Н. соли 1991), «Дастури методӣ оиди муодилаҳои дифференсиалии муқаррарӣ» (Рузметов Э., Пиров Н., Хаимов Б. Н. соли 1986 қ. 1, соли 1988 қ. 2.), «Дастури методӣ оиди қаторҳои Фурье. (Пиров Р., Рузметов Э., 1990.) «Умар Хайём – сверкающая звезда математического небосклона» (Раҳимов Р., Тоҳиров С. соли 2000), «Ҳалли масъалаҳои экстремалӣ» (Қурбоншоев С., Айнуллоев Н., Начмиддинов Ҷ.), «Дастурамал барои ҳалли масъалаҳо аз анализи математикӣ» (Каримова М., Арабова М., Начмиддинов Ҷ.), «Ҳатҳои қисман суфта ва интегралҳои аз параметр вобаст» (Абрамов Ю.), «Нишондоди методӣ ва корҳои курсӣ аз анализи математикӣ» (Абдулофизов Ш., Азизов М., Шабозов М.). «Тадбиқи интегралҳои қаратӣ» (Азизов М., Шабозов О. Ш.) «Тадбиқи интегралҳо дар ҳалли масъалаҳо» (Усмонов Н., Шарипов Б.), «Ҳалли масъалаҳои физикӣ бо тадбиқи муодилаҳои дифференсиалӣ» (Арабова М., Мирзоев Б.), «Функсиянинг лимитӣ ва узлуксизлиги, Функсиянинг ҳосиласи кунинг татбиқи, Бошланғинҷ функсия ва аниқмас интеграл. Дифференсиал тенгламалар» (Болтаев Х., Менгниёзов Г., Қараев Х., Раҳимов Р.), «Математикаи олии. Қисми I.» (Азизов М. с. 2010), «Муодилаҳои дифференсиалии ҳосилаҳояшон хусусии тартиби дуюм» (Ахмедов М., Холиқова М. Б. соли 2011), «Муодилаҳои дифференсиалии ҳосилаҳояш хусусии тартиби якум» (Ахмедов М. соли 2011), Барномаҳои таълимӣ ва баъзе тавсияҳои методӣ аз фанҳои «Анализи математикӣ», «Муодилаҳои дифференсиалӣ», «Назарияи функсияҳо» дастури таълимӣ (Пиров Р. Раҳимов Ф. Соли 2016), «Нишондодҳои методӣ ва корҳои контролӣ аз математикаи олии» (Холиқова М. Б., Лашкарбеков С. соли 2016) ва ғайраҳо ба таъъ расиданд.

Аз рӯи китобҳои «Алгебра» (Усмонов Н., Пиров Р. 2001) ва «Алгебра ва ибтидои анализ»-и (Пиров Р., Усмонов Н. 2005) «Геометрия» ва

«Алгебра» (Болтев Х.) хонандагони мактабҳои ҷумҳурии истифода бурда истодаанд.

Дар солҳои охир чун натиҷаи маҳфилҳои илмии донишҷӯён корҳои илмии донишҷӯён бо дотсент Раҳимов Р. ва профессор Каримова М. М. мақолаҳо чоп кардаанд. Донишҷӯёни факултет Холиқова М. Б. (роҳбари илмӣ профессор Усмонов Н.), Никитенко А. (роҳбари илмӣ профессор Каримова М. М.), Алоев Ф., Саъдиева Н., Зикиллоев Ш. ва Тимурова Ю. (роҳбари илмӣ, дотсент Пиров Р. Н.), Матмусоев Ш. (роҳбари илмӣ дотсент Холиқова М. Б.) дар озмуни Ҷумҳуриявӣ корҳои илмии донишҷӯён ба гирифтани ҷойҳои ифтихорӣ мушарраф гардидаанд.

Дар солҳои гуногун дар назди кафедра семинари илмӣ зери роҳбарии устодон Рузметов Э., Шабозов О., Муродов Б., Пиров Р., Раҳимов Р., Каримова М. М. ва Азизов М. мунтазам амал карда дар онҳо натиҷаҳои корҳои илмӣ, муҳокимаи рисолаҳои илмӣ, китобҳои дарсӣ ва воситаи таълимӣ мавриди баррасӣ ва баҳодихӣ қарор гирифтаанд.

Дар кафедра курсҳои махсус, аз он ҷумла «Назарияи муодилаҳои дифференсиалӣ бо ҳосилаҳои хусусӣ», «Системаи барзиёдмуайяншудаи муодилаҳои дифференсиалӣ бо ҳосилаҳои хусусӣ», «Назарияи теоремаҳои тауберӣ», «Назарияи наздиккунии функсияҳо» ва «Масъалаҳои канорӣ» ташкил карда шудаанд, ки дар онҳо дастовардҳои нави илмии устодони кафедра ва корҳои илмие, ки аз берун дохил мешаванд муҳокима ва баҳогузори мешаванд.

Оид ба натиҷаҳои корҳои илмӣ, илмию методии устодони кафедра ва ҳамкорӣ бо донишҷӯён дар даҳ соли охир 227 номгӯӣ корҳои илмӣ, илмию методӣ, аз он ҷумла 109-мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, 90 - маърузаҳои илмӣ дар конференсияҳои мақоми донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ дошта, 11 васоити таълимӣ ба таъби расонида, бисёр корхоро таҳрир ва тақриз кардаанд. Дар солҳои гуногун кафедра дар ҷамъбасти натиҷаҳои корҳои илмию тадқиқотӣ ва илмию методии донишгоҳӣ ҷойҳои аввал ва дуюмро ишғол кардааст.

Соли 2007 конференсияи Ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ «Современные проблемы теорий функций, дифференциальных уравнений и их приложения» бахшида ба 70-солагии профессор Каримова М. М. гузаронида шудааст.

Соли 2009 бо ташаббуси кафедра конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Проблемаҳои муносири назарияи муодилаҳои дифференсиалӣ, анализи математикӣ ва татбиқи онҳо» бахшида ба 70-солагии корманди шоистаи Тоҷикистон, профессор Рӯзиметов Эргаш гузаронида шуд, ки маводаш дар «Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ» (№1 (33), 273 с.) ба чоп расид.

Соли 2011 конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ «Масъалаҳои анализи математикӣ, назарияи функсияҳо, муодилаҳои дифференсиалӣ ва татбиқи онҳо» бахшида ба 20-солагии истиқлолияти Ҷумҳурии

Тоҷикистон, чашни 80-солагии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва 80-солагии дотсент Ахмедов М. гузаронида шудааст.

Махсусан дар солҳои охир 2007-2010 семинари илмии кафедра пурмахсул кор кардааст. Дар ин давра шаш рисолаи номзадӣ ва як рисолаи докторӣ дар семинари илмии кафедра муҳокима ва ба Ҳимоя пешниҳод шудаанд. Кафедра дар Ҳимояи шаш унвонҷӯ ҳамчун муассисаи пешбаранда баромад кард. Устодони кафедра, инчунин, ба ҳайси оппоненти унвонҷӯйҳо дар шуруҳи илмӣ баромад кардаанд.

Ҳоло дар кафедра омӯзгорони зерин фаъолият доранд: мудири кафедра Холиқова М. Б., доктори илмҳои физика-математика профессор Пиров Р., дотсент Начмиддинов Ҷ., муаллимони калон Сафарзода Э., Лашкарбеков С., ассистентон Усмонов М. А., Надирова М. И., Тимурова Ю. Х., Сайфуллоева З. Х. ва лаборант Юлдашева М. А.

АНАТОМИЯ ВА ФИЗИОЛОГИЯ, кафедра.

Кафедраи мазкур соли 1958 дар назди факултети тарбияи ҷисмонӣ таъсис ёфтааст. Аввалин мудири кафедра доктори илмҳои тиб, профессор Икромов Э. Х. буд, ки то соли 1962 дар ин вазифа кор кардааст. Солҳои 1962–1967 Қиёмов Қ. Қ., 1976–1987 Бобохоҷаев И. Я., 1988–1993 Ёқубов А. Я., 1993–2002 Ивазов Н. вазифаи мудири кафедраи физиология ва гигиена (имрӯза кафедраи анатомия ва физиология) ба уҳда доштанд. Аз соли 2005 то чанд муддат роҳбарии кафедраи анатомия ва физиологияро доктори илмҳои биологӣ, профессор Ғафуров Б. ба уҳда дошт.

Кафедраи анатомия ва физиология як аз кафедраҳои умумидонишгоҳӣ буда, устодони он дар ҳамаи факултетҳои донишгоҳ дарс мегӯянд. Омӯзгорони кафедра бо донишҷӯён аз фанҳои «Ёрии аввалини тиббӣ ва ҳаёти солим», «Анатомия ва физиологияи синнусолӣ», «Мудофиаи гражданин», «Анатомияи одам», «Физиологияи одам ва ҳайвон» дарс мегузаранд.

Ба ғайр аз ин омӯзгорони кафедра дар рафти таълим бо як қатор корҳои илмию методӣ ва ҷамъиятӣ машғул шудаанд. Аз он ҷумла, барномаҳои силлабусӣ барои курсҳои низоми кредитӣ бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ тартиб дода шуданд.

Имрӯз дар кафедра 6 нафар омӯзгорони штатӣ, 2 нафар корманди хурди техникӣ ва як нафар ба сифати мудири кабинет фаъолият доранд. Омӯзгорони кафедра аз рӯйи равияи илмии «Аҳамияти гипоталамус, таламус ва минтақаҳои эҳсоси ҳаракатоварандаи қишри нимкураҳои калони мағзи сар дар якҷоягӣ ба танзимдарории рафтори хӯрокаи ва ташнагӣ дар шароити бартарӣ доштани ташнагӣ» корҳои илмию тадқиқотӣ бурда истодаанд.

АНВАРӢ Сулаймон (5. 10. 1946, д. Чавчии дехоти Ҳакимии н. Нуробод), адабиётшинос, номзади илмҳои филология. Хатмкардаи факултаи таъриху филологияи ДДОТ ба номи Садриддин Айни. Корро дар кафедраи забони тоҷикии донишгоҳи мазкур оғоз намудааст. Соли 1980 дар мавзӯи «Вожаҳои низомии «Шоҳнома»-и Абулқосими Фирдавсӣ» рисолаи номзадӣ Ҳимоя кардааст. Аз соли 1981 корро дар кафедраи забони тоҷикии донишгоҳи номбурда ба ҳайси муаллими калон идома додааст. Солҳои 1986-1988 дар Ҷумҳурии Демократии Афғонистон тарҷумонӣ кардааст. Аз соли 1989 фаъолиятро дар донишгоҳ идома бахшида, дотсенти кафедра ва декани факулта будааст. Аз соли 2002 дотсенти кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мебошад. Муҳаққиқи таърихи забони тоҷикӣ. Чакидаҳои нахустини хомааш дар жанрҳои мақолаву очерку мутоибот дар нашриҳои донишҷӯён-«Педагоги ҷавон» (ҳозира «Омӯзгори ҷавон») ба таърифи расидаанд. Мақолаву тақризҳои аз соли 1972 дар рӯзномаву маҷаллаҳои ноҳиявӣ ҷумҳурӣ ва хориҷи кишвар (Узбекистон, Афғонистон ва Эрон) интишор меёбад. Пиромӯни шеваи омӯзишу парвариш, мушкилоти луғат, забон ва шеваи баёни адабии классикӣ муосир ва арзиши фарҳангии сухан беш аз 220 мақолаву рисола ба таърифи расонидааст. Муаллифи 5 рисолаи илмӣ, 4 китоби дарсӣ (барои синфҳои У, У1, У11 ва донишҷӯёни риштаҳои ғайрифилологии донишгоҳҳо), мураттиби «Барномаи таърихи забони тоҷикӣ (форсӣ) барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ», 2 дастури методӣ, мутарҷими дастури омӯзиши «Машғулияти мусиқӣ дар синфи 2» (аз русӣ) мебошад.

Ҳамчунин рисолаҳои «Сухан аз шеваи омӯзиш ва парвариш» (1993), «Вожаҳои низомӣ дар Шоҳнома»-и Абулқосими Фирдавсӣ» (1994), «Забони аҳди Сомониён ва арзиши сухан» (1999), «Дар ҷустуҷӯи сухани зебо» (2000), «Ҷойгоҳи сухан дар осори форсӣ-тоҷикӣ» (2005), «Сухан дар коми ӯ меёфт сайқал...» (2011), «Ҳочӣ Ҳусайн ва арзиши сухан» (2013) зодаи заҳмати ӯстанд. Доир ба масоили чехраҳои гуногуни адабиёт ва ҳунар 6 китоб таҳия кардааст, ки «Суруди Зафар» (1994), «Ромишгари мумтоз» (2000), «Санъаткори машҳури миллат» (2002), «Сухани бузургон» (2008), «Сухан бифканад минбару дорро...» (2008), «Тӯфон дар ғунча» (2009), «Зафари нотакрор» (2010), «Ҳочӣ Ҳусайн ва арзиши сухан» (2013), «Шоҳнома» – ганҷинаи сухан» (2016), «Нақди масоили суханшиносӣ» (2016), «Дар густараи забон ва баён» (2017), «Арзиши бадеии сухан» (2017), «Ҳамнавои рӯзгор» (2017) ва ғ. аз он ҷумлаанд. Дар ҷандин конфронсу симпозиуми ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ ширкат варзидааст. Аълоҷии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Аз соли 2012 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

Бо се Грамотаи фахрии вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардидааст. Аълоҷии маорифи Тоҷикистон мебошад.

АНСОРИ Файзулло (тав. 20. 03. 1931, д. Нигноти н. Панчакент, ваф. 28. 04. 1980, н. Панчакент), шоири таронасаро ва драматург. Соли 1947 Омӯзишгоҳи омӯзгории Панчакент, соли 1951 Донишқадаи омӯзгории Душанберо ба поён расонда, фаъолияти меҳнатиро ба ҳайси омӯзгори кафедраи забон ва адабиёт оғоз кардааст. Солҳои 1953-1959 сардори шӯбаи бадеию мусиқии радиои кишвар, 1959-1960 сармуҳаррири барномаҳои адабию драмативии телевизиони Тоҷикистон будааст. Соли 1962 курси дусолаи Мактаби олии адабиётро (дар Масква) ба итмом расонда, чанд сол узви коллегияи киностудияи «Тоҷикфилм», мудир бахши адабии Театри давлатии академияи драмативии ба номи Абулқосим Лоҳутӣ ва муҳаррири калони Нашриёти давлатии Тоҷикистон будааст. Дар тамоми анвои маъмулии назми тоҷикӣ хунарозмоӣ карда, ба гунаи шоири таронасаро соҳиби иззату маъруфияти ҳосе гардидааст. Чакидаҳои хомааш дар маҷмуаҳои «Калхот ва кабутар» (1954) «Гулдастай дӯстӣ» (1956), «Дӯстонро то расонад рӯзи тӯй» (1976), «Офтоб дар роҳ» (1956), «Дур аз шаҳр» (1957), «Гулшан» (1958), «Имтиҳон» (1961), «Шарофат» (1963), «Тори илҳом» (1963), «Буттаи гул» (1969), «Оинаи дил» (1973), «Сарвай дил» (1982), «Китоби Ватан» (1991), «Ситораи муҳаббат» (ба забони русӣ, 1967) ва ғ. чоп шудаанд.

Файзулло Ансорӣ чун драматург дар пешрафти адабиёти тоҷик хидмати шоён карда, ҳамчун асосгузори драмаи манзуми тоҷикӣ сазовори эътирофи умум гардидааст. Намоишномаҳои «Имтиҳон» (1958), «Ҳаёт ва ишқ» (1958), «Модар, мебахшед!» (1960), «Ҳукми модар» (1962), «Қиссаи нотамом» (1963), «Оинаи махмалпеч» (1965), «Шаҳр дар оғуши ту» (1966), «Баъди имтиҳон» (1971), «Висол» (1972), «Як либос атлас» (1972), «Модар нигарон буд» (1972), «Актриса духтар» (1973), «Зинапоя» (1974), «Тӯй барпо нашуд» (1978) ва ғ., ки маҳсули қалами ӯ мебошанд, аз ҷониби тамошобинон ба хубӣ пазируфта шудаанд ва солиёни дарозе сахнаи театрҳои номии кишварамонро оро додаанд. Либреттои операҳои «Пӯлоду Гулрӯ» (дар асоси романи ҳамноми Раҳим Ҷалил) ва «Шарофат» (бар матни дostonҳои ҳамноми муаллиф) зодаи қалами ӯстанд. Чандин асари адибони русу ҷамоҳири собиқи шуравиро ба тоҷикӣ гардондааст. Тарҷумаҳои осори худӣ ӯ ба забони русӣ дар ду маҷмуа («Солнце в пути» ва «Улибка любви») ба таъб расидаанд. Барои захираи пурсамари эҷодӣ ва таҳкими равобити адабӣ бо медали «Барои меҳнати шоён» ва Грамотаи фахрии Президиуми Совети Олии РСФСР Беларусия мукофотонида шудааст. Аз соли 1954 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АРБОБОВА Фароғат Анваровна (тав. 23. 08. 1980, ш. Душанбе), муаллими фанни педагогика. Солҳои 1997–2002 донишҷӯи факултети педагогикаи ДДОТ ба номи Қ. Чӯраев буд. Аз соли 2002 то ба имрӯз ҳамчун ассистенти кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Дар конференсияҳои ҷумхуриявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст.

Ас.: Тарбияи зебопарастии хонандагон // Маърифати омӯзгор. Д., 2004. №2; Тарбияи маънавии бачагон дар педагогикаи халқӣ // Маърифати омӯзгор. Д., 2010. №2.

АСЛАМОВ Ҳикматулло Акбархонович (тав. 02. 11. 1987, н. Москва (ҳозира Мир Сайид Али Ҳамадонӣ), омӯзгори забони англисӣ, номзади илми филология (2019). Хатмкардаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2010), аз соли 2010 то инҷониб дар факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ дар вазифаҳои ассистенти кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума, методисти шуъбаи ғоибона, омӯзгори калони кафедраи номбурда кор ва фаъолият намуда истодааст. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ мебошад. Солҳои 2013-2017 аспиранти шуъбаи ғоибонаи аспирантураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Словообразовательный анализ терминологии компьютерной технологии в таджикском и английском языках» дифоъ намудааст. Аз соли 2021 мудири кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ аст.

АРСЛАНОВА Сујом Галиевна (тав. соли 1925, ш. Алмаато, ваф. маълум нест), муаллими забони англисӣ. Соли 1950 шуъбаи англисии факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко хатм кардааст. Солҳои 1950–1962 муаллим, муаллими калони кафедраи забони англисӣ, 1956–1957 декани факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор карда, дар тайёр намудани садҳо нафар мутахассисони бландхтисоси маълумоти олидор аз фанни забони англисӣ саҳм гузоштааст. Соли 1962 ба вазифаи муаллими калони кафедраи забони англисии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин гузаштааст.

АСОЗОДА Худойназар (тав. 25. 12. 1941, д. Момайи н. Балчувон, ваф. 18. 02. 2014, ш. Душанбе), адабиётшиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1989), профессор (1992). Солҳои 1956–1960 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Кулоб таҳсил намудааст. Солҳои 1960–1963 муаллими синфҳои ибтидоии мактаб-интернати шаҳрчаи Ворошилободи н. Колхозобод, 1963–1968 донишҷӯи факултети таърих ва филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин,

1968–1970 ассистенти кафедраи забони тоҷикии донишгоҳи мазкур буд. Солҳои 1971–1973 тарҷумони Вазорати геологияи Афғонистон, 1973–1976 аспирант, 1976–1978 ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи адабиёти советии тоҷикии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон буд. Солҳои 1978–1981 бо сафари хизматӣ дар Афғонистон қарор дошт. Солҳои 1981–1985 дотсенти кафедраи адабиёти советии тоҷикии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, 1985–1988 докторанти Институти шарқшиносии АИ ИҶШС, 1989–1992 дотсент ва профессори кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикӣ, 1992–1993 муовини аввали ректори Донишкадаи забонҳои Тоҷикистон, 1993–1996 мудирӣ кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикӣ, 1996–1999 декани факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 1999–2005 мудирӣ кафедраи забонҳои Донишкадаи андоз ва ҳуқуқи Тоҷикистон буд. Солҳои 2005–2008 ҳамчун ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намуда, аз соли 2008 то лаҳзаи вопасини умр профессор ва мудирӣ кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Оид ба ташаккули синфи коргар дар насри муосири тоҷик, ташаккули низоми жанрҳои насри дари Афғонистон, масъалаҳои мубрами назариявӣ ва таърихи адабиёти муосири форсӣ, тоҷикӣ ва дарӣ корҳои илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 150 мақолаву рисолаҳои илмӣ, китобҳои дарсӣ ва васоити дастурҳои таълимӣ мебошад.

Ас.: Синфи коргар дар адабиёти советии тоҷик. Д., 1976; Ба умеди оянда (дар бораи фаъолияти нависанда А. Самадов). Д., 1984; Воқеияти зиндагӣ ва ҷамъбасти бадеӣ (Панҷох соли насри дарӣ). Д., 1987; Формирование жанровой системы в прозе Афганистана на языке дари. Д., 1988; Развитие жанров в прозе на дари. Д., 1989; Адабиёти форсӣ ва се шоҳаи он. Д., 1991; Становление крупных жанров. Д., 1996; Чехраҳо. Д., 1996; Адабиёти садаи ХХ форсии тоҷикӣ (Кит. 1. Шеърӣ дарӣ). Д., 1996; Адабиёти садаи ХХ форсии тоҷикӣ (Кит. 2. Насри дарӣ). Д., 1996; Адабиёти Ирон дар садаи ХХ. Д., 1997; Адабиёти тоҷик дар садаи ХХ. Д., 2000; Абулқосим Фирдавсӣ дар шиноҳти С. Улуғзода. Д., 2000; Устод С. Айнӣ дар шиноҳти С. Улуғзода. Д., 2001; Афғонистони шохӣ (аз дафтари хотираҳо / 1971–1973). Д., 2001; Ёде аз дӯсти ҷавонмардам. Д., 2003; Афғонистони инқилобӣ. Д., 2004; Кашшофи рози адабиёт. Д., 2005; Сотим Улуғзода ва ғочаи ӯ. Д., 2006; Достони зиндагӣ. Китоби 1. Д., 2007; Достони зиндагӣ. Китоби 2. Д., 2007; Достони зиндагӣ. Китоби 3. Д., 2008; Соддиқ Ҳидоят ва дунёи эҷоди ӯ. Д., 2007; Забон ва адабиёти тоҷик (китоби дарсӣ барои синфи 11). Д., 2007; Саргузашти устод Лоҳутӣ. Д., 2009; Воқеият, сиёсат ва С. Айнӣ. Д., 2010.

АСОСҲОИ НАЗАРИЯИ ИҚТИСОДӢ, кафедра.

Кафедра соли хониши 1955–1956 ташкил карда шудааст. Мудири аввалини кафедра олими шинохта ва ходими чаъмияти Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои иқтисодӣ, Ходими шоистаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, профессор Салбиев Ҳ. Б. буд. Дар рушди минбаъдаи кафедра Франс Б. Н., Мошияхов И. А., Палчиков Ю. Н., Юсуфбеков Р. ва дигарон саҳми арзандаи худро гузоштаанд.

Дар марҳилаи аввали ташаккули кафедра узви вобастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, собиқ вазири маориф, собиқ муовини Раиси Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон, доктори илмҳои иқтисодӣ, Ходими шоистаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон Юсуфбеков Р. Ю., профессор, номзади илмҳои иқтисодӣ, Корманди шоистаи мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Аълоҷии маорифи Тоҷикистон Зайниддинов Ҳ., номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Хоҷаев Ф. ва ғайраҳо саҳми арзандаи худро гузоштаанд.

Марҳилаи дуҷуми инкишофи кафедра дар солҳои 60-ум асри гузашта оғоз ёфтааст. Дар ин марҳила кафедра бо ҷавонони боистеъдоди илмию омӯзгорӣ пурра шуд. Аз ҷумлаи онҳо олими шинохта, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Тошев О. Т. мебошад. Ӯ солҳои 1981–2009 сарвари кафедра ба уҳда дошт. Муддати на чандон тӯлонӣ профессор Эргашев А. мудири кафедра буд ва баъдан сарвари кафедра дотсент Ҳамрокулов Ш. ба уҳда дошт.

Устодони кафедра дар мавзуи «Хусусиятҳои гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба иқтисоди бозаргонӣ» корҳои илмӣ мебаранд. Оид ба ин масъала устодони кафедра дар конференсияҳои илмиву назариявии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардаанд. Аз ҷумла, профессор Тошев О. Т. дар шаҳрҳои Москва ва Минск, профессор Эшбоев А. Э. дар шаҳрҳои Санкт-Петербург ва Тошкент, Зайниддинов Ҳ. дар Будапешт, Варшава ва Москва бо маъруза баромад доштанд.

Доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Тошев О. Т. дар тайёр намудани мутахассисони илмӣ саҳми арзандаи худро гузоштааст. Бо роҳбарии ӯ Нафедова Л. Л. ва Мусулмонов И. рисолаҳои номзадӣ дифоъ намудаанд.

АСОСҲОИ ТЕХНОЛОГИЯИ ИНФОРМАТСИОНӢ, кафедра.

Соли 2012 кафедраи Асосҳои технологияи информатсионии умумидонишгоҳӣ дар факултаи математика аз кафедраи технологияи информатсионии коммуникатсионии ҷудо гардид. Таърихи кафедраи асосҳои технологияи информатсионӣ ба кафедраи ТИК вобастагӣ дорад. Олимони ин кафедра дар кафедраи ТИК то ҳол дарс ва фаъолият менамоянд. Аз соли таъсисёбии кафедра соли 2012 то 2015 н.и.п, дотсент Латипов С мудири кафедра буд. Соли 2015 иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедра, соли 2016 то инҷониб н.и.п, дотсент Тошпулотова Ф. мудири кафедра ба уҳда дорад.

Дар кафедра аз оғоз то имрӯз омӯзгорони зерин кор ва фаъолият намуданд:

н.и.ф. м. Ҳамидов Б., нип Каримзода Х, Эргашева М, нип. Мухитдинова С, н.и.п. Тошпулотова Ф., н.и.п Мисоқова Ф., н.и.ф.м. Чураева Г, муаллимони калон: Музаффаров Н., Содикова Ш., Собирова Г., Чураева Н., Идиев Ғ., Шарипов Қ., ассистентон Ҳасанов Ф., Мустанов Б., Шерзода Ф., Буриева М., Раҳимов С., Холиқова А., Зафари С., Салимов Ҳ., Лутфуллои С., Баротов Ч., Ризоева М., Беҳбудов Ш., Каинова М., Ёров А., Ҳасанзода А., Самиев М., Ғозиев Ф., Убайдов О., Собиров С. ва дигарон.

Дар кафедра дар айни ҳол 25 нафар омӯзгорон кор ва фаъолият мекунад, ки аз ҷумла 3 номзади илм: Тошпулотова Ф., Мисоқова Ф., Чураева Г., 6 нафар муаллимони калон: Чураева Н., Собирова Г., Содикова Ф., Музаффаров Н., Шарипов Қ., Идиев Ғ., 16 нафар ассистентон: Раҳимов С., Мустанов Б., Ҳасанов Ф., Шерзода Ф., Холиқов А., Салимов Ҳ., Лутфуллои С., Баротов Ч., Ризоева М., Беҳбудов Ш., Каинова М., Ёров А., Мусомирова З., Самиев М., Ғозиев Ф. ва Убайдов О. ба таълиму тадриси шогирдон машғуланд.

Устодони кафедраи «АТИ» барои баланд бардоштани сифати таълим пайваста талош меварзанд. Ин аст, ки аз ҷониби устодони кафедраи мазкур як қатор барномаҳо, силлабусҳо ва дастурҳои таълимӣ аз ҷоп баромадаанд, ки барои баланд бардоштани сифати таълим ва самаранокии он мусоидат мекунад. Дар кафедра матни ҷопии лексияҳо тайёр карда шудаанд ва дар фонди китобхонаи электронии донишгоҳ ва кафедра нигоҳ дошта мешавад. Аз нав таҷдиди назаршавии матни лексияҳои устодон боиси беҳтаршавии сифати дарсҳои лексионӣ ва амалӣ аз рӯи фанҳои технологияи информатсионӣ, истифодаи маводҳои мултимедӣ ва воситаҳои техникий муосир, интернет ва шабакаҳои интернетӣ гардидааст. Ин масъала борҳо дар ҷаласаҳои кафедра мавриди таҳлилу муҳокимаҳои ҷиддӣ қарор гирифтааст.

АСПИРАНТУРА, шуъба.

Шуъбаи аспирантураи донишгоҳ яке аз сохторҳои асосии тайёр намудани кадрҳои илмӣ ва илмию омӯзгорӣ ба шумор меравад, ки барои баланд бардоштани дараҷаи илмӣ ва илмию омӯзгории ҳайати омӯзгорон шароит фароҳам меоварад ва мусоидат менамояд. Шуъба бо қарори Совети комиссарони халқи ҶШС Тоҷикистон аз 10 январӣ соли 1937 дар назди Донишкадаи омӯзгории ш. Сталинобод таъсис дода шудааст. Дар тӯли фаъолияти худ зиёда аз 200 нафар номзадҳои илмро ба воя расонидааст.

Шуъбаи аспирантура фаъолияти худро дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Низомномаи тайёр намудани кадрҳои илмӣ ва илмию педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаҳои олии таълимии Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ», «Низомномаи намунавӣ оид ба муассисаи

таълимии таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва иҷозатномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон пеш мебарад.

Ҳамасола зиёда аз 30 нафар доктарагон ба шуъбаи аспирантура қабул шуда, пайи тадқиқи рисолаҳои илмӣ хеш мешаванд. Аз соли 2007 инҷониб дар шуъбаи аспирантураи донишгоҳ шахрвандони мамлакатҳои хориҷи дуру наздик ба қорҳои илмию тадқиқотӣ машғул мебошанд. Айни замон дар шуъбаи аспирантураи донишгоҳ 61 нафар аспиранти ватанӣ ва 80 нафар унвонҷӯени ватанӣ, 236 нафар аспирант ва унвонҷӯени хориҷӣ таҳсил менамоянд.

Дар шуъба аз рӯи 36 ихтисос кадрҳои илмӣ тайёр карда шуда, дар донишгоҳ аз рӯи 5 ихтисос (Педагогикаи умумӣ, илмҳои география, методикаи таълими биология, методикаи таълими математика, забону адабиёт) шуроҳои диссертсионӣ фаъолият мекунанд. Дар давоми солҳои мавҷудияташ шуъбаи аспирантураро Бенедиктов А. А., Кавраков А., Яворская Л. И., Сафарова Ф. Г., Шаропова Г., Абдуллоева Р., Мирзоалиева А., Исломова З., Абдурахмонов А. ва Мирганова Н.Р. роҳбарӣ кардаанд.

АСРОРӢ Воҳид (Воҳид Асрорӣ) (тав. 11. 1917, ш. Хучанд, ваф. 03. 06. 1996, ш. Душанбе), фолклоршинос, адабиётшинос ва шоири тоҷик, доктори илми филология (1969), профессор (1970), Ходими хизматнишондодаи ҶШС Тоҷикистон, узви Иттифоқи нависандагони ИҶШС (1976). Соли 1938 Донишкадаи дусолаи муаллимии ш. Тошкент ва соли 1949 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Фаъолияти

қорӣ ӯ аз соли 1933 оғоз ёфтааст. Солҳои 1942–1944 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1944–1946 инспектори назорати давлатии ҶШС Тоҷикистон, 1946–1950 қонишин ва муҳаррири рӯзномаи «Пионери Тоҷикистон» буд. Баъди хатми аспирантура (1952), солҳои 1952–1957 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе қор кардааст. Соли 1957 барои қор ба Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин гузашта, ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи адабиёти тоҷик фаъолият намудааст. Солҳои 1968–1973 декани факултети филологияи тоҷики донишгоҳ, инчунин, аз соли 1969 то охири умр мудирӣ кафедраи фолклор ва адабиёти халқҳои ИҶШС буд. Шеърҳои ҳикояҳои ӯ дар рӯзномаҳои «Пионери Тоҷикистон», «Тоҷикистони сурх» ва маҷаллаи «Ба роҳи Ленин» ба таърифи расидаанд. Муаллифи маҷмуаҳои «Салом, мактаб» (1951), «Замзамаи ҳаёт» (1964), «Ҳар дуяшон нағз» (1962), «Шарораҳо» (1997) ва ғ. мебошад. Бо роҳбарии ӯ 6 нафар рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Доир ба адабиёт ва эҷодиёти даҳонакии халқ беш аз 400 мақолаю рисолаҳои илмию методӣ навиштааст. Муаллифи китобҳои дарсии «Забони тоҷикӣ» (барои синфҳои 1, 2, 1950–

1984), «Забони тоҷикӣ» (барои ҷаласаводон, 1950) буда, асарҳои шоирону нависандагони рус – Аркадий Гайдар, Чехов, Маршак, Маяковский, шеърҳои шоирони узбек – Мирмуҳсин, Асқад Мухтор, Ҳамза Ҳакимзода Ниёзӣ ва дигаронро ба тоҷикӣ баргардонидаст. Дар асарҳои илмии худ масъалаҳои муносибати нависанда ба фолклор, мавқеи бадею ғоявии эҷодиёти даҳанакии халқ дар адабиёти бадеӣ, маҳорати нависанда дар истифодаи фолклор, халқият ва тақомули реализм дар адабиёти шуравӣ, нависанда ва ҳазинаи забони халқӣ ва ғ.-ро тадқиқ намудааст. Бо ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи 1, медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Зарбумасал ва мақолаҳои халқи тоҷик, Сталинобод, 1956; Адабиёт ва фолклор. Д., 1967; Эҷодиёти даҳонакии халқи тоҷик (ҳаммуаллиф). Д., 1980; Фолклор, халқият, нависанда. Д., 1982.

АСТАФЕВ Фёдор Улянович (тав. 17. 05. 1910, вилояти Челябински РСФСР, ваф. маълум нест), муаллими забон ва адабиёти рус. Солҳои 1930–1932 дар ФЗУ ҳамчун муаллим кор кардааст. Солҳои 1932–1937 дар Донишкадаи таърих, фалсафа, забон ва адабиёти ш. Ленинград таҳсил намудааст. Донишкадаро ҳамчун мутахассиси адабиёти мамлакатҳои Ғарб хатм карда, солҳои 1937–1942 ба ҳайси муаллими калони фанни адабиёти умумӣ дар Донишкадаи давлатии омӯзгории

ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко дарс гуфтааст. Соли 1941 вазифаи мудири кафедраи адабиёти умумиро низ ба уҳда дошт. Соли 1942 ба сафҳои артиши шуравӣ барои хизмат даъват шуда буд. Директори донишкадаи омӯзгории пойтахт Содиқов Х. ба фаъолияти омӯзгории ӯ баҳои баланд додааст.

АТАХОНОВ Музаффар Темурович (тав. 17. 05. 1958, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (2002). Солҳои 1975–1980 дар Донишкадаи политехникии Тоҷикистон ва Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1980–1983 муаллими фанҳои умумитехникии мактаби миёнаи №83 н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), 1983–1986 ассистенти кафедраи методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ, 1986–1989 аспиранти

кафедраи педагогика, 1989–2003 муаллими калони кафедраи роҳнамои касбии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1991–1992 дар вазифаи мушовири калони Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият намудааст. Солҳои 1995–2000 дар Кумитаи давлатии саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаи мудири шӯба, 2003–2006 дар Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии

Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаҳои муовини сардор, сардори Идораи таҳсилоти ибтидоии касбӣ ва директори Маркази ҷумҳуриявии таълимию методиро ба уҳда дошт. Солҳои 2006–2007 ҳамчун мудирӣ шуъбаи ислоҳот ва рушди соҳаи маорифи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон кор карда, баъдан муовини мудирӣ шуъбаи илм ва маорифи Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Муаллифи зиёда аз 35 мақолаи илмӣ, ҳаммуаллифи 3 китоби дарсӣ, яке аз мураттибони китоби дучилдаи «Мақтаби оӣ» (2007, 2009), «Таснифоти давлатии равия ва ихтисосҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», муҳаррир ва тарҷумони зиёда аз 20 китоби дарсӣ ва дастурҳои таълимию методӣ аст. Дар таҳияи чандин санадҳои меъёриву ҳуқуқии соҳаи маориф, аз ҷумла Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таҳсилот ва таълими ибтидоии касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Консепсияи давлатии ислоҳоти соҳаи таҳсилот ва таълими ибтидоии касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Консепсияи гузариш ба низоми нави таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Консепсияи раҳнамои касбии хонандагон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Стандартҳои давлатии таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ ва номгӯи ихтисосҳои онҳо» бевосита иштирок намудааст. Бо мақсади омӯзиши таҷрибаи пешқадам дар соҳаи таҳсилоти касбӣ ва истифодаи он дар соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба якҷанд кишварҳои Аврупо ва Осиё сафарҳои хизматӣ кардааст.

АТТОВЕВ Сӯҳбатхон Каримович (тав. 15.01.1970, н. Шамсиддини Шохин), сиёсатшинос, иқтисодчӣ, муҳандиси барқ, муаллими забонҳои англисӣ-немисӣ, номзоди илмҳои сиёсӣ (2001), докторанти кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи устод С.Айнӣ, аълоҷии маорифи Тоҷикистон.

Соли 1987 баъди хатми мактаб - интернати №13 собиқ н. Москва ба факултаи забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Шевченко (айни замон ДДОТ ба номи устод С.Айнӣ) шомил шуда, соли 1995 аз рӯи ихтисоси муаллими забонҳои англисӣ ва немисӣ хатм намудааст.

Солҳои 1995-1996 ассистенти кафедраи тарҷума ва услубшиносии забони англисӣ ва аспиранти кафедраи сиёсатшиносии донишгоҳи мазкур буд. Солҳои 1997-1998 дар Донишқадаи рушди илму маъориф дар назди Донишгоҳи Оғо-Хони IV (Ҷумҳурии Ислонии Покистон) оид ба омӯзиши методологияи забони англисӣ таҳсил намудааст. Соли 2002 Донишқадаи андоз ва ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистонро хатм намуда, ҳамзамон солҳои 2002- 2004 курси низоъшиносии дарозмуддати Бунёди «Кэттеринг-Фаундейшн» Институти байналмилалӣ гуфтугӯи давомдор (Вашингтон,ИМА), фаро гирифтааст. Солҳои 2001-2005 ба ҳайси декани

факултети забони англисии ДДОТ ба номи Қ. Қўраев адои вазифа намудааст. Соли 2005 ба ҳайси мутахассиси пешбари идораи робитаҳои байналмиллалии Вазорати маорифи Тоҷикистон фаъолият кардааст. Солҳои 2005 то 2007 декани факултаи забонҳои романи-германи ДДЗ ба номи С.Улуғзода ва аз соли 2007 то 2009 ба сифати ёвари ректори Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат ва муаллими калони кафедраи андоз ва андозбандӣ дар факултаи иқтисоди байналмиллалии донишкадаи мазкур фаъолият кардааст. Солҳои 2010- 2011 вазифаи Директори иҷроияи ширкати ҚДММ «Хуррият»- ро дар баҳши сохтмони иншооти энергетикӣ ба зимма дошт.

Соли 2011-2012 сардори баҳши махсус ва кадрҳои гурӯҳи татбиқи лоиҳаҳои сохтмони иншооти гидроэнергетикӣ дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 2012- 2015 ба сифати сардори Маркази таҳлилию иттилоотӣ ва банақшагирии барномаҳои энергетикӣ гурӯҳи татбиқи лоиҳаҳои сохтмони иншооти энергетикӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти кориашро идома додааст. Дар солҳои 2015- 2016 ба ҳайси мушовири ширкати байналмиллалии «ЕПТИСА» вобаста ба барномаи бонки Рушди Осие оид ба «Лоиҳаи таъмини устувории хавзаи дарёи Панҷ ба тағйирёбии иқлим» чалб карда шудааст. Соли 2017- 2021 Донишкадаи энергетикӣ Тоҷикистонро хатм намудааст. Аз соли 2016 то айни замон сардори маркази таҳлилию иттилоотӣ ва банақшагирии барномаҳои энергетикӣ гурӯҳи татбиқи лоиҳаҳои сохтмони иншооти энергетикӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳамчун докторант дар кафедраи сиёсатшиносӣ ва ҳамкор дар кафедраи услубшиносӣ ва тарҷумаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи устод С. Айни фаъолият дорад. Дар тули фаъолият ба кишварҳои хориҷи дуру наздик, аз ҷумла Англия, Германия, Ҷопон, Таиланд, Ҳиндустон, Покистон, Афғонистон, Латвия, Россия, Узбекистон, Қазоқистон сафар намуда, дар конференсияҳои илмию тадқиқотӣ иштирок намудааст.

Ас.: Формирование политического сознания – насущная потребность нашего общества. Д., 1995; Особенности формирования политического сознания (опыт, противоречия, перспективы). Д., 2000; Новый подход к формированию политического сознания//Вестник педагогического университета №8. Д., 1999; Объективные основы формирования политического сознания личности// Вестник ТГПУ №6. Д., 2002; Закономерный процесс формирования политического сознания Таджикского народа в новом демократическом преобразовании//Вестник педагогического университета №3. Д., 2003; Предпосылки роста политического сознания людей в условиях демократизации общества//Вестник педагогического университета №5. Д., 2004; Роль и значение политического сознания в духовной жизни общества// Ганчинаи суҳан ТГИЯ, Д., 2005; Структура массового политического сознания//Вестник научно-теоретический журнал, Институт предпринимательства и сервис №16, Д., 2007.

АТОБОЕВ (тав. 20. 04. 1934, д. Қалъачаи Мазори н. Исфара, ваф. 24. 04. 1986, ш. Душанбе), омӯзгор, публитсист, нависанда ва драматург. Баъди хатми Омӯзишгоҳи омӯзгории Конибодом чанде дар зодгоҳаш муаллимӣ кардааст. Соли 1958 факултаи филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба поён расондааст. Муддате дар рӯзномаи «Тоҷикистони советӣ» ва маҷаллаи «Машъал» кор кардааст, чанде сармуҳаррири бахши репертуари Вазорати фарҳанги Тоҷикистон будааст. Аз солҳои 60-ум ба кори эҷодӣ пардохтааст. Аввал очерку ҳикоя менавиштааст, ки чанде аз онҳо дар моҳномаҳои «Садои Шарқ», «Занони Тоҷикистон», «Гулистон», «Машъал» ва маҷмуаҳои дастҷамъӣ нашр шудаанд. Осори мансураш дар китобҳои «Воҳӯрӣ бо падар» (1976) ва «Шиносой» (1978) ба таъб расидаанд. Муваффақияти ӯ бештар дар драматургия ба чашм мерасид, ки намоишномаҳои «Суруди нотамом» (1991), «Иллоанта» (1972), «Бонги хатар» (1974), «Парвози уқоб», (ҳамроҳи Ғанӣ Абдулло, 1975), «Телеграмма ба Ленин» (ҳамроҳи Ғанӣ Абдулло, 1976), «Имтиҳон» (1977), «Қиссаи аввалин» (1978) ва «Қиёми Лоҳутӣ» (1976) гувоҳи онанд. Матни чанде аз намоишномаҳояш дар китоби «Воҳӯрӣ бо падар» (1975), «Намоишномаҳо» (1977) ва моҳномаи «Садои Шарқ» ба таъб расидаанд. Барои радио повести Садриддин Айнӣ «Ятим»-ро инсценировка кардааст. Асарҳои алоҳидаи Ю. Бондерев, И. Вазов, О. Вайлд ва И. Қосумовро ба тоҷикӣ гардондааст. Аз соли 1974 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АТОХОНОВ Разиюлло (тав. 7. 12. 1936, ш. Исфара, ваф. 22. 07. 2021, ш. Москва), математик ва психолог, доктори илмҳои психологӣ (1994), профессор (1996). Солҳои 1954-1956 донишҷӯи Донишкадаи муҳандисию сохтмони ш. Маскав. Соли 1964 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1977–1982 ҳамчун дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи донишкадаи номбурда, 1982–1996 дотсент ва мудири кафедраи психологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 1996-2014 мудар ва профессори кафедраи педагогика ва психологияи Донишгоҳи ш. Тюмени Федератсияи Россия, 2015 профессори кафедраи таҳсилоти томактабӣ, 2016 профессори кафедраи таҳассусии факултети психология ва таҳсилоти фарогир.

Оид ба хусусиятҳои ҷамъбастунии эмпирикӣ ва назарияи ҳалли масъалаҳои арифметикӣ дар мактабиёни хурдсол, психологияи инкишофи тафаккури математикии хонандагон корҳои илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 200 асару мақолаи илмӣ, илмию методӣ, дастурҳои таълимиву методӣ ва фишурдаҳои илмӣ аст.

Ас.: Ҳалли масъала бо ёрии муодила (дастури методӣ). Д., 1969. Психология. Д., 1982; Дараҷаҳои инкишофи тафаккури математикӣ. Д., 1993. Тафаккури математикӣ ва методикаи муқарракунии сатҳи тараққиёти он. Д., 2000. Луғати мухтасари ислоҳоти психология ва тавсифи баъзе мафҳумҳо. Д., 2017. Психология. Муқаддимаи ихтисоси психолог. Д., 2018.

АТОЕВ Маҳмуд (тав. соли 1896, н. Файзободи Афғонистон, ваф. маълум нест), ходими давлативу ҷамъиятӣ. Солҳои 1917–1920 коргари заводи пахтаи н. Тирмиз, 1920–1926 сарбози ихтиёрии армияи сурх буд. Солҳои 1926–1927 ҳамчун ҷонишини сардори Бонки хочагии қишлоқ, 1927–1928 ҷонишини раиси Комичроияи ш. Сталинобод, 1928–1931 котиби Комитети ҳизби коммунистии н. Арал, 1931–1932 ҷонишини Вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1932–1935 дар Донишгоҳи коммунистии ш. Москва таҳсил кардааст. Солҳои 1935–1936 вазифаи сардори шуъбаи сиёсии маркази мошин ва трактори (МТС) н. Уротеппа, 1936–1937 котиби Комитети ҳизби коммунистии н. Шаҳритус, 1937–1938 директори Донишкадаи омӯзгори ш. Сталинобро ба уҳда дошт. Инчунин, дар вазифаи директори Дорулмуаллимани тоҷикии ш. Тошкент кор кардааст. Солҳои 1938–1941 директори курсҳои раисони комичроияҳои ноҳиявӣ дар назди Шурои вазирони ҶШС Тоҷикистон, 1941–1949 сардори Бонки хочагии қишлоқ, 1949–1950 директори комбинати хӯроки ш. Сталинобод, 1950–1962 директори коллектори китобхонаҳои Раёсати савдои китоби ҶШС Тоҷикистон буд. Барои хизматҳояш бо ордени «Ситораи Сурх» ва 8 медалҳои Иттифоқи шуравӣ, инчунин, бо 4 ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст. Соли 1931 аъзои КМ Ҳизби коммунисти Тоҷикистон ва се маротиба аъзои КИМ ҶШС Тоҷикистон интихоб гардидааст.

АХИЕВА Саодат (тав. 9. 08. 1984, ш. Душанбе), омӯзгори фанни сиёсатшиносӣ, номзади илмҳои сиёсатшиносӣ, хатмкардаи факултети таърих ва ҳуқуқи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2002-2007). Аспирант, мудири кабинет, ассистенти кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2008-2013). Муаллими калони кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2014), мудири кафедраи сиёсатшиносӣ (2015-2017), сардори бахши идоракунии сифати таҳсилот (2017), директори Маркази илм ва инноватсия (2017-2018) ва мудири бахши магистратураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (аз 2018). Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон (2019).

Ас.: Дастури методӣ аз фанни сиёсатшиносӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олии (Методическое пособие по политологии для студентов высших учебных заведений). – Д., 2010. –

АХМЕДОВ Гулмаҳмад (тав. 8. 08. 1940, н. Роғун), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (1971), дотсент (1978). Солҳои 1959–1964 дар Донишгоҳи давлатии ш. Тошкент таҳсил намудааст. Аз соли 1965 то 2017 ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дошт. Дар масъалаи тавассути усули амперометрӣ микдоран муайян кардани баъзе моддаҳои оксидкунанда ва барқароркунанда, истифода бурдани моддаҳои (реагентҳои) органикӣ дар усули амперометрӣ корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмии ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2000) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Последовательное амперометрическое титрование смесей, содержащих ионы никеля и других металлов // *Узбекский химический журнал*, 1969, №2; Амперометрическое титрование сульфата гидразина растворами окислителей // *Изв. выс. уч. заведений хим. и химич. технол. т. XIII* 1970. вып. 12; Применение N – бром сукцинимиды в амперометрическом титровании // *ЖАХ*, 1980. Т 35. вып. №3; Применение N-бромсукцинимиды для амперометрического титрования с двумя индикаторными электродами различных восстановителей // *Узбекский химический журнал*, 1981. №2; Применение амперометрического титрования с двумя индикаторными электродами Комплексом III к анализу смесей висмута с другими элементами // *Узбекский химический журнал*, 1981. №6.

АХМЕДОВ Қосим Роҳбариевич (тав. 15. 04. 1909, ш. Машҳади Эрон, ваф. 25. 09. 1996, ш. Душанбе), биологи тоҷик, номзади илмҳои биология, дотсент (1954). Соли 1940 факултети биологияи Донишгоҳи Осиёи Миёнаро аз рӯи ихтисоси зоологияи муҳрадорон хатм намудааст. Соли 1947 ба аспирантураи Институти зоология ва паразитология филиали тоҷикистони Академияи илмҳои ИҶШС дохил шуда, соли 1951 дар мавзуи «Парандаҳои мавзёҳои аҳолинишини водии Ҳисор» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст. Аз соли 1954 дар кафедраи биологияи Донишкадаи занонаи омӯзгорӣ ва баъдтар дар натиҷаи муттаҳид кардани донишкадаи мазкур бо Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко то соли 1969 дар вазифаи мудири кафедраи биология ва зоология кор кардааст. Ташкилкунандаи кафедраи зоология ва осорхонаи зоологӣ дар назди донишкадаи омӯзгории пойтахт мебошад. Солҳои 1969–1977 (то ба нафақа баромадан) дотсенти кафедраи зоологияи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Муаллифи зиёда аз 30 кори илмӣ-тадқиқотӣ, аз ҷумла китобҳои «Птицы населённых пунктов Гиссарской долины» (1950), «Птицы

Юго-западного Таджикистана» (1957), «Воробьи Таджикистана» (1953), «Вредителей зерновых посевах и меры борьбы с ними» (1953) мебошад. Ҳамчун олим дар берун аз Тоҷикистон низ маълум буд, зеро орнитологҳои хориҷӣ ба корҳои илмӣ ӯ мароқи калон доштанд. Барои хизматҳои бо нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз гардида буд.

Ас.: Синица и её сельскохозяйственное значение в Таджикистане и способы привлечения на искусственное гнездование. Д., 1952; О способах привлечения майни на искусственное гнездование в Таджикистане, одобрение среднеазиатскими орнитологами. Д., 1953.

АХМЕДОВ Мирзо (тав. 20. 07. 1931, ш. Конибодом), риёздони тоҷик, номзоди илмҳои физика-математика (1968), дотсент (1970). Соли 1947 мактаби миёнаро бо медали тилло ва соли 1954 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои донишҷӯи гирандаи стипендияи сталинӣ буд. Дар давоми таҳсил дар донишкада дар мактабҳои миёнаи н. Ҳисор дарс гуфтааст. Солҳои 1954–1958 муаллими кафедраи математикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб, 1958–1964 муаллими калони кафедраи математикаи олии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1964–1967 аспиранти кафедраи математикаи олии Донишкадаи кӯхшиносии ш. Ленинград буд. Солҳои 1967–1977 ҳамчун декани шӯбаи ғоибона, 1977–1980 мудири кафедраи таҳлили математикӣ, 1980–1988 дотсенти кафедраи мазкур дар донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1988–2007 муаллими фанҳои физика ва математикаи литсейи техникӣ алоқаи ш. Душанбе кор кардааст. Аз соли 2007 дотсенти кафедраи таҳлили математикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи 2 китоб ва зиёда аз 60 мақолаву фишурдаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишони «Ғолиби мусобикаи сотсиалистӣ», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Вазорати меҳнат ва шуғли аҳолии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

АХМЕДОВА Гулнора Усмоновна (тав. 09. 04. 1958, н. Исфара), номзоди илмҳои педагогӣ (2009). Солҳои 1975–1979 дар факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1979–1988 муаллими кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1989–2002 муаллими калони кафедраи забони олмонии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2002 муаллими калон ва дотсенти кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) мебошад. Муаллифи зиёда аз 4 дастури таълимӣ методӣ ва 40 мақолаи илмӣ мебошад. Якчанд маротиба барои таҳсил ва курси тақмили ихтисос ба Олмон сафар намудааст.

Ас.: Учебное пособие по грамматике немецкого языка. Д., 2006; Диспуты и конференции как воспитательные мероприятия способствующие формированию личности. Д., 2008; Категории определенности и неопределенности в романо-германских языках. Д., 2008.

АҲАДОВ Зайниддин Начмиддинович (тав. 17. 05. 1963, д. Ғарибак, н. Панҷакент) филолог, нимзади илмҳои педагогика (2019), хатмкардаи факултети филологияи тоҷики инстиуту педагогии шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (1988). Пас аз хатми донишгоҳи фаёолияташро ба ҳайси омӯзгор, директори мактаби №31-и н. Панҷакент (1994-1998) оғоз намудааст. Сипас ба сифати ҷонишини директор оид ба корҳои таълимӣ дар муассисаи мазкур (1999-2003) корро идома дода, солҳои 2004-2009 ба ҳайси омӯзгори калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаёолият намудааст. Солҳои 2009-2010 фаёолияташро дар мактаб-интернати №4 (барои кӯдакони یتим ва бепарастор)-и шаҳри Душанбе ба ҳайси ҷонишини директор оид ба корҳои таълимӣ кор кардааст. Аз соли 2017 инҷониб ба ҳайси сармутахассиси шуъбаи идоракунии сифати таҳсилот ва назорати электронии ДДОТ ба номи С. Айни кор мекунад. Дар мавзӯи «Асосҳои дидактикии роҳ ва воситаҳои ғаболгардонии ғаболияти таълимии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Муаллифи як монография, як маҷмуа таҳти унвони «Сабақе аз китоби ҳикмат», зиёда аз 10 мақолаи илмиву методӣ ва муҳаррири чор асари бадеӣ аст.

АҲЛИДДИН Ҳисорӣ (тав. 15. 04. 1954, д. Порбоғи н. Ғарм (Рашти ҳозира), публитсист ва шоир. Солҳои 1972-1977 дар факултаи таъриху филологияи Институту давлатии педагогии Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Баъдан, корманди Нашриёти давлатии «Ирфон» (1977-1978) ва Музеи таъриху кишваршиносии ба номи Бехзод (1978-1980) будааст. Солҳои 1978-1980 дар сафи қувваҳои мусаллаҳи шуравӣ хидмат кардааст. Сипас, дар рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» (1980-1989), маркази тарғиби адабиёти Иттифоқи нависандагон (1989-1998) ва шуъбаи фалсафаи Академияи илмҳои Ҷумҳурӣ (1998-2008) фаёолият доштааст. Аз соли 2004 директори маркази тарғиби Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон мебошад.

Солҳои 1984-1988 дар Афғонистон сафари хидматӣ дошта, вазифаи тарҷумониро ба ҷой овардааст. Шеърҳои аз охири солҳои ҳаштодуми асри гузашта дар маҷаллаҳои «Садои шарқ», Машғал, рӯзномаҳои «Педагоги ҷавон», «Пионери Тоҷикистон», «Комсомоли Тоҷикистон», «Тоҷикистони советӣ», «Маориф ва маданият» маҷмуаҳои дастҷамъии

«Шукуфаҳои умедбахш», «Модарнома», «Даргоҳи падар», «Риштаборон», «Наврӯзнама» ва ғ. ба таъб расидаанд.

Муаллифи китобҳои «Ниез» (1990), «Нӯшдорӯ» (1995), «Шафақ» (1997), «Нафаси субҳ» (2004), «Вожаҳои ҷон» (2010) ва «Миной завқ» (2012) мебошад. Мавзуи ашъорашро асосан, меҳри миллату Ватан, зебоиҳои нотакрори табиати кишвар, ишқу муҳаббат ба зиндагӣ ташкил медиҳанд. Дар таҳияи баъзе асарҳои Абуалӣ ибни Сино, Носири Хусрав, Насриддини Тусӣ, Санойии Ғазнавӣ ва диг. саҳм гузоштааст.

Дастае аз офаридаҳояш ба забонҳои русию узбекӣ тарҷума ва чоп шудаанд. Дорандаи медали «Хидмати шоиста» (2010). Аз соли 1988 узви Иттифоқи журналистон, аз соли 2004 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

АҲМАДОВ Мирзо (тав. 13. 05. 1930, д. Падроҳи н. Мастчоҳ, ваф. 5. 04. 2018), адабиётшинос ва шарқшиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (2003), профессор (2007). Солҳои 1951–1956 дар факултети филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1956–1958 муҳаррири Нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1958–1962 аспиранти Академияи илмҳои Тоҷикистон, 1962–1968 ходими илмӣ, ходими калони

илмии шӯъбаи шарқшиносии ИЗА ба номи А. Рӯдакии АИ Тоҷикистон, 1968–2003 дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамзамон, солҳои 1978–1986 ҳамчун декани факултети таъриху филология қор кардааст. Оид ба масъалаҳои насри адабию бадеии форсу тоҷик, аз ҷумла насри ахлоқию бадеии нависанда, шоир ва мутафаккири машҳури асри XV Ҳусайн Воизи Кошифӣ, ҳаёт ва эҷодиёти Дарвешии Дехақӣ қорҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи 4 монография, зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, илмию оммавӣ, якҷанд барнома ва воситаҳои таълимӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ якҷанд нафарон рисолаҳои номзадии худро дифоъ намудаанд. Дар конференсияҳои мухталифи илмии шарқшиносони ҷумҳурӣ ва умумииттифоқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1995) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз қарда шудааст.

Ас.: Дарвешии Дехақӣ. Д., 1967; Шавкати Бухорӣ. Ашъори мунтахаб. Д., 1968; Анвори Сухайлӣ. Дурдонаҳои наср. Д., 1991; Футуватномаи султонӣ. Дурдонаҳои наср. Д., 1991; Одобунасоҳоб. Дурдонаҳои наср. Д., 1991; Насри ахлоқӣ-бадеии Ҳусайн Воизи Кошифӣ. Қ. 1. Д., 1994; Фаҳриддин Алиӣ Сафӣ. Д., 1998; Мулоаҳмадов Мираминзода. Девони ашъор. Д., 1999; Насри ахлоқӣ-бадеии Ҳусайн Воизи Кошифӣ. Қ. 2. Д., 2004; Ахлоқи ҳамида ва дастури давлатдорӣ. Д., 2006; Адиб Собии Тирмизӣ // дар кит. Гулшани адаб. ҷ. 1. Д., 1976; Убайди Зоконӣ // дар кит. Гулшани адаб. ҷ. 2. Д., 1975; Шавкати Бухорӣ // дар кит. Гулшани адаб. ҷ. 4. Д., 1967.

АҲТАМОВА Мунира Усмоновна (тав. 18. 03. 1967, ш. Душанбе), номзади илми филология, дотсент. Соли 1989 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1989–1998 ассистенти кафедраи забони русӣ ва муаллими кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1998–2001 аспиранти Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) буд. Аз соли 2002 ҳамчун дотсенти кафедраи адабиёти донишгоҳи номбурда фаъолият дорад. Муаллифи зиёда аз 15 мақолаи илмӣ оид ба масъалаҳои эҷодиёти занон дар Тоҷикистон мебошад.

Ас.: Введение в литературоведение (ҳаммуаллиф). Д., 2005.

АҶИКОВ Хайрулло (тав. 01. 11. 1953, д. Шулубтуи Кангурти н. Совет), муаллими педагогика. Солҳои 1971–1975 дар шуъбаи филологияи Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб таҳсил намудааст. Солҳои 1975–1976 муаллими забон ва адабиёти мактаби миёнаи №10 н. Файзобод, 1977–1982 муаллими забон ва адабиёт, директори мактаби миёнаи № 34 н. Восеъ, 1983–1997 директори мактаби миёнаи №3 н. Восеъ, 1997–2001 нозири идораи маорифи н. Восеъ, 2002–2004 ҷонишини директори летсейи назди ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 2004–2006 директори летсейи номбурда, 2006–2007 муовини декани факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айни буд. Аз соли 2007 муаллими калони кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ ва солҳои 2008-2010 муовини декани факултети педагогикаи донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба тарбия буд. Ҳоло дар факултети педагогика аз фанҳои забону адабиёт, машқи хат, алифбои ниёгон, методикаи таълими забон ва адабиёт дарс меғӯяд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст.

Ас.: Баъзе ақидаҳои Виготский Л. С. оид ба инкишофи нутқи кӯдакон // Системаи методии таълим (Маводи конференсияи илмӣ). Д., 2009).

АШРАПОВА Сайёра Турсуновна (04.06.1973 ш. Душанбе). Соли 1995 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло ДМТ)-ро бо ихтисоси “Журналист» ва соли 2006 Донишгоҳи Стокгольмро бо ихтисос “Омӯзгори соҳаи иҷтимоӣ» хатм кардааст. Номзади илми таърих (2004), Абҷлоҷии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2015), аъзои ХХДТ (2007). Вакили Маҷлиси вакилони халқи ноҳияи Шохмансур даъвати панҷум (2015 то 2020), вакили Маҷлиси вакилони халқи ноҳияи Шохмансур (аз соли 2020 то ҳол).

Солҳои 1990-1995 донишҷӯи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло ДМТ), 1995-1996 муҳаққиқ-коромӯзи кафедраи назария ва таърихи журналистика ДДТ (ДМТ), 1996-1997 назоратчӣ, назоратчии калони шуъбаи якуми корхонаи воҳиди давлатии Роҳи оҳани Тоҷикистон, 1997 –

1999 мудири шуъбаи кор бо ҷавонон ва варзиши ноҳияи Марказии (ҳоло Фирдавсӣ) ш. Душанбе. Раиси созмони ҷавонони ноҳияи мазкур, 1999 – 2000 менечери ташкилоти ғайридавлатии “Зан ва Замин», тренер, 2002 – 2004 сармутахассиси шуъбаи тандурустӣ, оид ба масъалаҳои занон ва оилаи Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2004 – 2007 директори иҷроиявии Фонди ҷамъиятии “Панорама», эксперти масоили гендерӣ, солҳои 2007 – 2010 муовини ректор оид ба тарбияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ, 2010 – 2012 мудири башхи таҳияи маҳзани маълумот ва тести раёсати хизмати давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2012– 2013 директори иҷроиявии Фонди ҷамъиятии “Панорама», 2014 то 2018 директори китобхонаи илмии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2013 то 2021 дотсенти кафедраи “Кори иҷтимоӣ»-и Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2021 то ҳол докторанти кафедраи сотсиологияи ДМТ

Номбурда дар курсҳои омӯзиши гуногуни ватанию хориқӣ таҳсил карда, донишу малака ва ҷаҳонбинияшро васеъ ва мукамал кардааст, ки барои хизмат ватан мусоидат менамоянд. Аз ҷумла моҳи ноябри соли 2020 дар курси “Технологияи хизматрасонии иҷтимоӣ барои шахсони зери шиканча ва муносибати бераҳмона қарордошта». Фонди Ҷамъиятии “Ташаббуси ҳуқуқӣ». ш. Душанбе; ноябри соли 2019 “Таълимоти иҷтимоӣ-эмотсионалӣ дар Осиеи Марказӣ». Донишгоҳи Вирҷинияи ИМА. ш. Бишкек; октябри соли 2019 “Кори иҷтимоӣ бо оилаҳои Фостерӣ. Лоихаи “Оила дар мадди аввал». Вазорати маориф ва илми ҚТ, Ҳукумати Шотландия. ш. Душанбе; июли соли 2015 “Ҳифзи модарӣ ва ченаки гендерии таъминоти иҷтимоӣ. Маркази байналмилалии омӯзишии Ташкилоти байналмилалии меҳнат Турин, Италия ва ғайра, ки сертификати омӯзиши онҳоро соҳиб гахтааст.

Ас.: Вклад женщин Таджикистана в победу в Великой Отечественной войне». Д. 2020; Сводный отчет оперативной оценки потребностей в общем среднем образовании в Республике Таджикистан. Д., 2020; Влияние трудовой миграции на целостность семейных отношений в Таджикистане. Издание РИНЦ (Материалы Международной научно-практической конференции «Миграционные процессы в странах Центральной Азии: социально-экономические аспекты науки и практики»). Д., 2019; Оценка деятельности социальных работников в учреждениях первичной медико-санитарной помощи Республики Таджикистан. Издание РИНЦ (Материалы Международной научно-практической конференции «Миграционные процессы в странах Центральной Азии: социально-экономические аспекты науки и практики»). Д., 2019; Молодая семья как объект социальной работы. Издание РИНЦ (Материалы Международной научно-практической конференции «Социальное государство и молодежь: механизмы управления и перспективы развития»). М., 2018; Проблемы социальной адаптации девочек-сирот выпускниц школ-интернатов Таджикистана//Вестник ТНУ. Д., 2018 ва ғ.

АШУРАЛИЕВ Саидмурод (тав. 01. 01. 1944, н. Сарисиеи ҚШС Узбекистон), муаллими физика. Солҳои 1964–1968 дар факултети физика-математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1968–1970 лаборанти калони кафедраи методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.

И. Ленин, 1970–1976 ассистенти кафедраи физикаи умумӣ ва назариявӣ, 1977–1994 муаллими калони кафедраи воситаҳои техникии таълими Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Бо раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

АШУРОВ Раҳим (тав. 05. 05. 1926, н. Гонҷӣ, ваф. маълум нест), муаллими варзиш. Соли 1962 Донишкадаи тарбияи ҷисмонии ш. Тошкентро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1950–1966 муаллими тарбияи ҷисмонии мактаби №1, №2 ва директори мактаби тарбияи ҷисмонии кӯдакони вилояти Сурхондарёи ҶШС Узбекистон буд. Солҳои 1966–1974 ба ҳайси муаллим, муаллими калон ва мудир кафедраи тарбияи ҷисмонии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Дар тайёр намудани варзишгарони номдори ҷумҳурӣ саҳми худро гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 15 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Барои хизматҳояш бо 3 медал ва ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

АШУРОВ Сухроб Абдучабборович (тав. 24. 11. 1939, ш. Душанбе), географи тоҷик, номзоди илмҳои география (1974), дотсент (1980). Солҳои 1959–1964 дар Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон таҳсил намуда, онро бо ихтисоси гидромелиоратсия хатм намудааст. Солҳои 1965–1968 мутахассиси соҳаи обёрикунӣ дар н. Конибодом, 1968–1974 аспиранти Институти илмӣ-тадқиқотии хокшиносии Вазорати хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1975–2005 муаллими калон ва дотсенти кафедраи мелиоратсияи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон буд. Аз соли 2008 то ба имрӯз дотсенти кафедраи геоэкологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст.

Ас.: Обуздание селевих потоков. Д., 1972.

АШУРОВА Дилором (тав. 19. 09. 1951, ш. Конибодом), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1997), дотсент. Солҳои 1970–1976 дар факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1976–1983 муаллими омӯзишгоҳи № 18 ш. Конибодом, 1983–2008 лаборант, лаборанти калон, ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи педагогикаи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 2008 то ба имрӯз дар

Донишгоҳи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода фаъолият дорад. Муаллифи зиёда аз 35 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои методӣ мебошад. Бо медали «Барои меҳнати шоён» (1973) ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001) мукофотонида шудааст.

Ас.: Тарбияи экологии хонандагон (дастури методӣ барои донишҷӯён ва муаллимони мактаби миёнаи умумӣ). Д., 2005; Педагогика дар саволу ҷавобҳо (барои санҷиш ва имтиҳонҳо, дастури методӣ). Д., 2007; Корҳои тарбиявии беруназсинфӣ (дастури методӣ). Д., 2007.

АШУРОВА Озодахон Машрафбоевна (тав. 08. 06. 1970, ш. Конибодом, вил. Суғд) сарояндаи сурудҳои халқӣ ва классикӣ. Ҳунарпешаи шоистаи Тоҷикистон (2005). Солҳои 1988-1993 дар факултети мусиқии анъанавии Донишкадаи санъати ба номи Мирзо Турсунзода таҳсил намудааст. Соли 1996 – 2019 дар ансамбли «Шашмақом»-и Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият намудааст. Аз соли 2003 то 2007 аспиранти Академияи мақом буд. Аз соли 2017 то инҷониб ба ҳайси мудири шӯбаи фарҳанги донишгоҳ фаъолият менамояд. Бо нишони Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2006) ва унвони Ҳунарпешаи халқии Тоҷикистон (2011) мушарраф шудааст.

АЮБОВ Диловар Мирзошарифович (тав. 18. 07. 1981 ш. Душанбе), ҳуқуқшинос, номзади илмҳои иқтисодӣ (2017). Хатмкардаи факултаи ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2002). Солҳои 2003-2005 ба сифати нозири Раёсати гумруки шаҳри Турсунзода, 2005- 2010 нозири хадамоти бехатарии Роҳи оҳан, 2010 - 2018 ҳуқуқшинос, сарнозир, сардори шӯбаи маҷбуран ситонидани қарзи андозҳо дар Нозироти андозии н. Синои шаҳри Душанбе фаъолият намудааст. Солҳои 2018-2019 дар кафедраи баҳисобгирии бухгалтерии таҳлил ва аудити ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба ҳайси муаллими калон ва аз соли 2019 инҷониб ба ҳайси мудири кафедраи умумидонишгоҳии назарияи иқтисодӣ фаъолият дорад. Соли 2017-рисулаи номзадиро дар мавзӯи « Асосҳои ташкилию иқтисодии рушди аутсорсинги хадамоти гумрук дар шароити иқтисоди бозорӣ» дифоъ намудааст. Бо нишони Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон (2020) қадрдонӣ шудааст.

Ос.: Ташаккул ва рушди хадамоти иттилоотии гумрук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. –Д., 2020, (ҳаммуаллиф)., Асосҳои ташкилию иқтисодии рушди аутсорсинги хадамоти гумрук дар шароити иқтисоди бозорӣ. Д.,2021.

Б

БАДАВЛАТОВА Рамзия Боздавлатовна (10. 04. 1984, д. Хидорчев, н. Роштқалъа), муаллими таърих. Соли 2001 мактаби миёнаи № 9 ба номи Қурбоншо Гадоалиеви ноҳияи Роштқалъаро хатм намудааст. Солҳои 2003–2008 донишҷӯи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи Моёншо Назаршоев буд. Солҳои 2008–2012 ба ҳайси муаллимаи фанни таърихи мактаби миёнаи № 12 кишлоқи Тусиёни ноҳияи Роштқалъа кор мекард. Аз соли 2014 то соли 2018 ассистенти кафедраи таърихи умумии ДДОТ ва аз соли 2018 инҷониб муаллими калони кафедраи таърихи умумии ДДОТ мебошад. Дар мавзуи Хоҷагии кишлоқи ВМКБ дар солҳои баъдиҷангӣ (1946-1960) кори илмӣ-тадиқотӣ бурда истодааст. Муаллифи якчанд китобҳо ва мақолаҳои илмию методӣ мебошад.

Ас.: Таърихи асрҳои миёна (давраи сеюм, асри XVI-нимаи аввали асри XVII) Д., 2018; Мамлакатҳои калонтарин дар таърих. Д., 2018; Таърихи нави мамлакатҳои Аврупо ва Амрико. Д., 2020, История средних веков. Д., 2020; Вазъи соҳаи чорводории ВМКБ дар солҳои 50-уми асри XX // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ № 2 (74). Д., 2018; Соҳаи чорводории ВМКБ дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ № 4 (81). Д., 2019; Нақши Нусратулло Махсум дар барпошавии ҳокимияти шуравӣ дар Бухорои Шарқӣ // Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2020.

БАДАЛОВА Мавлуда Ашуровна (тав. 14.10.1963, деҳаи Шахристони ноҳияи Истаравшан), омӯзгори фанни педагогика. Солҳои 1981-1986 дар факултети механика-математикаи УДТ ба номи В. И. Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) таҳсил кардааст. Пас аз хатм бо роҳхати Донишгоҳ ба омӯзишгоҳи омӯзгории ноҳияи Ленин (ҳоло Рӯдакӣ) ба ҳайси омӯзгор кор кардааст. Солҳои 1991-2005 ба ҳайси ассистенти кафедраи методикаи таълими синфҳои ибтидоии ДДОТ ба номи Қ.Ш. Ҷӯраев ва соли 2006 то ҳол ба сифати муаллими калони кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи беш аз 60 номгӯи корҳои илмӣ-методӣ, 10-барномаи таълимӣ, 1-китоби дарсӣ ва 20 васоити таълимӣ мебошад.

Ос.: Практикум оид ба корҳои амалӣ аз математика. Д., 1994; Барномаи методикаи таълими риёзиёт. Д., 1995; Бошланғич синфларда математика ўқитиш методикасидан программа. Д., 1994; Математика фанидан амалий ишлар практикум. Д., 1996; Барномаи математика. Д., 2001; Ададҳои бутуни ғайриманфӣ аз нуқтаи назари

аксиоматика (воситаи таълимӣ).Д., 2003; Маҷмуи машқҳои кори контролӣ ва нишондодҳои методӣ аз фанни математика (воситаи таълимӣ). Д., 2006; Барномаи таълими математика дар синфҳои ибтидоӣ. Д., 2007; Раҳномаи муаллими синфҳои ибтидоӣ оид ба истифодаи барномаи нави таълими математика. Д., 2007; Асосҳои назариявии математикаи синфҳои ибтидоӣ.Д., 2015; Ташкил ва гузарондани корҳои беруназсинфӣ дар синфҳои ибтидоӣ. Д., 2019.

БАЙДУЛЛОЕВ Аъзамҷон Ибодуллоевич (тав. 27. 04. 1975, н. Мир Саид Алии Ҳамадонӣ), забоншинос, номзади илмҳои педагогӣ (2010), дотсент (2015). Солҳои 1997–2002 дар факултети забони англисии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил ва солҳои 1994–1996 дар сафҳои Артиши Ҷумҳурии Тоҷикистон хизмат кардааст. Солҳои 2002–2007 ба сифати ассистенти кафедраи филологияи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2005–2007

ҳамчун тарҷумон дар Институти илмӣ-тадқиқотии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2006–2008 муовини декани факултети забони англисии донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба илм, 2007-2009 муаллими калони кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума, 2009-2012 мудири кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума, 2012- 2017 декани факултети забони англисӣ, 2017-2018 дотсенти кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷумаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият кардааст. Аз соли 2018 дар вазифаи муовини ректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ донишгоҳи мазкур фаъолият кор мекунад.

Муаллифи беш аз 40 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои назарияи тарҷума ва усули тадриси забони англисӣ баррасӣ шудаанд. Солҳои 2002–2004 дар таълифи китоби дарсии «Study book» барои донишҷуёни курсҳои якум ва дуюм саҳм гузоштааст. Бо ифтихорномаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2009) сарфароз шудааст.

Ас.: Баррасии душвориҳои раванди таълими забони англисӣ, дастовардҳо, душвориҳо ва масъалаҳои баррасишаванда (маҷмуи мақолаҳои илмӣ бахшида ба 75-солагии таъсисёбии факултети забони англисӣ), (хаммурағтиб). Д. 2015.

БАҚОЕВА Фарида Абдурахмановна (тав., 1920, н. Бушинский ҶАШС Татаристон, соли вафот маълум нест), географ, муаллифи беш аз 10 корҳои илмӣ ва илмию методӣ, дорандаи медали «Барои меҳнатҳои шоён», нишони сарисинагии «Аълочии ахлоқи ҳамида» ва ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон. Соли 1937 ба факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба

номи Т. Г. Шевченко дохил шуда, онро соли 1942 бо дипломи аъло хатм намуд. Баъди хатми донишкада давоми солҳои 1942 – 1975 ба ҳайси муаллим ва муаллими калони кафедраи методикаи таълими табиатшиносӣ

ва географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко коркарда, солҳои 1943 – 1946 дар аспирантураи донишкадаи мазкур таҳсил карда буд. Соли 1975 ба нафақа баромад. Дар муддати фаъолияти омӯзгории хеш ба сифати муаллими таҷрибадор ва географи беҳамто, дар донишгоҳии омӯзгории ш. Душанбе, дар омода намудани ҳазорҳо нафар мутахассисон барои макотибҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар сохторҳои давлатӣ саҳми назаррас дорад.

БАҚОЕВА Меҳринисо Тугаловна (тав. 29. 10. 1969, ш. Душанбе), омӯзгори забони русӣ, номзоди илмҳои филология (2021), муаллими забони русӣ. Солҳои 1986–1992 дар Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи А. С. Пушкин таҳсил кардааст. Солҳои 1992–2005 муаллими забони русӣ дар мактаби миёнаи № 44 ш. Душанбе буд. Аз соли 2005 то ба имрӯз муаллими калони кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳони ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Инчунин, аз соли 2006 вазифаи чонишини декани факултети забони русӣ оид ба тарбияро ба дӯш дорад. Муаллифи 3 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои адабиётшиносии муосир дар Тоҷикистон ва Россия баррасӣ шудаанд. Бо ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз карда шудааст.

Ас.: Остановленное время в русской литературе 90-х годов // Маҷмуаи мақолаҳои конференсияи илмӣ-амалии ДДОТ ба номи С. Айни. Д., 2001.

БАЛТАБАЕВА Умриниссо Турсунбоевна (тав. 11. 04. 1927, ш. Калди-Кургани ҶШС Қазоқистон, ваф. 2012, ш. Душанбе), номзоди илмҳои педагогӣ (1993), профессор (2005). Солҳои 1946–1950 дар Донишкадаи омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Тошкент таҳсил намудааст. Аз соли 1950 ба Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба кор омадааст. Солҳои 1955–1957 муаллими калони кафедраи забони олмонии донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1957–1958 аз курси яқсолаи тақмили ихтисоси нахустин донишкадаи омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Москва гузаштааст. Солҳои 1990–1996 ҳамчун муаллими калони кафедраи забонҳои хориҷӣ барои факултетҳои табиатшиносӣ-техникӣ, 1996–2005 дотсент, 2005–2009 профессори кафедраи забони хориҷии умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмӣ, китобҳои дарсии забони олмонӣ барои мактабҳои миёна, дастурҳои методӣ ва муҳовараи олмонӣ-тоҷикӣ мебошад. Дар масъалаҳои методикаи таълими забонҳои хориҷӣ корҳои илмӣ бурдааст. Барои хизматҳояш дар низоми омӯзишу парвариш бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи

Тоҷикистон» (1958), ордени «Собиқадори меҳнат барои хизмати поквичдонона дар соҳаи хоҷагии халқ» (1985), ордени «Шараф» (1998) ва раҳматномаҳои донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз гардонида шудааст.

БАНДАЕВ Сирочиддин Гадоевич (тав.10.03.1945, д. Лочирк, н. Тавилдара), кимиёшиноси маъруфи тоҷик, доктори илми кимиё (1992), профессор (1993), узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон (2005), академики Академияи илмҳои байналмилалӣ мактабҳои олии (МАН ВШ) (2000), Корманди шоистаи Тоҷикистон (1998), барандаи Ҷоизаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи маориф (2012), барандаи Ҷоизаи Давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои олимону омӯзгорони фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риозӣ (2021) мебошанд. Инчунин, дорандаи нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон», «Аълочии маорифи халқи ИҶШС», ифтихорномаву дипломҳои Вазорати маорифи ИҶШС ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, медали «20 солагии ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Солҳои 1941-1945». (Маскав, 1966); Медали биринҷии НДХХ ИҶШС. (Маскав, 1986); Медали фахрии Амрико-2003 аз тарафи Шурои роҳбарикунандаи муҳаррирони Пажӯҳишгоҳи биографии ИМА.

Солҳои 1965–1970 дар шӯъбаи химия-биологияи факултети география ва табиатшиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1970–1972 муаллими кафедраи химияи органикӣ ва биологияи донишкадаи номбурда, 1972–1975 аспиранти Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов, 1976–1982 муаллими калон, 1982–1989 дотсент ва мудири кафедраи химияи органикӣ ва биологияи донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1989–1992 докторанти Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов буд. Ҳамзамон солҳои 1979–1980 вазифаи декани факултети биология-химияи донишкадаи омӯзгории пойтахтро ба уҳда дошт. Солҳои 1992–1995 ҳамчун мудири кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1995–1998 муовини ректор оид ба корҳои илмӣ, 1998–2009 муовини ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ оид ба корҳои таълимӣ кор кардааст. Аз соли 2010 мушовири ректори донишгоҳи омӯзгорӣ мебошад. Солҳои 1971–1972 дар Донишгоҳи давлатии ш. Ленинград, 1978–1979 дар Донишгоҳи ш. Лейпсиги Олмон ихтисоси худро тақмил додааст.

Тадқиқотҳои илмии профессор Бандаев С.Г. ба омӯхтани қонуниятҳои (қобилияти реаксионӣ, стереохимия ва механизм) реаксияи арилсиклопропанҳо бо намакҳои симоб (II) ва модификатсияи маҳсулотҳои реаксия ба пайвастагиҳои алкиларилӣ ва гетеросиклии бисёрфункционалӣ бахшида шудаанд. Дар натиҷаи тадқиқоти бисёрсолааш усули ҳосил кардани як силсила спиртҳо ва эфирҳои γ-

меркуриронидашудаи бисёрфункционалиро ихтироъ карда, роҳҳо ва нақшаҳои нави истифодаи синтетикӣ онҳоро нишон додааст. Ихтироъҳои мазкур имконят медиҳанд, ки навъҳои васеи *орто*-ҳосилаҳои нитрозобензолҳо, барои ҳосил кардани пайвастагиҳои алкиларилӣ ва гетеросиклики бисёрфункционалӣ ба сифати моддаҳои аввалия, синтез карда шаванд.

Бандаев С.Г. муаллифи 2 рисола, 20 китоби дарсӣ ва васоити таълимӣ, 58 дастури методӣ, ва зиёда аз 300 мақолаи илмӣ, илмӣ-методӣ ва илмӣ-оммавӣ ва таҳиягарӣ «Стандартҳои давлатии таҳсилоти олии касбӣ» аз рӯи ихтисосҳои омӯзгорӣ мебошад. Иштирокчи симпозиуми ИЮПАК ш.Москва (1986) ва ш. Коҳира (1992) буд, дар як қатор анҷуману конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ, умумиитифоқӣ ва байналхалқӣ бо мавзӯҳои илмӣ баромад намудааст. Дар тарбияи даҳҳо мутахассисони баландихтисоси илмӣ-таълимӣ саҳми арзанда дорад. Бо роҳбарии ӯ 15 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намудаанд.

Дар ҷумҳурӣ тамоми китобҳои дарсӣ, воситаҳои таълимӣ ва барномаҳои таълимӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва ихтисосҳои омӯзгорӣ таҳти роҳбарии профессор Бандаев С.Г. таҳия гардидаанд. Аз ҷумла китоби «Химияи органикӣ» барои синфи 10, ки муаллифи он професор С.Г. Бандаев мебошад, аз рӯи «Натиҷаҳои экспертизаи ҷамъиятӣ оид ба сифати китобҳои дарсии барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ нашршуда» тибқи хулосаи экспертҳо, муаллимон ва талабагон, миқдори аз ҳама зиёди ҳолҳоро дар байни китобҳои дарсии табиатшиносӣ-математикӣ гирифтааст. Талабагон ҳангоми арзёбии китобҳои дарсӣ бештар ба дастрасӣ ва фаҳмо будани мавод, ба шавқовару диққатҷалбкунанда будани услуби баёни мавод, ба аҳамияти омӯзиши фанни таълимӣ дар ҳаёт, гуногун будани супоришҳо ва ғ. таваҳхуҳ зоҳир кардаанд. Аз рӯи ин меъёрҳо китоби «Химияи органикӣ» барои синфи 10 беҳтарин китоби дарсӣ доништа шудааст.

Професор Бандаев С. Г. ҳануз аз даврони ҳукумати шуравӣ ҳамчун омӯзгори варзида ва ташкилотчи моҳир шуҳрат пайдо карда буд. Ӯ иштирокчи ва ташкилкунандаи як қатор чорабиниҳои илмиву педагогӣ буд ва мебошад. Аз ҷумла:

Аъзои кумитаи тадорукотӣ оид ба ташкил ва гузаронидани олимпиадаи умумииттифоқии (ИЧШС) мактаббачагону донишҷӯён оид ба химия (1982-1991);

Солҳои 1980-1990 С.Г. Бандаев дар ҳалли ду барномаи комплексии илмию техникии (КНТП)-и ИЧШС («Реактив» ва «Тонкий органический синтез») сарбаландона иштирок намудааст;

Соли 1986 Бандаев С. Г. бо дастовардҳои илмиаш дар ВДНХ-и ИЧШС иштирок намуда, сазовори ду медали нуқра ду медали биринҷӣ гардид. Донишкада бо Дипломи ВДНХ-и ИЧШС ва ду нафар донишҷӯ бо шаҳодатномаи иштирокчи ВДНХ сазовор гардиданд;

Раиси Шӯрои диссертационӣ доир ба дифои рисолаҳои номзадӣ аз рӯи ихтисоси «Назария ва усули таълиму тарбия» (химия ва биология) (2018- то ҳол); Аъзои Шӯрои диссертационӣ доир ба дифои рисолаҳои докторӣ ва номзодии Институти химияи АИ ҚТ (ВАК-и ФР) (1993- то ҳол); Аъзои Шӯрои диссертационӣ доир ба дифои рисолаҳои докторӣ ва номзодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2017- то ҳол); Раиси гурӯҳи коршиносони Шӯрои миллии таҳсилоти Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба химия (аз соли 1995 то ҳол).

Профессор Бандаев С.Г. ба фаъолияти беруназдарсии шогирдон аҳамияти калон медиҳад, пайваста онҳоро ба корҳои илмӣ ва мустақилона ҷалб менамояд. Донишҷӯён таҳти роҳбарии ӯ борҳо дар озмунҳои илмӣ ва олимпиадаҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ ғолиб омадаанд. Дар ҳаммуаллифӣ бо донишҷӯён зиёда аз 20 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ҷоп кардааст.

Соли 1982 ду нафар шогирдони Бандаев С.Г. дар озмуни корҳои илмии донишҷӯёни ИҶШС (ш. Ленинград) сазовори ҷои дуюм гардида, бо Дипломи Вазорати маълумоти олии ва миёнаи махсусӣ ИҶШС мукофотонида шуданд, ки ин беҳтарин дастоварди донишҷӯёни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи илмҳои табиатшиносӣ буд;

Ҳамчун муовини ректори ДДОТ ба номи Сдриддин Айнӣ оид ба илм (1985-1997 ва 2007-2008) ва оид ба таълим (1997-2007) профессор Бандаев С.Г. барои ҷалб намудани ҷавонони лаёқатманд ба аспирантураву докторантура, ҷалб кардани омӯзгорони варзида барои таҳияи китобҳои дарсӣ (барои мактабҳои олии ва таҳсилоти ҳамагонӣ), такмили раванди таълим дар донишгоҳ, аз ҷумла гузаштан ба таълими бисёрзинагӣ ва амалӣ гардонидани он дар факултаҳо, муайян намудани мазмун ва мундариҷаи таълим барои ихтисосҳои омӯзгорӣ, навиштани барномаву нақшаҳои нави таълимӣ барои зинаҳои бакалавр, мутахассис, магистр ва колледжҳои омӯзгорӣ хизмати арзанда кардааст.

Ос.: **Китобҳо:** Меркурирование арилциклопропанов и возможности использования этой реакции в органическом синтезе (часть I) Д., 1996. 216 с.; Меркурирование арилциклопропанов и возможности использования этой реакции в органическом синтезе (часть II) Д., 1998. 113 с. (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ барои синфи 10. Д., 2006. 352 с.; (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ барои синфи 10. Нашри дуюм. Д., 2011. 350 с. (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ барои синфи 10. Нашри сеюм. Д., 2020. 360 с. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни химия. Синфи 10-ум. Д., 2020. 360 с.; 2018. 352 с. (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ (қисми 1) (барои Донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., ДДОТ, 2015. 210 с. (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ (қисми 11) (барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2019. 222 с. (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ (қисми 111) (барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2021. 300 с. (ҳаммуаллиф); Машғулиятҳои амалӣ аз химияи органикӣ (барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2010. 300 с. (ҳаммуаллиф); Маҷмуаи машқ ва масъалаҳо аз химияи органикӣ (барои Донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2005. 200 с. (ҳаммуаллиф); Машқ ва масъалаҳо аз химияи органикӣ (барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2019. 221 с. (ҳаммуаллиф); Биохимияи умумӣ (барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2021. 385 с. (ҳаммуаллиф); Машғулиятҳои амалӣ аз биохимия (барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2020. 147 с. (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ (барои донишҷӯёни колледжҳои тиббӣ). Д., 2017. 255 с. (ҳаммуаллиф); Химияи органикӣ дар нақша ва ҷадвалҳо. Д., 2019. 65 с. (ҳаммуаллиф); Методическое пособие для студентов химических и фармацевтических факультетов университетов. Д., 2001. 205 с.

(ҳаммуаллиф); Самоконтроль на практикуме по органической химии. Д., 2002. 230 с. (ҳаммуаллиф).

Дастурҳои таълим: Адабиётҳои маълумотдиҳандаи кимиёвӣ ва тарзи истифодабарии онҳо. Д., 1987 (ҳаммуаллиф); Лабораторные работы по органическому синтезу. Д., 1987 (ҳаммуаллиф); Дастур барои иҷрои корҳои лабораторӣ аз синтези органикӣ. Д., 1989 (ҳаммуаллиф); Барномаи химияи органикӣ барои таҳассусҳои 032300 - химия; 032301 химия-экология ва 032400-биология. Барномаҳои таълимӣ. Маҷмуаи №1. Д., 2002 (ҳаммуаллиф); Барномаи синтези органикӣ барои таҳассусҳои 032300 - химия; 032301 химия-экология ва 032400-биология. Барномаҳои таълимӣ. Маҷмуаи № 1. Д., 2002 (ҳаммуаллиф); Барномаи бобҳои интихобии химияи органикӣ барои таҳассусҳои 032300 - химия; 032301 - химия-экология ва 032400-биология. Барномаҳои таълимӣ. Маҷмуаи № 1. Д., 2002 (ҳаммуаллиф); Барномаи асосҳои назариявии химияи органикӣ барои таҳассусҳои 032300 - химия; 032301 химия-экология ва 032400-биология. Барномаҳои таълимӣ. Маҷмуаи № 1. Д., 2002 (ҳаммуаллиф); Барномаи химияи полимерҳо барои таҳассусҳои 032300 - химия; 032301 - химия-экология ва 032400-биология. Барномаҳои таълимӣ. Маҷмуаи № 1. Д., 2002 (ҳаммуаллиф); Барномаи химия барои синфҳои 8 -11. Д., 2002 (ҳаммуаллиф); Барномаҳо аз химияи органикӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Барнома аз фанни химияи органикӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Барнома аз фанни синтези органикӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Барнома аз фанни бобҳои интихобии химияи органикӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Барнома аз фанни асосҳои назарияи химияи органикӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Барнома аз фанни химияи органикӣ мактабӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Барнома аз фанни ҳалли масъалаҳо аз химияи органикӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Барномаи таълимӣ барои дараҷаи «Магистри химия» 1-02-04-03 «Хусусиятҳои сохторӣ ва қобилиятҳои реаксионии пайвастаҳои органикӣ». Д., 2013 (ҳаммуаллиф); Барномаи таълимӣ барои дараҷаи «Магистри химия» 1-02-04-03 «Стереокимиё». Д., 2013; Барномаи таълимӣ барои дараҷаи «Магистри химия» 1-02-04-03 «Пайвастагӣҳои гетеросиклӣ». Д., 2013; Барномаи таълимӣ барои таҳассусҳои: 1-02-04-03-кимиё, 1-02-04-06-01- кимиё-биология, 1-02-04-04-01-биология-кимиё, 1-02-04-04-02-кимиё-экология, 1-02-04-01-биология ва 1-33-01-01-биология-экология «Кимиёи органикӣ». Д., 2013; Барномаи таълимӣ барои таҳассусҳои: 1-02-04-03-кимиё, 1-02-04-06-01- кимиё-биология, 1-02-04-04-01-биология-кимиё, 1-02-04-04-02-кимиё-экология, 1-02-04-01-биология ва 1-33-01-01- биология-экология «Синтези органикӣ». Д., 2013; Барномаи таълимӣ барои таҳассусҳои: 1-02-04-03-кимиё, 1-02-04-06-01- кимиё-биология, 1-02-04-04-01-биология-кимиё, 1-02-04-04-02-кимиё-экология, 1-02-04-01-биология ва 1-33-01-01- биология-экология «Кимиёи полимерҳо». Д., 2013; Барномаи таълимӣ барои таҳассусҳои: 1-02-04-03-кимиё, 1-02-04-06-01- кимиё-биология, 1-02-04-04-01-биология-кимиё, 1-02-04-04-02-кимиё-экология, 1-02-04-01-биология ва 1-33-01-01- биология-экология «Ҳалли масъала». Д., 2013; Барномаи таълимӣ барои таҳассусҳои: 1-02-04-03-кимиё, 1-02-04-06-01- кимиё-биология, 1-02-04-04-01-биология-кимиё, 1-02-04-04-02-кимиё-экология, 1-02-04-01-биология ва 1-33-01-01- биология-экология «Курси интихобӣ – кимиёи мактабӣ». Д., 2013 ва ғ.

Дар хориҷи кишвар: Mercuration of phenylcyclopropanes, Special factors// J. of Organomet Chem. (Амстердам).- 1975.- Vol. 99.- p. 213-222 (ҳаммуаллиф); Zur Stereochemie der Ringöffnung von terans 1,2-Diphenylcyclopropanen mit Quecksilber (II) Salzen. Jurnal f. Prakt. Chemie (Олмон). -1980.- В. 322.- S.643- 648 (ҳаммуаллиф); Stereochemistry of ringopening of trans-1, 2- diarylcyclopropanes by mercury salt. VI Inter. Conf. on Org. Synthesis (JUPAC). Moscow, 1986.- p. 209 (ҳаммуаллиф);

Heterocyclic Ions from 2 - Methyl - 1 - (2- Nitrophenyl)- 3 - chloromercurio - 1 - formiloxypromanes 2nd //International Conference on Chemistry and Application, Doha – Qatar 2003 (хаммуаллиф); Benzylcyclopropanes in Solvomercuration Reaction//Moscow University Bulletin. 2012.- Vol. 67. № 3. pp.122-126 (хаммуаллиф); Synthesis and Acid-Catalyzed Transformations of Mercurial Solvent Adducts of 2-Nitrobenzylcyclopropane. First Stable Metalated 1-Oxo-3,4-dihydro-1H-2,1-benzoxazinium Ions//Russian Journal of Organic Chemistry. 2013.- Vol. 49.- N.10.-pp.1554-1541 (хаммуаллиф); Rearrangement Claisen among allyl ester cyclopropylfenolss // Proceedings of the 5th European Conference on Innovations in Technical and Natural Sciences//«East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna, 2014.-pp. 189-194. (хаммуаллиф); Mercuration of 1-alkyl-2- arylcyclopropanes// Proceedings of the 5th European Conference on Innovations in Technical and Natural Sciences//«East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna, 2014. (хаммуаллиф); Mercuration of 1-alkyl-2- arylcyclopropanes// Proceedings of the 5th European Conference on Innovations in Technical and Natural Sciences. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2014. P. 199-204 (хаммуаллиф); Implementation of the teaching of mathematics in chemistry viii-ix class through solving problems with mathematical content // Proceedings of the 5th European Conference on Innovations in Technical and Natural Sciences. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2014. P. 239-244 (хаммуаллиф); IR -Spectra of some derivatives of imidazo [2,1-b] -1,3,4-thiadiazole, containing different functional groups// The USA Journal of Applied Sciences, CIBUNET Publishing, №1, 2016, pp. 56-60 (хаммуаллиф); Аниотропные превращения 1-(2- нитро-фенил)-3-бром-пропанолов и их сложных эфиров во фторсульф-фоновой кислоте // Журнал органической химии (ЖОРХ).-2021. № 10.- С.1474-1481. doi 10.31857/S0514749221100141(хаммуаллиф) ва ғ.

БАРОТЗОДА Камолитдин Ашурович (тав. 27. 04. 1959, д. Саричашмаи н. Ҳамадонӣ), биологичи тоҷик, номзади илмҳои педагогика (2007), дотсент (2008). Солҳои 1976–1981 дар Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1981–1991 муаллими биология ва химияи мактаб-интернати №13-и н. Москва, 1991–2001 муаллими биология ва химияи мактаб-интернати н. Шуробод, 2001–2003 ассистенти кафедраи зоология, 2003–2008 муаллими калони кафедраи методикаи таълими биологияи ДДОТ ба номи С. Айни буд. Аз соли 2008 то 2013 дотсент ва мудири кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биологияи донишгоҳи номбурдабуд. Ҳамчунон солҳои 2003–2010 вазифаи муовини декани факултети биология оид ба таълимро ба уҳда дошт. Солҳои 2010-2013 мудири кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биология, аз солҳои 2013 то соли 2017 вазифаи декани факултети биологияро ба уҳда дошт. Айни ҳол дар вазифаи мудири кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биология кор мекунад. Муаллифи якчанд дастурҳои таълимию методӣ, зиёда аз 70 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва оммавӣ мебошад. Дар таълифотхояш масъалаҳои робитаи байфаннии таълими биологияро бо дигар фанҳо мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додаст. Бо ифтихорномаҳои фахрии Вазорати маорифи собиқ шуравӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон, муаллим-методист, нишонаи сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1992) ва ордени «Шараф» (1999) сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Тарбияи эстетикӣ дар дарсҳои биология, Кулоб, 1992; Ҳалли масъалаҳои генетикӣ, Кулоб, 1993; Корҳои беруназсинфӣ аз биология. Д., 2003; Ҳалли масъалаҳои биологӣ. Д., 2006; Ҳалли масъалаҳои экологӣ ва биологӣ. Д., 2008; Генетика. Д., 2009. Маҷмуаи худбаҳодиҳӣ аз фанни ботаника барои синфҳои 5-6. Д., 2016; Корҳои беруназсинфӣ аз биология. Д., 2017, 2020; Асосҳои методикаи таълими биология. Д., 2018, 2020; Ҳалли масъалаҳои биологӣ. Д., 2018, 2020; Барномаи биология барои синфҳои 5-11. Д., 2018; Ботаника барои синфҳои 5-6. Д., 2019; Роҳнамои ботаникаи синфҳои 5-6. Д., 2019; Асосҳои омодагии касбии омӯзгорони оянда зимни омӯзиши робитаи байнифаннӣ дар таълими биология; Д., 2020; Асосҳои дидактикии тайёрии касбии омӯзгорони оянда зимни истифодабарии бозиҳои дидактикӣ дар шароити низоми кредитии таҳсилот. Д., 2020; Донишномаи биология. Д., 2020; Биологҳои барҷаста (дастури таълимию методӣ). Д., 2020.

БАРОТЗОДА Файзиддин Камолиддин (тав. 08. 09. 1984, д. Саричашмаи н. Ҳамадонӣ), маллими забони англисӣ, номзади илми филология (2012), хатмкардаи факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2006). Солҳои 2006 – 2011 ба ҳайси ассистент дар кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии донишгоҳи мазкур, 2008 – 2012 аспиранти шуъбаи ғоибона, 2011 – 2012 омӯзгори калони кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ, 2011 – 2013 муовини

декани факултети забони англисӣ оид ба илм, 2013 – 2017 мудири кафедраи забонҳои хориҷӣ ва аз соли 2017 инҷониб ба сифати декани факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи 3 монография, 2 дастур, китобҳои илмӣ-методӣ мебошад. Бо ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2016), нишони Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2014), Ҷоизаи ба номи Исмоили Сомонӣ барои олимони ҷавон дар соҳаи илм ва техника (2017) сарфароз гардидааст.

Ас.: Земледельческая терминология в таджикском и английском языках. Д., 2011. Образование прозвищ и кличек в системе номинативных средств русского и английского языков. Д., 2017.

БАРОТОВА Гулчехра Юсуфҷоновна (тав. 26. 01. 1967, ш. Хучанди вилояти Суғд), номзади илмҳои педагогӣ (2020). Хатмкардаи ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров (1990), солҳои 1990 – 1991 котиби коллегияи кассатсионии суди вилояти Суғд, 1991 - 1994 мураббияи боғчаи бачагонаи № 14-и Институти илмӣ-татқиқотии «Гириканд»-и шаҳри Санкт-Петербурги Федератсияи Россия, 1994-1995 муаллимаи синфҳои

ибтидоии мактаби миёнаи № 5-и ш. Хучанд, 1995-2004 муаллима, мудири кабинети кафедраи фанҳои ҷамъиятшиносӣ, методисти Коллеҷи тиббии шаҳри Хучанд, 2004-2012 мудири шуъбаи умумӣ, мутахассиси пешбар, сармутахассис, муовини сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсус, сармутахассиси шуъбаи таъминоти ҳуқуқӣ ва котиботи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон,

2012 сардори шуъбаи кадрҳои Муассисаи давлатии «Китобхонаи миллии Тоҷикистон», 2012-2013 Сардори шуъбаи умумӣ ва кадрҳои Муассисаи давлатии «Душанбе Плаза», 2013-2018 методисти шуъбаи ғоибонаи факултети забон ва адабиёти рус, ёвари муовини ректор оид ба таълими ДДОТ ба номи С. Айни аз соли 2018 инҷониб ба ҳайси Раиси Шурои кураторони ҳамин донишгоҳ фаъолият дорад. Аз соли 2021 мудири кафедраи психологияи иҷтимоӣ ва муносибатҳои оилавии факултети психология ва таҳсилоти фароғир аст. Барои хизматҳои арзанда дар рушди соҳаи маориф ва саҳми ғайри муҳим дар корҳои ҷамъиятӣ Баротова Г. Ю. бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2010) ва «Ифтихорнома» (2008)-и Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ифтихорномаи ДДОТ ба номи С. Айни (2019) сарфароз гардонидани ҷаҳонида шудааст.

Ас.: Общественное отношение к людям с особыми образовательными возможностями. Д., 2020. Профессиональная деятельность – это социально-культурное явление. Д., 2020. Инклюзия – путь к равноправию: обучение педагогов принципам инклюзивного образования (хаммуаллиф). Д., 2020. Государственная политика Республики Таджикистан в системе инклюзивного образования. Д., 2020. Педагог – это не просто, а высокая миссия сотворения личности, утверждения человека в человеке. Д., 2021.

БАХТИЁРИ Абдурахим (тав. 03. 06. 1983, д. Бурёбофи н. Рӯдакӣ), рӯзноманигор ва адабиётшинос, номзади илмҳои филология (2019). Солҳои 2000–2005 дар факултети аҳкоми шариати Донишгоҳи исломии Тоҷикистон ба номи Имом Тирмизӣ, 2001–2006 дар факултети рӯзноманигорӣ ва тарҷумонии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Дар замони донишҷӯӣ (2003) ҳафтаномае бо номи «Сабз дар сабз» таъсис дода, сармуҳарририи онро ба уҳда дошт. Солҳои

2006–2008 котиби масъул ва иҷрокунандаи вазифаи сармуҳаррири нашрияти Вазорати алоқаи Ҷумҳурии Тоҷикистон – «Радиф-инфо», 2008–2010 муҳаррири шуъбаи мактабҳои олии ва котиби масъули нашрияти Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон – «Омӯзгор», 2010 -2018 ҳамчун сардори шуъбаи таълим нашри ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дошт. Ҷамъамон, аз соли 2009 мутахассиси ҳамкори Маркази таълимию методии назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Мақолаҳои проблемавию таҳлилияш мунтазам дар матбуоти даврии кишвар интишор меёбанд. Фаъолияти пурсамараш бо ифтихорномаи Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нишони «Аълочии матбуоти Тоҷикистон» (2010) кадрдонӣ гардидааст.

БАХТӢ Меҳмон (тав. 25. 03. 1941, д. Шул, н. Фарм (Рашти кунунӣ), адиби тоҷик. Соли 1958 Омӯзишгоҳи омӯзгории Навобод, соли 1963 факултаи таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанберо хатм кардааст. Солҳои 1973-1975 дар Донишкадаи адабиёти ба номи Максим Горкий (Маскав) касби камол намудааст.

Дар давоми солҳои гуногун мудирӣ бахши адабӣ-драмавии телевизиони ҷумҳурӣ, ҷонишини сармуҳаррири «Тоҷиктелефилм», сармуҳаррири шӯъбаҳои адабию драмавии ва ҷавонии телевизиони тоҷик, мудирӣ бахши адабии Театри давлатии академӣ-драмавии ба номи Абулқосим Лоҳутӣ, мудирӣ Хонаи адибони ба номи Мирзо Турсунзода, раиси Шурои кор бо навқаламон, раиси Маркази тарғиби адабиёти Иттифоқи нависандагон ва мудирӣ бахши тарҷима ва нашри Маҷлиси Олии ҶТ буда, аз июли соли 2007 муовини раиси Ҳаракати ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон, раиси бахши Тоҷикистони Диалог «Евро-Осиё»-ст. Аз соли 2003 раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст. Муаллифи филмномаҳои мустанади «Қорвони дӯстӣ» (1968), «Нуқра Раҳматова месарояд» (1970), асосгузори барномаҳои машҳури телевизионии «Чойхонаи дилкушо», «Беғараз панд», «Майдони аз далер аст» ва ғ. мебошад. Намоишномаҳои якпардагии ӯ «Шаҳидони роҳи озодӣ» ва «Бародарон» аз тариқи телевизион борҳо намоиш дода шудаанд. Драмаи машҳури бисёрпардаи «Лаҳзаи ҷовид» (1967) ва «Ташнаи дидор» (1969)-ро Театрҳои ба номи Абулқосим Лоҳутӣ ва Камоли Хучандӣ борҳо сахнагузори кардаанд. «Ташнаи дидор» нахустин асарест дар мвзӯи доғи солҳои сиёҳ дар адабиёти ҳозираи тоҷик. Намоишномаи «Эҳ, ҷавонӣ, ҷавонӣ...» соли 1972 эҷод шуда, дар Озмуни умумииттифоқии ҳамҷоягии Иттифоқи нависандагону Вазорати фарҳанги шуравӣ (1977) сазовори мукофот гардидааст. Аз тариқи телевизион марказии Тошканд низ соли 1982 намоиш дода шудааст. Намоишномаи «Роҳзан ва кӯзагар» (1974) дар сахнаҳои театру телевизиони Қирғизистон, Туркменистон, Узбекистон, Озарбойҷон, Украина ва Русия намоиш дода шудааст. Намоишномаи «Заҳми забон» соли 1980 дар театри давлатии академӣ-драмавии ба номи Абулқосим Лоҳутӣ, «Ошени баланд» (бахшида ба ҷашни 70-солагии устод Мирзо Турсунзода) дар театри давлатии ҷавонии Тоҷикистон ба номи Маҳмудҷон Воҳидов пешкаши умум гардидаанд. Муаллифи қиссаҳои «Оҳи сабук» (1971), «Хубон» (1978), «Пирамард» (1982), «Се соати даҳшатбор» (1988) ва маҷмуаи намоишномаҳои «Лаҳзаи ҷовид» (1972), кутуби шеърҳои «Пайғоми баҳор» (1975), «Хаёли ширин» (1985), китоби қиссаву ҳикояву мақолаҳои «Руҳи тавоно» (1987), маҷмуаи намоишномаҳои «Эҳ, ҷавонӣ, ҷавонӣ...» (1980), «китоби қиссаву ҳикояҳои «Оҳи сабук» (1987), маҷмуаи «Пйесаҳо» (1982), гулчини қиссаву намоишномаҳои «Манзари қисмат» (2003), достони «Бохтоби офтоб» (2006), маҷмуаи «Қиссаҳо» (2007, ба забони русӣ) «Оҳанги хаёл» (2011) мебошад.

Повести «Хубон» (1982) дар маҷаллаи бонуфузи Иттифоқи нависандагони шуравӣ «Дружба народов» чоп шуда, баъдан, бо пешниҳоди маҷалла, сазовори Мукофоти ба номи Николай Островский гардидааст. Ҳамчунин, соли 1980 дар нишриёти «Ирфон» тахти силсилаи «Илҳом» аз чоп баромада ба унвони «Китоби сол» сазовор гаштааст ва ба сифати китоби алоҳида дар Туркия, Гурҷистон, Қирғизистон ва Туркманистон ба таъб расидааст. Соли 1963 нашриёти «Советский писатель» (Москва), маҷмуаи қиссаҳои бо номи «Слэзи радости и печали» аз забони русӣ аз чоп баровардааст. Дар давоми даҳсолаи охир намоишномаҳои таърихи «Фирдавсӣ», «Шоҳ Исмоили Сомонӣ» ва «Тилисми Сайхун» («Нангбардори Хучанд»)-ро ба арсаи эҷод овардааст. «Фирдавсӣ» ва «Шоҳ Исмоили Сомонӣ» дар фестивал-озмунҳои Вазорати фарҳанги ҷумҳурӣ сазовори Грант-При (Шоҳчоиза) гардидаанд. Ҳамчунин, «Шоҳ Исмоили Сомонӣ» ба ифтихори ҷашни 1100-солагии Исмоили Сомонӣ дар театри давлатии академӣ-драмавии ба номи Абулқосим Лоҳутӣ сахнагузори шуда, «Нангбардори Хучанд» дар барномаи театри номбурда мақоми шоистаеро соҳиб гардидааст. С. 2014 «Фирдавсӣ» дар Афғонистон ва ҳам дар театри ш. Кулоб ба сахна гузошта шуд. Соли 1997 нашрияи «Сурӯш» (Техрон) намоишномаи «Фирдавсӣ»-ро ба хатти форсӣ ба таъб расонда, соли 2001 «Шоҳ Исмоили Сомонӣ»-ро нашриёти адабии Димишқ (Сурия) ба забони арабӣ аз чоп баровардааст. Асарҳои «Сабзпарии Душанбе», «Доғе аз зоғе», «Зухра - сайёраи ишқ», «Тангкӯча» дар театрҳои касбӣ ва халқии вилоятӣ ба сахна гузошта шудаанд. Ҳамчун шоири суруднавис ҳам дар миёни ҳаводорони таронаҳои лирикӣ шуҳрати тамоме дошта, бастакорони маъруфи ҷумҳурӣ ба силсилаи ашъораш оҳанг бастаанд. Соли 1986 сазовори Ҷоизаи комсомоли ленинии Тоҷикистон, соли 1988 шарафномаи Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, соли 1994 соҳиби унвони ифтихори арбоби шоистаи хунари Тоҷикистон ва соли 2014 сазовори медали адабии байналмилалӣ ба номи М. Достоевский гардидааст. Солҳои 1995-2000 вакили мардумӣ дар парлумони мамлакат, солҳои 2005-2010 узви Маҷлиси Миллии Маҷлиси Олии ҷумҳурӣ будааст. Бо ордени «Шараф», «Исмоили Сомонӣ» мукофотонида шудааст. Аз соли 1972 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

БАХТОВАРШОЕВА Лола (тав. 19. 02. 1935, ш. Хоруғи ВМКБ, ваф. соли 2008, ш. Душанбе), муаллими фанни таърих. Соли 1960 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1960–1969 лаборант, ходими хурди илмӣ, лаборанти калон ва баъдан аспиранти шуъбаи этнографияи Институти таърихи АИ Тоҷикистон, 1969–1996 муаллими калони кафедраи таърихи ватани факултети таърихи Донишгоҳи

давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Дар муддати 27 соли омӯзгориаш ҳазорҳо нафар мутахассисони маълумоти олидорро аз рӯйи ихтисоси таърих тарбия кардааст. Дар қорҳои ҷамъиятию сиёсии факултет ва донишқада фаёлона иштирок карда, роҳбари гурӯҳи таълимӣ, раиси шуъбаи қанону духтарони факултет буд. Муаллифи як қатор мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои расму оин ва либосҳои миллии мардуми Бадахшон баррасӣ шудаанд.

БАХТИЁРИ Қумъа (1. 02. 1953, д. Қорқишлоқи н. Самарқанд), нависанда. Соли 1970 донишомӯзи факултаи забон ва адабиёти Институти давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко шуда, баробари таҳсил худомӯзӣ кардааст. Агар хабару мақолаҳои аввалинаш дар овони мактабхонӣ рӯйи ҷопро дида бошанд, нахустин ҳикояи ӯ «Тарқи одат» дар давраи донишҷӯйияш дар рӯзномаи «Ҳақиқати Узбекистон» ҷоп шудааст. Эҳтиёҷи зиндаги маҷбураш сохтааст, ки рӯзҳои таътилу фароғат мардикорию тобистон хиштрзӣ кунад. Оқибат бо нависанда ва тарҷумони маъруф Ҳасан Ирфон, ки солҳои охири умраш дар Самарқанд мезист, шинос шуда, қариб як сол қотиби ин марди хирадманду дарёдил будааст, зеро шодравон дар пиронсолӣ қариб қизеро дида наметавонистааст ва дар қондану навиштан оқизӣ мекашидааст. Қангоми қор бо ин устои забардасти сухан тасаввуроти ӯ нисбат ба адабиёту тарҷума вусъат ёфта, бисёр қизхоро омӯхтаву дар қараёни тарҷумаи романи Собит Муқонов «Мақтаби ҳаёт» ва яке аз сегонаҳои Максим Горкий «Университетҳои ман» дастёру мадагори тарҷумони номӣ будааст. Соли 1974 соҳиби дипломи омӯзгорӣ шуда, ба қори муаллимӣ пардохтааст. Як сол дар мактаби миёнаи №51 н. Деҳнави вилояти Сурхондарё аз фанни забон ва адабиёти тоҷик дарс гуфтааст.

Ҳикояву ҳаҷвияҳои пайқам дар матбуоти даврӣ – «Қорпуштак», «Қумхурият», «Садои мардум», «Шоми Душанбе», «Тоҷикистон» ва ғ. дарҷ ёфта, ҳамчун нависандаи ҳаҷвнигор шинохта шудааст. Қиссаи ҳаҷвии «Қашми рашк»-и ӯ соли 1994 ба воситаи «Садои Шарқ» дастраси қонандагон гардидааст. Аввалин намунаи ҳикояҳои ҳаҷвияш дар қитоби дастҷамъии «Қандаҳарӣш» (1988) ва маҷмуаҳои «Ғап байни худамон монад» (1992) ва «Савго» (Душанбе, 1991) ба ҷоп расидаанд. Охириҳои соли 1994 баъди муддате фаёлият дар рӯзномаҳои «Меҳнат», «Оинаи зиндагӣ» ва маҷаллаи «Фирӯза», барои зисти доимӣ ба Самарқанд баргаштааст. Соли 1995 муҳаррири қурди нашриёти «Суғдиён» таъин шуда, баъдтар ба рӯзномаи ноҳиявии «Шарқ тонги» (қозира «Қуллобод тонги») гузаштааст. Қонандагони тоҷикзабони шаҳри бостонӣ ба туфайли рӯзномаи «Овози Самарқанд» бо қиссаҳои ҳаҷвии Бахтиёри Қумъа «Мушдорак» ва «Ламбадахон» шинос шудаанд. Бо душвориҳои зиёде маҷмуаи ҳикояҳои ҳаҷвии худ «Доруи дарозумрӣ» (Самарқанд, 1997), маҷмуаи очерқҳои «Роҳ ба сӯйи дарвозаи марғ» (Самарқанд, 1998), қулқини ҳикояҳои баҷагонаи «Маликаи доно» (Самарқанд, 2002), маҷмуаи ҳикояҳои ҳаҷвии «Қазинаи

ханда» (хамроҳи Маҳбуба Турсунова; Самарқанд, 2009)-ро ба чоп расондааст. Маҷмуаи афсонаҳо «Бойчечак» ва китоби ҳикояҳо «Асали бобо» соли 2012 ба таърифи расидаанд.

Чанд ҳикояи ӯ дар «Китоби хониш» (барои синфҳои 2-3) дар ҳарҷида, чанде ба барномаҳои дарсии мактабҳои тоҷикии Ӯзбекистон ворид ҳарҷидаанд. Аз соли 1995 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

БАҲИСОБГИРИИ БУХГАЛТЕРӢ, ТАҲЛИЛ ВА АУДИТ, кафедра.

Кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит аз 01 ноябри соли 2011 таъсис ёфтааст. Аввалин мудирӣ кафедра номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Расулов Т. М. буд. Аз 10. 05. 2013 ба ҳайси иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедра Бегов А. О., фаъолият намуд. Баъдан аз 01. 09. 2013 вазифаи мудирӣ кафедра ба зиммаи н.и.и., дотсент Расулов Ғ., гузошта шуд ва мавсуф то 01. 12. 2015 фаъолият намуд. Аз 02. 12. 2015 то 28. 08. 2017 иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедра Ойматов Б. Ш. бар уҳда доштанд.

Аз 1-уми сентябри 2017 то инҷониб иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедра н.и.и., муаллими калон Шодии Давлаталӣ мебошад. Кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит дар факултет ниҳоди асосӣ буда, дар тайёр намудани мутахассисони иқтисодиёти соҳаи маориф нақши назаррас дорад. Бо кӯшиши омӯзгорон солҳои охир аз фанҳои марбути кафедра як қатор барномаҳои таълимӣ ва дастури воситаҳои таълимӣ мураттаб ва аз чоп бароварда шуданд. Устодони кафедра дар таълифи китобҳои дарсӣ барои мактабҳои олии фаъолна ширкат менамоянд. Аз ҷумла, бо ибтиқори мудирӣ кафедра Шодии Давлаталӣ дастури таълимӣ аз фанҳои баҳисобгирии муҳосибӣ дар соҳаи маориф дар соли 2020 аз чоп баромад, ки ин дар соҳаи маориф ягона мебошад.

Дар назди кафедра маҳфили илмии донишҷӯён бо номи «Муҳосибӣ ҷавон» фаъолият мекунад. Дар шароити иқтисодиёти инноватсионӣ, устувор намудани иқтисодиёти миллӣ ва баланд бардоштани дараҷаи некуаҳволии мардум дар ташаккули тафаккури нави иқтисодӣ ва тарбияи мутахассисони ҷавон нақши кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит, хеле баланд мебошад. Равияи асосии қори илмии кафедра «Тадқиқоти муаммоҳои баҳисобгирии муҳосибии соҳаи маориф, тайёр кардани мутахассисони баландихтисос ва усулҳои муайян кардани арзиши аслии хароҷотҳои соҳаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар шароити муносибатҳои нави иқтисодӣ» мебошад.

Ҳаёти омӯзгорони кафедра 12 нафар ташкил медиҳанд, ки аз инҳо 6 нафарашон дараҷаи илмӣ мебошанд. Аз ҷумла, Қудратов Р. Р. доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, Расулов Ғ., номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, Ш. Давлаталӣ номзади илмҳои иқтисодӣ, муаллими калон, Зиев Б. С., номзади илмҳои иқтисодӣ, муаллими калон, Ойматов Б.

Ш., номзади илмҳои иқтисодӣ, муаллими калон, Аюбов Д., номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, Бегов А. О., муаллими калон, Додшоев Б., Самиева М., М. Нозимӣ, Ғафоров Х. ва Аламова Б. ассистентон.

Кафедра аз рӯи ихтисоси баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит дар соҳаи маориф мутахассисонро дар шӯъбаи рӯзона ва фосилавӣ омода менамояд.

Омӯзгорони кафедра дар баробари кори таълимӣ ба корҳои илмӣ-методӣ низ машғуланд. Мавриди зикр аст, ки аз ҷониби мудирони кафедра Шодии Давлаталӣ зиёда аз 20 мақолаи илмӣ-оммавӣ ва китобу дастурҳои таълимӣ ба нашр расидаанд, ки муҳимтаринашон инҳо мебошанд: «Баҳисобгирии муҳосибӣ (молиявӣ) ва таҳлили фаъолияти хоҷагидорӣ», дастури таълимӣ (2016), «Луғати истилоҳотии баҳисобгирию иқтисодӣ» (2015), «Баҳисобгирии муҳосибӣ дар соҳаи маориф», дастури таълимӣ (2020), «Эффективность использования земельных ресурсов в регионе (Монография)», (2018) ва мақолаҳои «Назар ба баҳисобгирии муҳосибӣ ва мушкилоти имрӯзаи он» (2019), «Рушди баҳисобгирии бухгалтерӣ ва таҳқиқоти он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», (2019) «Таълими асосҳои баҳисобгирии муҳосибӣ дар шароити низоми бисёрзинагии таҳсилоти олий», (2019), «Мушкилоти баҳисобгирии муҳосибии захираҳои замин дар соҳаи кишоварзӣ» (2019) ва ғайраҳо.

БАХОВАДДИНОВ Аловаддин Маҳмудович (тав. 5. 11. 1911, ш. Самарқанд, ваф. 23. 02. 1970, ш. Душанбе), файласуфи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1951), профессор (1952), академики АИ ҶШС Тоҷикистон (1953). Соли 1931 Академияи омӯзгории ш. Самарқандро тамом карда, таҳсилро солҳои 1931–1934 дар аспирантураи академияи мазкур давом дод. Дар Донишқадаи омӯзгории ш. Самарқанд кори илмӣ мебард.

Солҳои 1928–1930 муаллими Академияи омӯзгории ш. Самарқанд, 1931–1934 дотсенти кафедраи психологияи академияи мазкур буд. Соли 1934 вазифаи муовини раиси Шурои Комисарони халқии ҶШС Тоҷикистонро ба уҳда дошт. Аз соли 1935 то 1936 мудирони кафедраи психология ва педагогикаи Донишқадаи давлатии педагогии Сталинобод буд. Солҳои 1941–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1946–1950 дар шӯъбаи фалсафаи АИ ҶТ фаъолият карда, солҳои 1951–1959 мудирони шӯъбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон ва дар як вақт солҳои 1955–1962 вазифаи мудирони кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро ба уҳда дошт. Солҳои 1962–1970 директори Институти ҳизбии назди КИ ҲК Тоҷикистон ва филиали Институти марксизм-ленинизм назди КМ ҲКИШ буд. Ҳамзамон соли 1957 дар мактаби олии ҳизбии назди КМ Ҳизби меҳнаткашони Вьетнам материализми диалектикӣ ва таърихро дарс додааст. Иштирокчии Конгресси IV-уми умумиҷаҳонии сотсиологҳо дар Италия (1957), сардори

хайати вакилони файласуфони шуравӣ дар конгреси сотсиологҳои Ҳиндустон ва Покистон (1963), аъзои КМ ҲК Тоҷикистон, иштирокчи анҷуманҳои XIII, XIV, XV, XVI ва намояндаи мардум дар Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон буд. Муаллифи якчанд асарҳо ва зиёда аз 100 мақолаи илмӣ мебошад. Таълифотҳои ӯ афкори фалсафии Ибни Сино, афкори ҷамъиятӣ ва сиёсии халқи тоҷик дар нимаи дуюми асри XIX ва аввали асри XX, ақидаҳои маорифпарварони тоҷикро дар бар гирифтаанд. Барои хизматҳояш бо «Ордени Ленин» (1945), «Байрақи Сурхи Меҳнат» (1948), «Нишони Фахрӣ» (1956) кадр карда шуда, ҳамзамон бо Мукофоти давлатии ҶШС Тоҷикистон ба номи Абуалӣ Ибни Сино (1967) сазовор гардидааст. Инчунин, бо унвони фахрии «Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон» (1961) қадрдонӣ шудааст.

Ас.: Очеркҳо оид ба таърихи фалсафаи халқи тоҷик. Д., 1961; Из истории общественно-политической мысли таджикского народа // Вопросы философии, 1951, № 3; Осори баргузида. Д., 1980.

БАҲРИДДИНОВ Низом Баҳриддинович (тав. 1. 05. 1930, д. Некоти н. Панҷакент, ваф. соли 2000, ш. Душанбе), биологӣ тоҷик, доктори илмҳои биологӣ (1992), профессор (1992). Соли 1954 Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Соли 1954 муаллими мактаби миёнаи н. Колхозчиёни вилояти Ленинобод, 1954–1957 котиби якуми комсомоли н. Колхозчиён, 1957–1958 инструктори Комитети ҳизби коммунистии н. Колхозчиён, 1958–1962

инструктори Комитети ҳизби коммунистии ш. Панҷакент, 1962–1965 аспиранти АИ ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1965–1969 ба ҳайси мудир кабинети кафедраи ботаникаи факултети географияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1970–1992 дотсенти кафедраи ботаникаи донишқадаи номбурда кор кардааст. Солҳои 1993–1999 вазифаи мудир ва профессори кафедраи методикаи таълими табиатшиносӣ ва географияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраевро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ мебошад. Оид ба рушди хоҷагии қишлоқ ва боғдорӣ дар Тоҷикистон, масъалаҳои заминдорӣ дар ноҳияҳои кӯҳистони Осиёи Марказӣ ва Қазоқистон кори илмӣ бурдааст. Бо ифтихорномаҳои ташкилотҳои комсомолӣ, ҳизби коммунистӣ ва ҳукуматӣ кадр карда шудааст.

БЕГИМОВ Ҳусен Худоёрович (тав. 28. 01. 1961, д. Дуоби н. Қамашии вил. Қашқадарё), педагогӣ тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (2010). Хатмкардаи шӯбаи математика-физикаи ДДОТ ба номи С. Айни (1987). Сипас, ба ҳайси омӯзгори фанҳои математика ва физикаи мактаби миёнаи №31-и н. Комсомолобод (фёлан Нуробод), лаборант, ассистенти кафедраи методикаи таълими

физикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1989-1999) кор карда, аз соли 2000 муаллими калони кафедраи методикаи таълими синфҳои ибтидоии факултети педагогика, солҳои 2007-2011 чонишини декан оид ба корҳои таълимӣ, 2012 -2017 дотсенти кафедра, аз 2017 инҷониб мудирӣ кафедраи таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Рисолаи номзади ро дар мавзӯи «Асосҳои дидактикии ташаккул додани донишҳои элементарӣ доир ба фанҳои табиӣ дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ» (2010) ҳимоя намуда аст. Бо Ифтихорномаи донишгоҳ (2001) ва нишони сарисинагии Аълочии маорифи Тоҷикистон (2002) тақдир шудааст. Ҷ муаллифи 220 кори илмӣ методӣ, аз ҷумла 1 монография, 20 воситаи таълимӣ, 6 барномаи таълимӣ мебошад.

Ос.: Маҷмуи кор бо мактаббачагони хурдсол доир ба шинос кардани онҳо бо ҷузъиёти физика. Дастури методӣ. Д., 2007; Барномаҳои «Математика. Практикуми курси математикаи мактабӣ. Ҳалли масъалаҳои типикӣ», 2011; Барномаи «Методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ», 2011; Нишондодҳои методӣ оид ба кори курсӣ аз методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ. Дастури методӣ. Д., 2012; Математика. Супоришҳои тестӣ ҷамъбасти барои синфи 4. Дастури методӣ. Д., 2012; Ҳалли масъалаҳои типикӣ. Дастури таълимӣ. Д., 2013; Маҷмуаи тестӣ аз фанҳои «Асосҳои назариявии математика дар синфҳои ибтидоӣ», «Методикаи таълими математика дар синфҳои ибтидоӣ», «Ҳалли масъалаҳои типикӣ», «Практикуми математикаи мактабӣ». Дастури таълимӣ. Д., 2015; Практикуми математикаи мактабӣ. Дастури таълимӣ. Д., 2016; Курси лексия аз методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ. Дастури таълимӣ. Д., 2017; Монография. Формирование познавательных интересов к естественным элементарным знаниям у младших школьников как средства их подготовку дальнейшему систематическому изучению школьного курса физики. Д., 2019; Методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ. (бо ҳаммуаллиф). Д., 2020; Математика. Супоришҳои тестӣ барои синфи 4. (Дастури методӣ барои муаллимон). (бо ҳаммуаллиф). МҶТМН ВМИҶТ. Д., 2020; Математика. Китоби дарсӣ. (ҳаммуаллиф). Д., 2021.

БЕДИЛЗОДА Ҳусайн Кабутович (тав. 13. 09. 1969, н. Восеъ), сиёсатшинос, номзади илмҳои сиёсӣ (2007). Солҳои 1991–1996 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ таҳсил намудааст. Солҳои 1996–1999 аспирант, 1998–2005 муовини декан оид ба гурӯҳҳои шартномавӣ, 2005-2010 муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Дар солҳои баъдӣ чунин фаъолияти меҳнатӣ доштааст: солҳои 2010-2011 чонишини раиси хадамоти ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2011-2012 мудирӣ шӯъбаи тайёрӣ ва репетиторӣ, 2012-2013 чонишини директори Маркази тақмили ихтисоси кормандони донишгоҳи мазкур, 2013-2014 чонишини декани факултети иқтисодӣ ва идоракунии маориф оид ба корҳои таълим, 2014 -2015 дотсенти кафедраи сиёсатшиносӣ, 2016 -2017 сардори бахши идоракунии сифати таҳсилот ва аз солҳои 2017 -2021 мудирӣ кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Бо ифтихорномаи Вазорати маориф (2011) аълочии маориф ҶТ (2012) тақдир гардидааст.

Ас.: Сущность национальных отношений и основные факторы его развития. Д., 2007; Специфика развития национальных и межнациональных отношений в Таджикистане. Д., 2007; Дастури методӣ аз ҷанбаи сиёсатиҳои барои донишҷӯёни мактабҳои олии. Д., 2010.

БЕКУЗАРОВ Исмоил Бекмурадович (тав. 3. 10. 1905, ҶАШС Осетияи Шимолӣ, ваф. 25. 05. 1979, ш. Душанбе), педагог. Солҳои 1929–1934 шунавандаи факултети корғарии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ростов, 1935–1939 донишҷӯи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ростов буд. Солҳои 1940–1942 ҳамчун директори мактаби миёнаи № 13 ш. Сталинобод кор кардааст. Солҳои 1942–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1946–1948 директори РУ № 6 ш. Сталинобод, 1949–1961 коркуни илмии Институти тадқиқотӣ-илмии педагогии ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1962–1979 ба ҳайси муаллими калони кафедраи педагогика ва кафедраи комсомолӣ ва пионерии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Бо ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи дуюм, 8 медал ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон қадрдонӣ шудааст.

БЕКЧАЕВ Ёлбарс Чумардурдиевич (тав. 16. 11. 1983, н. Дустӣ (Ҷиликул)-и вилояти Хатлон), омӯзгори забони англисӣ, номзади илми филология. Хатмкардаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ) (2005). Соли 2005 ба ҳайси ассистенти кафедраи назарияи тарҷума ва услубшиносии факултети забони англисии нонишгоҳи мазкур ба кор оғоз намуда, солҳои 2006-2014 дар вазифаи ассистенти кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ, солҳои 2014-2016 омӯзгори калони кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ, солҳои 2015-2016 муовини декан оид ба илм, аз 2016 то ҳол мудири кафедраи забонҳои Шарқи факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад.

Соли 2007-2009 дар семинари илмӣ «Creativity in the English language classroom» аз тарафи British council дар шаҳри Душанбе ва шаҳри Тошкент иштирок намудааст. Соли 2012 дар шаҳри Истанбули Туркия ва соли 2014 дар Донишгоҳи В. В. Гирии шаҳри Деҳлӣ, Ҳиндустон, аз курси такмили ихтисос гузаштааст ва соҳиби шаҳодатномаи байналмиллалӣ гаштааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Сравнительный анализ актуального членения предложения в английском и узбекском языках» дифоъ намудааст.

Дар конференсияҳои умумидонишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ ширкат варзида, бо маърузаҳо баромад намудааст. Муаллифи зиёда аз 50 номгӯи асарҳои илмӣ аз ҷумла 1 монография, 2 дастури таълимӣ, 1 Маҷмуи илмӣ ва 10 барномаи таълимӣ мебошад.

Ас.: «Everyday Chinese-Turkmen expression (for the beginners) //Душанбе-2018»; «Таҳлили муқоисавии таҷзияи ақуалии ҷумла дар забонҳои англисӣ ва узбекӣ». Д., 2020; Хониши қоидаҳои фонетикии забони англисӣ бо машқҳо. Д., 2020; Инглис дили (китоби дарсӣ барои синфи 5-уми муассисаҳои таҳсилоти умумӣ барои туркмензабонҳо). Д., 2020.

БЕЛКИН Владимир Самуилович (тав. 8. 4. 1921, ш. Краснодари РСФСР, ваф. маълум нест), забоншинос ва адабиётшиноси тоҷик, номзади илми филология (1948). Солҳои 1937–1941 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ростов таҳсил кардааст. Солҳои 1943–1946 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1946–1948 муаллими калони кафедраи адабиёти руси донишкадаи номбурда буд. Директори донишкадаи омӯзгории пойтахт Шукуров О. ба фаъолияти омӯзгории ӯ ҳамчун мутахассиси варзида баҳои баланд додааст.

БЕНДЕРСКИЙ Садко Яковлевич (тав. 27. 04. 1927, ш. Ленинград, ваф. маълум нест), физик, номзади илмҳои физика-математика (1979), дотсент (1983). Солҳои 1940–1947 сарбози артиши шуравӣ, 1948–1955 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1955–1956 муаллими мактаби миёнаи № 20 ш. Сталинобод, 1956–1958 лаборанти калон, 1958–1967 ассистент, 1967–1983 муаллими калон, 1983–1994 дотсенти кафедраи физикаи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамзамон, солҳои 1978–1982 ҳамчун муовини декани факултети физикаи донишкадаи омӯзгорӣ оид ба корҳои илмӣ фаъолият дошт. Оид ба ҳосиятҳои термооптикӣ ва электрооптикаи кристалҳои гурӯҳи приглитсинсулфат ва намакҳои сегнетӣ кори илмӣ бурдааст. Зиёда аз 40 номгӯи корҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимӣ нашр намудааст. Бо медалҳои «30 солагии артиши шуравӣ», «20 солагии ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ» ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз шудааст.

Ас.: Электродинамика (ҳаммуаллиф). Д., 1975; Материалы спецкурса по кристаллофизике. Д., 1988; Электрик ва магнетизм (ҳаммуаллиф). Д., 1990.

БЕНЕДИКТОВ Анатолий Андреевич (тав. 18. 9. 1915, губернияи Нижнигород, вилояти Арзамаси Россия, ваф. маълум нест), муаррих, номзади илмҳои таърих (1952), дотсент (1954). Солҳои 1932–1937 коркуни матлуботи ш. Горкий, 1937–1939 шунавандаи шӯбаи тайёрии Донишкадаи индустралии ш. Горкий, 1939–1941 донишҷӯи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии ш. Ленинград буд. Солҳои 1941–1942 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок кардааст. Солҳои 1943–

1947 дар вазифаи муҳосиби муассисаҳои мудофиавӣ кор кардааст. Соли 1947 шӯбаи ғоибонаи факултети таърихи Донишкадаи омӯзгории ш. Горкиро хатм намуд. Солҳои 1947–1948 муаллими мактаби миёнаи ш. Горкий, 1948–1951 аспиранти факултети шарқшиносии Донишгоҳи Ленинград, 1951–1960 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1953–1958 мудири шӯбаи аспирантураи донишкадаи мазкур буд. Аз соли 1960 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ҳамчун дотсент кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 29 асару мақолаи илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои деҳқонони ҳинд дар солҳои 70-уми асри XIX, таърихи муборизаҳои халқи ҳиндухитой бар зидди истилогарони франсуз матраҳ шудаанд. Бо якчанд медалҳо сарфароз карда шудааст.

БЕРДИЕВ Шохназар Пирназарович (тав. 05. 11. 1966, ҷамоати деҳоти ба номи Лоиқ Шералии н. Пачакент), муаллими фанни ахлоқ ва зебӣ, номзади илмҳои фалсафа (2011). Солҳои 1984–1989 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ таҳсил кардааст. Солҳои 1989–1998 ассистенти кафедраи фалсафа ва фарҳанги донишгоҳи омӯзгорӣ, 1993–1995 аспиранти рӯзонаи назди кафедраи фалсафаи фарҳанг, 2012–2013 ва аз соли 2016 ба ин сӯ мудири кафедраи

фалсафаи донишгоҳи мазкур буда, солҳои 1999–2000 дар Донишгоҳи Син-Синатии штати Оҳаёи ИМА аз курси тақмили ихтисос гузаштааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Масъалаҳои ахлоқи Зардуштия» дифоъ намудааст (2011). Дар қорҳои худ ахлоқи зардуштия, арзишҳои ахлоқии мутафаккирони то давраи исломии форсу-тоҷик ва масъалаҳои зебоишиносиро баррасӣ кардааст. Таҳти роҳбарии номбурда 4 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ карда, 4 нафар чун унвонҷӯ рисолаҳои худро омолдаи дифоъ намудаанд. Дар тӯли роҳбарии ӯ дар кафедра дар панҷ соли охир як рисолаи докторӣ, 10- рисолаи номзадӣ ҳимоя гардидааст. Бердиев Ш. П. дар кафедра роҳбари лоиҳаи илмӣ- тадқиқотии фармоишӣ «Ҳолат ва сатҳи ифротгароии динӣ дар байни ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2021–2025)- ро ба зимма дошта, муаллифи 4 китоб ва зиёда аз 50 мақолаи илмӣ, илмӣ- оммавӣ аст. Барои хизматҳои бенуқсон бо медали

Хизмати шоиста (2021) ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2003) сарфароз гардидааст.

Ас.: Одоби муошират (дастури методӣ). Д., 2006; Воҷаномай фалсафа. Д., 2014 (ҳаммуаллиф)., Этика. Д., 2016; Таърихи тамаддун ва фарҳанги ҷаҳон, ҷилди 3. Д., 2017 (ҳаммуаллиф).

БЕССОНОВА Наталя Николаевна (тав. 4. 5. 1953, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (1987), дотсент (1993). Соли 1974 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1974–1981 ассистент, 1981–1982 муаллими калон, 1982–1984 мудирӣ кафедраи забони русии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1984–1987 аспиранти Академияи педагогии ИҶШС дар ш. Москва, 1987–1988 муаллими калон, 1988–1991 дотсент, мудирӣ кафедраи забони русии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе буд. Солҳои 1992–1993 ҳамчун муовини декани факултети филологияи рус оид ба тарбия, 1993 мудирӣ кафедраи забони русӣ, 1993–1994 дотсенти кафедраи забони русӣ, 1994–1996 декани факултети забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев кор кардааст. Аз соли 1996 дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумӣ, муовини декани факултети филология ва муовини ректори Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) оид ба таълим мебошад. Муаллифи зиёда аз 15 кори илмӣ ва илмию методӣ оид ба таълими забони русӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1996) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Задания для практических занятий по русскому языку. Д., 1988; Развитие речи на материале синтаксиса текста. Д., 1991; Теория и практика творческих работ. Д., 1991; Задания по самостоятельной работе студентов по практическому курсу русского языка. Д., 1992; Практикум по школьным учебникам. Д., 1992; Гендерные явления в письменной речи учащихся. Д., 2001; Дидактические материалы обучения русскому языку как неродному. Д., 2004.

БИОЛОГИЯ, факултет.

1 сентябри соли 1957 дар заминаи факултети табиатшиносӣ-география шуъбаҳои «география-биология», «химия-биология» ва «география» кушода шуд.

Дар соли 1964 бо иқдоми собиқ ректори донишгоҳ, профессор Шукуров О. Ш. барои факултет дар дараи зебоманзараи Ромит маркази таҷрибаомӯзии саҳроӣ ташкил карда шудааст. Ин озмоишгоҳ на фақат ҷойи гузаронидани таҷрибаи саҳроӣ, балки маркази асосии тадқиқоти илмӣ доир ба иҷрои корҳои курсӣ, рисолаҳои дипломӣ ва номзадӣ ба ҳисоб меравад. Дар кори ободонии ин маркази тадқиқотию илмӣ хизмати донишҷӯён ва устодони факултети биология Олимов Ғ. Я., Ширяева Н. Г., Қажумов Ю. Б., Валиев А. И., Иванова Л. В. ва дигарон хеле калон аст.

Бо мақсади баланд бардоштани сифати тайёр кардани мутахассисон бо фармони вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон аз 12. 08. 1976, №112 факултети табиатшиносию география ба факултетҳои «биология-химия» ва «география-биология» ҷудо карда шуд.

Солҳои 1976–1979 вазифаи декани факултети биология-химияро н.и.б., дотсент Зубайдов У. З. иҷро карда, дар соҳаи ҷо ба ҷо кардан ва тайёр кардани кадрҳои баландихтисос дар факултет саҳми босазо гузоштааст. Солҳои 1980–1994 вазифаи декани факултетро н.и.б., дотсент Маҳмадзиев А. М. ба уҳда дошт. Дар ин давра дар факултет кафедраҳои химияи умумӣ, химияи органикию биологӣ, ботаника, зоология, физиология ва гигиена, методикаи таълими биология ва химия амал мекарданд. Аз моҳи сентябри соли 1980 то сентябри соли 1990 факултети биология-химия заминаи гузаронидани олимпиадаи умумииттифоқии донишгоҳҳои омӯзгорӣ оид ба ихтисосҳои биология ва химия интихоб шуда буд. Дар ин олимпиада донишҷӯёни факултет фаъолона иштирок карда, дар байни дастаҳои ҷумҳуриҳои Иттифоқи шуравӣ ва дастаҳои Москва ва Ленинград ҷойҳои якум ва сеюмро ишғол кардаанд. Ба ғайр аз ин, донишҷӯён дар озмунҳои ҷамъиятҳои илмии донишҷӯёни Иттифоқи шуравӣ иштирок карда, сазовори дипломҳои дараҷаҳои гуногун гардида буданд.

Аз моҳи апрели соли 1994 то моҳи октябри 1997 вазифаи декани факултет ба зиммаи н.и.б., дотсент Тураев А. К. ва аз моҳи ноябри соли 1997 то декабри соли 1998 ба уҳдаи д.и.х., профессор Солиев Л. С. буд.

Бо фармони Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 04. 01. 1998, №02-02 ва фармони ректори донишгоҳи омӯзгорӣ №4^а-ОД аз 20 январи соли 1998 дар заминаи факултети биология-химия факултетҳои мустақили химия ва биология таъсис дода шуданд.

Факултет шуъбаҳои рӯзона ва ғоибона дошта, дар он кафедраҳои зоология, ботаника ва биологияи умумӣ, методикаи таълими биология фаъолият мекунанд.

Имрӯз дар факултет дар шуъбаи рӯзона 375 нафар (117 шартномавӣ) таҳсил мекунанд. Дар шуъбаи ғоибона 271 нафар таҳсил мекунанд (168 шартномавӣ).

Дар факултет 2 доктор, 10 дотсент, 7 муаллими калон, 2 лаборант, 3 мудири кабинет, як мудири музей, як коргузори факултет ва як коргузори шуъбаи ғоибона бо таълиму тарбия донишҷӯён машғуланд. Барои бо кадрҳои баландихтисос таъмин кардани факултет АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, АИ Украина, донишгоҳҳои шаҳрҳои Санкт-Петербург, Москва, Киев, Новосибирск ва ғайра ҳиссаи арзандаи худро гузоштаанд.

Хатмкунандагони факултет дар мактабҳои миёна, олий ва дигар муассисаҳои ҷумҳурӣ бомуваффақият кор мекунанд. Дар донишгоҳи омӯзгорӣ зиёда аз 25 нафар хатмкунандагони факултет ба фаъолияти илмию омӯзгорӣ машғуланд.

Дар факултет ба иҷрои корҳои илмию тадқиқотӣ тавачҷуҳи зиёд дода мешавад. Мавзуи корҳои илмии устодон ба хоҷагии халқ ва истехсолот вобаста буда, яқоя бо пажӯхишгоҳҳои АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нақша гирифта мешаванд. Дар факултет корҳои илмию тадқиқотии шартномавӣ ва супоришӣ иҷро карда мешаванд.

Дар факултет кафедраҳо бо равияҳои илмӣ худ фаъолият мекунанд. Устодони кафедраи зоология аз рӯи равияи илмӣ «Омӯзиши олами ҳайвоноти Тоҷикистон», устодони кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биология аз рӯи равияи «Ташкил намудани усулҳои нави корҳои беруназсинфӣ дар таълими биология» ва устодони кафедраи ботаника аз рӯи равияи илмӣ «Сарватҳои табиӣ набототи Тоҷикистон, истифодаи оқилона ва ҳимояи олами набототи он» корҳои илмию тадқиқотӣ мебаранд.

Дар факултет аз рӯи ихтисосҳои биология, биология-химия ва биология-экология мутахассис таёр карда мешаванд, ки онҳо дар соҳаҳои гуногуни ҳочагии халқ фаъолият менамоянд. Дар иҷрои мавзӯи шартномавӣ докторони илмҳои биологӣ Раҳимов С. ва Сатторов Т., дотсентон Маҳмадзиев А., Савлатов С., Шарипов М., Баротов К. ва дигарон фаъолона ширкат меварзанд.

Солиҳои 2000–2003 донишҷӯёни факултет дар озмуни ҷумҳуриявӣ «Донишҷӯ ва прогресси илмӣ-техникӣ» иштирок намуда, ду сол пайиҳам ҷойи аввалро ишғол намуданд. Соли 2005 донишҷӯи курси 5-ум Эргашев У. дар озмуни ҷумҳуриявӣ иштирок карда, ба гирифтани диплом сазовор шуд. Соли 2010 бошад, донишҷӯи курси 5-ум Ботиров М. дар озмуни ҷумҳуриявӣ корҳои илмию тадқиқотӣ донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти унвони «Донишҷӯ ва пешрафти илмию техникӣ–2010» бахшида ба Соли маориф ва фарҳанги техникӣ иштирок карда, сазовори ҷойи якум гардид.

Дар факултет осорхонаи зоологӣ ташкил карда шудааст, ки яке аз осорхонаи беҳтарин дар байни донишгоҳҳои ҷумҳурӣ ба шумор меравад. Дар осорхона ҳайвоноти нодири Тоҷикистон ва дунё мавҷуд буда, дар ҷараёни таълим истифода мешаванд. Осорхонаи зоологӣ яке аз ҷойҳои дӯстдоштаи хонандагони мактабҳои ш. Душанбе мебошад.

Устодони факултет Сатторов Т. С., Маҳмадзиев А., Султонов С., Савлатов С., Қосимова Х. Н. ва дигарон муаллифи китобҳои дарсӣ (аз ҷанҳои зоология, ботаника, биологияи умумӣ, ҷаниншиносӣ) барои донишҷӯён ва мактабҳои миёна ба шумор мераванд. Барои баланд бардоштани сифати таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ бо мактаб-гимназияи №9 ва мактабҳои миёнаи №25, №53 ш. Душанбе ҳамкорӣ дорад.

Дар ташкилу баланд бардоштани сифати таълиму тарбия дар факултет ва тайёр кардани омӯзгорони биология устодони варзида профессорон Шукуров О. Ш., Мелникова Т. Г., Бобохоҷаев З., Аҳмедова С. А., Сатторов Т. С., дотсентон Аҳмедов К. Р., Расулова М. Р., Муқимова Х. М., Станюкович М. Б., Колесникова М. Р., Султонов С., Маҳмадзиев А. М., Савлатов С. Х., Муродов Ш. Х., Шукронаев С., Қосимова Х. Н., Бобораҷабов Б., Абдуллозода Х., Ғайратзода М., Раҳмадов С., Баротов К., Шарипов М., муаллимони калон Олимов Ф. Я., Ибрагимова М. И., Маҳмудова Э. М., Қаҳорова Х. Д., Валиев А. И., Ваҳобов А., Начмидинов

Т., Имонов М., Гулахмедов М. ва дигарон саҳми арзандаи худро гузоштаанд.

Вазифаи декани факултети биологияро аз 20 январи соли 1998 то 19 январи соли 2009 д.и.б. профессор Сатторов Т. С., аз 20 январи соли 2009 то 12-уми январи 2013 д.и.б. профессор Раҳимов С., аз 13-уми январи соли 2013 то 6-уми юни соли 2017 н.и.п., дотсент Баротзода К. А., аз 7-уми юни соли 2017 то 19-уми ноябри соли 2018 н.и.п., дотсент Шарипов М., аз 20-уми ноябри соли 2018 то 16 январи соли 2020, н.и.б., дотсент Ғайратзода М. Х. ва аз 16 январи соли 2020 ин вазифаро н.и.б. Бобозода И. А. иҷро мекунад.

БИОЛОГИЯИ УМУМӢ ВА МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ БИОЛОГИЯ, кафедра

Кафедра соли 1976 дар натиҷаи ба ду факултет (биологияю химия ва ҷуғрофия) ҷудо шудани факултети ҷуғрофия ва табиатшиносӣ дар ҳайати факултаи ҷуғрофия таъсис ёфта буд. Аз ибтидои таъсисёбӣ то соли 1984 сарвари кафедра дотсент Қаюмов Ю. Б. ба уҳда дошт.

То таъсисёбии факултети биология кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биология ҳамчун кафедраи алоҳида дар назди факултети география то соли 1970 ва дар факултети химияю биология бошад яқоя бо методикаи таълимӣ химия то соли 1998 фаъолият дошт. Кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биология моҳи январи соли 1998 дар заминаи кафедраҳои дигари факултети биология ташкил карда шуд.

Аз рӯзи таъсисёбии кафедра сарвари онро доктори илми биология Сатторов Т. С. то соли 2004 ба уҳда дошт. Солҳои 2004-2009 дотсент Абдулозода Х., 2009-2015 роҳбарии кафедраро Ваҳҳобов А. А. ва Ғайратов М., 2015-2017 дотсент Шарипов М. ба уҳда дошт. Аз соли 2017 ба ҳайси мудири кафедра дотсент Баротзода К. А. фаъолият дорад.

Дар айни замон дар кафедра 18 нафар омӯзгорон ва кормандон, аз он ҷумла 1 нафар доктори илми биология, 2 нафар номзади илми биология, дотсент, 2 нафар номзади илми педагогика, дотсент, 5 нафар омӯзгорони калон, 7 ассистент ва 1 нафар лаборант ба корҳои таълиму тарбия ва тадқиқоти илмӣ машғул мебошанд. Дар қори таълиму тарбия устодони имрӯзаи кафедра саҳми устодон Шарипов М., Баротзода К. А., Зиё Раҳмон., Назарова Н., Каримова И., Одинаев Н., Давлатов С., Эшонов С., Хидиров Ғ., Бозоров С. ва дигарон калон аст. Дар кафедра таълимӣ фанҳои тахассусӣ бо ду забон (тоҷикӣ ва русӣ) ба роҳ монда шудааст.

Дар солҳои охир дар кафедра ба тадқиқи қонуни забон дар раванди таълим ва навиштани китобҳои дарсӣ диққати махсус дода мешавад. Аксарияти барномаҳои таълимӣ аз фанҳои тахассусӣ ба забони тоҷикӣ тарҷума ва навишта шудаанд. Натиҷаи корҳои илмию методии онҳо бошад, зиёда аз 250 ададро ташкил мекунад.

Бо роҳбарии устодон китобҳои дарсӣ ва дастурҳои методи «Методикаи таълими биология», «Ҳалли масъалаҳои биологӣ», «Қорҳои беруназсинфӣ аз биология», «Истифодаи чистон, шеър, зарбулмасал, панди ниёгон ва ҳикояҳо дар таълими биология», «Аҷоиботи биология», «Маҷмуаи тарзи нави худбаҳодиҳи ба дониш аз фанни ботаника барои синфҳои 5-6», «Ба роҳ мондани қорҳои мустақилона дар таълими биология», «Ботаникаи синфи 5-6», «Барномаи биологияи синфҳои 5-11», «Роҳномаи биологияи синфи 5-6», «Асосҳои дидактикии касбии омӯзгорони оянда зимни омӯзиши робитаи байнифаннӣ дар таълими биология», «Асосҳои дидактикии тайёрии касбии омӯзгорони оянда зимни истифодабарии бозихҳои дидактикӣ дар шароити низоми кредитии таҳсилот», «Донишномаи биология қисми 1-2» ва ғайраҳо чоп шудаанд.

БЛЯХЕР Ефим Давидович (тав. 27. 03. 1931, ш. Гомели ЧШС Беларусия, ваф. маълум нест), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1970), дотсент (1973). Соли 1954 шӯбаи забон ва адабиёти факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1954–1958 муаллими мактаби миёнаи № 1 н. Шаҳринав, 1958–1964 муаллими омӯзишгоҳи рассомии ш. Душанбе буд. Солҳои 1958–1962 дар шӯбаи ғоибонаи Донишкадаи фарҳангшиносии ш. Ленинград, 1964–1967 дар аспирантураи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе таҳсил намудааст. Солҳои 1967–1976 ба ҳайси муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Аз соли 1976 ба Донишкадаи санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода ба кор гузашт ва фаъолияти омӯзгориашро ҳамчун муаллими ҳамкор дар донишкадаи омӯзгорӣ давом дод. Муаллифи зиёда аз 20 кори илмӣ, илмию оммавӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмию назариявии ҷумҳуриявӣ ва умумиттифоқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо унвони фахрии «Ходими хизматнишондодаи маорифи ЧШС Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ЧШС Тоҷикистон кадр карда шудааст.

БОБИЕВ Гуломқодир Муккамолевич (тав. 17. 03. 1960, н. Ваҳдат), кимиёшинос ва биологӣ маъруфи тоҷик, номзади илмҳои химия (1996), доктори илмҳои биология (2000), профессор (2004), узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон (2004). Солҳои 1978–1983 дар факултети химияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1977–1978 лаборанти хурди кафедраи химияи

органикӣ ва биологии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1979–1990 лаборант, муҳандис, ходими хурди илмӣ ва ходими илмии кафедраи химияи органикии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1990–1992 мудири лабораторияи ширкати «Хайём», 1992–1996 директори корхонаи хурди «ЗАНД», 1997–1999 мудири лабораторияи пайвастагиҳои табиӣ Институти химияи АИ ҶТ буд. Аз соли 1999 то ба имрӯз ҳамчун дотсент, профессор, мудири кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, декани факултети химияи ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Дар риштаи синтез ва омӯзиши хосиятҳои биологии пептидҳои хурдмолекулаи дорои фаъолияти ҳормонҳои тимус ва пайвастагиҳои биокоординатсионии онҳо бо ионҳои металлҳои аз назари биологӣ фаъол тадқиқоти илмӣ бурдааст. Дар асоси тадқиқотҳои дорувориҳои дорои хосияти ангезанда ва ба низом оварандаи масуният ҳосил намудааст. Тимогар, ферунол, тимофер, тимотсин ва акарасидии бобибад аз ҷумлаи дорувориҳои ҳосилнамудаи ӯ мебошанд, ки 4 номгӯи онҳо соли 2008 дар амалияи байторӣ мавриди истифодаву санҷишҳои пеш аз клиникӣ ва клиникӣ қарор гирифтаанд. Соли 2009 истеҳсоли саноатии дорувориҳои тимогар ва тимотсин оғоз шудааст. Муаллифи як монография, 255 кори илмӣ ва илмию методӣ, 5 дастури таълимӣ, аз он ҷумла 2 дастури таълимӣ оид ба таҳлилҳои фармасевтӣ мебошад. Таҳиягари 12 барномаи таълимӣ дар факултети химияи донишгоҳи омӯзгорӣ аст. Бо роҳбарии ӯ 5 нафар рисолаи номзади худро ҳимоя кардаанд. 10 ихтирооти ӯ дар Идораи патентии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта шудаанд. Соли 2000 ғолиби конкурси ихтироъкори беҳтарини Тоҷикистон буд. Барои хизматҳои арзандааш дар соҳаи илм ва таълим бо медали тиллои Созмони Байналмилалӣ Моликияти зеҳнӣ, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2004) ва «Аълочии тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2009) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Нишондодҳои методӣ доир ба кимиёи узвӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Краткий курс теоретических основ физических и физико-химических методов фармацевтического анализа (учебное пособие). Д., 2006; Руководство по физическим и физико-химическим методам фармацевтического анализа (учебно-методическое пособие). Д., 2009; Иммуноактивные пептиды и их координационные соединения в медицине, М., 2009.

БОБИЕВ Холмурод Абдувадулович (тав. 29. 11. 1963, н. Ваҳдат), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (1999). Солҳои 1981–1986 дар факултети химияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1986–1994 корманди илмии Институти химияи ба номи В. Никитини АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муаллими фанни химияи мактаби миёнаи № 5 н. Ваҳдат, 1994–2001 тадқиқотчи корхонаи хурди «Занд», 2001–2007 ходими пешбари илмии Институти илмҳои табиӣ назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Аз соли 2007 то ба имрӯз иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи методикаи таълими химияи ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Муаллифи 30 мақолаи илмӣ ва соҳиби як ихтироот (патент № 227tj) – доруи иммуноангезандаи ферунол мебошад.

Оид ба синтези баъзе хусусиятҳои биологии пептидҳои иммунофаъоли каммолекула тадқиқоти илмӣ анҷом додааст.

Ас.: Изучение различных методов удаления карбобензоксигруппы при синтезе нового аналога бурсина // Доклад АН Республики Таджикистан, Т. 39. Д., 1996; Синтез и иммуногенные свойства комплекса низкомолекулярного иммуноактивного пептида с железом // Доклад АН Республики Таджикистан, Т. 11. Д., 1997; Способ получения иммуностимулирующего препарата Ферунол // Патентный вестник, №10. Д., 1998; Модификация метода активированных эфиров для синтеза дипептида валил-триптофан // Доклад АН Республики Таджикистан, Т. 12. Д., 1998; Метод изучения взаимодействия триптофана с ионом железа // Маводҳои конференсияи илмӣ-амалии «Проблемаҳои таълими тафриқа». Д., 2009.

БОБИЕВ Худододагӣ (тав. 1935, ш. Душанбе, ваф. 1992, ш. Душанбе), файласуфи тоҷик, номзади илмҳои фалсафа (1975). Соли 1965 факултети таъриху филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1966–1969 аспиранти донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1970–1975 дар кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии тиббии ш. Душанбе ба номи Абуали ибни Сино кор кардааст. Солҳои 1976–1992 дотсенти кафедраи марксизм-ленинизми Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 30 асару мақолаи илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои баланд бардоштани сатҳи мадания-техникии деҳқонон, қонуниятҳои сохтмони коммунизм мавриди баррасӣ қарор дода шудааст.

Ас.: Инкишофи ҳаматарафаи гармоникӣ сохтмони ҷамъияти коммунистӣ. Д., 1985; Меҳнати коркунони комплекси агросаноатӣ дар замони ҳозира. Д., 1989; Омили инсонӣ: мафҳум, моҳият ва роҳҳои фаъолгардонии он. Д., 1990.

БОБО НАСРИДИНОВ (тав. 20. 12. 1933 д.Ғарибаки н. Панҷакент, ваф. 25. 03. 1992) ба ҷаҳон омадааст. Соли 1959 факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе, соли 1975 шӯъбаи рӯзноманигории Маскавро хатм кардааст. Фаъолияти меҳнатиро аз муаллими оғоз намуда, баъдан ба рӯзноманигорӣ гузаштааст. Ходими адабӣ, мудири шӯъба, котиби масъул, ҷонишини муҳаррири рӯзномаи

«Маъориф ва маданият», мудири бахши очерку публицистикаи маҷаллаи «Садои Шарқ», ҷонишини сармуҳаррири маҷаллаи «Коммунисти Тоҷикистон» ва мудири шӯъбаи матбуоти КМ ҲКТ будааст. Чанде сармуҳаррири «Газетаи муаллимон»-ро ҳам бар уҳда доштааст.

Муаллифи маҷмуаи очерку ҳикояву қиссаҳои «Рози дил» (1965), «Ҷароғҳои Пули Сангин» (1967), «Оҳубарра» (1971), «Ба истиқболи Офтоб» (1972), «Дар зери осмони қабуд» (1973), «Ҷуфти ситора» (1975), қиссаи «Акси садо» (1979), «Дил барои наққорист» (1985), «Модари ҷон» (1985), «Ман фарзанди туям» (1986) ва ғ. мебошад, ки ҳар кадоме ба тасвиру таҳқиқи масъалаҳои муҳими ҳаёти мардуми деҳот бахшида шудаанд. Намоишномаҳои «Лолаҳои арғувонӣ» ва «Як рӯзи китоб» ба қалами ӯ тааллуқ доранд, ки дар театри мазҳакавӣ-муסיқии ба номи Камоли Хуҷандӣ сахнагузорӣ шудаанд.

Асарҳои М. Нуайме «Безуриёт», И. Наверли «Чавоне аз даштҳои Салск», А. Абубакр «Нози гардани Сарвинозам», драмаҳои Жан Ануй «Антигона» (1971), А. Чехов «Ваня тағо» (1973), Ч. Айтматов ва Қ. Муҳаммадҷонов «Қуллаи Фудзияма» (1974)-ро ба тоҷикӣ гардондааст. Ӯ аълоҷии маорифи СССР. Бо медалу ифтихорномаҳои гуногун мукофотонида шудааст. Аз соли 1975 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон буд.

БОБО ҲОҶӢ (тав. 1. 05. 1928, д. Похути н. Айнӣ), шоир. Соли 1951 шуъбаи филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм кардааст. Баъдан ходими адабӣ, мудири шуъба, котиби масъули рӯзномаҳо ва маҷаллаи «Машъал», муҳаррири калони радиои тоҷик, муҳаррири калон ва мудири шуъбаи нашриёти «Ирфон»-у «Маориф» будааст. Солҳои охир дар нашриёти «Адиб»

кор мекард.

Шеърҳои аввалинаш аз соли 1949 ба таърифи расидаанд. Муаллифи китобҳои бачагон «Раҳмат ба Ватан» (1958), «Бузи айнақдор» (1961), «Шукуфаҳои чаман» (1965), «Гурбаи гелосбон» (1971), «Садарӣхон» (1980) ва ғ. мебошад.

Ашъораш дар маҷмуаҳои «Насими баҳорон» (1956), «Изҳори муҳаббат» (1962), «Гули хуршед» (1974), «Нони ҳалол» (1978), «Осиёи чашма» (1984), «Паймона» (1986), «Дурри ятим» (1988), «Ашки булбул» (1990), «Пешдаргирон» (1998) ва ғ. ҷоп шудаанд. Чанд китоби очеркаш ҳам ба таърифи расидааст. Шеърҳои ба русӣ тарҷумашудааш дар китобҳои «Признание в любви» (1970) ва «Честный хлеб» (1987) интишор ёфтаанд.

Иддае аз офаридаҳои ба забони халқҳои дигар тарҷума ва ҷоп шудаанд. Соли (1987) интишор ёфтаанд. Иддае аз офаридаҳои ба забони халқҳои дигар тарҷума ва ҷоп шудаанд. Соли 1987 нашриёти «Маориф»-и Ашқобод китоби шеърҳои «Чаманҳои помир»-и ӯро ба забони туркманӣ ҷоп кардааст. Осори алоҳидаи Н. Некрасов, С. Есенин, Абай, Л. Украинка, Зулфия, А. Сурков, Г. Абашидзе, С. Михайлков, М. Исаковский, қиссаҳои А. Загребалний «Водии хобҳои дароз», Ш. Бейшеналиев «Барраҷаи шохдор», В. Гавс «Муки майдаҳақ»-ро ба тоҷикӣ ба тоҷикӣ гардондааст.

Тарҷумаи эпоси ҳиндӣ «Рамајана» низ ба қалами ӯ тааллуқ дорад. Ӯ аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон, Ходими шоистаи маданияти Тоҷикистон (1988). Бо чанд нишону ифтихорномаи ҳукумати қадр карда шудааст. Аз соли 1954 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

БОБОЕВ Адхам Сафарович (тав. 11. 06. 1935, д. Зимтуди н. Панчакент), физики тоҷик, доктори илмҳои физика ва математика (1981), профессор (1983). Соли 1957 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1958–1960 дар мактаби олии сиёсӣ ҷарбии назди Совети Вазирони ИҶШС дар ш. Свердловский таҳсил намудааст. Солҳои 1961–1964 аспиранти Институди физикаи АИ ҶШС Озарбойҷон буд. Солҳои 1966–1988

ҳамчун мудири кафедраи физикаи Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 1989 вазифаи мудири кафедраи воситаҳои техникаи таълимро дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев ба уҳда дошт. ӯ раванди таълимро бо воситаҳои техникаи дар ҳамаи факултетҳои донишгоҳ таъмин мекард. Муаллифи зиёда аз 200 корҳои илмӣ, илмию методӣ ва 11 ихтироот буд. Тадқиқотҳои ӯ омӯхтани хосиятҳои нурафканӣ ва нурфурӯбарии кристалҳои фосфорӣ, усули пайдо кардани пардохти ниҳоят тунук ($40\text{--}50 \text{ \AA}$) ва тадқиқи хосиятҳои электрофизикии онҳо, омӯзиши хосиятҳои электрооптикии кристалҳои моеъсифатро ташкил меод. Панҷ ихтирооти ӯ дар истеҳсолот татбиқ шудаанд. Аъзои Шурои илмӣ бахши кристалҳои моеъи АИ ИҶШС (1979) буд. Барои хизматҳои бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» мушарраф гардидааст.

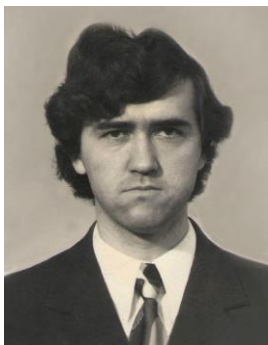

БОБОЕВ Вайдулло (тав. 04. 06. 1936, д. Кулкенти н. Исфара, ваф. 19. 03. 2008, ш. Душанбе), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1978), дотсент (1989). Солҳои 1955–1960 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1960–1966 ассистент, 1966–1968 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ, 1968–1975 муаллими калони кафедраи физикаи назариявии донишкадаи номбурда, 1975–1976

аспиранти Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Москва, 1976–1987 муаллими калони кафедраи физикаи назариявӣ, 1987–1996 мудар ва дотсенти кафедраи методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Соли 1996 ба нафақа баромадааст. Оид ба корҳои берунасинфӣ аз радиотехника ҳамчун воситаи ташаккули лаёқати хонандагон кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 90 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1989) ва раҳматномаҳои раёсати донишкадаи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

Ас.: Радиоэлектроника дар хоҷагии қишлоқ. Д., 1973.

БОБОЕВ Георгий Юнусович (тав. 25. 08. 1948, ш. Душанбе), физики тоҷик, номзади илмҳои физика-математика (1976), дотсент (1978). Солҳои 1966–1970 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1971–1975 аспиранти Институти кристаллографияи АИ ИҶШС, 1975–1976 ассистент, 1976–1978 муаллими калон, 1978–1989 дотсенти кафедраи физикаи умумӣ, 1990–1992 дотсенти кафедраи физикаи эксперименталии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраев буд. Оид ба масъалаҳои нейронографикии феррошинели бисёркомпонента ва дигар паҳлуҳои соҳаи кристаллографияи корҳои илмию тадқиқотӣ бурдааст. Зиёда аз 28 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ нашр кардааст. Бо раҳматномаҳои раёсати донишкадаи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

БОБОЕВ Қодир (тав. 25. 11. 1950, д. Рарзи н. Айнӣ), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1984), дотсент (1986). Солҳои 1967–1972 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1972–1977 ассистенти кафедраи математикаи ҳисоббарорӣ, 1977–1980 аспиранти кафедраи номбурдаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд, ки бо роҳмати донишкада ба Маркази ҳисоббарории шӯъбаи дар Сибирбудаи АИ ИҶШС фиристода мешавад. Солҳои 1980–1986 ҳамчун муаллим ва муаллими калон, аз соли 1986 дотсенти кафедраи математикаи ҳисоббарорӣ, 1988–1991 муовини декани факултети математикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт кор мекунад. Солҳои 1993–1995 вазифаи ходими калони шӯъбаи илми Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраевро ба уҳда дошт. Аз соли 1996 дар яке аз мактабҳои олии ш. Новосибирски Федератсияи Россия фаъолият мекунад. Муаллифи зиёда аз 30 таълифоти илмию методӣ аст.

Ас.: Обратная задача для P_1 – приближения кинетического уравнения переноса // В кн.: Исследование корректности обратных задач в некоторых операторных уравнениях, Новосибирск, 1982; Алгоритм ва тарзи пешниҳоди он // Мактаби советӣ, 1987, №2; Конечно-разностный метод решения обратной задачи для P_3 – приближения кинетического уравнения переноса // Доклад АН Тадж. ССР, 1990, Т. 33. № 11.

БОБОЕВ Қурбонбой Фозилович (тав. 10. 03. 1965, д. Далёни Поёни н. Ғонҷӣ), файласуф ва сиёсатшиноси тоҷик, номзади илмҳои фалсафа (1997), дотсент (1998). Соли 1988 факултети филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1988–1991 ассистенти кафедраи фалсафа ва солҳои 1992–1992 аспиранти донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Солҳои 1995–1997 вазифаи ассистент, 1997–1998 муаллими калон, 1998–2007 дотсент, 2008–2009 мудирӣ кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 20 асару мақолаи илмӣ мебошад. Дар таълифотҳояш андешаҳои сиёсии

Низомулмулк ва масъалаҳои ташаккули ҷомеаи шаҳрвандиро дар Тоҷикистон баррасӣ кардааст.

Ас.: Назарияи сиёсии Низомулмулк. Д., 1999; Масъалаҳои рӯзмарраи ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон. Д., 2009.

БОБОЕВ Михаил Израилович (тав. 23. 02. 1925, ш. Самарқанд, ваф. маълум нест), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1966), дотсент (1968). Соли 1955 факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1942–1944 курсанти мактаби ҳарбии ҳавоии ш. Ворошиловград, 1944–1945 курсанти мактаби ҳарбӣ-техникии ҳавоии ш. Кизил-Орда, 1945–1949 техники авиатсионии ш. Сахалин буд. Солҳои 1955–1960 ҳамчун

муаллими иқтисоди сиёсии техникуми ш. Сталинобод, 1960–1991 муаллими калон, дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1972–1980 вазифаи мудири кафедраи иқтисоди сиёсии донишқадаи номбурдaro ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 40 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Барои хизматҳояш бо 5 медал, нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва «Барои муваффақиятҳои аъло дар кор» қадрдонӣ карда шудааст.

БОБОЕВ Нӯъмон (тав. 19. 10. 1917, д. Пӯлодони н. Конибодом, ваф. соли 1984), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1968). Соли 1938 факултети физика ва математикаи Донишқадаи омӯзгории ш. Сталинободро хатм кардааст. Солҳои 1935–1936 дар техникуми тиббӣ, 1936–1937 дар курси марксизм-ленинизм аз фанҳои физика ва математика дарс гуфтааст. Солҳои 1941–1945 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок

дошт. Солҳои 1945–1947 мудири шуъбаи маорифи н.Конибодом, 1947–1948 котиби дуҷуми Ҳизби коммунистии н. Конибодом, 1949–1951 котиби ташкилоти ибтидоии коммунистии комбинати маҳсулотгайёркунии н. мазкур буд. Аз соли 1951 ҳамчун муаллими математикаи элементарӣ дар Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Ҳамзамон пас аз Ҷумҳурии рисолаи номзадияш дар Донишқадаи политехники Тоҷикистон дотсенти кафедраи математикаи олӣ буд. Муаллифи 10 мақолаи илмию методӣ ва ҳаммуаллифӣ як дастури методӣ аст. Оид ба тақомули математика ва маърифати математикӣ тавассути инкишофи астраномия дар Шарқи Миёна ва Наздик дар асрҳои XV–XVIII кори илмӣ анҷом додааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Корҳои контролӣ аз математикаи элементарӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1964.

БОБОЕВ Шодӣ Азимович (тав. 01. 08. 1960, д. Рарзи н. Айнӣ), шоир ва адабиётшинос, номзади илми филология (2007), узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (2007), узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (2009). Солҳои 1977–1983 дар факултети филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1979–1981 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1983–1985 муаллими адабиёти тоҷики мактаби миёнаи № 211 н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), 1985–1992 директори мактаби номбурда, 1992–1995 ҷонишини директори мактаби миёнаи № 48 ш. Душанбе оид ба таълим, 1995–1997 муаллими алифбои ниёғони мактаби миёнаи № 29 ш. Душанбе, 1997–2002 директори мактаби миёнаи №166 н. Рӯдакӣ буд. Солҳои 2002-2011 муаллими калон ва 2010-2011 иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Ҳамзамон, солҳои 2005–2007 ҳамчун мудирӣ шуъбаи таълимию методии назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2008–2010 мудирӣ кафедраи забонҳо ва иттилооти компютери Донишкадаи тақмили ихтисоси духтурон кор кардааст. Оид ба заминаҳои мифологияи «Шохнома»-и Фирдавсӣ дар дostonҳои асотирӣ ва қаҳрамонӣ тадқиқоти илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 40 асару мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва очеркҳо мебошад. Бо ифтихорномаҳои Вазорати маорифи ИҶШС ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Замимаҳои мифологӣ дар «Шохнома»-и Фирдавсӣ (дар дostonҳои асотирӣ ва қаҳрамонӣ). Д., 2009; Боз баҳор оварам (мачмуаи шеърҳо). Д., 1999; Селоби ғами мижгон (мачмуаи шеърҳо). Д., 2003; Қиссаи нигоҳ (мачмуаи шеърҳо). Д., 2010; Замзамаи Зероб (мачмуаи шеърҳо). Д., 2009; Саволномаҳои имтиҳонӣ барои синфҳои 9–11 (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Муносибати Фирдавсӣ ба Рахшу Симурғ // Адаб, №6. Д., 1992; Мифологияи эронӣ ва қаҳрамонони «Шохнома»-и Фирдавсӣ // Адаб, №3. Д., 1992; Лаҳзаҳои мифологӣ дар дostonҳои паҳлавонӣ // Ахбори АИ ҶТ. Д., 2005, №5; Симоҳои мифологӣ дар «Шохнома»-и Фирдавсӣ // Ахбори АИ ҶТ. Д., 2007, №3; Образи Каюмарс ва авлодони ӯ // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Д., 2007, №3.

БОБОЕВ Юнус (тав. 1920, н. Панҷакент, ваф. 1994, ш. Душанбе), муаллими фанни таърихи сиёсӣ, иштирокчии Ҷанги Бузури Ватанӣ. Солҳои 1939–1940 муаллим ва директори мактаби ибтидоии н. Панҷакент, 1941–1946 хидмати артиши шуравӣ, 1947–1948 инструктори шуъбаи ташвиқотии ҳизби коммунистии вилояти Сталинобод, 1948–1950 шунавандаи мактаби ҳизби коммунистии назди КМ ҲК Тоҷикистон, 1950–1956 муаллими таърихи ҲКИШ-и мактаби ҳизби коммунистии назди КМ ҲК Тоҷикистон буд. Соли 1954 факултети таърихи

Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1956–1960 ҳамчун муовини директори мактаби ҳизби коммунистии назди КМ ҲК Тоҷикистон, 1961–1962 муовини раиси ҷамъияти «Дониши»-и ҶШС Тоҷикистон, 1962–1964 котиби озоди ташкилоти ибтидоии ҳизби коммунистии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1964–1967 муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ, 1967–1979 котиби озоди ташкилоти ибтидоии ҳизби коммунистии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1979–1994 муаллими калони кафедраи таърихи сиёсии донишкадаи мазкур кор кардааст. Бо орденҳои «Ҷанги Бузурги Ватанӣ», «Александр Невский», унвони «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз гардонида шудааст.

БОБОЕВ Юрий Израилович (тав. 02. 11. 1917, ш. Самарқанд, ваф. 1996, ИМА), адабиётшиноси маъруфи тоҷик, дотсент (1953), аъзои Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1956). Соли 1938 факултети коргарии ба номи Сталини назди Донишгоҳи давлатии Самарқанд ва соли 1945 Донишгоҳи давлатии Самарқанд ба номи А. Навоиро хатм кардааст. Солҳои 1932–1937 ҳамчун корманди адабии рӯзномаҳои «Барои коллективӣ», «Пионери Тоҷикистон», «Барои маорифи коммунистӣ», «Комсомоли Тоҷикистон», «Ҳақиқати Узбекистон», 1936–1937 котиби масъули рӯзномаи «Октябр», 1945–1946 котиби илмии Институти таърих, забон ва адабиёти тоҷики филиали АИ ИҶШС ва муаллими Донишкадаи хочагии кишлоқи Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 1947 муаллим, 1948–1951 аспиранти кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. То соли 1992 ҳамчун дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики донишкадаи номбурда кор кардааст. Тахти роҳбарии ӯ якчанд нафар рисолаҳои номзадияшонро Ҳимоя кардаанд. Дар масъалаҳои гуногуни адабиёти тоҷик як силсилаи асарҳо дорад. Муаллифи зиёда аз 350 мақолаи илмӣ, илмию оммавӣ дар масъалаҳои муҳими таъриху назарияи адабиёти тоҷик мебошад. Аз ҷумлаи онҳо «Мирзо Турсунзода» (1961), «Партия, забон ва адабиёт» (маҷмуаи мақолаҳо, 1964), «Садриддин Айнӣ» (1968), «Сипаҳсолори назм» (1971) мебошад. Дар таълиф ва тартиб додани китобҳои дарсии «Муқаддимаи адабиётшиносӣ» (барои мактабҳои олии) (1974) (бо таҳрири иловаҳо 1987, 1992), «Адабиёти советии тоҷик» (барои синфи 10-ум, ҳаммуаллиф) (1952), «Русская литература» (барои синфи 8-уми мактаби тоҷикӣ, ҳаммуаллиф) (1966), ҷилди сеюми асари шашҷилдаи М. Турсунзода ва осори дучилдаи ҷашнии шоир (1980–1981) ширкат намудааст. Инчунин, мутарҷими асарҳои В. Карпинский «Мамлақати мо чӣ хел идора мешавад» (1940), Л. Благой «Пушкин – шоири бузурги миллии халқи рус» (1949), Л. Гумилёвский

«Болҳои қирқунанда» (1951) буд. Бо унвони «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҚШС Тоҷикистон» (1977), нишони «Аълоҷии маорифи халқ» (1964), ду медал ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҚШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

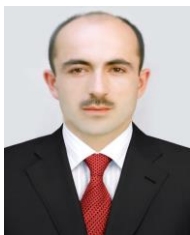
Ас.: Жанри таърихӣ ва романи «Ғуломон»-и С. Айнӣ. Д., 1948; Асосгузори адабиёти советии тоҷик. Д., 1968; Сарояндаи сарзамини офтобӣ. Д., 1978; Эстетика ва қадамҳои насру назми тоҷик. Д., 1988; Дар бораи тарҷумаи асарҳои В. Маяковский // Шарқи сурх, 1950, № 4; «Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ (китоби 1 ва 2) // Шарқи сурх, 1950, № 6; Садои дили шоир // Шарқи Сурх, 1961, № 8; Сухан дар бораи шеърҳои нави шоир // Шарқи сурх, 1969, № 10; Аҳамияти ҷаҳонии адабиёти советӣ // Мактаби советӣ, 1971, № 12; Қувваи ҷонбахши адабиёт // Шарқи сурх, 1964, № 4; Ду проблемаи адабиёт // дар кит. Вопросы современной таджикской литературы, 1971.

БОБОЕВА Зебоҷон Субҳоновна (тав. 10. 11. 1964, деҳаи Тугаланг, ноҳияи Ҷалолоддини Румӣ, вилояти Хатлон). Омӯзгори биология, номзади илмҳои педагогика (2019), хатмкардаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Хучанд ба номи Зебоҷон Ғафуров (1988). Солҳои 1986 - 1988 Котиби озодаи ташкилоти комсомолии ОМКТ №36 шаҳри Панҷакент, сардори шӯъбаи кор бо донишҷӯён ва «ДОСАФ»-и Донишгоҳи давлатии омӯзгории ба номи С. М Киров шаҳри Хучанд (1989 - 1991), назоратчи сифати маҳсулот дар КЧП шаҳри Душанбе (1992 - 1996), сардори шӯъбаи кадрҳои техникуми кӯҳӣ - геологӣ ба номи С. Юсупова ҳамзамон омӯзгори фанни биология, химия дар ш. Душанбе (1996 - 1998), ҷонишини директор оид ба корҳои хоҷагию маъмурии Техникуми кӯҳӣ - геологӣ ш. Душанбе (1998 - 1999, 2005 - 2008), сардори шӯъбаи кадрҳои Омӯзишгоҳи касби Техниқии №28 ш. Душанбе (2008 - 2009). Дар Литсейи касбии алоқаи №5 ш. Душанбе ба ҳайси омӯзгори фанни биология, химия (2009 - 2010), мушовири директор, омӯзгори фанни биология, химия дар Литсейи касби дӯзандагии ш. Душанбе (2010 - 2018) фаъолият намудааст.

Аз соли 2018 то ба имрӯз дар вазифаи ассисент ва омӯзгори калони факултети биологияи кафедраи анатомия ва физиологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Рисолаи илмиро дар мавзӯи «Самтбахшии касбии донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ барои амалигардонии таълиму тарбияи экологии мактаббачагон» дифоъ намудааст.

Бо Ифтихорномаи Вазорати саноат ва энергетикаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1999) ва Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр шудааст (2005).

БОБОЗОДА Илҳомҷон Абдушукур (тав. 1977, н. Варзоб), биологи тоҷик, номзади илмҳои биология. ДДОТ бо номи С. Айниро бо ихтисоси биолог хатм намудааст (2005). Фаъолиятро аз соли 1995 дар мактаби № 2-и н. Варзоб ҳамчун лаборант оғоз намуда, соли 1996 омӯзгори синфҳои ибтидоӣ, 2000 омӯзгори фанни биология, соли 2006

ходими хурди илмии Парваришгоҳи набототи кӯҳии Варзоб, соли 2008 ходими илмӣ, 2009 ходими калони илмии Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2010 директори муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 2, н. Варзоб, солҳои 2017 - 2020 дар вазифаи сардори раёсати маорифи н. Варзоб ва аз соли 2020 инҷониб дар вазифаи декани факултети биологияи ДДОТ ба номи С. Айни кор мекунад. Рисоларо дар мавзӯи «Хусусиятҳои биоэкологӣ ва физиологии анори муқаррарӣ ва хурмои кавказӣ дар шароити Тоҷикистон» дифоъ намудааст (2014). Муаллифи зиёда аз 35 мақолаи илмӣ, иштирокчии беш аз 25 конфронсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ.

Ас.: Растаниҳои субтропикии Осиёи Марказӣ. Д., 2016.

БОБОКАЛОНОВА Рано Норбаевна (тав. 28. 01. 1969, ш. Душанбе) номзади илми филология (2019). Солҳои 1986-1993 дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ҳайси китобдор, 1993-1999 дар мактаби таҳсилоти умумии №4 шаҳри Душанбе муаллими фанни забон ва адабиёти тоҷик, 1999-2005 ҷонишини директор оид ба таълими Маркази тақмили ихтисоси муаллимони идораи маорифи ҳукумати шаҳри Душанбе, 2005—2007 сармутахассис оид ба корҳои

тарбиявӣ дар Идораи маорифи шаҳри Душанбе, 2007-2009 сардори шуъбаи умумӣ ва тарҷумони Вазорати алоқаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2009-2014 ассистент ва муаллими калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айни, 2014-2018 дар вазифаи муовини ректор оид ба корҳои тарбияи ҳамин донишгоҳ ва аз соли 2018 инҷониб дар вазифаи сардори шуъбаи тайёр кардани кадрҳои илмӣ ва илмӣ педагогии ДДОТ ба номи С. Айни ифои хизмат дорад. Бо нишони «Аълоҷии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» тақдир шудааст (2015).

Ас.: «Таълими ибора ва сохтори он» (дастури методӣ). Д., 2021.

БОБОКАЛОНОВА Зонон Каримовна (тав. 13. 09. 1929, ш. Конибодом, ваф. 17. 06. 2005, ш. Душанбе), адабиётшиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1983), профессор (1985), Ходими хизматнишондодаи илми Тоҷикистон (1992), академики Академияи илмҳои байналмилалӣ мактабҳои олий, узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1991), узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (1995). Солҳои 1945–1946 дар шуъбаи тайёри, 1945–1949 дар факултети

забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо дипломи аъло ва стипендияи Сталиний хатм намудааст. Сабак аз устодони бузургу донишманд чун Ш. Хусейнзода, Х. Мирзозода, Н. Маъсумӣ, А. Эшонҷонов, М. Исмаилов ва дигарон дар ниҳоди ӯ як умр нақши неку муассире гузоштааст. Соли 1949 ҳамчун муаллими забон ва адабиёти тоҷики мактаби миёна ба номи С. Айни ва мудири шуъбаи идораи нахустин маҷаллаи бачагон «Пионер» кор кардааст. Солҳои 1950–1954 аспиранти донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Пас аз хатми аспирантура ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсент, профессор ва мудири кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Мавзӯи аввалини тадқиқоти ӯ «Мирсаид Миршакар – адиби бачагон» буд. Адабиёти бачагонаи тоҷик ҳанӯз навбунёд будо ба муқакқиқ эҳтиёҷ дошт. ӯ худро чун як фидоии адабиёти кучаку кӯдак, ба тадқиқи масъалаҳои таърихи он бахшид. Ба тадқиқи танҳо адабиёти бачагона қаноат накарда, оид ба масъалаҳои гуногунии адабиётшиносии тоҷик низ даҳҳо рисолаҳои илмӣ таълиф кардааст. Муаллифи зиёда аз 410 асару мақолаи илмӣ, илмию методӣ, илмию оммавӣ, китобҳои дарсӣ ва дастуру воситаҳои таълимӣ мебошад. Асарҳои «Миршакар - шоири бачагон» (1976), «Симои занон дар адабиёти форсу тоҷик» (иборат аз 5 китоб), «Алломаи ҳунар», «Назар ба таърихи танқиди адабии тоҷику форс», «Некӣ бимонад ёдгор» (маҷмуаи мақолаҳо) ба қалами ӯ мансубанд. Дар тайёр намудани кадрҳои илмию омӯзгорӣ саҳми арзишманд дошта, бо роҳбарии ӯ чандин нафарон рисолаҳои номзадӣ худро дифоъ кардаанд. ӯ узви Кумитаи Ҷоизаи давлатии ба номи Рӯдакӣ, узви Шурои махсуси ҳимояи рисолаҳои доктории Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ва Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Анҷумани шарқшиносон ва бонувони Тоҷикистон буд. Барои хизматҳои бо нишони «Аълоҷии маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон» (1971), унвони «Ходими шоистаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1994), медали «Барои меҳнати шоён» (1970) ва чандин ифтихорномаҳо мукофотида шудааст.

Ас.: Хрестоматия – китоби дарсӣ оид ба адабиёти бачагонаи советии тоҷик. Д., 1971; Детская литература, М., 1982; Адабиёти бачагона, М., 1982; Адабиёти бачагона (Барномаи адабиёти бачагона). Д., 1985; Адабиёти бачагона. Д., 1980; Вассофи бузурги зиндагӣ, М., 1985; Материалҳо оид ба адабиёти бачагонаи тоҷик. Д., 1975; Таджикская детская литература. Д., 1982; Герой и время. Д., 1991; Аз баландҳои кӯхи сарбаланд. Д., 1992; Офтоби сари кӯх. Д.,

1998; Нақши занон дар номаи шоҳон. Д., 1998; Боли ҳунар. Д., 1999; Забон ва сухан. Д., 1999; Назаре ба таърихи танқиди адабиёти форсу тоҷик. Д., 1999.

БОБОРАЧАБОВ Бобоҳон (9-. 09. 1939, н. Ховалинг, вил. Хатлон) биолог, доктори илмҳои биология (2020), профессор. Хатмкардаи факултети биологияи УДТ (1962), солҳои 1962-1972 дар кафедраи ботаникаи ҳамин донишгоҳ ба сифати лаборанти калон ва ассистент фаъолият намуда, соли 1972 шӯъбаи аспирантураи назди Институти ботаникаи АИ ҶТ-ро хатм карда, дар ҳамин Институт ба ҳайси лаборант ва баъдтар коркунӣ хурди илмӣ кор ва фаъолият намудааст. Аз соли 1983 то соли 1986 дар институти ботаникаи АИ ҶТ ба ҳайси коркунӣ калони илмӣ кор кардааст. Аз соли 1987 инҷониб дар кафедраи ботаникаи факултети биологияи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ба сифати омӯзгор, омӯзгори калон, дотсент фаъолият намудааст. Дар солҳои 2005-2008 сарвари кафедраи ботаникаи факултети биологияи донишгоҳи номбурдари ба уҳда дошт. Рисолаи докториро дар мавзӯи «Бриофлора Памира (таксономия, экология, география, эндемизм и вopроси охрани)» ҳимоя намуд (2020). Номбурда ба омӯзиши ушнашаклони Помир корҳои илмӣ тадқиқотӣ бурда, доир ба ин дар конференсияҳои байналмиллалӣ ватанӣ ва семинарҳо маърузаҳо пешниҳод намудааст. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ-методӣ, 6 барномаи таълимӣ ва се монография мебошад.

БОБОХОЧАЕВ Ислом Яъқубович (тав. 25. 08. 1915, ш. Хуҷанд, ваф. 03. 07. 1992, ш. Душанбе), доктори илмҳои тиб (1972), профессор (1977), яке аз аввалин ташкилотчиёни ниғаждорӣ тандурустӣ дар ҶШС Тоҷикистон, Духтури хизматнишондодаи ҶШС Тоҷикистон (1945), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1937 Донишкадаи тиббии ш. Тошкентро хатм карда, то соли 1943 дар хизмати ҳарбии тиббӣ буд. Солҳои 1943–1947 ҳамчун сардори шӯъбаи ниғаждорӣ тандурустӣ вилояти Ленинобод, 1948–1953 ҷонишини вазир ва вазири ниғаждорӣ тандурустӣ ҶШС Тоҷикистон, 1958–1961 сардухтури Беморхонаи клинӣи ҷумҳуриявӣ кор кардааст. Солҳои 1961–1972 дар Институти умумииттифоқӣ тадқиқоти илмӣи гигиенаи иҷтимоӣ ва ташкили ниғаждорӣ тандурустӣ ба номи Семашко (ш. Москва) фаъолият намудааст. Солҳои 1972–1976 ба ҳайси дотсенти кафедраи муҳофизати граждании Донишкадаи давлатӣи омӯзгорӣи ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1976–1987 ҳамчун мудир ва профессори кафедраи физиология ва гигиенаи донишкадаи номбурда кор кардааст. Депутати Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (даъвати 2) буд. Муаллифи зиёда аз 40 асару мақолаи

илмӣ оид ба ташкил ва такмили фаъолияти муассисаҳои таълимӣ ва таъриҳӣ профилактикӣ мебошад. Бо орденҳои «Нишони фахрӣ», «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи 2-юм, медалҳо ва ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

БОГДАНОВ Александр Исхакович (тав. 16. 10. 1939, ш. Душанбе, ваф. маълум нест). Номзоди илмҳои физика-математика, дотсент, физик. Соли 1963 шӯбаи физика ва асосҳои истеҳсолоти факултаи физика - математикаи ДДОД ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1963-1973 лаборант, сипас ассистенти кафедраи физикаи донишгоҳи омӯзгорӣ. Солҳои 1973-1976 дар аспирантураи назди ДДОД ба номи Т. Г.

Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1976-1986 муаллими калон, дотсент, солҳои 1987 -1990 мудири кафедраи физикаи назариявӣ кор кардааст. Аз соли 1990 то охири умраш дотсенти кафедраи физикаи назариявии ДДОТ ба номи Қ. Ҷураев кор кардааст. Соли 1981 рисолаи номзадӣ дар мавзӯи «Исследование электрофизических свойств холестерических жидких кристаллов и диодных структур на их основе» ҳимоя намудааст. Дар давоми фаъолият як воситаи таълимӣ, 6 ихтироот, 14 пешниҳоди рационализаторӣ, ки дар истеҳсолот тадбиқ гадидааст ва беш аз 50 мақолаи илмӣ, илмӣ методӣ аз ҷоп баровардааст. Бо нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

БОБОМУРОДОВА Махбуба Умриевна (тав. 29. 09. 1959, ш. Панҷакент), филолог-методист, номзоди илмҳои филология (2012), хатмкардаи факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (1984). Аз соли 1984 то 1994 дар мактаби миёнаи рақами 19-и н. Бохтар (ҳоло Кушонӣ) муаллими забон ва адабиёти тоҷик шуда кор кардааст. Аз соли 1997 то соли 2006 дар коллеҷи тиббии шаҳри Панҷакент

муаллими забон ва адабиёти тоҷик шуда фаъолият намудааст. Солҳои 2006-2010 дар ДДОТ ба номи С. Айни, 2010-2015 дар ДДЗТ ба номи С. Улуғзода ва аз соли 2015 то ҳол дар кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик ба ҳайси дотсент фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Таҳқиқи этнолингвистии лексикаи ороиши занон дар забони тоҷикӣ» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст.

Ас.: Забони адабии муосири тоҷик (бахши лексикология). Д., 2020, Таълими баъзе масъалаҳои душвори фонетика ва имлои забони тоҷикӣ. Д. 2020, Забони адабии муосири тоҷик (Фонетика). Д., 2020.

БОБОҶОНОВ Рустам Мирзоевич (тав. 28. 03. 1954, ш. Душанбе) номзоди илмҳои иқтисодӣ (1983), дотсент (2005), узви

вобастаи Академияи муҳандисии ҶТ (2019). Хатмкардаи факултети иқтисодии шуъбаи иқтисодиёти сиёсии Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М. В. Ломоносов (1970—75). Солҳои 1975-77 коромӯзи илмии Институти иқтисодиёти Академияи илмҳои СССР, 1977-80 аспиранти рӯзонаи Институти иқтисодиёти Академияи илмҳои СССР, 1981-92 ходими хурди илмӣ, ходими калон, ходими пешбари илмии Институти иқтисодиёти Академияи илмҳои Тоҷикистон, 1992-1996 директори Институти тадқиқоти илмии меҳнати Вазорати меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1997-2015 корманд ва роҳбари якҷанд лоиҳаҳои созмонҳои байналмилалӣ дар Тоҷикистон, 2015 то имрӯз мудирӣ шуъбаи Институти иқтисод ва демографияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.

Аз моҳи сентябри соли 1987 то июни соли 1989 ба ҳайси дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон кор кардааст (ҳамзамон) ва ба донишҷӯёни курси 3 ва 4-уми шуъбаҳои рӯзона ва ғоибона «Усулҳои таълими ибтидоӣ» фанни «Иқтисоди сиёсӣ»-ро таълим додааст. Рисолаи номзадро дар мавзӯи «Проблемаҳои минтақавии тақриристеҳсолкунӣ ва истифодаи қувваи корӣ» дифоъ кардааст (1983).

Ос: Социально-экономические факторы подготовки человека к труду // Дар кит.: Социально-экономические проблемы развития Таджикской ССР. Д., 1984; Проблемы социального отчуждения и развитие человеческого потенциала Республики Таджикистан, 2012; Миграционная ситуация современного Таджикистана // Результаты социо-экономического исследования. Д., 2016; Формирование человеческого капитала и проблемы его использования в Республике Таджикистан. Д., 2017; Совершенствование системы социальной защиты населения Республики Таджикистан в контексте устойчивого человеческого развития. Д., 2018.

БОЗИДОВ Назаршо (тав. 10. 01. 1930, д. Дерзуди н. Рӯшон, ваф. 10. 07. 1992, ш. Душанбе), забоншинос, номзади илми филология (1960), дотсент (1964). Солҳои 1946–1948 ҳамчун муаллими синфҳои ибтидоии мактаби миёнаи д. Барзуд кор кардааст. Солҳои 1948–1952 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1952–1954 ассистенти кафедраи забони тоҷикӣ, 1954–1957 аспирант, 1958–1971 муаллими калон ва дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ, 1974–1986 асосгузор ва аввалин мудирӣ кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1987–1992 ҳамчун дотсенти кафедраи номбурда фаъолият дошт. Ҳамзамон, солҳои 1972–1974 вазифаи муовини декани факултети таъриху филология, 1980–1985 котиби ташкилоти ҳизбии факултети мазкурро дар донишкадаи омӯзгории пойтахт иҷро намудааст. Дар муддати 40 соли фаъолият дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисони соҳаи забоншиносӣ саҳми арзишманди худро гузоштааст. Муаллифу ҳаммуаллифи китобҳои дарсӣ ва илмӣ, зиёда аз 50

мақолаи илмию публисистӣ ва барномаҳои таълимӣ мебошад. Оид ба пуркунандаи бавосита дар забони адабии ҳозираи тоҷик ва дигар масъалаҳои муҳими забоншиносӣ тадқиқоти илмӣ бурдааст. Хизматҳояш бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби Тоҷикистон» (1974), нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1970), медали «Барои меҳнати шоён» ба муносибати 100-солагии рӯзи таваллуди В. И. Ленин, ифтихорномаҳои Вазорати маълумоти олии ИҶШС ва Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон қадрдонӣ карда шудааст.

Ас.: Муқаддимаи забоншиносӣ (Китоби дарсӣ барои факултетҳои филологияи тоҷики мактабҳои олии). Д., 1977; Пайвандакҳо дар забони адабии ҳозираи тоҷик. Д., 1985; Пуркунандаи бавосита дар забони адабии ҳозираи тоҷик. Д., 2000; Забони адабии ҳозираи тоҷик (барои факултетҳои филологияи мактабҳои олии Тоҷикистон, муаллифи қисматҳои «Сифат», «Пайвандак», «Пуркунандаи бавосита»). Д., 1970; Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1, «Фонетика ва морфология» (муаллифи бахши «Пайвандакҳо»). Д., 1981.

БОЙНАЗАРОВ Бойназар (тав.11.01. 1940, деҳаи Асирин, ноҳияи Ишқошими ВМКБ), номзади илми таърих, дотсент. Хатмкардаи омӯзишгоҳи рассомии ш. Душанбе (1965). Баъди хатми омӯзишгоҳ дар ноҳияҳои Ашт ва Вахш ба ҳайси омӯзгори санъати тасвирӣ кор карда, соли 1969 ба факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ дохил шуда,

онро соли 1977 хатм намудааст. Баъдан дар донишгоҳи номбурда ба ҳайси ассистент кор карда, солҳои 1999 - 2003 дар коллеҷи техникӣ, аз соли 2003 то 2015 дар кафедраи меъморӣи Донишкадаи техникӣ ба номи М. Осимӣ кор карда, соли 2015 ба ДДОТ ба номи С. Айнӣ дубора ба кор омада, дар факултаи таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ ба сифати дотсенти кафедраи назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ-бадеӣ кор мекунад. Рисолаи номзадиро доир ба “Таърихи ташаккули инкишофи санъати тасвирии Тоҷикистон” дифоъ намудааст. Муаллифи як монография, шаш китоби дарсӣ аз фанни санъати тасвирӣ барои синфҳои 2-3-4-5-6-7, даҳ дастури методӣ барои донишҷӯён ва бист мақолаи илмӣ - методӣ аст.

БОЙМАТОВ Комилҷон (тав. 18. 01. 1955 н. Ашт, ваф. 16. 05. 2020, ш. Душанбе), муаллими математика. Соли 1991 факултети математики ДДОТ ба Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1992-2020 ҳамчун ассистент, муаллими калон дар кафедраи геометрияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекард. Солҳои 1991-1992 коромӯз-тадқиқотчи Донишгоҳи давлатии ш. Қазон буд. Оид ба масъалаҳои умумии геометрия ва таълими

он дар мактаби олии кори илмӣ мебурд. Муаллифи зиёда аз 20 асар, 40 мақолаи илмӣ, илмию оммавӣ ва фишурдаҳои илмию методӣ мебошад.

Ас.: Ҳалли масъалаҳои математикӣ барои дохилшавандагони мактабҳои олии (ҳаммуаллиф). Д., 1996; Ҳалли масъалаҳо бо ёрии тартибдихии муодилаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2004; Методҳои ҳалли масъалаҳои матнӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Математика. Супоришҳои

тестӣ барои синфи 4 (ҳаммуаллиф). Д., 2013, 2014, 2016, 2018; Математика. Супоришҳои тестӣ барои синфи 5 (ҳаммуаллиф). Д., 2014, 2015, 2019; Практикуми математикаи мактабӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Математика (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Маҳфили математикони ҷавон (ҳаммуаллиф). Д., 2018; Асрори ададҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Масъалаҳои олимпиадаи математикӣ. Синфҳои 5-7 (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Комплекси таълимию методӣ аз фанни геометрияи проективӣ. Д., 2019; Комплекси таълимию методӣ аз фанни геометрияи бисёрченака. Д., 2019; Учебно-методический комплекс по многомерной геометрии. Д., 2019; Геометрия. Ҳалли масъалаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Ҳабдаҳ муодилае, ки оламро тағйир додааст (ҳаммуаллиф). Д., 2020.

БОЙМУРОДОВ Эшнӣёз (тав. 04. 04. 1945, д. Дарбанди н. Бойсуни ҶШС Узбекистон, ваф. 2005, ш. Душанбе), физики тоҷик, доктори илмҳои техникӣ (1999). Солҳои 1963–1967 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1967–1971 ассистент, 1971–1974 аспирант, 1974–1976 муаллими калони кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда буд. Соли 1976 ба кафедраи физикаи Донишкадаи политехникии Тоҷикистон ба кор рафтааст. Муллифи зиёда аз 100 номгӯи корҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимӣ мебошад.

Ас.: Механика. Д., 2003.

БОҚӢ Раҳимзода (15. 05. 1910, деҳаи Сорбоғи ноҳияи Фарм (Рашти ҳозира, ваф. 30. 01. 1980, ш. Душанбе), шоир. Соли 1931 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории Самарқанд таҳсил кардааст. Баъдан дар мактабҳои ноҳияи Фарм муаллим будааст. Соли 1941 факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм карда, дар ҳамон ҷой ба муаллимӣ пардохтааст. Аз соли 1948 мушовири ҷавонони эҷодкори ИН Тоҷикистон будааст ва дар ин ҷабҳа корҳои шоёнро ба сомон расондааст.

Шеърҳои аввалинаш аз охири солҳои 30-юми асри гузашта чоп шудаанд. Соли 1945 маҷмуаи аввалинаш бо номи “Ба фронт» чоп шудааст. Баъдан китобҳои “Иди Ғалаба» (1946), “Солҳои оташин» (1948), “Барги сабз», “Ҳаёт ва сухан» (1955), “Чашма» (1957), достони “Роҳи нури Офтоб» (ҳамроҳи Мирзо Турсунзода, 1964), “Роҳи тайшуда» (мунтахабот, 1966), “Илҳом» (1973), дучилдаи “Осор» (1975-1976), “Шоҳаи гул» (ба форсӣ, 1979), дучидаи “Осор» (1982-1983), “Шеърҳои дostonҳо» (1983) ва ғ. ба таърифи расидаанд.

Драмаҳои “Қиссаи Таърифхӯчаев» (ҳамроҳи Абдусалом Дехотӣ, 1953), “Дар сояи шипанг» (ҳамроҳи Муҳаммадҷон Рабиев, 1954), “Ғаҳворай тилло» (ҳамроҳи Саидсултон Саидмуродов, 1956) ва “Сияҳсувор» (1974)-аш дар театрҳои ҷумҳурии сахнагузорӣ шудаанд.

Муаллифи либреттои “Духтаре аз Душанбе» (ҳамроҳи Шамсӣ Қиём) мебошад, ки Театри давлатии академии опера ва балети бо номи Садриддин Айни ба сахна гузоштааст.

Китоби «Саргузаштҳои Соқӣ» (1973) аз маҳорати баланди ҳаҷвнтгории ӯ дарак медиҳад. Осораш лабрези ғояҳои олии ватандӯстию интернатсионалӣ, дӯстию равобити халқҳо, андешаҳои воли гуманистӣ буда, ашъори абёти гуногунаш ҳамеша вирди забони хурду калонанд.

Ашъори ба забони русӣ тарҷумашудааш дар маҷмуаҳои «Мои песни» (1951), «Родник» (1957), «Зелёный лист» (Москва, 1963), «Путь солнечного луна» (1964), «Чудо» (1971), «С Криши Мира» (Москва, 1973) ва ғ. чоп шудаанд. Осори алоҳидаи адибони рус ва дигар халқҳои шуравиро ба тоҷикӣ гардондааст.

Барандаи Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ (1967), Ҷоизаи комсомоли ленинии Тоҷикистон, соҳиби унвони фахрии Шоири халқии Тоҷикистон (1974). Бо ордени «Байрақи Сурхи Меҳнат» ду ордени «Нишони фахрӣ», медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Советии Олии РСС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

БОҚИЕВ Ҳамза Олимович (Амирҳамзаи ҳоҷӣ Сайидолим, тав. 15. 01. 1969 д. Қазони н. Айнӣ), адабиётшинос, номзади илми филология (2000), дотсент (2013). Солҳои 1987-1989 дар сафҳои артиши собиқ Иттиҳоди шуравӣ хизмат намудааст. Хатмкардаи факултети забон ва адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1990–1995). Коромӯз-тадқиқотчи кафедраи адабиёти

тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1995-1996), аспиранти шӯъбаи рӯзонаи кафедраи адабиёти тоҷик (1996-1999), ҳамзамон муаллим, муалими калони кафедраи забон ва адабиёти тоҷики ДДТТ ба номи А. И. Сино (1996-2001), муд. кафедраи фанҳои гуманитарӣ ва маълумоти умумии Коллеҷи тиббии ш. Душанбе (2001-2005), дотсенти кафедраи забонҳои ДНТ (2005-2008), мудири кафедраи филологияи Коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2008-2009), мудири кафедраи забонҳои тоҷикӣ ва русии ДТТ ба номи ак. М. Осимӣ (2009-2015), мудири кафедраи забон ва адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Айнӣ (2015-2019), дотсенти кафедраи забон ва адабиёти тоҷик (2019-2020), мудири кафедраи забон ва адабиёти тоҷик (аз соли 2020). Ҳамза Боқиев иштирокчи чандин конфронсҳои байналмилалӣ дар шаҳрҳои Машҳад (2010), Язд (2011), Техрон (2011) буда, соли 2015 дар курси бозомӯзии Донишгоҳи Шаҳид Биҳиштии шаҳри Техрон таҳсил намудааст. Номбурда муаллифи зиёда аз 160 мақолаи илмӣ, илмӣ-методӣ ва оммавӣ, инчунин, китобу дастурҳои таълимии «Таърихи адабиёти хорича» (Адабиёти Юнону Рими бостон) (2002, 2018), «Меҳрномаи Душанбе» (2004), «Одам ба одам зиндааст» (2004), «Баландахтар» (2007), «Таърихи адабиёти Амрико» (2011, 2017) ва дастурҳои таълимӣ-методи «Иншо» (2008), Маҷмуи саволномаҳои тести забон ва адабиёти тоҷик (2012), «Иншо ва имло» (2013), Фарҳанги дузабонаи истилоҳоти нақлиёт (2014), «Ойинадори илм» (2020) мебошад. Бо нишонҳои «Аълочии

матбуоти тоҷик» (203), «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2005) ва «Ифтихорнома»-и Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010) тақдир шуда, узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (2010) мебошад.

Ас.: Саромаде дар тамаддуни навин (монография). Д., 2019; Сафарномаҳои «Бар диёри хеш меҳмон омадам» (Бо ҳуруфи кирилӣ ва форсӣ). Д., 2002; «Боз омадам бар диёри хеш». (Бо ҳуруфи кирилӣ ва форсӣ). Техрон, 2007; «Техроне, ки ман шинохтам...» (Бо ҳуруфи кирилӣ ва форсӣ). Д., 2016; Як қадам роҳ то Бухоро. Д., 2019 ва ғ.

БОТАНИКА, кафедра.

Кафедраи ботаника соли 1961 дар заминаи кафедраи зоология таъсис ёфтааст. Сарвари кафедра аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ то соли 1983 узви вобастаи АИ ҶТ, ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон, профессор Шукуров О. Ш. ба уҳда дошт. Сарвари кафедра солҳои 1983–2005 дотсент Султонов С., 2005–2008 дотсент Бобораҷабов Б. ба уҳда доштанд. Аз соли 2008 то ба имрӯз номзади илмҳои биологӣ Ғайратов М. Х. мудири кафедра мебошад.

То имрӯз дар кафедра омӯзгорони зиёде фаъолият кардаанд, ки дар тайёр кардани мутахассисони варзидаи соҳаи биология барои мактабҳои таҳсилоти умумии олии ҷумҳурӣ ва рушди илми биология ҳиссаи арзанда гузоштаанд: профессор Шукуров О. Ш., дотсентон Колесникова П. Д., Вознесенская Е. И., Станюкович М. Б., Султонов С. С., Бобораҷабов Б., Қаҳҳорова Х. Ҷ., Рафиева М. Г., Ғайратов М. Х., номзадҳои илм Иванова Л. В., Хисматулин Б. Г., муаллимони калон Иброҳимова М. И., Олимов Г. Я., Ширяева М., Плеханова А. И., Раҳмонова С. Ҳ., Паллаева Л. М., Муродова М. А., Ортиқов М. О., Аъзамова Ф. Б., Балхова Л. М. Дар тайёр кардани олимони ҷавони соҳаи ботаника олимони намоён аз муассисаҳои илмӣ, ба монанди академик Овчинников П. Н., академик Каримов Х. Х., узви вобастаи АИ ҶТ, профессор Станюкович К. В., профессорон Мамадқулов У. С., Икониқов С. С., Нигмонов М., Ниёзмухамедова М. Б., Абдуллоев А. ва дигарон саҳми калон гузоштаанд.

Олимону омӯзгорони кафедра на танҳо ба корҳои таълиму тарбия, инчунин, ба корҳои илмӣ тадқиқотӣ машғуланд. Онҳо дар ҳалли масъалаҳои илмӣ кафедра – сарватҳои табиӣ набототи Тоҷикистон ва истифодаи оқилонаи онҳо, ки ба масоили асосҳои биологии оқилона истифодабарӣ ва ҳифзи олами набототи Тоҷикистон мутааллиқ аст, иштирокдоранд. Масъалаи зикршуда дар Шурои Ҷамоҳангсозии корҳои илмӣ тадқиқотӣ ба қайд гирифта шудааст ва ҳар сол оид ба иҷрои он ҳисобот пешниҳод мешавад. Олимони кафедра натиҷаҳои тадқиқоти илмӣ худро дар шакли мақолаву фишурдаҳо дар маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ нашр карда, дар конференсияҳои илмӣ амалӣ маърузаҳо мекунанд. Дар иҷрои корҳои илмӣ тадқиқотии кафедра донишҷӯён низ ҷалб карда мешаванд, ки мақолаҳои онҳо якҷоя бо устодон ҷоп мешавад.

Кормандони кафедра дар давоми фаъолияти хеш садҳо мақолаи илмӣ методӣ, васоити таълимӣ, китобҳои дарсӣ, тавсияҳо ва барномаҳоро ба таърифи расонидаанд. Аз ҷумла, профессор Шукуров О. Ш.

китобҳои дарсии «Ситология», «Географияи растаниҳо», «Ботаника» қисмҳои 1–2 ва «Ботаника» ду қисм якҷоя, дотсентон Қаҳҳорова Х. Ҷ., Станюкович М. Б. «Васоити таълимӣ аз ботаника» қисми 1 (барои корҳои лабораторӣ аз анатомияи растаниҳо) бо ду забон – тоҷикӣ ва русӣ ба таъб расонидаанд. Станюкович М. Б. якҷоя бо дигар муаллифон монографияи «Ландшафтҳои Тоҷикистон»-ро бо харитаҳои гуногуни ландшафтии ҷумҳурӣ аз ҷоп бароварданд.

Бо дархости Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон Султонов С., Нигмонов М. китоби дарсии «Ботаника»-ро барои синфҳои 5-6-ум (соли 2000) ва «Биологияи умумӣ» барои синфҳои 11-уми мактабҳои таҳсилоти ҳамагониро тайёр намуда, онро соли 2006-ум аз ҷоп бароварданд. Онҳо нашри дуҷуми китоби «Ботаника»-ро бо тағйироту иловаҳо соли 2005 ба нашр тавсия намудаанд. Султонов С. якҷоя бо дигар муаллифон барномаҳои таълимӣ аз биологияи умумӣ барои синфҳои 10–11 бо тағйироту иловаҳо дар солҳои 1992, 1994, 2000, 2002 ва аз ботаника барои синфҳои 5-6 бо тағйироту иловаҳо дар солҳои 2000, 2002 нашр намудаанд. Аз тарафи Султонов С. С. дастури таълимӣ оид ба машғулиятҳои лабораторӣ аз ботаника, қисми 2, дар соли 2001 ва соли 2009 якҷоя бо Ғайратов М. Х. ва дигар муаллифон «Дастури таълимӣ аз ботаника»-ро ба таъб расонид.

Муаллима Раҳмонова С. Ҳ. «Шарҳи баъзе мафҳумҳои физиологияи растаниҳо» (1991), «Усули таълими баъзе мавзӯҳои биологияи умумӣ» (1993), «Мулоҳизаҳо оид ба биологияи умумӣ» (1993), дастури таълимии «Корҳои лабораторӣ оид ба физиологияи наботот» (1997, 2006) ва дигар корҳои илмиро аз ҷоп баровардааст.

Муаллим Ғайратов М. Х. якҷоя бо дигар муаллифон «Дастури таълимии корҳои лабораторӣ оид ба физиологияи наботот» (2006), «Ҳалли масъалаҳои биологӣ» (2006), «Микробиология» (курси лексияҳо) (2008), «Ҳалли масъалаҳои экологӣ ва биологӣ» (2009), «Дастури таълимӣ оид ба машғулиятҳои лабораторӣ аз ботаника» (2009) ва курси мухтасари генетикаро якҷоя бо Савлатов С., Баротов К. ва Ҷилмаз Ф. аз ҷоп баровардааст.

Кафедраи ботаника бо як қатор донишгоҳҳо ва муассисаҳои илмию тадқиқотии ҷумҳурӣ ва кишварҳои ИДМ алоқаи илмию методӣ дорад. Кафедра таҳассусӣ буда, дар он чунин фанҳо омӯхта мешаванд: «Ботаника-анатомия ва морфологияи растаниҳо», «Ботаника – таснифоти растаниҳо», «Географияи растаниҳо», «Экологияи растаниҳо», «Микробиология», «Физиологияи растаниҳо», «Асосҳои биологии кишоварзӣ», курсҳои махсуси «Набототи Тоҷикистон ва тасаввуроти муосир оид ба фотосинтез», «Ҳифзи табиат», «Экологияи хок», «Ландшафтшиносӣ», «Экологияи кишоварзӣ», «Мамнӯъгоҳҳо ва боғи миллӣ», «Геоэкология», фанҳои таҳассусӣ «Фитопатология», «Вирусология», «Энзимология ва биотехнологияи растаниҳо».

Омӯзгорон дар раванди машғулиятҳо шогирдонро бо асрори мафтункунандаи организмҳои зиндаи наботот шинос намуда, дар онҳо ҷаҳонбинии васеи илмиро ташаккул медиҳанд.

Дар ҷараёни таҷрибаи саҳроӣ омӯзгорон шогирдонро бо олами гуногунранги набототи кишварамон, қонуниятҳои паҳншавӣ, тасмаҳо ва типҳои гуногуни набототи Тоҷикистон, таркиби таснифоти онҳо, гузаштани равандҳои гуногуни физиологӣ дар растаниҳо шинос мекунанд. Шогирдон дар вақти гузаштани таҷрибаи саҳроӣ аз асосҳои кишоварзӣ бо шаклҳои гуногуни хокҳои Тоҷикистон, ҳосилхезии онҳо, агротехникаи гузаронидани кишт, усулҳои парвариши зироатҳои кишоварзӣ шинос мешаванд.

БОЯРШИНОВ Петр Василевич (тав. 14. 09. 1918, вилояти Челябински РСФСР, ваф. 1994, ш. Душанбе), номзади илмҳои таърих (1966), дотсент (1969), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1960 мактаби олии Ҳизби коммунистии ш. Москва хатм кардааст. Солҳои 1953–1955 котиби Ҳизби коммунистии н. Фархор ва Шурободи вилояти Кулоб, 1962–1969 котиби озодаи Комитети Ҳизби коммунистии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1969–1994 дотсенти кафедраи таърихи

ИҶШС, таърихи ватани Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи 2 асар ва як қатор мақолаи илмӣ, илмию оммавӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои ташаккул ва инкишофи кишри зиеӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 20-30-юми асри ХХ баррасӣ шудаанд. Бо ордени «Ситораи сурх» (1944), медалҳои «За боевые заслуги» (1942), «За оборону Москвы» (1944) ва «За трудовую доблесть» (1954) мукофотонида шудааст.

Ас.: Видвижение трудящихся в государственный аппарат – один из путей формирования таджикской интеллигенции (1925–1937). Д., 1964; Коллективы и ударники коммунистического труда завода Таджиктекстильмаш. Д., 1964; Из истории формирования производственно технической интеллигенции в Таджикистане (1928–1958). Д., 1965; Формирование народной интеллигенции Таджикистана. Д., 1965; К вопросу о подготовке и испытании кадров производственно-технической интеллигенции Таджикистана в годы семилетки (1958–1965). Д., 1967.

БУЗУРГЗОДА Лутфулло (тав. 1909, д. Навгилеми н. Исфара, ваф. 12. 11. 1943, д. Прудкаи вилояти Витебски ҶШС Белорусия), забоншинос ва адабиётшиноси муосири тоҷик. Маълумоти миёнаро

дар Исфараю Қазон ва олиро дар Самарқанду Ленинград гирифтааст. Ӯ чанд гоҳ муҳаррири нашриёт ва, асосан, муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ва ба сифати ходими илмии Маркази тоҷикистони АИ ИҶШС кор мекард. Аъзои ҳайати таҳририяи маҷаллаи «Шарқи сурх», раиси бахши танқид ва адабиётшиносии Иттиҳоди нависандагони Тоҷикистон, раиси кумитаи ҷумҳуриявии иттифоқҳои касабаи ходимони илм ва мактабҳои олии Тоҷикистон буд. Соли 1941 ихтиёран ба ҷанг рафта, дар майдони муҳориба ҳалок гардид. Дар забоншиносӣ, шевашиносӣ, фолклор ва адабиётшиносӣ осори нисбатан зиёде боқӣ гузоштааст: «Зада дар забони адабии тоҷик», «Фонетикаи забони адабии тоҷик» (1940), «Морфологияи забони тоҷикӣ» (1941), «Синтаксиси забони тоҷикӣ» (1942), «Шеваи тоҷикони Чилгазӣ» (1936), «Шеваи Ворух», «Дар бораи шеваи тоҷикони Сӯх», «Шаклҳои феълии якҷанд шеваҳои районҳои шимолӣ», «Шеваи Ленинобод» (1937), «Баъзе хусусиятҳои забони аҳолии Самарқанд» (1938), «Харитаи диалектологияи шеваҳои тоҷикии водии Фарғона» (1939), «Очерки мухтасари диалектологияи тоҷик» (1939), «Чорбайтҳои халқӣ ва хусусиятҳои шеваи Конибодом» (1941), «Гуруғлӣ ва сайри таърихии он», «Достонгӯӣ ва шоири халқӣ Бобоюнус», «Чистонҳо ва зарбулмасалҳои тоҷикӣ» (1940), «Инъикоси шуриши Восеъ дар фолклор» (1941), «Носири Хусрав ҷӯяндаи ҳақиқат ва адолат» (1949), «Ҳоқонии Шервонӣ ва Сайфи Исфарагӣ», «Мақоми «Бӯстон» дар эҷодиёти Саъдӣ», «Рисолаи мусиқии Ҷомӣ ва маданияти мусиқии халқи тоҷик» ва ғ. Вай аз аввалин ташаббускорон ва ҷӯяндагони мазори устод Рӯдакист. «Бузургзода ба Рӯдак рафта он чоро ҳам ба чашми худ дид ва тафтиш намуда маълумотро тасдиқ ва таъкид карда омад. Бо ҳамин ихтилофи чандинасра бартараф шуда, қабри Рӯдакӣ, ки устод Рӯдакӣ аз он ҷост, муайян гардид» (С. Айнӣ, Куллийт. ҷ. 11, кит. 1. – С. 158–159). Ҳамроҳи Х. Мирзозода ва Ҷ. Икромӣ тазкираи «Намунаҳои адабиёт тоҷик»-ро низ тартиб дод, ки он соли 1940, зери таҳрири С. Айнӣ, С. Улуғзода ба таърифи расид. Худи ҳамин сол китоби «Гуруғлӣ»-ро ҳамроҳи М. Миршакар дар Ленинград ба нашр расонд. Аз соли 1940 узви Иттифоқи нависандагони Иттиҳоди шуравӣ буд.

БУРҲОНОВ Раҳим (тав. 29. 06. 1909, ш. Бухоро, ваф. 1973, ш. Душанбе), муаллими забони олмонӣ, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ, разведкачии машҳури шуравӣ дар Олмон. Солҳои 1922–1926 барои таҳсил дар Олмон аз тарафи Ҷумҳурии Халқии Бухоро фириастода шуда буд. Солҳои 1927–1929 дар факултети

коргарии ш. Москва ба номи Сталин, 1930–1936 дар Академияи ҳарбӣ-муҳандисии ш. Москва ба номи Куйбишев таҳсил намудааст. Солҳои 1945–1946 ҳамчун муаллими фанни забони олмонӣ дар факултети забонҳои хориҷӣ, 1945–1946 мудири кафедраи забонҳои хориҷӣ ва муовини директори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко оид ба шӯбаи шабона кор кардааст. Солҳои 1949–1956 бо тухматҳои беасос дар ҳабсхона қарор дошт, ки баъдан бегуноҳии ӯ исбот шудааст. Солҳои 1956–1977 фаъолияти омӯзгориашро дар факултети забонҳои хориҷии донишкадаи омӯзгории пойтахт давом дода, дар тарбияи ҳазорҳо нафар омӯзгорони забони олмонӣ саҳм гузоштааст. Дар солҳои омӯзгорияш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт ӯ «Луғати олмонӣ-тоҷикӣ», «Фонетикаи забони олмонӣ» ва «Грамматикаи мухтасари забони олмонӣ»-ро мураттаб сохта буд, ки бо сабабҳои мухталиф (набудани мутахассисони донандаи забони олмонӣ дар нашриётҳои Тоҷикистон) ин асарҳо нашр нашудаанд. Соли 2010 «Луғати олмонӣ-тоҷикӣ» аз нашр баромад, ки зиёда аз 10 ҳазор калима ва ибораҳои он ба Р. Бурҳонов тааллуқ дорад ва ӯ яке аз ҳаммуаллифони луғати номбурда аст. Барои хизматҳои ӯ бо ордени «Байраки Сурх» ва якчанд медалҳои мукофотонида шудааст.

БҮРИЕВ Маҳмадалӣ (тав. 2. 11. 1954, д. Аловуддини н. Фархор), раиси Кумитаи иттифоқҳои касабии донишгоҳ. Солҳои 1972 – 1973 коргари муассисаи сохтмони №2 трести «Душанбестрой» буд ва ҳамзамон дар курси шабонаи тайёрии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил мекард. Солҳои 1973–1978 донишҷӯи факултети таърихи донишгоҳи номбурда, 1978–1986 муаллими мактабҳои миёнаи №11, №4 ноҳияи Фархор, 1986–2000 мушовир ва нозири шӯбаи маорифи ноҳияи Фархор, 1997–2007 сарвар ва устоди гурӯҳҳои таълимии коллечи омӯзгории Донишгоҳи давлатии ш. Кулоб дар ноҳияи Фархор буд. Аз соли 2007 ҳамчун муаллими калони кафедраи таърихи умумӣ, муовини декани факултети таърих оид ба таълим, 2008–2009 декани шӯбаи тайёрӣ, солҳои 2009–2012 директори китобхона ва 2012–2021 раиси Кумитаи иттифоқҳои касабии омӯзгорон ва кормандони донишгоҳ буд. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1991) ва якчанд ифтихорномаҳо сарфароз карда шудааст.

БУРИЗОДА Эмомалӣ Бозор (тав. 26. 03. 1968, н. Рӯдакӣ), ҳуқуқшинос, номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ (1998), доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ (2009), профессор (2018). Солҳои 1986–1988 ба хизмати артиш даъват гардида дар сафи Қувваҳои мусаллаҳи Иттиҳоди шуравӣ

дар Украина (ш. Николаевск) ва Венгрия (ш. Веспрем) ба сифати механик – водители машинаҳои ҷангии пиёдагардон (БМП) хизмат намудааст. Солҳои 1988-1993 таҳсилро дар шуъбаи ҳуқуқи факултаи таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ давом дода, онро соли 1993 бо дипломи аъло хатм намудааст. Аз соли 1993 ба сифати ходими хурди илмӣ шуъбаи давлат ва ҳуқуқи Институти фалсафа ва ҳуқуқи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, солҳои 1993-1996 аспиранти ҳамин шуъба, аз моҳи март соли 1998 ҳамчун ходими калони илмӣ ва аз декабри соли 1998 ҳамчун мудирӣ шуъбаи давлат ва ҳуқуқ то соли 2006 кор карда, баъдан то моҳи апрели 2011 ба сифати муовини директори Институти навтаъсиси давлат ва ҳуқуқи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамзамон мудирӣ шуъбаи таърихи давлат ва ҳуқуқи Институт шуда кор кардааст.

Аз моҳи апрели соли 2011 инҷониб ба сифати мудирӣ шуъбаи таърихи давлат ва ҳуқуқи Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҶТ фаъолият дорад. Аз соли 1998 ба ин сӯ ба ҳайси омӯзгор, дотсент ва профессори кафедраи ҳуқуқи ДДОТ ба номи С. Айнӣ иҷрои вазифа дорад. Дар мавзӯи «Ташаккул ва рушди ниҳодҳои давлатдорӣ дар Тоҷикистони тошуравӣ» рисолаи докторӣ дифоъ намудааст (2009).

Ас.: Действие мусульманского права в дореволюционном Таджикистане (VIII – начало XX вв.). Д., 1999; Таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон. Қисми 1. Д., (2000. 114 с.); Таърихи афкорӣ сиёсӣ ва ҳуқуқӣ. Д., 2002; Масоили умумии назарияи ҳуқуқ ва давлат. Д., 2003; Некоторые проблемы правового статуса должностных лиц и правовых институтов дореволюционного Таджикистана. Д., 2005; Методические рекомендации и программа дисциплины «История политических и правовых учений» для студентов юрид. факультета РТСУ. Д., 2005; Таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон. Қисми аввал. Д., 2007; История государства и права. Т. 1, часть 1-2. Д., 2007; Таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон барои донишҷӯёни факултаи ҳуқуқшиносӣ. Д., 2008; Становление и развитие институтов государственности на территории Таджикистана (досоветский период). Д., 2008; Судебные институты государственности. Д., 2010; Таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон. Қисми аввал. Д., 2020.

В

ВАЗИРОВ Зокир (тав. 06. 05. 1947, н. Ваҳё, ваф. 2. 09. 2012, Боку), файласуфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1989), профессор (1990). Солҳои 1968–1973 дар факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст.

Солҳои 1974–1976 муаллими мактаби таҳсилоти ҳамагонии н. Вахш, 1977–1980 аспиранти кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1992–1992 дар вазифаи Вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993–1997 мудирӣ кафедраи фалсафаи Донишгоҳи тичорати Тоҷикистон, 1997–1999 ҷонишини Сарвазирӣ Тоҷикистон, 2001–2004 ректори Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон, 2006–2008 ректори Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмати Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 2008–2012 сафири Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Озарбойҷон буд. Муаллифи зиёда аз 10 асару 100 мақолаи илмӣ мебошад. Дар таълифотҳояш масъалаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ фалсафаи калом, таълимоти иҷтимоӣ-сиёсӣ ва ахлоқии Муҳаммад Ғаззолиро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст.

Ас.: Культ Бурхи Вали в Таджикистане. Д., 1976; Таълимоти ахлоқии Калом. Д., 1990; Очеркҳои фалсафаи иҷтимоӣ Калом ва футувват. Д., 1991; Таълимоти иҷтимоӣ-сиёсӣ Калом. Д., 1993; Законодательство о культурах и общественных объединениях. Д., 1994; Фалсафаи иҷтимоӣ (китоби дарсӣ). Д., 2000; Таълимоти Шайхурраис оид ба шогирд ва устод // Мактаби советӣ, № 4, 1981.

ВАЗИРОВ Кабут Вазирович (тав. 15. 11. 1938, н. Ванҷ, ваф. 2019, ш. Душанбе), муҳандис-геологӣ тоҷик, номзади илмҳои геология ва минералогия (1975), дотсент (1981), узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (1999), узви вобастаи Академияи илмҳои муҳандисӣ (2003). Солҳои 1956–1961 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1961–1962 лаборанти донишгоҳи мазкур буд. Солҳои 1962–1998 ҳамчун муаллим, муаллими калон ва дотсент дар ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Дар аспирантураи Институти геологияи АИ Тоҷикистон таҳсил намуда, солҳои 1967–1989 ходими калони илмӣ институти мазкур буд. Солҳои 1989–1998 ҳамчун дотсенти кафедраи муҳофизати табиат ва геозкология, 1998–2002 мудирӣ кафедраи географияи табиӣ, 2002–2004 мудирӣ кафедраи муҳофизати табиат ва геозкологияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ва баъдан чун дотсенти кафедраи минералогия ва петрографияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 180 мақолаи илмӣ методӣ, 4 китоби дарсӣ, 3 дастури таълимӣ ва 2 монография мебошад. Дар асару мақолаҳояш оид ба сангҳои қиматбаҳо ва дигар ҷанбаҳои геологияи тоҷик тадқиқот бурдааст. Ба омӯзиши геология ва маъданҳои сурма, симоб ва тиллои водии Зарафшон машғул аст. Дар конференсияҳои мухталифи байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1999) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Ртутно-сурьяно-золоторудная формация ЦТ и её промышленное значение. Д., 1992; Минералогия ва петрография бо унсурҳои кристаллография (китоби дарсӣ). Д., 1998; Геология ва сарватҳои табиӣ ноҳияи Ванҷ (китоби дарсӣ). Д., 2003; Геология ва палеонтология бо унсурҳои геологияи таърихӣ (китоби дарсӣ). Д., 2003; Заминларза ва муҳити зист. Д., 2003; Кӯхистони Зарафшон. Д., 2009.

ВАЙМАН Семён Теодорович (тав. соли 1924, вил. Одессаи ҶШС Украина, ваф. маълум нест), филолог, номзади илми филология (1957), дотсент (1959), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1950 факултети филологияи Донишгоҳи давлатии ш. Одесса ро ба ҳоли аъло хатм намудааст. Солҳои 1942–1943 курсанти омӯзгоҳи ҳарбӣ, 1943–1944 шунавандаи курсҳои олии ҳарбӣ буд. Солҳои 1944–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат ва дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок кардааст. Дар fronti Ленинград командири баталиён буд. Солҳои 1946–1950 дар Донишгоҳи давлатии ш. Одесса таҳсил кардааст. Солҳои 1953–1963 ҳамчун муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи адабиёти хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор карда, дар тайёр намудани мутахассисони баландхатисоси маълумоти олимдор ҳиссаи худро гузоштааст. Муаллифи 15 кори илмӣ мебошад.

ВАКСЛЕР Аркадий Михайлович (тав. 16. 3. 1921, ш. Симферополи РСФСР, ваф. маълум нест), муаллими варзиш, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1949 Донишқадаи давлатии марказии тарбияи ҷисмонии ш. Москва хатм кардааст. Солҳои 1942–1945 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1949–1953 муовини директори техникуми тарбияи ҷисмонии ш. Душанбе оид ба таълим, 1953–1959 муаллими калон ва декани факултети тарбияи ҷисмонии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1964–1970 декани факултети тарбияи ҷисмонии донишқадаи омӯзгории пойтахт буд. Вакслер А. М. қобилияти баланди ташкилотчигӣ дошт ва дар кори рушди тарбияи ҷисмонӣ дар ҷумҳурӣ хизматҳои назаррас кардааст. Аз соли 1970 ба сабаби ба кори дигар гузаштани аз вазифаи декани факултети тарбияи ҷисмонии донишқадаи омӯзгории пойтахт озод карда шудааст. Барои хизматҳояш бо 5 медал, ордени «Байрақи Сурх», ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва Вазорати маорифи ҷумҳурӣ кадр карда шудааст.

ВАЛИЕВ Абдурахмон Исломович (тав. 11. 8. 1921, д. Шариповаи н. Кушарини Ҷумҳурии Бошқирдистон, ваф. номаълум), муаллими фанни биология. Солҳои 1937–1939 дар факултети корғарии ба номи Сталин таҳсил кардааст. Соли 1941 факултети табиатшиносию географияи Донишгоҳи Самарқандро хатм кардааст. Солҳои 1943–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ дар ҳайати

209 ва 73 гвардияи fronti Украина ҷангидааст ва бо як қатор мукофотҳои ҳарбӣ, аз ҷумла «Ситораи сурх», «Ордени дараҷаи II», ду медали шӯроат «Барои муҳорибаи Беларус» ва «20-солагии ғалаба бар фашизм» сазовор гардидааст. Солҳои 1946–1949 дар Донишкадаи хоҷагии қишлоқи ба номи Куйбишеви Ўзбекистон таҳсил карда, онро бо ихтисоси зоотехник-олим хатм намудааст. Солҳои 1949–1952 сардори заводи аспӣ ш. Сталинобод, 1952–1954 сардори Иподроми ш. Салинобод, 1954–1956 инструктори КМ ҲК Тоҷикистон, 1959–1961 муовини директори совхозии Орҷоникидзе буд. Солҳои 1961–1966 ҳамчун ассистенти кафедраи ботаникаи факултети табиатшиносию географияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1967–1969 муаллими калони кафедраи асосҳои хоҷагии қишлоқ ва дарвинизм кор кардааст. Солҳои 1969–1993 муаллими калони кафедраи зоологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ ва дастурҳои таълимӣ, аз ҷумла «Системаи куттиҳо (канду)» (1973), «Замбӯрпарварии куттигӣ дар Тоҷикистон ва пешомади он» (1984) мебошад.

ВАЛИЕВ Абдусалом (тав. 05. 01. 1947, д. Унҷии н. Хучанд, ваф. 9. 06. 2021, ш. Душанбе), муаррих, мардумшинос, муаррихи илм, номзади илмҳои таърих (1999). дотсент (2003). Аълочии матбуоти Иттиҳоди шуравӣ (1989), Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2003). Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ Ленинобод (ҳозира ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров)-ро хатм намудааст (1968). С-ҳои 1968-69 омӯзгори фанҳои таърих ва ҷомеашиносии мактаби таҳсилоти миёнаи умумии н. Ғонҷи (ҳоло Деваштич), 1969-75 муҳаррир, муҳаррири калони редакцияи таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии сарредакцияи илмӣ Энсиклопедияи шуравии тоҷик, 1975-77 аспиранти Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии АИ Тоҷикистон, аспиранти кафедраи мардумшиносии Донишгоҳи давлатии Маскав ба номи М. В. Ломоносов буд. Солҳои 1975-94 – муҳаррири калони илмӣ, мудирӣ редакцияи таърихи сарредакцияи илмӣ Энсиклопедияи шуравии тоҷик, 1994-97 муаллими калони кафедраи таърихи дунёи қадим ва асрҳои миёнаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 1998-2001 ҷонишини декани факултети таъриху ҳуқуқ, таъриху муносибатҳои байналхалқӣ, 2001-12 декани факултети таъриху муносибатҳои байналхалқӣ, сардори сарраёсати таълимӣ методии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон буд. Аз с. 2013 дотсенти кафедраи таърихи умумӣ донишгоҳи мазкур, аз с. 2017 ба сифати ҳамкор дотсенти кафедраҳои таърихи умумӣ ва методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи ДДОТ мебошад. Муаллифи бештар аз 200 монография, мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ, китобҳои дарсӣ барои мактабҳои олӣ ва дастурҳои методист. Тадқиқоти А. Валиев ба масъалаҳои таърих, таърихи маданият ва мардумшиносии халқи тоҷик бахшида шудаанд.

Соли 1999 дар мавзуи «Мардумшиносии таърихии тоҷикон дар асрҳои XI-XV (дар асоси сарчашмаҳои хаттии асрҳои XI-XV)» рисолаи номзадӣ, с. 2020 дар мавзуи «Инъикоси мардумшиносии халқи тоҷик дар асарҳои муҳаққиқони тоинқилобии рус (асри XIX – аввали асри XX)» рисолаи докторӣ дифоъ намудааст.

Ҳамчун тарҷумон як силсила асару китобҳои дарсиро аз русӣ ба тоҷикӣ ва аз тоҷикӣ ба русӣ тарҷума кардааст. Дар тарҷума ва нашри асари академик Б. Ғафуров «Тоҷикон» ғаёлона ширкат варзидааст. Ӯ иштирокчии як қатор конференсияҳои байналхалқӣ, аз ҷумла конференсияҳои илмӣ «Хучанд-Ленинобод дар тақдири таърихии халқҳои Осиёи Миёна (Хучанд, 1986); «Мақоми Россия дар ташаккули давлатдорӣи тоҷикон» (Д., 2000); «Роҳи бузурги абрешим пайвандгари тамаддунҳо» (Ҳиндустон, 2008) ва ғ. мебошад. Бо ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Абдухамид Джалилович Джалилов. Д., 1996 (ҳаммуаалиф); Мансур Бабаханович Бабаханов. Д., 2001; Профессору Абдухамиду Джалилову 80 лет. Д., 2006 (в соавт.); Общепризнанный ученый и педагог. К юбилею профессора М. Б. Бабаханова. Д., 2011 (в соавт.); Этнографическое изучение таджиков в первой половине XIX века. Д., 2013; Этнографическое изучение таджиков Центральной Азии в новейшее время (1920-2017 гг.). Д., 2018; История древнего Востока. – Д., 2018 (в соавт.); Этнография. Д., 2018 (в соавт.); Археология. Д., 2018 (в соавт.); История древней Греции. Д., 2019.

ВАЛИЕВ Нуралӣ Умарович (тав. 14. 07. 1956, ш. Кулоб), адабиётшинос, номзоди илми филология (1990), дотсент (2000). Солҳои 1977–1982 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1982–1984 ассистенти кафедраи адабиёти рус ва хориҷии донишкадаи номбурда, 1985–1988 аспиранти Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1990–2000 муаллими калон, 2000–2003 дотсенти кафедраи адабиёти рус ва хориҷии Донишгоҳи омӯзгории ш. Кулоб буд. Солҳои 2003–2009 дар вазифаи декани факултети забон ва адабиёти руси донишгоҳи номбурда кор кардааст. Аз соли 2009 то 2012 дотсенти кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳони ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз соли 2013 то ҳол ба сифати мудири кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳони ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Муаллифи 25 асару мақолаи илмӣ ва илмиву таълимӣ мебошад. Дар таълифоти худ масъалаҳои робитаи адабии русиву тоҷикӣ ва дигар масъалаҳои адабиётшиносиро матраҳ кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2006) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Литература народов СССР (Методическое пособие для студентов 5 курса педагогических университетов). Д., 1990; В. Маяковский ва А. Лохутӣ // дар кит. А. Лохутӣ ва назми революционӣ. Д., 1988; Переводы произведений Н. В. Гоголя на таджикский язык // В

кн.: Русская литература и Восток. Д., 2007; Лев Толстой и Восток // В кн.: Запад и Восток. Д., 2009, Литературные связи. Д., 2018.

ВАЛИЕВ Чамшед Абдурасулович (тав. 07. 06. 1993, д. Нури Шарқ, ҷамоати Истиклол, н. Фархор, вил. Хатлон) филолог. Солҳои 2011-2015 дар факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 2015-2017 магистратураи донишгоҳи мазкурро хатм карда, аз соли 2016 то соли 2017 ба сифати мудири кабинети фаннии факултети таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2017-2020 докторанти PhD-и шӯъбаи рӯзонаи кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ ва ассистенти кафедраи номбурда фаъолият намудааст. Дар мавзӯи “Роҳҳои калимасозии исм дар осори Абдулҳамид Самад» паҷӯшиши илмӣ анҷом додааст. Аз соли 2017 ба ин сӯ котиб-коргузори маҷаллаи «Муҳаққиқ» ва аз соли 2020 ба ҳайси муовини декан оид ба корҳои тарбиявии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи беш аз 20 мақолаи илмӣ аст.

Ос. Исмҳои мураккаби тобӣ дар осори Абдулҳамид Самад // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2018, №1 (73), саҳ.117-120; Некоторые лексические особенности эпоса «Гургули» // Вестник педагогического университета. Д., 2018, №1 (73), саҳ.86-91(хаммуаллиф); Пасвандҳои исмсоз дар насри бадеии Абдулҳамид Самад // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2019, №4 (81), саҳ.92-96; Хусусиятҳои морфологии вожаҳои мақолаи «Фардои мактабу маориф»-и Урун Кӯҳзод // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2020, №1 (84), саҳ.59-62; Бедорӣи фикр, ибтидои эҷодиёт ва фаъолияти педагогии Айнӣ//Маҷмаи мақолот (Маводи ҷамоати илмии байналмилалӣ «Устод Садрӣддин Айнӣ поягузори адабиёти реалистии халқҳои Осиёи Марказӣ»). Д., 16-17 апрели соли 2018, саҳ.467-471; Асарҳои насрии Садрӣддин Айнӣ ва ибтидои насри реалистии тоҷик//Маҷмаи мақолот (Маводи ҷамоати илмии байналмилалӣ «Устод Садрӣддин Айнӣ поягузори адабиёти реалистии халқҳои Осиёи Марказӣ»). Д., 16-17 апрели 2018, саҳ.246-254; Баъзе масъалаҳои калимасозӣ аз нигоҳи профессор Шарофиддини Рустам//маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ таҳти унвони «Масъалаҳои мубрами забоншиносии миллӣ» бахшида ба 90-солагии Шарофиддин Рустамов 5.05. 2021. Д., 2021, саҳ.167-175.

ВАРЗИШГОҲ

Бо фармони Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон соли 1936 дар Донишкадаи омӯзгории ш. Сталинобод кафедраи тарбияи ҷисмонӣ ва ҳарбӣ ташкил ва соли 1959 толори варзишӣ сохта шудааст. Соли 2008 бошад, толори варзишӣ пурра аз таъмири асосӣ бароварда шуд. Дар толори варзишӣ аз рӯи чадвал ҳар рӯз дарс гузашта мешавад. Ҳамзамон баъди дарсҳо омӯзгорони кафедра бо донишҷӯёни ҳавасманд аз рӯи намудҳои гуногуни варзиш ҳафтае 3 маротиба машқ мекунанд. Донишҷӯён дар бахшҳои волейбол, баскетбол, гимнастика, шохмот ва тениси рӯйи миз чамъ омадаанд. Айни ҳол баъди дарсҳо зиёда аз 240 нафар донишҷӯён аз рӯйи намудҳои гуногуни варзиш машқ мекунанд. Илова бар ин зиёда аз 300 нафар донишҷӯёни донишгоҳ дар мактабҳои варзишии ш. Душанбе аз рӯйи намудҳои варзиши бокс, футбол, велосипедронӣ, шиноварӣ, гӯштин, варзиши сабук, камонварӣ, таэкван-до ва ғайраҳо машқ мекунанд.

Дар донишгоҳ ғайр аз толори варзишӣ 2 майдони волейбол, майдони баскетбол, брус, турник, ҷойи чаҳиш ба дарозӣ, ҷойи қабули дав барои 100 метр вучуд дорад. Дар варзишгоҳи донишгоҳ ҷойи либосивазкунӣ барои писарон ва духтарон, хонаи методӣ, утоқи шохмотбозӣ ва майдончаи тениси рӯйи миз миз вучуд дорад.

Толор бо плакату шиорҳо, аксҳои варзишгарон ва устодон, расмҳои беҳатарии зидди сӯхтор ороиш дода шудааст.

ВАСИЛЕВ Михаил Василевич (тав. 5. 12. 1918, н. Оленский вил. Хаминский РСФСР, ваф. 16. 10. 1964, ш. Душанбе), муаллими забони англисӣ, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1952 шӯъбаи англисии Донишкадаи якуми забонҳои хориҷии ш. Москва хатм кардааст. Солҳои 1939–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намуда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок кардааст. Солҳои 1952–1957 муаллим, муаллими калони забони англисии факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1957–1964 декани факултети забонҳои хориҷии донишкадаи номбурда буд. Аз ҷониби директори донишкада Солеҳбоев Ҳ., котиби Комитети ҳизбии донишкада Раҷабов С. ва раиси Иттифоқҳои касабии донишкада Яҳёев М. ба фаъолияти омӯзгорӣ, роҳбарӣ ва ҷамъиятии ӯ баҳои баланд дода шудааст.

ВАҲОБОВ Алиҷон Аҳтамович (тав. 17. 09. 1972, ш. Душанбе), муаллими фанни биология. Солҳои 1990–1995 дар шуъбаи география-биологияи факултети географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Қӯраев таҳсил намудааст. Ассистенти кафедраи биологияи умумӣ (1995-1998), мудири кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биология (2010-2011), мудири кафедраи анатомия ва физиология (2010-2018) ва дотсенти кафедраи анатомия ва физиология.

Солҳои 1998–2001 дар аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Мудири кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биология (2010-2011). Мудири кафедраи анатомия ва физиология (2010-2015) дар айни замон дотсенти кафедраи анатомия ва физиология.

Муаллифи 8 дастури таълимию методӣ, мақолаҳои илмӣ - тадқиқотӣ ва фишурдаи корҳои илмӣ дар конферонсҳои илмии ҷумҳуриявӣ ва хориҷӣ мебошад.

Ас.: Аҷоиботи биология. Д., 2010; Истифодабарии бозихои дидактикӣ дар таълими биология. Д., 2011; Методические указания для выполнения лабораторных занятий по возрастной физиологии и школьной гигиене. Д., 2013; Дастурамал барои гузаронидани машғулиятҳои лабораторӣ аз фанни физиологияи синну солӣ ва гигиенаи мактабӣ. Д., 2014; Асосҳои дидактикии тайёрии касбии омӯзгорони оянда зимни истифодабарии бозихои дидактикӣ дар шароити низоми кредитии таҳсилот (дастури методӣ). Д., 2020.

ВЕТРОВА Валентина Вениаминовна (тав. 1945. ш. Москва), раваншинос, номзади илмҳои раваншиносӣ (1976), дотсент (1987). Соли 1967 Донишкадаи омӯзгории ш. Москва хатм кардааст. С-ҳои 1967–1969 ассистенти кафедраи раваншиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1969–1972 аспиранти Институти раваншиносии умумӣ ва педагогии АИП ИҶШС, 1972–1987 муаллими калон, дотсенти кафедраи

раваншиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1987 дотсент ва аз соли 2004 то ба имрӯз профессори кафедраи раваншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Москва мебошад. Муаллифи 30 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Уроки психологического здоровья (Учебное пособие). М., 2001; Во что играть с ребенком до 3 лет (Учебное пособие-гриф Министерства образования РФ). М., 2008; Общение со взрослыми как фактор развития активной речи детей в раннем возрасте // Сб. Вопросы теоретической и прикладной психологии. ЛГУ, 1973.

ВОЗНЕСЕНСКАЯ Елена Ивановна (тав. 26. 08. 1917, ш. Тбилисии Чумхурии Гурҷистон, ваф. маълум нест), биолог, номзоди илмҳои биология (1959), дотсент (1974). Соли 1936 техникуми хоҷагии қишлоқ ва соли 1941 факултети зироатҳои субтропикии Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Гурҷистонро бо баҳои аъло хатм намудааст. Аз июни соли 1941 то ноябри 1941 ҳамчун агроном дар Сухуми ва аз декабри соли 1941 то сентябри соли 1943 дар китобхонаи донишкадаи хоҷагии қишлоқ ба сифати китобхоначӣ кор кардааст. Солҳои 1943–1944 лаборанти кафекаи селекция ва генетикаи донишкадаи мазкур буд. Солҳои 1944–1945 дар ш. Оҷемчири ҶШС Гурҷистон дар маркази илмӣ-тадқиқотии растаниҳои каучукдор ба ҳайси коркунандаи калони илмӣ ва мудиреи шӯбаи селекция фаъолият намудааст. Солҳои 1948–1953 ходими калони илмии боғи ботаникии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1953–1956 аспиранти Институти ботаникаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1956–1960 корманди илмии институти мазкур, 1960–1966 корманди боғи ботаникӣ буд. Солҳои 1967–1993 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафекаи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 16 мақолаи илмӣ аст. Соли 1959 рисолаи номзодашро дар мавзӯи «Хусусиятҳои рушд ва сабзиши баъзе растаниҳои дарахтии Тоҷикистон» дифоъ намудааст. Бо ифтихорномаи Президиуми Шӯрои Олии ҶШС Тоҷикистон (1960) мукофотонида шудааст.

ВОЛӢ (Эгами Назрулло) (тав. 25. 10. 1950, д. Сангчашмаи н. Ҳисор). Соли 1967 мактаби миёнаи деҳа, соли 1982 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе номи Т.Г.Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1973–1980 муаллими синфҳои ибтидоӣ, солҳои 1980–1993 корманди шӯбаи маорифи ноҳия будааст. Аз соли 1993 машғули соҳибкорист. Асарҳои аз соли 1983 чоп мешаванд. Соҳиби маҷмуаҳои «Ба ҷӯи нав об омад» (1983), «Дар хона баҳорам ҳаст» (1999), «Асо чӣ сеҳр дорад?» (2002, 2012), «Аз дафтари Азиза» (2003), «Таҳи қулоҳ чӣ бошад?» (2007), «Саду як ғазал» (2008), «Достони Имоми Аъзам» (2009), «Ай дӯст, кучоиву кучоӣ» (2012) мебошад. Аз соли 2002 узви Иттифоқи нависандагон Тоҷикистон аст.

ВОЛИНСКАЯ Тамара Барисовна (тав. 09. 07. 1939, ш. Кахнаи вилояти Ивановои РСФСР, ваф. маълум нест), биолог, шуравӣ, номзоди илмҳои биологӣ (1974). Соли 1962 факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1969–1975 корманди илмии муассисаҳои илмӣ тадқиқотии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1977–1982 муаллими калон ва дотсенти

кафедраи физиология ва гигиенаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1982 ба Донишгоҳи Липесский ба кор гузаштааст. Муаллифи зиёда аз 16 таълифоти илмӣ аст.

Ас.: Влияние кортикостероидов на некоторые показатели свертывающей системы крови в норме и при поражении печени // В кн. Актуальные вопросы патологии печени. Вып. 3. Д., 1965; К вопросу о функциональном состоянии гемокоагуляции при аутосенсбилизации // В кн.: Проблемы гастроэнтрологии. Вып. 2. Д., 1972.

БОРИС (Калонов Урун Назарович) (тав. 3. 10. 1962, д. Сурхакчашмаи н. Ҳисор). Таҳсилоти ибтидоиро дар деҳа фаро гирифта, баъди хатми мактаби таҳсилоти ҳамагонӣ (1981) вориди факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе шуда, соли 1985 ба итмом расонидааст. Дар оғоз, муддате дар мактаби № 56 н. Ҳисор муаллимӣ карда, сипас дар ҳафтаномаи «Наврӯзи Ватан» ҳам кор кардааст. Сипас ба радио гузашта, солиёне сармуҳаррири идораи «Адабиёт ва ҳунар»-ро ба уҳда доштааст. Айни замон самуҳаррири «Симои мустақили Тоҷикистон» ва ҳафтаномаи «Ҳамрози» аст. Аз аввали солҳои навадуми асри гузашта ба майдони адабиёт ворид омада, нахустин маҷмуаи шеърҳои «Рози бараҳнагӣ» соли 1998 ба чоп расидааст. Дуввумин маҷмуаи ашъораш «Ҷоми гӯё» соли 2001 манзури хонандагон гаштааст. Китобе, ки шоирро густардатар муаррифӣ кардааст, «Дар чор фасли лаҳзаҳо» мебошад, ки соли 2008 чоп шудааст. Шоирест, ки дар баробари таҷриба кардани шеъри суннатӣ майли бештаре ба шеъри сапеду озод дорад ва дар ин самт аз шоирони муваффақ ба ҳисоб меравад. Аз соли 1999 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ВОСИЕВА Рухшона Қурбоновна (тав. 21. 05. 1972, ш. Душанбе), адабиётшиноси тоҷик, доктори илмҳои филология (2016), профессор (2017), хатмкардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо тахассуси омӯзгори забон ва адабиёти арабӣ ва тоҷикӣ (1994). Фаъолияти омӯзгориро дар Донишгоҳи тичорати Конибодом ба ҳайси ассистенти кафедраи забонҳо оғоз карда, ҳамзамон унвонҷӯи кафедраи таърихи адабиёти Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Соли 1999 бо сабаби баста шудани Донишгоҳи тичорати Конибодом фаъолияти кориро дар литсейи №50-и бачаҳои болаёқати шаҳри Конибодом ҳамчун муаллими забону адабиёти тоҷик ва алифбои ниёгон идома дод. Соли 2002 ҳамчун мутахассис оид ба наشري китобҳои Лоихаи бонки ҷаҳонӣ дар соҳаи маориф, 2002 дар Донишкадаи андоз ва ҳуқуқ (ҳоло Донишгоҳи иқтисодии Тоҷикистон) ба ҳайси муаллимаи калони кафедраи забонҳо фаъолият намуд. Соли 2006 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Хусусиятҳои шаклию бадеии «Искандарномаи кабир» дифоъ намуд. Ҳамчунин, соли 2006

Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистонро бо гирифтани таҳсилоти олиии дуум аз ихтисоси ҳуқуқшинос (ғоибона) хатм намуд.

Солҳои 2006-2008 ба ҳайси мудири кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон, 2008-2011 дар вазифаи декани факултети забонҳои Шарқ ва солҳои 2011-2013 ба ҳайси муовини ректор оид ба робитаҳои хориҷии Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода фаъолият кард. Соли 2013 докторанти кафедраи назария ва таърихи адабиёти тоҷики ДДЗТ ба номи С. Улуғзода буда, рисолаи докториро дар мавзӯи «Роман дар бораи Искандар ва инъикоси он дар романҳои халқии «Искандарнома» дифоъ намуд (2016). Сипас ба ҳайси профессори кафедраи назария ва таърихи адабиёти Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода фаъолият кард (2017-2020) ва аз соли 2020 декани факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Барои хизматҳои арзанда ва бенуқсон дар ҷодаи рушди соҳаи маориф ва илм бо нишони Аълочии маорифи Тоҷикистон кадр шудааст. Муаллифи 4 монография, 6 китоби дарсию дастурҳои таълимӣ ва зиёда аз 80 мақолаи илмӣ, илмӣ-оммавӣ ва методӣ мебошад.

Ас.: Девони Насимӣ (дастури таълимӣ). Д., 2005; Романи «Искандарномаи кабир»-и Манучехри Ҳаким. Д., 2008.; Ташкилоти ғайриҳукумати. Д., 2008; (ҳаммуаллифӣ бо Мирзоаҳмедов Ф.); Роҳнамо барои довталабони Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон (маҷмуаи методӣ). Д., 2008; Иншо (Маҷмуаи иншоҳо). Д., 2008., (ҳаммуаллифӣ бо Боқиев Ҳ.); Сарчашмаҳои адабиёти ҷавонмардӣ (китоби аввал) (ҳаммуаллифӣ бо Қ. Восеъ). Д., 2008; Суханварӣ. Д., 2013 (ҳаммуаллифӣ Қ. Восеъ); Муқаддимаи адабиётшиносӣ (дастури таълимӣ-методӣ). Д., 2015. (ҳаммуаллифӣ бо Боев Ш. Э.); Ранний народный роман «Искандар-наме». Д., 2016; Искандарнома (ривояти форсии Каллисфени дурӯғин). (таҳия). Д., 2016; Мероси мондагор (Баррасӣ ва шарҳу таҳлили «Куллиёти осор»-и Абдуманнони Насриддин) (ҳаммуаллифӣ бо Қ. Восеъ). Хучанд, 2018.

Г

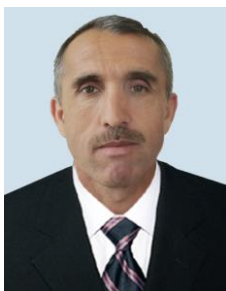

ГАВРИЛКИН Константин Николаевич (тав. 1905, ш. Пензаи РСФСР, ваф. маълум нест), муаррихи шуравӣ, номзади илмҳои таърих (1937), дотсент (1938), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1930 шуъбаи иқтисоди умумии Донишгоҳи 2-юми ш. Москваро хатм кардааст. Солҳои 1930–1931 муаллими таърихи мактаби миёнаи ш. Пенза, 1931–1932 муаллими техникуми механикии ш. Пенза, 1932–1933 муаллими фанни коммунизми илмии мактаби шабонаи ш. Пенза, 1934–1937 аспиранти Институти таърих, фалсафа ва адабиёти ш. Москва, 1937–1940 мудири кафедраи таърихи ИҶШС, 1940–1941 декани факултети таърих, 1941–1960 дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1960 то вафоташ ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи ҶКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин фаъолият дошт. Барои хизматҳояш бо унвони «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз шудааст.

ГАДОЕВ Ғозибек (тав. 18. 10. 1951, н. Қалъаи Хумб), муаллими фанни таърих. Соли 1969 Омӯзишгоҳи омӯзгории шаҳраки Навободи н. Ғармро хатм кардааст. Солҳои 1969–1972 хидмати артиши шуравӣ, 1972–1977 донишҷӯи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1977 то ба имрӯз дар кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ҳамчун ассистент, муаллими калон ва муовини декани факултети таърих оид ба қорҳои таълимӣ фаъолият дорад. Муаллифи зиёда аз 70 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба инъикоси ҳаёти иҷтимоию иқтисодӣ ва фарҳангӣ дар асарҳои С. Айнӣ кори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1993) қадр карда шудааст.

Ас.: Роли матбуот ва садои Тоҷикистон дар роҳи ваҳдати миллӣ, 1996; Манбаи тайёр намудани мутахассисон // Сотсиализм, №3-4, 2001; Шаҳрҳои асримиёнагии Хатлон // Дар кит.: Хатлон дар масири таърих. Д., 2006.

ГАДОЕВ Маḥмадулло Атоевич (тав. 20. 10. 1965, д. Хосабои н. Муминобод), муаллими тарбияи ҷисмонӣ. Солҳои 1982–1983 дар омӯзишгоҳи № 12 ш. Душанбе таҳсил кардааст. Солҳои 1989–1993 мураббии мактаби бачагонаи варзишии н. Муминобод буд. Соли 1998 Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистонро бо ихтисоси муаллими тарбияи ҷисмонӣ хатм намудааст. Аз соли 1999 инҷониб ассистент, муаллими калони кафедраи тарбияи ҷисмонии

ДДОТ ба номи С. Айнӣ аст. Нух маротиба чемпиони Тоҷикистон, Осиёи Миёна ва Қазоқистон оид ба гӯштини миллӣ ва самбо гардидааст.

ГАДОЕВ Нурхон (тав. 15. 11. 1947, д. Порвори ноҳияи Шурубод (ҳоло Шамсиддин Шоҳин), забоншинос, доктори илмҳои филологӣ (2020). Хатмкардаи факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдулло Рӯдакӣ. Дар тӯли солҳои 1970 - 2006 дар мактабҳои миёнаи таҳсилоти умумии ҷумҳурӣ ҳамчун омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик кор кардааст. Солҳои 2006-2008 дар

кафедраи забони тоҷикии факултаи филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба ҳайси ассистент ва омӯзгори калон фаъолият дошта, 2006-2008 унвонҷӯи кафедраи забони тоҷикии ҳамин донишгоҳ буд. Солҳои 2008-2010 дар ДДЗТ ба номи С. Улуғзода кор кардааст. Аз соли 2010 то кунун дотсенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Дар мавзӯи “Лексикаи лаҳҷаи Тағнов» (2009) рисолаи номзадӣ ва зери унвони “Хусусиятҳои луғавию семантикӣ ва сохтори воҳидҳои фразеологӣ дар лаҳҷаҳои ханубии забони тоҷикӣ (минтақаи Кулоб) « (2019) рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Ба Ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр шудааст (1988).

Ас: Лексикаи лаҳҷаи Тағнов. Д., 2012; Таҳлили луғавию семантикии матн (китоби дарсӣ барои донишҷӯёни риштаи филологӣ). Д., 2016; Услубшиносӣ (китоби дарсӣ барои донишҷӯёни риштаи филологӣ). Д., 2017; Баъзе хусусиятҳои воҳидҳои фразеологӣ дар лаҳҷаи ханубии Кулоб. Д., 2017.

ГАНҶАКОВА Матлуба Ганҷаковна (18. 04. 1978, д. Зугванд, н. Ишкошим). муаррих, номзоди илмҳои таърих. Соли 1995 мактаби миёнаи № 5 н. Ишкошимро хатм намудааст. Солҳои 2003-2008 донишҷӯи факултети таърихи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ буд. Солҳои 2009-2012 аспиранти кафедраи таърихи халқи тоҷик буд. Дар мавзӯи

адабиёти ёддошти чун маъҳаз дар таърихи омӯзиши ҷанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997 дар Тоҷикистон кори илмӣ-тадқиқотӣ анҷом додааст. Аз соли 2021 мудири кафедраи умумидонишгоҳии таърих ва ҳуқуқи ДДОТ ба номи С.Айнӣ аст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмию методӣ мебошад.

Ас.: Ваҳдат пояи миллат аст. // Ҷамрози чавонон №2 (50). Д., 2010; Бозсозӣ ва шикасти он. // Маърифати омӯзгор. Д., 2010; Он ҷангро дар таърих ҳамто набуд. Омӯзгори чавон // №17

(984), 8 майи 2018; Инъикоси вазъияти сиёсии аморати Бухоро дар осори Аҳмади Дониш. Маводи конфронси илмӣ-назариявии ҷумҳуриявӣ дар мавзуи «Аҳмади Дониш дар сарғаи гузариш аз донишҳои таърих ба илм». Д.: ДДОТ, 2018. С. 90-95. Заключительный этап мирного урегулирование в мемуарной литературе. Вестник Таджикский государственный педагогический университет. серия общественных и гуманитарных наук. Д., 2018. № 4 (76). - С. 228-231; Саҳми СММ дар муътадилсозии авзои сиёсии солҳои 90-уми асри ХХ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Вестник Таджикский государственный педагогический университет. Серия общественных и гуманитарных наук. Д., 2019. № 1 (78). -С. 142-145; Фаъолияти Комиссияи оштии миллӣ дар таҳкими сулҳ ва давлатдорӣ миллӣ. Вестник Таджикский государственный педагогический университет. серия общественных и гуманитарных наук. Д., 2019. № 1 (78). -С. 183-186.

ГЕСЕЙНОВА Татьяна Владимировна (тав. 24. 03. 1953, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (1999), профессор (2002). Соли 1974 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1974–1976 муаллими мактаби миёнаи № 29 н. Вахш, 1977–1980 мураббии мактаби миёнаи № 31 ш. Душанбе, 1980–1996 муаллими кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти руси Донишгоҳии давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1985–1988 дар аспирантура дар ш. Москва таҳсил дошт. Солҳои 1996–1998 ҳамчун дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) кор кардааст. Аз соли 1999 профессори кафедраи номбурда мебошад. Муаллифи якчанд корҳои илмӣ ва методӣ оид ба масъалаҳои методикаи таълими забони русӣ аст.

Ас.: Практикум по русскому языку для занятий в национальных группах подготовительного отделения пединститута. Учебное пособие в 2-х ч. Д., 1990; Введение в практическую психолингвистику. Учебное пособие. Д., 2002.

ГЕОГРАФИЯ, кафедра.

Кафедраи география моҳи сентябри соли 2009 дар натиҷаи муттаҳид намудани кафедраи географияи табиӣ ва географияи иқтисодӣ таъсис ёфта, мудири аввалини кафедра н.и.и. Ақобиров Ш. таъин гардида буд.

Равияи географияи иқтисодӣ аз рӯзи таъсисёбии факултет – аз соли 1936 то имрӯз арзи вучуд дорад. Дар солҳои гуногун дар кафедра устодон Танаевский В. Л., Промтов А. Н., Лолаев Н. Т., Боқиева Ф., Лолаева Т., Пӯлодов Д., Ҷӯраев Қ. Ш., Мамадҷонова М. Ю., Ҳайдарова Р. Н., Фаффорова Ш., Ҷӯраев А. Ҷ., Утаганов А., Насрулоев Ҳ., Бухаридинова А. И., Муҳамадиев Ш., Диловаров Р., Табаруков М., Ақобиров Ш., Умаров Х., Гурукова О., Қурбонова Г., Мирзомудинов Д., Раҳмонов Ш. кор ва фаъолият кардаанд. Сараввал роҳбарии собиқ кафедраи географияи иқтисодиро олими варзидаи соҳаи география ва асосгузори мактаби географии ҷумҳурӣ, профессор Танаевский В. А. зиёда аз 12 сол ба уҳда дошт. Пас аз профессор Танаевский В. А. роҳбарии кафедраро Промтов А. Н. ба уҳда дошт. Аз соли 1960 сар карда, кафедраро хатмкунандаи ҳамин факултет ва аввалин номзади илмҳои география дар ҷумҳурӣ, дотсент Мамадҷонова М. Ю. сарварӣ намудааст. Дар солҳои минбаъда кафедраро шодравон Ҷӯраев Қ. Ш. ва дотсентон Зиёев Д., Утаганов А., Диловаров Р. Д., профессор Умаров Х. У., н.и.и. Ақобиров Ш. роҳбарӣ намудаанд.

Имрӯз устодони кафедра оид ба масъалаҳои сохти ҳудудӣ ва ташкилию территориявии истехсолот (равияи иқтисодию географӣ) корҳои илмию тадқиқотӣ мебаранд. Устодони кафедра зиёда аз 400 номгӯи корҳои илмӣ, дастурҳои методӣ, васоити таълимӣ, китобҳои дарсӣ, мақолаҳо ва фишурдаҳои илмиро таҳия ва нашр кардаанд.

Равияи географияи табиӣ чузъи пайвастаи кафедраи география буда, соли 1957 таъсис ёфтааст. Сарвари собиқ кафедраи географияи табииро дар солҳои гуногун Зиёев Д. (1962–1965, 1976–1979), Мадалиев Н. (1965–1969), Лолаев Н. Т. (1969–1974), Ҷабборов И. (1974–1975, 1983–1987), Худоиёв М. (1976–1982, 1991–1998), Мусоев З. (1988–1991), Вазиров К. В. (1998–2003), Муҳаббатов Х. (2003–2005) ба уҳда доштанд.

Дар заминаи собиқ кафедраи географияи табиӣ дар солҳои гуногун кафедраҳои заминшиносӣ ва геология, муҳофизати табиат ва геоэкология арзи вучуд кардаанд. Дар собиқ кафедраи географияи табиӣ олимони намоён Бароздин Д. Н., академик Юсупова С. Ю., Бобохоҷаева С. М., Сенюшкин К. Д., Промтов А. Н. фаъолият доштанд.

Аввалин аспирантони кафедра Бақоева Ф. А., Зиёев Д., Курбоншо Ӯ., Юсуфбеков А., Худоиёв М. ба тадқиқу омӯзиши масъалаҳои ландшафтшиносӣ, яхшиносӣ, иқлимшиносӣ ва обҳои сатҳи замин машғул шудаанд.

Ҳоло дар равияи географияи табиӣ профессор Муртазоев У., дотсент Мусоев З. М., муаллимони калон Юсуфбеков А., Ёрмамадов Қ., ассистентон Имомов А. ва Рауфов Р. ба донишҷӯён таълим медиҳанд. Муаллимони калон Гуруков Т. М. ва Дадабоев Т. П. то охири ҳаёт дар ҳамин кафедра фаъолият кардаанд.

Дар кафедраи география ду профессор, ду дотсент, як номзади илм, чор муаллими калон ва ҳафт ассистент фаъолият доранд.

ГЕОГРАФИЯ, факултет.

Факултети география аз ҷумлаи сохторҳои собиқадори донишгоҳ буда, соли 1936 таъсис ёфтааст. Ба таъсисёбӣ ва ташаккули он саҳми олимони рус Горбунов Н. Л., Шербаков Д. И., Наливкин Д. Л., Павловский Е. Н., Ференко Б. А. хеле калон аст. Сараввал дар факултет 2 кафедра – географияи иқтисодӣ, ки онро профессор Танаевский В. А. ва географияи табиӣ, ки онро Голс И. С. роҳбарӣ мекарданд, таъсис ёфт. Дар ибтидои кори факултет саҳми олимони рус дар соҳаи географияи табиӣ Промтов А. Н., ситорашинос Лебедев С. С., иқлимшинос Бороздин Л. Д., геолог Илин С. И., геодезист Морозов Г. С. ва дигарҳо хеле назаррас аст. Бо ташаббус ва ҳамкориҳои олимони ва омӯзгорони факултети географияи Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов, Институти географияи Академияи илмҳои Иттиҳоди шуравӣ соли 1937 дар назди факултет осорхонаи география кушода шуд, ки дар намоишгоҳи он намунаи харитаҳои гуногун, схемаҳо, картограммаю картосхемаҳо, намуди табиӣ чинсҳои кӯҳӣ ва сарватҳои табиӣ зеризаминӣ, кӯҳ ва ҳамвориҳои

яхбаста, ботлокзорҳо, чангалзорҳо гузошта шуда буданд, ки ҳоло онҳо дар синфхонаҳои факултет ҳамчун васоити таълимӣ истифода карда мешаванд.

Дар ибтидои фаъолияти факултет дар он 28 нафар донишҷӯ таҳсил мекард. Соли 1940 дар факултет 5 синфхонаи мучаҳҳаз мавриди истифода қарор ёфт. Кафедраи география барои ташкил ва пойдор шудани Ҷамъияти географҳои Тоҷикистон дар назди Академияи илмҳои Тоҷикистон ҳисса гузошт. Соли 1940 14 нафар ҷавонон факултетро хатм карданд. Аз хатмкунандагони солҳои аввали факултет, ки бо баҳои аъло таҳсил намуда буданд, Зиёев Д. З., Лолаев Н. Т., Боқиева Р. А., Лолаева Т. К., Торчевская В. И., Сенюшкин К. Д., Шукуров М. Ш., Мамадҷонова М. Ю., Ҳайдарова Р. Н. дар донишкада ҳамчун муаллим кор карданд. Соли 1940 бори аввал аз рӯи ихтисоси география қабул ба аспирантура оғоз ёфт. Шурои диссертсионӣ оид ба географияи иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва рекреатсионӣ бошад, танҳо соли 2010 дар назди донишгоҳи омӯзгорӣ ташкил карда шуд.

Солҳои 1947–1957 вазифаи декани факултетро сараввал Танаевский В. И., минбаъд Лолаев Н. Т., Промтов А. Н., Хонсуворова М. Ч., Мамадҷонова М. Ю., Ҷӯраев Қ. Ш., Зубайдов У. З., Пӯлодов Д., Диловаров Р. Д., Мусоев З. М. ба уҳда доштанд.

Ҳоло Ҷӯраев А. Ч. ҳамчун декани факултет фаъолият карда истодааст. Дар ин давра факултет нуму ёфта, сафи донишҷӯён ва омӯзгорони дараҷаи илмию унвондор афзуд, заминаи тайёр намудани мутахассисони география аз ҳисоби кадрҳои маҳаллӣ мустаҳкам гардид.

Дар ҳайати факултет то соли 1998 панҷ кафедра аз сентябри соли 1998 чор кафедра фаъолият доранд, ки онҳоро устодони варзида Муҳаббатов Х., Раҳимов М., Табаруков М. ва Самиев А. сарварӣ мекунанд. Дар кафедраҳо омӯзгорон ба тадқиқи проблемаҳои муҳими ҳозиразамон, аз ҷумла тарз ва усулҳои ташкили минтақавии истеҳсолот, масъалаҳои муҳими экологӣ, ноҳиябандии ҷумҳурӣ, методикаи таълими географӣ машғул мебошанд. Аз соли 1931 то имрӯз дар ташкил ва инкишофи факултаи география саҳми устодон шодравон Ҷӯраев Қ. Ш., Пӯлодов Д., Зиёев Д. З., Ҷабборов И. К., Додхонов Н., Баҳриддинов Н., Худоиев Н. Х., Мадалиев Н. М., Ҳайдарова Н. Д., Мамаҷонова М. Ю. хеле калон аст. Ҳоло ин кори пурмашақат ва ифтихормандро омӯзгорони пуртаҷриба Ҷӯраев А. Ч., Мусоев З. М., Муҳаббатов Х. М., Қурбоншо Ӯ. Қ., Юсуфбеков А. Ю., Эргашев А., Ёдгорова Г., Сайдалиева М., Муртазаев У., Табаруков М., Рауфов Р. Н., Ақобиров Ш., Самиев А., Сатторова Ӯ., Раҳмонов Ш., Гурукова О. В., Идрисов Д., Қаландаров А., Имомов А., Гулмирзоев Қ., Иброҳимов Қ., Мирзомуддинов Д., Содиков Ш., Шодиева М. ва дигарон ба уҳда доранд.

Аз соли 1990 сар карда, дар факултет шубҳаи ҳифзи табиат ва аз соли 1998 шубҳаи туризм амал мекунад. Дар факултет ҳоло 4 доктори илм профессор, 6 номзади илм дотсент ва 14 нафар омӯзгорон кор ва фаъолият

мекунанд. Шумораи умумии донишҷӯён дар факултет зиёда аз 800 нафарро ташкил мекунанд. Д

Дар ҳайати факултет то соли 1998 панҷ кафедра, аз сентябри соли 1998 чор кафедра, сентябри соли 2009 се кафедра ва ҳоло бошад чор кафедра, аз ҷумла кафедраи географияи табиӣ (мудири кафедра номзади илмҳои география Рауфов Р.Н.), кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ (мудири кафедра номзади илмҳои география Табаруков М.) кафедраи геоэкология (мудири кафедра номзади илмҳои биология Раҳимов М.М.), кафедраи методикаи таълими география ва туризм (мудири кафедра номзади илмҳои география Самиев А.) фаъолият доранд. Дар кафедраҳо омӯзгорон ба тадқиқи проблемаҳои муҳими замони муосир, аз ҷумла тарз ва усулҳои ташкили минтақавии истеҳсолот, масъалаҳои муҳими экологӣ, ноҳиябандии иқтисодӣ, захираҳои обии ҚТ ва истифодаи оқилонаи онҳо, методикаи таълими география ва ғайраҳо машғул мебошанд. Дар тури соҳаҳои охир аз тарафи олимони факултет як қатор китобҳои дарсӣ, дастурҳои методӣ ва рисолаҳои илмӣ ба нашр расонида шудааст, аз ҷумла «Заминшиносии умумӣ» (дастури методӣ, 1990), «Размещение производительных сил и экономика районов» (1991), «География» (дастури таълимӣ, 1991), «Об - манбаи ҳаёт» (2003), «Памир: природный потенциал и перспективы развития экономики» (2005), «Географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷаҳон» (китоби дарсӣ барои синфи 9, 2006). «Действие УФ-радиации на физиолого-биохимические процессы у растений в условиях высокогорья» (2006), «Географияи Тоҷикистон» (дастури методӣ. 2010), «Заминшиносии умумӣ» (дастури методӣ, 2010), «Экологияи умумӣ» (2011, 2019) ва ғайраҳо. Факултет дорои чунин кафедраҳо мебошад:

Кафедраи туризм яке аз кафедраҳои навтаъсис буда, соли 1976 бо номи кафедраи «Таълимӣ табиатшиносӣ ва география» таъсис ёфта буд. Онро сараввал дотсентон Пулодов Д. П., Яҳёева М., Акрамов С., Қаюмов Л. Ю. ва сипас профессор Баҳриддинов Н. Б. дотсент Ашурова Д., дотсент Диловаров Р., сарвари кардаанд. Кафедраи туризм ва методикаи таълими география аз соли 1997 амал мекунад. Вазифаи асосии кафедра тайёр намудани мутахассисон барои соҳаи афзалиятноки иқтисодиёти ҷумҳурӣ – туризм ва омӯзонидани усулу методҳои гуногуни таълими асосҳои география дар мактаб аст. Ба ташаббус дотсент Диловаров Р. дар факулта шубҳаи туризм кушода шуд. Бо мақсади пешбурди раванди таълим лозим омад, ки мутахассисони зиёдеро ҷустуҷӯ намуда, самаранокии раванди таълимро таъмин намояд. Натиҷаи ин заҳматҳо буд, ки соли 2002 аввалин мутахассисони соҳаи туризм ба муассисаҳои гуногуни хоҷаги халқи мамлакат фиристода шуданд.

Дар давраҳои гуногун омӯзгорони варзида ба монанди шодравон Пулодов Т. П., дотсент Яҳёева М. Я., дотсент Диловаров Р., мудири кафедраҳо ба уҳда доштанд. Таи ин соҳа омӯзгорон – Қодирова Р., Маҳмудова Э. Х., Саидова М. Б., Муинова З., Муродов Н., Қодиров Т., Ашурова М., дар кафедра фаъолияти илмӣ-омӯзгорӣ кардаанд.

Ҳоло дар кафедра устодон профессор Муҳабатов Х. М., дотсент Ёдгорова Г., м. к. Самиев А. Т. Содиков Ш., Собиров М., Фархудинов С., Мусоев Д. ба донишҷӯён таълим медиҳанд. Сарвари кафедра н.и.г. дотсент Самиев А. ба уҳда дорад. Имрӯз дар кафедра як доктори илм, профессор, се номзади илм, як муаллими калон ва се ассистент фаъолият доранд.

Кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ аз таъсиси факулта яъне аз соли 1936 то имрӯз арзи вучуд дорад. Дар солҳои гуногун устодон: Танаевский В. Л., Промтов А. Н., Лолаев Н. Т., Боқиева, Лолаева Т., пӯлодов Д., Ҷӯраев Қ. Ш., Мамаҷонова М. Ю., Ҳайдарова Р. Н., Фафорова Ш., Утаганов А., Насрулоев, Бухаридинова А. И., Муҳаммадиев Ш., Диловаров Р., дар кафедра фаъолият кардаанд. Ҳоло бошад дар кафедра устодон Ҷӯраев А. Ҷ., Табаруков М., Ақобиров Ш., Умаров Х., Гурукова О., Қурбонова Г., Мирзомудинов Д., Раҳмонов Ш., Абдурахимов Ғ., кор карда истодаанд. Сараввал кафедраи географияи иқтисодиро олими варзидаи соҳаи география ва асосгузори мактаби географияи ҷумҳури профессор Танаевский В. А. ба уҳда доштанд, ки зиёда аз 12-сол роҳбарии кардааст. Пас аз профессор Танаевский В. А. роҳбарии кафедра Промтов А. Н. (1949-1960) ба уҳда дошт. Аз соли 1960 сар карда, кафедра хатмкунандаи ҳамин факулта ва аввалин номзади илмҳои географӣ дар ҷумҳури дотсент Мамаҷонова М. Ю. сарвари намуданд.

Дар солҳои минбаъда кафедраро шодравон Қ. Ш. Ҷӯраев ва баъдан дотсентон Зиёев Д., Утаганов А., Диловаров Р. Д., профессор Умаров Ҳ. У., роҳбари намудаанд. Ҳоло бошад роҳбарии кафедра н.и.г. Табаруков М. ба уҳда дорад. Кафедра имрӯз оид ба проблемаи тадқиқоти сохти ҳудуди ва ташкили территориявии истеҳсолот (равияи иқтисодӣ –географӣ) корҳои илмӣ татқиқотӣ мегузаронад. Устодони кафедра зиёда аз 400 номгӯи корҳои илмӣ, дастурҳои методӣ, васоити таълимӣ, китобҳои дарсӣ, мақолаҳо ва фишурдаҳои илмиро таҳия ва нашр кардаанд. Дар пешрафти корҳои илмӣ, махсусан, маҳсули кори устодон Диловаров Р., Утаганов А., Фафоров Ш., Мамаҷонова М. Ю., Ҳайдарова Р. Н., ёдовар шудан ба маврид аст.

Дар тадқиқ ва инкишофи масалаҳои илмӣ омӯзгорон Ақобиров Ш., Табаруков М., Гурукова О., Мирзомудинов Д., Раҳмонов Ш. ва Абдурахимов Ғ., низ иштирок карда рисолаҳои илмӣ интишор кардаанд. Кафедраи географияи табиӣ ҷузъи пайвастаи кафедраи география буда, соли 1957 таъсис ёфтааст. Нахустин сарвари кафедраи географияи табиӣ дар солҳои гуногун Зиёев Д. (1962-1965), (1976-1979), Мадалиев Н. (1965-1969) Лолаев Н. Т., (1969-1974), Ҷабборов И., (1974-1975-1983-1987), Худоиёв М. (1976-1982, 1991, 1998), Мусоев З. (1988-1991), Вазиров К. В. (1998-2003), Муҳаббатов Х. (2003-2005) ба уҳда доштанд. Ин устодони бузург бе шубҳа ба рушду ташаккули кафедра хизмати арзанда кардаанд.

Дар заминаи кафедраи географияи табиӣ дар солҳои гуногун кафедраҳои заминшиносӣ ва геология, муҳофизати табиат ва геоэкология арзи вучуд кардаанд. Дар кафедраи географияи табиӣ олимони намоён Бароздин Д. Н., академик Юсупова С. Ю., Бобохоҷаева С. М., Сенюшкин К. Д., Промтов А. Н., фаъолият доштанд. Аввалин аспирантони кафедра Бақоева Ф. А., Зиёев Д., Қурбоншо Ӯ., Юсуфбеков А., Худоиев М. ба тадқиқу омӯзиши масъалаҳои ландшафтшиносӣ, яхшиносӣ, иқлимшиносӣ ва обҳои сатҳи замин машғул шудаанд.

Ҳоло дар кафедраи географияи табиӣ устодон профессор, Муртазоев У., дотсент Мусоев З. М., м. к. Рауфов Р. ассистент Имомов А. ба донишҷӯён таълим медиҳанд. Имрӯз дар кафедраи география як профессор, як дотсент, чор муаллими калон ва ду ассистент фаъолият доранд.

Кафедраи геоэкология соли 1990 таъсис ёфт. Мақсади таъсиси ин кафедра таълими асосҳои экологияи ҳифзи табиат дар факултаҳои донишгоҳи омӯзгорӣ ва дигар донишгоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон инчунин, баланд бардоштани тарбияи экологии ҷавонон мебошад. Дар аввали таъсисёби кафедра дотсент Алидодов Б. ва дотсент Вазиров К. В. сарвари намудааст. Ҳоло сарвари кафедра н.и.г. дотсент Рахимов М. ба уҳда дорад.

Дар кафедра ҳафт нафар омӯзгор аз он ҷумла як профессор, ду дотсент, чор ассистент фаъолият доранд. Омӯзгорони кафедра дар баробари корҳои таълиму тарбия, инчунин, ба тадқиқи проблемаҳои экологӣ, ҳифз ва истифодабарии оқилонаи сарватҳои табиӣ Тоҷикистон шугъл доранд. Аз оғози фаъолияти кафедра то имрӯз бо қувваи устодони кафедра зиёда аз 50 номгӯи корҳои илмӣ, илмию методӣ, илмию омавӣ, барномаҳои таълимӣ ва китоби дарсӣ рӯйи ҷопро диданд. Дар заминаи таълимии фанҳои кафедра ихтисоси ҷадид географию муҳофизати табиат таъсис ёфт, ки дар ҷумҳурӣ ягона буда, барои таъмини таълиму тарбияи экологӣ дар мактабҳои миёна ва дигар муассисаҳои таълимӣ мусоидат мекунад. Соли 1997 хатмкунандагони аввалини шубҳа ба фаъолияти меҳнатӣ оғоз карданд. Раванди таълиму тарбия ва иҷрои корҳои илмӣ-тадқиқотӣ, илмию методи дар зери роҳбарӣ ва иштироки бевоситаи устодони баландихтисосу соҳибтаҷриба анҷом мегардад.

Ҳоло дар кафедра устодон профессор. Эргашов А, дотсент Ашуров С, дотсент Мавлони С., м. к. Табаруков М. ассистентон Идрисов Д., Иброҳимов Қ. ва Гулмирзоев Қ. ба донишҷӯён таълим медиҳанд.

Кафедраи географияи табиӣ ҷузъи пайвастаи кафедраи география буда, соли 1957 таъсис ёфтааст. Нахустин сарвари кафедраи географияи табиӣ дар солҳои гуногун Зиёев Д. (1962-1965), (1976-1979), Мадалиев Н. (1965-1969), Лолаев Н. Т. (1969-1974), Ҷабборов И. (1974-1975-1983-1987), Худоиев М. (1976-1982, 1991, 1998), Мусоев З. (1988-1991), Вазиров К. В. (1998-2003), Муҳаббатова Х. (2003-2005) ба уҳда доштанд. Ин устодони бузург бе шубҳа ба рушду ташаккули кафедра хизмати арзанда кардаанд.

Дар заминаи кафедраи географияи табиӣ дар солҳои гуногун кафедраҳои заминшиносӣ ва геология, муҳофизати табиат ва геоэкология арзи вучуд кардаанд. Дар кафедраи географияи табиӣ олимони намоён Бароздин Д. Н., академик Юсупова С. Ю., Бобохоҷаева С. М., Сенюшкин К. Д., Промтов А. Н., фаъолият доштанд.

Аввалин аспирантони кафедра Бақоева Ф. А., Зиёев Д., Курбоншо Ӯ., Юсуфбеков А., Худоиев М. ба тадқиқу омӯзиши масъалаҳои ландшафтшиносӣ, яхшиносӣ, иқлимшиносӣ ва обҳои сатҳи замин машғул шудаанд. Ҳоло дар кафедраи географияи табиӣ устодон профессор, Муртазоев У, дотсент Мусоев З. М., м. к. Рауфов Р. ассистент Имомов А. ба донишҷӯён таълим медиҳанд. Имрӯз дар кафедраи география як профессор, як дотсент, чор муаллими калон ва ду ассистент фаъолият доранд.

ГЕОМЕТРИЯ, кафедра.

Кафедраи геометрия ҳамчун кафедраи алоҳида соли 1972 дар заминаи кафедраи анализи математикии факултети математика ташкил ёфтааст. Аз рӯзи ташкилшавии кафедра сарварии онро шодравон дотсент Собиров Г. ба уҳда дошт. Бо дастгирии Г. Собиров ва дар муддати фаъолияти кафедра омӯзгорон Мамедова Ҷ., Ҷӯрабекова Д., Сатторов А., Раҷабов Ғ., Шоимкулов М., Ғаффоров С., Ҳоҷиев М., Сӯфиев А., рисолаҳои номзадии худро дифоъ намудаанд. Дар кафедра инчунин: Хаимова П. Л., Усмонов Н., Мамедова Ҷ, Хаимов Я. Н., Назаров Ф., Сӯфиев А., Набиева Р., Асадов О., Маликов Н., Шарипов Қ., Мамадҷонова М., Мирзозода Д., Ҷӯрабекова Д. Бойматов К. кор ва фаъолият карда буданд.

Кафедра аз рӯи равияҳои «Топология» ва «Алоқамандии геометрияи мактаби олий бо геометрияи мактаби миёна» корҳои илмию методӣ бурда, аз рӯи ин равияҳо маҳфилҳо гузаронида шудаанд. Аз тарафи омӯзгорони кафедра китоби тоҷикии дарсии «Геометрия» (муаллифон Усмонов Н., Раҷабов Ғ.), «Геометрияи аналитикӣ» (муаллифон Норов Қ., Латипов С.) ва якчанд дастурҳои таълимию методӣ аз қисмҳои алоҳидаи геометрия аз нашр баромадааст.

Дар таълиф намудани китобҳои дарсӣ ва маводҳо барои хонандагони мактабҳои таҳсилоти умумӣ саҳми дотсент Норов Қ. ва дигар омӯзгорон низ хеле назаррас мебошад. Омӯзгорони кафедра кӯшиш ба харҷ медиҳанд, ки барои ҳамаи бобҳои таълимии геометрия ба шогирдон маводҳо тайёр намоянд.

Баъди шодравон Собиров Г. (1972-1976) сарварии кафедра дотсент Раҷабов Ғ. (1976-1986), профессор Усмонов Н. (1986-1994), дотсент Норов Қ. (2008-2009, 2013-2017), номзади илми педагогӣ, дотсент Шарипов Н. (2009-2011), номзади илми педагогӣ Раззоқов А. (2011-2013), инчунин, шодравон дотсент Суфиев А. (1994-2004), дотсент Ҷӯрабекова Д. (2003-2008) ба уҳда доштанд.

Моҳи сентябри соли 2017 кафедраи геометрия ба кафедраи геометрия ва математикаи олий номгузори карда шуд ва вазифаи мудири кафедраро номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Нуралиев Ё. ба уҳда дорад. Дар кафедра омӯзгорон: дотсентон Норов Қ., Нуралиев Ё., Раззоқов А., Гафоров С., Замонов М., омӯзгорони калон Дадабоева Н., Лашкарбеков Р., ассистентон Талбаков Ф., Собиров С., Арабзода Қ., Авезов Р., Зулфонов Ш. ва лаборант Муҳаммадова О. фаъолият доранд.

ГЕОЭКОЛОГИЯ, кафедра.

Кафедра соли 1990 таъсис ёфтааст. Мақсади таъсиси ин кафедра таълими асосҳои экология ва ҳифзи табиат дар факултетҳои донишгоҳи омӯзгори ва баланд бардоштани маърифати экологии ҷавонон мебошад. Аз рӯзи таъсисёбии то ҳоло кафедраро дотсентон Алидодов Б. ва Вазиров К. В. сарварӣ намудаанд. Ҳоло роҳбарии кафедраро профессор Эргашев А. ба уҳда дорад.

Дар кафедра ҳафт нафар омӯзгор, аз ҷумла як профессор, ду дотсент, як муаллими калон, се ассистент фаъолият доранд. Омӯзгорони кафедра дар баробари корҳои таълиму тарбия, инчунин, ба тадқиқи масъалаҳои экологӣ, ҳифз ва истифодабарии оқилонаи сарватҳои табиӣ Тоҷикистон машғуланд. Аз оғози фаъолияти кафедра то имрӯз устодони кафедра зиёда аз 60 номгӯи корҳои илмӣ, китобҳои илмӣ, таълимӣ, илмию методӣ, илмию оммавӣ ва барномаҳои таълимиро нашр намудаанд. Дар заминаи таълими фанҳои кафедра ихтисоси нав – географияи ҳифзи табиат кушода шуд, ки ба таълиму тарбияи экологӣ дар мактабҳои миёна ва дигар муассисаҳои таълимӣ мусоидат мекунад.

Соли 1997 хатмкунандагони аввалини шӯба фаъолияти меҳнати худро оғоз карданд. Раванда таълиму тарбия ва иҷрои корҳои илмию тадқиқотӣ, илмию методӣ бо роҳбарӣ ва иштироки бевоситаи устодони баландихтисосу соҳибтаҷриба анҷом меёбад.

Ҳоло дар кафедра устодон, профессор Эргашев А., дотсентон Мавлонӣ С., Ашуров С., муаллими калон Қаландаров А. А., ассистентон Идрисов Д. Р., Гулмирзоев Қ. Ҳ., Иброҳимов Қ. А. ба таълиму тадриси шогирдон машғуланд.

Устодони кафедра корҳои зиёди илмӣ ва таълимиро, аз қабили «Обуздание селевых потоков» (1972), «Минералогия ва петрография бо унсурҳои кристаллография» (китоби дарсӣ, 1998), «Геология ва палеонтология бо унсурҳои геологияи таърихӣ» (китоби дарсӣ, 2003), «Действие УФ радиации на физиолого-биохимические процессы у растений в условиях высокогорья» (2006) ба нашр расонидаанд.

Дар кафедра оид ба асосҳои экологии истихроҷи канданиҳои зерзаминии Тоҷикистон (нафт ва газ), ҳолатҳои фавқулоддаи табиӣ (сел ва обҳезихо), оқилона истифода бурдани сарватҳои табиӣ Тоҷикистон (замин ва об), таъсири омилҳои экологӣ ба маҳсулнокии биологии растаниҳои кишоварзӣ (пахта, гандум, офтобпараст, юнучка) дар

шароитҳои гуногуни иқлими Тоҷикистон корҳои илмӣ анҷом дода мешаванд.

ГИМЕЛШТЕЙН Израил Пейсахович (тав. 4. 11. 1905, вил. Мински ҶШС Беларусия, ваф. маълум нест), педагог, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент. Соли 1931 факултети педагогикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинградро хатм кардааст. Солҳои 1924–1928 муаллим ва мудир мактаби ибтидоӣ дар вилояти Мински ҶШС Беларусия, 1928–1931 донишҷӯи донишкадаи омӯзгории ш. Ленинград, 1931–1932 инспектори шуъбаи маорифи ш. Ростов, 1932–1933 мудир мактаби миёнаи ш. Ростов, 1933–1938 мудир қисми таълими техникуми омӯзгории ш. Ростов, 1938–1941 мудир қисми таълими мактаби миёнаи ш. Ленинград, 1941–1943 инспектори Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1943–1960 муовини директори Институти тадқиқотӣ-илмӣ илмҳои педагогии ҶШС Тоҷикистон оид ба илм буд. Солҳои 1951–1960 ҳамчун дотсенти кафедраи педагогика, 1960–1969 мудир кафедраи педагогика, 1969–1975 дотсенти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Соли 1975 ба нафақа баромадааст. Муаллифи 2 рисола, 28 китобу брошюра, зиёда аз 40 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо медали «Барои меҳнати шоён» ва ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон қадрдонӣ шудааст.

ГОГОШИДЗЕ Венера Диамидовна (тав. 12. 11. 1926, ваф. маълум нест), забоншиноси тоҷик, доктори илмҳои филология (1989), профессор. Солҳои 1952–1946, 1971–1973 ва 1980–1985 декани факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1966–1985 мудир кафедраи забони англисии донишкадаи омӯзгории пойтахт, аз 30 декабри 1985 дотсенти кафедраи забони англисии донишкадаи мазкур буд. Соли 1996 бо сабаби аз ҳудуди ҷумҳурӣ рафтаниаш бо аризааш аз кор озод карда шудааст. Қобилияти баланди ташкilotчигӣ дошт. Солҳои зиёд ҳамчун декани факултети забонҳои хориҷӣ ва мудир кафедраи филологияи англисии донишкадаи омӯзгорӣ кор карда, дар давоми зиёда аз 45 соли фаъолияти омӯзгориаш дар донишкада ҳазорҳо нафар омӯзгорони баландхтисоси маълумоти оидорро аз рӯи ихтисоси забони англисӣ тайёр намудааст. Зиёда аз 50 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ оид ба ихтисосаш навишта, дар конференсияҳои илмию назариявии ҷумҳуриявӣ ва умумииттифоқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо ордени «Нишони фахрӣ» ва медали «Барои меҳнати шоён» қадр карда шудааст.

ГОЛС Иля Саламонович (тав. 04. 12. 1896, ш. Саратов, ваф. маълум нест), муаллими география. Соли 1924 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинградро хатм кардааст. Солҳои 1925–1928 иқтисодчӣ дар ш. Челябинск, 1928–1929 ассисенти Донишгоҳи давлатии ш. Саратов, 1929–1930 иқтисодчии халқии ш. Энгелс, 1930–1932 коркунӣ калони Институти илмию тадқиқотии ш. Саратов, 1932–1935 дотсенти Донишкадаи нақшакашии ш. Куйбешев буд. Аз соли

1936 ҳамчун дотсент ва декани факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод кор кардааст. Директорони донишкадаи омӯзгории пойтахт Ҳақбердиев А., Содиқов Ҳ. ва Шукуров О. ба фаъолияти омӯзгорӣ ва илмӣ ӯ баҳои баланд додаанд. Ҳамчун мутахассиси соҳаи география соли 1944 кори илмиро бо номи «Географияи Тоҷикистон» тайёр намуда буд. Бо ду медал, якчанд ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

ГРЕЧИШКО Семён Корнилович (тав., ваф. маълум нест), муаллими забон ва адабиёти рус. Солҳои 1921–1924 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. То ба Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод омаданаш 8 сол собиқаи корӣ дошт. Аз 2 феввали соли 1938 ҳамчун муаллими калони кафедраи адабиёти рус, аз 1 апрели соли 1938 и. в. дотсенти кафедраи адабиёти рус, аз 21 апрели соли 1938 иҷрокунанди вазифаи декани факултети забон ва адабиёти рус, аз 5 сентябри соли

1939 иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи забони русӣ аз адабиёти умумӣ, аз 6 ноябри соли 1940 иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи адабиёти умумии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 40-ум ва 50-уми асри XX фаъолияти омӯзгориаширо ҳамчун дотсенти кафедраи умумии факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко давом додааст.

ГУЛЗОДА Наврӯз (тав. 03. 01. 1949, д. Хаспояи н. Ванҷ), забоншинос, номзади илми филология (2009), дотсент (2018). Солҳои 1966–1967 дар колхозии зодгоҳаш кор кардааст. Солҳои 1968–1970 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1970–1984 муаллими синфҳои ибтидоӣ, роҳбари тайёрии ибтидоии ҳарбӣ, ташкилотчии корҳои беруназсинфӣ ва мудирӣ қисми илмӣ мактаби миёнаи № 20 н. Вахш, 1971–1976

донишҷӯи факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1984–1987 ҳамчун мудир кабинети забон ва адабиёти Институти такмили ихтисоси муаллимони вилояти Қурғонтеппа, 1987–1993 муаллими кафедраи педагогика ва кафедраи навтаъсиси забон ва адабиёти филиали Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дар ш. Қурғонтеппа, 1993–1995 нозири калони шуъбаи маорифи н. Ванҷ, 1996 муаллими забон ва адабиёти мактаби миёнаи № 24 н. Марказии ш. Душанбе кор кардааст. Аз соли 1997 то ба имрӯз муаллими калон ва дотсенти кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ, се монография ва 6 маҷмуаи ашъор мебошад. Оид ба категорияи соҳибият дар забони тоҷикӣ тадқиқоти илмӣ ба анҷом додааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2000) мукофотонида шудааст.

Ас.: Ифодаи соҳибият дар забони тоҷикӣ. Д., 2009; Ҳисори сухан (Маҷмуаи ашъор). Д., 2009; Дар ҷавоби дил (Маҷмуаи ашъор). Д., 2009; Кокули оташ (Маҷмуаи ашъор), Д., 2009; «Шуълаи меҳр» (2010). «Фарҳанги тоҷикӣ-испанӣ - испанӣ тоҷикӣ» (2011); «Тематический словарь русско-таджикский и таджикско-русский соответствия» (2014 ва бо такмил 2015); «Разговорник таджикско – русский и русско – таджикский соответствия» (2015); «Муҳовараи русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ русӣ» (2018); «Таджикско – русский и русско – таджикский разговорник» (2019); «Навои қалам» (Мунтахаби ашъор) (2019), «Латофати ишқ» (2020).

ГУЛМИРЗОЕВ Қиёмиддин Ҳақмирзоевич – (тав. 25. 04. 1978, н. Сангвор (Тавилдара), географ, номзади илмҳои география, дотсент. Солҳои 1997-2001 факултети географияи ДДОТ ба номи С. Айни хатм намудааст. Соли 2001-2003 ҳамин Донишгоҳро бо ихтисоси магистри илмҳои табиатшиносӣ хатм намуда, 2003-2007 таҳсилро дар шуъбаи аспирантураи ДДОТ ба номи С. Айни давом додааст. Дар мавзӯи «Ҷанбаҳои географии батанзимдарории муҳоҷирати меҳнатии беруна (дар мисоли Тоҷикистон)» рисолаи номзадӣ ҳимоя кардааст (2019).

Аълочии фарҳанги Тоҷикистон (2011) ва Ифтихорномаи ДДОТ ба номи С. Айни (2018), муаллифи зиёда аз 40 маводи ҷопшудаи илмӣ-методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои географии муҳоҷирати меҳнатӣ, истифодабарии дурусти захираҳои табиӣ мавриди тадқиқ қарор дода шудаанд.

Ас: Чистая вода и человеческое общество пути управления. Д., 2007; «Захира ва самаранок истифодабарии обҳои Тоҷикистон. Д., 2009; Качество водообеспеченности и экономическое состояние некоторых промышленных городов Таджикистана. Д., 2010; Масъалаҳои ҳифзи захираҳои туристӣ ва рекреатсионии Тоҷикистон. Д., 2017; Тағирёбии иқлим ва таъсири он ба захираҳои обии Тоҷикистон. Д., 2019; Захираи обии ҳавзаи дарёи Зарафшон ҳамчун омили асосии баланд бардоштани иқтисодиёти минтақа. Д., 2019; Самаранок истифода бурдани захираҳои обӣ дар Тоҷикистон. Д., 2019; Равандҳо ва манбаъҳои маълумоти омӯри оиди

ГУЛОВ Тоир Ёрович (тав. 20. 07. 1964, н. Ванҷ), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (2000), дотсент (2004). Солҳои 1981–1983 коргари совхозии ба номи Федченкои н. Ванҷ буд. Солҳои 1983–1985 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1985–1990 дар факултети биология-химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1990–1992 муаллим-тадқиқотчи Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.

В. Ломоносов, 1994–1997 аспиранти кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1997–2000 муовини декани факултети химия оид ба корҳои тарбия, 2000–2006 муовини декани факултети химия оид ба корҳои таълимӣ, 2006–2009 декани факултети химияи ДДОТ ба номи С. Айни буд. Аз соли 2009 ҳамчун дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологияи донишгоҳи номбурда фаъолият дорад. Муаллифи 30 асару мақолаи илмӣ ва илмию методӣ, 6 барномаи таълимӣ, ду ихтироот, аз ҷумла усулҳои истеҳсоли 3-винилбенз [с] изоксазол ва усулҳои истеҳсоли транс-1, 2-бисбенз [с] изоксазолӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001), ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ мукофотонида шудааст.

Ас.: Машғулияти амалӣ аз химияи органикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

ГУЛАҲМАДОВ Мусамир (тав. 25. 08. 1936, н. Ховалинг, ваф. 11. 05. 2021, ш. Душанбе), файласуф ва сиёсатшиноси тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1995), профессор (1997). Солҳои 1961–1966 дар факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1966–1969 аспиранти кафедраи фалсафаи донишкадаи мазкур, 1969–1995 муаллими калон ва

дотсенти кафедраи коммунизми илмии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1997–2008 вазифаи мудири кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт. Аз соли 2008 то 2021 профессори кафедраи сиёсатшиносии донишгоҳи номбурда буд. Муаллифи 9 асар ва зиёда аз 100 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ, оид ба хусусиятҳои ташаккули ҷаҳонбинии илмии халқи тоҷик, асосҳои иҷтимоию сиёсии пайдоиши низоъҳо, ҳаёти маънавии ҷамъият, марҳилаҳои ташаккули истиқлолияти миллии тоҷикон ва дигар масъалаҳои сиёсӣ тадқиқотҳо анҷом додааст. Бо роҳбарии ӯ 12 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намудаанд. Бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (2001), нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи

Тоҷикистон», «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» (1981) ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Ташаккули ҷаҳонбинии илмии меҳнаткашон. Д., 1971; Ташаккули боигарии маънавии одами советӣ. Д., 1973; Ҷаҳонбинии илмии одами советӣ. Д., 1980; Асосҳои ташаккули ҷаҳонбинии илмӣ. Д., 1985; Рол ва аҳамияти ҷаҳонбинии илмӣ дар ташаккули одами нав. Д., 1989; Ҷаҳонбинӣ ва бозсозӣ. Д., 1990; Ташаккули боигарии маънавии насли наврас. Д., 1991; Тоҷикистон дар роҳи бунёди давлати демократии ҳуқуқбунёди дунявӣ. Д., 1999; Равандҳои сиёсӣ ва миллии истиқлолияти Тоҷикистон. Д., 2000.

ГУРУКОВ Толеҳ Мирзоевич (тав. 5. 10. 1944, д. Вишхарваки н. Ванҷ, ваф. 2019 ш. Душанбе), муаллими география. Солҳои 1962–1966 дар Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1966–1970 сарбози артиши шуравӣ, 1970–1972 лаборанти калон ва ассистенти кафедраи заминшиносии умумӣ ва геологияи Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1971–

1972 дар ҳайати экспедитсияи баландқӯҳи Институти географияи Академияи илмҳои ИҶШС оиди тадқиқоти пирияхҳои Помир иштирок намудааст. Солҳои 1972–1976 маротибаи дуюм дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1976–2019 ҳамчун ассистент, муаллим ва муаллими калони кафедраи географияи табиӣ ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дошт. Ҳамзамон солҳои 1979–2006 ҳамчун муовини декани факултети география оид ба тарбия, 2006–2007 мудири кафедраи географияи табиӣ ва баъд то соли 2019 ба ҳайси ассистент, муаллим ва муаллими калони кафедраи географияи табиӣ факултети географияи донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ кор кардааст. Оид ба масъалаҳои инкишофи релефи Тоҷикистон корҳои илмӣ тадқиқотӣ гузаронида, муаллифи зиёда аз 26 мақолаи илмӣ аст. Дар таҳрири харитаҳои муосири Тоҷикистон саҳми худро гузоштааст. Дар давоми 40 соли фаъолияти илмӣ омӯзгориаш дар таълиму тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми худро гузоштааст. Бо медали «20 солагии ғалабаи Халқи Советӣ дар Ҷанги Бузурги Ватании солҳои 1941–1945», нишони фахрии «Аълочии сарҳадчиёни СССР» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст. Дар муддати фаъолияти омӯзгорӣ худ ба сифати муаллими таҷрибадор ва географи беҳамто дар Донишгоҳи омӯзгорӣ Тоҷикистон барои омода намудани ҳазорҳо нафар мутахассисон барои макотиби Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар сохторҳои давлатӣ саҳми назаррас дорад.

ГУРУКОВА Озода Валиевна (тав. 14. 06. 1968, д. Вишхарваки н. Ванч), муаллими география. Солҳои 1985–1990 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо ихтисоси география ва биология хатм намудааст. Солҳои 1990–1991 муаллими мактаби миёнаи № 61 ш. Душанбе буд. Аз соли 2005 то ба имрӯз муаллими калони кафедраи географияи умумии ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Муаллифи

зиёда аз 15 мақолаи илмӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои иқтисодию географияи ташкили ҳудудии истеҳсолот мавриди тадқиқ қарор дода шудааст.

ГУРЕЗОВ Сирочиддин Изатуллоевич (тав. 2. 06. 1983, н. Восеъ). Омӯзгор фанни иқтисодиёт. Хатмкардаи факултаи иқтисодиёт ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи С Айни (2005) ва шуъбаи аспирантураи ҳамин донишгоҳ (2010). Аз соли 2010 то соли 2013-ум ба ҳайси ҷонишини таълимии декани факултети иқтисодиёт ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи С Айни, 2013-2015 декани факултети иқтисодиёти

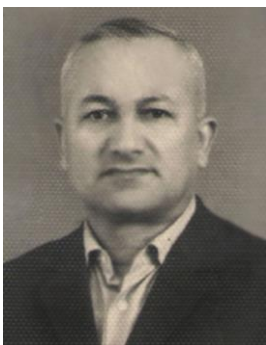
донишгоҳи мазкур 2015-2018 мудирии шуъбаи маорифи н. Восеъ, 2018-2020 сарматахассиси Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маориф кор кардааст. Ҳоло ба сифати муаллими калони кафедраи «Иқтисодиёт ва идоракунӣ» кор карда, дар мавзӯи «Нақши мактабҳои миёна дар ташаккули сармояи инсонӣ» пажӯҳиши анҷом додааст.

Ғ

ҒАЙРАТОВ Мехровар Ховарович (тав. 20. 11. 1971, д. Техарви н. Ванҷ), биологи тоҷик, номзади илмҳои биология (2009). Соли 1995 шӯъбаи химия-биологияи факултети биология-химияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраевро хатм намудааст. Солҳои 1995–1996 омӯзгори фанни химия дар мактаби миёнаи № 88-и н. Синой ш. Душанбе буд. Аз соли 1996 то 1998 ҳамчун муаллим, муаллими калон ва иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи ботаникаи факултети биологияи ДДОТ ба номи С. Айни Ғаъолият дошт. Дар соҳи 1998-2005 дар вазифаи муовини декани факултети биология кор кардааст. Аз соли 2008 то соли 2012 мудири кафедраи ботаника, аз соли 2013 то 2014 мудири кафедраи МТБ ва БУ, аз соли 2014 то соли 2018 мудири кафедраи ботаника, аз соли 2018 то 2020 декани факултети биология ва аз соли 2020 то ҳоло мудири кафедраи биохимия ва генетикаи факултети биологияи донишгоҳро ба уҳда дорад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Таъсири шароитҳои агроэкологии минтақаи кишт ба нишондодҳои морфо-физиологӣ ва биохимиявии сифати дони гандум» дифоъ намудааст. Бо Ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2009) ва нишони Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон кадр шудааст (2019).

Ас.: Роҳнамои омӯзгор аз фанни биологияи умумӣ барои синфи 10-ум. Д., 2018; Роҳнамои омӯзгор аз фанни биологияи умумӣ барои синфи 11-ум. Д., 2018; Роҳнамои омӯзгор аз фанни ботаникаи синфи 5-ум. Д., 2019; Роҳнамои омӯзгор аз фанни ботаника синфи 6-ум. Д., 2019); Ботаника (китоби дарсӣ барои синфҳои 5, 6, ҳаммуаллиф). Д., 2019.

ҒАНИЕВ Ҳабиб Ваҳобович (тав. соли 1917, ш. Бухоро, ваф. маълум нест), муаллими фанни химия, дотсент (1972). Соли 1939 факултети химияи Донишгоҳи ш. Самарқандро хатм кардааст. Солҳои 1940–1941 муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории Бухоро, 1941–1944 технологи калони ш. Бухоро, 1944–1946 муовини мудири шӯъбаи саноат ва нақлиёти Комитети хизбии вилоятии ш. Бухоро, 1946–1947 директори идораи селектории Бухоро, 1947–1948 мудири шӯъбаи Комичроияи вилояти Бухоро ва муаллими химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Бухоро буд. Солҳои 1959–1976 ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсенти факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Дар муддати Ғаъолияти

бисёрсолааш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тайёр намудани ҳазорҳо мутахассисон саҳми худро гузоштааст.

ҒАҒУРОВ БОБОҶОН (тав. 31 декабри 1908, д. Исфисори ш. Хучанд, ваф. 12 августи 1977, ш. Душанбе). Ходими бузурги давлатӣ, рӯзноманигор, муаррих, ховаршинос, академики АИ ҶШСТ (1951), академики АИ ИҶШС (1968), Ходими хизматнишондодаи илми ҶШСТ (1967), Қаҳрамони Тоҷикистон (1999).

Бобочон Ғафуров 31 декабри 1909 д. Исфисори вил. Хучанд волости Самарқанд (ҳоло Тоҷикистон) дар оилаи косиб ба дунё омадааст. Падар ва падарбузургаш аслан аз гузари Хоҷа Камоли шаҳри Хучанд будаанд ва падари ӯ Ғафур ба иллати тангии маишати зиндагӣ ба назди бародараш ба д. Исписор мекуҷад ва дар ин ҷо ба Розия Бойматова (Розия Озод) хонадор мешавад. Модари Бобочон Розия Озод- шоираи тоҷик, бино ба қавле, аз авлоди шоири бузурги форсу тоҷик Камоли Хучандӣ (асри XIV) мебошад. Розия Озод соҳиби хату савод буд ва дар деҳа мактаби хонагӣ ташкил карда, дар баробари фарзандони худ ҷавонону духтарони маҳалларо низ хату савод меомӯхт. Бобочон Ғафуров дар хотироти худ, ки дар маҷаллаи русии «Огонёк» ба нашр расидааст, менависад: «Дар хонаи азизи мо модарам ба ман аввалин ҳарфҳоро омӯзонд, аввалин тарбияро ман аз ӯ омӯхтам, аввалин бор ман аз забони ӯ гуфтори классиконро шунидам». (Огонёк, 1969). Қобили зикр аст, ки Розия Озод шеърӣ нахустини худ «Насихат ба фарзанд»-ро ба нахустфарзандаш Бобочон бахшидааст. Бино ба сабаби тангдастии оила Бобочон аз 8-солагӣ дар хонаи соҳибдавлатони деҳа ба муздури машғул мешавад ва ҳамзамон дар мактаби ибтидоии деҳа таҳсил мекунад. Аз соли 1922 то соли 1924 дар хонаи бачагони деҳи Хистеварз зиндагӣ ва таҳсил кардааст. Дар соли 1926 ӯро ба Кумитаи ноҳиявӣ созмони ҷавонон (комсомол) ба кор пешбарӣ намуданд ва дар айни замон таҳсили худро дар мактаби роҳи оҳани назди истгоҳи Хучанд идома медиҳад. Қобилият ва дониши ӯро ба эътибор гирифта, дар соли 1928 ба Самарқанд, ба курсҳо (давраҳои донишафзойӣ)-и олии ҳуқуқшиносӣ мефиристанд. Дар он ҷо то соли 1930 таҳсил менамояд. Пас аз хатми курсҳои мазкур Бобочон Ғафуровро ба шаҳри Сталинобод мефиристанд. Солҳои 1930-1931 дар Комиссариати халқии адлияи ҷумҳурӣ кор мекунад, ҳамзамон бо рӯзномаи «Тоҷикистони Сурх» (ба забони узбекӣ) ҳамкорӣ мекунад. Солҳои 1931-1935 дар Донишкадаи умумиттӣ-фиқрии рӯзноманигории шаҳри Маскав таҳсил мекунад. Солҳои 1935-1938 ба ҳайси муовини муҳаррир ва муҳаррири рӯзномаи узбекии «Тоҷикистони сурх» (Қизил Тоҷикистон) кор кардааст. Солҳои 1938-1941 аспиранти Институти таърихи Академияи улуми Иттиҳоди шуравӣ таҳсил намуда, соли 1941 рисолаи номзадӣ дар мавзӯи «Таърихи тариқати исмоилия аз ибтидои асри XIX то ҷанги якуми ҷаҳон» дифоъ намудааст. Аз

соли 1941 то 1944 муншии Кумитаи марказии ҳизби коммунистии Тоҷикистон оид ба ташвиқу тарғиб ифои вазифа намудааст. Аз соли 1944 то 1946 дар вазифаи котиби дувум ва аз соли 1946 то 24 майи соли 1956 дар вазифаи котиби якуми Кумитаи марказии ҳизби коммунистии Тоҷикистон фаъолият намудааст. Ҳамзамон, бо умури ҳизбӣ Бобочон Ғафуров ба фаъолияти омӯзгорӣ ва илмӣ мағул шудааст. Аз соли 1936 то соли 1938 дар Мактаби олии хоҷагии кишоварзии Тоҷикистон омӯзгори иқтисоди сиёсӣ буд. Аз соли 1939 то соли 1940 дар Донишгоҳи омӯзгории шаҳри Сталинобод аз таърихи халқҳои Иттиҳоди ҷамоҳири шуравӣ дарс гуфтааст. Аз соли 1942 то соли 1948 мудирӣ бахши таърихи Институти таърих, забон ва адабиёти шуъбаи тоҷикистони Академияи улуми Иттиҳоди ҷамоҳири шуравӣ ва дар соли 1951 аъзои ҳақиқии Академияи улуми Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб гардидааст. Соли 1952 рисолаи докториро дар мавзӯи «Таърихи халқи тоҷик» дар Академияи улуми Иттиҳоди шуравӣ дифоъ намудааст. Аз соли 1956 то поёни зиндагиаш Ғафуров вазифаи раиси Институти шарқшиносии Академияи улуми Иттиҳоди шуравӣ ва сардабири маҷаллаи «Осиё ва Африка»-ро бар уҳда дошт. Соли 1958 узви вобаста ва соли 1968 академики Академияи улуми Иттиҳоди шуравӣ интихоб шудааст. Бобочон Ғафуров дар ташкили муассисаҳои илмию таълимӣ нақши бориз дорад, маҳз бо ташаббуси ӯ Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (1948) ва Академияи улуми Тоҷикистон (1951) ташкил шуд.

Фаъолияти илмӣ-эҷодии Бобочон Ғафуров дар шароите оғоз гардида, ки дар афкори ҷамъиятӣ бояд собит мешуд, ки халқи тоҷик бо меҳнати шоёнаш дар тамаддун аз давраҳои қадим маълуму машҳур аст, зеро давраи ҷавонии ӯ дар вазъияте мегузашт, ки ҷараёни сиёсӣ-иртиқоии понтуркистон вучуд доштани халқи тоҷикро инкор карда, Осиёи Миёнаро ба империяи «Туркияи бузург» пайваст карданӣ буданд. Бобочон Ғафуров ҳанӯз дар солҳои 30-юми асри XX, ба омӯхтани таърихи халқи тоҷик шуруъ намуда, рисолаи номзадӣ ва доктории худро ба таърихи халқи тоҷик ихтисос дода буд. Бобочон Ғафуров асосан ба омӯзишу таҳқиқи таърихи халқҳои Шарқ ва авзои миллию озодиҳои онҳо машғул шудааст. Соли 1947, ки ҳанӯз суҳан аз манофеъ ва ифтихороти милли ба миён овардан ҷурми бузург ҳисоб мешуд, китоби «Таърихи мухтасари халқи тоҷик»-ро навишта, ба нашр расонд. Ин китоб нахустин асари гаронарзиш ва нисбатан муқаммале ба ҳисоб мерафт, ки ба таърихи тоҷикон бахшида шуда буд ва ба забони русӣ тарҷума шуда, дар Маскав се бор (1949, 1952, 1955) ба нашр расид. Бо сарварӣ ва ёриии амалии ӯ гурӯҳи муаллифон бори нахуст таърихи халқи тоҷикро дар се ҷилду панҷ китоб навиштанд, ки солҳои 1963-1965 дар матбааи «Наука»-и Москва ба нашр расидааст. Муҳаррири масъули ин китобҳо Бобочон Ғафуров буд. Аллома Ғафуров донандагони қадимтарин мусиқии тоҷик «Шашмақом»-ро, ки дар Самарқанду Бухоро мезистанд, ба Душанбе овард ва ин мусиқии беназир ба нота гирифта шуда, нашр гардид. Ӯ чун донандаи «Шашмақом» ва

қадршиноси нуктасанчу борикбини он барои омӯзиши таърих ва таблиғи он хидмати бузург карда аст. Вай борҳо таъкид намуда, ки ниёкон маҳсули гаронбаҳои мусикиро ба мисли «Шашмақом» мерос гузоштаанд ва онро мо чун гавҳараки чашм ҳифз бояд намоем.

»Шашмақом» дурдонаи беназирест, ки аз қаъри асрҳои куҳан то ба рӯзгори мо расидааст. Илова бар ин, Ғафуров Бобоҷон дар ин солҳо ба тарҷумаи асарҳои саромадони марксизм, аз ҷумла Валадмир Илич Ленин ба забони тоҷикӣ сарварӣ намуда, худ шахсан иштирок намуд. Бино ба гуфтаи муҳаққиқон, таҳқиқоти Бобоҷон Ғафуров аслан дар се самт сурат гирифтааст: омӯзиши таърих ва раванди наҳзати миллӣ озодихоҳии халқҳои Шарқ, сиёсати ҳизби коммунист доир ба манофеъи миллии халқҳои шуравӣ ва таърихи халқҳои Шарқ, алаҳхусус таърихи даврони бостон ва асримиёнагии онҳо. Ӯ дар ин солҳои чандин мақола, маҷмуаҳо, дастуру ҳуҷҷатҳои интишор намуд, ки ба таърихи халқҳои Осиёю Африқо ва муборизаҳои онҳо барои расидан ба истиқлолияти миллӣ бахшида шудааст. Ғафуров ба ҳайси ховаршинос ва ходими сиёсии Ҳукумати шуравӣ дар чандин конфаронсҳои ҳамоширо ва форумҳои байналмилалӣ ховаршиносӣ ширкат варзида, дар вусъат ёфтани равобити байналхалқии улуми шарқшиносӣ нақши бориз бозидааст. Аз ҷумла дар Анҷумани 25-уми байналмилалӣ ховаршиносон (М., 1960), раиси Кумитаи шуравӣ оид ба лоиҳаи ЮНЕСКО «Шарқ ва Ғарб» ва ғайра масоили мубрами илми ховаршиносиро ба миён гузоштааст. Соли 1967 барои пиёда намудани барномаи тадқиқоти ЮНЕСКО аз рӯи лоиҳаи Осиёи Марказӣ ҷиддан камар баст ва маҳз ба ташаббуси ӯ дар барномаи мазкур тадқиқи давраи Кушонӣ ба сифати муҳимтарин масъала дохил карда шуд. Вобаста ба ин соли 1968 дар шаҳри Душанбе конфаронси байналхалқии ЮНЕСКО бахшида ба таърих ва тамаддуни Осиёи Миёна баргузор гардид. Дар ин конфаронс ӯ раис интихоб гардид ва дар мавзӯи «Давлати Кушонӣ ва тамаддуни ҷаҳон» маъруза кард. Бо ташаббуси Ғафуров соли 1970 дар Маскав анҷумани 13-уми байналмилалӣ улуми таърих баргузор гардид. Ғафуров раиси конфаронси 3-юми байналхалқӣ оид ба масоили таърихи нав ва навтарин, таърихи инкишофи амалӣ ва маданияи мамолики Осиёи Марказӣ дар қуруни XIX-XX (Ишқобод, 1972) интихоб шуд ва дар мавзӯи «Давраҳои асосии тараққиёти таъриху маданияти халқҳои Осиёи Марказӣ» маъруза кард. Соли 1977 дар назди Кумитаи мусиқии ЮНЕСКО масъалаи омӯзиши мероси мусиқии классикии Шарқро ба миён гузошт. Дар натиҷа бо қарори Кумитаи мазкур ва Шурои миллии мусиқии Иттиҳоди ҷамоҳири шуравӣ нахустин симпозиум (анҷуман)-и байналмилалӣ мусиқииносоӣ дар шаҳри Самарқанд (1978) баргузор гардид. Фаъолияти илмӣ Бобоҷон Ғафуров бо фаъолияти сиёсӣ ҷамъиятии байналхалқияш тавҷам аст. Ӯ Президенти Иттиҳодияи (ассоциатсия) байналмилалӣ омӯзиши маданияти Осиёи Миёна, раиси Кумитаи шурои омӯзиши тамаддуни Осиёи Марказӣ, ноиби Президенти Иттифоқи байналхалқӣ тадқиқот оид ба Шарқ ва Осиё, раиси Кумитаи шурои миллии иттиҳодияи улмӣ Уқёнуси Ором,

раиси Кумитаи акҷояи оид ба мукофоти ба номи Фирдавсӣ, раиси фонд (ҳазина)-и яқдилии Осиё ва Африқо ва бисёр дигар ташкилотҳои ҷамъиятӣ буд. Ғафуров аъзои фахрии Ҷамъияти ховаршиносони Полша (Лаҳистон), доктори фахрии Донишгоҳи Олигархи Ҳиндустон, аъзои хориҷии Академияи улум ва санъати Босния ва Герсоговинияи Югославия, аъзои фахрии Ҷамъияти Осиё дар Порис, узви Кумитаи доимии Кунгураи байналхалқии эроншиносон (Эрон, соли таъсис 1966), аъзои шурои миллии Ҳиндустон оид ба равобити маданӣ ва ғайра интиҳоб шудааст. Ғафуров вакили Шурои олии Ҷумҳурии шуравӣ сусолисии Тоҷикистон (даъватҳои 1-3) ва вакили Шурои олии Ҷамоҳири сусолисии шуравӣ (даъватҳои 2-7) буд. Дар съездҳои 19 ва 20 Ҳизби коммунистии иттиҳодияи шуравӣ, аъзои Кумитаи марказии ҳизби коммунисти шуравӣ интиҳоб шудааст. Ӯ бо шаш ордени Ленин, ордени Инқилоби Октябр, Байрақи сурхи меҳнати Муғулистон ва бо бисёр ордену медалҳои дигар ва бо мукофоти байналмилалӣ Ҷавоҳирлол Неҳру сарфароз гардидааст.

Гӯшаи дигари фаъолияти Бобочон Ғафуровро рӯзноманигорӣ ва нависандагӣ ташкил медиҳад. Бино ба таъкиди худаш, ӯ бо мутолиаи мақолаҳои С. Айнӣ ба матбуот бештар тавачҷуҳ намуд. Фаъолияти матбуотии ӯ ҳанӯз аз солҳои 30-юми асри XX аз рӯзномаи «Пролетариати Хучанд» оғоз ёфта, баъдан ба матбуоти ҷумҳурӣ, Иттиҳоди Шуравӣ ва ҷаҳон пайванди ногустастанӣ касб кардааст. Доманаи мавзӯи дахлкардаи ӯ хеле фарох аст. Ӯ бо сарпарастии С. Айнӣ ҳангоми таҳсилаш дар Самарқанд бо рӯзномаи «Овози тоҷик» (солҳои 1928-1930) ҳамкорӣ мекунад ва доир ба масоили доғи рӯз хабару мақолаҳо менависад. Солҳои ҷанги дуҷӯми ҷаҳонӣ фаъолияти матбуотӣ Бобочон Ғафуров бештар мегардад. Ӯ дар ин солҳо яке аз сарварони фаъоли кор ва кумаки нерӯҳои мусаллаҳ дар ақибгоҳи ҷанг буд. Чун шогирд ва идомадиҳандаи кори С. Айнӣ Ғафуров низ дар мақолаҳои худ аз адабиёти пурғановати форсу тоҷик самаранок истифода бурдааст. Дар мақолаи «Анъанаҳои қаҳрамононаи халқи тоҷик» таъя бар ривоёту дostonҳои суханварони форсу тоҷик руҳияи ватандӯстӣ, озодихоҳӣ ва қаҳрамонии халқро таҷассум намудааст. Ӯ муаллифи ҳикояву очеркҳо ва мақолоти илмӣ доир ба адабиёт низ мебошад. Дар солҳои 30-40 асри XX ин қабил навиштаҳои ӯ бо таҳаллуси «Рауфзода» ба нашр расидаанд. Ғафуров 17 сол сардабири маҷаллаи «Осиё ва Африқои имрӯза» (ба забони русӣ «Азия и Африка сегодня») буд. Соли 1971 дар маҷаллаи «Огонёк» (русӣ) повести ӯ бо унвони «Маҳмуд» (ба забони русӣ) чоп шуд, ки доир ба ҳаёти як камбағалбачаи тоҷик (дар асоси ҳаёти бачагиии худи муаллиф) қисса мекунад. Қиссаи мазкур баъдан дар Душанбе дар шакли китоби ҷудогона бо унвони «Асрори осеби кӯҳна» (ба забони русӣ) ба нашр расид. Ғафуров ҳангоми роҳбари ҷумҳурӣ буданаш барои рушди камоли адабиёт ва санъати тоҷик корҳои назаррасе анҷом дод. Бо роҳбарии ӯ соли 1949 дар Маскав даҳаи адабиёти тоҷик баргузор гардид. Вобаста ба ин, мақолаи ӯ «Адабиёти халқи тоҷик» дар бузургтарин рӯзномаи ҳизбӣ «Правда»

(«Ҳақиқат», 21 сентябри соли 1949) ба нашр расид, ки халқҳои миллатҳои мухталифи шуравиро бо суннатҳои ҳазорсолаи адабиёти форсу тоҷик ошно намуд.

Бо эҳтимоми бевоситаи Бобочон Ғафуров соли 1949 дар Тоҷикистон идораи барномаҳои бурунмарзии радиои Тоҷикистон ташкил шуд, ки то кунун барои ҳамзабонони мо дар Эрон Афғонистон ва дар маҷмуъ баҳри форсиабони дунё барномаҳо таҳияву паҳш менамояд. Ин тадбир якҷанд омил дошт: *аввалан*, чун Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Афғонистон ҳаммарзу ҳамзабон мебошад ва роҳбарияти шуравӣ бо дарки ин матлаб мехост нуфузи кишвари худ ва сиёсати худро ба ин кишвар, ки мавриди таваҷҷуҳи мамлакатҳои Ғарб қарор гирифта буд, тақвият бахшад. Аз ҷониби дигар, ин амал метавонист барои дигаргунсозии ҷиддии сиёсиву иқтисодӣ дар Афғонистон мадад кунад. *Сониан*, муносибати Иттиҳоди шуравӣ бо Эрон он вақт рӯ ба беҳбудӣ ниҳода буд ва паҳши барномаҳо барои мамлакатҳои форсиабон метавонист заминаи ҳамкориҳои тарафайнро тавсия бахшад. *Сеюм*, барои тарбияи мутахассисон ва таҳияи барномаҳо барои Эрон ва Афғонистон дар Тоҷикистон нисбат ба дигар ҷумҳуриҳои Осиеи Марказӣ заминаи хуб ва мусоидтар фароҳам омада буд. Теъдоди зиёди муҳочирони сиёсии эронӣ, ки аксаран донишмандону рӯзноманигорону шахсиятҳои шинохта буданд, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияту зиндагӣ мекарданд. Гузашта аз ин, ҳамдину ҳамзабон ва ҳамфарҳанг будани Тоҷикистон бо ин кишварҳо имкон меод, ки барои фаъолияти барномаҳои бурунмарзӣ иқдом шавад. Аз ҷониби дигар, академик Бобочон Ғафуров, ки дар даврони шуравӣ соҳиби эътибор ва нуфузи хоса буд ва бевосита бо роҳбари мақоми аввали Иттиҳоди шуравӣ Сталин робитаи наздик дошт, ба ин кор мусоидат намуд. Ҳадафи Бобочон Ғафуров ин буд, ки садои Ҷумҳурии Тоҷикистонро миллионҳо ҳамзабонони мо дар кишварҳои хориҷӣ шунида, аз рӯйдодҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ мунтазам оғоҳ гарданд. (*Саидмуроди Ҳоҷазод. Таърихи радиои Тоҷикистон. қ. 1. -Душанбе: Деваитич, 2006, с. 56*).

Бобочон Ғафуров бо вучуди роҳбарии ҷумҳурӣ будан аз раванди адабиёт оғоҳ буд ва дар ҳар маврид андешаҳои ӯро дар бораи ин ё он асари шоиру нависандагон ибраз менамуд. Масалан, мақолаи ӯ дар бораи румони «Пӯлод ва Гулрӯ»-и нависандаи тоҷик Раҳим Ҷалил дар маҷмуаи «Адабиёт шуравии тоҷик» (Сталинобод, 1958, саҳ. 87-95) нашр шудааст. Ғафуров дар тарғибу наشري мероси адабию фарҳангии форсу тоҷик саҳми бузург дорад. Бо роҳбарии ӯ «Баёзи назми тоҷик» (ба русӣ, Маскав, 1951) ба нашр расид. Ӯ ба ҳайси узви ҳайати таҳририяи «Китобхонаи адабиёти ҷаҳон» (200 ҷилд, ба забони русӣ) барои интихоби наشري беҳтарин намунаҳои адабиёти Шарқ, алалҳусус адабиёти форсу тоҷик саҳми арзанда дорад. Дар ин силсила қисмате аз «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ бо муқаддимаи Ғафуров ба нашр расид. Бо кӯшишу дастгирӣ ва иштироки бевоситаи ӯ матни илмӣ-интиқодии «Шоҳнома» (дар 9 ҷилд) дар Маскав зевари табъ ёфт. Ғафуров ба ҷамъоварӣ ва наشري адабиёти шафоҳии

(фолклор) тоҷик низ хидмати арзанда кардааст. Соли 1961 дар Маскав зери таҳрири ӯ «Афсонаҳои тоҷикӣ» (ҳозиркунанда Рачаб Амонов) ба забони русӣ чоп шуд.

Бобочон Ғафуров ба Эрон ва халқи он меҳри беандоза дошт ва забони форсӣ тоҷикӣ ва дариро як забон медонист бо ғӯишҳои сегона. Ин андешаҳои ӯ дар мусоҳибааш бо рӯзноманигори Эронӣ Сируси Алинаҷод, ки соли 1974 бори аввал ба Эрон сафар намуда буд, баён шудааст. Бобочон Ғафуров забони форсии дариро забони модарии ҳамаи форсигӯи Эронзамин медонад. ӯ аз вусъат ва нуфузи забони форсӣ сухан ронда, барҳақ навиштааст: «Таъсир ва шухрати адабиёти хаттии форсӣ дар асрҳои миёна чунон бузург буд, ки вай на танҳо дар кишварҳои, ки забони форсӣ барои аҳолии онҳо забони модарӣ ҳисоб мешуд (Моовароуннаҳр, Хуросон, Эрони ғарбӣ), балки дар кишварҳои берун аз ҳудуди онҳо – Озарбойҷон, Осиёи Хурд, Курдистон, Афғонистон, Ҳиндустони шимолӣ, Туркистони шарқӣ низ бо ин забон олсори илмию адабӣ эҷод мешуд».

Бобочон Ғафуров муаллифи беш аз 300 асару мақола оид ба таърихи халқи тоҷик ва таърихи умумичаҳонӣ мебошад, ки дар нашрияҳои гуногуни дунё чоп шудаанд. Асарҳои ӯ бо забонҳои гуногун дар Дехлӣ, Берлин, Рим, Техрон, Пекин, Кобул, Порис, Қарочи, Варшава ва ғайра бо теъдоди зиёд ба таърихи расидаанд. Бо ташаббус ва зери таҳрири ӯ танҳо бо забони англисӣ қариб 30 асар дар мавзӯҳои муҳими таърихи мамлакатҳои Шарқ нашр гардидаанд. Вай мактаби бузург ва эътирофшудаи ховаршиносиро асос гузошт. Дар байни осори вай китоби «Тоҷикон. Таърихи қадимтарин, қадим ва асрҳои миёна» мақоми хос дорад, ки ба тоҷикӣ ва русӣ мунташир шудааст. Аллома Ғафуров барои навиштани шоҳасари худ «Тоҷикон» зиёда аз 2000 сарчашмаҳои асримиёнагӣ ва кутубу мақолоти илмии ватанию хориҷиро истифода кардааст. Дар он даврҳои, ки ғояҳои интернационализми сохта мағзу устухони низоми мавҷударо фаро гирифта буд ва ҳама гуна кӯшишҳои худшиносии миллӣ саркӯб мешуданд, аз ҷониби роҳбари мақоми аввали ҷумҳурӣ даст задан ба омӯзиши мавзӯи таърихи миллати тоҷик худ як қаҳрамонӣ буд. Ин асар шуълае буд, ки ба саҳифаҳои торики фаромӯшгаштаи таърихи миллати тоҷик равшанӣ андохта, падидаҳои худшиносию ифтихори миллиро такмил дод ва ба фарзандони бедордilu фидойӣ рӯҳ бахшид. Нашри ин асар дар он даврон аз часорату матонату ватанпарварии ин марди фарзона ва дӯстори халқу меҳан шаҳодат меод. Ин асар аз тарафи ховаршиносони ҷаҳон баҳои баланд гирифта, барои тадқиқоти минбаъда ва ба вучуд омадани таърихи бисёрҷилдаи халқи тоҷик замина гузошт. Бобочон Ғафуров дар таҳқиқи таърих ва фарҳанги халқҳои эронинаҷод мақоми хоса дорад. Ҷавҳари офаридаҳои ӯ дар китоби «Тоҷикон» ҷой гирифтааст. Дар ин асари мукаммали илмӣ мавқеи тоҷикон дар таърих ва тамаддуни башарӣ, мақоми забони форсии тоҷикӣ дар байни забонҳои ҷаҳон, махсусан забонҳои эронӣ бо самимияти бузург сухан рафтааст.

Ба туфайли фаъолияти илмӣ-чамъиятии ӯ дар байни ҷумҳуриҳои Иттиҳоди шуравӣ ва хусусан мамлакатҳои Шарқ, муносибатҳои муътадили тичоратии-фарҳангӣ ба амал омаданд. Фаъолияти илмӣ ва созмондиҳандагии академик Бобочон Ғафуров нишон медиҳад, ки ӯ дар роҳи ба ҳам наздику ошно гардондани тамаддунҳои Шарқу Ғарб саҳми арзанду гузоштааст. Академик Бобочон Ғафуров ягона олими тоҷик буд, ки ӯро чун сиёсатмадори варзида дар микёси ҷаҳон, хусусан дар Шарқ, хуб мешинохтанд. Бобочон Ғафуров аз худ хотираи дурахшоне гузоштааст. Бузургтарин шахсиятҳои милали мухталиф, ки бо ӯ ошноӣ доштанд ва ё ба суҳбаташ расидаанд, дар бораи вай бо муҳаббат харф задаанд. Ричард Фрай-таърихнигори амрикоӣ, Мао Сзе Дун-ходими сиёсии Чин, Сафӣ Ҳайдари Дониш- олим ва шоири Покистон, Профессор Саид Нурул Ҳасан- арбоби сиёсии Ҳиндустон, Ш. К. Гучарал- ходими сиёсӣ ва чамъиятии Ҳиндустон, сафири Ҳиндустон дар Шуравӣ, Вилём Помрой-муҳаққиқ ва нависандаи машҳури амрикоӣ, Р. Б. Рибак- доктори илмҳои таърих, ҳиндишиноси машҳур, В. М. Солнцев - раиси Институти забоншиносии Академияи улуми Русия, В. М. Солнцев - узви вобастаи Академияи улуми Русия, И. Ю. Юдаков - котиби илмии Институти шарқшиносии Академияи улуми Русия, профессор Муҳаммаднурӣ Османов - мудири Шуъбаи Институти шарқшиносии Академияи улуми Русия, академик Б. А. Литвинский - мудири шуъбаи Институти шарқшиносии Академияи улуми Русия, Ю. В. Ганковский-олими шарқшинос, Чингиз Айтматов - нависандаи қирғиз, Чалолиддини Сиддиқӣ - профессори устоди Донишгоҳи Кобул ва чандин шогирдону идомадиҳандагони мактаби ӯ дар Тоҷикистон, академик Аҳрор Мухторов, академик Раҳим Масов, академик Муҳаммадҷон Шакурӣ ва дигарон дар китобу мақолот ва хотироти худ аз ӯ чун бузургтарин ховаршиноси замон, роҳбари кордону фозил, мунодии илму фарҳанги Шарқ ёд кардаанд. Масалан, шоири машҳури Покистон Файз Аҳмад Файз соли 1978 қабри Ғафуровро зиёрат карда, чунин гуфта буд: «Ин фарзанди бузурги тоҷик дар асл фарзанди бузургтарини Машриқзамин мебошад». Шоирон ва нависандагони тоҷик дар васфи Ғафуров ва асари машҳури ӯ «Тоҷикон» асарҳои зиёде офаридаанд, ки «Таърих гувоҳ аст» (Лоик Шералӣ), «Китоби «Тоҷикон» (Бозор Собир), «Тоҷиконро хонда» (Саидалӣ Маъмур) аз ҷумлаи онҳост.

Бобочон Ғафуров 12 августи соли 1977 дар шаҳри Душанбе вафот кардааст. Ба поси хидматҳои арзандаи ин фарзанди баруманди миллат, олими шинохта, донишманди бузург дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шаҳраки Ғафуров ва ноҳияи Ғафуров дар вилояти Суғд номи ӯро доранд. Соли 1999 Бобочон Ғафуров бо унвони олии Қаҳрамони Тоҷикистон сарфароз шудааст. Нимпайкараҳои ӯ дар назди Академияи улуми Тоҷикистон ва хиёбонҳои шаҳру рустоҳо, ки номи ӯро доранд, гузошта шудаанд. Соли 1998 дар шаҳри Ғафурови вилояти Суғд осорхонаи ба номи академик Бобочон Ғафуров таъсис дода шудааст. Дар назди осорхона маркази

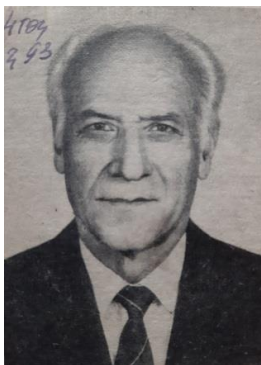
«Ғафуровшиносӣ» амал мекунад, ки ходимони он доир ба рӯзгору осори ин абармарди миллат ва дигар масоили таърих тадқиқоти илмӣ мебаранд ва то кунун чандин мақолоту рисолаҳои илмӣ ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ ба нашр расидаанд.

Манобеъ: Осор: Таърихи тариқати исмоилия аз ибтидои асри XIX то ҷанги якуми ҷаҳон (ба русӣ). М., 1941; Таърихи мухтасари халқи тоҷик. Сталинобод, 1947; Таърихи мухтасари халқи тоҷик аз даврони қадим то Инқилоби октябр (ба русӣ). Маскав, 1949; Давлати Кушонӣён ва тамаддуни ҷаҳон (русӣ) 1967; Тоҷикон. Қадимтарин, қадим ва асрҳои миёна (русӣ) 1972, ҳамин китоб ба забони тоҷикӣ, китоби аввал. Д., 1983, китоби дуюм. Д., 1985.

Китобҳои илмӣ ва бадеӣ дар бораи Бобочон Ғафуров: Аҳрор Мухторов. Академик Бобочон Ғафуров. Д., 1989; Усмон Ғафуров. Равшангари таърих. Д., 1990; Бобочон Ғафуров (Маводи тарҷумаҳои, ба забони русӣ). Д., 1969; Академик Бобочон Ғафуров-муҳаққиқи таърих ва тамаддуни мардумони Осиёи Марказӣ. Д., 1999; Акбар Турсун. Қирони саъдайн. Д., 1986; Фотех Ниёзӣ. Сарбозони бесилоҳ. Д., 1986 ва ғайра.

ҒАҒУРОВ Баврак (тав. 15. 10. 1935, д. Билисуфи н. Данғара), доктори илмҳои биологӣ (1992), профессор, (1994), узви Академияи илмҳои Нью-Йорк ИМА (1995), узви вобастаи Академияи илмҳои байналмилалӣ мактабҳои олии (1998). Соли 1961 факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1961–2003 лаборанти калон, ассистент, муаллими калон, дотсент, мудир ва профессори кафедраи физиологияи одам ва ҳайвонот, декани факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Солҳои 2003–2004 ҳамчун профессори кафедраи физиологияи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон, 2004–2005 муовини директори Пажуҳишгоҳи давлатии «Ғизо» ва мудирӣ кафедраи анатомия ва физиологияи ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 200 мақолаи илмӣ, дастурҳои таълимию методӣ ва монографияҳо мебошад. Хулосаи тадқиқотҳои илмӣ дар бисёр маҳфилҳои илмӣ байналмилалӣ (дар Маҷористон, Ҳиндустон, Эрон, Россия) қироат шуда, худи ӯ дар радиои физиологҳои машҳури Аврупо шинохта шудааст. Бо ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон», медали «Барои меҳнати шоён» ва ордени «Шараф» мукофотонида шудааст.

Ас.: Ташнағӣ ва рафтор дар шароити экстремалӣ. Д., 1995.

ҒАҒҒОРОВ Раззоқ (тав. 1932 дар н. Самарқанди вил. Самарқанд, ваф. 2001 Самарқанд). Д.и.ф. (1980), профессор, (1986), узви вобастаи АИ ҶТ (1988). Маълумоти миёнаро дар зодгоҳаш ҳосил намуда, сипас соли 1949 Донишқадаи муаллимтайёркунии шаҳри Самарқандро хатм кардааст, солҳои 1949-1951 ӯ дар мактаби миёнаи деҳаи Чоркӯҳи ноҳияи Исфара ва қишлоқи Оҳалики ноҳияи Самарқанд дарс гуфтааст. Соли 1951 Р. Ғафғоров ба Донишқадаи омӯзгории Хучанд шомил шуда, бинобар маълумоти олии нопурра доштан онро дар зарфи ду сол, яъне соли 1953 хатм менамояд. Баъд аз хатми донишқада як сол дар шуъбаи маорифи халқи ноҳияи

Самарқанд ба ҳайси инспектор ифои вазифа намуда, соли 1954 ба Донишгоҳи Самарқанд ба муаллимӣ даъват мешавад ва аз ҳамон вақт тақдирӣ хешро ба тадрису тадқиқи забони тоҷикӣ зич мепайвандад. Чун орзуи ягонаи Р.Ғаффоров идомаи таҳсил ва таълифи рисолаҳои илмӣ буд, соли 1959 даъвати сарони Пажухишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистонро бо камоли мамнуният пазируфт ва дар шуъбаи забони адабии тоҷик ба сифати ходими хурди илмӣ ба кор шуруъ кард. Р.Ғаффоров соли 1965 дар мавзӯи «Забон ва услуби Раҳим Ҷалил» рисолаи номзадӣ ва дар соли 1980 дар мавзӯи «Синтаксиси лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ дар тасвири муқоисавӣ (ҷумлаҳои содда)» рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Ӯ аз соли 1966 то соли 1992 сарпарастии шуъбаи лаҳҷашиносиро ба ӯҳда дошт. Бо ДДОТ ба номи С.Айнӣ ҳамкорӣҳои судмандро ба роҳ монда, дар тарбияи шогирдонӣ самти филологияи тоҷик ба роҳбарии аспирантону докторантон саҳми зиёде дошт. Соли 1992 ба Самарқанд кучида, то охири умр дар кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи Самарқанд чун профессор кор кардааст.

Азбаски устод Р.Ғаффоров дар баробари кори илмӣ дар мактабҳои олии фаъолияти педагогиро низ давом дода, дар тарбияи садҳо омӯзгорони забон ва адабиёти тоҷик саҳм гирифтааст, соли 1986 ба дарёфти унвони профессори Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин мушарраф мешавад. Вале соли 1989 барои устод Р. Ғаффоров махсусан фаромӯшношуданист: аввалан барои сарварию иштирокаш дар таълифи асари панҷҷилдаи «Шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ» сазовори Ҷоизаи давлатии ба номи Абуалӣ ибни Сино (1987) гашта бошад, сониян узвияти Иттифоқи нависандагони ИҶШС-ро ҳосил намуд.

Р.Ғаффоров яке аз сермаҳсултарин забоншиносони ҷумҳурӣ мебошад. Ба қалами ӯ зиёда аз 300 номгӯӣ мақолаву тақриз ва рисолаҳои гуногунҷамъи илмӣ мансубанд. Ӯ яке аз муаллифони китоби дарсӣ аз услубшиносӣ барои мактабҳои миёна ба шумор меравад. Ӯ солҳои зиёд дар мактабҳои олии пойтахт аз услубшиносӣ, маданияти сухан ва забони адабии тоҷик дарс гуфтааст.

Ас.: Забон ва услуби Раҳим Ҷалил. Д., 1966; Синтаксис таджикских говоров в сравнительном освещении (простое предложение). Д., 1993; Южные говоры таджикского языка (синтаксис). Том II, Д., 2014; Устоди бузурги сухан (Ба олими шинохта-забоншиноси маъруф Н. Маъсумӣ бахшида шудааст). Д., 1978; Сухансанҷ ва суханвар. Д., 1999; В.И.Ленин дар бораи забон. Д.1966; Нависанда ва забон. Д., 1977; Шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ. Ҷ.3. Д., 1979; Синтаксиси ҷумлаҳои сода//Шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ. Проспект. Д., 1973; К вопросу о сравнительном изучении синтаксиса таджикских говоров // Вопросы языкознания, 1979, №1. -С. 74-81; Сравнительное изучение предложно-последних конструкций в таджикских говорах // Вопросы диалектологии и истории языка (Материалы VII совещание по общим вопросам диалектологии и истории языка). Д., 1984. -С. 42-54; Калимаҳои шевагӣ дар романи Раҳим Ҷалил «Одамони ҷовид» // Ахбороти АФ РСС Тоҷикистон. Шуъбаи фанҳои ҷамъиятӣ. Д., 1962, №3(30). -С. 67-75; Худуди паҳншавии шеваҳои тоҷикӣ // Мактаби советӣ, 1969. -С. 24-29; Бо нияти корҳои азим (Проблемаҳои илми шевашиносӣ) // Маориф ва маданият, 1971, 27 май; Калимаҳои лаҳҷавӣ дар услуби бадеӣ. (Забон ва ҳусни баён) // Маориф ва маданият, 1974, 23 март; Меъёри истифодаи унсурҳои лаҳҷа дар асарҳои бадеӣ. Маъруза дар конференсияи илмӣ оид ба маданияти сухан // Маориф ва маданият, 1974, 25 май; Як навъи маҳсули ибораҳои исмӣ дар шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ // Масъалаҳои забоншиносӣ. Д., 1975. -С. 12-31; Нависанда ва лаҳҷаҳои забон//Садои шарқ, 1975, №7. -С. 112-125; Хабарҳои феълӣ мураккаб ва тарзи ифодаи онҳо дар лаҳҷаҳои ҷанубӣ // Забоншиносӣ тоҷик. Д., 1977. -С. 109-123; Тарҷума ва

забони адабӣ // Нависанда ва забон. Д., 1977. -С. 151-158; Бори дигар дар бораи терминҳои лаҳча ва шева // Маориф ва маданият, 1979, 17 май; Доир ба омӯзиши синтаксиси шеваҳои тоҷикӣ // Масъалаҳои забоншиносӣ. Д., 1979, №1. -С. 74-81; Ифодаи хабар бо шаклҳои сифати феълӣ дар шеваҳои забони тоҷикӣ// Забоншиносии тоҷик. Д., 1980. -С. 203-216; Калимаҳои умумӣ ва хосса/Мақтаби советӣ. -№9, Д.,1990. -С. 13-22 ва ғ.

ҒАҒҒОРЗОДА Абдуҳалим (тав. 24. 12. 1951. д. Кулолии ҷамоати Рӯдакии ш. Панҷекент), муаррих, педагог ва сиёсатмадор, номзади илмҳои педагогика, дотсент (2006). Хатмк. ф-таи филология ва таърихи ИДПД (1968–72). Лабаранти калони шуъбаи фалсафаи Академияи фанҳо (1972-73). Хизмат дар артиши шуравӣ дар вилояти Новгород (1973-74). Лабаранти калони кафедраи марксизм –ленинизм

ва таърихи ҳизби коммунисти Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон (1974- 1982), хизмати башардӯстона дар ҶДА (1982- 1986), кафедраи педагогика, психология ва методикаи мусиқӣ (1986- 2002), муовини аввали ректори Донишқакдаи тақмили ихтисоси муаллимони мактабҳои таҳсилоти миёнаи касбии назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2002 - 2004), мутахассиси пешбурди шуъбаи забони Вазорати маорифи ҶТ (2004 - 2006), декани факултети тақмили ихтисоси Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2006 - 20011), директори Донишқакдаи тақмили ихтисоси муаллимони мактабҳои олии касбӣ назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2011 - 2015), Раиси КИ ҲСТ ш. Душанбе (-1998-2004), Раиси КИМ Ҳизби сотсиалистии Тоҷикистон (2004 - то имрӯз) Вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз с. 2015).

Ас.: Аввалин давлати тоҷикӣ. Д., 1997; Давлатҳои баъдии тоҷикӣ. М., 1995; Асосҳои педагогика. Д., 1995; Шакл ва методҳои ташаккули тарбияи меҳнатии хонандагон дар мактабу коллективҳои истеҳсоли. Д., 1999; Танзими оила ва демография. Д., 2007; Зан аз нигоҳи сиёсати гендерӣ. Д., 2002; Фарзандони фарзонаи миллат. Д., 2020; Зан аз нигоҳи сиёсати гендерӣ. Д., 2020.

ҒАҒҒОРЗОДА Ҷонона Ғаффор (тав. 28. 12. 1988, н. Исмоили Сомонӣ, шаҳри Душанбе), омӯзгори фанни иқтисодиёт, номзади илмҳои иқтисод (2019). Хатмкардаи факултети иқтисодиёт ва идоракунии маориф ихтисоси менеҷменти ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2006-2011) ва факултети таърих ва ҳуқуқи ҳамин донишгоҳ (2013-2017).

Лабаранти кафедраи иқтисодиёт ва идоракунии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2009-2010), методисти шуъбаи ғоибонаи факултети иқтисодиёт, (2010-2014), аспиранти шуъбаи ғоибона (2012-2016), ассисенти кафедраи менеҷменти молиявӣ ва муаллими калон (2012-2016) ва аз соли 2017 ба ҳайси мудири кафедраи менеҷменти молиявӣ. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Асосҳои ташкилию иқтисодии хизматрасонии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ дар шароити иқтисоди бозорӣ дифоъ намудааст. Бо нишони «Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон қадр шудааст (2019).

Барандаи Ҷоизаи ба номи Исмоили Сомонӣ барои олимони ҷавон дар соҳаи илм ва техника (2020).

ҒАФФОРӢ Нуъмонҷон Усмонзода (тав. 22. 09. 1968, ш. Душанбе) таърихшинос, доктори илмҳои таърих (2014), дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи Исмоили Сомонӣ (2001), Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2012), Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2019). Хатмкардаи факултаи таърихи УДТ (ҳоло ДМТ; 1990). Коромӯз-муҳаққиқ ва аспиранти кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (1990–1994). Ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраҳои фанҳои ҷамъиятӣ, таърих ва фарҳанги халқи тоҷик, муносибатҳои байналхалқӣ ва мудири сектори илмӣ-тадқиқотии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон (1994-2006), Ҳамоҳангсози Маркази илмӣ-тадқиқотии «Шарқ» дар вилояти Суғд (2006-2007), мудири шуъбаи таъбу нашри Донишқадаи иқтисод ва савдои Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон дар шаҳри Хучанд (2007-2009), докторанти кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2009-2012), мутахассиси шуъбаи илмӣ-инноватсионӣ, мудири шуъбаи магистратура, аспирантура ва докторантура, профессори кафедраи таърих ва филология, сардори шуъбаи омодакунии кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогии Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон (2012-2017), профессори кафедраи таърихи халқи тоҷик, муовини ректор оид ба илм ва инноватсияи Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон (2017-2019), ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ (аз 5 феввали соли 2019 то имрӯз), ҳамзамон профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (аз соли 2015). Самтҳои таҳқиқот: таърихи ҳаракати ҷадидия дар Осиёи Марказӣ, таърих ва фарҳанги Хистеварз. Муаллифи 3 монография, 3 китоби илмӣ-оммавӣ, 3 брошюраи илмӣ, 4 дастури таълимӣ-методӣ, беш аз 100 мақолаи илмӣ-тадқиқотӣ дар маҷмуаву маҷаллаҳо ва зиёда аз 50 мақолаи илмӣ-оммавӣ дар матбуоти даврӣ. Дастовардҳои илмии Н. Ғаффорӣ дар илми таърихшиносӣ таҳқиқи фаъолияти фарҳангӣ-маорифпарварии ҷадидон дар аморати Бухоро, таърихи матбуоти ҷадидия – рӯзномаи «Бухорои шариф» ва маҷаллаи «Ойина», пайдоиши макотиби «усули ҷадид» дар сарзамини тоҷикон ва ғ. Иштирокчиҳои конфронсу семинарҳои байналмилалӣ дар Душанбе (1999, 2013), Қайроқум (2001), Хучанд (1999, 2018), Бишкек (2001-2003, 2008), Ош (2004, 2008), Иссиққул (2003-2008), Алмаато (2003, 2006), Чимкент (2007, 2010), Тошканд (2004), Ашқобод (2007, 2008), София (2004), Москва (2004, 2015, 2019) ва Вашингтон (2004). Ғ. узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (2012) мебошад.

Ас.: Общественно-политическая деятельность Махмудходжи Бехбуди. Д., 1997; По страницам газеты «Бухорои шариф». Худжанд, 1999; История культурно-просветительской деятельности джадидов в Бухарском эмирате (начало XX века). Худжанд, 2000; Хистеварз:

замон ва одамон. Хучанд, 2009 (хаммуалиф); Кишваршиноси асили Хистеварз. Хучанд, 2011 (хаммуалиф); Джадидская пресса. Худжанд, 2012; Ҷадидия ва шинохти он. Д., 2013; Роль и место джадидизма в развитии просвещения и духовной культуры народов Средней Азии. Д., 2013; Хистеварз дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945). Хучанд, 2015 (хаммуалиф) ва ғайра.

ГАФФОРОВ Абдушукур Одинашоевич (тав. 30. 12. 1968, н. Восеъ), забоншинос, номзади илми филология (2000), дотсент (2005), доктори илми филология (2021). Солҳои 1986-1993 таҳсил дар факултети забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб. Онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1987-1989 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1993-1994 муаллими кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии ш. Курғонтеппа, 1994-1997 аспиранти ИЗА ба номи А. Рӯдакии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1997-1998 котиби Шурои илмии Пажухишгоҳи илмҳои педагогии АИП Тоҷикистон, 1998-2000 муаллими кафедраи забон ва адабиёти синфҳои ибтидоии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 2000-2001 ҳамчун муаллими калони кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ, 2001-2007 мудири кафедраи забон ва адабиёти синфҳои ибтидоӣ ва ҳамзамон муовини декани факултети педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айни оид ба илм, 2007-2008 декани факултети педагогикаи донишгоҳи мазкур фаъолият кардааст. Солҳои 2000-2007 раиси Шурои олимони ҷавони донишгоҳро ба уҳда дошт. Дар конференсияҳои илмии олимони ҷавон дар шаҳрҳои Хучанд, Кулоб, Курғонтеппа ва Душанбе оид ба масъалаҳои илми забоншиносӣ баромад намуда, муҳтавои онҳоро дар маҷмуаҳои илмии олимони ҷавон ба ҷоп расонидааст. Солҳои 2008-2010 ҳамчун сардори раёсати таълими ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст, 2010-2013 муовини ректор оид ба таҳсилоти ғоибона, 2013-2018 декани факултети педагогика, аз соли 2018 инҷониб дотсенти кафедраи забон ва адабиёти тоҷики факултети таҳсилоти ибтидоӣ мебошад. Солҳои 2005-2020 вакили Маҷлиси вакилони халқи н.и.Сомонии ш. Душанбе буд. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмӣ, илмию методӣ, дастурҳои илмӣ-методӣ, брошюраҳо ва васоити таълимӣ, аз ҷумла «Қорҳои контролӣ аз фанни забони адабии ҳозираи тоҷик» (2004), «Ибораҳои феълӣ бо пешояндҳои аслӣ дар «Бадоеъ-ул-вақоъ»-и Зайниддин Маҳмуди Восифӣ» (2007) мебошад.

Соли 2021 дар мавзӯи «Хусусиятҳои грамматикӣ ва маъноии ибораҳои феълӣ дар забони адабии тоҷик» (дар асоси маводи осори мансури асрҳои XV-XVI) бо роҳбарии д.и.ф., узви вобастаи АМИТ, профессор Раҳматуллозода Саҳодод рисолаи докторӣ дифоъ намуд.

Барои хизматҳои дар рушди соҳаи маориф бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2005), яқчанд раҳматномаву ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Ибораҳои феълӣ бо пешояндҳои асли дар «Бадоеъ-ул вақоеъ»- и Восифӣ. Д., 2014; Хусусиятҳои грамматикӣ ибораҳои феълӣ дар забони адабии ҳозираи тоҷик. Д., 2020; Забони тоҷикӣ (китоби дарсӣ барои синфи 6, ҳаммуаллиф). Д., 2020.

ГАФФОРОВ Саттор (тав. 10. 08. 1956, ноҳияи Панҷакент), математик, номзади илмҳои физика-математика (1992), дотсент (1974). Соли 1974 ба факултети математикаи ДДОТ ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ба номи С. Айнӣ) дохил шуда, онро соли 1978 хатм намудааст. Солҳои 1978 - 1984 дар ноҳияи Қумсангир (ҳозира Ҷайхун) ба ҳайси муаллими математика, ташкилотчи ва нозирӣ шӯбаи маориф қору фаъолият кардааст. Соли 1985 қоромӯзи кафедраи геометрия буд. Аз соли 1986 то 1989 дар филиали ДДО Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дар ш. Қурғонтеппа (ҳозира Бохтар) ба ҳайси муаллими калон, ҷонишини декани факултаи математика адои вазифа намудааст. Аз ноябри соли 1989 то ноябри соли 1992 аспиранти рӯзонаи ДД ш. Қазон. Соли 1992 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Структураҳои нимрасандаи тартиби олий» ҳимоя намудааст. Аз соли 1992 то 2003 дар кафедраи геометрияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ адои вазифа намудааст. Солҳои 2003-2019 дар факултети математика ва механикаи ДМТ қор карда, аз соли 2020 ба сифати дотсент дар кафедраи геометрия ва математикаи олии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи 12 дастури методӣ ва 80 мақолаи илмӣ-методӣ аст.

Ас: Хатти рост ва ҳамворӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1999; Назарияи эҳтимолият (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Математикаи дискретӣ ва мантиқ (ҳаммуаллиф). Д. 2015; Математикаи олий (ҳаммуаллиф), қисми 1. Д., 2017; Математикаи олий (ҳаммуаллиф), қисми 2. Д., 2018.

ГАФФОРОВ Шариф (тав. 20. 09. 1942, д. Хишортоби н. Айнӣ, ваф. 2009, ш. Душанбе), географ, номзади илмҳои география (1985). Солҳои 1960–1965 дар факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Пас аз хатми донишқада соли 1966 дар сектори Атласи Тоҷикистон, соли 1967 сектори захираҳои маъдани ашёи хоми Шурои омӯзиши қувваҳои истеҳсолии АИ ҶШС Тоҷикистон қор кардааст. Солҳои 1980–1986, 2000–2005 дар омӯзиши масъалаҳои инкишоф ва ҷобачогузории қувваҳои истеҳсолии Ҷумҳурии Тоҷикистон иштирок намудааст. Солҳои 1982–1995 дотсенти кафедраи географияи иқтисодии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷураев буд. Дар таълифи монографияҳои «Комплекси территориявию истеҳсолии ҷанубии Тоҷикистон», «Омилҳои инкишофи иқтисодӣ ва пешгӯии инкишофи асосӣ ва ҷойгиркунии қуваҳои истеҳсолии РСС Тоҷикистон дар давраи то соли 1990», «Тоҷикистон:

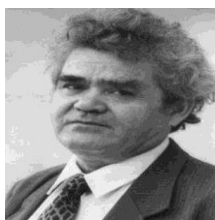
табиат, захираҳои табиӣ», «Захираҳои ашёи хоми маъдании Помир», «Захираҳои ашёи хоми маъдании Тоҷикистон» иштирок кардааст.

ГАФФОРОВА Мунзифа Қаҳқоровна (тав. 04. 10. 1924, ш. Хучанд), файласуфи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1968), профессор (1988). Солҳои 1940–1943 дар бахши табиатшиносии Донишкадаи омӯзгории ш. Хучанд таҳсил кардааст. Соли 1943 ба ҳайси муаллими фанни биологияи Селхозтехникуми Ленинобод ва муншии Кумитаи комсомолӣ дар назди Донишкадаи омӯзгории вилояти Ленинобод фаъолият кардааст. Солҳои 1944–1946 котиби Кумитаи комсомолии вилояти Ленинобод оид ба ташвиқот ва тарғибот, 1946–1948 котиби Кумитаи комсомолии Тоҷикистон оид ба ташвиқот ва тарғибот, 1948–1952 мудирӣ шуъбаи КМ ҲК Тоҷикистон оид ба қор байни қанон буд. Солҳои 1952–1955 дар аспирантураи АИ ҶШС Тоҷикистон таҳсил кардааст. Солҳои 1955–1957 ба ҳайси муаллими калони кафедраи марксизм-ленинизм Донишкадаи қанонаи ш. Душанбе, 1957–1962 дотсенти кафедраи марксизм-ленинизм Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1962–1973 мудирӣ кафедраи фалсафаи донишкадаи маққур қор кардааст. Солҳои 1966–1968 докторанти Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М. Ломоносов буд. Солҳои 1974–1979 дар вазифаи ректори Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон, 1979–1988 ректори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко қор кардааст. Баъдан ба ҳайси профессори кафедраи фалсафаи донишгоҳи омӯзгорӣ қор қарда, иштирокчии фаъоли қонгреси 15-уми умумиҷаҳонии файласуфон (Варна, 1973), қонгреси 11-уми умумиҷаҳонии сотсиологҳо дар Шветсия (1974), аъзои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (даъвати 2, 3, 10, 15), муовини раиси Кумитаи яқдили халқҳои Осиё ва Африқои қанубӣ (1984–1990) буд. Тахти роҳбарии ӯ шогирдони зиёде рисолаҳои номзадӣ ва докторияшонро дифоъ намудаанд. Муаллифи зиёда аз шаш асару 300 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Дар қорҳои илмию тадқиқотияш масъалаҳои ба ҳаёт таъбиқ намудани идеяи озодии қанон, ҳусусан қанони Шарқи Шуравӣ, симои маънавии қанони тоҷик ва шуури қамъиятӣ инъикоси ҳудро ёфтаанд. Бо қоизаҳои «Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон» (1974), ду ордени «Байрақи Сурхи Меҳнат» (1948, 1949), ордени «Дӯстии халқҳо» (1984), ордени «Дӯстӣ» (1999), медалҳо, ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон муқофотонида шудааст. Инчунин, бо нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1971), «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» (1982), «Аълочии фарҳанги қумҳурӣ» (1997), нишони «Наставник молодёжи» (1991), медали «Барои меҳнати шоён дар солҳои 1941–1945» (1945) сарфароз қарда шудааст.

Ас.: Ба хаёт татбиқ шудани идеяи озодии занон. Д., 1960; Духовный облик женщины Советского Востока. Д., 1969; Женщины Советского Востока. Д., 1987; Шуури чамбиятӣ. Д., 2001.

ГАФФОР Мирзо (тав. 5. 01. 1929, д. Даҳани Шоли н. Ховалинг, ваф. 26. 08. 2006, ш. Душанбе), шоир. Соли 1949 факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм ва чанде муаллимӣ кардааст. Муддате корманди моҳномаи «Шарқи Сурх» будааст. Соли 1956 Курси олии адабиётро дар Маскав ба поён расонда, солҳои тӯлонӣ котиби масъули Кумитаи ҷумҳуриявии муҳофизони сулҳ будааст.

Асарҳояш аз солҳои 40-уми асри гузашта ҷоп шудаанд. Муаллифи маҷмуаҳои ашъори «Аз самими дил» (1952), «Ҳазор раҳмат» (1954), «Дил дар кафи даст» (1962), «Аз гаҳвора то майдон» (1981), дostonҳои «Асрор» (1957), «Тоҷи давлат» (1958), «366 паҳлу» (дар ҷаҳор қисм; 1963, 1964, 1970, 1972), «Нору нур» (1972), дуҷилдаи осор (1979-1980), романи манзуми «Фарзанди ҳукумат» (1983) ва ғ. мебошад. Барои бачагон асарҳои марғубе навиштааст, ки «Санговдавак» (1953), «Баррача рӯяд аз замин» (1953), «Чилдухтарон» (1956), «Гунҷишкак» (1961, 1964), «Достак» (1961, 1965), «Шайтони бекафшу маҳсӣ» (1963, 1964), «Як қатра офтоб» (1965), «Кадам хунар беҳтар аст?» (1971), «Гулҳои дастабаста» (1974) ва аз он шумуланд.

Дар матбуот чанд ҳикояи хубаш ҷоп шудааст. Очеркҳояш дар байни хонандагон маълуми машҳуранд, ки дар маҷмуаҳои «Сафар ба диёри дустон» (1960), «Ҷовидонӣ» (1965) ва «Меҳнат мукофот аст» (1977) гирд омадаанд.

Анқариб маҷмуаи ашъораш дар нашрияҳои бонуфузи маскав ба русӣ ба таъбиқ расидаанд. Шеърҳои алоҳидааш ба бисёр забонҳо тарҷума ва ҷоп шудаанд. Осори алоҳидаи В. Маяковский, Н. Некрасов, Ш. Петефи, Н. Ҳикмат, А. Сурков, П. Вороко, А. Твардовский ва дигаронро ба тоҷикӣ гардонидаст. Чанд мақолае, ки дар бораи масоили рушди камоли адабиёт ва забони тоҷикӣ навиштааст, бесуд набудаанд. Шоири халқии Тоҷикистон (1994). Аз соли 1952 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ҒОЗИБЕКОВА Муҳаббат Ҳайдаровна (тав. 14. 05. 1955) иқтисодчӣ, номзади илмҳои иқтисодӣ (2000). Хатмкардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1978). Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Масоили иҷтимоӣ-иқтисодии саноати Тоҷикистон дар давраи гузариш ба иқтисоди бозорӣ» дифоъ намудааст (2000). Фаъолиятро дар комбинати шоҳибобии ш. Хучанд аз вазифаи иқтисодчӣ оғоз намуда (1984-1987), солҳои 1984-1987 муаллими илмҳои иқтисодӣ дар техникуми кооперативии Ленинобод, 1988-1994 дар техникуми кооперативии Душанбе дар вазифаи муаллими асосҳои илмҳои чамбиятӣ, 1994- 2020 муаллими калони кафедраи назарияи иқтисодии

ДДТТ ва аз 2020 ҳамчун дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии назарияи иқтисодӣ фаъолият дорад. Номбурда муаллифи беш аз 20 мақолаи илмию методӣ аст.

ҒОЗИЕВА Мавлуда Исломовна (тав. 27. 11. 1953, ш. Самарқанд), забоншиноси тоҷик, номзади илми филология (1990), дотсент (1992). Солҳои 1970–1975 дар факултети забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии Самарқанд таҳсил кардааст. Солҳои 1975–1980 муаллими забон ва адабиёти рус дар мактаби миёнаи №95-и ш. Самарқанд буд. Аз сентябри соли 1980 то имрӯз дар ДДОТ ба номи Садриддин Айни кор мекунад. Солҳои 2005- 2015 вазифаи мудирӣ кафедраи

забони муосири рус ва забоншиносии умумиро ба уҳда дошта, айни ҳол дотсенти ҳамин кафедра мебошад. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмӣ ва илмию методист, ки дар онҳо масъалаҳои таълими забони русӣ ва типологияи муқоисавии забонҳои тоҷикиву русӣ мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор гирифтаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2009) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Практический курс русского языка (китоби дарсӣ барои донишҷӯён). Д., 2010.

ҒОЙИБ Сафарзода (тав. 20. 02. 1940, д. Муллоҷони н. Ховалинги вилояти Хатлон, ваф. 1972), шоир. Соли 1957 мактаби миёнаи №6-и н. Восеъро бо медали нуқра хатм карда, ҳамон сол муҳаассили факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣи Душанбе шудааст. Аз соли 1962, баъди хатми донишкада солиёни дароз дар рӯзномаи «Тоҷикистони

Советӣ» кор кардааст.

Аввалин шеърҳояш аз солҳои донишҷӯӣ ба таъб расидаанд. Нахустин маҷмуаи ашъораш «Қорвони орзу» соли 1969 пешниҳоди хонандагон гардидааст. Маҷмуаи дигари офаридаҳояш «Ошени офтоб» соли 1973, «Мероси ҷавонӣ» соли 1978 ва «Куллийет»-аш соли 2011, «Мунтахабот» китобҳои 2 (2011) баъди марғи ғоҷиборааш, ба таъб расидаанд.

Дар эҷодиёти ӯ публицистика ва жанрҳои гуногуни он (очерку сафарнома ва мақолаҳои проблемавӣ), ҳамчунин, танқиди адабӣ мақоми хоссае доштанд. Аз ҷумлаи зиёиёни сарсупурда ва миллатдӯсту ватанпарвари кишвар аст, ки дар қатори аввалинҳо борои покизагӣ ва мақоми шоистаи забони модариямон мубориза бурдаанд.

Шеърҳои алоҳидааш ба забонҳои русӣ, узбекӣ ва дигар халқҳо тарҷума шудаанд. Худи ӯ намунаҳоро аз ашъори шоирони русу беларус, арману литвонӣ ва гурҷиву озарӣ ба тоҷикӣ гардондааст. Тарҷумаи

шеърҳои классикии адабиёти арман Сайёли Наворо хеле устокорона анҷом додааст. Аз соли 1971 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ГУЛОМОВ Абдурахим Остонаевич (тав. 01. 06. 1980, д. Зиракии н. Ҳисор), муаллими забони англисӣ, номзоди илмҳои филология (2019). Солҳои 1992–1997 дар факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Солҳои 2002–2006 ассистенти кафедраи методикаи таълими забони хориҷӣ ва ихтисоси дуҷум, 2006–2007 муовини декани факултети забонҳои романию германи ДДОТ ба номи С. Айнӣ оид ба тарбия буд. Аз

соли 2002 то соли 2006 дар кафедраи линводидактикаи факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба сифати ассистент фаъолият карда, аз соли 2006 то соли 2009 ба сифати ассистенти кафедраи методикаи таълими забони англисӣ, 2009-2016 сармузгори кафедраи методикаи таълими забони англисӣ ва ҳамзамон аз соли 2007 то соли 2016 муовини декани факултети забони англисиро ба уҳда дошт. Аз солҳои аввали фаъолияти омӯзгориаш дар донишгоҳ дар чандин конференсияҳои илмӣ амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ дар донишгоҳҳои мухталифи кишвар иштирок намуда, доир ба масъалаҳои илмӣ методикаи таълими забони хориҷӣ баромад намуда, мухтавои онҳоро дар маҷмуаҳои илмӣ дохиливу хориҷӣ ба ҷоп расонидааст. Аз соли 2016 то ҳол мудири кафедраи мудири кафедраи методикаи таълими забони англисӣ аст. Соли 2019 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Ақидаҳои маорифпарварона-педагогии Саъдӣ Шерозӣ ва инъикоси он дар раванди таълиму тарбия дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дифоъ намуд. Дар омода намудани барномаҳои таълимӣ ва стандартҳои давлатии таҳсилоти олии аз рӯи ихтисоси омӯзгори забони англисӣ саҳм гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаи илмӣ, илмӣ-методӣ, 1 монография, 2 дастури таълимӣ, 2 маҷмуаи илмӣ, 7 барномаи таълимӣ мебошад.

Ас: Асосҳои маҳорати омӯзгории муаллими забонҳои хориҷӣ. Д., 2018; Ақидаҳои маорифпарварона - педагогии Саъдӣ Шерозӣ ва инъикоси он дар раванди таълиму тарбия дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2019; Методикаи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ. Д., 2019.

ГУЛОМОВА Назира Садриддиновна (тав. 18.12. 1950, ш. Душанбе), педагог. Баъди хатми мактаби миёнаи рақами 7-и шаҳри Душанбе соли 1969 ба ДДОД ба номи Т.Г.Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ) ба факултети педагогика, шӯбаи педагогика ва психологияи томактабӣ дохил шуда, онро соли 1973 хатм намуд ва дар кафедраи тарбияи томактабӣ ба сифати ассистент ба кор оғоз кард.

Соли 1981 дар Донишгоҳи педагогии шаҳри Маскав аз курси такмили ихтисос гузашта, сипас чун муаллими калони кафедра то соли 2015 фаъолият намуд. Бо нишони сарисинагии Аълочии маорифи Тоҷикистон сарфароз гардонда шудааст. Дар давоми фаъолияти педагогикаш зиёда аз 20 мақолаи илмӣ чоп намудааст.

Ас.: Экскурсия ҳамчун воситаи шинос намудани кӯдакон бо табиат. Д., 1990; Машғулиятҳои оиди шинос намудани кӯдакони гурӯҳи хурд бо табиат(ҳаммуаллиф).Д., 1990; Шиносии кӯдакон бо табиат(ҳаммуаллиф).Д., 1992; Кӯдакон ва олами паррандаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2004; Шинос намудани кӯдакони синни томактабӣ бо фаслҳои сол (ҳаммуаллиф). Д., 2006.

ГУЛОМШОЕВ Силемоншо Акимшоевич (тав. 14. 01. 1969, д. Занинси н. Роштқалъа), китобшинос ва муаррих, номзади илмҳои таърих (2007). Соли 1998 факултети китобдории Донишкадаи давлатии санъат ба номи М. Турсунзодаро хатм кардааст. Соли 1995-1998 китобшиноси китобхонаи ба номи А. Лохутӣ, мудирӣ шуъбаи илмӣ-методии китобхонаи бачагона, китобшиноси пешбари шуъбаи библиографияи Палатаи давлатии китоб, 1998- 2005 мудирӣ шуъбаи библиографияи Агентии миллии СБРСК- Хонаи китоби Тоҷикистон, ҳамзамон аз соли 2000 мудирӣ китобхонаи А. А. Семенови Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Аз соли 2003 ба сифати омӯзгор ва соли 2012 то соли 2020 ба сифати мудирӣ кафедраи таърих ва ҷомеашиносии Коллеҷи омӯзгорӣ ба номи Хосият Махсумова фаъолият дошт ва аз соли 2021 ба сифати дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷик фаъолият менамояд. Оид ба масъалаи таърихи китоб ва китобдории Бадахшон кори илмӣ- тадқиқоти илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмӣ ва илмӣ - оммавӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2004), Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010), Аълочии фарҳанги Тоҷикистон (2015) кадр карда шудааст.

Ас.: Махзани маърифат. Д., 2006; Таърихи фаъолияти китобдорӣ дар Помир. Д., 2007. Махзани маърифат. Д., 2006; Историya библиотечного дела на Памире (Таърихи китобдорӣ дар Помир). Д., 2009; Таърихи халқи тоҷик: курси лексия барои донишҷӯёни ғайриихтисоси таърих. (ҳаммуаллиф). Д., 2014; Таърихи халқи тоҷик барои донишҷӯёни коллеҷ. Д., 2011; Ҳайдаршо Пирумшоев. Китобномаи шарҳиҳолӣ. Д., 2015; Гулаҳмад Раҳмихудоев. Китобномаи шарҳиҳолӣ. Д., 2015; Китобҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 1986 - 1990 (Нишондиҳандаи библиографӣ). Д., 2005.

Д

ДАВЛАТБЕКОВ Ниёзбек (тав. 29. 07. 1945, д. Деҳмиёнаи н. Шугнон), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (1986), дотсент (1995). Соли 1972 факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1972–1988 ассистент, муалими калон, дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС-и донишқадаи мазкур, 1980–1983 хидмати артиши шуравӣ дар Ҷумҳурии Афғонистон, 1988–2003 мудирӣ кафедраи таърихи халқи тоҷик, 1998–2005 декани факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2005 то ба имрӯз ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият дорад. Муаллифи 5 асар, 3 китоби дарсӣ, 4 барномаву дастурҳои таълимӣ ва зиёда аз 20 мақолаи илмӣ, илмию методӣ мебошад. Дар таълифотҳояш инъикоси дин ва урфу одати мардуми болооби Панҷро дар таърихнигории рус баррасӣ намудааст. Бо медалҳои «Воин-интернационалист», «Аз мардуми сипосгузори Афғон», медалҳои ҷашнии «20-солагии ғалаба бар фашизми Германия», «5-солагии қувваҳои мусаллаҳи Тоҷикистон», нишони сарисинаги «Аълочии маорифи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ИҶШС ва Вазорати маорифи Тоҷикистон қадр шудааст.

Ас.: Шуриши мусаллаҳ дар Тошкент (бо забони русӣ). Д., 1987; Инъикоси исмоилия дар Помир (Дар таълифи муҳаққиқони тоинқилобии рус). Д., 1995; Ақоиди тоисломии мардуми Помири ғарбӣ. Д., 1995; Халқи тоҷик дар давраи ташаккул ва тараққиёти муносибатҳои феодалӣ. Д., 1997; Таърихи қадимтарин ва қадими халқи тоҷик (Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олии). Д., 1998; Таърихи ибтидои давраи феодалӣ дар Осиёи Миёна. Д., 2000; Халқи тоҷик дар давраи тараққиёти феодалӣ ва пайдошавии муносибатҳои капиталистӣ. Д., 2000. Аз таърихи мактаб ва маориф дар Душанбе. Д., 2017. Саҳми Аҳмади Дониш дар ташаккули афкори ҷамъиятии Бухоро. Д. 2018. Рушди инкишофи маориф дар давраи истиқлолият. Д., 2019. Эҳёи фарҳанги халқи тоҷик дар замони Сомониён Душанбе, 2018.

ДАВЛАТЗОДА Фаридун Шералӣ (тав. 20. 08. 1978, д. Сафобахши н. Данғара), ҳуқуқшинос, номади илмҳои педагогика (2011). Соли 2000 факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев (бо ихтисоси таърих ва ҳуқуқ, соли 2017 факултети иқтисодии Донишгоҳи Славянии Тоҷикистону Русияро (ихтисоси молия ва қарз) хатм намудааст. Соли 2000–2005 ассистенти кафедраи ҳуқуқ, 2005–2007 муовини декани факултети таърих оид ба тарбия, 2007–2009

муаллими калони кафедраи ҳуқуқи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 2009 то соли 2016 мудирӣ кафедраи ҳуқуқи донишгоҳи номбурда кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 2008–2010 ҳамчун ҳуқуқшиноси донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Дар солҳои 2016 то соли 2018 Директори МД «Маркази таълими касбомӯзии ДДОТ ба номи С. Айнӣ дар ш. Норақ» кор кардааст. Солҳои 2018–2020 вазифаи мудирӣ шӯбаи маорифи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии н. Данғараро иҷро кардааст. Аз соли 2021 то имрӯз дар вазифаи декани факултети таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи Садрӣдин Айнӣ. Оид ба инкишофи донишҳои ҳуқуқӣ ва танзими давлати ҳуқуқи масоили демографӣ дар Тоҷикистон тадқиқоти илмӣ мебарад. Муаллифи якчанд китобҳо, рисолаҳо, мақолаҳои илмӣ ва барномаҳои таълимӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2010), Ҷоизаи давлатии ба номи Исмоили Сомонӣ дар соҳаи илм ва техника барои олимони ҷавон (2013) ва медали Хизмати шоиста (2021) сарфароз шудааст.

Ас.: Состояние и развитие правовых знаний в Таджикистане (1950–1970 гг.). Д., 2009; Асосҳои маърифати шахрвандӣ. Дастури таълимию методӣ барои таълимгоҳҳои олии касбӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Ҳуқуқи муҳофизати граждони. Дастури таълимию методӣ. Д., 2010; Особенности развития правовых знаний в Таджикистане (1971–1984 гг.). Д., 2010; Правовое знание и его место в системе правового воспитания и правовой культуры // Известия Академии наук Республики Таджикистан, Серия философия и право, № 4, 2009; Формирование правовых знаний в преддверии создания Таджикской ССР // Вестник Таджикского национального Университета, №4 (60). Д., 2010.

ДАВЛАТОВ Абуалӣ (тав. 19. 06. 1939, д. Рини н. Ишкошим), физик, номзади илмҳои педагогӣ (1990), дотсент (1992). Солҳои 1959–1964 дар факултети физика-математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1970–1971 лаборанти калони кафедраи физикаи назариявӣ, 1971–1974 ассистенти кафедраи физикаи умумӣ, 1974–1986 ассистенти кафедраи методикаи таълими физика, 1986–1992 муаллими калони кафедраи номбурдаи Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш.

Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 1992 ҳамчун дотсенти кафедраи методикаи таълими физикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Солҳои 1975–1979 дар шӯбаи ғоибонаи аспирантураи донишқадаи омӯзгорӣ пойтахт таҳсил намудааст. Ҳамзамон, солҳои 1995–1997 муовини декани факултети физикаи донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба корҳои таълим буд. Оид ба методикаи истифодаи масъалаҳои тартибдодаи хонандагон дар раванди омӯзиши физика кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 51 номгӯи корҳои илмию методӣ мебошад, ки 6 номгӯи онҳоро воситаҳои методӣ ташкил медиҳанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1996) сарфароз шудааст.

Ас.: Тартиб додани масъалаҳо ҳамчун методи таълим ва инкишофи тафаккури хонандагон дар чараёни машғулиятҳо // Проблемаҳои актуалии таҳсилот дар муасисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, миёнаи махсус ва миёна (Маводи конференсияи илмию амалӣ). Д., 2009.

ДАВЛАТОВ Маҳмадқул (тав. 26. 06. 1955, деҳаи Сангпар, ноҳияи Кулоб, вилоти Хатлон (собиқ вилояти Кулоб), омӯзгор-дирижёр. Соли 1961 то 1971 дар мактаби миёнаи ба номи «Коминтерни» ноҳияи Кулоб таҳсил намудааст. Соли 1971 ба Омӯзишгоҳи мусиқии ш. Душанбе дохил шуда онро соли 1975 хатм намудааст. Баъд аз хатми Омӯзишгоҳ тибқи роҳхати Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ба факултети Иҷрокунандагии ДДСТ ба номи М. Турсунзода дохил шуда, онро соли 1980 бо муваффақият хатм намуда, тибқи роҳхат ба ҳайси омӯзгори фанҳои таҳассусӣ ва дирижёрии факултети дар боло зикргардида ба кор қабул шудааст. Аз соли 1980 то майи 1982 дар сафи қувваҳои мусаллаҳи Иттифоқи Советӣ адои хизмат кардааст. Баъд аз адои хизмати ҳарбӣ ба ҳайси омӯзгор, омӯзгори калон, и. в. дотсент ва дотсент фаъолият кардааст. Соли 1993 то 1997 донишҷӯии факултаи дирижёри опера ва оркестри симфонӣ барои дарёфти ихтисоси дуюм таҳсил (таҳсили дуюми оӣ) кардааст. Солҳои 2003 -2015 аз рӯзи аввали таъсисёбии Консерваторияи миллии Тоҷикистон дар вазифаи ноиби ректор оид ба таълим (муовини аввал) фаъолият намудааст. Аз соли 2019 омӯзгори кафедраи назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ-бадеии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Дорандаи медали «Хизмати Шоиста» (2009).

Ос: Навои шомгоҳӣ (китоби таълимӣ барои мактабҳои мусиқӣ, коллеҷҳои санъат ва донишгоҳҳои оӣ). Д., 1988; Тарзу тавсифи садобарорӣ дар соҳаи мизробӣ (дастури таълимӣ). Д., 1990; Звуко извлечение и основные приёмы игры на басовом рубабе. Д., 1992.

ДАВЛАТОВ Рамазонӣ Лоикӯвич (тав. 6. 02. 1972, д. Анзоби н. Айнӣ), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (2014), дотсент (2016). Соли 1990 факултети филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т.Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1995–1997 лаборанти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1997–1999 мудири шуъбаи касбинтиҳобкунии Вазорати меҳнат ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1999–2004 чонишини директор оид ба таълим дар гимназия-литсеи № 1-и д. Чорбоғи н. Варзоб, 2004–2006 инспектори шуъбаи маорифи н. Варзоб, 2006–2008 муаллими калони кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон буд. Солҳои 2008-2020 мушовири калон ва ҳамроҳангсози Ҳаракати ваҳдати миллии ва эҳёи Тоҷикистон, 2020-2021 котиби Шурои олимони ДДОТ ба номи С.Айнӣ ва аз соли 2021 инҷониб сардори шуъбаи мониторинги

сифати таҳсилот ва назорати электрони ҳамин донишгоҳ аст. Ҳамзамон аз соли 2010 муаллими калони кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Оид ба мавзӯи «Нақши иттилооти муосир дар ҷаҳонишавӣ ва баҳамтаъсиррасонии фарҳангҳо» рисолаи номзадӣ дитфоъ кардааст. Муаллифи зиёда аз 40 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ, Аълочии маорифи Тоҷикистон, узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон аст.

Ас.: Роль современных информационных технологий в глобализации культуры // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №3 (52), 2009; Ҷанбаҳои фалсафии ҳикмати Рӯдакӣ // Кишоварз, №3., 2008; Нақши технологияи иттилоотӣ дар густириш ва таҳкими ваҳдати миллӣ // Дар кит. Ваҳдат, давлат ва Президент. Д., 2010.

ДАВЛАТОВ Раҳматулло (тав. 1935, д. Девдори н. Шуробод, ваф. 1997), муаллими фанни математика. Солҳои 1953–1957 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1957–1961 ассистенти кафедраи математика, 1961–1965 ассистенти кафедраи математикаи элементарӣ ва методикаи таълими математика, 1967–1970 аспирант, 1970–1976 муаллими калони кафедраи назарияи ададҳо ва математикаи ҳисоббарории донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт буд. Солҳои 1976–1997 ҳамчун муаллими калони кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Дар муддати зиёда аз 30 соли фаъолияти омӯзгорӣ дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисон саҳми арзандаи худро гузоштааст. Муаллифи 7 дастури таълимӣ ва зиёда аз 50 мақолаи илмӣ, илмию оммавӣ оид ба масъалаҳои алгебраи оӣ, алгебраи хаттӣ, мантиқи математикӣ, назарияи эҳтимолият ва методикаи таълими математика мебошад.

Ас.: Қимати мутлақи бузургҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1967; Алгебра ва назарияи ададҳо (ҳаммуаллиф). Қ. 1. Д., 1983, Қ. 2, Д., 1986; Элементҳои мантиқи риёзӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1994; Системаи нобаробариҳои хаттӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1994.

ДАВЛАТОВ Саидахтам (тав. 10. 05. 1943, деҳаи Зардакии н. Ховалинг), сиёсатшинос, номзоди илмҳои фалсафа (1989), дотсент (1991). Соли 1969 факултети филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1969–1970 муаллими кафедраи коммунизми илмӣ донишкадаи номбурда, 1970–1971 лектори КМ комсомоли Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1971–1974 аспирант, 1974–1989 муаллими калон ва дотсенти кафедраи коммунизми илмӣ Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1979–1981 ҳамчун декани факултети ихтисосҳои ҷамъиятии донишкадаи омӯзгорӣ кор кардааст. Солҳои 1993–1998 вазифаи мудири кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраевро ба уҳда дошт. Аз соли 1999 то ба имрӯз дотсенти кафедраи сиёсатшиносии

ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи 3 асар ва зиёда аз 50 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои мухталифи ҳаёти сиёсӣ ва ҷамъиятиро баррасӣ намудааст. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1995) ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қадрдонӣ шудааст.

Ас.: Звенои муҳими тарбияи интернатсионалии ҷавонон. Д., 1977; Тарбияи интернатсионалӣ ва ватандустии ҷавонон. Д., 1989; Тарбияи коммунистии меҳнаткашон. Д., 1997.

ДАВЛАТОВ Туймурод (тав. 02. 02. 1953 дар д. Шунуки н. Турсунзода, ваф.1.07.1989), омӯзгори физика, хатмкардаи факултети физикаи ДДО ш.Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко (1975). Ба ҳайси лаборанти калони кафедраи физикаи умумии ҳамин донишгоҳ корро оғоз намуда (1975-1979), солҳои 1979 – 1981 ба сифати ассистент ва аз соли 1981 то соли 1989 дар вазифаи муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ фаъолият кардааст. Солҳои 1975 – 1976 дар сафи артиши собик ИҶШС хизмат кардааст. Солҳои 1984 – 1989 ходими хурди илмии корҳои илмӣ-тадқиқотии хоҷагӣ – шартномавӣ буд. Дар давоми фаъолият беш аз 10 номгӯи корҳои илмӣ, илмӣ – методӣ, таҳия намуда, дар маҷаллаҳои Тоҷикистон ва Федератсияи Россия нашр кардааст. Барои иштироки фаъол дар корҳои ҷамъиятии факулта ва донишгоҳ се маротиба бо раҳматномаҳои раёсати донишгоҳ сарфароз гардидааст.

ДАВЛАТОВА Мукамал (тав. 30. 07. 1933, д. Оҳалики н. Самарқанд, ваф. 24.02.2013, ш. Душанбе), забоншинос. Номз. илми фил. (1970), дотс. 1994). Баъд аз хатми мак. миёнаи № 18 –и зодгоҳ (1950) дар ҳамин мактаб кор кардааст (1951-53). С.1954 ба Сталинобод (ҳоло Душанбе) омада, дар фак. забон ва адабиёти тоҷики Институти заноаи педагогии Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло - ДДОТ ба номи С. Айнӣ) таҳсил кардааст (1954-57). Дар байни тоҷикзабонони Узбекистон аввалин зане ба ҳисоб меравад, ки барои таҳсил бо забони тоҷикӣ талош карда, ба мактаби олий дохил шуда, аз паси худ бонувони дигарро барои таҳсил дар донишгоҳу донишкадаҳо раҳнамоӣ карда аст. Аспиранти Институти шарқшиносии Ленинград (1958-1960) ва сектори забони тоҷикии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи фанҳои Тоҷикистон (1960-62), ходими хурди илмии сектори забони тоҷикии ИЗА ба номи Рӯдакӣ Академияи фанҳои Тоҷикистон (1960-69), муаллими кафедраи забони тоҷикии ИПД (1969-83). Тарбиятгар ва татбиқгари мактаби таҳқиқотии Ленинград дар соҳаи таърихи забон, шогирди И.М, Оранский. Дар ин байн с.1970 дар ш. Боку дар мавзӯи «Глагольные словосочетания в «Зайн-ул-ахбор» Гардези» (Ибораҳои

фeълй дар «Зайн-ул-ахбори» Гардeзй) рисолаи номзадй дифоъ намудааст. Соли 1983 се моҳ дар Институти забоншиносии АФ СССР ва с.1990 се моҳ дар УДЛ курси такмили ихтисосро хонда хатм кардааст. Солҳои 1994-95 дотс. кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи Қ. Чӯраев. Муаллифи беш аз 25 мақолаи илмӣ, илмии оммавӣ, дастуру роҳнамоҳои таълимӣ аз фанни таърихи забон ва грамматикаи таърихӣ мебошад. Бо медали «Ветерани меҳнат» ва чандин Грамамотаҳои фахрии соҳавӣ мукофотонида шудааст.

Ас.: Пешвандҳои феълсоз ва истифодаи онҳо дар забони «Зайн-ул-ахбор»-и Гардeзй // Маҷмуаи илмии ДДОТ ба номи Т. Г. Шевченко. Д., 1963; Методика ва методологияи таълими таърихи забон ва грамматикаи таърихӣ. Д., 1964; Методологияи омӯзиши таърихи забони тоҷикӣ. Д., 1970; Сермаъноии феълҳои сода дар забони «Зайн-ул-ахбор»-и Гардeзй // Баъзе масъалаҳои забоншиносии тоҷик. Д., 1964.

ДАВЛАТХОЧА Довудй (тав. 1950, д. Равнов н. Дарвоз), муаррихи тоҷик, доктори илми таърих (2007). Хатмкардаи факултети таърихи ДМТ (1972). Ҳамон сол ба Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АИ Тоҷикистон ба ҳайси лаборанти калон ба кор оғоз мекунад. С. 1974-1976 коромӯз ва с. 1976-1979 аспиранти шуъбаи Ленинградии Институти шарқшиносии АИ СССР будааст. С. 1983 дар ин муассиса зери роҳбарии шарқшинос ва суғдшиноси номдор, асосгузори сиккашиносии суғдӣ О. И. Смирнова рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Муомилоти пулӣ дар Панҷакент дар ибтидои асрҳои миёна (а. V-VIII) «ҳимоя кард. С. 2007 дар ш. Душанбе дар Институти таърих рисолаи докториро дар мавзӯи «Муомилоти пулии Хатлон дар давраи қадим ва асрҳои миёна (а. V п. м. – аввали ХХ мелод) бомуваффақият ҳимоя кард. Номбурда аз соли 1972 то с. 2011 дар Институти мазкур кор карда, то вазифаи сармуҳаққиқ мерасад. Аз с. 2011 ва то имрӯз дар Осорхонаи миллии Тоҷикистон дар назди Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вазифаи корманди илмӣ ва баъд сардори Шуъбаи бостоншиносӣ ва сиккашиносӣ, сармутахассис кор мекунад. Аз с. 2018 инҷониб дар ДДОТ ба номи С.Айнӣ ба донишҷӯён аз фанни сиккашиносӣ дарс медиҳад.

Д. Довудй муаллифи 231 мақолаи илмӣ, илмӣ-оммавӣ ва 18 монографияи хурду калон мебошад. Самтҳои асосии фаъолияти илмии ӯ сиккашиносӣ, бостоншиносӣ ва таърихи қадим ва асрҳои миёнаи Тоҷикистон, Осиёи Миёна, Афғонистон ва дигар кишварҳои ҳамсоя мебошад. Дар мақолаҳои ӯ аз қадимтарин сиккаҳои дар Тоҷикистон ёфт шуда, ки ба замони Ҳахоманишиён мансубанд ва то сиккаҳои аввали а. ХХ аморати Бухоро таҳқиқ шудаанд. Ба ин қатор сиккаҳои селевкӣ, юнону – бохтарӣ, кушонӣ, сомонӣ ва дигар сиккаҳои асримиёнагӣ дохил мешаванд.

Ас.: Худжандский клад (15 начало 16 в.). Д., 1998. Вашгирд – ёдгори бостон. (хаммуаллиф). Д., 2005; Денежное обращение древнего и средневекового Хатлона (V в. до н. э. – начало ХХ в. н. э.). Д., 2006; Из истории Шайбанидов. Д., 2006; История Куляба с древнейших времен до наших дней. (хаммуаллиф). Д., 2006; Кулоб шаҳри қадиму шухратманд.

(хаммуаллиф). Д., 2006; Клад чаганианских дирхемов XI в. из Хисара. Д., 2007; Монетные клады Таджикистана. Д., 2009; Вашгирд – шахри хунармандон, тоҷирон ва орифон. (хаммуаллиф). Д., 2009; Клад кушанских монет из Вахшской долины. (хаммуаллиф). Д., 2010; Клады средневековых монет. (хаммуаллиф). Д., 2011; Монетные находки на городищах Санджаршах и Мубаракшах. (хаммуаллиф). Д., 2012; Древние и средневековые монеты Дангари. (хаммуаллиф). Д., 2014; Сиккаҳои Ҳисори Шодмон. Д., 2015; Шаҳри бостонии Миси Айнак. Д., 2017; Шаҳраки кушонии Сайёд. Д., 2017; Бухархудатские, сасанидские и оммеядские дирхеми Таджикистана. Д., 2018.

ДАВРОНОВ Субҳонҷон (тав. 25. 3. 1931, д. Арғуи ш. Ҷуроттеппа, ваф. 1. 2. 2001, ш. Ҷуроттеппа), адабиётшиноси тоҷик, номзади илми филология, дотсент (1975). Солҳои 1948–1951 донишҷӯи Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Ҷуроттеппа буд. Солҳои 1951–1954 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1955–1959 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С. М. Киров, 1959–1960 муаллими забон ва адабиёти мактаби ҳафтсолаи ш.

Ҷуроттеппа, 1960–1961 лаборанти калон, 1961–1964 аспирант, 1964–1968 ходими илмии ИЗА ба номи А.Рӯдакии АИ Тоҷикистон, 1969–1974 муаллими калони кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1975–2001 дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Муаллифи зиёда аз 200 асар ва мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, аз ҷумла китобҳои «Поэзия Абдулқосим Лоҳутӣ» ва «Фарҳанги тафсири истилоҳоти адабиётшиносӣ» мебошад. Дар масъалаҳои назарияи адабиёт, вазну асосҳои шеърӣ тоҷикӣ ва истилоҳоти адабиётшиносӣ тадқиқоти илмӣ бурдааст. Дар давоми фаъолияти бисёрсолаи омӯзгориаш дар тайёр кардани мутахассисони маълумоти олидор ҳиссаи калон гузоштааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» қадр карда шудааст.

Ас.: Назарияи адабиёт ва адабиёти муосир. Д., 1987; Вазни ашъори Абулқосим Лоҳутӣ. Д., 1974; Вазни шеърӣ тоҷикӣ. Д., 1985; Асосҳои шеърӣ тоҷикӣ. Д., 1995.

ДАВРОНОВ Хушвақтшо (тав. 24. 02. 1946, н. Дарбанд), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (1990), дотсент (1994). Соли 1971 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1971–1972 муаллими фанни таъриху ҷамъиятшиносии мактаби миёнаи №2 н. Дарбанд, 1972–1974 муаллими кафедраи таърихи ИҶШС, 1974–1995 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи умумӣ, 1995–2005 мудири кафедраи таърихи умумии

ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 2005–2010 ҳамчун дотсенти кафедраи ҷомеашиносӣ, сардори департаменти таърих ва муносибатҳои байналмилалӣ, муовини ректори Донишкадаи технологияи инноватсионӣ

ва коммуникатсионии Тоҷикистон кор кардааст. Айни ҳол дар Донишкадаи молияи Тоҷикистон ҳамчун мудирӣ шуъбаи илм ва равобити байналмилалӣ фаъолият дорад. Муаллифи 2 асар, зиёда аз 25 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба ҳаёти иқтисодию иҷтимоии аморати Бухоро дар охири асри XIX ва аввали асри XX кори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

Ас.: Мақоми Аморати Бухоро дар тавлидот ва содироти пилаю абрешим дар курраи арз (Аз оғоз то ибтидои асри 20) // Ахбори АИ ҶТ. Д., 2006, №3; Андоз аз раъият дар нигоҳи амир ва амалдорони давлатӣ дар Аморати Бухоро // Ахбори АИ ҶТ. Д., 2010, №4.

ДАДАБОЕВ Тоҳир Пулотович (тав. 5. 04. 1953, н. Колхозобод, ваф. 2019, ш. Душанбе), муаллими фанни география. Солҳои 1969–1974 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо ихтисоси география ва биология хатм намудааст. Солҳои 1974–1975 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1975–1976 муаллими географияи мактаби миёнаи № 34 н. Октябри ш. Душанбе, 1976–1978 лаборанти калон, 1978–1985 ассистенти кафедраи географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Сипас ба ҳайси муаллими калони кафедраи географияи ДДОТ ба номи С. Айни ифои вазифа дошт. Ҳамчунин, солҳои 1980–1990 ба ҳайси муовини декани факултети география оид ба тарбия ва баъдан ба сифати муовини декани факултети номбурда оид ба таълим кор кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001) сарфароз карда шудааст.

ДАДОБОВЕВА Мадина Солибоевна (тав. 10. 03. 1974, ш. Хучанд, вилояти Суғд), педагог-психолог, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент. Хатмкардаи омӯзишгоҳи омӯзории ш. Хучанд ва ДДОТ ба номи С. Айни (факултети педагогика, факултети таърих ва ҳуқуқ). Фаъолиятро соли 1991 ба сифати коргузори Кумитаи кор бо ҷавонони вилояти Суғд оғоз намуда, солҳои 1993–1997 корманди кӯдакистон, 1997–2004 муаллими синфҳои ибтидоӣ, 2004–2012 корманди ДҶТИБКСМ, 2014–2016 ассистенти кафедраи таҳсилоти томактабии факултети педагогика, 2014–2018 котиби Шурои олимони ДДОТ ба номи С. Айни, 2016–2018 муаллими калони кафедраи педагогикаи махсус ва таҳсилоти фарогир, 2018–2021 мудирӣ кафедраи психологияи умумӣ ва педагогӣ ва аз моҳи августи соли 2021 декани факултети психология ва таҳсилоти фарогири ДДОТ ба номи С. Айни аст.

Оид ба масъалаҳои фарогирии кӯдакони нуқсонӣ шунавоидошта ба таълиму тарбия дар Тоҷикистони рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Муаллифи 1 монография, муаллиф ва мураббӣ якҷанд китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ-методӣ, барномаҳо ва зиёда аз 50 мақолаи илмӣ-методӣ мебошад. Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2017).

1. Ас.: Практические рекомендации по реализации политики в отношении ВИЧ-инфекции в системе образования Республики Таджикистан. Д., 2012; Место системы повышения квалификации в организации эффективного и качественного образования в Республике Таджикистан для устойчивого развития//Материалы международной научно-практической конференции: Образование для устойчивого развития: Инновационные подходы в системе повышения квалификации педагогических кадров. Алмата, 2015; Ташкили корҳои коррекционӣ-логопедӣ бо кӯдакони лакнатзабон яке аз самтҳои ташаккули тарзи ҳаёти солими кӯдакони синни томактабӣ//Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ. Д., 2014; Кӯдакони нуқсонӣ шунавоидошта ва проблемаҳои онҳо//Маҷаллаи «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ». Д., 2015; Возможности обучения и воспитания детей с нарушениями слуха в Республике Таджикистан//Маводи конференсияи илмӣ-назариявӣ ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Раванди муосири таълиму тарбия дар таҳилоти томактабӣ ва фарогир:назария ва амалия. Д., 2017.

ДВОЙКИН Евгений Парфеньевич (тав. 25. 03. 1926, д. Жилино, н. Михайловский вилояти Воронеж, ваф. 1989, ш. Душанбе), муаллими фанни физика, иштирокчи Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1943 мактаби миёнаро дар н. Шаҳринав бо баҳоҳои аъло хатм кардааст. Солҳои 1943–1945 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намуда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок дошт. Солҳои 1947–1952 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш.

Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Дар давраи донишҷӯӣ, солҳои 1949–1952 дар кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда ҳамчун лаборант кор кардааст. Солҳои 1952–1954 лаборанти калон, 1954–1956 ассистент, 1956–1974 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ, 1974–1989 муаллими калони кафедраи методикаи таълими физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Зиёда аз 7 мақолаи илмӣ методӣ нашр кардааст. Бо медали «За отваги» (1944), ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи якум (1986), медалҳои ҷашнии ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1974), ифтихорномаҳои Вазорати мактабҳои олии ИҶШС, Вазорати маорифи халқи ИҶШС ва Вазорати корҳои дохилии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

ДЕҲОТӢ Рустам Абдусаломович (тав. 25. 05. 1944, ш. Душанбе), забоншинос, номзоди илми филология (1986), дотсент (1987). Соли 1971 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро бо ихтисоси забони олмонӣ хатм намудааст. Солҳои 1971–1976 ассистенти кафедраи забонҳои хориҷӣ, 1976–1978 муовини декани факултети забонҳои хориҷӣ оид ба тарбия, 1978–1986 мудири кафедраи забони олмони Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд.

Солҳои 1981–1984 аспиранти Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Аз соли 1987 дотсенти кафедраи забони олмонии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1982–1990 ҳамчун котиби масъули шуъбаи душанбегии ҷамъияти дӯстии ИЧШС ва Ҷумҳурии Демократии Олмон, 1986–1995 декани факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Солҳои 1993–1994, 1995–1998 вазифаи мудири кафедраи забони олмонии донишгоҳи омӯзгорию ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 13 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои таълимӣ аст. Дар масъалаҳои робитаҳои адабии Олмону Тоҷикистон корҳои илмӣ ба анҷом расонидааст.

ДИЛОВАРИ Мирзо (Талабзода Диловари Мирзо) (тав. 8. 03. 1956, д. Нимичи н. Рашт), нависанда ва публитсист. Соли 1977 факултаи педагогика, соли 1983 факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ба номи Қандил Ҷӯраевро хатм кардааст.

Фаъолияти меҳнатиро ба ҳайси омӯзгор оғоз намуда, солҳои 1989-1992 хабарнигори рӯзномаи «Тоҷикистони советӣ» («Ҷумҳурият») будааст. Соли 1992 дар Кумитаи радио ва телевизиони ҷумҳурӣ ба фаъолият пардохта, солҳои 1995-1999 дар рӯзномаи ноҳиявии «Оинаи Рашт», солҳои 1999-2007 дар шуъбаи Маорифи ноҳия кор кардааст. Аз январи соли 2008 то феврالی 2012 мудири шуъбаи рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеаи дастгоҳи раиси ноҳия, аз феврالی 2012 мудири бахши фарҳанги мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии н. мазкур будааст. Аз соли 2012 котиби масъули бахши Рашти Иттифоқи нависадагони ҷумҳуристон.

Ҳикояи аввалинаш «Гуноҳи падар» соли 1986 дар «Газетаи Муаллимон» чоп шудааст. Офаридаҳои дигараш дар авроқи маҷмуаҳои «Вопасин набард», «Зарринёле баъди падар», «Борон изҳоро мешӯяд...», «Мусаввараи нотамом», «Борон доғхоро мешӯяд...», «Афсонаҳои қисмат», «Борон пайхоро мешӯяд...», «Хунёгар», «Замоне Ҳойити ман шаҳр будӣ...», «Зилзила шуд дар Ҳойит», «Қисмат», «Нусратулло Махсум» ва ғ. ба таъби расидаанд.

Бо ордени «Шараф», унвони фахрии «Аълочии Маорифи Тоҷикистон» ва «Аълочии Матбуоти Тоҷикистон», Нишони «Сухан» сарфароз гардидааст. Аз соли 1995 узви Иттифоқи журналистон, аз соли 2002 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ДИЛОВАРОВ Раҳматшо Диловарович (тав. 1. 07. 1939, н. Дарвоз), географи тоҷик, номзади илмҳои география (1984), дотсент (1991), узви вобастаи Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоии Россия. Солҳои 1962–1966 дар факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории

ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1966–1972 котиби якуми Комитети комсомол ва ассистенти кафедраи географияи иқтисодӣ, 1972–1975 аспиранти кафедраи географияи иқтисодӣ-иҷтимоии донишкадаи номбурда буд. Зиёда аз 50 сол дар ДДОТ ба ҳайси лаборант, ассистент, котиби кумитаи комсомолӣ, муаллими калон, дотсент, муовини декан, мудири кафедра ва декани факултети география кор кардааст. Соли 1975 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко факултети география таъсис дода шуд, ки аввалин декани он буд. Муддати қариб 20 сол факултети географияро сарварӣ намудааст. Бо ташабуси ӯ дар заминаи факултети география шубҳаҳои ҳифзи муҳити зист, геозкология ва туризм таъсис дода шудааст. Аз соли 1966 то 2006 дар Донишгоҳи Давлатии Омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни ба сифати ассистент, кумитаи комсомоли донишгоҳ, муаллими калон, дотсент, мудири кафедра, декани факултет (солҳои 1975-1981, 1986-1991, 1997-2005) ноиби ректор оид ба қорҳои илмӣ ва алоқаҳои байналхалқӣ (солҳои 1991-1996), солҳои 1997-2006 мудири кафедраи географияи иқтисодӣ ва аз соли 2006 то 2012 мудири кафедраи географияи иқтисодии Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон кор ва фаъолият кардааст.

Дар давоми қор ва фаъолиятҳо дар Донишгоҳи Омӯзгорӣ вобаста ба талаботи замони кафедраҳои нави ихтисосии «Геозкология», «Биологияи умумӣ», «Туризм ва хизматрасонӣ» ва дар Донишгоҳи Миллӣ кафедраи «Иқтисод ва идораи туризм»-ро ташкил намуд, ки онҳо равияҳои нави тайёр намудани мутахассисон ва қормандони илмӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор мераванд.

Муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ, 18 барномаи таълимӣ ва 5 монография мебошад. Шумораи зиёди мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои хориҷӣ (шаҳрҳои Москва, Алма-Ато, Бишкек, Тбилиси, Чебоксария) нашр шудааст. Дар конференсияҳои байналхалқӣ ва ҷумҳуриявӣ оид ба масъалаҳои ҳифз ва истифодаи оқилонаи сарватҳои табиӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Барои хизматҳои бо унвони фахрии «Қорманди шоистаи Тоҷикистон» (2002), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1991), медали «Барои меҳнати шоён» (1970) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи ИҶШС ва Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз қарда шудааст.

Ас.: Исифодаи оқилонаи замин. Д., 1991; География сельского хозяйства Вахшской зоны. Д., 1994; Гори как объект изучения экономической географии. Д., 1995; Проблемы охраны и рационального использования природных ресурсов верхнего течения реки Амудары. Д., 1999; Тоҷикон аз нигоҳи геознография. Д., 2002.

ДИНОРШОЕВ Мӯсо (тав. 07. 11. 1934, д. Арзинки н. Комсомолобод, н. Сангвор, ваф. 2021 ш. Душанбе), файласуфи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1988), профессор (1989), академики АМИТ (1994). Солҳои 1944–1949 тарбиятгирандаи хонаи бачагони н.

Сангвор, 1949–1953 тарбиятгирандаи хонаи бачагони н. Кофарниҳон ва донишҷӯи Омӯзишгоҳи омӯзгории н. Кофарниҳон буд. Солҳои 1952–1954 муаллими математикаи мактаби таҳсилоти ҳафтсолаи н. Кофарниҳон, 1954–1959 донишҷӯи факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1959–1962 ходими хурди илмии шӯбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1962–1965 муаллими калони кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1965–1968 ходими хурди илмии шӯбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1968–1986 мудири бахши таърихи фалсафаи шӯбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1986–1988 сармуҳаррири Энциклопедияи советии тоҷик, 1988–1990 мудири шӯбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1990–2007 созмондиханда ва директори Институти фалсафаи Академияи илмҳои Тоҷикистон буд. Солҳои 1994–1995 ба ҳайси иҷрокунандаи вазифаи ноиби Президенти Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1995–2000 ноиби Президенти Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон кор кардааст. Соли 2005 аз нав ноиби Президенти Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб шудааст ва масъулияти тадвини нақшаҳо ва барномаҳои илмӣ-таҳқиқотии академияро ба уҳда дорад. Муаллифи зиёда аз 300 асару мақолаи илмӣ ва луғатномаҳо мебошад. Таълифотҳояш масъалаҳои таърихи фалсафаи халқи тоҷик, мантиқ, сиёсатшиносӣ, фалсафаи иҷтимоӣ, ҳастишиносӣ ва маърифатшиносиро дар бар гирифтаанд. Хизматаш дар пешрафти маориф ва тарбияи кадрҳои баландихтисос – номзадҳо ва докторҳои илми фалсафа хеле зиёд аст. То ба ҳол таҳти роҳбарӣ ва мушовирии бевоситаи ӯ оид ба таърихи фалсафа, фалсафаи иҷтимоӣ ва сиёсатшиносӣ зиёда аз 40 нафар рисолаҳои номзадӣ ва 24 нафар рисолаҳои докторӣ дифоъ кардаанд, ки намояндагони тамоми минтақаҳои Тоҷикистон ва, ҳамчунин, шаҳрвандони Афғонистон, Эрон, Белоруссия ва Қазоқистон мебошанд. Ба ин васила тавонистааст мактаби хоси тадқиқи таърихи фалсафаи тоҷикро ба вуҷуд оварад, ки комёбиҳояш чи дар кишварамон ва чи дар хориҷа эътироф гардидаанд. Ба сифати раиси Шурои диссертатсионӣ, ки солҳои охир дар маҷлисҳои он бештар аз 80 нафар рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ дифоъ кардаанд, дар тарбияи кадрҳои баландихтисос саҳми беандоза калон дорад. Ӯ узви ҳайати таҳририяи «Таърихи тамаддуни Осиёи Марказӣ» ва узви Шурои илмии Институти байналмилалӣ тадқиқоти Осиёи Марказӣ (МИСАИ) буд ва дар ташкили робитаҳои илмии Тоҷикистон ва мамлакатҳои ҷаҳон саҳми зиёд гузоштааст. Дар конференсия, симпозиум ва семинарҳои илмии ватанӣ ва байналмилалӣ зиёде ширкат варзида, тавассути гузориш ва маърузаҳои илмӣ пурмухтавои худ шарафи илми тоҷикро афзун гардондааст. Барои хизматҳояш дар пешрафти маорифи Тоҷикистон бо дипломи Иттифоқи шуравӣ дар соҳаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ (1997), ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон (1988) ва «Ордени шараф» (1997) сарфароз гардидааст.

Ас.: Фалсафаи Насриддини Тусӣ. Д., 1968; Омӯзиш ва таҳқиқи фалсафа дар мамолики Осиёи Марказӣ ва ҳавзаи Уқёнуси Ором (ҳаммуаллиф). Д., 1978; Ибни Сино ва ҷаҳонбинии фалсафии ӯ. Д., 1980; Очеркҳои таърихи фалсафа (ҳаммуаллиф). Д., 1983; Саҳми Ибни Сино дар тамаддуни ҷаҳон. Д., 1980; Фалсафаи табиӣи Ибни Сино. Д., 1985; Аз таърихи фалсафаи тоҷик. Д., 1988; Фалсафа (китоби дарсӣ аз ду ҷилд, ҳаммуаллиф). Д., 1997–1998; Фалсафа дар аҳди Сомониён (ҳаммуаллиф). Д., 1999; Носири Хусрав ва «Зод ал-мусофирин»-и ӯ. Д., 2005; Афрӯзандаи нури хирад ва афшонандаи тухми маърифат. Д., 2005; Луғати русӣ-тоҷикии терминологияи фалсафа. Д., 1966; Луғати русӣ-тоҷикии истилоҳоти ҷамъиятӣ-сиёсӣ. Д., 1975; Асосҳои фалсафаи марксистӣ (тарҷума). Д., 1976; Рисолаи саргузашт (тарҷума). Д., 1978; Ишорот ва танбеҳот (тарҷума). Д., 1979; Тибби руҳонӣ (тарҷума). Д., 1991; Ошноӣ ба улуми исломӣ (тарҷума). Д., 2000; Зод ал-мусофирин (тарҷума). Д., 2005; Таҳофут-ул-фалосафа. Д., 2007; Мухтасари фалсафаи Ибни Сино (бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ). Д., 2010.

ДОДОХОНОВ Манзурхон (тав. 04. 01. 1949, д. Чоркӯҳи н. Исфара), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (1998). Солҳои 1974–1979 донишҷӯи Донишгоҳи давлатии ш. Горкии Россия, 1979–1984 ассистент, муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1984–1991 муовини сардори идораи манзилии комичроияи н. Сино ш. Душанбе, 1990–1996 муовини директори нашриёти «Шарқи озод»-и Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1996–2010 директори нашриёти номбурда буд. Муаллифи зиёда аз 25 асар ва 80 мақолаи илмӣ, илмию оммавӣ мебошад. Оид ба таърих ва таърихнигории асри XIX ва ибтидои асри XX-и аморати Бухоро корҳои илмӣ бурдааст. Бо унвони фаҳрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1999) ва нишони сарисинагии «Аълочии матбуоти Тоҷикистон» (2001) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Нахустдонишгоҳи олии Тоҷикистон (ҳаммуаллиф). Д., 2009.

ДОДОҶОНОВ Акрам Аҳмедҷонович (тав. 13. 5. 1960, ш. Душанбе), муаллими фанни графика, номзади илмҳои педагогӣ (1998), дотсент (2002). Солҳои 1977–1978 дар Институти лоихакашии «Душанбегипрогор» ҳамчун нақшакаш фаъолият намудааст. Солҳои 1978–1982 дар факултети индустриалию педагогии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1982–1983 устои таълимӣ-истеҳсолотии омӯзишгоҳи техникии №7 ш. Душанбе, 1983–1985 муаллими кафедраи умумитехникии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, 1985–1988 аспирант, 1988–1989 устои таълимӣ, ассистенти кафедраи фанҳои умумитехникӣ донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1989–1992 ба ҳайси ассистенти кафедраи роҳнамои

касбии ДДОТ ба номи Қ. Қўраев, 1992–1993 муаллими калони кафедраи номбурда фаъолият намудааст. Солҳои 1993–1997 вазифаи муовини декани факултети индустриалию педагогӣ оид ба тарбия, 2002–2005 мудирӣ кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ, 2005–2009 декани факултети технология ва соҳибкорӣ, 2011–2014 директор, роҳбар, мутахассиси пешбари Маркази илмӣ-инноватсионии назди ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2014–2015 дотсенти кафедраи технология ва механикаи амалии факултети технологияи ҳамин донишгоҳ, 2009–2015 узви Шурои миллии маориф назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, аз соли 2015 дар филиали ДМТ «ДЭМ» дар кафедраи илмҳои табиӣ ба ҳайси муаллими графикаи муҳандисӣ кор мекунад.

Ас.: Корҳои амалӣ аз геометрияи тасвирӣ в нақшакашӣ (воситаи таълимӣ). Д., 2003; Организация и оборудования учебно-методического кабинета профорientации в школе. Учебное пособие (на таджикском языке). Хучанд, 2015; Практические работы по предмету резание материалов Учебное пособие_(на таджикском языке). Душанбе, 2016.

ДОДОЧОНОВ Ахмедҷон (тав. 15. 06. 1919, ш. Исфара, ваф. 29. 09. 1990, ш. Душанбе), ходими давлатӣ ва муаррихи тоҷик, номзоди илми таърих (1967), дотсент (1972), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1948 мактаби дусолаи ҳизби коммунистии назди КМ ҲК Тоҷикистон ва соли 1949 Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1936–1939 муаллими мактаби ибтидоии н. Исфара буд. Солҳои 1941–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1950–1951 ба ҳайси мудирӣ сектори мактабҳои ҳизбии КМ ҲК Тоҷикистон, 1951–1956 муовини вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1956–1980 муовини ректори Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко оид ба шуъбаи ғоибона, 1980–1990 дотсенти кафедраи таърихи ҲКИШ-и донишкадаи номбурда буд. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои тайёр намудани мутахассисони соҳаи омӯзгориро дар солҳои 1945–1961 баррасӣ кардааст. Бо ордени «Байрақи Сурх», унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1961), якчанд ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

ДОКТОРАНТУРА

Дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми апрели соли 2011, №227 «Дар бораи тасдиқи Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011–2020», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2-

юми ноябри соли 2007, №529 «Дар бораи Барномаи давлатии рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015» ва қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3-юми марти соли 2011, №114 «Дар бораи Стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи илм ва технология барои солҳои 2011-2015» низоми докторантура аз рӯйи ихтисос дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуд.

Мақсади таъсиси докторантура аз рӯйи ихтисос дар асоси ҳамгироии таҳсилот ва илм ташкил намудани низоми самараноки тайёр кардани кадрҳои илмӣ, илмию педагогии таҳассуси олий мутобиқ ба стандарти байналмилалӣ, ҳамчунин, ҳалли саривақтии масъалаҳои таъминоти илмӣ, методӣ, ҳуқуқӣ, молиявӣ иқтисодӣ, кадрӣ ва моддию техникаи онҳо ва амалӣ намудани чараҳои таҳсилот мутобиқи принципҳои таҷрибаи байналмилалӣ тайёр кардани кадрҳои илмию педагогии таҳассуси олий, докторони ватании дар бозори меҳнат рақобатпазир мебошад. Соли 2015 тибқи нақшаи қабул ва фармоиши Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон №1015 аз 27. 04 2015 ба фаъолияти шӯбаи «доктори фалсафа (PhD)», «доктор аз рӯйи ихтисос» иҷозат дода шуд.

Соли 2015 тибқи нақшаи қабул ба шӯбаи докторантура аз рӯйи ихтисос (PhD) 16 ҷой барои рӯзона пешбинӣ шуд. Соли 2016 тибқи нақшаи қабул, иҷозатномаи Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10. 05 2016 ва Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 11. 05 2016 барои шӯбаи «доктори фалсафа (PhD)», «доктор аз рӯйи ихтисос» барои 17 ихтисос 33 ҷой иҷозат дода шуд. Соли 2017 барои «доктор аз рӯйи ихтисос» 16 ҷой: 12 ҷой бучавӣ ва 4 ҷой шартномавӣ пешбинӣ шуд.

Дар соли 2020- 2021 шумораи докторантон аз рӯйи ихтисос (PhD) ба 100 нафар расида, аз рӯйи 24 ихтисос ба корҳои илмӣ – тадқиқотӣ машғул мебошанд.

ДОНИШ, АХМАД-МАХДУМ ИБНИ НОСИР

(тав.1826 Бухоро, ваф.1897 Бухоро). Мутафаккир, адиб, шоир, рассом, хаттот ва донишманди бузурги халқи тоҷик. Саромади чараҳои маорифпарварии Осиёи Миёна ва бунёдгузори равияи маорифпарварӣ дар адабиёти тоҷик аст. Исмои ӯ Аҳмад ва таҳаллуси илмию адабиаш Дониш аст. Дӯстону шогирдон ва пайравонаш ӯро бо эҳтиром «Аҳмад-махдуми Дониш» мегуфтанд, аз ҷумла, Устод Айнӣ дар «Ёддоштҳо» ӯро чунин ёд кардааст. Унвони «махдум» дар он замон ба касоне

гуфта мешуд, ки олиму донишманданд ва маъмурияти давлатие доштанд. Бино ба сабаби сари бузургаш ба ӯ лақаби «Аҳмади Калла» додаанд, аммо ин лақаб бештар дар байни душманони ғоявиаш садо мебуд. Дониш соли 1826 дар Бухоро, дар хонадони Носир ном руҳонӣ ба дунё омадааст. Хатту

саводи ибтидоиро дар назди модараш, ки зани фозилае буд ва барои духтарони маҳалла мактабхона (дабиристон) кушода буд, омӯхт. Падараш ўро ба мактаби қориён бурд, аммо усули таълими қориёна макбули ў наафтод, ки онро тарк кард. Падараш ўро ба мадраса супурд. Барномаи таълими мадраса танҳо ба омӯзиши Қуръону ҳадис, забони арабӣ ва шариату суннат маҳдуд буд, ки наметавонист Донишро қонеъ созад. Ў улуми табиӣёт, риёзиёт, нучум, ҳайат, таърих, фалсафа ва бавижа улуми адабияро мустақилона дар асоси кутубу расоили донишмандони форсу араб омӯхта. Ба кӯшиши модари фозилааш ҳанӯз аз овони бачагӣ ба ҳунари хаттотӣ майл пайдо карда буд ва чанд навъи хат, бавижа, настаълиқро хеле зебо менавишт. Илова бар ин дар ҳунари наққошию рассомӣ низ маҳорати фавқуллода дошт, ки дар овони таҳсил дар мадраса ин ҳунархоро такмил дод ва чун хаттоту рассоми моникалам шуҳрат ёфт. Харидорони ин ду ҳунар дар Бухоро кам набуданд ва барои Дониш ин ҳунарҳо моёи таъмини маишати зиндагӣ буд.

Баъд аз хатми мадраса ба сифати меъмор ва наққош ба дарбори амир Насруллоҳ (солҳои амириаш 1836-1860) даъват шуд. Дониш дар дарбор бештар ба ҳайси котибу муншӣ хидмат мекард, асноди давлатиро китобат мекард ва ба супориши амиру дигар дарборониёни олирутба ба нусхабардорӣ девони шуарову расоили илмӣ машғул буд. Бино ба қавли худи Дониш, дар он замон ҳуққоми Бухоро майли чандоне ба бунёди қасру кӯшкҳо надоштанд, ки ҳунари меъморӣ ў лозим ояд. Илми нучум ва ҳунарҳои хаттотиву наққошӣ шахсияти Донишро дар назди амир ва дарбориён муътабар гардонда буд. Дар аҳди амир Насруллоҳ равобити аморати Бухоро бо Руссия подшоҳӣ тоза оғоз шуд. Соли 1857 амир Насруллоҳ ба Руссия ҳайати сафорат ирсол кард ва Донишро ба ҳайси котиб (мирзо) баргузид. Сафар ба Руссия ва шиносӣ бо шаҳри Петербург, ки он замон пойтахти Руссия маҳсуб мешуд ва шаҳри ашрофнишин буд, барои Дониш олами дигаре боз кард. Дониши фарох ва назари дурбинонаи адиби тоҷик дар ҳалли масоили сиёсӣ диққати намояндагони олирутбаи Руссияро ба худ ҷалб кард. Дониш дар ин сафар аз чандин донишгоҳову макони омӯзишу парвариш ва марказҳои тадқиқотии илмӣ ва санъатию маданияи Петербург дидан кард. Баъд аз бозгашт аз сафари Руссия (1858) Дониш аз дидаву шунидаҳояш, перомуни вазъияти сиёсӣ иқтисодӣ ва маданияи Руссия барои амир гузориши муфассале ироа кард. Умед дошт, ки амир дар пайравӣ аз низоми идории давлати рус дар сохтори идории бесару сомони аморати Бухоро ислоҳоте ҷорӣ мекунад. Воқеан, амир Насруллоҳ доир ба равнақи иқтисодиёт ва умури низомии Руссия маълумоти дақиқ дастрас кард, аммо роҳу равиши ҷорӣ намудани он низомро дар Бухоро намедонист ва фурсат ҳам наёфт. Аммо саъй намуд, то равобити сиёсӣ иқтисодиро бо Руссия хубтар ба роҳ монад.

Соли 1860 ягона писар ва ҷонишини амир Насруллоҳ - амир Музаффар тахти аморати Бухоро соҳиб гашт. Бар хилофи амир Насруллоҳ Музаффар марди айёше буд ва аз фаросати давлатдорӣ дур.

Ағлаби ашхоси донишманду фозилро, ки дар даврони падараш дар умури давлат мақоми баланд доштанд, аз маъмурият ва ҳукумат дур кард. Дониш низ аз «лутф»-и ин амири чоҳил бенасиб намонд, аз мақоми қаблаш, ки мушовир ва ҳамдами амир буд, барканор шуд. Дониш аз дарбор ронда нашуд, аммо ҳеч маълум набуд, ки бояд чӣ вазифаеро анҷом диҳад. Барои амири чоҳили хурофотӣ танҳо мунаҷҷимии Дониш зарур буду бас, то ояндаро барои ӯ пешгӯӣ кунад. Шояд аз ҳамин сабаб фармуд, то Дониш барои ӯ доир ба ситораҳо рисола нависад. Дониш рисолае бо номи «Манозир-ул-кавокиб» менависад.

Амир Музаффар ба харфҳои Дониш гӯш надод ва бо Руссия аз сари ҷанг даромад. Маддоҳони ҷоплуси дарбор дар ситоиши амир ва «лашқари ҷаррор»-и ӯ ба ҳади иғроқ рафтанд ва ӯро бовар кунонданд, ки метавонад подшоҳи русро ҷоқари худ гардонад. Сиёсати беҳирадона ва дур аз русуми давлатдории амир Музаффар нисбат ба Руссия оқибат ба ҷанг анҷомид. Соли 1868 дар ҷанги Зирбулоқ амир Музаффарро шикасти фоҳише насиб гашт ва маҷбур шуд, ки ба Руссия таклифи сулҳ пешниҳод кунад. Товони сулҳ барои аморати Бухоро хеле гарон афтод. Баъд аз имзои сулҳнома амир Музаффар ба Руссия барои нишон додани дустӣ сафорат ташкил дод ва Донишро, ки расму русуми русҳоро аз дигарон хубтар медонист ва дар ин масъала таҷриба дошт, ба ҳайси котиб ва машваратчи асосии элҷӣ (расул, сафир) таъин намуд. Дониш тирамоҳи соли 1869 бо ҳайати сафорати амир ба Петербург рафт ва то моҳи марти 1870 дар Руссия ҳузур дошт. Вазоифи ин ҳайати сафорат аз он иборат буд, ки бо ҳар роҳу шева бояд муносибатҳои дӯстона ва равобити тичорию иқтисодиро байни ду кишвар барқарор созад. Баъд аз ҷанг ва тезутунд шудани муносибатҳои сиёсӣ дипломатӣ миёни Руссияву Бухоро муносибати дӯстона ва ҳусни тафоҳум кори содае набад. Умеди амир ба Дониш буд, ки дар сафари нахуст дар байни ашрофони рус, алалҳусус донишмандон обрӯву эътиборе пайдо карда буд, зеро дар қиёс бо дигар аҳли сафорат Дониш ҳам бохираду дониш ва ҳам бо донишани одоби муошират як сару гардан боло буд. Пажухандагон ағлаб бар онанд, ки маҳз бо саъй талоши Дониш ин ҳайати сафорати амири Бухоро муваффақ шуд, то равобити ҳасанаро чи дар ҷодаи сиёсат ва чи дар соҳаи иқтисодиёт байни аморату Руссия барқарор созад. Дониш дар ин сафар ба ҳайси як сиёсатмадор ва ходими хирадманди давлатӣ ҳам дар байни дарбориёни амир ва ҳам дар доираи расмӣ ва аҳли илму дониши Руссия обрӯву эътибори бузург касб кард. Дониш забони русиро балад набуд ва ба қавли худаш, имкон надошт, ки онро омӯзад, вале бо воситаи тарҷумон ва мушоҳидаҳои худ на танҳо аз авзои сиёию тичорӣ, сохт ва шеваи давлатдории Руссия бохабар шуд, балки перомунӣ таърихи гузашта, инқилобҳои сиёсӣ иҷтимоии Руссияву Урупо маълумот фаровон ба даст овард. Асарҳои навиштаи ӯ, бавижа «Наводир-ул-вақоеъ» гувоҳи ин матлаб аст.

Пас аз сафар амир Музаффар ба подоши хидмати бузургаш ба ӯ унвони «Уроқ» дод ва хоҳиш кард, ки яке аз вазоифи муҳими давлатиро

интихоб намояд, аммо Дониш ҳеч як мансаби давлатиро қабул накард. Дониш баъд аз мушоҳида сохтори давлатдорӣ ва шеваи пешбурди умури идории Руссия ва қиёси он бо низоми бесару сомони аморати Бухоро ба хулоса омада буд, ки агар дар созмони идории аморати Бухоро ислоҳоте ворид нашавад, ҳеч кори хуберо бо ишғоли вазифае наметавон пеш бурд. Дониш, ки суннати давлатдории шоҳони пешин, бавижа Сомониёнро хуб омӯхта буд ва аз низоми кишвардории русҳо хабар дошт, тақия ба донишу таҷрибаи андӯхтааш доир ба ин масъала рисолае навишт, ки баъдтар бо номи «Рисола дар назми тамаддун ва таовин» шуҳрат ёфт. Дар ин рисола барномаи як ислоҳоти чиддӣ доир ба ислоҳоти низоми давлатдорӣ ва сохти ҷамъияти аморати Бухоро матраҳ шуда буд. Бунёни аслии ислоҳот ва муназзамии умури давлатдорӣ тибқи ин барнома адолат ва илму маърифат ташкил меод. Мутафаккир бо далоили илмӣ ва мадорики шаръӣ собит карда, ки бидуни адолат ва ақлу хирад ҳеч давлате пойдор нахоҳад монд. Дониш мафҳуми адлро на чун шуарои бузурги пешин ба тарзи мучаррад, балки возеҳу равшан баён намуда, бо воқеоти замон пайванд менамояд. Ақоиди мутафаккирони пешин доир ба назария давлат барои Дониш ба ҳайси замина хидмат намудаанду бас, зеро он назария ба талаботи замони нав ҷавобгӯ набуд. Аз ин рӯ, Дониш аз таҷрибаи давлатдории мамолики Руссияву Урупо истифода бурдан ва баъзе унсурҳои онро дар аморат ҷорӣ карданро тавсия медиҳад. Алалхусус пешниҳоди Дониш дар мавриди ташкил намудани маҷлиси машваратӣ дар назди амир, ки шабеҳи парлумони (маҷлиси олий) урупой буд, хеле олий ва ғояи пешқадам дар он замону муҳит ба шумор мерафт. Дониш масъала мегузорад, ки дар ин маҷлиси машваратӣ бояд вакилони мухталифи ҷомеа бояд ҳузур дошта бошанд ва изҳори раъй намоянд. Бояд кулли масоили давлатӣ дар ин маҷлиси машваратӣ муҳокимаву баррасӣ гардад ва баъд барои тасвиб ба амир пешниҳод шавад. Ин амал дасти амир ва нукарони ӯро аз амалҳои носавоб кӯтоҳ мекард ва ҳукмронии мутлақи ӯро маҳдуд менамуд.

Масъалаи дигаре, ки Дониш дар умури давлатдорӣ зарур меҳисобад, созмон додани низоми вазорат дар маъмурияти аморат аст. Вобаста ба ин, умури идории мамлакат бояд на аз ҷониби як шахс, балки шахсони масъулу маъмур анҷом гирад. Ин амал имкон меод дар низоми аморат як тартиби муҳкаму устувор ташкил гардад ва иҷрои амали маъмурон назорат карда шавад.

Сохтори дигаре, ки ба андешаи Дониш ислоҳоти чиддӣ тақозо дарад, шеваи таълим дар низоми омӯзишу парвариши аморати Бухоро аст. Мутафаккир шеваи таълим ва барномаи таълимии мактабу мадориси аморати Бухоро саҳт накуҳиш мекунад. Дониш бар он аст, ки давлати боадолатро ҷомеа босаводу маърифат пеш мебарад ва пешниҳод мекунад, ки дар баробари улуми шаръӣ бояд толибилмон аз улуми дақиқ ва дунявиро, ки барои пешбурди ҷомеа заруранд, омӯзанд. Илова бар ин, адиби маорифпарвар бар он аст, ки бояд макотиби ҷадид таъсис дода шаванд ва дар баробари забони арабӣ, забонҳои дигари хоричӣ, бавижа

забони русӣ тадрис шавад. Амири ҷоҳилу дарбориёни кӯрдил ва ҷомеаи хурофотӣ қобили дарки ин андешаҳои таҷаддудталабии ин марди равшанзамири хирадмандро надошанд. Воқеан, ин ислоҳоте, ки Дониш ироа карда буд, низоми пӯсидаву ғартут ва аз замона садҳо сол ақабмондаи аморати Бухороро куллан дигаргун мекард ва мақоми ҳокимияти мутлақи амирро маҳдуд месохт. Амир пешниҳодоти Донишро на ин ки қабул накард, балки андешаҳои ӯро хилофи дину оӣин донист, ки ба амнияти дину давлат раҳна ворид мекунад. Амир наметавонист ошкоро Донишро барканор кунад ва ё ҷисман нобуд созад, гарчанде зиёд хостори он буд, зеро Дониш дар байни равшанфикрони ҷомеа ва алалҳусус риҷоли давлатии Руссия обрӯву нуфузи зиёд дошт. Аз сӯйи дигар, барои дафъи шарри русҳо ва устувор нигоҳ доштани робита бо ин давлати пурқудрат ба Дониш ниёз дошт. Баъд аз бозгашти Дониш аз сафари севуми Руссия соли 1874 амир ӯро ба тумани дурдасти Бухоро қозӣ таъин намуд ва бо ин баҳона ӯро аз маркази аморат дур кард, ки дар амал худ як бадарға буд. То соли 1880 Дониш нахуст дар Ғузор ва баъдан дар Наҳрпай, расман, қозӣ буд ва ҷосусон ба амир аз ҳар амали ӯ гузориш меоданд.

Дониш баъд аз фориғ шуданаш аз хидмати дарбор, бештар ба кори илмию эҷодӣ пардохт. Дур аз Бухоро ва амиру дарбориёнаш адиб ба навиштаи китоби машҳури худ «Наводир-ул-вақоеъ» оғоз кард ва бино ба гуфтаи донишшиносон, дар муддати анқариб 15 сол онро ба итмом расонд. Баъд аз марги амир Музаффар (соли 1885) Дониш ба Бухоро баргашт. Амири тозаҷулус Абдулаҳад, ки худро пушту паноҳи аҳли қалам медонист ва даъвои шоирӣ ҳам дошту ба таҳаллуси «Оҷиз» шеър мегуфт, ба таври худ ба ин мутафаккири замон «лутф» намуд, ӯро китобдори яке аз мадориси Бухоро таъин намуд. «Наводир-ул-вақоеъ» ба тариқи хуфия ба дасти шогирдон ва пайравони Дониш расид ва шуҳрати азим касб кард. Ин китоб дар бедории равшанфикрони Осиёи Миёна, алалҳусус аҳли қалами тоҷик таъсири бузург расонд. Рӯшанфикрони Бухоро ва қасоне, ки аз соҳти давлатдорӣ аморат норозӣ буданд, ин китобро пинҳонӣ мутолиа ва нусхабардорӣ мекарданд, зеро руҳониёни мутаассиб ва ҳуққоми замон дар шахсияти амир ин рисола бидъат ва хилофи дину оӣини ислом эълом намуда, муаллифашро ба бединӣ, куфр ва коҳинӣ айбдор намуда буданд. Масалан, соли 1900 яке аз тараққиҳоҳони Бухоро адиб ва ходими давлатӣ Садри Зиёд ба шогирдонаш Садриддин Айнӣ, Мирсиддиқи Ҳайрат ва Абдулвоҳиди Мунзим супориш медиҳад, ки ин рисоларо барои ӯ нусхабардорӣ кунанд. Бино ба қавли устод Айнӣ, баъд аз мутолиаи ин китоб дар олами маънавии ӯ «инқилоби фикрӣ» ба амал омад. Дар робита ба ин «инқилоби фикрӣ» ва дигар нуқоти таъсирбахши «Наводир-ул-вақоеъ», ки аз «аҳволи фалокатиштимол»-и аморати Бухоро хикоят мекунад, Айнӣ дар «Ёддоштҳо» ба тафсил ёд намудааст (С. Айнӣ. Куллийёт, ҷ., 7, саҳ. 445-446).

Бино ба гуфтаи донишшиносон, ғусули ҷудоғонаи рисолаи «Наводир-ул-вақоеъ» ба тариқи пароканда дар авоили солҳои 60 қарни

XIX эҷод шуда, таҳрири ниҳоии асар байни солҳои 1875-1880 сурат гирифтааст. «Наводир-ул-вақоеъ» аз муқаддима ва 23 боб (дар баъзе нусхаҳо 25 боб аст) иборат буда, масоил ва матолоиби мухталифро фаро мегирад. Адиб дар муқаддима доир ба сабаби эҷоди рисола ва шароити таълифи он сухан мегӯяд. Масалан, дар боби аввал, ки «Дар таҳқиқи ҳуқуқи абавайн ва ҳадди ҳуқуқи онҳо» унвон дорад, масъалаи тарбияти кӯдак дар оила ва вазоифу масъулияти падару модар мавриди муҳокимаву баррасӣ қарор гирифтааст. Ба ҳамин минвол, ҳар як боби рисола ба масъалае ихтисос дорад, ки бештари онҳо масоили фалсафӣ ва сиёсӣ ва адабию маданиянд. Ба тариқи намуда, дар боби чаҳорум, ки «Дар иллати нақбати уқало ва сабаби давлати суфаҳо» ном дорад, адиб рӯзгори нақбатбор ва пурмашақати донишмандони замонашро ба риштаи тасвир кашидааст. Бино ба гуфтаи адиб, иллати бадбахтии аҳли илму ҳунар дар он аст, ҳокимият дар Бухоро ба дасти ашхоси камхираду дун ва ҷоҳилу мутаассиб аст ва ин тоифа мардум барои мансабу давлат ба ҳар разолат қодиранд. Дар боби ҳаштум: «Дар сафорати Абдулқодирбек ва аҷоиби ҷашни Руссия», Дониш аз сафари сеवуми худ ба Петербург хикоят мекунад. Дар ин боб дар баробари воқеоти сафар, адиб бенизому фасоди амиру давлатдорони аморат ва беҳирадию ҷаҳолати маъмурони ӯро мавриди нақӯҳиш қарор медиҳад. Илова бар ин, бо зикри бартариҳои имперотурии Руссия дар муқоиса бо аморати Бухоро, аз воқеоти нагини дарбори подшоҳи Руссия низ сухан мекунад.

Боби понздаҳум «Рисола дар назми тамаддун ва таовун» гарчанде бо мухтавои «Наводир-ул-вақоеъ» пайвандӣ қавӣ дорад, аммо дар алоҳидагӣ худ як рисолаи мустақилест, ки адиб дар он масоили зиндагии инсон ва пайванди ногусастани онро ба муҳити ҷомеа мавриди таҳқиқ қарор дода аст. Дар ин масъал адиб ҳар як бардошти худро бо далоили воқеоти зиндагӣ ва таҷрибаи ҳаётии худ ҷамъбаст мекунад. Дар ин рисола мутафаккир низом ва ва танзимоти тозаи давлатдорӣ ва ҳукуматро ба таври умумӣ ва куллӣ ба амир пешниҳод мекунад. Албатта, амир ва маъмурони ӯ ин низоми давлатдориро, ки ҳокиматиюти мутлақи онҳоро маҳдуд менамуд, ба ҳеч вачҳ қабул надоштанд.

Дониш дар тафсири нукоти фалсафӣ ва масоили иҷтимоӣ ба осори бузургони пешини Шарқ таъя мекунад, аммо маҳдуд ба доираи андешаҳои онон наменонад. Он нуктаҳоро вобаста ба муҳит ва авзои сиёсии замони худ баррасӣ намуда, аз афкори муҷаррад ба таҳлиии воқеият мегузарад. Бино ба андешаи Расул Ҳодизода, Дониш дар тавҷеҳу тафсири оёти қуронӣ ва аҳодиси набавӣ аз доираи илми схоластики (фалосифаи асримиёнагии динӣ)-и замонаш берун баромада, афкори бикру тоза баён кардааст (Ҳодизода Р. Дониш. Энциклопедия (Донишнома)-и адабиёт ва санъати тоҷик. -Душанбе, 1988, ҷ., 1, -с., 411-414).

«Наводир-ул-вақоеъ» ба ҳайси як падидаи тоза дар насри замони адиб зухур кард. Муаллиф дар ҳикоятҳои қайди воқеоти сафарҳои шеваи ҳақиқатнигорӣ ва вуқуъгӯиро дунбола намуда, ки дар қиёс бо асарҳои

настрии суханварони пешин, ба вижа замонаш дар мавриди тасвири ҳақиқати зиндагӣ гоме ба пеш ниҳодааст. Дар он даврон, чи дар назм ва чи дар наср, ки аглаби суханварон ба тақлиди кӯркӯронаи (яъне бидуни дарки маънии матн) ба сабки мушкилписанди бедилӣ тақлид мекарданд, шеваи нисбатан сода ва қобили дарки Дониш, ки оганда аз масоили доғи рӯз буд, ҳамагон маҷзуби худ кард ва услубе ҷадиде ба майдон овард. Дониш шеваи тозаи ҳақиқатнигориро дар адабиёти он айём бунён гузошт, ки муҳаққиқон онро «реализми маорифпарварӣ» номидаанд.

Баъд аз интишори «Наводир-ул-вақоъ» руҳониёни мутаассиби Бухоро ўро ба надониستاني аркони дини ислом ва ақоиди шариасти муҳаммадӣ айбдор намуданд. Дониш дар ҷавоби рақибони ғоявии худ рисолаи бо номи «Меъёр-ут-тадайюн» таълиф намуд, ки дар он аҳкоми ва нуқоти асосии дини ислом аз диди масоли ҳаёти воқеӣ таҳлилу баррасӣ шудааст. Мутафаккир бо далоилу мадракҳои қатъӣ, тақия бар Қуръону аҳодис ва суннат аҳкоми дини ислом, бавижа мазҳаби ханифиро шарҳу тафсир додаст. Воқеан, ин рисола далели он аст, ки ҳеч яке аз уламои замон, аз қозиилқуззот то мударрисони мадориси Бухоро дар илми илоҳиёт на ин ки дар сатҳи ў нестанд, балки поёнтар аз ў қарор доранд. Аҳмади Дониш соли 1897 дар Бухоро аз олам гузашт. Мутаассифона, дар солҳои ҳукумати шуравӣ марқади Дониш ва дигар суханварони бузурги ин шаҳри бостонӣ вайрон карда шуд.

Баррасии осори Дониш аз он шаҳодат медиҳадад, ки ў пайваста авзои мамлакат ва воқеоти иҷтимоию сиёсии он давронро таҳқиқ мекарда ва дар охир ба хулоса омадааст, ки аморати Бухоро бо ислоҳоти ҷузъӣ ба низом даровардан аз имкон берун аст. Бояд ин сохторро аз бунёд барҳам зад ва сохтори мамлакатдории рӯйи қор ояд. Дониш ин андешаҳои худро дар чанд соли охири ҳаёташ дар рисолае возеҳу муфассал баён доштааст. Ин рисола, ки дар он таърихи сад солаи салтанати хонадони Манғития бо тамоми разолаташ таҳлилу таҳқиқ шудааст, бо номи «Рисолаи таърихӣ» шуҳрат дорад. Ин рисола нотамои монда ва муаллиф ба вай ном нагузоштааст. Муҳаққиқон вобаста ба муҳтавои он ин унвонро салоҳ донистаанд. Қисмати бештари рисола ба замони ҳуқронии амир Музаффар ихтисос дорад ва Дониш, ки шоҳиди воқеоти нангини ин амири чоҳил буд, онро ба тафсил аз нигоҳи танқидӣ ва танзомез ба риштаи тасвир кашидааст. Муаллиф воқеоти таърихии замони манғитияро вобаста ба рӯзгори мардуми одӣ ва зиндагии худ таҳлил намуда, дар охир ба хулоса меояд, ки заволи ин хонадон, ки дар асоси зулм ва нобаробарии иҷтимоӣ бунёд ёфтааст, ногузир аст. Дониш даъват бар он дорад, ки ҳар чи зудтар бояд ба он ҳучум намуд ва ин ҳукумати зулмпояро саргун кард. Дониш заволи ин сулоларо чунин пешгӯӣ мекунад: «Дар оянда қасоне, ки зиндаанд, хоҳанд дид, ки... саркардагон охир сари худхоро ба дор хоҳанд супорид ва амиронро волиён ҳамчунон бенасиб ба хусрони абадӣ гирифтавор хоҳанд шуд... Давоми салтанат низ дар Мовароуннаҳр ба дасти ин тоифа пойдор намонад. Ва ин фармонравоён, ки ҳоло мо ҳазрати амир ва ҷаноби

вазираш мехонем... ба далели аҳкоми шаръия ҳар соате чанд мартаба азли эшон зоҳир мегардад ва касеро инқиёди ҳукми эшон лозим ҳам не» (Рисолаи таърихӣ, нақл аз мақолаи Расул Ҳодизода, маъхазӣ зикршуда, с., 414). Воқеан, зуҳури чунин андеша ва ҷасорат ва он ҳам дар нимаи дувуми садаи XIX, дар муҳити тираву тори аморати Бухоро мӯъҷизаеро мемонад. Ин рисола, ки дар замони зиндагии Дониш ва баъд аз вафоти ӯ ҳам аз назарҳо дур буд ва танҳо дӯстони наздики муаллиф аз вучуди он хабар доштанд, баъдан маълум гардид.

Муҳаққиқон дар афкори маорифпарварии Дониш се нуктаро махсус қайд кардаанд: 1. Дониш соҳти давлатдорӣ аморати Бухоро, ҳомиён ва намоёндагони онро аз амир саркарда то маъмури қаторӣ саҳт нақӯҳиш намуда, заволи ногузири онро пешгӯӣ кардааст. 2. Шеваи таълими мадорисро саҳт танқид намуда, зарурати тағйири он ва ҷорӣ намудани тадриси улуми дақиқ ва дунявӣ ва омӯзиши забонҳои мамолики пешрафтаро ба миён гузоштааст. 3. Назари Дониш, пеш аз ҳама, ба манфиати мардуми одӣ ва беҳ намудани зиндагии онон равона шудааст. Дониш дар солҳои охири ҳаёташ чанд рисола дар илми нучум ва ҳайат таълиф намуда, нақшаи Бухороро низ мураттаб намудааст.

Дар таърихи тамадун ва фарҳангу адаби тоҷик Дониш ситораи тобнокоро мемонад, ки дар осмони тираву тори Бухорои садаи XIX дурахшида рохро барои ояндагон равшан намудааст. Ин адиби мутафаккир ва сиёсатшиноси воқеъбин бо афкор ва андешаҳои маорифпарваронаи худ мактаби ҷадидеро бунёд ниҳод, ки дар оянда шогирдон ва пайравонаш онро идома доданд. Омӯзиш ва нашру таҳқиқи осору афкори Аҳмади Дониш дар Тоҷикистон аз солҳои 50 асри гузашта шуруъ шуд ва дар ин замина рисолаву мақолоти мутааддаде рӯйи кор омаданд. Донишшиносӣ дар Тоҷикистон ба исми муҳаққиқ ва нависандаи тоҷик Расул Ҳодизода бештар пайвандӣ дорад. Эшон як умр ба омӯзиши адабиёти садаи XIX машғул шуда, рӯзгору осори суҳанварони бузурги ин давронро мавриди таҳқиқ қарор дода, чандин рисолаву мақолот ба забонҳои тоҷикиву русӣ ба нашр расонданд. Аз ҷумла, доир ба рӯзгору осор ва афкори Аҳмади Дониш чандин мақола ва рисола навишта, осори ин суҳанвар ва мутафаккири бузурги тоҷикро нашр намудаанд. Аз сӯйи дигар, дар асарҳои бадеии худ «Сапедадам», «Ситорае дар тирашаб» ва «На ситораҳо мерезанд» ҷеҳраи тобноки ӯро ба риштаи тасвири бадеӣ кашидаанд. Соли 1976 ҷашни 150 солагии Дониш дар собиқ Иттиҳоди шуравӣ ва Тоҷикистон ба таври густарда ҷашн гирифта шуд. Вобаста ба ҷашн дар Фарҳангистон ва донишкадаву донишгоҳҳо ва дигар муассисаҳои илмӣ конференс ва Ҳамоиши илмӣ баргузор шуданд. Дар асоси китоби Расул Ҳодизода «Тоҷикфилм» филми бадеие бо унвони «Ситорае дар тирашаб» таҳия намуд. Театри давлатии оқодемии ба номи Абулқосим Лоҳутӣ намешномаи Сотим Улуғзода «Аллома Адҳам»-ро ба саҳна гузошт. Дар Руссия низ донишмандоне, амсоли Евгений Эдуардович Бертелс доир да рӯзгор ва осори Дониш рисолати тадқиқотӣ навиштаанд.

Донишноносӣ то кунун дар Тоҷикистон идома дорад ва дар ин масъала нақши донишманди тоҷик Субҳон Амир бештар аст. Дар Тоҷикистон Институти таърих, археология ва этнографияи АИ Тоҷикистон, мактабҳои мутавассита ва кӯчаву хибонҳо дар Душанбе ва дигар шаҳрҳои Тоҷикистон ба исми Аҳмади Дониш номгузорӣ шудаанд.

Манобеъ: Осор: Аҳмади Дониш. Асарҳои мунтахаб. Сталинобод, 1959; Аҳмади Дониш. Рисола ё мухтасаре аз таърихи салтанати хонадони манғития. Сталинобод, 1960; Аҳмади Дониш. Сафарнома аз Бухоро ба Петербург. Душанбе, 1976 (ба забони русӣ); Аҳмади Дониш. Наводир-ул-вақоъ. Душанбе: Дониш, 1988 (дар ду китоб).

Асарҳои тадқиқотӣ: Бертелс Е. Э. Нусхаҳои дастнависи асарҳои Дониш. Маскав, 1936 (ба забони русӣ); Бертелс Е. Э. Дар бораи «Рисолаи таърихӣ»-и Аҳмади Дониш. Душанбе, 1977 (ба русӣ); Маъсумӣ М. Забон ва услуби Аҳмади Дониш. Душанбе, 1976; Раҷабов З. Маорифпарвар Аҳмади Дониш. Душанбе, 1964; Ҳодизода Р. Аҳмади Дониш. Душанбе, 1976; Ҳодизода Р. Дониш. Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик, ҷ. 1. Душанбе, 1988, -с., 411-414. Амиркулов Субҳон. Фирдавсӣ ва мактаби адабии Аҳмади Дониш. Д. 1995.

Е

ЕВСЕЕВ Павел Гиоргевич (тав. 1903, шаҳри Пятигорский, Федератсияи Россия). Солҳои 1931-1935 дар Институти профессорони сурхи шаҳри Москва (ИКФ) таҳсил намуда, баъди хатми он ҳамчун профессори таърихи умумӣ ба Тоҷикистон фирстонда мешавад. Аз моҳи октябри соли 1935 то моҳи сентябри соли 1937 дар вазифаи инструктори КМ ҳизби Коммунистии Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 1937 то соли 1940 номбурда сарвари Институти омӯзгории шаҳри Душанберо ба уҳда дошта, ҳамчунин профессор аз фанни таърихи умумӣ ба донишҷӯён таълиим медод. Соли 1940 П.Г.Евсеев барои қору зиндагии минбаъда ба шаҳри Москва кӯчид.

ЕФТЕЕВ Михаил Тимофеевич (тав. сентябри 1909, ш. Москва, ваф. маълум нест), педагог. Соли 1936 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Москва ро бо ихтисоси омӯзгор хатм кардааст. Солҳои 1930–1932 муаллими мактаби ибтидоӣ, 1932–1936 донишҷӯ, 1936–1938 муаллими фанни педагогика дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод буд. Солҳои 1938–1942 ҳамчун мудирӣ кафедраи педагогика ва раиси Иттифокҳои касабаи донишкадаи номбурда фаъолият намудааст. Ҳамчун муаллими калони кафедраи педагогика аз соли 1936 то охири солҳои 60-уми асри гузашта дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Дар давоми фаъолияти зиёда аз 30 солааш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисон саҳми худро гузоштааст. Муаллифи якчанд маводҳои таълимӣ барои донишҷӯён аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва якчанд ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ё

ЁКУБОВ Мирчумъа (тав. 15. 11. 1934, д. Похути н. Айнӣ), муаллими фанни физика. Соли 1954 Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Панҷакентро хатм карда, солҳои 1954–1959 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1959–1967 лаборанти калон ва ассистент, 1967–1969 муаллими калони кафедраи физикаи Донишкадаи политехникии Афғонистон (ш. Кобул), 1969–1985 муаллими калони кафедраи физикаи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Ҳамзамон, солҳои 1963–1964 ҳамчун муовини декани факултети физика-математикаи донишкадаи омӯзгорӣ кор кардааст. Оид ба таърихи физика ва нучум корҳои илмию тадқиқотӣ бурда, зиёда аз 20 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст. Бо раҳматномаҳои донишкадаи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

Ас.: Механика. Қ. 1. Д., 1985; Механика. Қ. 2. (ҳаммуаллиф). Д., 1986.

ЁРОВ Махсум (тав. 20. 06. 1953, д. Дарғи н. Айнӣ, ваф. 27. 03. 2003 ш. Душанбе), муаллими забони франсавӣ. Соли 1975 факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1975–1987 муаллим, 1987–1997 муаллими калони кафедраи забони франсавии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1991–1993 муовини декани факултети забонҳои хориҷии донишгоҳи мазкур оид ба тарбия буд. Чандин маротиба ба хориҷи кишвар ба ҳайси тарҷумон (1975 ба Фаронса, 1982–1985 ба Алҷазоир, 1978 ба Шветсария) сафар намудааст. Солҳои 1998–2003 дар коллеҷи ҳарбии Вазорати мудоғибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун муаллими забони франсавӣ кор кардааст.

Ж

ЖИЛИН Пётр Андреевич (тав. 19. 07. 1921, н. Иртиши вилояти Павлодари ҶШС Қазоқистон, ваф. 1996), муаррих ва сиёсатшинос, номзади илмҳои таърих (1969), дотсент (1975), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1952 Донишкадаи давлатии умумииттифоқии юридикӣ ш. Москва хатм кардааст. Солҳои 1938–1941 дар Донишкадаи коммунистӣ сиёсӣ-равшаннамоӣ ш. Семпалатинский таҳсил кардааст. Солҳои 1941–1956 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат ва дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1956–1959 аспирант ва муаллим, 1960–1996 муаллими калон, дотсенти кафедраи коммунизми илмӣ, баъдан сиёсатшиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Дар муддати зиёда аз 35 соли фаъолияти омӯзгорияш дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисон саҳми арзандаи худро гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Оид ба таърихи ҶКИШ ва рушди ҷомеаи сотсиалистӣ кори илмӣ бурдааст. Бо ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи дуюм ва 12 медал мукофотонида шудааст.

Ас.: Развитие социалистического соревнования хлопкоборцов Таджикистана // Учение записки Душанбинского педагогического института, Т. 59, 1968; XXIV съезд КПСС о повышении роли трудовых коллективов в коммунистическом строительстве // журн. Коммунист Таджикистана, № 1, 1972.

ЖОРОВА Ирина Михайловна (тав. 30. 07. 1961, ш. Новозибкови вилояти Брянск), муаллими забони франсавӣ. Соли 1982 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1982–2000 муаллими кафедраи забони франсавии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2000 то ба имрӯз ҳамчун муаллим, муаллими калони кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) кор мекунад. Ба омӯзиши масъалаҳои педагогика машғул аст.

ЖУРАВЛЁВ Валентин Александрович (тав. 29. 07. 1914, ш. Ленинград, ваф. маълум нест), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1936 Донишкадаи физика-механикаи ш. Ленинградро хатм кардааст. Аз соли 1937 то 1945 ва баъди ҷанг дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко ба сифати мудири кафедраи физика-математика, декани факултети физика-математика ва ҳамчун муаллими бомаҳорат кор кардааст. Ба фаъолияти омӯзгорӣ ва қобилияти ташкилотчигонаш директорони донишкадаи омӯзгории пойтахт Содиков Х. (1940–1943) ва Шукуров О. (1943–1953) баҳои хеле баланд додаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1944) кадр карда шудааст.

3

ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ РУС, факултет.

Дар ибтидои соли 1934 дар назди донишкадаи омӯзгории пойтахт кафедраи забон ва адабиёти рус ташкил карда шуд. Вазифаи кафедра таълими забони русӣ дар ҳамаи факултетҳои донишкада, аз ҷумла таълими адабиёти рус ва хориҷӣ дар факултетҳои филологияи тоҷик ва таърих буд.

Солҳои 1937–1938 дар назди факултети филологияи тоҷик шӯъбаи забон ва адабиёти рус кушода шуд. Хатмкунандагони нахустини ин шӯъба 9 нафар, хатмкунандагони дуюми он 11 нафар буданд. Мудири аввалини кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумӣ профессор Акбаров П. И. буд.

Соли 1960 шӯъба ба факултети мустақил табдил дода мешавад. Дар факултет кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумӣ (мудири кафедра н.и.п. Каракулаков В. В.) ва кафедраи адабиёти рус ва хориҷӣ (мудири кафедра дотсент Попов В. А.) амал менамуданд.

Бо дарназардошти талабот ба муаллимони забон ва адабиёти рус дар мактабҳои кишвар дар сохтори факултет кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти рус ташкил карда шуд. Профессор Успенская Л. В. мудирии онро ба дӯш дошт.

Муаллимони забон ва адабиёти рус дар аспирантура таҳсил намуда, тавассути таҷрибаомӯзӣ дар донишгоҳҳои марказӣ ва факултетҳои тақмили ихтисос, институтҳои илмию тадқиқотӣ дониши худро сайқал меоданд. Аз ҷумла, онҳо дар шаҳрҳои Москва, Ленинград ва Тошкент аз курсҳои тақмили ихтисос мегузаштанд. Ин имконият меод, ки омӯзгорони донишкада бо роҳбарони илмӣ таъмин гарданд. Дар натиҷаи ҳамкориҳо шумораи зиёди муаллимон ба гирифтани унвонҳои илмӣ мушарраф гардиданд. Аз чунин имконият профессорон Машеев И. Б., Ҳошимов Р. Н. ва дотсентон Валупова Р. В., Королева А. И., Тохохов Б. А., Шепетова Н. К., Кострикина А. П., Фадеева Т. А., Тарасинская И. З. ва дигарон истифода бурдаанд.

Дар афзудани мақоми факултет ҳиссаи Рекутина Н. В. калон буд. Ҷ 15 сол ҳамчун сарвари факултет кор ва фаъолият намудааст.

Дар солҳои охир дар кафедраҳои факултет 120 нафар омӯзгорон кор кардаанд, ки қисми зиёди онҳо докторҳои илм буданд. Факултет, ки дар он зиёда аз ҳазор нафар донишҷӯён таҳсил менамуданд, яке аз марказҳои асосии тайёр намудани омӯзгорони забон ва адабиёти рус ба ҳисоб мерафт.

ЗАБОНИ АНГЛИСӢ, факултет.

Факултети забони англисӣ соли 1940 таъсис ёфта, соли аввал 39 нафар донишҷӯ таҳсил менамуданд. Дар факултет ду шӯъба: забони

олмонӣ ва забони англисӣ амал мекард. Дар пешрафти омӯзиши забонҳои хориҷӣ пеш аз ҳама фиристодагони шаҳрҳои Москваву Санкт-Петербург: Сиповская К. А., Александров Н. М., Молик В. П., Волфсон Э. И., Путирская Э. А., Пенл Э. Р. саҳмгузор буданд. Аввалин декани факултет Силовская К. А. низ фиристодаи Россия буд. Солҳо сипарӣ гаштанду дар факултет мутахассисони ватанӣ низ ба кор шуруъ намуда, солҳои зиёд дар тарбияи омӯзгорони оянда саҳми худро гузоштанд. Дар қатори аввалин омӯзгорони ватанӣ Бурҳонов Р. М., Наҳангова М., Болтабаева У. Т., Убайдуллоева Р. М. ва дигарон номбар намудан мумкин аст.

Соли 1941-1945 вазъи факултет душвор буд. Дар гурӯҳҳои таълимӣ 5-6 нафар донишҷӯ таҳсил мекард. Соли 1945 бошад танҳо як нафар шувбаро хатм кард, чунки аксари донишҷӯён ба сафҳои артиши шуравӣ ба фронт рафта буданд. Пас аз солҳои 50-уми асри гузашта факултет рушду такомул ёфт. Дар давраҳои то истиқлолият устодони варзида Аминова Е. Ш., Аминова Р. М., Бабровская Н., Латишева Г. С., Лапкина Л. Н., Шарипова Ж. М., Кухаренко Н., Свирид О. В., Варнавская Ж., Хамроева Т., Яковлев И. Н., Калашникова И., Асадов Ш. Қ. дар факултети забони англисӣ барои омода кардани мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ, тарҷумонӣ ва забоншиносӣ саҳми беандоза гузоштаанд.

Факултет шумораи зиёди номзад ва доктори илмро ба воя расонидааст, аз ҷумла докторони илм, профессорон П. Чамшедов, Гогошидзе В. Д., Мухторов Ш. М. Сатская П. Н., У. Т. Болтабаева, Мухторова С. Я., Алиев С. Н., Сайфуллоев Х. Ғ., Авғонов С. С., Ҷоматов С. С., Мирзоев Ҳ. Ҳ. ва дигарон. номзадҳои илм, дотсентон М. А. Наҳангова, А. Р. Камолова, Р. А. Дехотӣ, Асадов Ш. Қ., Тускова Т., Оришина Н. Я., А. Р. Собиров, Шарипова С. Ҳ., Ризвонова М. Т., Ҷалолӣ Н. В., Якубова В. А., Мамадамбарова Ш. М., Раҳмонова М. Р., Убайдуллоева Р. М., Л. Саидова, С. Атоев, Ғ. Раҳмонов, Н. Ҳайбатов, Бекмуродов М., А. Байдуллоев, И. Эмомов, М. Утаев, Ф. Баротов, Ш. Каримов, А. Қаюмов Умаров А., М. Сангинова., Б. Қарабоев, М. Ҷураева, Д. Каримова, Ё. Бекчаев, Ҷураев Ҳ., Ҳ. Асламов, Маҳмадсолеҳи М., Ҳ. Худоиева ва дигарон аз ҷумлаи онҳоянд.

Дастпарварони факултет дар миқёси ҷумҳурӣ ва берун аз он кор мекунанд. Баҳре аз устодони факултет муаллифони китобҳои дарсӣ барои муассисаҳои таҳсилони миёнаи умумӣ ва донишкадаву донишгоҳҳои ҷумҳурианд.

Аввалин гурӯҳҳои таълимӣ ба забони тоҷикӣ соли 1949 кушода шуд. Агар солҳои аввал дар гурӯҳҳои таълимӣ ҳамагӣ 6-7 нафар донишҷӯ таҳсил мекард, пас имрӯз дар факултет беш аз 1000 нафар донишҷӯён ба таълиму тарбия фаро гирифта шудаанд. Солҳои гуногун сарвари факултетро Сиповская К. А., Василева И. Т., Сергеева А. Ф., Бояришников П. В., Гогошидзе В. Д., Чамшедов П., Дехотӣ Р. А., Мухторов Ш. М., Атоев С., Мирзоев Ҳ., Авғонов С. С., Байдуллоев А. ба зимма дошта, дар айни ҳол дотсент Ф. К. Баротзода сарвари факултетро ба дӯш дорад.

Соли 1996 дар факултет шубаи тарҷумонӣ дар заминаи кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума таъсис ёфт, ки барои соҳаҳои гуногуни мамлакат мутахассисони варзида омода менамояд. Аз соли 2015 сар карда, дар ихтисоси «Забони англисӣ-корейӣ» шартномаи «Сафарбаршавии академӣ» барои донишҷӯёни ҳамин ихтисос ба роҳ монда шудааст. Ҳоло дар факултети забони англисӣ, ки сарвари онро дотсент Баротзода Ф. К. ба ӯҳда дорад, панҷ кафедра: кафедраи методикаи таълими забони англисӣ (мудир Ғуломов А.), кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ (мудир доктори илми филология, профессор Ҷоматов С.), кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума (мудир номзади илмҳои филологӣ, дотсент Каримов Ш.), кафедраи забони англисӣ (мудир номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Утаев М.) ва кафедраи забонҳои Шарқ (мудир номзади илмҳои филологӣ, Бекчаев Ё.) фаъолият мекунад. Дар ин кафедраҳо дар маҷмуъ 77 нафар устодон кор ва фаъолияти илмию омӯзгорӣ дошта, аксариятро ҷавонон ташкил медиҳанд.

Факултет бо кишварҳои Англия, ИМА, Ҳиндустон, Чин, Кореяи ҷанубӣ, Эрон, Федератсияи Россия робитаҳои илмӣ ва фарҳангӣ дорад.

Бо сабаби талаботи рӯзафзуни ҷомеа нисбат ба тайёр кардани тарҷумону омӯзгорон ва дигар мутахассисони соҳаи забонҳои хориҷӣ моделу технологияи навини таълимиро истифода намуда истодаанд.

ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ВА ТИПОЛОГИЯИ МУҚОИСАВӢ, кафедра.

Кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ яке аз нахустин кафедраҳои факултети забонҳои хориҷӣ ба ҳисоб рафта, дар тӯли фаъолияти худ беҳтарин мутахассисони соҳаи забони англисӣ ва забоншиносии муқоисавиро тарбия намудааст. Кафедра аввалин докторону профессорони соҳаи забоншиносии муқоисавӣ, аз қабилӣ Ҷамшедов П., Убайдуллоев Р., Гогошидзе В. Д., Собиров А., Ҷалилова М., Балхова С. Я. ва зиёда аз 20 нафар номзадҳои илми ин соҳаро ба воя расондааст.

Солҳои 70-уми асри гузашта як гурӯҳ аъзоёни кафедра (Ҷамшедов П., Убайдуллоев Р., Турсунова М., Гогошидзе В. Д., Балхова С. Я., Асадов Ш., Эшонхоҷаева М., Умедҷонова Н. Х.) ба масъалаҳои омӯзиши типологияи муқоисавии морфология ва синтаксиси забонҳои тоҷикӣ, англисӣ ва русӣ машғул шуданд. Дар муддати кӯтоҳ онҳо рисолаҳои хешро перомуни мавзӯҳои мухталиф дифоъ намуданд.

Солҳои 80-ум шумораи аъзоёни кафедра зиёда аз чил нафарро ташкил медод, ки Ҷамшедов П., Убайдуллоев Р., Гогошидзе В. Д., Балхова С. Я., Асадов Ш., Яковлев И. аз зумраи онҳо буданд. Ҳамаи аъзоёни кафедра зери сарпарастии мудирон Ҷамшедов П., Гогошидзе В. Д. ва Мухторов Ш. дар гурӯҳҳои гуногуни таълимӣ аз бахшҳои мухталифи забоншиносӣ, забоншиносии муқоисавӣ ва луғатшиносӣ дарс мегуфтанд.

Устодони мазкур рисолаҳои номзадӣ ва доктории ҳешро маҳз дар ҳамин кафедра навиштаанд, ки он боиси ифтихори кафедра мебошанд.

Кори кафедра солҳои 90-ум боз ҳам ривоч ёфт. Дар ин давра чанд тан аз ҷавонон ба аспирантура дохил шуда, дар соҳаи забоншиносии муқоисавӣ (таҳлили сохториву семантикии баъзе аз истилоҳоти марбути соҳаҳои гуногун (Мирзоев Х.), грамматикаи муқоисавӣ (Сайфуллоев Х.) зери роҳбарӣ ва мададу дастгирии устодони кафедра ва олимони АИ Тоҷикистон ба тадқиқ машғул шуда, рисолаҳои номзадиҳо барои дарёфти унвони илмии номзади илми филология ҳимоя намуданд.

Аз ибтидои солҳои 80-ум то соли 2001 роҳбарии кафедра ба уҳдаи профессор Ҷамшедов П. буд. Дар ин давра ӯ ба фаъолияти кафедра тағйиротҳои ҷиддии сифатӣ ворид кард, ки ин дигаргунӣ аз зиёд кардани соатҳои курсҳои интихобӣ ва дар ҳамин асос ба шогирдони факултети забони англисӣ додани ихтисоси муаллими забони немисӣ ва франсавӣ, ҷиддан ба роҳ мондани ҳимояи рисолаҳои дипломӣ, мунтазам ва бо усули нав ба роҳ мондани таҷрибаи омузгорӣ, зиёд намудани соатҳои лексияҳои типологияи муқоисавӣ ва назарияи грамматика иборат буд. Дар ин давра устодони кафедра барномаҳои зиёди таълимиро барои мактабҳои олии интишор доданд. Дар солҳои минбаъда низ кафедра фаъолияти худро барои беҳбудии сифати таълим равона сохта, як силсила китобҳо, барномаҳо, дастурҳо ва мақолаҳо ба ҷоп расонд. Муаллими кафедра Ҷоматов С. соли 2006 рисолаи ҳешро бо унвони «Структурно-семантический анализ ирригационной терминологии таджикского и английского языков в сопоставительном плане» дифоъ намуд. Солҳои 2004–2008 кафедраро номзади илмҳои педагогӣ Авғонов С. роҳбарӣ намудааст. Ӯ доир ба ҷопи маҷмуаҳои илмии кафедра ва тайёр кардани муаллимону ходимони соҳаи илм кӯшиши зиёд намуд. Ӯ маҳз дар давраи роҳбарияш дар кафедра соли 2006 рисолаи ҳешро бо унвони «Подготовка преподавателей иностранных языков (английского языка) для общеобразовательных школ (на материалах Республики Таджикистана)» дифоъ намуд.

Аз моҳи июни соли 2008 то имрӯз мудирии кафедраро номзади илми филология, дотсент Ҷоматов С. ба уҳда дорад. Маҳз зери роҳбарии ӯ кафедра ба як қатор комёбиҳои илмӣю методӣ мушарраф гардид. Таҳия ва нашри силсилабарномаҳои таълимӣ амсоли «Основные варианты и диалекты английского языка» (2008), «Литература Англии» (2010), «Страноведение» (2010), «История английского языка» (2010), «Теоретическая грамматика английского языка» (2010), «Теоретическая фонетика языка» (2010), «Сопоставительные типологии таджикского и английского языков» (2010) бевосита ба қалами ӯ тааллуқ доранд.

Имрӯз дар кафедра 14 нафар муаллимон фаъолият доранд. Аз ин теъдод 2 нафар доктори илми филология, профессорон Ҷамшедов П., ва Ҷоматов С., 2 нафар номзади илм Баротов Ф., Саидов Х., як нафар муаллими калон Оятшоев П. ва 11 нафар ассистентон (Абдуллоева М.,

Назипова З., Саидхочаева Т., Сафаров Ю., Қосимов П., Чалолова С., Бобоназарова Х., Мавлянов Ф.) фаъолият доранд.

Ҳамчунин, дар кафедра 8 нафар аспирант (Каримов Ш., Сафарова Г., Садилова Б., Шарипова А., Турсунова Ф., Сафаров Ю., Бекчаев Ю., Разоқбердиев Ш.) таҳсил доранд.

Устодони кафедра аз рӯи равияи илмии «Омӯзиши муқоисавии забонҳо дар шароити кунунӣ» ва масъалаҳои «Луғатшиносӣ дар забони англисӣ» ва «Тадқиқи масоили грамматика» корҳои илмию тадқиқотӣ мебаранд, ки натиҷааш таҳия ва нашри чандин рисола, барнома ва воситаҳои таълимӣ аст. Яке аз комёбиҳои назарраси кафедра нашр шудани фарҳанги бисёрзабонаи истилоҳоти обёрӣ аст, ки соли 2006 аз тарафи устоди кафедра Ҷоматов С. мураттаб гардонида шудааст.

Кафедра бо донишгоҳҳои Британияи Кабир, Покистон, Ҳиндустон, Туркия, Англия ва Амрико робитаи зич дорад. Оид ба тартиб додани барномаҳои таълимӣ аз тарафи устодон корҳои зиёде ба сомон расонида шудаанд. Бо ташаббуси устодони кафедра моҳе як маротиба дар Маркази Шурои Британиягии донишгоҳ бо устодони соҳибзабон мизи мудавар ва семинару вохӯриҳо барпо мегардад. Илова ба ин алоқаи кафедра бо дигар марказҳои илмии ҷумҳуриявӣ мустаҳкам аст. Аз он ҷумла кафедра бо Донишкадаи такмили ихтисоси назди Вазорати маорифи Тоҷикистон, Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистон, Донишгоҳи Россия-Тоҷикистон (Славянӣ), Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Б. Ғафуров, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ба номи М. Назаршоев ва дигар муассисаҳои таълимӣ илмӣ равобит дорад.

Дар назди кафедра маҳфилҳои «Linguists» ва «Young philologist» барои донишҷӯён амал мекунад. Мавзӯҳои дар маҳфил матраҳшаванда бо равияи илмии кафедра робитаи қавӣ доранд.

Кафедра ҳамчун муассисаи пешбар ҳамасола ба даҳҳо рисолаи илмӣ тақриз медиҳад.

ЗАБОНИ АНГЛИСӢ ҲАМЧУН ИХТИСОСИ ДУЮМ, кафедра.

Кафедраи умумидонишгоҳии «Забони англисӣ ҳамчун ихтисоси дуюм», яке аз кафедраҳои навтаъсис дар назди раёсати таълими ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба шумор меравад. Кафедраи зикршуда таълим дар ихтисосҳои ҳамгироро дар бар мегирад. Августии соли 2019 дар назди раёсати таълими ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кафедраи забони англисӣ ҳамчун ихтисоси дуюм ифтитоҳ гардид. То соли равон ихтисосҳои ҳамгирое, ки ихтисоси дуюми онҳо забони англисӣ мебошад ба уҳдаи кафедраҳои тахассусии факултети забони англисӣ: забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ, забонҳои шарқ, услубшиносӣ ва назарияи тарҷума воғузур шуда буданд. Нахуст мудирияти кафедраро номзади илмҳои педагогӣ, муаллими калон Карабаев Бахтовар Бахтиёрович ба уҳда дошт.

Дар як муҳлати кӯтоҳ ин ихтисосҳои ҳамгиро ба яке аз ихтисосҳои серталаб табдил ёфта, сафи донишҷӯён дар ин ихтисосҳо сол то сол зиёд мегардад. Ҳамасола омӯзгорону донишҷӯёни фаёли кафедра дар барномаҳои гуногуни таълимӣ имтиҳон супорида, дар донишгоҳу донишкадаҳои Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Федералии Олмон ва Фаронса таҳсил намуда, савияи дониш ва маҳорати забонандузии худро инкишоф медиҳанд. Аз соли 2019 ба ин сӯ роҳбарии кафедра ба души муаллими калон Ҷӯраев Хайём вогузор шудааст.

ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ ТОЧИК, кафедра

Кафедра тибқи қарори Шурои илмии донишгоҳ аз 26-уми октябри соли 1998 дар заминаи кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ бо номи кафедраи забон ва адабиёти синфҳои ибтидоӣ таъсис ёфта буд. Дар аввали таъсисёбӣ ҳайати кафедраро 10 нафар устодон, аз он ҷумла 1 нафар номзади илмҳои педагогика, дотсент, 2 нафар номзади илмҳои филология, ки яке дотсент ва дигаре муаллими калон, 2 нафар муаллими калон (бе дараҷаи илмӣ) ва 4 нафар ассистентон ташкил медоданд. Иҷрои вазифаи мудирӣ кафедра ба зиммаи номзади илми филология, дотсент (ҳоло доктори илмҳои филология) Муллоев А. гузошта шуда буд.

Дар давоми фаёлияти кафедра дар ҳайати он чанд тағйирот ба вуқӯ пайваст. Аз он ҷумла, дотсент Муллоев А. ва номзади илмҳои филология Ҷ. Рустамов, ассистентон Нозимова Ф., Сӯфиева Г. бо сабабҳои гуногун кафедраро тарк карданд. Ҳамчунин декабри соли 2001 муаллими калон Сафаров Х. низ бо сабаби ба кори дигар гузаштан аз кафедра рафт. Дар натиҷа ҳайати кории кафедра аз 7 нафар устодони тасвибӣ: Гаффоров А. О., Раҳматова Ш. И., Абдулҳаева М., Абдулҳаева И. Ш., Мардонова, Раҳимов Қ. ва 1 нафар устоди ҳамкор, ассистент Авғонов С. М. иборат буд, ки ба кори таълиму тарбияи донишҷӯён машғул буданд.

Устодони кафедра дар баробари баланд бардоштани сифати таълиму тарбия, инчунин, ба корҳои илмӣ-методӣ машғул гаштанд. Моҳи июни соли 2000-ум муаллими калон Гаффоров А. О. дар мавзӯи «Ибораҳои феълӣ бо пешояндҳои асли дар «Бадоеъ-ул-вақоеъ»-и Зайниддин Маҳмуди Восифӣ» рисолаи номзадӣ дифоъ намуд. Ӯ дар атрофи проблемаҳои муҳимми забоншиносии тоҷикӣ як қатор корҳои илмӣ-методӣ ва оммавӣ таълиф намудаду ба нашр расонд, ки дар маҷмуъ наздик ба 50 номгӯй буданд. Дар ҳамин давра Гаффоров А. О. «Барномаи забони тоҷикӣ» (барои ихтисоси методикаи таълими ибтидоӣ)-ро тартиб дод.

Гаффоров А. О. номзади илмҳои филология, муаллими калон аз сентябри соли 2000 ба ҳайси иҷроқунандаи вазифаи мудирӣ кафедра ва сипас, аз декабри соли 2001 ба сифати мудирӣ кафедра ба кор оғоз намуд. Ҳамзамон муаллими калон Гаффоров А. О. раисии Шурои илмӣ-методии факултетро низ бар дӯш дошт.

Аз тарафи устодони кафедра дотсент Раҳматова Ш. И. «Барномаи забони русӣ» барои донишҷӯёни гурӯҳҳои ғайрирусии ҳамаи ихтисосҳои

факултети педагогика, «Проблемаҳои миллӣ-забонӣ дар Тоҷикистон» ва дар китоби «Фирдавсӣ дар Фаронса» (муҳаррири масъул), «Ташаққули шахси кордони олидарача дар донишгоҳҳои педагогӣ», инчунин, Абдулҳаева М. Х. «Барномаи курси забони русӣ», «Инқишофи нутқи шифоҳӣ вобаста ба кор дар болои матн», ҳамзамон Назриев И. А. «Барномаи забони тоҷикӣ барои ихтисоси методикаи таълими ибтидоӣ», «Ҳишти аввали фаъолияти омӯзгорӣ», Мардонова М. «Аз забони узбекӣ ва адабиёт пайдо кардани ҷавоб дар тест» ва Раҳимов Қ. «Парвариши ақл ва тарбияи камоли маърифат аз нигоҳи Ибни Сино», «Таълиму тарбия дар аҳди Сомониён» ва дигар барномаҳою мақолаҳои илмию методӣ таҳия намудаву ба нашр расонида шуд.

Ҳамин тавр, кулли устодони кафедра ба кори илмӣ-тадқиқотӣ машғул буданд. Самти асосии корҳои илмӣ-тадқиқотии кафедра «Мазмуни маълумот доир ба забону адабиёт ва хусусиятҳои он дар факултаҳои омӯзгории донишгоҳҳои омӯзгорӣ» ташкил менамуданд. Устодони кафедра Гаффоров А. О. аз рӯи проблемаи «Назария ва амалияи омӯзиши баъзе масъалаҳои наҳви забони модарӣ (тоҷикӣ) дар факултаҳои педагогии донишгоҳҳои омӯзгорӣ», Раҳматова Ш. И. «Такмили таълими забони русӣ», Назриев И. А. «Хусусиятҳои омӯзиши забони модарӣ дар шӯъбаҳои методикаи таълими ибтидоӣ», Абдулҳаева М. Х. «Такмили таълими забони русӣ», Мардонова М. «Мустаҳкамкунӣ дар дарсҳои забони узбекӣ», Раҳимов Қ. «Омӯзиши мазмуну мундариҷаи адабиёти умумӣ ва бачагона» корҳои илмӣ-тадқиқотӣ бурдаанд.

Устодони кафедра пайваста дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ аз натиҷаи корҳои илмӣ худ гузоришҳо меоданд. Муаллими калон Гаффоров А. О. иштирокчии бевоситаи конференсияи илмӣ олимони ҷавони ҷумҳурӣ (солҳои 2000-2001) буд ва дар мавзӯҳои «Ифодаи муносибатҳои синтаксисӣ дар «Бадоеъ-ул-вақоеъ»-и Зайниддин Маҳмуди Восифӣ» (дар китоби «Ҷавонон дар ҷаҳони дониш», с. 2001) ва «Ибораҳои феълӣ ва пешоянди «бар» дар «Бадоеъ-ул-вақоеъ»-и Зайниддин Маҳмуди Восифӣ» (дар китоби «Ҷавонон дар ҷаҳони дониш», с. 2002) баромад намуда, сазовори баҳои баланд гардидааст.

Дар назди кафедра маҳфили «Анвори дониш» фаъолият дошт, ки ба он устоди фанни адабиёт Курбон Раҳимов роҳбарӣ мекард.

Аз соли 2008 то соли 2015 кафедраи мавриди назар ба кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоӣ ҳамроҳ карда шуд.

Кафедраи забон ва адабиёти тоҷик бо назардошти фанҳои тадрисшавандаи бахши филологӣ, аз ҷумла, забони адабии ҳозираи тоҷик, таърихи адабиёти тоҷик, адабиёти бачагона дар шӯъбаи таҳсилоти ибтидоӣ, таъсисёбии ихтисоси таҳсилоти ибтидоӣ – забон ва адабиёти тоҷик (2013) ва фарогирии ҳамаи фанҳои бахши филологӣ бо Қарори Шурои олимони донишгоҳ аз 03. 07. 2015 № 6/8, 3 ба номи кафедраи «Назария ва методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик» таъсис ёфт. Дар кафедра, асосан, аз рӯи ду равия: адабиётшиносӣ ва забоншиносӣ корҳои

илмӣ дар мавзуи «**Нақши илмҳои забон ва адабиёти тоҷик дар таълиму тарбияи насли наврас ва ҷавонон**» корҳои илмӣ-тадқиқотӣ бурда мешавад.

Соли 2015 ба сифати мудири кафедра олими соҳибтаҷриба, номзоди илми филология, дотсент Боқиев Ҳамза Олимович таъин гардид.

Дар оғози фаъолияти кафедра ҳайати онро дотсентон Боқиев Ҳамза, Гаффоров Абдушукур; муаллимони калон Зиёев Маҳмадалӣ, Раҳимов Холмаҳмад, Қаландарова Дунёзода ва лаборант Одинаева Гулбаҳор ташкил меоданд.

Бинобар сабаби он ки дар факултет кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ амал менамуд, зарурати тағйирот дар номи кафедра пеш омад ва кафедра бо номи «Забон ва адабиёти тоҷик» тағйири ном кард.

Аз моҳи сентябри соли 2019 то 8-уми апрели соли 2020 номзоди илми филология, муаллими калон Раҳимов Холмаҳмад Баротович ба сифати иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедра фаъолият намуд. Дар ин давра, дар кафедра 6 нафар устодон, аз ҷумла 2 нафар номзоди илм, дотсентон Боқиев Ҳамза, Гаффоров Абдушукур, муаллимони калон Ҳамроев Равшан, Қаландарова Дунёзода, ассистент Бердиёров Довуд, лаборант Давляева Гулшаҳр ва баъдан аз моҳи ноябри соли 2019 ба ҷои Давляева Г. К. ба вазифаи лаборанти кафедра Аюбзода Миҷгона Ёқуб қору фаъолият доштанд. Аз нимаи дувуми моҳи апрели соли 2020 то моҳи ноябри соли 2020 номзоди илми филология, дотсент Ҳамза Боқиев ба ҳайси иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедра ва аз моҳи ноябри соли 2020 то имрӯз ба вазифаи мудири кафедраи забон ва адабиёти тоҷик фаъолият дорад. Айни ҳол дар кафедра 6 нафар муаллимони асосӣ- дотсентон Гаффоров А. О., Боқиев Ҳ. О., номзоди илми филология, муаллимони калон Ҳамроев Р. З., Қаландарова Д. М., ассистентон Аюбзода М. Ё., Ниёзова Ш. Н. ва 8 нафар муаллимони ҳамкор - доктори илми филология, дотсент Рустамова Г, номзоди илми филология, ассистент Бехрӯзи Забехулло, ассистентон Бердиёров Д. М., Каримов Б., Ашурова М., Абдучаббори Шоаҳмадӣ, Маҳмудов М., Туманова Б. ба таълиму тарбия машғуланд. Инчунин, аз моҳи октябри соли 2020 Ҳасанова Нодира Бутаевна ба ҳайси лаборанти кафедра фаъолият дорад. Сентябри соли 2021 номзоди илҳои педагогӣ Ҷӯраев Ҳ. А. ва муаллими калон Тағоев С. С ба кафедра ба қор омаданд. Аз ҳисоби устодони кафедра 5 нафар «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон», 1 нафар «Аълоҷии матбуоти Тоҷикистон», 2 нафар узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон ва 1 нафар узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон мебошанд.

Ҳоло устодони кафедра ба донишҷӯёни 4 ихтисос: таҳсилоти ибтидоӣ, таҳсилоти ибтидоӣ – забон ва адабиёти тоҷик, таҳсилоти ибтидоӣ – санъати мусиқӣ, логопед – таҳсилоти ибтидоӣ дарс меғӯянд.

Айни ҳол номгӯи фанҳои таълимие, ки устодони кафедра дарс медиҳанд, 23 ададро ташкил медиҳад: Забони адабии ҳозираи тоҷик, муқаддимаи забоншиносӣ, практикуми забони тоҷикӣ, таърихи забони тоҷикӣ, таълими ибора ва сохтори он, услубшиносӣ, усули истифодаи

луғатҳо, матни классикӣ, шевашиносӣ, методикаи таълими забони тоҷикӣ, забоншиносии умумӣ, таърихи адабиёти тоҷик, муқаддимаи адабиётшиносӣ, таърихи адабиёти ҷаҳон (ИДМ), методикаи таълими адабиёти тоҷик, таҳлили луғавии матн, адабиёти бачагона, назарияи адабиёт ва амалияи фаъолияти хониш, назмшиносӣ, хониши ифоданок, таҳлили матнҳои адабӣ, таърихи нақди адабӣ, эҷодиёти шифоҳии халқ.

Устодони кафедра дар баробари кори таълимӣ ба корҳои илмӣ-методӣ низ машғуланд. Мавриди зикр аст, ки бо қалами дотсенти кафедра Боқиев Ҳ. О. зиёда аз 160 мақолаи илмӣ-оммавӣ ва рисолаву дастурҳои таълимӣ ба нашр расидаанд, ки муҳимтаринашон инҳо мебошанд: мақолаҳои «Маорифпарварон ва худшиносии миллӣ» (1998), «Дар саҳифаҳои рӯзномаи «Бухорои шариф» (1999), «Сафарнома» - маншаи худшиносӣ» (2001), «Мирзо Сироч дар Олмон» (2011), «Қамоли Хучандӣ аз нигоҳи адабиётшинос Абдулманнони Насриддин» (2017) ва дастуру китобҳои дарсии «Барномаи таълимӣ аз фанни «Таърихи адабиёти хорича» (Адабиёти Юнону Руми бостон, асрҳои миёна, давраи эҳё ва асрҳои XVII – XVIII – XIX ва XX Аврупо) (2008), «Таърихи адабиёти Амрико» (ҳаммуаллиф) (2017), «Адабиёти Юнону Руми бостон» (дастури таълимӣ) (2018), рисолаи илмӣ «Саромаде дар тамаддуни навин» (2019) ва сафарномаҳои сегонаи «Бар диёри хеш меҳмон омадам» (2002), «Боз омадам бар диёри хеш» (2007), «Техроне, ки ман шинохтам...» (2016) ва «Як қадам роҳ то Бухоро» (2019).

Таълифоти дотсент Ғаффоров А. О. фарогири 80 мақолаи илмӣ-оммавӣ, 3 монография, 5 дастури таълимӣ, 5 барномаи таълимӣ мебошад, ки муҳимтаринашон инҳоанд: рисолаҳои илмӣ: «Ибораҳои феълӣ бо пешояндҳои аслий дар «Бадоеъ – ул - вақоеъ» - и Зайниддин Маҳмуди Восифӣ» (2007), «Ибора ва мавқеи он дар низоми синтаксис» (2012), «Хусусиятҳои грамматикӣ ва ибораҳои феълӣ дар забони адабии тоҷик» (2020), дастуру барномаҳои таълимӣ «Қорҳои санҷишӣ аз фанни забони адабии ҳозираи тоҷик» (дастури таълимӣ) (2004), «Мулоҳиза перомуни баъзе масъалаҳои забони тоҷикӣ» (Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ, илмӣ-методӣ) (2010), «Барномаи забони тоҷикӣ» (№ 031200 методикаи таълими ибтидоӣ) (2002), «Барномаи забони тоҷикӣ» (барои ихтисоси дефектология, педагогика ва психология) (2003), «Барномаи «Алифбо ва имлои ниёгон» (барои факултетҳои ғайрифилологӣ) (2007). Дотсент Ғаффоров А. О. дар садаи дифои рисолаи докторӣ қарор дорад. Қобили зикр аст, ки номбурда соли 2021 дар мавзӯи «Хусусиятҳои грамматикӣ ва маъноии ибораҳои феълӣ дар забони адабии тоҷик» (дар асоси маводи осори мансури асрҳои XV-XVI) бо роҳбарии д.и.ф., узви вобастаи АМИТ, профессор Раҳматуллозода Саҳодод рисолаи докторӣ дифоъ намуд.

Муаллими калон, зиндаёд Раҳимов Холмаҳмад Баратович 4 – уми март соли 2019 дар мавзӯи «Ҷустори ҳунарии Лоик Шералӣ дар шеъри муосири тоҷик ва фардияти эҷодии ӯ» рисолаи номзадӣ ҳимоя намуд. Ӯ муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва илмӣ-методӣ мебошад, ки

намунашон инҳо мебошанд: «Мавқеи ғазал дар эҷодиёти Лоик» (2010), «Рубоӣ ва мавқеи он дар эҷодиёти Лоик» (2011), «Тараннуми ғояи ватанпарварӣ дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2013), «Мавқеи дубайтӣ дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2015), «Мазмун ва мундариҷаи ғоявию бадеии «Дастӣ дуои модар» - и Лоик Шералӣ» (2015), «Тараннуми ишқу муҳаббат дар ғазалиёти Лоик Шералӣ» (2013), «Мавзуи «Модар» дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2013), «Мавзуи илму дониш ва тарбияи инсонӣ комил дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2013), «Чумлаҳои ҷидааъзо дар суҳанрониҳои Президент Эмомалӣ Раҳмон» (2016), «Мавқеи ҷаҳорпора дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2019). Инчунин, ба қалами Раҳимов Х. Б. китобу дастурҳои таълимӣ-методӣ «Садои булбул» (1999), «Таърихи адабиёти Амрико» (ҳаммуаллиф) (2017) ва мураттибӣ «Барномаи адабиёти бачагона» барои факултаи педагогикаи донишкадаву донишгоҳҳои омӯзгорӣ (2011) мебошад.

Ҷамроев Равшанқул Замонович муаллими калони кафедра буда, дар мавзуи «Поэтикаи ашъори Гулназар» рисолаи номзадӣ ҳимоя намуд (26. 12. 2019). Ҷамроев Р. З. муаллифи маҷмуаҳо ва дастурҳои методӣ зерин мебошад, ки дар солҳои гуногун ба нашр расидаанд: «Оҳанги бедорӣ» (Рубоӣёт) (2006), «Ташнаи дидор» (Гулчини ғазалиёт) (2007), «Саду як ғазал» (2009), «Дарахти оҳ» (Ғазалиёт) (2013), «Аз ҷароғи хона то шамъи мазор» (Шеърҳо) (2016), «Раҳмат ба ту, Алифбо!» (дастури методӣ) (1999), «Пири суҳанварон» (дастури методӣ барои омӯзгорону толибилмон) (2008), «Кони зар ва дарёи пургуҳар» (Аз таҷрибаи пешқадам) (2010), «Таълимгоҳи бузургон» (Асари таърихӣ) (2010), «Фарзанди қарни бист» (Дастур барои омӯзгорону толибилмон) (2008), таҳия ва бозгӯии «Тазкират – ул -авлиё» - и Шайх Фаридуддин Аттори Нишопурӣ (2012 – 2014), «Падидаҳои ҳунари дар шеъри Гулназар» (2018), «Шарҳи бист ғазали Камоли Хучандӣ» (2020), «Ниҳоли сабзи борон» (2020).

Муаллимаи калон Қаландарова Дунёзода Меҳтоҷовна дар мавзуи «Образи Ҷоҳами Той дар адабиёти тоҷик» пайи таълифи рисолаи илмӣ қарор дорад. Ба қалами муаллима зиёда аз 15 мақолаи илмӣ, илмӣ-методӣ ба нашр расидаанд, ки «Ҷоҳам кист? Воқеият ва ривоят дар бораи Ҷоҳами Той» (2015), «Ҷилои рангҳо дар рамзҳо ва нақшҳои мардумӣ» (2018) аз ҷумлаи онҳо мебошанд.

ЗАБОНИ МУОСИРИ РУС ВА ЗАБОНШИНОСИИ УМУМӢ,
кафедра.

Кафедра сарваввал дар сохтори шӯъбаи адабиёт ва забоншиносии тоҷики факултети таърих фаъолият карда, соли таҳсили 1936–1937 ба кафедраи алоҳидаи забони тоҷикӣ ва русӣ табдил дода шудааст. Дар солҳои хониши 1937–1938 дар сохтори факултети адабиёт шӯъбаи забон ва адабиёти рус ташкил карда мешавад, ки сарвариашро профессор Акбаров В. И. ба уҳда дошт. Солҳо 60-ум шӯъбаи забон ва адабиёти рус ба

факултети алохида табдил дода мешавад, ки дар он кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти рус таъсис дода шуда буд. Ба кафедраи тозабунёд дотсент Каракулаков В. В., баъдтар дотсент Успенская Л. В. роҳбарӣ мекарданд. Дар он аз курсҳои махсуси филологӣ ва забони русӣ ва тамоми факултетҳои донишкадаи омӯзгории пойтахт ҳамаи русидонҳо ҳамчун методистҳои забон ва адабиёти рус гирд оварда шуда буданд.

Соли 1972 боз як кафедраи нави байнифакултетӣ ташкил шуд, ки сарвари онро дотсент Кострикова М. В. ба уҳда дошт. Дар факултети забон ва адабиёти рус кафедраи «Методикаи таълими забони русӣ» таъсис дода шуд ва баъдан боз номи пештараи худ – кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумиро гирифт. Баъдан роҳбарии онро профессор Успенская Л. В. ба уҳда дошт. Аъзоёни кафедраи номбурда ба таълими фанҳои махсус, фонетика, морфология, лексикология, синтаксис дар тамоми факултетҳо – факултети забон ва адабиёти рус, забони хоричӣ, филологияи тоҷик оғоз намуданд. Ташкилҳои кафедраҳои нав ҳайати муаллимони кафедраи забони русро як дараҷа дигаргун кард. Дар марҳилаи аввал коллективи омӯзгоронро асосан хатмкунандагони донишкадаҳои олии Россия, аз зумраи профессор Успенская Л. В., муаллими калон Свирид Л. В., Резнин Д. Г. ва дигарон ташкил медоданд. Баъдан дастпарварони донишкада Улхина З. В., Мошеев И. Б., Кострикина А. П., Журавлёва Г., Ҳошимов Р. И., Ҷабборова М. Т., Суровкина А. И., Шепетова Н. К., Сенюшкина Т. К., Гусейнеова Т. В., Морозова Ф. Н., Бессонова Н. Н., Шанбезода Б., Назиркулова Х. Ҷ., Слутская З. С. ва дигарон ба таълим машғул шуданд.

Соли 1996 дар заминаи факултети забон ва адабиёти русии донишгоҳи омӯзгорӣ Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) таъсис дода шуд.

Пас аз он кафедра аз нав ташкил карда шуд. Моҳи сентябри соли 2005 роҳбарии кафедра ба зиммаи номзади илми филология Ғозиева М. И. гузошта шуд. Бо роҳбарии ӯ нақшаҳои таълимиву корӣ ва дастурамалҳои фаннии шӯба мураттаб карда шуданд. Сентябри соли 2006 дар донишгоҳ факултети забон ва адабиёти рус таъсис дода шуда, роҳбарии он ба зиммаи дотсент Нозимов А. А. гузошта шуд.

Кафедра китоби «Практический курс русского языка»-ро аз чоп бароварда, китоби дуҷуми «Практический курс русского языка для внеязыковых факультетов» барои нашр омода шуда истодааст.

Муаллимони кафедра мунтазам мақолаҳои худро дар саҳифаҳои маҷаллаҳои илмиву методии кишвар ба таърифи расонида, бо маърузаҳо дар анҷуманҳои байналхалқӣ ва ҷумҳуриявӣ баромад мекунанд. Дар кафедра маҳфилҳои «Русское слово» ва «Русский язык» барои донишҷӯён амал мекунанд.

ЗАБОНИ ОЛМОНӢ, Кафедра

Тавре ки маълум аст, то соли 1940 дар аксари макотиби собиқ Иттиҳоди Шуравӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон танҳо забони олмонӣ таълим дода мешуд. Ҳанӯз охири солҳои 30-юми асри гузашта як зумра олимони донишгоҳҳои Русия ва Узбекистон барои беҳтар намудани тарзи таълим ва тайёр намудани кадрҳои соҳибмаълумот ба Тоҷикистон фиристода шудаанд, ки аз байни онҳо чанде чун омӯзгорони забони олмонӣ ва англисӣ дар донишкадаи омӯзгорӣ кор кардаанд.

Аз соли 1939 сар карда, дар назди факултаи таъриху забоншиносии Донишкадаи омӯзгории Душанбе як гурӯҳи таълимӣ бо ихтисоси забони олмонӣ кушода шуд. Соли 1940 факултаи забонҳои хориҷӣ бо як гурӯҳи забони олмонӣ ва як гурӯҳи забони англисӣ таъсис дода шуд, ки дар он ҳамагӣ 21 донишҷӯ ва 5 омӯзгор фаъолият доштаанд.

Соли таҳсили 1941-1942 иддаи дигари олимони машҳур аз шаҳрҳои Москва ва Ленинград аз сабаби хатари ҷанг ба ақибгоҳ, аз ҷумла ба Тоҷикистон фиристода шудаанд. Дар байни онҳо профессор Александров М. Н. низ буд, ки баъдан сарвари кафедраи забонҳои хориҷиро ба уҳда гирифтааст.

Аввалин донишҷӯёни забони олмонӣ Александра Калинушкина (солҳои 1941-1945), Валентина Сахарова (1951-1955), Мария Гатитулина-Бурҳонова (солҳои 1953-1957), Вера Макаркина, Саноат Юнусзода, Субҳониддин Маҳкамов, Улуғмурод Бобоев, Роза Миллер (охири солҳои 50-ум) ва ғайраҳо ба ҳисоб мерафтанд. Номбаршудагон дар солҳои гуногун дар кафедраи забони олмонӣ ҳамчун омӯзгор фаъолият намудаанд.

Аввалин омӯзгори тоҷик дар кафедраи забони олмонӣ Раҳим Бурҳонов буд. Номбарда дар солҳои 1941-1943, 1945-1946 ва 1956-1973 (ба ғайр аз сафарҳои махсуси ҳукумати ҳамчун ҷосуси шуравӣ ба Олмон солҳои 1943-1945, 1946-1949, давраи маҳбасӣ ва бекор кардани гуноҳ 1949-1956) ҳамчун саромӯзгор адои вазифа намуда, 4 асари зеринро эҷод кардааст: Грамматикаи мухтасари забони олмонӣ; Фонетикаи забони олмонӣ; Худомӯзи забони олмонӣ; ва Луғати олмонӣ-тоҷикӣ. Асари устод Раҳим Бурҳонов «Луғати олмонӣ-тоҷикӣ» аз 10. 000 вожа аз ҷониби шогирдони он кас - Х. ба, А. Сангинов, Н. Шозедов, Б. Арипова ва олими олмонӣ, профессор Лутс Жехак дар ҳаҷми 55 ҳазор калимаву ибора такмил ёфта, ба ифтихори 100-солагии Р. Бурҳонов, 20-солагии Истиқлолияти Ҷумурии Тоҷикистон ва 80-солагии ДДОТ ба номи С. Айнӣ интишор гардид. Устод Раҳим Бурҳонов бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон аз соли 2005 барои хизмати шоён бо ордени «Спитамен» дараҷаи I мукофотонида шудааст.

Солҳои 50-ум ҳайати омӯзгорони кафедраи забони олмониро мутахассисони донишгоҳҳои марказии Иттиҳоди шуравӣ пурра намудаанд. Дар ин солҳо ба кафедраи забони олмонӣ омӯзгорон Екатерина Шендерович, Артур Сергеев (аз Москва), Борис Сегал (1952, аз ш. Каленинград), Умринисо Болтабоева (1953, аз ш. Тошканд), Лилия Яценко

(аз Москва), Анна Смирнова (аз Томск), Эмма Валтер (аз Поволже; ӯ с. 1969 ба Олмони демократӣ куч бастааст) ба кор омадаанд.

Солҳои 80-уми қарни гузашта аз ҷиҳати ба камол расидани олимони ҷавон давраи сермаҳсули шуъбаи забонҳои олмонӣ ва фаронсавӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин солҳо Сайфуллоев Х. Ғ., Дехотӣ Р. А. ва дигарон соҳиби унвони номзади илми филология гардидаанд.

Дар аввали солҳои 90-ум сарфи назар аз душвориҳои ҷанги шаҳрвандӣ роҳбарияти шуъбаи забонҳои олмонӣ ва фаронсавӣ дар таълими босамари донишҷӯён ва такмили ихтисоси омӯзгорон кӯшиши зиёде кардаанд. Бо ташаббуси Сафорати Олмон бо донишҷӯён ҳар гуна вохӯрӣ ва шабнишиниҳо гузаронида мешуданд, шогирдон ва устодони шуъба барои такмили дониш ва ихтисос ба Донишгоҳҳои Олмон фиристода мешуданд, ки тавассути чунин ғамхориҳо шавқи эшон нисбат ба забонҳои Ғарб афзун мегардид. Сафорати номбаршуда, инчунин, барои истифодаи донишҷӯён компютер, принтер, ксерокс, телевизор, видео, китобҳои дарсӣ бо забону фарҳанги асл ва адабиёти бадеӣ тӯҳфа намудаанд.

Дар кафедраи забони олмонӣ устодони зерин вазифаи мудирии кафедраро иҷро кардаанд: доктори илми филология, профессор Михаил Александров (1941-1951), саромӯзгор Любовь Букатина (1951-1957), саромӯзгор Эмма Валтер (1957-1964), номзади илми филология, дотсент Артур Сергеев (1964-1972), саромӯзгор Александра Калинушкина (1972-1978), номзади илми филология, дотсент Рустам Дехотӣ (1978-1984), саромӯзгор Мария Бурҳонова (1984-1988), номзади илми филология, дотсент Любовь Ҳақимова (1988-1992), саромӯзгор Нафасшо Шозедов (1992-1993), саромӯзгор Мария Бурҳонова (1993-1995), дотсент Рустам Дехотӣ (1995-1998), дотсент Хайрулло Сайфуллоев (1998-2003), саромӯзгор Нафасшо Шозедов (2003-2008), саромӯзгор Звездамо Нурова (2008-2012), дотсент Хайрулло Сайфуллоев (2012 -2015), дотсент Зарина Сайфуллоева (2015-2018), муаллими калон Раҳматулло Кучов (2018-2019) ва Фазлиддин Одинаев (2019 то ҳол).

Робитаи устодони кафедра бо донишгоҳҳои Олмон ва Австрия қавӣ аст. Устодон Сайфуллоев Х., Одинаев Ф., Хоркашева З., Кучов Р., Раҷабова Ф. дар донишгоҳҳои Берлин, Бонн, Магдебург, Кёлен, Вена, Клагенфурт, Гратс ва ғайра такмили дониш ва коромӯзӣ кардаанд. Ҳар сол қариб 10 нафар устодону шогирдони факулта тавассути ДААД (Ҳадамот оид ба табодули академикӣ) ва таклифи донишгоҳҳои Ғарб ба Олмону Фаронса ба курсҳои кӯтоҳмуддати такмили забон фиристода мешаванд. Профессор Сайфуллоев Х. дар донишгоҳҳои Клагенфурт (Австрия) ва Бамберг (Олмон) аз рӯи китобҳои дарсии таълифнамудаи хеш дарси забони тоҷикӣ гузаштааст.

Бо ташаббуси Сафорати Австрия соли 10-ум аст, ки устодони ҷавони утришӣ ба донишҷӯён ва омӯзгорони забони олмонии факулта таи ду ҳафта забони олмонӣ ва фарҳанги утришӣ меомӯзанд. Устодони кафедра

бо олимони кишварҳои номбаршуда дар таҳияи муҳовара ва луғатҳои дузабона, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ ҳамкориҳои зич доранд.

Соли 2009 дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ бахшида ба ифтихори 100-солагии шахсияти бузург – устод Раҳим Бурҳонов Анҷумани ҷаҳоруми омӯзгорони забони олмонӣ таҳти унвони «Такмили таълими забони олмонӣ дар муассисаҳои таълимии ҶТ дар шароити ислоҳоти мактабу маориф» гузаронида шуд, ки дар он зиёда аз 100 нафар омӯзгорон аз макотиби миёна ва олӣ, кормандони масъули Вазорати маорифи ҶТ, шӯъбаҳои маорифи ноҳияҳои дахлдор, Пажӯҳишгоҳи такмили ихтисос ва бозомӯзии мутахассисони соҳаи маориф, намоёндагони Сафоратҳои Австрия ва Олмон дар ҶТ, ДААД, ПАД ва Институти ба номи Гёте иштирок намудаанд.

Дар кафедраи забони олмонӣ бо шарофати истиқлолияти ҶТ мутахассисони баландпояи забони олмонӣ машғули таълиму тадрисанд. Устодони собиқадори кафедра: номзоди илмҳои педагогӣ, профессор Болтабаева У. Т., доктори илмҳои педагогӣ, раиси Ҷамъияти дӯстии Тоҷикистон - Олмон профессор Сайфуллоев Х. Г., номзоди илми сиёсатшиносӣ, дотсент Сайфуллоева З. Х., номзоди илми филология, дотсент Қарахонов М., номзоди илмҳои педагогӣ Камолова Б. Б., омӯзгорони калон Шозедов Н., Сахарова В. В., Бурҳонова М. И., Валихоҷаева З. Н., Аҳмедова Г., Мусоева Р. А., Нурова З., Хоркашова З., Кучов Р., Қосимова Р., Абдулхайрова С., Сафаров М., Каримова Ҳ., ассистентон Ҷӯрабеков К., Раҷабов Х., Раҷабова Ф., Холмуминова М., Каримова Б., Амакиев Ю., Акрамова Ш., Ортуқова С., Ғуломова Ф., Ғуломова З., Саидмуродова Г., Раҷабова П. ва дигарон дар солҳои гуногун ба донишҷӯён забони олмониро омӯзондаанд. Дар солҳои Истиқлолияти ҶТ тавассути хадамоти ДААД омӯзгорони соҳибзабони зерин ба донишҷӯён ва устодони ҷавон дарси забони олмонӣ гуфтаанд: Кристиан Райхард, Томас Штайнбах, Винфрид Бернд, Кай Франке, Тим Кангро, Элизабет Пфлугер, Михаела Вертман, Артур Рапп, Бетина Вайнгертнер ва ғайра ба донишҷӯён аз фанни Кишваршиносӣ ва инкишофи нутқи шифоҳӣ дарс меғоянд.

Маҳорати касбии омӯзгорони кафедра аз ҷониби сафоратҳои Олмон, Австрия, Институти Гёте баланд бардошта мешавад. Ҳамасола омӯзгорон ва донишҷӯёни шӯъбаи забони олмонӣ дар шаҳрҳои Берлин, Мюнхен, Магдебург, Бамберг, Кёльн, Вена дониши худро такмил медиҳанд.

Профессор Сайфуллоев Х. Г. ва собиқ омӯзгори калони кафедра Шозедов Н. ба навиштани китобҳои дарсӣ барои мактабҳои таҳсилоти миёна машғул буда, аксари китобҳои таълифнамудаи онҳо ҷоп гардидаанд.

Теъдоди зиёди китобҳои дарсӣ дар марказҳои фарҳангии дур аз Тоҷикистон ҷоп гардидаанд ва ин тимсоли барҷастаи кадр кардани онҳо аз тарафи соҳибони бевоситаи забони аслии мебошад. Гурӯҳи муаллифон, устодони соҳибтаҷрибаи забони олмонӣ Болтабаева У. Т., Белякова Г. А., Сайфуллоев Х. чандин китобҳои дарсиро таълиф ва пешкаши хонандагон

намуданд: Болтабаева У. Т., Белякова Г. А., Сайфуллоев Х. Забони немисӣ (синфи 7). Д., 1992; Арипова Б., Франс Дотер, Сайфуллоев Х. Муҳовараи тоҷикӣ-олмонӣ. Фасли А: муколама. - Душанбе-Клагенфурт, 1997; «Муҳовараи тоҷикӣ-олмонӣ». Фасли Б: калимот ва феҳрист. - Душанбе, Клагенфурт, 1997; Сайфуллоев Х. Забони немисӣ (барои синфи 8). Д., 1998; Сайфуллоев Х. Забони тоҷикӣ (зинаи аввал, анвори дониш). Клагенфурт, 1998; Сайфуллоев Х. Забони тоҷикӣ (зинаи миёна. Сайқали дониш). Клагенфурт, 1998; Сайфуллоев Х., Дотер Ф. Қиссаҳои ду фарҳанг. Душанбе-Клагенфурт, 2002.

Интишор додани асарҳои бисёр муҳими дипломатиеро аз қабилӣ Луғати олмонӣ-тоҷикӣ (муаллифон Сайфуллоев Х. Г., Шозедов Н., А. Сангинов, Арипова Б. ва Жеҳак Лутс) дар ҳаҷми 55 000 калимаю ибора ва Луғати тоҷикӣ-олмониро (муаллифон Сайфуллоев Х. ва Франс Доттер) дар ҳаҷми 15 000 калима метавон ном бурд, ки дар пешрафти илми лексикографияи тоҷикию олмонӣ саҳми бузурге ба ҳисоб меравад.

Омӯзгорони кафедра бо тарҷумаи асарҳо аз забони олмонӣ ба забони тоҷикӣ машғул мебошанд.

ЗАБОНИ ОЛМОНӢ ВА МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ОН, кафедра.

Соли 1940 кафедраи забонҳои хориҷии факултети забонҳои хориҷӣ бо ду шӯъбаҳои – олмонӣ ва англисӣ чун шуд, ки дар он ҳамагӣ 21 донишҷӯ ва 5 омӯзгор фаъолият доштанд. Соли 1941 бинобар сабаби саршавии Чанги Бузурги Ватанӣ бо қарори Ҳукумати шуравӣ як қатор олимони ва мутахассисони машҳур аз шаҳрҳои Москва ва Ленинград ба ақибгоҳ, аз ҷумла ба Тоҷикистон фиристода шуданд. Дар байни онҳо профессор Александров М. Н. низ буд, ки аз соли 1941 сарвари кафедраи забонҳои хориҷиро ба уҳда гирифтааст. Бинобар сабаби ба ҷанг сафарбар намудани донишҷӯён соли 1945 факултетро танҳо як нафар донишҷӯ – Александра Калинушкина хатм карда, ба ҳайси омӯзгори забони олмонӣ дар кафедра ба кор ҷалб карда шудааст.

Дар солҳои баъдичангӣ дар шӯъбаи забони олмонӣ донишҷӯён Сахарова В. (1951–1955), Гатитулина-Бурҳонова М. (1953–1957), Макаркина В., Юнусзода С., Маҳкамов С., Бобоев У., Миллер Р., Ағзибекова А. таҳсил намуда, баъдан дар кафедраи забони олмонӣ ҳамчун омӯзгор фаъолият намудаанд.

Аввалин омӯзгори тоҷик дар кафедраи забони олмонӣ Бурҳонов Р. буд. Номбурда дар солҳои 1941–1943, 1945–1946 ва 1956–1973 (ба ғайр аз сафарҳои махсуси ҳукумати ба сифати ҷосуси шуравӣ дар Олмон) ҳамчун муаллими калон адои вазифа намудааст. Асари Бурҳонов Р. «Луғати олмонӣ-тоҷикӣ» аз 6000 вожа аз ҷониби шогирдони он кас - Сайфуллоев Х., Лутс Жеҳак (дар ҳамкорӣ бо Сангинов А., Шозедов Н., Арипова Б.) дар ҳаҷми зиёда аз 55 ҳазор калимаю ибора такмил ёфта, соли 2010 интишор гардид.

Солҳои 50-ум ҳайати омӯзгорони кафедраи забони олмони мутахассисони донишгоҳҳои марказии Иттиҳоди шуравӣ пурра намудаанд. Дар ин солҳо ба кафедраи забони олмонӣ омӯзгорон Шендерович Е., Сергеев А., Яшенко Л. аз Москва, Сегал Б. аз ш. Калининград, Болтабоева У. аз ш. Тошкент, Смирнова А. аз Томск, Валтер Э. аз Поволже ба кор омадаанд.

Дар солҳои 60-ум бештар ба инкишофи нутқи забони олмонӣ таваҷҷуҳ зоҳир мегардид. Устод Бурҳонов Р. дарсҳои хешро бо методи мустақим (танҳо бо забони олмонӣ) мегузафт. Устодон Калинушкина А., Валтер Э. ба нутқи шифоҳӣ ва талаффузи бурро, А. Сергеев, Л. Ященко, Смирнова А., Бурҳонова М. ба нутқи равон ва истифодаи дурусти грамматика, Сахарова В., Сегал Б., Болтабоева У. ба шароити гуфтор ва мустақилияти шогирд дар изҳори ақидаи хеш аҳамият меоданд. Аксари донишҷӯёни тоҷик забони олмониро хуб аз худ карда буданд. Донишҷӯён Раҳимов Ш., Бобоев У., Маҳкамов С., Юнусова С., Абдулхайров А., Исроилов И. ва дигарон аз дониши қавии забони олмониашон вирди забони ҳамагон гардида будаанд.

Солҳои 70 ва 80 асри гузаштaro давраи рушди илм дар кафедраи забони олмонӣ ҳисоб кардан мумкин аст. Аз донишгоҳҳои ш. Ленинград профессорон Левин И., Герсенберг Л., Лившиц В., Павлов М., Берков М., Смернитская С. ва дигарон ба устодони кафедра доир ба курсҳои махсус маъруза хонда, ба омӯзгорони ҷавони тоҷик мавзӯҳои илмӣ пешниҳод намуда, рисолаҳои номзодии онҳоро таҳти роҳбарии хеш гирифтаанд. Натиҷаи чунин ҳамкориҳои илмӣ буд, ки аъзоёни кафедра Сайфуллоев Х., Ҳақимова Л., Соколова В., Шозедов Н. дар ш. Ленинград ва Дехотӣ Р., Пӯлотова Г. дар ш. Москва дар аспирантура таҳсили илм намудаанд. Аз соли 1981 то соли 1985 устодон Сайфуллоев Х. Ғ., Дехотӣ Р. А., Ҳақимова Л. К., Пӯлодова Г. Д., Соколова В. дар соҳаи забоншиносӣ ва робитаҳои адабӣ рисолаҳои номзодиашонро Ҳимоя намуда, соҳиби унвони номзоди илми филология гардидаанд.

Солҳои 70-уми асри гузашта сафи аъзоёни кафедраи забони олмониро устодон Пузирникова Л., Ҳақимова Л., Кисина Л., Айрумян Л., Зибина Р., Сайфуллоев Х., Саидова М., Дехотӣ Р., Зоҳидов Ҷ., Мусоева Р., Сирочиддинов Ҷ., Ҷаҳонов А., Шозедов Н., Валихӯчаева З., Данилова И., Пономаренко Л., Соколова В., Пӯлотова Г., Аҳмедова Г., Каспарова Э., Рамеева Л., Абасова Р. ва дигар шахсони закию соҳибтаҷриба пурра намуда, дар таълим ва тайёр намудани мутахассисони соҳибмаълумоти забони олмонӣ саҳми хешро гузоштаанд.

Бар асари воқеаҳои маъмули сиёсӣ дар Тоҷикистон аксари муаллимони пуртаҷрибаи забони олмонӣ (ба ғайр аз Сайфуллоев Х. ва Шозедов Н.) ҷумҳуриро тарк намуданд. Бо ҷидду ҷаҳди устодон Сайфуллоев Х. ва Шозедов Н. ба ҷойи муаллимони аз кор рафта хатмкардагони ҷавон ба кори омӯзгорӣ ҷалб карда шудаанд. Дар ин давра ба ҳайси омӯзгорони забони олмонӣ Сафаров М., Нурова З., Ғаффорова

Қ., Абдулхайрова Х., Хоркашева З., Амакиев М., Қарахонов М., Кучов Р., Шукуров Х., Пардаева Ш., Сайфуллоева З., Каримова Х., Қосимова Р., Акрамова Ш., Содиқова Ш., Махмудова Х., Каримова Б., Чӯрабеков К. ифои вазифа намудаанд.

Дар аввали солҳои 90-ум, сарфи назар аз душвориҳо, устодони шуъбаи забонҳои олмонӣ дар таълими босамари донишҷӯён ва такмили ихтисоси омӯзгорон кӯшиши зиёде кардаанд. Бо ташаббуси Сафорати Олмон (сафири ҳамонвақта Александр Бекманн) бо донишҷӯён ҳар гуна вохӯрӣ ва шабнишиниҳо гузаронида мешуданд, шогирдон ва устодони шуъба барои такмили дониш ва ихтисос ба донишгоҳҳои Олмон фиристода мешуданд, ки тавассути чунин ғамхориҳо шавқи эшон афзун мегардид.

Якчанд омӯзгорони забони олмонӣ дар собиқ кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ, ки соли 1973 таъсис ёфта буд, фаъолият доштанд. Соли 2006 пас аз ба факултетҳои забони англисӣ ва забонҳои романию германӣ чудо шудани факултети забонҳои хориҷӣ ин кафедра номи «Кафедраи лингводидактика»-ро соҳиб шуд. Ба кафедраи мазкур устодон Убайдуллоев Р. (1973–1976), Сатская П. (1976–1983) ва Сайфуллоев Х. (1983–2008) роҳбарӣ кардаанд. Моҳи апрели соли 2008 бо сабаби муттаҳид намудани кафедраҳо аъзоёни кафедраи лингводидактика ба кафедраҳои забони олмонӣ ва кафедраи забони франсавӣ гузаронида шудаанд.

Дар кафедраи забони олмонӣ доктори илми филология, профессор Александров М. (1941–1951), муаллимони калон Букатина Л. (1951–1957), Валтер Э. (1957–1964), номзади илми филология, дотсент А. Сергеев (1964–1972), муаллими калон Калинушкина А. (1972–1978), номзади илми филология, дотсент Дехотӣ Р. (1978–1984, 1995–1998), муаллими калон Бурҳонова М. (1984–1988), номзади илми филология, дотсент Ҳакимова Л. (1988–1992), муаллимони калон Шозедов Н. (1992–1993, 2003–2008), Бурҳонова М. (1993–1995), номзади илми филология, дотсент Сайфуллоев Х. (1998–2003) вазифаи мудирии кафедра ба уҳда доштанд. Аз соли 2008 муаллими калон Нурова З. мудирӣ кафедра мебошад.

Ҳоло дар кафедра 16 нафар муаллимони забони олмонӣ, аз ҷумла номзади илми филология, дотсент Сайфуллоев Х. Т., номзади илмҳои сиёсатшиносӣ Сайфуллоева З. Х., муаллимони калон Шозедов Н., Сафаров М., Нурова З., Хоркашова З., Қарахонов М., Кучов Р., Абдулхайрова С., Қосимова Р., омӯзгорон Ғуломова З., Холиқов К., Пардаева Ш., Чӯрабеков К., Холова Ф. ва дигарон машғули таълиму тадрисанд.

Маҳорати касбии омӯзгорони кафедра тавассути барномаҳои таълимии сафоратхонаҳои Олмон ва Австрия, DAAD (Хадамоти мубодилаи илмӣ Олмон), Институти Гёте баланд бардошта мешавад. Донишгоҳи омӯзгорӣ бо Донишгоҳи Дуисбург-Ессени давлати Олмон шартномаи ҳамкорӣ илмӣ ва таълимӣ дорад.

Устодони кафедра аз рӯи равияҳои «Тадқиқоти лексикӣ ва грамматикӣ ва семантикӣ дар забони олмонӣ», «Тадқиқоти муқоисавӣ ва типологии

забонҳои олмонӣ ва тоҷикӣ», «Робитаҳои адабию фарҳангии Тоҷикистону Олмон», «Самаранок гардонидани раванди таълими забони олмонӣ ва мурағаб сохтани китобҳои дарсӣ барои макотиби миёна ва олӣ» корҳои илмӣ мебаранд.

ЗАБОНИ РУСИИ УМУМИДОНИШГОҲӢ, кафедра.

Кафедраи умумидонишгоҳии забони русӣ аз рӯзҳои аввали ташкили Донишгоҳ (1931) таъсис дода шудааст, ки дар он бисёр устодони лаёқатманд фаъолият намудаанд. Дар ин муддат устодони Донишгоҳ Абдучалилова М., Должикова В. А., Собирова Л. М., Турсунова С. Б., Ким Албина, Сайфутдинов Р. М., Мадиева М., Олимова М., Мирганова Н, Р., Газиева М, бо сарвари н.и.ф. Муқимова Н. М. фаъолият кардаанд.

Аз соли 2003 кафедра дар дохили факултети забон ва адабиети рус фаъолият мекард ва соли 2012 бо сарвари номзоди илмҳои педагогика Салимов И. С., ки рисолаи худро дар мавзӯи «Педагогическое основание культуры русского языка в ВУЗ-ах Республики Таджикистан» дифоъ намуда буд, аз нав кафедра таъсис дода шуд, ки дар он 18-нафар омӯзгор аз фанни забони русӣ дар 14 факулта аз руи ихтисосҳо ба таври низоми кредитӣ машғулият мегузарониданд. Баъд аз устод Салимов мудирии кафедраи мазкурро номзоди илмҳои филология, муаллима Рустамзода Г., то нимсолаи 1-уми соли 2018 ба уҳда гирифт. Ва дар ҳамин соли мазкур Рустамзода Г. рисолаи номзодии доктории хешро дар мавзӯи «Русско-таджикские литературные связи в 20-веке (в контексте творчества Льва Толстого)» «химоя намуд. Соли 2014 устоди кафедра номзоди илмҳои педагогика Шарипов С. А рисолаи номзодии худро дифоъ намуд. Соли 2015 устоди кафедра Кулобиев А. Н. рисолаи номзодии худро дар мавзӯи «Структура и семантика номинативных предложений в русском и таджикском языках» дифоъ намуд. Соли 2016 муаллима Сафарова М. Р. рисолаи номзодии худро дар мавзӯи «Основы обучения русскому речевому этикету учащихся таджикской школы в современных условиях межкультурной коммуникации» дифоъ намуд. Аз нимсолаи 2-юми соли 2018 мудирии кафедраро номзоди илми филология Кулобиев А. Н. ба уҳда гирифт.

Ҳоло дар кафедра 22 нафар омӯзгорон фаъолият доранд, ки аз онҳо 3 нафарашон номзоди илм, 3 нафари дигарашон муаллими калон ва боқимонда аз ассистентон иборат мебошанд. Кафедра бо адабиёт ва таҷҳизоти замонавӣ мучахҳаз гардонидани шудааст.

Дар айни замон, ҷалби донишҷӯён ба корҳои илмӣ ва иштирок дар маҳфили забони русӣ ба танзим дароварда шудааст. Омӯзгорони кафедра ба тарбияи маънавии донишҷӯён, аз ҷумла тарбияи ахлоқӣ, маърифатӣ ва ҳаёти солим аҳамияти ҷиддӣ дода, ин масъалаҳоро дар ҷаласаву машваратҳо ва дигар ҷорабиниҳои фарҳангӣ мавриди баҳсу мунозира қарор мегиранд.

Кафедраи забони русии умумидонишгоҳӣ бо Маркази русӣ, ки бо таҷҳизоти техникӣ ва маводи таълимӣ-илмӣ замонавӣ таъсис ёфтааст, робитаи мустақам дорад. Донишҷӯён, устодон ва ихлосмандони забон ва фарҳанги рус аз ин макон самаранок истифода мебаранд.

Дар кафедра пайваста чорабиниҳо, амсоли ҳафтаи забони русӣ, фестивалу чашнҳои фарҳангӣ бо ширкати доираи васеи донишҷӯён баргузор мегардад. Чунин иқдом имкон медиҳад, ки донишҷӯён бештар ба омӯзиши забони русӣ ҷалб карда шаванд.

ЗАБОНИ ТОҶИКИИ УМУМИДОНИШГОҲӢ, кафедра.

Кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ соли 1989 бо мақсади тарғиб, густариш ва тақомули забони тоҷикӣ, инчунин, бозкушоии моҳияти омӯзиши забони тоҷикӣ дар факултаҳои гуманитарӣ-ҷамъиятӣ ва табиӣ-риёзии донишгоҳ ташкил шудааст. Мақсади асосии кафедра таълими масоили забон, аз ҷумла, имло, аломатҳои китобат, таълими масоили марбут ба услуб, муаррифии дурусти масъалаҳои ихтисосӣ, мукотиботи тахуссусӣ, истифодаи дуруст ва самараноки луғатҳои соҳавӣ, ибораҳои ихтисосӣ, услуби машқҳои ихтисосӣ, кор бо матнҳои марбута ва таҳлили онҳо, ташаккули нутқи донишҷӯён, одоби муошират, тақмили тавоноии шогирдон дар иншоӣ эссесҳо маҳсуб мегардад.

Кафедра нахуст аз 14 нафар омӯзгор иборат буд, солҳои 1997 - 1999 ва 2012 – 2014 бо кафедраи забони тоҷикии факултаи филологияи тоҷик муттаҳид гардид. Аз соли 2015 инҷониб ба сифати кафедраи мустақил фаъолият дорад.

Хушбахтона, дар замони Истиқлол ба хоҳири тақомули забони тоҷикӣ ба ҳайси забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон шароити мусоид фароҳам оварда шуд. Дар ин замина, омӯзиши забони тоҷикӣ дар стандартҳо ва нақшаҳои таълимӣ тамоми факултаҳои ғайрифилологии мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид гардид. Дар ин росто, устодони кафедра омӯзиши забони тоҷикиро дар тамоми факултаҳои гуманитарӣ-ҷамъиятӣ ва табиӣ-риёзии донишгоҳ роҳандозӣ намуда, аз усулҳои мухталифи самарабахши таълим истифода менамоянд. Ногуфта намонад, ки дар солҳои аввали таъсиси кафедра дар баробари таълими забони тоҷикӣ, инчунин, фанҳои хати ниёгон (хушнависӣ) ва ҳусни баён аз ҷониби устодони кафедра таълим дода мешуд.

Таъи солҳои гуногун сарвари кафедра олимони варзидаи соҳаи забоншиносӣ ва устодони ботаҷрибаи соҳибмактабу соҳибқалам номзади илмҳои филология, дотсент Карамхудоев Нодир (1989-1995), доктори илмҳои филология, профессор Бобокалонова Ҷоннон (1995-1997), номзади илмҳои филология Маҳмудов Мансур (1999-2004), дотсент Саидов С. (2004-2006), доктори илмҳои филология, профессор Исмоилов Ш. (2007-2008), доктори илмҳои филология, профессор Сабзаев С. (2008-2010), дотсент Алиев О. (2010-2012), дотсент Тураев Б. (2013-2014), муаллими калон Саидова Ҷ. (2014-2016) ба уҳда доштанд.

Таълифоти олимони кафедра Бобокалонова Ҷонон «Нақши занон дар номаҳои шоҳон», «Боли ҳунар», Исмоилов Шамсулло «Раҳнамои таҷрибаи шевашиносӣ», Саидкул Сабзаев «Забони тоҷикӣ», китоби дарсӣ барои синфи 5, «Каломи Президент дар таълими забон», «Сухан рӯдакивор некӯ бувад», «Мақоми сухан дар рӯзгори Имоми Аъзам Абуҳанифа» аз дастовардҳои илмиву таълимии кафедра махсуб мегарданд.

Дар назди кафедра маҳфили «Забон донӣ- ҷаҳон донӣ» амал мекунад, ки бобати дар руҳияи худшиносӣ ва ҳудогоҳии миллӣ тарбия намудани толибилмон, арҷгузорӣ ба суннатҳои ниёгон ва эҳтироми рукнҳои давлатдорӣ миллӣ саҳм мегузорад.

Аз соли 2017 ин ҷониб роҳбарии кафедраро доктори илмҳои филология, профессор Саидмуроди Ҳоҷазод ба уҳда дорад. Дар ин давра фаъолияти таълимӣ ва илмӣ кафедра тақвият ёфт. Аввалин дастурҳои таълимиву методӣ аз ҷониби забони тоҷикӣ барои донишҷӯёни дохил ва хориҷ монанди Ҳоҷазод С., Алиев О. «Забони тоҷикӣ» (барои факултетҳои ғайрифилологӣ). Д., 2017., Ҳоҷазод С. «Забони тоҷикӣ» (барои гурӯҳҳои туркманӣ). Д., 2017., Ҳоҷазод С., Холдорова Д. «Забони тоҷикӣ» (воситаи ёрирасони таълим барои навомӯзони гурӯҳҳои туркманӣ). Д., 2017., Исматуллоев М. «Забони тоҷикӣ» (барои гурӯҳҳои русӣ). Д., 2017., Ҳоҷазод С., Саидова Ҷ. «Забони тоҷикӣ» (комплекси таълимиву методӣ). Д., 2018., Гулзода Наврӯз. Тематический словарь русско-таджикский и таджикско русский соответствии. М., 2015., Гулзода Наврӯз. Русско – таджикский и таджикско русский словарь. Ростов на Дону. 2019., Гулзода Наврӯз. «Забони тоҷикӣ» (матни лексияҳо). Д., 2019 таълиф гардиданд.

Фаъолияти илмӣ кафедра низ мунтазам мавриди рушд қарор дорад. Панҷ нафар устодони кафедра Каримова М., Саидова Ҷ., Ҷӯраева Х., Юсуфова С. ва Қодирова Д. рисолаҳои номзадии худро ба дифоъ намуданд. Агар то соли 2017 иқтидори илмӣ кафедра 6, 6%-ро ташкил медод (аз 15 нафар як нафар дорои дараҷаи илмӣ буд), пас дар соли 2020 ин рақам ба 50% расид (аз 14 нафар омӯзгор 7 нафар дорои дараҷаи илмӣ мебошанд).

Лоихаи илмӣ-фармоишии кафедра бо номи «Нақши забони миллӣ дар ташаккули худшиносии ҷавонон, донишҷӯён ва ҳифзи он аз таҳдидҳои ҷаҳонишавӣ» мавриди амал қарор дорад.

Ҳоло дар кафедра як нафар доктори илм, профессор, шаш нафар номзади илм, се нафар муаллими калон ва чор нафар ассистент машғул ба тадрис мебошанд.

ЗАБОНИ ФРАНСАВӢ ВА МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ОН, кафедра.

Кафедраи забони франсавӣ соли 1964 таъсис ёфта, сарвари онро Кошелева И. С. ба уҳда дошт. Солҳои минбаъда роҳбарии кафедраро дотсент Сергеев А. С., Орешина Н. Я., Николаева Л. П., Давлатов Ҷ. А., Мухторов Ш. М. ва Шоев М. ба уҳда доштанд. Аз соли 2010 Ҳақназаров

Ш. роҳбари кафедра мебошад. Устодони кафедра ба иҷрои корҳои илмию методӣ машғул буда, дар самти робитаҳои адабии Шарқу Ғарб ва забоншиносии муқоисавӣ тадқиқот бурда, ба таҳияву нашри китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ барои хонандагон ва донишҷӯён машғул мебошанд. Ҳамасола омӯзгорони кафедра дар шаҳрҳои Париж, Авинйон, Безансон, Рошфори Фаронса дониши худро тақмил медиҳанд.

То ба имрӯз устодони кафедра якчанд китобҳои дарсии забони франсавиро таҳия ва нашр намудаанд, ки китобҳои дарсии «Забони франсавӣ» барои синфи 5, «Забони франсавӣ» барои синфи 6, «Забони франсавӣ» барои синфи 7, «Забони франсавӣ» барои синфи 8, «Забони франсавӣ» барои синфи 9, «Забони франсавӣ» барои синфи 10, «Забони франсавӣ» барои синфи 11 аз ҷумлаи онҳоянд.

Омӯзгорони калони кафедра Ҳақназаров Ш. ва Шоев М. ба тарҷумаи осори донишмандони Фаронса машғул буда, бисёр тарҷумаҳои дар рӯзномаҳои кишвар ва дар шакли китобчаҳо дастраси хонандагон шудаанд. Инчунин, устодони кафедра «Луғати франсавӣ-тоҷикии мафҳумҳои ҳарбӣ»-ро мураттаб сохтаанд.

ЗАБОНҲОИ РОМАНИЮ ГЕРМАНИЙ, факултет.

То соли 1940 дар аксари мактабҳои миёнаи собиқ Иттиҳоди Шуравӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон танҳо забони олмонӣ таълим дода мешуд. Ҳанӯз охири солҳои 30-уми асри гузашта як зумра олимони донишгоҳҳои Россия ва Узбекистон барои беҳтар намудани сифати таълим ва тайёр намудани кадрҳои соҳибмаълумот ба Тоҷикистон фиристода шуданд, ки аз байни онҳо якчанд нафарашон ҳамчун омӯзгори забони олмонӣ ва англисӣ дар донишкадаи омӯзгорӣ кор кардаанд.

Оғоз аз соли 1939 дар назди факултети таъриху филологияи Донишкадаи омӯзгорӣ ш. Сталинобод як гурӯҳи таълимӣ бо ихтисоси забони олмонӣ кушода шуд. Соли 1940 факултети забонҳои хориҷӣ бо як гурӯҳи забони олмонӣ ва як гурӯҳи забони англисӣ таъсис дода шуд, ки дар он ҳамагӣ 21 донишҷӯ ва 5 муаллим фаъолият доштанд. Аввалин декани факултет Сповская К. А. буд. Сипас дар солҳои гуногун дар факултети забонҳои хориҷӣ Гогошидзе В. (ду маротиба), Сазонова И., Василев М., Яковлев И., Соловева А., Бояршников П., Чамшедов П., Дехотӣ Р., Мухторов Ш. ҳамчун декан иҷроӣ вазифа намудаанд.

Соли таҳсили 1941–1942 иддаи дигари олимони машҳур аз шаҳрҳои Москва ва Ленинград аз сабаби хатари ҷанг ба ақибгоҳ, аз ҷумла ба Тоҷикистон фиристода шуданд. Дар байни онҳо профессор Александров Н. М. низ буд, ки баъдан сарвари кафедраи забонҳои хориҷиро ба уҳда гирифтааст.

Аввалин донишҷӯёни забони олмонӣ Калинушкина А. (1941–1945), Сахарова В. (1951–1955), Гатитулина-Бурхонова М. (1953–1957), Макаркина В., Юнусзода С., Маҳкамов С., Бобоев У., Миллер Р. (солҳои

60-ум) ва ғайраҳо ба ҳисоб мерафтанд. Номбаршудагон дар солҳои гуногун дар кафедраи забони олмонӣ ҳамчун муаллим фаъолият намудаанд.

Аввалин омӯзгори тоҷик дар кафедраи забони олмонӣ Бурҳонов Р. буд. Номбарда солҳои 1941–1943, 1945–1946 ва 1956–1973 (ба ғайр аз сафарҳои махсуси ҳукумати ба сифати ҷосуси шуравӣ дар Олмон (1943–1945, 1946–1949), давраи маҳбасӣ будан ва бекор кардани гуноҳ (1949–1956) ҳамчун муаллими калон адои вазифа намуда, 4 асари илмиву таълимӣ, аз ҷумла «Грамматикаи мухтасари забони олмонӣ», «Фонетикаи забони олмонӣ», «Худомӯзи забони олмонӣ» ва «Луғати олмонӣ-тоҷикӣ»-ро таҳия кардааст. «Луғати олмонӣ-тоҷикӣ», ки 6000 калимаву ибораҳояш аз ҷониби ӯ мурабтаб гардида буд аз ҷониби шогирдонаш Сайфуллоев Х., Сангинов А., Шозедов Н., Арипова Б. ва олими олмонӣ, профессор Лутс Жехак дар ҳаҷми 55 ҳазор калимаву ибора такмил ёфт. Устод Бурҳонов Р. бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2005 бо ордени «Спитамен» дараҷаи 1 мукофотонида шуд.

Солҳои 50-уми асри гузашта ҳаёти омӯзгорони кафедраи забони олмониро мутахассисони донишгоҳҳои марказии Иттиҳоди шуравӣ пурра намуданд. Дар ин солҳо ба кафедраи забони олмонӣ омӯзгорон Шендерович Е., Яшенко Л. ва Сергеев А. аз ш. Москва, Сегал Б. ш. Калининград, Болтабоева У. аз ш. Тошкент, Смирнова А. аз ш. Томск, Валтер Э. аз ш. Поволже ба кор омаданд.

Соли 1963 дар донишкада омӯзиши забони франсавӣ ҷорӣ карда шуда, кафедраи забони олмонӣ ҳамчун «Кафедраи забонҳои олмонӣ ва франсавӣ» номгузорӣ карда шуд. Аввалин донишҷӯёни шуъбаи забони франсавӣ Давлатов Ҷ. (тарҷумон), Мухторов Ш. (профессор), Абдоллов Н. (профессор), Лашкарбеков Б. (тарҷумон) ва дигарон буданд. Кафедраи забони франсавӣ соли 1971 таъсис дода шуд. Аввалин мудирӣ кафедраи забони франсавӣ номзади илми филология, дотсент Кошелева И. буд. Мудирӣ кафедраи забони франсавиро баъдан Сергеев А. (1972–1981), Орешина Н. (1981–1987), Мухторов Ш. (1987–2004), Шоев М. (2004–2010) ба уҳда доштанд.

Солҳои 1975–1980 барои устодони факултети забонҳои хориҷӣ давраи рушди илм ба шумор мерафт. Дар ин давра роҳбарии факултетро профессор Ҷамshedов П. ба уҳда дошт. Дар факултет 6 кафедра амал мекард. Теъдоди омӯзгорони тоҷик дар ҳар кафедра 4-5 нафарро ташкил медод. Зиёда аз 90% ҷавонон ба кори илмӣ ҷалб шуданд. Бо кумаки устодон Ҷамshedов П., Наҳангова М., Убайдуллоев Р. ва Гогошидзе В. аз Институти забоншиносии ш. Ленинград ва Донишгоҳи ш. Ленинград профессорон Герсенберг Л. Г., Мухин М., Лившиц В. Г., Павлов М. В., Берков М., Смернитская С. И. ва дигарон ба факултет омада, доир ба курсҳои махсус маъруза хонданд. Омӯзгорони ҷавони тоҷик ба устодони ленинградӣ шиносӣ пайдо карда, таҳти роҳбарии онҳо барои рисолаҳои номзадӣ мавзӯҳо гирифтанд. Пас аз як-ду сол аксари ин ҷавонон дар аспирантураҳои шаҳрҳои Москва ва Ленинград таҳсили илм намудаанд.

Солҳои 80-уми асри гузашта давраи сермахсули шуъбаи забонҳои олмонӣ ва франсавӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин солҳо Мухторов Ш. М., Сайфуллоев Х. Ғ., Дехотӣ Р. А., Ҳакимова Л. К., Орешина Н. Я., Пӯлодова Г. Д. соҳиби унвони илми номзади илми филология гардидаанд. Охирҳои соли 80-ум устод Шокири Мухтор дар Институти адабиёти ҷаҳон ба номи Максим Горкий рисолаи доктории хешро дифоъ намуд.

Дар аввали солҳои 90-ум сарфи назар аз душвории мавҷуда роҳбарияти шуъбаи забонҳои олмонӣ ва франсавӣ дар таълими босамари донишҷӯён ва такмили ихтисоси омӯзгорон кӯшиши зиёде кардаанд. Бо ташаббуси Сафоратҳои Олмон ва Фаронса бо донишҷӯён ҳар гуна вохӯрӣ ва шабнишиниҳо гузаронида мешуданд, шогирдон ва устодони шуъба барои такмили дониш ва ихтисос ба Донишгоҳҳои Олмону Фаронса фиристода мешуданд, ки тавассути чунин ғамхориҳо шавқи эшон афзун мегардид. Сафоратҳои номбаршуда, инчунин, барои истифодаи донишҷӯён компютер, принтер, дастгоҳи нусхабардорӣ, телевизор, китобҳои дарсӣ ва адабиёти бадеиро бо забону фаҳанги асл тӯҳфа намудаанд.

Омӯзиши забонҳои мухталиф аз талаботи ҷамъият сарчашма мегирад. Моҳи январи соли 1998 факултети забонҳои хориҷӣ ба факултетҳои мустақили забони англисӣ ва забонҳои романию германӣ чудо шуд. Декани аввалини факултети забонҳои романию германӣ дорандаи ордени «Нахли Фарангистон»-и Фаронса, доктори илми филология, профессор Мухторов Ш. буд. Номбурда, ки солҳои 1994–1998 вазифаи декани факултети забонҳои хориҷиро ба уҳда дошт, то сентябри соли 1999 ҳамчун декани факултети забонҳои романию германӣ фаъолият намудааст. Аз сентябри соли 1999 то моҳи июни соли 2008 вазифаи деканиро номзади илми филология, дотсент Сайфуллоев Х., аз моҳи июни соли 2008 то моҳи июни соли 2009 муаллими калон Ҳайдарова Р. ба уҳда доштанд. Аз моҳи июли соли 2009 то ба имрӯз муаллими калон Шоев М. декани факултети забонҳои романию германӣ мебошад. Имрӯз дар факултет кафедраи забони олмонӣ ва методикаи таълими он ва кафедраи забони франсавӣ ва методикаи таълими он фаъолият менамоянд. Собик кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ, ки соли 1973 таъсис дода шуда буд, баъди ба факултетҳои алоҳида тақсим шудани факултети забонҳои хориҷӣ ҳамчун «Кафедраи лингводидактика» номгузорӣ карда шуд. Ба кафедраи мазкур устодон Убайдуллоев Р. (1973–1976), Сатская П. (1976–1983) ва Сайфуллоев Х. (1983–2008) роҳбарӣ кардаанд. Моҳи апрели соли 2008 ба хоҳири муттаҳид намудани кафедраҳо аъзоёни кафедраи лингводидактика ба кафедраҳои забони олмонӣ ва кафедраи забони франсавӣ гузаронида шуданд.

Дар кафедраи забони олмонӣ доктори илми филология, профессор Александров М. (1941–1951), муаллимони калон Букатина Л. (1951–1957), Валтер Э. (1957–1964), номзади илми филология, дотсент Сергеев А. (1964–1972), муаллими калон Калинушкина А. (1972–1978), номзади илми филология, дотсент Дехотӣ Р. (1978–1984), муаллими калон Бурхонова М.

(1984–1988), номзади илми филология, дотсент Ҳакимова Л. (1988–1992), муаллимони калон Шозедов Н. (1992–1993), Бурҳонова М. (1993–1995), дотсент Дехотӣ Р. (1995–1998), номзади илми филология, дотсент Сайфуллоев (1998–2003), муаллимони калон Шозедов Н. (2003–2008), Нунова З. (2008 то имрӯз) ҳамчун мудир фаъолият кардаанд.

Робитаи устодони факултети забонҳои романию германӣ бо донишгоҳҳои Олмон, Австрия, Фаронса ва Белгия қавӣ аст. Устодон Сайфуллоев Х., Шозедов Н., Сафаров М., Нунова З., Қосимова Р., Абдулхайрова С., Сайфуллоева З., Хоркашева З., Пардаева Ш., Қӯрабеков К., Фуломова З. дар донишгоҳҳои Берлин, Бонн, Магдебург, Кёлин, Вена, Клагенфурт, Гратс, устодони забони франсавӣ Мухторов Ш., Шоев М., Муҳиддинов Т., Қумъаев Т., Шодиева М. ва дигарон дар донишгоҳҳои Париж, Аналсон тақмили ихтисос ва коромӯзӣ кардаанд. Ҳар сол қариб 10 нафар устодону шогирдони факултет тавассути барномаҳои Хадамот оид ба табодули академикӣ (DAAD) ба Олмону Фаронса ба курсҳои кӯтоҳмуддати тақмили забон ва ихтисос фиристода мешаванд. Дотсент Сайфуллоев Х. дар Донишгоҳҳои Клагенфурт (Австрия) ва Бамберг (Олмон) аз рӯи китобҳои дарсии таълифнамудаи хеш дарси забони тоҷикӣ гузаштааст. Тӯли чор сол аст, ки чунин курсҳои фаъоли забони тоҷикӣ барои донишҷӯёни донишгоҳҳои Олмон ва Фаронса дар назди шуъбаҳои забони олмонӣ ва забони франсавӣ баргузор мегарданд. Бо ташаббуси Сафорати Австрия соли 5-ум аст, ки устодони ҷавони утришӣ ба донишҷӯён ва омӯзгорони забони олмонии факултет таи ду ҳафта забони олмонӣ ва фарҳанги утришӣ меомӯзанд. Устодони факултет бо олимони кишварҳои номбаршуда дар таҳияи муҳовара ва луғатҳои дузабона, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ ҳамкориҳои самарабахш доранд.

ЗАБОНҲОИ ХОРИҶИИ УМУМИДОНИШГОҲӢ, кафедра.

Соли 1970 бо мақсади таъмини забонҳои хориҷӣ дар факултетҳои табиӣ-риёзӣ ва гуманитарӣ (ғайр аз факултетҳои забони англисӣ ва романӣ-германӣ) ташкил шудааст. Дар таърихи қариб 50 соли фаъолияти худ, кафедраи мазкур барои соҳаи маорифи ҷумҳурӣ мутахассисони зиёди баландихтисосро ба воя расонидааст.

Олимону омӯзгорони намоёни ҷумҳурӣ, аз ҷумла Мамлакат Наҳангова, Муаттар Мансурхоҷаева, Парвона Ҷамшедов, Мавҷуда Абдуллоева, Маҳбуба Афзалӣ, Умриниссо Болтабоева, Хайришо Шонусайриев, Нодира Шукурова, Гулрафтор Музафарова ва Файзиддин Баротзода солҳои зиёд роҳбарии кафедра ба уҳда доштанд.

Имрӯз коллективи омӯзгорони кафедра таҳти сарвари мудири кафедра, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Умаров Абдурахмон Саидахмадович дар пешбурди таълим, тарбия ва илм дар факултетҳои Донишгоҳ саҳми арзанда доранд.

Дар кафедра 32 нафар омӯзгорон кор ва фаъолият мекунанд. Аз ин шумора 2 нафар номзади илм (А. Умаров ва Ҳ. Маҳмадалиева), 7 нафар

омӯзгорони калон (Музаффарова Г. А., Мансурова Ҳ. Ҳ., Қурбонова З., Ашуров Н., Арбобова Т., Сафаров А., Давлатов М.), 26 нафар ассистент (Мачидов П., Сайдалиев К., Асламов И., Исматов М., Бидонов М. ва дигарон) дар кафедра фаъолият доранд. Омӯзгорони кафедра дар факултетҳои математика, физика, химия, биология, география, технология ва иқтисодиёт, таърих, филологияи тоҷик, забон ва адабиёти рус, забони англисӣ, забонҳои романӣ-германӣ, таҳсилоти томақтабӣ ва ибтидоӣ, психология ва таҳсилоти фарогир ба таълим ва тарбияи шогирдон машғуланд.

Дар кафедраи мазкур ду маҳфили илмӣ зери унвони «Чамани андеша» ва «Санъати тарҷума» амал мекунад. Маҳфилҳо моҳе ду маротиба баргузор мегарданд. Роҳбарии маҳфилро саромӯзгор З. Қурбонова ва ассистент П. Мачидов ба уҳда доранд. Дар маҳфилҳо донишҷӯён аз факултетҳои гуногун чамъ омада, вобаста ба мавзӯҳои мухталиф бо маърузаю гузоришҳо баромад менамоянд ё санъати тарҷумаро меомӯзанд.

Кафедра дар зарфи 49 соли фаъолияташ зиёда аз сад номгӯи китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимию методӣ, луғатҳои фарҳангӣ ва соҳавӣ ба таъб расонидааст, ки онҳоро муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии касбии ҷумҳурӣ самаранок истифода мекунанд. Ҳар соли таҳсил 25-30 маъруза ва мақолаҳои илмӣ-методии омӯзгорони кафедра дар рӯзномаю маҷаллаҳои донишгоҳӣ ва ҷумҳуриявӣ чоп мешаванд.

Ҳайати устодону кормандони кафедра фаъолияти худро дар асоси фармоишу қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурӣ, Вазорати маориф ва илм ва Раёсати Донишгоҳ ба роҳ монда, ҷиҳати амалӣ кардани онҳо кӯшиш ба харҷ медиҳанд. Фаъолияти кормандону устодони кафедра, хусусан, дар амалӣ кардани Стандартҳои давлатӣ дар соҳаи таҳсилот ва илм назаррас мебошад. Ҳамзамон, ҳар як устои кафедра дар раванди дарсҳои амалии худ кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки сифат ва самарнокии дарсҳоро баланд бардорад ва шогирдон дар рӯҳияи яқдигарфаҳмӣ, ваҳдати миллӣ ва ҳамбастагии байни тамоми шахрвандони ҷумҳурӣ тарбия ёбанд. Равияи илмии кафедра «Такмили сифат ва самарнокии таълими забонҳои хориҷӣ дар ихтисосҳои ғайритахассусӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ» ба шумор меравад.

ЗАБОНҲОИ ШАРҚ, кафедра

Кафедраи забонҳои Шарқ, яке аз кафедраҳои фаъоли факултети забони англисӣ ба ҳисоб меравад. Кафедраи забонҳои Шарқ соли 2016 ба ҳайси кафедраи шарқшиносии факултети забони англисӣ ташкил ёфта, аз моҳи сентябри соли 2016 ҳамчун кафедраи мустақил дар ҳайъати донишгоҳ арзи вучуд дорад.

Кафедари забонҳои Шарқ забонҳои кореягӣ ва хитоиро дарбар мегирад. Соли 2005 дар назди факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ихтисоси забони кореягӣ, соли 2013 ихтисоси забони

хитой кушода шуд. То соли равон ин ду ихтисос ба уҳдаи кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ вогузор шуда буданд. Дарси забони корейгиро омӯзгорони соҳибзабон Лариса Хен, Ким Чин Хиёнг мебурданд. Дарсҳои забони хитойро бошад омӯзгорони соҳибзабон Тиен Ху, Чанг Лей, Ванг Зонг Ли, Сеарна ва ғайраҳо.

Дар як муддати кӯтоҳ ин ихтисосҳо дар донишгоҳамон ба яке аз ихтисосҳои серталаб табдил ёфта ва сафи донишҷӯён ба ин ихтисосҳо сол то сол зиёд гардида истодааст. Аз ин лиҳоз, аз 1-уми сентябри соли 2016 бо пешниҳоди садорати факултети забони англисӣ кафедраи забонҳои Шарқ таъсис ёфт. Айни замон дар кафедраи мазкур омӯзгорони соҳибзабон ва соҳибтаҷриба фаъолият мекунанд. Дар кафедра 20 нафар омӯзгорон кор мекунанд. Аз ин 14 нафар омӯзгорони маҳаллӣ ва 6 нафар хориҷӣ мебошанд. Дарсҳои забони хитой ба омӯзгорон аз Ҷумҳурии Халқии Хитой, Чанг Лей, Янг Ци Хонг ва дарсҳои забони корейгӣ ба омӯзгорон аз Ҷумҳурии Кореяи Ҷанубӣ Ким Юнг Вон, Шин Тонг Ук, Чонг Ҳоил, Ли Чон Сук вогузор гардиданд.

Ташкили кафедраи забонҳои Шарқ дар факултети забони англисӣ посухе буд ба ниёзҳо ва ормонҳои миллӣ дар останаи садаи нав, зеро омӯзиши забонҳо, алалхусус забонҳои паҳнғаштаи хитой, корейгӣ ва англисӣ заминаҳои пешрафти ҷомеаро фароҳам меоварад.

Кафедраи забонҳои Шарқ дар як муддати кӯтоҳ заминаҳои моддӣ-фанӣ, таълимӣ, илмӣ ва кадрӣ барои тадрис заруриро фароҳам овард. Омӯзгорони кафедра бо муассисаву марказҳои илмӣ ватаниву хориҷӣ робитаҳои қавӣ доранд. Омӯзгорони кафедраи номбурда дар чандин конференсия ва семинарҳо доир ба истифодаи технологияи навин дар дарс ва истифодаи усулҳои фаъоли таълим иштирок намуда, бо маъруза баромад намудаанд. Боиси ифтихор аст, ки устодони кафедра савияи дониши худро дар хориҷи кишвар, аз ҷумла, дар Ҷумҳурии Халқии Хитой ва Ҳиндустон ва ғайра баланд бардоштанд.

Омӯзгорони кафедра дар охири соли 2019 ва аввали соли 2020 дар семинари илмӣ оиди методҳои интерактивии таълими муосири забони англисӣ аз тарафи сафоратхонаи Амрико ва маркази Конфутсий назди ДМТ дар Тоҷикистон ташкил ва гузаронишуд фаъолна иштирок намуда соҳиби сертификат шуданд.

Дар кафедраи мазкур ба таълиму тарбияи донишҷӯён устодони варзида, аз ҷумла 1 нафар доктори илми филологӣ, профессор Саидов Ҳалимҷон Азизович, 2 нафар номзади илми филологӣ, дотсент Холиқзода Айниддин, Бекчаев Ёлбарс, 2 нафар устодони калон Шодмонова Дилхо., Шералиев Самандар ва 8 нафар ассистентон Раҳимҷонова Зебуниссо, Зиёева Моҳира, Мирзоев Диловар, Холзода Бехрӯз, Фарзонаи Раҳмон, Миҷгонаи Найзабек, Шахзодаи Маҳмадлатиф, Мирзоева Мавзунабону машғул мебошанд. Дар кафедра имрӯз аз рӯи ихтисосҳои 1-210601-02 забони муосири хитой (тарҷума), 1-0203-07 омӯзгори забони англисӣ –

хитой ва 1-0203-07 омӯзгори забони англисӣ – корягӣ дар шуъбаи рӯзона таҳсил намуда, кадрҳои оянда барои бо дараҷаи малумоти олий-бакалавр, тайёр карда мешаванд.

Мавриди қайд аст, ки дар кафедраи мазкур зиёда аз 370 нафар донишҷӯён таҳсил менамоянд. Боиси хурсандист, ки дар кафедра инчунин, дар асоси созишномаҳои байниҳукумати 20 нафар донишҷӯ аз Ҷумҳурии Узбекистон ва 60 нафар аз Ҷумҳурии Туркменистон таҳсил мекунанд. Чи тавре ба ҳамагон маълум аст, қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ ин ҷузъи ҷудонашаванда ва пешбарандаи даргоҳи илму-марифат ба ҳисоб меравад. Вобаста ба ташкил ва пешбурди чорабиниҳои илмӣ дар кафедра маҳфили «Кишваршиносӣ» ва «Семинари илмӣ методӣ» фаъолият менамоянд, ки моҳе ду маротиба бо иштироки мутахассисони варзида оид ба ин ё он мавзуи мубрами соҳаи забоншиносӣ маҳфили илмӣ баргузор мегардад. Мавриди қайд аст, ки ба маҳфилҳои илмии зикршуда устодон, мутахассисон ва донишҷӯёни болаёқат ҷалб карда мешаванд. Ҳамзамон донишҷӯёни мо дар Озмунҳои сатҳи донишгоҳию ҷумҳуриявӣ иштироки фаъолона намуда ҳамасола бо гирифтани ҷойҳои намоён шарафёб мегарданд. Аз он ҷумла дар Озмунҳои «Овози тиллои Хитой», «Пули Хитой», Озмунҳои «Донандаи калимаҳои зиёди забони чинӣ», Озмунҳои хушхатнавийи зери унвони «Калиграфияи забони чинӣ» ва Озмунҳои «Донандаи зиёди топиқҳои корягӣ» ширкат намуда бо тӯҳфаҳои хотирмон ва мукофотпулиҳо сарфароз гардонида мешаванд.

Омӯзгорони кафедра мунтазам дар семинарҳо ва конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналхалқӣ иштирок мекунанд. Дар соли 2019 аз тарафи омӯзгорони кафедра зиёда аз 15 мақолаи илмӣ ба ҷоп расонида шудааст.

ЗАБОНШИНОСӢ ВА ТИПОЛОГИЯИ МУҚОИСАВӢ

Кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ соли 1974 таъсис ёфта, дар тӯли фаъолияти худ бехтарин мутахассисони соҳаи забони англисӣ ва забоншиносии муқоисавиро тарбия намудааст. Ин кафедра аввалин докторону профессорони соҳаи забоншиносии муқоисавӣ ва муқоисавӣ-тахрихро аз қабилҳои П. Ҷамшедов, Р. Убайдуллоев, В. Д. Гогошидзе, А. Собиров, М. Чалилова, С. Я. Балхова ва зиёда аз 20 нафар номзадҳои илми ин соҳаро ба воя расондааст.

Солҳои ҳафтодуми қарни гузашта бошад як гурӯҳ аъзоёни кафедра (П. Ҷамшедов, Р. Убайдуллоев, В. Д. М. Турсунова, Гогошидзе, С. Я. Балхова Ш. Асадов, М. Эшонхоҷаева, Н. Х. Умедҷонова) ба масъалаҳои омӯзиши муқоисавӣ морфология ва синтаксиси забонҳои тоҷикӣ, англисӣ ва русӣ машғул шуданд. Дар муддати кӯтоҳ ин нафарон рисолаҳои хешро перомунҳои мавзӯҳои мухталиф дифоъ намуданд.

Солҳои ҳаштодум шумораи аъзоёни кафедра зиёда аз чил нафарро ташкил медед. П. Ҷамшедов, Р. Убайдуллоев, В. Д. Гогошидзе, С. Я. Балхова, Ш. Асадов, И. Яковлев аз зумраи онҳо буданд. Ҳамаи аъзоёни кафедра зери сарпарастии мудирон П. Ҷамшедов, В. Д. Гогошидзе ва Ш.

Мухторов дар гурӯҳҳои гуногуни таълимӣ аз бахшҳои мухталифи забоншиносӣ, забоншиносии муқоисавӣ ва луғатшиносӣ дарс мегуфтанд. Бояд ишора намуд, ки устодони дар боло оварда шуда рисолаҳои номзади ва доктории хешро маҳз дар ҳамин кафедра татбиқ намуданд, ки он боиси ифтихори кафедра ба шумор меравад.

Кори кафедра солҳои навадум боз ҳам ривоч ёфт. Дар ин давра чанд тан аз ҷавонон ба аспирантура дохил шуда, дар соҳаи забоншиносии муқоисавӣ (таҳлили сохториву семантики бархе аз истилохоти марбути соҳаҳои гуногун (Ҳ. Мирзоев), грамматикаи муқоисавӣ (Ҳ. Сайфуллоев) зери роҳбарӣ ва мададу дастгирии устодони кафедра ва олимони АУ Ҷумҳурӣ ба тадқиқ машғул шуда, рисолаҳои номзади ро барои дарёфти номзади илми филология Ҳимоя намуданд.

Аз ибтидои солҳои ҳаштод то соли 2001 роҳбарии кафедра ро профессор Ҷамшедов Парвона ба уҳда дошт. Дар ин давра фаъолияти кафедра тағйиротҳои ҷиддии сифатӣ кард, ки ин дигаргунӣ аз зиёд кардани соатҳои курсҳои интихобӣ ва ҷиддан ба роҳ мондани Ҳимояи рисолаҳои дипломӣ, мунтазам ва бо усули нав ба роҳ мондани таҷрибаи омӯзгорӣ, зиёд намудани соатҳои лексияҳои типологияи муқоисавӣ ва назарияи грамматика иборат аст. Дар ин давра устодони кафедра барномаҳои зиёди таълимӣ (барои мактабҳои олий)-ро интишор доданд.

Дар солҳои минбаъда низ кафедра фаъолияти худро барои беҳбудии сифати таълим равона сохта, як силсила китобҳо, барномаҳо, дастурҳо ва мақолаҳо ба ҷоп расонд. Як нуқта ро бояд ишора намуд, ки устоди кафедра Ҷоматов Самъиддин соли 2006-ум рисолаи хешро бо унвони «Структурно-семантический анализ ирригационной терминологии таджикского и английского языков в сопоставительном плане» дифоъ намуд.

Солҳои 2000-2008 кафедра ро номзади илми педагогика Авғонов С. роҳбарӣ намудааст. ӯ доир ба ҷопи маҷмуаҳои илмии кафедра ва тайёр кардани муаллимону ходимони соҳаи илм кӯшиши зиёд намуд. Бояд ишора намуд, ки номбурда маҳз дар давраи роҳбариаш дар кафедра соли 2006-ум рисолаи хешро бо унвони «Подготовка преподавателей иностранных языков (английского языка) для общеобразовательных школ (на материалах Республики Таджикистана)» дифоъ намуд.

Аз моҳи июни соли 2008 то имрӯз мудирии кафедра ро доктори илми филология, проф. Ҷоматов С. ба уҳда дорад. Маҳз зери роҳбарии ӯ кафедра ба як қатор комёбиҳои илмиву-методӣ мушарраф гардид. Таҳия ва нашри силсилабарномаҳои таълимӣ амсоли (Учебная программа по предмету дисциплину по выбору «Основные варианты и диалекты английского языка». Д., 2008; Учебная программа по предмету «Литература Англии». Д., 2010; Учебная программа по предмету «Страноведение». Д., 2010; Учебная программа по предмету «История английского языка» Д., 2010; Учебная программа по предмету «Теоретическая грамматика английского языка». Д., 2010; Учебная программа по предмету «Теоретическая фонетика языка». Д., 2010;

Учебная программа по предмету «Сопоставительное типологии таджикского и английского языков». Д., 2010;) низ бевосита ба қалами ӯ таалук дорад.

Имрӯз дар кафедра 14 нафар устодон фаъолият доранд. Аз он теъдод 3 нафар доктори илми филология, профессор, 3 нафар номзади илм, 3 нафар саромӯзгор, 5 нафар ассистентон фаъолият доранд.

Аъзоёни кафедра дар се самт фаъолият мекунанд: а) таълим, б) тарбия, в) илм.

Мутахассисон аз рӯи як равияи илмии «Омӯзиши муқоисавии забонҳо дар шароити кунунӣ» ва ду масъала: «Масъалаи луғатшиносӣ дар забони англисӣ» ва «Таҳқиқи масоили грамматика» корҳои илмӣ-тадқиқотӣ мебаранд, ки натиҷааш ба вучуд омадани чандин рисолаю, барнома ва воситаҳои таълимӣ гардидааст. Маҳсули тадқиқоти онҳо дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурӣ ва дар маҷмуаҳои дастҷамъии кафедраву донишгоҳ, монографияҳо ҳар сол нашр мешаванд.

Кафедра бо донишгоҳҳои хориҷи кишвар, аз ҷумла, бо донишгоҳҳои Британияи Кабир, Покистон, Ҳиндустон, Туркия, Англия ва Амрико робитаи зич дорад. Оид ба тартиб додани барномаҳои таълимӣ аз тарафи устодон корҳои зиёде ба сомон расонида шудаанд. Бо ташаббуси устодони кафедра моҳе як маротиба дар Маркази Шурои Британиягии донишгоҳ бо устодони соҳибзабон мизи мудаввар ва семинару вохӯриҳо барпо мегардад. Илова ба ин, таи ин солҳо алоқаи кафедра бо дигар марказҳои илмӣ зич пайваст гардид. Аз ҷумла, бо Донишкадаи такмили ихтисоси назди Вазорати маорифи ҶТ, Институти забон ва адабиёт, шарқшиносӣ ва мероси хаттии ба номи Рӯдакии АУ Тоҷикистон, Донишгоҳи славянии Русяву-Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Б. Ғафуров, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев ва дигар муассисаҳои илмию фарҳангӣ.

Бояд ишора намуд, ки дар кафедра 1 маҳфили илмӣ-адабӣ бо номи «Linguists –Забоншиносон» амал мекунад. Мавзӯҳои дар маҳфил матраҳшаванда бо равияи илмии кафедра робитаи қавӣ дорад.

Кафедра ҳамчун муассисаи пешбар ҳамасола ба даҳҳо рисолаи илмӣ тақриз медиҳад.

ЗАЙНИДДИНОВ Ҳасан (тав. 15. 06. 1927, д. Пӯлодони н. Конибодом, ваф. 1999, ш. Душанбе), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1962), дотсент, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1956 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1956–1999 ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи 25 асар, зиёда аз 280 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ аст. Дар

як қатор конференсияҳо ва симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ, умумиитифокӣ ва байналмилалӣ (София, Будапешт, Варшава, Москва, Ленинград, Душанбе) дар мавзӯҳои мухталифи соҳаи иқтисодиёт бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо орденҳои «Ситораи Сурх», «Шараф» дараҷаи 3-юм, «Ҷанги Бузурги Ватанӣ», медали «Барои ҷасорат», нишонҳои «Барои муваффақиятҳо дар низоми маълумоти олий», «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон», унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва Вазорати маълумоти олии ИҶШС сарфароз карда шудааст.

Ас.: Ташкилотҳои бинокории байникохозӣ, Сталинобод, 1961; Дӯсти ва ҳамкорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1964; Нархи яклухтӣ ва сифати маҳсулот. Д., 1966; Баплангирӣ ва мустақилияти корхона. Д., 1966; Ривочи экспорти Тоҷикистон. Д., 1969; Интегратсияи иқтисодии сотсиалистӣ. Д., 1970; Воситаҳои аёни оид ба иқтисоди сиёсии сотсиализм. Д., 1975; Тоҷикистон дар панҷсолаи даҳум. Д., 1977; Интегратсияи иқтисодии сотсиалистӣ ва иштироки Тоҷикистон дар чорабиниҳои он. Д., 1978; Зиёд кардани самарани истехсолот ва сарфаю сариштакорӣ. Д., 1986; Стратегияи суръатафзоӣ. Д., 1987.

ЗАМОНОВ Маликасрор Замонович (тав. 12. 02. 1954, н.Мастчоҳ) олими риёзиёт, номзади илмҳои физика математика (1986), дотсент (1995). Маълумоти ибтидоиро дар мактаби миёнаи №4-и ноҳияи Мастчоҳ гирифта, баъди хатми мактаби миёна соли 1971 ба факултаи механикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Москва (МГУ) ба номи М. Ломоносов дохилшуда, соли 1976 онро бомуваффақият хатм намудааст. Баъди хатми

донишгоҳ ба Пажӯҳишгоҳи риёзиёти Академияи улуми Ҷумҳурии Тоҷикистон барои таҳқиқоти илмӣ ба шӯъбаи мубодилаҳои дифференсиалӣ ва таҳлил дар соҳаи назарияи спектралӣ операторҳо ба кор машғул шуд. Аз соли 1978 то соли 1980 таҳқиқоти илмиро дар Донишгоҳи давлатии Москва давом дода, ба аспирантура дохил шуд. Дар мавзӯи «Операторҳои якченакии охирсоҳа ва беохирсоҳаи Дирак» рисолаи илмӣ дифоъ намуд. Дар пажӯҳишгоҳи номбурда аз соли 1976 то соли 2008 дар вазифаҳои лаборанти калон, ходими хурди илмӣ, ходими калонӣ илмӣ, мудири шӯъба ва ноиби директор оид ба илм фаъолият намудааст. Дар солҳои 2004 – 2008 мудирии кафедраи фанҳои амалӣ-табиӣи Донишгоҳи муосири Тоҷикистону Русияро низ ба уҳда дошт. Аз сентябри соли 2008 дар Донишгоҳи славянии Русияву Тоҷикистон ба сифати омӯзгори калон фаъолити илмию омӯзгори оғоз намуд, дар солҳои 2015 – 2017 вазифаи мудири кафедраи «Иттилоот ва системаҳои иттилоотӣ» ин донишгоҳро иҷро мекард. Аз соли 2006 узви вобастаи «Академияи Байналхалқии илмҳои иттилоот, раванд ва технологияҳои иттилоотӣ» мебошад. Ҳоло дар Донишгоҳи славянии Русияву Тоҷикистон ба ҳайси дотсент ва дар факултети ТИК- и ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба сифати ҳамкор ифои вазифа дорад.

ЗАРИПОВ Насимчон Ҳақимҷонович (тав.17.12.1986, ноҳияи Восеъ, вилояти Хатлон), номзади илмҳои таърих (2019), хатмкардаи факултети таърихи ДДОТ ба номи С.Айнӣ (2010). Фаъолиятро дар кафедраи таърихи умумии факултети таърих оғоз намуда, солҳои 2010-2017 ба ҳайси ассистент, 2018-2020 муаллими калон ва аз соли 2020 чун дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Номбурда дар баробари кор дар факултети таърих ҳамзамон солҳои 2014-2017 дар шӯбаи аспирантураи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Москваи Федератсияи Россия таҳсил намуда, баъди дифои рисолаи хатми аспирантура, дар Осиеи Марказӣ яке аз аввалинҳо буд, ки соҳиби диплом аз рӯи ихтисоси “фарҳангшинос” гардид. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи “Ташаккул ва рушди низоми маорифи Тоҷикистон (солҳои 1924-1929)” дифоъ намуд. Ба қалами ӯ зиёда аз 60 рисолаю мақолаҳои илмӣ ва дастурҳои таълимӣ тааллуқ доранд.

Ас.: Таърихи ташаккул ва рушди низоми сотсиалистӣ дар мамлакатҳои Аврупои Шарқӣ. Д., 2012 (ҳаммуаллиф); 1000 саволи тестӣ аз таърихи халқи тоҷик (барои доктарабони мактабҳои олии). Д., 2014 (ҳаммуаллиф); Империяи Муғулҳои Ҳинд. Д., 2014; Таърихи асрҳои миёна (давраи сеюм, асри XVI нимаи аввали асри XVII) (ҳаммуаллиф); Барқароршавӣ ва рушди системаи маорифи халқ дар Тоҷикистон («Становление и развитие системы народного образования в Таджикистане»). Рисола. Д., 2021.

ЗАРИПОВА Меҳриниссо Зариповна (тав. 17. 12. 1941, ш. Кулоб), кимиёшинос, номзади илмҳои химия (1974), дотсент (1981). Солҳои 1961–1966 дар факултети химияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1968–1970 курси тақмили ихтисосро дар Институти химияи физикавии Академияи илмҳои ИҶШС дар ш. Москва гузаштааст. Солҳои 1970–1974 аспиранти институти номбурда, 1974–1976 ходими хурд ва ходими калони

илмии Институти химияи ба номи В. И. Никитини АИ ҶТ буд. Аз соли 1976 то ба имрӯз ҳамчун муаллими калон, дотсенти кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 40 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ, инчунин, дастурҳои таълимиву методӣ мебошад. Бо медали «Барои меҳнати шоён» ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1989) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Ҳалли масъалаҳои химия барои дохилшавандагони донишқадаҳои олии Тоҷикистон. Д., 1995; Асимметрические немостиковый азот в пирамидольный амидный азот в N- ацилдиазиридинах и N-оксоадиридинах // Доклады АН СССР, 1974, №5; Новые производные оксима гексафторацетона // Известия АН СССР, 1974, №7; Синтез соединения со смешанными функциями на основе ацетилена и изучение их биологической активности // Известия АН СССР, № 5, 1988; Электронасыщенные системы передачи магнитных эффектов в ацетиленовых амидогликолей // Известия АН СССР, № 4, 1998.

ЗАРИПОВА Моҳира Абдусаломовна (тав. 27. 11. 69, д. Корвони ш. Ваҳдат), гармофизик, номзади илмҳои техника (2006), дотсент (2010), доктори илмҳои техника (2016), иҷроқунандаи вазифаи профессор (2018). Солҳои 1987-1992 дар факултети математика-физикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Чураев (ҳоло С. Айни) таҳсил намудааст. Фаъолиятро дар мактаби таҳсилоти миёнаи умумии №62-и ноҳияи Исмоили Сомонӣ оғоз карда, солҳои 1992-1993 тадқиқотчи кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи С. Айни, 1993-1994 аспиранти шӯъбаи рӯзонаи кафедраи физикаи умумии ҳамин кафедра буд. Сипас солҳои 1994-1996 аспиранти шӯъбаи рӯзонаи кафедраи «Оптика ва спектроскопия»-и Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва солҳои 1996-1998 ҳамчун коргузори департаменти «Механикаи муҳандисӣ»-и Донишгоҳи технологии Тоҷикистон фаъолият намудааст. Аз соли 1998 фаъолияти кориашро дар Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ давом додааст.

Номбурда дар конфернсу симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, баవిжа Душанбе (1992, 1995, 1996, 1998, 2000, 2003, 2005, 2008, 2012, 2015, 2018, 2020), Амрико (1997, 2000, 2004, 2007, 2010, 2013, 2016, 2019), Франция (1996, 1999), Италия (2003), Германия (1997, 2011), Эрон (2003, 2008, 2014) ширкат намуда, мақолаҳои ба забонҳои тоҷикӣ-форсӣ, англисӣ ва русӣ дар нашрияҳои ватанию хориҷӣ ба нашр расидаанд. Дорандаи Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2018) мебошад.

Ас.: 30 китобу монография ва дастурҳои таълимӣ, бештар аз 450 мақолоти илмӣ ва илмӣ-оммавӣ дар ва 16 патенти ихтироъ дар соҳаҳои гуногуни илми гармофизика ва мебошад. Аз ҷумла: Методические указания и контрольные задания по теплотехнике для студентов заочного отделения по направлениям подготовки дипломированных специалистов (6533 и 5521). Д., 2003; Практикум по выполнению лабораторных работ по курсу «Физика «(Механика) для технических специальностей. Д., 2005; Равандҳо дар дастгоҳҳои гармиҳосилкунанда. Дастури таълимӣ, 2018; Техникаи гармо дар сохтмон. Дастури таълимӣ, 2018; Назария ва амалияи истихроҷ ва истифодаи ҳарорат дар истеҳсоли сохтмонӣ ва термодинамика. Дастури таълимӣ, 2019; Нерӯгоҳҳои барқӣ ҳароратӣ. Дастурамал оид ба корҳои озмоишӣ, 2020; Асосҳои назарияи техникаи гармо. Қисми 1. Термодинамикаи техникӣ, 2021; Некоторые пути повышения эффективности жидкостных реактивных двигателей летательных аппаратов на углеводородных и азотсодержащих горючих и охладителях. Д., 2020.

ЗАХАРОВА Галина Григорьевна (тав. 12. 03. 1936, ш. Прокофевы вилояти Кемерови РСФСР), номзади илмҳои техникӣ (1971), дотсент (1978). Соли 1954 Донишқадаи металлургии Сибирро дар ш. Новокузнецкий бо ихтисоси муҳандис-металлург хатм кардааст. Солҳои 1972–1992 ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсент, мудири кафедраи механикӣ-техникӣ ва нақшакашии

Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор карда, дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми калон гузоштааст. Якчанд муддат дар факултети соҳибкорӣ ва омӯзгорӣ вазифаи муовини декан оид ба кори илмиро низ ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 25 кори илмӣ, аз ҷумла курси лексия оид ба технология барои донишҷӯён буд.

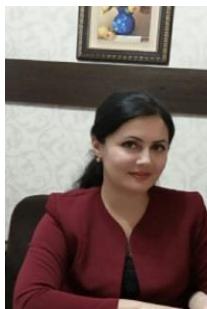

ЗИЁЕВ Бунёд Сайбурҳонҷонович (01. 09. 1988, д. Навобод, Ҷамоати деҳоти ба номи А. Рӯдакӣ, н. Восеъ), омӯзгори фанни иқтисодиёт, номзади илмҳои иқтисод (2018). Хатмкардаи факултети молия ва қарзи Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон (2010), фаъолиятро аз соли 2010 ба ҳайси ассистенти кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит дар соҳаи маориф дар факултети иқтисодиёт ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи Садриддин Айни оғоз карда, солҳои 2012-2014 ҷонишини декан оид ба корҳои таълимии факултети иқтисодиёт ва идоракунии маориф, 2015-2019 ҷонишини декан оид ба корҳои илмӣ факултети мазкур аз соли 2019 то ҳол ба ҳайси декани факултети иқтисодиёт ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Совершенствование механизма регулирования землепользования в условиях аридного региона» (на материалах Хатлонской области Республики Таджикистан) рисолаи номзади дифоъ намудааст. Бо Ифтихорнома и донишгоҳ ва нишони Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2020) кадрдонӣ шудааст.

ЗИЁЕВ Даврон Зиёевич (тав. 10. 10. 1917, ш. Самарқанди ҶШС Узбекистон, ваф. маълум нест), географӣ тоҷик, номзади илмҳои география (1974), дотсент. Солҳои 1932–1935 муаллими мактаби ибтидоии ш. Ленинобод, 1935–1936 шунавандаи курси тайёрии Донишкадаи омӯзгории ш. Сталинобод, 1936–1940 донишҷӯи факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1940–1943 ба ҳайси муаллим, 1943–1948 муаллими калони кафедраи географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1948–1956 муовини директори мактаби ҷумҳуриявӣи ҳизби коммунистӣ оид ба таълим, 1956–1991 муаллими калон, дотсенти кафедраи заминшиносии умумӣ ва геологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1991 баъди ба нафақа баромадан якчанд муддат фаъолияти омӯзгорияшро ҳамчун ҳамкор дар донишгоҳи омӯзгорӣ давом додааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1968), ордени «Нишони фахрӣ», якчанд медалҳо,

ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва Вазорати маорифи ҷумҳури мукофотонида шудааст.

ЗИКАЕВА Саïда (тав. 30. 07. 1982, ш. Душанбе), омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик, номзоди илмҳои филология (2012). Хатмкардаи факултети филологияи ДДОТ (2004). Мутахассис, мутахассиси пешбар ва сармутахассис дар Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (2004-2009), сармутахассис ва муовини сардори Раёсат дар Раёсати кор бо занон ва оилаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Душанбе (2009-2017), солҳои 2017-2019 дар кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншо Шохтемур, 2019-21 дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият ва аз соли 2021 ба ин сӯ ҳамчун дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Хусусиятҳои ғоявию бадеии «Хусравнома»-и Шайх Аттори Нишопурӣ» таҳқиқоти илмӣ анҷом додааст (2012). Муаллифи монографияи «Хусусиятҳои ғоявию бадеии «Хусравнома»-и Шайх Аттори Нишопурӣ», «Рисолати нур», дастурии таълимӣ барои дарсҳои КМРУ, Маҷмуаи лексияҳо аз фанни забони тоҷикӣ барои донишҷӯёни ғайриихтисосӣ ва маҷмуаҳои шеърӣ «Накҳати бӯстони ҷавонӣ», «Меҳроби ғазал», «Гулшани роз» мебошад.

Ас: Хусусиятҳои ғоявию бадеии «Хусравнома»-и Шайх Аттори Нишопурӣ (монография). Д., 2019., Рисолати нур (маҷмуаи мақолаҳои илмӣ). Д., 2019., Дастури методӣ барои иҷрои КМРУ ва саволномаҳои санҷишӣ (тестӣ) аз фанни забони тоҷикӣ дар низоми кредитии таҳсилот (дастури методӣ). Д., 2019.

ЗИКИРЗОДА Ҳобилҷон Ҳайиталиевич (тав. 07. 02. 1981, д. Шохони н. Ҳисор), файласуф, номзоди илмҳои фалсафа (2009). Солҳои 1998–2002 дар бакалаврият, 2002–2004 дар магистратураи факултети филологияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Солҳои 2001 то 2005 мутахассиси шӯъбаи кор бо ҷавонон, 2005 мудири шӯъбаи кор бо ҷавонон, солҳои 2005-2013 раиси Кумитаи иттифоқи касабҳои донишҷӯён, 2013- 2014 мудири кафедраи фалсафа, 2014-2015 декани факултети география, 2016 мудири кафедраи фалсафа, 2016- 2018 декани факултети забонҳои романӣ-германӣ, 2018 -2021 ҳамчун мудири кафедраи фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ва аз соли 2021 раиси Кумитаи иттифоқи касабҳои устодону кормандони донишгоҳ фаъолият дорад. Бо қарори комиссияи Академияи илмҳои табиатшиносии Руссия бо унвони профессори академияи мазкур мушарраф гардидааст

(2016). Муаллифи 2 монография ва зиёда 30 мақолаи илмӣ-тадқиқотӣ ва дастурҳои методӣ аст, ки дар меҳвари онҳо ақидаҳои иҷтимоӣ-сиёсии Ибни Халдун баррасӣ шудаанд.

ЗИКРИЁЕВ Фарҳод Қобилович (тав. 10. 10. 1940, шаҳраки Шайдони н. Ашт, ваф. 2015 ш. Душанбе), забоншинос ва адабиётшинос, доктори илми филология (1987), профессор (1989). Солҳои 1956–1961 дар факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров таҳсил намудааст. Солҳои 1961–1962 лаборант ва ассистенти кафедраи забони тоҷикии донишкадаи номбурда, 1962–1965 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш.

Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1965–1969 ҳамчун муаллими калон, 1969–1979 мудири кафедраи забони тоҷикии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1979–1981 ходими калони илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1981–1984 дотсенти кафедраи забони тоҷикии донишкадаи омӯзгории ш. Ленинобод, 1985–1994 мудири кафедраи забони тоҷикии донишкадаи мазкур кор кардааст. Солҳои 1994–1999 декани факултети филологияи тоҷик, 2000–2002 профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии ш. Хучанд ба номи Б. Ғафуров (дар гузашта донишкадаи омӯзгории ш. Ленинобод), 2002–2003 сарходими илмии шуъбаи забон ва адабиёти тоҷики Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҶТ, 2003–2004 профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ), аз соли 2004 то охири умр профессори кафедраи забони англисӣ ва забоншиносии типологияи донишгоҳи мазкур, ҳамзамон аз соли 2002 ҳамчун профессори ҳамкори кафедраи забони тоҷикӣ ва кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Солҳои 1996–2000 раиси шурои дифои рисолаҳои номзодии назди Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Б. Ғафуров буд. Оид ба ҷумлаҳои мураккаби тобеъ дар забони адабии муосири тоҷик ва масъалаҳои дигари грамматика, лексикология, шевашиносӣ, типологияи муқоисавӣ, номшиносӣ ва имло корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 160 таълифот, аз ҷумлаи монографияҳо, китобҳои дарсӣ, дастуру барномаҳои таълимӣ, мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ ва публицистӣ мебошад. Лаурети Мукофоти давлатии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино дар соҳаи илм ва техника (2001) буда, бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1974) ва ифтихорномаҳо сарфароз карда шудааст.

Ас.: Сложноподчиненные предложения с придаточным образа действия и сравнительными придаточными в современном таджикском литературном языке. Д., 1970; Забони адабии ҳозираи тоҷик (Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни факултети филологияи мактабҳои олии). Қисми 2, Синтаксис. Д., 1984; Структурно-семантические особенности таджикского паратаксиста. Д., 1986; Синтаксиси ҷумлаи сода, Хучанд, 1996; Забоншиносии

умумӣ (Китоби дарсӣ барои мактабҳои олии, ҳаммуаллиф). Д., 2006; Забони тоҷикӣ (Китоби дарсӣ барои синфи 9, ҳаммуаллиф). Д., 2007.

ЗИЛБЕРОВА Эмма Абрамовна (тав. августи 1911, уезди Мартиновский, вил. Донесский РСФСР), муаллими фанни таърих. Соли 1932 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Артемовскийро хатм кардааст. Солҳои 1932–1934 муаллими таърихи факултети коргарии Донишкадаи давлатии химияи ш. Ленинград буда, 1934–1937 дар аспирантура таҳсил кардааст. Аз соли 1937 муаллими фанни таърихи нави Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод, солҳои 1942–1943 дар баробари омӯзгор буданаш вазифаи декани факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро ба уҳда дошт. Соли 1943 дар асоси аризааш аз вазифаи декани факултети таърих озод карда шуда, фаъолияти омӯзгориашро давом додааст. Дар байни донишҷӯён ва муаллимони Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе обрӯю эътибори баланд дошт. Дар шароити душвори Ҷанги Бузурги Ватанӣ софдилона мутахассисони баландхатисоси маълумоти олимдорро тайёр кардааст.

ЗИНЯТУЛЛОВ Марат Валиевич (тав. 19. 08. 1937, вилояти Улянови РСФСР, ваф. маълум нест), номзоди илмҳои педагогӣ (1978). Соли 1962 шӯбаи математикаи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1964–1969 ассистент, 1969–1975 муаллими калони кафедраи асосҳои истеҳсолот, 1975–1980 декани факултети муҳандисӣ-педагогӣ ва муаллими калони кафедраи таълими фанҳои умумитехникии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Пас аз солҳои 80-уми асри гузашта барои кор ва зиндагонӣ ба Россия кӯч бастааст. Муаллифи зиёда аз 15 корҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Дар давоми 15 соли фаъолият дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисон барои мактабҳои ҷумҳурӣ саҳми хуро гузоштааст.

ЗОИТОВА Мохира (тав. 02.09. 1989, шаҳри Душанбе), филолог-забоншинос, солҳои 2007-2012 факултети филологияи ДДОТ ба номи Садриддин Айнро хатм намудааст. Аз соли 2014 то 2018 ҳамчун лаборант ва аз соли 2018 ассистенти кафедраи забони тоҷикӣ (ҳоло назария ва амалияи забоншиносӣ)-и факултети филологияи тоҷик фаъолият менамояд. Кори илмӣ-

таҳқиқотиашро дар мавзуи “Таҳлили лингвистии ҳайати лексикии “Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик»-и Садриддин Айни зер роҳбарии д.и.ф., узви вобастаи Академияи милли илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон Раҳматуллозода С. Р. анҷом дода, дар арафайн ҳимоя аст. Дар семинару конференсия ва симпозиумҳои донишгоҳию ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳои марбут ба мавзуи илмӣ-тадқиқотиаш суханронӣҳои зиёде кардааст.

Ас.: Таҳқиқи вожаҳои марбут ба наботот дар «Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони тоҷик»-и Садриддин Айни // Суханшиносӣ (Маҷаллаи илмӣ). – 2018. – № 3 С. 133– 141; Калимаҳои халқӣ-гуфтугӯӣ дар «Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони тоҷик»-и Садриддин Айни. – 2020. – № 1 (84). С. 25– 29; Нақши морфемаи –й дар калимасозӣ (дар асоси маводи “Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик»-и Садриддин Айни) // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон. – 2021. - № 1 (90). С. – 77–82; Баррасии як қабати луғавӣ дар дар «Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони тоҷик»-и Садриддин Айни // Маҷмуаи мақолат (маводи конференсияи байналмилалӣ “Устод Садриддин Айни поягузори адабиёти реалистии халқҳои Осиёи Марказӣ») (Душанбе 16-17 апрели соли 2018). –С. 322– 327 ва ғ.

ЗОКИРОВ Асгат Закирович (тав. 15. 08. 1932, Ҷумҳурии Мухтори Бошқирқизистон), муаллими забони англисӣ. Соли 1953 шӯбаи англисии факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1953–1958 муаллими калони забони англисии факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1958–1959 шунавандаи курсҳои тақмили ихтисоси ш. Москва, 1959–1962

муаллими калони забони англисии факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1962–1970 муаллими калони забони англисии факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1970 ба дигар кор гузаштааст.

ЗОКИРОВ Рофӣ (тав. 25. 12. 1932, д. Калъачаи Бакавули н. Истаравшан, ваф. маълум нест), физик, номзади илмҳои техникӣ (1973), дотсент (1976). Солҳои 1954–1959 дар факултети физика-математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1959–1960 муаллими омӯзишгоҳи касбӣ-техникии №11 н. Ҳисор, 1960–1965 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишқадаи омӯзгории пойтахт, 1965–1968 аспиранти Донишқадаи нафту химияи ҶШС Озарбойҷон, 1968–1981 муаллими калон ва дотсенти кафедраи физикаи умумӣ ва назариявии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Оид ба гармигузаронӣ ва часпакии моеъҳои молиданӣ дар ҳароратҳои паст корҳои илмию тадқиқотӣ бурдааст. Муаллифи 8 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Солҳои 1974, 1980 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди

Донишгоҳи давлатии Узбекистон буд. Бо раҳматномаҳои раёсати Донишгоҳи давлатии Узбекистон ва донишкадаи омӯзгории ш. Душанбе сарфароз шудааст.

ЗОКИРОВ Хусрав Чобирович (тав. 04. 04. 1993, д. Кӯхрӯди ноҳияи Айнӣ), омӯзгори забон ва адабиёт, хатмкардаи факултаи филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2014), таҳсил дар зинаи магистратура (2015-2017), солҳои 2018-2020 ассистенти кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Аз соли 2021 муаллими калони ҳамин кафедра. Роҷеъ ба мавзӯи «Поэтикаи ғазалиёти Низомуддин Шайх Аҳмади Сухайлӣ» пажӯҳиши илмӣ анҷом додааст. Муаллифи беш аз 10 мақолаи илмӣ, ду барнома ва як дастури таълимӣ аст.

Ас.: Қатрони Табрзӣ ва рубоӣҳои ӯ //Муҳаққиқ. Д., 2018. Мавқеи қитъа дар осори Қатрони Табрзӣ//Муҳаққиқ. Д., 2018. Шинохти Аҳмади Сухайлӣ дар “Тазкира»-и Давлатшоҳи Самарқандӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон. Д., 2020. Рӯзгор ва осори шайх Аҳмади Сухайлӣ //Анвори дониш. № 2. Д., 2021.

ЗООЛОГИЯ, кафедра.

Кафедраи зоология аввал дар ҳайати кафедраи биологияи донишкадаи занона таъсис дода шуда, аз соли 1961 ҳамчун кафедраи мустақил дар сохтори шуъбаи химия ва биологияи факултети табиатшиносӣ ва география фаъолият дошт. Аз рӯзи таъсис ёфтаниш дар тӯли зиёда аз 10 сол вазифаи мудири кафедраро дотсент Аҳмедов К. Р. иҷро мекард. Осорхонаи зоологии факултет натиҷаи заҳмати Аҳмедов К. Р. мебошад. Аксари аъзоёни имрӯзаи кафедра дастпарварони ҳамин факултет мебошанд. Дар ҳамин давра дар шаҳрҳои Москва, Киев, Санкт-Петербург, Алма-Ато, Бишкек ва Душанбе Тураев А. К., Одинаев Ғ., Исматов Д., Сатторов Т. С., Акрамов С., Шукронаев С., Маҳмадзиев А., Раҳмадов С., Наҷмиддинов Т., Имонов М., Либутина Т., Раҳимов С., Голуб О., Саидов К., Эргашов У. дар аспирантура ва докторантура таҳсил намуда, рисолаҳои номзадӣ доктории худро химоя кардаанд.

Дар солҳои минбаъда вазифаи мудирии кафедраро устодон Мелникова Т. Т., Муродов Ш. Х., Тураев А. К., Савлатов С. Х. иҷро кардаанд. Аз моҳи сентябри соли 1994 то 2006 вазифаи мудири кафедра ба зимаи дотсент Маҳмадзиев А. М. гузашта шуда буд. Аз сентябри соли 2006 то ҳол Савлатов С. мудири кафедра мебошад. Аз байни омӯзгорони кафедра Мелникова Т. Г. ва Сатторов Т. С. рисолаҳои докториро дар шаҳрҳои Бишкек ва Тошкент химоя намудаанд. Дар кафедра, инчунин, дотсентон Муқимова Х., Қосимова Х. Н., Занина О. Ю., Валиев И. А., ассисентон Алиев С. Р., Гулмамадов Ғ. ва ёрдамчиён Гизатулина Х. И., Шевченко О. С. ва дигарон кор мекарданд. Солҳои тӯлони академик

Абдусаломов И. А., профессор Изатуллоев З., дотсент Исоқов С. И. ба сифати ҳамкор дар кафедра кор кардаанд.

Равияи илмӣ кафедра «Омӯзиши олами ҳайвоноти Тоҷикистон» аст, ки омӯзгорони кафедра якҷоя бо донишҷӯён доир ба соҳаҳои гуногуни олами ҳайвоноти ҷумҳурӣ зиёда аз 300 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ нашр кардаанд. Аввалин бор бо забони тоҷикӣ китоби дарсӣ аз «Зоологияи бесутунмӯҳра» аз тарафи дотсентон Маҳмадзиев А. М. ва Шукронаев С. ба таъб расонида шуд. Инчунин, китоби дарсӣ аз зоологияи сутунмӯҳрадор аз тарафи профессор Сатторов Т. (2010) ва китоби дарсӣ аз «Генетика» аз тарафи дотсент Савлатов С. (2010) ба таъб расид. Шодравон Тураев А. К. бошад, бо ҳамроҳии устодони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон китоби дарсии «Кори амалӣ аз зоологияи мӯҳрадор»-ро аз чоп баровардааст.

Солҳои 1982–1992 устодони кафедра ба корҳои илмию тадқиқотии шартномавӣ бо хоҷагиҳо оид ба мубориза ба муқобили ҳашаротҳои зараррасони пахта машғул буданд.

Устоди кафедра, дотсент Маҳмадзиев А. М. бо ордени «Шараф» дараҷаи аввал (2004) мукофотонида шудааст.

ЗУБАЙДОВ Саïдахмад (тав. 20. 11. 1957, д. Моинкаҷи н. Ваҳдат, физик ва технолог, номзоди илмҳои техникӣ (1989), дотсент (1993). Солҳои 1975–1979 донишҷӯи факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1979–1981 хидмати артиши шуравӣ, 1981–1982 лаборанти калон, 1983–1986 аспирант, 1986–1980 ассистент, 1990–1993 муаллими калон, 1993–1997 дотсент ва мудир кафедраи физикаи умумии

Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Айни ҳол ҳамчун мудир шуъбаи илми Донишгоҳи тичорати Тоҷикистон кор мекунад. Оид ба ҳосиятҳои гармофизикии гранулҳои катализаторҳои дар асоси окиси алюминий ҳосил кардашуда кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 60 номгӯи корҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимию методӣ аст, ки дар нашрияҳои илмӣ Федератсияи Россия ва Тоҷикистон нашр гардидаанд. Бо раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

Ас.: Физика (синфи 7). Д., 2009.

ЗУБАЙДОВ Убайд (тав. 5. 03. 1939, н. Вахдат, ваф. 17. 12. 2017, ш. Душанбе), кимиёшиноси тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (1999), профессор (2000), академики Академияи таҳсилоти Тоҷикистон (2005). Солҳои 1953–1957 дар омӯзишгоҳи омӯзгорӣ ва тарбияи ҷисмонии н. Вахдат, 1957–1962 дар факултети табиатшиносию географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1962–1966 мудири шуъбаи кор бо донишҷӯён ва ҷавонони Кумитаи марказии комсомоли Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муаллими кафедраи химияи умумии Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1966–1969 аспиранти кафедраи химияи умумӣ, 1969–1970 муаллими калон, 1970–1971 мудар ва аз соли 1973 дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1971–1976 декани факултети табиатшиносию география, 1976–1991 декани факултети биологияю химия дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1998 то охири ҳаёт мудири кафедраи методикаи таълими химияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Ҳамзамон, солҳои 1991–1996 корманди калони илмӣ ва мудири лаборатория, 1996–2002 ҷонишини директор оид ба корҳои илмӣ, 2002–2005 директори Пажуҳишгоҳи илмҳои педагогӣ буд. Ҳамчунин, аз соли 2005 то охири умр ҳамчун мудири шуъбаи мактабҳои таҳсилоти умумии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон кор кард. Муаллифи зиёда аз 260 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ аст, ки дар шакли монография, китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимию методӣ ва мақолаҳо ба ҷоп расидаанд. Китобҳои дарсии химияи синфҳои 8, 10 ва 11 ба қалами ӯ тааллуқ доранд. Маълумот оид ба стандарт ва концепсияҳои химияву биология дар заминаи стандарти давлатӣ ва концепсияи мактаби миллӣ низ ба қалами ӯ мансуб аст. Инчунин, ба тадқиқи масъалаҳои маориф ва таълими тафриқа машғул аст. Тахти роҳбарияш 12 нафар аспирантону унвонҷӯён рисолаҳои номзадӣ худро химоя карданд. Барои хизматҳои дар соҳаи маориф бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1999), нишонҳои сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1966), «Аълоҷии маорифи халқи ИҶШС» (1975), якчанд ифтихорномаҳо ва раҳматномаҳои Вазорати мактабҳои олии ва миёнаи ИҶШС ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қадрдонӣ карда шудааст.

Ас.: Развитие химии и биохимии биополимеров. Д., 1976; Химия и биохимия белка. Т. 1–2. Д., 1976; Корҳои амалӣ аз химия барои синфҳои VIII–IX (ҳаммуаллиф). Д., 1994; Химия ва биохимияи полимерҳои биологӣ. Д., 1997; Омӯзиши материалҳои маҳал дар курси химияи мактаби миёна (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Теоретико-практические основы дифференцированного обучения в школах Республики Таджикистан. Д., 1999; Таълими тафриқа: проблема, мулоҳиза, воқеият. Д., 2001; Таълими тафриқа нерӯи пешбарии раванди таълим. Д., 2003; Саёҳат ба кишвари саломатӣ. Синфи 1, 2, 3, 4. Д., 2004; Саёҳат ба кишвари саломатӣ (Дастур барои муаллим). Д., 2004; Равияҳо дар таълим – талаби замон. Д., 2007; Асосҳои методикаи таълими биология (ҳаммуаллиф). Д., 2008; Асосҳои методикаи таълими химия. Қисми I–II. Д., 2008–2009; Биохимия. Д., 2009; Ташаккули фикрронии хонандагон дар дарси химия. Хоруғ, 2009.

ЗУҲУРОВ Сайидамир (тав. 20. 02. 1951, ноҳ. Фархор), ходими давлатии тоҷик, генерал-полковник (2002), Корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2002). Пас аз хатми мактаби мутавасситаи зодгоҳаш дар сафи Қувваҳои Мусаллаҳи ИҶШС (1969-71) хизмат карда, сипас дар факултаи таъриху филологияи ИДПД ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айнӣ) (1971-75) таҳсил кардааст.

Солҳои 1975–77 дар макотиби ноҳ. Фархор ба ҳайси омӯзгор фаъолият карда, соли 1977 ба мақоми амнияти ба қор даъват мешавад. Дар вазифаҳои гуногуни роҳбарии ниҳоди мазкур фаъолият карда, солҳои 1992-95 вазифаи раиси Комитети давлатии амнияти миллӣ, солҳои 1995-96 маснади Вазири қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва солҳои 1996-99 Вазири амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистонро бар уҳда дошт. Солҳои 1999—2005 ба ҳайси муовини Сарвазирӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият карда, солҳои 2005-06 Кумитаи давлатии ҳифзи сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро роҳбарӣ кардааст. Таърихи солҳои 2006-16 дар саҳри Саридораи ҳифзи сирри давлатии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нишаста, аз соли 2016 инҷониб дар нафақа қарор дорад. Дар таърихи фаъолияти хеш дар курсҳои гуногун (курсҳои олии Комитети амнияти давлатии ИҶШС (1977-78) ва Институти разведкаи Комитети амнияти давлатии ИҶШС (ҳоло Академияи ба номи Ю. В. Андропови ш. Маскав; 1981-82) бозомӯзӣ кардааст. Бо мукофотҳои олии, аз ҷумла бо орденҳои Байраки сурх (1989), Барои шучоати шахсӣ (1993), Спитамен (дараҷаи 1; 2013), Исмоили Сомонӣ (дараҷаи 2; 2006), Ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ИҶШС (1988), зиёда аз 20 медали Иттиҳоди шуравӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

И

ИБРОҲИМОВ Қобилҷон Абдукаримович (тав. 15. 09. 1980, д. Окҷари н. Муминобод), муаллими фанни биология. Солҳои 1999–2004 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рудакӣ таҳсил намудааст. Солҳои 2005–2007 аспиранти Институти физиологияи растаниҳо ва генетикаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Аз соли 2007 то 2009 дар кафедраи геоэкологияи ДДОТ ба номи Садриддин Айни ба ҳайси лаборанти калон, 2009 то 2013 ассистенти кафедраи геоэкология, 2013 то 2014 муовини декан оид ба корҳои тарбиявии факултети география, 2014 то 2015 муовини декан оид ба таълими факултети география ва аз соли 2015 ин ҷониб ба вазифаи мудирӣ шӯъбаи тарбияи донишгоҳ фаъолият дорад. Соли 2013 «Ифтихорнома»-и донишгоҳ, соли 2019 «Ифтихорнома»-и Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Соли 2020 «Аълоҷии маорифи ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» сарфароз гардидааст. Муаллифи зиёда аз 18 мақолаи илмӣ мебошад, ки паҳлу ҳои мухталифи масъалаҳои физиологӣ, биохимиявӣ, экологӣ ва тарбиявиро фаро гирифтаанд.

Ас.: Фотосинтетическая продуктивность посевов подсолнечника // Известия АН РТ, отд. биол. и мед. наук. Д., 2008, №3 (164); Динамика площади листьев и высоты главного стебля подсолнечника в разных экологических условиях выращивания // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2008, №1; Влияние глобального изменения климата на состояние ледников, водообеспеченности и биологической продуктивности // Материали республиканской научной конференции «Ледники Таджикистана в условиях изменения климата». Д., 2009. Биологическая продуктивность масличных сортов подсолнечника в разных климатических условиях Юга Таджикистана // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ (ДДОТ), №3 (3), 2019; Динамикаи сабзиш ва табодули оби растани офтобпараст дар шароити гуногуни иқлими ҷануби Тоҷикистон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ (ДДОТ), №3 (3), 2019.

ИБРОИМОВА Гуландом Наимовна (тав.13.08.1985, н. Ҳамадонӣ, вил. Хатлон), омӯзгори забони тоҷикӣ. Хатмкардаи МТМУ № 50-и н. Ҳамадонӣ (2001). Таъсил дар факултети филологияи тоҷики ДМТ (2003-2008), омӯзгори МТМУ №50 н.Ҳамадонӣ (2008-2011), омӯзгори забони тоҷикӣ дар Коллеҷи технологии шаҳри Душанбе (2011 – 2012). Аз соли 2012 дар кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айни ба ҳайси ассистент ва муаллими калони кафедра фаъолият дорад.

Дар мавзуи “Муродифоти ибораҳои номӣ ва ҷумлаҳои сода дар (Чор дарвеш)» бо роҳбарии д.и.ф., узви вобастаи АМИТ, профессор Раҳматуллозода рисолаи номзадиро ба анҷом расонида, ба ҳимоя тавсия шудааст. Беш аз 15 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои бонуфузи ҷумҳурӣ chop кардааст.

Ас.: Нақши артикли номуайянии “е» дар ташаккули ибораҳои изофӣ (дар мисоли «Чор дарвеш») // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. № 2 (79) С. 83-86. Д., 2019; Мавқеи ибораҳои исмии изофӣ дар насри суннати тоҷик (дар мисоли «Чор дарвеш») // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. № 3 (80) С. 74-80. Д., 2019; Ибораҳои изофӣ ва муродифоти онҳо бо қолабҳои дигари нахвӣ (дар заминаи маводи «Чор дарвеш») // Паёми Донишгоҳи милли Тоҷикистон. № 7. С. 47-51. Д., 2019; Муродифоти як қолаби ибораи исми изофӣ дар «Чор дарвеш» // Ахбори АМИТ. № 2 (256). С. 166-170. Д., 2019; Муродифоти ибораҳои сифатӣ, шуморавӣ ва ҷонишинӣ дар «Чор дарвеш» // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. № 2 (356). С. 186-190. Д., 2021.

ИВАЗОВ Нурулло (тав. 12. 02. 1945, н. Ҳамадонӣ, ваф. 4. 6. 2002, ш. Душанбе), биологӣ тоҷик, номзоди илмҳои биологӣ (1983), профессор (1993). Солҳои 1963–1971 дар факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1971–1977 ассистенти кафедраи физиология ва гигиенаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1979–1981 аспиранти ИЭФИБ ба номи И. М. Сеченови АИ ИҶШС, 1983–1985

муаллими калони кафедраи табиатшиносӣ ва методикаи таълими биология, 1985–1993 дотсенти кафедраи физиология ва гигиена, 1993–2002 мудири кафедраи физиология ва гигиенаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи як асар ва зиёда аз 60 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ аст.

Ас.: Распространённость нарушений осанки и искривлений позвоночника у мальчиков. Д., 1977; Электрофизиологическое исследование нисходящих телэнцефалоталамических связей у черепах // Мактаби Советӣ. Д., 1981; Электрофизиологическое исследование афферентной организации таламусаящериц // Мактаби Советӣ. Д., 1982.

ИДИБЕКОВ Насрин Идибекович (тав. 15. 09. 1928, д. Гишхони н. Ванҷ, ваф. 1997, ш. Душанбе), файласуфи тоҷик, номзоди илмҳои фалсафа (1984). Соли 1956 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1956–1958 мудири қисми илмии мактаби миёнаи ба номи В. И. Ленини н. Ванҷ, 1959–1960 директори хонаи бачагони ноҳияи Ванҷ, 1960–1962 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи ба номи В. И. Ленини ноҳия Ванҷ, 1962–1963 мудири қисми илмии мактаб-интернати касалиҳои полимелитии ҷумҳуриявӣ дар д. Қипчоқи н. Ҳисор, 1963–1966 мудири кабинет ва муаллими кафедраи фалсафаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1966–1986 дар кафедраи фалсафаи Донишқадаи хоҷагии кишлоқи Тоҷикистон ва Донишқадаи тиббии Тоҷикистон фаъолият кардааст. Ҳамзамон солҳои 1972–1976 дар аспирантураи назди шуъбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон таҳсил намудааст. Солҳои 1987–1997 муаллими кафедраи фалсафаи ДДОТ

ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи якчанд асару мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад, ки дар онҳо атрофи масъалаҳои таърихи фалсафа ва фалсафаи иҷтимоӣ корҳои илмиву тадқиқотӣ бурдааст.

Ас.: Шуури чамбиятӣ ва соҳти он. Д., 1997; Фалсафа (китоби дарсӣ). Д., 1997; Насириддини Тусӣ дар бораи алокаи ахлоқ ва ихтиёр // Мактаби Советӣ, №8, 1977; Общественно-политическое учение Насириддина Туси // Известия АН РТ, №4, 1998.

ИЗЗАТОВ Қаҳрамон Илҳомович (10. 06. 1976, шаҳраки Гаровутии н. Колхозобод), омӯзгори фанни иқтисод. Хатмкардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1998), Фаъолиятро дар Донишкадаи андоз ва ҳуқуқ соли 2000 ба ҳайси муаллими коромӯзи кафедраи «Менечмент ва маркетинг» оғоз намуда, ҳамзамон соли 2000 ба шӯъбаи ғоибонаи донишкадаи зикршуда дохил шуда, соли 2004 онро хатм намудааст. Солҳои 2001-2011 дар вазифаҳои ассисент, муаллими калони кафедраи «Менечмент ва маркетинг», муовини мудири шӯъбаи кор бо ҷавонон, муовини декани факултаи таҳсилоти ғоибона, муовини декани факултаи «Иқтисодиёт ва молия» оид ба таълим ва сифати таҳсилот кор кардааст. Ичунин дар вазифаҳои муаллими калони кафедраи «Идораи давлатӣ ва маҳаллӣ», муаллими калони кафедраи «Менечменти иноватсионӣ»-и Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон кор карда, солҳои 2011-2013 дар вазифаи мудири кафедраи «Назарияи иқтисодӣ»-и ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият намудааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Мукамалгардонии системаи дастгирии соҳаи кишоварзӣ дар шароити иқтисоди бозоргонӣ» (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) ҳимоя намудааст (2011).

Аз соли 2013 оло дар Донишкадаи омӯзгории н. Рашт ба ҳайси мудири кафедраи ҷомеашиносӣ фаъолият менамояд.

Ас.: Проблеми развития сельско хозяйственного бизнеса. Д., 2008; Государственное регулирование аграрного сектора и продовольственной безопасности. Д., 2009; Эффективность государственного регулирования и поддержки сельского хозяйства Таджикистан в рыночных условиях. Д., 2010.

ИКРОМОВА Фатҳия (тав. 16. 03. 1933, ш. Бухоро), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1971), профессор (1990). Солҳои 1950–1952 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории занонаи ш. Душанбе, 1953–1958 дар факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1958–1963 муаллими синфҳои ибтидоӣ, муаллими забон ва адабиёти тоҷики мактаби миёнаи № 7 ш. Душанбе, 1963–1968 мудири кабинети мактабҳои ибтидоии Донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони ҷумҳурӣ, 1968–1971 аспирант, 1971–1973 муаллими калон, 1973–1979 мудири кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ, 1979–1990 дотсенти

кафедраи номбурдаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1990 то ба имрӯз профессори кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи 20 дастуру воситаҳои таълимӣ, барномаҳо ва китобҳои дарсӣ, инчунин, 100 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва оммавӣ аст. Оид ба инкишофи нутқи хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар дарси хониш, методикаи таълими забони тоҷикӣ дар синфҳои ибтидоӣ ва дигар масъалаҳои муҳими соҳа кори илмӣ бурдааст. Муддати зиёда аз 20 сол аъзои Шурои илмию методии Вазорати маорифи ИҶШС буд. Айнӣ ҳол раиси Комиссияи ҷумҳуриявии Ҳамоҳангсозии таълими ибтидоӣ, раиси Комиссияи озмун оид ба «Алифбо»-и Вазорати маорифи Тоҷикистон, аъзои анҷумани олимаҳои Тоҷикистон мебошад. Дар конференсияҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ (шаҳрҳои Москва, Ленинград, Киев, Минск, Тошкент, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо унвони фахрии «Корманди шоистаи маорифи Тоҷикистон» (1998), медали «Барои меҳнати шоён» (1964), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1970) ва чандин ифтихорномаҳо сарфароз гардидааст.

Ас.: Супоришҳои таълимӣ оид ба хониш ва инкишофи нутқ (ҳаммуаллиф). Д., 1982; Зебо ватани мо (Хрестоматия доир ба хониши беруназсинфӣ барои синфҳои ибтидоӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1983; Китоби хониш (Барои синфи 1-уми таҷрибавӣ). Д., 1984; Китоби хониш (Барои синфи 2). Д., 1987; Забони тоҷикӣ (Барои синфи 2, ҳаммуаллиф). Д., 1988–1993; Забони модарӣ. Маводи таълимии озмоишӣ дар синфи 2 (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Забони модарӣ (Барои синфи 2, ҳаммуаллиф), Самара, 2000; Дарсҳои хониш ва инкишофи нутқ дар синфҳои якум. Д., 1971; Материалҳои дидактикӣ оид ба таълими савод. Д., 1986; Инкишофи нутқи алоқаманд дар дарсҳои хониш дар синфи якум. Д., 1986; Дарсҳои хониш ва инкишофи нутқ дар синфҳои дуум. Д., 1987.

ИҚТИСОДИЁТ ВА ИДОРАКУНИИ МАОРИФ, Факултет

Факултети иқтисодиёт ва идоракунии маориф соли 1994 ҳамчун шуъбаи иқтисодиёти факултети математика таъсис дода шуда буд, ки аввалин мудираш Сафаров М. солҳои 1994-1995 ва баъдан Зайниддинов Ҳ. то соли 2000-ум. Аз соли 2000-ум то соли 2009 мудирии ин шуъбаи навтаъсисро н.и.и., дотсент Насимов А. ба уҳда дошт. Соли 2009-ум ин шуъба аз факултети математика ҷудо шуда, ҳамчун факултети мустақил бо номи «Иқтисодиёт ва идоракунии маориф» эълон шуд. Ва аввалин декани ин факултети ҷавон н.и.и., дотсент Насимов А. Н. таъин шуд. То таъсисёби танҳо як гурӯҳ рӯзона ва як гурӯҳ ғоибона қабул мекард аз соли таъсисёби аз рӯйи се ихтисос менечменти молиявӣ, баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит дар маориф ва таълими касбӣ (иқтисодиёт ва идоракунии довталабонро қабул мекунад. Дар шуъбаи ғоибона бошад аз рӯйи ду ихтисос менечменти молиявӣ ва баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит дар маориф довталабонро қабул мекунад. Аз аввали таъсисёби ҳамчун шуъба дар як гурӯҳ 25 донишҷӯ дар шуъбаи рӯзона ва 20 донишҷӯ дар шуъбаи ғоибона дошту халос, ки ба онҳо 7 нафар устодон дарс мехонданд. Аз давраи ташкилшавӣ то имрӯз устодон Насимов А. Н., Шарифов З. Р., А. Рауфӣ, Азизов Ш. С., Бегов А., Оймуҳаммадов Г., Ашуров Ғ. ва дигарон

дар факултет фаъолият доранд. Аз аввали таъсиёби устодони зерин: Насимов А., Гурезов С., Ҷўраев А., Исроилов И., Шарифова Ф. Д., Убайдов С., Сияхаков С. дар факултет вазифаи деканиро иҷро кардаанд.

Аз соли 2019 вазифаи декани факултетро номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Зиёев Бунёд Сайбурҳонҷонович ба уҳда дошта, ҳоло дар 3 кафедраи факултет беш аз 30 нафар устодон: аз ҷумла 4 нафар доктори илм, профессор, 10 нафар номзади илм, 15 нафар омӯзгори калон ва боқимонда ассистентону кормандони техникӣ фаъолият доранд. Дар шӯбаи рӯзонаи факултет 278 нафар ва дар шӯбаи ғоибона зиёда аз 375 нафар донишҷӯ ва дар магистратура 15 нафар магистр, дар шӯбаи аспирантура 5 нафар ва аз рӯи доктор аз рӯи ихтисос PhD 8- нафар таҳсил менамоянд.

Факултети иқтисодиёт ва идоракунии маориф дар айни замон яке аз марказҳои таълимию методӣ, илмӣ ва боргоҳи тайёр намудани мутахассисони самти иқтисодии соҳаи маориф дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ба шумор меравад. Донишҷӯёни факултет дар се шӯба ба таҳсил фаро гирифта шудаанд: рӯзона ва ғоибона ва фосилавӣ. Ҳамзамон дар шӯбаҳои рӯзона ва ғоибонаи факултет донишҷӯёни хориҷӣ аз Ҷумҳуриҳои Узбекистон, Туркменистон таҳсил мекунанд. Айни ҳол дар шӯбаи рӯзона, ғоибона ва фосилавии факултет 715 нафар донишҷӯён таҳсил мекунанд.

ИҚТИСОДИЁТ ВА ИДОРАКУНИЙ, кафедра

Кафедраи иқтисодиёт ва идоракунии яке аз нахустин кафедраҳои факултет ба ҳисоб рафта, дар тӯли фаъолияти худ беҳтарин мутахассисони соҳаи иқтисодиёти маорифро тарбия намудааст. Мудири аввалини ин кафедра номзади илми иқтисодӣ А. Насимов буд. Соли 2010 муалими калон Бегов А. О., аз соли 2012 номзади илми иқтисодӣ, дотсент А. Акбаров, аз соли 2013 то соли 2014 ва аз соли 2014 то 2015 н.и.и Шарипова. Ф. Д., солҳои 2015-2016 и. в. мудирии кафедраро номзади илми иқтисод дотсент А. Акбаров бар уҳда доштанд. Ҳоло вазифаи мудири кафедраро номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Ғафорова Ҷ. Ғ бар дӯш дорад.

Яке аз вазифаҳои муҳимтарини кафедра ин тайёр намудани мутахассисони дорои дониши баланд ба шумор меравад ва ҳар як устоди кафедра кӯшиш менамояд бо донишу қавии худ талаботи донишҷӯёнро қонеъ гардонад. Оид ба тартиб додани барномаҳои таълимӣ низ аз тарафи устодон корҳои зиёде ба сомон расонида шудаанд. Дар кафедра маҳфили муҳоҷисавии илмию назарявии «Менечери ҷавон» зери роҳбари ассистент Гулбекова С. фаъолият мекунад.

Дар кафедра 6 нафар аспирант ва 15 нафар магистр кору фаъолият мекунанд.

ИЛЯШЕНКО Лидия Яковлена (тав. 15. 02. 1932, ш. Каменский вилояти Ростов, ваф. 10. 05. 1995), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1966), дотсент (1967). Солҳои 1933–1994 дар Тоҷикистон зиндагӣ кардааст. Солҳои 1948–1953 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намуда, онро бо ихтисоси биолог хатм намудааст. Фаъолияти кории худро ҳамчун энтомолог дар Маркази ҷумҳуриявии зидди табларза оғоз намудааст. Солҳои 1954–1967 дар шӯъбаи паразитологияи Институти эпидемиология ва гигиенаи ш. Душанбе кор кардааст. Солҳои 1967–1994 дотсенти кафедраи зоологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Ҳамчунон солҳои тўлонӣ ба ҳайси муовини ташкилоти ҳизбии факултети биология ва муовини декан оид ба тарбия кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмию методӣ, аз ҷумла «Тарбияи экологии донишҷӯён дар донишкадаи омӯзгорӣ» (1984), «Медицинская паразитология и паразитарных болезней» (1961), «Влияние обработок хлорофоса на состояние популяции комнатной мухи» (1962) мебошад. Дар тадқиқотҳои илмии худ муфтиҳҳои касалиовари инсон ва роҳҳои мубориза ба муқобили онҳоро баррасӣ намудааст.

ИМАТЗОДА Лутфия Махмадулло (тав. 08. 10. 1966, Душанбе), доктори илмҳои педагогӣ (2014), профессор (2020). Хатмкардаи шӯъбаи педагогика ва психологияи факултаи педагогикаи Институти давлатии педагогии Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айнӣ) (с. 1987). Фаъолияти меҳнатиаш: с-ҳои 1987–1988 лаборанти калон, 1988–1993 ассистенти кафедраи психологияи Университети давлатии Тоҷикистон. С-ҳои 1993–2012 дар вазифаҳои ходими илмии лабораторияи тарбияи томақтабӣ ва таълими ибтидоӣ, мудири ҳамин лаборатория, мудири шӯъбаи омӯзиши таълиму тарбия дар муассисаҳои томақтабӣ ва синфҳои ибтидоии Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи Тоҷикистон, с-ҳои 2012–2014 муовини директор оид ба илми ҳамин муассиса. Соли 2014–2017 вазифаи сармутахассиси раёсати таҳсилоти томақтабӣ ва миёнаи умумии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 2017–2020 дар вазифаи мудири кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намуда, аз моҳи феврالی соли 2020 директори Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи ба номи Абдурахмон Ҷомӣ таъин гардидааст. Дар мавзӯи «Асосҳои назариявии бароҳмонии раванди муттасили дар таҳсилоти кӯдакони синни калони томақтабӣ ва ибтидоӣ дар ҷанбаи инкишофи нутқӣ» (2014) рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2012), дорандаи Медали «Хизмати шоиста» (2021).

ИМОМБЕРДИЕВА Саломат Менгликуловна (тав. 13. 04. 1966, д. Шахмати н. Панч), муаллими забон ва адабиёт. Солҳои 1983–1987 дар шуъбаи забон ва адабиёти узбеки факултети тариху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров таҳсил намудааст. Солҳои 1987–1991 муаллими мактаби миёнаи № 11 н. Панч, 1991–1997 ҷонишини директори мактаби миёнаи номбурда оид ба таълим, 1997–1998 ассистенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1998–2000 ҳамчун муаллими фанни забон ва адабиёти узбек дар мактабҳои миёнаи н. Панч кор кардааст. Аз соли 2000 инҷониб муаллими калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик мебошад. Оид ба таълими синтаксис ва аломатҳои китобат дар синфҳои V-и узбекӣ кори илмӣ мебарад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва дастурҳои таълимиву методӣ аст.

Ас.: Она тили (китоби дарсӣ барои синфи V-и узбекӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2006; Забони давлатӣ (тоҷикӣ) (китоби дарсӣ барои синфи VIII). Д., 2009; Диктантлар тўплами (барои синфҳои 5-11). Д., 2012; Маводи таълимӣ аз практикуми забони тоҷикӣ. Д., 2018.

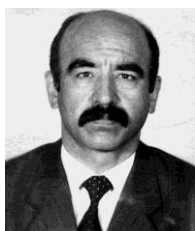
ИМОМОВ Абдулло Асадуллоевич (тав. 21. 05. 1970, д. Ситораи сурхи н. Куйбишев (имрӯза Абдурахмони Ҷомӣ), географ, солҳои 1987 – 1993 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намуда, онро бо ихтисоси география хатм кардааст. Солҳои 1988 - 1989 дар сафҳои Артиши Шӯравӣ хизмат кардааст. Давоми солҳои 1993 – 2006 ба ҳайси роҳбари ташкилоти наврасон ва ҷавонон, муаллими фанни география, биологияи мактаби миёнаи №16-и н. А. Ҷомӣ ва мактабҳои миёнаи №3 ва №5-и ш. Роғун кор кардааст. Соли 2004 категорияи олии омӯзгорир ба даст овардааст. Аз соли 2006 то ин ҷониб ҳамчун муаллим, муаллими калони кафедраи географияи умумӣ (географияи табиӣ)- и факултети география кор мекунад. Ҳамчунин, дар ин давом соли 2008 ба ҳайси раиси Шурои кураторони Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ фаъолият кардааст. Муаллифи чандин мақолаҳои илмӣ, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои методиву таълимӣ. Соли 2021 дар мавзӯи “Хусусиятҳои ташаккулёбӣ, инкишоф ва фаъолияти ҳавзҳо дар шароити Ҷанубу Ғарбии Тоҷикистон рисолаи номзадӣ ҳимоя кардааст.

Ас.: Материк ва укёнусҳо (қисми 1-2). Д., 2015-2016; Географияи хок бо асосҳои хокшиносӣ. Д., 2018; География (материкҳо ва укёнусҳо. (китоби дарсӣ барои синфи 7-ум). Д., 2020.

ИМОНОВ Мирмаҳмад (тав. 10. 02. 1969, н. Дарвоз), муаллими фанни зоология, номзади илмҳои биология (2021). Солҳои 1989–1995 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев таҳсил намудааст. Солҳои 1995–1996 ассистенти кафедраи зоологияи донишгоҳи номбурда, 1996–1997 коромӯзи кафедраи зоологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Солҳои 1998–2003 ҳамчун ассистенти кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи Қ. Қўраев фаъолият кардааст. Солҳои 2004–2006 дар аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Аз соли 2005 то имрӯз муаллими калони кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 15 асару мақолаи илмию методӣ аст. Дар қорҳои илмиаш масъалаҳои биология ва экологияи зараррасонҳои зироатҳои пахта, картошка ва роҳҳои мубориза ба муқобили онҳоро баррасӣ кардааст.

Ас.: Зоологияи бесутунмӯҳра (ҳаммуаллиф). Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олии, қисми 1 ва 2. Д., 2010; О колорадском жуке в Таджикистане // Сб. Актуальные проблемы агропромышленного комплекса Республики Таджикистан. Д., 2004; Асосҳои таҳқиқоти илмӣ аз фанни энтомология (дастури методӣ). Д., 2020.

ИНОЯТ Насриддин (15. 02. 1946 дар д. Пасурхӣи н. Бойсуни вилояти Сурхондарё, ваф. 1. 08. 2010, ш. Душанбе). Пас аз хатми мактаби миёнаи деҳа донишомӯзи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанбе гардида, соли 1967 факултаи забон ва адабиёти донишгоҳи номбурдаро ба поён расондааст. Сипас дар Кумитаи радио ва телевизиони ҷумҳурӣ ба қор пардохта, то соли 1991 аз дараҷаи муҳаррири хурд то сармуҳаррири идораи барномаҳои адабӣ расидааст. Аз соли 1991 то охири умраш сармутахассиси раёсати фарҳанги Вазорати фарҳанги ҷумҳурӣ будааст.

Фаъолияти адабиаш аз солҳои 70-ум оғоз ёфта, дар ҳамин давра аввалин очеркҳои дар маҷаллаҳои «Садои Шарқ», «Помир» ва маҷмуаҳои дастҷамъӣ ба қор расидаанд.

Муаллифи китобҳои «Меҳр» (1983), «Насими дашт» (1984), «Тулӯи нав» (1986), «Як рӯзу ҳама рӯз» (1987), «Водии Вахш» (1988), «Баҳори умр» (1989), «Мероси бобой» (1992), «Дардҳои гиреҳхӯрда» (2004), «Ҳама захмам аз суха наст» (2004), «Як баҳору бисту панҷ соли дигар» (2004), романи ҳуҷҷатии «Саъди падар» буда, дар соҳаи драматургия ҳам қувва озмудааст.

Дар ҳазинаи радио ва телевизион чандин спектклҳои дар асоси пӯсаҳои муаллифони гуногунтаҳиякардааш маҳфузанд, ки «Як рӯзи хазонрез» аз қабилҳои онҳо буда, дар Озмуни умумииттифоқӣ сазовори дипломи дараҷаи аввал гардидааст.

Асарҳои драмавияш «Қотили қонҳо», «Гаравгон», «Фочиаи домангир», «Оташи қонзӯз», «Бечора модар», «Марги ду тан», «Ҳас каму қаҳон пок», «Номуси хуросонӣ» ва ғ. дар театрҳои халқии Ҳисор,

Турсунзода, Фархор, Файзобод, Тавилдара, Рӯшон, Ишкошим ва ғ. сахнави ва сазовори чоизаҳо гаштаанд.

Барои кӯдакон афсонаҳо навиштааст, ки дар китохоняш «Зоғи сиёҳ» (1990) ва «Чашмаи ҷоду» (1998), нашр шудаанд. Намунаҳое аз офаридаҳояш ба забонҳои русиву узбекӣ тарҷума ва чоп шудаанд.

Ходими шоистаи фарҳанги Тоҷикистон. Бо медали «Барои меҳнати шуҷоатнок» ва Ифтихорномаи Президиуми Шурои олии Узбекистон мукофотонида шудааст.

Аз соли 1986 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон буд.

ИНФОРМАТИКА ВА МАТЕМАТИКАИ АМАЛӢ, кафедра.

Кафедра дар заминаи кафедраҳои алгебра ва математикаи ҳисоббарорӣ соли 1976 бо номи кафедраи методикаи ҳисоббарорӣ таъсис ёфтааст. Баробари таъсисёбии кафедра мудирии онро дотсент Ҷӯраев М. ба уҳда дошт. Дар давоми мавҷудияти кафедра вазифаи мудирии онро дотсентон Раҷабов Б., Ҷӯраев М., Ҳамидов Б., Каримзода Ҳ. ба уҳда доштанд. Ҳоло бошад, вазифаи мудирии кафедра дотсент Ҳамидов Б. адо менамояд. Бо дарназардошти дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ ҷорӣ намудани фанҳои информатика ва технологияҳои информатсионӣ соли 2006 ба кафедра номи кафедраи информатика ва математикаи амалӣ дода шуд. Имрӯз дар кафедра дотсентон Ҳамидов Б., Каримзода Ҳ., омӯзгорони калон Аҳмадов А., Тошпулатова Ф., Муртазов О., Собиров А., Раҷабова Х., Муҳитдинова С., Раҳмонов И., Латипов С. ва ассистентон Ҳасанов Ф., Абдурахмонов Ю., Ҳамидов Ш., Мавлонова Х., Ҷӯраева Н., Назаров А. фаъолият мекунанд. Дар назди кафедра ду озмоишгоҳ бо 120 компютери фардӣ муосир ҷиҳозонида шудаанд, ки донишҷӯёни ҳама факултетҳои донишгоҳ аз онҳо васеъ истифода менамоянд.

Аъзоёни кафедра баҳри баланд бардоштани дониши компютери хонандагони мактабҳои таҳсилоти умумӣ кӯшиш ба харҷ медиҳанд, ки муаллимони ояндаи информатикаро бо донишҳои муосири компютерӣ мусаллаҳ намоянд.

Корҳои илмӣ устодон Ҷӯраев М., Ҳамидов Б., Узоқов Р., Каримзода Ҳ. ва дигарон дар истехсолот татбиқи худро ёфтаанд. Дар мурағаб намудани барномаҳои мактабӣ фаъолон ширкат варзидани устодон имкон дод, ки барномаҳои мактабии информатика вобаста ба талаботҳои мавҷуда таҳия гарданд.

Устодони кафедра оид ба асосҳои назариявии информатика, низоми таълимию методии рушди технологияи информатсионӣ, тарҳрезии илмӣ моделҳо ва татбиқи онҳо дар ҷабҳаҳои мухталифи илм ва истехсолот корҳои илмӣ бурда истодаанд. То ба имрӯз устодони кафедра як қатор корҳои илмию методиро ба нашр расонидаанд, ки «Нишондодҳои методӣ аз математикаи олий» қ. 1. (2006), «Нишондодҳои методӣ аз математикаи олий» қ. 2. (2007), «Нишондодҳои методӣ аз математикаи олий» қ. 3. (2008),

«Нишондодҳои методӣ аз математикаи олий» қ. 4. (2008), «Қорҳои лабораторӣ аз информатика» (1–2007, 2–2008, 3–2010), «Қорҳои мустақилона аз математика» (2010) аз ҷумлаи онҳоянд.

ИОШИХЕС Пётр Филипович (тав. 3. 5. 1928, ш. Умани вилояти Черкасс, ваф. 1983), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1970), дотсент (1974). Соли 1950 факултети таърихи Донишкадаи омӯзгории ш. Куйбишевро бо дипломи аъло ва соли 1960 факултети иқтисодии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1951–1953 хидмати артиши шуравӣ, 1953–1960 муаллими таърихи мактаби миёнаи №3 ш. Душанбе, 1960–1962 мудирӣ кабинет, 1962–1965 муаллим ва 1965–1968 муаллими калони кафедраи иқтисоди сиёсии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1970–197 хамчун муаллими иқтисоди сиёсии кафедраи марксизм-ленинизмӣ мактаби олии ҳарбии ш. Киев, 1971–1972 муаллими калон, 1972–1974 иҷроқунанадаи вазифаи дотсенти кафедра, 1974–1983 дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко қор кардааст. Муаллифи зиёда аз 60 қори илмӣ, илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Вазорати маълумоти ИҶШС ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қадр қарда шудааст.

ИРОНОВА Сафина Шириншоевна (тав. 22. 04. 1971, д. Дуршери н. Ванҷ), муаллими физиология, номзади илмҳои биология (2021). Хатмқардаи ДМТ, факултаи биология, ихтисоси биологӣ – химия (1994). Қар донишгоҳи зикрқардида ба сифати ходими қурди илмӣ ба фаъолият шуруъ намуда, соли 1995 ба аспирантура дохил гашт, қар қодаи «физиологияи одаму ҳайвон» тадқиқоти илмӣ бурдааст. Аз соли 2005 қар кафедраи анатомия ва физиологияи ДДОТ ба номи Садриддин Айни ба фаъолият оғоз қарда, ҳоло мудирӣ кафедраи физиологияи синусолий ва мудофияии шаҳрқандӣ аст. Равияи тадқиқоти илмиаш физиологияи одаму ҳайвон мебошад. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаи илмӣ, илмӣ-тадқиқотӣ ва оммавӣ аст, қи қар нашрияҳои гуногуни Ҷумҳуриявӣ ва берун аз он ба таъ расидаанд.

Ас.: Участие фронтальной области коры мозга қрис в условнорефлексионном виборе разнокачественной пици // Материали 53-й годичной научно-практической конференции ТГМУ, 3 окт. 2005; Условно-рефлекторные механизми вибора пици в условиях жажди // Научные труды II-го съезда физиологов СНГ, 2008; Водно-солевой обмен при изменении биоэлектрической активности гипоталамуса и сенсомоторной коры в условиях

ИСКАНДАРОВ Баходур Искандарович (тав. 12. 04. 1912, д. Сочарви н. Шугнон, ваф. 2004, ш. Душанбе), муаррихи советии тоҷик, академики АИ ҶШС Тоҷикистон (1973), доктори илмҳои таърих (1961), профессор (1966). Соли 1930 Дорулмуаллимини тоҷикии ш. Тошкент ва соли 1936 Донишкадаи таърих, фалсафа ва забоншиносии ш. Ленинградро хатм кардааст. Солҳои 1936–1940 муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод буд. Солҳои 1941–1947 дар

сафҳои артиши шуравӣ хизмат намуда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок кардааст. Солҳои 1950–1962 ба ҳайси корманди илмӣ ва аз соли 1962–1987 директори Институти таърихи ба номи Аҳмади Дониши АИ ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Дар солҳои баъдичангӣ ӯ ба сифати профессор дар кафедраи таърихи ИҶШС-и донишкадаи омӯзгории пойтахт фаъолият намудааст. Мавзуи асосии тадқиқоти илмии ӯ таърих сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии Бухорои Шарқӣ ва Помир дар нимаи дуими асри XIX ва ибтидои асри XX буд. Муаллифи зиёда аз 90 асари илмӣ, аз ҷумла «Таърихи халқи тоҷик» (М., 1963–1965) мебошад. Лауреати Мукофоти давлатии ҶШС Тоҷикистон бо Ҳиндустон (1962) ва дорандаи унвони «Ходими хизматнишондодаи илми РСС Тоҷикистон» (1967) мебошад. Бо орденҳои «Ситораи Сурх», «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи 1, «Байрақи Сурхи Меҳнат», нишони «За вклад в дело дружбы» ва Ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: О некоторых изменениях в экономике Восточной Бухари на рубеже XIX–XX вв. Сталинабад, 1958; Из истории Бухарского эмирата. М., 1958; Восточная Бухара и Памир в период присоединения Средней Азии к России. Сталинабад., 1960; Восточная Бухара и Памир во второй половине XIX в., ч. 1–2. Д., 1962–1963; Гиндукуш во второй половине XIX в., М., 1968; Бухара в 1919–1920 гг.. Д., 1970; Восточная Бухара и Памир в период присоединения Средней Азии к России. Д.; 1963; Социально-экономические аспекты истории памирских княжеств. Д., 1983; Средняя Азия и Индия. Д., 1993; История Памира. Хорог., 1995; Из истории проникновения капиталистических отношений в экономику дореволюционного Таджикистана. Д., 1976; Из прошлого Таджикистана. Д., 1974; Бухара (1918–1920). Д., 1970.

ИСКАНДАРОВ Қосимшо (тав. 27. 08. 1953, д. Кеврони н. Қалъаи Хумб (ҳоло н. Дарвоз)-и ВМКБ), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (2004), профессор (2020). Хатмкардаи факултети таърихи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1979), муаллими Филиали дар шаҳри Қурғонтеппа будаи Донишкадаи омӯзгории шаҳри

Душанбе (1979-1981), тарҷумон дар Афғонистон (1981-1985). Солҳои 1985-1988 дар аспирантураи Институти шарқшиносии Академияи илмҳои Тоҷикистон ба таҳсил ва тадқиқоти илмӣ идома дода, соли 1989 рисолаи номзадиро дифоъ намудааст. Солҳои 1989-1993 корманди илмии

Институти шарқшиносии Академияи илмҳои Тоҷикистон, 1993-2000 ходими калони илмӣ, ходими пешбари илмӣ, мудирҳои сектори Осиёи Марказӣ ва Ҷанубии Институти иқтисодиёти ҷаҳонӣ ва муносибатҳои байналхалқии Академияи илмҳои ҚТ, 2000-2008 мудирҳои шуъбаи таърих ва таҳқиқи низоъҳои минтақавии Институти шарқшиносӣ ва мероси хаттии АМИТ, 2008-2014 директори Маркази тадқиқоти идоракунии давлатӣ ва хизмати давлатии Донишкадаи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз соли 2014 котиби илмии АМИТ. Аз соли 2017 инчониб ба сифати ҳамкор дар вазифаи профессори кафедраи таърихи умумии ДДОТ ба номи С. Айни ҷаҳонӣ фаъолият дорад. Дар конференсия ва симпозиумҳои илмӣ дар шаҳрҳои Москва, Киев, Остона, Алмаато, Боку, Бишкек, Деҳлӣ, Кобул, Мазори Шариф, Хирот, Техрон, Машҳад, Дубай, Берлин, Урумчӣ, Сочӣ ва ғайра бо маърузаҳои илмӣ суханронӣ намудааст. Саҳми Қ. Искандаров дар тайёр кардани кадрҳои илмӣ назаррас аст. Ӯ узви 2 Шурои диссертсионии ҚОА назди Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия Дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, раиси Шурои экспертии таърих ва бостоншиносии ҚОА назди Президенти Тоҷикистон буда, ҳамчунин аз соли 2006 то 2010 узви Шурои диссертсионии Институти шарқшиносии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қазоқистон низ будааст. Бо роҳбарии Қ. Искандаров 20 нафар унвонҷӯёни дараҷаҳои илмӣ аз Тоҷикистон, Афғонистон, Эрон ва Норвегия рисолаҳои диссертсионӣ дифоъ намуда, сазовори дараҷаи илмӣ гардидаанд.

Барои саҳми шоиста дар рушди илму маорифи Тоҷикистон бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон», «Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Раёсати хизмати давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, сарфароз гардидааст.

Ас.: Афғанистан сегодња. Справочник. Д., 1988. 234 с.; Молодежное движение в Афганистане (1945–1990 гг.). Д., 1992; Исследователь истории Хорасана. Д., 2001; Афганистан, талибан и организация террористических центров. Д., 2003; Политические партии и движения Афганистана во второй половине XX века (Монография). Д., 2004; Луч города солнца (научно-популярная книга о прошлом и настоящем Балхе). Д., 2009; Афганистан в начале XXI в. (Монография) Д., 2010; Диалог государства и религии в Таджикистане (Монография). Д., 2010.

ИСКАНДАРОВА Роза Исмаиловна (тав. 14. 03. 1934, н. Яккабоғи ҶШС Узбекистон), номзади илмҳои педагогӣ, дотсент. Соли 1957 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёнаро хатм кардааст. Солҳои 1958–1959 мудирҳои кабинети Пажуҳишгоҳи илмҳои педагогии Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1959 ходими хурди илмии пажуҳишгоҳи мазкур буд. Солҳои 1959–1960 дар аспирантураи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод таҳсил кардааст. Солҳои 1960–1961 мудирҳои боғчаи кӯдакони №5 ш. Сталинобод, 1961–1962 коркунандаи хурди илмии Пажуҳишгоҳи илмҳои педагогии Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1962–1964 аспиранти

кафедраи педагогикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1964–1969 муаллим, муаллими калони кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1972 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ба ҳайси дотсенти кафедраи педагогика, солҳои 1976–1980 мудирӣ кафедраи педагогикаи Донишкадаи варзиши ш. Душанбе кор кардааст. Солҳои 1980–1994 мудирӣ кафедраи педагогикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ мебошад. Бо нишонҳои сарисинагии «Аълоҷии мактаби олии ИҶШС» ва «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Исломов Субҳон (тав. 0501. 1951, д. Артуҷи н. Панҷакент, ваф. 23. 02. 2008, ш. Душанбе), педагоги тоҷик, номзоди илмҳои педагогӣ (1987). Солҳои 1969-1974 дар факултети физикаю математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1974-1978 лаборанти кафедраи физикаи умумидонишкадаи номбурда, 1978-1979 таҷрибаомӯз муҳақиқи Институти тадқиқоти илмии «Пластмасси» ш. Москва, 1979-1980 мудирӣ лабораторияи кафедраи физикаи умумӣ, 1980-1981 ассистенти кафедраи методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ, 1981-1984 аспирант, 1985 муаллими кафедраи методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ, 1995 – 2007 мудирӣ кафедраи методикаи таълими технология ва соҳибкорӣ Донишгоҳи давлатии омӯғории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 90 кори илмӣ, илмию методӣ, 3 барномаи таълимӣ барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ, 9 дастури методӣ, китобҳои дарсии «Қасбу ҳунар» барои синфҳои 5-2 мактабҳои таҳсилоти умумӣ, 5 китоби дарсии «Қасбу ҳунар» (барои писарон) синфҳои 5, 6 ва 7, «Қасбу ҳунар» (барои духтарон) синфҳои 6-7 мебошад. Солҳои 2000-2004 вакили Маҷлиси вакилони халқиш. Душанбе буд. Бо ифтихорномаҳои донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз карда шудааст.

Ас. Профессионализм учителя общетехнических дисциплин и труда средней общеобразовательной школы. Д., 1983; Первокурснику о самостоятельной работе. Д., 1984; Слесарная обработка металлов Д., 1989; Хифзи меҳнат (тавсияҳои методӣ). Д., 1990; Қасбу ҳунар (барои синфҳои 5-9). Д., 2005; Технология (барои писарон, синфҳои 5-9). Д., 2006.

ИСЛОМОВ Юсуф Ахмедович (тав. 02. 03. 1928, ш. Бухоро, ваф. ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, номзоди илмҳои таърих (1964), дотсент (1974). Солҳои 1948–1952 дар факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1952–1953 лектори КМ ЛКСМ Тоҷикистон, 1953–1956 библиографи Китобхонаи миллии Тоҷикистон ба номи А. Фирдавсӣ, 1956–1959 лаборанти калони кафедраи марксизм-ленинизм

Донишкадаи политехникии Тоҷикистон, 1959–1962 корманди хурди илмии Институти таърихи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1962–1964 муаллими калони кафедраи марксизм-ленинизм Донишкадаи политехникии Тоҷикистон, 1964–1970 муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1970–1980 дотсент, муовини декани факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин оид ба таълим, 1980–1989 дотсенти кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии тиббии ш. Душанбе ба номи Абуали ибни Сино, 1989–1998 дотсенти кафедраи таърихи сиёсии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ аст. Оид ба таърихи ташкилбӣи комсомоли Тоҷикистон ва нақши он дар сохтмони сотсиализм кори илмӣ бурдааст. Бо ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

Ас.: Материалҳо оид ба таърихи комсомоли Тоҷикистон. Д., 1957; Комсомол Таджикистана и коллективизация сельского хозяйства. Д., 1959; Таърихи ташкилбӣи комсомоли Тоҷикистон. Д., 1960; Комсомол Таджикистана в борьбе за коллективизацию сельского хозяйства. Д., 1961; Организация и деятельность Коммунистического Союза. Д., 1962; Воспоминания бывших комсомольцев. Д., 1962; Комсомол Тоҷикистон дар сохтмони коммунизм. Д., 1963.

ИСЛОМОВА Чамила (тав. 14. 09. 1969, ш. Кулоб), н.и.ф. (2021), муаллими забони русӣ. Солҳои 1986–1992 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб ба номи А. Рӯдакӣ таҳсил кардааст. Солҳои 1992–2003 ассистенти кафедраи забони русии донишкадаи мазкур буд. Аз соли 2003 то ба имрӯз дар кафедраи забони муосири рус ҳамчун муаллими калон фаъолият дорад. Аз соли 2006 вазифаи муовини декани факултети забони русии донишгоҳ оид ба корҳои таълимро низ ба уҳда

дорад. Муаллифи 4 мақолаи илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои тарҷумаи асарҳои нависандагони рус дар Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Бо ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ мукофотонида шудааст.

ИСМАТУЛЛОЕВ Мирзо Раҷабалиевич (тав. 14. 03. 1963, н. Ҳамадонӣ, ваф. 29. 11. 2018, ш. Душанбе), адабиётшинос, номзади илми филология (2009). Солҳои 1978–1982 дар техникуми сохтмони ш. Душанбе таҳсил кардааст. Солҳои 1982–1984 хидмати артиши шуравӣ, 1986–1991 донишҷӯи факултети филологияи тоҷики Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб буд. Соли 1991 ҳамчун муаллими мактаби миёна, солҳои 2003–2005 ассистенти кафедраи забон ва адабиёти синфҳои

ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Солҳои 2005–2008 дар аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Аз соли 2008

муаллими калони кафедраи методикаи таълими синфҳои ибтидоии донишгоҳи омӯзгорӣ мебошад. Оид ба поэтикаи насри бачагонаи Пӯлод Толис кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва дастурҳои методӣ мебошад.

Ас.: Нигоҳе ба зиндагӣ ва осори Пӯлод Толис // Садои Шарқ, 2009, №8; Ибораҳои фразеологӣ дар насри бачагонаи Пӯлод Толис // Ахбороти АИ ҶТ (шуъбаи фанҳои ҷамъиятӣ). Д., 2008, №1.

ИСМАТУЛЛОЕВ Муҳаммадӣ Файзуллоевич (тав. тирамоҳи 1910, ш. Самарқанд, ваф. 1994, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, доктори илми филология (1971), профессор (1975). Соли 1939 Дорулмуаллимини тоҷикии ш. Тошкент ва соли 1944 Донишкадаи омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1941–1943 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1948–1950 дар вазифаи директори Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб, 1954–1957 директори

Институти тадқиқотӣ-илмӣ мактабҳои Тоҷикистон ва ҳамзамон муҳаррири маҷаллаи «Мақтаби советӣ» кор кардааст. Солҳои 1962–1974 ҳамчун мудири кафедраи забони тоҷикии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият дошт. Муаллифи якчанд корҳои илмиву тадқиқотӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои гуногуни синтаксиси забони тоҷикиро баррасӣ кардааст. Ӯ дар забоншиносии тоҷик мавқеи муҳим дорад. Доир ба методикаи таълими забони тоҷикӣ низ чанд тадқиқот дорад ва барои мактабҳои миёна ва олии барномаи фанни мазкурро таҳия намудааст. Дар мураттаб сохтан ва таълиф намудани китобҳои дарсии забони тоҷикӣ барои мактабҳои миёна ва донишкадаҳои олии бевосита иштирок намудааст. Барои хизматҳояш бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1981), якчанд медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Оид ба масъалаи сифати феълӣ дар забони адабии ҳозираи тоҷик, Сталинобод, 1954; Пурқунандаи бевосита дар забони адабии ҳозираи тоҷик. Д., 1961; Очеркҳои грамматикӣ оид ба ҳолшарҳкунандаҳо дар забони адабии ҳозираи тоҷик (ҳоли макону замон). Д., 1971; Очеркҳои грамматикӣ оид ба ҳолшарҳкунандаҳо дар забони адабии ҳозираи тоҷик (ҳоли тарзи амал ва миқдору дараҷа). Д., 1986; Букварӣ (барои синфҳои тоҷикӣ). Д., 1963; Педагог, олим ва инсонии комил. Д., 1988; Носирҷон Маъсумӣ (бо хуруфи форсӣ). Д., 1991.

ИСМОИЛОВ Асрор Давлатович (тав. 20. 06. 1985, д. Чашмасори н. Файзобод). Муаллими фанни таърих ва ҳуқуқ. Соли 2002 муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 34 н. Файзободро хатм кардааст. Солҳои 2002 – 2007 донишҷӯи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ буд. Солҳои 2005 – 2009 дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 59 н. Рӯдакӣ ҳамчун омӯзгори фанни таърих ва ҳуқуқ кор

кардааст. Аз соли 2009 ассистенти кафедраи методикаи таълими таърих ва

ҳуқуқи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни мебошад. Солҳои 2014 – 2018 аспиранти кафедраи таърихи халқи тоҷики факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни буд. Аз соли 2017 ҳамчун муаллими калони кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни фаъолият дорад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар мавзӯи «Бохтару Тахористон дар сарчашмаи Хитойи» тадқиқоти илмӣ анҷом додааст.

Ас.: Тахористон дар асрҳои VII – VIII. Д., 2014; Инкишоф додани сатҳи дониши хонандагон дар раванди омӯзиши таълими таърих. Д., 2015; Роҳҳои ташкил ва гузаронидани таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ (дастури таълимӣ барои донишҷӯёни факултети таърихи макотиби олии). Д., 2017. Истифодаи нақша ва чадвалҳо дар раванди таълими таърих. Д., 2018. Нақши таълими таърихи халқи тоҷик дар баланд бардоштани ҷаҳонбинии хонандагон. Д., 2019.

ИСМОИЛОВ Бахтиёр Абдуллоевич (тав. 08. 07. 1987, д. Насими Кӯҳсор, н. Рӯдакӣ), забоншинос, н.и.ф. Солҳои 2008-2012 (дараҷаи бакалавр), 2012-2014 (дараҷаи магистр), 2015-2018 (доктор аз рӯи ихтисос PhD) дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни таҳсил намудааст. Аз соли 2014 ҳамчун ассистенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Хусусиятҳои луғавӣ ва грамматикӣ вожагони иқтибосии тоҷикӣ дар осори Абдулло Қаҳҳор» рисолаи илмӣ дифоъ намудааст (2021).

Ас.: Роҳҳои иқтибосшавии калимаҳои тоҷикӣ ба забони узбекӣ. Д., 2016; Пасвандҳои серистеъмоли забони тоҷикӣ дар забони узбекӣ. Д., 2020; Пешвандҳои серистеъмоли забони тоҷикӣ дар забони узбекӣ. Д., 2020.

ИСМОИЛОВ Ёдгор Ҳофизович (тав. 17. 11. 1966, д. Рарзи н. Айни). Номзади илмҳои таърих (2019). Хатмкардаи факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айни (1992). Солҳои 1986 - 1988 дар сафи Қувваҳои мусаллаҳи Иттиҳоди Шуравӣ, дар давлати Афғонистон хизмати ҳарбиро адо намудааст. Фаъолиятро ба ҳайси омӯзгори фанни таърих ва ҳуқуқи омӯзишгоҳи № 58 –и шаҳри Душанбе (1992-1994), ассистенти кафедраи таърихи Ватан: давраи қадим, асрҳои миёна ва методикаи таълими таърих ва ҷомеашиносии ДДОТ ба номи Садриддин Айни (солҳои 1994 -1999), муаллими калони кафедраи ҳуқуқи ДДОТ ба номи Садриддин Айни (солҳои 1999-2014), муаллими калони кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи донишгоҳи мазкур (солҳои 2014-2017) идома додааст. Аз соли 2017 инҷониб дар Шуъбаи идоракунии сифати таҳсилот ва назорати электронӣ ба ҳайси сармутахасис таҳлилгар фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Фаъолияти илмӣ-таҳқиқотии АИ ИҶШС дар

Тоҷикистон (солҳои 1924-1941)» рисолаи номзадӣ ҳимоя намудааст. Барои хизматҳои шоён дар сафи қувваҳои мусаллаҳ ва тайёр намудани мутахассисон дар соҳаи омӯзгорӣ бо Грамотаи Шурои Олии СССР, медали ҷашни бахшида ба 70-солагии Қувваҳои мусаллаҳи Иттиҳоди Шуравӣ, медали «Сипоснома аз номи халқи афғон», нишони «Ҷанговар - интернационалист», Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Саҳми академик Аҳрор Мухторов дар ташаккул ва инкишофи катибашиносӣ дар Тоҷикистон (монография). Д., 2014., Катибаҳо гувоҳномаи таърих (монография). Д., 2018.

ИСМОИЛОВ Исроил Исмоилович (тав. 14. 06. 1925, д. Ғарибаки н. Панҷакент, ваф. 01. 06. 2010, ш. Душанбе), педагоги маъруфи тоҷик, номзоди илмҳои педагогӣ (1968), профессор, Корманди шоистаи Тоҷикистон, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Солҳои 1937–1943 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Панҷакент таҳсил карда, онро бо баҳои аъло хатм кардааст. Солҳои 1943–1945 ҳамчун муаллими мактаби миёна, мудири қисми таълимии мактаб, табелчӣ ва

котиби ташкилоти комсомолии колхозии «1-май»-и н. Панҷакент кор кардааст. Соли 1945 вазифаи котиби якуми кумитаи комсомоли н. Панҷакентро ба уҳда дошт. Соли 1945 вакили анҷумани VI-уми комсомоли Тоҷикистон интихоб шуда, ин ваколатро дар анҷуманҳои VIII, IX ва X-и комсомолии Тоҷикистон идома медиҳад. Солҳои 1947–1949 шунавандаи мактаби марказии комсомолии назди КМ ВЛКСМ буд. Солҳои 1949–1953 дар вазифаи муовини мудири шуъбаи мактабҳо ва пионерони КМ ИЛК-и Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1953–1954 вазифаи инспектори шуъбаи маорифи ш. Сталинобод, 1954–1956 раиси Иттифоқҳои касабаи коркунони маорифи ш. Сталинобод, мудири шуъбаи маорифи н. марказии ш. Сталинобод, муовини раиси комичроияи н. Душанбе (ҳоло И. Сомонӣ), мудири шуъбаи маорифи н. Душанберо ба уҳда дошт. Соли 1955 чун экстренат Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Ғ. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1957–1960 дар аспирантураи донишкадаи номбурда таҳсил намудааст. Солҳои 1960–1972 ҳамчун муаллими калон, 1972–1993 дотсент ва аз соли 1993 профессори кафедраи педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Ӯ, инчунин, дар вазифаи мудири кафедраи назария ва услуби корҳои комсомолӣ ва пионерӣ, муовини ректори донишкадаи омӯзгори оид ба шуъбаи шабона кор кардааст. Муаллифи 53 номгӯи китобҳои гуногунҳаҷм ва зиёда аз 400 мақолаи илмиву оммавӣ мебошад. Барои хизматҳояш бо 66 мукофотҳо сарфароз шудааст, ки 10-тои он давлатӣ мебошанд. Бо ифтихорномаҳои фахрии Юнеско, нишонҳои «Аълочии маорифи Тоҷикистон», «Аълочии мактабҳои

олии ИҶШС» кадрдонӣ карда шудааст. Соли 1985 ҳамчун иштирокчии Чанги Бузурги Ватанӣ дар назди Байрақи Ғалаба дар ш. Москва расм гирифтааст.

Ас.: Пионери Таджикистана 30-х годов. Д., 1967; Комсомол ва мактаб. Д., 1973; Пионерия Таджикистана. Д., 1985; Дастур оиди Панҷикенти қадим. Д., 1994; Ғарибаки ман. Д., 2006; Саргузашти сагираи ғарибакӣ. Д., 2007; Саргузашти суғдидухтар. Д., 2006; Баъзе ақидаҳои фалсафӣ ва тарбиявии дини Исломи. Д., 2006.

ИСМОИЛОВ Шамсулло (тав. 17. 06. 1947, д. Яхчи н. Нуробод, ваф. 20. 03. 2021, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, доктори илми филология (1999), профессор (2002). Солҳои 1963–1966 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории н. Ғарм, 1966–1970 дар факултети филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Ғ. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1970–1971 ҳамчун лаборанти кафедраи забон ва адабиёти донишкадаи номбурда кор кардааст. Солҳои

1971–1972 хидмати артиши шуравӣ, 1973–1975 аспиранти кафедраи забони тоҷикӣ, 1975–1979 ассистенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик, 1979–1989 муаллими калон ва дотсенти кафедраи забони тоҷикии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1989–2006 ба ҳайси мудири кафедраи забони тоҷикӣ, 2007–2010 мудири кафедраи забони тоҷикии байнифакултетии ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Солҳои 2008–2010 мудири кафедраи забони тоҷикии ДДЗТ ба номи С. Улуғзода, 2010–2013 мудири кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айни буд. Аз соли 2015–2016 мудири кафедраи забони тоҷикии ДДЗТ ба номи С. Улуғзода, аз соли 2013 то 2021 ба ҳайси профессори ДДЗТ ба номи С. Улуғзода кор кардааст. Номрафта узви Шурои дифои рисолаҳои докторӣ дар назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва Донишгоҳи Россия-Тоҷикистон (Славянӣ). Оид ба лексикаи лаҳҷаи Қаротегин, топонимияи водии Қаротегин ва дигар масъалаҳои забоншиносӣ тадқиқотӣ илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 150 асару мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2002) сарфароз шудааст.

Ас.: Назаре ба вожаҳои ҷуғрофӣ. Д., 1993; Таҳлили лингвистии топонимҳо. Д., 1994; Баъзе масъалаҳои таълими забон дар мактаб. Д., 1994; Инъикоси архаизму диалектизмҳо дар номҳои ҷуғрофӣ. Д., 1996; Назари Абдусалом Дехотӣ ба масоили забони тоҷикӣ. Д., 1998; Устоди зиндаёд. Д., 2002; Раҳномаи таҷрибаи шевашиносӣ. Д., 2005; Муносибати лексикаи лаҳҷаи Қаротегин бо забони адабиёти классикӣ // Аҳбори АИ Тоҷикистон, №2 (84), 1976; Қабатҳои лексикӣ-семантикии лаҳҷаи Қаротегин // Масъалаҳои забони тоҷикӣ (Маҷмуаи илмӣ). Д., 1978; Муносибати лексикаи лаҳҷаи Қаротегин бо баъзе аз забонҳои помирӣ // Масъалаҳои забони тоҷикӣ (Маҷмуаи илмӣ). Д., 1991; Асрори номҳои кишвар // Садои Шарқ, №7–12. Д., 2000; Унсурҳои шарқи эронӣ дар топонимияи Қаротегин // Абкори маъонӣ (Маҷмуаи илмӣ). Д., 2003; Садои асрҳо. // Паёми Донишгоҳи миллии, №8, 2018; Сермаъноии калима як омили тасвири бадеӣ // Паёми Донишгоҳи миллии, №8, 2019.

ИСМОИЛОВ Шарифҷон (тав. 5. 3. 1928, ш. Истаравшан, ваф. 3. 5. 1992, ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (1973), дотсент (1980). Солҳои 1946–1948 курсанти мактаби милитсияи ш. Душанбе, 1948–1950 корманди милитсияи ш. Ленинобод, 1951–1952 донишҷӯи Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Уротеппа, 1952–1953 корманди адабии рӯзномаи «Роҳи сотсиализм»-и ш. Уротеппа буд. Солҳои 1953–1957 дар факултети таърихи

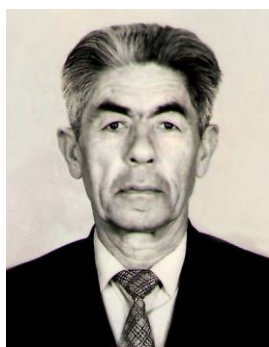
Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1957–1959 ҳамчун методисти шуъбаи ғоибона, 1959–1971 муаллим, муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС, 1972–1992 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи як рисола ва якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Оид ба барқарор ва мустаҳкам намудани ҳокимияти шуравӣ дар Қаротегин ва Дарвоз корҳои илмӣ будааст. Бо нишонҳои сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва «Барои муваффақиятҳои аъло дар кор» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Барқарор ва мустаҳкам шудани ҳокимияти советӣ дар Қаротегин ва Дарвоз. Д., 1977.

ИСМОИЛОВА Сабоҳат Қосимовна (тав. 1. 11. 1939, ш. Ленинобод), муаллими фанни таърих. Соли 1965 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1958–1967 лаборанти калони Институти таърихи ба номи А. Дониши АИ ҶШС Тоҷикистон, 1967–1969 лаборанти калон ва аспирант, 1972–1978 муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи

Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1978 то имрӯз дар кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон фаъолият дорад.

ИСОЕВ Яхъё Ғиёсович (тав. 15. 09. 1927, ш. Конибодом, ваф. 2007, ш. Душанбе), адабиётшиноси тоҷик, номзади илми филология (1958), дотсент (1962), аъзои Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (1970). Солҳои 1937–1941 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Конибодом ба номи Покторвский таҳсил кардааст ва, ҳамзамон, дар мактаби миёнаи ш. Конибодом дарс гуфтааст. Соли 1948 факултети таърих ва филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба

номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1946–1950 муаллими

мактаби шабонаи №10 ш. Сталинобод, 1948–1952 аспиранти кафедраи адабиёти донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1960–1968 вазифаи декани факултети таърих, педагогика ва методикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченоро ба уҳда дошт. Солҳои 1968–2007 ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Ҳамзамон, солҳои 1958–1971 дар асоси ҷамъияти ҳамчун сармуҳаррири рӯзномаи «Педагоги ҷавон»-и донишкада фаъолият намудааст. Дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми калон гузоштааст. Муаллифи 40 асару мақолаи илмӣ мебошад, ки дар онҳо эҷодиёти Лохутӣ ва дигар мавзӯҳои адабиётшиносиро баррасӣ намудааст. Қисми асосии корҳои ӯро барнома ва китобҳои дарсӣ барои мактабҳои миёна ташкил медиҳанд. Дар таҳия ва таълифи китобҳои дарсии «Адабиёти тоҷик» ва «Адабиёти рус» барои синфҳои 4, 7 ва 8-и мактабҳои тоҷикӣ бевосита иштирок намудааст. Барои хизматҳояш бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1977), медали «Барои хизмати шоён» ба муносибати 100 солагии В. И. Ленин ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Христоматияи адабиёти синфи 8 (барои мактабҳои миёнаи русӣ). Д., 1958; Христоматияи адабиёт (барои синфҳои 4-7 мактабҳои тоҷикӣ). Д., 1962. Адабиёти советӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1962.

ИСРОИЛОВ Иброҳим Ниёзович, номзади илмҳои сиёсатшиносӣ, дотсент, муовини ректор оид ба илм ва муносибатҳои байналмилалӣ Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар н. Рашт.

Соли 1989 Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Т.Г. Шевченко (С.Айнӣ)-ро бо ихтисоси муаррих, муаллими таърих ва ҳуқуқ хатм намудааст. Соли 2012 рисолаи номзадӣ худро дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дифоъ намудааст.

Исроиллов Иброҳим Ниёзович солҳои 1978-1980 дар Омӯзишгоҳи маданӣ-равшаннамоии н. Ленин (Рӯдакӣ) таҳсил намудааст. Солҳои 1980-1982 дар сафи нерӯҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1982-1984 мудири шуъбаи методии китобхонаи марказии н. Москва (Ҳамадонӣ) фаъолият намудааст. Солҳои 1984-1989 ӯрошро донишҷӯи факултети таърихи ДДОТ баноми Т.Г. Шевченко. 1989-1991 ассистенти кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи Т.Г. Шевченко. Солҳои 1991-1993 аспиранти шуъбаи рӯзонаи кафедраи фалсафаи донишкадаи мазкур. Солҳои 1993 – 2007 корманди Вазорати амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 2007-2008 ҷонишини ректор оид ба корҳои тарбиявии Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ. Солҳои 2008 – 2011 директори филиали Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон дар н. Рашт. Солҳои 2011- 2012 сардори шуъбаи таҷрибаомӯзӣ ва кор бо мутахассисони ҷавони ДДОТ ба

номи С. Айнӣ. Солҳои 2012 – 2014 муовини ректор оид ба корҳои иқтисодиёт ва хоҷагии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. 2014-2015 декани факултети иқтисодиёт ва идоракунии дар соҳаи маорифи ДДОТ ба номи С. Айнӣ. 2015-2018 муовини ректор оид ба таълими Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар н. Рашт. Аз сентябри соли 2018 то имрӯз дар вазифаи муовини ректор оид ба илм ва муносибатҳои байналмилалӣ Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар н. Рашт кор ва фаъолият менамояд.

Дар давраи фаъолияти худ ба мукофотҳои давлатии СССР, РСФСР Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст. Ифтихорномаи фахрии Комитети марказии комсомоли Тоҷикистон соли 1988, Медали 10-солагии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2003, ифтихорномаи раиси Комитаи давлатии амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2004, Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2012, медали 80-солагии Вазорати амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2004. медали 80-солагии Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ соли 2011. вакили Анҷумани XIV Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон соли 2020.

Ас.: «Дониш чашмаи обест..» (Дастури методӣ). Д., 2010); «Современная миграционная политики Республики Таджикистан», Д., 2014; «Вожаҳои фалсафа ва методологияи илм» (ҳаммуаллиф). Д., 2015; Маҷмуаи таълимию методӣ аз фанни фалсафа. Д., 2018; Масъалаҳои глобалӣ дар замони истиқлолият (бахшида ба 30- солагии Истиқлоли давлатӣ (маҷмуаи мақолаҳо). Д., 2019; Маҷмуаи таълимӣ аз фанни сиёсатшиносӣ. Д., 2020; Воситаи таълимӣ аз фанни сиёсатшиносӣ, Д., 2021; Хӯшаҳо аз нахли истиқлол (бахшида ба 30- солагии Истиқлоли Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 15-солагии нахустин Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар минтақаи Рашт). Д., 2021; Барномаҳои таълимӣ аз фанни фалсафа, сиёсатшиносӣ. Д., 2020. Ҳамчунин зиёда аз 128 мақолаи илмӣ-назариявӣ ва оммавӣ ба ӯ тааллуқ дорад.

ИСРОИЛОВ Сайфиддин (тав. 10. 04. 1948, н. Муминобод), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1982), дотсент (1984). Соли 1969 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулобро хатм кардааст. Солҳои 1969–1970 муаллими кафедраи математикаи олий ва ҳисоббарорӣ, 1971–1975 муаллими калони кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои донишкадаи номбурда, 1975–1980 коромӯз ва аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинград ба номи А. И. Гертсен, 1980–1998 муаллими калон ва дотсенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои Донишгоҳи давлатии ш. Кулоб ба номи А. Рӯдакӣ буд. Аз соли 1998 дотсенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои

ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз соли 2008 декани факултети математикаи донишгоҳи мазкур мебошад. Ҳамзамон солҳои 1982–1987, 1992–1998 вазифаи мудири кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои донишгоҳи омӯзгорӣ, 1998–2005 вазифаи директори литсейи назди донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Оид ба тавзеҳи нимгурӯҳҳои тартибнок нисбат ба предикатҳо ва дигар масъалаҳои муҳими соҳаи математика кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 70 таълифоти илмӣ, аз ҷумла як китоби дарсӣ, якчанд дастурҳои таълимиву методӣ, мақолаву фишурдаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар конференсия ва симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ, умумииттифоқӣ ва байналхалқӣ (Ленинград, Москва, Красноярск, Новосибирск, Кишинев, Львов, Барнаул, Душанбе, Саратов) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон», медали «Хизмати шоиста» (2002) ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Корҳои мустақилонаи донишҷӯён. Кулоб, 1993; Машқҳо аз геометрияи аналитикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1999.

ИСРОФИЛНИЁ Шарифмурод Раҳимзода (тав. 07. 01. 1966 д. Варзикандаи н. Панҷакент), адабиётшинос, номзади илми филология (1995) дотсент (2009) доктори илмҳои филология (2010), профессор (2012). Солҳои 1983–1990 дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) таҳсил намудааст. Солҳои 1984–1986 дар сафи Қувваҳои мусаллаҳи Иттиҳодияи шуравӣ хидмат кардааст. Фаъолияти меҳнатиаш аз кор дар ҳамин донишгоҳ оғоз ёфтааст: солҳои 1992–1996 ассистенти кафедраи адабиёти классикӣ, 1996–2001 дотсенти ҳамин кафедра. Сипас, ба Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода гузашта, солҳои 2001–2005 декани шуъбаи ғоибона ва ҳамзамон мудири кафедраи филологияи тоҷик ва солҳои 2005–2007 декани факултаи забонҳои шарқи ДДЗТ ба номи С. Улуғзода буд. Солҳои 2007–2010 докторанти ДМТ, 2011–2012 ба ҳайси профессори кафедраи таърихи адабиёти тоҷики ДМТ фаъолият намудааст. Аз соли 2012 то 2017 вазифаи директори Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурраҳмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистонро ба уҳда дошт. Солҳои 2017–2018 ба сифати профессори кафедра ва аз соли 2018 ба ҳайси мудири кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

Исрофилниё Ш. Р. дар донишгоҳҳои Техрон, Шаҳиди Бихиштӣ ва тарбиятмударриси ҶИ Эрон давраҳои такмили ихтисосро гузаштааст. Дар конференсияву симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ Душанбе (1995, 1998, 2000, 2005, 2008, 2014, 2015, 2016), Техрон (1997, 1999, 2007, 2008, 2010, 2015), Шероз (2000), Мадина (2006), Алмаато (2006, 2007, 2012, 2014, 2017), Қарағанда (2017), Истанбул (2010, 2012) Қуния (2010),

Бешкек (2012, 2013, 2014, 2015), Москва (2015, 2016) ширкат намуда ва мақолахояш бо забонҳои тоҷикӣ-форсӣ ва русӣ дар нашрияҳои ватанию хориҷӣ ба нашр расидаанд. Аълоҷии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (соли 2012) мебошад. 20 китобу монография ва дастурҳои таълимӣ, бештар аз 500 мақолоти илмӣ ва илмӣ-оммавӣ дар соҳаҳои гуногуни илми адабиётшиносӣ ва мактабу маориф мебошад.

Ас.: Хизонаи пурганҷ (таҳлили мутуни манзуму мансури асрҳои X-XI). Д., 2001; Фарҳанги таҳлилии алфози хароботии ашъори Хоҷа Ҳофизӣ Шерозӣ. Д., 2003, ; Сухани аҳли дил. Д., 2007; Носири Бухорӣ ва тақомули ғазал дар асри XIУ. Д., 2007; Хамриёти Ҳофиз. Д., 2010; Мероси Носири Бухорӣ ва тақомули ғазали ошиқонаи орифона дар асри XIУ. Д., 2012; Наследи Носира Бухараи ва рӯиҷи любовно-мистическоӣ газели в XIУ веке. Д., 2014; Шарҳи мунтахаби ашъори устод Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Д., 2016. (бо ду хат: кириллӣ ва форсӣ); Шарҳи мунтахаби «Гулистон»-и Саъдии Шерозӣ. Д., 2017. (бо ду хат: кириллӣ ва форсӣ); Шарҳи мунтахаби «Баҳористон»-и Абдурахмони Ҷомӣ. Д., 2016. (бо ду хат: кириллӣ ва форсӣ); Шарҳи бист ғазали Саъдии Шерозӣ. Д., 2017; Шарҳи бист ғазали Ҳофизӣ Шерозӣ. Д., 2016. (бо ду хат: кириллӣ ва форсӣ); Шарҳи мунтахаби «Рисолаи дилкушо»-и Убайди Зоконӣ. Д., 2017; Шарҳи «Дебӯча»- и «Шоҳнома» ва Достони «Рӯстаму Сӯҳроб» Д., 2017. (бо ду хат: кириллӣ ва форсӣ); Шарҳи мунтахаби латоифи Убайди Зоконӣ. Д., 2017 (бо ду хат: кириллӣ ва форсӣ); Носири Бухараи ва рӯиҷи газали в XIУ веке. Германия: Palmarium Academic publishing. 2016; Шарҳи мунтахаби латоифи Убайди Зоконӣ Д., 2017. (бо ду хат: кириллӣ ва форсӣ); Муносибати босалоҳият дар таълим. Д., 2018, (бо ҳаммуаллифии Ф. Бобизода, Д. Имомназаров ва А. Байзоев); Адабиёти бостон. –Д., 2019; Таърихи адабиёти тоҷик. Д., 2019. (бо ҳаммуаллифии Н. Зоҳидӣ ва Ш. Муҳаммадиев).

К

КАБУТОВ Давлатманд (тав. 18. 08. 1950, н. Москва, ваф. 8. 01. 2011, ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (1986), дотсент (1991). Солҳои 1965–1969 донишҷӯи Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Кулоб, 1969 муаллими синфҳои ибтидоии н. Фархор, 1969–1970 хидмати артиши шуравӣ, 1972–1973 муаллими синфҳои ибтидоии н. Фархор, 1974–1978 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1978–1979 лаборанти калони кафедраи таърихи ИҶШС, 1979–1983 муаллими кафедраи таърихи ИҶШС-и донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1983–1986 аспиранти кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1986 – 1987 муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ, 1987–1990 муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ (таърихи сиёсӣ), 1991–1995 дотсент, мудири кафедраи таърихи сиёсӣ, 1995–1998 муовини ректори ДДОТ ба номи Қ. Қўраев, 1998–2008 сардори Раёсати Вазорати маорифи Тоҷикистон оид ба мактабҳои касбӣ, 2008 муовини ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ оид ба таълим қор қардааст. Муаллифи зиёда аз 25 қорҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад, ки масъалаҳои саҳми меҳнатқашони шаҳрро дар рушди иҷтимоию иқтисодии деҳот дар бар гирифтаанд. Барои хизматҳои бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Қумҳурии Тоҷикистон муқофотонида шудааст.

Ас.: Қошоии маърифат. Д., 1998; Методическое пособие в помощь поступающим в педагогические институты. Д., 1991; Интернациональное и патриотическое воспитание в студенческих отрядах // В кн.: Формы и методы работы по коммунистическому воспитанию студентов в процессе учебной и внеучебной деятельности. Д., 1983.

КАВРАКОВ Акрам (тав. 1912, н. Ёвон, ваф. 1988, ш. Душанбе), муаллими таърих, иштирокчии Қанги Бузурги Ватанӣ. Дар факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1942–1986 ҳамчун муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко қор қардааст. Барои хизматҳои бисёрсола бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҚШС Тоҷикистон», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», медалҳо, инчунин,

ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сазовор гардидааст.

КАЗАКОВА Умринисо Санговна (тав. 30. 06. 1954, ш. Душанбе) адабиётшинос, доктори илмҳои филология (2006), профессор (2021). Хатмкардаи факултети таъриху филологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1975). Аз соли 1975 то 1979 дар Палатаи китобҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун библиографи калон фаъолият доштааст. Солҳои 1979-1996 дар кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба сифати лаборант ва ассистент кор кардааст. Солҳои 1996-1997 ҳамчун мудирани лабораторияи илмӣ -

тадқиқоти Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон, 1997-2000 сардори шӯбаи робитаҳои хориҷӣ ва аз соли 2000 то 2010 ба ҳайси муовини ректори Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон оид ба корҳои тарбия дои вазифа дошта, сипас ҳамчун профессори кафедраи «Назария ва таърихи адабиёт»-и ДДОТ ба номи С. Айнӣ адои вазифа менамояд. Дар мавзӯи «Хусусиятҳои ғоявию бадеии ғазалиёти Салмони Совачӣ» пажӯҳиши илмӣ анҷом дода, рисолаи доктории худро бо унвони «Қасида ва суннатҳои он дар шеърҳои асрҳои XIII-XIV» дифоъ намудааст (2006). Аз соли 2003 муовини раиси Анҷумани «Дӯстии Тоҷикистон ва Эрон» аст. Вакили Маҷлиси вакилони халқи шаҳри Душанбе (2010-2020), Аълоҷии маорифи Тоҷикистон.

Ас.: Назаре ба ғазали Салмони Совачӣ (монография). Д., 2003; Хусни сухан (дастури таълимӣ барои донишҷӯён). Д., 2003; Забони тоҷикӣ (дастури методӣ барои донишҷӯёни ғайрифилологӣ). Д., 2004; Таҳаввули қасида дар аҳди муғул. (асрҳои XIII – XIV). Д., 2005; Салмони Совачӣ. (ашъори баргузида). Д., 2005; Қасида дар қарнҳои XIII – XIV. Д., 2006; Қасида ва суннатҳои қасидасароӣ дар адабиёти форсу тоҷик (қарнҳои XIII – XIV). Д., 2017; Салмони Совачӣ ва ҷаҳони шоирӣ ӯ. Д., 2021.

КАМОЛ Насрулло (тав. 25. 12. 1950, д. Панҷрӯди н. Панҷакент). Маълумоти миёнаро дар мактаби №6 ба номи Абдусалом Дехотӣ деҳқадаи Колхозчиён (Ғӯсар) фаро гирифта, соли 1971 факултаи филологияи Донишқадаи омӯзгории давлатии Душанберо ба итмом расондааст. Баъдан корманди Радиои тоҷик (1971-1974), моҳномаи «Машғал» (1974-1976), маҷаллаи «Садои Шарқ», (1976-1981), раҳбари Дафтари тарғиби адабиёти

Иттифоқи нависандагони ҷумҳурӣ (1981-1986), солҳои 1986-2013 муассис ва сардабири моҳномаҳои кӯдакон-«Чашма» ва «Родник» будааст. Соли 2013 муовини раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон таъин гардидааст.

Нахустин ҷақидаҳои хомааш аз соли 1967 дар матбуоти даврӣ чопшуда, дарак аз зуҳури ҷавоншоире умедбахш овардаанд. Баъдан ашъораш дар маҷмуаҳои «Навгонӣ» (1978), «Барги зуф» (1980), Нидои шаҳидон (1981), «Гузаргоҳи дил» (1983), «Номаи боли кабӯтар» (1988),

«Нома ба Офтоб» (1988), «То даме, ки лонаҳо гарманд» (1993), «Тоҷикистонро дигар қисмат макун!» (1996), «Дар фурудгоҳи як таманно» (2003), «Фронсуӣи нигоҳ» (2007), «Рӯ ба меҳроби Ватан» (2010), «Зангӯлаи фарёд» (2011), «Ашки сапеда» (2011), «Поиск пути» (дар маҷмуаи «Молодые поэты Средней Азии». -Маскав, 1982), китоби алоҳидаи «За птицами вслед» (Маскав, 1987), маҷмуаҳои гуногуни дастҷамъӣ ва маҷаллаву ҷаридаҳои бонуфузи умумитифоқиву ҷумҳуриявӣ ба таърифи расидаанд.

Маҷмуаҳои дигари ашъори ӯ – «Дар суроғи чашмаи овоз» (2007) ва «Гулхани гул» (2013) дар Ҷумҳурии Исломии Эрон интишор ёфта, мавриди писанди ҳамзабонони бурунмарзӣ қарор гирифтаанд.

Аз ривочу идомадиҳандагони муваффақи мактаби адабии устод Лоик буда, дар ашъораш, асосан, муқаддасоту муҳассаноти миллӣ, Модару Ватану Забон, ваҳдату рафоқати ҳамагонӣ, муҳаббату садоқату ҷавонӣ ва ахлоқи ҳамидаи инсониро тарғибу тараннум кардааст.

Дар танқиду чеҳранигории адабӣ очерку публицистика ҳам дасти тамоме дошта, нисбат ба воқеаи ҳассоси зиндагӣ ва таҳаввулоту ҷаззоби иҷтимоӣ ҳамеша мақому мароми сазовори шахрвандию ватандорӣ ва суҳанварию ҳунармандӣ зоҳир намудааст.

Бо иддае аз оҳангсозу сарояндагони мумтози кишвар ҳамкориҳои босамари эҷодӣ дошта, силсилаи таронаҳои бар матни ашъораш офаридашуда дар байни мардум аз иштиҳори тамоме бархурдоранд.

Намунаҳои эҷодаш ба як қатор забонҳои мардуми ҷаҳон баргардон ва ҷоп шудаанд. Худаш низ дат тарҷумаи бадеӣ, махсусан, осори адибони рус, саҳми назаррас гузоштааст.

Соли 1987 барои маҷмуаи шеърҳои «Гузаргоҳи дил» сазовори Ҷоизаи Комсомоли Ленини Тоҷикистон, соли 1998 барои маҷмуаи ашъори «Тоҷикистонро дигар қисмат макун!» шоистаи Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ гаштааст. Шоири халқии Тоҷикистон (2003). Аз соли 1979 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

КАМОЛОВ Ҳамзахон Шарифович, (Ҳамза Камол) (тав.10.08.1960, деҳаи Шамтичи ноҳияи Айнӣ), муаррих, доктори илмҳои таърих (2007), профессор (2018). Хатмкардаи факултаи филологияи Донишқадаи омӯзгорӣ ш.Душанбе (ҳоло ДДОТ ба номи С.Айнӣ; 1982). Сармуҳофизи фонди хона-музеи А.Лоҳутии Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (1982-85), маъмурияти тарҷумонӣ дар Афғонистон (1985-89), коршиноси Бунёди фарҳанги Тоҷикистон (1989-92), масъули равобити байналмилалии Бунёди фарҳанги Тоҷикистон (1992-93), раиси Бунёди фарҳанги Тоҷикистон (1993-то кунун), ходими пешбари Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ ба номи А.Дониши

АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (2005-2011), сарходими илмӣ институти мазкур (2011-2019), мудир Шуббаи таърихи қадим, асрҳои миёна ва нави Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ ба номи А.Дониши АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (2019). Солҳои 2009-2021 профессори ҳамкори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ ва аз соли таҳсили 2021/2022 дар вазифаи профессори кафедраи таърихи умумӣ ва муносибатҳои байналхалқии факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Самтҳои асосии пажӯҳиш: таърихи қадим ва асрҳои миёнаи Мовароуннаҳру Хуросон ва Эрон, таърихи фарҳанг ва сунану анъанот. Муаллифи 17 рисолаи илмӣ ва таълимӣ ва беш аз 240 мақолаи илмӣ-оммавӣ, ки дар мавзӯҳои таърих ва адабиёт, фарҳангшиносӣ ва мардумшиносӣ навишта шуда, дар Тоҷикистон, Русия, Афғонистон, Ҳиндустон, Қирғизистон ба таърих расидаанд. Ҳ.К. боби аввал (ҳаммуаллиф), дуюм (ҳаммуаллиф), сеюм (ҳаммуаллиф) ва ҳафтуми чилди сеюми «Таърихи халқи тоҷик» (ба забони русӣ, Душанбе, 2013), боби аввали чилди чаҳоруми «Таърихи халқи тоҷик» (ба забони русӣ, Душанбе, 2010)-ро навиштааст. Бо роҳбарии Ҳ.К. 10 нафар рисолаҳои номзадӣ дифоъ намудаанд. Дар симпозиумҳои байналмилалӣ таърихнигорон дар Душанбе, Ереван (Арманистон), Талас (Қирғизистон), Калкутта ва Дехлӣ (Ҳиндустон) ширкат ва суҳанронӣ кардааст.

Ҳ.К. узви Конфедератсияи байналмилалӣ иттифоқҳои журналистӣ (1995), узви Шӯрои Ҷамъияти Тоҷикистон (аз соли 1996 то кунун), узви Шӯрои илмӣ Институти таърих бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ АИ Тоҷикистон (аз 2008 то кунун), узви Шӯрои дифои рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (аз соли 2012 то кунун), сардабири маҷаллаи «Фарҳанг» (аз соли 2003 то кунун), аъзо-корреспонденти Академияи табиатшиносӣ Россия (бахши илмҳои таърих, 2018) ва академики Академияи табиатшиносӣ Россия (бахши илмҳои таърих, 2020) мебошад.

Ҳ.К. бо медалҳои «Даҳсолагии Инқилоби Савр» (Кобул, 1988), «От благодарного афганского народа» (Кобул, 1988) ва «25 солагии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2021), таҳсинномаҳои Шӯрои вазирони Ҷумҳурии Афғонистон (Кобул, 1986) ва Кумитаи марказии созмони ҷавонони Афғонистон (Кобул, 1986), Аълочии фарҳанги Тоҷикистон (2016) сарфароз гашта аст.

Ос.: Мазорҳои Шимоли Тоҷикистон. Д., 2004; История мазаров Северного Таджикистана. Д., 2005; Луғатномаи «Донишнома»-и Шашмақом. Д., 2005 (ҳаммуаллиф); Политическая история Мавераннахры в XVI в. Д., 2007; Барномаи таърихи халқи тоҷик барои синфҳои 5-11 мактабҳои таҳсилоти умумӣ. Д., 2008 (ҳаммуаллиф); Ҷойҳои муқаддаси Тоҷикистон. Се китоб: Д., 2005; Д., 2007; Д., 2010. (ҳаммуаллиф), Таърихи халқи тоҷик (китоби дарсӣ барои синфи 8, илова, ҳаммуаллиф). Д., 2010; История вторжения кочевых племен Дашт-и Кипчака в Мавераннахр и Хорасан (XVI). Д., 2012; Тестҳо аз таърихи халқи тоҷик». Хуҷанд, 2014 (ҳаммуаллиф); Маҷмӯи саволҳои тестӣ аз таърихи халқи тоҷик. Д., 2014 (ҳаммуаллиф); Маъхазшиносӣ. Д.,

2015 (ҳаммуаллиф); Таърихи халқи тоҷик (китоби дарсӣ барои синфи 8, ҳаммуаллиф). Д., 2016; Насабшиносӣ. Д., 2017; Барномаи таълимии фанни «Таърихи халқи тоҷик» барои муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ. Д., 2018 (ҳаммуаллиф); История таджикского народа (Учебно-методический комплекс для непрофильных факультетов). Д., 2018 (ҳаммуаллиф).

КАМОЛОВА Анвар Раҳматовна (тав. 01. 01. 1932, ш. Самарқанд), забоншинос, номзади илми филология (1972), дотсент (1974). Соли 1953 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1953–1955 муаллими забони англисии мактаби № 3 ш. Ленинобод, 1955–1969 муаллими забони англисӣ дар донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1969–1980 мудири кафедраи забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии тиббии ш. Душанбе ба номи Абуали ибни Сино, 1980–1993 мудири кафедраи забони англисии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1993–1997 мудири кафедраи забони англисии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон, 1997–1998 дотсенти кафедраи забони англисии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 1998 ҳамчун дотсенти кафедраи забони англисии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) фаъолият дорад. Муаллифи зиёда аз 30 таълифоти илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба пешояндҳои забони тоҷикӣ ва эквиваленти онҳо дар забони англисӣ кори илмӣ бурдааст. Рубоҳои зиёди тоҷикиро ба забони англисӣ тарҷума намудааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1988) сарфароз карда шудааст.

КАМОЛОВА Гулчехра (тав. 15. 7. 1934, ш. Конибодом), забоншинос, номзади илми филология (1974), дотсент. Соли 1956 факултети таъриху филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1956–1959 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1960–1961 ходими хурди илмии Институти тадқиқотӣ-илмии педагогии ш. Душанбе, 1961–1966 муаллими забон ва адабиёти тоҷики мактаби ба номи Ушинский ш. Регар, 1966–1967 муаллими забон ва адабиёти мактаби №22 ш. Душанбе, 1967–1974 лаборант, ходими хурди илмии Институти забон ва адабиёти АИ Тоҷикистон, 1974–1989 ходими калони илмии шӯъбаи лаҳҷашиносии Институти забон ва адабиёти АИ Тоҷикистон, 1989–2005 муаллими калон, дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 20 корҳои илмӣ, илмию методӣ, аз ҷумла китоби «Морфологические особенности «Маджму-ут-таворих»» (1984) мебошад. Тадқиқотҳои ӯ ҷанбаҳои мухталифи масъалаҳои забоншиносии тоҷикро

фаро гирифтаанд. Бо ифтихорномаи Академияи илмҳои Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

КАРАКУЛАКОВ Владимир Васильевич (тав. 01. 02. 1917, ш. Ленинград, ваф. маълум нест), забоншинос, доктори илми филология (1970), профессор (1970). Соли 1936 факултети таъриху филологияи Яселоваи Болгарияро хатм намудааст. Солҳои 1944–1945 инспектори маорифи н. Бесарабия, 1945–1948 аспиранти Донишгоҳи ш. Ленинград, 1945–1947 муаллими Донишкадаи забонҳои хориҷии ш. Ленинград буд. Солҳои 1948–1972 дар Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1948–1955 ҳамчун декани факултети забон ва адабиёти рус, 1955–1957 муовини директор оид ба корҳои таълим ва илмӣ, 1951–1972 мудирӣ кафедраи забони русӣ ва забоншиносии донишкадаи омӯзгорӣ фаъолият намудааст. Соли 1972 ба вазифаи мудирӣ кафедраи забоншиносии Донишгоҳи ш. Калинин ба кор гузаштааст. Муаллифи зиёда аз 70 корҳои илмӣ мебошад, ки дар Иттифоқи шуравӣ ва давлатҳои хориҷӣ нашр гардидаанд. Бо ордени «Нишони фахрӣ» ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» қадр карда шудааст.

Ас.: Историко-сопоставительные методы в языкознания. Д., 1952; Об учебных планах и программах по подготовке учителей русского языка для таджикских школ. Д., 1956.

КАРАМЗИН Игорь Владимирович (тав. 4. 12. 1929, ш. Сталинград, ваф. 16. 10. 1998, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1965), дотсент (1967). Солҳои 1948–1953 дар факултети агрономии Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон таҳсил кардааст. Солҳои 1954–1956 муаллими Омӯшгоҳи механикони хоҷагии қишлоқи н. Пахтаобод, 1956–1966 ходими илмӣ, соли 1967 ходими калони илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии Академияи илмҳои педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 1967–1977 дотсенти кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1977–1979 дотсенти кафедраи педагогикаи Донишкадаи тарбияи ҷисмонии ш. Душанбе, 1979–1989 дотсенти кафедраи методикаи таълими фанҳои умумитехникии Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1989 то рӯзҳои охири ҳаёташ дар кафедраи роҳнамои касбии донишкадаи омӯзгорӣ фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 100 асару мақолаи илмӣ ва дастурҳои таълимӣ мебошад, ки дар онҳо тайёрии касбии хонандагон дар соҳаи пахтакорӣ ва масъалаҳои педагогию психологии донишҷӯёнро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор додааст. Бо

Ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1990) мукофотонида шудааст.

Ас.: Пахтакорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1963; Асосҳои агрономия ва механизатсияи растанипарварӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1963; Тайёрии касбии талабагон доир ба соҳаи пахтакорӣ. Д., 1964; Вопросы профессиональной подготовки студентов (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Индустиально-педагогическая психология. Ч. 1, 2. (ҳаммуаллиф). Д., 1997.

КАРАМХУДОЕВ Нодир (тав. 15. 07. 1931, д. Равмеди н. Рӯшон, ваф. 2014, ш. Душанбе), забоншинос, соли 1952 баъди хатми факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко муддате дар мактаби миёнаи ба номи М. С. Кирова шаҳри Хоруғ ба сифати муаллими забон ва адабиёт дарс гуфтааст (1952-1955), солҳои 1955-1957 нозирони мактабҳои шаҳри Хоруғ, 1957-1960 аспиранти АИ Тоҷикистон, 1960-1968 ходими илмии Институти забон ва адабиёти АИ Тоҷикистон, 1968-1989 муаллими калон, дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 1989-1995 мудири кафедраи мазкур ва аз соли 1995 то 2012 ба сифати дотсенти ҳамин кафедра фаъолият доштааст. Дар мавзӯи “Забони Бартанг» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст (1965).

КАРИМЗОДА Убайдулло Насрулло (тав. 10. 08. 1963, д. Порвени н. Панҷакент), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (2003), дотсент (2010), доктори илмҳои таърих (2015), профессор (2019). Солҳои 1980–1985 дар шӯбаи таъриху ҳуқуқи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1985–1990 муаллими таъриху ҷамъиятшиносии мактаби миёнаи № 83 н. Рӯдакӣ, 1990–1998 ассистент ва муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС, кафедраи таърихи халқи тоҷик ва муовини декани факултети таърихи Донишгоҳ буд. Солҳои 1990–1994 дар шӯбаи ғоибонаи аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил дошт. Солҳои 1998–2007 ҳамчун муаллими калони кафедраи таърихи халқи тоҷик, муовини аввали сардори шӯбаи таълим, муовини декани факултети ҳуқуқшиносӣ оид ба таълим, мудири кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқи Донишкадаи андоз ва ҳуқуқи Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 2008 - 2015 декани факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2015-2017 мудири кафедраи таърихи халқи тоҷик, 2017-2019 муовини ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ оид ба илм кор кардааст. Аз соли 2019 инҷониб директори Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши ИМИТ мебошад. Муаллифи 6 монография, муаллиф-мураттиби 9 китоб ва

зиёда аз 120 мақолаи илмӣ, илмию оммавӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои инкишофи мактабу маориф, фарҳанг, афкори сиёсӣ чамбиятии халқи тоҷик дар нимаи дуҷуми асри XIX ибтидои асри XX, таърихнигории таърихи халқи тоҷик, ба вижа таърихи мактабу маориф корҳои илмӣ бурдааст. Сармуҳаррири маҷаллаи илмии «Муаррих», узви ҳайати мушовараи маҷаллаи «Мероси ниёгон», «Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ», раиси Шурои диссертатсионӣ оид ба дифои рисолаҳои докторӣ дар назди Институт таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИТ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001) сарфароз карда шудааст.

Ас.: История народного образования Таджикистана второй половины XIX – начала XX вв.. Д., 2005; Бобочон Ғафуров ва рушди таърихнигории милли. Мураттиб. Д., 2009; Нақши В. В. Бартолд дар омӯзиши таърихи халқи тоҷик. Мураттиб. Д. 2010; Донишгоҳи омӯзгорӣ дар масири таърихи миллат. (Ҳаммуаллиф). Д., 2011; Зинаи халқунанда дар эҳёи давлатдорӣ тоҷик. (Мураттиб). Д., 2011; Нахустин маркази илму таълими таърих. (Ҳаммуаллиф) Д., 2013; Становление советской системы народного образования Таджикистана в отечественной историографии. Д., 2013; Историография народного образования Таджикистана второй половины XIX – первой половины XX вв.. Д., 2016; Бисту панҷ нахли пурсамар (Донишгоҳи омӯзгорӣ дар 25 соли истиқлолият). Д., 2016 (бо ҳаммуаллифӣ); Андар шинохти тоҷикон. Китоби якум. Мураттиб ва муаллифи дебоҷа ва тавзеҳот. Д., 2016; Андар шинохти тоҷикон. Китоби дуюм. Мураттиб ва муаллифи дебоҷа ва тавзеҳот. Д., 2018; Андар шинохти тоҷикон. Китоби сеюм. Мураттиб. Д., 2018; Тоҷикон дар сарчашмаҳои таърихӣ ва осори муҳаққиқон (мавод доир ба таърихи тоҷикон). Китоби 2. (Яке аз мураттибон). Д., 2018; Таджики в источниках и исторических исследованиях (Материалы по истории таджиков). Китоби 1. (яке аз мураттибон). Д., 2018; Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон – эҳёгари таърихи бостони халқи тоҷик. (Мураттиб). Д., 2020;

КАРИМЗОДА Ҳалима (тав. 1. 08. 1949, ш. Хучанд), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (2000), дотсент. Солҳои 1966–1971 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1971–1974 лаборанти калони Институти математикаи АИ ҶТ, 1974–1980 ходими илмии Институти илмӣ-тадқиқотии методҳои иқтисодӣ ва математикии банақшагирии (НИИЭММП)

назди Госплани ҶШС Тоҷикистон, 1980–1985 аспиранти Институти математикаи АИ ҶТ, 1985–1993 муаллими фанни математикаи мактаби миёнаи № 53 ш. Душанбе буд. Аз соли 1993 то ба имрӯз ҳамчун ассистент, муаллими калон ва иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи информатика ва математикаи амалии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Солҳои 2004–2010 вазифаи мудири кафедраи информатика ва математикаи амалии донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Оид ба истифодаи методҳои математикӣ дар иқтисодиёт кори илмӣ бардааст. Муаллифи зиёда аз 30 асару мақола, фишурдаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» мукофотонида шудааст.

Ас.: Усулҳои ҳисобарорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2008.

КАРИМОВ Абдуназар Абдурахимович (тав. 16. 07. 1965, д. Навободи н. Фархор, ваф. 12. 07. 2006, н. Фархор), сиёсатшинос, номзади илмҳои сиёсӣ (2001), дотсент (2002). Соли 1990 факултети географияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1990–1994 муаллими мактаби таҳсилоти умумии № 25 ш. Душанбе, 1994–1997 аспиранти кафедраи сиёсатшиносӣ, 1997–2003 ассистент, муаллими калони кафедраи сиёсатшиносӣ, 2003–2005 муовини декани факултети таърих оид ба тарбия, 2005–2006 декани факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои ташаккули сиёсати экологӣ кори илмӣ бурдааст.

КАРИМОВ Давлатшо Раҳматшоевич (тав. 20. 08. 1993 н.Муъминобод, в.Хатлон), муаллими забони англисӣ, сиёсатшиносӣ хатмкардаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2015), магистри кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2015-2017), сармутахассиси шӯъбаи фарҳанги ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2016-2018), сармутахассиси шӯъбаи кор бо ҷавонони ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (29.08.2018 то ҳол), ассистенти кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2018 то ҳол), муовини Раиси филиали Иттифоқи ҷавонони Тоҷикистон дар н. Исмоили Сомонии шаҳри Душанбе (аз 02.2020 то ҳол), котиби ташкилоти ибтидоии ҳизбии ҲХДТ «Омӯзгор»-и Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ (2020 то ҳол), Роҳбари намояндагии ташкилоти ҷамъиятии ҷавонон «Созандагони Ватан»-и ҲХДТ дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ (2020 то ҳол). Дар мавзӯи «Масъалаҳои ҳифзи ваҳдати миллӣ дар шароити таҳдидҳои иттилоотӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» тадқиқоти илмӣ карда истодааст. Бо Ифтихорномаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии н. Исмоили Сомонии шаҳри Душанбе (2021), дипломи дараҷаи 2-юм дар озмуни шаҳрии мақолаи бехтарин дар мавзӯи «Пешвои миллат» аз ҷониби Кумитаи иҷроияи Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе (2021), ифтихорномаи Иттифоқи касабаи кормандони маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (соли 2020), ифтихорномаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2019, 2020), ифтихорномаи шӯъбаи Вазорати корҳои дохилӣ дар ноҳияи Исмоили Сомонии шаҳри Душанбе (2021), ифтихорномаи мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии н. Муъминобод (2019), сипосномаи КИ ҲХДТ дар шаҳри Душанбе (2020), ифтихорномаи КИ ҲХДТ дар н. Исмоили Сомонӣ (2019), сипосномаи КИ ҲХДТ дар н. Исмоили Сомонӣ (2018), ифтихорномаи Раёсати ҷавонон,

варзиш ва сайёҳии шаҳри Душанбе (2017, 2021), сипосномаи Раёсати кор бо ҷавонон ва варзиши шаҳри Душанбе (2015, 2017), сипосномаи Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (2017), сипосномаи Кумитаи иттифоқи касабаи кормандони соҳаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2015) сарфароз гардидааст.

Соли 2021 барои ишғоли ҷойи аввал дар номинатсияи «Таблиғотчии беҳтарин» дар Фестивал озмун бахшида ба эълон гардидани шаҳри Душанбе «Пойтахти фарҳангии Иттиҳоди давлатҳои мустақил» бо Кумитаи иҷроияи Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон дар н. Исмоили Сомонӣ (2021) кадршиносӣ гардидааст.

КАРИМОВ Мӯсо Бобишоевич (тав. 20. 11. 1966, деҳаи Дашти Марзoi ноҳияи Файзобод), номзади илмҳои педагогӣ (1998), дотсент (2010), профессор (2021). Солҳои 1985–1987 сарбози артиши шуравӣ, солҳои 1987–1992 донишҷӯи факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев.

Номбурда соли 1992 донишгоҳи мазкурро аз рӯи ихтисоси муаллими фанҳои таърих ва ҳуқуқ бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1992–1994 ба сифати муаллими фанни таърих ва ҷомеашиносии дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №19 ноҳияи Фирдавсии ш. Душанбе адои вазифа намудааст, солҳои 1994–1998 аспиранти шӯбаи рӯзонаи кафедраи Педагогикаи умумии ДДОТ ба номи Садриддин Айни, солҳои 1998–2002 омӯзгори кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев буд.

Аз соли 2002 то имрӯз ҳамчун мудири кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 7 асари илмӣ, 4 китоби дарсӣ, 6 дастури методӣ ва 70 мақолаи илмӣ оммавӣ мебошад. Мавзуи тадқиқоти ӯро масъалаҳои инкишофи низоми маорифи ноҳияҳои тобеи ҷумҳурии Тоҷикистон ва рушди низоми маориф дар замони истиқлолият ташкил медиҳанд. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2009) кадр карда шудааст.

Ас.: Вазъи таъминкунии кадрҳои баландихтисос дар ноҳияҳои тобеи Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 80-ум. Д., 1998; Истифодаи ҳуҷҷатҳои таърихӣ дар дарсҳои таърих. Д., 2007; Аз таърихи пайдоиши донишгоҳҳо дар Эрон. Техрон, 2014; Бойгоншиносӣ. Д., 2013 (ҳаммуаллифӣ); Тавсияҳои методӣ оид ба ташкил ва гузаронидани таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ. Д., 2014; Методикаи таълими таърих дар мактабҳои олий. Д. 2015; Хронологияи таърихӣ. Д. 2014; Таърихи афкори ҷамъияти-сиёсии халқи тоҷик. Д., 2017; Этнография. Д., 2018; Фанҳои ёрирасони таърих. Д., 2005. Таърихи инкишофи системаи маориф дар ноҳияҳои тобеи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2019; Археология. Д., 2021. Методикаи таълими ҳуқуқ. Д., 2021.

КАРИМОВ Нусратулло Каримович (тав. 2. 01. 1934, ш. Душанбе, ваф. 2019, ш. Душанбе), номзади илмҳои техникаи (1974), профессор (2002). Соли 1953 Техникуми матоъбофии ш. Душанберо хатм намудааст. Солҳои 1954–1959 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1959–1967 ассистент, 1967–1969 муаллими калони кафедраи асосҳои истеҳсолоти донишкадаи номбурда, 1969–1972

аспиранти Институти илмӣ-тадқиқотии хоҷагии қишлоқ, 1972–1974 ходими калони илмӣ институти мазкур, 1974–1975 муаллими калони кафедраи асосҳои истеҳсолот, 1975–1988 мудирӣ кафедраи фанҳои умумитехникаи, 1988–1993 дотсенти кафедраи номбурдаи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Ҳамзамон, солҳои 1979–1991 раиси Ҷамъияти умумииттифоқии ихтироъкорони донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт буд. Солҳои 1993–2008 ҳамчун мудирӣ кафедраи технология ва мошиншиносии ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Солҳои 2002–2019 профессори кафедраи мазкур буд. Муаллифи як рисолаи илмӣ, 6 дастури таълимӣ ва зиёда аз 70 мақолаи илмӣю методӣ, инчунин, дорои 3 ихтироот ва 2 патент барои истеҳсолот мебошад. Мавзӯи корҳои илмӣю тадқиқотияшро масъалаҳои ихтирооти масолеҳи конструксионӣ ба соиш тобовари антифриксионӣ ва антикоррозионӣ ташкил медиҳад. Бо роҳбарии ӯ 3 нафар рисолаҳои номзадӣ дифоъ кардаанд. Дар конференсияҳои мухталифи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, аз ҷумла дар шаҳрҳои Армавир, Даргобич, Кривой-Роги (ҶШС Украина), Мозар (ҶШС Беларус), Вилнус бо маърузаҳо баромад кардааст. Давоми 8 сол аъзои Шурои илмӣю методӣ Вазорати маорифи ИҶШС буд. Барои хизматҳояш бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1977), унвони «Қорманди шоистаи Тоҷикистон» (1998), ифтихорномаҳои Вазорати маорифи ИҶШС, Вазорати мактабҳои олии ва махсуси ИҶШС ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Истифодаи саройи мошину тракторҳо. Д., 2002; Машғулиятҳои лабораторӣ аз фанни технологияи масолеҳи конструксионӣ. Д., 2003; Асосҳои тармии саройи мошину тракторҳо ва масолеҳшиносӣ. Д., 2009; Физико-химические основы технологии элементоэпоксидных антифрикционных и защитных покрытий. Д., 2010.

КАРИМОВ Темур (тав. 03. 02. 1928, ш. Хучанд, ваф. 28. 07. 1989, ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1969), профессор (1970). Солҳои 1941–1946 донишҷӯи факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Ленинобод, 1946–1947 мудирӣ қисми илмӣю Омӯзишгоҳи омӯзгорӣ ш. Уротеппа, 1947–1948 инспектори шуъбаи мактабҳои маорифи халқи вилояти Ленинобод, 1948–1964 муаллим,

муаллими калон, муовини декани факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1964–1972 мудирӣ кафедраи таърихи ҲКИШ ва коммунизми илмӣ Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Кулоб, 1972–1977 профессори кафедраи таърихи ҲКИШ, 1977–1982 мудирӣ кафедраи таърихи ҲКИШ, 1982–1989 профессори кафедраи номбурдаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи зиёда аз 10 асар ва 150 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Оид ба барпо ва мустаҳкам кардани ҳокимияти шуравӣ дар Тоҷикистони Шимолӣ корҳои илмӣ бурдааст. Бо медали «Барои меҳнати шоён», ба муносибати 100 солагии рӯзи таваллуди В. И. Ленин ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Северном Таджикистане, Сталинабад, 1957; Таджикистан в период революции 1905–1907 гг., Д., 1965; Восстание 1916г. в Таджикистане. Д., 1968.

КАРИМОВ Шухрат (тав. 29. 04. 1983, н. Муминобод), муаллими забони англисӣ, номзоди илмҳои филологӣ (2014). Солҳои 2001–2006 дар факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Аз соли 2006 то соли 2015 ассистенти кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ, методисти шӯбаи ғоибона, коргузор, ҷонишини декан оид ба илм ва аз соли 2015 инҷониб мудирӣ кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷумаи ДДОТ ба номи С.

Айнӣ мебошад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Таҳлили сохторӣ-семантикии истилоҳоти соҳаи ҳавопаймоӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» дифоъ намудааст. Муаллифи 2 луғат (луғати истилоҳоти ҳавопаймоӣ дар забонҳои тоҷикӣ-англисӣ-русӣ, луғати синонимҳои забони англисӣ бо тоҷикӣ ва русӣ), 3 дастури таълимӣ, 3 монография ва зиёда аз 35 мақолаи илмӣ-тадқиқотӣ мебошад.

Ас.: Луғати тоҷикӣ ба англисӣ ва англисӣ ба тоҷикӣ (вожаҳои соҳаи ҳавопаймоӣ). – Д., 2012; Вожаҳои ҳаммаъноии англисӣ ба русӣ, тоҷикӣ ва истифодаи онҳо. Д., 2015; Авиационные термины в таджикском и английском языках. Д., 2015; A course in theoretical phonetics.– Д., 2016; A course of Modern English Lexicology. Д., 2017; Лексикологияи забони англисӣ / Комплекси таълимӣ-методӣ.– Д., 2018; Забони англисӣ // Китоби дарсӣ барои мактабҳои олии. Д., 2019.

КАРИМОВА Дилафрӯз Насибовна (тав. 9. 08. 1992, шаҳри Душанбе), омӯзгори забони англисӣ, номзоди илмҳои филология (2019). Хатмкардаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2013). Соли 2015 зинаи магистратураро хатм намуда, рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Муқоисаи низомии садонокҳо ва ҳамсадоҳои забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» дифоъ карда аст. Аз соли 2013 инҷониб дар

кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ ҳамчун саромӯзгор фаъолият дорад.

Ас: Фонетические свойства некоторых звуков таджикского языка в сопоставлении с английским // Вестник ТГПУ им. С. Айни, 2017. –№3, серия филологии. Д., 2017; Артикуляционная характеристика гласных звуков таджикского и английского языков // Вестник ТНУ, 2017. –№3. серия филологии. Д., 2017; Масъалаҳои мубрами лингвистика, тарҷума, адабиёт ва методикаи таълими забонҳои хориҷӣ дар мактаби олии бахшида ба 20-солагии Рӯзи Ваҳдати миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2017.

КАРИМОВА Мастона Дилбаровна (тав. 09.11.1976, деҳаи Сасиқбулоқ, н. Лахш), забоншинос, номзади илмҳои филология (2019), дотсент (2021), хатмкардаи факултети филологияи ДДОТ ба номи С. Айни (2010), сармутахассиси Донишкадаи тақмили ихтисоси омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии назди ДМТ (2011-2012), аз соли 2013 инҷониб дар кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии донишгоҳи номбурда аввал ба сифати ассистент ва сипас муаллими калон (2016) ва дотсент (2021) фаъолият дорад.

Соли 2018 дар мавзӯи “Ташаккул ва инкишофи лексикаи лаҳча дар шароити дузабонӣ (дар асоси маводи лексикаи лаҳҷаи тоҷикони н. Лахш)” зери роҳбарии доктори илми филология, узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон Раҳматуллозода С. Р. рисолаи илмӣ ҳимоя намудааст. Аъзои гурӯҳи корӣ оид ба баррасии Феҳристи номгузории объектҳои ҷуғрофии Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021) буда, ҳамчун тарҷумон (тарҷумони забони қирғизӣ) дар сохторҳои гуногуни ҷомеа сахми назаррас дорад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмию методӣ мебошад.

Ас: Масъалаҳои дузабонӣ дар шароити бисёрзабонӣ (Дастури таълимӣ). Д., 2020; Таркиби луғавии лаҳҷаи Лахш // Аҳбори Академияи Тоҷикистон. Д., 2018. №1. сах.95-98; Калимаҳои умумихалқӣ дар минтақаи Лахш // Суханшиносӣ. Д., 2018. №1.Сах.120-123; Калимаҳои хоси лаҳҷаи Лахш //Муҳаккиқ. Д., 2018. №23/40. Сах.128-131.

КАРИМОВА Муҳаббат Маъмуровна (тав. 27. 12. 1937, ш. Душанбе), риёзидони шинохтаи тоҷик, доктори илмҳои физика-математика (1994), профессор (1999). Соли 1960 факултети механикию математикии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1960–1962 муаллими кафедраи математика, 1962–1965 аспиранти кафедраи математика ва ҳамзамон ассистенти кафедраи математикаи донишгоҳи мазкур буд. Солҳои 1972–1976 ҳамчун дотсенти кафедраи анализи математикӣ, 1976–1987 мудири кафедраи математикаи олии, 1987–1996 дотсенти кафедраи анализи математикии донишгоҳи омӯзгорӣ пойтахт кор кардааст. Аз соли 1996 то

ба имрӯз профессори кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Солҳои 2004–2008 вазифаи мудирӣ кафедраи мазкурро дар донишгоҳи омӯзгорӣ ба уҳда дошт. Инчунин, муовини декани факултети математика оид ба корҳои илмӣ буд. Оид ба теоремаҳои тауберии комплексӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд монография, 14 китоби дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ, инчунин, зиёда аз 85 мақолаю фишурдаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Дар симпозиуму конференсияҳои илмии ҷухуриявӣ, минтақавӣ, умумитифоқӣ ва байналхалқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Аъзои Шурои диссертатсионӣ оид ба ҳимояи рисолаҳои номзадӣ аз назария ва методикаи таълими математика мебошад. Бо медали «Барои меҳнатҳои шоён» ба муносибати 100 солагии В. И. Ленин (1970), нишонҳои «Аълочии мактаби олии ИҶШС» (1987), «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1994), унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Теоремаҳои тауберӣ бо бақия барои қаторҳои қаратии умумии Дирихле. Д., 1992; Руководство по решению задач по математическому анализу. Метод. реком. для студентов. Ч. 1. (Ҳаммуаллиф). Д., 1985; Комплексные тауберовые теоремы с остатком для обобщенных двойных рядов Дирихле с риссовскими средними // Известия АН Тадж ССР, 1986, № 2 (100).

КАРОМАТУЛЛОҲИ МИРЗО (тав. 25. 04. 1942, д. Нилкони ҷамоати Деҳоти Роҳатии н. Ленин (ҳозира Рӯдакӣ), нависанда. Соли 1963 факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Сипас муаллими мактаб, ходими адабии рӯзномаи «Пионери Тоҷикистон» («Анбоз»), мудирӣ шуъбаи рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» («Ҷавонони Тоҷикистон»), мудирӣ шуъбаи адабиёти бадеии нашриёти «Маориф» («Маориф ва фарҳанг»), сармуҳарир ва директори нашриёти «Адиб» (1990-2004) будааст. Соли 2004 мудирӣ шуъбаи иттилоотию таҳлили Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъин шудааст. Аз соли 2007 сармуҳаррири ҳафтаномаи «Адабиёт ва санъат» мебошад.

Аз ибтидои солҳои 60-уми асри гузашта рӯ ба таълифи насри бадеӣ овардааст. Нахустин ҳикояи ӯ «Айб аз худатон, додар!» солҳои 1965 дар рӯзномаи «Маориф ва маданият» ва китоби аввалинаш – қиссаи «Ситораи Умед» соли 1980 дар нашриёти «Ирфон» ба таъб расидаанд. Маҷмуаи ҳикоя, очерк ва қиссаҳо «Маоши аввал» (1982), «Шабе дар Кабудҷар» (1984), «Дарди ишқ» (1986), «Суруди муҳаббат» (1988), «Дар орзуи падар» (1989), «Нишони зиндагӣ» (1993), «Ситораҳои паси абр» (2005), «Ҷилои ситораҳо» (2012), романҳои «Дар орзуи падар» (иборат аз се қисмат, 2010), «Марги бегуноҳ» (2012), «Ду ҳикоя» (2013), «Деҳаро хоб мебинам» (2014) паси ҳам рӯйи чоп омада, мақоми ӯро дар адабиёти тоҷик шоиста гардониданд.

Асарҳои нависанда бо забони суфтаю фасеҳи тоҷикӣ ба қалам омада, ҳислатҳои неку бади ҳамзамонони моро воқеънигарона ба риштаи тасвир кашидаанд ва муаллифашонро ба ҳайси яке аз шогирдони муваффақи мактаби нигорандагии Устод Айнӣ ва давомдиҳандаи кори Сотим Улуғзодаю Чалол Икромӣю Фазлиддин Муҳаммадиев ва дигар устодони насри муосири тоҷик шухратёр намудаанд.

Радиои ҷумҳурӣ дар асоси қиссаи «Дарди ишқ» ва қисмати аввали романи «Дар орзуи падар» радиотеатр офаридааст, ки писанди ҳамагонанд. Ҳанӯз дар даврони шуравӣ Киностудияи «Тоҷикфилм» аввалинбор ба забони тоҷикӣ аз рӯи қиссаи «Дарди ишқ» филми ҳамноме ба навор гирифтааст, ки то имрӯз ҷолиби диққати тамошобинонанд.

Дар заминаи романи сегонаи «Дар орзуи падар» иборат аз 23 қисмат сериали ҳамноме танзим гардидааст, ки на танҳо дар Тоҷикистон, балки дар Эроню Афғонистон маъруфияти маҳбубияти хосае пайдо кардааст.

Вобаста ба мавзӯи романи «Марги бегуноҳ», қиссаи «Нишони зиндагӣ» силсилафилм ва ҳикояи «Меҳри модар» филм омада ва пешкаши умум гардидааст. Муаллифи филмномаҳо ва радиотеатрҳои дар заминаи асарҳои нависанда таҳия гардида Шоири халқии Тоҷикистон Гулназар Келдист, ки бо эҷодиёти адиб хуб ошноӣ ва бо ӯ ҳамкорӣ дорад. Китоби қиссаҳои «Дарди ишқ» -аш таҳти унвони «Муки любви» соли 1989 дар Маскав (ба забони русӣ), романи «Дар орзуи падар» соли 2002 дар Ҷумҳурии Ислонд Эрон интишор ёфтаанд. Осори гуногунаш дар 20 маҷмуаи дастҷамъӣ ба ҷоп расидаанд.

Асарҳои алоҳидаи ӯ, ҳамчунин, ба забонҳои англисӣ, чехӣ (тарҷумон Иржи Бечка), туркманӣ, узбекӣ ва ғ. тарҷума ва ҷоп шудаанд.

Нависандаи халқии Тоҷикистон, барандаи Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Ҷоизаи адабии ба номи Л.Н. Толстой, Корманди шоистаи маданияти Тоҷикистон, дорандаи ордени «Шараф», Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон, узви раёсат ва раиси Шурои насри ИН Тоҷикистон ва узви чандин кумитаю созмону комиссияҳои бонуфузи ҷумҳуриявист.

Аз соли 1982 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

КЕНЧАЕВ Тоҳир (тав. соли 1907, н. Конибодом, ваф. маълум нест), ходими давлативу ҷамъиятӣ. Солҳои 1925–1930 аъзои комсомол ва аз соли 1930 аъзои Ҳизби Коммунистии ИҶШС буд. Солҳои 1927–1930 ҳамчун муаллим ва мудири мактаби миёна дар ш. Конибодом кор кардааст. Пас аз таҳсил дар мактаби коммунистии ш. Самарқанд солҳои 1931–1933 мудири шӯъбаи маорифи шаҳри Конибодом, 1933–1934 сардори шӯъбаи кадрҳои Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон ва директори Донишкадаи омӯзгорӣ ш. Сталинобод буд. Солҳои 1934–1936

дар Донишкадаи марксизм-ленинизмӣ ш. Тошкент таҳсил намудааст. Солҳои 1937–1941 ҳамчун директори мактаби тиббии ш. Сталинобод, мудирӣ маорифи вилояти Сталинобод, раиси Кумитаи маълумоти касбӣ-техникии назди Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон, сардори шӯбаи кадрҳои Вазорати сохтмон, котиби кумитаи иҷроияи депутатҳои ш. Сталинобод кор кардааст. Барои хизматҳои бо ордени «Нишони фахрӣ» ва бисёр медалҳои Иттифоқи шуравӣ мукофотонида шуда буд.

КЕНЦАЕВА Зарина Хайруллоевна (тав. 29. 07. 1973, д. Ҳаёти нави ш. Ваҳдат), раёношинос ва педагог, номзади илмҳои педагогика. Хатмкардаи факултети педагогика ва психологияи ДДОТ ба номи С. Айни (1996). Солҳои 1990–1992 котиб - тақсимогарии заводи «ТУРТА дар ш. Ваҳдат, 1992–2005 муаллими синфҳои ибтидоии мактаби миёнаи №88-и шаҳри Душанбе, 2005–2016 муаллимаи калони кафедраи психологияи умумидонишгоҳӣ, раиси Шурои занони донишгоҳ, иҷрокунандаи вазифаи дотсент ва ҷонишини декан оид ба илм дар факултети педагогика-психологияи ДДОТ ба номи С. Айни. Солҳои 2016–2017 сардори шӯбаи тарбия ва раёношиносӣ хориҷаи Донишкадаи давлатии санъати тасвирӣ ва дизайни Тоҷикистонро ба уҳда дошт. Аз соли 2017 то 2019 мудирӣ кафедраи фанҳои ҷомеашиносӣ дар ДДФСТ ба номи М. Турсунзода, 2019–2021 мудирӣ кафедраи психологияи иҷтимоӣ ва муносибатҳои оилавӣ дар факултети психология ва таҳсилоти фароғир ва аз соли 2021 инҷониб декани факултети таҳсилоти томактабии ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Бо Ифтихорномаҳои АМИТ, ДДОТ ба номи С. Айни ва нишони Аълочии вазорати маориф ва илми Тоҷикистон мушарраф гардидааст.

Ас.: Профессиональная компетенция учителей в процессе преподавания таджикского языка. (Монография). Д., 2017; Комплекси таълимӣ-методӣ аз фанни «Психологияи иҷтимоии соҳаи маориф». Д., 2018; Барномаи таълимӣ аз фанни «Истифодаи методҳои математикаи дар психология». Д., 2020.

КЕНЦАЕВА Латофат Эргашевна (тав. 7. 01. 1968, ш. Душанбе), муаллими фанни мантиқ. Солҳои 1985–1989 дар факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1990–1993 муаллими мактаби миёнаи №6-и н. Ваҳдат буд. Аз соли 1994 инҷониб муаллими калони кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Дар мавзӯи «Таълимоти мантиқию ғносеологияи Насириддини Тӯсӣ» корҳои илмӣ мебарад.

КЕЙЛМАН Эрнест Иванович (тав. маълум нест, ваф. тақрибан 1987), педагог ва раёношинос, номзади илмҳои психологӣ (1969), дотсент (1974). Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Муддати 18 сол дар кафедраи методикаи таълими математикаи

Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Инчунин, дар факултети математикаи донишкадаи омӯзгорӣ ҳамчун котиби илмӣ фаъолият намудааст. Оид ба хислатҳои психологӣ таълим бо ёрии васоити намуди барномавӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои таълимию методӣ аст.

Ас.: Логарифмҳо, муодилаҳои нишондиҳандагӣ ва логарифмӣ (ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ). Д., 1964; Такрори математикаи мактабӣ (ҳаммуаллиф. Д., 1976; Практикум по геометрическим преобразованиям (ҳаммуаллиф). Д., 1981; Геометрия 6-8. Қ. 1. 2. Д., 1986.

КИАНОВСКИЙ Борис Александрович (тав. 25. 04. 1904, вилояти Тюмени РСФСР, ваф. маълум нест), педагог, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент, муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон. Соли 1923 техникуми омӯзгорӣ ш. Тюмен ва соли 1938 факултети химия-биологияи Донишкадаи омӯзгорӣ ш. Сталинободро хатм кардааст. Солҳои 1923–1930 муаллим ва мудирӣ мактаби миёнаи ш. Ярослав, 1930–1933 муаллими химия дар ФЗУ-и роҳи оҳан, 1933–1934

мудир ва директори мактаби миёнаи Кок Янгани ҶШС Қирғизистон, 1935–1937 мудирӣ қисми таълими мактаби миёнаи №3 ш. Сталинобод, 1937–1938 муаллими химияи политехникуми ш. Сталинобод, 1938–1942 директори мактаби миёнаи №17 ш. Сталинобод буд. Солҳои 1939–1943 ҳамчун муаллими калони кафедраи химияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1945–1947 муовини аввали вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1947–1949 муовини директори донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт оид ба шуъбаи шабона ва аз соли 1949 муовини директори донишкадаи мазкур оид ба корҳои таълим ва илм кор кардааст. Аз соли 1960 ба ҳайси муаллими калони кафедраи педагогика ва психологияи донишкадаи омӯзгорӣ дарс гуфта, пас аз чанд соли фаъолият ба Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ба кор гузаштааст. Дар давоми зиёда аз 20 соли фаъолият дар донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми калон гузоштааст. Барои хизматҳои бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1957), ордени «Байрақи Сурхи меҳнат», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва якчанд ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

КИМЁГАРОВ Бенсион (Борис) Ариевич (тав.30.09.1920, Самарканд, ваф. 18.04.1979, ш. Душанбе), коргардони маъруфи синамо ва театри тоҷику собиқ шуравӣ, омӯзгор ва актёр, асосгузори жанри таърихию эпикӣ дар кинои тоҷик. Ходими хизматнишондодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1957), хунарманди мардуми Тоҷикистони шуравӣ (1960). Барандаи ҷоизаи ба номи Сталин, дараҷаи сеюм (1952), барандаи ҷоизаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Рӯдакӣ (1972), узви Иттифоқи синамогарони

ИҶШС (аз соли 1957).

Дар Самарканд таваллуд шуда, дар хонаи бачагонаи ш. Хуқанд тарбия гирифтааст. Солҳои 1934-1936 дар шаҳри Хуқанди Ҷумҳурии Узбекистон ба ҳайси актёр ва ёвари коргардони театр фаъолият намудааст. Солҳои 1936-1939 дар Институти педагогии шаҳри Сталинобод дар риштаи филологияи тоҷик таҳсил карда, ҳамзамон аз соли 1937 дар мактабҳои ш. Душанбе ба сифати омӯзгори забон ва адабиёт кор кардааст. Баъдан, соли 1939 ба факултети коргардонии Институти давлатии умумииттифоқии кинематографияи шаҳри Маскав дохил шуда, онро соли 1944 хатм кардааст. Аз ҳамон сол дар киностудияи шаҳри Сталинобод ба кор шуруъ кардааст. Давраи аввали фаъолияти Б. Кимёгаров бо синамои хучҷатӣ алоқаманд аст. Нахустфилми таҳиягар филми пурраметражи «Тоҷикистон» (1945, бо ҳамкории Л. Степанова, медали биринҷӣ ва Ифтихорномаи фахрии кинофестивали байналхалқии Венетсия, 1946) буд, ки дар он фидокорӣ тоҷикон дар фронт ва ақибгоҳ барои ғалаба бар фашизм инъикос ёфтааст. Силсилаи филмҳои кӯтоҳметражи Б. Кимёгаров «Дар кӯҳҳои Помир» (1946), «Водии миллионерҳо» (1974), «Қувваи бузург» (1948), «Дар Помир» (1952), «Водии Вахш» (1954), ба тасвири мавзӯҳои гуногуни ҳаёти иқтисодию фарҳангӣ ва ҷуғрофияи Ҷумҳурии Тоҷикистони он замон вобастаанд. Филмҳои калони публитсистӣ «Сарзамини ҷавонӣ» (1950), «Тоҷикистони Советӣ» (нахустфилми ранга, 1951); мукофоти давлатии СССР (1952), «Иди халқи тоҷик» (1955), «Одамони кишвари офтобрӯя» (1957), «Ассалом, Тоҷикистон» (1960), «Чаҳор суруд дар васфи Тоҷикистон» (1964) дар синамои тоҷик мақоми махсус пайдо кардаанд. Б. Кимёгаров дар филмҳои «Садриддин Айнӣ» (1949), «Сарояндаи Ватан» (1968) ва филми пурраметражи «Садриддин Айнӣ» (1978) аз роҳи зиндагӣ ва асарҳои нависандаи бузург ва мақоми ӯ дар фарҳанги тоҷик маълумот медиҳад. Дар аксар филмҳои Б. Кимёгаров муаллифи сенария низ мебошад. Аз рӯи сенарияҳои ӯ хучҷатнигорони тоҷик чандин филмҳо офаридаанд («Роҳи сафед», «Санъати Тоҷикистон», «Ба қуллаи Ленин», «Муҳаммадҷон Қосимов» ва ғ.). Б. Кимёгаров дар монтажи аксари шумораҳои киножурнали «Тоҷикистони советӣ» иштирок намудааст ва ба сифати коргардони дубляж низ кор кардааст.

Фаъолияти бадеии Б. Кимёгаров бо филми бадеии «Дохунда» (1956) сар шудааст. Ин филм оғози кинои бадеии тоҷик ба шумор меравад. Коргардон минбаъд ҳаёти халқи тоҷикро дар филмҳои «Замони осоишта» (1964), «Ҳасани аробакаш» (1965) ва силсилафилми «Одам пӯсташро дигар мекунад» (1977-78) инъикос кунонидааст. Филмҳои офаридаи Б. Кимёгаров фарогири рӯзгори одамони муосир низ мебошанд, аз ҷумла «Вазифаи олий» (1958), «Оромӣ нахоҳад шуд» (1962), «Бо амри дил» (1968), «Як умр кифоя нест» (1974) ва ғ. Филми машҳури ӯ «Қисмати шоир» (1959, мукофоти «Уқоби тиллоӣ» дар кинофестивали 2-юми байналхалқии кишварҳои Осиё ва Африка, Қоҳира, 1960) қиссаи романтикӣ дар хусуси сардафтари адабиёти классикӣ тоҷик, устод Рӯдакӣ аст. Коргардон минбаъд бо рӯҷуъ ба «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ беҳтарин силсилафилмҳои ҳунарии худро таҳия намудааст: «Ливои оҳангар» (1961), «Достони Рустам» (1970), «Рустам ва Сӯҳроб» (1971) мукофоти якуми Кинофестивали умумииттифоқӣ дар Тифлис, 1972, ҳар ду филм – мукофоти давлатии Тоҷикистони Шӯравӣ ба номи А. Рӯдакӣ (1972)-ро ситҳиб гардидаанд, «Достони Сиёвуш» (1976) мукофоти Кинофестивали 10-уми умумииттифоқӣ барои беҳтарин кори коргардонӣ ва беҳтарин таҳияи эҷодкорона, Рига (1977).

Ба филмҳои Б. Кимёгаров обуранги бадеӣ, образнокӣ, вусъати тасвир, муборизаи шадида хайру шар, масъалаи ҷанг ва сулҳ, ғояҳои инсондӯстии эпоси қадим хос мебошанд. Солҳои 1962-1976 Б. Кимёгаров раиси Иттифоқи кинематографияи Тоҷикистон ва яке аз асосгузори он буд. Филмҳои таҳиянамудаи Б. Кимёгаров дар рушди худшиносии миллии ҷавонони Тоҷикистони ҳам собиқ шӯравӣ ва ҳам замони соҳибистиклолӣ таъсири калон расонидаанд.

Барои гиromидошти хотираи коргардон бо қарори Шӯрои вазирони Тоҷикистони шӯравӣ № 19 аз 30 январӣ соли 1981 Хонаи синамои иттифоқи кинематографистони Тоҷикистон ба номи Б. Кимёгаров гузошта шудааст.

КИРОМ Остонзода (тав. 15. 01. 1935, деҳаи Сарчашмаи ноҳияи Шаҳрисабзи вилояти Қашқадарё, ваф. 6. 11. 2013, ш. Душанбе). Баъди хатми мактаби миёна, солҳои 1953-1955, дар Донишқадаи давлатии омӯзгории Самарқанд, солҳои 1956-1959 дар факултаи таъриху филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории Душанбе дониш андӯхтааст.

Солҳои 1956-1961 сарвари мактаби миёна ба номи Абуабдуллои Рӯдакӣи зодгоҳаш, аз соли 1961 то охири умр омӯзгори забон ва адабиёти мактабҳои Душанбе будааст. Бо ташаббуси ӯ соли 1997, дар Гимназияи № 5 ба номи Муҳаббат Маҳмудоваи ноҳияи Исмоили Сомонӣ пойтахт маҳфили адабии “Ғунҷаҳои умед» ва соли 2001 маҳфили адабии “Ошёнӣ баланд» бунёдгузори шудаанд.

Дар хамин замина, бо кӯшишу эҳтимоми ӯ мачмуаи дастчамъии ашъори навқаламон «Ғунҷаҳои умед» (1999), гулчини шеърҳои Рустами Сомонфар «Ахтар» (2000) ва мунтахаби ашъори навқаламони тоҷикзабон Тоҷикистону Узбекистон ва Эрону Афғонистон «Накҳати меҳр» (2001) интишор ёфтаанд. Соли 1988 дар мавзуи «Низоми арӯзи тоҷикӣ ва таҳаввули он» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст. Дар баҳши арӯз беш аз панҷоҳ мақолаи илмию методии ӯ дар рӯзномаҳо, маҷаллаҳо ва қомусҳо мунташир гардидаанд. Намунаҳои ашъори ӯ дар рӯзномаю маҷаллаҳо ва мачмуаҳои дастчамъии «Шукуфаҳои умедбахш» (1973), «Риштаборон» (1984), «Дархост» (1992), мачмуаҳои алоҳидаи «Рубоӣёт» (1998), «Оинаи дил» (2003), «Сарчашмаи меҳр» (2004) дастраси хонандагон гардидаанд. Аълоҷии маорифи Тоҷикистон, Ветерани меҳнат, Муаллим-методист. Аз соли 1995 узви Иттифоқи нависандагон, аз соли 2004 узви Иттифоқи Журналистони Тоҷикистон аст.

КИТОБХОНАИ донишгоҳ.

Китоб ва китобхона дар ҳаёти маънавӣ ва ахлоқии инсон, дар ташаккули андешаю ҷаҳонбинӣ ва дарк намудани ҳодисаҳои олам, барои поку бегазанд нигоҳ доштани забони модарӣ ва рушди он, таҳкиму тақвият ёфтани ҳуввияти миллӣ ва ҳудогоҳиву ҳудшиносии ҳар як фард нақши бузург дорад.

Китоб як рӯки муҳими тамаддуни башарӣ ва ҷузъи ҷудонопазири зиндагии инсон аст. Аз ин ҷост, ки мардуми олам бо арзи эҳтиром ба ганҷинаи маънавии ниёгон китобхоро дар ҳазинаи миллии хеш нигоҳдорӣ мекунанд, то ин ки наслҳои имрӯза ва оянда аз онҳо барои рушди камолоти маънавии худ истифода баранд ва беҳуда нест, ки китобхонаҳои бузург ва номдори олам боиси ифтихори тамоми инсоният ба шумор мераванд. Барои пешрафти илм ва техника дар мадди аввал китоб ва китобхона меистад.

Чунин иқдом сабаб гашт, ки дар баробари таъсиси донишгоҳ китобхонаи донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ ташкил карда шудааст. Дар бунёди фонди он китобхонаҳои донишгоҳҳою донишкадаҳои машҳури шаҳрҳои Маскаву Санкт-Петербург, Киеву Саратов ва Тошкент саҳми арзанда гузоштаанд. Аз ҷумла, соли 1931 донишгоҳи давлатии Осиёи Миёна дар баробари 195 нафар донишчӯ ва 28 нафар муаллим, 26000 нусха адабиёти илмӣ ва педагогиро барои Академияи агропедагогии тоҷик ҷудо кард, ки дар байни онҳо дастхатҳои пурқиммати Шарқ (адабиётҳои илмии тоинқилобӣ, асосан бо забони арабӣ) низ буданд. Дар заминаи ҳазинаи китобҳои аз тарафи донишгоҳи Осиёи Миёна фиристодашуда, китобхонаи Академияи агропедагогии тоҷик таъсис дода мешавад. Теъдоди китобҳои донишкада рӯз аз рӯз афзуда, соли 1934 адади китобхона ба 30032 нусха мерасад. Соли 1935 Академияи илмҳои Украина ба китобхонаи донишкадаи омӯзгории

пойтахт ба миқдори хеле зиёд китоб тӯҳфа менамояд ва дар соли 1936 миқдори китобҳо ба 40288 нусха мерасад. Солҳои минбаъда дар асоси нақшаҳои таълимӣ, корҳои илмию тадқиқотии факултетҳои донишкада ҷобачогузори китобҳо ба миён омад, ки дар натиҷа низоми каталогӣ ва картотекӣ ташкил шуд. Соли 1977 китобхона ба бинои нав кӯчида, шароити он боз ҳам хубтару беҳтар гардид. Ин имконият фароҳам овард, ки фонди китобҳои дарсию илмӣ аз нав ҷо ба ҷо ва низоми каталогӣ ва картотеки ҷорӣ карда шавад. Соли 1990 дар остонаи ҷашнгирии 60-солагии донишкада китобхона дорои 492373 номгӯи наشري буд ва ҳар сол зиёда аз 40 000 китоб мегирифт. Дар ҳазинаи ҷамъиятию сиёсӣ, илмӣ доир ба фалсафа, таърих, ҳуқуқшиносӣ, забоншиносӣ табиатшиносӣ, адабиётшиносӣ, санъат, педагогика, равоншиносӣ ва дигар соҳа илм мавқеи асосиро ишғол мекунад.

Дар ҳазинаи китобхона адабиёти бадеии нависандагони тоҷик, рус, узбек ва дигар халқҳои ҷумҳуриҳои муштаракулманофез маҳфузанд. Соли 1986 азнавсозии ҳазинаи датсхатҳои чошпуда ва китобҳои нодир сар шуд. Дар фонди дастхатҳо суратнусаҳои китобҳои нашршуда ба забонҳои арабӣ, форсӣ, ҳиндӣ, юнонӣ, лотинӣ, англисӣ, франсавӣ, олмонӣ ва ғайраҳо гирд оварда шудаанд. Бештар аз 52 дастхат, ки ба эҷодиёти Абдулқодири Бедил, Абдурахмони Ҷомӣ, Алишери Навоӣ, Камоли Хучандӣ, Ҷалолиддини Румӣ, Саъдии Шерозӣ, Ҳофизӣ Шерозӣ ва дигарон тааллуқдоранд, дар китобхона нигоҳ дошта мешаванд. Дар байни адабиёти хориҷӣ китобҳои Шиллер, Гёте, Гейне, Шекспир, Санд ва луғати энциклопедии Майер (ба забони Олмонӣ) мавҷуданд.

Китобхона дорои шуъбаҳои таҳлилу танзим, ки барои пурра намудани адабиёти таълимӣ, таълимию методӣ ва инчунин, адабиёти бадеӣ, обунашавӣ ба матбуоти даврӣ зарур аст, шуъбаи хизматрасонӣ, баҳисобгирӣ ва хизматрасонӣ ба хонандагон тавассути абонемент (адабиёти умумӣ, хориҷӣ, байникитобхонавӣ), толорҳои хониш (умумӣ ва махсус), шуъбаи маълумоти библиографӣ, ки барои интихоби адабиёт кӯмак расонида, барои мустақилона ҷустуҷӯ намудани адабиёт, оро додани корҳои дипломию рисолавӣ ва ба хонандагон додани маълумотҳои библиографӣ ёрии калон мерасонад, шуъбаи рисолаҳои диссертатсионӣ аз рӯйи ихтисосҳои педагогикаи умумӣ ва сиёсатшиносӣ, шуъбаи каталоги ба ташкил ва танзими кор бо каталогу картотекаҳо мебошад. Ҳоло дар китобхона се намуди феҳрист – алифбой, мураттабӣ ва электронӣ, ки тамоми адабиёти тоҷикӣ, русӣ ва узбекиро дар бар мегирад, мавҷуд аст.

Дар китобхона адабиёти наشري литографӣ, аз ҷумлаи офаридаҳои беҳамтои Агтор, Абунастри Форобӣ, Фузулӣ, Бедил, луғатҳои энциклопедии «Ғиёс-ул-луғот», «Мунтахаб-ул-луғот», луғатҳои Брокгауз ва Ефрон, инчунин, Гранат ва дигарҳо низ мавҷуд аст. Бо мақсади беҳтар намудани хизматрасонӣ ба донишҷӯёну муалимон ва кори самарабахши мустақилонаи донишҷӯён дар назди як қатор кафедраҳои донишгоҳ

китобхонаҳои кафедрави ташкил карда шудааст, ки ҳоло миқдори чунин китобхонаҳо ба 31 мерасад. Фонди умумии китобҳои онҳо 4000 нусхара ташкил медиҳад.

Тамоми фаъолияти китобхона барои ба донишҷӯён ва ҳайати илмии профессорону омӯзгорон ёрӣ расонидан равона карда шудааст. Бо сабабҳои гуногун то ин замон фонди умумии китобхона дар соли ҷорӣ 301581 ададро ташкил медиҳад, ки аз ин 189855 адад китобҳои тахассусӣ, 45768 адад китобҳои таълимӣ, 36325 адад китобҳои методӣ ва 29633 адад китобҳои бадеӣ мебошанд. Айни замон китобхона ба 25 номгӯи рӯзномаю мачаллаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон обуна шудааст, ки онро мунтазам мегиранд. Дар соли 2019 ба китобхона 7729 адад китоб ворид шуд, ки аз ин миқдор 970 адад ҳамчун ҳадя ва 6759 адад тариқи борхат мебошад.

Китобхона дорои 5 шӯба ва 5 тоҷор мебошад.

- Шӯбаи таъмин ва коркарди китоб.
- Шӯбаи захираи китоб.
- Шӯбаи абоненти китобҳои тахассусӣ.
- Шӯбаи автоматикунонӣ ва раванди кори китобдорӣ.
- Шӯбаи хизматрасонӣ ба муштариён.

1. Тоҷори хониш.
2. Тоҷори электронӣ.
3. Тоҷори матбуоти даврӣ.
4. Тоҷори аспирантӣ.
5. Тоҷори фонди тиллоӣ.

Шӯбаи хизматрасонӣ ба хонандагони китобхона яке аз қисматҳои асосии он ба шумор рафта, дар таъмин намудани китобҳои лозима барои устодону донишҷӯён нақши муҳим мебозад. Ба он тоҷори кироатхона, тоҷори электронӣ, тоҷори аспирантону олимӣ, тоҷори матбуоти даврӣ ва тоҷори фонди тиллоӣ дохил мешаванд.

Дар ҳамаи шӯбаҳои хизматрасонӣ дар давоми як сол гардиши китоб зиёда аз 186764 ададро ташкил медиҳад. Махсусан, талабот ба китобҳои тахассусӣ ва бадеӣ бештар ба назар мерасад. Тоҷори электронии китобхона низ дар сатҳи хизматрасонӣ хеле нақши муҳим бозида ҳамарӯза ба зиёда аз 160 нафар хонандагон хизмат мерасонад. Дар фонди китобхонаи электронӣ зиёда аз 15000 адад маводҳои электронӣ маҳфуз аст, ки ҳамарӯза мавриди истифода қарор мегиранд.

Дар солҳои гуногун сарвари китобхонаро Золотарова К., Кураксина А. Ф., Сафарова Ф., Ҷӯраев С. Ҷ., Худойбердиева Р. С., Раҷабова И. Ю., Каримова Б. А., Бӯриев М., Қодирова Г., Мусина Э. ба уҳда доштанд. Айни замон роҳбарии китобхонаи донишгоҳ бар дӯши Ҳикматов Н., яке аз мутахассисони соҳаи китобдорӣ воғузӯр гардида аст.

Ҳайати кормандони китобхона аз нафарҳои зерин иборат мебошанд, ки собиқаи кори аксари онҳо зиёда аз 20-30 солро ташкил медиҳад.

КОЛЕСНИКОВА Палегея Димитровна (тав. 11. 01. 1929, н. Галкини вилояти Павлодари ҶШС Қазоқистон), биолог, номзади илмҳои биология (1955), дотсент (1958). Соли 1951 факултети биология-хокшиносии Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёнаро бо ихтисоси ботаника хатм кардааст. Солҳои 1952–1955 аспиранти Институти илмӣ-тадқиқотии хоҷагии кишлоки АИ Ҷумҳурии Узбекистон буд. Пас аз хатми аспирантура дар институти номбурда шаш моҳ ба сифати лаборант фаъолият кардааст. Солҳои 1955–1996 дар кафедраи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраев ба сифати муаллим, муаллими калон ва дотсент фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаҳои илмию методӣ, аз ҷумла «Влияние водного и питательного режимов на рост и развитие люцерны и злаков», «Темпы нарастания сосущей силы листьев и злаковых трав в межполивные периоды», «Дневная динамика сосущей силы листьев многолетних трав», «Новый метод определения сосущей силы листьев растений» мебошад. Дар масъалаҳои речай обию ғизоии растаниҳои алафию дарахтии Ҷумҳурии Тоҷикистон корҳои илмиву тадқиқотӣ бурдааст. Бо нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1970), медали «Победитель соцсоревнования» (1978), ифтихорномаҳои Вазорати маорифи халқи ИҶШС ва ҶШС Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

КОЛЛЕҶИ ОМУЌГОРИ

Коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи С. Айнӣ соли 1999 таъсис ёфтааст. Соли 1959 ҳамчун Омӯзишгоҳи омӯзгории ба номи Н. К. Крупская дар сохтори шуъбаи томактабии Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Конибодом таъсис шуда буд, ки дар он 23 нафар омӯзгорон фаъолият доштанд ва теъдоди умумии донишҷӯён 60 нафарро ташкил мекард. Дар бинои омӯзишгоҳ се кабинет ва даҳ синфхона мавҷуд буд.

Омӯзгори хизматнишондодаи ҷумҳурӣ Назирова У. нахустин сарвари ин махзани маърифат буд, ки то соли 1964 ифои вазифа намуда, баъдан бо сабаби беморӣ ба нафақа баромадааст. Солҳои 1964–1981 роҳбарии омӯзишгоҳи мазкурро духтари Нусратулло Махсум - Қаҳрамони Тоҷикистон Махсумова Х. Н. ба ихтиёр дошт, ки аз рӯзҳои аввали ташкил гардидани омӯзишгоҳ ба ҳайси омӯзгор кор мекард. Ин муаллимаи маърифатдӯст аввалин зани тоҷик аст, ки бо медали ба номи Н. К. Крупская сарфароз шудааст. Тӯли 17 соли фаъолияти роҳбарии ӯ дар омӯзишгоҳ сифати таълим ва тарбия беҳтар гардида, омӯзгорони собиқадор ва ҷавон ба кори омӯзишу парвариш ҷалб карда шуданд. Ҳақимова М. аз соли 1963 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории пойтахт ба ҳайси омӯзгор фаъолият намуда, солҳои 1981–1996 сарвари онро ба дӯш дошт. Хизматҳои бисёрсолаи ӯро дар соҳаи мактабу маориф ва тайёр намудани мутахассисони болаёқат ба инобат гирифта, бо нишони «Барои комёбиҳои

хуб дар таҳсилоти махсус», ифтихорномаи Вазорати маориф ва соли 1996 бо унвони «Муаллими хизматнишондодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон» сарфароз намудаанд.

Солҳои 1996–1998 сарвари омӯзишгоҳ Нуриддинова М. буд. Соли 1998 қобилияти кордонӣю масъулиятшиносиашро ба инобат гирифта, ўро аввал муовини раиси ш. Душанбе ва баъдан солҳои 2005–2010 вакили мардумӣ дар Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб намуданд.

Солҳои 1998–2007 сарвари ин муассисаи таълимиро Қосимова М. Н. ба уҳда дошт. Дар тӯли фаъолияти худ ў тавонист, ки дар ҳама соҳаҳои ҳаёти коллеҷ дигаргуниҳои назаррас ворид созад. Маҳз дар ҳамин давра сифати таълим ва тарбия дар таълимгоҳ рангу ҷилои нав пайдо кард ва Омӯзишгоҳи омӯзгорӣ бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти рақами 262 аз 1-уми июни соли 1998 ба Коллеҷи омӯзгорӣ ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таъдир дода шуд.

Солҳои 2007–2020 ба Коллеҷи омӯзгорӣ номзади илми таърих Қурбонова Ш. И. директор таъин гардида, баҳри пешбурди раванди таълиму тарбия ва ободонии ин муассиса заҳмат кашид. Ў тавонист, ки дар як муддати кӯтоҳ таъмиру тармими пурраи бинои асосии таълимгоҳро ба субут расонад ва барои устодон ва донишдӯён шароити хуби таълимиро фароҳам созад.

Дар коллеҷ ҳафт факултет фаъолият дорад, ки аз рӯйи ихтисосҳои забон ва адабиёти тоҷик, забон ва адабиёти рус, забони англисӣ, таърих ва ҷомеашиносӣ, математика ва информатика, методикаи таҳсилоти ибтидоӣ, методикаи таҳсилоти томактабӣ мутахассис тайёр мекунад. Дар баробари ин дар сохтори коллеҷ кафедраҳои фаъолият доранд, ки ба корҳои таълиму тарбия ва илмӣ машғуланд. Дар коллеҷ кафедраҳои забон ва адабиёти тоҷик, таърих ва ҷомеашиносӣ, филология (русӣ, англисӣ), педагогика ва психология, математика ва информатика ва низомии таълими кабинетӣ амал мекунад, ки мувофиқи нақшаи нави таълимӣ 17 кабинети фанӣ ҷиҳозонида шудааст.

Донишҷӯён ба шуъбаҳои рӯзона ва ғоибона ба таҳсил фаро гирифта шудаанд, ки вазифаи мудирӣ шуъбаи рӯзонро Тағоев С., шуъбаи ғоибонаро Рофиева М. пеш мебаранд. Теъдоди муҳассилини коллеҷ 900 нафарро ташкил дода, 430 нафарашон дар шуъбаи рӯзона ва қисми боқимондашон дар шуъбаи ғоибона ба омӯхтани нозуқиҳои касби омӯзгорӣ машғуланд. Ҳар сол ба ҳисоби миёна 270 нафар донишҷӯ коллеҷро ба поён расонда, бо роҳхати Вазорати маориф ба гӯшаҳои мухталифи кишвар ҳамчун омӯзгор ба кор фиристонида мешаванд.

Дар коллеҷ 55 нафар омӯзгор ифои вазифа менамоянд. Аз ин теъдод 33 нафар ба ҳайси омӯзгори асосӣ ва 22 нафар ба ҳайси ҳамкор фаъолият доранд. Аз ҳисоби шумораи умумӣ як нафар доктори илмҳои педагогӣ, 13 нафар номзади илм, як нафар дорандаи унвони «Муаллими

хизматнишондодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва 22 нафар дорандаи нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» мебошанд.

Фаъолияти шурои илмии таълимгоҳ низ самарабахш ба роҳ монда шуда, он аз болои фаъолияти илмии олимони назорат мебарад. Масъалаҳои илмие, ки ба ҳалли онҳо устодони коллеҷ машғуланд, ба ташкили раванди таълиму тарбия дар коллеҷу макотиби таҳсилоти умумӣ ва олий, барои баланд бардоштани ҳисси миллӣ, худогоҳию худшиносӣ, ватандӯстии ҷавонон бо истифода аз таърихи фарҳанг ва адабиёт равона карда шудааст.

Коллеҷ дорои китобхона мебошад, ки зиёда аз 20000 нусха китобҳои илмию бадеӣ ва таълимию методӣ дорад. Ҳамчунин дар коллеҷ толори китобхона мавҷуд аст. Ҳамасола барои зиёд гардонидани фонди китобхона китобҳои таълимию методӣ харидорӣ мешаванд.

Аз соли 2020 номзади илмҳои педагогӣ Одиназода Латофат Амиршо ба сифати директори коллеҷи номбурда кор мекунад.

КОМИЛОВ Мирато Миршаробович (тав. 11.11.1982) - забоншинос, тарҷумон, номзади илмҳои филологӣ (2020), дорандаи ифтихорномаи Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон. Хатмкардаи факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Бобочон Ғафуров (2005).

Омӯзгори забони англисии мактаб-гимназияи №24-и ш. Хучанд (2004-2005), ассистенти кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷумаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2005-2008), аспиранти шӯъбаи ғоибонаи ҳамин донишгоҳ (2008-2012). Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Таҳлили сохторӣ-маъноии истилоҳоти фалсафӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» дифоъ намуд. Солҳои 2012-2015 ба ҳайси ассистенти кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавии факултети забони англисӣ, 2015-2016 сармутахассиси маркази илмӣ-инноватсионӣ, 2016-2017 ассистенти кафедраи филологияи забони англисӣ, аз соли 2018 инҷониб ба ҳайси муаллими калони кафедраи методикаи таълими забони англисии факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

Саҳми ӯ дар тарҷумаи маводи якҷанд барномаҳо аз забони англисӣ калон аст. Номбурда ба ҳайси тренер дар барнома ва лоиҳаҳои байналмилалӣ ширкат намуда, ба омӯзгорони забони англисии ҷумҳурӣ ва бархе аз кишварҳои Осиёи Марказӣ оид ба методҳои муосири таълими забони англисӣ омӯзишҳо гузаронидааст.

Ас.: Методикаи таълими забони англисӣ дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ (дастури таълимӣ). Д.: 2019; Луғати тоҷикӣ ба англисӣ ва русии истилоҳоти фалсафа. Д.: 2020; Структурно-семантический анализ философских терминов в таджикском и английском языках. Д., 2021.

КОРОЛЁВА Антонина Ивановна (тав. 21. 3. 1937, ш. Тирмизи ҶШС Узбекистон), забоншинос, номзади илми филология, дотсент. Соли 1959 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулобро хатм кардааст. Солҳои 1959–1961 муаллими забон ва адабиёти руси мактаби миёнаи н. Данғара, 1961–1964 аспирантаи кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1964–1966 муаллими калони кафедраи забони русӣ ва забоншиносии Донишкадаи давлатии ш. Кулоб, 1966–1969 муаллими калони кафедраи методика, 1969–1972 дотсенти кафедраи забони русӣ, 1972–1974 дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумӣ, 1974–1976 мудирӣ кафедраи забони русӣ, 1976–1995 дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Аз соли 1996 дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) мебошад. Муаллифи як қатор мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ оид ба таълими забони русӣ дар мактабҳои миллӣ ва олий, иштирокчии конференсияҳои илмию назариявии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990) мукофотонида шудааст.

Ас.: Лингвистические основы учета языковых особенностей обучения. Д., 1974; Практическая орфография. Д., 1975.

КОСТРИКИНА Анна Павловна (тав. 05. 10. 1940, ш. Сталинобод), забоншинос, номзади илми филология (1979), дотсент (1982). Соли 1962 факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1962–1965 лаборанти калон, 1965–1971 муаллим, 1971 муаллими калони кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1971–1974 дар аспирантураи Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов таҳсил кардааст. Солҳои 1974–1980 ҳамчун муаллими калон, 1980–1990 дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 1985–1989 вазифаи мудирӣ кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумиро ба уҳда дошт. Аз соли 1990 ба Донишкадаи омӯзгории забон ва адабиёти руси ш. Душанбе ба кор гузаронида шудааст. Муаллифи зиёда аз 20 корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Маводи таълимӣ оид ба синтаксис барои донишҷӯёни курсҳои 4-5 гурӯҳи тоҷикӣ аз ҷумлаи онҳост.

КОСТРИКОВА Мария Васильевна (тав. 26. 01. 1929, н. Қурғани вилояти Краснодари РСФСР), забоншинос, номзади илмҳои педагогӣ (1962), дотсент (1967). Соли 1951 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Краснодарро хатм кардааст. Солҳои 1951–1953 муаллими забон ва адабиёти руси мактаби миёнаи ш. Қурғонтеппа, 1953–1955 мудирӣ қисми таълими мактаби миёнаи ба номи Пушкини н. Куктош, 1955–1957 коркунӣ илмӣ ва мудирӣ сектори забон ва адабиёти руси Донишкадаи илмию тадқиқотии Вазорати маорифи Тоҷикистон, 1957–1962 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1962–1969 муаллими калони кафедраи забони русӣ ва методикаи таълими забон русӣ дар донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1969–1975 мудирӣ кафедраи забони русии байнифакултетии донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1957–1978 ҳамчун ходими калони илмии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, 1979–1994 дотсенти кафедраи забони русии барои факултетҳои гуманитарии донишкадаи музкур кор карда, соли 1994 ба Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогии Тоҷикистон ба кор гузаштааст. Муаллифи китобҳои дарсӣ, маводҳои таълимӣ, аз ҷумла китоби дарсии «Забони русӣ» барои синфҳои 1, 2 ва 9-и мактабҳои тоҷикӣ, «Книга для чтения» барои донишҷӯёни гурӯҳҳои тоҷикӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва якчанд ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

КОТЕЛНИКОВА Римма Никифоровна (тав. 1927, н. Уротеппа, ваф. маълум нест), риёзидон, номзади илмҳои педагогӣ (1972), дотсент (1977). Соли 1959 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1959–1977 ҳамчун ассистенти кафедраи математика, ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт кор кардааст. Соли 1977 ба Донишкадаи омӯзгории ш. Брест (Белорусия) ба сифати дотсенти кафедраи методикаи таълими математика ба кор гузаштааст. Оид ба мавзӯ ва методикаи таълими математикаи ягона дар синфи сеюми мактаби ибтидоии ҳозира ва тақмили он дар шароити Тоҷикистон кори илмӣ бурдааст. Дар кори худ нишон додаст, ки чӣ тавр маводи арифметикӣ ва геометрию дар синфҳои сеюм ба усули ҳамгиро ба роҳ мондан мумкин аст. Муаллифи зиёда аз 15 таълифоти илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

Ас.: Табдилоти геометрӣ дар курси математикаи синфҳои 6-7 (Дастури методӣ барои муаллим, ҳаммуаллиф). Д., 1976; Практикум аз муодилаҳои нишондиҳандагӣ ва логарифмӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1977.

КОШЕЛОВА Ирина Сергеевна (тав. 6. 05. 1937, ш. Краснодари РСФСР), забоншинос, номзади илми филология (1974), дотсент (1977). Соли 1960 шуъбаи франсавии Донишкадаи омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Горкийро хатм кардааст. Солҳои 1962–1966 ҳамчун ассистенти кафедраи филологияи романи Донишкадаи омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Горкий, 1969–1970 муаллими калони кафедраи забони франсавии ҳамин донишкада, 1971–1972 муаллими калони кафедраи забони франсавии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1972–1978 вазифаи мудирӣ кафедраи забони франсавии донишкадаи номбурдаро ба уҳда дошт. Соли 1978 ҳамчун мудирӣ кафедраи забони франсавӣ ба Донишкадаи омӯзгории ш. Горкий ба кор гузаштааст. Муаллифи зиёда аз 10 корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои методикаи таълими забони франсавӣ ва таърихи забони франсавиро баррасӣ намудааст.

КУЛАГИН Кузма Иванович (тав. 10. 11. 1898, н. Старо Синдромский ҶАШС Молдовия, ваф. маълум нест), файласуф, номзади илмҳои фалсафа, дотсент. Соли 1932 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Куйбишевро хатм намуда, солҳои 1932–1935 дар Донишкадаи олии коммунистии ш. Москва таҳсил дошт. Солҳои 1926–1928 инспектори мактаб дар Молдовия, 1928–1929 мудирӣ шуъбаи маорифи ҶАШС Молдовия, 1936–1938 мудирӣ шуъбаи аспирантура, муовини директор оид ба таълим ва дотсенти кафедраи марксизм-ленинизми Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1945 дар курсҳои марксизм-ленинизми ш. Москва таҳсил намуд. Солҳои 1950–1960 ҳамчун дотсенти кафедраи фалсафаи донишкадаи омӯзгории пойтахт кор кардааст. Муаллифи як силсила мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо якчанд медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз шудааст.

КУЛИЕВ Абдӣ Алакулович (тав. 01. 10. 1960, шаҳраки Ҷилликул, н. Колхозободи вилояти Хатлон). Солҳои 1978 ба Донишкадаи педагогии ба номи А. Рӯдакии шаҳри Кулоб дохил шуда, соли 1983 онро хатм намуд. Фаъолияти педагогиро соли 1983 дар мактаби миёнаи №7-и н. Ҷилликул ба ҳайси омӯзгори забон ва адабиёти рус ба кор шуруъ намуд. Солҳои 1992- 2010 дар вазифаи ҷонишини директори мактаб оид ба тарбия кор ва фаъолият намуд. Аз соли 2010 то 2011 ба ҳайси ассистенти кафедраи забони муосири

рус ва забоншиносии умумӣ факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намуда, аз соли 2017 ба ҳайси омӯзгори калони кафедраи умумидонишгоҳии забони русӣ ва аз 2019 то ҳол ба ҳайси омӯзгори калон дар кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти руси факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор ва фаъолият менамояд.

Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ, 4 китоби дарсӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои мубрами омузиши таълими забон ва адабиёти рус баррасӣ шудаанд.

КУЛОБИЕВ Абдулло Нишанбаевич (тав. 8. 01. 1977, н. Панҷ), омӯзгори забони русӣ, номзади илмҳои филология (2015). Хатмкардаи факултаи филологияи руси Донишгоҳи Славянии Тоҷикистон ва Россия (РТСУ, 2000). Солҳои 2002-2008 ассистент ва муаллими калони кафедраи забон ва адабиёти муосири руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2012-2014 унвонҷӯи донишгоҳи номбурда ва муаллими калони кафедраи умумидонишгоҳии забони русӣ. Рисолаи

номзадиро дар мавзӯи «Структура и семантика номинативных предложений в русском и таджикском языках» дифоъ намуда, аз 2018 инҷониб ба ҳайси мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони русии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

Ас.: Теоретико-практический курс по русскому языку. Часть первая Д., 2020; Теоретико-практический курс по русскому языку. Часть первая. Д., 2020; Теоретико-практический курс по русскому языку. Часть третья. Д., 2020.

КУМИТАИ иттифоқҳои касабаи донишҷӯён.

Кумитаи мазкур тибқи Оинномаи иттифоқҳои касаба мақомоти интихобӣ буда, барои баланд бардоштани сифати таълиму тарбия, интизоми намунавӣ, гузаронидани корҳои оммавӣ тарбиявӣ, маданияту равшаннамоӣ дар байни донишҷӯён, иштироки фаъолона барои амалӣ шудани чорабиниҳо, беҳтар шудани шароити меҳнат ва истироҳату фароғати донишҷӯён кор мебарад. Кумита дар инкишофи корҳои эҷодӣ, техникӣ, илмию тадқиқотӣ, беҳтар намудани фаъолияти илмию ҷамъиятӣ, ҷалб намудан ба маҳфилҳои назди кафедраҳо, марказҳои техникӣ ва ихтироъкорӣ, амалӣ намудани натиҷаи корҳои илмию тадқиқотӣ ва шартномаҳои хоҷагию давлатӣ ба донишҷӯён ҳаматарафа кумак мекунад. Инчунин, ба донишҷӯёни аз оилаҳои камбизоат ва бепарастор ёриӣ моддӣ расонида, риояи имтиёзҳои муайяншудаи онҳоро назорат мекунад. Донишҷӯёнро, ки ба хобгоҳ эҳтиёҷ доранд, бо қадри имконият таъмин намуда, Шурои донишҷӯёнро дар хобгоҳ ташкил ва фаъолияти онҳоро назорат мекунад. Барои ҳифзи ва ҳалли масъалаҳои донишҷӯёне, ки аз донишгоҳ хориҷ шудаанд ё муваққатан аз идрорпулӣ маҳрум гаштаанд ва ё интизомро вайрон намудаанд, мусоидат менамояд. Ташкилоти мазкурро

дар давраҳои гуногун омӯзгорони ботаҷриба Сарабеков Р., Солеҳҷонов Р., Муродов Н., Сирочов С., Турсунов Э., Шодмон Ю., Авезов С., Саъдиев Ш., Рауфов Р., Ризоев Ш., Файзуллоев Ҳ., Зикиров Ҳ. роҳбарӣ намудаанд. Аз соли 2014 инҷониб роҳбарии фаъолияти ташкилоти мазкур ба зиммаи Раҷабов Д. гузошта шудааст.

КУНТУВДИЙ Наталя Алексеевна (тав. 9. 05. 1963, ш. Душанбе), сиёсатшинос, номзади илмҳои сиёсӣ (1999). Соли 1987 Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзодаро хатм кардааст. Солҳои 1985–1994 муаллими Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Душанбе ба номи Н. К. Крупская буд. Солҳои 1994–1997 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намуда, онро ҳамчун экстернат бо дипломи аъло хатм намуд. Солҳои 1997–1999 аспиранти кафедраи фалсафаи донишгоҳи номбурда буд. Соли 1999 рисолаи номзадияшро дар мавзӯи «Фанои низоми сиёсии ИҶШС ва равишҳои минбаъдаи тағйиротҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ» дифоъ намудааст. Соли 1999 ҳамчун муаллими калони шӯъбаи муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) кор кардааст. Солҳои 1999–2002 мудирӣ кафедраи ҳуқуқ, 2000–2004 муовини ректори ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев оид ба муносибатҳои байналхалқӣ буд. Аз январи соли 2005 ходими калони илмӣ, аз ноябри соли 2005 то ба имрӯз ходими пешбари илмии шӯъбаи фалсафаи сиёсати Институти фалсафаи АИ ҶТ мебошад. Оид ба идоракунии самараноки сиёсӣ, идоракунии маҳаллӣ, ташаккулу инкишофи маърифати шаҳрвандӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ тадқиқотҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 25 корҳои илмӣ, аз ҷумла ҳаммуаллифӣ 6 рисолаи илмӣ, 6 дастури таълимӣ, инчунин, зиёда аз 10 мақолаҳои илмӣ мебошад. Ҳаҷми умумии корҳои илмӣ аз 200 ҷузъи ҷопиро ташкил медиҳад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1998) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Политическая система СССР: причины и характер кризиса. Д., 1998; Тенденции мирового развития после распада Советского союза. Д., 1998; Рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Рушди маърифати шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон: масъалаҳо ва дурнамо (ҳаммуаллиф), 2007; Созмони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва давлат: рушди ҳамкорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Концепсияи маърифати шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (ҳаммуаллиф). Д., 2008; Маърифати шаҳрвандӣ: барнома ва асосҳои методологии татбиқи он (ҳаммуаллиф). Д., 2008; Введение в курс гражданского образования (Учебно-методическое пособие для учителей общеобразовательных школ). Д., 2009; Концепсияи миллии маърифати шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Лоиха. (Ҳамкорӣ бо Пажӯхишгоҳи рушди маорифи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, ҳаммуаллиф). Д., 2010.

КУЧОВ Раҳматулло Мақсадович (тав. 17. 08. 1967, д. Зимтуди н. Панҷакент), муаллими забони олмонӣ, номзади илмҳои педагогика (2019). Солҳои 1984–1991 дар факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо ихтисоси омӯзгори забони олмонӣ хатм кардааст. Солҳои 1986–1988 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1991–1997 муаллими забони олмонӣ дар мактаби миёнаи № 21 н. Панҷакент, 1997–2001

ассистенти кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ ва ихтисоси дуҷуми донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 2001 то 2005 муаллими калони кафедраи забони олмонӣ ва методикаи таълими он дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2005–2008 муовини декани факултети забонҳои хориҷӣ оид ба тарбия, 2008 то 2013 муовини декан оид ба таълим, 2014 муовини декан оид ба илм дар факултети забонҳои романию германӣ, аз соли 2018 то ҳол мудири кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ (олмонӣ ва фаронсавӣ) фаъолият дорад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Методика формирования речевой активности студентов при обучении иностранному языку» ҳимоя намудааст. Бо ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз карда шудааст. Аълочии маорифи Тоҷикистон (2021).

КУШЛИНА Элла Николаевна (тав. 21. 10. 1928, ш. Тошкент, ваф. маълум нест), забоншинос, номзади илми филология (1964), дотсент (1964). Соли 1950 факултети филологияи руси Донишгоҳи ш. Самарқандро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1950–1956 муаллими кафедраи забони русии Донишгоҳи ш. Самарқанд, 1956–1957 муаллими калони кафедраи забони русии Донишкадаи занонаи ш. Сталинобод буд. Солҳои 1957–1980 дар факултети забон ва адабиёти руси

Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун муаллими калон, дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносӣ, мудири кафедраи забони русӣ ва инкишофи нутқ кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 20 корҳои илмӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1971) кадр карда шудааст.

Ас.: Особие моменты использования некоторых слов на информационном языке в Средней Азии // журн. Проблемы языка и литературы, вып. 12, 1959.

К

ҚАЛАНДАРОВ Ахрор Аҳмадович (тав. 12. 06. 1971, д. Кулумбаи поёни н. Дарвоз), географ, номзади илмҳои географӣ (2011), дотсент (2019). Соли 1988 – 1994 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев таҳсил намуда, солҳои 1994 – 1997 ба ҳайси муаллими география ва биология дар мактаби миёнаи №30-и ш. Душанбе, ҳамчунин, дар ин муддат то соли 2000 ассистенти кафедраи «Геоэкология ва муҳофизати табиат», 2000 – 2003 аспиранти кафедраи «Геоэкология ва муҳофизати табиат» - и Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Қўраев, давоми солҳои 2003 ва 2009 ҳамчун муаллими калони кафедраи «Геоэкология» - и ДДОТ ба номи С. Айнӣ, солҳои 2009 – 2011 иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедраи «Геоэкология» - и донишгоҳи номбурда, солҳои 2011 – 2013 ба ҳайси мудири кафедраи «Географияи табиӣ»-и донишгоҳи мазкур, давоми солҳои 2013 – 2015 ҳамчун мудири кафедраи «Идоракунии иқтисодиёт ва молия»-и Донишқадаи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, солҳои 2016 – 2020 мудири кафедраи «Географияи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ»-и факултети географияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз соли 2020 то инҷониб ба ҳайси декани факултети географияи Донишгоҳи мазкур кор мекунад. Номбурда муаллифи васоити таълимӣ бо забони давлатӣ, ба монанди «Асосҳои экологияи умумӣ» (Душанбе. 2013, 9 ҷузъи чопӣ), китоби «Таърихи кашфиёти географӣ» (Душанбе. 2018. 10 ҷузъи чопӣ), (дар ҳаммуаллифӣ бо Мусоев З., Гуруков Т.М.), китоби «Глясиология ва гидрология» (дар ҳаммуаллифӣ бо Мусоев З., Гуруков Т.) (Душанбе. 2018, 8,7 ҷузъи чопӣ) мебошад. Дар тури фаъолияти омӯзгории худ ба сифати муаллими таҷрибадор дар омода намудани садҳо нафар мутахассисон барои макотибҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар сохторҳои давлатӣ саҳми назаррас дорад.

Ас.: Экологическое влияние оросительных систем в процессе интенсивного использования земельных ресурсов // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ бахшида ба 75-солагии Қ. Қўраев. Д., 2003; Масъалаҳои навтарини географияи иқтисодии ҷаҳон.Д., 2020; Особенности социально- демографического развития городов Республики Таджикистан (на примере Согдийской области). Монография. Д., 2015.

ҚАЛАНДАРОВ Кароматулло (тав. 22. 08. 1938, д. Ғошиёни н. Обигарм), забоншинос, номзади илми филология (1972). Солҳои 1957–1962 дар факултети таъриху филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1962–1963 муаллими мактаби миёнаи ба номи Н. Хусрави н. Файзобод, 1963–1966

аспиранти донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1966–1971 муаллими кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб, 1971–1980 декани факултети педагогикаи донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1980–1982, 1987–1998 вазифаи мудирӣ кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраевро ба уҳда дошт. Оид ба ҷумлаҳои мураккаби тоҷибӣ дар забони адабии тоҷик дар асрҳои XV–XVI дар асари «Бадоеъ-ул-вақоъ»-и Восифӣ кори илмӣ бурдааст. Дар давоми фаъолияти илмиву омӯзгорияш зиёда аз 25 мақолаи илмӣю методӣ нашр намудааст.

Ас.: Корҳои амалӣ аз забон. Д., 1993.

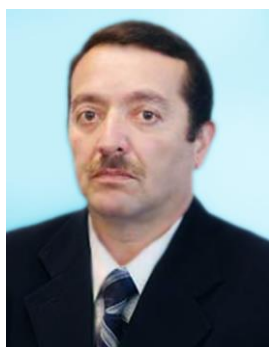
ҚАЛОНДАРОВА Лутфия Искандаровна (тав. 05 09 1961, н. Тоҷикобод), омӯзгори фанни таърих, номзади илмҳои таърих. Солҳои 1980-1986 донишҷӯи факултети таърихи ДМТ ва солҳои 1991-1994 аспиранти Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ ба номи А. Дониши АМИТ. Фаъолияти худро аз вазифаи лаборанти калон, сипас ходими хурди илмӣю институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ ба номи А. Дониш оғоз намуда, аз соли 2015 инҷониб ба сифати дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

Ас: Художественная интеллигенция Таджикистана в 1976-1985 гг. Д., 2015; История таджикского народа (учебно-методический комплекс). Д., 2018.

ҚАРАБОЕВ Бахтовар Бахтиёрович (тав. 12. 02. 1989. ш. Душанбе), омӯзгори забони англисӣ, номзади илмҳои педагогӣ (2017), хатмкардаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2010), корро соли 2009 ба сифати омӯзгори забони англисӣ мактаби миёнаи №1 н. Ҳисор оғоз намуда, солҳои 2012- 2013 муовини директор оид ба тарбияи ҳамин мактаб, 2013-2014 ассистенти кафедраи методикаи таълими забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, 2014-2017

муовини декан оид ба илм ва таълим дар факултети забони англисӣ, 2017-2019 муовини директор ва мудирӣ шубаи бақайдгирӣ ва машваратии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, аз соли 2019 инҷониб сармутахасси раёсати таълими донишгоҳ. Ба қалами номбурда беш аз 20 мақолаи илмӣ тааллуқ дорад.

ҚАРАЕВ Абдуғаффор Юнусович (тав. 04. 04. 1959, д. Тезгари Болои н. Рӯдакӣ, ваф. 24.05.2020, ш. Душанбе), муаллими фанни педагогика. Солҳои 1976–1981 дар факултети биология-химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко тахсил кардааст. Соли 1981 лаборанти калони кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии донишкадаи номбурда, 1981–1983 хидмати артиши

шуравӣ, 1983–1984 лаборанти калон, 1984–1985 котиби комсомоли факултети забон ва адабиёти рус, 1985–1991 чонишини котиби ташкилоти комсомолӣ, котиби ташкилоти комсомолӣ ва раиси Созмони ҷавонони донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Ҳамзамон, ҳамчун ассистенти кафедраи методикаи таълими биологияю химия кор кардааст. Солҳои 1991–1994 аспирант ва муовини декани факултети биология ва химия оид ба тарбия, 1995–1996 муаллими калони кафедраи методикаи таълими биология ва химия, 1996–2007 муаллими калон ва муовини декани факултети педагогикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев оид ба таълим буд. Муаллифи зиёда аз 15 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ аст.

ҚАРАЕВ Худояр (тав. 02. 01. 1955, н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1993), дотсент (1998). Солҳои 1972–1976 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1976–1982 муаллими математикаи мактаби миёнаи №13 н. Рӯдакӣ, 1982–1985 ассистенти кафедраи анализи математикӣ, 1985–1988 аспиранти кафедраи номбурдаи донишкадаи омӯзгории пойтахт

буд. Солҳои 1986–1998 ҳамчун муовини сардори қисми таълим, 1998–2006 декани факултети таҳсилоти ғоибонаи Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 2006 дотсенти кафедраи математикаи олии донишкадаи номбурда мебошад. Муаллифи зиёда аз 40 таълифоти илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Задача Римана-Гильберта для обобщения системы Мойсила-Теодореско // Дифференциальные уравнения и их применение, Вильнюс, 1990, Вип. 45.

ҚАРАҲОҶОВ Маҳмадрасул Сараҳонович (тав. 04. 12. 1967, н. Москва (имрӯза Ҳамадонӣ), вилояти Хатлон), муаллими забони олмонӣ. Солҳои 1986–1988 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1988–1993 дар факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо ихтисоси муаллими забони олмонӣ хатм намудааст. Солҳои 1993–2001 ассистенти кафедраи методикаи таълими забонҳои

хориҷӣ ва ихтисоси дуҷуми ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2001 то ба имрӯз муаллими калони кафедраи забони олмонӣ ва методикаи таълими он дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Соли 2008 ҳамчун муовини декани факултети забонҳои романию германӣ оид ба илм кор кардааст. Оид ба масъалаҳои адабиётшиносӣ ва робитаҳои адабии Шарқ ва Ғарб корҳои илмӣ бурда, муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ мебошад.

Ас.: Саҳми Лоиқ дар тарҷумаи ашъори Гӯте // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, № 4, 2009; Сухан аз тарҷумаи осори Гӯте // Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, шӯъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ, № 1, 2010.

ҚАРШИЕВ Чаҳонгир Қаршиевич (тав. 2. 01. 1921, н. Сурчини вил. Сурхондарёи ҶШС Узбекистон, ваф. 13. 06. 1982, ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, номзоди илмҳои таърих (1972), дотсент (1976). Солҳои 1937–1939 муаллими забон ва адабиёти узбекӣ дар мактаби миёнаи №28-и н. Шурчини вилояти Сурхондарё, 1939–1945 хизмат дар сафҳои артиши шуравӣ, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ, 1945–1947 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №1-и н. Шурчини вилояти Сурхондарё, 1947–1951 донишҷӯи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, 1952–1954 директори мактаби миёнаи № 23-и н. Шурчин, 1954–1961 директори мактаби миёнаи ш. Термиз, 1962–1982 ба ҳайси муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ҶКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор карда буд. Муаллифи як асар ва зиёда аз 10 мақолаи илмию методӣ буда, дар конференсияҳои илмию назариявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Доираи корҳои тадқиқотиашро масъалаҳои баланд бардоштани маданияти иҷтимоии аҳолии хоҷагии қишлоқи солҳои 1946–1956 ташкил додаанд. Бо медалҳои шуравӣ барои иштирок дар ҷанг ва қаҳрамонӣ мукофотонида шудааст.

Ас.: Компартия Таджикистана в борьбе за подъем материального благосостояния колхозников (1946–1955гг.). Д., 1971; Подъем культурно-бытовых условий сельского населения (1946–1955гг.) // Учение записки ДГПИ, т. 76. Д., 1971.

ҚАҲҲОРОВА Мавзуна Бобоевна (тав. 1. 04. 1964, ш. Душанбе), муаллими забони русӣ. Солҳои 1981–1986 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1986–1997 муаллими забони русии мактаби миёнаи №43 ш. Душанбе, 1997–2005 муаллими забони русии мактаби миёнаи № 88 ш. Душанбе буд. Аз соли 2005 то ба имрӯз дар кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳони ДДОТ ба номи С. Айни ҳамчун муаллими калон фаъолият дорад. Солҳои 2005–2009 дар баробари фаъолияти омӯзгориаш ба ҳайси муовини декани факултети забони русӣ оид ба корҳои илмӣ кор кардааст. Айни ҳол вазифаи раиси шурои занон ва духтарони факултети мазкурро низ бар уҳда дорад. Муаллифи 2 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаи тарҷумаи асарҳои А. С. Пушкин бо забони тоҷикӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Ас.: Русская классика и изучение литературы в вузе // Мактаб ва ҷомеа. Д., 2008; Проблемы перевода произведений А. С. Пушкина на таджикский язык // Материалы научно-практической конференции, РТСУ, 2009.

ҚАҲҲОРОВА Ҳабиба (тав. 5. 07. 1938, н. Конибодом), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1987), дотсент (1990). Солҳои 1955–1960 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1960–1961 лаборанти Пажуҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии хокшиносии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1961–1964 муаллими кафедраи ботаникаи Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1964–1969 муаллими кафедраи ботаникаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1969–1972, 1975–1979 дар сафари хизматӣ дар Афғонистон қарор дошт. Солҳои 1972–1975 ҳамчун муаллимаи калон дар кафедраи ботаникаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои таълимӣ аст. Доираи корҳои илмӣ ва тадқиқотии ӯро масъалаҳои анатомияи растаниҳои лубийӣ ва сабабҳои кушодашавии гилофакмеваи онҳо дар бар мегиранд.

Ас.: Дастури таълимӣ-методӣ аз анатомия ва морфологияи растаниҳо. Д., 1991, 2009.

ҚАҲҲОМОВ Абдулмуъмин Ҷумахонович (тав. 13. 01. 78, д. Танобчи, н. Темурмалик, вил. Хатлон), омӯзгоризабони англисӣ, номзади илмҳои педагогӣ (2014), дотсент. Соли 2000 факултети забони англисии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ (собик Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев)-ро бо ихтисоси омӯзгори фанни забонҳои англисӣ ва фаронсавӣ хатм намудааст.

Солҳои 2000-2007 ба ҳайси ассистенти кафедраи забонҳои хориҷии умумидонишгоҳии ҳамин донишгоҳ, 2007 то 2009 ба ҳайси муаллими калони кафедраи методикаи таълими забони англисӣ, 2009-2011 муаллими калони кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума, 2011-2015 муовини декан оид ба таълим-эдвайзери факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ва ҳамзамон муаллими калони кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума фаъолият доштааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Дидактические основы формирования речевой культуры будущих учителей английского языка» дифоъ намуда, солҳои 2015- 2019 ба ҳайси декани факултети забонҳои Шарқ, 2019-2020 декани факултети забонҳои Осиёи ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзода ва аз соли 2020 ба ин сӯ ба сифати муовини ректор оид ба таълим ва корҳои методии ҳамин донишқадфаъолият дорад.

ҚАЮМОВ Юсуф Бабаевич (тав. 5. 12. 1918, ш. Сабзи ҶШС Узбекистон, ваф. маълум нест), биолог, номзади илмҳои биологӣ, дотсент, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1940 факултети табиатшиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Тошкентро хатм кардааст. Солҳои 1941–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1946–1955 дар вазифаҳои гуногуни маорифи ҶШС Тоҷикистон фаъолият намудааст. Солҳои 1955–1960 вазифаи мудири кафедраи

мактаби хизби коммунистии ҷумҳуриявӣ, 1960–1985 мудири кафедраи биологияи факултети табиатшиносӣ ва география, муовини декани факултет ва декани факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба уҳда дошт. Солҳои 1985–1991 ҳамчун дотсенти кафедраи биологияи донишкадаи номбурда кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 80 корҳои илмӣ, аз ҷумла 3 монография ва 3 маводи таълимӣ мебошад. Бо орденҳои «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи дуюм, «Байраки сурх», 5 медал, нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», «Барои муваффақиятҳои аъло дар кор» сарфароз карда шудааст.

ҚОДИРОВ Абдуқайюм (тав. 30. 11. 1923, ш. Хучанд, ваф. 13. 04. 1988, ш. Душанбе), риёзидон ва педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1968), дотсент (1971). Солҳои 1941–1946 ҳамчун мудири қисми таълими мактаби ибтидоӣ, директори мактаби ибтидоӣ ва мудири маорифи н. Ромит кор кардааст. Солҳои 1946–1949 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Аз соли 1949 то охири ҳаёташ аз вазифаи ассистент то ба дотсенти кафедраи методикаи таълими математика дар донишкадаи омӯзгории пойтахт фаъолият кардааст. Солҳои 1970–1971 вазифаи декани факултети математика, 1971–1977, 1982–1988 мудири кафедраи методикаи таълими математика, мудири кафедраи синфҳои ибтидоӣ, раиси Кумитаи иттифоқи касабаи донишкадаи омӯзгориро ба уҳда дошт. Ҳамчун олими соҳаи таърихи математика оид ба назария ва амалияи тақсими мерос чун яке аз сарчашмаҳои рушди дониши математикӣ дар Шарқи Миёна ва Наздик қори илмӣ бурдааст. То охири умр ба таҳияи китоби «Инқишофи математика дар Осиёи Марказӣ» машғул буд, аммо марг имкон надод онро ба охир расонад. Муаллифи якчанд асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», нишони «Муваффақиятҳои аъло дар кор», медали «Барои меҳнати шоён», ифтихорномаҳои Раёсати Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Аз таърихи инқишофи математикаи Осиёи Марказӣ (асрҳои IX–XV). Д., 2004; Назария ва амалияи тақсими мерос ҳамчун манбаи инқишофи математика дар Шарқи Наздик

ва Осиеи Марказӣ //Вопроси истории и методика элементарной математики. Вип. 3. Д., 1967; Ҳалли муодилаҳои номуайяни ас-Сачовандӣ // Мактаби советӣ, № 12, 1968; Дар бораи арифметикаи ас-Сачовандӣ // Мактаби советӣ, № 12, 1969; Нисбат ва таносуб // Мактаби советӣ, № 8, 1973.

КОДИРОВ Бобокул Абдуллоевич (тав. 13. 02. 1947, д. Шӯрчай н. Панҷакент), физик, номзади илмҳои техникӣ (1979), дотсент (1989), профессор (2020). Солҳои 1965–1970 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1971–1974 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда, 1974–1975 коромӯз, 1975–1978 аспиранти Академияи ҳарбии муҳофизати химиявии ба номи С. К. Тимошенкои ш.

Москва, 1978–1980 ассистент, 1980–1989 муаллими калони кафедраи физикаи умумии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1989 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Ҳамзамон, солҳои 1996–1997 ҳамчун муовини декани факултети физика оид ба тарбия, 1997–2009 мудирӣ кафедраи физикаи умумӣ, 2009–2010 мудирӣ шӯбаи илми донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Оид ба ноқисҳои пардаҳои полимерӣ, хосиятҳои сорбсионии пардаҳои полимерӣ ва дигар масъалаҳои физика корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 100 номгӯи корҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимию методӣ мебошад. Дар ташкили лабораторияи илмию тадқиқотии «Физикаи полимерҳо» саҳми бевосита дорад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1996) ва раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз гаштааст.

Ас.: Саҳеҳияти ченкунӣ дар корҳои лабораторӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1988; Супоришҳои санчишӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1990; Механика ва физикаи молекулаи (ҳаммуаллиф). Д., 1991; Электрик ва магнетизм (ҳаммуаллиф). Д., 1992; Корҳои санчишӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1993; Маҷмуи масъалаҳо аз физика. Д., 1995; Корҳои лабораторӣ доир ба усули рентгении таҳқиқи сохтори ҷисмҳои саҳт ва полимерҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2002; Супоришҳои санчишӣ-тестӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Асосҳои физикаи квантӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

КОДИРОВА Дилноза Лутфуллоевна (тав. 16. 11. 1990, н. Шаҳринав) дар оилаи коргар таваллуд шудааст. Солҳои 2009-2014 донишҷӯи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ гардида, онро бо баҳои хубу аъло хатм намудааст. Солҳои 2014-2015 ба ҳайси омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №3-

и н. Шаҳринав кор кардааст. Солҳои 2015-2019 омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №6-и шаҳри Душанбе фаъолият кардааст. Солҳои 2015-2019 аспиранти кафедраи назария ва таърихи адабиёт ва ассистенти кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ буд. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Нақши маҷаллаи «Садои Шарқ» дар нақди адабии тоҷикии солҳои

70-90-и садои XX» соли 2019 ҳимоя кардааст. Муаллифи беш аз 10 номгӯи корҳои илмӣ-методӣ мебошад. Аз соли 2020 ба сифати муаллими калон дар кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоӣ фаъолият дорад.

Ос: Таҳаввули нақд дар «Садои Шарқ» (солҳои 70-90-и асри XX). (монография). Д., 2021; Маҷаллаҳои «Садои Шарқ» ва баъзе масъалаҳои нақди адабӣ. Паёми ДДОТ ба номи Садриддин Айни. №4 (76). Д., 2018; Нақди шеър ва баъзе равишҳои он. Паёми ДДОТ ба номи Садриддин Айни. №4 (75). Д., 2018; Худогоҳии нақди адабӣ. Паёми ДМТ. №6. Д., 2018; Жанрҳои нақди адабӣ ва усули таҳлил. Паёми ДМТ. №7. Д., 2018; Тамоюлҳои ғоявӣ ва равишҳои хунарии нақди насри тоҷикӣ дар солҳои 70-90-и асри XX. // Паёми ДДОТ ба номи Садриддин Айни. №5 (77). Д., 2018 ва ғайра.

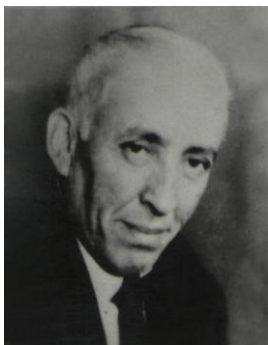
ҚОЗИЧОНОВ Маърифат Афзалович (тав. октябри 1913, ш. Бухоро, ваф. 1998, ш. Душанбе), педагоги тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (1974). Солҳои 1929–1932 корманди театри академии ба номи А. Лохутӣ, 1932–1937 корманди адабии рӯзномаҳои «Барои коллективӣ», «Газетаи муаллимон», муаллими фанни забон ва адабиёти техникуми маданӣ-равшаннамоӣ ва омӯзишгоҳи духтаронаи ш. Душанбе буд. Солҳои 1937–1939 дар факултети забон ва адабиёти

тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Тошкент ба номи М. Горкий таҳсил кардааст. Солҳои 1939–1940 ҳамчун муаллими омӯзишгоҳи омӯзгории №2 ш. Хучанд кор кардааст. Солҳои 1940–1942 таҳсилро дар факултети адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Бухоро давом дода, пас аз хатми донишкада чанд муддат ҳамчун муаллим дар кафедраи адабиёт кор кардааст. Солҳои 1943–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1945–1950 муаллими Донишкадаи омӯзгории ш. Бухоро буд. Солҳои 1951–1960 ҳамчун муаллими кафедраи адабиёти тоҷик, 1960–1973 мудири кафедраи методикаи таълими ибтидоии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Муаллифи 8 китоб, зиёда аз 100 мақолаи илмию методӣ ва барномаҳои таълимӣ мебошад. Оид ба инкишофи нутқи шифоҳӣ ва хаттии хонандагони синфҳои 5-7, таълими савод ва шаклҳои таълими адабиёт дар мактабҳои тоҷикӣ аз нимаи дуввуми асри XIX то солҳои 30-юми асри XX тадқиқоти илмӣ анҷом додааст. Бо роҳбарии ӯ шаш нафар рисолаи номзодии худро дифоъ намуданд. Ӯ тарғибгари фаъоли донишҳои педагогӣ дар байни мардум буд. Солҳои 70-ум дар телевизиони тоҷик барномаи «Бача азиз, одобаш аз вай азизтар» пахш мешуд, ки М. Қозичонов барандагии онро ба уҳда дошт. Бо нишони «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» (1975), чандин медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Материалҳо аз методикаи таълими адабиёт. Қ. 1, Сталинобод, 1955; Материалҳо аз методикаи таълими адабиёт. Қ. 2, Сталинобод, 1956; Корҳои хаттӣ дар машғулиятҳои хониши адабӣ, Сталинобод, 1958; Инкишофи нутқи даҳонӣ ва хаттии талабагон. Д., 1969; Хониши бадеӣ ва нақл. Д., 1979; Таълими адабиёт дар мактабҳои ҳаштсола. Д., 1982; Таълими адабиёт дар мактаб (ҳаммуаллиф). Д., 1988; Таълими савод дар мактаби кӯҳна. Д., 1998.

ҚОСИМОВ Муҳаббат (тав. 7. 05. 1938, н. Сариосиёи вилояти Сурхондарёи ҶШС Узбекистон), номзади илмҳои педагогӣ, дотсент (1973). Солҳои 1958–1959 муаллими мактаби №3 н. Сариосиёи Узбекистон, 1959–1963 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, 1964–1969 инспектори Вазорати маорифи Тоҷикистон, 1969–1972 аспиранти кафедраи педагогика, 1972–1973 муаллими калони кафедраи педагогика, 1973–1980 дотсент ва декани факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, 1970–1980 директори филиали Донишкадаи омӯзгории ба номи Т. Г. Шевченко дар ш. Қургонтеппа, 1980–1988 муаллими калони кафедраи педагогикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1988–1998 ходими калони илмӣ ва мудири лабораторияи педагогикаи Пажухишгоҳи илмҳои педагогии Тоҷикистон буд. Аз соли 1998 ҳамчун дотсенти коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Бо ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон, Вазорати маорифи ҷумҳурӣ ва нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» кадр карда шудааст.

ҚОСИМОВ Нӯзмон (тав. 01. 08. 1933, ш. Уротеппа, ваф. 5. 08. 2009, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1970), дотсент. Солҳои 1955–1959 донишҷӯи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1959–1961 ходими илмии Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1961–1964 аспиранти Институти таърихи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1964–1981 ходими хурди илмӣ, ходими калони илмии институти мазкур, 1981–1992 дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС ва таърихи ватани Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев, 1993–2001 мудири кафедраи таърихи ватан – давраи қадим, асрҳои миёна, 2001–2009 дотсенти кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Муаллифи 3 асар ва зиёда аз 50 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Оид ба аҳамияти прогрессивии ташкилҳои деҳаҳои руснишин дар уезди Хучанд, аҳамияти прогрессивии ташкилҳои қисмҳои низомии Рус дар шаҳрҳои Хучанд ва Уротеппа корҳои илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Аҳамияти прогрессивии ташкилҳои деҳоти руснишин дар уезди Хучанд. Д., 1968; Аҳамияти прогрессивии ташкилҳои қисмҳои низомии Рус дар шаҳрҳои Хучанд ва Уротеппа. Д., 1975; Абубақр Муҳаммад бинни Ҷаъфар Наршаҳӣ. «Таърихи Бухоро» (тарҷума). Д., 1979; Худуд-ул-олам (тарҷума). Д., 1981.

ҚОСИМОВ Саъдӣ Абдулқодирович (Қосимӣ Саъдӣ Абдулқодир) (тав. 07. 07. 1969, д. Паткуноби н. Дарвози ВМКБ), адабиётшинос, номзади илмҳои филология (1998), дотсент (2011). Хатмкардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1992), солҳои 1992-1993 лаборанти кафедраи усули таълими забон ва адабиёти тоҷики факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев (ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ); солҳои 1993-1994 шогирд-тадқиқотчи дар назди Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ (ҳамзамон, ассисенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1994-1997 аспиранти кафедраи адабиёти тоҷик, 1996-2000 муовини декани факултети филологияи тоҷик оид ба тарбия, 2000-2005 муовини декани факултети филологияи тоҷик оид ба таълим, 2005-2007 декани факултети филологияи тоҷик, 2007-2008 муовини декани факултети филологияи тоҷик оид ба таълим, соли 2008 ёрдамчи ректори ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ. Солҳои 2008-2013 ёрдамчи ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2013-2014 сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси ДМТ, 2014-2017 ёрдамчи вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2017 директори Муассисаи давлатии «Маркази ҷумҳуриявии муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ»-и Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз соли 2017 инҷониб муовини яқум, муовини ректор оид ба корҳои таълимии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Бадеияти латифаҳои халқии тоҷикӣ» (1998) дифоъ кардааст. Бо нишони «Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2012) ва Аълочии маорифи Тоҷикистон (2013) мушарраф шудааст. Номбурда мураттиб ва муаллифи 3 барномаи таълимӣ, 3 васоити методӣ, 3 санади меъёрии ҳуқуқӣ, 3 дастури илмӣ-методӣ доир ба ҷашни Наврӯзи ҷаҳонӣ, 4 маҷмӯаи мақолаҳои илмию оммавӣ, муҳаррири 3 барномаи таълимӣ ва 5 воситаи таълимию китоби дарсӣ аст.

Ос.: Назмшиносӣ (барои донишҷӯёни шуъбаи ғоибонаи коллеҷу донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2007, (ҳаммуаллиф); Рушди маориф ва илм дар даврони Истиқлолияти давлатӣ. Д., 2016 (ҳаммуаллиф), «Тасвирофаринӣ дар латифаҳои халқии тоҷикӣ» (барои семинар ва курсҳои махсуси донишҷӯёни факултетҳои филологияи донишгоҳҳои омӯзгорӣ). Д., 2018); «Бадеияти латифаҳои халқии тоҷикӣ», рисолаи илмӣ. Д., 2020. Мулоҳизаҳо андар боби адабиёти шиғоҳӣ ва хаттӣ». -Д.: Ирфон, 2020. «Наврӯзнамаи Саъдӣ». Д., 2020. «Адабиёти гуфторӣ ва адибони тоҷик». – Д.: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2021.

ҚОСИМОВ Фурқат Абдулхайрович (тав.24.03.1994 дар вил. Хатлон, н. Мир Саид Алӣ Ҳамадонӣ). Соли 2001 ба синфи 1-ум мактаби таҳсилоти миёнаи умумии рақами 52- и н. Ҳамадонӣ рафта, онро соли 2012 бо муваффақият хатм кардааст. Соли 2013 ба шуъбаи рӯзонаи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик, факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ дохил шуда, онро соли 2018 хатм намудааст. Худи ҳамон сол ба шуъбаи

магистратураи факултети филологияи тоҷик хуччатҳояшро супорида сазовори номи магистрант шудааст. Соли 2020 шубаи магистратураро хатм карда ба Маркази таҷрибаомӯзӣ ва рушди касбият ба кор шуруъ намудааст. Аъзои Ҳизби халқӣ-демократии Тоҷикистон мебошад.

ҚОСИМОВА Мавлуда Чамоловна (тав. 29. 12. 1956, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1995), дотсент (1997). Соли 1979 факултети математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1979–1981 муаллими мактаби миёнаи ш. Душанбе, 1982–1985 муаллими кафедраи математикаи ҳисоббарории Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1985–1986 аспиранти Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи Ломоносов буд. Солҳои 1986–1992 ҳамчун муаллими калон, 1992–2001 дотсенти кафедраи математикаи ҳисоббарории ДДОТ ба номи К. Ҷӯраев фаъолият намудааст. Аз соли 2001 дар донишгоҳи омӯзгорӣ ҳамун ҳамкор кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 15 корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

ҚОСИМОВА Раҷабмоҳ Исмоиловна (тав. 9. 02. 1953, н. Ховалинг), сиёсатшинос, номзади илмҳои сиёсӣ (2006). Соли 1980 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1985–1990 ҳуқуқшиноси Кумитаи иҷроияи ш. Кулоб, 1990–1996 мутахассиси дараҷаи аввали Кумитаи занҳо ва оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1996–2004 нотариуси давлатии Идораи нотариалии н. Синои ш. Душанбе, 2004–2007 сардори Раёсати асноди ҳолати шаҳрвандии назди Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2007–2008 ректори Донишгоҳи тақмили ихтисоси кормандони адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Аз соли 2009 то 2012 мудир ва иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Муаллифи 8 асар ва зиёда аз 16 мақолаи илмӣ, илмию методӣ мебошад. Оид ба сиёсати ҳамоҳангсозии муносибатҳои миллӣ дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон тадқиқоти илмӣ мебарад. Дар конференсияҳои мухталифи сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардааст.

Ас.: Межнациональные отношения в таджикском современном обществе. Д., 2003; Некоторые вопросы развития национальных меньшинств в Республике Таджикистан. Д., 2004; Проблемы развития этнических меньшинств в современном Таджикистане. Д., 2005; Маҷмуи лексияҳо аз фанни сиёсатшиносӣ (дастури таълимӣ барои донишҷӯён). Д., 2009; Концептуальные основы межнациональных отношений в современном Таджикистане // Сборник научных трудов АН РТ. Д., 2004; Политико-правовые основы развития национальных меньшинств в современном государстве // Наука и право, № 1, 2005; Актуальные проблемы и перспективы национальных меньшинств в Республике Таджикистан // Тоҷикистон, № 1-3. Д.,

ҚОСИМОВА Хосият (тав. 22. 07. 1942, ш. Бухоро), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1967), дотсент (1968). Солҳои 1957–1962 дар Донишгоҳи давлатии ш. Тошкент таҳсил намудааст. Солҳои 1965–1968 ходими илмии Институти биологӣю эксперименталии ш. Тошкент, 1968–1978 дотсенти кафедраи зоологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1978 то ба имрӯз дотсенти кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биологияи ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Муаллифи 2 китоби дарсӣ, 10 дастури методӣ ва зиёда аз 50 мақолаи илмиву методӣ мебошад. Дар қорҳои илмӣ масъалаҳои ситологияи зиёд қардани гулҳои баъзе растаниҳоро мавриди баррасӣ қарор додааст. Барои хизматҳои бо ифтихорномаи КМ ЛКСМ Тоҷикистон (1990) ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2005) сарфароз гардидааст.

Ас.: Хучайрашиносӣ. Д., 1990; Чаниншиносӣ. Д., 1994; Бофташиносӣ. Д., 1999; Дарсҳои амалӣ аз фанни гистология бо асосҳои чаниншиносӣ (Дастурамал). Д., 2003; Ташкилу гузаронидани дарсҳои амалӣ аз фанни ситология, гистология ва эмбриология. Д., 2006; Луғати тасвирӣ оид ба фанҳои ситология, гистология ва эмбриология. Д., 2006.

ҚУБВАТ Давлат (тав. 26. 04. 1952, деҳаи Табушни ноҳияи Масчоҳи Кӯҳӣ, ваф. 11. 04. 2004). Соли 1970, баъди хатми мактаби миёна, ба хизмати низмӣ рафта, 1973 вориди факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе гардидааст. Соли 1977, баъди хатми донишгоҳ дар рӯзномаи «Маориф ва маданият» ба кор пардохтааст. Ширкатвари фестивали XI шоирони ҷавони шуравӣ дар шаҳри Қизил (1982) будааст. Аз даврони мактабхонӣ шеър менавиштааст. Соли 1977 силсилаи ашъораш бо сарсухани Бозор Собир дар «Садои Шарқ» ба чоп расидааст. -Соли 1983 аввалин маҷмуаи ашъораш бо номи «Пайрави дил» мунташир гаштааст. Баъдан офаридаҳои дар авроқи китобҳо «Боли самандар» (1988) ва «Шаҳри ишқ» (2002) ба чоп расиданд. Ҳамчунин, муаллифи гулчини «Хуршедҳои гумшуда» (Техрон, 1999) мебошад. Доир ба таърихи диёр ва шахсиятҳои шоистаи Масчоҳ чанд китоб, монанди «Шерони Масчоҳ» (2003), «Родмардони Палдорад» (2001), «Олиҳиммат» (2002) ва ғайра таълиф мунташир намудааст. Ҳамчунин, муассиси рӯзномаи шахсии «Гулбонг» будааст. Маҷмуаи нисбатан мукаммали назму публитсистикаш соли 2012 таҳти унвони «Қароҳати шафақ» интишор ёфтааст. Ҳамон сол дар Хучанд маҷмуаи ашъораш бо номи «Паёми фардо» бо ҳуруфи кириллӣ ва алифбои ниёгон аз чоп баромадааст. Аз соли 1989 узви Иттифоқи нависдагони Тоҷикистон аст.

ҚУВВАТОВ Саттор Дилдоревич (тав. 1. 06. 1968, д. Чихох, н. Ванҷ), сурдопедагог. Солҳои 1990-1994 мураббӣ, 1994-1998 омӯзгор, 1998-2005 муовини директор оид ба корҳои тарбия, 2005-2015 муовини директор оид ба корҳои таълим ва 2003-2008 донишҷӯи факултети педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Соли 2009 баъд аз кушода шудани ихтисоси сурдопедагогика дар назди факултети педагогикаи донишгоҳи ба ҳайси омӯзгори фанни сурдопедагогика ва алифбои дактилӣ ба кафедраи тарбияи

томактабӣ даъват мешавад. Соли 2017 иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедраи назария ва методикаи таълими томактабии факултети психология, таҳсилоти томактабӣ ва аз 2017 инҷониб муаллими калони кафедраи педагогикаи махсус ва таҳсилоти фарогири факултети психология ва таҳсилоти фарогир.

Номбурда узви гурӯҳи кории Созмони байналмилалӣ ношунавоён оиди таҳияи имову ишораҳои миллӣ, аъзои гурӯҳи кории таҳсилоти инклюзивии кӯдакони имконияташон маҳдуд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Баҳри ҳадафҳои муайян солҳои 2009-2012 дар курси тарҷумони имову ишора дар ш. Москва таҳсил намуда, баъдан такмили ихтисосро дар Донишгоҳи дефектология ва маркази имову ишора ва таълими кӯдакони ношунаво дар ш. Москва гузаштааст. Иштирокчи чандин мизи муддавар ва семинар- машваратҳо, аз қабилӣ семинари омӯзиши оид ба ишораҳои миллӣ ш. Москва (2013), мизи муддавар дар мавзӯи таълими кӯдакони ношунаво дар мактабҳои ҳамагонии ш. Кобул (соли 2013), семинари омӯзиши оид ба таълими фарогири давлати Литва (соли 2011), мизи муддавар дар мавзӯи имову ишора дар таълими кӯдакони ношунавоёни ш. Москва (2010), Конфронси байналмилалӣ дар мавзӯи ҳуқуқҳои забоншиносии ношунавоён ш. Москва (2007), мизи муддавар дар мавзӯи “Бартараф кардани монеаҳои забоншиносӣ дар таълими кӯдакони ношунаво (2014) мебошад. Нақши забони ишораро дар таълим, тарбия ва инкишофи кӯдакони ношунаво ва дигар масъалаҳои педагогикаи махсус аз тарафи ӯ таҳқиқ шуда истодаанд. Муаллифи 5 китоби дарси барои кӯдакони ношунаво, 5 китоби дарсӣ барои мактабҳои олий, зиёда 30 мақолаи илмӣ мебошад. Хизматҳояш бо ифтихорномаҳо ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2005) қадр карда шудааст.

Ас.: Луғати ишоравии забони тоҷикӣ. Д., 2008; Алифбо барои синфи тайёрӣ. Д., 2010; Талаффуз барои синфи 1-2. Д., 2010; Инкишофи нутқ барои синфи 2. Д., 2011; Хониш барои синфи 3. Д., 2013; Олегафренопедагогика барои мактабҳои олий. Д., 2013; Имову ишора. Д., 2015; Олегафренопедагогикаи умумӣ ва томактабӣ. Д., 2017; Асосҳои дефектология. Д., 2017; Роҳҳои такмили корҳои ислоҳнамоӣ бо кӯдакони ноқисии нутқ дошта дар раванди таълим. Д., 2016; Нақши забони имову ишора дар таълиму тарбия ва инкишофи кӯдакони ношунаво. Д., 2017; Эҳсоси дарди лолои ҳар кас наметавонад. Д., 2018; Таърихи ба таълиму тарбия фаро гирифтани кӯдакони ношунаво. Д., 2019; Ношунавоён ва роҳҳои таълимоти онҳо. Д., 2019; Мазмун ва мавқеи забон дар таълими мактаббачагони ношунаво. Д., 2019.

ҚУВВАТЗОДА Сайдулло Зувайд (тав. 25. 01. 1989 н. Темурмалик, вил. Хатлон), муаллими забон ва адабиёти рус ва сиёсатшиносӣ, идоракунии ҳайати кадрӣ (менечер), номзади илҳои сиёсӣ, дотсент, хатмкардаи факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2012) ва факултети идоракунии ҳайати кадрӣ Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2020), донишҷӯи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2007-2012), ҳисобчӣ дар Неругоҳи барқии обии Роғун (2012-2012), ассистенти кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2012-2013), аспиранти шуъбаи ғоибонаи кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С.Айнӣ (2012-2016), сармутахассиси шуъбаи кор бо ҷавонони ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2013-2013), мудирӣ шуъбаи кор бо ҷавонони ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2013 – 27.08.2020), ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С.Айнӣ (2016-2020), муовини раиси ташкилоти ибтидоии ҳизбии «Омӯзгор»-и ХХДТ дар ДДОТ ба номи С.Айнӣ (2018-2020), сардори раёсати корҳои тарбиявии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2020-2021), дотсенти кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомаеи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2020 то ҳол), сардори раёсати кадрҳо, коргузорӣ ва корҳои махсуси Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021-2021), нозири давлатии раёсати коргузорӣ ва назорати Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021 то ҳол) фаъолият намудааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Водная политика Республики Таджикистан в годы государственной независимости: проблемы и перспективы» дифоъ намуд (2018). Бо нишони Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2019) ва чандин ифтихорномаҳои Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии н. Исмоили Сомонӣ қадрдонӣ гардидааст. Барандаи Ҷоизаи давлатии ба номи Исмоили Сомонӣ дар риштаи илми сиёсатшиносӣ гардидааст (2021).

ҚУВВАТОВА Саломат Мусоевна (тав. 31. 08. 1971, н. Вахш, вил. Хатлон), адабиётшинос, номзади илми филология (2020), хатмкардаи факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1993). Фаъолияти педагогиро соли 1993 аз вазифаи муаллими забон ва адабиёти руси мактаби миёнаи № 17 н. Вахш оғоз намудааст. Солҳои 2009-2010 мутахассиси пешбари Маркази омӯзиши тағирёбии иқлими Муассисаи давлатии обухавошиносӣ,

2010 -2013 муаллими забони русии мактаби таҳсилоти умумии №17- и н. Вахш. Аз соли 2014 дар ДДОТ ба номи С. Айни ба ҳайси мудири кабинети методию таълимии омӯзиши забон ва адабиёти рус, Раиси Шурои занони донишгоҳи номрафта, омӯзгори калони кафедраи умумидонишгоҳии забон ва адабиёти рус кор ва дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти руси факултети забон ва адабиёти рус мекунад. Диссертатсияи номзадиро дар мавзуи «Хусусиятҳои бадеии тарҷумаи асарҳои манзуми Михаил Лермонтов ба забони тоҷикӣ» ҳимоя намудааст (2020). Бо нишони «Аълоҷии маориф ва илми Тоҷикистон» сарфароз гардидааст (2020).

Ас.: «Поэзия Михаила Лермонтова в таджикских переводах». Д., 2019; «Практикум русского языка». Д., 2019; «Пособие для занятий по русскому языку». Д., 2020; «Методика преподавания русской литературы». Д., 2021.

ҚУДРАТЗОДА Рачабалӣ (тав.15.10.1936, деҳаи Некот, ҷамоати Рӯдакӣ, ноҳияи Панҷакент), адиб ва рӯзноманигори тоҷик, Корманди шоистаи Тоҷикистон, барандаи ҷоизаи Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ба номи Лохутӣ, Аълоҷии телевизион ва радиои Иттиҳоди Шуравӣ. Хатмкардаи Донишкадаи омӯзгории ш.Душанбе (1959), аз соли 1961 дар идораи гуфторҳо барои мамолики хориҷии радиои Тоҷикистон ба фаъолият шуруъ намуда, беш аз 30 сол сармухаррири ин шабакаи бонуфуз будааст. Ҳанӯз дар айёми донишҷӯӣ як силсила мақолаҳои гуногунжанраш дар рӯзномаву маҷаллаҳо чоп шудаанд. Номбурда муаллифи беш аз 600 мақолаҳои адабӣ публитсистӣ, адабиётшиносӣ, очерку ҳикоя ва эссеу китобиёт ва ба ин васила мубаллиғи ганҷинаҳои адабиёти ҷаҳон аст. Таълифоти зиёдаш дар маҷмуаҳои дастаҷамъӣ интишор гардидаанд. Дар мавзӯи мақом ва шухрати Рӯдакӣ ва маҳбубияти ӯ дар олами шеърӯ шоирӣ зиёда аз 50 мақола рӯйи чоп овардааст. Китоби «Гулбонги бӯи ҷӯи Мӯлиён» ба ҳамин мавзӯ ихтисос дорад.

Р. Қудратзода беш аз 10 драмаи хурду бузург, амсоли «Фарзанди Осиё», «Ишқи Ватан», «Ҳамсафар», «Пайғоми тӯтӣ» ва ғ. таълиф намудааст, ки дар театрҳои давлатӣ ва халқӣ ба намоиш даромадаанд. Асари бачагонаи ӯ «Шохдӯхтари дилдода» дар озмуни бапайналмилиии Маркази фарҳанги Осиё (Куриёи ҷанубӣ) ғолиб доништа шуда, ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ, англисӣ ва куриёӣ мунташир гардид (2016). Соли 2016 нашриёти «Русская литература» маҷмуаи мақолоти адабӣ- публитсистии ӯро бо номи «Бар фарози қуллаҳо» ба таъъ расонид. Дар фасли «Ёдҳо ва хотираҳо» даҳҳо чеҳраҳои дурахшони адабу ҳунари тоҷик умри дубора ёфта, рӯзгору осорашон дар дили мардуми мо ошёнӣ абадӣ гузоштаанд. Номбурда муаллифи беш аз 50 барнома ва гуфтори вижаи радиой аст, ки бархе аз онҳо дар «Ҳазинаи тиллоӣ»- и радиои Тоҷикистон маҳфузанд.

Ас.: Назми чаҳонтоб.Д., 2011; Шохдухтари дилдорда, Д.,2016; Бар фарози куллаҳо.Д., 2019; Гулбонги бӯи чӯи Мӯлиён.Д., 2020.

ҚУДРАТОВ Комрон Адунабиевич (тав. 23. 10. 1987, д. Некот, н. Панҷакент), омӯзгори таърих, номзади илмҳои таърих (2015), дотсент. Хатмкардаи факултети таърихи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2010), шӯбаи аспирантураи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва шӯбаи аспирантураи Донишгоҳи давлатии Новосибирск (2014),

солҳои 2015-2019 ассистент ва муаллими калони кафедраи таърихи нав ва навини кишварҳои хориҷии ДМТ фаъолият намуда, аз соли 2019 дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ аввал ба сифати котиби Шурои олимон ва баъдан ба сифати муовини сардори Раёсати илм ва инноватсия ифои вазифа дорад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Таъсири бӯхрони Афғонистон ба амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон» дифоъ намудааст (2015). Номбурда муаллифи 3 монография, 40 мақолаи илмӣ ва 4 дастури таълимиву методӣ мебошад. Бо Ифтихорномаи донишгоҳи омӯзгорӣ кадр гардидааст.

Ас.: Влияние афганского конфликта на национальную безопасность Республики Таджикистан (1991-2014 гг.). Д., 2017; Новая история стран Азии и Африки // Учебно-методический комплекс. - Д., 2018; Таърихи Афғонистон // Барномаи таълимӣ-методӣ. Д., 2019; Чорч Вашингтон (ҳаёт, фаъолияти низомӣ, ҷамъиятӣ ва сиёсӣ) // Очерки таърихӣ-биографӣ. - Д., 2020; Осӣи чанубу шарқӣ; шиноҳти вазъи динӣ ва мазҳабӣ. Д., 2021.

ҚУРБОНМУРОДОВ Маҳмадамин (тав. 1939, д. Дарбанд, н. Бойсуни ҶШС Узбекистон, ваф. 1998, ш. Душанбе), муаллими фанни математика. Солҳои 1953–1960 дар шӯбаи математикаи факултети физика-математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1960–1963 муаллими математикаи мактаби миёна дар н. Орҷоникидзеобод (Ваҳдат), 1963–1969 муаллими Донишкадаи политехникии Тоҷикистон, 1969–1974 ходими илмӣ ва аспиранти Институти математикаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1974–1976 нозири шӯбаи маорифи ш. Душанбе, 1976–1979 муаллими калони кафедраи геометрия, 1979–1998 муаллими калони кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Оид ба самти касбӣ доштани таълими математика дар омӯзишгоҳҳои касбӣ кори илмӣ бурда, зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ чоп кардааст.

Ас.: Такрори математикаи мактабӣ. Арифметика. Қ. 1. (ҳаммуаллиф). Д., 1990; Такрори математикаи мактабӣ. Арифметика. Қ. 2. (ҳаммуаллиф). Д., 1990; Содержание методической подготовки учителя математики в педвузе для работы в СПТУ // Сб. Проблемы методической подготовки учителя математики в педвузе. Д., 1995.

ҚУРБОНОВ Абдуллоҷон Рӯзимадович (тав. 2. 03. 1990, ҷамоати деҳоти Понғоз, н. Ашти вилояти Суғд) биологи тоҷик, номзади илмҳои биология (2017), дотсент (2020). Хатмкардаи факултети биологияи ДДОТ ба номи Садриддин Айни (2012), омӯзгори фанни биологияи мактаби миёнаи рақами 10-и шаҳри Душанбе (2010-2011), ассистент ва муаллими калони кафедраи ботаникаи факултети биологияи ДДОТ (2013-2016) Рисолаи номзодиашро дар мавзӯи «Чатргулони Тоҷикистони Шимолӣ (қаторкӯҳи Курама, Муғул, водии Сирдарё)» ҳимоя намудааст. Солҳои 2017-2018 – мудири кафедраи анатомия ва физиологияи одам ва ҳайвоноти ДДОТ ба номи С. Айни, аз соли 2018 инҷониб ба ҳайси мудири кафедраи ботаникаи факултети биологияи ҳамин донишгоҳ кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаи илмӣ ва барномаву дастурҳо аз ҷумла, «Барномаи таълимӣ аз биология. Барои синфҳои 5-11» (2018); «Роҳнамои фанни ботаника синфи 6» (2018); «Зонтичніе Северного Таджикистана» (2019) аст.

ҚУРБОНОВ Мачид Абдулхамидович (тав. 15. 12. 1963, д. Заркамари н. Восеъ), адабиётшинос, номзади илми филология (2000). Солҳои 1980–1982 дар Омӯзишгоҳи касбӣ-техникии №2 ш. Душанбе таҳсил намуда, солҳои 1982–1984 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1985–1990 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил дошт. Соли 1990 баъди хатми факултаи филологияи тоҷики Институди педагогии шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айни) фаъолияти омӯзгории хешро дар техникуми саноатӣ омӯзгорӣ ва техникуми тарбияи ҷисмонии ш. Душанбе оғоз намудааст.

Солҳои 1992-1995 дар шӯъбаи аспирантирои ДДОТ-и ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намуда ҳамзамон ҳамчун лаборанти кафедраи адабиёти тоҷики факултаи филология фаъолият намудааст. Аз соли 1995 дар факултаи филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ба ҳайси ҷонишини декан оид ба тарбия фаъолият кардааст. Соли 2000-ум дар Шурои диссертатсионии ДДМТ рисолаи илмӣ хешро дар мавзӯи «Консепсияи бадеии образи модар дар назми муосири тоҷик» (дар сикли модарномаҳои Эраҷ Мирзо ва Лоиқ Шералӣ) таҳти роҳбарии профессор Ҷононхон Бобокалонова бомуваффақият дифоъ намуда, соҳиби дараҷаи номзади илмҳои филологӣ гардидааст. Аз моҳи апрели соли 2001 то октябри соли 2005 декани факултаи филологияи тоҷики ДДОТ ба Қ. Ҷӯраевро ба ӯҳда дошт. Аз соли 2010 то соли 2012 дар вазифаи муовини декани факулта доир ба илм ва аз соли 2012 то 2017 ифои вазифаи мудири кафедраи назария ва

таърихи адабиётро ба душ дошт. Аз соли 2017 инҷониб ба сифати дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти тоҷик қору фаъолият менамояд.

Самти фаъолияти илмии Қурбонов М. А. ба соҳаи адабиётшиносӣ равона шуда доир ба проблемаҳои адабиёти муосири тоҷик бахшида шудааст. Ӯ муаллифи 2 монография «Концепсияи бадеии образи модар дар назми муосири тоҷик» (2000-2020), «Адабиёти даврони эҳёи Аврупо» (2020), 4 дастури таълимӣ «Адабиёти Юнону Руми қадим» (2009), «Адабиёти муосири тоҷик» (2005), «Анҷумани Навруз» (2020), «Адабиёти давраи бедории Аврупо» (ба забони узбекӣ-2020), 3 барномаи таълимӣ «Адабиёти муосири тоҷик» (2004), «Адабиёти Шарқ» (2006), «Адабиёти хориҷа» (2010) ва зиёда аз 100 мақолаи илмӣ-методӣ мебошад.

Барои хизматҳояш дар соҳаи илм ва маориф бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001) ва «Ифтихорнома»-и Вазорати маорифи Тоҷикистон (2004) қадр карда шудааст.

Ас.: Концепсияи бадеии образи модар дар назми муосири тоҷик (монография). Д., 2000; Анҷумани навруз (иб. аз 2. қ.). Д., 2016. Д., 2020; Адабиёти даврони эҳёи Аврупо. XIV-XVII асрлар Европа адабиёти (бо забонҳои тоҷикӣ ва узбекӣ). Д., 2020.

ҚУРБОНОВ Пӯлод (тав. 07. 04. 1932, н. Ленин, ваф. 1. 12. 2002, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, номзади илми филология (1975), дотсент (1992). Соли 1952 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1952–1954 муаллими кафедраи забони тоҷикии донишкадаи номбурда, 1954–1957 ходими илмии бахши забони тоҷикии Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогии ҶШС

Тоҷикистон, 1957–1960 аспиранти кафедраи забони тоҷикии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1960–1987 муаллим, муаллими калон, 1987–1988 мудири кафедраи забони тоҷикӣ, 1989–2002 дотсенти кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи Қ. Чӯраев буд. Ҳамзамон солҳои 1991–1995 ҳамчун аъзои Комиссияи назди Девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба татбиқи Қонуни забон фаъолият дошт. Оид ба баёния дар забони адабии ҳозираи тоҷик кори илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Таълифотҳояш масъалаҳои синтаксиси забони тоҷикиро дар бар гирифтаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1998) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Дар бораи тарбияи ягонаи мактабии босаводнависӣ. Д., 1957; Програмаи забони адабии ҳозираи тоҷик (барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1991.

ҚУРБОНОВА Гулрухон Абдуалимовна (тав. 22. 10. 1973, д. Чилчашмаи н. Файзобод), педагог, хатмкардаи факултети педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1996). Солҳои 1996-1997 дар боғчаи рақами 17-и шаҳри Душанбе ба сифати мураббӣ кор кардааст. Аз моҳи март соли 1997 то ҳол дар кафедраи тарбияи томактабии ДДОТ ба номи С.Айнӣ ба ҳайси муаллими калон машғули кор аст. Соли 2019 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Нақши бозиҳои серхарақати тоҷики дар ташаккулёбии сифатҳои ахлоқӣ-иродавии кӯдакони синни калони томактабӣ» дифоъ намудааст. Дар давоми фаъолияти кориаш зиёда аз 30 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва 10 дастуру барномаҳои таълимӣ методӣ ба ҷоп расонидааст.

Ас.: Худ бисоз, бо мо бисоз. Д., 2009; Бозиҳои серхарақат барои хурдсолон (дастури методӣ). Д., 2010; Варзиширо дӯст медорем (дастури методӣ). Д., 2012; Идҳо ва дилхушиҳо дар кӯдакостон (дастури методӣ). Д., 2012; Развитие государственного и негосударственного сектора в дошкольном образовании: новые формы и содержание образования // Материали международной научно-практической конференции (Ташкент, 20 апреля 2019 г.).

ҚУРБОНОВА Зарина Ширинбековна (тав. 10. 10. 1975, ш. Ваҳдат), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ. Солҳои 1993–1997 дар шуъбаи педагогика ва психологияи факултети педагогикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Солҳои 1997–2000 аспиранти назди кафедраи тарбияи томактабии донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 2000 ҳамчун муаллим дар кафедраи тарбияи томактабии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. «Оид ба ташаккулёбии донишҳои экологии кӯдакони синни томактабӣ дар кӯдакостонҳо» рисолаи илмӣ дифоъ кардааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

Ас.: Ташаккулёбии донишҳои экологии кӯдакон (Дастури таълимӣ барои кормандони муассисаҳои томактабӣ). Д., 2004; Адабиёти бадеӣ воситаи тарбияи экологии хурдсолон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, 2000, №4; Нақши мураббия дар тарбияи экологии кӯдакон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, 2000, №6.

ҚУРБОНОВА Зерогул Бобомуродовна (тав. 14. 05. 1969, д. Пишанбеи ноҳияи Варзоб), оӯзгори забони англисӣ. Соли 1991 факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣро бо ихтисоси омӯзгори фанни забони олмонӣ ва соли 1997 факултети филологияи тоҷики донишгоҳи номбурдaro бо ихтисоси омӯзгори фанни забон ва адабиёти тоҷик хатм намудааст. Аз соли 1991 то соли 2004 дар мактаби миёнаи №61-шаҳри Душанбе, ноҳияи И. Сомонӣ, ба ҳайси омӯзгори забони олмонӣ кор ва фаъолият намудааст. Аз соли 2004 то

ба имрӯз дар ДДОТ ба номи Садриддин Айни хамчун саромӯфзгори кафедраи забонҳои хориҷии умумидонишгоҳӣ ба ҳайси омӯзгори фанни забони олмонӣ фаъолият дорад. Муаллифи зиёда аз 25 мақола ва 2 дастури методӣ, инчунин, ҳаммуаллифи китоби «Анҷумани наврӯзӣ» мебошад. Бо ифтихорномаи донишгоҳи омӯзгорӣ кадрдонӣ шудааст.

ҚУРБОНОВА Назира Азизовна (тав. 5.02.1973, ваф. 2002 н. Ваҳдат). Муаллимаи калони кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, номзади илмҳои химия. Солҳои 1990-1995 донишҷӯи факултети биология-химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистони ба номи Қ.Чураев. Донишкадаро бо ихтисоси омӯзгорӣ биология-химия соли 1995 хатм намудааст. Мувофиқи қарори комиссияи имтиҳоноти давлатӣ барои кор дар кафедраи

химияи органикӣ ва биологӣ пешбарӣ шудааст. Аз моҳи октябри соли 1995 ўро хамчун коромӯз тадқиқотчӣ ба кафедраи химияи органикии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И.Ленин фиристонида шудааст. Қурбонова Н.А. дар давраи донишҷӯи ба корҳои илмӣ-тадқиқотӣ шуғл варзида буд. Солҳои 1996-1999 дар аспирантура таҳсил намудааст ва соли 2000 дар мавзӯи «Синтез ва табдилоти ҳосилаҳои 2-бром-7 метил-6-этил-5-оксо-5Н-1,3,4-триадиазоло (3,2-а) пиримидин» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Муаллифи 8 мақолаи илмӣ-тадқиқотӣ. Қурбонова Н.А. аввалин зане мебошад, ки дар кафедраи химияи органики ва биологӣ рисолаи номзадӣ ҳимоя карда, сазовори дараҷаи илмии номзади илми химия гардидааст.

Ас: Синтез и свойства мочевины и тиомочевинных производных 1,3,4-триадиазола // ДАН РТ. -1997- Т.ХІ.-№1-2.(бо ҳаммуаллифӣ); Взаимодействию 2-бром-7 метил-6-этил-5-оксо-1,3,4 триадиазоло (3,2-а) пиримидина с аминами // Вестник ТГПУ им. К. ДжураеваЮ 1998. (бо ҳаммуаллифӣ); Синтез производных 1,3,4- триадиазола на основе нитрилов // Вестник ТГПУ им. К. Джураева, -1998. (бо ҳаммуаллифӣ); Синтез 7-метил-2этоксикарбонилметилтриадиазоло (3,2-а) пиримидина-5(5н) // Изв. АН России Сер.хим.-1998,- №1 I. С.2371-2373., (бо ҳаммуаллифӣ); Синтез производных 211-7метил-6-этил-5-оксо-5н-триадиазоло (3,2-а) пиримидина на основе нитрилов // Тез.докл. материалы научно-теоритической конференции профессорско-преподавательского состава и студентов, посвященной 1100-летию государства Саманидов. -Душанбе, 1999.(бо ҳаммуаллифӣ).

ҚУРБОНОВА Ҳанифа (тав. 15. 02. 1953, н. Шаҳринав), муаллими фанни химия. Солҳои 1972–1977 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1977–1979 лаборанти калони техникуми савдои ш. Душанбе, 1979–1988 лаборанти калон, 1988–1994 ассистенти кафедраи химияи органикӣ ва биологии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Чураев буд. Аз соли

1994 то 2018 муаллими калон ва дотсенти кафедраи технология ва экологияи химиявӣ, аз соли 2018 мудири кафедраи мазкур мебошад. Оид ба коррозияи навъҳои гуногуни пӯлод дар муҳити кислотаи гидрогенфторид кори илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва мураббаи 3 барномаи таълимӣ аст. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001) мукофотонида шудааст.

ҚУРБОНОВА Ширин (тав. 12. 06. 1957, ш. Кулоб), таърихшинос, номзади илмҳои таърих (1993), дотсент (2002). Солҳои 1977–1978 ҳамчун дӯзандаи хонаи хизмати маишӣ н. Қумсангир кор кардааст. Солҳои 1978–1982 дар факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1982–1983 ассистенти кафедраи таърихи ҲКИШ, 1989–1992 аспиранти кафедраи

таърихи ватани донишгоҳи омӯзгорӣ, 1993–2000 мушовири калони Комитети Маҷлиси Олӣ оид ба илм, маориф, фарҳанг ва сиёсати ҷавонон, 2000–2003 муовини ректори ДДОТ ба номи К. Қўраев оид ба тарбия, 2003–2004 сармутахассиси идораи кадрҳо, 2004–2005 сардори идораи таҳия, 2006–2007 сардори маркази технологияи информатсионӣ ва коммуникатсияи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Аз соли 2007 то ҳол директори Коллеҷи омӯзгорӣ ш. Душанбе мебошад. Муаллифи зиёда аз 20 таълифоти илмӣ оид ба азхудкунии заминҳои бекорхобидаи Тоҷикистон ва муҳоҷиркунонии аҳолии минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ мебошад. Бо медали «Хизмати шоиста» (1999), бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Освоение целинных земель в Южном Таджикистане. Д., 1990; Переселение – как это было. Д., 1993; Ташкили дарси берун аз синф барои хонандагони синфҳои VI–VII. Д., 2001; Тарбияи насли наврас дар имрӯз. Д., 2001; Давлати Сомониён – аввалин давлати тоҷикон. Д., 2001; Таърихи сиёсии халқи тоҷик. Д., 2009; Маърифати шахрвандӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2009; Ташаккулу инкишофи маҳорат ва қобилиятҳои омузгорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2009.

ҚУРБОНШО Ёрмаҳмад (тав. 1927, н. Шугнон, ваф. 2014), географ, иқлимшинос, муаллифи беш аз 20 мақолаи илмӣ (бештар дар самти иқлимшиносии табобативу истироҳатии Тоҷикистон), дорандаи унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1962) ва чандин мукофотҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва

донишгоҳи омӯзгорӣ. Солҳои 1944 – 1948 дар факултети географияи Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко

таҳсил карда, давоми солҳои 1948 – 1951 дар омӯзишгоҳи ш. Хоруғ ба ҳайси муаллим, 1951 – 1954 аспиранти Институти географияи АИ ИҶШС (ш. Москва), 1950 – 1955 корманди Институти тақмили ихтисоси муаллимони назди Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, аз соли 1955 инҷониб ҳамчун муаллими калони кафедраи географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ кор карда, дар ин муддат вазифаи декани шӯъбаи ғоибона ва котиби ташкилоти ҳизбии факултети географияро ба ўҳда дошт. Дар муддати фаъолияти омӯзгории хеш ба сифати муаллими таҷрибадор ва иқлимшинос (климатолог)- и маъруф, дар донишгоҳии омӯзгории Тоҷикистон, дар омода намудани ҳазорҳо нафар мутахассисон барои макотибҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар сохторҳои давлатӣ саҳми назаррас дорад.

ҚУРБОНШОЕВ Сафаралӣ Завқибекович (тав. 4. 11. 1948, н. Шуғнон), риёзидон, доктори илмҳои физика-математика (1993), профессор (1998). Соли 1971 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро бо ихтисоси математика-физика хатм намудааст. Солҳои 1972–1973 ассистенти кафедраи анализи математикии донишкадаи номбурда, 1973–1974 хидмати артиши шуравӣ, 1974–1980 муаллими калони кафедраи анализи математикии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1980–1983 аспиранти Институти хочагии халқи ш. Киев буд. Солҳои 1983–1989 ҳамчун дотсенти кафедраи анализи математикии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1989–1991 ходими калони илмии Институти хочагии халқи ш. Киев, 1991–1997 дотсент ва профессори кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1997–1998 профессори кафедраи математикаи олии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М. Осимӣ, 2001–2006 муовини ректори Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон оид ба корҳои илмӣ фаъолият дошт. Аз соли 2006 мудирӣ кафедраи математикаи олии донишкадаи иқтисодӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 90 асару мақолаи илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Ҳалли масъалаҳои экстремалӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1987; Аналитические интегральные многообразия. Д., 1990; Построения интегральных многообразий. Д., 2009.

ҚУТБӢ Киrom (18. 12. 1932, деҳаи Урметани ноҳияи Заҳматобод (ҳозира Айнӣ), ваф. 26. 10. 1993), шоир. Соли 1953 факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм карда, муддате дар мактабҳои ноҳия омӯзгор ва дар рӯзномаи ноҳиявии «Роҳи коммунизм» ходими адабӣ будааст. Баъдан дар вазифаҳои мудирӣ шӯъбаи моҳномаи «Шарқи Сурх», муҳаррири барномаҳои адабии Кумитаи давлатии садо ва симои Тоҷикистон буда, Донишкадаи адабиёти ба номи Максим Горкий

(Маскав)-ро ба поён расондааст. Муҳаррири калон ва мудирӣ шуъбаи муассисаҳои нашаротии «Ирфон»-у «Адиб» будааст. Шеъри аввалинаш соли 1957 дар журнали «Шарқи Сурх» чоп шуда, маҷмуаи нахустини ашъораш «Парвози меҳр» соли 1963 интишор ёфтааст. Ашъори дигари дар солҳои гуногун офаридаи ӯ дар авроқи маҷмуаҳои «Бӯи нон» (1966), «Илҳом» (1968), «Рези кӯҳсор» (1970), «Остони баланд» (1972), «Ҳоки пайвандӣ» (1974), «Камон» (1974), «Чашми дил» (1976), «Пули Сангин» (1980), «Ҷонфизо» (1980), «Сари баланд» (1982), «Ҷоми нур» (1983), «Дили бародар» (1986), «Субҳи содиқ» (1989), «Нишот» (1992), «Ёр меояд!», «Аз гулу хоку шуълаи оташ», «Оташи меҳр» ва «Минбари вичдон» (2012) фароҳам омадаанд. Ҳамчунин, муаллифи достонҳои «Камон», «Антон», «Достони Лола», «Достони хоб», «Қуллаҳои ноаён», «Аввалин дидор», «Нафаси ошиқӣ», «Ҳарфи аввал», «Посбони мақбара», «Дафтари Порис» мебошад. Дар ашъораш ҳисоили ҳамидаи сарбаландию чавонмардӣ, инсондӯстию ватанпарварӣ ва бардошти таҷрибаи рӯзгорро самимӣ ба тасвир овардааст. Дилбохтагони шоир ӯро ҳамчун марде маҳфилоро ва шоире хушқариха мешиносанду дар ёдхояшон зинда медоранд. Муаллифи қиссаи «Қатли Туғрал» (1984), драмаҳои «Тори муҳаббат» ва «Тири маломат», филмномаҳои «Бӯи нон», «Чор тан дар пайроҳа», «Антон» ва ғ. мебошад. Ашъори ба русӣ баргардоншудааш дар маҷмуаҳои «Напеви вершин» (1976), «Горний кряж» (1979), «Мост времени» (1983) ва «Закон любви» (1985) ба чоп расидаанд. Иддае аз навиштаҳои ӯ ба дигар забонҳо ҳам тарҷума ва чоп шудаанд. Худи ӯ китоби ашъори В. Шекспир, А. Блок, А. Мискевич, М. Лермонтов, Н. Некрасов, Л. Украинка, Ф. А. Файз, М. Карим, С. Вурғун, Зулфия, В. Костров ва дигаронро ба тоҷикӣ гардондааст. Шоири халқии Тоҷикистон, Қорманди шоистаи маданияти Тоҷикистон, барандаи Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Аз соли 1963 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

Л

ЛАТИПОВ Назришо (тав. 25. 03. 1930, н. Қалъаи Хумб, ваф. 30. 05. 2003, ш. Душанбе), номзади илмҳои таърих (1957), дотсент (1968). Соли 1951 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1952–1955 аспиранти назди кафедраи таърихи ИҶШС-и донишкадаи номбурда, 1955–1956 ҷонишини шӯбаи табиғу ташвиқи Комитети ҳизби коммунистии ш. Сталинобод, 1957–1960 директори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб ба номи Рӯдакӣ, 1961–1969 сарвари гурӯҳи лекторони шӯбаи табиғоти КМ ҲК Тоҷикистон, 1969–1971 директори Институти илмию тадқиқоти илмҳои педагогии ҶШС Тоҷикистон, 1971–1996 муовини ректори Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев оид ба шӯбаи шабона ва дотсенти кафедраи таърихи сиёсии донишгоҳи мазкур буд. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ аст. Бо ордени «Нишони фахрӣ», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (1964) сарфароз шудааст.

Ас.: К вопросу о социальных отношениях в Дарвазском бекстве накануне установления советской власти // Учение записки Кулябского пединститута им. Рудаки. Д., 1957, вып. 3; Экономическое состояние Дарвазского бекства и основные занятия его населения // Учение записки Кулябского пединститута им. Рудаки. Д., 1958, №4.

ЛАТИПОВ Сафаралӣ Одинаевич (тав. 5. 03. 1973, н. Восеъ), муаллими фанни информатика. Солҳои 1993–1998 дар факултети математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Солҳои 1998–2000 лаборанти кафедраи информатика, 2000–2003 аспирант, 2004–2006 муҳандиси кафедраи информатика, 2007–2008 ассистенти кафедраи номбурда, 2009–2012 муаллими калон, 2012–2014 мудири кафедраи асосҳои технологияи информатсионии умумидонишгоҳиро ба зимма дошт. Соли 2014 мудири кафедраи технологияи информатсионӣ ва коммуникатсионӣ (ТИК) таъин шуда, солҳои 2014–2020 декани факултети математика ва аз соли 2020 то ҳол мудири кафедраи ТИК мебошад. Аълочии маорифи Тоҷикистон (2015).

Дар давоми фаъолият 30 мақола, як монография ва 4 дастур ба нашр расонидааст.

ЛАШКИН Семён Львович (тав. 27. 09. 1912, ш. Херсони ҶШС Украина, ваф. маълум нест), муҳандис-механик, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1940 факултети муҳандисии Академияи ҳарбӣ-техникии ш. Москва бо ихтисоси муҳандис-механик хатм намудааст. Солҳои 1959–1969 мудири кафедраи асосҳои истеҳсолоти факултети муҳандисӣ-педагогии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Дар давоми фаъолияти

бисёрсолааш дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми худро гузоштааст. Бо 12 орден, аз он ҷумла «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи якум ва дуюм, ордени «Байраки Сурх» сарфароз шудааст.

ЛОИҚ ШЕРАЛӢ (тав. 20. 05. 1941 дар д. Мазори Шарифи н. Панҷакент, ваф. 30. 06. 2000, ш. Душанбе). Баъди хатми мактаби ҳафтсолаи деҳа таҳсилро дар Омӯзишгоҳи омӯзгории Панҷакент идома додааст. Соли 1963 факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм карда, солҳои 1963-1965

муҳаррири шӯъбаи адабиёт, мусиқӣ ва драмаи Кумитаи радиову телевизиони Тоҷикистон, 1965-1966 ходими адабии рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» солҳои 1967-1975 мудири шӯъбаи назми маҷаллаи «Садои Шарқ», солҳои 1975-1991 мушовири назми Иттифоқи нависандагон, сармуҳаррири «Садои Шарқ», аз соли 1991 то рӯзҳои охири умраш раиси бунёди байналмилалӣ забони форсии тоҷикӣ будааст. Аз ибтидои солҳои шастуми асри гузашта, дар баробари навиштани очерку мақолаву эссеҳои проблемавии публицистӣ ва тарҷумаи бадеӣ, пайваста ба таълифу чопи шеър иштиғол варзида тахти сарпарастӣ ва ғамхориҳои падаронаи устодони шеъри муосири тоҷикӣ Мирзо Турсунзода, Боқӣ Раҳимзода ва Мирсаид Миршакар ба воя расидааст. Шеъре аз Лоиқ ба унвони «Ба модарам» сабаб шуд, ки соли 1965 бо исрори шоири шаҳири тоҷик Мирзо Турсунзода ўро, бидуни доштани маҷмӯаи шеър, ба узвияти Иттиҳодияи нависандагони Тоҷикистон бипазираанд, зеро дар он замон қоидае буд, ки довталаби узвият ба Иттиҳодияи нависандагон мебоист лоақал як китоб ба нашр расонда бошад.

Лоиқ узви Кумитаи марказии ҳизби коммунисти Тоҷикистон ва намояндаи мардумӣ дар Шурои олии Иттиҳоди ҷамоҳири Шуравӣ буд. Ў соли 1978 унвони «Шоири халқии Тоҷикистон»-ро ёфт ва барои маҷмӯаҳои «Ҳоки Ватан» ва «Илҳом аз «Шоҳнома» барандаи Ҷоизаи давлатии ба номи устод Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ» шуд. Ҷамҷунин соли 1999 ҷоизаи байналмилалӣ «Нилуфар»-ро дарёфт кард.

Лоиқ бо шеъри «Ном», ки дар соли 1959 дар маҷаллаи «Шарқи Сурх» ба чоп расида буд, ба майдони адабиёти тоҷик гом ниҳод ва бо ашъоре, ки ба гуфтаи худаш «машқи шеър» буданд, ба гуфтаи адиби баруманди тоҷик

Сотим Улуғзода, худро ба унвони «шоири чавони хеле боистеъдод» муаррифӣ кард. Ӯ тавонист шаш сол баъд аз нашри нахустин шеъраш шеъри асил ва комилан тоза бигӯяд. Дар шеъри «Ба модарам», ки боис шуд, ки ӯро чун шоири асил бишиносанд, «ҳама чиз нав буд: шеваи баён, тарзи тасвир, маъонӣ, вазну қофия, вусъати тасвир ва бардоштҳои шоирона» (Абдунабӣ Сатторзода, с., 5). Ағлаби пажухишгарон бар онанд, ки Лоиқ дар офариниши шеъри «Ба модарам» ва умуман дар шеърҳои «Модарнома», аз шоири шаҳири рус Сергей Есенин ва шоири баноми Эрон Эраҷ Мирзо таъсир пазируфтааст. Шеваи баён ва лаҳни гуфтори ӯ дар шеъри «Ба модарам» бо сабки нигориши Есенин, дар шеърҳои «Мактуб ба модар» ва «Мактуби модар» ҳаммонанд аст. Дар воқеъ, Лоиқ дар ҳамин солҳо ба тарҷумаи осори ин шоир машғул буд ва нахустин китобе, ки ба чоп расонд «Савтҳои форсӣ» (1965)-и Есенин буд. Ба гуфти худӣ ӯ «дар ашъори «Модарнома» таъсири Есенин ва Эраҷ Мирзо ҳаст» (ҳамон ҷо).

Шеъри Лоиқ аз ду чашмаи бузург: адабиёти оламшумули форсӣ ва адабиёти умумичаҳонӣ шодоб мегардад. Ба гуфти худаш ӯ адабиёти кӯҳани форсиро аз пеши худ омӯхта буд. Дар барномаи омӯзишии омӯзишгоҳ ва донишқада соатҳои тадриси адабиёт маҳдуд буд ва аз сӯйи дигар, ба муктазои тарзи тафаккури замона таълим додани шеъри шоирони ориф, амсоли Шайх Агтор, Мавлавӣ ва шиносондани дурусту дақиқи онон дар барномаҳои таълимӣ маъмул набуд. Устодон низ аз осори суҳанварони бузурги форсӣ ҳамон андешаҷоеро таълим медоданд, ки бо хостаҳои ҳизби коммунист созгор буд. Бино ба таъкиди муҳаққиқони лоиқшинос, даҳаи 60-70 қарни бистум барои Лоиқ солҳои ёдгирӣ ва баҳрабардорӣ аз осори бузургоне чун Рӯдакӣ, Фирдавсӣ, Мавлавӣ, Саъдӣ, Ҳофиз, Камоли Хучандӣ, Соиб, Калим ва солҳои ошноӣ бо шеъри муосири Эрон, Афғонистон, Ҳинду Покистон, аз ҷумла ашъори Маликушшуаро Баҳор, Эраҷ Мирзо, Муҳаммад Иқбол, Нодири Нодирпур, Фурӯғи Фаррухзод, Халилуллоҳ Халилӣ ва Восифи Бохтарӣ буд.

Сарчашмаи дигари шеъри Лоиқ осори суҳанварони бузурги миллатҳои мухталифи ҷаҳон буд. Лоиқ баъзе аз шеърҳои ононро ба тоҷикӣ тарҷума кардааст. Дар ҳамин солҳо Лоиқ ҳафт маҷмӯа аз шеърҳои худро бо унвонҳои «Сари сабз» (1966), «Илҳом» (1968), «Нӯшбод» (1971), «Соҳилҳо» (1972), «Ҳоки Ватан» (1975), «Резаборон» (1976) ва «Марди роҳ» (1979) мунташир кард, ки ба иттифоқи муҳаққиқон, «бидуни муболиға ҳар яке дар адабиёти муосири тоҷикӣ бозёфте буданд» (А. Сатторзода, ҳамон ҷо). Шеърҳои «Бӯалӣ бихрад накуфарҷом», «Араб гӯянд Синоро гурӯҳе», «Нарафт ӯ як қадам берун зи Шероз», «Таърих гувоҳ аст», «Айнӣ», «Аҳмади Дони», «Баъд аз ҳазор сол», «Вопасини Хайём», «Хайём», «Гӯристонии Хайра», «Илҳом аз «Шоҳнома», «Корези Фирдавсӣ», «Чавонмарғони шеъру шоирӣ» аз ҷумлаи беҳтарин шеърҳои ватанхоҳонаи адабиёти муосири тоҷик ба шумор мераванд.

Муҳаққиқ Абдунабӣ Сатторзода сабаби аслии шуҳрат ёфтани шеъри Лоиқро дар қаламрави адабиёти форсӣ, бавижа дар Эрону Афғонистон дар

ин медонад, ки шеъраш асолати азалии шеъри форсии дариро ба даст овардааст. Ба гуфтаи ӯ, Лоиқ миёни шеъри форсии тоҷикӣ ва шеъри мардуми ҷаҳон пайванде бавучуд овард, ба тавре ки шеъри ӯ аз нахустин намунаҳои адабии муваффақ чунин талфиқу омӯзише дар адабиёти кунунии тоҷик ба шумор меравад. Лоиқ бо тавачҷуҳ ва баҳрабардорӣ аз шеърҳои шоирони номвари ҷаҳон, имконоти баён ва зарфияти тасвирро дар шеъри тоҷикӣ бамаротиб афзоиш дод. Шеъри тоҷикӣ дар он солҳо бо саъйи ӯ гӯётар, хонданитар, гиротар, расотар ва мушаххастар шуд ва аз бемории куллигӯию қолабигӯӣ раҳой ёфт ва барои баёни зиндагии инсонии муосир мувофиқтару муносибтар шуд. Вижагиҳои умдаи шеъри Лоиқ дар даҳҳои 60-70 қарни бистум падидаи адабии тозае бо номи «шеъри лоиқвор» дар адабиёти кунунии тоҷикӣ бавучуд овард, ки дар марҳаллаҳои баъдии фаъолияти офаринандагии шоир дар даҳҳои 80-90-и қарни бистум ба интишори маҷмӯаи шеърҳои барҷастатар, қавитару комилтар, бо номҳои «Хонаи чашм» (1982), «Хонаи дил» (1986), «Офтобборон» (1988) ва «Дастии дуои модар» анҷомид. Лоиқ дар ин солҳо асарҳои фаровоне офарид, ки на танҳо ба унвони беҳтарин намунаҳои шеъри муосири тоҷикӣ, балки аз беҳтарин намунаҳои адабиёти форсӣ ба шумор омаданд (Сатторзода А., с.,7-8).

Лоиқ идомадиҳандаи суннатҳои адабии бузургони пешини адаби форсӣ аст. Дар шеъри ӯ латофату равонии ғазали Саъдию Ҳофиз ва нозукҳаёлии Соибу Калими Кошонӣ дар ҳам омехтааст. Ӯ ба рубоиёти Хайём, ғазалиёти Шамс ва «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ тавачҷуҳи хос дошт ва аз ғайи сухани ин бузургон ба гунаҳои мутафовут баҳраҳо бардоштааст. Ба ақидаи ӯ, на қолабу на риояти вазну қофия, балки биниши шоирона шартӣ асосии шеъри асил аст. Ба гуфтаи ӯ, шоир «бояд дақиқназару ҳассос бошад, аз он ҳама мушоҳидаҳои чизеро тасвир кунад, ки тозаву нав бошад. Барои ин корро ӯҳда қардан дониши фароҳи адабӣ доштан лозим аст, то кас донанд, ки кӣҳо чӣҳо гуфтаанд». Ба андешаи муҳаққиқон, шеъри Лоиқ, «расолати таърихӣ, иҷтимоӣ ва инқилобии худро дар масири ҷаҳонӣ ифода кард ва боз ҳам, то ин ҳалқ дар рӯйи замин ҳаққи қисмат дорад, хидмат хоҳад кард» (Лоиқ Шералӣ, 2008, с.,153-154).

Воқеаҳои фоҷиаборӣ даҳҳои 90 қарни бистум дар Тоҷикистон дар осори Лоиқ таъсири дардовар гузошт. Шоире, ки дар сояи ашъори ӯ дар адабиёт ва ҷомеаи тоҷик тафаккури миллӣ дар ҳоли шаклгирӣ буд, парокандагии мардум, вайронии Ватан ва хорию забунӣ миллатро ба чашми худ меид. Суханваре, ки замоне аз фарҳангу адабии ҷаҳонӣ миллаташ ва аз таърихи пурифтиҳори Ватани бостониаш боифтиҳор сухан мегуфт, акнун бо нафрату андӯҳ аз ҷанги миллаткуши тоҷикон ривоятҳои ҷонгудоз мекард. Ашъори ин давраи Лоиқ пур аз дарду андӯҳ аст ва хитоба дар онҳо ҷойи асосӣ дорад. «Шоирӣ комили миллати нокомил» (таъбири устод Абдунабӣ Сатторзода) бо тамоми қудрату ҳунари шоириаш мардуми парокандаро ба иттиҳод даъват мекард, вале дар ин сарзамин, «гӯши суханшунаву дидаи эътибор» намонда буд. Ӯ тани танҳо ба

муқобили фочиаи пешомада барои миллат дар муқобили душманони аҷнабию хонагии меҳан бархост, вале такагоҳу ҳамдили дардошное пайдо накард ва аз бечорагию дасткӯтоҳии худ нолид: *«Чон ба қурбони ту, эй меҳани хунинкафам / Будӣ байтушиарафам, гаштай байтулҳазанам / Душманат чор тараф аҷнабию хонагиянд / Тани танҳо ба чӣ неру сафи аъдо шиканам?»*

Сурадуҳои ин давраи Лоик, ки воқеан, як «дарднома»-анд, дар маҷмӯаи «Фарёди бефарёдрас» гирд омадааст. Шоир, ки омода буд, ки камондорон «ҳама тире, ки андар тирдон доранд», «ба қалби ӯ» биандозанд, то «ҷони мардум дар амон бошад». «Илтиҷо аз камондорон» (1994), гузар аз «чанги девонавор» ва омадан ба «сулҳи деринтизор»-и миллатро дид ва нахустин шоире буд, ки онро табрик гуфт: *«Имоми ду тарафро мекунам табрик / Ки тоҷик наздик мешавад ба тоҷик».*

Осори Лоик баъд аз маргаш борҳо дар шакли маҷмуаҳои мунтахаб ва «Куллият»-у «Девон» мунташир шудаанд. Интишори китобҳои чун «Гулчине аз ашъори устод Лоик Шералӣ» (Техрон, 1372 ш./1993 м.), «Дасти дуои модар» (Исфаҳон, 1373ш./1994м.), «Рӯҳи раҳш» (Техрон, 1379ш./2000м.) ва «Куллияти ашъор» (Техрон, 1383 ш./2004 м.) аз Лоик дар Эрон маҳбубияти ӯро дар байни ҳамзабонони эронӣ ва афғонистонӣ ва дигар форсизабонони ҷаҳон бештар кард. Нақдҳои, ки ҳамзабонон ба ин китобҳо навиштаанд ва марсияҳои, ки онон дар марги ин шоири миллат ба забонҳои форсии тоҷикӣ ва русӣ сурудаанд, гувоҳи ин матлаб аст (Ниг: Ориёнфар. Марсияи хуршед. М., 20003).

Мероси адабии Лоик танҳо ба шеър маҳдуд намешавад. Ӯ тарҷумаҳои манзуму мансур, мақолаву гузоришҳо, нақду тақризҳо ва мусоҳибаҳои бисёре дар бораи адабиёт, фарҳанг, забон, таърих ва маасоили муҳимми рӯз аз худ боқӣ гузоштааст. Нахустин тарҷумаи Лоик аз шеърҳои шоири рус Сергей Есенин буд, ки дар маҷмӯаи «Савтҳои форсӣ» (1965) гирд омадааст ва он аввалин тарҷумаи ӯ ба забони тоҷикӣ буд. Баъдтар Лоик тарҷумаи шеърҳои ин шоирро комилтар кард ва бо ҳамроҳии Бозор Собир дар маҷмӯаи «Гулафшон» (1973) чоп кард. Маҷмуаи шеърҳои Лоик ба забони русӣ таҳти унвонҳои «Шафақи субҳ» (Д., 1968), «Замини меросӣ» (М., 1971), «Симборон» (М., 1979) ба чоп расидаанд. Шеърҳои ӯ ба забонҳои қазокӣ, узбакӣ, украинӣ, белорусӣ, туркманӣ, арманӣ, гурҷӣ, озарӣ, литвонӣ, қирғизӣ, молдавӣ, осетинӣ, ингилисӣ, франсавӣ, олмонӣ, булғорӣ ва чехӣ тарҷумаву мунташир шудаанд.

Манобеъ: Ориёнфар. Шаранги андӯх ва Марсияи хуршед. Маскав, 2001. Акбаров Юсуф. Лоик//Донишномаи адабиёт ва санъати тоҷик, ҷ., 2. Д., 1989. Акбаров Ю. Нубуғи шоирӣ ва булуғи шеър. Д., 2003; Ҳаким Аскар. Ассалом, эй қитъаи Лоик ва Сухане аз устод Лоик//Сухан аз шеърӯ адаб. Д., 2018; Сорбон, Облокул. Лоикнома. Д., 2001; Сатторзода Абдунабӣ. Мероси дили шоири дилдода ва озода\Пешгуфтори «Куллияти Лоик Шералӣ, Душанбе, 2008; Абдуллоев К. Лоики миллат. Д., 2001; Ғаффоров Усмонҷон. Султони диёри сухан. Душанбе, 2001; Келдӣ, Гулназар. Лоике чун Лоике. Душанбе, 2001; Лоик Шералӣ. Завқи шеър//Садон Шарқ, №1, 1971; Лоик Шералӣ. Куллияти ашъор. Техрон, 1383.

ЛОЛАЕВ Николай Тимерханович (тав. 22. 04. 1916, д. Дигораи ҶАШС Осетияи Шимолӣ, ваф. 8. 01. 1976, ш. Душанбе), географи тоҷик, номзади илмҳои география, дотсент, Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон. Соли 1939 шӯъбаи шабонаи факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1937–1943 муаллими фанни географияи мактаби миёнаи № 12 ш. Сталинобод, 1944–

1947 мудири қисми таълим ва директори мактаби миёнаи № 1 ш. Сталинобод, 1947–1976 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи географияи табиӣ, декани факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1957–1969 ҳамчун мудири кафедраи географияи табиӣ ва муовини ректори донишкадаи омӯзгории пойтахт оид ба таълим кор карда, дар кори боз ҳам беҳтар кардани сифати таълиму тарбия ҳиссаи калон гузоштааст. Дар асоси ҷамъияти якуманд сол вазифаи раиси Иттифокҳои касабаи донишкдаро низ ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 29 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва маводҳои таълимӣ, аз ҷумла «Географияи иқтисодии мамлакатҳои хориҷӣ» (1959) аст. Барои хизматҳои бо ду медал, якуманд ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон, унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1958) ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз гардидааст.

ЛОҲУТӢ Абулқосим Аҳмадзода (тав. 04. 12. 1987, Кирмоншоҳи Эрон, ваф. 16. 03. 1957, Маскав), шоири инқилобии Шарқ, яке аз саромадони адабиёти шуравии тоҷик, узви ҳизби коммунистии шуравӣ аз соли 1924. Падараш Мирзо Аҳмади Илҳомӣ аз уламои дин ва шоири мумтозе буда, аслан ашъори сӯфиёна суруда, хунари гевакашӣ дошта ва касби маошаш вобаста ба ин хунари будааст. Модараш аз қабилаи курдҳои Калхонӣ буд. Бино ба таҳқиқи Аҳмади Баширӣ ва Х. Асозода, аҷдоди

Лоҳутӣ, ки аксар аз уламои дин будаанд, нахуст дар Бехбаҳони Ҳузистон мезистаанд ва аз он ҷо ба Исфаҳон ҳиҷрат мекунанд ва баъдан падарбузуги шоир бар асари тангдастӣ ба Кирмоншоҳ куч мебандад. Лоҳутӣ дар маҳаллаи Барзадимоғи шаҳри Кирмоншоҳ соли 1887 ба дунё омадааст. Абулқосимро падараш нахуст ба мадрасаи назди масҷиди Шайх Саъиди Номӣ ва баъд ба мадрасаи Мулло Боқир месупорад, аммо таъби саркаш ва озодихоҳи ӯ ба ноадолатиҳои қавонини мадраса мудоро намекунад, падар худ ба таълими ӯ мепардозад. (*Лоҳутӣ А. Куллийёт, ҷилди 6, с. 86.*). Лоҳутӣ бо раҳнамоии падараш ашъори бузургони адаби порсиро меомӯзад ва

ҳанӯз 12-14 сола буд, ки ба шеърғӯйӣ мепардозад. Дар ибтидо пайравӣ аз падар ашъори суфиёна суруда, ки абёти зер гувоҳи ин м атлаб аст:

Ганҷи таҳқиқ чу имрӯз ба вайронаи мост,
Рашки фирдавси барин соҳати қошнои мост.

***

Қадам дар води ҳайрат ниҳодам бо чунин тифлӣ,
Раҳи садсола тай аз ҳиммати аҳли назар кардам.

Чун қареҳаи баланди фитрӣ ва истедоди баланди шеърғӯйӣи Лоҳутӣ сари забонҳо афтод, аксари ташкилотҳои сиёсӣ ва ҷараёнҳои динӣ, амсоли баҳоӣҳо, неъматуллоӣҳо, ки дар Эрони он солҳо ғабӯлияти густарда доштанд, меҳостанд барои пиёда сохтани ақоиди хеш ўро ба сафи худ ҷалб кунанд (*Х. Асозода. Саргузашти устод Лоҳутӣ, с. 77-83*). Дар ниҳояти қор Лоҳутӣ ғояи ташкилоти «Одамият»-ро барои амалӣ сохтани орзую ормони худ мувофиқ медонад ва шомили ин ҷамъият мегардад. Ин ҷамъият Лоҳутиро, ки ҳанӯз 15-сола буд, барои таҳсил ба Техрон мефиристад. Таҳсил дар мадрасаи «Олёнс» ва муҳити фарҳангии Техрон, ошноӣ бо зиёӣҳои муборизи машрутаҳо ба ҷаҳонбинии шоири ҷавон саҳт муассир буда, ки ў аз сурудани ашъори суфиёна даст қашида, ба эҷоди таронаҳои инқилобӣ мепардозад. Бино ба навиштаи худ шоир, дастаҳои инқилобӣ сурудаҳои ҷангии ўро меҳонданд. Лоҳутӣ бовар дошт, ки бо эълони машрута ва интиҳобӣ шудани аъзои маҷлиси миллӣ аҳволи Эрон хуб хоҳад шуд. Вақте Музаффариддиншоҳи Қочор аз тарси ғзаби мардум ислоҳот эълон кард, Лоҳутӣ бо сурудани шеъри «Хубулватан миналимон» (1907) изҳори қаноатмандӣ мекунад. Аммо баъд аз гурехтани Музаффариддиншоҳи Қочор, ки писараш ба тахт менишинад, эълони машрута бекор карда мешавад ва Лоҳутӣ шеъри машҳури «Фарёди миллат» (1908)-ро менависад. Воқеан, ин шеър саршор аз эҳсоси баланди ватанпарастӣ ва нафрат ба душманони миллат аст. Лоҳутӣ дар ин солҳо дар маркази ҳаракати миллӣ-озодихоҳии мардуми Эрон қарор дошт ва ҳам бо силоҳ ва ҳам бо қалам бар зидди душманони миллат мубориза мебард. Аз ҷумла дар шӯриши мусаллаҳонаи мардуми Гелон ғабӯлона ширкат намуда, бо нишони Сатторхон, ки ба шарафи ин роҳбари ҳаракати озодихоҳии миллии Эрон таъсис ёфта буд, сазовор мегардад. Дар ашъори Лоҳутӣ оҳанги эътироз ба соҳти мавҷудаи беадолати иҷтимоӣ ба тадриҷ шиддат мегирад ва алалҳусус ҳангоме ки моҳияти сиёсати ватанғурушонаи вақилони маҷлис бармало шуд, ғазалии машҳури сиёсии «Ё ҳар ду» (1909)-ро навишт:

Вақилону вазиронанд хоин, фош мегўям,
Агар дар зери теғам ё ба рўйи дор, ё ҳар ду!

Ин ғазал дар рўзномаи «Чантаи побараҳна», ки дар Техрон бо иштироки Лоҳутӣ нашр мешуд, ба таъб расид. Шоирро барои ин шеъри сиёсияш, ки вақилони маҷлисро аҷнабипарасту хоин номида буд, ҳабс карданд, аммо ба талаби халқ, ки ба шӯр омада буд, озод шуд. Аз ин ба баъд дар шеъри Лоҳутӣ лаҳни эътироз ба ҳукумати шоҳии аҷнабипараст ва

ҳимояи Эрону халқи мазлуми он пурқувват мегардад. Зиддияти ду табакаи золиму мазлуми чамбияти онвақти Эрон дар ашъори шоир баръалло ба мушоҳида мерасад, ки худ ба табакаи мазлум тааллуқ дошт. Агар дар шеъри «Эй ранҷбари сиёҳтолеъ» (1909) то андозае умеди шоирро аз маҷлиси миллӣ нақанда бошад, аммо ғазали «Ё ҳар ду» собит мекунад, ки Лоҳутӣ вакилонро хоину ватанфурӯш медонад. Шеърҳои «Вафо ва аҳд» ва «Маънии одам», ки дар ин солҳо иншо шудаанд, мавқеи ғоявии шоирро дар мавриди ҳаводиси сиёсии давр равшан мекунад. Неҳзати озодихоҳии миллии Эрон соли 1911 ба шикаст дучор мешавад ва маршрутаҳои дучори таъқиб мегарданд. Шикасти инқилобчиён як андоза онҳоро руҳафта мекунад, ки ин руҳия дар шеъри «Эй хуш он рӯзе, ки дунёро даруни хун бибинам»-и (1912) Лоҳутӣ мушоҳида мешавад, аммо шоир умед ба пирӯзии инқилоб дорад:

Инқилоб, албатта, рӯзе мешавад дар Шарқ барпо,
Орзу дорам, вале он рӯзро акнун бибинам.

Соли 1914 бо ташкил шудани жандармеяи давлатӣ Лоҳутӣ шомили он мешавад. Ҳангоми сарқӯб кардани гурӯҳи роҳзанҳо «*як қитъа нишони низомӣ ба Лоҳутӣ ато*» менамоянд, ки боиси рашки ҳамкасбонаш мегардад. Мочароҳое, ки ҳини хидмат дар жандармерия рӯй медиҳанд, боиси ҳабси Лоҳутӣ мегардад. Аз зиндон фирор мекунад, нахуст ба ватанаш Кирмоншоҳ паноҳ мебарад ва баъд аз он ки шоҳ ҳукми қатли ӯро содир мекунад, ба Бағдод мегурезад. Дар ҳичрат ашъоре суруда, ки ҳама дар мавзуи озодии меҳан, мубориза бар зидди истеъморгарони аҷнабӣ ва хоинони дохилӣ, тараннуми инқилоб аст. Шеъри «Қурбони рӯшаноию нуру сафои Шарқ» ва махсусан манзумаи тамсилии «Шамъу парвона» гувоҳи ин матлабанд. Неҳзати маршрутаҳои дар Эрон авҷ мегирад ва Лоҳутӣ соли 1915 дубора ба Ватан бозмегардаду ба ҷунбиши озодихоҳии мардум ғаёлона ширкат мекунад («*Муҳочират ба Ватан*» (апрели 1915)). Ашъори индавраи шоир ҳама руҳияи озодихоҳӣ доранд. Масалан, дар шеъри «Яке Руму яке Юнон парастад» (1916) шоир ошкоро мардумро бар зидди истеъморгарони хоричӣ ва нӯкарони дохилии онҳо бармехезонад ва расман худро ҷонибдори тӯдаи ғаёлаву деҳқон буданаширо эълон мекунад. Солҳои 1916-1917 дар Кирмоншоҳ бо инқилобчиёни рус, ки дар сафи артиши ишғолгари Руссияи тазорӣ буданд, ошно мешавад ва перомуни барномаи инқилобчиёни рус маълумот мегирад. Ӯ ибтидои соли 1917 аъзои кумитаи муштараки инқилобии русу эронӣ интихоб шуда, ташкилоти «Фирқай коргарӣ»-ро ташкил мекунад ва рӯзномаи «Бесутун»-ро, ки руҳияи инқилобӣю озодихоҳӣ дошт, мунташир менамояд. Лоҳутӣ дигар як шоири тавонои инқилобӣ буд, ки ашъораш низ дар баробари руҳияи инқилобӣ доштан аз назари бадеият низ мукамалтар гашта буданд. Ашъори «Яке аз ранҷи мардум ризқ меҳӯрд», «Қасри Доро», «Байни шаҳону давлати сармоядорҳо» ва ғайра дар ҳамин солҳо суруда шудаанд, ки мавқеи сиёсии ӯро таъйид мекунад. Байни солҳои 1916-1917 дар

Истанбул ду мачмуаи ашъори шоир «Наврӯзнама» ва «Лаолии Лоҳутӣ» мунташир шуданд.

Баъд аз Инқилоби соли 1917 Ҳукумати шуравӣ ба ватан баргаштани артиши ишғолгари русро талаб кард. Бино ба навиштаи шоир, *«нас аз он ки қушуни рус бо фармони ҳукумати шуравӣ аз Эрон фаро хонда шуд, сафедгвардиячиёни рус (асокири ҳукумати подшоҳии рус-Ш. И.) аз касрати шумори худ истифода карда, ба муқобили инқилорбчиёни Эрон террор (куштор)-и хунин шуруъ намуданд. Дубора маҷбур гардидам ба хоки Туркия гузарам ва ба Истанбул равам»* (А. Лоҳутӣ, *Куллиёт, ҷилдиб, с., 171*). Ин муҳочирати шоир аз соли 1918 то 1921 идома меёбад. Солҳои иқомати иҷборӣ дар Истанбул ӯ «Чамъияти ҷавонони Эрон»-ро ташкил медиҳад ва маҷаллаи «Порс»-ро ба ду забон: форсӣ ва фаронсвӣ мунташир мекунад, вале ҳуқуқи Туркия маҷалларо мебандад худи шоирро зеро назорати саҳт қарор медиҳанд. Лоҳутӣ дар ин солҳои зиндагии саҳте аз сар гузаронида, ки дар силсилаи ашъори истанбулиаш ҳувайдост. Бино ба назорати саҳти маъмури пулиси Истанбул шоир андешаҳои меҳанпрастонаашро бо тариқи рамзу тамсил баён мекунад. Лоҳутӣ аз образҳои суннати адабиёти форсӣ, чун гулу булбул, шамъу парвона, дому сайёд, ёру ағёр, гургу шубон, рақиб... моҳира истифода бурда, андешаҳои озодихонаашро ба тариқи тамсил баён кардааст. Мафҳумҳои гул, шамъ, ошён, боғ, ёр бо истиора ватани азизаш Эрон, булбулу парвона киноя аз худи дӯстони инқилобияш ва сайёду рақиб, хор, гург истиора аз аҷнабиёни истилогари ватанаш чун англису асокири руси тазорӣ ва хоинони миллатро мебошад. Ашъори «Аё сайёд шарме кун, маранҷон нимҷонамро, Пару болам бикан, аммо масӯзон ошёнамро» ва «Зи дастат гарчи шуд хунин дили ман» ва «Парвона медонад» ва «Булбул аз кунҷи қафас гар назар афтад ба манаш» ва «Гар намедонӣ, бидон!» ва ғайра, ки гӯё ба ҳамон суннати классикии адаби форсӣ эҷод шудаанд, аз назари пулисони Туркия гузашта, ба Эрон, ба дасти хонандагони воқеияш мерасиданд. Воқеан, ашъори тамсилии Лоҳутӣ дар таърихи адабиёти форсӣ падидаи тоза аст, зеро бори нахуст шамъ намоди Ватан ва парвона рамзи қаҳрамони лирикӣ шуда, мазомини сиёсӣ касб мекунад. Худи Лоҳутӣ дар масъала менависад: *«Амалдорони қундфаҳми сензура, ки мекӯнд дар ашъор, монанди ҳар як ашъори анъанавии форсӣ, сухан аз гулу булбулу боғ меравад, беибо иҷозат меод, ки чоп ва ба Эрон фиристода шавад. Аммо дар Эрон касоне хушфаросате, ки сухани ман ба онҳо нигаронида шуда буд, ба хубӣ дарк мекарданд, ки мақсади ман аз ин гулу булбул ва боғу сайёд чист? Онҳо даъвати маро ба мубориза бар зидди мустамликадорон ва ҳамлаҳоямро ба сарвари вақт Саййид Зиёуддин, ки дастнишондаи англисҳо буд, ба осонӣ мефаҳмиданд»* (Х. Асозода. *Таърихи адабиёти тоҷик, с., 333*).

Бино ба таҳқиқи муҳаққиқони рӯзгори шоир, Лоҳутӣ ду бор байни солҳои 1914-15 ва 1918-21 ба Истанбул ҳичрат намуда, якчанд мачмуаи хурд ба нашр расонда, ки дар лоҳутишиносӣ бо унвони «ашъори истанбулӣ» ёд мешавад. Дар баробари ашъори тамсилии дар мачмуаҳои

истанбулии шоир абёте метавон дид, ки оҳанги инқилобӣ доранду кушоду рӯшан хоинони миллатро накӯҳиш намудааст: «*Эй он ки Шарқро ба Урупо фурухтӣ, Эй бешараф, бигӯ чӣ харидӣ ба ҷойи Шарқ?*» Ва ё дар шеъри дар Бағдод сурудааш ин байтро мушоҳида мекунем, ки лаҳни тунди инқилобӣ дорад: «*Бояд, ки бигзарад зи сари қасри шоҳ хун, Барно ба инқилоб шавад, чун ливои Шарқ*». Лоҳутӣ, ки «як нафас дар зиндагонӣ ғофил аз кӯшиш» набуда, «ё ғазал аз гул сурудаст ё шино дар хун» намудааст, дар ҳичрат низ ҳеч гоҳ аз мубориза даст накашидааст. Таъқиби ҳукуматдорони Туркия, ки бо ҷосусони шоҳи Эрону истеъморгарони инглис иртибот доштанд, зиндагиरो барои шоир дар Истанбул номумкин мегардонад. Лоҳутӣ моҳҳои июлу августи 1921 бо воситаи биёбони Арабистон ба Эрон бозмегардад («*Агарчи рӯзгори ман сиёҳ аст, Куллиёт, с.,*»). Шуриши мардуми Рашт, ки баъд аз шикаст хӯрдан ба Табрез интиқол ёфта буд, бо омадани Лоҳутӣ, ки сарвариини шӯришро ба даст мегирад, қувват меёбад. Ин шӯриш бо номи «Шӯриши Лоҳутихон» шуҳрат дорад. Шоҳ барои дастгир кардани Лоҳутӣ ҳамвазни сари ӯ тало ваъда медиҳад. Дар ашъори дар Табрез сурудаи шоир дигар аз тамсил асаре нест, афкори озодихоҳӣ рӯшан садо медиҳанд. Баъд аз даҳ рӯзи ғалабаи шӯриши Табрез, ки ҳукумат ба дасти кумитаи инқилобии «Таҷаддуд» гузашта буд, қувваҳои мусаллаҳи шоҳ бо ёрии казакҳои Руссияи тазорӣ «шӯриши Лоҳутихон»-ро шикаст медиҳанд. Бино ба қавле, ибтидои соли 1922 Лоҳутӣ бо 150 нафар (С. Давронов, *Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик, ҷилди 2. Душанбе, 1989, с. 108*) ва ба гуфтаи дигар 400 (*Вали Самад. Лоҳутӣ ва Озарбойҷон, дар китоби «Ёдбуди Лоҳутӣ», с. 23*) инқилобчиён ҷангкунон ақиб нишаста, ба хоки шуравӣ паноҳ мебаранд.

Ҳамин тариқ, Лоҳутӣ баъд аз ба хоки шуравӣ гузаштан, ибтидо дар Нахчувон, чанде дар Тифлис ва муддати бештаре дар Боку мемонад. Шоир ҳаёти тошуравии худро дар шеъри «Солҳо дар ҷустуҷӯи ҳақ ба ҳар дар задам» (1922) як навъ ҷаъмбаст намуда, бо шеъри «Калима шаҳодати ранҷбарӣ» садоқати худро ба ғояи коммунизм ва ҳукумати шуравӣ баён мекунад. Гарчанде Лоҳутӣ бо шеър садоқати худро иброз намуд, аммо чанд муддат зери санҷиши идораи амниятии шуравӣ қарор гирифт. Лоҳутиро ба Тошканд барои таҳсил мефиристанд, то аз ғояҳои ҳизби коммунист огоҳ шавад. Баъд аз шиш моҳи таҳсил ӯро ба Маскав даъват намуда, дар бахши шарқии вазорати умури хориҷӣ ба кор қабул мекунад, ки вазифааш аслан тарҷумаи маводи аз Эрон омада буд. Баъд ба нашриёти марказии халқҳои шуравӣ нахуст ба сифати ҳуруфчин ва сипас ба ҳайси мудири бахши тоҷикии нашриёт ва ҳамчун корманди илмӣ фаъолият мекунад. Дар ин ҷо ба сафи ҳизби коммунист дохил мешавад ва ду мачмуаи ӯ «Кремл» (1923) ва «Рубоӣ» (1924) ба нашр мерасанд (1923). Соли 1924 бунёдгузори ҳукумати шуравӣ Ленин вафот мекунад, Лоҳутӣ дар манзумаи «Зинда аст Ленин» (1924) андӯҳи бузурги мардуми шуравиро аз ин мусибат воқеан, ҳунармандона тасвир намуда, «ҷовидонии ғояҳои дохи»-ро тараннум кардааст. Лениннома дар осори шоир нақши муҳим дорад, «Як

даста гул ба қабри Ленин» (1930) ва «Заҳмат рапорт медиҳад» (1934) ва «Парии бахт» (1947) ва ғайра бо ин манзума оғоз меёбад. Бояд зикр кард, ки Лохутӣ дар ҳақиқат сарсупурдаи ғояҳои ленинӣ буд, агар ашъори ду давраи ҳаёти ӯро муқоиса намоем, зоҳиран мавзӯ тағйир наёфтааст. Шоир як умр барои озодии аҳли заҳмат фаълаву деҳқон мубориза бурда, ин ду тоифаро ҳамду сано хондааст. Аз ин нигоҳ ашъори дар Эрон Туркия сурудаи ӯ бо шеърҳои солҳои аввали омаданааш ба шуравӣ аз ҳайси мавзӯ он қадар тафовути ҷиддӣ надоранд. Вале тарзи тасвиру офариниши симоҳои бадеӣ ва баррасии муҳимтарин ҳаводиси рӯзгор ва ҳалли бадеии онҳо якранг нест. Гӯиё шоир кишвари ормонияш, ки барои он мубориза мебурд, дар симои давлати шуравӣ пайдо кард ва умед дошт, ки ғояи инқилоби шуравӣ ба тамоми ҷаҳон қорагар мешавад ва ба меҳани ӯ - Эрон низ мерасад. Воқеан, яке аз шеърҳои машҳури ӯ, ки пайравони зиёде пайдо кард, ғазали «Инқилоби сурх» мебошад, ки солҳои бистум эҷод шудааст. Вожаи «сурх», ки дар ин ғазал ба ҳайси радиф омадааст, намоди инқилоб аст. Шоир ғояи инқилоби умумиҷаҳониро орзу мекунад ва инқилоби шуравиро ибтидои он медонад. Муқаррар омадани калимаи «сурх» дар охири ҳар байт таъкиди инқилоб аст. Ин шеър шуҳрати азим касб кард ва қабл аз омадани ӯ ба Тоҷикистон шуарое тоҷик, амсоли устод Айнӣ, Абдурауфи Фитрат, Абдулвоҳиди Мунзим, Аҳмадҷон-махдуми Ҳамдӣ, Ҳабибуллоҳ-махдуми Авҳадӣ ва дигарон ба он назираҳо навиштанд ва худи шоир ба сифати «адиби сурх» ном баровард.

Лохутӣ дар тараннуми ҳаёти сотсиалистӣ, иттифоқ ва дӯстии ранҷбарони миллатҳои мухталифи шуравӣ, инқилоби маданӣ, баробарии тамоми миллатҳо ва табақҳо, дастовардҳои ҳукумати шуравӣ дар кулли соҳаҳои ҳаёти халқ ва мавзӯҳои байналмилалӣ ашъори зиёде суруд: «Қоргар! Дафъи ҷафоро гар бихоҳӣ, метавонӣ!», «Гӯед зи ман ситамгаронро», «Сипоҳи сурх», «Вайрон шавад бинои ҷаҳон бе вучуди мо», «Эй деҳотӣ!», «Эй фаълаи Машриқ»... аз он ҷумлаанд. Ҳаводиси сиёсӣ иҷтимоии ҷаҳон, алалхусус Эрон ва тақдири халқи азияткашидаи меҳанааш пайваста дар мадди назари шоир буда, ки дар ин масъала ашъори зиёде сурудааст. Лохутӣ дар ғазали сиёсии «Ман аввал рӯз дониستم, ки шоҳаншоҳ хоҳӣ шуд» (1925), шоҳи Эрон эълон шудани Ризошоҳро «сади азиме дар роҳи начоти фаълаву деҳқон»-и Ватанааш медонад ва умед дорад, ки бо қувваи халқ рӯзе аз тоҷу тахт маҳрум хоҳад шуд: «Ба пурзӯрон шудӣ фотех, вале аз оҳи мискинон Ҳазар бинмо, ки худ мағлуби ин сон оҳ хоҳӣ шуд». Ва воқеан, ин пешгӯиҳои шоир амалӣ шуд, бо ғалабаи Инқилоб дар Эрон тахту тоҷи шоҳ нагун гардид. Шеъри дигари машҳури Лохутӣ, ки қабл аз Тоҷикистон омаданааш ба ин диёр расида буд, қасидаи «Кремл» (1923) мебошад. Бино ба қавли шоир, ӯ бори нахуст Кремлро соли 1923 мебинад ва баъд аз тамошои он «бо як қалам кашидан» ин қасидаро менависад. Қасидаи «Кремл» дар вазни «Харобаҳои Мадоин»-и Ҳоконӣ эҷод шуда ва зоҳиран ҷавоб ба он аст. Лохутӣ бархилофи Ҳоконӣ бар он аст, ки ҳама қасру кӯшкҳои шоҳон аз заҳмати мардуми меҳнатӣ бунёд

шуда, аз ин рӯ мояи ифтихор буда наметавонад, бунёдкори воқеии таърих халқ аст ва маҳз тавассути инқилоби октябр нахустин бор дар олам халқ соҳиби бахти худ шуд. Ин қасида дар байни форсизабонон шуҳрати азим касб кард, адиби турк Нозим Ҳикмат ва алалхусус устод Айнӣ пеш аз шиносӣ бо Лоҳутӣ ба ин қасида баҳои баланд додаанд.

Дар солҳои аввали ба шуравӣ омадан Лоҳутӣ аслан ба ҳамон шеваи қадимии худ шеър гуфтааст, яъне ин ҷо низ мавзуи асосии ашъораш ҳамду санои фаълаву деҳқон, накӯҳиши сармоядорони золим ва даъват ба бунёди ҳаёти нав ташкил медоҳад. Лоҳутӣ баъди ҳичрат низ ба ғояҳои инқилобии худ вафодор монд, ҳарчанд ки ормони шоир - инқилоби ҷаҳонӣ то кунун сурат нагирифт. Қобили зикр аст, ки ғояҳои инқилобгароӣ мушаррафоти шоир дар заминаи андешаҳои озодиҷӯӣ ва маорифпарварии ӯ: барандохтани бунёди зулму ситам, озодии меҳан аз аҷнабиёни истилогар ва хоинони дохилӣ, маърифатнокии мардум... сарчашма мегирад. Рӯзгори номуайяну ояндаи номаълум дар диёри ғайр, набудани шугли доимӣ, вазъи ташвишомези зиндагӣ, зуд-зуд иваз шудани ҷойи иқомат ва пеш аз ҳама, дар ихтиёри худ набудан шоирро дар солҳои аввали ҳичрат руҳафтада карда буд. Ашъори дар он солҳо сурудааш ин гуфтаро собит мекунад: «Бо ман рақиб дар сари кин асту ёр ҳам», «Хун шуд аз дастат чигар ҳам, боз розӣ нестӣ» (Боку, 1922). Он чи ба хуё хислати озодагии Лоҳутӣ мувофиқ набуд, ба дастури қасон эҷод намудан аст. Ҳини таҳсил дар Тошканд садри донишқада Фёдор Тородар аз Лоҳутӣ ба тақрор тақозо мекунад, ки мутобиқи ғояҳои ҳизби коммунист шеър гӯяд. Ва шоир, (гарчанд ғояҳои ин ҳизб ба марому маслаки ӯ то андоза мутобиқ буд) маҷбур шуд, ки ҳангоми эҷод бо ин дастур амал кунад.

Соли 1925 Лоҳутӣ ба Тоҷикистон омад ва дар паҳлуи устод Айнӣ дар ташаккули Тоҷикистон навин ва, хусусан, адабу фарҳанги он хидмати беандоза кард. Шоир худ менависад: «*Сахт аст ҳоли шоире, ки аз диёри худ, аз халқи ҳамзабони худ дур афтада бошад. Чун шундаи кишваре бо номи Тоҷикистон советӣ ҳаст, ки дар он ҷо осори Фирдавсӣ ва Саъдиро халқ ҳамчун дар Эрони ман меҳонад, аз партия хоҳиш кардам маро ба он ҷо фириштад*» (Лоҳутӣ. *Куллият, ҷ. 1, 174*). Худойназар Асозода бар он аст, ки Лоҳутӣ на бо хоҳиши худ, балки ҳукумати шуравӣ ӯро барои амалӣ сохтани мақосиди идеологии худ ба Тоҷикистон фириштадааст. (*Асозода, китоби зикршуда, с., 308*). Лоҳутӣ моҳи октябри соли 1925 раиси Нашриёти давлатии Тоҷикистон таъин мешавад ва аз он рӯз то охири умр бо тоҷикону Тоҷикистон пайванди ногусастанӣ дошт. Ӯ дар Тоҷикистон дар вазои мухталиф ифои вазифа намуда, корҳои зиёде анҷом додаст. Аз ҷумла, аззои Кумитаи иҷроияи марказии ҷумҳурӣ буди муовини вазири маорифи Ҷумҳурии мухтори шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистонро ба дӯш дошт, барои мадориси мутавасситаи ҷумҳурӣ китобҳои дарсӣ навишт, барои рушди такомули адабиёт ва фарҳанги тоҷик хидматҳои зиёде сомон дода, дар паҳлуи устод Айнӣ дар омода намудани мутахассисони фарҳангӣ, алалхусус шоирон заҳмати бедареғ кашид. Аксари шуарову удабои тоҷик,

чун Турсунзода, Улуғзода, Ҳабиб Юсуфӣ, Боқи Раҳимзода, Муҳаммадҷон Раҳимӣ, Пайрав Сулаймонӣ... худро боифтихор шоғирди мактаби Лоҳутӣ медонанд. Мегӯянд, ки нахустин дастгоҳи чопиро ба Тоҷикистон ӯ овардааст. Соли аввали омаданаш ба Тоҷикистон (1925) маҷмуаи ашъори ӯ бо унвони «Адабиёти сурх» ба нашр расид, ки сармашқи шоирони ҷавони тоҷик қарор гирифт. Лоҳутӣ на танҳо дар Тоҷикистон, балки дар миқёси давлати шуравӣ мақоми воло дошт. Соли 1934 сисолагии фаъолияти эҷодии Лоҳутӣ дар арсаи иттиҳоди шуравӣ ҷашн гирифта шуд ва дар тамоми ғушаву канори Тоҷикистон ин ҷашни шоир таҷлил гардид. Дар яке аз ин маҳфилҳои фарҳангӣ, ки худи шоир ширкат дошт, Айни доир ба шахсияти Лоҳутӣ мегӯяд: *«Агар адабиёти классикии форсу тоҷикро ба занҷире нисбат диҳем, он гоҳ як сари он дар дасти Абулқосим Фирдавсӣ ва сари дигараш дар дасти Абулқосим Лоҳутӣ мебошад»* (Ёдбуди устод Лоҳутӣ, с., 183). Лоҳутӣ бо Айни моҳи майи соли 1924 ба Анҷумани якуми нависандагони Тоҷикистонро роҳбарӣ мекунад ва раиси ифтихории он интиҳоб мегардад. Дар Анҷумани иттифоқи нависандагони шуравӣ доир ба вазъи адабиёти шуравии тоҷик маъруза мекунад ва дар ҳамин анҷуман котиби масъули Иттифоқи нависандагони иттиҳоди шуравӣ интиҳоб мегардад ва дар радифи Айниву Горкий қарор мегирад. Воқеан, дар он замони ҷудои адабиёти бузурги форсӣ аз шоҳаи тоҷикистони он Лоҳутӣ пайванде ё худ пуле миёни адабиёти муосири ҳамзабонони тоҷику эронӣ буд. Худ мегӯяд: *«худро шоири тоҷик ҳисоб кардани ман муҳаббати маро ҳеч вақт ба шоири Эрон буданам аз дастам наметавонад бигирад... Тоҷикистон бароям ватани дуҷум аст»* (Ёдбуди устод Лоҳутӣ, с., 170). Моҳи июни соли 1935 дар Порис Конфаронси байналмилалӣ доир ба дифои фарҳанг аз фашизм баргузор мегардад. Истолин, ки рӯйхати адибонро худ мураттаб карда буд, Лоҳутиро раиси он ҳайат таъин мекунад. Маърузае, ки шоир дар ин конфаронс қироат мекунад, доир ба фарҳанг дар шуравӣ буда, аҳаммияти умумиҷаҳонӣ дошт. Достони «Сафари Фарангистон» маҳсули ин сафар аст. Дар солҳои сиёму мақому манзалати Лоҳутӣ чи дар Тоҷикистон ва чи дар ҷамоҳири шуравӣ хеле боло буд ва аз он ҷо, ки пайваста ба рушди Тоҷикистон мусоидат мекарду манфиатҳои онро дар Маскав пуштибон мекард, Ҷумҳурии Тоҷикистон аз пайи бадном кардани ӯ афтоданд. Аз он ҷо, ки маҳз Лоҳутӣ китоби «Намунаи адабиёти тоҷик»-и устод Айниро дар Маскав ба нашр расонда буд, вучуди ӯро монеа ба кори худ медонистанд. Маҳбубияти Лоҳутӣ ба сарварони русзабони Тоҷикистон, монанди Бройдо низ писанд набуд ва сабъи менамуданд то нуфузу эътибори шоир коста гардад. Шоир дар он солҳои пурушӯб, ки аксари рӯшанфикрон зери хатар буданд, зиндагии доимиро дар Тоҷикистон салоҳ намебинанд, ба Маскав бармегардад. Лоҳутӣ ҳарчанд дар Маскав зиндагӣ мекард, аммо иртиботашро аз Тоҷикистон ҳамеша барқарор буд. Маҳз ӯ буд, ки Айниро аз террори соли 1937 раҳонид.

Бешак, Лоҳутӣ дар ташаккули адабиёти шуравии тоҷик нақши бориз дорад ва ӯро метавон аз саромадони ин адабиёт донист. Лоҳутӣ соли 1925

ба Тоҷикистон меояд ва нахустин шеъри ба Тоҷикистон бахшидаи ӯ «Саройи тамаддун» аст, ки дар ҳамин сол эҷод шудааст. Солҳои 20-ум шеъри тоҷик чандон тараққӣ накард, зеро душманони миллат бо ҳар роҳе ба рушди он монеъ мешуданд ва фиристодани Лоҳутӣ ба Тоҷикистон ба он мақсад буд, ки метавонист дар нӯмуи фарҳанги адаби тоҷик таъсири мусбат расонад. Лоҳутӣ бино ба навиштаи худаш, «*моҳи августи соли 1925 дар шаҳри Самарқанд ба зиёрати фозили муҳтам (устод Айнӣ) ноил*» мешавад (*Лоҳутӣ. Куллийёт, с., 112*). Ва Айнӣ низ аз нахустин вохӯриаш бо Лоҳутӣ накл намуда, хабар медиҳад, ки ӯ бо худ «*машина* (дастгоҳи ҳуруфчинӣ-шарҳи мо-Ш. И.) *чоп, ки дар ҳолати ҳамонрӯзаи Тоҷикистон аз як кӯҳи тило ҳам азизтар буд*» оварда буд (*С. Айнӣ. Шеърҳои тоҷикистонӣ. Ёдбуди устод Лоҳутӣ, с., 5*). Лоҳутӣ доир ба тоҷикону Тоҷикистон як силсила асарҳои офарид, ки баёнгари ҳаёти Тоҷикистони онрӯза аст ва сабъ талоши мардуми тоҷикро дар бунёди ҳаёти сотсиалистӣ тасвир намудааст. Шоир ба гӯшаву канори Тоҷикистон сафар карда, аз ҳаёти мардум аз наздик шинос шуд ва метавон гуфт, ҳар як шеъри ӯ ба як ҳаводис ва ё рӯйдодҳои муҳими ҳаёти сиёсӣ иқтисодии тоҷикон вобастагӣ дорад. Масалан, достони «Тоҷу байрақ» хангоми сафари шоир ба остони Хучанд, ки меҳнаткашон барои ба даст овардани Байраки сурхи сайёр талош мекарданд, эҷод шудааст. Дар замони шуравӣ доир ба иҷрои нақшаи тамоми соҳаҳои хоҷагии халқ, алалхусус чамбоварии пунба мусобиқаҳои сотсиалистӣ ташкил мешуд ва он колхоз (хоҷагии дастчамбӣ) ва ё совхоз (хоҷагии дастчамбонаи шуравӣ), ки рутбаи аввалро мегирифтанд, бо нишон ва мукофотҳои пулию молӣ сарфароз мегардид. Лоҳутӣ дар ин дoston муқоисаи талоши заҳматкашонро барои Байраки сурхи сайёр ва талоши шохонро барои тоҷу тахт (тақя бар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ) сахнаи ачибе офарида, сабъ талоши одамонро дар ду даврони мухталиф вобаста ба тағйир ёфтани муносибатҳо дар зиндагӣ, таҳаввули маънавии инсонҳои шуравӣ, тазоди ду тарзи ҳаёт ва дигар масоили марбутро ҳунармандона ба риштаи тасвир кашидааст. Лоҳутӣ нахустин бор дар адабиёти шуравии тоҷик корбурди ду-се вазни мухталифро вобаста ба тақозои мазмун дар ин дoston таҷриба намуд, ки самарайи хуб дод. Ин тағйироти вазн вобаста ба рафти воқеаҳо ва кайфияти руҳию эҳсосоти қаҳрамонҳо сурат гирифта, ки хеле мувофику созгор афтадааст. Ин ибтикори Лоҳутӣ аз ҷониби шоирони тоҷик дастгирӣ ёфт ва то кунун идома дорад. Назаре ба дostonҳои М. Турсунзода, М. Миршакар, Гаффор Мирзо ва Муъмин Қаноат ин гуфтаро собит мекунад. «Саройи тамаддун», «Духтари инқилоб», «Тоҷикистон шуд мунаввар то ту гаштӣ бениқоб», «Тоҷикистон», «Одами оҳанпо» ва чандин шеърҳои дигар аз ҷумла он ашъоре ҳаст, ки Лоҳутӣ дар Тоҷикистон суруда ва дар маҷмуае бо унвони «Шеърҳои тоҷикистонӣ» (1940) ба нашр расидаанд.

Соли 1931 Лоҳутӣ хабарнигори махсуси рӯзнома хеле пурнуфузи шуравӣ «Правда» дар Тоҷикистон таъин мешавад. Ин вазифа ва масъулият ба шеваи шоирии ӯ бетаъсир намонд. Шоир дар яке аз асарҳои давраи

рӯзноманигорияш «Хабар» (1932) шеваи одии гуфтӯгӯйиро ба қолаби назм дароварда, бо рӯзномаи ташкилдоти олии шуравӣ чун дӯсти деринаву рафиқи наздик суҳбат мекунад ва аз тадбиқ шудани ғояҳои ҳизби ленинӣ ва комёбиҳои халқи тоҷик ҳикоят мекунад. Мавзуи асосии ашъори тоҷикистониини Лоҳутиро тарғиби мактабу маориф, озодии занон ва алаҳхусус танқиди руҳониёни мутаассиб ташкил медиҳад. Шоир бо муқоисаи ду тарзи ҳаёт: ҳаёти даврони амирӣ ва даврони шуравии духтарони тоҷик бартарии ҳаёти навро таъкид намуда, озодии занон ва маърифат омӯхтани онҳоро тараннум кардааст («Духтари инқилоб», «Тоҷикистон шуд мунаввар то ту гаштӣ бениқоб ва ғайра). Вобастаи ба ин мавзуи ишқу муҳаббат, ки сарчашма аз адабиёти классикии форсӣ мегирад, дар ашъори шоир ҷилои тоза касб кардааст. Шеърҳои таронаҳои «Ёри мастҷоҳӣ», «Ман хонаму дил рақсад», «Дилро бубин», «Дилбари мо» ва ғайра хеле табиӣ ва бо лаҳни ҷаззобу шӯҳ офарида шуда, ки ба дилҳо фараҳу шодӣ мефкананд. Ин таронаҳо ҳофизон дар саросари Тоҷикистону Узбекистон, ки як қисмати онро тоҷикон ташкил медоданд, месароданд ва ҳаводорони зиёд доштанд. Эҷодиёти Лоҳутӣ дар солҳои 30-40 асри ХХ хеле пеш рафт ва дар амал тадбиқ сохтани ғояҳои ҳизби коммунист хизмати шоир хеле бузург аст. Шева ва сабки нигориши ӯ низ бештар хусусияти вуқӯгӯйиро касб мекунад. Аз ин солҳо ба баъд Лоҳутӣ ба сурудани ашъори бузургҳаҷм иқдом кард. «Ватани шодӣ», «Сафари Фарангистон», «Тоҷу байрақ», «Шери озод», «Кӯҳ ва оина», «Се қатра»... маҳсили осори солҳои сиёму чилуми шоиранд. Дар ин асарҳо аслан муқоисаи ду тарзи ҳаёт, тазоди ду олам: капитализм ва сотсиализм меҳвари асосиро ташкил медиҳанд ва шоир бо далоили мӯҳкам бартарии тарзи ҳаёти шуравиро нишон медиҳад. Лоҳутӣ ба Максим Горкий, адиби бузурги инқилобии рус эҳтироми хоса дошт ва дар достони «Се қатра хун», ки ҳар як қатра: арақ, хун ва сиёҳӣ намод, рамзе аст, фаъолияти нависандагии Горкийро бо воситаи қатраи сиёҳ, ки рамзи нависандагист, хеле олаӣ ба қалам додааст.

Мавзуи дигар ашъори Лоҳутиро масъалаҳои байналмилалӣ, азҷумла, ҳамраъиҳои заҳмнаткешони ҷаҳон, дӯстии миллатҳо, ҳаракати милли-озодихоҳии кишварҳои мухталиф ва амсоли инҳо ташкил медиҳад. Шеърҳои «Ба Шоллой ва Фюрист», «Ба Павло Тичина» (1938), «Хушбахт Руставели» (1937), «Ҷавоб ба васиятнома Шевченко» (1934), «Ба халқи муборизи Украин» (1942) аз он ҷумлаанд. Достони «Мо зафар хоҳем кард», ки солҳои сиёму эҷод шудааст ва шоир вобаста ба дигаргуниҳои арсаи сиёсии ҷаҳон, хусусан ба сари қор омадани фашистон дар Олмон вуқӯи ногузири ҷанги ҷаҳониро ҳушдор медиҳад, масъалаи мудофиаи Ватанро ба миён мегузорад. Ин достон дар солҳои ҷанги дуҷуми ҷаҳон хеле шуҳрат ёфт ва ҳар байтҳои он (*Ҷангҳои бошӯвекона андар ин майдон кунем, Даст агар аз тан биафтад, ҷанг бо дандон кунем*) ҳам дар асл ва ҳам бо тарҷумаи русиаш вирди сабони сарбозони шуравӣ буд. Лоҳутӣ, ки донанди хуби адабиёти бузурги форсӣ буд, аз он моҳирона истифода бурдааст. Хусусан,

«Шоҳнома» манбаи илҳоми шоир дар баёни андешаҳои озодагиву ватанпарастӣ аст. Шоир дар ҳар маврид аз дostonҳои ин асари безавол барои баёни матлабаш истифода бурдааст. Чанд моҳ қабл аз оғози ҷанги шуравӣ бо Олмони фашистӣ Лохутӣ ба муносибати Даҳаи адабиёти тоҷик дар Маскав соли 1941 намоишномаи «Коваи оҳангар»-ро дар асоси «Шоҳнома» навишта рӯйи сахнаи театр овард, ки оғоҳӣ аз ҷанги қарибулвуқуъ ва омодагӣ ба набардро далолат мекунад. Дар солҳои ҷанги шуравӣ бо Олмони фашистӣ асарҳои зиёде навишт, ки аксар ҷанбаи ватанхоҳӣ ва нафрат ба истилогарон дошта, мазомини қаҳрамонӣ доранд. Дар оғози ҷанг дostonи тамсилии ӯ «Мӯр ва оина» ва шеъри «Ман ба майдон меравам» дар руҳияи сарбозон хеле муассир буда, ки аксари муҳаққиқон аз он ёд кардаанд. Муҳимтарин асарҳои давроничангии Лохутӣ «Паҳлавони оштӣ», «Мардистон» «Дostonи ғалабаи Таня», «Ҳамсафарон», «Хонаи Тарас» ва ғайра мебошанд. Воқеан, ашъори давроничангии шоир як лаҳни мутантан ва руҳия ҷанговарона доранд ва бархе ба шакли хитоба эҷод шуда, ки дар солҳои пурдашати ҷанг вирди забони мардум будаанд. Ҳатто унвони шеърҳо ба кас матонату часурӣ эҷод мекунад: «Эй халқи золимкуш, бархез!», «Шамшери душман бишканем!», «Даррандагонро бизанем!», «Хасми башар»...

Дар солҳои баъдичангӣ ҳимояи сулҳу амният ва мубориза бар зидди хавфи ҷанги нави ҷаҳонӣ аз мавзуоти муҳими асарҳои шоиранд: «Санади сулҳро имзо мекунем», «Суруди сулҳхоҳон», «Сухани мардumi оддӣ» аз ҷумлаи онҳоянд. Муҳимтарин осори баъдичангии шоир дostonи тамсилии «Парии бахт» (1947) мебошад, ки дар мавзуи озодӣ ихтисос дорад. Ҳар симо дар ин дoston намод, рамзеро ифода мекунад: Парии бахт (намоди бахту саодати мардumi ранҷбар), Бахтшинос (Ленин), Сергей (халқи рус), Шоҳгадо, Давлат, Сунбул (рамзи халқи тоҷик ва дар маҷмуъ намояндаи халқҳои дигари шуравӣ) ва Дев (рамзи душмани захматкашон-қувваҳои иртиқой). «Парии бахт», ки «Дев» ӯро дар ҷоҳи зулмот маҳбус карда буд, бо роҳнамоии «Бахтшинос» Сергею Давлат ва Шоҳгадою Сунбул озод мекунад. Лохутӣ дар ин асар аз рӯзгори худи бародараш - Абулҳасани Субҳонӣ, ки афсари жандарм буда аз тарафи неруҳои давлатӣ дар 27-солагӣ кушта шуда буд, истифода бурдааст. Бояд зикр кард, ки матни Суруди миллии Ҷумҳурии Шуравии Тоҷикистон, ки охириҳои ҷанги дуҷуми ҷаҳон таълиф шудааст, ба қалами Лохутӣ тааллуқ дорад.

Лохутӣ дар 37-солагӣ ба таври иҷборӣ Эронро тарк кард (*бино ба таъкиди ҳудай, вақте соли 1923 ба Маскав меояд, 38-сола будааст*) ва боқии умраш дар шуравӣ сипарӣ шуд, вале як лаҳза ҳам аз ёди Ватани азизаш - Эрон ғофил набуд: «Танида ёди ту дар тору пудам, Меҳан, ай Меҳан, Бувад лабрез аз ишқат вучудам, Меҳан, ай Меҳан». Ростӣ, назари ин шеърро дар адабиёт ҷаҳон ба нудрат метавон пайдо кард. Аз ҳар мирӯъ, аз ҳар вожаи ин шеър садои дили шоири ватанпараст садо медиҳад. Вақеан, чунин шеърро касе суруда метавонад, ки чун Лохутӣ истеъдоди фавақуллода дошта бошад монанди ӯ дарди хичрони Ватан кашида ва худро фидои

Ватан карда бошад. Эрону халқи Эрон қисми таркибии эҷодиёти Лоҳутӣ ташкил медиҳанд ва дар ин масъала шоир ашъори зиёде иншо кардааст: «Таронаи ранҷбарони Эрон» (1925), «Ваҳдат ва ташкилот», «Марги инқилобчӣ» (1924), «Ба ёди рафиқ Ҳичозӣ» (1929), «Саломии халқи тоҷик ба халқи Эрон» (1942), «Эрони ман» (1943), «Ба халқи зодгоҳам» (1948), «Ба халқи Эрон» (1950), «Эй тудай номовари Эрон, нахаросед!» (1948), «Бонги Эрони куҳан», «Кӯдакони қолинбофи Эрон» (1950) ва ғайра. Солҳои 50-ум Лоҳутӣ новобаста аз ноҷурии саломатиаш ба тарҷумаи осори классикони адабиёти ҷаҳон иқдом намуд. «Отелло», «Ромео ва Жульета», «Шоҳ Лир»-и У. Шекспир, «Дод аз дасти ақл»-и А. С. Грибоедов, «Чашми ғусфандон»-и Лопе де Вега, «Гуфтугӯ бо рафиқ Ленин»-и В. Маяковский, «Достони Олеги дилхоҳ» ва «Достони моҳигир ва моҳии тало» ва «Коҳи ёдгор»-и А. С. Пушкин ва ғайра аз ҷумлаи онҳоянд.

Лоҳутӣ аз бузургтарин шоирони адабиёти муосири форсу тоҷик аст. Ӯ то андозае пули пайвандие байни адабиёти муосири тоҷику адабиёти эронӣ буд, ки дар гузашта фарҳангу адабиёти муштарак доштанд ва сиёсатҳои ҷудоандозии абарқудратон адабиёти ягонаи форсиро бо марзбандиҳо сунъӣ ба бахшҳои тақсим намуда, форсию дарию тоҷикӣ номгузорӣ карданд. Рӯзгор ва ашъори Лоҳутӣ гувоҳи ин матлабаст, ки форсию дарӣ ва тоҷикӣ ҳамон забон ва ҳамон адабиёт аст, ки дар гузашта форсияш меномиданд. Лоҳутӣ дар шакл ва сохтору созмони дохилии адабиёти куҳанбунёди форсӣ ҷони тоза дамид. Ба таъбири дигар, дар қолаби назми суннатӣ мазмуну муҳтавои тоза ворид кард ва то ҷое, ҳини тақозои мазмун дар сохтор (вазну қофиябандӣ)-и он низ дигаргунӣ ворид кард. Лоҳутӣ амалан собит кард, ки метавон дар қолаби авзони арузӣ ва намудҳои шеърӣ чун ғазалу қасида мазмунҳои тозае сиёсию иҷтимоии замонавиро ҷой дод. Воқеан, ғазали сиёсӣ нахустин бор дар эҷодиёти Лоҳутӣ ба назар мерасад ва ибтикори ӯст. Ӯ мувофиқи тақозои мазмун ва руҳияи замон ба қонуниятҳои арузии классикӣ тағйирот ворид намуда, барои арузии озод роҳ кушод. Лоҳутӣ аз пешгомони шеъри нав ё худ арузии озод аст, ки баъд дар ашъори Нимо Юшиҷ ҳукми расмӣ гирифт. Лоҳутӣ аз поэтикаи адабиёти халқҳои дигар, алаҳусус адабиёти рус фаровон истифода бурдааст, ки лаҳну шеваи таронаҳои русиро дар матни тоҷикии шеъри шоир метавон мушоҳида кард. Навовариҳои Лоҳутӣ ҳам дар тарзи тасвир ва ҳам дар корбурди шаклҳои суннати адабиёти классикӣ ва ҳам дар тарҷумаҳои ӯ мушоҳида мешаванд. Албатта, ашъори Лоҳутӣ ҳам дар як сатҳ нестанд. Хусусан ашъори солҳои 20-30 сурудаи ӯ, ки ба ҳаёти мардуми тоҷик бахшида шудаанд, амсоли «Дар қишлоқи мо» ва «Духтари инқилоб» нисбат ба дигар ашъори ӯ дар сатҳи хеле паст қарор доранд. Ин шеърхост, ки бо дастури ҳизб суруда шуда, ба қавле «забону адабиётро ба халқ наздик кардан» буд. Мутаассифона, ин амр боис шуд, ки дар замони шуравӣ шеър аз шуур ба шиор табдил ёбад, шеъри миллате, ки аз рози офариниш ҳарф мезаду мақоми малакутӣ дошт, аз арш ба фарш нузул кард ва «пахта, пахта ҷон пахта, рӯида чун гулдаста» беҳтарин «шеър»

ҳисобида мешуду муаллифаш бузургтарин шоир, зеро барои Ҳукумати шуравӣ пунба ашъи хоми асосӣ буда пунбакор рутбаи қаҳрамонро дошт. Новобаста ба ашъори дастурӣ Лоҳути шеърӯ дostonҳое суруда, ки ба хазинаи таллоии адабиёти башарӣ ворид шудаанд. Чандин сурудӯ таронаҳои Лоҳутӣ, ки аз ҷониби овозхонон ва ҳофизони касбии тоҷик ба оҳанг дароварда шудаанд, хазинаи таллоии санъати миллии тоҷик маҳсуб мешаванд. Лаҳни як қисми сурудҳо ба худи Лоҳути тааллуқдоранд. Аз ҷумла «Бути нозанинам» (1925), «Ноз макун» (1940), «Силсиламу» (1940), «Гар намедонӣ бидон!» (1920), «Дили ман» (1918) ва ғайра. Лоҳутӣ бо ҳамроҳи устод Айни зербиноии адабиёту фарҳанги муосири тоҷикро гузошт, чандин адибонро ба камол расонд, ки аксар боифтихор худро шогирди мактаби Лоҳутӣ медонанд. Раҳим Ҳошим аз шоирони тоҷик касеро намедонад, ки аз шеъри Лоҳутӣ таъсир набардошта бошад ва бар он аст, ки *аксари шоирони номвари тоҷик бо раҳнамо ва роҳхати Лоҳутӣ ба майдони адабиёт омада, баъдҳо ба ҳайси шоир ё нависанда маъруф шуданд*. М. Турсунзода мегӯяд: *«Шеърро барои Лоҳутӣ ва Лоҳутиро барои шеър офарида буданд. Сиришти Лоҳутӣ иборат аз илҳом буд (Х. Асозода, китоби хикршуда, с., 343)*. Ашъори Лоҳутӣ ба чандин забонҳои халқҳои шуравӣ тарҷума ва нашр шудаанд. Субҳи 16 мурти соли 1957 Лоҳутӣ баъд аз бемории дуру дароз дар беморхонаи ба номи Гертсини Маскав аз ҷаҳон ҷашм пӯшид.

Лоҳутӣ ва осори ӯ дар Тоҷикистон мақому мартаба ва манзалати воло дорад. Дар барномаҳои дарсии мадорис ва донишгоҳҳои донишкадаҳои Тоҷикистон баъд аз устод Айни тадриси рӯзгор ва осори Лоҳутӣ ба роҳ монда шудааст. Як силсила шоҳбайтҳои ӯ то кунун вирди забони пиру ҷавон аст. Бузургтарин театри Тоҷикистон театри давлатии академии драмаи Тоҷикистон номи Лоҳутиро дорад, Китобхонаи бузурги шаҳрӣ ва яке аз хиёбонҳои марказии Душанбе, бисёр кучаву хиёбонҳо, марказҳои фарҳангӣ, ҷамоатҳои хоҷагии халқ, деҳаҳо ва мактабҳо ба номи Лоҳутӣ ихтисосдоранд. Соли 1977 мукофоти иттифоқи рӯзноманигорон ба номи Лоҳутӣ тасис ёфт, ки то кунун ҳар сол дар рӯзи матбуоти тоҷик (11 март) ба беҳтарин рӯзноманигорон дода мешавад. Соли 1978 бо қарори ЮНЕСКО дар мамлакати паҳновари шуравӣ 100-солагии Лоҳутиро бо шукуҳ ҷашн гирифтанд. Вобаста ба ин 4 декабри соли 1978 дар Тоҷикистон ҷашни мавлуди шоирони бузург бо тантана таҷлил шуд ва ҳамон рӯз дар Душанбе осорхонаи Лоҳутӣ ифтитоҳ гардид ва баъдтар дар назди театри ба номи Лоҳутӣ муҷасаммаи ӯ дар айни эҷод гузошта шуд. Лоҳутӣ дар радиои устод Айни намоди фарҳангу адабиёти Тоҷикистони шуравӣ аст.

Манобеъ: **Осор**: Куллиёт, ҷилдҳои 1-6. Д., 1960-1963, Шуъла ва шамшер. Д., 1974, Мунтахаби ашъор. Д., 1978, Шеърҳо. Дostonҳо. Д., 1987.

Асарҳои тадқиқотӣ: Абдуманнов А., Отахонова Х., Шодикулов Х. Абулқосим Лоҳутӣ. Д., 1987; Асозода Х. Саргузашти устод Лоҳутӣ. Д., 2009; Таърихи адабиёти тоҷик. Д., 2014; Ёдбуди устод Лоҳутӣ (Маҷмуи мақолаҳои доир ба рӯзгор ва осори Лоҳутӣ). Д., 1974; Давлатов М. Ғазал ва анъанаи он дар эҷодиёти Абулқосим Лоҳутӣ. Д., 1973; Акбаров. Ю. Як нафас дар зиндагонӣ фориғ аз кӯшиш набуд/рӯзномаи Тоҷикистони советӣ, 1987, 4 декабр; Махмадаминов А. Сухан аз корномаи устод Лоҳутӣ. Д., 2007; Отахонова Х. Таҳаввули жанри

достон дар назми муосири тоҷик. Д., 1983; Шакурӣ Муҳаммадҷон. Нигоҳе ба адабиёти садаи бист. Д., 2006; Максуд Ҳусейн. Шуъла хезад аз мазори ман//рӯзномаи Тоҷикистони Советӣ, 1987, 14 декабр.

ЛУТФИШОҲИ Додо (15. 11. 1943, д. Тавдеми н. Роштқалъаи ВМКБ). Хатмкардаи факултаи адабиёти Институти педагогии ба номи Т. Г. Шевченкои шаҳри Душанбе.

То соли 1971 ба ҳайси муҳбири рӯзномаи «Бадахшони советӣ» фаъолият намудааст. Баъдан дар нашриёти «Ирфон» ба ҳайси муҳаррир, хонаи эҷодиёти халқии ҷумҳурӣ ба ҳайси сармуҳаррир, дар родии «Тоҷикистон» ба ҳайси муҳаррири хурд, муҳаррир, муҳаррири калон, сармуҳаррир кор кардааст. Соли 1992, ҳангоме ки ба Помир омад, дар ҳамбастагӣ ба ҳайси муҳбири «Ҷумҳурият», «Минбари халқ» ва АМИТ «Ховар» фаъолият доштаанд. Дар рӯзномаи «Минбари халқ» ва АМИТ «Ховар» таи 15 сол фаъолият доштанд. Аз соли 2007 ба рӯзномаи «Бадахшон» ба ҳайси мудирӣ шуъба ба кор омадааст ва соли 2020 ба нафақа баромадааст. Муаллифи китобҳои «Нури зиё», «Азизхон», «Бартанг – минбари Бадахшон», повести «Гудоз», китобҳои шеърӣ «Хонаи Баҳор», «Сурӯши қалам» ҳастанд. «Ҷ дили Бадахшон буд». Ин китоб дар бораи ҳаёт ва фаъолияти сиёсатмадори комил Курбоншои Гадоалӣ, ки дар синни 32-солагӣ дар вазифаи котиби Кумитаи Марказии ҳизби коммунистӣ фаъолият доштанд.

Барандаи ҷоизаи ба номи устод Лохутӣ. Дорандаи медали «100-солагии журналистикаи Тоҷикистон», «Аълочии матбуот», «Аълочии фарҳанг».

ЛУТФУЛЛОЕВ Маҳмадулло (тав. 15. 05. 1935, д. Бешбулоқи н. Данғара), педагоги маъруфи тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (1990), профессор (1994), узви пайвастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. Солҳои 1954–1959 дар факултети забон ва адабиёти тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1959–1961 муаллими мактаби миёнаи зодгоҳаш ва корманди маҷлаи «Мактаби советӣ» (имрӯза «Маърифат»), 1961–

1978 ассистент, муаллими калон, дотсент, мудирӣ кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ, декани факултети педагогикаи донишқадаи омӯзгорӣ пойтахт, 1978–1984 мушовири вазири таълиму тарбия дар Афғонистон, 1985–2002 сарвари Пажухишгоҳи илмҳои педагогии Тоҷикистон ва ҳамзамон мудирӣ кафедраи методикаи таълими ибтидоии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 2002–2010 Президенти Академияи илмҳои педагогии Тоҷикистон буд. Айни ҳол яке аз кормандони фаъоли академияи

мазкур мебошад. Оид ба алоқамандии грамматика ва имло дар баланд бардоштани саводнокии хонандагони синфҳои ибтидоӣ, асосҳои таълими савод дар Афғонистон ва дигар масъалаҳои муҳими соҳаи омӯзгорӣ корҳои илмӣ ва тадқиқотӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 200 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ, беш аз 20 китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ, монография ва асарҳои илмӣ аст, ки аз онҳо на танҳо дар ҷумҳурӣ, балки берун аз он, дар кишварҳои ҳамзабон хонандагону омӯзгорон ва муҳаққиқони соҳаи педагогика васеъ истифода мебаранд. Ӯро дар доираҳои илмии шаҳрҳои Москва, Ленинград, Тошкент, Киев, Рига, Вилнюс, Таллин, Бухоро, Самарқанд, инчунин, кишварҳои Эрону Афғонистон хуб мешиносанд. Ӯ се маротиба ба Афғонистон сафар намуда, «Алифбои дарӣ» ва чандин китобҳои дигарро барои муҳассилину омӯзгорони он кишвар таълиф кардааст. Дар тӯли фаъолияти илмию омӯзгориаш дар анҷуману конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ, умумииттифоқӣ ва байналхалқӣ дар Афғонистон, Покистон, Ҳиндустон, Эрон, Маҷористон, Украина, Молдавия, Латвия, Литва, Эстония ва ғ. бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо роҳбарии бевоситаи ӯ 13 нафар рисолаҳои номзодии худро дифоъ намудааст. Ҳамчунин ӯ ба 5 рисолаи докторӣ мушовири илмӣ буд. Солҳои зиёд ҳамчун аъзои Шурои илмию методии назди Вазорати маорифи ИҶШС доир ба методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ фаъолият намудааст. Солҳост, ки аъзои ҳайати таҳририяи маҷаллаҳои «Маърифат» ва «Адаб», раиси Шурои Ҳамоҳангсозии масъалаҳои таълими синфҳои ибтидоӣ, раиси Шурои Ҳимояи рисолаҳои докторӣ дар назди Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогии Тоҷикистон мебошад. Фаъолияти илмию педагогии профессор М. Лутфуллоев бо унвони фахрии «Корманди шоистаи маорифи Тоҷикистон» (1997), нишонҳои сарисинагии «Барои корманди варзидаи мактаби олии ва миёнаи махсуси ИҶШС», «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1980) ва чандин ифтихорномаҳо кадр карда шудааст.

Ас.: Забони модарӣ дар синфи 1. Д., 1972–2002; Алифбо. Кобул, 1980; Методикаи таълими «Алифбо». Кобул, 1980; Методикаи таълими забони дарӣ дар синфҳои ибтидоӣ. Кобул, 1981; Асосҳои омӯзиш (бо забонҳои дарӣ ва пашту). Кобул, 1983; Алифбо барои калонсолон, Кобул, 1982; Ҷумлаҳои содда дар забони дарӣ. Кобул, 1982; Дастури забони дарӣ. Синтаксис. Кобул, 1982; Дастурамал оид ба таълими «Субҳи дониш». Д., 1983; Субҳи дониш. Д., 1984; Методикаи таълими забони модарӣ дар синфҳои ибтидоӣ. Д., 1985; Алифбо. Д., 1985–2002; Забони модарӣ дар синфи 4. Д., 1985–2001; Забони модарӣ дар синфи 4. Д., 1990; Педагогикаи шафқат. Д., 1994; Дарс. Д., 1995; Эҳёи педагогикаи Аҷам. Д., 1997; Тоҷикистони соҳибистиклол ва масъалаҳои тарбия. Д., 2001; Тоҷикистон – Ватанам, ифтихорам. Д., 1999; Дидактикаи муосир. Д., 2001; Шарафномаи миллат. Д., 2003; Дидактикаи муосир. Д., 2001; Истиклололияти Тоҷикистон ва маорифи навин. Д., 2006; Забон ва масъалаҳои таълими он. Д., 2010.

М

МАВЛУНИЙ Субҳонкул Раҳмонкулзода (тав. 7. 10. 1944, ш. Панҷакент), географ, номзади илмҳои геологӣ-минералогӣ (1976), дотсент (2007). Солҳои 1960–1966 дар факултети табиатшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1966–1967 муаллими донишгоҳи мазкур, 1968–1970 аспиранти Институти геологияи Академияи илмҳои ИҶШС, 1970–1990 ходими калони илмӣ ва котиби илмии Институти илмӣ-тадқиқотии нафту гази умумичумхуриявӣ, 1990–1996 мудирӣ лабораторияи иттиҳодияи нафту гази «Тоҷикнефт» буд. Аз соли 2007 то ба имрӯз дотсенти кафедраи геоэкологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 50 номгӯи мақолаву тадқиқотҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои ликологӣ, шароитҳои пайдошавии қабатҳои юраи поён ва миёна дар ҷанубу ғарбии қаторкӯҳҳои Ҳисор, ҷойгиршавии қонҳои нафту газ дар Тоҷикистон баррасӣ шудаанд. Бо нишони «Зарбдори меҳнати коммунистӣ» (1980) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Верхнетриасовая кора виветривания – самостоятельный объект поиска месторождений нефти и газа // Труды ТО ВНИИмгни, 1984, вып. 62; Оиди баъзе тартиботҳои пайдоиши минералҳои таҳшинии Юра ва бӯри ҳавзаи Тоҷик // Доклад Академии Наук СССР, 1978, № 5.

МАВЛУНОВА Интизор Тоҷиддинова (тав. 27. 01. 1977 ш. Ваҳдат), омӯзгори забони англисӣ, номзади илмҳои педагогӣ (2020). Соли 1994 ба факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Қандил Ҷӯраев (ҳоло Садриддин Айнӣ) дохил шуда, онро соли 1999 бомуваффақият хатм карда, аз худи ҳамон сол дар ҳамин донишгоҳ ба сифати ассистенти кафедраи методикаи таълими забони англисӣ, аз соли 2011-то инҷониб саромӯзгори кафедраи методикаи таълими забони англисӣ фаъолият дорад. Аз солҳои аввали фаъолияти омӯзгориаш дар донишгоҳ дар ҷандин конференсияҳои илмӣ амалии ҷумхуриявӣ ва байналмиллалӣ дар донишгоҳҳои мухталифи кишвар иштирок намуда, доир ба масъалаҳои илми методикаи таълими забони хориҷӣ баромад намуда, мухтавои онҳоро дар маҷмуаҳои илмӣ дохиливу хориҷӣ ба ҷоп расонидааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Ташаккулёбии қобилияти коммуникативӣ-нутқии донишҷӯён дар раванди таълимоти касбӣ» (дар асоси маводи омӯзиши забони англисӣ) дифоъ намуданд. Дар омода намудани барномаҳои таълимӣ ва стандартҳои давлатии таҳсилоти олии аз

рӯи ихтисоси омӯзгори забони англисӣ сахм гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 35 мақолаи илмӣ-методӣ ва барномаи таълимӣ мебошад.

Ас: Использование ролевых игр на уроках английского языка. Вестник Педагогического Университета. №1 (35). Д., 2010; Развитие коммуникативных компетенции студентов младших курсов в процессе изучения английского языка. Вестник Педагогического Университета. №6 (61). Д., 2014; Работа с учениками в сфере коммуникативно-речевых способностей как один из задач сегодняшней педагогик. Вестник Педагогического Университета. №1 (62-1). Д., 2015.

МАГИСТРАТУРА, бахш, зинаи таҳсилот.

Магистратура зинаи таҳсилот буда, дорандаи ин унвон аз рӯи дараҷаи илмӣ пас аз бакалавр ва қабл аз номзади илм мавқеи хоси худро ишғол мекунад. Аслан ин дараҷаи илмӣ набуда, балки академӣ аст, зеро магистратура дараҷаи таҳсили хатмкунандаи муассисаи таълими олиро ифода намуда, сатҳи тавоноӣ ва маҳоратҳои вайро тасдиқ мекунад.

Муҳлати меъёрии барномаи омодаسازی магистрон ду сол аст ва дар ниҳоят тибқи натиҷаҳои ҳимояи диссертасияи магистрӣ ва хулосаи Комиссияи аттестатсионии давлатӣ ҳуқуқӣ ба аспирантура дохил шуданро медиҳад.

Фаъолияти зинаи магистратура дар донишгоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қарори коллегияи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28. 04. 2000, №4/7 оғоз шуда, барои таъсиси ин зина Низомнома дар бораи магистратура қабул гардид ва тибқи фармоиши Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 07. 07. 2001, № 80 қонун «Оиди таъсиси магистратура дар мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон» қабул гардид.

Зинаи магистратура дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ дар таърихи 5-уми июли соли 2000-ум, бо фармоиши Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати такмили донишҳо ва андухтани таҷрибаи бештар таъсис ёфт. Мақсади асосии таъсиси он таъмини соҳаҳои мухталифи хоҷагии халқ ва системаи илму маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мутахассисони баландихтисос ва кадрҳои илмию педагогӣ мебошад. Магистратура таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба стандарти байналхалқии таҳсилот наздик намуда, барои мувофиқати дипломҳо шароити зарурӣ муҳайё месозад. Зеро баъди дараҷаи бакалаврӣ дараҷаи якуми ибтидоии маълумоти оӣ, дараҷаи магистр зинаи дувум мебошад он ҳамчун дараҷаи аввал оғоз ёфта ва мутахассиси баъдидипломӣ ҳамчун магистри хатмкардашуда, қайд карда мешавад. Илова бар он, ки дараҷаи магистр муносибати нисбатан системавӣ ба соҳаи интиҳобшудаи фаъолият мебошад, инчунин, дигар дурнамоиҳои касб низ мавҷуданд. Баъд аз таъсис ёфтани зинаи магистратура дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ дар соли 2000 ин зина аз рӯи 21 ихтисос мутахассисонро омода мекунад. Аввалин маротиба, 11 нафар зинаи магистратураро хатм намуданд. Бештари хатмкунандагон ин зинаи мазкур дар вазифаҳои гуногун фаъолият доранд, аз ҷумла, Зикирзода Ҳобил, Муродов Диловар, Ҷӯраев Хайём, Ҷӯраев Комрон ва дигарон дар доираи фаъолияти худ муваффақ шудаанд.

Магистратура чун зинаи мустақили таҳсилоти олии касбӣ пештар дар доираи шуъбаи илм фаъолият мекард. Аз таърихи 31-уми майи соли 2008 ба тобеияти раёсати таълим ворид гардид баъдан дубора ба раёсати илм соли 2015 ворид гардид. Солҳои аввали ташкилӣ шуъба зертобеи шуъбаи илм буд ва роҳбарии онро н.и.ф., дотсент Мирзоалиева Адолат (2000-2007), Исломова Зебо (2007-2008), Латипова Мавлуда (2008-2016), н.и.п. Мадатзода Манзура (2016-2018) иҷро мекарданд. Аз соли 2018 то инҷониб Ахиева Саодат роҳбарии мудирӣ бахши магистратураро бар уҳда дорад.

«Низомнома оид ба таҷрибаомӯзӣ дар магистратураи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон»; «Низомнома дар бораи рисолаи магистрӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон»; «Низомномаи ташкили раванди таълим дар магистратураи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон»; «Низомномаи намунавии шуъба (бахш)-и магистратура дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон»; «Низомнома оид ба корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар магистратураи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон», қарори мушовараи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон 29. 09. 2017, № 14/13, фармоиш аз 03. 10. 2017, №4424 аз ҷумлаи санадҳои меъёрию ҳуқуқии зинаи магистратураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба ҳисоб меравад.

Дар тайи солҳои 2015-2020 633-нафар зинаи магистратура аз рӯи 21 ихтисоси амалкунанда бомуваффақият хатм намуданд. Аз соли 2016 инҷониб зинаи магистратура пурра ба тобеияти Раёсати илм гузаштаву фаъолияти худро дар асоси санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ба роҳ мондааст. Аини ҳол зинаи мазкур аз рӯи 21 ихтисос амал дорад. Дар зинаи магистратура шаҳрвандони хориҷӣ ба мисли Афғонистон, Туркменистон, Туркия, Озғорбойҷон ва дигар кишварҳо низ таҳсил менамоянд.

Раёсати донишгоҳ бо аксар донишгоҳҳои Федератсияи Россия ва дигар мамлакатҳои хориҷ шартномаи таълимиву таҷрибавӣ дорад. Магистрон низ тибқи озмун ва имтиҳони қабул дар хориҷи кишвар ҳам тариқи ройгон бо гирифтани стипендия ва ҳам тариқи шартномавӣ таҳсил менамоянд.

МАДАТЗОДА Манзура Тоҷиддин (тав. 25. 03. 1971, шаҳри Кулоб), педагог, номзоди илмҳои педагогика, дотсент. Хатмкардаи факултаи математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Кулоб ба номи А. Рӯдакӣ (1992) ва Донишгоҳи агарарии Тоҷикистон (2013). Фаъолиятро ба ҳайси омӯзгори фанни математика дар МТМУ № 48-и ноҳияи Муъминобод оғоз намуда, то соли 1995 дар муассисаи зикршуда кор кардааст. Аз рӯи ҳамин ихтисос давоми солҳои 1995 – 2000 дар МТМУ № 60-и шаҳри Душанбе, солҳои 2000 - 2004 дар литсей -

интернати президентӣ барои кӯдакони болаёқати Ҷумҳурии Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 2004 - 2005 ҷонишини директор, директори гимназияи «Сарпараст», 2005 - 2006 директори МТМУ № 94-и шаҳри Душанбе, 2006 – 2011 муовини раиси ноҳияи Синои ш. Душанбе, 2011 - 2015 директори литсей - интернати президентӣ барои кӯдакони болаёқати Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2015-2018 мудирӣ шуъбаи магистратураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2018-2021 дар вазифаи декани факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ дар ДДОТ ба номи Садрӣдин Айнӣ фаъолият дошт. Бо нишонҳои Аълочии маорифи Тоҷикистон, Аълочии фарҳанги Тоҷикистон ва медали Хизмати шоиста (2020) кадр шудааст.

Ас.: Шеваҳои фаъолсозии талабагон дар омӯзиши дарс. Д., 2019; Муносибати босалоҳият дар таълим ва нақши он дар системаи таҳсилоти миллӣ. Д., 2020; Одамиро тарбият то одамият мебарад. Д., 2021; Зан-модар ва мақоми он дар замони соҳибистиклолии Тоҷикистон. Д., ЭР-граф, 2021.

МАДАЛИЕВ Наримон (тав. 22. 12. 1931, н. Кофарниҳон, ваф. 4. 12. 2005, ш. Душанбе), заминшинос, доктори илмҳои геология (1992), профессор (1995). Соли 1953 факултети табиатшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1953–1994 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи географияи табиӣи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 1965–1985 вазифаи мудирӣ кафедраи географияи табиӣ ва заминшиносиро ба уҳда доштааст.

Аз соли 1995 ҳамчун профессори кафедраи номбурда дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият менамуд. Муаллифи се монография ва зиёда аз 44 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар корҳои илмӣ худ масъалаҳои истихроҷ ва истифодабарии иқтисодии сарватҳои минералиро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст. Тӯли фаъолияти бисёрсолааш дар донишгоҳи омӯзгорӣ дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисон сахми назаррас гузоштааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

МАДАМИНОВ Абдулло Асрақулович (тав. 20. 04. 1942, д. Саро, н. Ашт, вилояти Суғд), эколог-фитосеннолог, биологӣ тоҷик, номзади илмҳои биология (1969). Соли 1958 мактаби миёна, 1965 Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншох Шохтемурро бо дипломи аъло хатм намуд ва дар Институти ботаникаи Академияи илмҳои Тоҷикистон ба кор оғоз карда сипас дар ҳамин Институт аввал ҳамчун аспирант, баъд ходими илмӣ ва аз соли 1969

то имрӯз мудири шуъба ва озмоишгоҳи экология ва захираи растаниҳо фаъолият мекунад. Дар як вақт, солҳои 1993-1995 вазифаи ҷонишини директор ва солҳои 1996-1998 – директори Институти ботаникаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Ҳамзамон, аз соли 1997 то имрӯз чун корманди пешбари илмии шуъбаи ҷарогоҳи Институти ҷорводорӣ ва ҷарогоҳи АИКТ фаъолият мекунад. Аз соли 1995 то имрӯз бо макотиби олии мамлакат – ДДОТ, ДАТ ва ДМТ дар тарбияи кадрҳои баландхаттисоси соҳавӣ ҳамкорӣ мекунад. Солҳои охир дар кафедраи ботаникаи ДДОТ ба ҳайси дотсент ба толибилмон асосҳои экология, биоэкология, экологияи кишоварзиро меомӯзонад.

Мадаминов А. А. эколог-фитосеннолог, захирашиноси наботот, марғзоршиносу ҷарогоҳдони намоён буда, тадқиқот ва интишори ӯ дар тараққиёти устувори хоҷагии халқ, алаҳхусус соҳаҳои истеҳсоли маводи ғизоӣ ва давоӣ дар минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ вобаста ба тағйирёбии иқлим ва таъсири омилҳои антропогенӣ аҳамияти калони илмӣ ва амалӣ доранд. Вай бештар аз 55 сол ин ҷониб дар ҷодаи илмҳои табиӣ, аз ҷумла набототшиносӣ фаъолият намуда, оид ба масъалаҳои гуногуни он зиёда аз 350 номгӯй китобу мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-оммавӣ chop кардааст, ки монографияю китобҳои калонҳаҷми «Ҷарогоҳҳои саваннамонанди растаниҳои қадпасти Осиёи Миёна» (1989), «Растаниҳои хӯрокии ҷарогоҳу алафзори Ховалинг» (1989), «Ҳосилнокии ҷарогоҳҳои кӯҳистони Тоҷикистон» (1992), «Таркиби кимиёи растаниҳои хурӯи ғизоӣ ва хӯроки ҷорво» (1993), «Маҳсулнокӣ ва таркиби кимиёи алафи марғзори баландкӯҳи Ҳисор» (1993), «Растаниҳои хурӯи лубиёгии Тоҷикистони Шимолӣ» (1996) «Растаниҳои хӯроки ҷорвои минтақаҳои қутоспарварию водии Зарафшон» (2005), «Муайянкунандаи набототи ҷарогоҳу алафзори Тоҷикистон ва усулҳои баҳодиҳии ҳосилнокии онҳо» (2015), «Раҳнамо оид ба кишти растаниҳои муҳофизаткунандаи хок дар шароити хушки водии Зарафшон» (2020) аз қабали онҳоянд. Ӯ ба ҳайси роҳбар ва иҷрокунандаи асосии 25 лоиҳаҳои давлатии илмӣ-тадқиқотии бисёрсолаи ҷумҳуриявӣ ва 6 лоиҳаҳои байналмилалӣ оид ба коркард ва таҳияи усулҳои ҳосилхезгардониву истифодабарии устувори ҷарогоҳу алафзори табиӣ, муайян намудани сохтори алафзор ва таснифоти онҳо, таркиби кимиё ва ғизонокии растаниҳо, технологияи парвариши растаниҳои серҳосил ва нодири шифобахш, ғизоӣ ва хӯроки ҷорво, хивз ва истифодаи устувори захираи растаниҳои муфид ва нодир дар минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ фаъолият менамояд. Таҳти роҳбарии ӯ 5 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намудаанд. ва 4 нафар унвонҷуён дар мазӯҳои гуногун корҳои илмӣ иҷро мекунанд.

Мадаминов А. А. ҳамчун мутахассиси варзидаи соҳа солҳои 1996-1998 дар курсҳои Институти тараққиёти иқтисодии Бонки ҷаҳонӣ дар мавзӯи «Тараққиёти устувори кишоварзӣ дар ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ», дар шаҳрҳои Душанбе, Ашқобод ва Бишкек фаъолона иштирок намуда оид ба захираҳои табиӣ Тоҷикистон маърузаҳо намудааст. Инчунин, дар

конференсия ва симпозиумҳои байналмилалӣ дар Хитой, Австрия, Италия ва шаҳрҳои Москва, Новосибирск, Алма-Ато, Тошканд, Ашқобод, Бишкек, Душанбе иштирок намуда маърузаҳои илмӣ намуда, бо Ифтихорномаи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

МАДИЕВА Муҳаббат Камоловна (тав. 10. 03. 1953, н. Ҳисор), муаллимаи забон ва адабиёти рус. Солҳои 1970-1975 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1975-1977 муаллимаи забон ва адабиёти рус дар мактаби миёнаи №44-и н. Ленин, 1977-1978 дар мактаби миёнаи №3 ш. Алма-Ато, 1978-1983 дар мактаби миёнаи ба номи А. С. Макаренкои ш.

Ош, 1983-1986 дар мактаби миёнаи №43 ш. Фрунзеи ҶШС Қирғизистон буд. Солҳои 1986-2006 муаллимаи колони кафедраи забони русии байнифакултетӣ ва соли 2008 муаллими калони кафедраи забони русии рус ва забоншиносии умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни мебошад. Солҳои 2006-2008 вазифаи мудирӣ кафедраи забони русии байнифакултетии донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 50 маҷолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад ба мавзӯи «Обучение студентов фразеологическим единицам в сопоставительном аспекте», ки дар онҳо ақидаҳои тарбиявии фразеологизмҳо, ба роҳ мондани тарбияи насли наврас, тақвияти рӯҳияи меҳнатӣ, ахлоқӣ ва омӯзиш қорор додааст. Инчунин, муҳаррири масъули якҷанд асарҳои илмиву таълимӣ мебошад. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2005), ифтихорномаҳои Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз карда шудааст.

Ас.: Учебное пособие для практических занятий по русскому языку для студентов 1-х курсов. Д., 2006; Раздаточные материалы по русскому языку для участников проекта «Содействие в безопасной и эффективной миграции в Таджикистане». Д., 2009; Практический курс русского языка для филологов. Д., 2010; «Труд и повседневная жизнь в многонациональной России» 1 кистм, 2012 Томск; Аудиокассета для граждан РТ, 2014; «Труд и повседневная жизнь в многонациональной России» 2 кистм, 2014 Томск; «Практический курс русского языка для студентов филологического факультета». Д., 2017; «Сборник упражнений по современному русскому языку». Д., 2019; Сборник диктантов и изложений «. Д., 2020.

МАКАРОВА Вера Ивановна (тав. 1930, ш. Новгород), равоншинос, номзади илмҳои равоншиносӣ (1979), дотсент (1990). Солҳои 1964–1991 ба ҳайси ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи равоншиносии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко қор кардааст. Солҳои 1969–1971 аспиранти шӯъбаи ғоибонаи донишқадаи омӯзгории пойтахт буд. Соли 1991 ба ш. Новгороди Федератсияи Россия куч бастааст. Муаллифи 2 асари

илмӣ ва зиёда аз 10 маҷолаи илмӣ ва илмию методӣ аст. Оид ба хусусияти

инфиродин азхудкунии маводи орфографӣ аз тарафи хонандагони синфи 4 тадқиқот бурдааст. Дар як қатор конференсияҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ бо маърузаҳо баромад кардааст.

МАЛИКОВ Фулом Юлдошович (тав. 1928, ш. Бухоро, ваф. маълум нест), забоншинос ва методист. Соли 1952 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1952-1958 муаллими кафедраи забони тоҷикӣ, 1958-1961 аспиранти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1961-1979 ҳамчун муаллими калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи номбурда кор кардааст. Соли 1979 бо сабаби беморӣ нафақа баромадааст. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои синтаксиси забони тоҷикӣ ва усули таълими забони тоҷикӣ дар мактабҳои миёна матраҳ шудаанд. Ӯ яке аз муаллифони китоби дарсии «Забони тоҷикӣ барои синфи чорум» (1987) мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1978) кадр карда шудааст.

МАЛИКОВ Маҳмуд Ҳакимович (тав. 26. 08. 1939, н. Кулоб), муаррихи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1988), профессор (1991). Соли 1959 Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Ваҳдатро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1959–1963 хидмати артиши шуравӣ, 1963–1967 донишҷӯи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1967–1981 ассистент, муаллими калон ва дотсенти донишгоҳи номбурда буд. Солҳои 1970–1973 дар аспирантураи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил дошт. Солҳои 1981–1984 муовини ректори Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб оид ба таълим, 1984–1988 докторанти Донишгоҳи омӯзгории ш. Москва буд. Солҳои 1988–1990 ҳамчун муовини ректор оид ба илм, 1990–1993 ректори Донишкадаи давлатии ш. Кулоб, 1993–1997 мудири кафедраи таърихи сиёсии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 1998–2001 мудири кафедраи таърих ва аз соли 2001 профессори кафедраи таърихи Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) ва ҳамзамон аз соли 2007 профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 6 асар ва 80 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Оид ба масъалаҳои рушди энергетикаи Тоҷикистон дар солҳои 1960–1990 ва давраи истиқлолият корҳои илмӣ бурдааст. Бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1999) ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» сарфароз гаштааст.

Ас.: Выполняя великие заветы. Д., 1987; На индустриальные рельсы. Д., 1992; Социально-экономические аспекты электрификации Таджикистана. Д., 1997; Электрофикация таджикского кишлака. Д., 1999; Россия-Таджикистан: история взаимоотношений (ҳаммуаллиф). Д., 2009.

МАЛИКОВ Фахрӣ Маликович (тав. 24. 03. 1921, д. Дар-дари н. Айнӣ, ваф. 1. 06. 1976, ш. Душанбе), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1972), дотсент (1975). Соли 1938 ба Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Панҷакент дохил шуда, пас аз як соли хониш таҳсилро дар факултети коргарии ш. Сталинобод идома додааст. Солҳои 1940–1941 дар курси тайёркунии муаллимони мактабҳои ҳафтсола таҳсил намудааст. Солҳои 1941–1961 муаллими фанҳои математика ва физикаи мактабҳои ҳафтсолаи ноҳияҳои Лаби об (имрӯза Тоҷикобод) ва Айнӣ буд. Дар ин муддат дар шӯбаи ғоибонаи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Пас аз таҳсил то охири умр ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи донишкадаи номбурда фаъолият дошт. Оид ба методикаи таълими векторҳо дар мактаби ҳаштсола ва дигар масъалаҳои муҳими таълими математика кори илмӣ анҷом додааст. Зиёда аз 15 чӯзӣ чопӣ мақолаҳои илмию методӣ ва дастурҳои методӣ ба чоп расонидааст. Барои корҳои пурмахсули худ бо нишонҳои «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1957), «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1960), медали «Барои меҳнати шоён» (1960) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Масъалаҳои таълими математика (геометрия) дар мактаб (Дастури методӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1974; Вектор ва таълими он дар синфи 7 (Дастури методӣ). Д., 1975; Конгруэнсии фигураҳо ва ҷойивазкуниҳо дар синфи 6 (Ба ёрии муаллим). Д., 1975; Таълими математика дар синфҳои 7-8 дар асоси векторҳо // Мактаби советӣ, 1971, №3; Татбиқи векторҳо дар курси геометрияи мактаби ҳаштсола // Мактаби советӣ, 1969, №6.

МАМАДАЗИМОВ Абдуқайом Абдулғаниевич (тав. 27.01.1986, Ҷумҳурии Тоҷикистон) муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (2019). Омӯзгори фанни таърихи муносибатҳои байналхалқӣ. Аз солҳои 1993–2004 дар Гимназияи №74 шаҳри Душанбе таҳсил намуда, солҳои 2004-2009 дар факултети таърихи Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон таҳсил кардааст. Аз соли 2016 то 2019 дар шӯбаи аспирантураи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Аз соли 2019 дотсенти кафедраи таърихи умумии факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи 9 кори нашршуда, аз ҷумла барномаҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ – тадқиқотӣ мебошад.

Осор: Нақш ва ҷои ҳамкориҳои гуманитарии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико дар солҳои аввали барқарор намудани муносибатҳои дучониба. // Тоҷикистон ва ҷаҳони муосир. Д., 2019. - № 2. - саҳ 78.; Хусусиятҳои барқарор намудани муносибатҳои тичоративу иқтисодӣ байни Тоҷикистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико дар солҳои аввали истиқлолият // Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Д., 2019. - № 1. - С. 85; Тавсеаи ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ИМА пас аз имзои Созишнома истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ // Паёми Донишгоҳи педагогӣ. - Д., 2019, - № 1 (78). - С. 91;

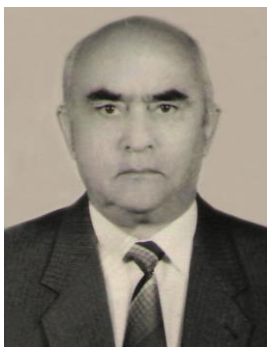

Вазъи муносибатҳои байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико дар солҳои аввали асри XXI // Ахбори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. - Д., 2019. - №3. - С. 73-78; Ҷанбаҳои сиёсӣ ва ҳуқуқии барқарор намудани муносибатҳои дӯстона ба Тоҷикистону Амрико». // Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Д., 2019. - № 2. - С. 75.

МАМАДАМБАРОВА Шарофат (тав. 1. 06. 1954, ш. Хоруғи ВМКБ), забоншинос, номзоди илми филология (1990), дотсент (1992). Соли 1976 шӯбаи англисии факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1976–1982 муаллими кафедраи типологияи муқоисавии факултети забонҳои хориҷии донишқадаи омӯзгории пойтахт, 1983–1987 аспиранти Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1987–1990 муаллим, 1990–1993 муаллими калони кафедраи фонетика ва лексикаи забони англисии факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев, инчунин, муовини декани факултет оид ба корҳои тарбиявӣ бо сиёсӣ буд. Солҳои 1993–2000 дар Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ба номи М. Назаршоев дар вазифаҳои мудири кафедраи забонҳои хориҷӣ, декани факултети таърих ва муовини ректор оид ба равобити хориҷӣ, ҳамзамон солҳои 1999-2000 ҳамчун сарвари маркази Барномаи «Инсоншиносӣ» дар донишгоҳи мазкур кор кардааст. Аз соли 2000 ҳамчун мутахассис ва айни ҳол роҳбари Барномаи «Инсоншиносӣ»-и Оғохон дар Донишгоҳи Осиеи Марказӣ дар ш. Душанбе фаъолият мекунад. Дар муддати зиёда аз 30 соли фаъолияти омӯзгориаш дар донишгоҳи омӯзгорӣ, Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ва ҳамчунин Барномаи «Инсоншиносӣ» садҳо мутахассисони маълумоти олимдорро аз рӯи ихтисоси забони англисӣ ва фанҳои байнисоҳавии гуманитарӣ тайёр намудааст. Солҳои 1992 ва 2005 дар донишгоҳҳои Чорч Таун ва Чордҳии ИМА ҳамчун муҳаққиқ ба тадқиқоти илмӣ машғул буд. Солҳои 1994–1995 дар таҳияи маҷмуаи «Ахлоқ ва Маърифат» барои кӯдакони синни томақтабӣ ва синфҳои поёни ширкат намудааст. Дар конференсияҳои мухталифи сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ (Қирғизистон, ИМА, Канада) бо маърузаҳо баромад кардааст. Солҳои 1974-1976 вакили Комитети иҷроияи н. Октябри (имрӯза И. Сомонӣ) ш. Душанбе, 1997-1999 вакили Комитети иҷроияи ш. Душанбе интихоб шуда буд. Бо ифтихорномаҳои донишгоҳи омӯзгорӣ ва Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ сарфароз карда шудааст.

Ас.: Первые переводы «Гулистан»-а Саади на английском языке (XIX в). Д. 1987; Саади на альбионе славы. Д., 1990.

МАМАДНАЗАРБЕКОВ Мамадёр (тав. 23. 01. 1931, ҷамоати Поршневи н. Шугнон), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1962), профессор (1986), Арбоби илму техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1994). Соли 1953 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1949–1951 муаллими таърих ва мудирӣ қисми таълими мактаби миёнаи ш. Хоруғ ва мактаби миёнаи н. Роштқалъа, 1953–1954 шунавандаи курсҳои махсуси яқсолаи тайёрии муаллимони илмҳои ҷамъиятшиносӣ барои мактабҳои олий дар назди Донишгоҳи давлатии Осиеи Миёна (ш. Тошкент), 1954–1958 муаллими калони кафедраи иқтисодиёти сиёсии Донишкадаи давлатии тиббии ба номи Абуалӣ ибни Сино, 1958–1959 муаллими калони кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1959–1962 аспиранти Академияи илмҳои ҷамъиятшиносии назди КМ ҲКИШ-и ш. Москва, 1962–1966 сардори шӯбаи илм ва нашриёти Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1966–1972 мудирӣ шӯбаи иқтисодиёти сиёсии Институти иқтисодии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1973–1994 мудирӣ кафедраи иқтисодиёти сиёсии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 1986–1988 профессори Донишгоҳи давлатии ш. Кобул ва мушовири ректори донишгоҳи мазкур буд. Аз соли 1994 то ба имрӯз профессори кафедраи муносибатҳои иқтисодии байналхалқии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мебошад. Солҳои зиёд ҳамчун ҳамкор дар кафедраи иқтисодиёти сиёсии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 225 таълифоти илмиву оммавӣ мебошад. Дар қорҳои илмияш қонуниятҳои иқтисодии такрористехсол ва сармоягузори иқтисоди Тоҷикистонро баррасӣ намудааст. Бо роҳбарии ӯ 25 нафар рисолаҳои номзодии худро дифоъ намудаанд. Бо нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1964), «Аълочии мактаби олии ИҶШС» (1984), медали «Барои меҳнати шоён», бахшида ба 100 солагии зодрӯзи В. И. Ленин (1970), медали «Собикадори меҳнат» (1985), медали «10 соли инқилоби Савр» ва дигар ифтихорномаҳои давлативу ҷамъиятӣ сарфароз карда шудааст.

Ас.: Луғати мухтасари иқтисоди сиёсӣ. Д., 1973; Сиёсати иҷтимоӣ дар замони иқтисоди бозорӣ. Д., 1991; Диалектикаи ҷамъиятӣ ва иқтисодӣ ва таърихи факторҳои эҷоди омӯзиши иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. Д., 1987; Манобеи дохилии анбошти сармоя ва ашқлои байсҷи он дар кишварҳои рӯ ба инкишоф. Кобул, 1987.

МАМАДНОСИРОВА Моҳбегим Мирзомамадова (тав. 11. 09. 1968, д. Птупи н. Ишкошим), муаллими фанни педагогика. Солҳои 1985–1988 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории н. Ленин, 1991–2007 дар шӯбаи методикаи таълими ибтидоии факултети педагогикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст (солҳои 1991–2003 дар донишгоҳ таҳсил надошт). Солҳои

1991–1997 муаллими синфҳои ибтидоии мактаби миёнаи № 12 н. Ишкошим, 1997–2000 ҷонишини директор оид ба корҳои тарбиявӣ, 2000–2006 директори мактаби мазкур буд. Аз соли 2007 то ба имрӯз мудирӣ кабинети кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои тарбияи духтарон дар педагогикаи этникӣ ва халқӣ кори илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ оид ба масъалаи таълим дар синфҳои ибтидоӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2003) сарфароз шудааст.

Ас.: Масъалаҳои тарбияи меҳнатӣ дар педагогикаи этникӣ ва халқӣ // Маърифати омӯзгор, 2009, №8; Нақши афсонаҳо дар тарбияи ахлоқии мактаббачагонии хурдсол // Маърифати омӯзгор, 2010, №1.

МАМАДЧОНОВА Муборак Юнусовна (тав. 8. 03. 1923, ш. Андичони ҶШС Узбекистон, ваф. 28. 01. 2009, ш. Душанбе), географ, номзади илмҳои география (1955), дотсент (1962). Солҳои 1942–1946 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо ихтисоси маллими география хатм намудааст. Солҳои 1946–1949 аспиранти кафедраи географияи иқтисодии донишкадаи номбурда буд. Аз соли 1946 дар донишгоҳи омӯзгорӣ

дар вазифаҳои мухталиф кор кардааст. Солҳои 1953–1954 декани факултети таъриху география, 1961–1978 мудирӣ кафедраи географияи иқтисодӣ, 1978–2009 дотсенти кафедраи географияи иқтисодии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Муаллифи ду асар ва зиёда аз 40 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои географияи иқтисодӣ ва рушди минтақаҳои кӯҳӣ баррасӣ шудаанд. Дар муддати зиёда аз 50 соли кориаш дар донишгоҳи омӯзгорӣ дар тайёр намудани ҳазорҳо мутахассисон саҳми худро гузоштааст. Дар симозиумҳои ҷумҳуриявӣ ва умумииттифоқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Барои хизматҳояш бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990), «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» (1990), ордени «Байрақи сурхи меҳнат» (1961), медалҳои «Барои меҳнати шоён» ва бо ифтихорномаҳои Президуми Шурои Олии Тоҷикистон қадронӣ карда шудааст.

Ас.: Советский Союз (22 том, Таджикистан), М., 1968.

МАМЕДОВА Чаҳоноро Абдуллоевна (тав. 10. 05. 1938, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1972), дотсент (1977). Соли 1960 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1960–1967 ассистенти кафедраи математикаи олии донишкадаи номбурда, 1967–1968 коромӯзи

Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Москва ба номи В. И. Ленин, 1969–1972 аспиранти Институти таърихи илм ва табиатшиносии АИ ИҶШС буд. Солҳои 1972–1976 ҳамчун муовини декани факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко оид ба таълим, сипас муаллими калон ва дотсенти кафедраи геометрияи донишкадаи мазкур кор кардааст. Муаллифи 2 китоб ва зиёда аз 25 мақолаи илмӣ, илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои геометрияи олій ва топологияро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор додааст. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, иттифоқӣ ва байналхалқӣ (Москва, Алма-Ато, Тошкент, Олмон, Қазон, Душанбе, Новосибирск, Тифлис, Боку, Самарқанд) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишонҳои сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва «Аълоҷии мактаби ИҶШС» кадр карда шудааст.

МАНСУРОВ Анатолий Галиевич (тав. 24. 09. 1939, н. Колхозобод), муҳандис-механик, номзоди илмҳои техникӣ (1988), дотсент (1991). Соли 1966 факултети меҳнатсояи Донишкадаи давлатии хоҷагии қишлоқи Тоҷикистонро хатм кардааст. Солҳои 1966–1967 муҳандис-механики колхозии Москваи н. Вахш, 1967–1971 муаллими техникуми индустриалӣ-омӯзгории ш. Душанбе, 1971–1974 аспиранти Донишкадаи давлатии хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1974–1993 муаллими калон, дотсент, мудирӣ кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ, муовини декани факултети муҳандисии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Дар муддати 19 соли фаъолияти омӯзгорияш дар донишгоҳи омӯзгорӣ дар тарбияи ҳазорон мутахассисон саҳми калон гузоштааст. Соли 1993 аз ш. Душанбе куч баста рафтааст. Муаллифи зиёда аз 10 мақолаҳои илмӣ аст.

МАНСУРОВ Қобилҷон (тав. 30. 04. 1949, ш. Душанбе), физик, номзоди илмҳои физика-математика (1988), дотсент (2002). Солҳои 1966–1971 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил ва 1971–1973 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1973–1976 муаллими физикаи мактаби миёнаи № 59 н. Колхозобод, 1976–1980 муаллими физикаи мактаби миёнаи № 62 н. Октябри ш. Душанбе, 1980–1988 ходими илмии Институти тадқиқотӣ-илмии ба номи С. Умарови АИ ҶШС Тоҷикистон, 1988–2002 муаллими калони кафедраи методикаи таълими технологияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2002 инҷониб дотсенти кафедраи методикаи таълими технологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 34 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад, ки дар

онҳо моеъҳои магнитӣ ва масъалаҳои таълиму тарбия мавриди тадқиқу баррасӣ қарор гирифтаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2002) ва ифтихорномаҳои донишгоҳи омӯзгорӣ мукофотонида шудааст.

Ас.: Спектроскопияи моеъҳои магнитӣ дар ҳудуди зуддиҳии 3-30 МГц. (дастури методӣ). Д., 2004; Таҷрибаомӯзии педагогӣ барои донишҷӯёни соли хониши IV ва V. Д., 2004.

МАРДОНОВ Сафаралӣ Ҳасанович (тав. 26.09.1988, шаҳри Душанбе), хатмкардаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айни (2011) ва шуъбаи ғоибонаи факултети иқтисодиёти ҳамин донишгоҳ (2017). Солҳои 2009 - 2013 дар гимназияи №9-и ба номи Низомии Ганзавии шаҳри Душанбе ва баъдан дар гимназияи №1-и ноҳияи Варзоб ба ҳайси муаллими фанни забони англисӣ фаъолият кардааст. Аз соли 2012 то 2016 дар вазифаи

Мудири матбааи ДДОТ ба номи С. Айни ва солҳои 2016-2020 директори Парки технологияи ҳамин донишгоҳ кор кардааст. Аз соли 2020 ҳамчун муовини ректор оид ба корҳои иқтисодӣ ва хоҷагидорӣи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣи Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни таъйин гардидааст. Дорандаи нишони Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон мебошад.

МАРКАЗИ такмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳо.

Маркази мазкур бо розигии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20. 04. 2010, №5/1-552 ва фармони ректори донишгоҳи омӯзгорӣ аз 24. 06. 2010, №106-ОД дар назди ДДОТ ба номи С. Айни таъсис дода шуд. Сарварии марказ ба уҳдаи доктори илмҳои биологӣ, профессор Сагторов Тоҳирҷон гузошта шудааст.

Барои фаъолияти таълимӣ намудан ба марказ аз ҷониби Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маориф бо Фармони Вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30. 08. 2010, тахти №2087 иҷозатнома дода шудааст.

Мақсад аз таъсиси маркази мазкур такмили ихтисоси устодон, хусусан устодони ҷавон, ба талаботи мактабҳои олии ва қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Дар бораи таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаҳои олии таълимӣ» мутобиқ кардани сифати тайёрии касбии омӯзгорон мебошад.

Маркази такмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳои назди донишгоҳ таълими омӯзгорони муассисаҳои ибтидоӣ, миёна, миёнаи касбӣ ва олии касбии омӯзгориро аз рӯи ихтисосҳои филологияи тоҷик ва рус, забонҳои хориҷӣ (олмонӣ, англисӣ ва франсавӣ), педагогика, математика, таърих ва ҳуқуқ, технология, химия, биология ва география фаро мегирад.

Аз рӯзи аввали фаъолияти марказ оид ба ҳуҷҷатгузорӣ ва ташкили ҷараёни таълим як қатор корҳо ба сомон расонида шудаанд. Дар давраи аввал ба мӯҳлати 24-рӯз зиёда аз 98 нафар шунавандагон аз ҳисоби омӯзгорони донишгоҳ, коллечи омӯзгории ба номи С. Айнӣ ва филиали донишгоҳи омӯзгорӣ дар н. Рашт аз рӯи таҳассусҳои мухталиф ба таҳсил фаро гирифта шудаанд.

МАТБААИ ДОНИШГОҲ

Матбааи донишгоҳ соли 1993 таъсис дода шудааст. Аз соли 1993 то соли 2011 Мардонов Ҳасан Раҷабович мудир матбаа аз соли 2011 то соли 2016 Мардонзода Сафаралӣ Ҳасан мудир матбаа ва аз соли 2016 то инҷониб Тағоев Фатҳиддин Фатҳуллоевич мудир матбааи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият доранд. Дар матбаа кормандони зерин ба вазифаи ороишгар Мардонов Сӯҳроб, чопкунанда Раҳимов Ҷамшед, буранда Шарипов Амирбек ва муқовабанд Бехрузи Қурбонмурод кор ва фаъолият менамоянд.

Дар давоми фаъолиятҳо зиёда аз 1600 барномаҳои таълимӣ, 1200 дастурҳои методӣ ва бештар аз 100000 ҳазор маводҳои заруриро барои Раёсат ва зерсохторҳои донишгоҳ, чоп намудааст. Иқтидори миёнаи чопии матбаа дар як рӯз 300-350 саҳифаро ташкил медиҳад. Матбаа бо дастгоҳи чопии ҳозиразамони тамғаҳои Резограф, термоклей, принтори ранга мучаҳҳаз аст.

Матбааи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ яке аз сохторҳои қисми илмии Муассисаи давлатии таълимии «ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ» мебошад.

Матбаа фаъолияти худро дар асоси Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба ҳуқуқи муаллиф», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ», «Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020», «Стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи илм ва технология барои солҳои 2011-2015», Оинномаи Донишгоҳ, Низомномаи мазкур ва санадҳои дигари меъёрии ҳуқуқии дахлдор ба роҳ мемонад.

МАТЕМАТИКА, факултет.

Факултети математика соли 1933 ҳамчун факултети шабонаи физика-математика таъсис ёфта, имрӯз яке аз факултетҳои калонтарини донишгоҳ ба шумор меравад. Шуъбаи рӯзонаи факултет (факултети физика-математика) соли 1939 ташкил ёфта, сараввал дар он 42 нафар донишҷӯ таҳсил мекард ва ба онҳо 10 нафар устодон дарс мегуфтанд.

Нахустин декани факултет ва мудир кафедра хатмкардаи Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов Азизов Г. А.

буд. Вале ӯ дар Чанги Бузурги Ватанӣ ҳалок гардид. Устодони аввалини факултет Азизов Г. А., Главинский Ф. Ф., Содиков Х. У., Хаимов Н. Б. ва дигарон буданд. Соли 1970 факултети физика-математика ба ду факултети мустақили физика ва математика ҷудо шуда, соли 1975 дар заминаи онҳо факултети саноатию омӯзгорӣ ташкил карда шуд.

Дар ин давра дар факултет танҳо кафедраи математика фаъолият менамуд. Дар заминаи он кафедраҳои методикаи таълими математика (1961), анализи математикӣ (1969), алгебра, назарияи ададҳо ва математикаи ҳисоббарор (1970), геометрия (1972) ва математикаи ҳисоббарор (1975) таъсис ёфтаанд. Бо кушода шудани ихтисоси иқтисодиёт ва идоракунии маориф (соли 1996) дар назди факултет кафедраи «Иқтисодиёт ва идоракунии маориф» таъсис дода шуд. Баъдан факултети иқтисодиёт ва идоракунии маориф дар соҳаи маориф ташкил карда шуд ва кафедраи номбурда ба тобеияти он гузашт.

Кафедраҳои факултет кадрҳои худро асосан аз ҳисоби хатмкунандагони аълоҳони факултет ва Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон пурра мекарданд. Дар байни онҳо профессорон Осимов Қ. У., Рӯзметов Э., Усмонов Н., Нугмонов М., Қурбоншоев С., Каримова М. М., Азизов М., дотсентҳо Хаимов Н. Б., Хаимова П. Л., Элнатанов Б. А., Давлатов Р., Ҳамидов Б., Амирбеков А., Ҳасанов Б., Менгниязов Ғ., Шерматова Ӯ. К., Аҳмедов М., Неъматов Т., Котелникова Р. Н., Маликов Ф., Муродов Б. М., Шарифов Б., Раҷабов Б., Раҷабов Ғ. А., Сатторов А., Чориев У., Ҳасанов С., Бобоев К., Азизов М., Раҷабов Т., Сӯфиев А., Олимов М., Хаимов Б., Хаимов Я., Холиқов А., Ҳамрокулов А., Раҷабов Т., Мусоев М., Аликулов Р., Мамедова Ч., Ҷӯраев М., Эргашева М., Қосимова М., Каримзода Х., Нагорев Б. М., Ҷӯрабекова Д., Раҳимов Р. ва дигарон буданд.

Барои баланд бардоштани таҳассуси касбӣ, дараҷаи илмию назариявӣ омӯзгорони факултет ҳиссаи олимони умумиттифоқӣ ва ҷумҳурӣ профессорҳо Севявич В. П., Орленко М. И., Тимман М. Ф., Рам В. Л., Куклес И. С., Добровольский О. В., Михайлов Л. Г., Фридман Л. М., Гусев В. Л., Колягин Ю. М., Мишин В. И., Андронов И. К., Резенфелд Б. А., Бойматов К. ва дигарон хеле калон аст.

Бо зиёд шудани миқдори донишҷӯён сафи устодони факултет низ афзуд ва дараҷаи сифатии онҳо низ баланд гардид. Агар соли 1939–1940 дар кафедраҳои факултети физика-математика 10 нафар устодон кор мекарда бошанд, соли 1980–1981 танҳо дар факултети математика 71 нафар омӯзгорон ба фаъолияти илмию таълимӣ машғул буданд, ки 48 нафарашон дорои дараҷа ва унвонҳои илмӣ буданд.

Дар ибтидо корҳои илмию тадқиқотӣ асосан ба назарияи сифатии муодилаҳои дифференциалӣ (Хаимов Н. Б., Хаимова П. Л., Берлинский А. Н. ва дигарон) бахшида шуда буд. Солҳои 60-ум корҳои илмию тадқиқотӣ роҷеъ ба таълими математика (Фридман Л. М., Осимов Қ. У., Неъматов Т., Котелникова Р. Н., Маликов Ф., Менгниязов Ғ., Шерматова Ӯ. ва дигарон), таърихи математика (Собиров Г., Қодиров А., Бобоев Н.,

Шарипова М. С., Мамедова Ч. А. ва дигарон), анализи математикӣ (Рӯзметов Э.), назарияи ададҳо (Элнатанов Б. А.) оғоз ёфтанд. Минбаъд тадқиқотҳои илмӣ мувофиқи нақшаи муайян амалӣ мегардид. Бинобар ин кафедраҳои равияҳои илмӣ аз рӯи нақша пеш мебаранд.

Аввалин кафедраи методикаи таълими математика дар факултет соли 1961 кушода шуда буд, ки он вақт «Математикаи элементарӣ ва методикаи таълими он» ном дошт ва баъдтар номи методикаи таълими математикаро гирифт. Кафедра дар тӯли солҳои мавҷудияти худ доир ба масъалаҳои мухталифи таълими математика дар мактабҳои равияҳои гуногун тадқиқот мебарад. Барои пешбурди методикаи таълими математика олимони Фридман Л. М., Осимов Қ. У., Котелникова Р. Н., Нейматов Т., Маликов Ф., Менгниязов Ғ., Шерматова Ҷ., Юнусова Б., Кейлман Э. И. (психологияи таълими математика), Амирбеков А., Холиқов А., Нугмонов М., Ҳасанов С., Ҳасанов Б., Ҳамроқулов А., Раҷабов Т., Маҳкамов М., Сӯфиев А., Сайёдов И., Осимова Л. К., Саидов Ё., Юсупов Ҳ. ва дигарон саҳми босазо гузоштанд.

Доир ба равияи таърихи математика ва таълими унсурҳои он олимони Собиров Г., Шерматова Ҷ., Қодиров А., Бобоев Н., Мамедова Ч., Шарипова М. С., Юнусова Б. ва дигарон тадқиқоти илмӣ бурдаанд.

Аз рӯи равияи анализи математикӣ ва муодилаҳои дифференциалӣ корҳои илмӣ тадқиқотӣ дар аввал доир ба назарияи сифатии муодилаҳои дифференциалӣ сурат мегрифт. Баъдтар аз рӯи равияи кафедра Аҳмедов М., Рӯзметов Э., Усмонов Н., Каримова М. М., Қурбоншоев С., Муродов Б. М., Раҷабов Б., Шарипов Б., Раҳимов Р., Азизов М., Мӯсоев М., Пиров Р., Хаимов Б. Н., Каримов О., Шарипова Р., Абдулхофизов Ш., Қараев Х., Назаров Ф., Олимов М., Холов Н., Алиқулов Р., Шоҳбозов О., Норов Қ., Саъдуллоева Р., Фозилов С. ва дигарон кор бурда соҳиби дараҷаҳои илмӣ гуногун шудаанд.

Аз рӯи равияи назарияи ададҳо доир ба тақсимшавии ададҳои сода дар кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо Элнатанов Б. А., Собиров А., Чориев У. кор бурда, дорои дараҷаи илмӣ номзади илмҳои физика-математика гаштанд. Дар ин кафедра доир ба равияи алгебра ҳамагӣ як нафар кори илмӣ мебарад (дотсент Исроилов С.).

Кафедраи геометрия доир ба геометрияи бисёрченака ва топология тадқиқот мебард ва ҳоло онро идома дода истодааст. Дар ин равия Раҷабов Ғ., Шоимқулов М., Ҳочиев М., Ҷӯрабекова Д., Сатторов А., Хаимов Я. Н. ва бархе дигарон кор кардаанд.

Равияи илмӣ кафедраи математикаи ҳисоббарор «Соҳтани моделҳои математикии масъалаҳо бо истифодаи компютерҳои муосир» мебошад, ки аз рӯи он давраҳои гуногун Ҷӯраев М., Ҷӯраев Х. Ш., Ҳамидов Б., Бобоев Қ., Қосимова М., Эргашева М., Нагорев Б. М., Исмоилова Р., Каримзода Ҳ., Ҳасанов Ю., Узоқов Р. кору тадқиқот мебаранд ва ҳамаи онҳо соҳиби дараҷаи илмӣ гаштаанд. Кормандони илмӣ кафедра дар солҳои гуногун

бо марказҳои илмии иттиҳоди шуравӣ шартномаҳо баста, аз рӯи онҳо тадқиқот бурда, ба натиҷаҳои назаррас ноил шуданд.

Ба истиснои равияҳои нишон додашуда олимони факултет бо олимони дигар кишварҳо ҳамкорӣ доранд. Ин ҳамкорӣ бо олимони муассисаҳои илмии Тоҷикистон низ тақвият дода шудааст.

Барои иҷрои корҳои илмии донишҷӯён ва устодони факултет қариб ҳама шароитҳо муҳайё карда шудаанд. Дар назди кафедраи математикаи ҳисоббарор озмоишгоҳҳои компютерҳои муосир мавҷуд аст, ки онҳоро донишҷӯён ва устодони факултет ба таври васеъ истифода бурда метавонанд.

Олимони факултет дар таъбу наشري асарҳои илмию методӣ, китобҳои дарсӣ ва воситаҳои методӣ барои мактабҳои миёнаи олии сахми арзанда доранд. Аксари онҳо иштирокчиёни симпозиум ва конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ мебошанд.

Дар факултет аз рӯи ихтисосҳои математика, математика-информатика, математика-физика, информатика-математика мутахассисони омӯзгорӣ тайёр карда мешаванд.

Ҳоло дар факултет 1173 нафар донишҷӯён, аз ҷумла 830 нафар дар шӯъбаи рӯзона ва 343 нафар дар шӯъбаи ғоибона таҳсил менамоянд.

МАТРОБИЁН Саодатшо Қосимзода (тав. 15.10.1973, н. Ишкошим) – забоншинос, номзоди илмҳои филологӣ (с. 2005), дотсент (с.2013). Соли 1999 Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М.Назаршоевро бо тахассуси муаллими забон ва адабиёти тоҷик хатм кардааст.

Солҳои 1991-1994 омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №16, н.Ишкошим, солҳои 1994-1999 таҳсил дар Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев, солҳои 1999-2000 котиби масъули рӯзномаи «Зиндагӣ»-и н. Ишкошим ва солҳои 2000-2001 омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №16 н.Ишкошим, солҳои 2001-2002 муҳассили барномаи англисии Хоруғи назди Институти мутолиоти Лондон буд. Солҳои 2002-2005 аспиранти кафедраи филологияи Эрони факултети шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Санкт-Петербурги Федератсияи Россия, солҳои 2006-2009 мудири кафедраи лингвистикаи байнифарҳангии Донишкадаи технологияи иттилоотӣ ва коммуникатсионии Тоҷикистон (ДТИКТ) ва солҳои 2009-2010 декани факултети муносибатҳои байналмилалӣ ДТИКТ буд. Солҳои 2011-2014 мудири кафедраи забони тоҷикии Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода, соли 2014-2015 сардори раёсати илм, инноватсия, докторантура ва аспирантураи ҳамин Донишкада ва, ҳамзамон, аз соли 2014-2017 докторанти Институти забон ва адабиёти ба

номи Рӯдакии АМИТ буд. Аз соли 2015 бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муовини раиси Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъин мешавад ва соли 2020 вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб мегардад.

Мавсуф аз соли 2020 ба сифати ҳамкори берунӣ дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон юа номи С. Айнӣ ба донишҷӯён фаъолият дорад.

Тахти роҳбарии ӯ шаш нафар рисолаҳои илмӣ хешро Ҷумҳурияи Тоҷикистон кардаанд.

Яке аз мураббони фарҳангномаҳои «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» (с. 2008) «Фарҳанги номҳои миллии тоҷикӣ» (с.2017), «Фарҳанги номҳои ҷуғрофӣ» (с.2019) мебошад.

Ос.: Традиционные игры ваханцев (этнолингвистический очерк). Д.,2011); Рӯзгор ва осори Мубораки Ваҳонӣ. Д., 2012; Забони тоҷикӣ (барои ихтисосҳои муносибатҳои байналмилалӣ ва ҳуқуқшиносӣ). Д.,2009; Забони тоҷикӣ (барои ихтисосҳои иқтисодӣ). Д.,2010; Забони тоҷикӣ (барои ихтисосҳои тарҷумонӣ, забонҳои хоричӣ ва рӯзноманигорӣ). Д., 2012, 2013, 2018; Забони тоҷикӣ (барои ихтисосҳои геологӣ). Д., 2015; Самтҳо ва масъалаҳои мубрами забоншиносӣ. Д., 2020; Этнолингвистикаи тоҷик: назария ва паҷуҳиши амалӣ. Д., 2021.

МАХАНОВ Розӣ Юлдошевич (тав. 1946, н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1982), дотсент (1988). Солҳои 1964–1968 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1968–1971 ассистенти кафедраи геометрия ва анализи математикаи донишкадаи номбурда, 1971–1972 хидмати артиши шуравӣ, 1972–1997 муаллими Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои

1994–1997 дар докторантура таҳсил кардааст. Оид ба ташаккули малакаҳои умумии алгоритмии хонандагон бо ёрии забони блоксхема дар таълими математика кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 40 таълифоти илмӣ методӣ мебошад.

Ас.: Ташаккулёбии маданияти алгоритмии хонандагон // Мактаби советӣ, 1980, № 3.

МАХСУМ Олимӣ (тав. 5.10.1956, д. Каздони н. Айнӣ, ваф. 24.10.1992, ш. Душанбе), шоир, журналист ва тарҷумон. Соли 1974 мактаби миёнаи №5 д. Дарғро ба итмом расонида, ба Техникуми энергетикаи Қурғонтеппа дохил шуда, онро соли 1978 бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1975-1977 дар сафи артиши шуравӣ хизмат кардааст. Соли 1979 ба

Институти адабиёти ба номи Горкий (Москва) дохил шуда, онро соли 1983 ба итмом расондааст. Баъдан фаъолияти эҷодии мавсуф дар нашриёти «Ирфон» ва радиои тоҷик идома ёфтааст. Сипас, дар осорхонаи миллии Бехзод ба сифати ходими калони илмӣ ифои вазифа намуда, солҳои 1985-

1990 садри махфили донишчӯёни факултети филологияи ДМТ ва ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд.

Нахустин шеърӣ ӯ бо номи «Модар» дар рӯзномаи ноҳиявии «Меҳнат»-и ноҳияи Айнӣ соли 1975 рӯйи чоп омадааст. Ҳамчунин, дар давраи донишчӯиаш дар шаҳри Қурғонтеппа шеърӯ таронаҳояш дар саҳифаҳои рӯзномаи «Ҳақиқати Қурғонтеппа», «Ҷавонони Тоҷикистон» ва «Маориф ва маданият» пайваста чоп мешуданд. Баъдтар ҷамоаҳои хомааш дар рӯзномаҳои «Тоҷикистони советӣ», «Комсомоли Тоҷикистон», «Ҳақиқати Ленинобод», «Ҳақиқати Узбекистон», «Бадахшони советӣ», «Коммунисти Исфара», «Коммунист», «Роҳи коммунизм», «Роҳи ленинӣ», «Паёми Душанбе» ва маҷаллаҳои «Машғал», «Занони Тоҷикистон», «Садои Шарқ», «Помир» бо мазмунҳои тоза ба тоза нашр мешуданд. Махсум Олимӣ солҳои 1985 то 1991 дар Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, маҷаллаи «Занони Тоҷикистон», Радиои Тоҷикистон ва рӯзномаи «Ҷавонони Тоҷикистон» ба ҳайси хабарнигор фаъолият кардааст. Махсуман, солҳои 1987-1989 хангоми дар рӯзномаи «Ҷавонони Тоҷикистон» ба ҳайси хабарнигори шӯбаи маориф ва фарҳанг кор карданаш ӯ бештар ба масъалаҳои мубрами соҳаи маориф, забон ва адабиёт рӯ оварда, як силсила мақолаҳои ҷолиб навиштааст.

Китоби нахустини шоир бо номи «Бӯи умед» соли 1985 дар нашриёти «Ирфон» ба нашр расидааст.

Махсум Олимӣ дар баробари фаъолияти шоирӣ рӯзноманигорӣ, инчунин, ба тарҷумаи осори халқҳои шуравӣ низ машғул шуда, шеърҳои шоирон Тохир Тохис (Озорбойҷон), Мусо Низом (Озорбойҷон), Арбен Кардашов, Райсат Саидова (Доғистон), Рашад (Озорбойҷон), Оразгул Оннаева (Туркменистон), Олег Хлебников (РСФСР), Анатолий Сафронов, Албертина Иванова, Виктор Авотиниш (Латвия), Лорина Бэлтияну (Молдавия), Морис Посхишвили ва Надежда Емельяноваро ба забони тоҷикӣ тарҷума намуда, дар матбуоти даврӣ ба нашр расонидааст. Бештари ашъори Махсум Олимӣ ба забони русӣ ва қисме аз шеърҳои ӯ ба забонҳои украинӣ, озарӣ, узбекӣ, чувашӣ, болқарӣ, лагзӣ ва ғайра тарҷума шудаанд. Арҷузӯрӣ ба омӯзгор, васфи муаллим ба ҳайси афрӯзандаи ҷароғи илму маърифат дар осораш нақши меҳварӣ дорад.

МАҲКАМОВ Мамадҷон (тав. 7.09.1951, д. Понғози н. Ашт). Номзади илмҳои педагогӣ (1993), дотсент (2001). Соли 1974 факултети механикаю математикаи Университети давлатии Тоҷикистон (ҳоло ДМТ) ба номи В.И. Ленинро хатм карда, дар вазифаҳои лаборанти калон (1974-1975), ходими хурди илмии лабораторияи проблемавии таълими програмавии донишгоҳ (1975-1980) кор мекунад. Солҳои 1986-1989 аспиранти ДДОТ ба номи

С. Айнӣ.

Ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи методикаи таълими математика (1980-1997, 2002, 2006-2007, 2013), мудирӣ кафедраи методикаи таълими математика (1997-2000), сардори шуъбаи таълим (1997-2000, 2002-2006)-и ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва солҳои 2000-2002 дар маркази идораи лоҳияи кредити назди ВМ-и ҚТ, аз 1-уми августи соли 2007 ҳамчун сардори идораи хадамоти методии муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ ва 16.06.2008 то 1 феввали соли 2011 муовини директори Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди ВМ-и ҚТ кор кардааст. Аз соли 2011 мутахассиси пешбари раёсати мактабҳои олии ва баъдидипломии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз соли 2011 то 2013 дар Маркази миллии тестии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сифати сармутахассис, аз соли 2013 то 2013 дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, аз 2013 то 2015 Сардори раёсати таълими ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, аз 2014 то 2015 мушовири ректори ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ва аз 2015 то ҳол ҳамчун дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

Дар давраи донишҷӯӣ солҳои 1973-1974 дар мактаб-интернати ҷумҳуриявии равияи физикию математикии №2 ба сифати омӯзгори математика фаъолият намудааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Ташаккулдиҳии методҳои ҷамъбастанӣ дар ҳалли муодила ва нобаробариҳо дар курси алгебраи мактабҳои асосӣ» дифоъ менамояд.

Маҳкамов М. ба тадқиқи тақмили проблемаҳои методикаи таълими математика, махсусан, ба ҷустуҷӯи тарзҳои гуногуни масъалаҳо машғул шуда, то имрӯз муаллифи зиёда аз 370 номгӯи корҳои илмию методӣ, аз ҷумла 165 дастури таълимию методӣ (бо нашрҳои такрорӣ) ва 205 мақолаву фишурдаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Теъдоди 37 китобу дастури таълимию методии М. Маҳкамов бо тағмаи нашриёти «Маориф» нашр шудааст. Маҳкамов М. барои ёрӣ ба омӯзгорон ва муҳаққиқони соҳаи методикаи таълими математика 63-то мақолаашро дар маҷалаҳои ҷумҳуриявии «Маърифати омӯзгор», «Маорифи Тоҷикистон», «Масъалаҳои методикаи таълим», «Илм ва ҳаёт» ба нашр расонидааст.

Иштирокчиӣ конференсияи байналмилалӣ дар ш. Боку (ноябри соли 1986) оид ба татбиқи мошинҳои электрони ҳисоббарор дар имтиҳони қабули муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ буда, дар семинари байналмилалӣ дар ш. Фарои Португалия (ноябри соли 2013) бо маърузаи илмӣ баромад кардааст. Ҳамзамон, аз соли 2012 то ҳол ҳамчун мутахассиси идораи хадамоти методии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди ВМ-и ҚТ ба сифати ҳамкор фаъолият дорад.

Инчунин, дар тақмил, таҳия, ташхису татбиқи нақшаҳои таълимии дараҷаҳои маълумоти бакалавр, мутахассис ва магистри донишгоҳҳо ва коллеҷҳо, стандартҳои давлатии таълимии таҳсилот дар муассисаҳои таълимӣ, гузаштан ба таълими бисёрзинагӣ ва амалӣ гардонидани он дар

муассисаҳои таҳсилоти олий ва миёнаи касбӣ саҳми арзанда гузоштааст. Бо ордени Шараф дараҷаи II (с. 2004), нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (с. 1999), ифтихорномаи фахрии КМ ВЛКСМ (с. 1983) ва бо бисёр грамотаҳо кадр карда шудааст. Аз соли 2019 узви Шурои машварати маҷаллаи «Маърифати омӯзгор» ва аз соли 2021 аъзои ҳайати таҳрири маҷаллаи «Масъалаҳои методикаи таълим» аст.

Ас.: Супоришҳо барои санҷиши дониши математикӣ (ҳаммуаллиф), Д., 1991; Роҳнамои математикаи мактабӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1995, 2004; Ҳалли масъалаҳои математикӣ барои дохилшавандагони мактабҳои олий (ҳаммуаллиф). Д., 1996; Методҳои ҳалли муодилаҳои тригонометрӣ. Д., 1999, 2017, 2019; Тарзҳои гуногуни ҳалли муодилаҳои дараҷаи 3 ва 4. Д., 2002, 2015; Методҳои ҳалли муодилаҳои ратсионалӣ. Д., 2002, 2016, 2017; Методҳои ҳалли муодилаҳои ирратсионалӣ. Д., 2012, 2017, 2018; Математика (ҳаммуаллиф). Д., 2003; Ҳалли масъалаҳо бо ёрии тартибдиҳии муодилаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2004; Методҳои ҳалли масъалаҳои матнӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Тарзҳои гуногуни табдилоти ифодаҳои тригонометрӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2005; Ҳалли масъалаҳо аз математика (аз имтиҳони хатми синфҳои 9 ва 11-уми солҳои 2002- 2007), (ҳаммуаллиф). Д., 2008; Роҳнамои математика (ҳаммуаллиф). Д., 2009, 2011, 2012, 2014, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; Масъалаҳои олимпиадаи математикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010, 2016, 2017; Ҳалли масъалаҳои математикаи синфи 6 (ҳаммуаллиф). Д., 2010, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018; Математика. Ҳалли масъалаҳои синфи 5 (ҳаммуаллиф). Д., 2016, 2017, 2019; Роҳнамои нақшаҳои таълим (ҳаммуаллиф). Д., 2011; Асосҳои математикаи мактабӣ. Намунаи ҳалли масъалаҳо ва сурпоришҳои тестӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2013; Математика. Супоришҳои тестӣ барои синфи 4 (ҳаммуаллиф). Д., 2013, 2014, 2016, 2018; Математика. Супоришҳои тестӣ барои синфи 5 (ҳаммуаллиф). Д., 2014, 2015, 2019; Математика. Супоришҳои тестӣ барои синфи 6 (ҳаммуаллиф). Д., 2014, 2016, 2018; Математика. Тестҳо барои дохилшавандагон. Д., 2015; 25 тарзи ҳалли муодилаҳои квадратӣ. Д., 2015, 2017; Практикуми математикаи мактабӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Математика (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Алгебра. Саволу масъалаҳои тестӣ барои синфи 7 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Масъалаҳои ғайристандартӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Маҳфили математикони чавон (ҳаммуаллиф). Д., 2018; Методҳои ҳалли муодилаҳои дараҷаи олий. Д., 2018; Таърихи математика: ҳустуҷӯи тарзҳои ҳалли муодилаҳои дараҷаи олий (ҳаммуаллиф). Д., 2018; Асрори ададҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Математика. Ҳалли масъалаҳои тести ИМД. Қисми якум (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Методикаи ҳалли масъалаҳои матнӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Нишондодҳои методӣ оид ба иҷрои корҳои озмоишӣ аз практикуми ҳалли масъалаҳои математикӣ ва методикаи математика (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Масъалаҳои олимпиадаи математикӣ. Синфҳои 5-7 (ҳаммуаллиф). Д., 2019, 2021; Роҳнамои геометрия: формула ва нақшаҳо. Д., 2020; Математика: тайёри ба олимпиада (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Алгебра. Масъалаҳои мушқил. Синфи 11 (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Тарзҳои гуногуни ҳисобкуниҳои шифохӣ. Д., 2020; Алгебра: Ҳалли масъалаҳо. Синфи 7 (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Методҳои ҳалли системаи муодилаҳо. Д., 2020; Тарзҳои гуногуни табдилоти ифодаҳои алгебравӣ. Д., 2020; Геометрия. Ҳалли масъалаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Ҳабдаҳ муодилае, ки оламро тағйир додааст (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Методҳои ҳалли масъалаҳои математикӣ. Комплекси таълимию методӣ. Д., 2019, 2020, 2021; Математика. Ҳалли мисолу масъалаҳо. Синфи 6. (ҳаммуаллиф). Д., 2021; Математика. Масъалаҳои тестӣ ва зиракӣ. Синфи 4. Д., 2021; Математика. Тайёри ба дохилшавӣ. Д., 2021; Тригонометрия. Тарзҳои гуногуни табдилоти ифодаҳои тригонометрӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2021; Алгебра: Ҳалли муодила ва нобаробариҳо. Синфи 11. Д., 2021; Назария ва

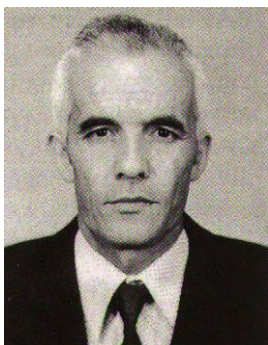
амалияи ҳисобкуниҳои шифохӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2021; 36 тарзи ҳалли муодилаҳои квадратӣ. Д., 2021; Методҳои ҳалли масъалаҳо бо татбиқи аз решаи квадратӣ баровардани ифода. Д., 2021.

МАҲМАДАМИНОВ Маҳмадалӣ Назирович (тав. 10. 04. 1962, н. Муминобод), муаллими фанни химия. Солҳои 1979–1981 коргари фабрикаи паррандапарварии н. Муминобод буд. Солҳои 1982–1983 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1983–1988 дар факултети биология-химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1988–1997 муаллими фанни химия ва биологияи мактабҳои № 12 ва № 3 н. Муминобод буд.

Солҳои 1997-2005 чонишини декан оид ба корҳои тарбияви ва асистенти кафедраи «Методикаи таълими химия»-и факултети химияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2005-2014 методисти шуъбаи ғойбонаи ва муаллими калони кафедраи «Методикаи таълими химия»-и факултети химияи ДДОТ С. Айнӣ, 2014 чонишини декан оид ба таълим ва аз моҳи май то ноябри соли 2014 иҷрокунандаи вазифаи декани факултети химияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2014-2015 чонишини декан оид ба таълим, 2015 -2017 декани факултети химияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ, аз 2017 то имрӯз сардори маркази таҷрибаомӯзи ва рушди касбияти ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ.

Ас.: Усули ҳалли масъалаҳои химиявӣ бо роҳҳои математикӣ // Маърифат, №4. Д., 2002; Ҳалли масъалаҳои химиявӣ бо роҳи математикӣ – омили пешрафти донишазҳудкунӣ // Маводҳои конференсияи илмӣ-амалии «Проблемаҳои таълими тафриқа». Д., 2009; Таълими тафриқа (ҳаммуаллиф) // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, №8, 2006 с.16-18; Методикаи ҳалли масъалаҳои химиявӣ бо роҳи математикӣ (ҳаммуаллиф) // Маърифат, №6. Д., 2009 саҳ. 23-25; Ҳалли масъалаҳои химиявӣ бо роҳи математикӣ омили пешрафти донишазҳудкунӣ. ДДОТ ба номи С. Айнӣ, конференсияи Чумхуриявӣ бахшида ба 70-солагии академики АИП Зубайдов У.У. саҳ. 179; Омӯзиши мавзӯи «Маҳлулҳо» дар курси химияи мактабӣ // Маводи конференсияи илмӣ амалии «Проблемаҳои талими тафриқавӣ». Д., 2009. саҳ125-126; Ҳалли масъалаҳои экологӣ дар дарсҳои химияи мактаби//Маводи конференсия илмӣ-амалӣ «Вазъи кунунӣ, проблема, дурнамои ҳифз ва истифодаи оқилонаи сарватҳои табиӣ Тоҷикистон». Д., 2008 саҳ. 142-143.

МАҲМАДЗИЁЕВ Абдулло Маҳмадзиёевич (тав. 15. 06. 1939, д. Сангевни н. Дарвоз), биологи маъруфи тоҷик, номзади илмҳои биология (1972), дотсент (1980). Солҳои 1958–1963 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо дипломи аъло аз рӯи ихтисоси муаллими химия ва биология хатм намудааст. Солҳои 1963–1964 муаллими

мактаби миёнаи №1-и шаҳраки Қалъаихумб буд. Солҳои 1964–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Соли 1968 унвонҷӯи кафедраи энтомологияи Донишгоҳи Ленинград, солҳои 1969–1971 аспиранти кафедраи энтомологияи Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М. В. Ломоносов буд. Аз соли 1965 то ба имрӯз ҳамчун лаборанти калон, ассистент, муаллими калон, дотсент ва мудири кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Ҳамчунин, солҳои тӯлонӣ вазифаи муовини декани факултети биология-химия оид ба илм ва тарбия, раиси Иттифокҳои касаба ва котиби ташкилоти ҳизбии факултети биология-химия, инчунин, аъзои Раёсати ҳизби коммунисти н. Октябри ш. Душанберо ба уҳда дошт. Солҳои 1980–1994 декани факултети биология-химия, 1994–2006 мудири кафедраи зоологияи донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аини ҳол дотсенти кафедраи зоологияи донишгоҳи омӯзгорӣ мебошад. Муаллифи 70 асари илмию тадқиқотӣ, илмию методӣ ва китобҳои дарсӣ, аз ҷумла «Зоология барои синфи 7» (2001), «Зоология барои синфи 7» (2008), «Биологияи умумӣ барои синфи 10» (ҳаммуаллиф, 2006), «Биологияи умумӣ барои синфи 11» (ҳаммуаллиф, 2006) мебошад. Бо нишонҳои «Аълочии мактабҳои олии ИҶШС» (1978), «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2000), ифтихорномаҳои Вазорати мактабҳои олии ва миёнаи махсуси ИҶШС ва «Ордени шараф» дараҷаи 1 (2004) сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Зоологияи бесутунмӯҳраҳо, қисми 1. Д., 1999; Зоологияи бесутунмӯҳраҳо, қисми 2. Д., 2002; Барномаи корӣ барои таҷрибаи саҳроӣ аз зоологияи бесутунмӯҳраҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1993; Зоологияи бесутунмӯҳраҳо барои мактабҳои олии. Д., 2010.

МАҲМАДМУРОДОВ Абдусалим (тав. 1. 07. 1946, д. Панҷрӯди н. Панҷакент), кимиёшинос, номзоди илмҳои химия (1976), дотсент (1988). Солҳои 1964–1969 дар факултети химияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1969–1972 ходими хурди илмии Институти химияи АИ ҶТ, 1972–1975 аспиранти Донишкадаи технологияи Беларусия (ш. Минск), 1976–1988 ходими илмӣ ва ходими калони илмии Институти химияи АИ ҶТ буд. Ҳамзамон солҳои 1982–1985 ҳамчун раиси Шурои олимони ҷавони институти номбурда кор кардааст. Соли 1986 курси такмили ихтисосро дар Институти кинетика ва катализи шӯъбаи сибирӣ АИ ИҶШС (ш. Новосибирск) гузаштааст. Солҳои 1987–1998 ҳамчун дотсент, 1998–2001 мудири кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Солҳои 1988–2010 ҳамчун сардори секори илмӣ-тадқиқотӣ ва аз 2001 ҳамчун муаллими ҳамкори кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дошт. Ҳамзамон котиби масъули маҷаллаи илмӣ «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» буд. Аз соли 2001 то ба имрӯз ҳамчун муовини сардори шӯъбаи таълим ва мудири шӯъбаи таҷрибаомӯзии Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон кор карда, аини ҳол

сармутахассиси шуъбаи таъмини стандартҳои давлатии таҳсилоти донишкадаи мазкур мебошад. Оид ба тадқиқоти термодинамикии себромидҳои унсурҳои нодирӣ заминӣ кори илмӣ бурдааст. Тадқиқотҳои ӯ имконият доданд, ки чиҳати истифодабарии энергияи офтоб як қатор усулҳои навин қор қарда шаванд. Қисме аз ин кашфиётҳо ҳамчун ихтирооти нодир бо шаходатномаи муаллифӣ сарфароз қарда шуда, ба дасти чоп расиданд. Ӯ муаллифи 3 дастури таълимӣ, 3 ихтирооти илмӣ ва зиёда аз 100 мақолаву воситаҳои таълимӣю методӣ мебошад. Аксари мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои бонуфузи илмӣ, аз қабили «Химияи физикавӣ», «Технологияи химиявӣ», «Кинетика ва катализ» нашр шуда, дар микрособиқ иттиҳоди шуравӣ ва берун аз ҳудуди он дастраси мутахассисони соҳаи химия гардидаанд. Барои хизматҳои дар соҳаи илм ва таълим бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1993) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қадрдонӣ қарда шудааст.

Ас.: Халли масъалаҳо аз химияи маҳлуло. Д., 1991; Мувозинати фазагӣ ва химияи барқӣ. Д., 1992; Маҷмуи масъалаҳо аз химияи физикӣ. Д., 1993; Муайянкунии ҳосили зарби ҳалшавандагии фториди иттрий // Доклади АН РТ, 1972, №9; Давление насыщенного пара при бромидов иттрия и гольмия // Химия и химическая технология, Минск, 1975, №9; Давление насыщенного пара при бромидов лантана, серия, празеодимии и неодима // Журн. Физическая химия. М., 1975, №7, 9; Давление насыщенного пара при бромидов иттрия и гольмия // Журн. Физическая химия, М., 1975, №8; Давление насыщенного пара редкоземельных элементов и иттрий // Журн. Физическая химия. М., 1975, № 10; Тензометрическое исследование диокситетрагидрохлоридата и калий // Доклади АН РТ, 1979, №10.

МАҲМАДСОЛЕҲИ Маҳмадсодиқ (тав. 01. 09. 1990, д. Коҳдараи н. Рашт) омӯзгори забони англисӣ, забоншинос, доктор PhD, аз рӯи ихтисоси забоншиносӣ, хатмқардаи факултаи таърих ва филологияи (филиали ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ) ҳозира Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар н. Рашт (2012). Соли 2014 пас аз хатми зинаи магистратура ба ҳайси ассистент ва аз соли 2015 иҷроқунандаи вазифаи муовини декан оид ба қорҳои таълимӣ дар факултети таърих ва филологияи Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар н. Рашт фаъолият намудааст. Аз соли 2016 то соли 2019 дар кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавии факултаи забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ба сифати ассистент фаъолият қарда, аз соли 2019 ба сифати муаллими калонқор меқунад. Рисоларо дар мавзуи «Таҳлили муқоисавии воситаҳои алоқаи наҳвӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» дифоъ намудааст.

МАҲМУДЗОДА Обидҷон Бекназар (тав. 26. 05. 1988, н. Мир Саид Алӣ Ҳамадонӣ), адабиётшинос, номзади илмҳои филологӣ (2017). Хатмқардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2011), солҳои 2011-2014 аспиранти

кафедраи назария ва таърихи адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2011-2020 ассистент ва омӯзгори калони ҳамин кафедра, аз соли 2014 то ҳол сармутахассиси раёсати илм ва инноватсияи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамзамон ба ҳайси ҳамкор дар кафедраи назария ва таърихи адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият менамояд. Соли 2017 дар мавзуи «Рӯзгор ва осори Имлои Бухорой» дар Шурои диссертатсионии назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон рисолаи номзадӣ ҳимоя намудааст. Бо Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Тоҷикистон (2016), Ифтихорномаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (2018), нишони Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2015), Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2016), Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон (2018) ва соли 2019 бо Ҷоизаи ба номи Исмоили Сомонӣ барои олимони ҷавон дар соҳаи илмҳои гуманитарӣ кадр шудааст.

Ос: Ҷоя ва образҳои марказии достони «Комде ва Мудан»-и Мирзо Бедил. Д., 2012; Рӯзгор ва осори Имлои Бухорой. Д., 2017; Жизнь и творчество Имло Бухорой. Д., 2018.

МАҲМУДЗОДА Суханвари Анвар (тав. 12. 11. 1990 д. Дар-Дари н. Айнӣ), муаррих, номзоди илмҳои таърих, хатмкардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2013), солҳои 2014-2017 аспиранти Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2018-2019 омӯзгори гимназияи №2 барои хонандагони болаёқати шаҳри Душанбе ва аз соли 2019 инҷониб ассистенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Рисолаи номзадиро дар мавзуи «Таджикистан в период перестройки (1985-1991) дифоъ намудааст.

Ас.: Маҷмуаи презентатсияҳо» (таърихи умумӣ). -Д., 2014; Муаммоҳо ва кашфиёти таърих. -Д., 2015; Таърихи мухтасари халқи тоҷик. -Д., 2017; Оқил шудан меҳохед? (дастури таълимӣ методӣ). -Д., 2018.

МАҲМУДОВ Давлатшоҳ Хайруллоевич (тав. 7. 09. 1983, д. Дехмалики н. Варзоб), муаллими фанни таърих. Солҳои 2001-2006 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 2007-2010 аспиранти кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи номбурда таҳсил намудааст. Аз соли 2011 ассистенти кафедраи таърихи халқи тоҷик аст. Муаллифи зиёда аз 15 мақолаи илмию методӣ мебошад. Оид ба саҳми Нусратулло Махсум дар дигаргунсозии иҷтимоӣ – иқтисодии Тоҷикистон дар солҳои 20-30-юм кори илмӣ-тадқиқотӣ мебарад.

Ас.: Ба сари қудрат омадани ҳизби фашистӣ дар Германия / Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2005; Бобочон Ғафуров дар шинохти олимони бурунмарзӣ / Б. Ғафуров ва рушди таърихнигории миллий. Д., 2009; Нақши Абдурахим Ҳочибоев дар ташкили ҶШС Тоҷикистон / Зинаи халқунанда дар эҳёи давлатдорӣ тоҷик. Д., 2011. Нусратулло Махсум. Д., 2018; Таърихи хунармандӣ ва

рушди он дар солҳои истиклолият // Маҷмуи мақолаҳо. конф. бахшида ба рушди сайёҳӣ, ҳунарҳои мардумӣ ва мақоми байналмилалӣ гирифтани чакан. Д., 2019. –С. 6-10. (бо ҳаммуаллифӣ).

МАҲМУДОВ Мансур (тав. 1. 01. 1940, д. Сунбулаи н. Ҳисор, ваф. 10. 05. 2020, ш. Душанбе), забоншинос, номзади илми филология (1971), дотсент (1990), узви пайвастаи Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоии Федератсияи Россия (2009). Солҳои 1955–1960 дар шуъбаи филологияи тоҷики факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1960–1989 лаборанти калон ва ходими калони илмии шуъбаи лаҳҷашиносии Институти забон ва адабиёти тоҷики ба номи Рӯдакии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1989–2000 дотсент, 2000–2007 мудири кафедраи байнифакултетии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2007–2009 раиси бахши Хадамоти давлатии назорати сифати таълими донишгоҳи мазкур буд. Солҳои 2012-2013 мудири кафедраи забони тоҷикӣ, аз соли 2013 то охири ҳаёт (2020) ба ҳайси сарҳодими илмии шуъбаи забони Институти забон ва адабиёти ба номи А. Рӯдакии АМИТ фаъолият карда, бо кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ҳамкорӣ дошт.

Оид ба шеваҳои гуногуни забони тоҷикӣ кори илмӣ бурдааст. Аз рӯи ин масъала дар экспидитсияҳои диалектологияи маҳалҳои тоҷикнишини ҷумҳуриҳои Қазоқистон, Қирғизистон, Узбекистон ва Тоҷикистон иштирок карда, маводи фаровони луғавӣ, фонетикӣ, грамматикӣ, этнографӣ, фолклорӣ ва топонимӣ гирд овардааст. Дар муддати фаъолияти 50-солааш зиёда аз 100 асару мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, воситаҳои таълимӣ, фарҳангҳои диалектологӣ ва очеркҳои илмию бадеӣ таълиф намудааст. Дар симпозиум ва конференсияҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Дар қатори корҳои илмию тадқиқотӣ ва фаъолияти омӯзгорӣ солҳои зиёд аъзои Комиссияи татбиқи қонуни забони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва узви бахши забоншиносии Шурои илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ буд. Ӯ ҳамчун узви анҷумани тоҷикони ҷаҳон, ҳаммеҳанон ва ҳамзабонони бурунмарзӣ қатори назаррасро ба сомон расонидааст. Солҳои 1981-1982, 1985-1987 дар Афғонистон, 1993 дар Амроти мутаҳҳидаи араб, 1994 дар Ҷумҳурии Исломии Эрон, 1995 дар Ҷумҳурии Мисри араб, Давлати Исроил ва Фалистин, ҳамчунин Ҷумҳуриҳои Латвия, Россия, Белоруссия, Украина, Молдава, Гурҷистон, Арманистон, Озаристон дар сафарҳои хидматӣ будааст.

Барои хизматҳои бо унвони фахрии «Қорманди шоистаи Тоҷикистон» (2002), «Ҷоизаи Мавлавӣ»-и Бунёди байналмилалӣ забони тоҷикии форсӣ (1999), нишони сарисангии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2000) ва якчанд медалҳои ифтихорномаҳо қадр шудааст.

Ас.: Лаҳҷаҳои тоҷикони райони Китоб. Д., 1978; Дастурамали ҷамъоварию луғати шеваҳои забони тоҷикӣ. Д., 1982; Луғати шеваи ҷанубӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1971; Луғати мухтасари лаҳҷаҳои Бухоро (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Луғати шеваҳои забони тоҷикӣ (ҳаммуаллиф), Ҷ. 1. Д., 1997; Ғаввоси баҳри илм. Д., 2000; Дӯстони меҳрубон (ҳаммуаллиф). Д., 2009; Феҳристи адабиёти шевашиносӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

МАҲМУДОВ Толибҷон (тав. соли 1934, н. Куйбишеви ҶШС Узбекистон), физики тоҷик, номзоди илмҳои физика-математика (1968), дотсент (1975). Соли 1958 факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1958–1961 ассистенти кафедраи физикаи назариявии донишгоҳи номбурда, 1961–1964 аспиранти АИ ҶШС Тоҷикистон, 1964–1969 муаллими калони кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, 1969–1977 мудири кафедраи физикаи назариявии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1977–1984 дотсенти кафедраи мазкур буд. Дар давоми фаъолияти омӯзгориаш дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми калон гузоштааст. Соли 1984 ба кафедраи методикаи таълими физика ва математикаи Донишқадаи омӯзгории ш. Қўқанд ба кор гузаштааст. Муаллифи зиёда аз 10 мақолаҳои илмӣ аст, ки дар маҷаллаҳои илмии ҷумҳуриявӣ нашр шудаанд. Дар конференсияҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст.

МАҲМУДОВ Шокир Комилович (тав. 3. 11. 1976, н. Деҳнави ҶШС Узбекистон), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (2009). Солҳои 1993–1998 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷўраев таҳсил кардааст. Солҳои 1998–2009 ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи равоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Аз соли 2009 то ба имрӯз мудири кафедраи равоншиносии донишгоҳи мазкур мебошад. Муаллифи 12 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Инкишофи ҳисси ватандӯстӣ дар мактаббачагонӣ калонсол // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 1. Д., 2002; Нақши ирода дар муносибатҳои ҳуқуқи гражданин // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 1. Д., 2003; Самтҳои асосии омода намудани омӯзгорони оянда дар тарбияи ҳуқуқии мактаббачагон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, №3. Д., 2009; Тарбияи ҳуқуқии кӯдакон дар ислом // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, № 2. Д., 2009.

МАҶИДОВ Диловар Ҳафизович (тав. 10. 02. 1981, д. Яккаҷуғузи н. Варзоб), муаллими фанни фалсафа. Солҳои 1998–2004 дар факултети математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷўраев таҳсил намудааст. Аз соли 2004 то ба имрӯз ассистенти кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Дар мавзӯи «Натурфалсафаи Абурайҳон Берунӣ» тадқиқоти илмӣ бурда истодааст.

МАЧИДОВ Ҳомид (тав. 15. 07. 1946, д. Истони н. Ҳисор), физики тоҷик, доктори илмҳои техникӣ (1990), профессор (1991), узви вобастаи Академияи муҳандисии Ҷумҳурии Тоҷикистон (1998). Солҳои 1962–1967 дар шуъбаи физика ва асосҳои истеҳсолоти факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1967–1970 аспиранти Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон, 1970–1972 ассистент, 1972–1974 муаллими

калон, 1974–1991 дотсент, 1991–1994 профессори кафедраи физикаи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Солҳои 1987–1994 вазифаи мудирӣ кафедраи физикаи умумии донишгоҳи номбурдаро ба уҳда дошт. Айни ҳол дар шуъбаи таълими Донишгоҳи тичорати Тоҷикистон қору фаъолият дорад. Бо ташаббуси ӯ дар назди факултети физикаи донишгоҳи омӯзгорӣ лабораторияи илмию тадқиқотии «Физикаи гармо» ташкил карда шудааст. Солҳои 1976–1994 ходими калони илмӣ ва сипас роҳбари илмӣ қорҳои илмию тадқиқотии хоҷагӣ-шартномавӣ бо муассисаҳои илмӣ шаҳрҳои Москва, Ленинград ва Душанбе буд. Оид ба асосҳои физикаи гармо ва хосиятҳои гармофизикии баъзе системаҳо ва ҳисмҳои физикӣ қори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 200 номгӯи қорҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимию методӣ мебошад, ки дар нашрияҳои илмӣ Федератсияи Россия ва Тоҷикистон нашр шудаанд. Хизматҳояш бо унвони фахрии «Ходими хизматнишондодаи илм ва техникаи Тоҷикистон», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1986) ва раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ кадр карда шудааст.

Ас.: Асосҳои физикаи молекулавӣ ва термодинамика (ҳаммуаллиф). Д., 1986; Газҳои реалӣ, моеъҳо ва ҳисмҳои саҳт (ҳаммуаллиф). Д., 1987; Асосҳои физикаи гармо (ҳаммуаллиф). Д., 1992; Асосҳои физикаи квантӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2002; Механика. Физикаи молекула ва термодинамика. Д., 2006; Концепсияҳои табиатшиносии муосир (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Электродинамика, оптика ва физикаи квантӣ. Д., 2008; Физика (синфи 10, ҳаммуаллиф). Д., 2008; Физика (ҳаммуаллиф). Д., 2009; Қорҳои мустақилона аз физикаи молекула ва термодинамика (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

МАЧИДОВА Бибихафиза (тав. 10. 03. 1949, шаҳраки Шайдони н. Ашт), педагоги тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (2005), профессор (2010). Солҳои 1966–1970 дар шуъбаи педагогика ва методикаи таълими ибтидоии факултети таъриху филологияи Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров таҳсил кардааст. Солҳои 1970–1973 аспиранти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1973–1996 ассистент,

муаллими калон ва дотсенти кафедраи тарбияи томактабии донишгоҳи

омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1996-2012-вазифаи мудири кафедраи тарбияи томактабии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2016-2017-ичроқунандаи вазифаи мудири кафедраи назария ва методикаи таҳсилоти томактабӣ ва аз соли 2017 профессори кафедраи педагогикаи махсус ва таҳсилоти фароғир аст.

Муаллифи як монография, 4 китоби дарсӣ, зиёда 20 дастури таълимию методӣ, 10 барномаи таълимӣ, зиёда аз 450 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва оммавӣ мебошад. Оид ба назария ва таърихи педагогика, таъсири муассисаҳои томактабӣ ба тарбияи меҳнатии кӯдакон дар оила, нақши одату анъанаҳои миллӣ дар ташаккули сифатҳои ахлоқии бачаҳо дар оила ва дигар масъалаҳои муҳими соҳаи педагогика корҳои илмӣ бурдааст. Дар конференсия ва семинарҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ (Душанбе, Москва, Тошкент) бо гузоришу маърузаҳо баромад намудааст. Хизматҳояш бо нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001), «Аълочии фарҳанги Тоҷикистон» (2010) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон, Ордени «Шараф» дараҷаи 2 (2013) кадр карда шудааст.

Ас.: Каломи бадеӣ дар кӯдакистон. Д., 2000; Традиции и обычаи таджикского народа в формировании нравственных качеств личности. Д., 2004; Кӯдакон ва олами парандаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2004; Шиносии кӯдакон бо табиат (ҳаммуаллиф). Д., 1993; Ватанам – ифтихорам. Д., 2004; Хуқуқи кӯдак. Д., 2008; Нишондодҳои методӣ оид ба дарсҳои назариявӣ, амалӣ ва таҷрибавӣ аз фанни педагогикаи томактабӣ. Д., 2008; Бозихҳои серҳаракат барои хурдсолон (ҳаммуаллиф). Д., 2010. Асосҳои таҳсилоти инклюзивӣ. Д., 2013; Фаъолияти кӯдакони синни томактабӣ. Д., 2017; Донишномаи таҳсилоти фароғир. (бо ҳаммуаллифон). Д., 2017; Ба нақшагирии раванди педагогӣ. Д., 2018; Асосҳои логопедия (бо ҳаммуаллифон). Д., 2018; МТМ аз фанни «Педагогикаи томактабӣ». Д., 2018; Таҳсилоти фароғир дар низомии таҳсилоти олии касбии омӯзгорӣ. Д., 2018; Нақши волидон дар тарбияи фарзанд. Д., 2019; Таъсири одату анъанаҳои миллӣ дар тарбия ва ташаккули сифатҳои ахлоқии кӯдакон дар оила. Д., 2019; Мақсад, вазифа ва мазмуни кор оид ба тарбияи ҳештаншиносӣ ва ватандӯстӣ. Д., 2019; Назорат ба инкишофи ҷисмонӣ ва асабу психикии кӯдакон ва мазмуни он. Д., 2019; Стандарти раннего развития и обучения ребенка и международный опыт, Ташкент, 2019; Мушкилоти муошират дар кӯдакони ношунаво. Д., 2020; Роҳҳои омода намудани кӯдакон ба мактаб ва мушкилоти давраи гузариш. Д., 2020; Модар ва кӯдак (бо ҳаммуаллифон). Д., 2021.

МАҶЛИСОВ Одил (тав. 1910, д. Орварди Дарвози Афғонистон, ваф. 7. 11. 1990, ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1968), профессор (1970), Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон (1971). Солҳои 1928–1930 дар мактаби ҷавонони камбағал таҳсил кардааст. Соли 1930 дар КМ ҷамъияти Ҳилоли Аҳмар кору фаъолият дошт. Соли 1931 дар муборизаи зидди босмачиён иштирок кардааст. Соли 1932 хизмат дар сафҳои артиши шуравӣ, 1933 мудири шуъбаи ташкилии Комитети иҷроияи н. Орҷоникидзеобод, 1940 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм карда, ҳамчун муаллими таърих ба Омӯзишгоҳи

педагогии Уротеппа фиристода шуд. Солҳои 1942–1945 муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1945–1947 сардори шуъбаи кадрҳои Комиссариати маорифи халқ, Солҳои 1947–1952 дар Институти тадқиқотию илмӣ мактабҳо фаъолият намудааст. Солҳои 1952–1959 декани факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод, 1959–1967 дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС, 1967–1977 мудири кафедраи таърихи ИҶШС, 1977–1990 профессори кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи 6 асар ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Таълифотҳояш масъалаҳои муносибатҳои аграрӣ дар Бухорои Шарқӣ дар асрҳои XIX – аввали асри XX, барпо шудани ҳокимияти шуравӣ дар Қаротегинро фаро гирифтаанд. Бо медал ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофонида шудааст.

Ас.: Материали кишваршиносӣ оид ба таърихи Тоҷикистон, Сталинобод, 1957; Қаротегин дар арафаи барпо намудани Ҳокимияти Советӣ, Сталинобод, 1959; Муносибатҳои аграрӣ дар Бухорои Шарқӣ дар асрҳои XIX – аввали XX. Д., 1967.

МАШРАБОВА Дилбар Батуевна (тав. 9. 01. 1973, н. Ҳисор), муаллими равоншиносӣ. Солҳои 1990–1995 дар факултети таълими забони русӣ дар мактабҳои таълими ҳамагонии тоҷикии Донишкадаи забонҳои ш. Душанбе таҳсил кардааст. Аз соли 1995 ҳамчун ассистент, муаллими калони кафедраи равоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Дар масъалаҳои таҳсилоти инклюзивӣ корҳои илмӣ мебарад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Тарбияи диққатнокӣ дар хонандагони синни хурди мактабӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 3, 2001; Асосҳои педагогӣ-психологӣ ташкил ва нигоҳдории оила // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 5, 2004.

МАЪРУПОВ Носирҷон Котибович (зодаи д. Варзики н. Чустӣ ҶШС Узбекистон), физик, номзади илмҳои физика-математика (1971). Солҳои 1959–1964 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1964–1966 хидмати артиши шуравӣ, 1966–1969 аспирант, 1970–1979 ассистент ва муаллими калони кафедраи физикаи умумии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Оид ба масъалаҳои физикӣ дар асарҳои Ибни Сино ва Берунӣ корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст. Соли 1974 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлати ш. Москва буд. Бо раҳматномаҳои донишкадаи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

МАЪСУМӢ Носирҷон Асадович (тав. 2. 05. 1915, д. Қаратоғи н. Ҳисор, ваф. 16. 08. 1974, ш. Душанбе), олими маъруф ва шоири тоҷик, Ходими Хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон (1960), узви вобастаи АИ ҶШС Тоҷикистон (1966). Соли 1940 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1940–1948 муаллим, 1949–1953 мудири кафедраи забони тоҷикӣ, 1954–1956 мудири кафедраи адабиёти тоҷик, 1956–1959 муовини ректори

донишкадаи омӯзгорӣ оид ба корҳои илмӣ буд. Якҷанд сол мудири кафедраи забон ва адабиёти Мактаби ҳизбии назди КМ ҲК Тоҷикистон буд ва дар он мактаб дарс ҳам меод. Аз соли 1959 директори Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ва аз соли 1971 академик-котиби Шуъбаи илмҳои ҷамъиятии АИ ҶШС Тоҷикистон буд. Фаъолияти адабии Маъсумӣ аз соли 1935 ҳамчун шоир сар шудааст. Ба ҷуз як қатор шеърҳои лирикӣ ва граждании достони «Мамлакат»-ро (1936) ҷоп кунанд. Достон ба духтари пахтачин, пионерка Мамлакат Наҳангова, ки бо ордени Ленин сарфароз гардида буд, бахшида шудааст. Солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941–1945) ашъори Маъсумӣ оҳанги баланди ватандӯстона гирифт. «Достони мулки саодат» (1944), ки асари эпикӣ тамсилӣ, халқ ва Артиши Шуравиро ба мудофияи Ватан ва торумор намудани фашизм даъват кард. Пас аз ҷанг васфи ғалабаи халқи советӣ бар фашизм, меҳнати диловаронаи коргарону колхозчиён, сулҳу амният ва дӯстии халқҳо, нашъунамои илму маданияти ҷумҳурӣ мавзӯҳои асосии ашъори вай қарор ёфтанд. Мақолаҳои илмиаш аз с. 1946 дар матбуот ҷоп мешаванд. «Шоири ҷанговар» («Шарқи сурх» 1946, № 3) аввалин мақолаи ба назар намоёни адабиётшиносии ӯ буд, ки ба тадқиқи эҷодиёти Ҳабиб Юсуфӣ бахшида шудааст. Минбаъд фаъолияти илмиаш хеле серсоҳа гардид. Ӯ ба сифати адабиётшинос ва мунаққид, забоншинос, фолклоршинос, луғатшинос, методист дар инкишофи илми филология ва педагогикаи тоҷик ҳиссаи арзанда гузоштааст. Муаллифи аввалин китоби дарсии «Фолклори тоҷик» барои мактабҳои олии мебошад (1952). Як силсила мақолаҳо ва асари тадқиқотии ӯ «Очеркҳо оид ба инкишофи забони адабии тоҷик» (1959), ки ба масъалаҳои услубии лингвистӣ бахшида шудаанд, дар филологияи тоҷик ба соҳаи нав – услубшиносӣ асос гузоштанд. Дар монография ва мақолаҳои сершумори худ ҳаёт ва эҷодиёти С. Айнӣ, А. Лоҳутӣ, М. Турсунзода, Ҳ. Юсуфӣ, М. Раҳимӣ ва дигар нависандагонро тадқиқ намуда, нақш ва мавқеи онҳоро дар рушди адабиёти советии тоҷик муайян кардааст. Ӯ яке аз муаллифони «Очерки таърихи адабиёти советии тоҷик» (1957) аст. Дар тадқиқи таърихи адабиёти классикии тоҷик хизмати босазо дорад. Дар асарҳои ӯ «Адабиёти тоҷик дар асри XVIII ва нимаи аввали асри XIX» (1962), «Туғрал ва муҳити адабии ӯ» (1964), «Забон ва услуби Аҳмади Дониш» (1976) хусусиятҳои муҳим, равияҳои асосии пешқадами демократии адабиёти а. XVIII ва

аввали а. ХХ, чараёни зиндагӣ ва эҷодиёти адибони ин давра, хусусан забон ва услуги Аҳмади Дониш вобаста ба чараёни адабии давр, мавзӯ ва гоҷаи асарҳои ӯ ҳамчун воқеаи ҷамъиятӣ тадқиқ шудаанд. Муаллифи «Нишондодҳои методӣ ва супоришҳо аз забони модарӣ» (1949), яке аз муаллифони «Забони адабии ҳозираи тоҷик» (1973), китоби дарсӣ ва хрестоматияи «Адабиёти советӣ» (барои синфи 10, аз с. 1952, бо ҳаммуаллифии Х. Мирзозода ва Ю. Бобоев) ва «Усули таълими хониши адабӣ» (1947, 1960) мебошад. «Фарҳанги забони тоҷикӣ» иборат аз ду ҷилд (1969) бо роҳбарӣ ва иштироки фаъолони ӯ ба таърифи расид. Вай мураббӣ ва муҳаррири бисёр маҷмуаи шеърҳои шоирони тоҷик, эҷодиёти даҳони халқ ва мақолаҳои танқидии адабиёт. Ходими намоёни ҷамъиятӣ ва илмӣ – депутати Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (даъватҳои 6-8), раиси шӯбаи тоҷикистони Ҷамъияти дӯстӣ ва робитаҳои маданияи ИҶШС бо Афғонистон, аъзои Шурои умумиттафоқи оид ба масъалаҳои лексикология ва лексикография, аъзои ҳайати таҳририяи ва муҳаррири мушавири «Краткая литературная энциклопедия» («Энциклопедияи мухтасари адабӣ»), аъзои ҳайати таҳририяи «Энциклопедияи советии тоҷик», журнали «Мактаби советӣ», ҷонишини раиси Комитети терминологияи АИ ҶШС Тоҷикистон, чун нависанда аъзои Правления, Президиум ва раиси Комиссияи тафтишотии Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон буд. Аз соли 1940 узви Иттифоқи нависандагони ИҶШС. Бо 2 ордени «Нишони Фахрӣ», медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст. Мактаби миёнаи д. Қаратоғи н. Ҳисор ба номи ӯст.

МЕЛИКМУРОДОВ Файзулло Мамадалиевич (тав. 15. 05. 1936, н. Турсунзода), муаллими фанни таърих. Солҳои 1957–1961 дар факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1961–1963 муаллими мактаби миёнаи №27 ш. Душанбе, 1963–1975 муаллим ва ҷонишини директори мактаб-интернати миёнаи махсуси мусиқии ба номи М. Собирова, 1975–1992 ходими калони илмии Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992–1993 муаллим, муаллими калони кафедраи таърихи умумӣ, 1994–1996 иҷроқунандаи вазифаи дотсенти кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳамзамон муовини декани факултети таърих оид ба тарбия, 1996–2008 роҳбари таҷрибаомӯзии ДДОТ ба номи С. Айни буд. Аз соли 2008 дотсенти кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи донишгоҳи номбурда мебошад. Муаллифи зиёда аз 15 дастури таълимӣ ва 200 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Оид ба масъалаҳои методикаи таълими таърихи халқи тоҷик ва таърихи умумӣ кори илмӣ бурдааст. Бо унвони «Собиқадори меҳнат» (1988), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1988), нишони

«Ғолиби мусобиқаи сотсиалистӣ (1973), ифтихорномаҳои КМ ҲК Тоҷикистон, Кумитаи назорати халқии Тоҷикистон, Ҳукумати Тоҷикистон, Вазорати маорифи ИҶШС ва Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Масъалаҳои таълими таърих ва ҷамъиятшиносӣ дар мактаб (Дастури методӣ барои муаллимону донишҷӯён). Д., 1978; Омӯзиши таърихи РСС Тоҷикистон барои синфҳои VII-VIII ва VIII-IX (Дастури методӣ барои муаллимон). Д., 1990; Дастури методӣ оид ба омӯзиши таърих дар синфи VI (барои муаллимони мактабҳои ҳамагонӣ). Д., 1992; Хрестоматия оид ба омӯзиши таърихи халқи тоҷик дар синфи V. Д., 1995.

МЕЛНИКОВА Таисия Гавриловна (тав. 8. 05. 1925, д. Ивановаи ҶШС Қирғизистон, ваф. маълум нест), биолог, доктори илмҳои биология (1979), профессор (1981). Соли 1946 факултети табиатшиносии Донишгоҳи ш. Фрунзоро (Бишкек) бо ихтисоси муаллими биология хатм намудааст. Солҳои 1946–1950 ходими хурди илмӣ дар шуъбаи паразитологияи Институти биологияи АИ Қирғизистон буд. Солҳои 1950–1954 оид ба муфтхӯрҳои ҳайвоноти мамнӯъгоҳи

давлатии Қрим тадқиқот бурда, соли 1953 дар Институти зоологияи АИ ИҶШС дар ш. Ленинград рисолаи номзадиашро дифоъ намудааст. Солҳои 1954–1959 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи зоологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1959–1962 ходими калони илмӣ Институти зоология ва паразитологияи АИ Тоҷикистон, 1962–2001 дотсент ва профессори кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият намудааст. Ҳамчунон солҳои 1980–1984 вазифаи мудирӣ кафедраи зоологияи донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 105 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ, дастурҳои таълимиву методӣ, аз он ҷумла «Муфтхӯрони ҳайвоноти Тоҷикистон» (1982), «Проблемаи систематикӣ дар таҳлили муфтхӯрони ҳуки осиеимиёнагӣ» (1982), «Дастури методӣ аз зоологияи бесутунмӯҳра барои таҷрибаи саҳроӣ» (1987) мебошад. Мавзӯи тадқиқотҳои ўро кирмҳои муфтхӯри ҳуки ёбӣ дар минтақаҳои гуногуни Тоҷикистон ташкил медиҳад.

МЕНГНИЯЗОВ Ғаффор (тав. 27. 08. 1932, н. Шурчии ҶШС Узбекистон, ваф. 13. 02. 2019, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1974), дотсент (1978). Солҳои 1951–1953 дар Донишкадаи муаллимтайёркунии ш. Сталинобод таҳсил намудааст. Солҳои 1953–1954 муаллими физика ва математикаи мактаби миёнаи № 2 н. Шаҳринав, 1954–1957 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1957–1965 муаллими физика ва математикаи мактаби миёнаи № 18 ш. Душанбе буд. Аз соли 1968 ассистент ва муаллими калон, аз соли 1978 дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Солҳои 1969–1972 дар аспирантураи донишкадаи

омӯзгорӣ таҳсил намуда буд. Оид ба тарзи хаттии омӯзиши функцияҳои тригонометрӣ тавассути мафҳуми инъикос дар фанни математикаи мактаби миёна кори илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 100 кори илмӣ ва илмию методӣ, аз ҷумла китобҳои дарсии математика барои синфҳои 5–11 бо забони узбекӣ мебошад. Бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва чандин ифтихорномаҳо сарфароз шудааст.

Ас.: Намунаи ҳалли масъалаҳои геометрӣ бо татбиқи тригонометрия. Д., 1971; Практикум аз лимит, ҳосила ва татбиқи функцияҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1977; Алгебра 7 (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2003; Алгебра 8 (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2004; Математика 6 (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2006; Математика 5 (Китоби дарсӣ). Д., 2009.

МЕРГАНЗОДА Манучеҳри Бекназар (тав. 7.07.1991, деҳаи Чилдараи ноҳияи Сангвор), филолог. Соли 2009 ба факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни дохил шуда, онро соли 2013 хатм намудааст. Аз соли 2013 то соли 2015 магистри шӯбаи рӯзонаи факултети филологияи тоҷик (кафедраи назария ва таърихи адабиёт) буд. Ӯ соли 2015 рисолаи магистрӣ дар мавзӯи «Соҳт ва устухонбандии қасоиди Адиб Собирӣ Тирмизӣ» таҳти роҳбарии номзоди илмҳои филологӣ Саидов С. Ҳимоя намудааст. Мавсуф солҳои 2016-2019 дар шӯбаи докторантураи ДДОТ ба номи С. Айни таҳсил карда, рисолаи номзадиро мавзӯи «Поэтикаи осори ғиноии Адиб Собирӣ Тирмизӣ» таҳти роҳбарии номзоди илмҳои филологӣ Саидов С. анҷом додааст.

Номбурда ба ҳайси омӯзгори фанни забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №34 и ноҳияи И. Сомонӣ (2012-2014), коргузор (лаборант) кафедраи забон ва адабиёти тоҷик (2014-2016), эдвайзери факултети филология ва таърих (2016-2019), мудири шӯбаи таълим (2019), мудири китобхона (2020) ва ассистенти кафедраи забон ва адабиёти тоҷики (2020-2021) Коллеҷи омӯзгорӣ ба номи Х. Махсумоваи ДДОТ ба номи С. Айни адои вазифа намуда, аз соли 2021 дар кафедраи назария ва таърихи адабиёт ба сифати ассистент ба таълиму тадриси донишҷӯён машғул аст. Муаллифи 5 мақолаи илмӣ-таҳқиқотӣ мебошад.

МЕТОДИКАИ ТАРБИЯИ МУСИҚӢ-БАДЕӢ, кафедра.

Бо ин ном кафедра аз соли 1984 то соли 2002 арзи вучуд дошт. Дар фаъолияти кафедра мудири набаева Т. Л. (1984-1991), Набаева М. А. (1991-1996), Бобоева Л. И. (1996-2002) саҳми муносиб гузоштаанд. Ҳайати устодони ин кафедра аз 7 нафар иборат буд: 1 профессор, 1 дотсент, 4 муаллими калон, 1 ассистент. Дар ин бобат ҳиссаи муаллимони кафедра

профессор Дўстмухаммадов Д. В., дотсент Солеҳов А., муаллимони калон Бобоева Л., Саъдуллоев Ч., Шарипова Л., Ниёзӣ Х. ва ассисент Бобоев И. зиёд буд. Сентябри соли 2001 факултети суруд ва мусиқӣ барҳам дода шуда, ба шуъбаи мусиқӣ ва суруди назди факултети педагогика табдил дода шуд. Кафедраҳои мазкур то моҳи майи соли 2002 нигоҳ дошта шуда, ба ҷой се кафедраи мусиқӣ ду кафедра «Методикаи тарбияи мусиқӣ» ва «Дирижёрӣ», ки ба онҳо Холмуродов С. ва Ёров С. Роҳбарӣ мекарданд, ташкил гардид. Фаъолияти ин кафедраҳо низ дер давом накард ва бо баъзан сабабҳо фаъолиятшон боздошта шуд.

Аз моҳи августи соли 2016 дар факултаи таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ кафедраи «Эстетика ва тарбияи меҳнатии хонандагон» ташкил гардид, ки дар он сараввал 5-нафар омӯзгорон фаъолият менамуданд. Аз онҳо 1 профессор, 2 дотсент, 2 муаллими калон буданд. Зимомин кафедра ба зимаи номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Хайруллоев Баҳриддин вогузор карда шуд. Моҳи декабри соли 2018 вобаста ба равияҳои таҳассусии кафедра ва гузаронидани дарсҳои фардӣ номи кафедра иваз гардид, яъне «Назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ»-ро гирифт. Кафедраи номбурдари номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Хайруллоев Баҳриддин ба уҳда дошта, ҳамзамон 10 нафар омӯзгорон дар кафедра фаъолият менамуданд. Аз ин қорамандон 3 дотсент, 3 муаллими калон, 4 ассисент қор мекарданд. Кафедра ихтисосҳои муаллимони синфҳои ибтидоӣ ва таҳсилоти томактабиро омода менамояд.

Дар назди кафедра мафҳили «Санъатқорони ҷавон» амал намуда, роҳбарии онро муаллимони калон Пиров И. ва Рамазонов Д. ба уҳдадоранд. Омӯзгорони кафедра дар тури фаъолият ба қорҳои илмӣ-методӣ ва эҷодӣ машғул гардида, 5 китоби дарсӣ, 2 барномаи таълимӣ ва 12 дастури таълимӣ-методӣ нашр намудаанд. Инчунин, дар қонфронсияҳои донишгоҳӣ ва ҷумҳуриявӣ ширкат варзида, оид ба мусиқӣ ва нақши он дар ҳаёти мактабҷагон маърузаҳо намудаанд. Доир ба ҳамаи қанҳо барнома ва қомплекси таълимӣ мавҷуд буда, адабиёт низ дастрас аст.

Моҳи апрели соли 2020 тибқи қарори Шурои олимони Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни номзади илмҳои филология Ҳафизов Темуралӣ Сафаралиевич ба ҳайси мудирӣ кафедраи «Назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ-бадеӣ» интихоб гардид. Мавсуф рисолаи номзадиро дар мавзуи «Хусусиятҳои мундариҷавӣ ва бадеӣ»-и ашъори Сафармухаммад Айюбӣ дифоъ намуд. Ҳоло дар кафедра 23 нафар устодони соҳибтаҳассус-3 профессор, 3 дотсент, 10 муаллими калон, 6 ассисент ва 1 лаборант фаъолиятдоранд. Омӯзгорон аз рӯи 7-намуд созҳои мусиқӣ-дӯтор, рубоб, ғичҷак, доира, аккордеон, қларнейт ва фортопеано ба донишҷӯёни қурсҳои 2,3,4 дарс мегӯянд.

Ҳаёти эҷодии кафедра ҷихати баргузории қорабиниҳои фарҳангии донишгоҳ пайваста саҳм мегузорад. Ҷунонҷӣ, дар соли 2020 баҳшида ба 700-солагии шоири ширинқалом Қамолӣ Хуҷандӣ, Рӯзи парчами миллӣ,

Рӯзи Фалак ва Рӯзи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо барномаҳои рангин таҳти унвони «Сайри маънӣ» хотири муштариён ва ҳозиронро шод намуданд.

Донишҷӯёни кафедра дар озмунҳо ширкат намуда, сазовори ҷойҳои намоён мегарданд. Донишҷӯи курси 5-ум Қуватов Раҳматулло дар озмуни «Тоҷикистон ватани азиз ман» аз рӯи наминатсияи овозхонӣ ширкат варзида, сазовори ҷои аввал гардид, ки аз муваффақиятҳои хуби кафедра маҳсуб мегардад.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ БИОЛОГИЯ, кафедра.

Кафедраи методикаи таълими биология соли 1976 дар натиҷаи ба факултетҳои биология-химия ва география ҷудо шудани факултети география ва табиатшиносӣ дар ҳайати факултети география таъсис ёфта буд. Аз ибтидои таъсисёбӣ то соли 1984 сарвари кафедраро устоди варзида ва шинохтаи ҷумҳурӣ, дотсент Қаюмов Ю. Б. ба уҳда дошт.

То таъсисёбии факултети биология кафедраи методикаи таълими биология ҳамчун кафедраи алоҳида дар назди факултети география то соли 1970 ва дар факултети химия-биология якҷоя бо методикаи таълимӣ химия то соли 1998 фаъолият дошт. Кафедраи методикаи таълими биология январӣ соли 1998 дар заминаи кафедраҳои дигари факултети биология ташкил карда шуд.

Аз рӯзи таъсисёбии кафедра сарвари онро доктори илмҳои биологӣ, профессор Сатторов Т. С. ба уҳда дошт. Аз моҳи ноябри соли 2004 то моҳи сентябри 2009 дотсент Абдулозода Ҳ. ва аз моҳи октябри соли 2009 то апрели соли 2010 роҳбарии кафедраро муаллими калон Ваҳобов А. А. ба уҳда дошт. Аз апрели соли 2010 дотсент Баротов К. А. мудири кафедра мебошад.

Айни замон дар кафедра 9 нафар омӯзгорон ва кормандон, аз ҷумла як нафар номзади илмҳои биологӣ, дотсент, як нафар номзади илмҳои педагогӣ, дотсент, як нафар номзади илмҳои педагогӣ, муаллими калон, як нафар номзади илмҳои биологи, муаллими калон, 3 нафар ассистентон, як нафар лаборант ва як нафар мудири кабинет ба корҳои таълиму тарбия ва илмию тадқиқотӣ машғул мебошанд. Дар қори таълиму тарбия устодони кафедра дотсентон Қосимова Х. Н., Баротов К. А., муаллимони калон Шарипов М., Ваҳобов А. ва ассистентон Рачабов Д., Мадаёмов М., Одинаев Н. ҳиссагузоранд. Дар кафедра таълими фанҳои таҳассусӣ бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ ба роҳ монда шудааст.

Устодони кафедра аз рӯи равияи «Ташкил намудани усулҳои нави корҳои беруназсинфӣ дар таълими биология» тадқиқот мебаранд.

Устодони кафедра китобу дастурҳои таълимии «Асосҳои методикаи таълими биология», «Ситология», «Гистология бо асосҳои эмбриология», «Ҳалли масъалаҳои генетикӣ», «Ҳалли масъалаҳои экологӣ ва биологӣ», «Хусусиятҳои экологӣ генетикии тритикале»-ро ба нашр расонидаанд.

Устоди кафедра дотсент Баротов К. А. бо ордени «Шараф» сарфароз карда шудааст.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ ТОЧИК, кафедра.

Кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик бо Қарори Шурои илмии собиқ Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко моҳи августи соли 1974 таъсис ёфтааст. Нахустин мудирӣ кафедра номзади илми филология, дотсент Назаршо Бозидов буд. Кафедра дар заминаи кафедраҳои забони тоҷикӣ ва адабиёти факултети филологияи тоҷик ташкил шуда, 8-нафар аъзо дошт, ки аз онҳо А. Аминов номзади илми педагогика, дотсент, Бозидов Н. номзади илми филология, дотсент, 5 нафар (Раҳимова М., Юнусова Х., Қудратова Р., Бобокалонова М., Маликов Ғ. ва Зиёев М.) муаллимони калон буданд.

Мақсад ва вазифаи асосии таъсиси кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёт иборат аз он буд, ки сифати омӯзиши тадриси методикаи таълими ҳам забон ва ҳам адабиёти тоҷик, таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯён, таълими практикуми забони тоҷикӣ ба таври бояду шояд баланд бардошта шавад.

Дотсент Назаршо 12 сол (1974-1986) кафедраро сарварӣ намудааст. Дар давраи мудирӣ Н. Бозидов кори таҷрибаомӯзии омӯзгории донишҷӯёни факултет хеле хуб ба роҳ монда шуда, сифати таълими курси практикуми забони тоҷикӣ, таълими методикаи забон ва адабиёти тоҷик хело беҳтар гардид. Пас аз Н. Бозидов вазифаи мудирӣ кафедра ба уҳдаи профессор, доктори илми филология Ҷ. Бобокалонова гузошта мешавад. Ӯ аз соли 1987 то соли 1990 дар кафедра адои вазифа намудааст, ки дар ҳамин давра барномаҳои таълимӣ фанҳои марбут ба кафедра нашр шуданд. Аз соли 1990 то 1995 вазифаи мудирӣ кафедра (1990-1995) ба уҳдаи номзади илми филология, дотсент Нуоров Садриддин вогузор мешавад. Аз соли 1996 то соли 2012 профессор С. Шербоев мудирӣ кафедраро ба уҳда дошт. Дар ин давра бо пешниҳоди кафедра ба хоҳири муаллими хизматнишондодаи мактаби Тоҷикистон Абдулғанӣ Эшонҷонов, бо қарори Шурои илмии Донишгоҳ аз 30. 03. 1998 дар назди факултети филологияи тоҷик кабинети методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики ба номи устод Абдулғанӣ Эшонҷонов таъсис дода шуд. Солҳои 2013-2016 номзади илми филология С. Расулов ва аз 25 августи 2016 то 05- сентябри 2018 номзади илми филология, дотсент Р. Шоев сарварии кафедраро ба уҳда доштанд. Аз 5 – уми сентябри соли 2018 то кунун доктори илми филология, профессор Ш. Р. Исрофилӣ сарварии кафедраро ба душ дорад.

Дар тӯли мавҷудияти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёт аъзоёнаш зиёда аз 350 асари илмию методиро ба таърифи расонидаанд, ки қисмати бештари онро дастурҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ ва монографияҳои илмӣ ташкил медиҳад. Аз ҷумла, барномаҳои таълимӣ ва китоби дарсии «Практикуми забони тоҷикӣ» (2001-2010), китоби дарсии

“Методикаи таълими забони тоҷикӣ» (2009) ва бори аввал “Практикуми забони узбекӣ» ва “Методикаи таълими забон ва адабиёти узбек» (2006) нашр шуданд. Профессор Ш. Р. Исрофилниё дар заминаи методикаи таълими адабиёти тоҷик мақолаву дастурҳои методии зиёдеро ба ду хат - кириллӣ ва форсӣ ба нашр расонд. Аз ҷумла дастурҳои таълимии «Шарҳи мунтахаби ашъори Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ» (Душанбе: Пайванд 2016), “Шарҳи мунтахаби «Гулистон»-и Саъдии Шерозӣ (Душанбе: Пайванд, 2016), “Шарҳи мунтахаби «Баҳористон»-и Абдурахмони Ҷомӣ» (Душанбе: Пайванд, 2017), “Шарҳи бист ғазали Ҳофизии Шерозӣ» (Душанбе: Пайванд, 2017), “Шарҳи «Дебӯча»-и «Шоҳнома» ва «Достони Рустам ва Сухроб» (Душанбе: Пайванд, 2017) “Шарҳи бист ғазали Саъдии Шерозӣ» (Душанбе: Нигор, 2017), «Шари мунтахаби «Рисолаи дилкушо»-и Убайди Зоконӣ» (Душанбе: Сифат, 2017), «Шарҳи мунтахаби латоифи Убайди Зоконӣ» (Душанбе: Пайванд, 2017), «Адабиёти бостон» (Душанбе: Эр-Граф, 2019), “Намунаҳои адабиёти суғдӣ» (Душанбе, 2020), “Муносибати босалоҳият дар таълим (Бо ҳаммуаллифии Ғ. Бобизода, Д. Имомназаров ва А. Бойзоев, Душанбе: Ирфон, 2018), “Адабиёти суғдӣ» (Душанбе: Дониш, 2021), мақолоти илмӣ-методии “Методикаи таълим ва шеваи шарҳу тафсири каломии мавзун дар МТМУ» (Паёми ДМТ, 2016, №-43, (203) с., 146-150), «Усули таълим ва шарҳу тафсири шеър дар муассисаҳои таълимӣ (Маърифати омӯзгор, 2016, №9, сах., 19-23) ва ғайра. Дотсентон Р. Шоев ва М. Бобомуродова, муаллимҳои калон Ҳ. Саидов ва С. Имомбердиева доир ба масъалаи гуногуни методикаи таълими забони тоҷикӣ ва забони узбекӣ китобу дастурҳои зиёде таълиф намуданд. Аз ҷумла “Барнома ва дастури методӣ оид ба таҷрибаи омӯзгорӣ (Душанбе: ЭР-граф, 1919), “Тафсири мухтасари истилоҳоти методикаи таълими забони тоҷикӣ (Душанбе: ЭР-граф, 1919), “Дастури методӣ аз усули таълими забони узбекӣ (Душанбе: Матбааи омӯзгорӣ, 2019), “Мақолаҳои методӣ аз забон ва адабиёти тоҷик (Душанбе, Сино, 2019), “Маҷмуаи диктант ва нақли хаттӣ (Душанбе, 2019) ва ғайра

Робитаи илмии кафедра бо Академия таҳсилоти Тоҷикистон, Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии АТТ ва Институтуи забон ва адабиёти ба номи А. Рӯдакӣ қавӣ буда, ҳамчунин бо муассисаҳои таълимии № 53, 10, 11, 25, 88 шартномаи ду ҷониба дорад.

Дар кафедра донишмандони маъруфи улуми филологӣ ва педагогӣ, монанди Бозидов Н, Бобокалонова Ҷ., Шербоев С., Нуоров С., Исрофилниё Ш. Р, Шоев Р., Саидов Ҳ., ба донишҷӯёни аз фанни методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик ва дигар фунуни педагогӣ дарс гуфтаанд. Беш аз чихил сол аст, ки кафедра сиёсати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи маориф, алалхусус дар таҳқиқи омӯзиши методҳои нави таълим, роҳҳои самараноки методикаи таълим ва дар маҷмуъ дар самти баланд бардоштани сифати таълим пиёда месозад. Дар ин масъала аз тарафи устодони кафедра китобҳои дарсиву дастурҳо таълимӣ ва мақолоти зиёди илмию методӣ ба нашр расондаанд.

Равияи илмии кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёт ба таҳқику омӯзиш ва дар амал тадбиқ намудани методҳои нав ва босамари таълими забон ва адабиёт, алаҳусус муносибати босалоҳият ба таълим ихтисос дорад. Ҳадафи асосии кафедра коркарди методҳои нави таълим дар асосии дастовардҳои илмии педагогикаи умумичаҳонӣ ва суннатҳои мактаби миллӣ ва баланд бардоштани сифати таълими забон ва адабиёт дар муассисаҳои таълимии ҷумҳурӣ аст.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ, кафедра.

Кафедраи методикаи таълими забони англисӣ навбунёд буда, моҳи сентябри соли 1998 дар заминаи кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ ва забони дуум таъсис ёфтааст. Сарвари онро доктори илмҳои педагогӣ, профессор С. Алиев ба уҳда дорад.

Кафедра дар шакли пештарааш ҳанӯз соли 1974 дар назди факултети забонҳои хориҷӣ таъсис ёфтааст. Дар кафедра дар солҳои гуногун профессор Сатская П. Н., дотсентон Наҳангова М., Болтабоева У. ва Сайфуллоев Х., муаллимони калон Максименко Е. В., Демидович Н. И., Маҳмадҷонова М., Кашичкина Е. И., Сахарова В. В., Умедҷонова Н., Маматова М., Ҳочимуҳаммадова С. ва дигарон кор кардаанд, ки дар тайёр кардани мутахассисон-омӯзгорони забони хориҷӣ (англисӣ, олмонӣ, франсавӣ) барои мактабҳои ҷумҳурӣ ҳиссаи босазое гузоштаанд.

Имрӯз дар кафедра 15 нафар, аз он ҷумла 12 нафар кормандони тасвибӣ, 2 нафар ҳамкори дохилӣ ва мудири кабинет фаъолият доранд. Дар кафедра як нафар профессор, доктори илмҳои педагогӣ Алиев С. Н., 3 нафар муаллимони калон (Утаев М., Сангинова М., Завадская Н. М.) ва 8 нафар ассистентон кор мекунанд.

Устодони кафедра аз рӯи равияи илмии «Амалий гардонидани муносибати коммуникативӣ нисбати мундариҷа ва методикаи таълими забони англисӣ дар шароити ислоҳоти мактаби таҳсилоти умумӣ ва олий» корҳои илмӣ мебаранд.

Дар амалий гардонидани сиёсати имрӯзаи давлат ва ҷомеа нисбат ба омӯختани забонҳои хориҷӣ кафедраи методикаи таълими забони англисӣ мавқеи басо муҳим дорад. Кафедра дар донишгоҳи омӯзгорӣ яке аз кафедраҳои пешбар ба шумор рафта, дар тайёр намудани омӯзгорони баландихтисоси забони хориҷӣ барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ, касбӣ ва маҳсус саҳми арзанда мегузорад.

Устодони кафедра аз ҷанҳои методика ва технологияи таълими забони хориҷӣ, методҳои муосири таълими забонҳои хориҷӣ, асосҳои маҳорати педагогии омӯзгори забони хориҷӣ, психологияи таълими забонҳои хориҷӣ дар мактаб, семинари маҳсус аз методикаи амалии таълими забони хориҷӣ, амалияи нутқи шифоҳӣ ва хаттии забони англисӣ дарс гуфта, роҳбарии корҳои курсӣ ва дипломии дастпарварони худро ба уҳда доранд.

Азбаски кафедра навбунёд аст, он ба ташкили кори таълимию методӣ, аз ҷумла таълифи дастуру васоити таълим, таъмини адабиёти таълимӣ ва воситаҳои аёнӣ, таҳияи барномаҳои таълимӣ эътибори калон медиҳад.

Кафедра бо мактабҳои таҳсилоти умумӣ робитаи ҳамешагӣ дорад. Ин робитаҳо дар ташкилу гузаронидани таҷрибаомӯзии донишҷӯён дар мактабҳои пойтахт, таълифу мураттаб сохтани дастуру барномаҳои таълимӣ, ҳамкориҳои омӯзгорони мактабҳо бо кафедра дар корҳои таълимию методӣ, инчунин, ташкил ва баргузориҳои семинару вохӯриҳои муштарак мушоҳида намудан мумкин аст.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ИБТИДОӢ, кафедра.

Кафедраи методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ яке аз кафедраҳои аввалини факултети педагогика буда, соли хониши 1960–1961 бо номи кафедраи педагогика ва методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ таъсис ёфта буд. Бо ин ном то сентябри соли 1992 фаъолият кард. Соли 1992 бо сабаби зарурати таъсис додани кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоӣ он кафедраи «Методикаи таълими ибтидоӣ» номида шуд, ки ҳоло бо ҳамин ном фаъолият дорад. Сабаби чунин номгузори кардан аз он иборат буд, ки таълими фанни педагогика, ки то ин давра дар ихтиёри он буд, ба зимаи кафедраи нав – кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоӣ гузошта шуд.

Аввалин мудири кафедраи педагогика ва методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ (то соли 1992 ҳамин номро дошт) номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Қозичонов М. А. буд, ки то соли 1973 ба он роҳбарӣ кардааст.

Устод Қозичонов М. ҳамчун олим ва шахси ботаҷдбир корҳои зиёдеро барои рушди кафедра анҷом додааст. Дар атрофи ӯ мутахассисони варзидаи соҳаи таълими синфҳои ибтидоӣ, аз ҷумла Лутфуллоев М., Аминов А., Каримов М., Икромов Ф., Грудис С. И., Канн Х. И., Акрамов С., Латипов Р., Баҳриддинов А., Ҳаётова Р., Одилов А., Муминов Т., Зиёев Т., Акбаров Д., Раҳимов Х., Мирзоев Р., Раҳимова Х. ва дигарон аз забони модарӣ, педагогика, математика, санъати тасвирӣ, таълими меҳнат, табиатшиносӣ, мусиқӣ ва суруд, адабиёти умумӣ ва бачагона дарс мегуфтанд.

Кафедраро Қозичонов М. А. (1960–1973), Икромов Ф. И. (1973–1979), Қодиров А. (1979–1980), Қаландаров К. (1980–1982, 1987–1988), Қурбонов Р. (1998–1999), Лутфуллоев М. (1982–1987, 1999–2002) сарварӣ намудаанд. Кафедра дар солҳои фаъолияти хеш (1960–2010) бо дастгирии устодони варзида профессорон, д.и.п. Лутфуллоев М. Л., н.и.п. Акрамов С. А., н.и.п., дотсентон Қозичонов М. А., Икромов Ф. И., Қаландаров К. Қ., Ҳоҷиев А., Қурбонов Р., Қодиров А., Тошпулотова Т., Мамедова Ҷ., Гадоев М., Гаффоров А., Хайруллоев Б., Шукурова Р., Норова И. Н., муаллимони калон Абдурахмонов Ф. М., Латипов Р., Бадриддинов А.,

Акромов Ш., Рустамова Х., Канн Х. И., Латипова Р., Мухторова В. П., Александрова А. В., Бойназаров П., Муминов Т., Муродов Н., Одилов А., Зиёев Т., Хаётова Р. Ҳ., Зиёев С., Қараев Ю., Акбаров Д. А., Раҳимова Х., Каримов Н., Грудин Н. И., Бадалова М., Назаров Н., Зиёев М., Бегимов Х., Шарипов Т., Хоҷаева Г., Шарипова Х., Собирова Г., ассистентон Боронов К., Ивазов Н., Ким В. Н., Қодиров М., Алиева А., Қалаева С. И., Рагозина А. А., Эшонкулова Х., Хоҷаев Ш. И., Чумъаев М. дар кори тайёр кардани омӯзгорони синфҳои ибтидоии на танҳо Ҷумҳурии Тоҷикистон, балки дигар ҷумҳуриҳои наздик ва дур хизматҳои бебаҳо кардааст.

Аз соли 2008 кафедраи «Забон ва адабиёти синфҳои ибтидоӣ» бо кафедраи «Методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ» ҳамроҳ карда шуд. Аз ин лиҳоз, ба сафи омӯзгорони кафедра устодон Раҳимов Х., Исмагуллоев М., н.и.ф. Тураев Ё., Аҷиков Х., Қаландарова Д., Абдулҳаева И. ҳамроҳ шуданд. Ҳамин тавр, тӯли фаъолияти кафедра 58 нафар устодон машғули таълим ва тарбияи донишҷӯён гаштаанд, ки хизмати онҳо дар рушди камолоти кафедра муассир аст.

Кафедра аз рӯзҳои аввали таъсисёбии худ ба тайёр кардани мутахассисони варзида аз ҳисоби дастпарварони худ ва дар кафедра кор кардани онҳо кӯшиши зиёд дорад. Устодон Қозичонов М. А., Лутфуллоев М. Л., Икромов Ф. И. барои пешрафти маорифи кишвар, махсусан тайёр кардани омӯзгорони зинаи аввали маълумоти миёнаи умумӣ хизмати босазо кардаанд. Натиҷаи ҳамин фаъолияти кафедра аст, ки имрӯз аз се ду омӯзгори синфҳои ибтидоии ҷумҳури дастпарварони кафедра мебошанд.

Аъзоёни кафедра дар баробари корҳои зиёди таълимӣ, корҳои илмиро низ самаранок пеш мебаранд. Устодони кафедра дар давоми зиёда аз 40 сол садҳо мақолаҳо, даҳҳо барнома, маводҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ, дастурҳои методӣ ва рисолаҳоро ба таъби расонидаанд. Китобҳои дарсӣ ва дастурҳои методии «Субҳи дониш», «Алифбо», «Масъалаҳои таълими алифбо», «Методикаи таълими забони модарӣ дар синфҳои ибтидоӣ», «Таълими забони модарӣ дар синфҳои 1, 2, 3 ва 4», «Дастурамал оид ба таълими субҳи дониш», «Материалҳо аз таълими адабиёт», «Таълими адабиёт дар мактабҳои ҳаштсола», «Ҳониши бадеӣ ва нақл», китобҳои «Ҳониши синфи 2», «Забони модарӣ, синфи 2», «Зебо ватани мо», «Таълими ҳамгиро», «Инкишофи нутқи кӯдакони 6- сола», «Барномаи забони модарӣ барои омӯзишгоҳҳои педагогӣ ва факултаи педагогика», «Барномаи методикаи таълими забони модарӣ» то имрӯз қимати илмию методии худро гум накарда, чун пештара барои мактабҳои ҷумҳури хизмат карда истодаанд.

Имрӯз аз рӯи китобҳои дарсии д.и.п., профессор Лутфуллоев М. Л. «Алифбо» фарзандону набераҳои мо аввалин ҳарфҳои лафзи ширини тоҷикӣ ва китоби «Алифбои ниёгон» ҳарфҳои ниёғонамонро омӯхта, хондану навиштанро ёд мегиранд ва ба олами зебою пурасрор шинос мешаванд.

Дар солҳои охир низ як силсила китобҳои дарсӣ, воситаҳои таълимӣ, тавсияҳои методӣ, мақолаҳои илмию методӣ ва рисолаҳо таҳия ва нашр шудаанд. Аз он ҷумла, «Педагогикаи аҷам», «Дарс», «Дидактикаи муосир» (Лутфуллоев М. Л.), «Забон бо хониш» (Икромова Ф. И., Абдуллоев И.), «Табиатшиносӣ» барои синфи 4 (Акрамов С.), «Мачмуаи корҳои амалӣ аз математика» (Акбаров Д., Бадалова М.), «Нишондодҳои методӣ доир ба навиштани корҳои курсӣ» (Икромова Ф. И., Раҷабов Т., Лутфуллоев М.), «Барномаи таълимӣ аз математика» барои донишҷӯёни факултети педагогика (Бадалова М.) ва ғайраҳо ёдовар шудан бамаврид аст.

Кафедра бо мактабҳои миёнаи таҳсилоти ҳамагонии ҷумҳурӣ, коллеҷу омӯзишгоҳҳои омӯзгорӣ, Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогии Тоҷикистон, Донишкадаи бозомӯзии ҷумҳурӣ робитаҳои илмию методӣ ва амалӣ дорад.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ МАТЕМАТИКА, кафедра.

То ибтидои солҳои 60-уми асри ХХ дар факултети физика ва математика фанҳои шомил ба методикаи таълими математикаро дар кафедраи ягонаи математика таълим меоданд. Кафедраи «Методикаи таълими математика» дар заминаи кафедраи умумии «Математика» 7 сентябри соли 1961 бо номи «Математикаи элементарӣ ва методикаи таълими математика» ташкил ёфта, баъдтар номи аслияшро гирифтааст. Ин нахустин кафедра оид ба методикаи таълими математика дар ҷумҳурӣ мебошад. Асосгузор ва аввалин мудирӣ кафедра н.и.п., дотсент (баъдтар, доктори илмҳои педагогӣ, профессор, сармутахассиси Институти психологияи Академияи маорифи Россия) Фридман Л. М. буд, ки то соли 1963 ин вазифаро ба уҳда дошт.

Дар солҳои минбаъда вазифаи мудирӣ кафедраро дотсент (баъдтар профессор) Осимов Қ. У. (1963–1964, 1968–1971, 1977–1982), дотсентон Собиров Г. (1965–1968), Қодиров А. (1982–1988), Ҳасанов С. (1988–1997), Махкамов М. (1997–2000), Норов Қ. (2000–2002), узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, д.и.п., профессор Нугмонов М. (2002–2017) ба уҳда доштанд. Аз соли 2017 вазифаи мудирӣ кафедраро номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Раззоқов А. А. ба уҳда дорад.

Дар рушду нумӯи имрӯзаи кафедра ҳиссаи кормандони гузаштаю имрӯзаи кафедра, профессорон Фридман Л. М., Осимов Қ. У., Атохонов Р., Нугмонов М., дотсентон Собиров Г., Қодиров А., Маликов Ф., Покровский Н. В., Бобоев Н., Менгниязов Ф., Неъматов Т., Шерматова Ў., Кейлман Э. И., Котелникова Р. Н., Юнусова Б., Ҳасанов С., Амирбеков А., Холиқов А., Осимова Л. К., Ҳамроқулов А., Ҳасанов Б., Раҷабов Т., Махкамов М., Норов Қ., Ҳасанов Ю., Қодиров Б., Сайёдов Н. И., муаллимони калон Ниёзов Б., Шукуров Р., Давлатов Р., Начмиддинов Ф., Отаназаров А., Юсупов Ҳ., Ҳамроев Ҳ., Икромов И., Неъматов Н., Ҷабборов Ч., Хушов Х., Рослова Н., Чигулина Л., Яковлева В., Ҳамидов Н., Холиқов У., Ҷабборов М. ва дигарон калон аст.

Дар тайёр кардани кадрҳои баландихтисоси кафедра сахми устодони варзида, профессорон Фридман Л. М., Осимов Қ. У., Андронов И. Қ., Гусев В. А., Мишин В. И., Крупич В. И., Колягин Ю. М., Сарансев Г. И., Столяр А. А., Нугмонов М., Черкасов Р. С., дотсентон Хабиб Р. А., Блох А. Я. калон аст.

Сахми кафедра дар тайёр кардани кадрҳои баландихтисоси соҳаи методикаи таълими математика дар ҷумҳурӣ ва берун аз он назаррас аст. Дар солҳои мавҷудияти кафедра аспирантураро зиёда аз 50 нафар хатм намуда, қисми зиёди унвонҷӯён номзадҳои илм ва баъзеашон сазовори унвони доктори илм гардиданд.

Имрӯз дар кафедра қариб 20 нафар кормандон ба таълиму тарбияи мутахассисони ояндаи омӯзгорӣ ва корҳои илмию методӣ машғуланд. Дар байни онҳо як нафар доктори илм, профессор, чор нафар номзадҳои илм, дотсентҳо фаъолият доранд. Фаъолияти кафедра дар таълифи китобҳои дарсӣ, барномаҳо ва дастурҳои методӣ барои мактабҳои миёнаю олии педагогӣ хеле калон аст.

Фаъолияти илмии кафедра серсоҳа буда, масъалаҳои марбут ба маълумоти математикии муассисаҳои соҳаи маорифро дар бар мегирад. Устодони кафедра, инчунин, оид ба таърихи математика, бахусус таърихи математикаи Осиеи Марказӣ ва Ватанӣ тадқиқоти илмӣ гузаронида, ба натиҷаҳои назаррас ноил гаштаанд.

Устодони кафедра дар равияҳои «Тадқиқи мазмун ва методҳои таълим дар мактабҳои миёна», «Хусусиятҳои таълими математика дар мактабҳои Тоҷикистон», «Истифодаи элементҳои таърихи математика дар дарсҳои математика», «Таъмини пайдарҳамии раванди таълими математика дар мактабҳои миёна», «Масъалашиносӣ ва асосҳои ташаккули масъалаҳалкунӣ дар таълими математика», «Инкишофи қобилияти математикии хонандагон», «Асосҳои назариявию методологии методикаи таълими математика ҳамчун илм», «Системаи тайёрии касбию методии муаллими математика дар донишгоҳҳои омӯзгорӣ» ва ғайра тадқиқотҳо ба анҷом расонидаанд. Солҳои охир устодони кафедра аз рӯи равияҳои илмии «Системаи методии таълими математика» ва «Системаи тайёрии касбию методии муаллими математика дар донишгоҳи омӯзгорӣ» корҳои илмӣ мебаранд.

Кафедра дар давоми фаъолияти худ зиёда аз 40 нафар мутахассисони унвони илмидошта тайёр кардааст, ки дар ҷумҳурӣ ва берун аз он ба фаъолияти илмӣ ва педагогӣ машғуланд. Ҳоло дар кафедра 8 нафар аспирантону унвонҷӯён дар соҳаҳои мухталифи илми методикаи таълими математика ба тадқиқот машғуланд.

Дар заминаи кафедра борҳо конференсияҳои илмии умумииттифоқӣ ва ҷумҳуриявӣ хусусияти соҳавӣ дошта, аз ҷумла конференсияи умумииттифоқии илмию амалии «Робитаи математика ва физика дар мактабҳои миёнаю олий» (1978), конференсияҳои илмии ҷумҳуриявӣ «Тайёрии касбии омӯзгорони математикаи мактабҳои миёна» (1994),

«Проблемаҳои муосири математика», «Таълими математика ва информатика дар мактабҳои миёнаю олӣ» (2003), «Робитаи байнифаннии математика бо фанҳои табиӣ дар мактабҳои миёнаю олӣ» (2004), «Асосҳои психологӣ-педагогии таълими математика, физика ва технология» (2005), «Назария ва амалияи китоби дарсии математикаи мактабӣ» (2005), «Методологияи методикаи таълими математика» (2006), «Проблемаҳои муосири тайёрии касбию методии муаллими математика дар мактаби олии педагогӣ» (2007), «Системаи методии таълим. Математика, физика, информатика ва технология» (2009), «Проблемаҳои низоми кредитии таҳсилот дар мактабҳои олӣ» (2010) баргузор гардидаанд. Устодони кафедра дар конференсияҳои мухталифи байналхалқӣ, умумииттифоқӣ ва ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳо баромад карданд.

Кафедра бо марказҳои илмии Федератсияи Россия, Қазоқистон ва Белорусия равобитаи илмӣ дорад.

Дар кафедра семинари илмии «Системаи методии таълими математика» амал мекунад. Инчунин, устодони кафедра бо роҳбарии профессор Нуъмонов М. аз рӯи мавзӯи фармоиши «Асосҳои назариявӣю методологияи фаъолияти муаллимони математика» корҳои илмӣ мебаранд. Саҳми кафедра дар таҳия ва нашри асарҳои илмию методӣ бузург аст. То ба имрӯз устодони кафедра зиёда аз 15 рисолаҳои илмӣ, 26 маҷмуаи илмӣ, 230 китоби дарсӣю дастурҳои методӣ ва зиёда аз 1400 мақола ва фишурдаҳои илмиро ба нашр расонидаанд, ки «Логико-математическая модель распознавания в учебной деятельности» (1963), «Арифметика» (1966), «Организация программированного обучения математике» (1968), «Масъалаҳои арифметикӣ ва тарзи ҳалли онҳо» (1969), «Назария ва амалияи ҳисоббарорӣ» (1975), «Логико-психологический анализ школьных учебных задач» (1977), «Как научиться решать задачи» (1979), «Омӯзиши амалҳои мантикӣ дар курси математикаи мактабӣ» (1982), «Психолого-педагогические основы обучения математике» (1983), «Наглядность и моделирование в обучении» (1984), «Психологическая наука – учителю» (1985), «Педагогический опыт глазами психолога» (1987), «Проблемная организация учебного процесса» (1990), «Супоришҳо барои санҷиши дониши математикӣ» (1991), «Введение в методику обучения математике» (1998), «Теоретико-методологические основы системы методической подготовки учителя математики в педагогическом вузе» (1999), «Теоретико-методологические основы методики обучения математике как науки» (1999), «Психология восприятия» (1999), «Основы проблемологии» (2001), «Алгебра 7» (2003), «Проблемаҳои дидактикаи муосир» (2005), «Системаҳои дидактикӣ» (2005), «Таъмини пайдарҳамии ҷараёни таълими математика дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ» (2005), «Қорҳои курсӣ аз методикаи таълими математика» (2008), «Дарси математикаи мактабӣ» (2008), «Гуфтор дар ситоиши математика ва омӯзиши он» (2009) ва ғайраҳо аз ҷумлаи онҳоянд.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ТАЪРИХ ВА ҲУҚУҚ, кафедра.

Кафедраи методикаи таълими таърих аз давраи таъсисёбии факултети таърих дар доираи дигар кафедраҳои марбут ба он фаъолият менамуд. Бо мурури замон дар баробари зиёд шудани теъдоди донишҷӯён барои инкишофи раванди таълим зарурияти ташкили кафедраи мустақили методикаи таълими таърих ба миён омад.

Соли 1983 дар заминаи кафедраи ИҶШС кафедра ба номи таърихи ҶШС Тоҷикистон ва методикаи таълими таърих таъсис дода шуд. Минбаъд кафедра чандин маротиба тағири ном кард. Нахустин мудирӣ кафедраи таърихи ҶШС Тоҷикистон ва методикаи таълими таърих дотсент Якубов Ғ. Я буд. Дар ҳайати кафедра чунин устодон аз қабилӣ н.и.т. Қурбонов Ф., муаллимони калон Бердиев Ё., Сазонова Т. М., Гадов Ф., Неъматов И., Зиёев Т., ба таълим машғул буданд. Ҳадаф ва вазифаи асосии кафедра аз баланд бардоштани сифати таълими таърихи халқи тоҷик, методикаи таълими таъриху ҷомеашиносӣ иборат буд.

Солҳои 1988 то 1992 роҳбарии кафедраро н.и.т. дотсент Н. Давлатбеков ба уҳда дошт. Дар ин солҳо барои тақмили минбаъдаи таълим ва баланд бардоштани сифати корҳои илмӣ ва илмӣ – методӣ чораҳои зиёд андешида шудаанд. Дар навбати аввал соатҳои таълими таърихи халқи тоҷик аз 40-соат дар факултетҳои ғайри таърихӣ донишгоҳ ба 80 – соат расонида шуд.

Дар факултети таърих дар баробари таҷрибаи муқаррарии педагогӣ дар курси дуюм таҷрибаи доимӣ (неперивний) ҷорӣ карда шуд. Донишҷӯён дар як ҳафта як рӯз дар муассисаҳои таълимии шаҳри Душанбе ба таҷрибаомӯзи сафарбар карда мешуданд. Кафедра аз ҳисоби омӯзгорони боистеъдоди соҳибтаҷриба Қаландарова Н., Домилченко М., Убайдуллоев Н., Мамадқулова Г., Бобоева М., Каримова З., ғани гардонида шуд.

Дар ин давра дар кафедра чандин корҳои илмӣ ва илмӣ – методӣ тайёр карда шуда буданд. Устодон Данильченка М. ва Қаландарова Н., рисолаҳои номзадиро дифоъ намуданд.

Соли 1992 кафедра аз дохили кафедраи таърихи халқи тоҷик ҷудо шуда ба кафедраи мустақил ба номи кафедраи методикаи таълими таърих номгузори гардид. Роҳбарии кафедраро н.и.т. дотсент. Қосимов Н. Қ., ба уҳда дошт. Омӯзгорони кафедра барои баланд бардоштани сифати таълим, тайёр ва ҷоп намудани маводҳои методӣ таълимӣ корҳои зиёд ба анҷом расониданд. Дар тайёр ва ҷоп намудани корҳои илмӣ методӣ саҳми устодон Қосимов Н. ва Меликмуродов Ф., ниҳоят калон аст.

Дар даврони истиқлолият солҳои 1992 - 2005 кафедра бо номи методикаи таълими таърих, солҳои 2005 - 2008 ба номи методикаи таълими таърих ва фанҳои ёрирасони таърих ва аз соли 2008 то инҷониб бо номи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқ фаъолият намуда истодааст.

Аз соли 2002 то ба имрӯз н.и.п. дотсент Каримов М. Б., роҳбарии кафедраро ба уҳда дорад.

Дар кафедра равияи илмӣ бо номи «Тадқиқи асосҳои методикаи таълими таърих бо назардошти проблемаи «Асосҳои назариявӣ, тайёр намудани маводҳои таълими таърих» амал мекунад. Иҷрокунанадагони он и. в. профессор Валиев А., оиди «Хусусиятҳои хоси этнологияи тоҷик» дотсентон Каримов М., дар мавзуи «Инкишофи методикаи таълими таърих дар муассисаҳои олӣ ва таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»; Давлатбеков Н., оид ба давраҳои мухталифи таърихи халқи тоҷик; муаллимони калон Шафақов Х., оид ба таълиф намудани мақолаҳо оид ба урфу одатҳои мардумӣ; Исмоилов Ё., дар мавзуи «Саҳми академик А. Мухторов дар омӯзиши катибашиносӣ дар Тоҷикистон»; Исмоилов А., оид ба омода намудани мақолаи илмӣ дар мавзуи «Саҳми олимони хитойӣ дар омӯзиши манбаҳои таърихӣ оид ба Бохтару Тахористон» аз рӯи проблемаҳои ба нақша гирифтаи худ дар айни замон корро идома дода истодаанд. Вазъи иҷроиш ва натиҷаи онҳо пайваستا дар чаласаҳои кафедра мавриди муҳокима ва баррасӣ қарор мегирад.

Дар ин солҳо ба кафедра устодони соҳибтаҷриба докторони илм Муҳиддинов И., Валиев А., ба ҳайси корманди асоси, Муҳиддинов С., Бобомуллоев С., Довудӣ Д., ба сифати ҳамкор чалб карда шуданд. Инчунин, дар кафедра устодони соҳибтаҷриба дотсентон Қосимов Н., Давлатбеков Н., Набиева М., Меликмуродов Ф., муаллимони калон Саъдиев Ю., Шафақов Х., Шарипов М., Мусоев А., Исмоилов А., ба таълиму тарбия машғул буданд ва мебошанд.

Кафедра аз ҳисоби хатмкунандагони факултет ва тайёр намудани онҳо ҳамчун устодони донишгоҳ диққати ҷиддӣ медиҳад. Ба ин мақсад чор нафар омӯзгори ҷавон Ризоев Б., Ҷалилов Б., Маҳмудова М., Ашуров Ф., ба кор ба кафедра чалб карда шуданд.

Дар солҳои сипари гашта дар кафедра Исмоилов Ё рисолаи номзадӣ дифоъ намуда, ҳамзамон устодон Каримов М (рисолаи докторӣ) Мусоев А ва Исмоилов А рисолаҳои илмии худро тайёр карда дар арафаи дифоъ қарор доранд.

Дар баробари гузашан ба таълимӣ бисёрзинагӣ дар кафедра ба мукамалгардонии нақшаҳо ва барномаҳои таълимӣ, таълими фанҳои таҳассуси диққати асоси дода мешавад. Дар солҳои охир аз тарафи устодони кафедра китобҳои дарсӣ ва дастурҳои зиёди таълимӣ – методӣ ва илмӣ таёр карда шуда аз ҷоп баромаданд; «Археология», «Этнография», «Хронологияи таърихӣ», «Бойгоншиносӣ», «Шаҳри бостонии миси айнак», «Маводҳо ва луғатҳои таърихӣ», Таърихи афкори ҷамъиятӣ – сиёсии халқи тоҷик», «Аз таърихи афкори ҷамъиятӣ – сиёсии халқи тоҷик» (охири асри XX ибтидои асри XXI), «Таълими таърихи ватани дар донишгоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Бухархудатские сасанидские и омейядские дирхеми», «Аз таърихи инкишофи системаи маориф дар ноҳияҳои тобеи Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Тавсияҳои методӣ оид ба нақшаи инфиродии донишҷӯён», «(дастури таълимӣ барои донишҷӯёни

факултетҳои таърихи макотиби олий) “., “Инкишоф додани сатҳи дониши хонандагон дар раванди омӯзиши таълими таърих»,., “Истифодаи истилоҳоти таърихӣ ва таснифоти он дар дарси таърих»,., “Истифодаи технологияи иноватсионӣ дар раванди таълими таърих»,., “Инкишофёбии диққату идрок ва хотира дар дарси ҳуқуқ»,., “Методи истифодаи васоити муосири технологӣ дар таълими таърих»,., «Аҳамияти омӯзиши ёдгориҳои эпиграфики дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»,., “Аҳамияти омӯзиши ёдгориҳои Хулбук»,., “Сарчашмаҳои асосии назарияҳои педагогӣ доир ба ҳаёти оилави ва тарбияи мактаббачагон»,., “Саразм осори гаҳвораи тамаддуни башар». Аз қабилҳои корҳои илмӣ ва илмӣ методии устодони кафедра мебошанд.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ФАНҲОИ ТАҲАССУСӢ, кафедра.

Фаъолияти кафедраи «Методикаи таълими фанҳои таҳассусӣ» собиқ «Методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ» аз ноябри соли 1975 то соли 1989 таҳти роҳбарии номзоди илмҳои педагогӣ, дотсент Пелипенко Г. Я сурат гирифтааст. Дар ин давра таҷҳизоти қорӣ пурра нав карда шуданд. Раванди таълим ба маҷрои муайян дароварда шуд. Устодон ба тадқиқоти мавзӯи «Мукамал намудани тайёрии муаллимони фанҳои умумитехникӣ ва меҳнат» машғул буданд. Устодони кафедра барои гузаронидани таҷрибаомӯзӣ «Дастури методӣ оиди гузаронидани таҷрибаомӯзӣ»-ро навишта аз ҷоп бароварданд. Пелипенко Г. Я дар як муддати кӯтоҳ тавонист коллективи кафедраро бо муаллимони варзида ва соҳибмаълумот таъмин намояд. Дар байни онҳо дотсентон Аҳмедзянов Р. Х., Ниниашвили М. И., муаллимони калон Трембач А. А., Кейзер Б. А., мудири устохона Халиулин Х. З. ва ғайраҳо шомил буданд. Дар ин муддат кафедра ба як мактаби илмӣ табдил ёфт, ки роҳбарии ин мактабро дотсент Карамзин И. В ба уҳда дошт. Зери сарпарастии ӯ муаллимони варзидаи кафедра Ниниашвили М. И., Пелипенко Г. Я., Аҳмедзянов Р. Х. рисолаҳои номзодии худро бомуваффақият ҳимоя намуданд. Соли 1979 вазифаи мудири кафедра ба уҳдаи номзоди илмҳои педагогӣ, дотсент Ниниашвили М. И, гузошта шуд. Дар ин муддат ӯ барои беҳбудии сифати таълиму тарбия ва корҳои илмӣ-тадқиқоти кӯшиши зиёд ба харҷ додааст. Бо ташаббуси Ниниашвили М. И, қисми зиёди омӯзгорон барои баландбардории ихтисос ба шаҳрҳои Масква, Санкт-Петербург, Минск, Киев фиристода шуданд. Як зумра устодон: Аҳметзянов Р. Х., Исломов С., Рӯзиев Ш. М., Сангов Н. Н. дар ин марказҳои илмӣ бо олимони намоён Никандров Д. А., Атутов П. Р., Катханов К. Н., Васильев Ю. К., Тхоржевский Д. Н., Симоненко Д. Н. шинос гардида, таҳти роҳбарии онҳо рисолаи номзодии худро дифоъ намудаанд.

Соли 1989 дар заминаи кафедраи «Методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ» кафедраи «Роҳнамоии касбӣ» ташкил гардид. Таи ин солҳо кормандони кафедра ба таҳқиқи масъалаҳои илми технологӣ машғул гардиданд. Таҳти роҳбарии дотсент Рӯзиев Ш. М. (шодравон) барномаҳо,

стандартҳои таълимӣ таҳия гардида, мавриди баҳрабардорӣ қарор гирифтанд. Дар кафедра ду мавзӯи супориши Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳқиқ қарор гирифта буд. Аъзоёни кафедра мунтазам дар симпозиумҳо, конференсияҳои байналхалқӣ, ҷумҳуравӣ, вилоятӣ, шаҳрӣ, донишгоҳӣ иштирок намудаанд. Дар ин муддат китобҳои таълимӣ аз ҷониби дотсент Исломов С., (Касбу ҳунар, «Технология» барои синфҳои 5, 6, 7 ва 8) таҳия карда шудаанд. Ҷамин тавр, кормандони кафедра дар баробари таълиму тарбия ба тадқиқотҳои проблемаҳои мухталиф машғул буданд. Дар ин солҳо методистони соҳибтаҷриба Рӯзиёв Ш., Исломов С (шодравон), Сайфудинов М., Нозимов О., Холов К. ва дигарон дар ин соҳа саҳмгузори намудаанд. Моҳи ноябри соли 2006 дотсент Рузиёв Ш. М рисолаи доктории хешро дар мавзӯи «Системаи педагогии тайёрии технологияи муаллимони технология ва соҳибкорӣ дар донишгоҳҳои омӯзгорӣ» ҳимоя намуд. Ҷамзамон Мухторова Г. рисолаи номзадиро ҳимоя намуда соҳиби унвони илмӣ номзади илмҳои педагогӣ гардид. Базаи моддӣ техникаи кафедра аз соли 2009 то 2013 дар асоси ҳамкории дуҷониба бо Ҷамъияти байналмилалӣ Олмон оид ба соҳаи Маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дастгоҳу таҷҳизотҳои замонавӣ коркарди дастӣ ва механикӣ чӯбу фулузот, коркади масолеҳи хӯроқа ва масолеҳи дӯзандагӣ (мошинаҳои дӯзандагӣ ва таҷҳизотҳои таббохӣ) таҷҳизонида шуд.

Аз соли 2009 то 2013 ба ҳайси роҳбари кафедра дотсент Мухторова Г. Ғ. фаъолият намудааст. Дар ин солҳо дастуру китобҳои таълимӣ зерин аз ҷоп бароварда шудаанд: С. Убайдов, М. Сайфудинов, Сангов Н. Н. Одинаев Қ. «Бурриши масолех, дастгоҳ ва асбобҳо (дастури таълимӣ барои кори мустақилонаи донишҷӯён.)». Д., 2009; М. Нуриддинова, Ш. Рӯзиёв, А. Азизов «Услуби таълими соҳибкорӣ» (китоби дарсӣ барои муаллимони фанни технология, иқтисодиёти донишҷӯёни мактабҳои олий). Д., 2010; Мансуров Қ., Ҷасанов А. «Коркарди дастии чӯб». Д., 2010; Б Майер. Сангов Н. Н. Раҳимов С. Азизов А. «Техника ва таҳсилот» Д., 2011.

Аз 2013 то 2014 сарвари кафедра ба зимаи дотсент Сангов Н. Н. вогузошта шуд. Кафедра робитаҳои илмиро бо Донишгоҳҳои омӯзгорӣи Россия (Москва, Санкт–Петербург, Новосибирск, Томск.) бо Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогӣ, бо Академияи таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон барқарор намуда, дар асоси шартномаҳои тарафайн корҳои илмӣ- методӣ ва фармоиширо иҷро мекунанд. Дар кафедра таҳти роҳбарии дотсент Сангов Н. Н., мавзӯи фармоишӣ дар мавзӯи: «Тайёрии муаллимони ояндаи технология барои амалишавии функсияҳои соҳибкорӣ дар фаъолияти касбӣ» таҳия карда шуда аз ҷониби Вазорати Маориф ва илмӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда шудааст. Мавзӯи фармоишӣ аз соли 2015 то соли 2019 иҷрои амалии худро меёбад. Дар соли 2014 ассистенти кафедра Муминов Ф. У. дар мавзӯи «Мукамалгардонии мактабҳои камнуфус дар шароити деҳот» рисолаи номзодиашро дар Пажӯҳишгоҳи рушди маориф дифоъ намуд. Дар

ин солҳо кафедра ба маркази илмӣ таъдил ёфта, проблемаҳои рӯзмарра мавриди таҳқиқ қарор дода буданд. Дар айни ҳол дар кафедра дотсентон: Мухторова Г. Ғ., Сангов Н. Н., Мансуров Қ. Ҳ., муаллими калон Сайфудинов М., н.и.п. Муминов Ф. У., ассистентон Ашрапов К. Т., Сафаров Қ. М., мудирҳои устохона, устод Ҳасанов А. Ҳ., устои таълимӣ - истехсолӣ Абдуллоев А. ва мудирҳои кабинети методӣ Абдурахимова Ф. фаъолият менамуданд.

Имрӯз сарвари кафедра н.и.п. дотсент Муминов Ф. У. ба уҳдадоранд. Ҳоло дар кафедра 5-то устохонаи таълимӣ дар самтҳои технологияи коркарди дастӣ ва механикии чӯб ва филизот фаъолият карда истодаанд. Дар кафедра омӯзгорони зерин: дотсент Муминов Ф. У., муаллими калон Сайфудинов М., ассистентон Фирӯзи Ҳ., Муҳиддини Ш., Ашрапов К., Шукурова М., Қаландаров З., Оев Ш., устоҳои таълимӣ Абдуллоев А., Сайфуддинов П. ва лаборанти кафедра Султонова М. кор ва фаъолият доранд. Таҳти роҳбарии дотсент Муминов Ф. У., дар мавзӯи: «Тарбияи муаллимони ояндаи технология ва соҳибкорӣ дар шароити мактабҳои камнуфузи Тоҷикистон» корҳои илмӣ - таҳқиқотӣ ба роҳ монда шудаанд. Ба корҳои илмӣ - таҳқиқотӣ омӯзгорони кафедра дотсент Муминов Ф. У., муаллими калон Сайфудинов М., ассистентон Фирӯзи Ҳ., Муҳиддини Ш., Ашрапов К., Шукурова М., Қаландаров З., Оев Ш. ҷалб шудаанд. Бо ташаббуси кафедра соли 2019 конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Таълими салоҳиятноки дар тайёрии касбии омӯзгорони фанҳои умумитехникӣ» бахшида ба соли рушди сайёҳӣ, ҳунарҳои мардумӣ ва мақоми байналмилали гирифтани чакан ташкил карда шуд. Ҳоло дар назди кафедраи омӯзгорони соҳаи «Технология ва соҳибкорӣ» омода мегарданд.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ФИЗИКА, кафедра.

Соли 1974 дар заминаи кафедраи физикаи умумӣ кафедраи «Методикаи таълими физика» ташкил ёфт. Сарвари аввалин ва асосгузори кафедра шодравон, дотсент Ҷабборов Ғ. Ҷ. буд. То таъсисёбии кафедра дар ҳайати кафедраи физикаи умумӣ лабораторияҳои методикаи таълими физика (ҳоло бинои 4, ошёнаи 2, хуҷраҳои 209, 210) мавҷуд буданд. Асосгузори он омӯзгор Ф. Ф. Главинский ба ҳисоб меравад. Лабораторияи методикаи таълими физика аз ду хуҷра иборат буда, бо асбобҳои мактабӣ, инчунин, асбобҳои дастисози дар давраи таҷрибаомӯзии педагогӣ истифода шаванда таҷҳизонида шуда буд. Дар ташкили ин лабораторияҳо методистон Двойкин Е. П., Куинов Н. Г., Ҷабборов Ғ. Ҷ. ва дигарон саҳми босазо доранд.

Ба кафедра устодони беҳтарин Куинов Н. Г., Шодиев Т., Норқулов А., Двойкин Е. П., Мирзоев Б., Ҷумъаев Т., Мухамедшин Р. А., Кривсов Н. М., Давлатов А., Попова А. Г. ба кор ҷалб карда шуда буданд. Минбаъд ҳайати кафедра аз ҳисоби омӯзгорони варзида Ҷумъаев Ҳ. Қ., Раҳматов Р., Бобоев В., Тоҳирова Р. Б., Файзиев И. Д., Кондратйев В. И., Гусамов Н. А.,

Хайлобеков Қ. ва дигарон пурра гардид. Бо ранчу заҳмати ин устодон кабинету лабораторияҳои намоишӣ доир ба методикаи таълими физика ва воситаҳои техникий таълим ташкилу таҷҳизонида шуданд.

Дар таъмини кафедра бо мутахассисони баландхаттисос, таҷҳизонидани кабинету лабораторияҳо бо лавозимоти зарурӣ ҳиссаи нахустмудири кафедра дотсент Ҷабборов Ғ. Ҷ. хеле калон аст. Дар як муддати кӯтоҳ, дар ҳамаи 5 ҳуҷраи ошӯнаи дуҷуми бинои дуҷуми (ҳоло чоруми) таълимӣ кабинету лабораторияҳои кафедра ташкил карда шуд. Лабораторияҳои пештараи электротехника, курси махсус, радиотехника ба қабати якуми бинои таълимии якум (қаноти чап аз даромад) кучонда, ба кор омода карда шуданд.

Дар ташкилу таҷҳизонидани кабинету лабораторияҳои кафедра ва таълиму тарбияи донишҷӯён дотсенти кафедра Мухамедшин Р. А., собиқ устои калон, собиқақдори Ҷанги Бузурги Ватанӣ, дорандаи ордени «Нишони фахрӣ» шодравон Двойкин Е. П., собиқ омӯзгори кафедра Попова А. Г., собиқ устои кафедра Куинов Н. Г., собиқ устои кафедра шодравон Кондратйев В. И. саҳми арзанда гузоштанд.

То аввалҳои соли 90-уми асри гузашта дар назди кафедра шубҳаи воситаҳои техникий таълим (ВТТ) фаъолият дошт. Бо ташаббуси дотсент Ҷабборов Ғ. Ҷ. кабинети воситаҳои техникий таълим (ду ҳуҷра) ташкил ёфт, ки он бо воситаҳои техникий ҳамонвақта: дастгоҳҳои кинонамоишдиҳии навъҳои гуногун, диапроекторҳо, дастгоҳҳои аккосӣ, радио, телевизор, магнитофон ва ғ. таҷҳизонида шуда буд. Донишҷӯёни қариб ҳамаи факултетҳои Донишгоҳ дар ин ҷо истифодабарии воситаҳои техникий таълимро меомӯхтанд, барои намоиш додани кино шаҳодатнома мегирифтанд, инчунин, диа- ва кодопозитивҳо, слайдҳо тайёр мекарданд, суратгирию чопи онро ёд мегирифтанд. Дар таҷҳизонидани кабинети воситаҳои техникий таълим ва фаъолияти самарабахши он ҳиссаи устои калони кафедра Кривсов Николай Митрофанович бағоят зиёд буд. Дар солҳои гуногун аз воситаҳои техникий таълим устодон Хушатов Э., Хайлобеков Қ., Меликов И. А. (руҳашон шод бод), дарс меғуфтанд.

Дар кафедра аз рӯзи таъсис то имрӯз корҳои илмӣ-методӣ бо низом пеш меравад. Омӯзгорони кафедра (шодравонон А. Норкулов, дотсент Ҷ. Ҷумъаев) таҳти роҳбарии профессор Барот Мирзоев солҳои тӯлонӣ мазмун ва соҳти дарсҳои физикаро тадқиқ намуданд. Ин устодон натиҷаи кори хешро чамбаст карда, онро барои татбиқ дар таълими физикаи мактабӣ ба Вазорати маорифи ҷумҳурӣ пешниҳод намуданд. Натиҷаи ин таҳқиқот тавассути рисолаҳои илмӣ-методӣ, васоити таълимию тавсияҳо (Плани дарсҳои физика-1, Плани дарсҳои физика-2), 10 мақола дар ҳафтаномаи «Омӯзгор» ва васоити таълимии «Навъҳои дарсҳои физика», «Дарсҳои физика» дастраси донишҷӯён ва омӯзгорони мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ гардид.

Таҳти роҳбарии дотсент Ҷабборов Ғ. Ҷ. як гурӯҳ устодони кафедра (Норкулов А., Мухамедшин Р. А., Ҷумъаев Ҷ. Қ., Конратев В. И.) ба

таҳқиқи масъалаи идоракунии фаъолияти маърифатии хонандагон дар дарсҳои физика машғул шуда, натиҷаҳои назаррас ба даст оварданд. Доир ба натиҷаҳои таҳқиқот рисолаҳои илмӣ «Познавательные задачи по физике», «Контроль решения познавательных задач» ва зиёда аз 100 масъалаҳои маърифатӣ дар шакли расм ба таъб расидаанд.

Устодони кафедра Ҷумъаев Ҳ. Қ. (руҳашон шод бод) ва Мухамедшин Р. А. доир ба истифодабарии масъалаҳои маърифатӣ дар раванди таълими физика, Мирзоев Б. (равоншод), Шодиев Т. (шодравон), Давлатов А. доир ба истифодаи навъҳои гуногуни масъалаҳои физикӣ ва тартиб додани онҳо, Бобоев В. (равоншод) доир ба методикаи ташкил кардани маҳфили «Радиоэлектроника» дар мактабҳои миёна, Файзиев И. Д. доир ба истифодаи ақидаҳои мутафаккирони асримиёнагии Шарқ дар таълими физика, Раҳматов Р. (руҳашон шод бод) доир ба робитаи таълими физика бо истеҳсолоти кишоварзӣ, Умаров У. С. доир ба истифодаи маводи маҳал дар таълими физика ва Раҷабов У. Х. доир ба ташкилу гузаронидани саёҳатҳои физикӣ ба мавзӯҳои маҳал рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуда, дар инкишофи методикаи таълими физика ҳиссаи арзандаи худро гузошанд.

Дар ҳалли масъалаҳои умдаи таълими физика дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ҷумхурӣ аъзоёни кафедра корҳои зиёде ба сомон расонданд. Таърихи фаъолияти кафедра як зумра васоити таълим ва тавсияҳои методӣ, ба монанди: «Таҷрибаҳои намоишӣ аз физика» (қисми 1) (Б. Мирзоев, А. Норкулов, Ҳ. Ҷумъаев, Г. Бобониёзова, В. Нигай); «Методика ва техникаи экспериментҳои намоишӣ аз физика» (қисмҳои 2 ва 3) (Т. Шодиев, Р. Мухамедшин, А. Давлатов, Г. Бобониёзова, В. Нигай); «Ҳалли масъалаҳо аз физика» (иборат аз 5 қисм) (Б. Мирзоев, А. Норкулов, Ҳ. Ҷумъаев); «Маълумотнома аз физика» (Б. Мирзоев, Ҳ. Ҷумъаев); «Плани дарсҳои физика - 1» (А. Норкулов, Б. Мирзоев, Ҳ. Ҷумъаев); «Плани дарсҳои физика - 2» (А. Норкулов, Б. Мирзоев, Т. Шодиев); «Мустақилият воситаи инкишофи фаъолияти хонандагон» (Б. Мирзоев, Т. Шукуров); «Супоришҳо барои кори мустақилонаи студентон» (Б. Мирзоев, П. Раҷабов, Ҳ. Ҷумъаев); «Тартиб додани масъалаҳои физикӣ ва ҳалли онҳо» (А. Давлатов, Т. Шодиев); «Конференсия шакли машғулияти таълимӣ аз физика» (И. Файзиев, А. Норкулов); «Робитаи физика бо асосҳои истеҳсолоти хоҷагии қишлоқ» (Р. Раҳматов, Т. Шодиев); Физика. (Қисми 3). (Оптика. Физикаи атом ва ядрои атом) (Маматкулов М., Умаров У. С., Раҷабов У. Х.); Таълими физика дар синфи 7 (Давлатов А., Зайниддинов В.); Таълими физика дар синфи 8 (Давлатов А., Зайниддинов В.); Методикаи таълими физика дар мактабҳои асосӣ (Давлатов А., Зайниддинов В.); Робитаи физика бо адабиёт (Умаров У. С., Раҷабов У. Х.); Маҷмуаи чадвалҳо (плакатҳо) –и таълимӣ аз физика барои синфҳои 7-11 (130 чадвал) (Умаров У. С., Раҷабов У. Х.); Корҳои беруназсинфӣ аз физика (Умаров У. С., Раҷабов У. Х.); Маълумотнома аз физика бо формулаҳо ва расмҳо (Давлатов А., Кучакшоев Д.); Истифодаи маводи

маҳал дар ҳалли масъалаҳои тарбиявии таълими физика (Умаров У. С.); Физика 8. Китоби дарсӣ барои синфи 8-уми мактабҳои миёнаи таҳсилоти умумӣ (Умаров У. С. ва диг.); Таҷрибаомӯзии педагогӣ (Чумъаев Ҳ. Қ., Умаров У. С., Мансуров Қ. Ҳ.); Масъалаҳои паст кардани хатари офатҳои табиӣ дар таълими физика (Умаров У. С., Чумъаев Ҳ. Қ., Раҷабов У. Ҳ.); Олими нуктасанҷ ва омӯзгори асил (Умаров У. С., Чумъаев Ҳ. Қ.); Маҷмуаи супоришҳои тестӣ аз физика (Мухамедшин Р. А. ва диг.); Марди нақӯном. (Умаров У. С., Тоҳирова Р. Б.); Методикаи машғулиятҳои берунисинфӣ аз физика (Умаров У. С., Авезова Г., Раҷабов У. Ҳ.); Кроссвордҳо дар таълими физика (Умаров У. С., Авезова Г., Раҷабов У. Ҳ.); Маҷмуаи барномаҳои таълимии фанҳои кафедраи методикаи таълими физика (барои шуъбаи ғоибона) (Умаров У. С., Тоҳирова Р.); Маҷмуаи барномаҳои таълимии фанҳои кафедраи методикаи таълими физика (барои шуъбаи рӯзона) (Умаров У. С., Давлатов А., Мухамедшин Р., Тоҳирова Р., Бобониёзова Г.); Таҷрибаомӯзии педагогӣ дар факултети физика (Умаров У. С., Бобониёзова Г.); Кори мустақилонаи донишҷӯён бо китоб дар низомии кредитии таҳсилот (Умаров У. С.); Китоби намоиш ва таҷрибаҳо аз физика (синфҳои 7-9) (Давлатов А., Кучакшоев Д.); Стандарти фанни «Физика» барои синфи VIII (Умаров У. С.); Сохтор ва мазмуни ҳисоботи корҳои лабораторӣ (Умаров У. С.); Тавсияҳои методӣ доир ба машғулиятҳои аудиторӣ (лексия, дарс-лексия, машғулияти амалӣ (семинарӣ), кори лабораторӣ, дарс дар устохонаи таълимӣ ва паркҳои техникӣ) дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (Умаров У. С., Шукуров А. Ш.); Таҷрибаомӯзии педагогӣ дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (Умаров У. С., Холиқов У.); Тест аз фанни физика барои синфи 11 (Умаров У. С., Чумъаев Т.) ва мақолаҳои зиёд дар маҷаллаҳои «Физика в школе», «Вестник высшей школы», «Народное образование», «Маърифати омӯзгор» (собиқ «Мактаби Советӣ» ва «Маърифат»), «Илм ва ҳаёт», «Ахбороти Академияи илмҳои Тоҷикистон», «Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон», «Паёми Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон», «Илм ва инноватсия», инчунин, дар ҳафтаномаи «Омӯзгор»-у нашрияҳои дигар нашр гардидаанд.

Устодони кафедра дар таҳияи барномаҳои таълимӣ, васоити методӣ, воситаҳои аёни ва китобҳои дарсии физика барои мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ ҳиссаи арзанда доранд. Ҳиссаи омӯзгорони кафедра дар пешрафти чараёни таълими физика дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ калон аст. Васоити таълимию методии омодакардаи устодони кафедра Ҷабборов Ғ., Мирзоев Б., Норкулов А., Шодиев Т., Чумъаев Ҳ. Қ., Бобоев В., Раҳматов Р., Давлатов А., Мухамедшин Р. А., Умаров У. С., Тоҳирова Р. Б., Бобониёзова Г. А. ва дигарон мададгори муаллимони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ мебошанд. Устодони кафедра, профессор Мирзоев Б., дотсентон Чумъаев Ҳ. Қ., Умаров У. С. ва муаллими калон Тоҳирова Р. Б. дар ҳамкорӣ бо омӯзгори физикаи гимназияи №53-и ба номи Муҳаббат Маҳмудоваи

шаҳри Душанбе, омӯзгори дараҷаи олий Тӯракул Ҷумъаев (собик устои кафедра) Концепсияи мактаби миллӣ, Концепсияи маълумоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон Концепсияи маълумоти физикиро ба роҳбарӣ гирифта, барои мактабҳои асосӣ (нуҳсола) ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ барномаи физикаро тартиб доданду тавассути маҷаллаи «Маърифат» ва дастури Идораи маорифи шаҳри Душанбе дастраси омӯзгорони физика гардониданд. Коркарди методии таълими асосҳои физика дар мактаби асосӣ дар саҳифаҳои маҷаллаи илмӣ-оммавии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон «Маърифат» (солҳои 1998-2000) ба таъби расидааст.

Кафедра бо Академияи таҳсилоти Тоҷикистон (АТТ), Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи Тоҷикистон (ПРМТ), Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф (ДҚТИБКМ), Институти физика ва техникаи ба номи Султон Умаров, Институти астрофизикаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, кафедраҳои методикаи таълими физика ва физикаи умумии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, кафедраи методикаи таълими физика ва физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Гафуров, кафедраи методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, кафедраи методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, кафедраи методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи Моёншоҳ Назаршоев, Донишкадаи тақмили маълумоти касбии ВМКБ ва ғ. робитаи зичи корӣ дорад. Мутаассифона, пас аз пош хӯрдани иттиҳоди шуравӣ робитаҳои кории кафедра бо кафедраҳои ҳамноми давлатҳои ИДМ гусаста гардид. Мудирияти кафедра иқдом дорад, ки то ҳаққи имкон ин равобитро барқарор намояд.

Кафедра бо муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии шаҳри Душанбе ва навоҳии гирду атрофи он робитаи зичи корӣ дорад. Донишҷӯёни факултети физика таҳти роҳбарии методистони кафедра дар заминаи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии бехтарини шаҳр (муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии №№7, 10, 11, 12, 33, 34, 42, 56) ва гимназияҳои №№9, 53, «Ҷотам ва ПВ», гимназияи хусусии «Кафолат» таҷрибаомӯзии педагогӣ мегузаранд. Солҳои тӯлонӣ роҳбарии таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯёни факултетро омӯзгори соҳибтаҷрибаву боистеъдод, устои варзида ва методисти моҳир Тоҳирова Р. Б. ба уҳда доштанд. Ҳоло бошад, роҳбарии таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯёни факултетро номзади илмҳои педагогӣ, муаллими калони кафедра Рачабов У. Х. ба уҳда дорад. Таҷрибаомӯзии таълимӣ ва педагогии донишҷӯён асосан дар гимназияҳо ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии шаҳри Душанбе гузаронида мешавад. Бо ин мақсад Донишгоҳ (кафедра) бо ин гимназияҳову муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии шаҳри Душанбе шартномаи ҳамкорӣ дорад. Базаи моддӣ-техникӣ ва потенциали мутахассисони ин гимназияҳову муассисаҳои таълимӣ барои самаранок гузаронидани таҷрибаомӯзии таълимӣ ва педагогии донишҷӯён мусоидат менамоянд. Ба таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯён устодони соҳибтаҷрибаи кафедра ва

кафедраҳои педагогикаю психология роҳбарӣ менамоянд. Барои самаранок ташкилу гузаронидани таҷрибаомӯзии таълимӣ ва педагогии донишҷӯён дар кафедра гӯшаи «Ба ёрии таҷрибаомӯз-омӯзгори оянда» ташкил карда шудааст. Устодони кафедра барои ёрӣ ба донишҷӯёни таҷрибаомӯз як қатор дастурҳои методӣ таҳия ва нашр кардаанд.

Дар давраи таҷрибаомӯзии педагогӣ донишҷӯён барои навиштани корҳои курсӣ ва хатмкунӣ маводи зарурӣ чамъ мекунанд, инчунин, барои чамъбасти кори хатмкунӣ дар мактабҳои гимназияҳо озмоиши педагогӣ мегузаронанд.

Кафедра дар назди гимназияи №53-и ба номи Муҳаббат Маҳмудова (ҳоло МТМУ-и №53) маркази методии худро дорад, ки аз ҷониби Вазорати маорифи ҷумҳурӣ маъқул ва расмӣ гардонидани шудааст. Дар кафедра адабиёти методӣ, намунаи нақшаҳои дарс, таҳлили педагогии психологӣ ва методии дарс, нақшаҳои тақвими-мавзӯӣ, нақшаҳои корҳои берунисинфӣ, нишондоду тавсияҳои методӣ, воситаҳои аёни, маводи дидактикӣ, намунаи корҳои санҷишӣ ва ғ. барои таҷрибаомӯзон ва омӯзгорони мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ гирд оварда шудааст. Дар баъзе мавридҳо, машғулиятҳои амалӣ аз методикаи таълими физика бо донишҷӯёни факултети физика дар ҳамин гимназия баргузор мегардад. Чамъомадҳои иттиҳодияи методии омӯзгорони физикаи мактабҳои н. Исмоили Сомонӣ ва шаҳри Душанбе, курсҳои бозомӯзии омӯзгорони шаҳри Душанбеу ҷумҳурӣ, конференсияву семинарҳои омӯзгорони н. Исмоили Сомонӣ ва шаҳри Душанбе дар заминаи кафедра гузаронида мешаванд. Устодони кафедра Мирзоев Б., Ҷумъаев Ҳ. (руҳашон шод бод) дар ҳамин гимназия дарс мегуфтанд, ҳоло бошад, дотсент Умаров У. С. дар ҳамин гимназия аз фанни физика дарс мегӯяд. Дар навбати худ, устодони гимназия ба донишҷӯён барои гузаронидани таҷрибаомӯзии педагогӣ, шинос шудан бо корҳои тарбиявӣ кумаки зиёд мерасонанд. Барномаю дастурҳои методии таълифкардаи устодони кафедра, пеш аз ба омӯзгорони физикаи мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ тавсия шуданашон аз озмоиши педагогӣ (дар ҳамин гимназия) мегузаранд. Устодони калони кафедра Умаров У. С. (ҳоло номзоди илмҳои педагогӣ, дотсент, декани факултети физикаи ДДОТ ба номи С. Айни), Бегимов Ҳ. Ҳ. (ҳоло номзоди илмҳои педагогӣ, мудири кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоӣ) ва Рачабов У. Ҳ. (ҳоло номзоди илмҳои педагогӣ, мудири кафедраи методикаи таълими физика) корҳои илмӣ-таҳқиқотии худро дар ҳамин гимназия амалӣ намуда, аз озмоиши педагогӣ гузаронидаанд.

Имрӯз дар кафедра 11 нафар устодон, аз он ҷумла 3 нафар номзоди илмҳои педагогӣ, дотсентон, 2 нафар муаллими калон, 6 нафар ассистент, 1 нафар лаборанти калон ва 1 нафар лаборант фаъолият доранд. Дар кафедра лабораторияҳои намоиши таҷрибаҳо (ду лаборатория), кабинетҳои лексионии методикаи таълими физика, ҳуҷраи тайёркунии таҷрибаҳои намоишӣ ва китобхона амал мекунанд. Лавозимот, дастгоҳҳои таҷрибаҳои намоишӣ, воситаҳои аёни: коллексияҳо, тамсилаҳо (моделҳо), макетҳо, чадвалҳо кӯҳна

шуда, ба талаботи замони муосир қисман ҷавобгӯ нестанд. Хушбахтона, соли 2014 бо ташаббуси собиқ ректори Донишгоҳ мухтарам А. А. Раҳмонов ва дастгирии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Барномаи рушди ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ барои солҳои 2013-2020» қабул гардид, ки дар он барои мустақкам гардонидани пояи моддӣ-техникии кафедраи методикаи таълими физика банди махсус пешбинӣ шудааст.

Дар кафедра донишҷӯён аз методикаи таълими физика рисолаҳои дипломӣ, рисолаҳои хатм ва корҳои курсию озмунӣ навишта, дар конференсияҳо ҷамъомадҳои илмӣ-методӣ маърузаҳо мекунад. Натиҷаҳои кори илмӣ-методии донишҷӯён (бо ҳаммуаллифӣ омӯзгорон) дар маҷаллаҳо ва нашрияҳои илмӣ-методӣ ҷоп мешавад. Соли таҳсили 2012-2013 собиқ донишҷӯи факултети физика, феълан ассистенти кафедра Мирзозода Фирӯз дар озмуни «Донишҷӯ ва прогресси илмӣ-техникӣ», ки Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон карда буд, бо пешниҳоди мавзӯи «Тарбияи худмуҳофизаткунӣ худнаҷотдиҳӣ хангоми таҳдиди хатари офатҳои табиӣ дар таълими физика» (роҳбари илмӣ дотсент Умаров У. С.) иштирок карда, сазовори ҷойи аввал ва мукофоти пулӣ гардид. Соли таҳсили 2013-2014 бошад, ба ҳамин озмун донишҷӯи соли сеюми факултети физика, ихтисоси физика-математика Самадзода Файзали таҳти унвони «Робитаи физика бо адабиёт» (роҳбари илмӣ дотсент Умаров У. С.) кори озмунӣ пешниҳод кардааст.

Дар кафедра семинари илмӣ-методӣ амал мекунад, ки ба он дотсенти кафедра Мухамедшин Р. А. роҳбар аст.

Дар кафедра маҳфили фанӣ «Омӯзгори ҷавон» бо роҳбарии Сафарали Авлиёқул, Ашуров А. амал мекунад: Натиҷаҳои ниҳонии бадастовардашудаи кори маҳфилҳои мазкур он аст, ки донишҷӯёни соли 4-уми таҳсил барои самаранок гузаронидани таҷрибаомӯзии педагогӣ тайёр мешаванд. Асбобҳои сохтаи аъзоёни маҳфил дар намоишгоҳҳои «Конференсияи илмӣ – методии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Ташаккули фаъолияти маърифатии хонандагону донишҷӯён хангоми омӯзиши фанҳои табиӣ–риёзӣ дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олий» бахшида ба 20 - солагии Иҷлосияи 16-уми таърихии Шурои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 15 - солагии Ваҳдати миллӣ ва ҷашни 80-солагии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ба намоиш гузошта шуда буданд.

Кафедраро дар солҳои гуногун устодони варзида дотсент Ҷабборов Ғ. Ҷ. (солҳои 1974-1984), дотсент Шодиев Т. Ш. (солҳои 1984-1986), муаллими калон Норкулов А. (солҳои 1986-1987), дотсент Бобоев В. Б. (солҳои 1987-1992), профессор Мирзоев Б. (солҳои 1992-2002), дотсент Ҷумъаев Ҳ. Қ. (солҳои 2002-2011) ва дотсент Умаров У. С. (солҳои 2011-2020) сарварӣ кардаанд. Хизмати ин устодон дар пешрафти фаъолияти кафедра, тайёр кардани омӯзгорони физика барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ ва берун аз он, инчунин, дар инкишофи маорифи кишвар калон аст.

Кафедраро имрӯз номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Раҷабов У. Х. роҳбарӣ мекунад. Устодони кафедра дотсентон Давлатов А., Мухамедшин Р.

А., Умаров У. С., муаллими калон Бобониёзова Г. А., ассистентон Мавлонов И. Ш., Ашуров А. Ҳ., Сафарали Авлиёкул, Мирзозода Ф. Т., Назарова Ф. Н. ва Ҷомиев Ҳ. Н. барои пешрафти таълиму тарбияи донишҷӯён ва корҳои илмию методӣ хизмати арзанда доранд. Кормандони техникаи кафедра лаборанти калон Юлдошева М. ва лаборант Ифболбии Нуралӣ дар рушду нумӯи он саҳми арзанда доранд.

Аъзоёни кафедра таҳти роҳбарии мудирони он, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Рачабов У. Ҳ. имрӯзҳо низ дар ҳалли масъалаҳои умдаю мубрами таълими физика дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии Ҷумҳурии Тоҷикистон заҳмат мекашанд. Устодони кафедра Р. А. Мухамедшин, А. Давлатов, У. С. Умаров, Г. А. Бобониёзова, И. Ш. Мавлонов, А. Ҳ. Ашуров, Сафаралии Авлиёкул, Мирзозода Фирӯз, Ф. Н. Назарова ва Ҳ. Н. Ҷомиев аз рӯйи равияи илмии кафедра «Мукамалқунонии мазмун, васоит ва методҳои таълими физика дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Концепсияи маълумоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон»» дар соҳаҳои гуногуни методикаи таълими физика доир ба ҳалли проблемаи «Баланд бардоштани сифату самаранокии шаклҳои гуногуни ташкили раванди таълиму тарбия дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии» таҳқиқот бурда истодаанд.

Аъзоёни кафедра ғайр аз корҳои таълимӣ, тарбиявӣ ва илмию методӣ ба корҳои илмӣ-таҳқиқотии фармоишӣ низ машғуланд. Дар кафедра доир ба як мавзӯ корҳои илмӣ-таҳқиқотии фармоишӣ бурда мешавад: «Усулҳои интерактивии таълим ҳамчун воситаи ташаккули тафаккур ва қобилияти эҷодии хонандагон ҳангоми омӯзиши физика» (роҳбари илмӣ номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Умаров У. С.).

Соли таҳсили 2018-2019 як нафар докторант (Назарова Ф. Н.) ва соли таҳсили 2019-2020 як нафар докторант (Ҷомиев Ҳ. Н.) шӯбаи докторантураро хатм намуданд.

Дар кафедра бо ташаббуси Умаров Умар Сулаймонович соли 2011 конференсияи илмӣ-методии байналхалқӣ дар мавзӯи «Такмили мазмун, методҳо ва васоити омӯзиш дар раванди таълими фанҳои табию риёзӣ», бахшида ба 20-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 40 солагии факултети физика, соли 2012 конференсияи илмӣ-методии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Ташаккули фаъолияти маърифатии хонандагону донишҷӯён ҳангоми омӯзиши фанҳои табиӣ-риёзӣ дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии», соли 2014 конференсияи илмӣ-методии байналхалқӣ дар мавзӯи «Проблемаҳои муосири таълими фанҳои физикаю математика дар мактабҳои миёна ва олии», соли 2018 конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Проблемаҳои татбиқи муносибати босалоҳият дар таълими фанҳои табиӣ-риёзӣ ва технологияи информатсионӣ» ба муносибати 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2019 конференсияи илмӣ-методии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Муносибати босалоҳият дар таълими фанҳои табиӣ-риёзӣ:

воқеият ва имкониятҳо дар шароити татбиқшавии он» ба муносибати 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил ва баргузор карда шуд.

Таҳти роҳбарии дотсент Умаров У. С. се нафар Вейсел Бигеч таҳти унвони «Таълими физика дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва литсей-интернатҳои муштаракӣ тоҷикӣ-туркӣ чамбъияти таълимии «Шалола»» (соли 2019), Мухторов Лутфулло Тахирович таҳти унвони «Методикаи истифодаи барномаҳои компютери тақмилдодашуда дар ташаккули тафаккури эҷодии донишҷӯёни ихтисоси физикаи донишгоҳҳои педагогӣ» (соли 2019), Боев Сухроб Гулмуродович «Методикаи ташаккул додани шавқу ҳаваси маърифатии хонандагони синни хурди мактабӣ ба физика ва омода намудани онҳо ба омӯзиши мусалсали ин фан» (соли 2020) рисолаи номзадӣ нашонро бомуваффақият дифоъ намуданд.

Ҳамасола дар кафедра конференсияи илмӣ амалии анъанавӣ апрелии устодон ва донишҷӯён ташкилу гузаронида мешавад, ки дар он устодони кафедра иштирок намуда, маърузаҳо ироа мекунанд.

Ғайр аз ин устодони кафедра дар Машварати январӣ ва августии омӯзгорони фанни физика дар н. Исмоили Сомонӣ шаҳри Душанбе ва н. Варзоб низ иштирок намуда, бо маърузаҳо гузориш медиҳанд.

МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ХИМИЯ, кафедра.

Кафедра моҳи майи соли 1989 дар заминаи кафедраи «Химияи умумӣ»-и факултети биология-химия бо номи кафедраи «Методикаи таълими биология ва химия» арзи вучуд кардааст. Аввалин мудирӣ кафедра, дотсент Усмонов И. У. буда, дар ташкил ва инкишофи он хизмати арзанда кардааст. Баъд дотсент Тошев А. С. кафедраро якҷанд сол сарварӣ намуд. Имрӯз сарвари кафедраро узви пайвастаи Академияи Таҳсилоти Тоҷикистон, профессор, Зубайдов У. З. ба уҳда дорад.

Дар кафедра профессорон Зубайдов У. З., Бобиев Ғ. М., дотсентон Ашурова М. А., Тошев А. С., Аҳмедова С. А., муаллимони калон Маҳмудова Э. М., Ҷӯраева С. М. ва муаллимон Лаълбекова М., Қараев Ғ. Ю., Маҷидов Р. Н., Иброҳимова О., Зиёбекова М., Шарипов М., Алимов С. ва Абдуллозода Ҳ. тайи солҳои гуногун фаъолият намудаанд. Дар ин давра аъзоёни кафедра беш аз 40 мақола, 3 дастури методиро оид ба усули таълими химия ва биология дар мактаби миёна ва мактаби олӣ ба таърифи расониданд. Аз соли 1998 кафедраи методикаи таълими химия ва биология аз сабаби ба факултетҳои мустақили химия ва биология ҷудо шудани факултети биология ва химия бо номи кафедраи «Методикаи таълими химия» фаъолият мекунад.

Ҳоло дар кафедра д.и.п., профессор Зубайдов У. З., номзоди илмҳои химия Бобиев Х. А., н.и.п. Алимов С. Ш., муаллими калон Маҳмадаминов М. Н. ва омӯзгорон Файзуллоева М. М., Зоирова З. ба фаъолияти илмӣ омӯзгорӣ машғуланд. Дар назди кафедра озмоишгоҳи таълимӣ амал

мекунад, ки донишчӯён савияи дониши назариявӣ ва амалии хешро такмил медиҳанд.

Бо роҳбарии профессор Зубайдов У. З. устодони кафедра оид ба мавзуи «Назария ва амалияи таълими тафриқа – асоси инкишоф ва тарбия» тадқиқотҳои илмию методӣ мебаранд. Профессор Зубайдов У. З. муаллифи барномаҳои химия барои синфҳои 8–11, китоби дарсии «Қорҳои амалӣ аз химия барои синфҳои 8-9», китоби дарсии «Химия» барои синфи 8, китоби дарсии «Химияи органикӣ» барои синфи 10, китоби дарсии «Химияи умумӣ» барои синфи 11, китобҳои дарсии «Асосҳои методикаи таълими химия» (қисми I ва II), «Асосҳои методикаи таълими биология» барои донишчӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ мебошад. Ба ғайр аз ин аъзоёни кафедра дар тӯли фаъолияти хеш як рисола (Зубайдов У. З.), зиёда аз 16 дастури таълимӣ, 9 барномаи таълимӣ барои донишчӯёни мактабҳои олии ва зиёда аз 350 мақолаҳои илмию методӣ навишта, чоп намудаанд.

Дар кафедра аспирантон ва унвончӯён низ фаъолият мекунанд, ки дар ду соли охир зеро роҳбарии д.и.п., профессор Зубайдов У. З. ду нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намуданд. Кафедра бо Академияи Таҳсилоти Тоҷикистон, Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогии Тоҷикистон, кафедраҳои методикаи таълими химияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии ш. Хучанд ба номи Б. Ғ. Ғафуров, Донишгоҳи давлатии ш. Кулоб, Донишгоҳи давлатии ш. Қурғонтеппа, Донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони ш. Душанбе, Донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони ВАБК, инчунин, мактабу литсейҳои робитаи илмию методӣ дорад.

Имрӯз дар факултет чор кафедра - химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, химияи органикӣ ва биологӣ, методикаи таълими химия, технология ва экологияи химиявӣ амал мекунанд.

Аз рӯзи таъсисёбии факултет то соли 1979 сарвари факултетро номзоди илми биология, дотсент Зубайдов У. З., минбаъд дотсентон Маҳмадзиев А. М., Тӯраев А. К., профессор Солиев Л., дотсентон Алиев Ҷ. Р., Ҳайдаров А. Ҳ., профессор Бобиев Ғ. М., дотсент Гулов Т. Ё., дотсент Шарипов И. Н. ба уҳда доштанд. Алҳол ин вазифаро дотсент Алимов С. Ш. ба дӯш дорад.

Фаъолияти илмӣ ва методи устодони факултет то имрӯз дар шакли 10 китоби дарсӣ барои мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ, 15 монография, 12 китоби дарсӣ барои донишчӯён ва мактаббачагон, зиёда аз 80 дастурҳои таълимӣ, 27 ихтироот, 35 барномаҳои таълимӣ барои мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ ва олии, зиёда аз 2600 мақола ва фишурдаи маърузаҳо чоп шудааст.

Як зумра донишчӯёни факултет аз натиҷаи қорҳои илмии хеш дар конференсияҳои бонуфузи илмӣ баромад намуда, фишурдаи онро дар маҷалла ва маҷмуаҳои илмӣ чоп кардаанд. Дар озмунҳои қорҳои намоёнро ишғол намудаанд.

МИРАЗОРОВ Комрон Иззатуллоевич (тав. 14. 10. 1989, н. Ҳамадонӣ, 06. 07. 2021, ш. Душанбе), омӯзгори ситология. Соли 2007-2012 дар Донишгоҳи давлатии Кулоб ба номи Абуабдуллои Рудақӣ таҳсил кардааст. Солҳои 2012-2021 ба аспирантураи ДМТ дохил шуда, ҳамчун ассисенти кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биологияи факултети биологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгори Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ кор мекард. Солҳои 2015 - 2021 ҳамчун маллими

калони кафедраи мазкур кор мекард. Дар тури фаъолият ҳамчун роҳбари маҳфили биологони ҷавон, роҳбари дастаи олимпиадаи факултети биология дар озмуни АМИТ бо гирифтани ҷойҳои намоён (якум ва дуум) сазовор шудааст. Муаллифи якчанд дастурҳои таълимию методӣ, зиёда 25 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва оммавӣ буд. Бо ифтихорномаи фахрии Донишгоҳ, ифтихорнома ва сипосномаи Вазорати Маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонид шуда буд. Инчунин, дар соли 2018 бо гирифтани аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қадрдонӣ шудааст. Дар мавзӯи «Синтез ва хосиятҳои биологии баъзе дипептидҳои триптофандор ва маҷмааҳои онҳо бо иони рух (II)» кори илмӣ анҷом додааст.

Ас.: Методикаи истифодабарии растаниҳои шифобахши Тоҷикистон дар дарсҳои ботаника барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ (дастури методӣ). Д., 2014; Применение пентафторфениловых эфиров при синтезе дипептида глутамил - триптофан и сравнение биологических свойств. //Известия Академия Наук Республики Таджикистан. №1г. 2018; Корҳои берун аз синфӣ аз биология (дастури методӣ). Д., 2014; Истифодаи маводҳои кишваршиносӣ асоси ташаккули шақӯ завқи таълимию маърифатии донишҷӯён дар ҷараёни таълими экология. //Паёми ДДОТ. Д., 2020; Нақши машғулиятҳои беруназсинфӣ ва беруназмактабӣ дар ташаккули хисси табиатдӯсти и хонандагон. //Паёми ДДОТ. Д., 2020.

МИРБОБОВ Азизхон (тав. 22. 10. 1957) – эроншинос, забоншинос, номзади илми филология (1991), дотсент (1992), барандаи Ҷоизаи Мавлавии Бунёди байналмилалӣ забони форсӣ-тоҷикӣ, Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Хатмкардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1980).

Корманди Институти забон ва адабиёти Рӯдакии Академияи Илмҳои Тоҷикистон (1981-1983; аспиранти Академияи илмҳои ҶТ (1983-1987). С. 1991 дар Шурои илмии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон рисолаи номзадиро аз рӯи таҳассуси «забонҳои эронӣ» ҳимоя намуд. С-ҳои 1989-1993 муаллим, дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ; с. 1993 дотсенти кафедраи таърихи забон ва типология; сс. 1994-1996 докторанти Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. С-ҳои 1997-2003 дотсент, муовини мудирӣ кафедра, муовини илмии декани факултаи филологияи Донишгоҳи славянии Русия ва Тоҷикистон, узви Шурои илмӣ ва Шурои

диссертационии ин донишгоҳ (1998-2007); дотсенти кафедраи таърихи забон ва типологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2008-2015). Солҳои 2016-2021 ба сифати мудири кафедраи забони тоҷикӣ ва мудири кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ифои вазифа дошт. Баъдайн чун дотсенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии донишгоҳи номбурда фаъолият дорад. Номбурда раиси сексияи забоншиносӣ, узви Шурои диссертационии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ, узви Шурои миллии таҳсилот ва раиси бахши ҳамоҳангсозии барномаҳо ва китобҳои дарсии забони тоҷикии Вазорати маориф ва илми Тоҷикистон, муовини раиси Шурои экспертии илмҳои филологии Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, узви комиссияҳои гуногуни Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ниҳодҳои дигари давлатию илмии кишвар мебошад.

Таҳти таҳрири А. Мирбобоев бештар 50 китоб, аз ҷумла «Фарҳанги англисӣ-тоҷикӣ» (2005), «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» (2006), «Фарҳанги тоҷикӣ-англисӣ» (2008), «Фарҳанги гӯйишҳои ҷанубии забони тоҷикӣ» (2012) ва ғайра аз ҷоп баромадааст.

Ос.: Фарҳанги масодири забонҳо ва гӯйишҳои эронии Тоҷикистон (ҳаммуаллиф, ба забони форсӣ). Ҷилди 1-2. Д., 1997; Фарҳанги номҳои тоҷикӣ (ҳаммуаллиф, ба забонҳои форсӣ ва тоҷикӣ). Д., 2000; Девони Одамушшуаро Рӯдакӣ (ҳаммуаллифон, ба забонҳои форсӣ ва тоҷикӣ). Д., 2002; Програмаи курси «Типологияи муқоисавии забонҳои тоҷикӣ ва русӣ» (Морфология, ҳаммуаллиф). Д., 1995; Муқаддимаи филологияи эронӣ. Д., 2015.

МИРБОБОЕВ Додоҳон (тав. 12. 12. 1929, ш. Конибодом), муаррихи тоҷик, номзади илмҳои таърих (1966), дотсент (1969). Солҳои 1948–1953 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1953–1955 муаллими Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров, 1955–1959 муаллими мактаби миёнаи ба номи Коммунизми ш. Конибодом, 1959–1962 аспиранти Институти шарқшиносии АИ ИҶШС дар ш. Москва, 1962–1963 ходими илмии Институти таърихи ба номи А. Дониши АИ Тоҷикистон, 1963–1982 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1982–1990 мудири кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1990–2004 ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 2004 ба нафақа баромадааст. Муаллифи зиёда аз 50 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Мавзуи тадқиқотҳои ӯро масъалаҳои сиёсати хориҷии Афғонистон дар марҳилаи аввали истиқлолият, муносибатҳои халқи авғону шуравӣ дар бар мегирад. Бо медали «Барои меҳнати шоён» ба муносибати 100 солагии В. И. Ленин,

нишонҳои сарисинагии «Барои муваффақиятҳо дар кори мактаби олии ИҶШС» (1979) ва «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990) қадр карда шудааст.

Ас.: Сиёсати хориҷии Афғонистон дар марҳилаи аввали ташаккули истиқлолият (бо забони русӣ). Д., 1964; Дӯстӣ ва ҳамкорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1964; Муносибатҳои афғону шуравӣ дар марҳилаи аввали тараққиёти Афғонистон (солҳои 1919–1928), (бо забони русӣ). Д., 1965; Намунаи муносибатҳои ҳамкорӣ. Д., 1971; Ҳамзистии осоишта дар мисоли СССР ва Афғонистон. Д., 1974; Дӯстие, ки онро замон санҷидааст. Д., 1981; Барқарорёбӣ ва инкишофи муносибатҳои шуравию афғон. Д., 1989.

МИРГАНОВА Нигина Рауфовна (тав. 12. 11. 1970, ш. Душанбе), забоншинос, номзади илмҳои педагогӣ (2007). Солҳои 1987–1992 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1993–2004 муаллими забон ва адабиёти рус дар мактаби миёнаи №34-и ш. Душанбе буд. Аз соли 2004 дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба ҳайси муаллими калони кафедраи забони русии умумидонишгоҳӣ кор мекунад. Солҳои

2008–2009 вазифаи мудири кафедраи забони русии умумидонишгоҳиро ба уҳда дошт.

Аз соли 2009-2012 вазифаи мудири шуъбаи аспирантура ва доктарантураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Солҳои 2012-2014 котиби Шурои олимони ДДОТ ба номи С. Айнӣ, аз 2014-2016 директори Маркази илм ва инноватсияи донишгоҳ, аз соли 2016 то ба имрӯз мудири кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии донишгоҳ аст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки масъалаҳои низоми маълумоти оӣ, низоми кредитии таҳсилот ва методикаи омӯзишу таълими забони русиро фарогиранд. Бо ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сазовор гардидааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2013) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Грамматика русского языка (учебное пособие). Д., 2009; Методическое пособие по русскому языку для студентов с таджикским языком обучения. Д., 2010; Кризис в высшем образовании преодолим // Вестник. ТГПУ. Д., №8, 2005; Социально-педагогические проблемы развития системы высшего образования в годы независимости // Наука и жизнь. Д., 2007; Теоретико-методические предпосылки развития системы высшего образования Республики Таджикистан // Русский язык и литература в школах Таджикистана. Д., №4, 2007; Сборник упражнения по современному русскому языку (к. 1). Д., 2020.

МИРЗОАЛИЕВА Адолат Шералиевна (тав. 25. 02. 1972, ш. Ваҳдат), адабиётшинос, номзади илми филология (2004), дотсент 2010. Солҳои 1991–1996 дар факултети филологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Солҳои 1996–1999 аспиранти шуъбаи рӯзонаи кафедраи адабиёти тоҷик,

1999–2001 муовини декани факултети филологияи тоҷик оид ба тарбия, 2001–2011 мудирӣ шуъбаи аспирантураи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 2001 то имрӯз дар вазифаи дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти донишгоҳ ҳамзамон аз соли 2018 ҳамчун котиби илмии Шурои диссертатсионии 6. Д. КОА- назди донишгоҳ фаъолият дорад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Поэтикаи ғазалиёти Бадриддин Ҳилолӣ» дифоъ намудааст. Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2003).

Ас.: Таърихи адабиёти Шарқ. Д., 2009; Мушкилоти таълими дostonҳои ҳамном (воситаи таълимӣ). Д., 2010; Таърихи адабиёти тоҷик (асрҳои У111- X), (бо ҳаммуалфии С. Саидов) 2013; Таърихи адабиёти тоҷик (асрҳои X1- X11), (бо ҳаммуалфии С. Саидов) 2014; Забони тоҷикӣ (барои хориҷиён, ҳаммуаллиф). Д., 2015.

МИРЗОЕВ Абдулғанӣ Муҳаммадович (12. 12. 1908, шаҳри Китоби вилояти Қашқадарёи Ҷумҳурии Узбекистон - 16. 8. 1976, шаҳри Душанбе), адабиётшиноси шуравии тоҷик, академики Академияи илмҳои Тоҷикистон (1957), доктори улуми филологӣ (1957), профессор (1960), Ходими хидматнишондодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1959) ва Ҷумҳурии Узбекистон (1966). Абдулғанӣ Мирзоёв 12- декабри соли 1908 дар шаҳри Китоб, ки дар он замон аз қаламрави аморати

Бухоро маҳсуб мешуд, дар оилаи рухонӣ ба дунё омадааст. Мирзоев фориғултаҳсили шуъбаи ховаршиносии Донигоҳи давлатии Ленинград (ҳоло Санкт-Петербург) аст (1939). Баъд аз хатими донишгоҳи мазкур дар Донишкадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе аз фунуни забоншиносӣ ва таърихи забонҳои эронӣ дарс мегуфт. Солҳои 1942-1944 дар сафоратхонаи шуравӣ дар Эрон ифои вазифа намудааст. Солҳои 1945- 1947 раиси Институти таърих, забон ва адабиёти шуъбаи тоҷикистони Академияи улуми шуравӣ ва солҳои 1947-1951 мудирӣ бахши адабиёти классикии Институти забон ва адабиёти Академияи улуми Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон, солҳои 1951-1958 мудирӣ шуъбаи ховаршиносӣ ва солҳои 1958-1976 нахустин раиси Институти шарқшиносии Академияи улуми Ҷумҳурии шуравии ситсиалистии Тоҷикистон буд. Мирзоев дар чандин ҳамоишу анҷуманҳо ва конференсҳои байналмилалӣ иштирок ва суханронӣ кардааст. Аз ҷумла, ба сифати узви ҳайати вакилони шуравӣ дар ҳамоиш ва анҷуманҳои байналмилалӣ ховаршиносон дар Миюнхен (1957), Маскав (1960), Дехлӣ (1964), Порис (1973) ва ғайра интирок дошт. Ҳамчунин, дар ҳамоиши якуми эроншиносӣ дар Техрон (1966), таҷлили 2500-солагии давлати Эрон дар Техрон (1971), баргузории солгардҳои Пири Ҳирот- Хоча Абдуллоҳи Ансорӣ дар Кобул (1962), Носири Хусрав дар Машҳад (1974), Абурайҳони Берунӣ дар Эрон ва Покистон (1975) ва ғайра ширкат намуда, суханронӣ намудааст. Фаъолияти адабии Абдулғанӣ Мирзоев бо матбуот аз соли 1926 оғоз мешавад, ки бо таҳаллуҳои мустаъори «Шаҳдӣ», «Гулғанӣ» ва «Абдулғанӣ» дар рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Бедории тоҷик»,

«Тоҷикистони сурх» ва маҷаллаи «Барои адабиёти сотсиалистӣ» хабару мақолаҳо ба таъб расонидааст. Ин навиштаҳо дар ду маҷмуа ба нашр расидаанд.

Мирзоев дар ҳар ду соҳаи суҳаншиносӣ ҳам адабиётшиносӣ ва ҳам забоншиносӣ фаъолият намудааст. Нахустин мақолти илмӣ ӯ дар баҳши забоншиносӣ буданд. Ӯ ҳанӯз аз овони донишҷӯӣ чанд мақола доир ба масоили забоншиносӣ дар сафҳаҳои маҷаллати «Маҷлаби советӣ» (альон «Маърифати омӯзгор») ва «Барои адабиёти сотсиалистӣ» ба нашр расонда буд. «Дар атрофии пелеонталогияи забон», «Фарқи семантики пасванди «ак» (1936), «Семантикаи функсиявии академик Мар» (1939), «Баъзе мулоҳизаҳо дар атрофии калимаҳои нумеративӣ» (1940) ва «Духтархона чист?» аз он ҷумлаанд.

Қисмати асосии фаъолияти илмӣ Мирзоевро адабиётшиносӣ ташкил медиҳад. «Саййидо ва мақоми ӯ дар таърихи адабиёт тоҷик» (1947) аз нахустин асари бунёдии Мирзоев мебошад, ки маҳсули тадқиқоти беш аз 35-солаи ӯст. Мирзоев дар баробари таҳқиқи рӯзгор ва осори Саййидо дар асоси манобеи таърихӣ муҳити зиндагӣ ва авзои сиёсӣ иҷтимоӣ ва адабии замони шоирро таъин намудааст. Аз он ҷо, ки Саййидо яке аз пайравони сабки ҳиндӣ (сабки исфаҳонӣ) буд, муҳаққиқ мушаххасоти сабки ҳиндӣ, заминаи пайдоиш ва интишори он дар Мовароуннаҳр, таъсири ин сабк ба шуарои ин сарзамин ва дигар масоили марбут ба рӯзгору осори шоирро баррасӣ намудааст. Дар рисолаи «Мулҳами Бухорӣ» (1948), ки аз шуарои ҳамасри Саййидост, Мирзоев тавҷам бо баррасии рӯзгор ва осори ин шоири оҳангар мавзӯ ва ғояи адабиёти ҳунармандии ин давронро мавриди баҳс қарор медиҳад. Бештари таҳқиқоти Мирзоев ба баррасии адабиёти асрҳои ХУI-XIX, ки камтар мавриди тавачҷуҳи муҳаққиқон қарор гирифтааст, бахшида шудааст. Мирзоев доир ба манобеи адабӣ ва рӯзгору осори адибони ҷудоғонаи ин даврон чандин мақола ва рисолаҳо навиштааст. Доир ба Малехои Самарқандӣ ва тазкираи ӯ «Музаккир-ул-асҳоб» ҷаҳор мақола ба таъб расонидааст. Аз ҷумла «Муҳимтарин сарчашма доир ба адабиёти асри ХУI», «Бори дигар дар бораи тазкираи Малехо» (маҷаллаи Шарқи сурх (альон Садои Шарқ) 1940-1961). Дар ҳамоини байналмилалии ховаршиносон (Маскав, 1960) низ дар мавзӯи Малехо маъруза намудааст. Мирзоев доир ба ҷеҳраҳои намоёни адабии ин аҳд Камолиддин Биноӣ (1954-56), Сайфи Бухорӣ (1955), Бадриддин Ҳилолӣ (1948) ва дигарон як силсила мақолот дорад. Асари дигари бунёдии ӯ «Биноӣ (1957) мебошад, ки дар он муҳити сиёсӣ адабӣ ва фарҳангӣ, ҷараёни зиндагӣ ва осори шоири ҳунарманд, таърихнигор ва мусиқидону оҳангсози тоҷик Камолиддин Биноӣ ҳамачониба мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Ин асар бо масъалагузорӣ, шеваи тозае таҳқиқ, фарогирии мадраку далоили илмӣ ва ҳадафмандӣ дар таърихи адабиётшиносии шуравии тоҷик мақоми воло дорад. Фардияту қареҳаи илмӣ, вусъати андеша, нақсанҷӣ ва маҳорати илмӣ Мирзоев дар ин асар бештар ҳувайдост. Дар арафаи 1100-

салагии падари шеъри форсӣ- Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва 1000-солагии нобиғаи ҷаҳонӣ Абуалӣ ибни Сино чандин мақолоту рисолаҳои Мирзоев ба нашр расиданд. Рисолаҳои «Рӯдакӣ ва инкишофи ғазал дар асрҳои X-XV» (1957, ба ҳуруфи форсӣ, тарҷумаи русӣ 1958) ва «Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ» (1958, тарҷумаи русӣ 1965) на танҳо дар рӯдакишиносӣ, балки дар эроншиносии шуравӣ рутбаи аввалро доранд. Воқеан, рӯдакишиносӣ ҷузъи муҳими осори илмии Мирзоевро ташкил медиҳад. Рисолаи аввал, ки ба масъалаи муҳими эроншиносӣ, пайдоиш ва сайри таърихии ғазал дар адабиёти форсӣ ихтисос дорад, нахуст ба ҳуруфи форсӣ соли 1957 ба нашр расид ва сипас, як сол баъд ба забони русӣ тарҷума (мутарҷим Муҳаммаднурӣ Усмонов- ховаршиноси доғистонӣ) ва нашр гардид. Мирзоев дар ин рисола пайдоиш ва такомули ғазали форсиро аз Рӯдакӣ то Биноӣ мавриди таҳқиқ қарор дода, нақши Рӯдакиро дар ташаккул ва таҳаввули он бо мадракҳои гӯёи илмӣ собит мекунад. Қабл аз нашри рисолаи «Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ» Мирзоев чандин мақола доир ба рӯзгор ва осори Одамушшуаро ба нашр расонида аст. Аз ҷумла «Мероси адабии Рӯдакӣ ва ашъори тоза ба даст омадаи ӯ» (Шарқи сурх, 1958, №3, с. 66-77), «Мероси адабии Рӯдакӣ ва чигунагии нашри ҳозираи он» (дар маҷмуаи «Осори Рӯдакӣ», Душанбе, 1958), «Пешгуфтор» (дар китоби «Осори Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ» (ба ҳуруфи форсӣ), «Назаре ба ҳаёти устод Рӯдакӣ» (Шарқи сурх, 1958, №10, с. 46-76) ва ғайра. Ҳамаи ин мақолот заминае барои навиштани рисолаи «Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ» (1958) гайрдиданд. Мирзоев дар ин рисола дастовардҳои илми рӯдакишиносиро то соли 1958 ҷамъбаст менамояд. Ин рисола дар муддати ду се моҳ иншо шуда ва муаллиф асосан ба китоби пураарзиши Саъид Нафисӣ «Аҳвол ва ашъори Абуабдуллоҳ ибни Муҳаммад Рӯдакии Самарқандӣ» таъя намудааст, ки худ таъкид мекунад: «агар асари Саъид Нафисӣ намебуд, мо низ тадқиқоти худро дар муддати якчанд моҳ ба анҷом расонда наметавонистем» (Мирзоев, Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, с., 81). Воқеан, ин китоб дар рӯдакишиносӣ аҳаммияти бузург дорад. Мирзоев дар баробари ҷамъбаст намудани андешаҳои рӯдакишиносони ватанию хориҷӣ, масоили аз назарҳо дурмондаи рӯзгор ва осори Одамушшуаро мавриди таҳқиқ қарор додаст, ки аз ҷониби ховаршиносон, амсоли ховаршиноси чех Иржи Бечко, донишманди баноми эронӣ Эраҷи Афшор баҳои сазовор гирифтааст. Мирзоев баъд аз ин низ дар бораи Рӯдакӣ мақолоти боарзиш ба нашр расонида, ки «Боз як нусхаи қалбакии ашъори Рӯдакӣ» (Садои Шарқ, 1968), «Бӯйи Ҷӯйи Мулиён ва таъсири он» (Садои Шарқ, 1975, №9, с., 115), «Пайравӣ аз як шеъри Рӯдакӣ дар назми асри XIX ва ибтидои асри XX дар Покистон» (1975) ва ғайра. Дар рисолаи «Ҳикоятҳо оид ба Ибни Сино ва шахсияти ӯ» (1963) Мирзоев бузургӣ ва мақоми таърихии Синоро дар фарҳангу адаби мардуми эронитабор (аз ҷумла тоҷикон) ва тамаддуни башарӣ нишон додаст.

Мирзоев ба омӯзиши фалсафаи Шарқ машғул шуда, ки натоиҷи он дар китобҳои ӯ «Очеркҳо оид ба таърихи фалсафа ва афкори ҷамъиятӣ-сиёсии халқҳои СССР (Шуравӣ)» (1956) ва «Таърихи фалсафа» (1957) ба

табъ расидаанд. Омӯзиши рӯзгору осор ва андешаҳои Аҳмади Дониш низ аз ҷумлаи корҳои илмии Мирзоев ба шумор меравад. «Аҳмади Дониш ва воқеаи қатли оми қипчоқҳо дар асри XIX», «Аҳмади Дониш ва гузориши масъалаи истифода бурда шудани оби дарёи Омӯ» ва ғайра. Дар ин мақолот андешаҳои маорифпарварии Дониш вобаста ба тамоюлҳои адабиёти гузаштаи форсу тоҷик мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Таҳқиқи равобити адабиёти форсу тоҷик бо адабиёти халқҳои дигар, аз ҷумла адабиёти мардуми Шуравӣ гӯшаи дигари фаъолияти илмии Мирзоевро ташкил медиҳад: «Аз таърихи равобити адабии Мовароуннаҳр ва Ҳиндустон дар нимаи дуҷуми асри ХУI ва аввали асри ХУII» (1963), «Ҳофиз ва Фонӣ» (1966), «Равобити адабӣ ва таърихи адабиёт» (1968), «Абдурраҳмони Ҷомӣ ва Алишер Навоӣ» (1968), «Як ҳуҷҷати муҳим доир ба таҳаллуסי Бедил» (1958), «Муфиди Яздӣ ва Муфиди Балхӣ» (1959), «Манобеи нав оид ба адабиёти замони Сафавӣ» (1960-63), «Амир Хусрави Деҳлавӣ ва мақоми ӯ» (1976), «Сайри таърихии «Калилаву Димна (1949), «Як факти муҳимми таъсири маданияти рус дар нимаи дуҷуми асри XIX ва шартҳои асосии омӯхтани мероси адабӣ-илмии Аҳмади Дониш» (1951) ва ғайра. Илова бар ин, дар рисолаҳои бунёдии ӯ, амсоли «Саййидо ва мақоми ӯ дар таърихи адабиёти тоҷик» (1947) ва «Биной» (1957) масъалаи равобити адабии адабиёти форсу тоҷик бо адабиёти халқҳои дигар низ баррасӣ шудаанд.

Гӯшаи дигари фаъолияти илмии Абдулғанӣ Мирзоевро таҳия ва нашри осори адабӣ ташкил медиҳад. Аз ҷумла, «Девони мунтахаби Саййидо» (1944), «Рисола ё Мухтасаре аз таърихи салтанати хонадони манғития»-и Аҳмади Дониш (1960), «Ашъори ҳамасрони Рӯдакӣ» (1958), «Осори Рӯдакӣ» (1958), «Ҳикоят ва тамсилоти Биной» (1963), «Асарҳои мунтахаби Ҷомӣ» (1964), «Асарҳои мунтахаби Хусрави Деҳлавӣ» (1971-75) бо иштироки бевоситаи ӯ ва ё зерӣ раҳнамоии ӯ сурат гирифтаанд. Мирзоев дар таълифи китобҳои дарсии забон ва адабиёти тоҷик барои мадориси мутаваҷҷиба ва донишкадаву донишгоҳҳо нз саҳми арзанда дорад. Мирзоев ба ду забон тоҷикӣ ва русӣ мақолоти илмӣ менавишт ва баъзе асарҳои ӯро ба забони русӣ ва дигар забонҳо тарҷума кардаанд. Мирзоев аз ҷумлаи камтарин донишмандон аст, ки осори илмӣ ба берун аз ҳудуди Шуравӣ эътироф гардида, донишмандони хориҷӣ аз онҳо истифода бурдаанд. Эътирофи хидматҳои ӯ дар илми ховаршиносӣ ҷаҳон бо чанд роҳ сурат гирифтааст: аввалан, ағлаби ховаршиносини Шарқу Ғарб дар навиштаҳои худ аз рисолаҳои ӯ истифода бурда, ба онҳо баҳои баланд дода, нақши ӯро дар эроншиносӣ махсус қайд намуданд. Сониян, бародарони эронӣ баъзе рисолаҳои ӯро ба ҳуруфи форсӣ баргардондаанд, аз ҷумла рисолаҳои «Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ» (1973), «Абуисҳок» (1972) ва як силсила мақолоти ӯ доир ба паҳлуҳои мухталифи адабиёти классики форсу тоҷик. Илова бар ин, як силсила мақолоти ӯ ба забонҳои хориҷӣ ба нашр расидаанд. Мирзоев муассиси Ҷанҷинаи дастнависҳои Академияи улуми Тоҷикистон аст, ки имрӯз номи ӯро дорад. Бо ибтикор ва саъй

талоши ӯ дар ин ганчина ба 5200 чилд ва кутуби чопи сангии нодир ба 5500 чилд расид, ки онҳо ба забонҳои форсӣ, арабӣ, пашту, туркӣ ва ғайра мебошанд. Солҳои 1961-76 шаш чилди феҳристи дастнависҳои форсии он зери назари Мирзоев таҳия ва ба нашр расиданд. Бо ибтикор ва пешниҳоди Мирзоев ҷашнҳои 1100-солагии Рӯдакӣ, 700-солагии Амир Хусрав, 650-солагии Хоҷа Ҳофиз, 550-солагии Ҷомӣ ва ғайра дар сатҳи байналмилалӣ таҷлил шуданд. Мирзоев чандин бор вакили Шурои Олии Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон (даъватҳои 2-5) баргузида шудааст. ӯ узви шуъбаи ховаршиносии Анҷумани умумитифоқии равобити мадания бо кишварҳои хориҷӣ, аъзои раёсати Анҷумани равобити маданияи Шуравӣ бо мамолики араб ва муовини раиси Анҷумани равобити маданияи Тоҷикистон бо мамлакатҳои араб буд. Мирзоев яке аз муҳаррирони ифтихории маҷаллаи чехословакии «Нью Ориент» (Шарқи нав) ва узви ҳайати мушовирони хориҷии нашрияи эронии «Эроншиносӣ» буд. Аз соли 1948 изви Иттифоқи нависандагони Шуравӣ буд. Бо се ордени «Байраки сурхи Меҳнат», ду ордени «Нишони фахрӣ», медалҳо ва Ифтихорномаҳои Раёсати Шурои Олии Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон мукофонида шудааст.

Манобеъ: Осор: Саййидо ва мақоми ӯ дар таърихи адабиёти тоҷик. Сталинобод, 1947; Мулҳами Бухорӣ. Сталинобод, 1948; Биноӣ. Сталинобод, 1957; Рӯдакӣ ва инкишофи ғазал дар асрҳои X-XV; Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ. Сталинобод, 1958; Сездаҳ мақола. Д., 1977; Ёдбуди устод Рӯдакӣ. Д., 1978; Ҳофиз ва Фонӣ. Д., 1966; Абдурахмони Ҷомӣ ва Алишери Навоӣ. Д., 1968;

Асарҳои тадқиқотӣ (доир ба А. Мирзоев): Мирзоев А. М. Библиография (зиндагинома ва номгӯйи осор). Д., 1965; Афсаҳзод Аълоҳон. Академик Абдулғанӣ Мирзоев. Д., 1985; Нависандагони Тоҷикистон (ба забони русӣ). Д., 1981; Эраҷи Афшор. Осори тозаи эроншиносӣ//маҷаллаи Раҳнамои китоб, 1339, шумораи 5; Афсаҳзод А. Одамушшуаро Рӯдакӣ. Д., 2003. Archiv Orientalni, t. 28, Praha, 1960, 3.

МИРЗОЕВ Абдусаттор (тав.19.05.1932, д. Хамичашма, н. Данғара, ваф. 1.03.2009, ш. Душанбе ш. Душанбе), доктори илмҳои филология, профессор, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи Абуалӣ ибни Сино, Корманди шоистаи Тоҷикистон. Хатмкардаи Институти педагогии шаҳри Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айнӣ) (1957), пас аз хатм ба Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба кор меояд. Солҳои 1962-1965 дар аспирантура таҳсил намуда, соли 1968 дар мавзуи «Ибораҳои феълии замони дар забони адабии ҳозираи тоҷик» рисолаи номзадӣ ва дар соли 2002 дар мавзуи «Масъалаҳои ибора дар забони тоҷикӣ» рисолаи докторӣ дифоъ кардааст.

Доираи фаъолияти илмии номбурда фарох буда, бештар ба се шоҳаи забоншиносӣ: грамматика, махсусан, иборашиносӣ ва имло таваччуҳи махсус зоҳир намудааст. ӯ дар ин бахшҳо ба комёбиҳои намоён ноил гардида, асарҳои пурарзиш низ офаридааст, ки муҳимтаринашон

«Ибораҳои феълии замони дар забони адабии тоҷик» (1971), «Қоидаҳои асосии имлои забони тоҷикӣ» (1972), «Луғати имло» (1991), «Имлои забони тоҷикӣ» (1998), «Масъалаҳои ибора дар забони тоҷикӣ» (2002), яке аз муаллифони китоби дарсии «Забони тоҷикӣ» барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ мебошад.

Инчунин, А.Мирзоев дар таҳия ва таълифи «Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик (се ҷилд: 1985, 1986, 1989) иштирок намуда, дар ҳайати муаллифони дигар дар соли 2001 сазовори «Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино» гардидааст. Номбурда ба кори омӯзгорӣ низ машғул буд. Ӯ аз соли 1959 то соли 2008 дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, ДДОТ ба номи Садриддин Айни, Донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони ҷумҳурӣ дарс гуфтааст.

А.Мирзоев дар тайёр ва тарбия кардани кадрҳои дар соҳаи забоншиносӣ саҳми сазовор доштааст. Номбурда беш аз 200 мақола ва асарҳои илмиро ба нашр расонидааст.

МИРЗОЕВ Барот (тав. 12. 03. 1941, д. Шаватки Поёни н. Айни, ваф. 2002, ш. Душанбе), физик, номзоди илмҳои физика-математика (1979), профессор (1995). Солҳои 1959–1964 дар факултети физика-математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1964–1974 муаллими мактаби миёнаи зодгоҳаш, 1972–1976 аспиранти шӯбаи ғоибона, 1972–1979 лаборанти калон ва ассистенти кафедраи физикаи умумӣ ва кафедраи методикаи таълими физика, 1979–1982 муаллими калон, 1982–1993 дотсенти кафедра, 1993–2002 профессор ва мудирӣ кафедраи методикаи таълими физикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамзамон, солҳои 1979–1980 вазифаи муовини декани факултети физика, 1980–1989 декани факултети физикаи донишкадаи омӯзгориро ба уҳда дошт. Солҳои 1975–1990 дар ташкил ва гузаронидани дарсҳои телевизионӣ, намоишҳои илмию оммавӣ барои мактабиён тавассути телевизион саҳм гирифтааст. Оид ба аҳамият ва мавқеи масъалаҳои сифатӣ дар таълими физика ва дигар масъалаҳои таълими физика кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 140 номгӯи корҳои илмию методӣ мебошад, ки 40 номгӯи онҳоро васоити методию таълимӣ ташкил медиҳанд. Ӯ узви ҳайати таҳририяи маҷаллаи «Маърифат», узви Шурои Ҷамоҳангсози илмҳои педагогии Вазорати маорифи Тоҷикистон ва раиси Шурои илмию методи ДДОТ буд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1996) сарфароз гардидааст.

Ас.: Салом физика. Д., 1984; Супоришҳои программавӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1991; Ҳалли масъалаҳо аз физика. Қ. 1-5 (ҳаммуаллиф). Д., 1998.

МИРЗОЕВ Воҳид Маҷидович (тав. 27. 01. 1963, д. Чағатайи н. Ленин (имрӯз Рӯдакӣ), муаллими фанни педагогика. Солҳои 1981–1984 дар факултети филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1982–1984 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1981–1989 муаллими фанҳои мусиқиву суруд, забон ва адабиёти тоҷик, ҷонишини директори мактаби миёнаи №25 ш. Душанбе оид ба тарбия, 1989–1994 намояндаи халқи н. Фрунзе (имрӯза н. Сино) ш. Душанбе дар маҷлиси шаҳрӣ, 1989–1994 мудири кабинети тарбиявии Донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони ш. Душанбе буд. Аз соли 1994 то ба имрӯз муаллими кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст. Бо ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Мақоми мусиқӣ ва суруд дар тарбияи эстетикӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, 2003, №3; Инкишоф додани маҳорати мусиқии кӯдакон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, 2003, № 3.

МИРЗОЕВ Мелик (тав. 29. 03. 1928, н. Варзоб, ваф. 21. 09. 1996, н. Варзоб), муаррихи тоҷик, номзоди илмҳои таърих (1963), дотсент (1966), Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон. Соли 1951 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1952–1953 муаллими мактаби миёна ва директори мактаби миёна дар н. Ленин, 1953–1956 аспиранти кафедраи марксизм-ленинизм, 1956–1966 ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи марксизм-ленинизми Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Ҳамзамон дар донишкада вазифаи раиси Комитети иттифоқҳои касабаро ба уҳда дошт. Солҳои 1966–1972 ҳамчун сардори шуъбаи илм ва нашриёти Вазорати маорифи Тоҷикистон, 1972–1988 муовини вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Ҳамзамон аз соли 1966 то солҳои 90-уми асри гузашта ӯ фаъолияти омӯзгориашро дар донишкадаи омӯзгории пойтахт ҳамчун ҳамкор давом додааст. Дар давоми зиёда аз 10 соли фаъолияти омӯзгориаш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисон саҳм гузоштааст. Дар конференсияҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Муаллифи зиёда аз 25 кори илмӣ, илмию оммавӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои коллективонии хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон баррасӣ шудаанд. Барои хизматҳояш бо ордени «Нишони фахрӣ», унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», медали «Барои меҳнати шоён» ва якчанд

ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

МИРЗОЕВ Сайфиддин (тав.10.07.1958 дар деҳаи Фармени Яғнобдара). Соли 1964 хонаводаи онҳо ба деҳаи Дуғобаи ноҳияи Варзоб кучида меоянд. Соли 1965 С.Мирзоевро ба мактаби миёнаи № 116 – и ба номи Улянови деҳшурои Чорбоғ қабул менамоянд ва онро соли 1976 хатм мекунад. Солҳои 1976 – 1978 дар сафи қувваҳои мусаллаҳи Иттиҳоди Шӯравӣ хизмат кардааст.

ӯ соли 1980 ба факултети шарқшиносӣ (бахши форсӣ) – и УДТ дохил гардид.

С.Мирзоев баробари ҳубу аъло хондан яке аз варзишгарони ҳубе ба шумор мерафт. Соли 1982 байни донишҷӯёни университетҳои Осиёи Миёна ва Қазоқистон Мирзоев ширкат намуд ва оғид ба варзиши сабук ба гирифтани медали тиллоии Комитети варзиши назди Совети Вазирони СССР “Готов к труду и обороне СССР» (март соли 1983) сазовор гардид.

Аз соли 1983 то соли 1984 ба ҳайси тарҷумони низомӣ дар Ҷумҳурии Афғонистон ифои вазифа намудааст. Барои хизматҳои шоён ба Мирзоев бо Қарори Президиуми Шурои Олии СССР бо медалҳои “За отвагу» (5.04.1985), “За боевые заслуги» (24.05.1985) мукофотонида шудааст.

Соли 1986 донишгоҳро хатм намуда, бо роҳхати махсус ба Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҶТ ба кор меояд.

ӯ соли 1998 дар мавзӯи “Лексикаи забони яғнобӣ» рисолаи номзадӣ дифоъ кард. Бо қалами С.Мирзоев китобҳои дарсии яғнобӣ, луғатномаҳои дузабона ва сезабона, оид ба суннатҳои фолклори мардуми Яғноб ва мақолаҳои илмӣ зиёде таълиф гардидааст.

Сайфиддин Мирзоев соли 1989 барои китобҳои дарсии “Яғнобӣ зивок» – 2 (Забони яғнобӣ барои синфи 2), “Хониши китоб» – 3 (Китоби хониш барои синфи - 3) барандаи стипендияи Бунёди фарҳанги СССР гардидааст. Инчунин, ду маротиба барои китобҳои “Фарҳанги забони яғнобӣ» (1996) ва “Фарҳанги масодирӣ забонҳо ва ғӯйишҳои эронии Тоҷикистон» (1999) барандаи Ҷоизаи Мавлавии Бунёди забон шудааст. Соли 2021 барои хизматҳои бисёрсолаи бенуқсон дар соҳаи маориф, саҳми арзанда дар таълиму тарбияи насли наврас, тайёр намудани кадрҳои болаёқат ва иштироки фаъолона дар ҳаёти ҷамъиятӣ бо нишони Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон сарфароз гардонид шуд.

Сайфиддин Мирзоев аз соли 1986 то ба имрӯз дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҶТ кору фаъолият менамояд. ӯ аз соли 2006 то ҳол ҳамчун ҳамкор дар ДДОТ ба номи С.Айнӣ ба донишҷӯён дарс мегӯяд.

Муаллифи дувоздаҳ китоб - китобҳои дарсӣ барои мактаббачаҳои яғнобӣ, луғатҳои дузабона ва сезабона, дастур (грамматика), суннатҳо ва

беш аз сад мақолаи илмӣ мебошад. Мирзоев дар конференсияҳои байналмилалӣ (Душанбе, 2002, 2004; Арманистон, 2004; Италия, 2007; Хоруғ, 2009; Эрон 2010) ширкат ва суҳанронӣ кардааст.

МИРЗОЕВ Собир (тав. 03. 10. 1930, д. Арғуи ш. Уротеппа, ваф. 1999, ш. Душанбе), адабиётшиноси тоҷик, доктори илми филология (1994), профессор (1997). Соли 1954 шуъбаи филологияи тоҷики факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хамт кардааст. Солҳои 1954–1960 дар матбуот ва шуъбаи хориҷии радиои тоҷик фаъолият намудааст. Солҳои 1960–1964 дар аспирантураи Институти шарқшиносии АИ ИҶШС

таҳсил карда, соли 1964 рисолаи номзадиашро дифоъ намудааст. Солҳои 1964–1999 ба ҳайси муаллим, муаллими калон, дотсент, профессори кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Қўраев фаъолият кардааст. Ҳамзамон солҳои 1981–1985 муаллим ва мушовири факултети филологияи Донишгоҳи Кобул, 1995–1997 мудирӣ кафедраи адабиёти тоҷики донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Муаллифи 10 монография, 5 китоби дарсӣ ва воситаҳои таълимӣ, зиёда аз 100 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Корҳои илмию тадқиқотиаш ба масъалаҳои адабиёти муосири Афғонистон ва Эрон, фаъолияти адабӣ ва маърифатпарварии Маҳмуди Тарзӣ, андешаҳои маорифпарварӣ дар адабиёти асри ХХ, жанр ва шаклҳои шеърӣ бахшида шудаанд. Ӯ дар тайёр намудани мутахассисони илмию омӯзгорӣ хизмати назаррас кардааст. Барои хизматҳояш бо унвони ифтихории «Устои мумтози Донишгоҳи Кобул», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Ҳаёт ва фаъолияти маорифпарварии Маҳмуди Тарзӣ ва газетаи ӯ «Сирочулаҳбор». Д., 1973; Васфи Ленин дар адабиёти демократии Эрон. Д., 1968; Адабиёти маорифпарварии Афғонистон. Д., 1974; Васфи Октябр дар адабиёти шарқи хориҷӣ. Д., 1977; Адабиёти муосири дари Афғонистон, қисми 1, Кобул, 1984; Адабиёти муосири дари Афғонистон, қисми 2, Кобул, 1985; Адабиёти мутараққии Афғонистон. Д., 1993; Жанр ва шаклҳои шеърӣ. Д., 1993; Андешаҳои маорифпарварӣ дар адабиёти се даҳаи асри ХХ. Д., 1993.

МИРЗОЕВ Фарҳод Абдурахмонович (тав. 29. 01. 1980, деҳаи Қўйбодоми ноҳияи Рудакӣ), омӯзгори таърих. Солҳои 1987 – 1997 дар мактаби миёнаи № 63 ноҳияи Рудакӣ таҳсил намудааст. Солҳои 1997-1998 Омӯзишгоҳи касбӣ-техникии №52-и шаҳри Душанберо ба ҳайси ронанда-челонгар хатм намудааст. Солҳои 1998 – 2000 ба ҳайси коргари колхозии

«ХХ11» - юми ноҳияи Рудакӣ буд. Солҳои 2000 – 2005 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Қўраев таҳсил намуда, онро бо муваффақият хатм кардааст. Солҳои 2005-2006 омӯзгори муассисаи умумии таълимии

№63-и н. Рӯдакӣ ба ҳайси омӯзгори фанни таърих ва ҳуқуқ фаъолият намудааст. Аз соли 2006 то соли 2007 ассистенти кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, с. 2007 – 2010 аспиранти шӯъбаи рӯзонаи кафедраи таърихи халқи тоҷик, с. 2010 – 2014 ассистенти кафедраи таърихи умумӣ, с. 2014 – 2017 муаллими калони кафедраи таърихи умумӣ ва с. 2017 – 2018 методисти шӯъбаи ғоибонаи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ буд. Аз соли 2018-2021 муаллими калони кафедраи таърихи умумӣ, сентябри 2021 инчониб муовини декан оид ба корҳои илмӣ факултети таърихи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ мебошад. Муаллифи 46 корҳои нашршуда, аз ҷумла китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ - методӣ, барномаҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ - тадқиқотӣ мебошад. Дар таълифотҳои масъалаҳои таърихи сиёсии халқи тоҷикро мавриди баррасӣ қарор додааст.

Ас.: Таърихи Россия (охирӣ асри XVII – ибтидои асри XX). Китоби дарсӣ. Д., 2013; Таърихи Россия (охирӣ асри XVII – ибтидои асри XX). Китоби дарсӣ. Нашри 2, бо таҳрири иловаҳо. Д., 2014; Таърихи Хитой (Маводи таълимӣ). Д., 2018; Таърихи кишварҳои бузурги ҷаҳон (Маводи таълимӣ). Д., 2018 (ҳаммуаллиф); Таърихи дипломатия (китоби дарсӣ). Д., 2019; Таърихи нави Аврупо ва Амрико (курси мухтасари лексияҳо барои донишҷӯёни факултетҳои таърих) Давраи 1. (1640-1870). Д., 2020; Таърихи нави мамлакатҳои Осиё ва Африка. Курси мухтасари лексияҳо барои факултетҳои таърихи мактабҳои олии. Д., 2021; Таърихи Россия дар давраи империализм. Д., 2021.

МИРЗОЕВ Ҳабибулло Холович (тав. 18. 02. 1962, д. Оқчари н. Восеъ), забоншинос, н.и.ф. (1997), д.и.ф. (2016). Солҳои 1980–1982 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1982–1987 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1987–1989 ассистенти кафедраи забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб, 1989–1992 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи

Т. Г. Шевченко ва ҳамзамон солҳои 1990–1991 таҷрибаомӯзи Донишкадаи забоншиносии ш. Санкт-Петербург, 1993–1994 мудири кафедраи савтиёт ва луғатшиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев, 1995–1996 муаллими калони забони тоҷикии Донишгоҳи Вашингтони ИМА буд. Ҳамзамон, дар Донишгоҳи Вашингтони ИМА аз рӯйи мавзӯи «Истифодаи воситаҳои техникаӣ дар омӯзиши забони англисӣ» тадқиқоти илмӣ анҷом додааст. Солҳои 1996–1998 ҳамчун мудири кафедраи услубшиносӣ ва тарҷума, 1998–2000 декани факултети забони англисии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Ҳамзамон, дар ин солҳо ҳамчун тарҷумони лоиҳаи Созмони Милали Муттаҳид оид ба рушди низоми ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон фаъолият дошт. Солҳои 2000–2002 ба ҳайси мушовир ва тарҷумони Барномаи Бонки Умумичаҳонӣ оид ба ислоҳоти низоми бучетӣ дар Тоҷикистон, 2002–2003 мудири шӯъбаи робитаҳои

байналхалқии Кумитаи иҷроияи Хазинаи Начоти Баҳри Арал, 2003–2004 Ҳамоҳангсози лоиҳаи ташкилоти USAID оид ба ислоҳоти низоми маълумоти ибтидоӣ дар Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 2005–2007 декани факултети забонҳои хориҷӣ, 2008–2009 муовини ректори ДДОТ ба номи С. Айни оид ба муносибатҳои байналмилалӣ буд. Муддати муайян ҳамчун муовини ректори донишгоҳи номбурда оид ба таълим фаъолият намудааст. Аз соли 2008 инҷониб коршиноси ташкилоти ТЕМПУС оид ба ислоҳоти мактаби олии дар доираи принципҳои Болония дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Аз соли 2009 дар вазифаи Директори Муассисаи давлатии «Маркази барномаҳои байналмилалӣ» фаъолият дорад. Солҳои 2006–2008 аъзои Шурои дифои рисолаҳои номзадӣ аз рӯи риштаҳои забоншиносии муқоисавии назди Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) буд. Муаллифи як рисола ва зиёда 30 мақолаи илмӣ, мутарҷими 3 китоб оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва мураттиби 2 луғати забони англисӣ–тоҷикӣ мебошад. Дар тадқиқотҳои худ масъалаҳои марбут ба назарияи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавиро мавриди омӯзиш қарор додааст.

МИРЗОЕВА Шоира Гулшикуфовна (тав. 07. 07. 1978, н. Шугнон), муаллими фанни раваншиносӣ. Солҳои 1995–2000 дар факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил карда, ҳамзамон солҳои 1998–2000 ҳамчун лаборанти кафедраи раваншиносии донишгоҳи мазкур фаъолият намудааст. Аз соли 2000 ҳамчун ассистент, муаллими калони кафедраи номбурдаи донишгоҳи омӯзгорӣ кор мекунад. Ҳамзамон солҳои 2001–2003 ҳамчун мутахассиси техникӣ дар шӯъбаи таълим, 2003–2005 ҷонишини сардори шӯъбаи таълими донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият дошт. Оид ба тарбияи меҳнатӣ кори илмӣ бурдааст.

Ас.: Аҳамияти тарбияи маънавии хонандагони сини калони мактабӣ дар ҳаёти оилавӣ // Маҷмуаи мақолаҳои конференсияи илмӣ-методи «Инкишофи илми психология дар замони муосир». Д., 2010.

МИРЗОЁРОВА Аҳлинисо Раҷабовна (тав. 28. 10. 1969, ш. Душанбе), муаллими фанҳои умумитехникӣ. Солҳои 1987–1989 дар кафедраи фанҳои умумитехникии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун лаборат кор кардааст. Солҳои 1989–1996 донишҷӯ шӯъбаи ғоибонаи факултети саноатӣ омӯзгории донишгоҳи омӯзгории ш. Душанбе буд. Пас аз хатми донишгоҳ фаъолияти меҳнатии худро ба ҳайси устои таълимӣ оғоз намуда, дар ин вазифа то

соли 2007 кор кардааст. Аз соли 2007 ассистенти кафедраи технология ва мошиншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад.

МИРЗОЗОДА Абдусалом Назаралӣ (тав. 26. 05. 1972, д. Мешкорон, н. Ҳамадонӣ Вилояти Хатлон), хатмкардаи факултети технология ва соҳибкории ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1995), аз соли 1995 то соли 2007 ба сифати лаборанти калон, ассистенти, омӯзгор ва омӯзгори калон фаъолият намудааст. Солҳои 1998- 2005 аспиранти шӯбаи ғоибонаи ҳамин донишгоҳ, 2006-2007 мутахассиси Раёсати таҳсилоти миёна, олии касбӣ ва баъди дипломии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2007-2012 мутахассиси пешбар, сармутахассиси раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъди дипломии ҳамин вазорат, 2012-2014 сардори раёсати таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2014 дар мансаби муовини Вазири меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фаъолият намудааст. Дар мавзӯи “Таҳқиқи микроғайриякҷинсагии гудохтаҳои дугона – металлӣ ва нимноқилӣ бо чудошавӣ ба қабатҳо дар ҳолати моеъ» рисолаи номзадӣ Ҳимоя намудааст.

Муаллифи 20 мақолаҳои илмӣ – методӣ ва як дастури таълимӣ мебошад. Мавсуф дар семинарҳои омӯзишӣ, конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, байналмилалӣ, семинари минтақавӣ ва сафари хизматӣ ба Ҷумҳуриҳои Туркия, Латвия, Олмон, Беларусия, Россия, Филиппин, Қирғизистон, Қазоқистон, Молдавия, Австрия, Эрон, Италия анҷом дода, аз натиҷаҳои бадастомада гузориш манзур намудааст.

Аз соли 2020 дар вазифаи мушовири ректори Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат оид ба таълим ифои вазифа дорад. Бо медали “Хизмати шоиста» (2018) ва нишони Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2009) қадр шудааст.

МИРЗОЗОДА Холик (тав. 11. 05. 1911, д. Шӯрбойи н. Самарқанд, ваф. 25. 11. 1992, д. Равонаки Самарқанд), мунаққид ва адабиётшиноси маъруфи тоҷик, Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон (1958), доктори илми филология (1968), профессор (1969), аъзои Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон ва ИҶШС (1946). Пас аз хатми Донишгоҳи давлатии Самарқанд (1935) ба Душанбе омада, ба сифати муаллими мактабҳои миёна, олий ва ходими илмӣ кор кардааст. Солҳои 1950–1958 директори Институти забон ва адабиёти АИ ҶШС Тоҷикистон, ҳамзамон солҳои 1947–1985 мудирӣ кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т.

Г. Шевченко, 1985–1989 ходими калони илмии Институти тадқиқоти илмии илмҳои педагогии ҚШС Тоҷикистон буд. Моҳи июли соли 1990 ба д. Равонак (ш. Самарқанд) баргашта, то рӯзҳои вопасини умр ба навиштани мақолаҳои илмӣ ва илмиву оммавӣ машғул буд. Муаллифи беш аз 40 рисолаю монография ва 500 мақолаҳои илмӣ, илмӣ-оммавӣ мебошад. Аввалин мақолаи интиқодиаш «Забони шеърӣ ва камбудиҳои шоирони ҷавони мо» (1934, 25 авг.) дар рӯзномаи «Ҳақиқати Узбекистон» чоп шудааст. Минбаъд доир ба масъалаҳои зиёди адабиёти тоҷик, таҳлили ҷараён ва нузхатҳои адабӣ, равия ва ҷараёнҳо дар адабиёти ибтидои асри XIX, адабиёти ҷадида ва эҷодиёти намояндагони он мақолаҳои зиёд навиштааст, ки аз ҷумлаи онҳо «Аҷзӣ ва эҷодиёти ӯ», «Аҳмад Махдуми Дониш мулаққаб ба «Аҳмади Калла», «Дар бораи повести «Тирмор»-и Ҷ. Икромӣ» (1936), «Бояд аввал забони халқамонро омӯзем», «Дар бораи синтаксис», «Гуманисти бузург», «Носири Хисрави Қубодиёнӣ» (1939), «Баъзе фикрҳо дар бораи поэзияи имрӯзаи тоҷик», «Китобиёт дар бораи девони мунтахаби Сайиди Насафӣ» (1944), «Шоҳини Кулобӣ» (1948), «Бузургтарин ходими маданияти советии тоҷик», «Насрнависи боистеъдод» (1949), «Образи В. И. Ленин дар адабиёти тоҷик» (1950), «Дар бораи ҳикояи «Студентҳо»» (1953), «Баъзе мулоҳизаҳо дар бораи назми соли 1949» (1954), «Мулоҳизаҳо дар бораи адабиёти советии тоҷик» (1955), «Қайдҳо оид ба ҳикояҳои насрнависони ҷавон» (1956) мебошанд. Бар замми иштирок дар нақди адабӣ солҳои зиёд ба таҳқиқи масъалаҳои муҳими адабиёти муосири тоҷик шугъл варзидааст. Саҳмаш дар марҳалаи аввали устувор гардидани адабиёти муосири тоҷик (солҳои 30-40-ум) калон аст. Масъалаҳои мубрами адабиёти ин даври наи тоҷик оид ба эҷодиёти С. Айнӣ, А. Лоҳутӣ, Ҳ. Юсуфӣ, М. Миршакар, Мирзо Сирочи Ҳаким, С. Аҷзӣ, адабиёти ибтидои асри XX, солҳои 1957–1984 тавассути силсиламақолаҳояш ба кушодани нуктаҳои масъалаҳои мазкур машғул гардида, дар мақолаҳои «Адабиёти советии тоҷик дар солҳои 1917–1929», «Адабиёти советии тоҷик дар солҳои Револютсияи Октябр» (1957), «Айнӣ – аввалин адабиётшиноси советии тоҷик» (1959), «Масъалаҳои асосии инкишофи назми советии тоҷик дар солҳои 1917–1929» (1966), «Мавзуи инқилоб ва ҳаёти советӣ дар назми солҳои бистум» (1970), «Абдурауф Фитрати Бухорӣ» (1974), «Тараннуми ғояҳои инқилобӣ дар назми солҳои бистум» (1977), монографияи «Масъалаҳои асосии инкишофи ғоявӣ ва эстетикӣ назми советии тоҷик дар солҳои бистум» (1977) ҷиҳатҳои гуногуни ин масъалаҳои муҳимро арзёбӣ ва баррасӣ намудааст. Ҷамъбасти ҷустуҷӯю дастовардҳояш роҷеъ ба назми солҳои 1917–1929 дар ҷилди якуми «Таърихи адабиёти советии тоҷик» (1984) дарҷ гардидааст. Дар бораи шахсият ва эҷодиёти Ҳабиб Юсуфӣ мақолаҳои зиёде навиштааст, ки муҳимтарини онҳо рисолаи «Ҳабиб Юсуфӣ» (1960) мебошад. Китобҳои ӯ «Садриддин Айнӣ – аввалин адабиётшиноси советии тоҷик» (1960), «Мирсаид Миршакар» (1962, 1982), «Анъана ва навоарӣ дар назми А. Лоҳутӣ» (дар китоби Ёдбуди Лоҳутӣ, 1974) дар омӯхтани адабиёти советии

точик ҳиссаи арзанда гузоштаанд. Яке аз аввалин пажухандагони адабиёти классикии тоҷик маҳсуб ёфта, бо мақолаҳои арзишманд ва проблемавии худ «Аҳмад-маҳдуми Дониши мулаққаб ба Аҳмади Қалла» (1936), «Сатиранависи бузург Убайди Зоконӣ» ва «Носири Хисрави Қубодиёнӣ» (1939) дар илми адабиётшиносии тоҷик мақоми худро пайдо кардааст. Дар таҳия ва таснифи китоби дастҷамъии «Намунаҳои адабиёти тоҷик» (1940) саҳм дошта, беш аз 10 мақолаҳои тарҷумаҳои бо таҳлили эҷодиёти шоирони классик ба қалами ӯ тааллуқ дорад. Дар кори ба чоп омадани намудани «Очерки таърихи адабиёти советии тоҷик» (1950) ширкат кардааст. Хизматҳои ӯ дар рӯдакишиносӣ боиси пажухиши махсус аст. Дар кумитаи тадорукоти таҷлили ҷашни 1100-солагии Рӯдакӣ (1958) баробари Мирзоев А., Ш. Ҳусейнзода ва дигарон саҳми бузург гузоштааст. Ҳамчун муҳаққиқи таърихи адабиёти классикӣ дар омӯзиши тарҷумаи ҳол, мероси адабӣ, ҷаҳонбинӣ, ақидаҳои иҷтимоӣ, панду ҳикмат дар ашъори устод, маҳорати образфаринӣ, кӯри модарзод будан ё набудани шоир, истифодаи санъатҳои бадеӣ дар ашъори Рӯдакӣ саҳми бузурге дорад. Мақолаҳои аввалини ӯ оид ба Рӯдакӣ дар арафаи эълон шудани ҷашн, соли 1956 зери унвонҳои «Рӯдакӣ – асосгузори адабиёти классикии тоҷик» (Ҷзб. сурх, 1956, 12 май) ва «Абулҳасан Рӯдакӣ – ифодакунандаи идеяҳои пешқадами асри Х» (Тоҷ. сурх, 1956, 13 май) чоп шудааст ва оғози Рӯдакишиносии ӯ ба ҳисоб меравад. Дар рисолаҳои «Абуабдуллои Рӯдакӣ – асосгузори адабиёти классикии тоҷик» (Сталинобод, 1958), «Абуабдуллои Рӯдакӣ – основоположник классической литературы» (М. 1958), мақолаҳои «Рубоӣҳои Абуабдулло Рӯдакӣ» (1958), «Рӯдакӣ ва тақомулотии жанри рубоӣ» (дар китоби «Рӯдакӣ ва замони ӯ», 1958), «Чанд сухан дар бораи мероси адабии Абуабдуллои Рӯдакӣ» (Мақтаби советӣ, 1958, №1), «Аҳамияти эҷодиёти Рӯдакӣ ва гуфторҳо дар бораи вай» (Муаллим, 1958, 25 фев), «Чанд сухан дар бораи мундариҷаи ғоявии рубоӣҳои устод Рӯдакӣ» (Шарқи Сурх, 1958, № 10), «Ба пешвози ҷашни шоири бузург (Рӯдакӣ) (Тоҷикистони советӣ, 1958, 9 август)», «Великий поэт X века» (Ком. Тадж. 1958, 17 окт.) дар арафаи ҷашни 1100 – солагии шоир ба таърифи расида, вижагиҳои ашъори Рӯдакӣ мавриди пажухиш қарор ёфтааст. Пажухиши вай оид ба паҳлуҳои ҳақиқии эҷодиёти Рӯдакӣ баъд аз ҷашни шоир низ идома ёфтааст. Чопи мақолаҳои «Аҳамияти эҷодиёти Рӯдакӣ ва гуфторҳо дар бораи вай» (1962), «Дар бораи мундариҷаи ғоявии рубоӣҳои Рӯдакӣ» (1963), «Илми бебаҳс пойдор намонад» (Мақт. советӣ, № 4, 1971), «Ҳимояи давлати марказӣ дар ашъори Рӯдакӣ» (Маориф ва маданият, 1971, 18 ноябр) дар пажухиши ақидаҳои иҷтимоӣ сиёсӣ, ҷаҳонбинӣ, андешаҳои тарбиявӣ ахлоқӣ, масъалаҳои офариниши олам ва асрори зиндагии инсон аз нигоҳи Рӯдакӣ аҳамияти хоса дорад. Рисолаҳои «Шамсиддин Шоҳин» (1958), «Материалҳо аз таърихи адабиёти тоҷик» (1962), «Мулоҳизаҳо дар бораи адабиёт» (1963), «Аҳамияти адабиёт дар тарбияи атеистӣ» (1961), «Ақидаҳои зиддидинӣ дар адабиёти тоҷик» (1966), «Нуқтаи назари зиддидинӣ дар адабиёти классикии форсу тоҷик» (1978) ва

як зумра мақолаҳои ӯ дар муайян намудани андешаву ақидаҳои классикони тоҷик ва нуқтаи назари онҳо аҳамияти вижа дорад. Силсиламақолаҳои дар маҷмуаҳои «Мулоҳизаҳо дар бораи адабиёт» (1963), «Адабиёт аз нуқтаи назари ҳаёт» (1973) ва «Афкори рангин» (1982) гирдоварӣ шудааст. Дар таҳия ва нашри осори классикон, ба мисли «Мунтахаби девон»-и Ҳофиз (1957), «Мунтахаби ашъори Шоҳин» (1959) ва «Куллиёти мунтахаб»-и Убайди Зоконӣ (1963), «Зубдаи ашъори Аҷзӣ» ва ғ. хизмати шоёне кардааст. Китобҳои дарсии «Адабиёти Ватан» (барои синфи 5, аз 1941), «Адабиёти тоҷик» (барои синфи 9, с 1952), «Адабиёти советии тоҷик» (барои синфи 10, аз 1951), «Таърихи адабиёти тоҷик» (китоби 1 (1) аз давраҳои қадим то асри IX., Д. 1987), «Таърихи адабиёти тоҷик» (китоби 1 (2) асрҳои X - XIII, 1989), «Таърихи адабиёти тоҷик» китоби 2, асрҳои XIII-XV, Д. 1977) барои мактабҳои олии ба қалами ӯ тааллуқ дорад. Асарҳои ӯ «Риндӣ дар адабиёти тоҷик» (30 ҷузъи чопӣ), «Адабиёти чадида» (35 ҷузъи чопӣ) ва мақолаҳои сершумори вай дар кашфу тадқиқи илми адабиётшиносии тоҷик арзиши бебаҳо доранд. Тайёр намудани олимони адабиётшинос (беш аз 20 нафар) як соҳаи муҳими кори эҷодии вай мебошад. Шогирдони ӯ узви пайвастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон Шукуров М., доктори илми филология, профессорон Бобокалонова Ҷ., Асрорӣ В., номзадҳои илм Бобоев Ю., Амиркулов С., Ниёзӣ Ш., Исоев Я., Сатторӣ Н., Валӣ Самад, Саидҷаъфаров Ш., Насриддинзода Б., Мирсафоев А., Усмон Назир, Маҳмудов Ғ. ва зумраи дигар дастпарваронаш дар соҳаи илми адабиётшиносии тоҷик саҳми хешро гузоштаанд. Ӯ дар асоси маводу асноди таърихӣ романи таърихӣ «Сайқали рӯи замин»-ро дар се ҷилд ба сомон расонидааст. Барои фаъолияти пурсамари омӯзгорӣ бо нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1948) бо фармони Шурои Олии ИҶШС бо медалҳои «Барои меҳнати шоён дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ» (1948), нишони фахрии Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (1961), Нишони фахрии Вазорати маорифи халқ (1967), медалҳои «Барои меҳнати шоён» ба муносибати 100-солагии рӯзи таваллуди В. И. Ленин (1970), «30-солагии ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ солҳои 1941–1945» (1975), «Ветерани меҳнат» (1978) мукофотонида шудааст. Инчунин, ӯ аъзои шурои илмии «Сарредаксияи ЭСТ», аъзои ҳайати таҳририяи маҷаллаи «Маърифати омӯзгор» («Маҷлаби Советӣ»), аъзои шурои илмии махсусгардонидашудаи Ҷимояи номзадӣ дар назди Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, аъзои шурои илмии махсусгардонидашудаи Ҷимояи рисолаҳои докторӣ дар назди Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон буд.

МИРЗОМАДАДОВ Алимамад Гулмамадович (тав. 28. 03. 1985, д. Птупи н. Ишкошими ВМКБ), омӯзгори физика, номзади илмҳои техники (2017), дотсент (2018). Соли 2002 ба Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи Моёншо Назаршоев дохил шудааст. Соли 2007 донишгоҳи номбурдаро бо ихтисоси физика хатм намудааст. Фаъолиятро аз соли 2006 дар мактаби № 7- и ш. Хоруғ оғоз намудааст. Солҳои 2007-2011 омӯзгори фанни физикаи мактаби таҳсилоти миёнаи умумии №13 н. Ишкошим, 2011 ассистенти кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2011-2014 аспиранти донишгоҳ, 2014-2017 ассистент ва муаллими калони кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Рисолаи номзадиро дар донишгоҳи давлатии Энергетикии ш. Қазони ФР ҳимоя намудааст. Аз соли 2018 ба ҳайси дотсенти кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи Садрриддин Айнӣ кор мекунад. Дар мавзӯи «Гармигузаронӣ, ҳароратгузаронӣ ва хосиятҳои адсорбсионии катализаторҳои никелӣ ва медӣ дар асоси оксиди алюминий» пажӯҳиш мебарад. Муаллифи беш аз 40 мақолаи илмӣ, илмӣ-методӣ 2- патент, 18- дастурҳои таълимию методӣ, як китоби дарсии «Механика «мебошад.

Ас.: Патенти хурди Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №ТJ 824 аз 25. 01. 2017 ихтироот дар мавзӯи «Тарз ва сохтор барои муайян кардани коэффисиенти адсорбсияи нанозарраҳои ферромагнитӣ вобаста аз майдони магнитӣ»; Патенти хурди Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти № ТJ 825 аз 25. 01. 2017 ихтироот дар мавзӯи «Тарз ва сохтор барои муайян кардани коэффисиенти адсорбсияи нанозарраҳои ферромагнитӣ вобаста аз ҳарорат дар фишори доимӣ»; Маҷмуаи масъалаҳои тестӣ аз физика барои синфҳои 7-9. Д., 2014; Сохти атом. Зарраҳои элементарӣ. Д., 2014; Корҳоилабораторӣ аз механика. Д., 2014; Корҳоилабораторӣ аз оптика. Д., 2015; Корҳоилабораторӣ аз физикаи молекулавӣ. Д., 2015; Лапиш ва мавҷҳо. Д., 2019; Формулаҳо воҳидҳо ва доимӣҳои физикӣ. Д., 2019.

МИРЗОМУДДИНОВ Додихудо Акрамхочаевич (тав. 12. 07. 1979, д. Қалъаи лаби оби н. Тоҷикобод), муаллими фанни география. Солҳои 1997–2001 дар шӯъбаи бакалаврӣ, 2001–2003 дар шӯъбаи магистрии факултети географияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 2003–2006 аспиранти донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 2003 инҷониб

ҳамчун ассистенти кафедраи географияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

МИРЗОРАҲИМОВ Ақобир Каримович (тав. 3. 04. 1963, ш. Ваҳдат, д. Кофарниҳон), биологӣ тоҷик, доктори илмҳои биология (2020), академики Академияи байналмилалӣ мактабҳои олий (2020). Фаъолиятро ба ҳайси

ходими хурди илмии гурӯҳи илмии кафедраи физиологияи растаниҳои факултети биологияи ДМТ

(1991) оғоз намуда, сипас дар вазифаи ходими илмии лабораторияи «Ферменталогия»-и кафедраи физиологияи растаниҳои факултети биология, муовини декан оид ба корҳои таълимии факултети биология (1994- 2008) ва декани факултети биологияи ДМТ (2008-2015) идома додааст. Соли 2015 Директори Институти зоология ва паразитология ва солҳои 2016-2018 директори Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Аз соли 2018 инҷониб муовини ректор оид ба корҳои илмии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Номбурда муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ, 1 монография, 7 дастури таълимӣ ва 5 китоби дарсӣ мебошад. Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2008), бо Ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва илм, Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва медали «Хизмати шоиста» (2013) тақдир гардидааст.

Ас.: Большой практикум по физиологии и биохимии растений с основами энзимологии (ҳаммуаллиф). Д. 2017. Гулҳои мавсимӣ: Технологияи кишт ва интиҳоби намудҳо (ҳаммуаллиф). -Д. 2018. Гулҳои мавсимӣ: Технологияи кишт ва интиҳоби намудҳо. Д. 2018. Физиологияи растаниҳо. Китоби дарсӣ, қ. 1. (ҳаммуаллиф). Д. 2019. Физиологияи растаниҳо. Китоби дарсӣ, қ. 2. (ҳаммуаллиф). Д. 2020. Краткий словарь биологических терминов (ҳаммуаллиф). Д. 2020. Асосҳои энзимология. Китоби дарсӣ (ҳаммуаллиф). Д. 2020. Об барои рушди устувор (дастури таълимӣ). -Д., 2021.

МИРЗОҲАСАНОВ Лаълчуба (Лаълчубаи Мирзоҳасан) (тав.10.11. 1951, деҳаи Тӯсиёни ноҳияи Роштқалъаи вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон), номзади илмҳои филология, дотсент, Корманди шоистаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Соли 1973 шӯъбаи рӯзонаи факултети таъриху филологияи (бахши филологияи тоҷик) Институти давлатии педагогии Душанбе ба номи

Т.Г.Шевченко (альбон Донишгоҳи омӯзгории ба номи С.Айнӣ)-ро хатм намуда, дар мактабҳои вилоят (Ишкошим ва Шуғнону Роштқалъа) ба ҳайси муаллими забон ва адабиёти тоҷик адои вазифа намудааст.

Аз соли 1992 дар Донишгоҳи давлатии Хоруғ дар вазифаҳои муаллими адабиёти классикӣ, ёвари ректори донишгоҳ, дотсенти кафедраи кор карда, то имрӯз дар ин таълимгоҳ фаъолият дорад. Соли 2003 дар Институти забон ва адабиёти Рӯдакии АИ ҶТ рисолаи илмиро таҳти унвони «Ҳунари шоирии шуарои асрҳои X-XI дар тасвири табиат» дифоъ намуд.

Китоби аввалини шеърҳоиаш соли 1989 дар маҷмӯаи дастҷамъӣ бо номи «Рӯзи баҳор» нашр шуда, китобчаи дигараш соли 1995 бо унвони «Ҷилои шишаи шабнам» дар маҷмӯаи дастҷамъӣ зери рубрикаи «Навниҳолони боғи адабиёт» аз чоп баромад. Китобҳои алоҳидаи шеърҳои Лаълчуба бо номи «Суруди дарё» (соли нашр 2005) ва китоби дигараш бо номи «Накҳати субҳ» соли 2012 аз тариқи нашриёти «Адиб» ба таъ

расидаанд. Соли 2014 китоби шеърҳои шоир бо унвони «Сафири мурғи шабоҳанг» нашр гардид, ки соҳиби ҷоизаи адабии ба номи Мирзо Турсунзода гардид. Ашъори Лаълҷуба дар маҷаллаҳои адабии ҶИ Эрон низ ба таъъ расидааст. Ӯ шеърҳо ва намунаи насри адибони русро ба тоҷикӣ тарҷума кардааст. Соли 2005 китоби калонҳаҷми «Тазкираи адибони Бадахшон» дар нашриёти «Адиб» нашр гардида, дар он перомуни рӯзгору осори адабии 200 нафар шоирони гузашта ва муосири вилояти Бадахшон маълумот дода шудааст, ки яке аз мураттибони он Мирзоҳасанов Лаълҷуба мебошад. Соли 2010 монографияи ӯ бо унвони «Хусни табиат дар шеъри сабки Хуросон» ба таъъ расидааст.

Феълан Мирзоҳасанов Лаълҷуба номзади илми филология, дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев ва Раиси шуъбаи Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон мебошад.

МИРМУЛЛОЕВ Мақсудҷон (тав. 1913, ш. Ленинобод, ваф. маълум нест), муаррих, номзади илмҳои таърих, дотсент, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Солҳои 1934–1936 курсанти командирони хурд, 1936–1939 тарҷумони фанҳои алоҳида дар Донишкадаи омӯзгории Ленинобод, 1939–1941 муаллими фанҳои таърихи Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинобод, 1941–1942 иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ, 1942–1944 мудири шуъбаи ташвиқоти Комитети ҳизбии ш.

Ленинобод, 1944–1946 директори Донишкадаи омӯзгории Ленинобод ба номи С. М. Киров, 1946–1947 котиби Комитети ҳизбии вилояти Ленинобод, 1951–1953 раиси Комитети радиошунавоии назди Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон, 1953–1957 директори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1957–1960 ҷонишини директори Институти таърихи ҳизбии назди КМ Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон, 1960–1962 директори Нашриёти давлатии Тоҷикистон буд. Аз соли 1962 ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи ХКИШ-и Донишкадаи политехникии Тоҷикистон ба номи М. Осимӣ фаъолият дошт. Муаллифи як асар ва якчанд мақолаҳои илмӣ аст. Оид ба гузаронидани интиҳоботи Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон дар соли 1938 кори илмӣ бурдааст. Барои хизматҳояш бо ордени «Байрақи Сурхи Меҳнат», «Нишони Фахрӣ», «Шараф» дараҷаи II ва бисёр медалу ифтихорномаҳои ИҶШС мукофотонида шудааст.

Ас.: Проведение выборов в Верховной Совет Таджикской ССР в 1938г., Сталинобод, 1957.

МИРОНОВ Николай Иванович (тав. декабри 1919, вил. Горкий, ваф. маълум нест), муаррих, номзади илмҳои таърих (1955), дотсент (1957), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Солҳои 1937–1939 сохтмончӣ, 1939–1942 сарбози артиши шуравӣ, 1942–1945 донишҷӯи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1945–1946 ҳамчун ассистенти кафедраи асосҳои марксизм-ленинизм Донишкадаи индустриалии ш. Новосибирск, 1946 муҳаррири Комитети радиои назди Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон, 1946–1959 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи асосҳои марксизм-ленинизм Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Аз соли 1959 дар кафедраи марксизм-ленинизм Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин фаъолият дошт. Муаллифи 3 асар ва зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои соҳаи пахтапарварии хоҷагии халқи Тоҷикистон дар панҷсолаҳои пеш аз ҷанг кори илмӣ бурдааст.

Ас.: Компартия Таджикистана в борьбе за социалистическое преобразование сельского хозяйства и подъем хлопководства республики в годы довоенных пятилеток, Сталинобод, 1955.

МИРРАҲМАТОВ Собир Шокирович (тав. 1. 10. 1961, д. Қаракчикуми н. Конибодом), педагог ва муҳандис, номзади илмҳои техникӣ (1993), дотсент (1996). Солҳои 1979–1983 дар факултети саноатию омӯзгории Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1983–1985 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1985–1988 ассистенти кафедраи фанҳои умумитехникии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1988–1989 таҷрибаомӯз-тадқиқотчӣ, 1989–1992 аспиранти Донишкадаи техникаҳои электронии ш. Москва буд. Соли 1993 ҳамчун муаллими кафедраи фанҳои умумитехникӣ, 1993–1995 муовини декани факултети муҳандисӣ-омӯзгорӣ оид ба таълим, 1995–1998 мудири кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашии донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Солҳои 1998–1999 ходими калони илмии кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ ва аз соли 1996 инҷониб дотсенти кафедраи номбурда дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Дар солҳои 2002–2006 ҷонишини декан оид ба илми факултаи «Технология»-и ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Сипас ба ҳайси мудири кафедраи «Истифодабарии техникии нақлиёти ҳавоӣ ва ташкили парвозҳо» - и Донишкадаи нақлиёти Тоҷикистон (2006 – 2008), мудири кафедраи «Истифодабарии техникии нақлиёти ҳавоӣ» -и Донишгоҳи техникий Тоҷикистон ба номи М. С. Осимӣ (2008-2015) ва аз соли 2015 то 2018 дотсенти кафедраи «Истифодабарии

техники нақлиёти ҳавоӣ» - и ДТТ. Аз соли 2018 то ҳол дотсенти кафедраи «Илмҳои табиӣ» филиали Донишгоҳи миллии тадқиқотӣ, Донишкадаи энергетикаи ш. Москва дар шаҳри Душанбе фаъолият дорад. Ҳамзамон ҳамкори кафедраи «Фанҳои умумитехникӣ ва мошиншиносӣ»-и ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, аз фанҳои технологияи масолеҳи конструксионӣ ва истифодабарии парки мошину тракторҳо ва хизмати техники автомобилҳо ба донишҷӯён дарс мегӯяд. Дар солҳои фаъолияти кориаш 98 мақолаи илмӣ ва дастурҳои таълимию методиро ба чоп расонидааст. Бо ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва илми Тоҷикистон, Вазорати нақлиёти Тоҷикистон ва бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон (2001) мукофотонида шудааст.

Ас.: Методические указания к изучению курса и выполнению контрольных работ по материаловедению (на русском языке). Д., 1999; Соппротивление материалов (методические указания). Д., 1999; Муайян кардани деформатсияи чӯзӯҳо бо тарзи вайрон накардан // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 3. Д., 2003.

МИРСАИДОВ Аброр Бобоевич (тав. 1958, д. Далёни поён, н. Деваштич, вилояти Суғд), иқтисоддони тоҷик, доктори илмҳои иқтисод (1994), профессор (1996). Хатмкардаи факултаи иқтисоди Донишкадаи хоҷагии кишлоки Тоҷикистон (ҳоло Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон) (1980), сарлаборант, ассистент, сармуаллим ва дотсент дар кафедраи иқтисоди сиёсии ҳамин донишкада. Соли 1986 рисолаи номзадӣ ва соли 1994 рисолаи докториро дифоъ намудааст. Соли 1995 ба ҳайси мудирӣ кафедраи «Назарияи иқтисодӣ», профессор ва солҳои 1996- 2006 ҳамчун декани факултаи молия ва менеҷменти Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон, 2007- 2012 ноиби ректори ДДХБСТ оид ба илм ва 2012- 2013 сардори раёсати тадқиқоти макроиқтисодии МТС назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият намудааст. Аз соли 2013 ба ҳайси муовини директори Институти иқтисодӣ ва демографияи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият дорад. Солҳои 2014-2019 ба сифати ҳамкор дар кафедраи умумидонишгоҳии назарияи иқтисод кор кардааст. Беш аз 180 асару мақолаи илмӣ, таълимӣ ва илмӣ-оммавӣ ба чоп расонидааст. Бо ҷоизаи ба номи Б. Ғафуров дар соҳаи илм кадр шудааст. Аълочии маорифи Тоҷикистон ва аъзои Иттифоқи журналистони Тоҷикистон аст.

МИХАЙЛОВА Надежда Макаровна (тав. 9. 10. 1919, вилояти Запорожи ҶШС Украина, ваф. 1997, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1978), дотсент (1987), иштирокчи Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1948 Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. Ломоносовро хатм кардааст. Солҳои 1950–1998 дар кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе дар вазифаи муаллим, муаллими калон, дотсент кор кардааст. Дар фаъолияти бисёрсолаи

омӯзгориаш ҳазорҳо нафар муаллимони маълумоти олимдори фанни таърихро тайёр намуд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ мебошад. Дар тадқиқотҳои худ масъалаҳои таърихнигории таърихи Россияро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст. Барои хизматҳояш бо ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи 1, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», зиёда аз 10 медал ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: М. С. Ольминский о собирании биографических материалов // Археографический ежегодник за 1971 г.. М., 1972; М. С. Ольминский об источниках по истории партии и Октябрьской революции // История и историографический ежегодник 1972. М., 1973.

МОРОЗ Георгий Исидорович (тав. апрели 1900, ш. Воронеж, ваф. маълум нест), педагог, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент. Солҳои 1920–1921 дар роҳи охани Москва-Қазон ҳамчун технолог кор кардааст. Солҳои 1925–1926 технологи шӯбаи манзили маориф буд. Соли 1929 Донишкадаи ш. Москва ро бо ихтисоси инженер-геодезист хатм кардааст. Соли 1929 дар ш. Ленинград дар вазифаи мудири шӯбаи геодезистӣ кор кардааст. Соли 1930 барои кор ба ҶШС Тоҷикистон

даъват карда шуда, дар идораи хоҷагии об ҳамчун муҳандиси калон солҳои зиёде кор кардааст. Солҳои 1938–1945 дар факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун муаллими таҷрибадори топография ва картография фаъолият кардааст. Директори донишкадаи омӯзгории пойтахт Шукуров О. ба фаъолияти омӯзгории ӯ баҳои баланд додааст.

МОРОЗОВА Фаинна Николаевна (тав. 5. 04. 1932, ш. Михайловкаи вилояти Сталинград, ваф. маълум нест), забоншинос, номзади илмҳои педагогӣ (1973), дотсент (1977). Соли 1953 факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко хатм кардааст. Солҳои 1953–1956 муаллими забони русии мактаби миёнаи № 7 ш. Сталинобод, 1957–1992 муаллим, муаллими калони

кафедраи забони русӣ, мудири кафедраи забони русии байнифакултетии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Чӯраев буд. Дар муддати 35 соли фаъолияти омӯзгорияш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон барои мактабҳои Тоҷикистон саҳми худро гузоштааст. Соли 1992 аз ҳудуди Тоҷикистон куч баста рафтааст. Муаллифи зиёда аз 39 мақола, китобҳои дарсӣ ва маводҳои таълимӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Барои мувафаксиятҳо дар кор» қадрдонӣ шудааст.

Ас.: Грамматика русского языка. Синтаксис (ҳаммуаллиф). Д., 1965; Сборник упражнений по морфологии и синтаксису, Ч. 1. 2. (ҳаммуаллиф). Д., 1976, 1978.

МОШЕЕВ Иосиф Борисович (тав. 29. 02. 1936, ш. Бухоро), адабиётшинос ва забоншинос, доктори илми филология (1985), профессор (1986). Соли 1957 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Бухоро хатм кардааст. Солҳои 1957–1960 сарбози артиши шуравӣ, 1960–1965 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1965–1970 ҳамчун муаллими калон, 1971–1981 дотсент, 1973–1990 мудири кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1986–1993 профессори кафедраи номбурда дар донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Соли 1993 барои аз ҳудуди Тоҷикистон рафтани аз кор озод карда шудааст. Муаллифи зиёда аз 50 корҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ аст.

Ас.: Значение и форма сослагательного наклонения в русском и таджикском языках, Д., 1978; Сопоставительная типология таджикского и русского языков, Д., 1991.

МОШИЯХОВ Иля Абрамович (тав. 1. 07. 1917, ш. Самарқанд, ваф. маълум нест), иқтисоддон, номзоди илмҳои иқтисодӣ (1961), дотсент (1964), Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон. Соли 1950 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1935–1936 муаллими шӯбаи тайёрии Техникуми омӯзгории ш. Қӯқанд, 1936–1938 муаллим ва мудири қисми таълими мактаби ҳафтсолаи Фарғона, 1938–1939 мудири шӯбаи КМ иттифоқи маъмурии мактаби миёнаи ш. Тошкент, 1939–1943 инспектори мактабҳо, муовин ва сардори шӯбаи Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1943–1950 мудири шӯбаи маорифи ш. Сталинобод, 1950–1952 муаллими калони кафедраи марксизм-ленинизм Донишкадаи давлатии тиббии ш. Сталинобод, 1952–1959 муаллими калони кафедраи иқтисоди сиёсии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1959–1966 дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишкадаи давлатии

хоҷагии қишлоқи ш. Душанбе, 1966–1969 дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Мақолаҳои илмӣ ӯ 180 ҷузъи чопиро ташкил медиҳад. Ба фаъолияти омӯзгорӣ ва илмиаш директорони Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко Шукуров О. ва Солеҳбоев Ҳ. баҳои баланд додаанд. Бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1967), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», ду медал ва якчанд ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон кадр карда шудааст.

МИРЗОЕВ Идибек Абдучабборович (тав. 04. 01. 1974, н. Файзобод), омӯзгори биология ва химия, номзади илмҳои биология (2012). Хатмкардаи факултети биология-химияи ДДОТ (1996), солҳои 1997-2006 дар МТУ ш. Душанбе кор карда, аз соли 2006 то 2012 чун асистент, омӯзгори калони кафедраи ботаника ва экологияи кишоварзии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Солҳои 2007-2011 унвонҷӯи кафедраи ботаника ва экологияи кишоварзӣ буд, солҳои 2012 - 2019 мудири кафедраи ботаника ва экологияи кишоварзӣ, мудири шӯбаи магистратура, аспирантур ва докторантураи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур ва аз моҳи июни соли 2020 мудири озмоишгоҳи пахтапарварӣ ва тухмипарварии институти зироаткории АИКТ фаъолият дорад. Муаллифи 1 монография, 2 дастури таълимӣ аст.

МУБОРАКИЁН Сиддиқ (тав. 06.12.1983, д. Баравни н. Ванҷ), муаллими адабиёти тоҷик. Соли 2006 факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айниро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 2004-2006 котиби масъули рӯзномаи «Омӯзгори ҷавон»-и донишгоҳ, 2006-2007 лаборанти калон ва 2007-2010 аспиранти кафедраи адабиёти тоҷик буд. Солҳои 2010-2011 ҳамчун сармутахассиси маркази ҷумҳуриявии таълимӣ методӣ, 2011-2014 ба ҳайси сармутахассис дар шӯбаи таъминоти ҳуқуқӣ ва котибот, раёсати илм ва инноватсияи дастгоҳи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, мудири шӯбаи мониторинги сифати таълими Донишкадаи ҷумҳуриявии такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф қору фаъолият намудааст. Солҳои 2015-2016 директори маркази илмӣ-инноватсионӣ ва 2016-2018 муовини декан оид ба корҳои таълимии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ шуда кор кардааст. Ҳамзамон, солҳои гуногун ба ҳайси сармуҳаррири маҷаллаи илмӣ-методии «Масъалаҳои маориф» ва рӯзномаи ҷумҳуриявии «Ҳомии омӯзгор», котиби масъули маҷаллаи «Маърифати омӯзгор» ва маҷаллаи илмӣ-таҳқиқотии «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ», мушовири академӣ ва масъули сомонӣ донишгоҳи

омӯзгорӣ фаъолият дошт. Аз соли 2019 то ба имрӯз сармутахассиси раёсати таълим ва ҳамзамон муаллими калони кафедраи назария ва таърихи адабиёти донишгоҳ мебошад. Оид ба таҳқиқи улуми арӯзу қофия ва бадеъ дар адабиётшиносии тоҷик кори илмӣ мебарад. Муаллифи беш аз 20 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар таҳияву таҳрир ва баргардону нашри чандин китобу дастурҳои таълимию методӣ ва осори илмию адабӣ ширкат намудааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии матбуоти Тоҷикистон» (2012), «Аълоҷии маориф ва илми Тоҷикистон» (2019), нишони ҷашнии “100-солагии матбуоти тоҷик», ифтихорномаҳои Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳ сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Адипе аз мулки кӯхистони Тоҷикистон // «Рӯдакӣ». Д., 2006, № 10; Андешае чанд перомунӣ манзуми Мавлоно // Садои шарқ. Д., 2007, № 10; Шеърӣ арӯз ва мусиқӣ дар «Қобуснома» // Маърифати омӯзгор. Д., 2008, № 8; Амир Ҳусайни Ҳиравӣ ва «Нузҳат-ул-арвоҳ»-и ӯ. Д., 2008; Рушди маънавию амалии хонанда дар ҷараёни таълими адабиёт // Масъалаҳои маориф. Д., 2009, № 5-6; Назари Насируддини Тӯсӣ ба моҳият ва унсурҳои зотии шеър // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2016, № 5; Моҳияти таълими «Баҳористон»-и Абдурраҳмони Ҷомӣ дар мактаб // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2015, № 6; Нигоҳе ба таҳия ва нашри нахустин рисолаҳои назарии адабии форсии тоҷикӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2021, № 3; “Назмшиносӣ» (дастури таълимию методӣ), Д., 2021.

МУЗАФФАРПУР Виркан (тав. 24.09.1976, д. Нигнот, н. Панҷакент, вилояти Суғд), омӯзгор фалсафа, хатмкардаи факултаи таърих, шуъбаи фалсафаи ДДМТ, корро ба ҳайси лаборанти калони шуъбаи таърихи дин ва назарияи озодфикрии Институти фалсафа ва ҳуқуқи АИ ҶТ оғоз намуда, сипас дар Академияи байналхалқии экологию гуманитарӣ (МЭГА)-и Ҷумҳурии Қазоқистон, ДТТ ба номи акад. М. Осимӣ, шуъбаи таърих ва фалсафаи дини Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҶТ, маркази исломшиносӣ дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, фаъолият кардааст. Аз соли 2004 то 2010 ба ҳайси ассистент, баъдан муаллими калон дар кафедраи фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кор карда, аз соли 2018 муаллими калони ҳамин кафедра мебошад. Дар мавзӯи «Масъалаи инсон дар мактабҳои фалсафӣ-илоҳиётшиносии ислом» (Таҳлили фалсафӣ-диншиносӣ дар зерматни ислоҳи шуури динӣ) пажӯҳиши илмӣ анҷом додааст. Муаллиф ва муҳаррири масъули як қатор китобҳои дарсӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмӣ ва илмӣ-оммавӣ мебошад. Бо Ифтихорномаи Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (2018) ва ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2021) қадрдонӣ гардидааст.

МУМИНОВ Бахтиёр (тав. 22. 04. 1945, д. Хиргоҳтарош дар ноҳия Рӯдакӣ (собик Ленин), дотсент (2020). Соли 1968 Донишгоҳи давлатии шаҳри Самарқанд ба номи А. Навоиро ба ихтисоси филолог, муаллими забон ва адабиёти узбекро хатм намудааст. Аз соли 1968 то 1976 ба сифати омӯзгори фанни забон ва адабиёти узбеки ва муовини директори мактаби миёнаи умумии № 65- и ш. Душанбе кор кардааст. Солҳои 1976-1980 мушовири шӯбаи мактабшиносии

Донишкадаи такмили ихтисоси кормандони соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар назди Вазорати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз соли 1980 то 2007 мудирӣ шӯбаи мактабшиносии ҳамин Донишкада фаъолияти худро давом додааст. Аз соли 2007 инҷониб дар кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ҳамчун омӯзгори фанни адабиёти узбек фаъолият дорад.

Ас.: Адабиёт (барои синфҳои 5-11-и мактабҳои узбекӣ). Д., 2005; Адабиёт (барои синфҳои 11-и мактабҳои узбекӣ). Д., 2013; Уйғониш даври адабиёти. (Адабиёти давраи эҳё). Д., 2015; Узбек романчилига бир назар. (Тарақиёти жанри роман дар адабиёти XX-и узбек). Д., 2013.

МУМИНОВ Фирӯз Усмонович (тав. 05. 05. 1973, д. Роҳарви н. Ванҷ), омӯзгори технология, соли 2010 факултети технология ва соҳибкорӣ Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айниро хатм кардааст. Дар солҳои 2010-2011 мудирӣ кабинети кафедраи методикаи таълимӣ технология ва соҳибкорӣ ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Солҳои 2011-2012 ассистенти кафедраи

методикаи таълими технология ва соҳибкорӣ ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2012-2014 ба сифати методисти шӯбаи ғойбонаи факултети технология ва соҳибкорӣ фаъолият намудааст. Соли 2014 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Совершенствование деятельности малокомплектных школ в условиях сельской местности» дифоъ намуд. Солҳои 2014-2018 иҷроқунанда ва мудирӣ кафедраи технология ва соҳибкорӣ, 2018-2021 мудирӣ кафедраи методикаи таълими фанҳои таҳассусӣ ва аз 2021 ҳайси мудирӣ кафедраи методикаи таълими технология ва соҳибкорӣ фаъолият дорад. Муаллифи беш аз 10 дастури мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ мебошад.

Ас.: Машғулиятҳои амалӣ аз фанни назарияи буриши филизот (Дастури методӣ). Д., 2016; Барномаи таҷрибаомӯзии педагогӣ дар факултети технология ва соҳибкорӣ (Дастури методӣ). Д., 2016; Корҳои таҷрибавӣ аз фанни методикаи таълими технология (Дастури методӣ). Д., 2018; Методикаи таълими технология (таълими меҳнат) дар низоми муносибати босалоҳият (китоби дарсӣ барои мактабҳои олии омӯзгорӣ) (Китоби дарсӣ). Д., 2018

МУҚИМОВА Хуррам (тав. 31. 12. 1922, ш. Самарқанд, ваф. маълум нест), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1959), дотсент (1963). Соли 1949 факултети биологияи Донишгоҳи давлатии ба номи А. Навоии ш. Самарқандро хатм кардааст. Солҳои 1949–1950 ассистенти кафедраи зоологияи Донишгоҳи давлатии Узбекистон дар ш. Самарқанд, 1959–1953 аспиранти кафедраи зоологияи донишгоҳи номбурда буд. Солҳои 1953–1956 ба ҳайси мудирӣ шуъбаи ғоибонаи Донишкадаи хоҷагии қишлоқ ш. Самарқанд, 1956–1957 муаллими калони Донишкадаи занонаи ш. Сталинобод кор кардааст. Солҳои 1957–1999 ҳамчун дотсент ва дар ин байн солҳои 1958–1963 мудирӣ кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи Қ. Қўраев кор кардааст. Дар давоми фаъолияти зиёда аз 40 солаи омӯзгориаш дар факултети географияи донишгоҳи омӯзгорӣ дар тайёр кардани бисёр мутахассисон саҳми калон гузоштааст.

МУЛЛОЕВ Абдусамод (22. 08. 1961, дар д. Дарғ, н. Айнӣ, вилояти Суғд), адабиётшинос, доктори илмҳои филологӣ (2003), профессор (2005), Академики академияи байналмилалӣ мактабҳои олии Россия (2015). Хатмкардаи факултаи филологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1983), хизмат дар сафи қувваҳои мусаллаҳ дар Чехословакия (1983-1985), лаборанти калони кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ (1985 – 1987), методисти шуъбаи маорифи н. Марказии шаҳри Душанбе (1987-1989), аспиранти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ (1987-1991), ассистент, муаллими калон, ҷонишини декани факултети филологияи тоҷики ДДОТ (1991-1997), докторанти ИЗА ба номи Рӯдакӣ АИ ҚТ (1997-2000), муовини директори ЛТТ ба номи Ҳоҷӣ Камоли ш. Душанбе (2000-2003), муовини аввали Департаменти аттестатсия, аккредитатсия ва иҷозатномадиҳии муассисаҳои таълимӣ назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2003-2006), директори Маркази ҷумҳуриявӣ таълимию методӣ назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2006-2012), сардори Раёсати таҳсилоти томактабӣ ва миёнаи умумӣ Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2012-2013), солҳои 2013-2014 дар вазифаи муовини ректор оид ба таълим ва корҳои методӣ ДДЗТ ба номи С. Улуғзода, 2014-2017 ба сифати муовини ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2017-2017 декани факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз соли 2018 инҷониб ба сифати профессори кафедраи Назария ва таърихи адабиёти тоҷик фаъолият дорад. Муаллифи 5 монография, 12 дастури таълимиву методӣ ва зиёда аз 160 мақолаи илмиву методӣ аст.

Самти фаъолияти А. Муллоев дар соҳаи илми адабиётшиносӣ, ислохот ва идоракунии соҳаи маориф ва рушди хадамоти методӣ равона шудааст. Вай дар мавзӯи «Симои Аҳмади Дониш дар адабиёти тоҷик»

(1994) рисолаи номзадӣ ва дар мавзуи «Концепсияи шахсияти эҷодкор ва симои ҳунари» (2003) рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Соли 2015 ба унвони Академики мактабҳои олии Россия сазовор шудааст. Дар симпозиум ва семинарҳои ватанӣ хориҷи кишвар, аз ҷумла дар Туркия (1999) Қазоқистон (2004, 2009), Қирғизистон (2005, 2012), Эрон (2007), Булғория (2008) ва Нидерландия (2008), Белоруссия, Литва ва Германия (2009), Австрия (2011), Молдавия, Чехия (2012), Россия, Бошқирдистон (2016) иштирок ва суҳанронӣ намудааст. Дар таҳия, коркард ва амлосозии лоиҳа ва грантҳои соҳаи маориф Ҷамоати ширкат вазид, ҳамкориҳои судманд дорад. Ӯ дар таҳия, такмил, танзим ва мураббаҷии ҳуҷҷатҳои меъёрию ҳуқуқии соҳаи маориф ва китобҳои Президенти Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Ваҳдат, давлат, Президент» (ҷилди 6, 2007), «Рушди маориф - асоси таҳкими арқони давлат» (2010), «Мактаб - даргоҳи маърифат» (2011), китобҳои «Иҷозатномадихӣ, аттестатсия ва аккредитатсия» (2004), «Мактаби олий» (2007), дастурҳои Концепсияи рушди таҳсилоти олии касбӣ (2007), «Ғар дасти фитодае бигирӣ марди», (2008), «Саволнома ва маводи имтиҳоноти хатм ва гузариш» (2008), «Луғатномаи муҳтасари русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русии соҳаи электротехника, (2010) Раҳномаи маориф» (2011) ва ғ. саҳм гузоштааст. Соли 2019 бо ҷоизаи «Олими соли донишгоҳ» мушарраф гардидааст.

Ас.: Методикаи таълими адабиёти тоҷик (китоби дарсӣ). Д., 2014; Шахсияти эҷодӣ ва симои ҳунари дар настри таърихӣ. Д., 1995; Симои Аҳмади Дониш дар адабиёти тоҷик. Д., 2000; Чехранигори ҳунари дар настри таърихӣ. Д., 2003; Шахсияти эҷодӣ ва симои ҳунари. Д., 2008; Ташкили ҷараёни таълим ва талабот ба дарси муосир. Д., 2007; Мактаб сабаби наҷот бошад. Д., 2008; Меваи истиқлол. Д., 2008; Офтобо бори дигар. Д., 2008; Сабақи дигар. Д., 2008; Ҳунари иншоанависӣ. Д., 2008; Фарҳанги ислоҳоти маориф. Д., 2001; Қомуси тарбия. Д., 2010; Олимпиадаи мактаббачагон аз фанни забон ва адабиёти тоҷик (маҷмуаи диктант ва нақли хатӣ). Д., 2012; Чехраҳои адабӣ. Д., 2019; Дониш ва Айнӣ. Д., 2021.

МУЛЛОЕВ Шариф (тав. 7.01.1965, д. Худғифи Октябр, н. Масҷох), доктори илмҳои филология, профессор (2021). Соли 1986 ба факултети филологияи рус ба номи Т.Г.Шевченко дохил шуда, онро бо ихтисоси муаллими забон ва адабиёти рус дар мактабҳои миллӣ хатм намудааст (1992). Солҳои 1983-1985 дар сафи қувваҳои мусаллаҳи собиқ ИҶШС хидмат кардааст. Аз соли 1992 то 1996 дар ДДОТ ба номи Қ. Ҷураев (ҳоло С. Айнӣ), аз соли 1996 то соли 2002 дар кафедраи таърих ва назарияи журналистикаи Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон кор кардааст. Соли 2013 дар мавзуи «Масъалаҳои жанриву мавзуи публицистикаи тоҷик дар замони ҶБВ солҳои 1941-1945» рисолаи докторӣ дифоъ кардааст. Аз соли 2014 мудири кафедраи матбуот ва алоқа бо ҷомеаи донишгоҳи ДСРТ мебошад. Таҳти роҳбарии ӯ 6 нафар оид ба журналистика ва робитаҳои адабӣ рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ химоя намудаанд. Барандаи Ҷоизаи ба номи Лохутӣ дар соҳаи илм (2015), Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2016) ва

матбуот (2016), бо медали 100-солагии матбуоти тоҷик сарафроз шудааст (2020).

Ас.: Идейно-тематические особенности таджикской публицистики периода ВОВ. Д., 2013; История таджикской журналистики (учебно-методическое пособие). Д., 2014; Жанрово-тематическое своеобразие таджикской публицистики времен ВОВ (1941-1945гг.). Д., 2015; Современная таджикская журналистика (учебное пособие). Д., 2016; Жанровые особенности современных таджикских печатных и электронных СМИ 2000-2016гг (учебное пособие). Д., 2017; Модельно-тематическая фактура интервью в русскоязычных газетах Таджикистана. Д., 2019; Толковый терминологический трактат по журналистике, рекламе и PR (учебно-методическое пособие). Д., 2020; История таджикской журналистики (учебно-методическое пособие для студентов направления подготовки «Журналистика» (переработанное с дополнениями). Д., 2021.

МУЛЛОЧОНОВ Владимир Саидович (тав. 23. 12. 1949, ш. Душанбе, ваф. 12. 11. 2004, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1990), дотсент (1993). Соли 1975 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1975–1976 муаллими мактаби миёнаи № 65 ш. Душанбе, 1976–1977 директор ва муаллими мактаби миёнаи № 29 ш. Душанбе, 1977–1979 директори Қасри пионерони Тоҷикистон, 1979–

1982 аспиранти кафедраи педагогикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1982–1996 муаллими калон ва дотсенти кафедраи комсомоливу пионерӣ ва педагогикаи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1996–2004 ҳамчун директори мактаби миёнаи № 14 ш. Душанбе кор кардааст. Дар давоми фаъолияти 14 солаи омӯзгориаш дар донишгоҳи омӯзгорӣ дар тарбияи хазорҳо нафар мутахассисон саҳми арзандаи ҳудро гузоштааст. Муаллифи мақолаҳои зиёди илмию оммавӣ буд, ки дар нашрияҳои мухталифи ҷумҳурӣ чоп шудаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» кадр карда шудааст

МУЛЛОЧОНОВ МАСЪУД (тав. 3. 11. 1929, шаҳри Душанбе). Соли 1949 факултаи филологияи Донишқадаи давлатии Душанберо хатм кардааст. Баъдан ходими адабии рӯзномаи «Тоҷикистони Советӣ», муҳаррири калони мудири шуъбаи моҳномаи радиои тоҷик, мудири моҳномаи «Шарқи Сурх», кормани КМ ҲКТ, сармуҳаррири «Тоҷикфилм», сармуҳарир моҳномаи «Помир» будааст. Мақолаву очеркҳои аз соли 1951 чоп шудаанд. Муаллифи китобҳои «Ҳамдами замон ва ҳамнафаси халқ» (1962), «Холиқ Мирзозода» (1963), «Нақши замон» (1977), «Дар домани Офтоб» (Киев, 1980, Л. Пашенко) ба русӣ гардондааст.

Чанд сол хабарнигори махсуси «Литературная газета» дар Тоҷикистон буд. Корманди шоистаи маданияти Тоҷикистон (1979). Бо чанд нишону ифтихорнома сарфароз гардидааст. Аз соли 1961 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

МУЛЛОҶОНОВ Саид Шаҳристонӣ (тав. номаълум, ш. Самарқанд, ваф, 1955, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1949). Донишгоҳи коммунистии меҳнаткашони шарқро (КУТВ) хатм кардааст. Дар давоми фаъолияти кориаш дар бисёр вазифаҳои муҳим ва масъулиятнок – директор ва муаллими Дорулмуаллимини тоҷикии шаҳри Тошкент, директори омӯзишгоҳҳои омӯзгории Шаҳринав ва ш. Кулоб, директори мактаби советӣ-ҳизбии ш. Душанбе, солҳои 1937–1940 декани факултети коргарии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, сардори Главлители назди Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон, ходими калони илмии Институти забон, адабиёт ва таърихи Академияи илмҳои ҶШС Тоҷикистон, саркотиби илмии шуъбаи илмҳои ҷамъиятии АИ ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Муаллифи як қатор асару мақолаҳои илмӣ мебошад.

МУМИНОВА Сафарбегим Баҳриевна (тав. 22. 04. 1979, д. Вранг, н. Ишкошим, ВМКБ), номзади илмҳои филология (2021), хатмкардаи факултети филологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2001). Солҳои 2001-2003 дар мактаби миёнаи рақами 49-и н. Фирдавсии шаҳри Душанбе ба сифати муаллими забон ва адабиёти тоҷик, аз соли 2003 ҳамчун ассистенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети филологияи тоҷики донишгоҳи мазкур кор мекунад. Дар мавзӯи «Лексикаи лаҳҷаи тоҷикони Вахон» таҳқиқоти илмӣ анҷом додааст. Солҳои 2011-2012 барои омӯзиши забони англисӣ ба Британияи Кабир сафар карда, ба муҳлати як сол дар Коллеҷи Меридиани шаҳри Лондон таҳсил кардааст. Аини ҳол ба ҳайси муаллими калони кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад.

Ас: Услубшиносӣ (китоби дарсӣ барои донишҷӯёни риштаи филологӣ, (хаммуаллиф). Д. 2017.

МУРОДЗОДА Аҳмадхон Амрохонович (тав. 16. 02. 1968, д. Рӯдакии н. Восеъ), муаррих, номзади илмҳои таърих (2004), дотсент (2010). Соли 1992 факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айниро хатм намудааст. Солҳои 1990–1994 муаллими фанни таърихи мактаби таҳсилоти умумии № 62 ш. Душанбе, 1994–1995 ассистенти кафедраи таърихи сиёсӣ, 1995–1998 аспиранти кафедраи таърихи халқи тоҷик, 1999–2004 ассистент, муаллими калони кафедраи номбурдаи ДДОТ ба номи Қ.

Қўраев буд. Аз соли 2005 то соли 2015 мудири кафедраи таърихи умумӣ, солҳои 2015 - 2020 вазифаи декани факултети таърихро ба уҳда дошта, аз соли 2021 дотсенти кафедраи таърих ва ҳуқуқ аст. Муаллифи 30 мақолаи илмӣ, илмию методӣ мебошад. Оид ба инъикоси воқеаҳои сиёсӣ дар матбуоти даврии Тоҷикистон дар солҳои 1989–1997, ҳаёти халқи тоҷик дар асрҳои XIV-XV қорҳои илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинаги «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2009) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Колониальная политика царской России в области народного образования в Средней Азии (вторая половина XIX – начало XX вв.). Д., 1994; Мактаб ва маорифи болооби Зарафшон дар нимаи дуоми асри XIX ва ибтидои асри XX. Д., 1999; Хонако, қорихона и далоилхона как один из видов просветительского учреждения. Д., 2002; История народного образования Таджикистана второй половины XIX – начала XX вв.. Д., 2005; Общее состояние народного образования в Бухарском эмирате конца XIX - начале XX вв.. Д., 2005; Мафҳуми «деҳқон» дар асарҳои Б. Ғ. Ғафуров. Д., 2009; Пенджикентская русско-туземная школа. Д., 2009; Донишгоҳи омӯзгорӣ дар масири таърихи миллат. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Зиндагии шигифтовари Темур (баргардони «Аҷоиб-ул-мақдур-фи-ахбори Темур»-и Аҳмад ибни Муҳаммад ибни Арабшоҳ). Д., 2017.

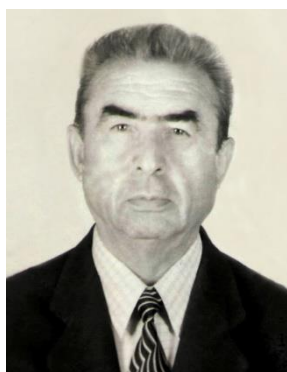
МУРОДОВ Абдулло (тав. соли 1936, н. Ҳисор), варзишгари тоҷик, устои варзиши ИҶШС. Соли 1955 Техникуми тарбияи ҷисмонии ш. Сталинобод ва соли 1960 факултети тарбияи ҷисмонии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1960–1971 дар факултети тарбияи ҷисмонии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дар вазифаҳои муаллим, муаллими калони кафедраи

назария ва методикаи тарбияи ҷисмонӣ, мудири кафедраи фанҳои варзишӣ, декани факултети тарбияи ҷисмонӣ қор кардааст. Дар муддати 17 соли фаъолият ҳазорҳо нафар мутахассисони баландхатисоси соҳаи варзишро тарбия намудааст.

МУРОДОВ Бароталӣ (тав. 18. 02. 1945, н. Турсунзода), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1975), дотсент (1986). Соли 1969 Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1969–1976 ассистент, аспирант, муаллими калон, мудири кафедраи анализи математикӣ ва декани факултети математикаи донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1976–1979 ҳамчун муаллими

Донишгоҳи Аннабаи Алҷазоир, 1991–1996 мудири шуъбаи таълим ва муовини ректори Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмати Тоҷикистон оид ба таълим, 1996–2006 декани факултети соҳибкорӣ ва менечменти донишкадаи номбурда, 2006 декани факултети технологии Донишгоҳи гуманитарии байналмилалӣ, 2006–2008 декани факултети ғоибонаи Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмати Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 2008 мудири кафедраи математика дар иқтисодиёти донишкадаи номбурда мебошад. Оид ба муодилаҳои сингулярии интегралӣ ва муодилаҳои дифференсиалии барзиёдмуайяншуда бо ҳосилаҳои хусусӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастуру воситаҳои таълимӣ аст. Китобҳои дарсии «Курси мухтасари риёзиёти оӣ» ва «Назарияи функцияҳои тағйирёбандаи ҳақиқӣ»-ро таълиф намудааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Нишондодҳои методӣ барои корҳои мустакилонаи донишҷӯён аз анализи математикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1987; Нишондоди методӣ аз анализи математикӣ барои нақшаи корӣ ва кори мустакилонаи донишҷӯён (ҳаммуаллиф). Д., 1991.

МУРОДОВ Нуралӣ (тав. 17. 05. 1940, ноҳияи Куйбышеви вилояти Хатлон – ваф. 3. 08. 2005, ш. Душанбе), муаллими фанни география. Соли 1966 факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т.Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1954–1961 муаллими мактаби ҳафтсолаи ба номи Энгелси ноҳияи Ленин, 1961–1966 донишҷӯи донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1966–1967 директори мактабаи ҳафтсолаи ба номи Энгелси ноҳияи Ленин, 1967–1979 мудири агролабораторияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, соли 1968 ассистенти кафедраи ботаника, 1973–1977 муаллими калони кафедраи методикаи таълими география ва табиатшиносии факултети география, ҳамзамон солҳои 1967–1971 муовини раиси Комитети иттифоқҳои касабаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои минбаъда ҳамчун методисти шуъбаи натуралистони ҷавони ҷумҳурӣ, 1998–2004 муаллими калони кафедраи туризм ва методикаи таълими географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 15 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Дар давоми фаъолияти омӯзгориаш дар факултетҳои тақмили ихтисоси Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М.В. Ломоносов, Донишкадаи омӯзгории ш. Москва ба номи В.И. Ленин таҳсил кардааст.

МУРОДОВА Муҳаббат Абдуқодировна (тав. 22. 02. 1949, н. Ҳисор), муаллимаи фанни ботаника. Соли 1966 баъди хатми мактаби миёна як сол дар Кумитаи давлатии истеҳсолии маводҳои ғизоӣ ва хӯроки чорвои ҶШС Тоҷикистон, баъд инспектори шуъбаи кадрҳои Иттиҳодияи «Тоҷикселхоз» кор кардааст. Солҳои 1967–1972 таҳсил

дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин. Соли 1972 факултети биологияро хатм намудааст. Аз соли 1973 то 1998 дар кафедраи ботаника сараввал дар вазифаи лаборант ва баъдан муаллимаи калон кор ва фаъолият дошт. Муаллифи беш аз 20 мақолаи илмӣ мебошад. ӯ масъалаҳои омӯзиши бактерияҳои селлюлозатаҷиякунандаи таркиби хокҳои Тоҷикистон мавриди тадқиқу баррасии илмӣ қарор додааст.

МУРТАЗОВ Отамурод Тағайкулович (тав. 15. 12. 1964, н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), муаллими фанни математика. Солҳои 1982–1989 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, дар ин миён солҳои 1983–1985 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1989–1992 ассистенти кафедраи информатика ва математикаи ҳисоббарорӣ, 1992–1995 аспиранти донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли

1999 ҳамчун муаллими калони кафедраи информатика ва математикаи ҳисоббарорӣ ва аз соли 2009 эдвайзери факултети математикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи якчанд мақола ва фишурдаҳои илмию методӣ аст.

МУРТАЗОЕВ Уктам Исмаатович (тав. 10. 02. 1954, ш. Душанбе), муҳандис-гидротехник, доктори илмҳои география (2005), профессор (2005). Солҳои 1971–1976 дар факултети гидромелоративии Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон таҳсил намуа, онро бо ихтисоси муҳандис-гидротехник хатм кардааст. Солҳои 1980–1985 аспиранти шӯбаи ғойбонаи Институти маркази тадқиқоти хоҷагии оби ИҚШС дар ш. Минск буд. Собиқаи 33 солаи илмию омӯзгорӣ дошта, дар

Донишгоҳи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон ва Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 2002–2004 ҳамчун дотсенти кафедраи геозкология, 2004–2005 мудири кафедраи географияи табиӣ ва кишваршиносии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 2005 то ба имрӯз профессори кафедраи географияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи якчанд асарҳои илмӣ ва таълимӣ, аз қабилӣ монографияҳо, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимиву методӣ мебошад. Самтҳои асосии тадқиқоти илмии ӯро масъалаҳои об, идоракунӣ ва таъмини географияи минтақаҳои Тоҷикистон бо об, гидрологияи обанборҳо ва гидроэкология ташкил медиҳад. Барои хизматҳояш бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» сарфароз гардидааст.

Ас.: Географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷаҳон. Д., 2003; Водохранилища Таджикистана и их влияние на прилегающие ландшафты. Д., 2005.

МУСОЕВ Алишер Қарабоевич (тав. 1. 01. 1974, ноҳияи Рӯдакӣ), муаллими фанни таърих. Хатмкардаи факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айни (1997), ассистент ва муаллими калони кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи ДДОТ ба номи С. Айни (1997-2013). Солҳои 2013 – 2017 ба ҳайси коргузори факултет ва аз соли 2018 то 2020 дар вазифаи муовини декан оид ба корҳои таълим ва сипас ба ҳайси муаллими калон фаъолият дорад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

Ас.: Истифодабарии харита дар дарси таърих. Душанбе, 2007. Тавсиянома оид ба навиштани корҳои курсӣ. Д., 2015; Эҳёи кишоварзии вилояти Қургонтеппа дар солҳои 1924-1933. Д., 2014; Жемчужина далила Вахша 1924 – 1990гг Д., 2016; Нақши В. В. Бартолд дар таърихнигории тоҷик. Д., 2014; Гузаронидани конференсия аз рӯи асари Садриддин Айни «Кахрамони халқи тоҷик Темурмалик». Д., 2018.

МУСОЕВ Анвар (тав. 1930, н. Ҳисор), муаррих, номзади илмҳои таърих (1976), дотсент (1977). Соли 1961 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1961–1962 муҳаррири нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1962–1969 ходими илмии Институти илмҳои педагогии ҶШС Тоҷикистон, 1969–1970 ассистенти кафедраи таърихи ҲКИШ, 1970–1973 аспиранти кафедраи таърихи ҲКИШ, 1973–1977

муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Фаъолияти минбаъдаашро ҳамчун дотсент дар филиали Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе дар ш. Қургонтеппа идома додааст. Муаллифи зиёда аз 20 корҳои илмӣ дар нашрияҳои мухталифи ҷумҳурӣ аст.

МУСОЕВ Зайниддин (тав. 27. 02. 1943, д. Навободи н. Ёвон), географ, номзади илмҳои география (1984), дотсент (1985). Солҳои 1960–1965 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо ихтисоси география хатм кардааст. Солҳои 1965–1966 муаллими мактаби миёнаи № 3 н. Куйбишев, 1966–1968 сарбози артиши шуравӣ, 1968–1996 ассистент, муаллими калон, дотсент ва мудири кафедраи заминшиносӣ ва геология,

декани факултети география дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраев буд. Солҳои 1996–2009 ҳамчун мудири шӯбаи аттестатсия, аккредитатсия ва иҷозатномадиҳии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, декани факултети географияи ДДОТ ба номи С. Айни ва муовини аввали ректори Донишкадаи тарбияи ҷисмонии

Тоҷикистон қор қардааст. Аз соли 2009 то 2020 дотсенти кафедраи географияи донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Муаллифи зиёда аз 50 қорҳои илмӣ ва илмию методӣ аст, ки дар онҳо масъалаи захираҳо ва қобачошавии обу пирахҳои Тоҷикистон ва истифодаи онҳоро мавриди таҳлилу баррасии илмӣ қарор додааст. Дар тайёр намудани ҳазорҳо мутахассисони соҳаи география ва омӯзгорӣ саҳми назаррас дорад. Барои хизматҳояш дар соҳаи таълиму тарбия бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1992) сарфароз қарда шудааст.

Ас.: Каталог ледников СССР, Ленинград, 1980; Ледники Таджикистана. Д., 1989; Заминшиносии умумӣ. Д., 1998; Қорҳои қонтролӣ оид ба фанни экология. Д., 1999; Заминшиносии умумӣ (дастури таълимӣ). Д., 2010 «Гляциология» (қитоби дарсӣ), Д., 2018; «Таърихи кашфиётҳои географӣ» (қитоби дарсӣ), Д.: 2018; «Машғалони олами илм» (дастури таълимӣ), Д.: 2016; «Роҳнамои дарёфти номҳои географӣ» (дастури таълимӣ), Д.: 2016; «Қроссвордҳо аз фанни заминшиносии умумӣ» (дастури таълимӣ), Д.: 2019; «Тағйирёбии иқлим ва динамикаи пирахҳои Тоҷикистон» (дастури таълимӣ), Д.: 2020.

МУСОЕВ Нурулло Саидович (тав. 14. 06. 1961, ш. Душанбе), муаллими фанни география. Соли 1983 факултети география ва биологияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм қардааст. Соли 1983 муаллими биологияи мактаби миёнаи №34 ш. Душанбе буд. Солҳои 1983–1985 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат қардааст. Солҳои 1985–1986 муаллими биологияи мактаби миёнаи №14 ш. Душанбе, 1988–1990 ассистенти

кафедраи географияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1990–1994 аспиранти кафедраи география, 1994–1996 ассистент ва муаллими калони кафедраи географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Муаллифи 6 мақолаи илмӣ аст, ки дар маҷаллаҳои илмӣ қумхурӣ қоп шудаанд.

МУСОЕВА Раъно Алимовна (тав. 07. 10. 1951, ш. Душанбе), муаллими забонҳои хориҷӣ. Солҳои 1968–1972 дар факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил қардааст. Солҳои 1972–2006 ҳамчун муаллими калон, 2007–2008 дотсенти кафедраи забони англисии ДДОТ ба номи С. Айни қор қардааст. Аз соли 2008 дотсенти кафедраи забони англисии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур мебошад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1997) ва ифтихорномаҳои донишгоҳи омӯзгорӣ муқофотида шудааст.

Ас.: Қитоби хониш (бо забони немисӣ барои синфҳои 5-6). Д., 2000; Забони немисӣ (қитоби дарсӣ барои синфи 6). Д., 2004; Забони немисӣ (қитоби дарсӣ барои синфи 7). Д., 2005.

МУСОЧОНЗОДА Чамила Мансур (тав. 11. 04. 1984, ш. Кулоб), номзади илмҳои химия (2015). Хатмкардаи факултети химияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2011). Солҳои 2007-2011 фаъолиятро ба ҳайси ассистенти кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ оғоз карда аст. Солҳои 2011-2014 муаллими калони кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, 2013-2018 муовини декан оид ба корҳои илмӣ факултети химия, соли 2018 декани факултети химия буд. Аз соли 2018 то ҳол муовини ректор оид ба корҳои тарбиявии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Ҳалшавандагӣ ва мувозинатҳои фазагии системаи Na , K/SO_4 , HCO_3 , $\text{F-H}_2\text{O}$ дар ҳарорати 0 ва 25°C » Ҳимоя намудааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаи илмӣ мебошад.

Бо назардошти дастовардҳои назарраси илмӣ дар соҳаи химия, тарбияи мутахассисони ҷавон, рушди соҳаи илму маорифи кишвар ва татбиқи босамари сиёсати давлатӣ дар соҳаи маориф ба «Ҷоидаи давлатии ба номи Исмоили Сомонӣ» (2019) дар соҳаи илмҳои дақиқ ва бо нишони «Аълоҷии маориф ва илми Тоҷикистон» сазовор гардидааст.

Ас.: Асосҳои назариявии кинетикаи химиявӣ ва катализ. Д., 2013 (ҳаммуаллиф); Корҳои амалӣ аз химияи ғайриорганикӣ. Д., 2015 (ҳаммуаллиф); Структура фазового комплекса и растворимость водно-солевой системы из сульфатов, гидрокарбонатов, фторидов натрия и калия (монография). Д., 2019.

МУХАМЕДШИН Рашид Аҳмедович (тав. 04. 09. 1947, шаҳраки Шаҳринави н. Ҳисор), физик, номзади илмҳои педагогӣ (1989), дотсент (1992). Солҳои 1965–1970 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Соли 1970 лаборанти калони кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда, солҳои 1971–1972 хидмати артиши шуравӣ, 1972–1975 лаборанти калони кафедраи физикаи умумӣ, 1975–1980 ассистент, 1980–1992 муаллими калони кафедраи методикаи таълими физикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1992 ҳамчун дотсенти кафедраи номбурдаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Солҳои 1974–1978 дар шӯъбаи ғоибонаи аспирантураи донишкадаи омӯзгорӣ таҳсил кардааст. Муаллифи зиёда аз 20 номгӯи корҳои илмӣ методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1997) ва раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

Ас.: Формирование у учащихся самостоятельной работы с учебной литературы. Д., 2009; Дидактические принципы компьютерного обучения. Д., 2009.

МУХТОРОВ Аҳрор (тав. 5. 11. 1924, н. Уроттеппа, ваф. 6. 10. 2007, ш. Душанбе), таърихшиноси маъруфи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1977), профессор, академики Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон. Солҳои 1939–1941 сараввал донишҷӯи факултети коргарӣ, баъд донишҷӯи Донишкадаи муаллимии ш.

Сталинобод, 1941- 1942 муаллими мактаби миёна, 1942–1947 хизмат дар сафҳои артиши шуравӣ, 1947–1951 донишҷӯи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод, 1951–1955 муаллим ва аспиранти донишкадаи мазкур, 1953–1995 мудирҳои сектори таърихи асрҳои миёнаи Институти таърихи АИ ҶШС Тоҷикистон буд. Тадқиқотҳои ӯ масъалаҳои мухталифи таърихи асрҳои миёнаи халқи тоҷикро дар бар мегирад. Ӯ садҳо хуччатҳои таърихӣ, ёдгориҳои эпиграфиро, ки барои омӯхтани таърихи муносибатҳои истехсолии феодалӣ ва ҳаракатҳои халқӣ дар Осиёи Миёна қимати калони илмӣ доранд, ба нашр тайёр кардааст. Муаллифи зиёда аз 25 асар ва 150 мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ ва яке аз муаллифони китоби дарсии «Таърихи РСС Тоҷикистон» барои мактабҳои олии ва миёна, асари сечилдаи «Таърихи халқи тоҷик» мебошад. Иштирокчиҳои конгрессҳои XXV (Москва), XXVI байналхалқии шарқшиносон (Ҳиндустон), Конгресси XIII муаррихон дар Москва ва 3 конференсияи байналхалқии ЮНЕСКО оид ба маданияти Осиёи Марказӣ (1968 дар Душанбе, 1969 дар Самарқанд, 1972 дар Ашқобод) мебошад. Дорандаи ҷоизаи Абуалӣ ибни Сино (2007) буда, бо 3 медал ва Ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон, мукофотонида шудааст.

Ас.: Материалы по истории Ура-Тюбе, Сборник актов XVII-XIX вв. (сост., А. Мухторов). М., 1963; Очерк истории Ура-Тюбинского владения в XIX в. Д., 1964; Резьба по дереву в долине Зарафшана. М., 1966; Дилшод и ее место в истории общественной мысли таджикского народа в XIX-начале XX вв.. Д., 1969; Страницы истории Гиссара. Д., 1969; Хисор. Очерки таърихӣ (охири асри XV- аввали асри XX). Д., 1995; Ҳокимони Уротеппа (Асрҳои XV-XIX). Д., 1996; Санг ҳам диле дорад. Д., 1999; Асрори номаҳо. Д., 1998.

МУХТОРОВ Шокир (тав. 20. 11. 1946, н. Шаҳрисабзи ҶШС Узбекистон, ваф. 2003, ш. Душанбе), забоншинос ва адабиётшиноси тоҷик, доктори илми филология (1990), профессор. Соли 1969 Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1969–1970 лаборанти кафедраи забони франсавии донишкадаи мазкур буд. Солҳои 1970–1971 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Пас аз бозгашт аз хизмат фаъолияти муаллимиро дар кафедраи забони франсавии донишкадаи омӯзгорӣ идома додааст. Солҳои 1976–1977 дар сектори адабиёти классикии Институти забон ва адабиёти ба номи А. Рӯдакии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар аспирантура таҳсил намудааст. Соли 1980 дар мавзӯи «Таърихи омӯзиш ва тарҷумаҳои «Гулистон»-и Саъдӣ дар Фаронса» рисолаи номзадӣ дифоъ намуда, сазовори унвони илмӣ номзади илми филология гаштааст. Солҳои 1985–1987 докторанти Институти адабиёти ҷаҳонӣ ш. Москва ба номи А. Григорӣ АИ ИҶШС, 1987–2003 мудирҳои кафедраи забони франсавии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд.

Ҳамзамон солҳои 1995–1997 ҳамчун декани факултети забонҳои хориҷӣ, 1997–2000 декани факултети филологияи романию германию донишгоҳи омӯзгорӣ қор қардааст. Дар масъалаи робитаҳои адабии Шарқу Ғарб тадқиқотҳои илмӣ бурда, муаллифи зиёда аз 300 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Барои хизматҳои бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1975) ва ордени «Нахли Фарангистон» (2003) сарфароз қарда шудааст.

Ас.: Ситораҳои Бурчи Эйфел. Д., 1982; Адабиёти тоҷик дар Франция. Д., 1985; Савтҳои Ховар. Д., 1986; Франция қитаёт «Гулистан». Д., 1987; Замон ва тарҷумон, 1989; Фирдавсӣ дар шеърӣ Дуне. Д., 1991; Хафиз. Избранное (бо забони русӣ ва тоҷикӣ). Д., 1993; История развития французской научной иранистики. Д., 1996; Рудакӣ бояд, ки ояд бори дигар бар қаҳон, Панҷакент, 1996; Адабиёти замони Сомониён дар Фаронса. Д., 1999; Фирдоусӣ во Франции. Д., 1999; Шухрати Румӣ дар Фаронса. Д., 2000; Муҳовараи франсавӣ-тоҷикӣ. Д., 2002; Фарҳанги франсавӣ ба тоҷикӣ. Д., 2003; Баёзи назми классиқии форс-тоҷик дар Фаронса. Д., 2003; Нури Ҳофиз. Д., 2004.

МУХТОРОВА Гавҳар (тав. 17. 02. 1961, ш. Душанбе), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (2006), дотсент (2010). Солҳои 1979–1981 дар Омӯзишгоҳи тиббии №2 ш. Душанбе таҳсил қардааст. Солҳои 1981–1985 мураббии кӯдакитони №5 ш. Душанбе буд. Солҳои 1985–1990 дар факултети индустриявӣ-педагогии Донишкадаи давлатии педагогии ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1990–1993 ассистенти кафедраи механикаи техникӣ ва

нақшақашии донишкадаи омӯзгорӣ, 1993–1996 аспиранти донишкадаи мазкур буд. Солҳои 1996–2000 ҳамчун муаллими калони кафедраи методикаи таълими меҳнат, 2001–2008 муаллими калони кафедраи методикаи таълими соҳибқорӣи донишгоҳи омӯзгорӣ қор қардааст. Ҳамзамон солҳои 2004–2007 методисти шубҳаи ғойбонаи факултети технологияи донишгоҳи мазкур буд. Аз соли 2009 то 2012 мудири кафедраи «Методикаи таълими технология ва соҳибқорӣ» ва аз соли 2012-2017 дар вазифаи декани факултети мазкур, аз 2017-2020 мудири кафедраи «Технология, нақшақашӣ ва дизайн» ва аз соли 2020 дотсенти кафедраи мазкур фаъолият дорад. Ҳамзамон солҳои 2015-2019 Вақили халқи н. Шохмансур интиҳоб шудааст. Муаллифи зиёда аз 69 мақола ва маводҳои таълимию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои тайёрии касбии хонандагон дар қараёни таълими технология мавриди омӯзиш қарор додаст. Бо ифтихорномаҳои донишгоҳи омӯзгорӣ ва алоҷии маориф сарфароз қарда шудааст.

Ас.: Қорҳои амалӣ аз «Геометрияи тасвирӣ ва нақшақашӣ», қ. 1. (воситаи таълимӣ). Д., 2002; «Муқаддимаи ихтисоси омӯзгорӣ» (қитоби дарсӣ). – Д., 2017; «Интиҳоби касб». Техрон, 2009; «Услуби таълими асосҳои иқтисодиёти бозоргонӣ». (қитоби дарсӣ). Д., 2016; «Квалитетрический анализ диссертационных исследований выпускников академии образования таджикистана». Д., 2018; «Семейное воспитание средствами дистанционной технологии» (монография). Д., 2018.

МУҲАББАТОВ Холназар (тав. 25. 06. 1945, д. Шули ноҳия Фарм), иқтисоддон ва географи тоҷик, доктори илмҳои география (1999), профессор (2005), аъзои Иттифоқи журналистони ИҶШС (1985), аъзои Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1995). Солҳои 1961–1965 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1966–1970 лаборанти калон ва ходими хурди илмии Совети тадқиқоти қувваҳои истеҳсолкунандаи (СОПС) Академияи илмҳои ҶШС Тоҷикистон, 1970–1973 аспиранти Академияи илмҳо ва Совети тадқиқоти қувваҳои истеҳсолкунандаи назди Госплани ИҶШС дар ш. Москва, 1974–1977 ходими хурди илмӣ, 1977–1979 ходими калони илмӣ, 1979–1983 мудири сектор, 1983–1988 мудири шӯбаи захираҳои табиӣ СОПС-и АИ ҶШС Тоҷикистон, 1988–1991 раиси Комитети иттифокҳои касабаи АИ Тоҷикистон, 1991–1995 мудири шӯбаи география ва экологияи назди Президиуми АИ Тоҷикистон, 1995–1997 мудири сектори Институти геологияи АИ Тоҷикистон, 1997–2000 докторанти Институти географияи АИ Федератсияи Россия, 2000–2002 мудири шӯбаи Институти геологияи АИ Тоҷикистон, 2002–2007 мудири шӯбаи иқтисодиёти минтақавии Институти тадқиқотӣ - иқтисодии Вазорати иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Аз соли 2007 инҷониб ҳамчун мудири кафедраи туризм ва методикаи таълими географияи ДДОТ ба номи С. Айни кор мекунад. Солҳои 1976–1982 ҳамчун муаллими ҳамкор дар кафедраи географияи иқтисодии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 2000–2006 дар кафедраи географияи иқтисодии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолияти омӯзгорӣ бурдааст. Муаллифи 15 асар, зиёда аз 250 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ, ҳаммуаллифи 5 китоби дарсӣ, муҳаррири масъули 8 китоби илмӣ, дарсӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба масъалаи истихроҷи манбаъҳои муҳими ашёҳои минералӣ, ҷангал, обу гидроэнергетика, захираҳои табиӣ кӯхистони Тоҷикистон аз нигоҳи иқтисодӣ-географӣ корҳои илмӣ бурда, роҳҳои самаранок истифода бурдани сарватҳои табииро бо назардошти ҳифзи муҳити зист нишон додааст. Дар давоми фаъолияти корияш дар тартиб додани Атласи РСС Тоҷикистон иштирок намудааст. Дар тадқиқ ва тартиб додани «Нақшаи ҷойгиронии қувваҳои истеҳсолии Тоҷикистон барои солҳои 1971–1980» ва «Нақшаи комплекси территориявӣ-истеҳсолии Тоҷикистони Ҷанубӣ» саҳми худро гузоштааст. Дар ҳамкорӣ бо кормандони Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати ҳифзи муҳити зист, Сарраёсати «Тоҷикгеология» ва дигар вазорату идораҳои ҷумҳурӣ дар таҳияи «Барномаи давлатии комплекси прогресси илмӣ-техникии Тоҷикистон барои солҳои 1986–2000» ва «Барномаи рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2015» ширкат варзидааст. Дар 26 симпозиуму конференсияҳои илмӣ ва

илмию амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дар шаҳрҳои Москва, Санкт-Петербург, Киев, Минск, Амстердам, Дехлӣ, Вашингтон, Анқара, Техрон, Урумчӣ ва ғайра маъруза ва гузоришҳо намудааст. Ӯ аъзои раёсати Ассотсиатсияи Байналмилалии Академияи илмҳо (МААН) ва иштирокчии лоиҳаҳои зиёди байналхалқӣ, аз ҷумла Лоиҳаи байналхалқии ҳавзаи баҳри Арал (GEFWB) мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Комитети иттифоқҳои касабаи коркунони илму маорифи ИҶШС сарфароз шудааст.

Ас.: Афзоиши аҳоли ва захираҳои табиӣ. Д., 1975; Минерально-сырьевые ресурсы Таджикистана (ҳаммуаллиф). Д., 1982; География (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1984; Эффективность использования строительного сырья Таджикистана. Д., 1984; Инсон ва табиат. Д., 1984; Минерально-сырьевые ресурсы Памира (ҳаммуаллиф). Д., 1985; Ганҷинаи табиати Тоҷикистон. Д., 1987; Табиату сарвати кӯҳсор. Д., 1990; Таджикистан. Справочник. Д., 1996; Природно-ресурсный потенциал горных регионов Таджикистана, М., 1999; Tajikistan, Paris, 1999; Ҷуғрофияи Тоҷикистон (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2000; Таджикистан основной источник пресной воды Центральной Азии. Д., 2003; Об манбаи ҳаёт. Д., 2003; Термальные воды Таджикистана. Д., 2003; Памир: ресурсный потенциал и перспективы развития экономики. Д., 2005; Географияи иқтисодӣ ва сотсиалии ҷаҳон (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2006; Таджикистан. Справочник. Д., 2006; Географияи Тоҷикистон. Д., 2009. Географияи минтақаҳо. Китоби дарсӣ барои синфи 10. Д., 2016; Географияи Тоҷикистон. (китоби дарсӣ барои синфи 8). Д., 2020.

МУҲАББАТОВ Хушнуд Қурбонвич (тав. 17. 11. 1971, н. Ҳамадонӣ), физик, номзади илмҳои техникӣ (2006), дотсент (2008). Солҳои 1989–1994 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии ш. Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав таҳсил кардааст. Солҳои 1990–1994 лаборант, 1994–1995 лаборанти калон, 1995–1997 ассистент, 1997–1998 муаллими калони кафедраи физикаи умумии донишгоҳи номбурда, 1999–2001 аспиранти шӯбаи рӯзона, 2002–2004 муаллими калони кафедраи физикаи назариявӣ ва кафедраи физикаи эксперименталӣ, 2004–2005 муовини декани факултети физика оид ба тарбия, 2005–2006 муаллими калони кафедраи физикаи эксперименталӣ, 2007–2008 муаллими калони кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2008 сармутахассиси шӯбаи аттестатсия, аккредитатсия ва иҷозатномадиҳии муассисаҳои олии ва баъдидипломии Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2008–2009 мудир ва дотсенти кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталии донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 2009 декани факултети физика ва дотсенти кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталии донишгоҳи омӯзгорӣ аст. Оид ба ҳосиятҳои гармофизикии маъданҳои ба гармо тобовар кори илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

МУҲАММАДЗОДА Чурабек Урак (тав. 16.01.1984, деҳаи Чоршанбе, ноҳияи Шахритуси вилояти Хатлон), адабиётшинос, номзади илмҳои филология (2019), дотсент (2021). Мактаби миёна (1991-2002), хатмкардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айни (2007), таҳсил дар бахши аспирантураи донишгоҳ (2008-2012), ассистенти кафедраи таърихи адабиёти тоҷики факултети филологияи тоҷик (ҳоло назария ва таърихи адабиёт (2007 – 2011), омӯзгори калони кафедраи назария ва таърихи адабиёт (2011 – 2020), методисти шӯбаи ғоибонаи факултети филологияи тоҷик (2014 – 2018), Раиси иттифоқи касабаи кормандон ва устодони факултети филологияи тоҷик (2014 – 2021). Соли 2019 дар мавзӯи «Тарҷума ва истиқболи эҷодиёти Саъдӣ дар адабиёти ўзбек» тахти роҳбарии проф. А.Худойдодов рисолаи номзодии худро дифоъ намудааст.

Аз соли 2021 то ҳол дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёт мебошад.

Ас: «Адабиёт» синфи 8. Д., 2010; «Хониши ифоданок». Д., 2012; «Муқаддимаи адабиётшиносӣ». Д., 2013; «Таърихи адабиёти ўзбек». Д., 2014). Барномаҳои таълимӣ: «Тафсири шеър». Д., 2010; «Таърихи адабиёти ўзбек», «Муқаддимаи адабиётшиносӣ», «Маданияти суҳани омӯзгор», «Матншуносӣ», «Таърихи нақди адабӣ», «Назмшуносӣ», «Назарияи адабиёт», «Таҳлили матнҳои адабӣ», «Хониши ифоданок», «Эҷодиёти шифоҳи халқ». Д., 2013. Мақолаҳои илмӣ: «Тарҷумаҳои «Гулистон»-и Саъдӣ ба забони ўзбекӣ. Д.,2012; «Тарҷумаҳои «Бўстон»-и Саъдӣ ба забони ўзбекӣ. Д.,2013), «Хусусиятҳои таҳаввули адабиёти ўзбек дар асрҳои XVI-XIX». Д.,2013; «Нақш ва ҷойгоҳи шахсиятҳои адабӣ дар фароянди пайвандҳои адабӣ. Д.,2013; «Тарҷумаи ашъори ғинои Саъдӣ ба забони ўзбекӣ». Д.,2020; «Переводы «Гулистон» на узбекский язык в разные периоды». Д.,2020) ва ғ.

МУҲАММАДИЕВ Ҳомид (тав. соли 1905, ш. Бухоро, ваф. маълум нест), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1947), дотсент (1948). Соли 1943 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Бухоро хатм кардааст. Солҳои 1923–1925 муаллим ва мудири мактаби дараҷаи 1 ва 2 ш. Бухоро, 1925–1926 коркунӣ иттифоқҳои касабаи мактабҳои ибтидоӣ ва миёнаи ш. Бухоро, 1926–1928 муаллими мактаби миёна ва техникуми омӯзгории ш. Бухоро, 1938–1942 мудири кабинети физика-математикаи Институти тадқиқотӣ-илмӣи Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикстон, 1942–1943 мудири шӯбаи маорифи вилояти Сталинобод, 1943–1947 директори Институти илмӣ-тадқиқотӣи Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1948–1968 ҳамчун дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 1953–1957 ҳамчун дотсент дар Донишкадаи давлатии занонаи ш. Душанбе дарс гуфтааст. Директори донишкадаи омӯзгории пойтахт Шукуров О. ба фаъолияти омӯзгории ӯ баҳои мусбат додааст. Муаллифи

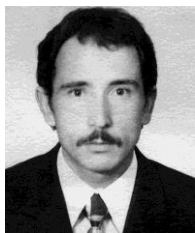
якчанд мақолаҳо оид ба методикаи таълими математика ва китобҳои таълимӣ барои донишҷӯён мебошад. Барои хизматҳои бисёрсола дар соҳаи маориф бо унвони фаҳрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1944) кадр карда шудааст.

МУҲАММАДОХИРОВА Ҳанифа (20.02.1971, деҳаи Тағноби ноҳияи Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ), омӯзгор ва нависанда. Соли 1993 факултети забон ва адабиёти тоҷикро бо ихтисоси муаллими забон ва адабиёти тоҷик хатм кардааст. Соли 1993 фаъолиятро дар мактаби №16 ноҳияи Мир Сайид Алии Ҳамадонӣ (собик н. Москва) ба ҳайси муаллими забон ва адабиёти тоҷик оғоз кардааст. Солҳои 2004-2012 ҳамчун муҳаррири радиои «Тоҷикистон»-и Кумитаи телевизион ва радиои назди ХҶТ фаъолият намудааст. Солҳои 2012-2013 муҳаррири маҷаллаи «Маърифати омӯзгор», 2013-2017 мудири бахши кор бо занон ва оилаи Коллеҷи информатика ва техникаи компютери шаҳри Душанбе кор кардааст. Аз соли 2017 то соли 2019 дар Донишкадаи ҷумҳуриявӣ тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф ба ҳайси корманди илмӣ фаъолият намудааст. Аз соли 2019 ассистент ва муаллими калони кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни мебошад.

Узви Иттиҳоди рӯзноманигорони Тоҷикистон аст. Соли 2009 Иттиҳоди нависандагони Тоҷикистон мавсуфро бо мукофоти адабии ба номи Фазлиддин Муҳаммадиев ва Нишони «Сухан» сарфароз гардонид.

АС.: Зулмати ахтаррез (маҷмуаи ҳикояву қиссаҳо). Д., 2005; Сангрзаҳои Сангтӯда (маҷмуаи ҳикояву қиссаҳо). Д., 2009; Роҳ ба сӯи нур: Аз Сангтӯда ба Роғун.- Паёми ошно (Маҷмуаи очеркҳо). Д., 2009.

МУҲАММАДРАҲИМИ Сайдар (20. 01. 1952, д. Шаҳринави ҷамоати деҳоти Қалъанаки н. Рашт, ваф. 3. 01. 2010). Пас аз хатми мактаби миёнаи № 25 наҳия ва факултаи таъриху филологияи Институти давлатии педагоги Душанбе (ДДОТ) –и ҳозира ба фаъолияти меҳнатӣ пардохтааст. Солҳои 1975-1978 муаллими мактаби миёнаи зодгоҳаш, солҳои 1978-1990 муҳаррири бахши адабии Радиои Тоҷикистон, солҳои 1990-1992 муҳаррири бахши насри маҷаллаи «Садои Шарқ» будааст.

Аз соли 1995 хабарнигори радио «Садои Хуросон»-и Ҷумҳурии ислонии Эрон дар Маскав, яке аз созмондихандагони мактаби тоҷикӣ ва устоди забон, адабиёт, таърих ва фарҳанги миллии мактаби мазкур дар Маскав, сардабири нашрияи фарҳанги тоҷикони бурунмарзӣ «Паём» ва хабарнигори бахши тоҷикӣ «Радиои Озодӣ» дар Маскав будааст.

Ба навиштани қиссаву ҳикоя аз овони мактабхонӣ ва донишҷӯиаш оғоз кардааст. Ҳикояи нахустинаш «Гаҳвораи ноз» соли 1986 дар ҳафтаномаи «Адабиёт ва санъат» ба таърирасидааст. Минбаъда қиссаву ҳикояҳояш пайи ҳам дар рӯзномаву маҷаллаҳои «Адабиёт ва санъат», «Садои Шарк», «Помир», «Сомон», «Навиди бозаргон» ва маҷмуаи «Шафақи субҳ» (1986-1992) интишор ёфтааст.

Ҳикояву мақолаҳои ӯ пас аз маргаш дар маҷмуаҳои «Гаҳвораи ноз» (2011; Тоҷикистон) ва «Хостам дар Эрон гум шавам» (2011; Ҷумҳурии Ислонии Эрон) ба таъри расидаанд.

МУҲАММАДХОҶАЕВ Аҳмадҷон (тав. 10. 02. 1941, д. Роҳарви н. Ванҷ), файласуфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1992), профессор (2001), узви вобастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (1997). Соли 1964 шӯбаи форсии факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм карда, солҳои 1964–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Соли 1965 дар мактаби миёнаи №67-и ба номи М. Горкийи н. Колхозобод ба ҳайси

муаллими адабиёт ва ҷамъиятшиносӣ кор карда, солҳои 1965–1968 дар аспирантураи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Солҳои 1979–1983 дар Ҷумҳурии демократии Афғонистон дар ҳайати мушовирони шуравӣ хизмат кардааст. Аз соли 1964 то инҷониб дар Пажӯхишгоҳи фалсафаи АИ ҶТ дар вазифаҳои корманди илмӣ, корманди калони илмӣ, мудири шӯбаи таърихи фалсафа ва аз соли 2005 академик-котиби шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ кор карда истодааст. Ҳамзамон аз соли 1995 то ба имрӯз дар кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба сифати профессори кафедра ҳамкорӣ дорад. Муаллифи 7 асари илмӣ ва зиёда аз 250 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Мавзуи таълифотҳояшро масъалаҳои таърихи афкори илмӣ-фалсафӣ, иҷтимоӣ-сиёсӣ ва ахлоқии халқҳои форсу тоҷик ташкил додаанд. Дар конференсияҳои мухталифи сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад намудааст. Бо роҳбарии ӯ шогирдони зиёде рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ дифоъ намудаанд. Бо ордени «Дӯстӣ» (2001) сарфароз гардидааст.

Ас.: Мироззрение Фаридулло Аттора. Д., 1974; Идеология Накшбандизма. Д., 1991; Гносеология суфизма. Д., 1990; Религиозно-политическая концепция Ходжа Ахрора. Д., 2006; Накшбандия ва Хоҷа Ахрор. Д., 2007; Ходжа Ахрор (жизнь и творчества). Конибодом, 2000.

МАҲМАДҶОНОВА (Насимова) Муҳиба Талатҷоновна (20.04.1960 шаҳри Душанбе), солҳои 1978-1982 дар факултаи филологияи тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т.Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С.Айнӣ) таҳсил кардааст. Аз соли 1982 то ҳол корманди Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон буда, аз зинаи лаборанти сектори таърихи фалсафаи шуъбаи фалсафа (соли 1982-1983) то котиби илмӣ, (1998) сарҳодими илмии ҳамин институт, мудирӣ шуъбаи сиёсатшиносӣ (2014), мудирӣ шуъбаи таърихи фалсафа (2015-2017), муовини директор оид ба илм ва таълим (2017-2019) фаъолият намудааст.

Солҳои 1985-1987 ба хайси тарҷумони мушовирини иқтисодии назди Сафорати ИҶШС дар Ҷумҳурии Афғонистон адои хизмат намудааст. Солҳои 1989-1991 аспирантура, 2000-2003 докторантураи Институти фалсафаро хатм карда, соли 1995 дар мавзӯи «Андешаҳои ахлоқии Ҷалолуддини Румӣ» рисолаи номзадӣ ва соли 2007 дар мавзӯи «Таълимоти динӣ-фалсафии Ҷалолуддин Румӣ» рисолаи доктории худро дифоъ кардааст. Бо кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи С.Айнӣ ҳамкорихо дошта, аз фанни фалсафа дарс мегӯяд.

Мавсуф муаллифи беш аз 120 номгӯй мақолаи илмӣ ва илмӣ - оммавӣ, 6 монография, 8 дастури таълимӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои олии касбии кишвар мебошад, ки ба таҳқиқу омӯзиш, ташаккул, таҳаввул ва сайри таърихии фалсафа ва сиёсатшиносии тоҷик бахшида шудаанд.

Маҳмадҷонова М.Т. узви Шуруҳҳои диссертатсионии ватанӣ ва хориҷии рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ буда, таҳти роҳбарии ӯ беш аз 15 нафар номзади илмҳои фалсафа ва сиёсатшиносӣ ва 2 доктори илмҳои фалсафа рисолаҳои докторӣ ва номзадиашонро бо муваффақият дифоъ намудаанд.

Ас.: Этические воззрения Джалолуддина Руми. Д., 2001; Философия Джалолуддина Руми. Д., 2007; Развитие политической идентичности Исламской Республики Иран в свете ее ядерной программы. Д., 2014 (в соавторстве); Международное сотрудничество Таджикистана в борьбе с терроризмом и экстремизмом. Д., 2017 (в соавторстве); Табаҳхуре дар фалсафаи тоҷик. Д., 2018; Инсоншиносии Ҷалолуддин Балхӣи Руми. Д., 2020; Фалсафаи инсоншиносӣ дар афкори мутафаккирони шарқи асримиёнагӣ. Д., 2021; Саҳми занон дар рушди илм. Д., 2014, 2015, 2016, 2017, 2019, 2021 (мураттиб).

МУҲАММАДҶОНЗОДА Олимҷон Обидҷон (01.10.1961 Ҷумҳурии Тоҷикистон), д.и.филология, профессор. Солҳои 1980-1985 донишҷӯи факултети забонҳои Шарқи УДТ (ҳоло ДМТ), солҳои 1983-1984 ба сифати тарҷумони низомӣ ва 1985-1987 ба хайси тарҷумони Мушовирини иқтисодии назди Сафорати ИҶШС дар Ҷумҳурии Афғонистон адои хизмат намудааст.

Аз соли 1987 то соли 1990 дар ДДОТ ба номи

Қ.Ш.Чӯраев ба сифати лаборанти калон, ассистент ва муаллими калони кафедраи забони тоҷикӣ фаъолият доштааст ва солҳои 1990-1994 дар шуъбаи рӯзонаи аспирантураи ДДОТ ба номи Қ. Чӯраев таҳсил кардааст. Пас аз хатми аспирантура рисолаи номзадиашро дар мавзуи «Топонимияи минтақаи Ромит (таҳлили забоншиносӣ ва таърихӣ)» дар Шурои диссертатсионии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АУ Тоҷикистон бомуваффақона дифоъ намудааст.

Аз марти соли 1995 то сентябри соли 2005 ба сифати сармутахассис – котиби масъули дастгоҳи кории Комиссияи татбиқи Қонуни забони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият доштааст.

Аз сентябри соли 2005 то августи соли 2006 ба ҳайси мудирӣ кафедраи филологияи тоҷик ва солҳои 2006 - 2008 мудирӣ кафедраи забони тоҷикии ДДЗТ ба номи С.Улуғзода кор кардааст.

Солҳои 2009-2010 дар докторантураи Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АУ Тоҷикистон таҳсил намуда ва соли 2010 рисолаи докториашро дар мавзуи «Таҳқиқоти таърихию забоншиносии топонимияи водии Ҳисори Тоҷикистон» дар Шурои диссертатсионии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АУ Тоҷикистон дифоъ намудааст.

Солҳои 2010-2013 дар вазифаи декани факултети забонҳои шарқи ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзода ва аз соли 2013-2015 дар вазифаи мудирӣ шуъбаи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломии Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи АТТ ва 2015-2016 мудирӣ кафедраи забонҳои Донишкадаи идоракунии давлатии назди Президенти ҶТ фаъолият доштааст.

Солҳои 2016 - 2020 муовини ректори оид ба илми ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзода ва аз январи соли 2020 дар мансаби давлатии раиси Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон кор мекунад.

Муҳаммадҷонзода О. узви шурои диссертатсионии рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ буда, таҳти роҳбарии ӯ беш аз 12 нафар аспирантон ва докторантон рисолаҳои докторӣ ва номзадиашонро омода намуда истодаанд, ки аз онҳо чор нафарашон бомуваффақият рисолаҳояшонро дифоъ кардаанд.

Мавсуф муаллифи беш аз 150 мақолаю асари илмӣ - таҳқиқотӣ ва илмӣ - оммавӣ ва аз ҷумла, 4 монографияи илмӣ, 7 дастури таълимӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои олии касбии кишвар мебошад, ки ба таҳқиқу омӯзиш, ташаккул, таҳаввул ва сайри таърихии номвожаҳои ҷуғрофии водии Ҳисори Тоҷикистон аз назари таърихию забоншиносӣ бахшида шудаанд.

Бо грамотаи Президиуми Шурои Олии ССРС як қатор медалҳои ИҶШС ва ҶТ мукофотонида шудааст.

Ас: Луғати мунтахаби русӣ – тоҷикӣ. Д., 1999; Забон ва Истиқлол. Д., 2001; Баррасиҳо дар номшиносии тоҷик. Д., 2004; Лексикологияи тоҷик. Д., 2007 (хаммуаллиф); Курси лексионӣ аз забони адабии ҳозираи тоҷик. Д., 2008; Топонимия ва микротопонимияи қисмати шимолии

водии Ҳисор. Д., 2009; Курс лекции по грамматике китайского языка. Д., 2010 (хаммуаллиф); Таҳқиқоти таърихию забоншиносии топонимияи водии Ҳисори Тоҷикистон. Д., 2012; Актуальные вопросы иранской филологии (к 90-летию профессора Додихудоева Р.Х.). Д. М., 2018; Пешвои миллат ва сиёсати давлатии забон. Д., 2021.

МУҲАҚҚИҚ маҷаллаи илмӣ

Ба манзури мусоидат ба фаъолияти илмии донишҷӯёну магистрантҳо, докторантҳо ва унвонҷӯён соли 2016 таъсис ёфта, мавзӯ, самт ва соҳаи фаъолият нашри маводи таҳқиқотӣ ва коркардҳои илмии олимони ҷавони донишгоҳ, мактабҳои олии ва пажӯхишгоҳҳои илмӣ – тадқиқотии ватаниву хориҷӣ дар бахшҳои илмҳои иҷтимоӣ, гуманитарӣ, табиӣ ва риёзӣ мебошад. Маҷалла дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон 13 июни соли 2016 таҳти шумораи 0253\МЧ (маротибаи якум), аз 17 феввали соли 2020 таҳти шумораи 145/МЧ-97 (маротибаи дуюм) ҳамчун маҷалаи илмӣ-омӯзиши муҳаққиқони ҷавон сабти ном гардидааст.

Ҳайати кормандони маҷалла аз сармуҳаррир, котиби масъул (ҷонишини сармуҳаррир) ва котиб-коргузор иборат аст. Сармуҳарририи маҷалаи «Муҳаққиқ» номзади илми филология, дотсент Мирбобоев Азиз, котиби масъул (ҷонишини сармуҳаррир) доктори илми филология, профессор Ҷоматов Самиддин, котиб-коргузори маҷалла Валиев Ҷамшед Абдурасулович мебошанд.

Идораи маҷалла кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки барои ҷопи мақолаҳои донишҷӯён, магистрон ва докторантҳову унвонҷӯён мусоидат намояд. Ба ин хотир дар маҷала фаслҳои ҷудогона таъсис дода шудаанд, ки таҳти унвонҳои «Ҷаҳони забон», «Гулшани адаб», «Таърих, сиёсат, фалсафа ва ҳуқуқ», «Илм ва фановарӣ», «Табиат ва муҳит», «Иқтисод ва рушд» «Омӯзиш ва парвариш», «Равиши тадрис» фарогири бахшҳои мушаххаси илм мебошанд.

Аз соли 2016 то 2021 дар маҷмӯъ 50 шумораи маҷалла мунташир гардид, ки дар онҳо 1052 мақолаи донишҷӯёну магистрантҳо ва унвонҷӯёну докторантон ҷоп шудааст. Мақолаҳо бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ, англисӣ ва узбекӣ ҷоп мешаванд.

МУҲИДДИНОВ Сайдалӣ Раҷабович (тав. 03. 03. 1956, ш. Душанбе), муаррих, доктори илмҳои таърих (2003), профессор (2011). Соли 1977 факултети китобдорӣ Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода (ДДСТ)-ро хатм намудааст. Солҳои 1979 – 1988 дар китобхонаи миллии Тоҷикистон ба номи А. Фирдавсӣ дар вазифаҳои гуногун кор кардааст. Аз соли 1985 ҳамчун омӯзгор дар факултети китобдорӣ ДДСТ кор кардааст. Солҳои 1990–1993 дар аспирантураи Донишкадаи давлатии фарҳанги Маскав таҳсил намуда, ҳамон ҷо рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Солҳои 1994–1998 декани шӯъбаи ғойбонаи ДДСТ, 1998–2003 директори китобхонаи миллии

Тоҷикистон ба номи А. Фирдавсӣ буд. Соли 2003 рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Солҳои 2004–2009 дар вазифаҳои мудирӣ шуъбаи Пажӯҳишгоҳи фарҳанг ва иттилоот, дотсенти кафедраи таърихнигорӣ ва архившиносии ДМТ, сардори раёсати илм, муассисаҳои таълимӣ ва кадрҳои Вазорати фарҳанги ҶТ, мудирӣ кафедраи ҷомеашиносӣ ва ҳуқуқи Донишгоҳи байналмиллалӣ Тоҷикистон, аз соли 2006 профессори кафедраи таърихи ватани Донишгоҳи славянии Россияю Тоҷикистон, аз сентябри соли 2009 мудирӣ ҳамин кафедра ва ҳамзамон профессори ҳамкори кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқӣ ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ мебошад. Узви Шурои диссертатсионӣ Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аъзои Раёсати Иттифоқи рассомони Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Ас.: Персидско-таджикская миниатюра и принципы их библиографирования. Д., 1998; Миниатюра в творчестве Камолиддина Бехзода и Ахмада Дониша (историографические очерки). Д., 2005; Таджикская библиотека в XI – XVI веках. – Д., 2005; Историография изобразительного искусства таджикского народа (досоветский период); Д., 2007; Историография изобразительного искусства таджикского народа с древнейших времён до XVI в.: Учебное пособие для студентов исторических факультетов РТ. Д., 2010; Бойгоншиносӣ: дастури таълимӣ барои донишҷӯёни факултетҳои таърихи макотиби олий. Д., 2009 (ҳаммуаллиф); Русские художники в Таджикистане (вторая половина XIX – 80 –х гг. XX века). Д., 2012; Аз таҷрибаи таълими таърихи ватанӣ дар донишгоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2014. (бо забони русӣ); Таълими таърихи ватани дар донишгоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2015; От Согда до Судака. Д., 2017; Русские художники в Таджикистане. Д., 2020.

МУҲИДДИНОВ Худойбердӣ (тав. 11. 05. 1947, ш. Панҷакент), физик, номзади илмҳои техникӣ (1980), дотсент. Соли 1968 факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Соли 1968 лаборанти калони кафедраи физикаи назариявии донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1968–1969 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1969–1973 ҳамчун ассистенти кафедраи физикаи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе кор кардааст. Солҳои 1973–1976 аспиранти кафедраи физикаи умумии донишкадаи мазкур буд. Солҳои 1976–1987 ҳамчун муаллими калон, 1987–1992 дотсент ва мудирӣ кафедраи фанҳои умумитехникӣ, 1992–1993 иҷроқунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи номбурдаи Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистон кор кардааст. Якчанд солҳо ходими калони илмӣ ва дотсенти кафедраи фанҳои умумитехникии донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аини ҳол дар Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М. Осимӣ фаъолият намуда истодааст. Муаллифи ду китоб, зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ ду нафар рисолаи номзадӣ ҳимоя кардаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

МУҲИДДИНОВ Эркин Юлдошевич (тав. 14. 08. 1944, деҳаи Мадми ноҳияи Заҳматобод (ҳоло Айнӣ), генерал-майори мустаъфӣ. Соли 1956 мактаби миёнаи зодгоҳашро хатм карда, тайи солҳои 1957-1961 дар Омӯзишгоҳи педагогии ш. Панҷакент таҳсил кардааст. Оғоз аз соли 1961 то 1963 дар макотиби минтақаи Ромит ба ҳайси омӯзгор кор карда, минбаъд дар баҳши рӯзонаи риштаи забон ва адабиёти тоҷики ИДПД ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айнӣ) дониш омӯхтааст. Пас аз хатми донишгоҳ то соли 1967 дар нашриёти “Маориф» ба сифати муҳаррир кор карда, аз моҳи ноябри ҳамин сол боз ба кори омӯзгорӣ, ба мактаби рақами 1-и н. Турсунзода баргаштааст. Соли 1968 ба хизмати ҳарбӣ даъват гардида, пас аз адои хизмат ба кори қаблӣ баргаштааст. Дар интиҳои соли 1971 ба мақомоти амният ба кор қабул шуда, то соли 2000 дар вазифаҳои мухталифи роҳбарикунандаи ин ниҳод фаъолият кардааст. Аз соли 2000 то соли 2004 дар таъсиси Гвардияи миллӣ саҳм гузошта, худ бевосита вазифаи сардори Хадамоти кашф ва бехатарии ниҳоди мазкурро ба уҳда доштааст. Аз соли 2004 инҷониб дар нафақа қарор дорад. Дар давраи фаъолияти қорӣ баҳри баданд бардоштани савияи дониши хеш дар Курси олии КАБ ИҶШС (ш. Ленинград) ва курси омӯзиши мубориза алайҳи террор (ш. Монтерейи ИМА) дониш андӯхтааст. Бо ордени Спитамен (1999) ва нишону ифтихорномаҳо қадрдонӣ шудааст. Дар симпозиуми конфронсҳои байналмилалӣ дар мавзӯи терроризм ва ифротгароӣ маъруза ироа карда, муаллифи якчанд осоре дар ин боб аст.

МУҲТАРАМ Ҳотам 10 апрели соли 1950 дар деҳаи Аскалони ноҳияи Ғарм (ҳоло Рашт) зода шудааст. Соли 1972 баъди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанбе дар нашриётҳои «Ирфон»-у «Адиб» ба ҳайси муҳаррир ва мудирӣ шӯба кор кардааст. Солҳои 1990-2000 раиси муассисаи нашаротии «Ориёно», сардабири ҳафтавори «Роҳи умед» (ҳоло «Нақлиёт»), муовини сардабири маҷаллаи «Садои Шарқ» ва ходими ҳафтавори «Адабиёт ва санъат» кор кардааст. Солҳои 1983-1985 дар Афғонистон ба ҳайси тарҷумон фаъолият намудааст. Аз соли 2000 то соли 2015 дар вазифаи мудирӣ Котиботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ифои вазифа кардааст. Аз моҳи июни соли 2015 инҷониб ба ҳайси мудирӣ шӯбаи нашриёти “Адиб» фаъолият менамояд.

Китобҳои ашъораш «Камароб» (1979), «Дилафшон» (1983), «Сапеда» (1989), «Як қалам сарнавишт – як қадам саргузашт» (1996), «Саду яксола шавӣ!» (1966), «Чашморӯ» (2006), “Сурӯши сухан» (2009), “Сухандору» (2018), “Дафтари рубой» (2020) ва қиссаи насриаш “Бози сафед» (2013) нашр шудаанд. Намунаҳои ашъораш дар маҷмӯаҳои дастҷамбӣ, аз ҷумла, «Тысяча родников» («Хазор чашма»; М., 1999) «Баёзи шеърӣ тоҷик» (Ереван, 2009), “Лучниасцы» (Сопричастность»), Минск, 2013) ҷоп шудаанд. Ҳаммуаллифи таърихномаи

роҳи оҳан – «Роҳ дар масири асрҳо» (1999) ва «Фарҳанги номҳои чуғрофӣ» мебошад.

Дар мавзӯҳои гуногун зиёда аз 500 мақола интишор намудааст. Асарҳои «Ориёточикон: 18000 сол пеш...» (2004), «Ҳисор дар бомдоди таърих» (2011), «Эрони гумшуда» (2012), «Ҳинди гумшуда» (2015), «Помир: таърихи гумшуда» (2018), «Лашкарқашии Искандари Македонӣ ба Паретакен (Қаротегин)», «Обҳои сарзамини ориёӣ» (2019, «Божественная корона таҷикӣ ва русӣ» (2014, ба забони русӣ), «Ҳамвожаҳои русӣ-тоҷикӣ», «Вожаҳои тоҷикӣ дар забони арабӣ», «Сарнавишти вожаҳо», «Тоҷик» (2016) дар он шуморанд. Ҳаммуаллифи «Фарҳанги номҳои чуғрофӣ» (2019) мебошад.

Дар китоби тарҷумаҳои «Ҷасди пайванди вожаҳо» (2014) намунаи осори 19 шоир аз 21 кишвари дунё фаро гирифта шудааст. Иштирокчиҳои Конфронси байналмилалӣ адибон ва тарҷумонҳои адабиёти Литва дар шаҳри Вилнюс (1988), Конфронси адибони Осиёи Марказӣ дар шаҳри Чимкент (1989), Ҳамоиши адибони ҷавони Иттиҳоди шуравӣ – «Воҳӯрии кӯчаки Иссиққӯл» (1990), Конфронси тарҷумонҳои Иттиҳоди шуравӣ дар Маскав (1990), Ҳамоиши «Гуфтугӯи тамаддуниҳои кишварҳои Осиёӣ» (Истанбул, 2011) Конфронси байналмилалӣ «Гуфтугӯи тамаддуниҳои кишварҳои Осиёӣ» (Пекин, 2019) ва ғайра мебошад.

Бо медали «Хизмати шоиста», унвонҳои «Аълочии матбуоти Тоҷикистон», «Аълочии фарҳанги Тоҷикистон», нишони «Сухан», мукофотида шудааст. Барандаи Ҷоизаи адабии ба номи Мирзо Турсунзода. Узви Конфедератсияи байналмилалӣ журналистон. Аз соли 1988 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

Н

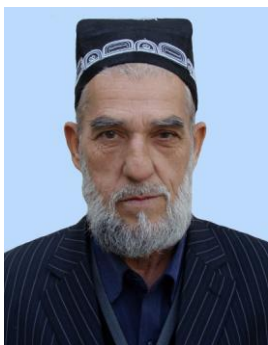

НАБИЕВА Мушаррафа (тав. 12. 12. 1937, ш. Хучанд), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1993), дотсент (1994). Соли 1954 Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Ленинобод, 1966 факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1968–1971 муаллими фанни забони англисии мактаби миёнаи № 65 ш. Душанбе, 1971–1975 муаллими фанни забони англисии мактаби миёнаи № 24 ш. Ленинобод, 1975–1976 роҳбари клуби «Дӯстии башардӯстӣ»-и хонаи пионерон ва мактаббачагони н. марказии ш. Душанбе, 1976–1978 ҷонишини директори мактаби миёнаи № 78 н. марказии ш. Душанбе оид ба корҳои тарбиявӣ, 1981–1993 ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи назария ва методикаи корҳои пионерӣ ва комсомолии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев, 1996–1998 ёрдамчи Вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1998–2000 эксперти калони фаъолияти давлатии аттестатсионӣ оид ба макотиби олии буд. Солҳои 2000–2002 ҳамчун дотсенти кафедраи тарҷума ва услубшиносии факултети забони англисӣ, 2002–2009 дотсенти кафедраи асосҳои идоракунии маорифи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 45 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Бо нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990) ва ордени «Шараф» (1999) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Аҷумани 27-уми КПСС ва проблемаи тарбияи интернатсионалии ҷавонон. Д., 1988; Фаъолияти отряди таҷрибаомӯзии педагогӣ ҳамчун маҳаки тарбияи гуманистию ватандӯстӣ дар маҳали зист, Тошкент, 1988; Н. К. Крупская асосгузори корҳои тарбиявии берунамактабӣ, Тошкент, 1989; Тарбияи интернатсионалӣ ва ватандусти мактаббачагон, Тошкент, 1991; Проблемаи тарбияи интернатсионалистии наврасон, М., 1991; Тоҷикистон аъзои Созмони Милали Муттаҳид. Д., 1996; «Бадоеъ-ул-Вақоеъ»-и Зайниддини Восифӣ ҳамчун манбаи бадеӣ ва этнографӣ. Д., 1998.

НАБИЕВА Роҳила (тав. 09.12.1933, шаҳри Хучанд, ваф.19.08.2020, шаҳри Душанбе), омӯзгори забони тоҷикӣ, номзади илмҳои филология. Соли 1956 пас аз хатми Донишгоҳи давлатии ба номи В.И.Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) бо роҳхат ба Китобхонаи давлатии миллии Тоҷикистон ба номи Фирдавсӣ ба ҳайси муҳаррир ва тарҷумон ба кор шуруъ намуда, то ба вазифаи мудири шуъбаи иттилооти библиографӣ мерасад. Соли 1966 ба аспирантураи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил шуда, аз январи соли 1970 ба сифати ходими илмии шуъбаи забони Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакӣ ифои вазифа намуд. Соли 1973 рисолаашро дар мавзӯи «Хусусияти забони «Таърихи салотини манғития»-и Мирзо Абдулазими Сомӣ» дифоъ намуд ва соли 1975 ба

Институти давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М.Турсунзода ба кор гузашта, мудирии кафедраи китобхонашиносӣ ва библиографияро ба уҳда дошт. Аз соли 1980 фаъолиятро дар кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи Садриддин Айни идома дода, солҳои 1980-1989 мудирӣ кафедраи мазкур буд. Солҳои 1989-2002 чун омӯзгори варзида ва соҳибтаҷриба ба кафедраи навтаъсиси забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи марказии тақмили ихтисоси кормандони маорифи ҷумҳурӣ ва 2002-2013 дар Коллеҷи омӯзгорӣ Тоҷикистон кор кардааст. Номбурда муаллифи зиёда аз 50 мақолаи илмӣ доир ба забони тоҷикӣ буда, дорандаи унвони Корманди шоистаи Тоҷикистон аст.

НАБОТОВ Зайниддин (тав. 8. 05. 1955, н. Куйбишев (имрӯза А. Ҷомӣ), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (2002), дотсент (2010). Солҳои 1973–1979 дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1979–1990 муаллими мактаби миёна дар н. Куйбишев, 1990–2002 ходими илмии Институти фалсафа ва ҳуқуқи АИ ҶТ буд. Аз соли 2003 то ба имрӯз дар кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айни

кор мекунад. Муаллифи 2 асари илмӣ ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Мавзуи асосии корҳои илмӣ ва тадқиқотии ӯро масъалаҳои тасаввуф, таълимоти нақшбандия ва ҷойҳои муқаддаси Тоҷикистон ташкил медиҳанд.

Ас.: Ҷойҳои муқаддаси Тоҷикистон. Дар ҷаҳор қисм. Д., 1996; Масъалаи инсон дар нақшбандия. Д., 2002.

НАБОТОВ Ислом Наботович (тав. 5. 02. 1938, д. Мулло Розики вилояти Бухоро), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1975), дотсент (1985). Соли 1961 факултети забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1961–1963 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1964–1965 корманди Главлити назди Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон буд. Соли 1968 факултети иқтисодиёти

Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1969–1972 аспиранти донишгоҳи мазкур, 1972–2004 муаллими калон ва дотсенти кафедраи назарияи иқтисоди ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи 4 асар ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва умумииттифоқӣ (Тошкент, Киев, Алма-Ато, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст.

Ас.: Фактори интенсивного развития и производства. Д., 1992; Интенсивное развитие экономики. Д., 1992; Проблемы интенсивного развития промышленности Республики Таджикистана. Д., 1994; Особенности интенсификации производства и совершенствования отраслевой структуры промышленности Таджикистана – важный фактор интенсивного развития в условиях перехода к рыночной экономике. Д., 1997.

НАВРУСТА, фаслнома, маҷаллаи адабию бадеӣ.

“Навруста» ҳамчун маҷаллаи адабию бадеӣ барои тарҷумонҳои ҷавон таъсис ёфта, дар асоси Низомномаи ДДОТ ба номи С. Айни як бахши шуъбаи шуъбаи таъбу нашр махсуб меёбад. Ин маҷалла маводеро ҷун овори тарҷума, ҳаёт ва ғаёлияти тарҷуманигорон ва ғайра дар бахшҳои “Таҳлил ва таҳқиқ», “Сухбати ихтисосӣ», “Паҳнои назар», “Қиссаҳои дилангез», “Афсонаҳои ҷаҳон», “Латифаҳои ҷаҳон» ва “Мақтаби тарҷума» ба нашр мерасонад.

Маҷаллаи “Навруста» фаслнома буда, соли 2016 таъсис ёфтааст ва соли 4 маротиба ба ҷоп мерасад. Аз давраи таъсис то соли 2019 вазифаи сармуҳаррири маҷалларо олиму рӯзноманигори шинохта Бахтиёри Абдурахим бар уҳда дошт. Ҳоло ин вазифаро узви иттифоқи журналистони Тоҷикистон Мардонзода Ҷобир ба зимма дорад. Маҷалла дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи қонунҳои муқарраршуда ба қайд гирифта шуда, муҳлати ғаёлияти он ҳарсола дар асоси дархост тамдид карда мешавад. Ҳаҷман 130 саҳифа то 160 саҳифаро дар бар мегирад. Аз соли таъсис то имрӯз 16 шумораи ин маҷалла ба таъбу расидааст. Фурӯши маҷалла ба таври озод ба роҳ монда шудааст.

Дар маҷаллаи “Навруста» ҳар нафари хоҳишманд, ки ба тарҷума рағбат дорад, метавонад маводу матлаби худро барои ҷоп пешниҳод намояд. Маҷалла аз донишҷӯёни донишгоҳ, устодон ва ашхоси берун аз донишгоҳ ҳам матлаб дарёфт мекунад.

НАҒЗИБЕКОВА Меҳринисо (тав. 24. 06. 1955, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, доктори илми филология (2000), профессор (2007), академики Академияи илмҳои педагогии Федератсияи Россия (2005). Соли 1977 Донишгоҳи давлатии ш. Горкийро хатм кардааст. Солҳои 1983–1986 дар аспирантураи донишгоҳи номбурда таҳсил намудааст. Солҳои 1977–1986 муаллими кафедраи забони русӣ, 1986–1989 муаллими калони кафедраи умумидонишкадавии забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1989–1993 ҳамчун дотсенти кафедраи забоншиносии умумӣ ва славянии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2000–2002 дотсент, 2002–2007 мудири кафедраи филологияи руси донишгоҳи номбурда кор кардааст. Аз соли 2008 декани факултети забон ва адабиёти руси Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва профессори ҳамин донишгоҳ мебошад. Муаллифи зиёда аз

140 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар таълифотҳои масъалаҳои типологияи муқоисавии забонҳои русию тоҷикӣ ва методикаи таълими забони русиро баррасӣ кардааст. Дорандаи нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2002) буда, бо ордени «Шараф» дараҷаи 2 (2008), ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Донишгоҳи миллии Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

Ас.: Способы передачи русских глагольно-именных конструкций с объектным значением в таджикском языке. Д., 1999; Проблемы исследования глагольных словосочетаний в русском и таджикском языке. Д., 2002; Способы передачи русских глагольных конструкций с прямым объектом в таджикском языке. Д., 2002; Способы передачи русских глагольных конструкций с косвенным объектом в таджикском языке. Д., 2003; Способы передачи таджикских глагольных конструкций с прямым объектом в русском языке. Д., 2003; Тарҷума ва баҳоғати сухан, ҷ. 1. Д., 2003; Учебное пособие по общей теории перевода. Д., 2003; Луғати тафсирии истилоҳоти тарҷумонӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2005; Назарияи тарҷума (Учебное пособие). Д., 2005; Русский язык. Учебник для 11 класса общеобразовательных школ с таджикским языком обучения (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Практикум по русской литературе. Д., 2010.

НАЗАРИЕВ Рамазон Зибучинович (тав. 19. 12. 1958, н. Рӯшон), файласуф, доктори илмҳои фалсафа (2011), профессор (2019), узви пайвастаи Академияи илмҳои табиатшиносии Федератсияи Россия (2014), Аълоҷии маорифи Тоҷикистон (соли 2013), дорандаи ордени «Петри Бузург»-и Академияи мазкур, тавсифномаҳои Ҳизби сотсиалистии Ҷумҳурии халқӣ-демократии Яман, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон аст.

Назариев Рамазон Зибучинович хатмкардаи шӯбаи арабии факултаи забонҳои Шарқии ДДТ ба номи В.И.Ленин (1985) аст. Дар давоми таъсил солҳои 1983-1984 ба ҳайси тарҷумони забони арабӣ бо даъвати Штаби Генералии Вазорати Мудофиаи ИҶШС дар Ливия ва баъди хатми Донишгоҳи мазкур дар соли 1985 бо даъвати Вазорати робитаҳои хориҷии ИҶШС дар Ямани ҷанубӣ то соли 1989 ба ҳайси тарҷумони забони арабӣ кор мекунад. Баъд аз соли 1990 то 1991 аввал дар ҳунаристони рақами 60 ноҳияи Вахш ва баъд дар мактаби миёнаи №2 ин ноҳия ҳамчун муаллими забон ва адабиёти тоҷик ба таълиму тарбия шуғл меварзад. Солҳои 1991-1992 ба ҳайси ҷонишини директори ҳунаристони №5 ш. Душанбе буд.

Аз соли 1992 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон аввал ҳамчун муаллими забон ва адабиёти тоҷик дар кафедраи байнифакултавии забон ва адабиёти тоҷик ва пас дар кафедраи фалсафа ва фарҳанг ба ҳайси ассистент, баъд муаллими калон корҳои таълимӣ-методӣ ва тадқиқотӣ бурдааст. Солҳои 1994-1995 дар ш. Ҳалаби Сурия ва 1995-1997 дар ш. ал-Ҳудейдаи Ямани шимолӣ ҳамчун тарҷумони забони арабӣ ифои вазифа кардааст. Солҳои 1996-1999 дар аспирантураи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намуда, соли 2000 рисолаи номзадиашро

таҳти унвони «Таъвили масоили фалсафӣ ва теологии исмоилия» дифоъ мекунад. Бо ташаббус ва ҳамкориҳои бевоситаи ӯ бо олимону муҳаққиқони кишвар осори Носири Хусрав – «Зод-ул-мусофирин» (ба забони русӣ дар тарҷумаи М.Диноршоев ва тоҷикӣ), «Девони ашъор» дар ду ҷилд, «Ҷомеъ-ул-ҳикматайн», «Хон-ул-ихвон», «Кушоиш ва раҳоиш», китоби «Ахлоқи Носирӣ»-и Насируддини Тӯсӣ, маҷмуи мақолаҳои олимону муҳаққиқоне, ки дар Конфронси байналхалқӣ бахшида ба ҳазорсолаи Носири Хусрав дар ш. Душанбе ироа шуда буданд, ба таърифи расониданд.

Соли 2007 тавассути Барномаи JFDP (Junior Fellowship Development Program) дар донишгоҳи Канзаси ИМА аз курси тақмили забони англисӣ гузашта, ба Донишгоҳи Ҷорҷ Вашингтон барои таҳқиқоти илмӣ фиристода мешавад. Дар яке аз маҷмуаҳои илмӣ Донишгоҳи мазкур ду тезиси мақолааш – «Ҷояи Худо аз нигоҳи Носири Хусрав ва Декарт (таҳлили муқоисавӣ) ва «Назаре ба вижагиҳои фарҳанги Амрико»-ро ба таърифи мерасонад. Бо гранти «Ҷомеаи кушод»-и Институти Сорос китобҳои Э.Полетаев «Рӯзноманигории байналхалқӣ» (1997) ва К.Поппер «Ҷомеаи шахрвандӣ ва рақибони он» (2021)-ро ба забони тоҷикӣ тарҷума кардааст.

Дар конгресси умумиҷаҳонии шарқшиносон (ICANAS) дар соли 2004, дар Конфронси байналхалқӣ бахшида ба 125-солагии В.А. Иванов дар Санкт-Петербург (2011), Конгресси умумиҷаҳонии файласуфон дар ш. Афинаи Юнон (2013) бо маърузаҳои илмӣ баромад кардааст.

Соли 2011 рисолаи докториашро таҳти унвони «Фалсафаи иҷтимоии «Ихвон-ас-сафо» ва Носири Хусрав (таҳлили муқоисавӣ)» дар Академияи илмҳои ҶТ бомуваффақият дифоъ мекунад.

Дар тарҷумаи осори Абу Алӣ Сино бо Академияи илмҳои ҶТ ҳамкорӣ намуда, фаслҳои алоҳидаи «Ал-бурҳон», мантиқи «Аш-шифо», «Ат-табиӣ» ва «Ас-самоъ-ут-табиӣ»-ро аз арабӣ ба русӣ тарҷума кардааст. Муаллифи 3 монография, 4 таҳқиқоти илмӣ-методӣ, 4 асарҳои тарҷумонӣ ва бештар аз 50 мақолаи илмӣ мебошад.

Солҳои 2012-2013 мудири кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи Садриддини Айнӣ буд. Аз давраи фаъолиятҳои дар кафедра мунтазам барои низоми таълиму тарбия, ҳуҷҷатгузорӣ, дар амал татбиқ кардани қарору фармонҳои Президент, Ҳукумат ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, риёсати Донишгоҳ, риоя шудани низоми меҳнат аз ҷониби омӯзгорон ва кормандони кафедра, баланд бардоштани сифати таълими фанҳои ҷомеашиносӣ, тавсияи ҷаҳонбинӣ ва маънавияти шогирдон, тарбияи мутахассисони ҷавони соҳавӣ, мураттаб намудани барномаҳо, силлабусҳои таълимӣ, саволномаҳои тестӣ, навиштани китобҳои дарсӣ саҳми арзанда гузоштааст. Таҳти роҳбарии профессор Назариев Р.З. нӯҳ нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намуда, боз ду рисолаи номзадӣ ва ду рисолаи доктории шогирдонаш барои дифоъ омодаанд. Мавсуф узви Шурои дифои рисолаҳои илмӣ соҳаи фалсафа дар назди Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқ ба

номи А. Баҳоваддинови АМИТ ва Шурои дифои рисолаҳои илми соҳаи фалсафа дар назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мебошад.

Назариев Р.З. дар соҳаи таҳқиқоти илмӣ мақолаҳо, монографияҳо, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои методи зиёд таҳия намудааст.

Ас.: Аллегорическая интерпретация философских и теологических проблем в исмаилизме, Д., 2008; Социальная философия «Ихван-ас-сафа» Насира Хусрава (сопоставительный анализ), Д., 2010; Фарҳанги забони Носири Хусрав (бо ҳаммуаллиф). Д., 2016; Носири Хусрав: Дирӯз, имрӯз ва фардо. Nasir Khusraw. Yesterday. Today. Tomorrow. Хучанд, 2004; «Человековедение». Личность и общество (для студентов ВУЗов Центральной Азии). Д., 2002. (бо ҳаммуаллифон); Таърих ва фалсафаи илм (бо ҳаммуаллиф). Д., 2011; Воҷаномои фалсафа ва методологияи илм (бо ҳаммуаллифон). Д., 2015; Фалсафаи илм (бо ҳаммуаллиф). Д., 2015; Фалсафа ва методологияи илм (бо ҳаммуаллифон). Д., 2016; Фалсафа дар нақшаҳо (бо ҳаммуаллифон). Д., 2021; Методологические принципы структурализации учения исмаилизма // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств, 2009, № 2; Проблемы воли и свободы в воззрениях «Ихван-ус-сафа» // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Д., 2009, № 3 (51); Некоторые аспекты морально-этических норм и принципов в воззрениях Насира Хусрава // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств, 2009, № 4. Шаккоқӣ бар шаккоқии шаккоқон // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, № 2, 1998. С. 17-27; К вопросу об иерархии бытия в учении Хамид ад-Дина Кирмани // Паёми Донишгоҳ, № 4, 1998. С. 41-51; О некоторых аспектах проблемы времени в исмаилизме // Паёми Донишгоҳ, № 4, 1999. С. 36-41; Эсхатологические принципы в учениях исмаилитских авторов // Известия Академии наук Республики Таджикистан. Серия: отделение общественных наук. № 2, 2001. С. 68-79; Масъалаи давлат дар рисолаҳои «Ихван-ус-сафо» // Паёми Донишгоҳ, № 2, 2000. С. 22-29; К проблеме разума в учении суфизма // Известия Академии наук Республики Таджикистан. Серия: отделение общественных наук. № 4, 2001. С. 16-25; Свобода воли во взглядах «Ихван ас-сафа» // Известия Академии наук Республики Таджикистан. Серия: отделение общественных наук. № 2, 2001. С. 68-79; Методика преподавания по религиоведению (на примере текстов Мусы ан-Наубахти и М. Вебера) // Паёми Донишгоҳ, № 5, 2002. С. 17-29; Дар бораи масъалаи инсондӯстӣ дар динҳои ҷаҳонӣ (таҳлили муқоисавӣ) // Паёми Донишгоҳ, № 5, 2002. С. 17-29; Герменевтика и ее особенности в толковании текстов // Известия Академии наук Республики Таджикистан. Серия: отделение общественных наук. № 2, 2003. С. 67-74; Дар боби онтологияи Абу Якуби Сичистонӣ // Паёми Донишгоҳ, № 3, 2004. С. 11-22; Классификация наук в учении «Ихван ас-сафа» // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, № 3, 2005. С. 32-41; Дин ва дунё дар андешаҳои Носири Хусрав // Сборник научных докладов «Носири Хусрав: дируз, имруз, фардо». Душанбе, 2005. С. 44-52; «Ихван ас-сафа»: общество, его возникновение и развитие // Известия Академии наук Республики Таджикистан. Серия: отделение общественных наук. 2006. № 4. С. 96-107; The Ethical Rights and Principles of Nasir Khusraw // Advancing theory and practice: abstracts prepared by 2006-2007 visiting scholars. 2007, Washington, D.C.; The idea of God in the thought of Nasir Khusraw and Rene Descartes // Advancing theory and practice: abstracts prepared by 2006-2007 visiting scholars. 2007, Washington, D.C.; К вопросу об особенностях этики в учении Насира Хусрава // Паёми Донишгоҳи омӯзгори. № 1, 2008. С. 3-15; Ихван ас-сафа» о некоторых аспектах вопросов о праве, власти и политике // Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б.Гафурова. Серия: гуманитарные науки. 2011. №1 (25), с. 182-193; Философские аспекты оборонительного боя и области проявления оборонного сознания // Паёми Донишгоҳ. № 1 (44), 2012. С. 74-82; Концепция микро и макрокосма во взглядах Николая Бердяева и Насира Хусрава (сравнительный анализ) // Ишрак, № 4., Москва, 2013. С. 120-134; «Разрешение и спасение» как философское наследие Насира Хусрава // Насир Хусрав. Разрешение и спасение, Душанбе, 2016. С. 5-15; «Чомеаи кушода ва рақибони он» ҳамчун асари фалсафии Карл Поппер // К. Поппер. Чомеаи кушода ва рақибони он. Ҷ. 1. Душанбе, 2020. С. 3-14; Ибн Сина и его философия естественных наук // Ахбори ИФСХ АМИ ҶТ, № 4, 2020.

НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЯИ ЗАБОНШИНОСӢ, кафедра.

Кафедра яке аз марказҳои калидии илмию таълимӣ ва тарбиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Аз соли 1931 то соли 1948 кафедраи забон ва

адабиёти тоҷик ном дошт. Соли 1948 кафедраи забони тоҷикӣ мустақил шуд. Кафедра то соли 2015 чанд бор таъдиди ном кардааст. Аз 3-юми июли соли 2015 бо қарори Шурои олимони донишгоҳ таҳти №6/8. 3 аз ҳисоби фанҳои кафедраи «забони тоҷикӣ» (тахассусӣ) кафедраи «забони тоҷикӣ»-и умумидонишгоҳӣ таъсис дода шуд ва дар санаи 1-уми сентябри соли 2015 бо фармоиши ректори донишгоҳ таҳти №404-ОД бо мақсади мувофиқ намудани унвони кафедра бо самти фаъолияти равияҳо (тахассусҳо)-и он аз «кафедраи забони тоҷикӣ» ба «кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ» таъдиди ном кард.

Аз аввали таъсисёбӣ (солҳои 30-юми асри 20) дар кафедра як зумра устодони варзида, аз қабилӣ: Л. Бузургзода, Б. Ҳочизода, А. Н. Болдирев, А. Мирзоев, Н. Маъсумӣ, М. Исматуллоев ва дигарон пайваста ба таълиму тадрис ва таҳқиқи масоили забону адабиёти тоҷик машғул буданд. Дар ин давра аз тарафи устодон китобҳои: «Наҳви забони тоҷикӣ» (А. Н. Беленитский, Б. Ҳочизода), «Дар атрофи палеантологияи забон», «Фарқи семантикии суффикси -ак», «Духтарона чист?» (А. Мирзоев), «Фонетикаи забони тоҷикӣ», «Чорбайтиҳои халқӣ ва баъзе хусусиятҳои лаҳҷаи Конибодом» (Л. Бузургзода) таълиф гардидаанд. Дар ибтидои солҳои 40 асри 20 сафи забоншиносони кафедра, ки чанде аз онҳо ба дифои Ватан рафтанд, аз ҳисоби дастпарварони Донишгоҳи Ленинград – В. С. Расторгуева ва А. З. Розенфелд пурра гардиданд. Забоншиносони рус В. С. Расторгуева лаҳҷаҳои дараи Варзоб ва А. З. Розенфелд лаҳҷаҳои Қаротегини Тоҷикистонро таҳқиқ карданд. Узви пайвастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон Б. Ниёзмухаммадов (мудир), Н. Маъсумӣ, А. Эшонҷонов, Я. Ҳохомов, Н. Бозидов кормандони кафедра буданд. Дар кафедра ба омӯзиши масъалаҳои синтаксис А. Эшонҷонов («Хабарҳои номӣ ва тарзи ифодашавии онҳо»), М. Исматуллоев («Пурқунандаи бевосита дар забони адабии ҳозираи тоҷик»), Н. Маъсумӣ («Забон ва услуби повести «Марги судхӯр»), Я. Ҳохомов, Н. Бозидов ба ҳалли мавзӯҳои методикаи таълими забони тоҷикӣ ва ба таълифи китобҳои дарсӣ аз забони тоҷикӣ барои мактабҳои ҳамагона ва омӯзишгоҳҳои омӯзгорӣ машғул буданд. Мирзоева З., Ҳақимова Ҳ., Зикриёев Ф., Рашидов Ш., Қаландаров К., Қурбонов П., Иззатмуродова С. (солҳои 50-и асри 20); Яблонская В. В., Алтшулер Ф. М., Раҳимова М., Зиёев М., Маликов Г., Ҳамроқулов Ҳ., Одилов А., Давлатова М., Карамхудоев Н., Қудратова Р., Сафаров Ӯ. (солҳои 60-и асри 20) дар кафедра қор кардаанд. Аз тарафи устодони кафедра: М. Исматуллоев («Ҳол ва хелҳои он дар забони адабии тоҷик»; Боби «Пурқунанда»-и китоби «Забони адабии ҳозираи тоҷик». Қ. 2. Д., 1970; Н. Бозидов боби «Сифат»-и китоби «Забони адабии ҳозираи тоҷик». Қ. 1. Д., 1973; М. Давлатова «Глагольные словосочетания в “Зайн-ул-ахбор» Гардезӣ» Д., 1970 (рисолаи номзадӣ) ва ғайра дар самтҳои гуногуни илми забоншиносӣ як қатор китобу рисолаҳои илмӣ навишта шуданд. Ибтидои солҳои 80 асри 20 муҳаққиқони кафедра: Ш. Раҳимова, Р. Шоев, М. Шодиев, О. Маҳмадҷонов таҳти роҳбарии профессорон А. Л. Хромов, Р. Ғаффаров, А. Капранов ва Р. Додихудоев рисолаҳои номзадӣ дифоъ карданд. Аз ҳамин солҳо

сар карда, то охири ҳаёт (2018) профессор Ғаффор Ҷӯраев бо кафедра ҳамкориҳои ҳамешагӣ карда, дар пешбурди таълиму тарбияи шахси калон гузошта, як иттиҳоди илмӣ таълимӣ эҷод намудаанд, ки чанде аз онҳо чунин аст: “Лаҳҷаҳои арабӣ тоҷикӣ». Д. 1975; “Лексика // Шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ, ҷилди. Д. 1980; “Масъалаҳои рушди забон аз нигоҳи Президент». Д. 2009; “Забони ман - ҷаҳони ман». Д. 2016; “Системаи лексикаи лаҳҷавии забони тоҷикӣ». Д. 2017; “Очерки забони дари Афғонистон». Д. 2017; “Сарбаланди баландҳои илм». Д. 2017 ва ғ.

Дар ин давраи устодони кафедра барномаҳои зиёди таълимӣ эҷод кардаанд. Аз ҷумла, Ҷ. Сафаров. «Барномаи услубшиносӣ». Д., 1989; Қурбонӣ П. «Барномаи забоншиносӣ умумӣ». Д., 1990; Хидиров Р. «Навоӣ гулшанидан саҳифалар». Д., 1991; «Барномаи забони адабии ҳозираи тоҷик». (Гурӯҳи муаллифон). Д., 1994, барои мактабҳои олии ба таърифи расонданд. Яке аз мутахассисони кафедра дотсент С. Анварӣ аз соли 1970 дар кафедра фаъолият карда, дар таълиму тарбия ва илм шахси калон дорад. Асарҳои ӯ бо номҳои «Машғулияти мусиқӣ» (дастури методӣ барои синфҳои 2 тарҷума аз русӣ. Д. 1988; «Барномаи таърихи забони тоҷикӣ (форсӣ) (барои донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ, ҳаммуаллиф). Д. 1991; «Забони тоҷикӣ» (барои синфҳои V-VI ва VII-и мактабҳои миёнаи таҳсилоти умумӣ, ҳаммуаллиф). Д. 1991; дастури методии «Сухан аз шеваи омӯзиш ва парвариш». Д. 1991; «Суруди зафар». Д. 1994; «Вожаҳои низомӣ дар «Шоҳнома»-и Абдулқосими Фирдавӣ» (Д. 1994); “Забони аҳди Сомониён ва арзиши сухан». Д. 1999; «Дар ҷустуӣ сухани забон». Д. 2000; «Ҷадвалҳои оид ба омӯзиши сарфи забони тоҷикӣ». Д. 1998 ва ғ. мунташир гардидаанд. Дар ин солҳо ба кафедра н.и.ф. М. Маҳадов ҷалб шуда буд, ки аз ҷанми “Хатти ниёгон» дарс меғуфт. ӯ дар мавзӯи “Припанджские говори таджиков Дарваза» (1972) рисолаи номзадӣ ғимоя кардааст.

Дар соли 2000-ум аз тарафи устодони кафедра барои беҳтар кардани сифати таълим як силсила китобҳо, барномаҳо, дастурҳо ва мақолаҳо дар маҷмуаҳои илмӣ ба таърифи расид. Мас.: Н. Бозидов. «Пурқунандаи бавосита дар забони адабии ҳозираи тоҷик». Д., 2000; Ҷ. Сафаров. «Таснифоти калимаҳои русӣ интернационалии асарҳои Раҳим Ҷалил аз рӯи маъно». Д., 2001; «Тамми тадриси забони тоҷикӣ». Д., 2005 (мураттиб Хоркашев С.) ва ғ.

Дар соли 2007 дар асоси озмун мудири кафедра н.и.ф. Хоркашев С. (ҳоло С. Раҳматуллозода, аз соли 2015 доктори илми филология) интихоб гардид. Дар ин солҳо кафедраи забони тоҷикӣ 18 аъзои тасвибӣ ва 6 нафар ҳамкориҳои дохилиро берунӣ дошт, ки аз онҳо 2 нафар доктори илм, профессор (Ғ. Ҷӯраев ва Ф. Зикриёев), ҳашт нафар номзоди илми филология, дотсент (С. Хоркашев, Ҷ. Сафаров, Маҳмудов М., О. Алиев, Н. Гулзода, Р. Хидиров, С. Мирзоев, Б. Тӯраев), панҷ нафар муаллими калон (Т. Пиров, Н. Ҷоҷиакбаров, И. Сулаймонов, С. Муминова) ва 7 ассистент (Ф. Давлатов, Н. Сатторов, А. Раҷабов, Қ. Фатхуллоев, А. Қиёмзода, Ҳ. Кавраков, Ҳ. Раҳимова, Назаралиева Д., Иргашев Л.) буданд.

Ҳамчунин, дар кафедра се нафар аспирант: Нурова М. (роҳбари илмӣ проф. Зикриёев Ф), Каримов А. (роҳбари илмӣ проф. Ғ. Ҷӯраев) ва Сафарова Г. (роҳбари илмӣ проф. Сабзаев С.) фаъолият намудаанд.

Дар ин солҳо устодони кафедра аз рӯйи ду проблема – грамматика ва лексикаю лексикография ва нӯҳ мавзӯи кори тадқиқотӣ мебаранд. Маҳсули тадқиқоти онҳо дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурӣ ва дар маҷмуаҳои дастҷамъии кафедраву донишгоҳ ҳар сол нашр мешавад. Чанде аз ин асарҳоро метавон зикр кард: Тӯраев Б. «Аҳвол ва осори ҳазрати имоми Аъзам Абуҳанифа». Д., 2008; Гулзода Н. «Ифодаи соҳибият дар забони тоҷикӣ». Д., 2009; «Маҷмуаи илмию методӣ» (мураттиб Хоркашев С.). Д., 2009; Хидиров Р. «Университет таълими учун узбек филологияси мутахассислиги бӯйинча ўқув дастурлари». Д., 2009; Хоркашев (Раҳматуллозода С.) «Феҳристи асарҳои шевашиносӣ». Д., 2009 (ҳаммуаллиф М. Маҳмудов). Маҷмуаҳои илмӣ «Хотирот ва тадқиқот». Д., 2001; «Абкори маонӣ». Д., 2002; «Сухани сабз». Д., 2003; «Суханпарвар». Д., 2005; «Асрори сухан». Д., 2005; «Пажӯҳиш ва дастовард». Д., 2007, ки мақолаҳои илмӣ устодони К-ро фаро мегиранд, ба масъалаҳои мубрами забоншиносӣ бахшида шудаанд.

Яке аз устодоне, ки аз давраи аспирантурааш то имрӯз бо кафедра ҳамкориҳо дошта, аз фанҳои назариявӣ лексия мехонад, д.и.ф., проф. Муҳаммадҷонзода О. мебошад, ки осори олмию таълимии эшон барои пешбурди фаъолиятҳои илмию таълимии кафедра мусоидат кардаанд. Чанде аз номгӯи осори эшонро меорем: «Даҳ соли Қонуни забон» (маҷмуаи мақолаҳо доир ба тадқиқи Қонуни забон). (Мураттиб). Д. 1999; «Забон ва Истиклол» (маҷмуаи мақолаҳо). (Мураттиб). Д. 2001; «Оинаи забон» (маҷмуаи мақолаҳо доир ба забони воситаҳои ахбори умум). Д. 2003; «Баррасӣ дар номшиносии тоҷик (таҳқиқоти таърихӣ ва забоншиносӣ). Д. 2004; Лексикологияи тоҷик (дастури таълимӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олий)». (Ҳаммуаллиф). Д. 2007; «Ҷалолуддини Румӣ дар мусаввараҳо». Д. 2007; Курси лексионӣ аз забони адабии ҳозираи тоҷик (бахши лексикология). (Ҳаммуаллиф). Д. 2008; Барнома-силлабуси муқаддимаи забоншиносӣ (барои низоми кредитии таҳсилоти мактабҳои олий). (Ҳаммуаллиф). Д. 2008; «Топонимия ва микротопонимияи қисмати шимолии водии Ҳисори Тоҷикистон». Д. 2009; «Курс лекции по грамматике китайского языка (учебное пособие для студентов языковых факультетов)». (Ҳаммуаллиф). Д. 2010; Барномаи таълимии таърихи забони тоҷикӣ (барои ихтисосҳои филологияи тоҷики мактабҳои олий). Д. 2010; Забони тоҷикӣ (барои ихтисосҳои филологияи тоҷики мактабҳои олий). Д. 2011; «Таҳқиқоти забоншиносӣ ва таърихии номвожаҳои ҷуғрофии водии Ҳисори Тоҷикистон». Д. 2012; Таҳқиқоти таърихӣ ва забоншиносии топонимия ва микротопонимияи водии Ҳисор. Қ. 2. Д. 2018; Таҳқиқи этнолингвистии номвожаҳои ҷуғрофии водии Ҳисори Тоҷикистон. Д. 2019; Лексикологияи тоҷик (дастури таълимӣ). (Ҳаммуаллиф). Д. 2019;

Масъалаҳои мубрами филологияи Эрон (маҷмуаи илмӣ бахшида ба 90-солагии профессор Додихудоев Р. Х). М. - Д. 2019. –

Хоркашев С. (Раҳматуллозода С.) ба ҳайси устод ва баъдан мудири К. бо ҳаммуаллифи ҳамкорон як силсила барномаҳои К. -ро аз диди нав таҳия ва chop кард, ки дар пешбурди кори таълим мусоидат карданд. Барои мисол чанде аз барномаҳои овардан мумкин аст: Барномаи «Алифбо ва имлои ниёгон» (барои факултетҳои ғайрифилológӣ. Д. 2007 (ҳаммуаллиф Ғаффоров А.); «Барномаи таълимӣ хат ва имлои матни классики форсӣ-тоҷикӣ (барои факултаи филологияи тоҷики донишгоҳи омӯзгорӣ, ҳаммуаллиф М. Маҳмудов) «. Д. 2007; «Барномаи таълимӣ (аз фанни забони тоҷикӣ барои донишҷӯён, аспирантон ва унвонҷӯёни хоричӣ, ҳаммуаллиф А. Раҳмонов) «. Д. 2009; «Барномаи луғатшиносии забони адабии муосири тоҷикӣ» (ҳаммуаллиф Алиев О.). Д. 2013; «Барномаи фонетикаи забони адабии муосири тоҷикӣ» (ҳаммуаллиф Сулаймонов И.). Д. 2013; «Барномаи синтаксиси забони адабии муосири тоҷикӣ» (ҳаммуаллиф Ғадоев Н.). Д. 2013; «Барномаи услубшиносии забони адабии муосири тоҷик» (ҳаммуаллиф Алиев О.) Д. 2013; «Барномаи «Алифбо ва имлои ниёгон» (ҳаммуаллиф Маҳмудов М.) Д. 2013; «Барномаи таълимӣ аз фанни забоншиносии умумӣ» (ҳаммуаллиф Зикриёев Ф.). Д. 2013; «Барномаи таълимӣ аз фанни мадҳали забоншиносӣ» (ҳаммуаллиф Сулаймонов И.). Д. 2013; «Барномаи таърихи забони тоҷикӣ» (ҳаммуаллиф Тӯраев Б.). Д. 2013 ва ғ.

Ҳоло дар К. д.и. филология, узви вобастаи АМИТ, проф. Раҳматуллозода С., д.и. филология, проф. Маҳмадҷонов О., д.и. филология, Ғадоев Н., номзадҳои илми филология: Сулаймонов И., Мирбобоев А., Алиев О., Ғадоев Н., С. Комил, Хидиров Р., Холназаров Р., Раҳмонов Б., Юсупов Ш., Муминова С., Исмоилов Б., Рачабов А.; ассистентон: Шарифзода Ш., Юсупов Ш., Зоитова М., Гулнораи Наим машғули таълиму тадрис ва таҳқиқ мебошанд. Дар К. ба донишҷӯён аз фанҳои забони адабии ҳозираи тоҷик, муқаддимаи забоншиносӣ, луғатшиносӣ, фонетика, морфология, синтаксис, услубшиносӣ, шевашиносӣ, луғатнигорӣ, матни классикӣ, таърихи забони тоҷикӣ, таърихи забони адабии тоҷик, забони адабии муосири узбекӣ, таърихи забони узбекӣ, таърихи хат, хаттотӣ, амалияи нутқи шифоҳӣ ва хаттии забони форсӣ, амалияи нутқи шифоҳӣ ва хаттии забони арабӣ, грамматикаи забони арабӣ, навъҳои хатти арабӣ, таҳлили матнҳои классикӣ, асосҳои забоншиносии эронӣ, асосҳои забоншиносии туркӣ, забоншиносии ҷуғрофӣ, типологияи муқоисавии забонҳои эронӣ ва сомӣ, назария ва амалияи тарҷума, таърихи афкори забоншиносии тоҷик, назарияи калимасозӣ, проблемаҳои муосири забоншиносӣ, асосҳои забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, асосҳои забоншиносии типологӣ таълим дода мешавад. Барои баррасии рисолаҳои илмии номзадию докторӣ дар назди К. бо ҷалби забоншиносони донишгоҳ ва берун аз он «Сексияи забоншиносӣ» фаъолият мекунад, ки дар таҷзияву таҳлил ва муҳокимаи рисолаҳои илмӣ саҳим мебошад. Ҳайати зерини сексия: д.и.ф., профессорон Маҳмадҷонов О., Раҳматуллозода С., Нозимов А., Қосимов О.,

Ҷоматов С., Сайфуллоев Х., Рустамова Г., Турсунов Ф., Ҳомидов Д., Ҳочаева С. ва н.и.ф. Мирбобоев А. (раис), Мирзоев С., Мерганова Н., Гадоев Н., Алиев О., Сулаймонов И., Шоев Р., Матробов С., Ҷӯраев Х. (котиб) бо қарори Шурои олимони ДДОТ ба номи С. Айнӣ аз 24. 07. 2020 тасдиқ шудааст.

Дар К. маҳфилҳои илмӣ ва таҳассусии «Забоншиносии ҷавон» ва «Хушнависӣ» амал мекунад, ки дар тақмили маҳорати забондонии хушнависи донишҷӯён саҳмгузор мебошанд.

Устодони К. узвияти чандин шуроҳои диссертсионии назди донишгоҳҳо ва ниҳодҳои илмӣ ҷумҳуриро бар уҳда доранд. Ҳамчунин, дар К. аз рӯи равияи илмӣ «Қонунияти амалиёту таҳаввулоти бисёрзабони дар муҳити Тоҷикистон ва тақомули он», масъалаҳои луғатшиносӣ дар забони тоҷикӣ ва таҳқиқи масъалаҳои грамматика таҳқиқот бурда мешуд. Имрӯзҳо дар К. аз рӯи равияи «Ташаккул, таҳаввул ва рушди забон» бо масъалаҳои 1. Ташаккул ва таҳаввули таърихии забони тоҷикӣ; 2. Инкишофи шеваҳои забони тоҷикӣ дар шароити муосир; 3. Забон ва сабки осори шифоҳии мардумони эронитабори минтақаи Ҳиндукуши шарқӣ фаъолиятҳои илмӣ устодони К. амалӣ шуда истодааст. Дар назди кафедра, ҳамчунин, як гурӯҳ аспирантону унвонҷӯён, магистрантону докторантон ба таҳқиқ ва таҳсил машғуланд, ки таҳти роҳбарии проф Маҳмадҷонзода О., проф. Раҳматуллозода С., н.и.ф. Мирбобоев А. фаъолият мекунанд.

Китобҳои устодони К., ки ба масъалаҳои муҳими марбут ба фанҳои таълимии кафедранд, дар солҳои гуногун ҷоп шудаанд. Аз ҷумла, проф. узви АМИТ Раҳматуллозода С. «Калимасозии исм бо пасвандҳо». Д. 2010; «Идоракунии ҷузъу томҳо дар замони осоишта» (воситаи таълимӣ барои ҷузъу томҳои вазорати мудофияи ҚТ). Д. 2010; «Энсиклопедияи донишгоҳ». Д. 2011, (яке аз мураттибон); «Ташаккули таркиби луғавӣ ва калимасозӣ». Д. 2012; «Баррасии лингвистии гурӯҳҳои мавзӯии таркиби луғати лаҳҷа». Д. 2014; «Истилоҳоти калимасозӣ». Д. 2014; «Словообразования имён существительных в южных и юго-восточных говорах таджикского языка». Д. 2016; «Забон шахсутуни бинומи маънавии миллат» (Д. 2019), «Калимасозии исм». Д. 2019; «Калимаҳои хешутаборӣ». Д. 2019; «Феҳристи адабиёти шевашиносӣ» (бознашр бо иловаҳо, ҳаммуаллиф М. Маҳмудов). Д. 2020; «Ғаввоси баҳри илм» (очерки ҳасбиҳолӣ, ҳаммуаллиф М. Маҳмудов) Д. 2017; «Таҳлили лингвистии вожаҳои марбут ба ҳайвонот ва парандагон». Д. 2020; «Таҳқиқи лингвистии морфемаи грамматикӣ». Д. 2021; «Мояи ифтихор». Д. 2021; «Пешвои миллат ва сиёсати давлатии забон». Д. 2021. (яке аз мураттибон); н.и.ф. Мирбобоев А. «Муқаддимаи филологияи эронӣ». Д., 2015; дотсент Маҳмудов М. Лаҳҷаҳои тоҷикони райони Китоб. Д. 1978; Луғати мухтасари лаҳҷаҳои Бухоро. Д. 1989 (ҳаммуаллиф Б. Бердиев); Фарҳанги ғӯишҳои ҷанубии забони тоҷикӣ. Д. 2017 (ҳаммуаллиф Ғ. Ҷӯраев ва Б. Бердиев); Луғати мунтахаби калимаҳои хоси шева. Д. 2017 (ҳаммуаллиф Ғ. Ҷӯраев ва С. Қурбонов); Шоев Р., Муҳаммадҷонов О. «Забони адабии муосири тоҷик. Лексикология». Д., 2016; Гадоев Н. «Таҳлили луғавию семантикии

матн». Д., 2016; Раҳмонов Б. «Хусусияти луғавӣ-грамматикии феъл» (дар асоси маводи «Таърихи Бухоро»). Д., 2017; Гадоев Н., Муминова С. «Услубшиносӣ». Д., 2018. ва ғ. доир ба масъалаҳои забоншиносӣ ба таъб расиданд. Устодони К. дар таҳияи барномаҳои таълимӣ ва стандартҳои таълимӣ сахим мебошанд. Барои самаранокӣ ва пешбурди солими кор дар зинаҳои таҳсилоти бакалаврият, магистратура ва доктор РнД аз рӯйи ихтисос барномаҳои таълимӣ ва силлабусҳои тамоми фанҳои таълимии К. -ро таҳия ва chop карданд, ки дастраси шогирдон ва устодон мебошанд.

Дар солҳои охир дар К. як идда олимони ҷавон ба навиштани рисолаҳои PhD, номзадӣ ва докторӣ машғуланд. Аз ҷумла, бо роҳбарии узви вобастаи АМИТ, проф. С. Раҳматуллозода унвонҷӯён Каримова М., Холназаров Р., Юсуфова С., Раҷабов А., рисолаҳои номзадӣ, докторант Ғаффоров А. рисолаи докторӣ, Хочамиров М. доктор PhD рисолаи докторӣ аз рӯйи ихтисос дифоъ карданд. Ҳамчунин, бо роҳбарии С. Раҳматуллозода унвонҷӯён Сатторов Н., Неъматова Д., Иброҳимова Г., Зоитова М., Воҳидова М., Исматова Ш. рисолаҳои номзидиашонро ба анҷом расонида дар арафаи дифоъ қарор доранд. Унвонҷӯёни кафедра Гадоев Н. (рисолаи докторӣ), Сулаймонов И., Саидова Ҷ. ва Муминова С. (рисолаҳои номзадӣ) бо роҳнамоии проф. Исмоилов Ш. корҳои илмӣ-тадқиқотии худро ба анҷом расонида, дифоъ карданд. Бо роҳбарии проф. Маҳмадҷонов О. докторант Шоев Р. ва унвонҷӯ Исмоилов Б. рисолаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳод намуда, Исмоилов Б. Диссертатсияро дифоъ кард. Таҳти роҳбарии н.и.ф. Мирбобоев А. унвонҷӯён Раҳмонов Б., Бобокалонова Р. ва Юсупов Ш. рисолаҳои номзадӣ ҳимоя карда, унвонҷӯён Умедҷони Лоичшо ва Шарифзода Ш. дар арафаи дифоъи рисолаҳои номзадӣ мебошанд.

Ҳамкориҳои К. бо марказҳои бузурги илмию таълимӣ ба таври васеъ ба роҳ монда шудааст. Аз ҷумла, бо Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати ҚТ, Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати ҚТ, ҚОА назди Президенти ҚТ, АМИ Тоҷикистон, Институти забон ва адабиёти ба номи А. Рӯдакӣ, кафедраҳои забони тоҷикии донишгоҳҳои олии ҚТ ва берун аз он ҳамкориҳо дошта, дар баррасии масоили марбут ба назария ва амалияи забоншиносӣ сахмгузор аст.

Сарварони К. узви пайвастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон Б. Ниёзмухаммадов (1948–49), Носирҷон М. (1949–53), Исматуллоев М. (1962–74), Ҳамроқулов Х. (1974–80), Набиева Р. (1980–87), Қурбонов П. (1987–88), Исмоилов Ш. (1990–2008), Хоркашев С. (Раҳматуллозода С., 2008–2010), Исмоилов Ш. (2010–12), Маҳмудов М. (2012–13), Хоркашев С. (Раҳматуллозода С., 2013–15), Тӯраев Б. (аз 04 то 08. 2015), Мирбобоев А. (2015–2020. Аз 28. 02. 2021 то ҳол н.и.ф., дотсент И. Сулаймонов.

Ҳамзамон, аз оғози мудирияти дотсент Маҳмудов М. кафедраи забони тоҷикии байнифакултавӣ бо кафедраи забони тоҷикӣ муттаҳид карда шуд, аммо аз соли таҳсили 2015-2016 боз алоҳида гардид.

НАЗАРИЯ ВА МЕТОДИКАИ ТАҲСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ, кафедра

Моҳи март соли 1936 дар назди Институти педагогии шабонаи шаҳри Сталинобод (соли хониши 1940-1941 ба шуъбаи шабонаи институти педагогӣ табдил дода шуд) шуъбаи педагогика ва психологияи томактабӣ таъсис дода шуд, ки ҳамон вақт 18-нафар донишҷӯ дошт. Баробари афзудани боғчаҳои бачагона дар Сталинобод ва дигар шаҳру ноҳияҳо талабот ба мураббияҳо ва кормандони боғчаҳо меафзуд. Бинобар ин соли хониши 1965-1966 дар назди шуъбаи рӯзона ва баъдтар дар назди шуъбаи ғоибонаи донишгоҳ низ шуъбаи томактабӣ дар назди факултет ташкил карда шуд. Соли 1969 дар назди факултети педагогика кафедраи тарбияи томактабӣ таъсис дода шуд, ки роҳбарии он ба зимаи Н. Н. Турсунов гузошта шуд ва барои омода намудани кормандони соҳаи томактабӣ шароити мусоид фароҳам оварда шуд. Солҳои 1970-1974 вазифаи мудирӣ кафедраи тарбияи томактабиро номзоди илми педагогӣ, профессор Раҳимов Баён ба уҳда дошт.

Дар солҳои 1974-1986 бошад, роҳбарии кафедра ба дӯши номзоди илми психология, дотсент, собиқ хатмкардаи аспирантура дар назди донишкадаи илмӣ-тадқиқотии психологияи АУП СССР (дар таҳти роҳбарии олими шинохтаи ҷаҳонӣ Д. Б. Элконин) шодравон В. А. Недоспасова гузошта шуд, ки дар пешрафти илм ва омода намудани мутахассисони соҳаи томактабӣ хизмати шоёне кардааст.

Солҳои 1986-1991 номзоди илмҳои равшаншиносӣ Деревянко Р. И., солҳои 1991-1996 номзоди илмҳои педагогӣ дотсент Тоҷибоева Л. М., солҳои 1996-2017 профессор Маҷидова Б. С., ба уҳда доштанд. Аз соли 2017 то айна ҳол мудирӣ кафедраро номзоди илми педагогӣ Тураев Ё. Б. ба уҳда дорад.

Дар таъмини кафедра бо барномаҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ, маводҳои таълимӣ методӣ хатмкардаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Москва Тоҷибоева Л. М., Юсуфова М. С., Усмонова С. С. саҳми худро гузоштаанд.

Ҳаёати устодони кафедраро номзоди илми филология Юсуфова М. А., Ҳаётова Р. Х., Тоқаева Н. М., Александрова Л. А., Кузмина Р. Н., Шимунов И. И., хатмкардаҳои шуъбаи тарбияи томактабӣ Землянухина Т. А., Мирзоева Х., Новгородова А. Н., Малчик К. А., кормандони собиқадори кӯдакистонҳо Николаева Т. Н., Грессел Т. П., намояндагони санъати мусиқӣ Юнатовна Ф., Карамисева Г. А., намояндагони илми тиб Черникова Л. М. ташкил мекарданд.

Барои таъмин намудани кормандони муассисаҳои томактабӣ ва донишҷӯёни шуъбаи таҳсилоти томактабӣ бо дастурҳои илмӣ методӣ аз тарафи устодони кафедра дар ин муддат як қатор маводҳо рӯи ҷоп омаданд. Аз қабилӣ маҷмуи мақолаҳои илмӣ-методӣ «Инкишофи нутқи кӯдакони синни томактабӣ» (Душанбе, 1977), «Муассисаҳои томактабии

деҳот» (мачмуаи мақолаҳо барои кормандони муассисаҳои томактабии деҳот. Душанбе, 1979), «Проблема подготовка детей к школе» (зери таҳрири номзоди илми психолог В. А. Недоспасова, Душанбе, 1985), «Проблема обучения и психическая развития», (муаллиф В. А. Недоспасова, Душанбе 1986), чамъбаст ва дастраси хонандагон гардид.

Дар ин давра аз тарафи омӯзгорони кафедра як қатор тадқиқотҳои илмӣ ба анҷом расонида шудаанд. Рисолаҳои номзодии Мачидова Б. С дар мавзӯи «Таъсири муассисаҳои томактабӣ ба тарбияи меҳнатии кӯдакон дар оила» (1982) ва Тоҷибоева Л. М. «Ташкили фаъолияти муштарак маҳсулнокии кӯдакон дар машғулиятҳои боғчаи бачагон» (1982) дифоъ гардиданд, ки дар рушди тарбияи томактабӣ саҳми арзандаи худро гузоштаанд.

Саҳми худро дар рушд ва нумуи кафедра номзоди илми педагогӣ, дотсент Тоҷибоева Л. М., ки солҳои 1989-1996 вазифаи мудири кафедраи тарбияи томактабро дар уҳда дошт гузоштааст. Аз тарафи омӯзгорони кафедра дар ҳамкорӣ бо корманди илмӣ шӯъбаи тарбияи томактабии Пажуҳишгоҳи рушди маорифи ҚТ дар ин давра як қатор дастурҳои илмӣ-методӣ рӯи нашр омаданд. Аз ҷумла дастурҳои Мачидова Б. «Машғулиятҳо оид ба шинос намудани кӯдакони гурӯҳҳои хурд ва миёна бо табиат» (1990), «Шиносоии кӯдакон бо табиат» -1992), Иматова Л. «Забони модари- калиди ганҷинаи илму дониш» (1996), Б. Мачидова ва Л. Иматова «Истифодаи зарбулмасалу мақолҳо дар таълим ва тарбияи кӯдакони синни томактабӣ» (1999), Л. М. Тоҷибоева «Ташкил ва роҳбари ба фаъолияти коллективонаи кӯдакон», Мачидова Б., Ғуломова Н. С. «Машғулияти шинос намудани кӯдакон бо муҳити атроф (1990), Шинос намудани кӯдакон бо табиат (1992) ва ғайраҳо.

Дар пешрафти тадқиқотҳои илмӣ- методии соҳаи тарбия, таълим ва таҳсилоти томактабӣ саҳми М. Нарзуллоева хеле назаррас аст. Маводҳои таълимӣ бо номи «Асосҳои психологияи синнусолӣ ва педагогӣ» (1993), «Баъзе хусусиятҳои психологии бачагони синни томактабӣ» (1995), «Психологияи бачагона» (иборат аз 2 қисм, 2007) ва як қатор дастурҳои методӣ ба монанди «Бозиҳои миллии тоҷикӣ дар боғчаи бачагон» (1993), «Машғулиятҳо оид ба тарбияи маданияти сенсории кӯдакони 3-4 сола», ки донишҷӯён ва кормандони соҳаи томактабӣ ҳамарӯза истифода мебаранд.

Аз соли 1996 то соли 2012 Мачидова Б. С. роҳбарии кафедра ба уҳда дошт. Таҳти роҳбарии ӯ якчанд мутахассиси ҷавон ба кори кафедра ҷалб карда шуданд, ба монанди Обидова М., Саидова З., Қурбонова Г. А., Қурбонова З. Ш. ва дигаронро номбар намудан мумкин аст, ки саҳми арзандаи худро дар таълиму тарбияи донишҷӯён гузоштаанд.

Дар ин давра як қатор дигаргуниҳои кулӣ дар кафедра ба вуқӯъ омад. Бо ташаббуси аъзоёни кафедраи таҳсилоти томактабӣ, соли 2008 дар факултети педагогика бахшида ба 110 солагии олими шинохта Л. С. Виготский конференсияи илмӣ-амалӣ гузаронида шуд, ки мачмуи маводи

конференсия бо номи «Л. С. Виготский ва масъалаҳои таълиму тарбия» нашр гардид ва аз он донишҷӯён васеъ истифода мебаранд.

Тадқиқотҳои илмии ин давра, ки аз тарафи Мачидова Б. оид ба нақши одату анъанаҳои миллӣ дар ташаккулёбии сифатҳои ахлоқии кӯдакон дар оила (2004), Қурбонова З. Ш. роҷеъ ба ташаккулёбии донишҳои экологии кӯдакони синни калони томактабӣ (Формирование экологических знаний у старших дошкольников в дошкольных учреждениях, 2006), Қурбонова Г. А., дар мавзӯи «Нақши бозҳои серҳаракати тоҷики дар ташаккулёбии сифатҳои ахлоқӣ-иродавии кӯдакони синни калони томактабӣ» (2019), ки дар пешрафти назария ва амалияи тарбияи томактабӣ нақши муҳим доранд.

Омӯзгорони кафедра дар таҳия ва тартиб додани ҳуҷҷатҳои меъёрӣ-ҳуқуқии соҳаи томактабӣ фаъолона ширкат варзидаанд. Профессор Мачидова Б. дар таҳия намудани «Роҳномаи мураббӣ» (Душанбе, 2002.), Барномаи тайёр намудани кӯдакон ба мактаб, Барномаи таълимии омодагии пешазмактабии кӯдакони 5-7 (6 сола) ба мактаб (2010), Стандартҳои инкишоф ва омӯзиши барвақтии кӯдак (2012), Барномаи таълим, тарбия ва инкишофи кӯдакони синни томактабӣ «Рангинкамон» (2012) ва таҳияи китоби дарсӣ «Педагогикаи томактабӣ» иборат аз ду қисм бо забони тоҷикӣ (2011-2012) саҳми арзандаи ҳудро гузоштааст.

Солҳои охир аз тарафи устодони кафедраи тарбияи томактабӣ дар ҳамкорӣ бо мактабҳои олии педагогӣ, Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи АТ ҶТ, Донишқадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони маориф, Маркази тақмили ихтисоси кормандони маорифи ш. Душанбе теъдоди зиёди маводҳои илмӣ- методӣ таҳия, нашр ва дастраси кормандони муассисаҳои томактабӣ ва волидон гардонда шудаанд. Аз он ҷумла, дастурҳои методии Б. Мачидова «Ватанам – ифтихорам» (2004) Б. Мачидова, Н. Ғуломова «Шинос намудани кӯдакони синни томактабӣ бо фаслҳои сол» (2006), Б. Мачидова «Ман, мо ва дигарон» (2009), Б. Мачидова, Г. А. Қурбонова «Бозҳои серҳаракат барои хурдсолон» (2010), Г. А. Қурбонова «Варзишро мо дӯст медорем» (2012), Г. А. Қурбонова «Иду дилхушиҳо дар кӯдакистон» (2012), Г. А. Қурбонова «Дақиқаҳои варзишӣ» (2015), Қурбонова З. «Тарбияи экологӣ» (2015) ва даҳҳо дастурҳои методӣ илмиро номбар намудан мумкин аст, ки мавриди истифода қарор доранд.

Айни замон роҳбарии кафедраи назария ва методикаи таҳсилоти томактабиро номзади илми педагогӣ Тураев Ё. ба уҳда дорад. Дар кафедра Қурбонова З. Ш., номзади илми педагогӣ, Аҷиков Х., Қурбонова Г. А. муаллимони калон, Бобиева С. К. унвонҷӯи соли дуҷуми шуъбаи ғоибона, ассистентон Абдуллоева М., Халифаева Н. ва дигарон ба таълим ва тарбияи донишҷӯён машғуланд.

Дар назди кафедра айни замон докторантон, аспирантон, унвонҷӯён ва донишҷӯён ба тадқиқотҳои илмӣ машғуланд.

Соли 2019 кафедра 50 солагии камолоти худро чашн гирифта, ба бурду бохти худ баҳо дод, вазифаҳои минбаъдаи худро дар баланд бардоштани сифати таълим, беҳдошти кори тарбиявӣ муайян намуд. Барои иҷрои вазифаҳои нав ҳайати устодон, ки аз онҳо ду нафар доктори илмҳои педагогӣ, профессор (ҳамкор), се нафар номзади илмҳои педагогӣ, 1-нафар муаллими калон ва ассистентон иборат- хастанд, ки дар корҳои илмию тадқиқоту илмию методӣ қудрату тавоноӣ ва имкониятҳои худро истифода мебаранд.

НАЗАРИЯИ ИҚТИСОДӢ, кафедра

Кафедра дар соли хониши 1955 – 1956 ташкил шуда, то ин вақт ба кафедраи Марксизм ва Ленинизм дохил мешуд.

Сарвари аввалини кафедра олими шинохта ва ходими ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илми иқтисод, профессор Салбиев Ҳ. Б., бар дӯш доштааст. Ҳамчунин, дар рушди фаъолияти кафедра саҳми олимони Мошияхов И. А., Палчиков Ю. Н., Юсуфбеков Р. ва дигарон зиёд аст. Дар марҳилаи якуми таҳаввули кафедра дар қатори ветеранҳои шинохта ҷавонони донишманд, мисли узви вобастаи АУ Ҷумҳурии Тоҷикистон, собиқ вазири маориф, собиқ муовини раиси Шурои вазирони РСС Тоҷикистон, доктори илми иқтисод, ходими хизматнишондодаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон Юсуфбеков Р. Ю., номзади илми иқтисод, корманди шоистаи мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аълоҷии маорифи халқ Зайниддинов Ҳ., номзади илми иқтисод, дотсент Хоҷаев Ф. ва ғайраҳо саҳми арзандаи худро доштанд.

Баъдтар дар кафедра Зайниддинов Ҳ., Хоҷаев Ф., Бобоев М. И., Тошев О. Т., Юсупова Б. Д., Мардонов Ҷ., Иошихес Ф. П., Наботов И., Насимов А., Раҳматуллоев С., Ризоев К., Сариддинов Н., Эшбоев А., Исанқулов И., Ямоқов Э. ва дигарон қор ва фаъолият намудаанд.

Аз рӯзи ташкил намудани кафедраи «Назариyaи иқтисодӣ» ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ дарс дода мешавад. Тарҷумаи китоби дарсии «Иқтисоди сиёсӣ» барои донишқадаҳои олии ғайрииқтисод анҷом ёфта, дар соли 1986 ба таъб расид.

Марҳилаи дуввуми таҳаввули кафедра дар солҳои 60 – уми қарни ХХ оғоз меёбад. Дар ин марҳила кафедра бо ҷавонони боистеъдоди илмию омӯзгори пурра мешавад. Аз ҷумлаи онҳо олими шинохта, доктори илми иқтисод, шодравон профессор Тошев О. Т., хатмкардаи факултаи ҷуғрофияи ДДОТ ба номи Садриддин Айни мебошад. Аз соли 1990 то 30 – уми январӣ соли 2009 ӯ сарвари кафедра ба уҳда дошт. Доктори илмӣ иқтисод профессор Тошев О. Т., дар тайёр намудани мутахассисони дараҷаи баланди илмӣ саҳми арзанда гузоштааст. Зери роҳбари ӯ Нафедова Л. Л., Мусулмонов И., рисолаҳои номзадиро дифоъ намудаанд.

Дар солҳои 90-уми равияи асосии қори илмии кафедра «Хусусиятҳои гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба иқтисоди бозоргонӣ» буд. Оид ба ин

масъала ҳайати кафедра дар конфронсҳои илмиву назариявии анъанавӣ, ҷумхуриявӣ, байналмилалӣ иштирок намуда бо маърузаҳо баромад намуданд. Профессорон Тошев О. Т. дар конфронсияҳои шаҳрҳои Маскаву Минск; Эшбоев А. Э., дар шаҳрҳои Санкт – Петербургу Тошканд; Зайниддинов Ҳ., дар Будапешт, Варшава ва Москва иштирок ва баромадҳои равияи илмии худро баррасӣ намуданд. Аз соли 2009 мудири кафедра ба дӯши номзоди илми иқтисод, дотсент Ҳамроқулов Ш. гузошта шуда буд. Солҳои 2011-2013 Изатов Қ. И., 2013-2015 номзоди илмҳои иқтисодӣ, дотсент Азизов Ш. С., 2016- 2019 Рӯзиев У. Ш. ва аз 2019 то ҳол мудири кафедраи умумидонишгоҳии «Назарияи иқтисодӣ» ба дӯши номзоди илмҳои иқтисодӣ, и. в. дотсент Аюбов Диловар Мирзошарифович гузошта шудааст.

Солҳои 2009-2021 нафарони зерин: Ҳамроқулов Ш., Изатов Қ. И., Азизов Ш. С. Рӯзиев У. Ш., Аюбов Д. М. мудирии кафедраро бар дӯш доштаанд. Феълан дар кафедра 12 нафар омӯзгорон фаъолият менамоянд, ки аз онҳо 5 нафар номзоди илм, 1 нафар муаллими калон ва 6 нафари боқимондаро ассистентон ташкил медиҳанд.

НАЗАРИЯИ ТАРҶУМА ВА УСЛУБШИНОСӢ, кафедра.

Кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума, яке аз кафедраҳои ҷавон ва тахассусии факултети забони англисӣ ба ҳисоб меравад. Соли 1996 дар назди факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ шуъбаи тарҷумонӣ кушода шуд ва худи ҳамон сол кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума таъсис ёфт. Аввалин мудири кафедра Мирзоев Ҳ. Ҳ. (1996-2001) буд. Баъдтар сарвари кафедра ба души номзоди илми педагогика Саидова Л. В. (2001-2008) ва номзоди дигари илми педагогика Авғонов Самариддин Саидович (2008-2009) вогузор шуд. Аз соли 2009 то соли 2012 номзоди илмҳои педагогика Байдуллоев А. И. ҳамчун мудири кафедра фаъолият намуд. Аз соли 2012 то моҳи августи соли 2015 роҳбарии кафедра ба уҳдаи номзоди илмҳои педагогӣ Эмомов Исматулло Боронович гузошта шуда буд. Аз аввали моҳи сентябри соли 2015 инҷониб роҳбарии кафедра ба души номзоди илми филология, дотсент Каримов Ш. Б. вогузор гардидааст. Дар кафедра ҳоло 20 нафар омӯзгорон кор мекунанд. Аз ин шумора 1 нафар доктори илмҳои педагогика, профессор Авғонов С. С., 2 нафар номзоди илмҳои педагогика, дотсентон Байдуллоев А. И., Эмомов И. Б., 2 нафар номзоди илмҳои филология, дотсентон Каримов Ш. Б., Мусоямов З. ва 1 нафар номзоди илмҳои сиёсатшиносӣ Атоев С., 5 нафар муаллими калон Асламов Ҳ., Сатторова Н., Боронов У., Давлатов Н. ва Ҳафизова Б. ва 11 нафар ассистентон фаъолияти пурсамари педагогии хешро давом дода истодаанд.

Дар ин муддат кафедра ба як қатор комёбиҳо ноил гашт. Шаш нафар омӯзгори кафедра то имрӯз рисолаи номзадӣ ва як нафар рисолаи доктории хешро ҳимоя намуданд. Ҳамаи омӯзгори кафедра бо мавзӯ ва роҳбари илмӣ таъмин гардида, корҳои илмӣ-тадқиқотӣ мебаранд. Аз

шумораи муаллимони дар боло номбаршуда рисолаи номзадии Сатторова Н. аз муҳокимаи кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳӣ гузашта, айна ҳол барои дифоъ ба Шурои диссертатсионӣ пешниҳод гардидааст.

Мутахассисон дар кафедра аз рӯи як равияи илмӣ «Рушди забон дар шароити кунунӣ» ва ду масъала: «Масъалаи услубшиносӣ ва услуби илмӣ дар забони англисӣ» ва «Масъалаҳои назария ва амалияи тархума ва тархумашиносӣ» корҳои илмӣ - тадқиқотӣ мебаранд, ки натиҷааш ба миён омадани фарҳангҳои бисёрзабона, китобҳои дарсӣ, монографияҳо, дастурҳои илмӣ-инноватсионӣ ва таълимӣ-методӣ, рисолаҳо, барнома ва воситаҳои таълимӣ мебошад. Маъводи тадқиқоти онҳо дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурӣ, берун аз хумҳурӣ ва дар маҷмуаҳои дастаҷамъии кафедраву донишгоҳ, монографияҳо ҳар сол нашр мешаванд.

НАЗАРОВ Давлатхон Қурбонмуродович (тав. 10. 12. 1986, н. Хуросон), омӯзгори фанни таърих ва ҳуқуқ, хатмкардаи факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2009) ва Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021). Фаъолиятро ба ҳайси ассистент дар кафедраи ҳуқуқи факултети таърих оғоз намуда, солҳои 2012-2018 дар вазифаи мудири бахши таъминоти ҳуқуқӣ ва аз соли 2018 инҷониб дар вазифаи сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад.

Номбурда солҳои 2010-2013 дар шӯбаи аспирантураи Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон таҳсил намуда, соли 2021 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ дар низоми сарчашмаҳои танзими ҳуқуқии меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҳимоя намудааст. Самти асосии тадқиқоти ӯ омӯзиши санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ дар низоми сарчашмаҳои танзими ҳуқуқии меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Доир ба мавзӯи зикршуда ва паҳлӯҳои гуногуни он як монография бо забони русӣ зери унвони «Международные правовые акты в системе источников трудового права Республики Таджикистан» ва як дастури таълимӣ, бо номи «Ҳуқуқи меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон» (дар ҳаммуаллифии Давлатов Ф. Ш., Ҳусейнов А. Қ., Саломов Н. Ҳ.) ба нашр расонидааст.

Барои фаъолияти бенуқсон ва иштироки фаъолонааш дар ҳаёти ҷаъиятӣ ва махсусан дар низоми таълиму тадрис ва тадқиқоти илмӣ соли 2013, бо «Ифтихорнома»-и Вазорати маориф (2013) ва 2018 бо нишони «Аълоҷии маориф ва илми Тоҷикистон» (2018) кадр гардидааст.

Ас. Ҳуқуқи меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Дастури таълимӣ - методӣ. Д., 2010; Коллективно и индивидуально-договорное регулирование трудовых и тесно связанных с ними отношений. Маводи конфронси илмӣи ҷумҳуриявӣ бахшида ба 25-умин солгарди қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2019.

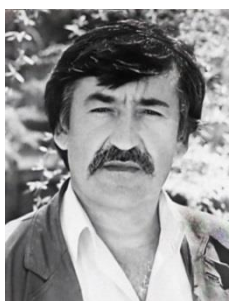
НАЗАРОВ Нарзулло Очилдиевич (тав.06.06.1955, ноҳияи Рӯдакӣ). ДДСТ ба номи М. Турсунзодаро бо ихтисоси омӯзгори мусиқӣ ва суруд ва Коллеҷи санъати ба номи А. Бобоқулов ш. Душанберо соли 1972 хатм намудааст. Солҳои 1977 – 1979 адои хизмати ҳарбӣ намуда, 1979 – 1994 ҳамчун омӯзгори Омӯзишгоҳи мадания-равшанамоии н. Рӯдакӣ фаъолият намудааст. Солҳои 1994 – 1998 ҳамчун

омӯзгори фанни мусиқӣ дар кафедраи МТИ ДДОТ ба номи С. Айнӣ, аз соли 1998 то 2018 ҳамчун чонишини декан оид ба тарбия дар факултаи таҳсилоти томақтабӣ ва ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ иҷрои вазифа намудааст. Аз соли 2018 омӯзгори фанни мусиқии кафедраи назрия ва методикаи тарбияи мусиқӣ-бадеии факултаи таҳсилоти томақтабӣ ва ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ аст.

НАЗАРОВ Файзулло (тав. 23. 05. 1938, ҷамоати Саройи н. Файзобод, ваф. 5. 06. 2010, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1973), дотсент (1976). Соли 1962 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1962–1968 ходими хурди илмии Институти математикаи Академияи илмҳои ҶШС Тоҷикистон, 1968–1970 аспиранти Донишгоҳи ш. Воронеж ба номи Комсомоли Ленинӣ, 1971–1973 ходими хурди илмии

Институти математика, 1973–2007 муаллими калон, дотсенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо, 2007–2010 дотсенти кафедраи геометрияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Дар соҳаҳои гуногуни математика тадқиқоти илмӣ бурда, муаллифи 80 номгӯи корҳои илмӣ, аз ҷумла мақолаҳои фишурдаҳои илмию методӣ ва 9 дастуру воситаҳои таълимӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

НАЗРИ Яздонӣ (Раҳматуллоев Назрулло) (тав. 18. 08. 1949, ноҳияи Сангвори Ваҳё (ҳозира Тавилдара).

Хонадонашон соли 1953 ба ноҳияи Сталинобод (Рӯдакии ҳозира) кӯчида дар деҳаи Маҳмадшоҳ маскун шудааст. Таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаро дар ҳамин ҷой (деҳаи Маҳмадшоҳи колхозии «Комунизм»-и ноҳияи Рӯдакӣ) ба фарҷом расондааст. Соли 1967 ба шӯбаи англисии факултаи забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе дохил шуда, соли 1971 хатмаш намудааст. Аввалин шеърро мақолаи илмиаш дар даврони донишҷӯӣ ба чоп расидаанд. Баъди хатми донишгоҳ дар бахши таърихи фалсафаи Шӯбаи фалсафаи Академияи илмҳои Тоҷикистон ба кор

пардохта, соли 1981 дар Алмаато дар мавзуи “Фалсафаи Ибни Сино дар “Ишорат ва танбеҳот « рисолаи номзадӣ ҳимоя кардааст. Соли 1981 ба Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон ба ҳайси мудири шуъбаи равобити адабӣ даъват шуда дар ин вазифа то соли 1991 фаъолият бурдааст. Солҳои 1991-1999 мудири шуъбаи назорат ва ҳамоҳангсозии Кумитаи оид ба корҳои дин дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба уҳда доштааст. Баъдан ба Институти фалсафа ва ҳукуқи Академияи илмҳои ҷумҳурӣ ба кор омадааст.

Ашъораш дар китобҳои «Меҳрбон “, “Тоҷикистон беҳтар аз ҷон», «Нурборон “, «Дилнигора “, «Нурполо «ба маҷмуаҳои дастаҷамъӣ ба ҷоп расида, иддаи аз онҳо ба забонҳои русӣ, узбекӣ, украинӣ, эстонӣ, немисӣ тарҷума ва нашр шудаанд. Аз забонҳои русӣ, англисӣ, арабӣ, узбекӣ, урду, украинӣ тарҷума мекунад. Шеърҳо, достонҳо, қиссаҳои алоҳидаи А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, В. Шекспир, Ч. Байрон, А. Чафрӣ, роману қиссаҳои ҷудогонаи Л. Каррол, З. Бистритская ва дигар адибони ҷаҳонро ба тоҷикӣ тарҷума кардааст. «Ишорат ва танбеҳот “-и Ибни Синоро (дар ҳамқалами М. Диноршоев ва Т. Мардонов аз арабӣ ба русӣ гардондааст. Аввалин шоири тоҷик аст, ки бевосита аз англисӣ ба тоҷикӣ тарҷумони кардааст. Тарҷумаи «Ишорат «ҳам дар таърихи тарҷумаи илми тоҷик аввалин намунаи баргардони бевоситаи арабӣ-русист. Чандин баёзи манзуму мансур фолклорӣ таҳия ва тавзеҳ намудааст, ки ба забонҳои гуногун дар Киев, Минск, Таллин, Тошканд, Тифлис, Ҳаной, Прага, София ва дигар шаҳрҳои ҷаҳон ҷоп шудаанд. Осори зиёди публитсистӣ дорад. Китоби эссеҳои фалсафӣю адабиаш “Ҳикмати озодагон»ба таҳқиқи тақдирӣ вижагиҳои ҳувийяти миллӣ ва фарҳанги имрӯзаи тоҷикон бахшида шудааст. Дар сабти комили аудиویی «Шоҳнома» ширкат варзидааст. Ба силсилаи ашъораш устодони суруди тоҷикӣ оҳанг бастаанду месароянд. Зиёда аз 30 сурудаш дар ҳазинаи тилоии Радиои тоҷик ниғаҳдорӣ мешавад. Тадқиқоти илмӣ дар китоби «Фалсафаи Ибни Сино дар “Ишорат ва танбеҳот “, мақолоти зиёдаш бо забонҳои русӣ ва тоҷикӣ дар Душанбе, Маскав, Тошканд, Алмаато ба таъъ расидаанд. Феълан дар Китобхонаи миллии Тоҷикистон ба ҳайси сардори «Маркази тоҷикшиносӣ «фаъолият дошта, дар болобурди савияи маърифату ҳештаншиносӣ камолоти ҷаҳонбинии вижаи миллӣ, таҳия ва наشري силсилаи «Тоҷнома», ки саҳми миллатамонро дар масири тамаддуни ҷаҳонӣ бо наشري манбаъҳои бостонӣ ва осори фарҳангии дараҷаи аввал собит месозад, ҳиссаи сазовор мегузорад. Бо ордени «Шараф» (2011) ва унвони фахрии Шоири халқии Тоҷикистон (2014) сарфароз гардонида шудааст. Аз соли 1988 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

НАЗРИЕВ Исмоил Абдуллоевич (тав.22.02.1951, деҳаи Рузваи ноҳияи Дарвози ВМБК), омӯзгори фанни мусиқӣ, дотсент. Соли 1969 дар факултети таърих ва филологияи ИДПД ба номи Т.Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айни) дохил шуда, онро соли 1973 хатм кардааст. Баъди хатми донишкада солҳои 1973-1974 дар сафи Қувваҳои мусаллаҳи ИҶШС хизмат карда аст. Солҳои 1975-1976 дар мактаби миёнаи №25 шаҳри Душанбе ба ҳайси омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик фаъолият намудааст. Солҳои 1977-1990 ба ҳайси ассистенти кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ, солҳои 1990-2004 ба сифати муаллими калони кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоӣ ва ҳамзамон роҳбари ансамбили «Насими кӯҳсор»-и гурӯҳи ДДОТ ба номи Қ.Ш. Ҷӯраев (ҳоло ба номи Садриддин Айни) фаъолият кардааст. Солҳои 1977-1995 ҳамчун роҳбари ансамбли халқии «Насими кӯҳсор» ба Афғонистон (1973), Гонконг (1992), Эрон (2000), Қатар (2008) Шветсария (2008), Франция (2017) ва Ҷумҳурии Ўзбекистон (2018) сафари ҳунари кардааст. Аз соли 2004 то ҳол ба ҳайси муаллими калон, дотсенти кафедраи овозхони анъанавии КМТ ба номи Т. Сатторов кор мекунад. Муаллифи 30 мақолаи илмию методӣ, якчанд барномаи таълимӣ буда, ба 32 шеър таронаҳо оҳанг таълиф намудааст. Ҷ иштирокчи «Бӯстон-3», «Андалеб-1999», «Андалеб-2000», «Андалеб-2002» буда, бо диплому ифтихорномаҳо кадр гардидааст. Лауреати конкурси ҷумҳуриявии ҳофизони халқ (1979) аст, бо нишони сарисинагии Аълочии маорифи Тоҷикистон (1996), Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2007), медали «Хизмати шоиста» 2008, Корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2014) сарфароз гардонида шудааст.

НАЗАРОВ Чангӣ (тав. 11. 06. 1943, д. Миракони н. Кулоб), физик, номзади илмҳои техникаи (1974). Солҳои 1960–1965 донишҷӯи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1967–1971 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда, 1971–1974 аспиранти Академияи ҳарбии муҳофизати химиявии ба номи С. К. Тимошенкои ш. Москва буд. Соли 1974 ба Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб ба кор рафта, чандин сол ба ҳайси мудирӣ кафедраи физика ва декани факултети физикаи донишкадаи мазкур фаъолият дошт. Оид ба хосиятҳои электрикии полимерҳо корҳои илмию тадқиқотӣ бурдааст.

НАЗАРОВА Сайлигул (тав. 1. 05. 1930, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1969), дотсент (1973). Соли 1953 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1953–1954 дар курсҳои яксолаи муаллимони фанҳои ҷамъиятӣ дар назди Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёна таҳсил кардааст. Солҳои 1954–1957 муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1957–1974 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ҲКИШ, 1974–1987 мудири кафедраи коммунизми илмӣ буд. Аз соли 1987 ба нафақа баромада, фаъолияти омӯзгориашро давом дод. Муаллифи якчанд рисола ва мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои тарбияи коммунистии деҳқонони колхозӣ, қонини Осиёи Миёна дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ баррасӣ шудаанд. Бо ордени «Дӯстии Халқҳо», нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон ва Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Культура и быт села. Д., 1969; Коммунистическое воспитание колхозного крестьянства. Д., 1972; Женщины Средней Азии в годы Великой Отечественной войны. Д., 1980.

НАЗОКАТ Олимзода (тав. 8. 08. 1955, н. Шаҳритус). Мактаби миёнаро дар зодгоҳаш хатм карда, соли 1979 Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо ба итмом расонидааст. Солҳои 1992–1994 директори мактаби таҳсилоти ҷамагонӣ, солҳои 1994–2002 раиси кумитаи кор бо занон ва оилаи ҳукумати н. Қубодиён, ҳамзамон роҳбари Созмони ҷамъиятии «Бунёдкор» будааст.

Аз 15 солагӣ ба шеърнависӣ оғоз намуда, аввалин шеърҳояш дар рӯзномаҳои ноҳиявии «Октябр» ва «Шараф», баъдан дар нашрияҳои ҷумҳуриявӣ ва маҷмуаҳои дастҷамъии «Навъ-сафар», «Шукуфаҳои Хатлон», «Аз Хутталон оиадия», «Ҳоҷа Оби Гарм», «Бахтофарин», «Пайки Наврӯзӣ», «Лабханди баҳор», «Гулбонги Истиқлол», «Сифати Ҳоҷа Оби Гарм бишнавар», «Наврӯзи Роғун», «Наврӯзи ҷаҳонафрӯз», «Гулбаргҳои меҳр» ва ғ. ҷоп шудаанд.

Нахустин маҷмуаи ашъораш «Хумори дил» соли 2004 интишор ёфта, минбаъда навиштаҳояш дар авроқи «Ҳарири муҳаббат» (2005), «Оҳанги ёдҳо» (2010) ва «Парчами меҳр» (2011) ба таъби расидаанд.

Аз соли 2007 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон мебошад.

НАЗРУЛЛОЕВ Саъдулло (тав. 5. 09. 1936, д. Вишхарви н. Дарвоз), муаррих, номзади илмҳои таърих (1973), дотсент (1980). Соли 1958 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1958–1961 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №10 н. Кофарниҳон, 1961–1963 аспиранти кафедраи таърихи ИҶШС, 1963–1995 ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС ва кафедраи таърихи халқи тоҷик, муовини декани факултети таърих оид ба тарбия ва таълим, 1995–1998 декани факултети таърих, 1998–2008 дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 2008 то ба имрӯз ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи умумии донишгоҳи омӯзгорӣ кор мекунад. Муаллифи 2 асар ва зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Таълифотхояш таърихи тараққиёти нақлиёт ва сохтмони роҳҳо, роҳҳои оҳанро дар давраи истиқлолият дар бар гирифтаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» қадр карда шудааст.

Ас.: Сохтмони роҳҳо ва рушди нақлиёти Тоҷикистон дар панҷсолаи сеюм. Д., 1972; Дорожное строительство и развитие транспорта в Таджикистане в 1917–1941 гг.. Д., 1979; Саҳми Б. Ғафуров дар сохтмони роҳҳои оҳани Тоҷикистон // Дар кит. Бобочон Ғафуров ва рушди таърихнигории миллӣ. Д., 2009.

НАИМБОЕВ Саъдулло (тав. 20. 05. 1937, д. Воруҳи н. Исфара, ваф. 05. 03. 2007, ш. Душанбе), забоншинос ва адабиётшинос, номзади илмҳои педагогӣ (1982), дотсент. Солҳои 1955–1959 дар факултети таъриху филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод таҳсил намудааст. Фаъолияти меҳнатияш ҳамчун муаллими забон ва адабиёти тоҷик дар мактабҳои ноҳияҳои Ҳамадонӣ, Конибодом ва Исфара шуруъ шудааст. Пас аз он бо мақсади такмили донишу таҳассуси хеш ба ш. Душанбе омадааст. Якчанд муддат ҳамчун муҳаррири шӯъбаи мусиқии Кумитаи радиои Тоҷикистон фаъолият дошта, ҳамзамон солҳои 1970–1973 дар аспирантураи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1973–1996 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 1982–1986 вазифаи муовини декан, 1986–1993 вазифаи декани факултети филологияи тоҷики донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Солҳои 1996–2003 ҳамчун мушовири Кумитаи байналмилалии Салиби Сурх ва пас аз он дотсенти Донишгоҳи тичорати Тоҷикистон, ҳамзамон дотсенти кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Коллеҷи омӯзгории донишгоҳи омӯзгории бо номи Қ. Ҷӯраев фаъолият намудааст. Оид ба мундариҷа ва усулҳои таълими вазни арӯз, воситаҳои тасвири бадеӣ,

инчунин, дигар масъалаҳои забон ва адабиёти тоҷик корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 150 мақолаву асарҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990) ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз шудааст.

Ас.: Таълими шеър дар мактаб (Дастури таълимӣ). Д., 1982; Хониши ифоданок. Д., 1990; Қомуси асотирӣ ва ишороти фарҳангӣ. Ҷ. 1. Д., 2006.

НАИМОВ Зариф Ҷомиевич (тав. 13. 04. 1967, д. Файзобод, н. Мир Саид Алии Ҳамадонӣ) педагоги тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент. Маълумоти миёнаро дар мактаби миёнаи №4 ва №52-и н. мазкур гирифтааст. Солҳои 1985-1987 қарзи шаҳрвандии худро дар Ҷумҳурии Афғонистон адо намудааст. Соли 1987 ба Донишкадаи забон ва адабиёти руси Тоҷикистон дохил шуда, онро соли 1992 бомувафақият хатм кардааст. Соли 1992 дар мактаби миёнаи №59-и шаҳри Душанбе ба сифати муаллими тайёрии тодаъватӣ то моҳи майи соли 1993 фаъолияти педагогӣ бурдааст. Соли 1993 ба сафи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон даъват шуда, то соли 1995 ба сифати ёрдамчи ва сардори гурӯҳи зудамали қисми низомии 08010-и Вазорати Мудофиаи Ҷумҳурии Тоҷикистон хизмат кардааст. Солҳои 1995-1996 ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул мегардад. Баъдан даҳ сол (1996-2006) дар мактаби миёнаи №49-и пойтахт ба фаъолияти педагогӣ машғул шуда, дар вазифаи муаллими тайёрии тодаъватӣ ва муаллими забон ва адабиёти рус фаъолият бурдааст. Соли 2006-ум аз тариқи конкурс ба Донишгоҳи миллии Тоҷикистон интиқол ёфта, дар кафедраи умумидонишгоҳии педагогика то соли 2009 ба сифати муаллими калони кафедра кор кардааст. Ҳамзамон дар ҳаҷми 0, 5 воҳиди корӣ дар кафедраи педагогика ва психологияи Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон ба номи Сайидмуъмин Раҳимов кор кардааст. Солҳои 2009-2012 дар вазифаи мудирӣ кафедраи педагогика ва психологияи Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон фаъолият мекунад. Солҳои 2012-2014 дар вазифаи муаллими калон ва дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии педагогикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор мекунад. Аз моҳи апрели соли 2014 то моҳи марти соли 2016 дар вазифаи муовини директор оид ба корҳои таълим ва тарбияи Муассисаи давлатии «Маркази ҷумҳуриявии таҳсилоти иловагӣ»-и назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамзамон устои ДМТ шуда қору фаъолият кардааст. Соли 2015 ва соли 2020 аз ҷониби интихобкунандагон Вакили Маҷлиси вакилони халқи шаҳри Душанбе даъвати панҷум ва шашум интихоб шудааст. Аз моҳи марти соли 2016 ба вазифаи муовини ректор оид ба корҳои илмӣ Муассисаи давлатии таълимии Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон ба номи С. Раҳимов таъин шуда, то феввали соли 2019 кор кардааст. Рисолаи докториашон дар мавзӯи «Тайёр намудани муаллимон

ба фаъолияти педагогӣ ҳангоми гузариш ба низоми 12 - солаи таҳсилот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон омода шуда истодааст.

Аз соли 2019 дар вазифаи дотсент ва мудири кафедраи Педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кору фаъолият дорад. Муаллифи 54 мақолаи илмӣ дар соҳаи таҳсилот, 10 барномаи таълимӣ ва тавсияҳои методӣ дар соҳаи педагогика.

Ас.: Педагогикаи умумӣ (маҷмуаи таълимӣ). Д., 2017.

НАКИМОВ Сафарраҳмат Пиракович (тав.21.05.1971 вилояти Хатлон ноҳияи Восеъ). Хатмкардаи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шохтемур мебошад. Иқтисосаш иқтисодчӣ ва идоракунӣ аст. Солҳои 1989 - 1991 дар сафи армия, 1992 - 2005 мудири хочагии Маҷлиси Олӣ, 2005 - 2007 муовини ректор оид ба корҳои хочагӣ ДДОТ ба номи Қ. Ҷураев, 2007 - 2008 мудири шӯъбаи хӯроки умумӣ ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, 2008 - 2015 муовини ректор оид ба корҳои иқтисодӣ ва хочагидорӣ ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, 2015 то ин ҳол мутахассисӣ пешбари ШБОТБ ва ММ. Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ. Муаллифи 1 монография ва 15 мақолаи илмӣ мебошад. Бо ифтихорномаи ДДОТ ба номи С.Айнӣ ва Вазорати маориф ва илми ҶТ сарфароз гаштааст.

НАМОЗОВ Тошкул Бӯриевич (тав. 20. 02. 1961, д. Қашқараҳаи н. Ёвон), муаллими тарбияи ҷисмонӣ, номзади илмҳои педагогӣ (2012), дотсент (2010), профессор (2020). Солҳои 1978–1982 дар Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон, 1993–1998 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Ҷураев таҳсил намудааст. Аз соли 1982 то ба имрӯз ҳамчун ассистент, муаллими калон, дотсент ва мудири кафедраи тарбияи ҷисмонии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Устои варзиши Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба гӯштингирӣ мебошад (1982). Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2004) ва унвони «Корманди шоистаи варзиши Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2006) сарфароз карда шудааст. Ба қалами ӯ беш аз 100 мақола, 2 монография ва 8 барномаи таълимӣ тааллуқ дорад

Ас.: Тарбияи ҷисмонӣ (дастури методӣ). Д., 2017; Қоидаҳои гӯштингирӣ. (Гӯштини миллии тоҷикӣ). Д., 2018; Волейбол барои мактабҳои олии (дастури методӣ). Д., 2018; Спорт-вчера, сегодня и завтра. Д., 2019; Формирование здорового образа жизни у учащихся старших классов в условиях таджикской семьи и школы (период независимости). Д., 2019; Варзиши сабук-мактаби тарбияи ҷисмонӣ. Д., 2021.

НАРЗУЛЛОЕВА Майрамхон (тав. 17.02.1951, шаҳраки Хонақои ноҳияи Ҳисор, ваф. 5.08.2008, ш. Душанбе), педагог. Соли 1969 ба Донишкадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко (ҳоло ба номи Садриддин Айни) ба факултети педагогика, шӯбаи педагогика ва психологияи томактабӣ дохил шуда, онро соли 1973 хатм намудааст. Баъди хатми донишгоҳ то соли 1974 дар кафедраи психологияи ҳамин донишгоҳ ба вазифаи муаллим кор кардааст. Аз соли 1974 то 1976 ба сифати мудири ЗАГС дар ноҳияи Ленингради вилояти Кӯлоб кор кардааст. Солҳои 1976-1979 дар мактаби миёнаи рақами 1-и ноҳияи Ленингради вилояти Кӯлоб ба вазифаи муаллима, 1979-1980 инструктори шӯбаи пропаганда ва агитатсияи кумитаи ҳизбии ноҳияи Ленинград кор кардааст. Аз соли 1980 фаъолияти педагогикашро дар ДДО шаҳри Кӯлоб аввал ба вазифаи ассистент, сипас муаллими калон, аз соли 1995 то 2007 дар кафедраи тарбияи томактабии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни аввал ҳамчун муаллимаи калон ва солҳои 2006-2007 ҳамчун иҷрокунандаи вазифаи дотсент кор кардааст. Дар давоми фаъолият 3 китоби дарсӣ, 6 васоити таълимӣ ва дастури методӣ, зиёда аз 40 мақола ва фишурдаи маърузаҳо нашр намудааст. Муаллифи 4 барномаи таълимӣ мебошанд. Номбурда вакили анҷумани 3-уми умумииттифоқии муаллимон буд. Бо нишони сарисинагии Аълочии маорифи Тоҷикистон сарфароз гардида аст.

Ас.: Асосҳои психологияи синнусолӣ ва педагогӣ (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Кӯлоб, 1993; Этика ва психологияи ҳаёти оилавӣ. Д., 1991; Бозихои миллии тоҷикӣ дар боғчаи бачагон. Кӯлоб, 1993; Баъзе хусусиятҳои инкишофи психологии кӯдакони синни томактабӣ. Д., 1995; Тайёрии психологии таҷрибаомӯз. Д., 2001; Машғулиятҳо оид ба тарбияи маданияти сенсории кӯдакони синни 3-4 сола (дастури методӣ). Д., 2004; Шинос намудани кӯдакони синни томактабӣ бо фаслҳои сол (дастури методӣ). Д., 2006; Психологияи бачагона (китоби дарсӣ). Д., 2007; Камолоти томактабӣ ё худ омодагӣ ба мактаб. Д., 2007; Нақши оила дар омода намудани кӯдакон ба мактаб. Д., 2007.

НАСИМОВ Азим (тав. 20. 05. 1936, д. Искодари н. Айни), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1963), дотсент (1965). Солҳои 1954–1958 дар Донишгоҳи молиявӣ-иқтисодии ш. Ленинград таҳсил кардааст. Солҳои 1958–1961 ҷонишини директори Техникуми молиявӣ-омории ш. Орҷоникидзеобод (имрӯза Ваҳдат) оид ба корҳои таълимӣ, 1961–1964 аспиранти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1964–1965 муаллими калони кафедраи иқтисоди сиёсӣ, 1965–1970 муовини ректори донишгоҳи номбурда оид ба таълими шабона буд. Солҳои 1970–2008 ҳамчун дотсент, мудири кафедраи иқтисод ва идоракунии маорифи факултети математикаи

ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Аз соли 2009 ба ҳайси декани факултети навтаъсиси «Иқтисодиёт ва идоракунии дар соҳаи маориф» то соли 2013 кор кардааст. Ҳоло мушовири ректор оид ба масъалаҳои иқтисодӣ, пайваста дар вазифаи дотсенти кафедраи «Назарияи иқтисодӣ» фаъолият менамояд. Солҳои 1995–2000 вакили мардумӣ дар маҷлиси намояндагони Ҳукумати ш. Душанбе буд. Оид ба ғоидаҳои ҷамъиятии истеъмол ва нақши онҳо дар инкишофи соҳаи иҷтимоӣ тадқиқоти илмӣ ба анҷом расонидааст. Муаллифи якчанд асару мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1968) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Ҳавасмандии моддӣ ва меҳнат, роли онҳо дар инкишофи иқтисод. Д., 1968; Труд, продукты, стоимость. Д., 1997; Общественное производство – основа благополучия общества. Д., 1999; Асосҳои идоракунии маориф (ҳаммуаллиф). Д., 2008. Луғати тафсирии иқтисодии «тоҷикӣ-русӣ – англисӣ». Д., 2016; «Маориф асоси такмил ва рушди инсон». Д., 2016.

НАСРИДДИНЗОДА Эмомалӣ Сайфиддин (тав. 2.06.1966, вилояти Хатлон), доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор, узви вобастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. Таҳсилоти миёнаро дар мактаб-интернати шаҳраки Кангурти н. Совет (ҳоло Темурмалик) гирифтааст. Соли 1983 ба ДДОТ ба номи С.Айнӣ дохил шуда, онро соли 1990 хатм кардааст. Солҳои 1984-1986 дар сафи артиши шуравӣ хизмати ҳарбиро адо намудааст. Солҳои 1990-1993 дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 2-и н. Балҷувон омӯзгор буд. Аз соли 1993 то соли 2006 дар вазифаҳои ассистент, муаллими калон ва мудири кафедраи ҳуқуқи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият кардааст. Солҳои 2000-2003 дар факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил намуда, баъд аз хатми он то соли 2006 ҳамчун унвонҷӯи Пажӯҳишгоҳи давлат ва ҳуқуқи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таҳқиқ машғул шудааст. Фаъолияти минбаъдаи корӣ ва илмию таълимии мавсуф ба факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва мақоми олии намояндагӣ ва қонунгузори кишвар – Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон иртибот дорад. Насриддинзода Эмомалӣ Сайфиддин аз соли 2006 ба ин тараф дар вазифаҳои муаллими калон, дотсенти кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ, муовини декан оид ба корҳои тарбия (2007-2009), муовини декан оид ба таълим (2009-2011) ва декани факултети ҳуқуқшиносии ДМТ (2011-2016) кор кардааст.

Яке аз самтҳои муҳимми фаъолияти Эмомалӣ Насриддинзода ҳамчун роҳбар ва олими соҳаи ҳуқуқ навиштани тафсирҳо ба қонунгузорӣ мебошад. Ҳангоми роҳбарии ӯ ба факултети ҳуқуқшиносии ДМТ якчанд гурӯҳи корӣ оид ба таълифи тафсирҳо ба Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”, “Дар

бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо”, ба Кодекси муҳофизатии граждани ва Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуд, ки роҳбарии онҳоро худаш ба уҳда дошт. Зери таҳрири бевоситаи мавсуф тафсири Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” чоп шуд.

Соли 2016 номзадии ӯ ба вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шуда, соли 2016 дар интихоботи миёндаври вакилон ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо гирифтани аксарияти раъи мардум вакили Маҷлиси намояндагони МО ҶТ интихоб гардида, соли 2016 дар иҷлосияи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон раиси Кумита оид ба қонунгузорӣ ва ҳуқуқи инсон Маҷлиси намояндагон интихоб гардид. Ҳамзамон раиси комиссияи доимии Ассамблеяи байнипарлумонии кишварҳои аъзои ИДМ оид ба масъалаҳои ҳуқуқро ба зимма дошт. Соли 2020 маротибаи дуюм ба ҳайси вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб гардида, дар иҷлосияи нахустини Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати нав раиси Кумита оид ба қонунгузорӣ ва ҳуқуқи инсон Маҷлиси намояндагон интихоб шуд.

Номбурда соли 2008 дар мавзӯи “Проблемаҳои ташаккули фарҳанги ҳуқуқӣ дар шароити бунёди давлати демократӣ дар Тоҷикистон» рисолаи номзадӣ ва соли 2014 дар мавзӯи “Густариши фарҳанги ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити амиқ гардидани тафовутҳои фарҳангӣ – тамаддунӣ: масъалаҳои назарӣ ва амалӣ» рисолаи докторӣ Ҷимоя намудааст. Аз соли 2021 дар вазифаи Ёрдамчии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа фаъолият дорад. Ба қалами ӯ беш аз 150 асари пурарзиши илмию таълимӣ аз ҷумла, 5 монография, 5 китоби дарсӣ, 5 воситаи таълимӣ ва мақолаҳои сершумори илмӣ мансуб аст. Ба осори илмӣ ӯ як силсила монография ва китобҳои дарсӣ, аз қабيلي “Проблемы формирования правовой культуры в условиях становления демократического государства в Таджикистане» (Душанбе: Истеъдод, 2010. - 196 с.); «Правовая культура: теоретико-методологический аспект: Монография» (Душанбе: ЭР-граф, 2013. - 160 с.); «История государства и права Таджикистана. Часть I. (от древнейших времен до X в.)» (Душанбе, 2013. – 362 с., бо ҳаммуалифии Раҳмон Д.С.); «Фарҳанги истилоҳоти ҳуқуқи инсон» (Зери таҳрири н.и.ҳ., дотсент Насурдинов Э.С. – Душанбе: ЭРграф, 2013. – 320 с.); “Правовая культура: монография» (М.: Норма, 2014. – 352 с.); “Правовое воспитание и образование как факторы формирования правовой культуры в Республике Таджикистан: Монография» (Душанбе: ЭР-граф, 2014. – 184 с.); «Фарҳанги ҳуқуқӣ» (Душанбе: Эр-граф, 2016. - 316 с.); «Назарияи давлат ва ҳуқуқ» (воситаи таълимӣ, Душанбе: Меҳрона, 2017, 2019. – 204 с.) шомил мебошанд.

Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон», медали ҷашнии «90 - солагии адлияи Тоҷикистон» мукофотҳои давлатии ордени «Шараф» дараҷаи II ва медали ҷашнии «30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» сарфароз гардидааст.

НАСРИДДИНОВ Асомиддин (тав. 5. 01. 1930, д. Гузихами н. Балҷувон, ваф. 10. 01. 1998, ш. Душанбе), адабиётшиноси тоҷик, номзади илми филология (1966), дотсент (1973). Солҳои 1945–1947 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Қурғонтеппа, 1947–1949 Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Кулоб, 1951–1954 дар факултети таърих ва забону адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Фаъолияти омӯзгориаш аз соли 1944 баъди хатми курсҳои думоҳаи муаллимтайёркунии ш. Қурғонтеппа сар шуда, сараввал муаллим, баъд мудири қисми таълимии мактаби ҳафтсолаи ба номи Сталин кор кардааст. Соли 1954 донишкадаи омӯзгории пойтахтро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1954–1955 методисти Институти тақмили ихтисоси муаллимони ш. Душанбе, 1955–1958 аспирант, 1958–1979 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи адабиёти тоҷик, муовини декани факултети таъриху филологияи тоҷик, муовини ректор оид ба шуъбаи шабона, 1975–1979 муовини ректор оид ба кори таълими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1979–1988 бо тақозои тақдир ва тухматҳои беасос дар маҳбасҳои Сибир қарор дошт ва дар он солҳо корманди китобхонаи маҳбас буд. Солҳои 1988–1998 дар шуъбаи омӯзиши афкори умуми Палатаи китобҳои Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳайси мудири шуъба кор кардааст. Ҳамчун олими адабиёти классикии тоҷик дар тадқиқи ҳаёт ва эҷодиёти Саъдию Ҳофиз, Сӯзанӣ, Абдурахмони Ҷомӣ, Алишер Навоӣ, Абулқосим Лоҳутӣ, мавқеи анъанаҳои халқӣ дар назми классикии тоҷик дар асрҳои XI, XII саҳми босазо гузоштааст. Барои хизматҳояш бо медалҳои «Барои меҳнати шучоатнок дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ солҳои 1941–1945», «Барои меҳнати шоён», бо ифтихорномаҳои Кумитаи комсомоли Тоҷикистон, Вазорати маорифи Тоҷикистон ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» мукофотонида шудааст.

Ас.: Ҷомӣ шоири бузург ва мутафаккир. Д., 1964; Барномаи адабиёти қадим ва адабиёти классикии тоҷик то асрҳои XVI. Д., 1967; Ҳаёт ва эҷодиёти Лоҳутӣ. Д., 1968; Ленин ва масъалаҳои омӯзиши мероси классикӣ. Д., 1970; Анъанаҳои халқӣ дар назми классикии тоҷик дар асрҳои XI–XII. Д., 1970.

НАСРУЛЛОЕВ Ҳусейн (тав. 28. 01. 1945, ш. Панҷакент), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1992), профессор (2010). Соли 1962 Омӯзишгоҳи

омӯзгории ш. Панҷакентро хатм кардааст. Солҳои 1962–1963 муаллими мактабҳои ибтидоии деҳаҳои Рогин ва Зиндовуди н. Панҷакент буд. Солҳои 1963–1967 дар факултети табиатшиносию географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1967–1970 ассистент, 1970–1973 аспиранти донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1973 ҳамчун муаллими калони кафедраи географияи иқтисодии донишкадаи омӯзгории пойтахт, ҳамзамон дар кафедраи иқтисодиёти хоҷагии кишлоқи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ба ҳайси ҳамкор фаъолият кардааст. Солҳои 1986–1994 ходими калони илмии Шурои тадқиқоти кувваҳои истеҳсолии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои минбаъда ҳамчун дотсент дар Донишгоҳи озоди Тоҷикистон ва Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон (ш. Хучанд) кор кардааст. Солҳои 2003–2006 мудирӣ кафедраи фанҳои иқтисодӣ ва директори намоёндагии Донишгоҳи муосири гуманитарии Россия ва Тоҷикистон дар ш. Панҷакент, 2006–2008 декани факултети менеҷменти филиали ДДОТ дар ш. Панҷакент буд. Аз соли 2008 то ба имрӯз муовини ректори донишкадаи мазкур оид ба корҳои илмӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои демографияи маскуншавии аҳоли, хусусиятҳои ташаккул ва истифодаи оқилонаи захираҳои меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ ба чоп расонидааст. Иштирокчи Конгресси байналхалқии географӣ ва як қатор конференсияву симпозиумҳои умумииттифоқӣ ва ҷумҳуриявӣ мебошад.

НАҲАНГОВА Мамлакат (тав. 29. 01. 1924, ш. Душанбе, ваф. маълум нест), забоншинос, номзади илми филология (1971), дотсент. Соли 1952 факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1952–1990 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дар вазифаҳои муаллим, муаллими калон ва дотсент кор кардааст. Солҳои 1970–1977 мудирӣ кафедраи забони англисии

байнифакултетӣ ва дотсенти кафедраи методикаи таълими забони хориҷӣ дар донишкадаи номбурда буд. Соли 1990 ба нафақа баромадааст. Муаллифи якчанд асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо ордени «Ленин», нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС», «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз гаштааст.

НАҶМИДДИНОВ Абдуғаффор Мирзоевич (тав. 23. 03. 1978, н. Файзобод), номзади илмҳои педагогӣ (2019). Солҳои 1995–2000 донишҷӯи факултаи математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 2000–2011 омӯзгор, ҷонишини директор

ва директори мактаби миёнаи №22-и н. Файзобод, 2011-2012 ассистенти кафедраи технологияи информатсионӣ ва коммуникатсионии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2012 -2014 сармутахассиси МБМ, 2014 - 2020 муовини сардори Раёсати таълим, муовини декан оид ба таълим факултети иқтисодиёти ва идоракунии маориф, сармутахассис оид ба омори раёсати таълим, сармутахассис, мушовар ва мудирӣ шуъбаи бақайдгирӣ ва машваратӣ ва аз соли 2021 декани факултети физикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ.

Рисолаи номзадиро дар мавзуи «Особенности формирования управленческой компетентности магистров педагогического образования» дифоъ намудааст. Дар тули фаъолият зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ-методӣ, 3 дастури таълимӣ ва 1 монография ба нашр расондааст.

НАЧМИДДИНОВ Гиёсиддин (тав. 29. 12. 1931, ҶШС Узбекистон, ваф. 2005, ш. Душанбе), муаллими математика. Солҳои 1950–1955 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1955–1966 муаллими математикаи мактабҳои миёнаи н. Ҳисор, 1966–1970 ходими Институти илмию тадқиқотии илмҳои педагогӣ, 1970–1980 муаллими математикаи мактабҳои миёнаи №38 ва №73 ш. Душанбе, 1980–1999 ассистент ва муаллими калони кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи Қ. Чӯраев буд. Соли 1999 ба нафақа баромадааст. Оид ба ҳалли муодилаҳои параметрдор ва методикаи омӯзиши онҳо кори илмӣ бурда, зиёда аз 10 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ чоп кардааст.

Ас.: Таълими функцияҳои тригонометрии чаппа // Мактаби советӣ, 1970, № 7; Таълими функцияҳои чаппаи тригонометрӣ дар синфҳои табию математикӣ //Ахбороти илмиву методӣ оиди таълими математика. Кит. 1. Д., 1998.

НАЧМИДДИНОВ Чамолиддин (тав. 10. 02. 1947, н. Шуғнон, ВМКБ), аз соли 1968 то ҳол ба ҳайси ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи анализи математикии факултети математика қору фаъолият мекунад. Солҳои 1963-1968 донишҷӯи факултети математика Донишкадаи давлатии педагогии ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко. (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айнӣ). Солҳои 1968-2020 дар вазифаҳои ассистент, омӯзгори калон кафедраи анализи математикӣ, муовини декан оид ба корҳои илмӣ факултети математикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ва аз соли 2020 и. в. дотсенти кафедраи анализи математикии Донишгоҳи номбурда кор кардааст. Начмиддинов Қ. дар фаъолияти кории худ муаллифи зиёда аз 34-мақолаю фишурдаҳои илмӣ, як китоби дарсӣ барои мактабҳои олий ва як дастури таълимӣ-методӣ барои донишгоҳҳои олий мебошад. Дар фаъолияти кории худ муаллифи зиёда аз 34 мақолаю фишурдаҳои илмӣ, як китоби

дарсӣ барои мактабҳои олии ва 2-дастури таълимӣ-методӣ барои донишгоҳҳои олии мебошад.

Ас.: Назарияи қаторҳо. (Китоби дарсӣ). Д., 2019; Анализи математикӣ (КТМ), қ. 1. Д., 2018; Анализи математикӣ (КТМ), қ. 2. Д., 2019, 2020.

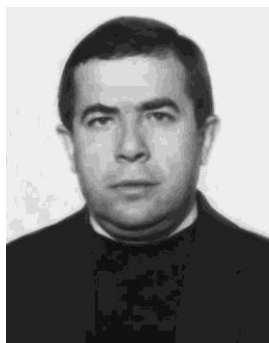
НАЧМУДДИНОВ Толибшо Ашурович (тав. 2. 06. 1982, деҳаи Тебалайи ноҳияи Муминобод), муаллими фанни таърих. Соли 2002 мактаби таҳсилоти миёнаи умумии № 8 н. Муминободро хатм намудааст. Солҳои 2002–2007 донишҷӯи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни буд. Ҳамзамон солҳои 2005–2006 дар мактаби миёнаи № 49 ноҳияи Фирдавсӣ ва 2006–2007 дар мактаби миёнаи №10 ноҳияи И. Сомони ш. Душанбе ҳамчун муаллим кор кардааст. Аз соли 2007 ассистент ва муаллими калони кафедраи таърихи умумии донишгоҳи номбурда аст. Муаллифи 30 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар мавзӯи «Формирование и развитие аграрнопромышленного комплекса южного Таджикистана во второй половине XX – начале XXI вв. кори илмӣ мебарад.

Ас.: Дастури таълимӣ аз фанни таърихи асрҳои миёна барои донишҷӯёни мактабҳои олии (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2009; Дастури таълимӣ аз фанни таърихи дунёи қадим барои донишҷӯёни мактабҳои олии Д., 2010; Вазъи фарҳангии ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои ҚБВ // Бобочон Гафуров ва рушди таърихнигорӣ миллӣ. – Душанбе, 2009; Вклад В. В. Бартольда в изучение истории чагатаидов. // Накши В. В. Бартолд дар омӯзиши таърихи халқи тоҷик. Д., 2010; Фаъолияти маорифпарваронаи Садриддин Айни. Саҳми Садриддин Айни дар эҳёи таърих ва фарҳанги халқи тоҷик. Д., 2018.

НЕГМАТОВ Давлатшо Нуруллоевич (тав. 25. 02. 1962, ноҳияи Роштқалъа), муаррих номзади илми таърих (2018), дотсент (2019). Солҳои 1981–1983 сарбози артиши шуравӣ, 1986–1991 донишҷӯи факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1991–1995 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №69 ноҳияи Роштқалъа буд. Аз соли 1995 то 2018 муаллими калон ва аз соли 2018 то ба имрӯз ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни фаъолият дорад. Муаллифия монография ва зиёда аз 20 мақолаи илмӣ мебошад.

Ас.: Таърихи асрҳои миёна (давраи сеюм, асри XVI-нимаи аввали асри XVII). Д., 2018; История средних веков. Д., 2019; Отражение истории Бухари и Афганистана первой половины XIX в. в работе Александра Бёрнса Путешествие в Бухару. Д., 2019; Состояние торговлей в Бухарском эмирате в середине XIX век по материалам Александра Бёрнса // Вестник Таджикского государственного педагогического университета. Д., 2019. -№ 5.

НЕЖИВОЙ Евгений Семёнович (тав. 04. 07. 1937, ш. Винискийи вилояти Винский), забоншинос, номзади илми филология, дотсент. Соли 1961 факултети забон ва

адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1961–1966 ходими калони рӯзномаи «Коммунист Таджикистана», 1966–1968 муаллими кафедраи забон ва адабиёти хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1968–1972 аспиранти факултети филологияи Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов буд. Солҳои 1972–1976 ба ҳайси муаллими калон ва дотсенти кафедраи забон ва адабиёти хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Соли 1976 ба Донишгоҳи Бошқирқизистон ба кор рафтааст. Муаллифи зиёда аз 10 корҳои илмӣ мебошад, ки дар нашрияҳои мухталифи ҷумҳури нашр шудаанд.

НЕЪМАТОВ Абдуқодир (тав. 15. 02. 1950, д. Гумбулоқи Болои н. Файзобод), физик, номзади илмҳои физика-математика (1998), дотсент (1998). Солҳои 1973–1979 дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1979–1982 лаборанти калони кафедраи методикаи таълими физика, 1983–1984 мудири лабораторияҳои кафедраи методикаи таълими физика, 1984–1987 аспирант, 1987–1993 ассистент, 1993–1998 муаллими калони кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 1998 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи умумии донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият дорад. Ҳамзамон, солҳои 2005–2009 вазифаи декани факултети физикаи ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт. Аз соли 2009 то соли 2016 мудири кафедраи физикаи умумиро ба уҳда дошт. Ҳоло дар вазифаи дотсенти кафедраи физикаи умумӣ фаъолият дорад. Оид ба таъсири макромолекулаҳои полимерӣ ба интиқоли гармои маҳлулқунандаҳо дар фишор ва ҳароратҳои баланд, инчунин, дигар масъалаҳои муҳими физика корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 100 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Инчунин, ҳаммуаллифи ду ихтироот аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1991) ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

Ас.: Маҷмуи супоришҳои тестӣ аз физика (Нашри яқум, ҳаммуаллиф). Д., 2010; Маҷмуи супоришҳои тестӣ аз физика (Нашри дуюм, ҳаммуаллиф). Д., 2010; Корҳои мустақилона аз физикаи молекула ва асосҳои термодинамика (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Механика (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Корҳои лабораторӣ аз физикаи гармо ва молекула (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Физикаи молекула ва асосҳои термодинамика (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

НЕЪМАТОВ Ғолиб Нуралиевич (02. 10. 1983, д. Зиддеҳи н. Варзоб), риёзидон, хатмкардаи факултети математика, шубаи математика-информатикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев (2000-2005). Аз соли 2006-ум то инҷониб дар вазифаҳои ассистент, омӯзгори калон, муовини декан

оид ба илм, мудири кафедраи технологияи информатисонӣ ва коммуникатсионии факултети математика ва аз соли 2021 декани факултети математика.

Дар мавзуи «Влияние переходных металлов на изменение теплофизических и термодинамических свойств углерода» рисолаи илмӣ дифоъ намудааст. Бо ифтихорнома ва аълочии Маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонида шудааст. Номбурда муаллифи зиёда аз 70 мақолаи илмӣ ва оммавӣ, инчунин, як дастури таълимӣ- методӣ мебошад.

НЕЪМАТОВ Туранбой (тав. 1933, шаҳраки Шахристони н. Уроттеппа, ваф. 1985, ш. Душанбе), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1972), дотсент (1977). Солҳои 1954–1958 дар Донишкадаи муаллимани ш. Самарқанд таҳсил кардааст. Солҳои 1967–1970 аспиранти кафедраи методикаи таълими математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. То охири умраш дар кафедраи методикаи таълими математикаи донишкадаи номбурда ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсент кор кардааст. Оид ба таърихи рушди маълумоти ибтидоии арифметика ва гузориши математика дар синфҳои 4-уми мактабҳои Тоҷикистон дар асоси барномаҳои нави ИҶШС кори илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 10 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» мукофотонида шудааст.

Ас.: Кори берун аз синф аз математика // Мактаби советӣ, 1971, №8.

НИГМОНОВ Мухбил (тав. 19. 03. 1948, н. Панҷакент), биологӣ тоҷик, доктори илмҳои биологӣ (1997). Солҳои 1965–1970 дар шуъбаи биология ва химияи факултети география-табиатшиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1970–1971 муаллими фанни биология ва химияи мактаби миёнаи н. Колхозобод, 1971–1980 ассистент ва муаллими калони кафедраи ботаникаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Айни ҳол ҳамчун корманди калони Институти илмӣ-тадқиқотии физиологияи растаниҳо ва генетикаи АИ ҶТ фаъолият дорад. Инчунин, ҳамчун муаллими ҳамкор дар кафедраи ботаникаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 150 мақолаҳои илмӣ, 3 барномаи таълимӣ ва китобҳои дарсӣ, аз ҷумла «Ботаника барои синфҳои 5-6» (2001), «Ботаника барои синфи 5» (2005), «Ботаника барои синфи 6» (2005) мебошад. Дар масъалаҳои хусусияти физиологӣ ва биохимиявии генотипҳои гуногуни лубиёиҳо ва ғалладонагӣ, принципҳои физиологӣ ва биохимиявии баҳодихӣ ба миқдор ва сифати сафедаҳо дар растаниҳои ғалладонагӣ ва ғалладонаю лубиёӣ тадқиқоти илмӣ бурдааст.

НИЁЗӢ ШАВКАТ (тав. 19. 12. 1928 дар шаҳри Самарқанд, ваф. 15 марти соли 2021, ш. Москва) профессор, доктори ифтихории АИ театри (1996), Корманди шоистаи фарҳанги Русия ва Тоҷикистон. Соли 1948 таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм кардааст. Муддате устои ҳамин донишгоҳ будааст. Соли 1957 дар Институти ховаршиносии АИ СССР рисолаи номзадӣ ҳимоя кардааст. То пошхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ мушовири адабӣ ва котиби масъул оид ба адабиёти тоҷик дар Иттифоқи нависандагони шуравӣ будааст. Дар Маскав қору зиндагӣ мекард.

Солҳои тӯлонӣ дар Институти давлатии санъати театри (ГИТИС)-и ба номи Луначарский ва Донишкадаи адабиёти ба номи М. Горкий дарс гуфтааст. То охири умр мушовири Кумитаи иҷроияи Созмони байналмиллалии Иттиҳодияҳои нависандагони ИДМ буд.

Ба таҳқиқ ва омӯзиши раванди инкишофи адабиёти халқҳои шуравӣ, махсусан, адабиёти муосири тоҷик машғул шуда, аввалин мақолаи ӯ соли 1948 чоп шудааст. Дар бораи ҳаёту эҷодиёти Устод Рӯдакӣ, Ниёзӣ, Мирзо Турсунзода, Раҳим Ҷалил, А. Шукӯҳӣ, Ф. Муҳаммадиев, ҳамчунин А. Пушкин, А. Фадеев ва дигарон асарҳои пурарзиш эҷод кардааст. Яке аз муаллифони «Таърихи адабиёти сермиллати халқҳои шуравӣ» (1974) мебошад.

Осори М. Горкий «Вася Железнова», А. Доде «Зани арлезианӣ», Сервантес «Ғори Сулаймон», Ч. Хейерманс «Ҳалокати Умед», А. Чехов «Тӯйи зангири», Л. Раҳманов «Пионери ноором», В. Собко «Барои ҷабҳаи дуввум», романҳои А. Стил «Зарбаи аввал», Б. Сайтоқов «Бародарон», Б. Карбобоев «Зодаи мӯъҷизаҳо» (ҳамроҳи Р. Ҳошим ва Ш. Шараф), Қ. Қулиев «Корвони сиёҳ», ҳикояҳои алоҳидаи Р. Тақур «Шаби видоъ», «Гулчанбари муҳаббат ва Ф. Ниёзӣ «Духтари сеюм»-ро барои театр ва радиову телевизион сахнаӣ кардааст.

Мураттиб ва ношири баёзҳои «Мушоира» (ҳамроҳи Р. Ҳошим; Маскав 1976), «Садои дӯстон» (Маскав, 1973), «Дар доманаи кӯҳҳои кабуд» (Маскав, 1979, 1985), «Лолачинӣ» (Маскав, 1982) ва ғ. мебошад, ки ба забонҳои русӣ, англисӣ, арабӣ, урду чоп шудаанд. Бо бисёр нишону ифтихорномаҳо, аз ҷумла, нишони «Дружба» (1997, Русия) сарфароз гардонида шудааст. Аз соли 1959 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

НИЁЗМАТОВ Раҳим Темурович (тав. 16. 02. 1956, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (2000), дотсент. Соли 1979 факултети забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии ш. Самарқанд ба номи В. В. Куйбишевро хатм кардааст. Солҳои 1979–1991 муаллими педагогика ва психологияи Омӯзишгоҳи

омӯзгории ш. Конибодом, 1991–1995 аспиранти кафедраи педагогикаи умумӣ, 1995–2002 муаллим, муаллими калон, иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи педагогикаи умумии ДДОТ ба номи К. Ҷӯраев буд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст, ки дар нашрияҳои ҷумҳурӣ chop шудаанд.

НИЁЗМУҲАММАДОВ Бобочон (тав. 05. 05. 1906, н. Конибодом, ваф. 25. 10. 1979, ш. Душанбе), забоншиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1948), профессор (1952), академики АИ ҶШС Тоҷикистон (1951), Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон (1964). Соли 1929 Донишкадаи муаллимии Тошкентро хатм кардааст. Солҳои 1929–1932 муаллими мактабҳои н. Конибодом, 1932–1938 таҳсил дар аспирантура, 1938–1941 мудир бахши таъриху забоншиносии Базаи тоҷикистони АИ ИҶШС, 1941–1944 директори Институти таърих, забон ва адабиёти Филиали тоҷикистони АИ ИҶШС, 1944–1948 таҳсил дар докторантура, 1948–1951 ҷонишини раиси Президиуми Филиали тоҷикистони АИ ИҶШС, 1951–1953 ноиби президенти АИ ҶШС Тоҷикистон, 1953–1962 академик-котиби шӯъбаи фанҳои ҷамъиятии АИ ҶШС Тоҷикистон ва дар як вақт профессори Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1963–1976 мудир бахши забони Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии АИ ҶШС Тоҷикистон буд. Дар тайёр кардани кадрҳои илмӣ хизмати зиёд кардааст. Муаллифи зиёда аз 150 китобу мақолаҳои илмӣ методӣ буда, бештари китобҳои дарсӣ ва барномаҳои забони тоҷикии мактабҳои миёна ва олӣ ба қалами ӯ тааллуқ доранд. Бо се ордени «Нишони фахрӣ», медал ва ифтихорномаҳо мукофотонида шудааст. Солҳои 1938–1941 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба сифати мудир кафедраи забони тоҷикӣ кор кардааст. Ӯ аввалин тоҷикест, ки номзади илми филология шудааст. Дар солҳои минбаъда низ ӯ ба сифати муаллими ҳамкор дар донишкадаи мазкур дарс гуфтааст. Барои хизматҳои бо мукофоти давлатии Абуали ибни Сино (1971) сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Синтаксиси ҷумлаҳои сода дар забони адабии тоҷик. Д., 1960; Очеркҳо оид ба баъзе масъалаҳои забоншиносии тоҷик. Д., 1961; Забоншиносии тоҷик. Д., 1970.

НИЁЗОВ Бозор (тав. 1915, ш. Самарқанд, ваф. 1995, ш. Душанбе), муаллими фанни математика, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1936 факултети коргарии ш. Самарқандро хатм намудааст. Солҳои 1936–1941 дар факултети физика-математикаи Донишгоҳи ш. Самарқанд таҳсил кардааст. Солҳои 1941–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок дошт. Солҳои 1946–1950 ҳамчун муаллими математикаи Омӯзишгоҳи мардонаи ш. Самарқанд, 1950–1961 муаллими математикаи мактабҳои миёнаи №3 ва №10 ш. Сталинобод, 1961–1995

муаллими калони кафедраи методикаи таълими математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев қор кардааст. Солҳои 1971–1973 вазифаи декани факултети математикаи донишкадаи омӯзгориро ба уҳда дошт. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», ордени медалҳои ҷангӣ ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

НИЗОМОВ Исоҳон Мусоевич (тав. 3. 02. 1981, н. Ҳисор), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (2009). Солҳои 1999–2003 дар бахши бакалаврӣ, 2003–2005 дар бахши магистрии факултети химияи ДДОТ ба номи Қ. Қўраев таҳсил кардааст. Солҳои 2006–2008 аспиранти шӯбаи рӯзонаи ДДОТ ба номи С. Айни буд. Соли 2009 рисолаи номзадро дар мавзӯи «Фазовые равновесия и растворимость в системе Na,K//CO₃,HCO₃,F-H₂O при 0 и 25°C» ҳимоя намудааст. Аз соли 2005 то соли 2008

ассистент, аз соли 2009 то 2010 муаллими калон, аз соли 2011 то соли 2018 иҷрокунандаи вазифаи дотсент, аз соли 2019 то ҳол дотсенти кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии донишгоҳи номбурда мебошад. Солҳои 2010–2012 вазифаи муовини декан оид ба таълими факултети химияро ба уҳда дошт. Аз соли 2016 то ҳол мудири кафедраи «Химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ»-ро ба уҳда дорад. Соли 2011 бо Қоизаи давлатии ба номи Исмоили Сомонӣ сазовор гардидааст. Соли 2020 нишони Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонид шудааст. Оид ба мувозинатҳои фазагӣ ва ҳалшавандагӣ дар системаи обӣ-намакии Na,K//SO₄,CO₃,HCO₃,F-H₂O дар ҳарорати 0 ва 25°C, бо ёрии усули транслятсия тадқиқоти илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 45 мақолаи илмӣ, 38 фишурдаи маърузаҳои илмӣ ва як дастури таълимӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмӣ ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ баромад карда, мақолаҳои дар маҷаллаҳои бонуфузи илмӣ ҷумҳурӣ ва хориҷи кишвар бо забонҳои русӣ ва англисӣ чоп шудаанд.

Ас.: Химияи таҳлилий. Қисми 1. (қорҳои амалӣ аз таҳлилий сифатӣ). Д., 2018; Растворимость в системе Na,K//CO₃,HCO₃-H₂O при 0°C // Доклад АН РТ, 2008, Т. 51, № 8; Фазовые равновесия в системе Na,K//SO₄,CO₃,HCO₃,F-H₂O при 25°C // Журнал неорганической химии РАН, 2009, Т. 54, №5. Растворимость в системе Na,K//HCO₃,F – H₂O при 25 °С. Вестник ТГПУ (серия естественных наук). 2010, № 2(36). Растворимость в системе Na₂CO₃-NaHCO₃- NaF- H₂O при 25°C. Журнал неорганической химии, 2011, том 56, №5, с. Solubility in the Na₂CO₃-NaHCO₃- NaF-H₂O System at 25°C. Russian Journal of Inorganic Chemistry, 2011, Vol. 56, No. 5, Фазовые равновесия в системе Na,K//CO₃,HCO₃,F-H₂O при 50°C. Журнал неорганической химии, 2012, том 57, № 5. Phase Equilibria in the Na,K//CO₃,HCO₃,F-H₂O System at 50°C. Russian Journal of Inorganic Chemistry, 2012, Vol. 57, №5. Растворимость системы CaCO₃-Ca(HCO₃)₂-CaF₂-H₂O при 25°C. Доклады АН Республики Таджикистан, 2016, Т. 59, №1-2. Фазовые равновесия в системе K,Ca//SO₄,HCO₃,F-H₂O при 25 °С. Изв. ВУЗ-ув. Серия химия и химическая технология, 2018, Т.61, №3. Phase equilibrium of Na,K//SO₄,CO₃,HCO₃,F-H₂O system at 0°C in the area of carobbiite crystallization. Applied solid state chemistry. №4(9)/2019. Фазовые равновесия в системе Na,K// SO₄,CO₃,HCO₃,F-H₂O при 0°C в области кристаллизации нахколита (NaHCO₃).

НИКОЛАЕВ Юрий (тав. 14. 12. 1923, ш. Самарқанд, ваф. 07. 01. 1977, ш. Владимири РСФСР), муаррихи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1972), профессор (1974). Соли 1948 Донишкадаи таъриху бойгонии ш. Москва хатм кардааст. Солҳои 1948–1949 сардори Архиви марказии давлатии Тоҷикистон, 1949–1950 лаборанти калони кафедраи марксизм-ленинизм Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1949–1952 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1952–1958 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС-и донишкадаи мазкур, 1958–1960 дотсенти кафедраи марксизм-ленинизм Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои 1960–1963 дар вазифаи мудири сектори таърихи ҷамъияти советии Институти таърих ва этнографияи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1963–1969 дотсенти кафедраи таърихи ҶКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, 1973–1977 профессор, мудири кафедраи таърихи ҶКИШ ва коммунизм илми Донишкадаи политехникии ш. Владимири Россия кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 156 асару мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои тайёр намудани кадрҳои саноатӣ дар Тоҷикистон дар солҳои 1928–1940, корнамоии фарзандони Тоҷикистон дар набардҳои ҶБВ-ро баррасӣ кардааст. Аз ҷумла дар таълифу таҳрири китоби дарсии «Таърихи халқи тоҷик» (дар 4 ҷилд) иштирок кардааст. Иштирокчии 23 конгресс, симпозиум ва конференсияҳои байналхалқӣ буд. Дар тарбияи зиёда аз 44 нафар номзадҳо ва докторони илм саҳми бевоситаи худро гузоштааст. Бо ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи 2, медалу ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Дар мухорибаҳо барои Тоҷикистони Советӣ, Сталинобод, 1956; Очеркҳои таърихи Тоҷикистони Советӣ, солҳои 1917–1957, Сталинобод, 1958; Формирование и рост индустриальных кадров в Таджикистане (1928–1940). Д., 1974.

НИНИАШИВИЛИ Марсел Иосифович (тав. 28. 09. 1939, ш. Тбилисии ҶШС Гурҷистон), муаллими фанни роҳнамои касбӣ, номзади илмҳои педагогӣ (1979), дотсент (1983). Солҳои 1961–1967 дар факултети табиатшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1957–1959 ба ҳайси харрот дар заводи коркарди чӯбу тахтаи ш. Тбилиси, 1959–1961 муаллими таълими меҳнат дар мактаби миёнаи №6 ш. Душанбе кор кардааст. Солҳои 1961–1963 муаллими химия ва биологияи мактаби миёнаи №1 ш. Орчоникидзеобод, 1965–1966 муаллими таълими меҳнати мактаби №32-и ш. Душанбе, 1966–1972 ходими илмии Пажуҳишгоҳи илмҳои педагогии Академияи илмҳои педагогии Тоҷикистон, 1972–1982 муаллими калони кафедраи асосҳои истехсолии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1982–1994 вазифаи мудири кафедраи методикаи таълими фанҳои

умумитехникӣ ва роҳнамои касбӣ, ҳамчунин солҳои 1991–1994 вазифаи декани факултети саноатӣ-омӯзгорӣ Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраевро ба уҳда дошт. Соли 1994 аз Тоҷикистон рафтааст. Дар давоми фаъолияти 20 солаи омӯзгорӣ дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми арзандаи худро гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои таълимӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои роҳнамоии касбии ҷавонони Тоҷикистонро тадқиқу баррасӣ намудааст.

НИЯТБЕКОВА Абреза Юсуббековна (тав. 05. 03. 1972, д. Сучон, н. Шугғони ВМКБ ҶТ), омӯзгори забони русӣ, номзади илмҳои педагогика (2019), хатмкардаи факултети забон ва адабиёти руси (шӯъбаи рӯзона) Донишкадаи давлатии забонҳои ба номи Сотим Улуғзода (2002). Фаъолияти кории педагогикашро соли 2002 дар мактаби миёнаи №19-и н. Шугғон оғоз намудааст. Солҳои 2005-2006 лаборанти калони кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ кору фаъолият намудааст. Солҳои 2006-2008 ба ҳайси ассистенти кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор намудааст. Солҳои 2008-2013 ҳамчун методисти шӯъбаи ғоибонаи факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Солҳои 2013-2017 дар вазифаи чонишини декан оид ба илми факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Аз сентябри соли 2018 муаллими калони кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор намудааст. Аз 28. 12. 2019 то 27. 03. 2019 номзади илми педагогикаи кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумӣ ДДОТ ба номи С. Айнӣ ҳимоя намудааст. Аз 27. 03. 2019 то ин чониб декани факултети забон ва адабиёти руси ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор менамояд. Муаллифи 20 мақолаҳои илмӣ, илмию методи мебошад. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2020) сарфароз гардидааст.

Ас: Лингвометодические основы изучения русских модальных слов в школах с таджикским языком обучения. Д. 2017; Обучение русского языка в национальной школе на современном этапе. Д. 2013; Модальные слова и их роль в развитии русской речи учащихся таджикской школы. Д. 2014.

НОЗИМОВ Абдулҳамид Абдуалимович (тав. 24. 12. 1957, ш. Кулоб), филолог, доктори илми филология (2010), профессор (2011), узви пайвастаи Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоии Федератсияи Россия (2009), узви

пайвастаи шуъбаи тоҷикистонии Академияи байналмиллалии мактабҳои олии (2010), узви пайвастаи Академияи байналмиллалии илмҳои табиӣ (2011), узви пайвастаи Академияи байналмиллалии технологияҳои иҷтимоии Россия (2012). Солҳои 1975–1980 дар Донишгоҳи давлатии ш. Саратов ба номи Н. Г. Чернишевски таҳсил кардааст. Солҳои 1980–1992 ассистент, муаллими калон, дотсент, иҷрокунандаи вазифаи профессор ва мудири кафедраи адабиёти рус ва хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб, ҳамзамон 1982–1983 коромӯз-тадқиқотчи, 1983–1986 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Москва ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои 1992–2003 ҳамчун декани факултети забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии ш. Кулоб, 2003–2004 муовини декани факултети саноати сабуки Донишгоҳи технологии Тоҷикистон оид ба таълим, 2004–2005 декани факултети технологияҳои информатсионӣ-коммуникатсионӣ, 2005 декани факултети тайёрии фундаменталӣ, 2006 мудири кафедраи забонҳои хориҷии донишгоҳи мазкур кор кардааст. Солҳои 2006–2008 ҳамчун декани факултети забон ва адабиёти рус, 2008–2009 муовини аввали ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2009–2010 сардори Раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият дошт. Аз соли 2010 то соли 2011 дар вазифаи муовини ректори Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзоода, аз соли 2011 то соли 2013 мудири шуъбаи илм ва маорифи Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 2013 то соли 2015 директори филиали Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М. В. Ломоносов дар ш. Душанбе, соли 2015 сарҳодими илмии Институти забон ва адабиёти Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, солҳои 2015–2021 дар филиали Донишгоҳи миллии таҳқиқотӣ «МИСиС» дар шаҳри Душанбе ва аз соли 2021 дар вазифаи профессори кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад.

Муаллифи зиёда аз 5 асар, 130 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ, инчунин, 4 китоби дарсӣ мебошад. Дар таълифотҳои худ масъалаи алоқаҳои адабии муосир, вазъи забон дар ҷомеа, забонҳои аққалиятҳои миллӣ ва масъалаҳои сотсиолингвистикии муосири Тоҷикистонро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст. Таҳти роҳбарии номбурда 10 нафар номзади илм ва 2 доктори илм рисолаҳои илмиашонро дифоъ намудаанд. Бо нишони «Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1995); Медали «Созмони ҳамкории Шанхай» (2010); Нишони Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2019); Ордени «Ситораи Сурх» бахшида 30-солагии баровардани қушунҳои шуравӣ аз Афғонистон (2020); Медали «Созмони ҳамкории Шанхай» (2020); Медали «Хизмати шоиста (2020) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Языки диаспор в Таджикистане, Куляб, 2000; Пособие по русскому языку: Для студентов неязыковых факультетов (Упражнения по морфологии и синтаксису). Д.,

2006; Пособие по русскому языку: Для студентов заочного обучения неязыковых факультетов. Д., 2006; Практический курс русского языка: Учебник для вузов Республики Таджикистан. Д., 2010; Русский язык в системе образования стран СНГ // В кн. Русский язык и литература в государствах Средней Азии. Д., 2005; Особенности современных исследований языковой ситуации в Средней Азии (на примере Таджикистана) // В кн. Состояние и перспективы методики преподавания русского языка и литературы, М., 2008. Таджикский язык: Учебник для студентов русских групп неязыковых специальностей. Д., 2015; Практический курс русского языка: Для студентов 1-3 курсов национальных групп. –Д., 2017; Учебный словарь экономических терминов. – Д., 2019; Русский язык: Учебник для студентов неязыковых специальностей. –Д., 2020; Характеристика и функционирование языков в Таджикистане. –Д., 2021; Забони тоҷикӣ: Дастури таълимӣ барои донишҷӯёни русзабони ихтисосҳои техникӣ. Д., 2021.

НОЗИРӢ Хабибулло (тав. 5. 01. 1958, д. «Пратизани Сурх»-и н. Ленин (ҳозира Рӯдакӣ) ваф. 2020, ш. Душанбе). Соли 1974 мактаби миёна, соли 1976 Омӯзишгоҳи республикавии мадания-равшаннамоӣ, соли 1980 факултаи филологияи донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанbero ба итмом расонидааст. Фаъолияти меҳнатиро аз соли 1980 ба ҳайси муаллими мактаби миёнаи №10 н. Нуробод оғоз намуда, баъдан дар

Серредаксияи гуфторҳои адабӣ-драммавии кумитаи телевизион ва радиои ҷумҳурӣ фаъолият бурдааст. Муддате дар Ҷумҳурии Демократии Афғонистон тарҷумонкардааст.

Солҳои 1086-2007 дар иттифоқи нависандагони Тоҷикистон дар вазифаҳои гуногун фаъолият дошта, 10 сол сармуҳаррири ҳафтаномаи «Адабиёт ва санъат» ва маҷаллаи русизабони «Помир», солҳои 2007-2010 вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси олии ҷумҳурӣ, солҳои 2010-2012 муовини аввали раиси Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати мамлакат будааст. Аз соли 2014 то 2020 сармуҳаррири маҷаллаи «Тоҷикистон» буд. Аз солҳои донишанӯзӣ ба навиштани шеър иштиғол варзида, дар байни ҳаводорони каломи бадеъ ҳамчун шоири таронасаро шуҳрат ёфтааст.

Шеърҳои аввалинаш дар маҷаллаву рӯзномаҳо ва маҷмуаҳои дастҷамъӣ мунташир гардида, чанде аз онҳо дар тарҷумаи шоирони русу украин, арманию озорбойҷонӣ, молдавию латишӣ ва ғ. ба чоп расидаанд.

Муаллифи маҷмуаи шеърҳои қиссаҳои «Номаҳо» (1994), «Ҳамрози Ҳамадон» (1995), «Дар ҷустуҷӯи Домулло Толиб» (2000), «Шабӯханг» (2003), «Ин ҷо манам он ҷо тӯӣ» (2013) буда, гулчини «сатрҳои оташин» (1999)-и Карим Девоначо ба чоп расонидааст.

Барандаи Ҷоизаи Созмони ҷавонони Тоҷикистон (1996), дорандаи ордени «Шараф» (2014). Аз соли 1991 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

НОРМАТОВ Азим (тав. 24. 12. 1933, д. Воготи н. Уротеппа, ваф. 04. 02. 1999, ш. Душанбе), физик, номзади илмҳои физика-математика (1967), дотсент (1973). Солҳои 1953–1958 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1959–1960 лаборанти калони кафедраи физикаи умумии донишгоҳи номбурда, 1960–1963 аспирант, 1963–1967 ходими калони илмии шӯбаи физикаю математикаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1967–1970

мудири лабораторияи проблемавии истифодаи ултрасадо дар химия ва биология дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, 1970–1976 декани факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1976–1982 дотсенти кафедраи физикаи умумӣ, 1982–1987 мудири кафедраи номбурда дар донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1987–1999 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Оид ба хосиятҳои акустикӣ ва физикию химиявии системаҳои кислотаи уксус-этилатсетат-спирти этилӣ-об кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 40 номгӯи корҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимию методӣ мебошад, ки дар маҷаллаҳои илмии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия нашр шудаанд. Бо ташаббуси бевоситаи ӯ дар факултети физикаи донишкадаи омӯзгорӣ лабораторияи илмию тадқиқотии акустикӣ ташкил карда шуда буд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1979) сарфароз шудааст.

Ас.: Асосҳои физикаи молекулавӣ ва термодинамика (ҳаммуаллиф). Д., 1986; Механика. Қ. 2 (ҳаммуаллиф). Д., 1989; Газҳои реалӣ, моеъҳо ва ҷисмҳои сахт (ҳаммуаллиф). Д., 1989; Механика ва физикаи молекулаи (ҳаммуаллиф). Д., 1990.

НОРМАҲМЕДОВ Озар Орифович (тав. 22.01. 1966, деҳаи Вешаби ноҳияи Айнӣ), омӯзгори фанни мусиқӣ. Солҳои 1984-1986 дар сафи Қувваҳои Мусаллаҳи Иттиҳоди Шӯравӣ адои хизмат намудааст. Солҳои 1986-1990 шӯбаи мусиқӣ ва суруди ДДОТ ба номи С. Айниро хатм намудааст. Солҳои 1990-2006 дар донишгоҳи номбурда ба ҳайси ассистент ва муаллими калони кафедраи соҳаи мусиқӣ кор кардааст. Аз соли

2006 то 2018 дар Донишкадаи давлатии фарҳанг ва санъати ба номи М. Турсунзода ба ҳайси омӯзгори калон фаъолият намуда, аз соли 2018 дар кафедраи назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ-бадеии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба ҳайси омӯзгори калон кор мекунад. Бо нишонҳои Аълочии фарҳанги Тоҷикистон (2005), Аълочии маорифи Тоҷикистон (2012) кадр гардида, узви Иттифоқи журналистони Ҷумҳурии Тоҷикистон (2012) аст. Ду маҷмуаи ашъораш ба номҳои “Меҳрпайванд” (Д., 2008) ва “Дурахши меҳр” (Д., 2016) интишор ва зиёда аз 80 мақолаи илмӣ – методиаш дар маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ рӯи чоп омадаанд.

Ас.: Барномаи дарси суруд ва мусиқӣ барои мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ.Д., 2010; Барномаи таълимии “Омӯзгори фанни суруд ва мусиқӣ”.Д., 2016.

НОРМУРОДОВ Файз (тав. 14. 8. 1944, н. Шаҳритус, ваф. 3. 12. 2010, н. Шаҳритус), физики тоҷик, доктори илмҳои физика-математика, профессор. Соли 1966 факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1966–1967 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1968–1970 дар аспирантура таҳсил дошт. Солҳои 1970–1972 ҳамчун муҳаққиқ дар Институти муттаҳидаи тадқиқоти зарравӣ, 1972–1991 ходими хурди илмӣ, ходими илмӣ, ходими калони илмӣ, ходими пешбари Институти физика ва техникаи АИ Тоҷикистон, ҳамзамон мудири лабораторияи физикаи ҳастай кор кардааст. Солҳои 1991–1997 мудири кафедраи физикаи назариявии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, аз соли 1998 декани факултети физикаи донишгоҳи номбурда буд. Муаллифи се монография, се китоби дарсӣ ва зиёда аз 250 мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ мебошад. Мақолаҳои ӯ дар ИМА, Бразилия, Ҷопон, Эрон ва Полша ба таъб расидаанд. Дар симпозиуми конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ, умумииттифоқӣ ва байналхалқӣ баромад кардааст. Бо ифтихорномаҳо ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» қадр карда шудааст.

НОРОВ Қурбон (тав. 10. 10. 1948, н. Истаравшан), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1999), дотсент (2001). Солҳои 1966–1970 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1970–1976 ассистенти кафедраи анализи математикии донишкадаи номбурда, 1976–1979 аспиранти Донишгоҳи ш. Боқуи ҶШС Озарбойҷон, 1979–1980 муаллими кафедраи анализи математикии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1980–1990 муаллими фанни математикаи мактаби миёнаи № 53 ш. Душанбе, 1990–1995 мудири кабинети Маркази методии Вазорати маорифи Тоҷикистон, 1995–2000 муаллими калони кафедраи геометрия, ҳамзамон 1996–2001 муовини декани факултети математика, 2000–2002 дотсент, иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедраи методикаи таълими математика, 2002–2004 иҷрокунандаи вазифаи декани факултети математика, 2004–2008 декани факултети математика, 2008–2009 мудири кафедраи геометрияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 2009 ҳамчун дотсенти кафедраи геометрияи донишгоҳи мазкур кор мекунад. Оид ба баъзе ҳалҳои аниқи муодилаҳои аналитикӣ, интегралҳои сингулярӣ, соҳаҳои гуногуни анализи математикӣ ва методикаи таълими математика кори илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 90 корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

Ас.: Геометрия дар ҳамворӣ (Дастури таълимӣ). Д., 2009; Математика 1 (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Математика 2 (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Математика 1. Роҳнамои омӯзгор (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Математика 2. Роҳнамои омӯзгор (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Ҳалли масъалаҳои математикаи синфи 6 (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Математика 1, 2 бо забониҳои русӣ (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2019-2020; Математика 2. Роҳнамои омӯзгор (бо ҳаммуаллифӣ). Д. 2020.

НОРОВА Ибодат (тав. 5. 05. 1922, ш. Ленинобод), забоншиноси тоҷик, номзади илми филология (1966), дотсент (1971). То соли 1964 дар вазифаҳои масъулиятноки хизбӣ кор карда буд. Солҳои 1964–1994 дар вазифаи дотсенти кафедраи методикаи таълими ибтидоии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Дар давоми 30 соли фаъолият дар донишгоҳи омӯзгорӣ дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисони маълумоти олимдор барои соҳаи маорифи ҷумҳурӣ саҳми арзандаи худро гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 15 корҳои илмӣ, аз ҷумла рисолаи «Мухотаб ва калимаҳою ибораҳои туфайлӣ дар забони адабии тоҷик» аст. Барои хизматҳои бо 2 медал, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

НОРОВА Гулҷеҳра Раҳматовна (тав.5.10.1973, ноҳияи Ҷаббор Расулови вилояти Суғд), адабиётшинос. Таҳсил дар мактаби миёнаи №27-и ноҳияи Ҷаббор Расулов (1980-1990), факултаи филологияи узбеки ДДХ ба номи Бобочон Ғафуров (1992-1997) факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айни (2014-2017). Фаъолияти омӯзгори дар МТМУ № 10-уми н.И.Сомонӣ (1997-2000), МТМУ № 65-уми н.Шохмансур ба ҳайси ҷонишини директор оид ба корҳои таълимӣ (2000-2013), ассистенти кафедраи таърихи адабиёти тоҷики факултети филологияи тоҷик (ҳоло назария ва таърихи адабиёт (2013 – 2016). Аз соли 2017 инҷониб дар мавзӯи «Нақши Абдусалом Деҳотӣ дар рушди адабиёти бачагонаи тоҷик (солҳои 30-60 садаи ХХ) таҳти роҳбарии номзади илмҳои филологӣ, профессор Саидов Саидрахмон дар кафедраи назария ва таърихи адабиёт ба сифати унвонҷӯ таҳқиқоти илмӣ анҷом дода, омодаи дифоъ мебошад.

Аз соли 2017 то ҳол омӯзгори калони кафедраи назария ва таърихи адабиёт мебошад. Бо ифтихорномаи ДДОТ ро соли 2021 сазовор гардидааст. Теъдоди зиёди мақолаҳо навиштааст, ки намунаашро дар зер меорем.

Ас.: «Яхшилар ҳаёт кӯрки». Д., 1993; «Кӯзларда ёш - марварид маржон» 1995; «Менинг севгим». Д., 1996; «Кӯрпага қараб оёқ узатилса». Д., 1996; «Таъзим». Д., 1996; «Изтироб ёмғири». Д., 1996; «Илҳом». Д., 1996; «Сизга бахт тилайман». Д., 2002; «Нафис сӯз шайдолари». Д., 2006; «Илҳом лаҳзалари». Д., 2007; «Қуёшдек нур сочиб». Д., 2007; «Мактаб программалари тез-тез ўзгараверадими?». Д., 2008; «Шавқ агар раҳбар шавад». Д., 2011; «Муҳаққиқи олами набототи ҷумҳури». Д., 2014; «Фарзанд мисли ниҳол аст». Д., 2015; «Дар банди ризои падару

модар бош». Д., 2015; «Иффат». Д., 2015; «Мундариҷаи рубоиёти Чалолӣдин Балхӣ». Д., 2018; «Нигоҳу назари А.Дехотӣ ба назми бачагона». Д., 2019; «Абдусалом Дехотӣ-мутарҷими асарҳои бачагона». Д., 2020; «Абдусалом Дехотӣ-муаллифи китобҳои дарсӣ». Д., 2020; «Дехотӣ мутарҷими асарҳои бачагона». Д., 2020; «Тезгӯяк ва чистонҳои Абдусалом Дехотӣ». Д., 2021; «Афкори адабиётшиносии Абдусалом Дехотӣ». Д., 2021) ва ғ.

НОРОВ Раҷабалӣ Саломович (тав. 1. 09. 1973, д. Кулиҳавой, ҷамоати Чорбоғ, н. Варзоб), омӯзгори фанни математика. Солҳои 1980 -1990 таҳсил дар мактаби миёнаи №120-и н. Ленин (ҳоло муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №43-и н. Варзоб), аз соли 1997 дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №43-и н. Варзоб ба ҳайси омӯзгори фанни математика ба кор оғоз кардааст. Солҳои 2003-2008 дар шӯбаи ғоибонаи факултети математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айни) таҳсил намуда, онро соли 2008 бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 2008-2012 ба ҳайси ассистенти кафедраи геометрияи ДДОТ ба номи Садрӣдин Айни ба фаъолият оғоз намудааст. Аз соли 2012 то ҳол дар кафедраи методикаи таълими математика ҳамчун омӯзгори калони кафедра фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Асосҳои методи мувофиқати байни назария ва таъриҳ дар таълими геометрияи факултети математикаи донишгоҳи омӯзгорӣ дар шароити низомии кредитии таҳсилот» тадқиқоти илмӣ анҷом додааст. Буаллифи беш аз 80 мақолаҳои илмӣ ва таълимию методӣ буда чандин китобу дастурҳояш ба нашр расидаанд.

Ас: Барномаи геометрия барои донишгоҳи олий (ҳаммуаллиф). Д., 2009; Нишондод ва ҳалли масъалаю машқҳо аз геометрия дар ҳамворӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Математика. Маҷмуаи тестҳо барои дохилшавандагон (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 7 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 8 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 9 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 10 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 11 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 7 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 8 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 9 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 10 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 11 (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Алгебра. Дастури методи алгебраи синфи 9 (ҳаммуаллиф). Д., 2019.

НОСИРОВА Гулҷеҳра (тав. 12. 02. 1961, н. Ленин), муаррих, номзади илмҳои таърих (1989). Соли 1982 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1982–1983 муаллими кафедраи таърихи ҲКИШ, 1983–1985 муовини озоди котиби Комитети комсомолии донишкадаи номбурда, 1985–1988 аспиранти кафедраи ҲКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.

И. Ленин, 1988–1990 муаллими калони кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1991–2005 дар ҷамъияти дӯстии Тоҷикистон бо мамлакатҳои хориҷӣ фаъолият дошт. Муаллифи зиёда аз 15 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Оид ба фаъолияти Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон дар тайёр кардани кадрҳои миллию маҳаллӣ дар солҳои 1924–1937 кори илмӣ бурдааст.

НУГМОНОВ Мансур (Нӯъмонов) (тав. 10. 02. 1949, д. Пағнаи н. Панҷакент), риёздони маъруфи тоҷик, доктори таҳсилоти Тоҷикистон (2000), профессор (2004), узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон (2003). Солҳои 1966–1971 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айни) таҳсил кардааст. Солҳои 1971–1973, 1974–1979 ассистенти кафедраи методикаи таълими

математикаи донишкадаи номбурда, 1973–1974 хидмати артиши шуравӣ, 1979–1987 муаллими калон, 1988–1991 дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1980–1984 дар шӯбаи ғоибонаи аспирантураи донишкадаи мазкур таҳсил дошт. Солҳои 1991–1993 ҳамчун ходими калони илмӣ, 1993–1996 дотсенти кафедраи методикаи таълими математика, 1996–2000 ходими калони илмӣ ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Солҳои 1997–2000 дар докторантураи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Москва таҳсил намуда, аввалин доктори илм дар соҳаи назария ва методикаи таълими математика дар ҷумҳурӣ мебошад. Аз соли 2002 то соли 2017 вазифаи мудири кафедраи методикаи таълими математика ва профессори кафедраи номбурдаи ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт ва ҳоло бошад ба сифати профессори кафедраи номбурда фаъолият дорад. Оид ба пайдарҳамии курсҳои математикаи синфҳои 6-8 ва 9-10 дар мактаби миёна, асосҳои назариявию методологияи методикаи таълими математика ҳамчун илм, сохтори методи таълим, фалсафа ва методологияи таҳсилот, фалсафа ва таърихи математика, робитаҳои байнифанӣ, масъалаҳои муосири дидактика, психологияи математика корҳои илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 680 номгӯй асарҳои илмию методӣ мебошад, ки як қисми онҳо дар маҷаллаҳои илмӣи кишварҳои хориҷа ба таърифи расидаанд. Аз ҷумла, муаллифи 7 рисолаи илмӣ, 8 барномаи таълимӣ барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ, 14 барномаи таълимӣ барои донишгоҳҳои омӯзгорӣ, 2 барномаи таълимӣ барои коллеҷҳои омӯзгорӣ, 26 воситаҳои таълимӣ барои хонандагони мактабҳои таҳсилоти умумию донишҷӯёни донишгоҳи омӯзгорӣ, стандартҳои давлатӣ оид ба математикаи муассисаи таҳсилоти ибтидоӣ ва умумии Тоҷикистон, инчунин, мушовири китобҳои дарсии математикаи синфҳои 1-4 аст. Таҳти

назари ӯ 94 маҷмуаҳои илмӣ ва дастурҳои таълимӣ ба ҷоп расидаанд. Дар зиёда аз 26 конференсияҳои илмӣ байналмилалӣ (Москва, Черногловка, Саранск, Саратов, Самара, Новокузнецк, Гулистон, Жешуф (Полша), Амстердам, Берлин, Прага, Душанбе, Толянти, Арзамас ва ғ.) бо маърузаҳо баромад намудааст. Инчунин, ташкилкунанда ва раиси 9 конференсияи илмӣ байналмиллалӣ чумхуриявӣ мебошад. Аз соли 2009 вазифаи раиси Шурои дифои рисолаҳои номзадӣ аз назария ва методикаи таълими математика дар назди ДДОТро ба уҳда дошт. Аз соли 2018 то ҳоло вазифаи раиси Шурои диссертатсионии муштарак дар назди ДДОТ ба номи Садриддин Айни ва Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Бобоҷон Ғафуровро дар соҳаи педагогика ва назарияи талиму тарбияи математика (КOA-и Федератсияи Россия) ба уҳда дорад. Саҳми ӯ ҳамчун олим, омӯзгор, ташкилотчӣ дар баланд бардоштани сатҳи таълиму тарбия, такмили ихтисоси муаллимон, ташаккули донишандӯзӣ ва ҷаҳонбинии хонандагону донишҷӯён дар мактабҳои миёнаю донишгоҳӣ омӯзгорӣ калон аст. Ӯ дар тайёр кардани мутахассисони соҳаи илм саҳми босазо дорад. Таҳти роҳбарии Мансур Нугмонов 5 нафар рисолаҳои докторӣ ва зиёда аз 40 нафар рисолаҳои номзадӣ дифоъ кардаанд. Аз ин микдор 24 нафар шогирдонаш дар муассисаҳои таҳсилоти олии чумхурӣ фаъолияти пурсамар доранд. Ҳоло зиёда аз 18 нафар шогирдони ӯ дар арафаи ҷимояи рисолаҳои докторӣ ва номзадӣ мебошанд.

Мансур Нугмонов тӯли 7 сол дар ҳаёти таҳририяи маҷаллаи «Маърифат» шомил буд. Ҳоло ба сифати узви ҳаёти таҳририяи маҷаллаҳои илмӣ «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» (ДДОТ ба номи Садриддин Айни), «Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон», «Паёми пажӯишгоҳи рушди маорифи ба номи Абдурахмони Ҷомӣ» фаъолият дорад. Айни ҳол раиси коршиносон оид ба таъбу наشري стандарт ва барномаҳои таълимии математикӣ дар назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Хизматҳояш бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2003) ва якчанд ифтихорномаҳои давлатӣ (ҷумхуриявӣ ва давраи шуравӣ) ва соҳавӣ қадр карда шудааст.

Осор: Омӯзиши амалҳои мантиқӣ дар курси математикаи мактабӣ. Д., 1982; Нишондодҳои методӣ оид ба дарси математикаи мактабӣ, Д., 1988; Супоришҳо барои санҷиши дониши математикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1991; Муқаддимаи методикаи таълими математика. Москва, 1998; Асосҳои назариявӣю методологии системаи тайёрии методии муаллими математика дар мактабҳои олии педагогӣ. Москва, 1999; Асосҳои назариявӣю методологии методикаи таълими математика ҳамчун илм. Москва, 1999; Проблемаҳои дидактикаи муосир. Д., 2005; Системаҳои дидактикӣ. Д., 2005; Таъмини пайдарҳамии чараёни таълими математика дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ. Д., 2005; Мухтасари методикаи таълими математика. Д., 2009; Дарси математикаи мактабӣ. Д., 2008-2016; Такрори алгебра дар синфи 8. Дастури методӣ. Д., 2008. (ҳаммуаллиф); Дарси муосири математикаи мактабӣ. Д., 2016; Гуфтор дар ситоиши математика ва омӯзиши он. Д., 2009; Гуфтор дар ситоиши математика ва омӯзиши он (бо ислоҳу иловаҳо). Д., 2020; Пас аз 60 сол (муқаддимаи фаъолияти илмӣ). Д., 2009; Маводи дидактикӣ аз математика барои синфи 5. (ҳаммуаллиф); Дастур барои муаллим. Д., 2010. (ҳаммуаллиф); Маводи дидактикӣ аз математика барои синфи 6. Дастур барои муаллим. Д., 2010. (дар ҳаммуаллиф); Маводи дидактикӣ аз алгебра барои синфи 7. Дастур барои муаллим. Д., 2010. (ҳаммуаллиф); Маводи дидактикӣ аз алгебра барои синфи 8. Дастур барои муаллим. Д., 2010. (ҳаммуаллиф); Маводи дидактикӣ аз алгебра барои синфи 9. Дастур барои муаллим. Д., 2010. (ҳаммуаллиф); Маводи дидактикӣ аз алгебра барои синфи 10. Дастур барои муаллим. Д., 2010. (ҳаммуаллиф); Маводи дидактикӣ аз алгебра барои синфи 11. Дастур барои муаллим. Д., 2010. (ҳаммуаллиф); Асосҳои назариявӣю методологии методикаи таълими

математика ҳамчун илм. Бо ислоху иловаҳо. Д., 2011; Стандарти таҳсилоти математикӣ. Синфҳои 1-4. Д., 2011; Стандарти таҳсилоти математикӣ. Синфҳои 5-9. Д., 2012; Стандарти таҳсилоти математикӣ. Синфҳои 10-11. Д., 2012; Маърифати таълим: чустучу ва бозёфт. дастур барои худоомӯзии омӯзгорони фанни математика. Д., 2012. (ҳаммуаллиф); Асосҳои математикаи мактабӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2013; Роҳнамои фанни математика. Синфи 5. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни математика. Синфи 6. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни алгебра. Синфи 7. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни алгебра. Синфи 8. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни алгебра. Синфи 9. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни алгебра. Синфи 10. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни алгебра. Синфи 11. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни геометрия. Синфи 7. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни геометрия. Синфи 8. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни геометрия. Синфи 9. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни геометрия. Синфи 10. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Роҳнамои фанни геометрия. Синфи 11. Д., 2017. (ҳаммуаллиф); Вариантҳои тестӣ барои хатмкунандагон ва дохилшавандагон мактабҳои олии ва коллеҷҳо. Нашри 2. Д., 2019. (ҳаммуаллиф); Математика (основные понятия школьного курса математики). Для студентов первого курса. Д., 2020. (ҳаммуаллиф); Алгебра. Дастури методӣ барои синфи 9-уми муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ. Д., 2020. (ҳаммуаллиф); Активизации обучения геометрии в 7-9 классах средней школы на основе использования компьютера. Д., 2021. (ҳаммуаллиф) ва ғайра.

НУЪМОН Розик (9. 05. 1927, д. Симиғанчи н. Кофарниҳон (ҳозира Ваҳдат) , ваф. 2. 04. 1982). Соли 1942 мактаби миёна, соли 1958 Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо ба поён расонда, чанде муаллимӣ кардааст. Чанде муовини раиси Кумитаи иҷроия ва раиси колхозии «Ленинград»-и ноҳия будааст. Аз соли 1971 муҳаррири рӯзномаи ноҳиявии «Комуна»-ро бар уҳда доштааст. Аз соли 1976 раиси кумитаи иттифоқи касабии ноҳия, аз соли 1978 раиси деҳшуроии Симуғанч

будаст.

Аз солҳои донишҷӯӣ ба шеърғӯӣ сар карда, асосан барои кӯдакон шеър гуфтааст. Ашъораш дар китобҳои «Мусичаҳо нодон не» (1965), «Телефони гунчишк» (1968), «Гулмоҳӣ» (1971), «Бузғолаи бозингарак» (1974), «Лона» (1977), «Файзи баҳор» (1977), «Гулбоғ» (1981) ва ғ. ба табъ расидаанд. Китобҳои «Одувончик» (1975) ва «У меня много друзей» (1981) –и ӯ ба забони русӣ мунташир гардидаанд. Дастае аз ашъораш ба забонҳои украинӣ, литвонӣ ва узбекӣ ҳам тарҷума ва чоп шудаанд. Ҳикояҳои дар маҷмуаи «Гавҳари тиллоӣ» (2010) фароҳам омадаанд. Вакили мардумии порлумони ҷумҳурӣ (даъвати 7) будааст. Бо нишону ифтихорномаҳои гуногун сарфароз гардидааст. Аз соли 1973 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

НУРАЛИЕВ Ёдгор Гурезович (тав. 7. 11. 1958, д. Пурзободи н. Варзоб), муаллими фанни математика. номзади илмҳои педагогӣ (2013), дотсент (2017). Солҳои 1977-1983 дар факултети механика-математикаи Донишгоҳи Давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) таҳсил карда, аз

соли 1983 ҳамчун ассистенти кафедраи математикаи олий, муаллими калони кафедраи анализи математикӣ фаъолият намудааст. Соли 2013 дар мавзуи «Роҳҳои фаъолгардонии донишҳои экологӣ барои хонандагони синфҳои болоӣ» (дар мисоли математика) рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст. Солҳои 1997-2015 муовини декан оид ба кори тарбия ва таълим, 2015-2017 мудирӣ кафедраи технологияи информатсионӣ ва коммуникатсионӣ ва аз соли 2017 мудирӣ кафедраи геометрия ва математикаи олии факултети математикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ аст. Муаллифи зиёда аз 40 мақолаи илмӣ ва дастурҳои методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» мукофонида шудааст.

Ас. Геометрияи аналитикӣ. -Душанбе, 2019; Методҳои ҳалли масъалаҳои матнӣ. Д., 2016; Ҳалли масъалаҳо барои синфи 5. Д., 2017; Тестҳо барои синфи 3. Д., 2013.

НУРИДДИНОВ Гулом Нуриддинович (тав. 1913, н. Рометани вилояти Бухоро, ваф. маълум нест), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1974). Фаъолияти омӯзгории ӯ аз соли 1930 сар шудааст. Соли 1930 пас аз хатми мактаби миёна дар н.Рометани вилояти Бухоро муаллими синфҳои ибтидоӣ кор кардааст. Пас аз якчанд муддат ба Донишгоҳи давлатии Узбекистон дохил шуда, дар он ҷо таҳсил намуд. Пас аз хатми донишгоҳ муаллими факултети коргарӣ ва ассистенти кафедраи

география буд. Соли 1937 бо тухмати беасос дар қатори 12 аспиранти фаъол ба ҳабс гирифта ва соли 1943 аз ҳабс озод карда мешавад. Солҳои 1943–1956 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Бухоро кор мекунад. Соли 1956 ӯ ба Сталинобод омада, дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко ба фаъолияти омӯзгорӣ шуруъ мекунад. Солҳои 1968–1972 декани факултети педагогика ва пас аз он дотсенти кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Оид ба ақидаҳои педагогии Саъдии Шерозӣ ва дигар масъалаҳои педагогика тадқиқоти илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд мақола ва воситаҳои таълимӣ мебошад. Ӯ яке аз тарбидихандагони «Луғати тафсирии педагогӣ» аст.

Ас.: Ақидаҳои педагогии Саъдии Шерозӣ. Д., 1974.

НУРИДДИНОВ Зиёдулло (тав. 02. 07. 1940, д. Косатароши болои н. Варзоб), физик, номзоди илмҳои техникӣ (1989), дотсент (2005). Солҳои 1960–1965 дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Соли 1965 муаллими мактаби миёнаи № 14 н. Ваҳдат, 1965–1966 хидмати артиши шуравӣ, 1966–1969 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1969–1970 коромӯзи кафедраи физикаи умумӣ

ва астрономияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Озарбойҷон, 1970–1974 аспирант, 1974–1976 ассистент, 1976–1998 муаллими калони кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1998–2005 директори литсейи н. Ҳисор буд. Солҳои 2005–2009 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталии ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Аз соли 2009 мудар ва дотсенти кафедраи номбурда мебошад. Муаллифи якчанд корҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990) сарфароз шудааст.

НУРОВ Абдулбоқӣ (тав. 25. 01. 1953, д. Октераки н. Ховалинг), педагог, доктори илмҳои педагогӣ (2004), профессор (2008). Солҳои 1970–1974 дар шӯбаи филологияи тоҷики факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1974–1977 муаллими забон ва адабиёти тоҷики Омӯзишгоҳи касбӣ-техникии ш. Орҷоникидзеобод (имрӯза Ваҳдат), 1977–1981 ассистент, 1981–1984 аспирант, 1985–1991

ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1992–1998 ҳамчун мудир кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоӣ, 1998–2007 декани факултети педагогика, 2007–2008 муовини ректори ДДОТ ба номи С. Айни оид ба корҳои илмӣ кор кардааст. Аз соли 2008 то 2013 декани факултети педагогика, соли 2013 то 2017 мудир кафедраи педагогика ва психология фаъолият намуда, аз соли 2017 профессори кафедраи мазкур мебошад.

Нуров А. ба тадқиқи проблемаҳои ҳамкориҳои мактаб ва оила дар тарбияи ахлоқии мактаббачагони хурдсол, мақоми арзишҳои миллӣ ва умумибашарӣ дар тарбия, ақидаҳои мутафаккирони адабиёти форсу тоҷик доир ба тарбияи насли наврас машғул мебошад. Дар мавзӯи «Арзишҳои миллию умумибашарӣ ва нақши онҳо дар тарбияи ахлоқии насли наврас» рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Нуров А. узви раёсат, шурои илмии донишгоҳ буда, солҳои 2008–2015 раисии шурои диссертатсионӣ оид ба рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ аз тахассуси педагогика дар назди ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт.

Номбурда дар конфронсҳои байналхалқӣ дар шаҳрҳои Москва, Будапешт, Бишкек бо маърузаҳо баромад кардааст. Аз ҷониби ӯ 3 китоби дарсӣ барои донишкада ва донишгоҳҳои омӯзгорӣ, (ҳаммуаллиф), 6 дастури таълимӣ, 7 барномаи таълимӣ, беш аз 150 мақолаи илмӣ, илмӣ-методӣ ва оммавӣ интишор шудааст.

Зери роҳбарии профессор Нуров А. 18 нафар рисолаҳои номзодии худро дифоъ кардаанд.

Бо ордени «Шараф» (1999), нишони «Аълоҷии системаи маълумоти касбӣ-техникӣ» (1998), «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2001) ва унвони ифтихории Корманди шоистаи Тоҷикистон (2015) қадр гардидааст.

Ас.: Кори якҷояи мактабу оила дар тарбияи ахлоқии мактаббачагони хурдсол. Д., 1989; Нақши арзишҳои маънавӣ дар тарбияи мактабиёни хурдсол. Д., 2002; Арзишҳои миллию умумибашарӣ, заминаҳои пайдоиш, инкишоф ва нақши онҳо дар тарбияи инсон. Д., 2003; Методикаи корҳои тарбиявӣ дар синфҳои ибтидоӣ. Д., 2005; Педагогика (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2007; Педагогикаи этникӣ ва халқии мардуми тоҷик. Д., 2008; Факултети педагогика 80 сол (ҳаммуаллиф), (2012); «Мақоми менталитети милли дар тарбия ва таълим» (ҳаммуаллиф), (2012); Идора ва назорати дохилимактабӣ (ҳаммуаллиф) (2013); Методология ва методҳои таҳқиқоти илмӣ-педагогӣ (ҳаммуаллиф) (2014); Таърихи педагогикаи ҷаҳон (ҳаммуаллиф) (2016; 2017); Талаботи муосир ба тарбияи насли наврас ва ҷавонон. Д., 2017; Роҳнамои куратор. Д., 2017; Методикаи корҳои тарбиявӣ дар синфҳои ибтидоӣ. Д., 2021.

НУРОВ Садриддин (тав. 01. 01. 1940, д. Шули н. Фарм, ваф. 2. 08. 2020, ш. Душанбе), адабиётшинос, номзоди илми филология (1984), дотсент (1986). Солҳои 1960–1968 дар шуъбаи забон ва адабиёти тоҷики факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1962–1965 сарбози артиши шуравӣ, 1968–1971 аспирант, 1971–1973 мудири кабинети адабиёти тоҷик ва роҳбари умумии таҷрибаи омӯзгории донишҷӯён, 1973–1986 муаллим, муаллими калони кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1986 то 2020 ба сифати дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики ҳамин донишгоҳ кор кардааст. Оид ба эҷодиёти шоири халқии Тоҷикистон Бокӣ Раҳимзода таҳқиқоти илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 100 асару мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва оммавӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1992), ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ мукофотонида шудааст.

Ас.: Саховати дилу сухан. Д., 1982; Сухансарои сахопеша. Д., 1991; Остаётея в стихах и сердцах. Д., 1991; Ҳамқадами ҳаёт, ҳамнафаси халқ. Д., 2000; Очеркҳои мухтасари ҳаёт ва эҷодиёти Бокӣ Раҳимзода. Д., 2005.

НУРҶОНОВ Низом (тав. 18. 12. 1923, ш. Бухоро), олим, мунаққид ва театршиноси тоҷик, доктори илмҳои санъатшиносӣ (1968), профессор, Ходими хизматнишондодаи санъати ҶШС Тоҷикистон (1974), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ва соли 1951 аспирантураи АИ ҶШС Тоҷикистонро хатм кардааст. Солҳои 1952–1958 ходими илмии Институти таърихи АИ ҶШС

Тоҷикистон ва аз соли 1958 мудири сектори таърихи санъати институти мазкур буд. Фаъолияти илмӣ, адабӣ ва омӯзгорӣ ӯ аз соли 1949 оғоз ёфтааст. Аз соли 1953 ва баъд дар солҳои 60-уми асри гузашта дар Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун санъатшиноси варзида ба донишҷӯёни факултети санъат дарс гуфтааст. Аз соли 1967 дар Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода ҳамчун профессор кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 600 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. «Таърихи театри советии тоҷик 1967–1990», «Театри тоҷик» (1968) аз ҷумлаи асарҳои ӯ мебошанд. Бо 4 медал ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

О

ОБИДОВ Иброҳим Обидович (тав. 20. 06. 1923, д. Пулодони н. Конибодом), педагоги маъруфи тоҷик, академики Академияи илмҳои педагогии ИҶШС (1968), доктори илмҳои педагогӣ (1974), профессор (1977), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1941 Омӯзишгоҳи омӯзгорӣ ш. Конибодом, 1951 Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ Ленинободро хатм намудааст. Соли 1939 дар курсҳои маҳви бесаводӣ муаллимӣ кардааст. Солҳои 1946–1954 муаллим,

инспектор, мудири кабинети педагогии шӯъбаи маорифи халқи н. Конибодом, 1954–1957 аспиранти АИ ҶШС Тоҷикистон, 1957–1960 ходими калони илмии Институти таърихи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1960–1961 ҷонишини директор, 1961–1969 директори Институти илмҳои педагогии ҶШС Тоҷикистон, 1969–1975 дотсенти Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1975–1978 мудири кафедраи педагогика ва психологияи Институти марказии тақмили ихтисоси муаллимони ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1978–1980 ҳамчун декани факултети тақмили ихтисоси директорони мактабҳои миёна дар назди Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1980–2008 мудири кафедраи педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 300 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Таълифотҳои ӯ масъалаҳои таърихи инкишофи маорифи халқи Тоҷикистон, илми педагогика, мактабҳои олии ва миёнаи махсус, омӯзишгоҳҳои касбии техникаро дар бар мегиранд. Оид ба инкишофи маданияти тоҷик, методикаи таълими фанни таърих, ҳаёти педагогҳои намоён, нахустин муаллимони ҷумҳурӣ, масъалаҳои соҳаи маориф ва маданият як қатор мақола ва рисолаҳо навиштааст. Мухаррир ва

муаллифи бисёр асарҳои коллективӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ даҳҳо нафар рисолаҳои докториву номзадӣ ҳимоя кардаанд. Барои хизматҳои бо ордени «Ситораи Сурх», ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва якчанд медалҳо сарфароз гаштааст.

Ас.: Очерки мухтасари таърихи маорифи халқи Тоҷикистон. Д., 1965; Развитие народного образования и педагогической мысли в Таджикистане за годы Советской власти. Д., 1967; История развития народного образования в Таджикской ССР. Д., 1968; Маорифи халқ дар Тоҷикистони шуравӣ. Д., 1985; Аз таълимоти ибтидоӣ ба маълумоти миёнаи умумӣ. Д., 1986; Расцвет народного образования в советском Таджикистане. Д., 1987; Теоритические основы коммунистического воспитания школьников. Д., 1988; Луғати тафсири истилоҳоти педагогика. Д., 1988; Педагогикаи мактаб. Д., 1977; Развитие народного образования в Таджикской ССР (1917–1931гг., 1941–1967гг.). Д., 1968; Таърихи РСС Тоҷикистон (барои синфҳои VII–X). Д., 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965 (бо забониҳои тоҷикӣ, узбекӣ, русӣ); Таърихи РСС Тоҷикистон (барои синфҳои VII–VIII). Д., 1963, 1964, 1965 (бо забониҳои тоҷикӣ, узбекӣ, русӣ); Оиди дарсдиҳии таърихи РСС Тоҷикистон дар курси таърихи СССР (маводи методӣ бо забони тоҷикӣ). Д., 1963; Таърихи РСС Тоҷикистон (барои синфи IV-ум). Д., 1964, 1965, 1966, 1967 (бо забониҳои тоҷикӣ, узбекӣ, русӣ).

ОБИДОВА Мунира Иброҳимовна (тав. 1964, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1992). Солҳои 1981–1985 дар шуъбаи педагогика ва психологияи томактабии факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1985–1988 ассистенти кафедраи педагогикаи умумии Донишкадаи омӯзгории забон ва адабиёти руси Тоҷикистон ба номи А. С. Пушкин, 1988–1991 аспиранти Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. 1992–2016-ҳамчун ассистент, муаллими калон ва иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи тарбияи томактабӣ, 2007–2012 муовини декани факултети педагогикаи оид ба корҳои илмӣ, 2011–2014 мудирӣ кафедраи таҳсилоти томактабии факултети педагогика, 2016–2021 декани факултети психология ва таҳсилоти фарогири ДДОТ ба номи С. Айни.

Оид ба ташаккулёбӣ ва инкишофи маорифи халқ дар ноҳияҳои шимолӣ Тоҷикистон (1917–1941), маълумотгирии бонувони тоҷик ва дигар масъалаҳои муҳими соҳаи педагогика ва психология кори илмӣ мебаррад. Муаллифи 2 монография, 4 китоби дарсӣ ва МТМ барои донишҷӯён, зиёда аз 50 мақолаи илмӣ методӣ мебошад. Хизматҳои бо ифтихорномаҳо ва нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2011) кадр карда шудааст.

Ас.: Становление и развитие народного образования в северных районах Таджикистана (1917–1929гг.). Д., 2004; Барномаи лагери тобистонаи солимгардонӣ барои кӯдакони имконияташон маҳдуд (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Асосҳои логопедия (бо ҳаммуаллиф). Д., 2018; Бесправие и решение проблемы образованности таджикских женщин. Д., 2019; Салоҳиятноки ва таъмини муҳити солим дар таълим. Д., 2019; Маълумотҳои таърихӣ оид ба таълим ва тарбияи духтарҳо. Д., 2019; Зухуроти комплексҳои психологӣ дар давраҳои гуногуни синнусоӣ. Д., 2019; Вазъи омода намудани психологони мактабӣ дар донишгоҳҳои педагогӣ. Д., 2020; Социально-исторические аспекты воспитания и обучения таджикских девочек. Д., 2020.

ОВЧИНИКОВА Фанна Григорьевна (тав. 30. 09. 1911, ҶАШС Қрим, ш. Ялта, ваф. маълум нест), забоншинос, номзади илми филология (1944), дотсент (1945). Соли 1931 факултети забони олмонии Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинград ба номи Герсинро хатм кардааст. Солҳои 1931–1932 муаллими забони олмонии комбинати таълимии мубориза бо хашароти зараррасони ш. Владивосток, 1932–1937 ассистенти кафедраи забони олмонии Академияи умумиттафоқи бадеии ш. Ленинград, 1937–1942 муаллими калони кафедраи таърихи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Қазон, 1942–1945 муаллими калон, дотсенти кафедраи забони русӣ ва адабиёти умумии Аврупои Ғарбии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Дар тавсияномаҳои директорони донишкадаи омӯзгории пойтахт Содиқов М. ва Шукуров О. дар солҳои гуногун ба фаъолияти ӯ ҳамчун омӯзгори баландхатисос ва ботаҷриба баҳои баланд додаанд. Муаллифи як қатор таълифотҳои илмӣ аст. Дар тайёр кардани мутахассисони баландхатисоси маълумоти олимдори забон ва адабиёти рус дар солҳои душвори Ҷанги Бузурги Ватанӣ ҳиссаи калон гузоштааст.

ОДИЛОВ Нодир Фозилевич (тав. 1932, н. Ванҷ, ваф. 2019 ш. Душанбе), файласуфи тоҷик, номзади илмҳои фалсафа (1964), профессор (1990). Солҳои 1951–1956 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1949–1951 дар мактаби миёнаи ба номи Ф. Энгелси н. Ванҷ ҳамчун муаллими фанни забони русӣ кор кардааст. Солҳои 1956–1959 аспиранти шӯбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1959–1970 муаллими калон, 1967–1970 мудири кафедраи фалсафаи Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон буд. Солҳои 1970–1972 дар вазифаи мудири шӯбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1972–1982 дотсент, 1976–1982 мудири кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1982–1991 вазифаи мудири кафедраи фалсафаи Донишкадаи забонҳои Тоҷикистонро ба уҳда дошт. Солҳои 1995–2002 ба сифати профессори кафедраи фалсафа ва маданиятшиносии Донишгоҳи тичорати Тоҷикистон кор кардааст. Чанд муддат раиси Шурои куҳансолони ҳаракати Ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон будааст. Ӯ ҳамчунин вазифаи мудири шӯбаи дини Институти фалсафаи АИ ҶТ-ро чанд муддат ба уҳда доштааст. Муаллифи зиёда аз шаш асару 150 мақолаҳои илмӣ мебошад. Дар таълифотҳои масъалаҳои фалсафии ислом, таълимоти фалсафӣ, иҷтимоӣ-сиёсии Ҷалолиддинӣ Румӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор додааст.

Ас.: Чаҳонбини Чалолиддини Румӣ. Д., 1964; Таърих ва назарияи дин (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1970; Мирозрение Джалолидина Руми. Д., 1971; Ислом дар оинаи ақл. Д., 1971; Ихтилофи ақоид ва низоми мазхаби дар ислом. Д., 1973; Сотсиализми ислом. Д., 1986.

ОДИЛОВ Усмон (тав. 16. 07. 1944, н. Дарбанд, ваф. 13. 09. 2001, ш. Душанбе), муаллими фанни таърих. Солҳои 1964–1967 хидмати артиши шуравӣ, 1967–1971 донишҷӯи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1971–1976 ассистенти кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1976–2001 муаллими калони кафедраи таърихи ватани ДДОТ ба номи К. Ҷӯраев буд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ оид ба омӯхтани таърих ва маданияти Зарафшон аз тарафи олимони мебошад.

Ас.: А. П. Федченко – исследователь истории и истории культуры верховья Зеравшана. Д., 1981; Освещение земельного вопроса в верховьях Зеравшана в трудах русских дореволюционных исследователей. Д., 1982; Освещение ремесленного производства в верховьях Зеравшана в трудах русских дореволюционных исследователей. Д., 1983.

ОДИНАЕВ Абдумавлон Назирович (тав. 20. 05. 1987, н. Кӯхистони Мастчоҳ), омӯзгори фанни таърих, номзади илмҳои таърих. Хатмкардаи Донишгоҳи озоди Тоҷикистон ва Донишгоҳи давлатии Тюмен. Солҳои 2009 – 2010 муаллими фанни таърих ва асосҳои давлат ва ҳуқуқи мактаби таҳсилоти миёнаи умумии № 5, н. Кӯхистони Мастчоҳ, 2012 – 2013 муаллими фанни таърих ва асосҳои

давлат ва ҳуқуқ, мактаб-интернати ноҳия, 2013 – 2017 мутахассиси пешбари шӯбаи Қонуни забони тоҷикӣ ва омӯзиши забонҳои хориҷии Китобхонаи миллии Тоҷикистон ва аз соли 2017 дар вазифаи котиби масъули «Паёми донишгоҳ»-и ДДОТ ба номи С. Айни кор мекунад.

ОДИНАЕВ Ёқуб Курбанович (тав. 01. 08. 1939, ш. Душанбе), файласуфи тоҷик, номзади илмҳои фалсафа (1984), дотсент (1984), узви вобастаи Академияи байналмилалӣ илмҳои педагогӣ ва иҷтимоӣ ш. Москва (2004). Соли 1964 шӯбаи арабии факултети шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1964–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1965–1967 ассистенти кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1967–1968 тарҷумон дар ҷумҳурии Миср, 1968–1970 ходими ҳизбии кумитаи ҳизбии ноҳияи Октябри ш. Душанбе, 1971 тарҷумони забони форсӣ дар Афғонистон, 1974–1977 аспиранти шӯбаи фалсафаи АИ Тоҷикистон буд. Солҳои 1984–2002

хамчун дотсент, 2002–2008 мудири кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ ва дотсенти кафедраи номрафта қор қардаст. Муаллифи зиёда аз 28 асар ва 60 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Таълифотҳояш ба масъалаҳои таърихи фалсафа, иҷтимоӣ, диншиносӣ ва этикаву эстетика бахшида шудаанд. Барои хизматҳои шоистааш бо медали «Ба муносибати 100-солагии рӯзи таваллуди В. И. Ленин», медали «Муборизи сулҳ» ва нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» ва унвони «Қорманди шоистаи Тоҷикистон» (1999) сарфароз қарда шудааст.

Ас.: Бунёди маданияти шахс. Д., 1989; Ибн Араби, жизнь и учение. Д., 1989; Философия озарения. Д., 2004; Мактаби фалсафаи Элей. Афлотун «Парменид». Д., 2004; Олами асрору қудрати рӯҳии инсон. Д., 2003; Асосҳои маданияти шахс. Д., 2003; Муаммои қатли Суқрот. Д., 2006; Афлотун – ҳаёт, осор ва таълим. Д., 2007; Афлотун – ақидаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ ва шохасари ӯ «Давлат». Д., 2007; Арасту – ақидаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ ва асари ӯ «Сиёсат». Д., 2008; Нур ва зулмот. Д., 1989; Чойнома, тӯйнома. Д., 1990; Влюбленный шейх. Д., 1990; Қоран – философию, этичию ва эстетичею учение. Д., 1989; Қуръон – ақидаҳои фалсафӣ, ахлоқӣ ва эстетикӣ он. Д., 1992; Бунёди оила. Д., 1992; Аз оини издивоҷ. Д., 1992; Бунёди саломатӣ. Д., 1992; Дастури саломатии Солернӣ. Д., 1992; Омар Хайям – учений, философ, поэт. Д., 1998; Фахриддин Ирақи: жизнь и учение. Д., 2008; Абдурахман Джами: мистико-философские воззрения. Д., 2009; Одобӣ муошират. Д., 2010.

ОДИНАЕВ Қурбоналӣ Абдулхайевич (тав. 08. 12. 1968, деҳаи Сомониёни ноҳияи Фархори вилояти Хатлон), омӯзгори фанҳои умумитехникӣ. Соли 1995 факултети муҳандисӣ – омӯзгории Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ.Қўраев (ҳоло Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садрӣдин Айнӣ) –ро бо ихтисоси муаллими меҳнат, фанҳои умумитехникӣ, методисти роҳнамои касбӣ хатм намудааст. Солҳои 1996-2004 устои таълимӣ, баъдтар асистенти кафедраи Механикаи техникӣ ва нақшакашии ДДОТ ба номи Садрӣдин Айнӣ, 2003-2007 қонишини декани факултети технология ва соҳибқорӣ оид ба тарбия, 2007-2009 иҷроқунандаи вазифаи мудири кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ, 2009-2013 мудири кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ, 2013 -2018 муовини декани факултети технология ва соҳибқорӣ, 2018 – 2021 дар вазифаи муовини декан оид ба таълим қору фаъолият намудааст. Баъдан дар вазифаи муаллими қалони кафедраи технология, нақшакашӣ ва дизайн фаъолият дорад. Муаллифи ду дастури методӣ аз фанни графика, буриши масолаҳ, дастгоҳ ва таҷҳизотҳо ва зиёда аз 30 мақолаи илмӣ, илмӣ – методӣ мебошад.

ОДИНАЗОДА Латофат (тав. 08.08.1979, н. Данғара), хатмқардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2005), номзади илмҳои педагогӣ. Қорро ба сифати лаборанти ДМТ (2002-2005) оғоз қарда, ба ҳайси мудири лабораторияи кафедраи астрономияи факултети физикаи

ДМТ (2006-2007), ассистенти кафедраи астрономияи факултети физика (2008-2014), муоини декани шӯбаи ғоибонаи факултети физика (2014-2015), директори Коллеҷи информатика ва техникаи компютери шаҳри Душанбе (2015-2020) фаъолият намудааст. Аз соли 2020 директори Коллеҷи омӯзгории ба номи Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи С Айни мебошад. Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Бо Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр шудааст.

ОЗМОИШГОҲИ омӯзиши системаҳои бисёркомпонентаи обию намакӣ ва коркарди ашёи мураккаби табиӣ ва техникӣ.

Озмоишгоҳи мазкур аз соли 1995 инҷониб дар назди кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ фаъолият дошта, дар он аз рӯи мавзӯи «Омӯзиши системаҳои бисёркомпонентаи обию намакӣ ва коркарди ашёи мураккаби табиӣ ва техникӣ» корҳои тадқиқотӣ бурда мешаванд. Роҳбарии онро Арбоби илм ва техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои химия, профессор Солиев Лутфулло ба зима дорад. Дар доираи озмоишгоҳ тадқиқотҳо оид ба офариниши усулҳои нави омӯзиши системаҳои бисёркомпонентаи химиявӣ ва дар ҳамин асос коркарди технологияи ашёи мураккаби табиӣ ва техникӣ (партовҳои саноатӣ) Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда шудааст.

Дар заминаи ин озмоишгоҳи илмию тадқиқотӣ (проблемавӣ) аспирантону муҳаққиқон, магистрҳои бакалаврҳои рисолаҳои номзадӣ, магистрӣ ва бакалаврии худро ба анҷом расонида, химоя менамоянд. Аз ҷумла дар ин лаборатория собиқ магистрҳо ва аспирантони кафедра Тошов А. Ф. дар мавзӯи «Прогнозирование фазовых равновесий в системе К, Mg, Ca//SO₄, Cl-H₂O методом трансляции» (2000с), Авлоев Ш. Ҳ. дар мавзӯи «Фазовые равновесия и растворимость в системе Na, K//SO₄, CO₃, F-H₂O при 0 и 25⁰С» (2007с), Низомов И. М. дар мавзӯи «Фазовые равновесия и растворимость в системе Na, K//CO₃, HCO₃, F-H₂O при 0 и 25⁰С» (2009с), Турсунбадалов Ш. Т. дар мавзӯи «Фазовые равновесия и растворимость в системе Na, K//CO₃, HCO₃-H₂O при 0 и 25⁰С» (2010с) ва Мусоҷонова Ҷ. М. дар мавзӯи «Фазовые равновесия и растворимость в системе Na, K//SO₄, HCO₃, F-H₂O при 0 и 25⁰С» (2011с) рисолаҳои номзодии худро таҳия карда, ба химоя рафтаанд. Ҳоло боз якчанд рисолаҳои илмии дигар дар арафаи химоя мебошанд.

Дар ин озмоишгоҳ муҳаққиқони дигар давлатҳо низ тадқиқотҳои илмӣ мебаранд. Аз он ҷумла, магистрҳои кафедра Валентино Нурӣ ва Ғулом Иқбол (аз Ҷумҳурии Афғонистон) тадқиқоти илмии худро ба анҷом расониданд. Дар заминаи ин озмоишгоҳ, инчунин, иҷрои мавзӯҳои илмии фармоишӣ ба роҳ монда шудааст. Аз соли 2000 инҷониб дар заминаи озмоишгоҳ мавзӯҳои зерини илмии фармоишӣ иҷро карда шудаанд: «Танзими асосҳои илмии коркарди комплекси конҳои намаки Тоҷикистон» (солҳои 2000–2003, рақами қайди давлатӣ: 000000534); «Коркард ва истифодаи методи пешгуи мувозинатҳои фазагӣ дар

системаҳои бисёркомпонента» (солҳои 2004–2008, рақами қайди давлатӣ: 0105Т9202); «Муайянсозии мувозинатҳои фазагӣ дар системаи бисёркомпонентаи аз сульфатҳо, карбонатҳо, гидрокарбонатҳо, фторидҳои натрию калий ташкилёфта» (солҳои 2009–2013, рақами қайди давлатӣ: 0109ТД809).

Ғайр аз 5 рисолаҳои номзадӣ зиёда аз 25 рисола аз тарафи магистрҳои кафедра тадқиқ шудаанд. Ҳамаи ин корҳо дар заминаи озмоишгоҳи илмию тадқиқотӣ (проблемавӣ) ва дар партави мавзӯҳои илмии фармоиши номбаршуда ба иҷро расонида шудаанд.

Бо дастгирии раёсати донишгоҳ ба нақша гирифта шудааст, ки ин озмоишгоҳи илмию тадқиқотӣ бо дастгоҳҳои замонавии ҷенкунии ҳосияти моддаҳои химиявӣ ва реактивҳои зарурӣ таъмин карда шуда, бо ҳамин васила самараи фаъолияти он боз ҳам баланд бардошта мешавад.

ОЗМОИШГОҲҲОИ кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ.

Дар назди кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ ду озмоишгоҳ барои тайёр намудани кадрҳои баландихтисос ва тадқиқи мавзуи кафедра - «Синтези маҳини пайвастагиҳои органикӣ» фаъолият мекунанд. Озмоишгоҳҳои кафедраи химияи органикӣ солҳои 1970–1975 ташкил карда шудаанд. Дар озмоишгоҳи № 14 аз соли 1970 инҷониб дар мавзуи «Қобилияти реаксионии β - кетоспиртҳои алифатӣ ва ҳосилаҳои онҳо» корҳои илмӣ ва илмию тадқиқотӣ бурда мешавад. Дар ин муддат зиёда аз 150 ҳосилаҳои онҳо, аз ҷумлаи эфирҳои алкилӣ ва алкоксиметилиашон синтез шуда, ҳосиятҳои физиологии онҳо омӯхта ва муайян карда шудааст.

Дар озмоишгоҳ ҳамчунин аз соли 1978 инҷониб доир ба мавзуи меркуриронидани ҳосилаҳои фенил сиклопарафинҳо корҳои илмӣ ва илмию тадқиқотӣ бурда мешаванд. Дар давоми мавҷудияти озмоишгоҳҳои кафедра як нафар рисолаи докторӣ, 4 нафар рисолаи номзадӣ Ҳимоя намуданд. Чор нафар аспирантони кафедра корҳои илмиашонро дар ҳамин озмоишгоҳ ба анҷом расонида истоданд ва дар арафаи Ҳимоя мебошанд. Корҳои илмии дар ин озмоишгоҳ ба анҷом расонида шуда, соли 1986 дар «Намоишгоҳи комёбиҳои халқи ИҶШС» соҳиби як медали «Нукра» (Бандаев С. Г.) ва 2 медали «Биринҷӣ» (Абдуллоев Ф. А., Сафаров И. Н.) гардиданд. Дар заминаи озмоишгоҳҳои кафедра зиёда аз 100 мақолаҳои илмӣ навишта шуда, 25 корҳои дипломӣ ва зиёда аз 200 корҳои курсӣ Ҳимоя гардиданд. Озмоишгоҳҳои кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ дар қори тайёр намудани мутахассисони варзидаи соҳаи химияи органикӣ барои донишгоҳҳои ҷумҳурӣ ва берун аз он низ саҳми бузург доранд. Ҳамаи устодони кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ хатмкунандагони факултет буда, дар ҳамин озмоишгоҳҳои кафедра корҳои илмии худро анҷом додаанд.

ОЙМАТОВ Бахтиёр Шораҳматович (тав. 06. 03. 1992, шаҳри Душанбе), омӯзгори фанни иқтисодиёт, номзоди илмҳои

иктисод (1019). Соли 2013 факултети муҳандисӣ-иктисодии ДПДТТ ба номи М. С. Осимиро хатм намуда, фаъолияти меҳнатиро худи ҳамон сол ҳамчун ассистенти кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит ДДОТ бюа номи С. Айнӣ оғоз намуд. Аз соли 2015 то соли 2017 иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит, 2017 -2018 муовини декан оид ба корҳои таълимӣ дар факултети технология ва иқтисодиёт, 2018-2019 сармутахассиси раёсати таълим, 2019-2020 муовини декан оид ба корҳои таълимӣ дар факултети иқтисодиёт ва идоракунии дар соҳаи маориф ва аз 2020 ҳамчун мудирӣ шуъбаи таҳсилоти фосилавӣ фаъолият дорад.

Ас.: Таҳлили бозори иҷтимоӣ дар шароити иқтисоди бозорӣ (монография). Д., 2019; Рушди инфрасохтори иҷтимоии муассисаҳои олии касбӣ (монография). Д., 2020.

ОЙМАҲМАДОВ Гулмаҳмад Нигмаматович (соли тав. 1. 12. 1944, д. Дардар, н. Айнӣ). Хатмкардаи факултети иқтисодиёти ДМТ (1968), солҳои 1978 – 1982 аспиранти Институти иқтисодиёти Академияи илмҳои Тоҷикистон, 1974 – 1993 дар Техникуми молия ва иқтисоди ш. Душанбе ба сифати муаллими фанҳои тахассусӣ кор карда, аз соли 1993 то соли 1997 дотсенти кафедраи молия ва қарз, ҷонишини декан оид ба таълими факултети молия ва қарзи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва аз соли 1997 то 2009 мудирӣ кафедраи андоз ва андозбандии Донишкадаи андоз ва ҳуқуқ буд. Солҳои 2010-2011 мудирӣ шуъбаи илм ва робитаҳои байналмилалӣ Донишкадаи молия ва иқтисоди Тоҷикистон, 2011-2012 мудирӣ кафедраи молия ва қарзи факултаи молия ва қарзи ҳамин донишгоҳ ва минбаъд чун дотсенти кафедраи мазкур фаъолият намудааст.

Солҳои 2009-2012, дар вазифаи муовини садорат оид ба таълими факултаи иқтисод ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор ва фаъолият дошт. Дар соли 1989 рисолаи номзадиро дифо намудааст. Барои хизматҳои шоён бо ифтихорномаҳои Вазорати молияи СССР (1984) ва Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1985, 2014) сарфароз гардонида шудааст. Бо нишони сарисинагии Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2004) кадрдонӣ

гардидааст.

Муаллифи зиёда аз 115 номгӯи мақолаҳои илмию-методӣ ва илмӣ оммавӣ буда, 14 номгӯи китобҳои дарсиро бо қарори Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ихтисосҳои молия ва қарз ба таърифи расонидааст.

Ас.: Финансовий менеджмент. Учебное пособие: на тадж. языке. Д., 2004; Финанси учебник Д., 2005; Налогообложение в таблицах и графиках (учебник) на тадж. языке. Д., 2007 (ҳаммуаллиф); Страхование. Учебное пособие. Д., 2010 (ҳаммуаллиф); Маҷмуи масъалаҳо аз молияи корхонаҳо васонти таълимӣ. Д., 2009; Молияи ташкилотҳои бучети китоби дарсӣ. Д., 2011; Идораи молияи давлатӣ. Китоби дарсӣ. Д., 2014; Бучет ва низоми бучетии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Китоби дарсӣ. Д., 2014; Молияи

корхонаҳо. китоби дарсӣ. Д., 2016; Низоми кории имрӯзаи бучети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2017.

ОЛИМОВ Музаффар (тав. 28. 09. 1954, д. Навгилеми н. Исфараи илояти Суғд.), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих, профессор. Хатмкардаи ф-таи таърихи ДМТ (1976). Лаборанти калони бахши Ҳинду Покистони Ин-ти шарқшиносии АИ Тоҷикистон (1976-1977). Коромӯз, аспиранти шуъбаи Ҳиндустон ва Ҷануби Осиёи Ин-ти шарқшиносии АИ собиқ Иттиҳоди Шуравӣ (1978-1981, Москва), корманди илмӣ шуъбаи таърих ва иқтисоди Ин-ти шарқшиносии АИ Тоҷикистон (1981-1984), тарҷумон дар гурӯҳи ҳизбии собиқ КМ ҲКИШ дар собиқ КМ ҲХД Ҷумҳурии Афғонистон (1984-1986), корманди илмӣ Ин-ти шарқшиносии АИ Тоҷикистон (1986-1990), докторанти Ин-ти шарқшиносии АИ собиқ Иттиҳоди шуравӣ ва Федератсияи Русия (1990-1994, Москва), мудири шуъбаи Ҷануби Осиё, муовини директор оид ба илм ва сарҳодими илмӣ Ин-ти иқтисоди ҷаҳонӣ ва муносибатҳои байналмилалӣ АИ Тоҷикистон (1994-1998), директори Маркази (ғайридавлатӣ) илмӣ-таҳқиқотӣ «ШАРҚ» (1996-2011), ноиби ректор оид ба илм ва равоити хориҷӣ ва профессори Донишқадаи мустақили технологияи инноватсионӣ ва коммуникатсионӣ Тоҷикистон (2009-2010), сарҳодими илмӣ Ин-ти забон, адабиёт, шарқшиносӣ ва мероси хаттии ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистон (2011-2014), мудири шуъбаи Осиёи марказӣ ва ҷанубӣ (2015 - 2017), дотсент ва профессори ф-ти таърихи Донишгоҳи миллии Тоҷикис тон (1982-1984, 1994-1998, аз с. 2013) ва Консерваторияи миллӣ (2012-2014). Аз 2017 профессори кафедраи минтақашиносии хориҷаи факултаи муносибатҳои байналмилалӣ ва аз 2020 роҳбари Маркази тадқиқоти минтақавӣ ва муқоисавӣ назди ДМТ. Аз соли 2020 инҷониб профессори кафедраи таърихи умумӣ ДДОТ ба номи С. Айни.

М. Олимов узви Анҷумани байналмилалӣ шарқшиносон (Москва), узви Анҷумани Аврупоӣ омӯзиши Осиёи Марказӣ (ESCAS), узви Шуроҳои махсуси илмӣ оид ба дифои рисолаҳои доктории назди Институти таърих, ареология ва этнография ба номи Аҳмади Дониши АИ (1995 – 2016 ва аз с. 2020), Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (аз с. 2000) ва узви гурӯҳи коршиносии бахши таърихи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Муаллифи беш аз 200 асари илмӣ, иштирокдори конференсияҳо ва ҳамоишҳои илмӣ байналмилалӣ дар бештар аз 50 кишвари хориҷӣ.

Ас.: Очерки истории Синда в XV11 - начале XIX в. (Аграрные отношения и город). М., 1993; Межтаджикский конфликт: путь к миру. М., 1998; Таджикистан на пороге перемен. М., 199; Управление, ценности и образ жизни молодежи в странах Центральной Азии. Ташкент, 2001.; Мусульманские лидеры: социальная роль и авторитет. Душанбе, 2003; Трудовая миграция в Афганистане. М., 2005; Деградация окружающей среды, миграция,

внутреннее переселение и уязвимость сельского населения в Республики Таджикистан. Д., 2012;

ОЛИМОВ Мулоқанд (тав. 7. 07. 1956, н. Рӯдакӣ), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1994), дотсент (2001). Солҳои 1973–1977 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1977–1980 муаллими математикаи мактаби миёнаи № 179 н. Ленин, 1980–1991 ассистент, 1991–1995 муаллими калон, 1995–2001 иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи алгебра в назарияи ададҳои ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2001 дотсент ва

аз соли 2004 мудири кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 90 кори илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Ҳалли мисолу машқҳо бо ёрии ҳисобкуниҳои матритсавӣ. Қ. 1. Д., 2005; Ҳалли мисолу машқҳо бо ёрии ҳисобкуниҳои матритсавӣ. Қ. 2. Д., 2010; Алгебраи матритсаҳо ва векторҳо (хаммуаллиф). Д., 2010.

ОЛИМОВ Насриддин Солеҳович (тав. 20. 04. 1961, д. Каздони н. Айнӣ), номзади илмҳои химия (1994), дотсент (1998). Солҳои 1978–1980 ҳамчун муаллими мактаби миёна кор кардааст. Солҳои 1980–1982 хидмати артиши шуравӣ, 1983–1987 донишҷӯи факултети саноатӣ омӯзгории Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1987–1990 ассистенти кафедраи фанҳои умумитехникии донишкадаи номбурда, 1990 коромӯз, 1991–1994

аспиранти шуъбаи рӯзонаи Институти химияи АИ Тоҷикистон, 1994–1998 муаллими калони кафедраи фанҳои умумитехникии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 1998 дотсент ва аз соли 2008 то 2018 мудири кафедраи технология ва мошиншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Ҳамзамон, солҳои 1995–1999 ҳамчун муовини декани факултети технология оид ба корҳои таълимӣ, 2000–2007 раиси Шурои кураторони донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст.

Соли 2018 дар асоси озмун мудири кафедраи «Фанҳои умумитехникӣ ва мошинашиносӣ»-интиҳоб шуда то ҳол дар ин вазифа фаъолият дорад. Муаллифи беш аз 100 мақолаҳои илмию-методӣ ва 5 ихтироот (патент) мебошад. Мавсуф дар чандин конференсияҳои сатҳи байнанҳалқӣ дар шаҳрҳои Маскав, Санкт-Петербург, Суздал, Екатеринбург иштирок ва суханронӣ кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2002) ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Системаи мошинҳои пахтакорӣ. Д., 2001; Механизми шатунию-кривошипӣ ва механизми газтаксимкунандаи муҳаррикҳои дарӯнсӯз. Д., 2002; Системаи сарднамоӣ ва равшанмолии муҳаррикҳои дарӯнсӯз. Д., 2003; Корҳои амали аз фанни масолахшиносӣ. Д., 2012;

Интихоби масолаххо барои коркарди филиз ва чӯб. Д., 2016; Гармими мошин. Д., 2018;. Мошинҳои кишоварзӣ. Д., 2019; Окисление алюминиевых сплавов с кремнием, германием и оловом. Д., 2021.

ОЛИМОВ Рустам Шоикулович (1. 11. 1990, ш. Душанбе), омӯзгори забони фаронсавӣ, номзади илми филология (2019), хатмкардаи шуъбаи забони франсавӣ, факултети забонҳои романӣ-германи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни (2013), фаъолиятро дар кафедраи забони франсавии ҳамин донишгоҳ ба ҳайси ассистенти кафедра оғоз намудааст. Солҳои 2013-2015 аспиранти шуъбаи рӯзонаи кафедраи

забони франсавии донишгоҳ буд. Дар мавзуи «Функционально-семантическое поле определенности // неопределенности в разноструктурных языках (на материале таджикского и французского языков)» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст (2019). Аз соли 2019 ба ҳайси сармутахассиси раёсати илм ва инноватсияи ДДОТ ба номи С. Айни, ҳамчунин, омӯзгори фанни забони фаронсавӣ фаъолият дорад. 17 мақола, 1 луғати тоҷикӣ-фаронсавӣ ба нашр расонидааст. Дар баробари корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ба тарҷумаи осори бадеии нависандагони Фаронса, ба забони тоҷикӣ низ машғул аст. Намунаи тарҷумаҳояш аз забони фаронсавӣ дар шумораҳои маҷаллаи «Наврӯста» интишор гардидаанд.

Ас. Виразение категории определенности с помощью притяжательных местоимений в таджикском и французском языках // Вестник Таджикского государственного педагогического университета имени С. Айни. Д., 2018; Анафорическая определенность в таджикском и французском языках // Проблемы современной филологии и методики обучения иностранным языкам в вузе. Т. 1. Д., 2015; Категорияи номуайянии исм тавассути артикли «-е» ва «як» ва ифодаи он дар забони франсавӣ//Вестник Таджикского государственного педагогического университета имени С. Айни. Д., 2014; Таҳлили муқоисавии ибораҳои рехтаи повести «Марги судхӯр»-и Садриддин Айни дар забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва франсавӣ // Вестник Таджикского государственного педагогического университета имени С. Айни. Д., 2015.

ОМУЪЗГОРИ ЧАВОН, нашрия

Аз соли 1957 тахти унвони «Педагоги чавон» ва ҳоло «Омӯзгори чавон» мунташир мешавад. Дар ин муддат сармуҳарририи нашрияро Я. Исоев, Ю. Сафаров, Б. Худойдодов, А. Пудинаев, А. Сабоҳзода, А. Муллоев, А. Худойдодов ва Б. Абдурахимов ба зимма доштанд. «Омӯзгори чавон» тарғиботгари ғояҳои пешқадам дар қори

таълиму тарбияи омӯзгорони чавон ба шумор меравад. Донишҷӯёнро дар руҳияи дӯстӣ, рафоқат, ҳамраъӣ ва бародарӣ, ваҳдати миллӣ ва ҳурмат намудани анъана ва расму одатҳои пешқадами миллӣ тарбият менамояд. Нашрия ба сифати дӯст ва маслиҳатчи донишҷӯён ва ҳидоятгари роҳи дурусти ҳаёт дар ташаккули сифатҳои касбӣ ба онҳо кумак кардааст.

Аҳли илму адаб, шоиру нависандагони номвар Боқӣ Раҳимзода, Лоик Шералӣ, Зиё Абдулло, Бобо Насриддин, Убайд Рачаб, Низом Нуруҷонов,

Урун Қўҳзод, Ғоиб Сафарзода, Ҳабибуллоҳи Файзуллоҳ, Абдулҳамид Самадов, Кароматулло Мирзоев, Назри Яздонӣ, Камол Насрулло, Мўхтарам Ҳотам, Сайёд Ғаффор ва чандин нафари дигар нахустин нигоштаҳояшонро дар ҳамин нашрия чоп кардаанд аз ҳамин пайроҳа ба шоҳроҳи бузурги нигорандагӣ ворид шудаанд.

Нашрия фарогири рубрикаҳои «Гиромидошт», «Иртибот», «Эҳтироми омӯзгор», «Корнома», «Арҷгузорӣ», «Маълумот», «Тақриз», «Ҷашни камолот», «Таҳлил» ва ғ. буда, ҳаёти донишгоҳ дар он бозтоб меёбад. Ҳайати профессорону омӯзгорон, амсоли Абдулбоқӣ Нуров, Умар Умаров, Саидмуроди Ҳочазод, Ҳотам Саидов, Шарифмурод Исрофилниё ва ғ. бо нашрия ҳамкорӣ доранд.

Ҳайати эҷодии нашрия бо мақсади ширкат дар иҷрои ҳадафҳои барномавии муассисаи таҳсилоти олий аз ташаббусибтикори ибратбахш кор мегиранд. Нашрия доираи васеи хонандагони худро пайдо кардааст, ки ин муҳимтарин дастоварди коллектив аст. Аз соли 2019 сармуҳарририи нашрияро Ҳабибулло Сатторӣ ба уҳда дорад.

ОРИФОВ (Орифӣ) Маъруф Орифович (тав. соли 1907, д. Работи Поёни н. Когони вилояти Бухоро, ваф. соли 1978, ш. Душанбе), педагоги тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (1970), профессор (1971), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Солҳои 1920–1924 дар мактаби советӣ таҳсил кардааст. Солҳои 1924–1926 муаллими мактаби ибтидоӣ буд. Соли 1929 баъди хатми Донишкадаи муаллимтайёркунии ш. Самарқанд муаллими мактаби

ибтидоии қишлоқи Арабхонаи н. Пастдарғами вилояти Самарқанд буд. Дар ҳамин чо ба сифати котиби Комиссияи сиёсӣ дар коллективонии хоҷагии қишлоқ иштирок кард. Соли 1935 муаллими Омӯзишгоҳи омӯзгории н. Орҷоникидзеободи ҶШС Тоҷикистон буд. Соли 1939 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намуда, дар кафедраи педагогика кор кардааст. Солҳои 1950–1955 ба сифати муаллим, дотсент, 1956–1964, 1970–1975 мудири кафедраи педагогика, 1977–1978 профессори кафедра номбурда кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 50 монография, рисола ва мақолаҳои илмӣ мебошад. Тадқиқотҳояш роҳи омӯзиш ва ҷамъбасти илмии фикру андешаҳои таълимӣ, тарбиявӣ, ахлоқӣ ва умуман дидактикии аҷдодони халқи тоҷикро дар асрҳои миёна то давраи Инқилоби Октябр дар бар мегирад. Дар осори муаллиф тадқиқи нақши муассири тарбиявии эҷодиёти классикҳои адабиёти форсу тоҷик дар рушду камолати инсон, ақидаҳои педагогии асосгузори адабиёти советии тоҷик устод С. Айнӣ ҷои муҳимро ишғол менамоянд. Вай узви ҳайати таҳририяи маҷаллаи «Мактаби советӣ» буд. Дар тарбияи толибилмони ҷавон ва сабзишу камолоти як қатор мутахассисони соҳаи педагогика ва равшаншиносӣ низ саҳми назаррас

дорад. Бо унвонҳои фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1958), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» сарфароз карда шудааст.

ОСИМӢ Муҳаммад Сайфиддинович (тав. 01. 09. 1920, ш. Хучанд, ваф. 15. 08. 1996, ш. Душанбе), файласуфи тоҷик, доктори улуми фалсафӣ (1971), профессор (1971), узви вобастаи Академияи улуми Шуравӣ (1974), академики Академияи улуми Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон (1965), Ходими хидматнишондодаи Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон (1978), аз соли 1945 аъзои ҳизби коммунист.

Солҳои 1934-1937 дар фабрикаи коргарии шаҳри Хучанд таҳсил карда, соли 1941 шӯбаи физикаву математикаи Донишгоҳи давлатии ба номи Алишер Навоии шаҳри Самарқандро хатм намудааст. Солҳои ҷанг бо олмони фашистӣ дар майдони набард буд ва шаш сол дар сафи артиши шуравӣ хидмат кардааст (1941-1946). Солҳои 1946-1952 дар Донишкадаи давлати омӯзгории Ленинобод (алён Хучанд) дар вазифаҳои гуногун: сармуаллим, мудири кафедраи физика, муовини раиси донишкада оид ба умури илмию таълимӣ кор кардааст. Солҳои 1952-1955 аспирант (унвонҷӯй)-и улуми иҷтимоии Академияи назди Кумитаи марказии ҳизби коммунист буд. Солҳои 1956-1962 ба ҳайси раиси Донишкадаи техникаи Тоҷикистон (алён Донишгоҳи давлатии политехники Тоҷикистон ба номи Муҳаммад Осимӣ) ифои вазифа намудааст. Аз моҳи феврал то ноябри соли 1962 вазири маорифи Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон буд. Солҳои 1962-1965 ба ҳайси раиси Кумитаи назорати ҳизбии давлатӣ, котиби Кумитаи марказии Ҳизби коммунистии Тоҷикистон ва муовини раиси Шурои вузарои Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон ифои вазифа намудааст. Солҳои 1965-1988 Президенти Академияи улуми Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон буд. Аз соли 1968 аъзои раёсати Академияи улуми Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон буд. Аз соли 1989 то дами марг раиси Анҷумани робитаҳои фарҳангии форсизабонони ҷаҳон буд.

Осимӣ роҷеъ ба масоили фалсафаи табиатшиносӣ, таърихи фалосифаи марксистиву ленинӣ, таърихи улум ва таърихи фарҳангу адабиёти тоҷик мақолоти зиёде навиштааст. Ӯ баъзе мушкилоти фалсафии физикаи муосирро дар заминаи омӯзиши таърихи тақомули мафҳуми материя (ҷисм-истилоҳи фалсафӣ) таҳқиқ кардааст. Осимӣ дар таълифоти худ тавбаъм бо таҳқиқи қавонини рушди таърихи фалсафа, раванди ташаккул ва тақомули афкори илмию фалсафии халқҳои шарқро таҳлилу баррасӣ намуда, натоқи қабилӣ тавачҷӯх ба даст овардааст. Аз ҷумла, бо далоили илмӣ собит карда, ки дар Шарқ мактаби атомистикаи матириаслистӣ вучуд доштааст. Ва ҳамчунин равобити фарҳангии хеле қадимии шарқу Ғарбро ошкор кардааст. Илова бар ин, Осимӣ масоилеро

мавриди таҳқиқ қарор дода, ки ба алоқаи илму ҷамъият, илму истехсолот, мақоми таърихи баъзе бузургони илму адаби форсу тоҷик, методологияи танқиди антикоммунизм (муқобили коммунизм) ва «советология (шуравишиносӣ) марбутанд. Осимӣ дар тарҷумаи китобҳои дарсӣ доир ба фанҳои риёзию табиӣ ширкат намуда, дар ташаккулу таҳаввули истилоҳи илмӣ ба забони тоҷикӣ саҳми бузург дорад. Осимӣ пуштибони фарҳанги миллӣ ва суҳанварону донишмандони тоҷик буд, ки ифтихори миллӣ доштанду аз ҷониби кумитаи амнияти шуравӣ сарқӯб мешуданд. Маҳз ба ташаббуси ӯ муҷассамаи бузурги Абуалӣ Сино дар замони шуравӣ дар маркази пойтахти Тоҷикистон қомат рост кард. Ҳол он ки сарвари онвақтаи шуравӣ Леонид Илич Бережнев бо кӯшиши роҳборони Узбакистон Синоро «фарзанду бузурги халқи узбак» эълон карда буд.

Осимӣ охириҳои солҳои 80-ум ва ибтидои 90-уми асри ХХ дар кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ба донишҷӯён ва аспирантон аз фанни фалсафа дарс гуфтааст. Зери роҳбарияш шогирдони зиёде рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ дифоъ намудаанд. Осимӣ вакили анҷумани 24, 25 ва 26 Ҳизби коммунистии шуравӣ мебошад. Вакили Шурои олии Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон (даъвати 6) вакили Шурои олии Шуравӣ (даъватҳои 7-11), аъзойи Кумитаи марказии ҳизби коммунистии Тоҷикистон (аз соли 1962) буд. Бо 2 нишони Ленин, 2 нишони Байрақи сурхи меҳнат, нишони Инқилоби Октябр, нишони Ҷанги Ватанӣ, нишони «Ситораи сурх», «Нишони фахрӣ», медал ва Ифтихорномаи Шурои олии Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Тоҷикистон мукофонида шудааст. Соли 1980 ба Мукофоти байналмилаллии Ҷавоҳирлол Нехру сазовор шудааст. Рӯзи 29. 07. 1996, як солу як моҳу ду рӯз қабл аз оштии миллии Тоҷикон (27. 06. 1997) дар Душанбе бо супориши душманони миллат ба таври фоҷиавӣ кушта шуд. Боқарори Ҳукумати Тоҷикистон баъд аз маргаш (1997) Донишгоҳи давлатии техникаи Тоҷикистон, ки чанд сола сарвари он буд, номи ӯро гирифт. Ҷамчунин чанд хиёбону макотиб номи ӯро доранд.

Ас.: Нахустдорулфунуни мо. Сталинобод, 1961; Материя ва тасвири физикии олам. Д., 1966; Пайдоиш ва ташаккули тафаккури фалсафӣ. Д., 1970; Амир Хусрави Деҳлавӣ. Д., 1976; Исследование этнической истории древней Центральной Азии в советской науке. Д., 1977; Ташаккул ва тақомули фалсафӣ. Д., 1980.

Манобеъ: Нахустин дорулфунуни мо. Д., 1961, Материя ва тасвири физикии олам. Д., 1966, Фарҳанги русӣ-тоҷикии истилоҳоти фалсафӣ. Д., 1967, Пайдоиш ва ташаккули тафаккури фалсафӣ. Д., 1970, Амир Хусравӣ Деҳлавӣ. Д., 1976, Асари барҷастаи фалсафаи моркисистӣ (дар бораи як асари В. И. Ленин). Д., 1960, Ташаккул ва тафаккури афкори фалсафӣ (ба ҳуруфи форсӣ). Д., 1970. Омӯзиши таърихи этникии халқли Осиёи Маркази дар илми шуравӣ. М., 1977 (ба забони русӣ), Абуалӣ ибни Синол ва тамаддуни башарӣ. Халқҳои Осиё ва Африқо. (мачалла, ба забони русӣ). М., 1980, №5; Ташаккули таърихи халқиятҳои Шуравӣ. М., 1987 (ба забони русӣ), Энциклопедия шуравии тоҷик. Д., 1984, саҳ. 396.

ОСИМОВ (Осимӣ) Қосим Усмонзода (тав. 15. 09. 1921, ш.. Хучанд, ваф. 24. 03. 2007, ш. Душанбе), риёзидон, номзоди илмҳои педагогӣ (1966), профессор (1993), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1941

факултети физика-математикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинободро хатм кардааст. Солҳои 1941–1942 дар мактабҳои миёнаи ш. Хучанд ва н. Исфара аз фанни физика ва математика дарс гуфтааст. Солҳои 1942–1945 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок дошт. Солҳои 1945–1946 курсанти омӯзишгоҳи ҳарбию сиёсии Иваново-Вознисенский, 1946–1951 муаллим ва директори мактаби миёнаи №1 н. Нов буд. Солҳои 1951–2005 ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсент ва профессори ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 1957–1959 вазифаи декани факултети физика-математика, 1974–1977 декани факултети математика, 1963–1968 ва 1977–1982 мудири кафедраи методикаи таълими математикаи донишкадаи омӯзгориро ба уҳда дошт. Солҳои 1968–1971 муовини ректори Донишкадаи давлати омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1971–1972 директори Институти тадқиқотии илмҳои педагогии Тоҷикистон буд. Муаллифи 10 асари илмӣ, мақолаву фишурдаҳои зиёди илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Аз ҷумла, асарҳои ӯ «Масъалаҳои математикӣ доири истехсолоти хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон», «Баъзе проблемаҳои методикаи таълими математика дар мактабҳои тоҷикӣ», «Масъалаҳои арифметикӣ ва тарзҳои ҳал кардани онҳо», «Методикаи тартиб додани масъала дар протсеси таълими математика», «Назария ва амалияи ҳисоббарорӣ» арзиши зиёди илмиву таълимӣ доранд. Ӯ дар конференсияҳои илмӣи ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Ҳамчун иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ бо орденҳои «Ситораи сурх», «Ҷанги Бузурги Ватанӣ», медалҳои «Барои шӯҷоат», «Ҳимояи Қафқоз», «Озодкунии Белград», «Барои Ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ» ва барои хизматҳои шоёнаш дар соҳаи илму маориф бо унвонҳои фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон», «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1999), нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон», инчунин, ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

ОСИМОВА Людмила Қосимовна (тав. 1951, н. Нов (имрӯза Спитамен), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1985), дотсент (1992). Солҳои 1968–1973 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1973–1980 ассистент, коромӯз ва муаллими кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо, 1980–1984 аспиранти кафедраи номбурдаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1985–1989 ҳамчун муаллими калони кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо, 1989–1992 муаллими калони кафедраи методикаи таълими математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 1992 ҳамчун дотсенти кафедраи математикаи олии Донишкадаи технологӣ, идоракунӣ ва дизайни ш. Димитровогради Федератсияи Россия фаъолият мекунад. Оид ба ташкили

фаъолияти коллективи донишҷӯёни донишкадаҳои омӯзгорӣ ва дигар масъалаҳои муҳими таълими математика кори илмӣ бурдааст.

П

ПАВЛОВСКИЙ Иван Яковлевич (тав. соли 1885, вилояти Чернигори ҶШС Украина, ваф. маълум нест), забоншинос, номзади илми филология, дотсент. Соли 1923 факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Нежинскийро хатм кардааст. Солҳои 1923–1924 муаллими мактаби ҳафтсола дар ш. Иванитса, 1924–1927 муаллими мактаби миёнаи ноপুরра ва муаллими мактаби ҳизбӣ буд. Солҳои 1925–1930 дар кафедраи таърих, маданият ва забоншиносии Донишгоҳи Украина, 1927–1930 мудирӣ кафедраи забоншиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Нежинский, 1927–1933 дотсенти кафедраи забоншиносии донишкадаи номбурда, 1934–1937 дотсенти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Суми ва муаллими мактаби зоотехникии ш. Нарини Вилояти Мухтори Карачаев кор кардааст. Солҳои 1938–1948 ҳамчун дотсент ва мудирӣ кафедраи забоншиносӣ ва забони русии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко кор карда, якчанд муддат вазифаи декани факултети забон ва адабиёти руси донишкадаи номбурдаро ба уҳда дошт. Дар тайёр намудани ҳазорҳо мутахассисон саҳми арзанда гузоштааст. Директори донишкадаи омӯзгории пойтахт Шукуров О. ба фаъолияти омӯзгорӣ ва илмӣ ӯ баҳои баланд додааст. Таҳти роҳбарии ӯ китобҳои дарсӣ ва маводҳои таълимӣ оид ба забони русӣ таҳия карда шудаанд. Барои хизматҳои бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1945), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», бо ду медал ва якчанд ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон кадр карда шудааст.

ПАЁМИ ДОНИШГОҲИ ОМӮЗГОРӢ, маҷаллаи илмӣ

Маҷаллаи илмӣ-паҷуҳиши «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ», нашрияти ДДОТ ба номи Садриддин Айни, тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» интишор гардида, дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон 11 июни соли 2018, таҳти № 061ЖР аз нав ба қайд гирифта шудааст.

Маҷалла соли 1978 таъсис ёфтааст. Ибтидои солҳои 90-уми қарни гузашта як муддат чопи он мавқуф гузошта шуда, шуруъ аз соли 1996 нашри мунтазами он аз нав ба роҳ монда шуд, ки дар он мақолаҳои беҳтарини илмӣ ва илмию методии олимони донишгоҳ, аспирантон ва омӯзгорони ҷавон дарҷ мегардид.

Аз соли 2010 то 30-юми ноябри соли 2015 маҷалла дар феҳристи маҷаллаву нашрияҳои илмӣ тақризнависие, ки Комиссияи олии аттестатсионии Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия барои интишори натиҷаҳои илмӣ рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ тавсия медиҳад, дохил гардида буд. Дар маҷалла натиҷаи корҳои илмӣ-тадқиқотии профессорону омӯзгорони донишгоҳ ва олимони ватаниву хориҷӣ ба ҷоп мерасад. Аз ин рӯ, гуфтан мумкин аст, ки «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» маҷаллаи илмӣ эътирофгашта дар миқёси Иттиҳоди давлатҳои муштаракулманофеъ ва берун аз он аст.

Маҷаллаи «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» дорои ҷаҳор бахш мебошад; «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ», ISSN 2219-5408, «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ (Серияи 2. Педагогика ва психология, методикаи таълими фанҳои гуманитарӣ ва табиӣ)», ISSN 2708-5759, «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ (фанҳои табиӣ-риёзӣ)», ISSN 2707-9996. «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ (Серияи илмҳои фалсафӣ)», ISSN 2710-4672.

Наشري маҷалла то соли 2015 дар бахшҳои улуми инсонгароӣ, ҷамъиятшиносӣ ва табиӣ ба роҳ монда шуда буд, ки дар он мақолаҳои мухталифи мазмун ва муҳтавои сиёсӣ, фалсафӣ, ҷомеашиносӣ, фарҳангӣ, таърихӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, педагогӣ, филологӣ, равшаншиносӣ, ҷуғрофӣ, биологӣ, технологӣ ва ғ. дошта нашр карда мешуданд. Шуруъ аз соли 2016 дар доираи талаботи гузошташуда дар назди нашрияҳои илмӣ тақризнависи мавриди эътирофи Комиссияи олии аттестатсионии Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ва Комиссияи олии аттестатсионии ҚТ буда, ҷопи мақолаҳоро дар доираи 4 гурӯҳи ихтисосҳо ба роҳ монда шуд.

Мақолаҳои аспирантон, унвонҷӯён, ки ба идораи маҷалла ворид мешаванд, дар якҷоягӣ бо тақризҳои роҳбарони илмӣ ё олимон, профессорони риштаи дахлдор қабул карда мешаванд. Қаблан ҳамаи мақолаҳо барои азназаргузаронии ҳайати таҳририя, ки аз мутахассисони соҳаҳои гуногун иборат мебошанд, қабул карда мешаванд. Мақолаҳои қабулшуда бояд тибқи талаботҳои муқаррарнамудаи маҷалла омода карда шаванд. Талабот ба омода кардани мақолаҳо дар торнамои маҷалла ва саҳифаи охири он ҳар шумораи он ҷой дода мешавад.

Таърифи чанд соли ахир маҷаллаи «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» ҳар сол ба миқдори 6 шумора бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ таҳия ва нашр карда мешавад. Аз ибтидои соли 2016 торнамои (сайти) мустақили маҷалла дар шабакаи ҷаҳонии Интернет бо нишони www.vestnik.tgpu.tj ва www.filosofiya.tgpu.tj/ru/ таъсис ёфт.

Маҷаллаи «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» дорои шумораи стандарти байналмилалӣ нашрияҳои давраӣ (International standard serial number) ISSN 2219-5408 буда, инчунин, дар пойгоҳи додаҳои «Шохиси илмӣ истинодии Русия» (РИНС) аз 13. 07. 2010 таҳти № 149-07/2010 ба қайд гирифта шудааст. Индекси обунаи маҷалла дар феҳристи «Почтаи тоҷик» 77697 мебошад.

Аз соли 2019 вазифаи сармуҳаррири маҷалла ба уҳдаи доктори илмҳои таърих, профессор, ректори ДДОТ ба номи Садриддин Айни Ғаффорӣ Нуъмонҷон Усмонзода гузошта шудааст. Айни замон ҳайати таҳририяти маҷалла аз 38 нафар иборат буда, аз онҳо 28 нафар доктори илм ва 10 нафарашон номзадҳои илм мебошанд.

ПАРДА Ҳабиб (23. 08. 1962, д. Маҳмадшоҳи Поён, деҳшурои Сарикиштии н. Рӯдакӣ) таваллуд ёфтааст. Нахуст мактаби ибтидоии ба номи Розия Озод, сипас мактаби миёнаи №43 зодгоҳашро ба итмом расондааст. Солҳои 1979-1986 дар факултаи филологияи Донишкадаи давлатии педагогии Душанбе таҳсил карда, солҳои 1983-1985 сарбози қувваҳои мусаллаҳи шуравӣ будааст.

Фаъолияти меҳнатиро соли 1979 ба ҳайси ходими адабии маҷаллаи «Машъал» оғоз намудааст. Соли 1986 дар н. Рӯдакӣ ба фаъолияти омӯзгорӣ пардохтааст. Аз соли 1987 рузноманигори Радиои Тоҷикистон, солҳои 1996-2008 хабарнигор, шорехи сиёсӣ, мудири шуъба ва муовини аввали сармуҳаррири «Садои мардум», соли 2007 сармуҳаррири нашрияти «Набзи тоҷикматлубот» будааст. Аз соли 2008 муовини сармуҳаррир ва баъдан сармуҳаррири ҳафтаномаи «Адабиёт ва санъат» мебошад.

Ширкатвари курс-конференси адибони ҷавони Тоҷикистон (1982, 1986), адибони ҷавони Осиёи Миёна ва ӯзбойҷон (1989). Китоби аввалинаш «Қаламҷаи ток» соли 1990 ба таъб расидааст. Минбаъда ашъораш дар китобҳои «Шеърҳои ошӣ» (1999), «Пораи вақт» (2011), «Риштаи нур» (2005), «Соҷаи сафед» (2012) ба дасти хонандагон расидаанд.

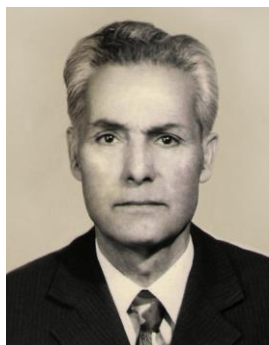
Силсилаи ашъори шоирони рус В. Жигулин ва Л. Шипахина, адбони белорус, туркман ва узбекро ба тоғардонидааст. Рочеъ ба ашъори Гулназар, Низом Қосим, Сайёди Ғаффор ва масоили шеърҳои муосири тоҷик пажӯҳиш анҷом додааст. Маҳсули фаъолияти рӯзноманигории ӯ дар китобҳои «Судя», «Устод», «Фуруғи субҳ», «Хотираҳои сабзи падар», «Зиндагиномаи Эшонӣ домолло Ҳабиб», «Хирад» ва ғ. интишор ёфтаанд. Барои китоби шеърҳои «Риштаи нур» соли 2009 сазовори Ҷоизаи ба номи Мирзо Турсунзода гардида, бо медали «Хизмати шоиста» мукофотонида шудааст. Аълочии маориф ва матбуоти Тоҷикистон.

ПАРДАЕВ Сирочиддин Аҳмадович (тав. 18. 03. 1962, н. Сарисийи ҶШС Ўзбекистон), сиёсатшинос, номзоди илмҳои сиёсӣ (1998), дотсент (2002). Солҳои 1985–1991 дар факултети филологияи руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1991–1993 ассистенти кафедраи сиёсатшиносии донишкадаи

омӯзгории пойтахт, 1993–1994 коромӯз-тадқиқотчи шуъбаи этнологияи Институти фалсафа ва ҳуқуқи АИ Тоҷикистон, 1994–1997 аспиранти кафедраи сиёсатшиносии донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 1997 то ба имрӯз муаллими калон ва дотсенти кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Муаллифи 3 асар ва зиёда аз 20 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Дар таълифотҳояш масъалаҳои глобалии экологӣ, муносибатҳои миллӣ, ташаккули давлати ҳуқуқӣ, демократикунониҳои чома ва рушди чомаи шаҳрвандиро баррасӣ намудааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2002) кадр карда шудааст. Узви Шурои минтақавӣ оид ба ҳимояи рисолаҳои номзадӣ дар бахши сиёсатшиносӣ дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мебошад.

Ас.: Некоторые особенности формирования политической культуры в условиях демократизации общественной жизни (к постановке вопроса). Д., 1997; Тарбияи донишҷӯён дар рӯҳияи Ваҳдати миллӣ ва эҳёи Тоҷикистон. Д., 1998; Идеяи миллӣ – ҳамчун асоси бунёди чомаи навин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2006; Особенности становления внешней политики суверенного Таджикистана и его связи со странами СНГ (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Особенности приобретения национальной независимости и суверенитета таджикского народа // Вестник ТГПУ, № 4, 2001.

ПАРПИЕВ Негмат (тав. 1915, ш. Конибодом, ваф. маълум нест), педагоги тоҷик, номзоди илмҳои педагогӣ (1969), дотсент (1973), иштирокчи Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1953 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро ба тариқи экстернат ва бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1935–1937 муаллими техникуми омӯзгории ш. Конибодом, 1937–1946 хидмати артиши шуравӣ буд. Солҳои 1947–1948 ба ҳайси мудирӣ шуъбаи

таблиғоти Комитети ҳизби коммунистии ш. Ленинобод, 1948–1951 мудирӣ шуъбаи таблиғоти КМ ҲК Тоҷикистон, 1951–1958 муовини вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1958–1969 муовини ректори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият дошт. Солҳои 1969–1971 ҳамчун мудирӣ шуъбаи тахририяи Энциклопедияи советии тоҷик, 1971–1975 муаллими калон ва дотсенти кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, 1975–1981 мудирӣ кафедраи педагогика ва психологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1981–1995 дотсенти кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият кардааст. Муаллифи 8 кори илмӣ, аз ҷумла маводи таълимии «Лексия оид ба мантиқ» мебошад. Бо орденҳои «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи якум, «Нишони фахрӣ», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва 5 медал мукофотонида шудааст.

ПЕДАГОГИКА, факултет.

Факултети педагогика баъди як соли таъсиси Донишкадаи омӯзгории ш. Сталинобод ташкил карда шудааст. Аз ин рӯ, онро яке аз нахустин факултетҳои донишкада ном мебаранд. Факултети педагогика дар солҳои аввали таъсисёбиаш (1932–1933) се маротиба тағйири ном кард. 1 августи соли 1932 шуъбаи мактабӣ-педагогӣ (он вақт факултетҳо набуданд, бинобар ин шуъбаҳо номгузорӣ мешуданд), сипас Академияи педагогӣ ва 6 июли соли 1934 факултети педагогика ном гирифт, ки то ба ин рӯз бо ҳамин ном арзи ҳастӣ дорад.

Факултети педагогика яке аз бахшҳои калонтарини донишгоҳи омӯзгорӣ буда, дар давоми солҳои мавҷудияти хеш дорои қувваи бузурги эҷодӣ гардид. Дар айни замон он яке аз марказҳои илмию таълимӣ, боргоҳи тайёр намудани мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ ва яке аз ҷузъҳои пешқадами сохтори донишгоҳи омӯзгорӣ мебошад.

Соли 1936 талаби муассисаҳои томактабиро ба кадрҳои педагогӣ ба ҳисоб гирифта, шуъбаи томактабӣ таъсис дода шуд, ки дар тайёр кардани мутахассисони соҳаи тарбияи томактабӣ нақши муҳим дошт. Инкишофи босуръати илму маориф, самаранокии кори таълиму тарбия тақозо мекард, ки баҳри беҳдошти сифати ҷараёни таълим кафедраҳои тахассусӣ ташкил дода шаванд. Бо ин мақсад соли хониши 1960–1961 кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ таъсис дода шуд. Бори нахуст мудирии кафедраи мазкур ба дӯши номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Қозичонов М. А. вогузор гардид. Сипас, дотсентон Икромова Ф., Қаландаров К., Лутфуллоев М. ба он роҳбарӣ намуданд. Бо ташаббуси устод Қозичонов М. А. мутахассисони соҳаи таълими ибтидоӣ Лутфуллоев М., Аминов А., Каримов М., Икромова Ф., Грудин С. И., Кан Х. И., Акрамов С., Латифов Р., Баҳриддинов А., Ҳаётова Р., Одилов А., Муминов Т., Зиёев С., Зиёев Т., Раҳимов Х., Акбаров Д., Мирзоев Р. ва дигарон, ки шумораи онҳо ба 20 нафар мерасид гирд омаданд. Онҳо аз забони модарӣ, педагогика, математика, санъати тасвирӣ, таълими меҳнат, табиатшиносӣ, мусиқӣ ва суруд, адабиёти умумӣ ва бачагона дарс мегуфтанд.

Баъд аз устод Қозичонов М. (1960–1973) роҳбарии кафедра ба зиммаи шогирдони ӯ Икромова Ф. И. (1973–1979), Қодиров А. (1979–1980), Қаландаров К. (1980–1982, 1987–1998), Курбонов Р. (1998–1999), Лутфуллоев М. (1982–1987 ва 1999–2004), Акбаров Д. (2004–2007), Раҷабов Т. (аз апрели 2007) гузошта мешавад, ки барои пешрафти маорифи кишвар, махсусан тайёр кардани омӯзгорони зинаи аввали маълумоти миёнаи умумӣ хизмати босазо кардаанд.

Аъзоёни кафедра дар баробари корҳои зиёди таълимӣ, корҳои илмиро низ самаранок пеш бурданд. Дар давоми зиёда аз 40 сол даҳҳо китоби дарсӣ, дастурҳои методӣ, рисолаҳо ва садҳо мақолаю барномаҳои таълимиро, ба монанди «Субҳи дониш», «Алифбо», «Масъалаҳои таълими алифбо» «Методикаи таълими забони модарӣ дар синфҳои ибтидоӣ», «Забони модарӣ» (синфҳои 1, 2, 3, 4), «Дарс», «Дидактикаи муосир»,

«Хониши бадеӣ ва нақл» ва дигархоро таълиф намуданд, ки то имрӯз қимати илмию методиҳои худро гум накардаанд.

Аз моҳи апрели соли 2007-ум номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Раҷабов Т. дар вазифаи мудири кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ кор карда истодааст.

Соли 1969 дар назди факултет кафедраи тарбияи томактабӣ таъсис ёфт, ки ба он дотсентон Турсунов Н. Н., Раҳимов Б. Р. (ҳоло профессор), Недаспосова В. А., баъдан муаллими калон Деревянко Р. И. ва дотсент Тоҷибоева Л. М. роҳбарӣ намуданд. Дар солҳои таъсисёбии кафедра омӯзгорон дар гурӯҳҳои таълимӣ бо забони тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ дарс мегуфтанд. Аз ин рӯ, аҳли педагогӣ кафедра аз миллатҳои гуногун иборат буд, то ки дар ҳар як гурӯҳ таълим бо забони модариашон таъмин шавад.

Дар пешрафти корҳои илмию тадқиқотии кафедра хизматҳои номзади илмҳои равоншиносӣ, дотсент Недаспосова В. А. назаррас аст. Маҳз дар солҳои ба ҳайси мудири кафедра фаъолият доштани ӯ 4 нафар омӯзгорони кафедра (Деревянко Р. И., Землянухина Т. М., Тоҷибоева Л. М., Мачидова Б.) рисолаҳои номзадӣ ҳешро дифоъ намуданд.

Соли 2004 мудири кафедра Мачидова Б. рисолаи докторӣ ва соли 2006 Қурбонова З. рисолаи номзадӣ худро дифоъ намуданд, ки ин ба афзудани шумораи устодони унвондор мусоидат кард.

Дар кафедра доктори илмҳои педагогӣ, профессор Мачидова Б., номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Тоҷибоева Л., номзади илмҳои педагогӣ, ассистент Қурбонова З., номзади илми филология Юсупова М. А., муаллимони калон Юсупова М. С., Ғуломова Н. ва ассистент Қурбонова Г. фаъолият доранд.

Бо қалами устодони кафедраи корҳои илмӣ ва илмию методӣ, ба монанди «Асосҳои психологияи синнусолӣ ва педагогӣ», «Баъзе хусусиятҳои психикии бачагони синни томактабӣ», «Олами паррандаҳо», «Ватанам – ифтихорам», «Психологияи бачагона», «Машғулиятҳо оид ба тарбияи маданияти сенсории кӯдакони 3-4 сола», «Барномаи таълимӣ аз психологияи бачагона», «Барномаи педагогикаи томактабӣ», «Барномаи курси маҳсус оид ба масъалаи тарбияи оилавӣ ва инкишофи ахлоқии кӯдакон», «Методикаи инкишофи нутқ дар боғчаи бачагона» ва ғайраҳо тааллуқ доранд.

Айни ҳол мудирии кафедраро доктори илмҳои педагогӣ, профессор Мачидова Б. А. ба уҳда дорад.

Соли 1992 кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоӣ таъсис ёфт, ки роҳбарии онро дотсент Нуоров А. (1992–1998), профессор Раҳимов Б. (1998–2009) ба зима доштанд. Саҳми омӯзгорони кафедра дар тартиб додани китобҳои дарсӣ, барномаҳои таълимӣ, дастурҳои илмию методӣ назаррас аст. Дар ин чода хизматҳои профессорон Раҳимов Б. ва Нуоров А. хеле калон аст. Маҳз барномаву китобҳои дарсӣ ва дастурҳои методи «Таърихи педагогикаи халқи тоҷик», «Педагогика», «Барномаи таълимии педагогика», «Барномаи таърихи педагогикаи халқи тоҷик»,

«Воситаи таълимӣ доир ба фалсафаи таърихи маълумот», «А. С. Макаренко дар бораи таълиму тарбия», «Барномаи тарбияи ҷавонон», «Нақши арзишҳои миллӣ дар тарбияи маънавии мактабиёни хурдсол», «Методикаи корҳои тарбиявӣ дар синфҳои ибтидоӣ», «Факултети педагогика 70 сол», «Педагогикаи этникӣ ва халқии мардуми тоҷик» ва мисли инҳо ба қалами профессорон Раҳимов Б. ва Нуров А. тааллуқ доранд. Соли 2004-ум Нуров А. рисолаи доктории хешро дифоъ намуд. Дар айни ҳол мудири кафедра профессор Раҳимов Б. ба зима дорад.

Соли 1994 дар назди факултет шӯбаи дефектология (олигофренопедагогика), соли 2001 шӯбаи педагог-равоншинос ташкил карда шуд.

Устодони собиқадори факултети педагогика, аз ҷумла академик Лутфуллоев М. ва профессорон Раҳимов Б., Икромов Ф. бо унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» ва профессор Нуров А. бо ордени «Шараф» (1999) сарфароз карда шудааст.

Аз рӯзи таъсисёбияш факултетро Умаров Т. У. (1958–1959), Исоев Я. (1960–1967), Нуриддинов Г. Н. (1968–1972), Хочаев Ф. (1972–1976), Қосимов М. (1976–1978), Лутфуллоев М. (1978), Сафаров Н. (1978–1980), Раҳмонов С. (1980–1986), Раҳимов Б. Р. (1987–1998), Нуров А. (1998–2007, 2008–2013), Ғаффаров А. О. (2007–2008, 2013–2018), Шарифзода Б. (2018), Мадатзода М. (2018–2021) роҳбарӣ кардаанд. Аз соли 2021 роҳбарии факултетро Давдатзода Ф. ба уҳда дорад.

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯИ СИНФҲОИ ИБТИДОӢ, кафедра.

Кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоӣ моҳи июни соли 1992 таъсис ёфтааст. Мақсади таъсиси ин кафедра аз он иборат буд, ки таълими фанҳои педагогика ва психология ба хусусиятҳои хоси факултети педагогика наздик карда шавад. Бо ҳамин мақсад, миқдори соатҳои таълими фанҳои педагогика ва психология нисбат ба дигар факултетҳо ду баробар зиёд карда шуд. Илова бар ин, аз рӯи фанҳои педагогика ва психология дар курси сеюм иҷрои кори курсии ҳатмӣ ба нақша гирифта шуд. Зарурати ташкили ин кафедра, ҳамзамон, дар ин буд, ки таълими фанҳои педагогика ва психология бо таълими фанҳои таҳассусӣ ҳамроҳанг карда шаванд. Чунончи, таълими педагогикаи умумӣ бо педагогикаи томактабӣ ва методикаи таълими фанҳои педагогӣ, психологияи умумӣ бо психологияи бачагона ва психологияи синнусоливу педагогӣ, таълими таърихи фалсафаи маълумоти педагогӣ бо таълими фалсафаи маълумоти педагогии фикран қафомондагон (нокусулақлон).

Дар кафедра 7 нафар устодон кор мекарданд, ки аз онҳо як нафар н.и.п., профессор, 3 нафараш н.и.п., дотсент, як нафар муаллими калон ва 2 нафараш ассистентон буданд. Раҳимов Б., Нуров А., Раҳмонов С., Нуриддинов Г., Худоназаров Б., Ризоев А., Салуквадзе С. В. аъзоёни аввалини кафедра буданд.

Аз соли хониши 1994–1995 сар карда бо сабабҳои гуногун, аз ҷумла, бо сабаби аз ҷумҳури муҳоҷират кардани Салуквадзе С. В., набудани довталабон дар гурӯҳҳои таълим бо забони русӣ ва узбекӣ ва баста шудани ин гурӯҳҳову кам шудани соатҳои таълимӣ (Бобоёрова З., Шомуродов Ҳ., Токаева Н. М.), ба нафақа баромадан ва фавтидани баъзе муаллимон (дотсентон Нуриддинов Ғ. ва Раҳмонов С.) ва ғайраҳо шумораи кормандони кафедра кам гашт. Баъди муътадил гардидани вазъи сиёсии ҷомеа кормандони нав қабул карда шуданд.

Ҳоло дар кафедра 7 нафар муаллимон тасвибӣ ва 3 нафар ҳамкорон кор мекунанд (Раҳимов Б., Нуров А., Худоназаров Б., Сабоҳати Муродзода, Турсунова Ҳ., Мирзоев В. ва Рабиева С.), ки аз онҳо як нафар д.и.п., профессор, як нафар н.и.п., профессор, 4 нафар муаллимони калон ва як нафар ассистент мебошанд.

Саҳми омӯзгорони кафедра дар таҳияи китобҳои дарсӣ, барномаҳои таълимӣ барои донишкадаҳои олии ва дастурҳои методӣ доир ба иҷрои корҳои контролӣ ва курсӣ калон аст. Аз ҷумла, китоби дарсии «Таърихи педагогикаи халқи тоҷик» (Раҳимов Б.), «Педагогика» (Раҳимов Ҳ. ва Нуров А.), барномаи таълимии «Педагогика» барои донишкадаи санъат (Раҳимов Б.), барномаи таълимии «Педагогика» барои донишкадаҳои олии педагогӣ (Нуров А.), барномаи таълимии «Таърихи педагогикаи халқи тоҷик» (Раҳимов Б.), воситаи таълимӣ «А. С. Макаренко дар бораи таълиму тарбия» (Раҳимов Б.), тавсияҳои методӣ доир ба навиштани кори контролӣ ва курсӣ (Раҳмонов С. Р. ва Сабоҳати Муродзода) ва ғайраҳо ба қалами устодони кафедра тааллуқ доранд.

Ба ёрии муаллимони мактаби миёнаи маълумоти ҳамагонӣ ва устодони кафедра як қатор тавсияҳои методӣ низ нашр карда шудаанд, ки «Барномаи тарбияи ҷавонон» (Раҳимов Б. ва Нуров А.), «Кори мустақилонаи донишҷӯён дар донишкадаҳои олии педагогӣ» (Раҳимов Б.), «Нақши арзишҳои миллӣ дар тарбияи маънавии мактабиёни хурдсол», дастури методӣ барои роҳбарони синф (Нуров А.) аз ҷумлаи онҳоянд. Устодони кафедра дар рафти ҳамкорӣ бо муаллимони синфҳои ибтидоии мактабҳои ҳамагонӣ як идда дастуру тавсияҳои методӣ ба таърифи расониданд. Кафедра ва устодони он бо мактабҳои маълумоти ҳамагонии ш. Душанбе ҳамкориҳои доимӣ ва ноғусастанӣ доранд.

Дар баробари ин қариб ҳамаи устодони кафедра ба кори илмию тадқиқотӣ ва илмию методӣ машғуланд. Самти асоси корҳои илмию тадқиқотии кафедра роҳи рушди методология ва назарияи илмҳои педагогӣ ва психологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил менамояд.

Бо роҳбарии устоди кафедра, профессор Раҳимов Б. 15 нафар аспирантону унвонҷӯён рисолаи номзадӣ ва як нафар рисолаи докторӣ дифоъ намудаанд.

ПЕДАГОГИКАИ УМУМӢ, кафедра.

Аз рӯзи аввали фаъолияти донишкадаи омӯзгорӣ соли 1931 кафедраи педагогика ва психология ташкил карда шуд. Вазифаи асосии кафедра тайёр кардани мутахассисон барои фаъолияти педагогӣ буд. Дар солҳои аввали таъсисёбии кафедра устодони он аз педагогика, назария ва таърихи педагогика ба донишҷӯён дарс мегуфтанд.

Дар байни 3 омӯзгори нахустини кафедраи педагогика Баҳоваддинов А. М. (баъдан академики АИ Тоҷикистон, доктори илмҳои фалсафа, профессор) ба донишҷӯён аз раваншиносӣ ва педагогика дарс мегуфт. Аз 17 марти соли 1933 бо қарори Коллегии Комиссариати маорифи халқии Тоҷикистон ба устод Баҳоваддинов А. М. унвони дотсентӣ дода шуда буд. Солҳои 1935–1936 Баҳоваддинов А. М. ба вазифаи мудири озмоишгоҳи педагогика-психология таъин карда шуд. Барои хондани лексия аз таърихи педагогика, педагогикаи наврасон ва раваншиносии эксперименталӣ ба кафедра Алӣ Озарӣ (аз Озарбайҷон) даъват карда шуд, ки бо забони тоҷикӣ-форсӣ дарс мегуфт.

Дар нимаи солҳои 30-юм вазифаҳои кафедра васеъ гардиданд. Зарурати барои хондани лексияҳо ҷалб намудани омӯзгорони нав ба миён омад. Аз соли 1936 устодони кафедра, профессор Чапига ва дотсент Пинт А. О., баъд узви пайвастаи Академияи илмҳои педагогии ИҶШС, доктори илмҳои педагогӣ, профессор Беркович Э. К. ба донишҷӯён аз педагогика дарс мегуфтанд. Олимони номбурда дар тарбияи кадрҳои педагогии мактаби олии ҷумҳурӣ ҳиссаи босазо гузоштаанд. Соли 1938 кафедраи раваншиносӣ аз кафедраи педагогика ҷудо шуд.

Солҳои 1938–1947 ҳайати омӯзгорон ва профессорони кафедра бо устодон Гусак М. Г., Евтеев М. Т., Лихёчева Т. И., Сахиуллина З. Т., Бокровская А. Б., Ахмедов М. Х., Бикчентай Н. А. пурра гардид. Дарсҳо бо забони русӣ хонда мешуданд, бинобар ин, устодон Эркаев М. ва Исмоилов У. мазмуни лексияи онро ба забони тоҷикӣ тарҷума мекарданд.

Соли 1939 ба кафедра Орифов М. О. ба қор омад. Профессор Орифӣ М. О., дотсентон Рахимов Б. Р., Хошмухамедова Р. И. якҷанд сол вазифаи мудири кафедраи педагогикаро ба уҳда доштанд.

Моҳи июни соли 1980 ба вазифаи мудири кафедраи педагогика доктори илмҳои педагогӣ, профессор Обидов И. О. интихоб гардид. Дар давоми ин солҳо шумораи омӯзгорону профессорони кафедра то ба 35 нафар расиданд, ки дар ҳамаи факултетҳо ба донишҷӯён аз педагогика, таърихи педагогика ва методикаи корҳои тарбиявӣ дарс мегуфтанд.

Кафедраи педагогика (аз соли 1995 кафедраи педагогикаи умумӣ) дар давоми 20 соли охир ба қомеъии назаррас ноил гардидааст. Ин солҳо даҳҳо конференсияҳои илмию амалӣ гузаронида шуд, ки барои беҳтар кардани раванди таълиму тарбия, баланд бардоштани сифати тайёр намудани омӯзгорон кумак намудаанд. Устодони кафедра даҳҳо рисолаҳо, воситаҳои таълимӣ, тавсияҳои методӣ, мақолаҳои илмию методӣ, гузоришҳои илмӣ ба таъб расонидаанд.

Солҳои 1979–1995 дар назди кафедраи педагогикаи умумӣ Шурои диссертатсионӣ барои дарёфти дараҷаи номзади илмҳои педагогӣ амал мекард. Аз соли 1995 дар назди кафедра Шурои диссертатсионӣ барои дарёфти дараҷаи доктори илмҳои педагогӣ фаъолият дорад. Дар давоми фаъолияти Шуроҳои диссертатсионӣ 12 нафар рисолаи докторӣ, 109 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намуданд. Дар байни онҳо Шербоев С., Шарифов Ф., Каримова И. Х., Зубайдов У. З., Пахлавонов А., Ҷонназаров Х., Қаҳрамонов Г. С., Буйдоқов Х., Қодиров К. Б., Нуров А. Н., Шукуров Т. ба гирифтани дараҷаи доктори илмҳои педагогӣ сарфароз гардидаанд.

Аз соли 2005 то соли 2008 роҳбарии кафедра ба уҳдаи доктори илми педагогика, профессор С. Сулаймонӣ гузошта шуда буд. Дар ин давра низ корҳои илмӣ-эҷодӣ омӯзгорони кафедра дар сатҳи баланд қарор дошт. Минбаъд доктори илмҳои педагогӣ, профессор Шомуродов Х. Р. (солҳои 2007-2013) ва доктори илмҳои педагогӣ, профессор Шарипова Д. Я. (солҳои 2013-2017) ва доктори илмҳои педагогӣ Иматова Лутфия Маҳмадуллоевна (соли 2017-2020) ба ҳайси мудири кафедра фаъолият намуданд. Аз моҳи феврари соли 2020 мудирии кафедра ба зиммаи номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Наимов З. Ҷ. гузошта шуд.

Фаъолияти илмӣ-методии кафедра тибқи нақшаҳои корӣ, ки иҷрои корҳои таълимӣ-методӣ ва илмӣ таҳқиқотиро дар бар гирифтааст, ба роҳ монда мешавад. Таъминоти методӣ, сатҳ, сифат ва самаранокии раванди таълим дар Шурои методии кафедра баррасӣ мегардад.

Устодони кафедра дар самтҳои таҳқиқи асосҳои дидактикии шакл ва воситаҳои фаъолгардонии донишҷӯён, фаъолияти таълимӣ-тарбиявӣ ва беруназсинфии хонандагони мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олиро мавриди таҳқиқ қарор дода, озмоишҳои педагогӣ гузарониданд. Инчунин, ҷанбаҳои ташаккули маънавии хонандагонро оид ба маданияти муоширати педагогӣ дар ташаккули шахсияти хонандагон ва тарбияи унсурҳои таҳаммулгароиро дар тарбияи наврасон ва ҷавонон дар асоси талаботи замони муосир таҳқиқ намуда, аз натиҷаҳои бадастомада дар конференсу семинарҳо баромад ва дар рӯзномаю маҷаллаҳо мақолаҳо чоп намуданд.

Дар кафедра аз фанни педагогикаи умумӣ фаслҳои «Муқаддимаи ихтисоси омӯзгорӣ», «Назарияи таълим», «Назарияи тарбия» ва «Таърихи педагогика» ба донишҷӯён тадрис дода мешавад. Мазмун ва мундариҷаи фанҳо дар барномаҳои таълимӣ «Муқаддимаи ихтисоси омӯзгорӣ», «Назарияи тарбия ва Назарияи таълим», «Таърихи педагогика» матраҳ гардиданд.

Аз ҷониби омӯзгорони кафедра комплекси таълимӣ-методӣ «Педагогикаи умумӣ» Қисми 1 ва 2, фаслҳои «Таърихи педагогика» ва «Назарияи таълим» таҳия ва чоп гардидаанд. Маҷмуаҳои таълимӣ-методӣ мазкур ҳаматарафа аз ҷониби гурӯҳҳои корӣ мавриди баррасӣ қарор ёфта, ба мазмуну мундариҷаи онҳо навоарӣ ва иловаҳои зарурӣ ворид гардид.

Дар назди кафедра махфили фаннии «Омӯзгори ҷавон» ва семинарҳои илмӣ ҳармоҳа фаъолият менамояд. Устодони кафедра самти кори таҳқиқотӣ-илмиро вобаста ба мавзуи бунёди кафедра «Такмили заминаҳои педагогӣ психологӣ ташаккули салоҳияти маърифати эҷодии донишҷӯн дар заминаи принципҳои демократӣ ва рушди ҷомеаи шахрвандӣ» интихоб намуда, роҳҳои муайян намудани методҳои гуногуни муосири таълим таҳлили натиҷаҳои ба даст овардани донишҷӯён, мутобиқати супоришҳои тестӣ бо барномаҳои корӣ (силабус), гузаронидани семинару тренингҳо, омодаسازی маводи дастурӣ ва методӣ мавриди қарор додаанд.

ПЕДАГОГИКАИ МАХСУС ВА ТАҲСИЛОТИ ФАРОГИР, кафедра.

Кафедраи мазкур дар назди кафедраи таҳсилоти томактабии факултети педагогика соли 2015 таъсис ёфт ва баъд аз тақсими факултетҳо соли 2016 кафедра ба тобеи факултети психология ва таҳсилоти фарогир гузаронида шуд. Дар кафедра 13 нафар омӯзгорон-мутахассисони соҳавӣ фаъолият менамоянд. Омӯзгори кафедраи педагогикаи махсус ва таҳсилоти фарогир ба тайёр намудани мутахассисон ва омӯзгорон барои мактабҳои ёрирасон сахм мегузоранд. Соатҳои таълимии кафедра барои 3 ихтисоси дар факултет амалкунанда тақсим карда шудааст: сурдопедагогика-информатика, олигофренопедагогика-таърих, логопедия ва таҳсилоти ибтидоӣ. Инчунин, омӯзгори кафедра аз фанни «Асосҳои дефектология ва логопедия» ба ихтисосҳои факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ низ дарс мегӯянд.

Дар замони шуравӣ барои мактабҳои ёрирасон, мактаб-интернатҳо, хонаҳои кӯдакони шахру ноҳияҳои Тоҷикистон хатмкардаҳои мактабҳои олии марказии шаҳри Москва, Свердловск, Алмаато, Киев, Минск, Тошкент ба ҳайси омӯзгор ва мутахассисони соҳавиро ба қор қабул мекарданд. Таҳсил дар ин муассисаҳо ба забони русӣ ба роҳ монда шуда буд. Баъд аз пош хурдани давлати шуравӣ собиқ ҷумҳуриҳо роҳи мустақилиятро пеш гирифтанд ва соли 1992 дар назди кафедраи тарбияи томактабии факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айни) ихтисоси олигофренопедагогика таъсис дода шуд. Маводҳои таълимӣ, барномаҳои корӣ аз тарафи аъзои кафедра Мачидова Б., Тоҷибоева Л. М., Юсуфова М. С., Нарзуллоева М. ва дигарон таҳия гардиданд. Довталабон ба сафи донишҷӯён қабул шуданд ва қор оид ба омода намудани мутахассисон-олигофренопедагогҳо ба роҳ монда шуд. Дар солҳои аввал теъдоди ками донишҷӯён қабул гардиданду донишқадаро хатм намуданд. Хатмкунандаҳои аввалин аз рӯи ин ихтисос ҳоло дар мактабҳои олий, миёнаи касбӣ, мактабҳои ёрирасон ба ҳайси омӯзгор ва мутахассис қор ва фаъолият менамоянд.

Соли 2009 дар шуъбаи ғоибонаи факултети педагогика ихтисоси сурдопедагогика кушода шуд ва ба таҳсил донишҷӯёни имкониятҳои маҳдуддошта, яъне сустшунаво, камшунаво ва ношунаво фаро гирифта шуданд, ки ҳамзамон дар муассисаҳои махсус кору фаъолият менамоянд. Кафедра бо мақсади омода намудани мутахассиси касбӣ ҳамкориҳои мутақобиларо бо мактаб интернати ҷумҳуриявӣ бачаҳои кари ноҳияи Рудаки ба роҳ мондааст. Омӯзгор- мутахассисони мактаб Аловатшоев Ҷ. ва Қувватов С. Д. бо кафедра ҳамкорӣ намуда, таълими фанҳои тахассусиро ба уҳда мегиранд.

Минбаъд дар шуъбаи рӯзона низ ихтисоси сурдопедагогика ва логопедия таъсис гардид, аммо теъдоди донишҷӯён аз 5 то 8 нафарро ташкил мекард, мушкилоти асосӣ ба қор таъмин нашудани мутахассисони ҷавон буд. Ин вазъиятро ба ҳисоб гирифта дар донишгоҳ соли 2012 – 2013 ихтисосҳои ҳамгиро: сурдопедагогика – информатика, олигофренопедагогика – таърих, логопедия–таҳсилоти ибтидоӣ таъсис дода шуд. Хатмкунандагони ихтисосҳои номбурда дар баробари гирифтани ихтисоси яқум мутахассиси соҳаи сурдопедагогика, олигофренопедагогика, логопедия, инчунин, имконияти дар мактабҳои миёна ба ҳайси омӯзгори фанҳои таълимии информатика, таърих ва омӯзгори синфҳои ибтидоӣ шуданро пайдо карданд.

Қабул гардидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи таҳсилоти инклюзивӣ ва дигар санадҳои меъёрӣ ҳуқуқӣ имконияти бо қор таъмин шудани мутахассисони ҷавонро беҳтар гардондааст. Таҳлили раванди донишомӯзӣ, таҷрибаомӯзӣ, дарсҳои амалӣ нишон медиҳанд, ки донишҷӯён имрӯз ба таълиму тарбияи кӯдакони имконияти маҳдуддошта таваччуи бештар зоҳир менамоянд.

Аксарияти хатмкардаҳои ихтисосҳои логопедия, сурдопедагогика, олигофренопедагогика дар мактабҳои ёрирасон, марказҳои офиятбахшӣ қор ва фаъолият мекунанд.

Аз ҳисоби омӯзгорони ҷавон пояи илмии кафедра пурқувват шуда истодааст, соли 2016 омӯзгори калони кафедра Дадобоева М. С. рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Хусусиятҳои ташкилӣ-педагогии ба таҳсил фаро гирифтани кӯдакони нуқсонҳои шунавоидошта дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»-ро аз рӯи ихтисоси 13. 00. 01-педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (илмҳои педагогӣ) дифоъ намуд.

Омӯзгори калони кафедра Қувватов С. Д. низ рисолаи номзадиро барои дифоъ омода намудааст.

Аз тарафи омӯзгорони кафедра таҳияи китоб ва дастурҳои таълимӣ хеле хуб ба роҳ монда шудааст. Аз тарафи доктори илмҳои педагогӣ, профессор Мачидова Б. дар ҳаммуалифи бо дигарон китоби дарсии «Асосҳои таҳсилоти инклюзивӣ», «Донишномаи таҳсилоти инклюзивӣ», «Асосҳои логопедия» таҳия гардид. Қувватов С. дар ҳаммуалифи бо мутахассиси варзидаи соҳаи дефектология Раҳмонов З. аз донишгоҳи

Ҳучанд китоби дарсии Имою ишораро бо забони давлатӣ иборат аз ду қисм, «Асосҳои олигофренопедагогика», «Таълими забони ишора»-ро таҳия намуданд. Ин маводҳои таълимӣ бевосита бо дастгирии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯи нашр омаданд. Номзоди илми педагогика, дотсент Рамазонова Р. китоби «Асосҳои дефектология»-ро таҳия намудааст, ки донишҷӯёни ҳамаи ихтисосҳо ҳамчун китоби асосӣ аз рӯи таҳассус истифода мебаранд. Омӯзгорон Обидова М. ва Дадобоева М. низ дар таҳияи китоб ва дастурҳои таълимӣ сахм гузоштаанд, аз ҷумлаи «Сурдопсихология», «Логопсихология» ва дастури таълимии «Фарзандон ҳама азизанд», инчунин, аз тарафи Дадобоева М. ва Латифзода С. З. низ китоби дарсии «Психологияи бачагони ақланақибмонда» омода гардид.

Дар назди кафедра тибқи нақшаи таълимӣ се ихтисосҳои ҳамгиро сурдопедагогика-инфоматика, олигофренопедагогика-таърих, логопедия-таҳсилоти ибтидоӣ дар шӯъбаҳои рӯзона, ғоибона ва фосолавӣ амал менамояд.

Инчунин, соли таҳсили 2019-2020 дар назди шӯъбаи магистратура ва доктор PhD ихтисосҳои логопедия, дефектология ба фаъолият шуруъ кард.

ПЕЛЕПЕНКО Григорий Яковлевич (тав. 23. 10. 1932, ш. Душанбе, ваф. 31. 12. 2000, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1974), дотсент (1982). Солҳои 1952–1957 дар Донишқадаи хочагии кишлоқи Тоҷикистон таҳсил кардааст. Солҳои 1957–1958 механики совхозтехникуми ба номи Куйбишеви н. Курғонтеппа, 1958–1960 муаллими мактаби №8 ш. Душанбе, 1960–1962 муаллим, муаллими калони кафедраи методикаи таълими меҳнати Донишқадаи

давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1963–1971 дар омӯзишгоҳи касбӣ-техникии №37, 1971–1995 дар кафедраи методикаи таълими меҳнат ба ҳайси устои таълимӣ-истеҳсолӣ, муаллим, муаллими калон, дотсент ва мудири кафедра, 1981–1994 декани факултети муҳандисӣ-омӯзгории Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 12 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои методикаи таълими фанни автомобилу трактор ва меҳнати истеҳсолии хонандагони мактабҳои таҳсилоти умумӣ мавриди тадқиқ ва баррасӣ қарор гирифтаанд. Бо ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1993) сарфароз карда шудааст.

ПИРНАЗАРОВ Алиназар Турдиназарович (тав.12.03.1957, деҳаи Раҳмонободи ноҳияи Шамсиддин Шоҳини вилояти Хатлон, ваф. 20.08.2020, ш. Душанбе), номзади илмҳои математика. Солҳои 1974-1979 донишҷӯи ДДОК ба номи А. Рӯдакӣ буд. Солҳои 1979-1991 омӯзгори кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои МТМ-и ДДК ба номи А. Рӯдакӣ, солҳои 1991-2002 ба сифати омӯзгори калони кафедраи методикаи таҳсилоти

ибтидоии ҳамин муассиса фаъолият кардааст. Солҳои 2002-2004 муаллими калони кафедраи математикаи олии ДАТ ба номи Шириншоҳ Шоҳтемур, солҳои 2004-2008 омӯзгори калони кафедраи математикаи олии ва технологияи ДДТТ, солҳои 2008-2011 сардори шуъбаи низоми кредитии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Соли 2009 рисолаи номзадиро дифоъ намуда, солҳои 2011-2014 дар вазифаи дотсенти кафедраи математикаи олии ва технологияи ДДТТ кор кардааст. Аз соли 2014-2016 мудирӣ кафедраи математикаи олии ДДК ба номи А. Рӯдакӣ буд. Аз соли 2016-2019 ба ҳайси дотсенти кафедраи математикаи олии ва фанҳои табиатшиносии ДДТТ фаъолият кардааст. Аз соли 2019 то охири умр ба ҳайси дотсенти кафедраи таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кор кардааст. Муаллифи 180 кори илмию методӣ ва 30 дастури таълимӣ мебошад.

Ос.: Математика. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни факултетҳои омӯзгории мактабҳои олии. (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2006; Маҷмуаи таълимӣ методӣ аз фанни математика. (васоити таълимӣ барои донишҷӯёни факултетҳои омӯзгории донишгоҳ ва донишкадаҳои олии) (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2015; Курси мухтасари математика ва машқҳо барои корҳои мустақилона. (васоити таълимӣ барои донишҷӯёни таълими ғоибона бо ихтисоси педагогика ва методикаи таълими ибтидоии факултаи омӯзгории мактабҳои олии). (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2015; Раҳнамои математикӣ. Д., 2017.

ПИРНАЗАРОВ Балаҷон (тав. 09. 11. 1939, ш. Норақ, ваф. 19. 03. 1997, ш. Душанбе), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1975), дотсент (1982). Соли 1963 факултети табиатшиносию географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1963-1964 муаллими мактаби миёнаи №1 ш. Норақ, 1964-1965 хидмати артиши шуравӣ, 1965-1966 муаллими мактаби миёнаи №1 ш. Норақ, 1966-1967 муовини директори

мактаби миёнаи №5 ш. Норақ, 1967-1970 директори мактаби миёнаи №1 ш. Норақ, 1970-1971 ассисенти кафедраи химияи органикӣ, 1971-1974 аспиранти кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1974-1976 муаллими кафедраи химияи органикӣ ва биологии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1976-1981 ҳамчун муаллими калони кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1981-1997 дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев

кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи донишгоҳи омӯзгорӣ кадр карда шудааст.

Ас.: Химия ва биохимияи сафедаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1995; Исследование суммарных глобулинов семян кунжута на гидроксилпатите (ҳаммуаллиф) // Вестник Педагогического университета, № 8. Д., 1997.

ПИРОВ Мирзохоча (тав. 7. 09. 1943, дар д. Ғавосиёни н. Ғарм (имрӯза Рашт), номзади илмҳои педагогӣ (1982), дотсент. Солҳои 1959–1962 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории шаҳраки Навобод таҳсил намудааст. Солҳои 1962–1964 муаллими синфҳои ибтидоии д. Вардучи н. Рашт, 1964–1968 донишҷӯи факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1968–1972 муаллими забон ва адабиёти тоҷики мактаби №1 н.

Рашт, 1972–1975 аспиранти кафедраи адабиёти тоҷик, 1976–2002 муаллими калон ва дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи К. Ҷӯраев, 2002–2007 директори филиали ғоибонаи донишгоҳи омӯзгорӣ дар минтақаи Рашт буд. Айни ҳол ҳамчун ҷонишини директори филиали мазкур оид ба корҳои илмӣ фаъолият дорад. Оид ба таълими жанрҳои фолклорӣ дар синфҳои 5-6 кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 70 мақолаҳои илмию методӣ ва 6 китобча оид ба ҳаёт ва фаъолияти 6 нафар омӯзгорони беҳтарини н. Рашт мебошад. Яке аз муаллифони китоби дарсии «Адабиёти Ватан» барои синфҳои 5 ва 6-уми мактабҳои Тоҷикистон аст.

Ас.: Методикаи таълими жанрҳои фолклорӣ дар синфҳои 5-6, Д., 1984.

ПИРОВ Раҳмон (тав. 03. 07. 1951, н. Файзобод), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1984), дотсент (1990), доктори илмҳои физика-математика (2018), профессор (2014). Солҳои 1968-1973 донишҷӯи факултети физика-математика Донишкадаи давлатии педагогии ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко. Солҳои 1973-1977 ба ҳайси котиби аввали озоди Кумитаи комсомолии донишкада ва ассистенти кафедраи анализи математикӣ.

Аз соли 1977 то соли 1979 вазифаи ҷонишини декани факултети математика оид ба корҳои тарбиявӣ. Солҳои 1979-1982 аспирант. Солҳои 1993-1998 мудири кафедраи анализи математикӣ. Солҳои 1971-1973 аъзои Кумитаи хизби Коммунисти ДДОТ ба номи С. Айни. Соли 2008 узви вобастаи шуъбаи тоҷикистонии Академияи байналмиллалии илмҳои мактабҳои олий. Дастурҳои таълимиашон оид ба «Муодилаҳои дифференсиалии муқаррарӣ» (иборат аз ду қисм), «Қатори Фуре», «Назарияҳои функсияҳои тағйирёбандааш комплексӣ» ва «Барномаи таълимӣ ва баъзе тавсияҳои методӣ (2016, 2018)», ки ба забони давлатӣ

навишта шудаанд, писанди кулли донишчӯёну омӯзгорон гаштааст. Аз соли 2015 профессори кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Бо Медали Хизмати шоиста (2006), зиёда аз 20 ифтихорномаҳои Вазорати Маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, н. Исмоили Сомонӣ ва ДДОТ ба номи С. Айнӣ қадр шудааст. Дорандаи унвони фахрии Корманди шоистаи Тоҷикистон (2021).

Дар фаъолияти кори худ муаллифи 295 корҳои илмӣ, як монография, чор китоби дарсӣ барои (МТМУ) ва 5-дастури таълимӣ-методӣ барои донишгоҳҳои олии мебошад.

Ас.: Об условиях совместности и многообразиях решений некоторых классов переопределенных систем уравнений в частных производных с несколькими неизвестными функциями». Д., 2021; Китоби дарсии Алгебра барои синфи 10. Д., 2017, 2021; Алгебра. Китоби дарсӣ барои синфи 9. Д., 2018; Нашри чорум. Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2020; Назарияи функсияҳои тағйирёбандааш комплексӣ. Китоби дарсӣ барои мактабҳои олии. Д., 2017; Муодилаҳои дифференциалӣ. (КТМ). Д., 2017; Барномаҳои таълимӣ ва баъзе тавсияҳои методӣ. (Дустурҳои таълимӣ-методӣ). Д., 2016; Дастури методӣ оиди қаторҳои Фурйе. Д. 1990; Дастури методӣ оид ба муодилаҳои дифференциалии муқаррарӣ. Қисми 1, қисми 2. Д. 1988.

ПИРУМШОЕВ Ҳайдаршо (тав. 30. 12. 1944, д. Водхуди н. Ванҷ), муаррихи тоҷик, узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (2018), доктори илмҳои таърих (1996), профессор (1998), академики Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоии Россия (2007). Соли 1970 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1970–1972

ассистенти кафедраи таърихи ИҶШС, 1972–1975 аспирант, 1976–1985 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС, 1985–1995 декани факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 1995 то соли 2015 мудири кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳ ва дар як вақт аз соли 1996 то соли 2019 мудири Шӯъбаи таърихи қадим, асрҳои миёна ва давраи нави Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистонро ба зимма дошт. Муаллифи 35 асару китобҳои дарсӣ, воситаҳои таълимӣ ва зиёда аз 500 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ буда, ҳамчуняке аз олимони шинохта ва соҳибмактаби илми таърихшиносӣ дар кишвар ва берун аз он эътироф шудааст. Мавзуи тадқиқотҳои ӯро масъалаҳои мубрами таърихшиносӣ ва таърихнигорӣ, ҳамзамон масоили назарияи таърих дар бар мегиранд. Дар симпозиуму конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ ва байналмилалӣ бо маърузаю гузоришҳо баромад кардааст. Бо роҳбарии ӯ 12 нафар рисолаи докторӣ ва зиёда аз 20 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ кардаанд. Узви ҳайати мушовараи маҷаллаи «Мероси ниёгон», ҳайати таҳририяи «Муаррих», «Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ», сармуҳаррири маҷаллаи «Сотсиализм», узви Шурои диссертатсионӣ оид ба дифои рисолаҳои докторӣ дар назди Институт таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АМИ

Тоҷикистон мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон», Ҷоизаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи маориф (2016), Ҷоизаи АМИТ ба номи академик М. С. Осимӣ дар соҳаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ ва гуманитарӣ (2020) кадр карда шудааст.

Ас.: Тоҷикистон дар таълифи муҳаққиқони тоинкилобии рус (ба забони русӣ). Д., 1990; Муҳаққиқони тоинкилобии рус оид ба шаҳрҳои Бухорои Шарқии охири асри XIX- аввали асри XX (ба забони русӣ). Д., 1992; Муҳаққиқони рус доир ба сиёсати Россия нисбат ба Осиёи Миёна дар асри XVIII (ба забони русӣ). Д., 1996; Таърихи омӯзиши шӯриши Восеъ (ба забони русӣ). Д., 1998; Равобити Русия бо Осиёи Миёна дар асри XVI то миёнаи асри XIX дар таърихшиносии рус. Д., 2000; Ҷовидон дар ёдҳо. Бахшида ба 90-солагии академик М. Эркаев. Д., 2000; Ванч. Очерки илмӣ-оммавӣ, М., 2004; Таърихи шаҳри Душанбе (аз замони қадимтарин то рӯзи ҳамамуаллиф). Д., 2004; Кашшофи нақди таърих. Д., 2004; История Горно-Бадахшанской автономной области, Т. 1. Д., 2005; Таърихи Дарвоз. Д., 2008; Бозсозӣ: сохтем ё бохтем?. Д., 2008; Таърихи халқи тоҷик (Китоби дарсӣ барои мактабҳои олии), Хучанд., 2008; Россия-Таджикистан: история взаимоотношений (ҳаммуаллиф). Д., 2009; История таджикского народа, Т. IV (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Донишгоҳи омӯзгорӣ дар масири таърихи миллат. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Нахустин маркази илму таълими таърих. Д., 2013 (ҳаммуаллиф); История таджикского народа, Т. III (ҳаммуаллиф). Д., 2013; Таърихи халқи тоҷик дар тарозуи таърихшиногорӣ. Д., 2014; Масъалаҳои концептуалии таърихи халқи тоҷик (ба забони русӣ). Д., 2014; Ахтари илму сиёсат, Хучанд, 2019; Давлати Сомониён дар тарозуи таърихшиногорӣ. Д., 2020.

ПОКРОВСКИЙ Николай Василевич (тав. 1917, д. Семенови н. Арзамаси РСФСР, ваф. маълум нест), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1966). Соли 1940 шуъбаи математикаи Донишгоҳи давлатии ш. Ростовро хатм кардааст. Солҳои 1944–1945 мудири қисми таълими мактаби миёнаи № 7 ш. Сталинобод, 1945–1946 директори мактаби миёнаи № 11 ш. Сталинобод, аз соли 1947 ассистент, аз соли 1951 муаллими калони кафедраи методикаи таълими математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1965–1969 ҳамчун муовини декани факултети математикаи донишкадаи номбурда кор кардааст. Соли 1969 ба Донишкадаи омӯзгории ш. Арзамаси Федератсияи Россия ба кор гузаштааст. Оид ба омӯзиши унсурҳои анализи математикӣ бо алоқамандии ҷузъии курси математикаи элементарӣ дар синфҳои болоии мактаби миёна кори илмӣ анҷом додааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст.

Ас.: Шаклдигаркуниҳои геометрӣ ва таълими он дар мактаб // Мактаби советӣ, 1963, №11.

ПОПОВ Владимир Алексеевич (тав. 25. 05. 1921, ш. Саревии вилояти Сталинград, ваф. маълум нест), адабиётшинос, номзади илми филология (1957), дотсент (1959). Соли 1951 факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1940–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1947–1954 мудири шуъбаи маданияти рӯзномаи «Коммунисти Тоҷикистон» буд. Солҳои 1954–1973 ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсент, мудири кафедраи адабиёти рус ва хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 30 корҳои илмӣ ва илмию

методӣ, аз ҷумла ҳаммуаллифи китоби дарсии «Русская советская литература для 10-х классов таджикской школы» (1958) аст. Бо ордени «Шараф» дараҷаи III (1956) мукофотонида шудааст.

Ас.: Сотим Улугзода. Заметки по прозаическому произведению. Д., 1959.

ПСИХОЛОГИЯ ВА ТАҲСИЛОТИ ФАРОГИР, факултет.

Аввалин кафедраи психология, соли 1932 дар заминаи институти педагогии шаҳри Душанбе (ДДОТ-и имрӯза) таъсис дода шуд.

Баҳовиддинов А. М. (1911-1970) аввалини психологи тоҷик ба шумор меравад. У соли 1936 лабораторияи озмоиширо ташкил кард. Аввалин китоби дарсии психология бо забони тоҷикӣ тарҷумаи китоби психологияи Б. М. Теплов, ки соли 1948 зери таҳрири А. Баҳоваддинов аз ҷоп баромад. Ин китоб ҳамчун дастури таълимӣ солҳои зиёд дар мактаб истифода бурда мешуд.

Тадқиқотҳои аввалини психологӣ дар Тоҷикистон солҳои 50-60-уми асри гузашта, зери таъсири психологияи русӣ-шуравӣ ва намоёндагони барҷастаи он дар Тоҷикистон Л. А. Венгер ва М. Г. Ярошевский оғоз гардиданд. Зеро маҳз бо ташаббуси ӯ дар институти педагогии Душанбе ва дар Университети давлатии Тоҷикистон дар Душанбе кафедраҳои педагогика ва психология ва дар соли 1963 дар университет лабораторияи тадқиқотии психологӣ ташкил шуданд. Ҳамон солҳо дар Тоҷикистон се маркази тадқиқотӣ пайдо шуд: кафедраи психологияи Институти педагогии шаҳри Душанбе, лабораторияи тадқиқотӣ, кафедраи педагогика ва психологияи университет. Ҳар кадоми ин марказҳо дар ҳамкорӣ бо ин ё он марказҳои психологии собиқ Иттиҳоди шуравӣ дар самтҳои гуногун тадқиқот мегузарониданд.

Дар заминаи кафедраи педагогика ва психологияи университет ва институти педагогӣ доир ба масъалаи таърихи психология (М. Г. Ярошевский, Р. Устоев), доир ба масъалаҳои омӯзиши забони тоҷикӣ ва забони русӣ дар макотиби тоҷикӣ ва дигар масъалаҳои психологию педагогии синнусолӣ (Ш. Додобоева, С. Алиев, Н. Сафаров, Н. Юнусова, Л. Солеҳбоев ва дигарон) тадқиқот мегузарониданд.

Оид ба масъалаҳои таърихи психология, психологияи умумию педагогӣ як зумра олимони тоҷик (З. А. Беркович, Торговис Н. А. Н. А. Бикчентай, Л. А. Вегнер, Д.И.Фелдштейн, М. Г. Ярошевский) китобҳо ва мақолаҳои илмиро таълиф доданд. Дар инкишофи илми психология дар Тоҷикистон хизмати профессор М. Г. Ярошевский махсусан бузург аст. Махсусан, асарҳои М. Г. Ярошевский «Проблемаи детерминизм дар психофизиологияи асри XIX» (соли 1961), «Таърихи психология» (соли 1966), «Оид ба роҳи таърихии психофизиология» (соли 1970), «Психология дар асри XX», «Проблемаи эҷоди илмӣ дар психологияи муосир» (1971), «Ва вазъи қонунии психологияи хориҷа» (соли 1974) ва асари Д.И.Фельдшейи «Проблемам психологияи ташаккули сифатҳои маънавии

шахсият ва синусоли наврасӣ», дар и психологияи рус ва тоҷик мақоми хос доранд.

Солеҳбоев В. Х. муаллифи зиёда аз 200 кори илмӣ ва методӣ дар соҳаи психология мебошад. Аз ҷумла 50 монография, дастурҳо ва васоити таълимиро барои донишҷуён ва омӯзгорон таълиф намудааст. «Очеркҳо дойр ба психо-логияи и нутқи русии мактабҳои тоҷикӣ» (1967), «Таҳлили психологии вачҳои омузиши забони русӣ ҳамчун забони дуҷуми модарӣ» (1973), «Баъзе хусусиятҳои нақди матнҳо бо забони дуҷум» (соли 1973), «Системаи омӯхтани психология дар донишгоҳи олии омӯзгорӣ» (соли 1982) ва ғайра амсоли онҳоянд.

Ба қалами профессор Н. Н. Турсунов корҳои зиёд бахшида шудаанд. Корҳои илмӣ ӯ мавриди истифодабарии донишҷуён, муаллимони варзиш, кормандони кӯдакостонҳо гардидааст. «Воситаҳои аёнӣ аз психология» (соли 1987), «Бозиҳои миллии тоҷикӣ» (1989), «Варзиши халқӣ тоҷик», «Методикаи таълими тарбияи ҷисмонӣ дар синфҳои 1» (соли 1986), «Бозӣ-машғулиятҳо дар боғчаи бачагон» ва ғайраҳо.

Соли 1964-1967 дар зери таҳрири профессор М. Г. Ярошевский китоб зери унвони «Курси лексия аз пси-хологияи умумӣ», Солеҳбоев В. Х. «Курси мухтассари лексия аз психологияи умумӣ» нашр шуд, ки барои донишҷуёну устодон дар омӯхтани илми психология кумаки калон расонид. Соли 1977 китоби «Психология»-и В. А. Крутетскийро Р. Атахонов ба забони тоҷикӣ тарҷума карда буд. Китоби В. А. Недоспасова «Таълим ва тараққиёти психика» (соли 1988) дар рушду камоли психология аҳамияти калон дорад.

Пешрафти илми психология, таълифу таҳияи маводу дастурҳои методикаҳои таълими дар соҳаи психология баъди соҳибистиклол гардидани Ҷумҳурии Тоникостон хеле назаррас аст. Мо инро дар фаъолияти олимону устодони кишвар бараъло дида метавонем.

Соли 1982 кафедраи «Педагогика ва психология» барҳам дода шуда ба ҷои он кафедраҳои алоҳидаи «Педагогика» ва «Психология» ташкил ёфтанд. Ҳамин тавр, таълими фанни психология оғоз аз соли 1982 аз ҷониби кафедраи мустақили «Психология» ба роҳ монда шуд, ки аз замони таъсисёби то соли 1997 сарвари онро профессор, доктори илмҳои психологи Разиюлло Атахонов ба уҳда дошт. Соли 1994 бо ташаббуси профессор Р. Атахонов дар таркиби факултаи таърих шубҳаи «Психология» ташкил карда шуд.

Доктори илмҳои педагогика ва психология Буйдоков Х. як қатор китоб, дастур ва нишондодҳои методиро ба таъб расонидааст, ки омузиши онҳо аз аҳамият холӣ нест. Ба қатори онҳо «Ташаккули донишҳои хулосавӣ дар ҷараёни таълими хонандагони синфҳои болоӣ» (соли 1992), «Асосҳои психологии таълими хонандагон ва протсессии ягонаи педагогӣ» (1998), «Психология дар идоракунии амалӣ» (2000), «Асосҳои дидактика», «Мақтаби оӣ ва масъалаи маълумоти психологӣ-педагогӣ барои мактабҳои ғайри педагогӣ» (2003) ва ғайра шомиланд.

Соли 1994 устодони донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Кулоб Т. Мустафоқулов ва М. Нарзуллоева китоби дарсии «Асосҳои психологияи синнусоӣ ва педагогӣ»-ро ба забони тоҷикӣ таълиф ва нашр карданд, ки барои аз худ намудани донишҳо дар соҳаи психологияи синнусоӣ ва бачагона ба донишҷӯён кумаки калон расонид. Соли 1995 Нарзуллоева М. китоби дарсиро зери унвони «Баъзе хусусиятҳои и психологии кӯдакони синни томактабӣ»- ба таърифи расонид, ки барои кормандони муассисаҳои томактабӣ ва донишҷӯёни факултаҳои педагогика, шӯъбаи педагогика ва психологияи донишгоҳи омӯзгорӣ ва коллеҷи педагогӣ дар омӯхтани илми психологияи бачагон кумаки калон расонид. Инчунин, аз тарафи Нарзуллоева М. соли 2001 дастури методи оид ба «Тайёрии психологии таҷрибаомӯз», соли 2004 «Машғулиятҳо оид ба тарбияи маданияти сенсории кӯдакони синни 3-4 сола» таҳия ва нашр карда шуд, ки онҳо дар тайёрии касбии донишҷӯён ва фаъолияти амалии кормандони муассисаҳои томактабӣ аҳамияти калон доранд.

Бо ташаббуси устодони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Қодиров С. ва Давлатов М. китоби «Психология» (2002), «Психологияи иҷтимоӣ» (2004) дастраси хонандагон гардид. Инчунин, устоди ҳамин донишгоҳ Амонов Н. К. дар китоби худ «Асосҳои муошироти педагогӣ» (2003) ба масъалаҳои психологияи муоширот равшани андохт. Махсусан таҳия ва нашр гардидани «Дастури психологияи амалӣ» (соли 2004), ки барои психологҳои амалии муассисаҳои таълимӣ тарбиявӣ ва ташкилотҳои ғайридавлатӣ тавсия гардидааст, дар баъзе масъалаҳои психологияи оилавӣ, таълим, тарбия, муоширот ва мутобиқшавии иҷтимоӣ, солимии психолога ва ғайраҳо таҳлил карда шудаанд. Ин китоб дар як вақт дар зери таҳрири Н. М. Юнусова бо ҳаҷм ва адади зиёд бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ нашр гардиданд.

Дар зери таҳрири шодравон Алиев С. Н. китоби «Равоншиносии синнусоӣ ва омӯзгорӣ» (соли 2003), «Асосҳои психологияи амалии маълумот» (соли 2004) нашр шуданд, ки дар илмӣ психологияи тоҷик заминаҳои бозтағйимод гузошт.

Бояд қайд кард, ки соли 2000-ум бо ташаббуси профессор Турсунов Н. Н. ассотсиатсияи психологони Тоҷикистон таъсис дода шудааст, ки он дар тадқиқ паҳлуҳои гуногуни и психологияи таъсири муайян мерасонад. Бо дастгирӣ ва кумаки ташкилотҳои ғайридавлатӣ (ЮНИФЕМ, ЮНИСЕФ, ОБСЕ, АСТ Осиеи Миёна).

Ассотсиатсияи психологони Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ассотсиатсияи ҳуқуқшиносони ҷавони умхурии Тоҷикистон конференсияи илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи «Ҷиҳатҳои пешгирии хушунат: таҳлили вазъият, таҷрибаи қор, роҳҳои ҳалли масъала» (25-26 ноябри соли 2005) гузаронида шуд, ки он дар омӯзиши таҳлили масъалаҳои илмӣ психологияи муосир нақши муҳим хоҳад бозид.

Соли 2016 дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ факултети «Психология, таҳсилоти томактабӣ ва фарогир» таъсис дода шуда, он соли 2018 ба

“Психология ва таҳсилоти фарогир» номгузорӣ карда шуд. Соли 2017 бошад, дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ боз чор ихтисоси дигар: психологияи иҷтимоӣ, психологияи умумӣ, психологияи педагогӣ ва психологияи муносибатҳои оилавӣ таъсис дода шуданд.

ПСИХОЛОГИЯ ВА ПЕДАГОГИКАИ ТОМАКТАБӢ, кафедра

Соли 2021 дар назди факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ ва кафедраи Назария ва методикаи таҳсилоти томактаби таъсис дода шуд.

Саҳми худро дар рушд ва нумуи ин соҳа номзади илми педагогӣ, дотсент Тоҷибоева Л. М., ки солҳои 1989-1996 вазифаи мудири кафедраи тарбияи томактабиро дар уҳда дошт гузоштааст. Аз тарафи омӯзгорони кафедра дар ҳамкорӣ бо корманди илмӣ шӯбаи тарбияи томактабии Пажӯшишгоҳи рушди маорифи ҚТ дар ин давра як қатор дастурҳои илмӣ-методӣ рӯи нашр омаданд. Аз ҷумла дастурҳои Мачидова Б. «Машғулиятҳо оид ба шинос намудани кӯдакони гурӯҳҳои хурд ва миёна бо табиат» (1990), «Шиносоии кӯдакон бо табиат» -1992), Иматова Л. «Забони модарӣ- калиди ганҷинаи илму дониш» (1996), Б. Мачидова ва Л. Иматова «Истифодаи зарбулмасалу мақолҳо дар таълим ва тарбияи кӯдакони синни томактабӣ» (1999), Л. М. Тоҷибоева «Ташкил ва роҳбари ба фаъолияти коллективонаи кӯдакон», Мачидова Б., Ғуломова Н. С. «Машғулияти шинос намудани кӯдакон бо муҳити атроф (1990), Шинос намудани кӯдакон бо табиат (1992) ва ғайраҳо.

Дар пешрафти тадқиқотҳои илмӣ- методии соҳаи тарбия, таълим ва таҳсилоти томактабӣ саҳми М. Нарзуллоева хеле назаррас аст. Маводҳои таълимӣ бо номи «Асосҳои психологияи синнусолӣ ва педагогӣ» (1993), «Баъзе хусусиятҳои психологии бачагони синни томактабӣ» (1995), «Психологияи бачагона» (иборат аз 2 қисм, 2007) ва як қатор дастурҳои методӣ ба монанди «Бозихҳои миллии тоҷикӣ дар боғчаи бачагон» (1993), «Машғулиятҳо оид ба тарбияи маданияти сенсории кӯдакони 3-4 сола», ки донишҷӯён ва кормандони соҳаи томактабӣ ҳамарӯза истифода мебаранд.

Аз соли 1996 то соли 2012 Мачидова Б. С. роҳбарии кафедра ба уҳда дошт. Таҳти роҳбарии ӯ якчанд мутахассисони ҷавон ба қори кафедра ҷалб карда шуданд, ба монанди Обидова М., Саидова З., Қурбонова Г. А., Қурбонова З. Ш. ва дигаронро номбар намудан мумкин аст, ки саҳми арзандаи худро дар таълиму тарбияи донишҷӯён гузоштаанд.

Хатмкардагони шӯбаи таҳсилоти томактабӣ ба монанди доктори илмҳои педагогӣ, Юнусова Н. М. доктори илмҳои педагогӣ Иматова Л. М., номзади илми педагогӣ Бобохонова С., номзади илми педагогӣ Обидова М., номзади илми фалсафа Давлиёрова С., мутахассисони соҳаи томактабӣ Тоҷибоева Ш., Ҳамдамова М., Ғафурова И., Девоншоева Т., Офиятхонова С., Назарова З., Исломова Б., Каримова А., Ҷалолова Г., Муҳидинова Ш., Шарипова Н., Урунова М. ва дигаронро номбар кардан мумкин аст, ки дар

соҳаҳои гуногун кор карда, ба халқу ватани азизамон хизмат карда истодаанд. Айни замон мудирини кафедра Қурбонова З. Ш. мебошад.

ПСИХОЛОГИЯИ ИҚТИМОӢ ВА МУНОСИБАТҲОИ ОИЛАВӢ, кафедра

Кафедраи психологияи иқтимоӣ ва муносибатҳои оилавии факултети психология ва таҳсилоти фароғии ДДОТ ба номи С. Айни моҳи августи соли 2019 таъсис ёфт. Теъдоди зиёди омӯзгорон ҷавонон мебошанд, ки баъд аз зинаи магистратура ба фаъолият шуруъ карданд. Соатҳои таълимии кафедра барои 5 ихтисоси дар факултет амалкунанда тақсим шудааст: психологияи иқтимоӣ, психологияи муносибатҳои оилавӣ. Омӯзгорони кафедраи мазкур аз ҷанҷоҳои таҳассусӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои таҳсилоти томактабӣ–равоншинос низ дарс мегӯянд.

Дар назди кафедра ихтисосҳои психологияи иқтимоӣ, психологияи муносибатҳои оилавӣ амал мекунанд. Барои бо сифат омода намудани мутахассисон, ташкил ва гузаронидани таҷрибаомӯзии таълимӣ, педагогӣ ва психологӣ-педагогӣ, баргузор намудани дарсҳои амалӣ кафедраҳои таҳассусӣ бо Сарраёсати маорифи шаҳри Душанбе, Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Агентии давлатии ҳифзи иқтимоии аҳолии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иқтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, мактаб-интернати ҷумҳуриявии кӯдакони кари н. Рӯдакӣ, мактаб-интернати ҷумҳуриявии кӯдакони сустшунавоии н. Рӯдакӣ, мактаб-интернат барои кӯдакони ақлан ақибмондаи №2 ш. Душанбе, маҷмааи табобатӣ-тавонбахшии «Чорбоғ» ҳамкорӣ зиҷ ба роҳ монда шудааст.

ПСИХОЛОГИЯ ВА ПЕДАГОГИКАИ ТОМАКТАБӢ, кафедра

Соли 2021 дар назди факултети факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ ва кафедраи Назарияи ва методикаи таҳсилоти томактаби таъсис дода шуд.

Саҳми худро дар рушд ва нумуи ин соҳа номзади илми педагогӣ, дотсент Тоҷибоева Л. М., ки солҳои 1989-1996 вазифаи мудирини кафедраи тарбияи томактабиро дар уҳда дошт гузоштааст. Аз тарафи омӯзгорони кафедра дар ҳамкорӣ бо корманди илмии шӯъбаи тарбияи томактабии Пажуҳишгоҳи рушди маорифи ҚТ дар ин давра як қатор дастурҳои илмӣ-методӣ рӯи нашр омаданд. Аз ҷумла дастурҳои Мачидова Б. «Машғулиятҳои оид ба шинос намудани кӯдакони гурӯҳҳои хурд ва миёна бо табиат» (1990), «Шиносоии кӯдакон бо табиат» -1992), Иматова Л. «Забони модари- калиди ганҷинаи илму дониш» (1996), Б. Мачидова ва Л. Иматова «Истифодаи зарбулмасалу мақолҳо дар таълим ва тарбияи кӯдакони синни томактабӣ» (1999), Л. М. Тоҷибоева «Ташкил ва роҳбари ба фаъолияти коллективонаи кӯдакон», Мачидова Б., Ғуломова Н. С. «Машғулияти шинос намудани кӯдакон бо муҳити атроф (1990), Шинос намудани кӯдакон бо табиат (1992) ва ғайраҳо.

Дар пешрафти тадқиқотҳои илмӣ- методии соҳаи тарбия, таълим ва таҳсилоти томактабӣ саҳми М. Нарзуллоева хеле назаррас аст. Маводҳои таълимӣ бо номи «Асосҳои психологияи синнусолӣ ва педагогӣ» (1993), «Баъзе хусусиятҳои психологии бачагони синни томактабӣ» (1995), «Психологияи бачагона» (иборат аз 2 қисм, 2007) ва як қатор дастурҳои методӣ ба монанди «Бозиҳои миллии тоҷикӣ дар боғчаи бачагон» (1993), «Машғулиятҳо оид ба тарбияи маданияти сенсории кӯдакони 3-4 сола», ки донишҷӯён ва кормандони соҳаи томактабӣ ҳамарӯза истифода мебаранд.

Аз соли 1996 то соли 2012 Мачидова Б. С. роҳбарии кафедра ба уҳда дошт. Таҳти роҳбарии ӯ якҷанд мутахассисони ҷавон ба қори кафедра ҷалб карда шуданд, ба монанди Обидова М., Саидова З., Қурбонова Г. А., Қурбонова З. Ш. ва дигаронро номбар намудан мумкин аст, ки саҳми арзандаи худро дар таълиму тарбияи донишҷӯён гузоштаанд. Ҳоло мудири кафедра Қурбонова З. Ш. мебошад.

ПСИХОЛОГИЯИ УМУМӢ, кафедра.

Дар ибтидо бо номи равоншиносӣ яке аз нахустин кафедраҳои донишгоҳи омӯзгорӣ буда, соли 1932 дар як вақт бо кафедраи педагогика таъсис ёфтааст. Дар солҳои аввал танҳо доктори илмҳои фалсафа, академик Баҳовиддинов А. М. ҳамчун иҷрокунандаи вазифаи дотсент ба забони тоҷикӣ аз фанни равоншиносӣ дарс мегуфт. Соли 1936 бо ташаббуси ӯ, ки минбаъд чун файласуфи номӣ шуҳрат ёфтааст, аввалин озмоишгоҳи равоншиносӣ ташкил карда мешавад. Бо ибтиқори Баҳовиддинов А. М. соли 1948 китоби дарсии Теплов Б. М. «Психология» ба забони тоҷикӣ тарҷума ва нашр мегардад. Соли 1938 кафедраи равоншиносӣ мустақил мегардад, вале минбаъд ба сабабҳои гуногун бо кафедраи педагогика гоҳ якҷоя ва гоҳ мустақил амал менамояд. Кафедраи равоншиносӣ аз соли 1961 инҷониб ҳамчун кафедраи мустақил арзи вучуд дорад. Ғайр аз Баҳовиддинов А. М., олимони номдор: Беркович Э. Л., Торговис, Бикчентай Н. А., Ярошевский М. Г., муаллимон: Антошенко, Покровская А., Аҳмадов М. Х., Исмоилов У. ва дигарон дар рушди илми равоншиносӣ ва тарбияи мутахассисон хизмати босамар кардаанд.

Дар солҳои гуногун ба кафедра профессор Бикчентай Н. А., Ярошевский А. Г., дотсентон: Казачкова М. К., Турсунов Н. Н., Солехбоев В. Ҳ., Алиев С. Н., Пудинаев А., Юнусова Н. М. сарварӣ карда ва дар пешрафии илмӣ он саҳми арзандае гузоштанд.

Аз соли 2009 то соли 2014 номзади илмҳои педагогӣ Маҳмудов Шокир Комилович сарварии кафедра ба уҳда дошта, 12 нафар омӯзгорон фаъолият менамуданд: ҳамкорон – дотсент Алиев С., Юнусова Н. М., Файзалиев Ҷ. ва муаллимони калон: Тоҷибоева Ш. В., Ҳамдамова М. Н., Ғафурова И. Ш., Машрабова Д., Мирзоева Ш., ассистентон: Қурбонов Н. Х., Ҷӯраев Ш. Ю., Маматова А. Б. қору фаъолият намудаанд.

Дар солҳои 2014 – 2020 роҳбарии кафедраро н.и.п., дотсент Саидов Муҳиддин Вайсдинович ба зимма доштанд, ки ин давра дар кафедра 19 нафар омӯзгорон, аз ҷумла, профессор Юнусова Н. М., номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Сулаймонова А. Г., н.и.п. Назарова З. Э., н.и.п. Саидов Н. Т., н.и.п. Саидова Б. Т. н.и.п. Акрамова М. Ҳ. муаллимони калон: Тоҷибоева Ш. В., Ҳамдамова М. Н., Ғафурова И. Ш., Қурбонов Н. Х., Маматова А. Б., Р. А., Нозимов Т. Қ., Шарипов А. М., Эмомназарова М. А., ассистентон: Абдулҳаева Р. А. Сафарова Д. Б., Салимов Д. Ф., Мастонои Саид кор ва фаъолият менамуанд.

Аз соли 2020 то ин ҳол роҳбарии кафедраро н.и.п. Акрамова Мохрухсор ҳамчун иҷрокунанда ба уҳда доранд. Имрӯз дар кафедра 18 нафар омӯзгорон, аз ҷумла, профессор Юнусова Н. М., номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Сулаймонова А. Г., н.и.п. Саидов Н. Т., н.и.п. Саидова Б. Т., муаллимони калон: Тоҷибоева Ш. В., Ҳамдамова М. Н., Ғафурова И. Ш., Қурбонов Н. Х., Маматова А. Б., Нозимов Т. Қ., Шарипов А. М., Эмомназарова М. А., ассистентон: Абдулҳаева Р. А. Сафарова Д. Б., Салимов Д. Ф., Мастонои Саид, ки аксарашон корҳои илмӣ худро ба анҷом расонида, омодаи дифоъ менамоянд. Қисми дигаре ба навиштани рисолаҳои илмӣ машғуланд.

Вазифаи асосии кафедраи психология дар омода намудани мутахассисони касбӣ дар соҳаи омӯзгорӣ калон буда, усулу роҳҳои самарабахши ташкили таълимро аз ҷанҳони гуногун муайян мекунанд. Инчунин, омӯзиш ва шаклҳои самарабахши таълим бо мақсади ҳарчи беҳтар тайёр намудани донишҷӯён ба фаъолияти омӯзгорӣ, инкишофи фаъолияти мустақилонаи шогирдон, мақсаднок ташкил намудани таҷрибаомӯзӣ дар мактаб, муайян кардани шакл, восита ва усулҳои ташаккули сифатҳои муҳими касбӣ дар омӯзгорони оянда дар маркази диққати устодони кафедра менамоянд. Маҳсули кори илмӣ татқиқоти аъзои кафедра дар шакли монографияҳо, маҷмуаи илмӣ мақолаҳои илмӣ методӣ низ нашр расидаанд. Дар самти ташкил ва баргузор кардани конференсияҳои илмӣ-амалӣ ва назариявӣ калон буда, омӯзгорони кафедра бевосита дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ сатҳ мегузоранд. Инчунин, дар назди кафедраи психологияи умумидонишгоҳи таҳсилоти судии психологӣ ва машварат ва суҳбатҳои гузаронида мешавад.

ПСИХОЛОГИЯИ УМУМӢ ВА ПЕДАГОГӢ, кафедра.

Кафедраи номбурда аз рӯзи таъсисёбии факултет се маротиба ивази ном кардааст. Дар аввал кафедра назария ва методикаи таҳсилоти томактабӣ номгузорӣ шуда, ки ба он дар баробари 3 ихтисосҳои томактабӣ, инчунин, ихтисоси равшиносии амалӣ дохил мешуданд, ки роҳбарии онро номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Тураев Ёрмаҳмад Бегматович иҷро мекард. Дар ҳаёти кафедра зиёда аз 15 нафар омӯзгорон фаъолият мекарданд, аз ҷумла профессорон, докторони илм Атохонов Р.,

Мачидова Б., Юнусова Н., Файзализода Ҷ., Иматова Л. номзадҳои илм Тураев, Ё., Обидова М., Дадобоева М., Қурбонова З., муаллимони калон, Ҳамидов У., Назаров Н., Аҷиков Х., ассистентон Аминов А., Бобиева С., Маҳмадуллоева Ш. ва ғайраҳо. Баъд аз қабули Қарори Шурои олимони донишгоҳ оид ба тобеҳои факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ гузаронидани ихтисосҳои томактабӣ кафедра ивази ном кард ва он психологияи касбиро гирифт, ки ба он номзади илмҳои педагогӣ, и. в. дотсент Дадобоева М. С. мудир таъин гардид.

Минбаъд бо зиёд гардидани ихтисосҳо ва миқдори донишҷӯён кафедраи психологияи касбӣ моҳи августи соли 2018 ба ду кафедра ҷудо карда шуд: психологияи умумӣ ва педагогӣ, психологияи иҷтимоӣ ва муносибатҳои оилавӣ. Ҳаёти омӯзгорони имрӯз аз 22 нафар иборат буда, теъдоди зиёди омӯзгорони кафедра ҷавонон мебошанд, ки баъд аз зинаи магистратура ба фаъолият шуруъ карданд. Соатҳои таълимии кафедра барои ихтисосҳои дар факултет амалкунанда тақсим шудааст: психологияи амалӣ, психологияи умумӣ, психологияи педагогӣ. Омӯзгорони кафедраи мазкур аз фанҳои тахассусӣ ба донишҷӯёни ихтисосҳои таҳсилоти томактабӣ – равшанос низ дарс мегуянд.

Дар назди кафедра ихтисосҳои равшаноси амалӣ, психологияи умумӣ, психологияи педагогӣ амал мекунанд.

ПУДИНАЕВ Аъзам (тав. 6. 06. 1948, н. Комсомолобод (имрӯза Нуробод), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1992), дотсент (2000). Соли 1971 факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1971–1973 корманди рӯзномаи «Педагоги ҷавон», 1973–1974 хидмати артиши шуравӣ, 1974–1976 корманди рӯзномаи «Педагоги ҷавон», 1976–1980 муаллими кафедраи равшаносӣ, 1980–1983 аспирант, 1983–1998 муаллим, муаллими калон, 1998–2004 мудирӣ кафедраи равшаносии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2005 ҳамчун дотсенти кафедраи равшаносии Донишгоҳи тичорати Тоҷикистон фаъолият дорад. Муаллифи зиёда аз 50 таълифоти илмӣ, илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои тарбияи маънавии ҷавонон ва саҳми кафедраи равшаносӣ дар тайёр намудани мутахассисон баррасӣ шудаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1998) кадр карда шудааст.

Ас.: Тарбияи маънавии ҷавонон. Д., 1996; Даргоҳи маърифат. Д., 2001; Тарбияи ахлоқи донишҷӯён // Мактаби советӣ. Д., 1983, №19; Тарбияи мустақилияти ҷавонон // Маърифат. Д., 1992, №4; Тарбияи ҳиссиёт дар наврасон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2000, №4.

ПУЛОТОВ Додочон (тав. 16. 11. 1924, ш. Хучанд, ваф. 04. 02. 1987, ш. Душанбе), географ, номзади илмҳои география (1969), дотсент (1973). Соли 1945 Донишқадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С. М. Кировро хатм кардааст. Аз соли 1970 ба донишқадаи омӯзгории пойтахт ба кор омада, солҳои 1971–1981 вазифаи мудири кафедраи методикаи таълими география ва биологияро ба уҳда дошт. Солҳои 1982–1987 декани факултети географияи

Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Дар давоми фаъолияти корияш дар донишқадаи омӯзгорӣ дар тарбияи садҳо нафар мутахассисон барои соҳаи маорифи ҷумҳурӣ саҳми арзандаи худро гузоштааст. Муаллифи китоби дарсии «Географияи РСС Тоҷикистон» барои синфҳои 8-ум буд. Барои хизматҳояш бо якчанд медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

ПУЛОДОВ Чалолиддин Камолович (тав. 09. 06. 1937, ш. Самарқанд), физик, номзади илмҳои физика-математика (1973), дотсент (1975). Солҳои 1955–1960 дар факултети физика-математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1960–1967 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишқадаи номбурда, 1967–1970 аспиранти Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон, 1970–1979 муаллими калон, дотсенти кафедраи физикаи умумии донишқадаи омӯзгории пойтахт буд. Соли 1979 ба дигар муассиса ба кор гузаштааст. Ҳамзамон, солҳои 1977–1978 вазифаи декани факултети физикаи донишқадаи омӯзгориро ба уҳда дошт. Оид ба физикаи гармо корҳои илмию тадқиқотӣ бурда, зиёда аз 17 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ нашр кардааст. Бо раҳматномаҳои раёсати донишқадаи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

ПҮЛОТОВ Абдуҳамид (тав. соли 1903, д. Ҷӯйи Даштаки вилояти Самарқанд, ваф. соли 1991, ш. Самарқанд), ходими давлатӣ ва ҷамъиятии шуравӣ. Солҳои 1920–1921 дар мактаби шуравӣ ва ҳизбӣ таҳсил кардааст. Солҳои 1924–1925 дар шуъбаи маорифи ш. Самарқанд кор кардааст. Солҳои 1925–1931 дар Донишгоҳи коммунистии Осӣи Миёна ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1931–1932 ҳамчун аввалин директори Донишқадаи омӯзгории ш.

Сталинобод кор кардааст. Солҳои 1932–1934 котиби кумитаи ҳизби коммунистии н. Заҳматобод (ҳозира н. Айнӣ), 1934–1935 директори Донишқадаи омӯзгории ш. Сталинобод буд. Солҳои дар вазифаи директори донишқадаи омӯзгории ш. Душанбе кор карданаш ӯ дар

анҷумани дуҷоми Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон номзад ба аъзогии КМ ПК (б) Тоҷикистон интихоб шуда буд. Солҳои 1935–1937 ҳамчун директори мактаби Осиемиёнагии мутахассисони радиошунавонӣ кор кардааст. Соли 1940 шӯбаи ғоибонаи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Тошкентро хатм намуд. Солҳои 1939–1941 вазифаи директори китобхонаи ба номи Алишери Навоии ш. Тошкентро ба уҳда дошт. Дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ сарбози собиқ бригадаи тирандозии №89 ба Қизил-Арбат, баъд вилояти Машҳади Эрон фиристода шуд. Соли 1956 директори мактаби сохтмони ш. Самарқанд таъин гашт. Соли 1961 аз ин вазифа ба нафақа баромад. Ҳамзамон солҳои 1970–1991 дар вазифаи мудири шӯбаи дастхатҳои Шарқии Донишгоҳи давлатии ш. Самарқанд кор кардааст. Пӯлодов А. дар ҷашни 50-солагии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (1981) иштирок намуда, бо омӯзгорон ва донишҷӯён вохӯрӣ гузаронида, аз хотироти худ оид ба фаъолияти донишкада дар аввали солҳои 30-уми асри ХХ маълумоти муфассал дода буд. Муаллифи як силсила мақолаҳои илмӣ мебошад. Барои хизматҳояш бо унвони фахрии «Ходими шоистаи маданияти Узбекистон» (1977) ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Узбекистон сарфароз гардидааст.

Р

РАВОНШИНОСӢ, кафедра.

Кафедраи равоншиносӣ яке аз нахустин кафедраҳои донишгоҳи омӯзгорӣ буда, соли 1932 дар як вақт бо кафедраи педагогика таъсис ёфтааст. Дар солҳои аввал танҳо доктори илмҳои фалсафа, академик Баҳоваддинов А. М. ҳамчун иҷрокунандаи вазифаи дотсент ба забони тоҷикӣ аз фанни равоншиносӣ дарс мегуфт. Соли 1936 бо ташаббуси ӯ, ки минбаъд чун файласуфи номӣ шуҳрат ёфтааст, аввалин озмоишгоҳи равоншиносӣ ташкил карда мешавад. Бо ташаббуси Баҳоваддинов А. М. соли 1948 китоби дарсии Теплов Б. М. «Психология» ба забони тоҷикӣ тарҷума ва нашр мегардад. Соли 1938 кафедраи равоншиносӣ мустақил мегардад, вале минбаъд ба сабабҳои гуногун бо кафедраи педагогика гоҳ якҷоя ва гоҳ мустақил амал менамояд. Кафедра равоншиносӣ аз соли 1961 инҷониб ҳамчун кафедраи мустақил арзи вучуд дорад. Ғайр аз Баҳоваддинов А. М, олимони номдор. Беркович Э. Л, Торговис, Бикчентай Н. А., Ярошевский М. Г., муаллимон Антошенко, Покровская А., Аҳмадов М. Х., Исмоилов У. ва дигарон ба ҳамаи мушкilotи моддию иқтисодии ҷумҳурӣ нигоҳ накарда, дар рушди илми равоншиносӣ ва тарбияи мутахассисон хизмати босамар кардаанд. Дар солҳои гуногун ба кафедра профессор Бикчентай Н. А., Ярошевский М. Г., дотсентон Казачкова М. К., Турсунов Н. Н., Солеҳбоев В. Ҳ., Алиев С. Н., Пудинаев А., Юнусова Н. М. сарварӣ карда, дар пешравии илмии он саҳми арзандае гузоштанд. Айни ҳол роҳбарии кафедраро Маҳмудов Ш. К. ба уҳда дорад.

Имрӯз дар кафедра 12 нафар омӯзгорон, аз ҷумла, н.и.п. Маҳмудов Ш. К. ва ҳамкорон – дотсент Алиев С., Юнусова Н. М., Файзалиев Ҷ. ва муаллимони калон Тоҷибоева Ш. В., Ҳамдамова М., Ғафурова И. Ш., Машрабова Д., Мирзоева Ш., ассистентҳо Курбонов Н., Ҷураев Ш. Ю., Маматова А. ва як мудири озмоишгоҳ қор мекунанд, ки аксарашон ба кори илмӣ машғуланд.

Мувофиқи нақшаи кории илмии донишгоҳ аъзоёни кафедра бо тадқиқи мавзӯи «Шароитҳои аз нигоҳи равоншиносӣ самаранок намудани таълиму тарбияи мактабиён ва донишҷӯён» машғуланд. Олимони кафедра имкониятҳои маърифатии мактаббачагонро дар андӯхтани дониш ва инкишофи фикрӣ дар шароити таълими озмоишӣ омӯхта, усулу роҳҳои самарабахши ташкили таълимо аз фанҳои гуногун муайян мекунанд. Инчунин, омӯзиши шаклҳои самарабахши таълим бо мақсади ҳарчи беҳтар тайёр намудани донишҷӯён ба фаъолияти омӯзгорӣ, инкишофи фаъолияти мустақилонаи шогирдон, мақсаднок ташкил намудани таҷрибаомӯзӣ дар мактаб, муайян кардани шакл, восита ва усулҳои ташаккули сифатҳои

муҳими касбӣ дар омӯзгорони оянда дар маркази диққати устодони кафедра мебошад. Маҳсули кори илмию тадқиқотии аъзоёни кафедра дар шакли маҷмуаҳои илмӣ низ нашр гардидаанд.

РАЁСАТИ ИЛМ ВА ИННОВАТСИЯ

Самти асосии Раёсати илм ва инноватсия танзим намудани фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ дар зерсохторҳои он мебошад. Ин сохтори донишгоҳ ҳамчун сектори илмӣ-тадқиқотӣ амал намуда, аз соли 1991 аввал шуъбаи илм, баъдан соли 2011 ҳамчун маркази илм ва соли 2018 ба Раёсати илм ва инноватсия табдил ёфт. Иҷроии супориши Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, ташкил ва баргузор намудани конференсияҳои илмӣ, назорати иҷроии нақшаҳои марбут ба фаъолияти илмӣ, аз ҷумла, барномаи дурнамои корҳои илмӣ - тадқиқотӣ, ҷопи асарҳои илмӣ ва дастуру раҳнамоҳои таълим, омода намудани кадрҳои соҳибунвон ва амсоли онҳо самти асосии Раёсати илм ва инноватсияро ташкил медиҳанд. Дар баробари ин, Шӯрои олимони ҷавон ва Ҷамъияти илмии донишҷӯён бо фаъолияти раёсат ҳамроҳанг карда мешавад. Тасдиқи нақшаи баргузори семинарҳои илмӣ ва маҳфилҳои илмии донишҷӯён дар назди кафедраҳо низ аз ҷумлаи масъалаҳои муҳим дар фаъолияти Раёсати илм ва инноватсия мебошанд.

Раёсати илм ва инноватсия дар доираи қонунҳо ва санадҳои меъёриву ҳуқуқии соҳаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати иҷроии мунтазам ва татбиқи қарорҳои фармонҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати маориф ва илм вобаста ба илм, ташкилу танзими раванди корҳои илмию тадқиқотӣ дар донишгоҳ, рушд ва таҳкими ҷанбаҳои зехнӣ, густариши илм, тадқиқот, омода кардани мутахассисони дорой унвони илмӣ, фароҳам овардани шароити мусоиди эҷодиву илмӣ, кашфиёту ихтироот ва умуман ҷабҳаҳои марбут ба самтҳои илмии донишгоҳ муттасил фаъолият мебарад. Дар ин замина ташкилу баргузори ҷамоатиҳои илмӣ, таъмини иштироки мунтазами олимону устодон, унвонҷӯён, аспирантон, докторантон, магистрантон ва донишҷӯён дар озмуну конференсияҳо, семинару ҷамоатиҳои илмӣ, форумҳо ва ҷорабиниҳои илмии сатҳи донишгоҳӣ, шаҳрӣ, вилояту ҷумҳурӣ ва байналмилалӣ, такмил ва назорати раванди фаъолияти сохторҳои илмии донишгоҳ, маҳфилу семинарҳо, дуруст ва самаранок ба роҳ мондани раванди корҳои илмию тадқиқотӣ, такмилу назорати мунтазами вазъи таъбу нашр ва фаъолияти илмӣ, танзим ва банақшагирии сафарҳои илмӣ, рухсатии эҷодӣ ва илмӣ, инъикоси фаъолияти илмии донишгоҳ, ташкил ва банақшагирии раванди тадқиқотҳои бунёдӣ, танзим ва ташкили самараноки робитаҳои илмию истеҳсолӣ ва ғайраҳо самтҳои асосии фаъолияти раёсати корҳои илмӣ-таҳқиқотии донишгоҳро ташкил медиҳанд.

Яке аз бахшҳои муҳими самти фаъолияти раёсат ин назорати иҷроӣ Барномаи дурнамои корҳои тадқиқотӣ, ки барои панҷ сол як маротиба қабул ва дар Шӯрои олимони донишгоҳ тасдиқ мегардад, ба шумор меравад. Агар то соли 2005 устодон ва кормандони кафедраҳо тахминан дар ҳудуди даҳ мавзӯӣ тадқиқотҳои худро роҳандозӣ менамуданд, аммо дар солҳои охир ин масъала густариши бештар пайдо карда, имрӯз дар барномаи дурнамои корҳои тадқиқоти илмӣ ин шумора ба 75 мавзӯӣ бисёрҷабҳаи илмӣ расонида шуд.

Яке аз бахшҳои асосии фаъолияти раёсат ташкил ва баргузор намудани конференсияҳои илмӣ сатҳи мухталиф, нишасту суҳбатҳо мебошад, ки сол то сол шумораи онҳо бештар карда мешавад. Баргузориҳои конференсияҳои байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва вилоятӣ бахшида ба ҷашну санаҳои муҳими таърихӣ аз муҳимтарин самтҳои фаъолияти раёсат маҳсуб меёбад.

Дар солҳои охир сохтори раёсати илм ва инноватсия такмил дода шуд, масъулият ва доираи фаъолияти он густариш пайдо менамояд. Ҷунонки солҳои охир дар назди раёсати илм ва инноватсия шӯбаҳои алоҳидаи тайёр кардани кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогӣ ва шӯбаи таъбу наشري донишгоҳ таъсис дода шуд, ки ин ҳама аз ташаккул ёфтани қисми илми донишгоҳ шаҳодат медиҳад.

«Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» низ дар назди Раёсати илм ва инноватсия фаъолият намуда, дар бахшҳои гуманитарӣ ва табиатшиносӣ мақолаҳои омӯзгорони донишгоҳ ва аспирантону докторантони донишгоҳҳои кишвар ва хориҷро ба нашр мерасонад, ки ин ҷаснома солаш маротиба интишор меёбад.

Дар назди Раёсати илм ва инноватсия шӯбаҳои аспирантура ва докторантура, магистратура, китобхонаи марказӣ, институти илмӣ-тадқиқотӣ, парки технологӣ ва ғайра амал менамоянд.

Дар назди кафедраҳо семинарҳои илмӣ муттасил амал мекунанд, ки ҷиҳати татбиқи барномаи дурнамои илмӣ кафедраҳо шароити мусоид фароҳам меоварад.

Ҳудуди як сол мешавад, ки Маркази дарёфт ва рушди истеъдодҳои фаъолияти худро роҳандозӣ намудааст ва дар назар аст, ки мувофиқи нақшаи пешбинишуда ҳар сол як маротиба корҳои илмӣ донишҷӯён, аз ҷумла маводи тарҷума намудаи онҳо, махсусан муҳассилини факултетҳои забонҳои хориҷӣ ва филологияи рус таҳти унвони «Наврӯста» ба нашр расонида мешавад.

Дар иҷроӣ лоиҳаҳои илмӣ (мавзӯҳои супоришӣ) Раёсати илм ва инноватсия ҳамасола корҳои муайянеро ба субот мерасонад, ки айни замон дар Донишгоҳ чор лоиҳаи илмӣ барои пешбурди муаммоҳои муосири илмҳои ҷамъиятиву дақиқ нигаронида шудаанд, ки дастоварди донишгоҳ ба шумор меравад. Роҳбарони лоиҳаҳои мавзӯҳои супориширо

профессорон Л. Солиев, С. Хочазод, дотсентон У. Умаров, Ш. Бердиев бар уҳда доранд.

Аз соли 2018, ки марказ ба раёсат табдил дода шуд то имрӯз вазифаи сардории онро номзади илмҳои сиёсӣ, дотсент Ҳакимов Раҷаб ва вазифаи муовини сардори раёсатро номзади илмҳои таърих, дотсент Қудратов Комрон Абдунабиевич ба уҳда доранд. Б.Самиев, И. Сулаймонов, С.Ахива ва дигарон дар танзими кори раёсат дар солҳои мухталиф фаъолият намуда, дар ташаккули ин ниҳоди муҳими донишгоҳ саҳми босазое гузоштаанд.

РАЁСАТИ ТАЪЛИМ

Раёсати таълим аз сохторҳои муҳими донишгоҳ маҳсуб ёфта, бо мақсади ба танзим даровардани раванди таълим таъсис ёфтааст. Фаъолияти раёсати таълим дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ», «Низомномаи намунавӣ оид ба муассисаи таълимии таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Оиннома ва низомномаи Донишгоҳ ба роҳ монда шуда, мақсад ва вазифаҳои асосии он банақшагирӣ ва ташкилу таъмини раванди таълим, иштирок дар таҳияи нақшаву барномаҳои таълимӣ аз рӯи ихтисосҳо, чораҷӯӣ дар самти ҷорӣ намудани технологияи муосири таълим ва методу самарабахши таълим, татбиқи низоми кредитии таҳсилот, ҳисоби соатҳои таълимӣ, назорати иҷрои сарборӣ ва нақшаҳои таълимии инфиродии омӯзгорон, ташкил ва назорати санҷишу имтиҳонҳои ҷорӣ ва аттестатсияи давлатии хатм, назорати иҷрои корҳои мустақилонаи донишҷӯён ва корҳои курсию дипломӣ, ташкилу назорати баргузори тачрибаҳои омӯзгорӣ ва истехсолию таълимӣ, ташкилу натиҷагирии фаъолияти комиссияи хорич, барқароркунӣ ва интиқоли донишҷӯён, арзёбии таъминот бо китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимию методӣ, мусоидат ба ҳалли мушкилоти тайёр намудани мутахассисони баландихтисоси соҳаи омӯзгорӣ, назорати фарогирии ҳайати омӯзгорон ба курсҳои такмили ихтисос ва бозомӯзӣ, ташкил ва назорати фонди аудитори муассиса ва заминаи моддӣ-техникии кабинетҳо ва озмоишгоҳҳо ва масъалаҳои марбути он мебошад ва дар ин замина як қатор ҳуқуқу уҳдадорӣҳои мушаххаси худро дорад.

Қисми таълим аз ибтидои ташкили муассиса ба таври муназзам фаъолият намуда, дар давоми 90 соли мавҷудияти донишгоҳ ба дастовардҳои назаррас ноил гардидааст. Дар солҳои аввали фаъолияти худ шӯъбаи таълими собиқ Институти олии педагогӣ бо як қатор мушкилот рӯ ба рӯ омад. Яке аз масъалаҳои чиддӣ ва душвор ин иҷрои нақшаи қабул аз ҳисоби кадрҳои миллӣ буд. Соли хониши 1932-1933 нақшаи қабул 600 нафар муқаррар гардида буд. Вале иҷрои ин нақша ниҳоят душвор буд, зеро дар он давра дар ҷумҳурӣ миқдори мактабҳои миёна хеле кам буд.

Бинобар ин, нуфуз ва доираи факултаҳои коргарӣ ва шуъбаи тайёрӣ васеъ карда шуданд. Душвории дигар дар таъмин намудани донишкада бо кадрҳои омӯзгорӣ буд. Гарчанде Донишгоҳи давлати Осиёи Миёна 28 нафар профессорон ва муаллимонро ба ихтиёри донишкада фиристода бошад ҳам, вале ин масъаларо ҳал карда наметавонист, чунки қисми зиёди онҳо забони тоҷикиро намедонистанд ва қисми дигар майли ба Тоҷикистон омадан надоштанд. Аз ин рӯ, барои ҳалли ин масъала аз тарафи ҳукумати вақти Тоҷикистон як қатор чораҳо андешида шуданд, аз ҷумла кӯшиши аз байни тоҷикон дар марказҳои илмии Москва, Ленинград, Тошканд ва ғайра тайёр кардани кадрҳои миллӣ оғоз гардид. Дар як муддати кӯтоҳ дар ин марказҳо зиёда аз 1000 нафар ҷавонони тоҷик ба таҳсил фаро гирифта шуданд, ки чунин чорабинӣ дар инкишофи минбаъдаи мактаби олий дар Тоҷикистон нақши хеле муҳим бозид.

Охиста-охиста бо кумаки ҳукумат вазъи таълим дар донишкада рӯ ба беҳбудӣ овард, аз ҷумла шумораи донишҷӯён афзуда, сифати таълим мунтазам рӯ ба афзоиш овард. Заминаҳои таълимӣ-истеҳсолии донишкада мустаҳкам гардиданд. Ташкил шудани аспирантура дар соли 1936 заминаи хуби бо кадрҳои миллӣ таъмин намудани муассиса махсуб меёфт. Ба душвориҳои мавҷуда нигоҳ накарда, донишкада 20-солагии таъсисёбии худро бо муваффақиятҳои сазовор пешвоз гирифт. Дар соли хониши 1950 – 1951 сафи донишҷӯён нисбат ба соли хониши 1931-1932 чанд маротиба афзуд, яъне аз 73 нафар ба 2343 нафар расид. Дар ин муддат донишкадаро 1622 нафар хатм карданд. Миқдори кафедраҳо ба 15 адад расид, ки дар онҳо 145 нафар омӯзгорон кор мекарданд.

Ба муносибати 20-солагии ташкилёбии донишкада Садриддин Айни навишта буд: «Институт дар давоми 20 соли мавҷудияти худ ба маркази тайёр намудани мутахассисон табдил ёфт ва барои ташкили Академияи илмҳои Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ва дигар муассисаҳои тадқиқотӣ-илмӣ ёрии калон расонд».

Сентябри соли 1960 бинои нави хобгоҳ барои донишҷӯён ба истифода дода шуд. Дар ин солҳо донишкада соҳиби 15 лабораторияи илмӣ, 15 кабинетҳои таълимӣ, 5 толори умумӣ ва синфхонаҳои зиёди таълимӣ гардид. Соли хониши 1960-1961 дар 3 шуъбаи донишкада (рӯзона, шабона, ғоибона) 5446 нафар донишҷӯён таҳсил кардаанд. Дар ҳамин сол нақшаи қабул ба 1200 нафар ва теъдоди хатмкунандагон ба 741 нафар расиданд. Соли 1964 лабораторияи агробиологӣ дар дараи хушманзараи Ромит ташкил карда шуд, ки соҳиби 27 га замин буд ва баъдтар он стансияи агробиологӣ ном гирифт, ки дар кори гузаронидани таҷрибаҳои саҳроӣ, корҳои озмоишии илмӣ-тадқиқотӣ, инчунин корҳои курсиву дипломии омӯзгорону донишҷӯён нақши муҳим бозидааст.

Дар солҳои 1960-1970 Донишкадаи омӯзгории Душанбе ба маркази илмҳои филолологияи Тоҷикистон табдил ёфт. Ташаккул ва рушди минбаъдаи худро илмҳои адабиётшиносӣ, фолклоршиносӣ, забоншиносӣ,

шевашиносӣ ва забони адабии муосири тоҷик дар ҳамин донишкада пайдо кард. Дар ин давра миқдори омӯзгорони донишкада ҳам миқдоран ва ҳам сифатан афзуд. Шумораи муаллимон ба 551 нафар расид, ки дар байни онҳо 8 нафар профессорон ва 116 нафар номзадҳои илм буданд.

Дар солҳои 1972-1980 як қатор ҳуҷҷатҳо ва қарорҳои давлатӣ оид ба инкишофи соҳаи маориф ва тақмили таълиму тарбия дар мактабҳои олии ба таъри расиданд, ки барои рушди минбаъдаи донишкадаи омӯзгорӣ таъсири амиқ гузошт. Дар ин давра факултет ва кафедраҳои нав таъсис ёфтанд ва баъзе ихтисосҳо ба таълими 5-сола гузаштанд. Дар базаи донишкада соли 1974 факултети тақмили ихтисоси директорони мактаби миёна таъсис дода шуд. Дар солҳои 1979-1980 Шурои кураторони донишкада таъсис дода шуд. Зухуроти ҷалби донишҷӯён ба сохтмони объектҳои муҳимми давлатӣ ба ҳукми анъана даромад, чунончи соли 1980 дар ҳайати отряди студентони бинокор зиёда аз 5000 нафар донишҷӯён шомил буданд. Ҳамин сол дар донишкада 8 клуби дӯстии интернатсионалӣ ва 24 клуби сиёсӣ-ҷамъиятӣ фаъолият мекарданд, 2 бюрои конструктории донишҷӯён низ амал мекарданд. Дар ин солҳо тақрибан 70-90% донишҷӯён ба корҳои илмӣ-тадқиқотии сатҳи донишгоҳӣ фаро гирифта шуданд.

Солҳои 1981-1990 дар ҳаёти донишкада дигаргуниҳои калон ба вуҷуд омаданд: муассиса дорои 8 бинои таълимӣ, зиёда аз 230 устоки дарсӣ, 10 лаборатория, 50 кабинет, 10 устохонаи таълимӣ, 2 толори варзишӣ, 9 хобгоҳ барои донишҷӯён, 3 ошхона, 2 чойхона, 7 буфет гардида буд. Дар ин давра дар донишкада 908 нафар муаллимон кор мекарданд, ки аз онҳо 28 нафарашон доктори илм, профессор, 354 нафарашон номзоди илм буданд. Ин нишондиҳандаҳо беҳтарин дастовард дар тамоми таърихи донишгоҳ ба ҳисоб мераванд.

Дар шароити нави сиёсӣ ва соҳибистиклолии кишвар шуруъ аз солҳои 90-уми асри гузашта тамоми дастоварду пешравиҳои таълимиву илмии донишгоҳ дар заминаи сиёсати маорифпарваронаи Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ва дастгириҳои ҳукумати кишвар сурат гирифтанд. Баъд аз истиклоли миллӣ дар назди муассиса вазифаҳои нав меистод: тақмил додани стандартҳои давлатии таълим аз рӯи ихтисосҳо, нақшаҳои таълимӣ ва барномаҳои таълимии фанӣ аз ҷумлаи тағйироти муҳим маҳсуб меёбанд. Дар ин давра донишкада ба донишгоҳ табдил ёфт ва он ҳамчун муассисаи пешбари ҷумҳурӣ, ки баҳри татбиқи сиёсати давлатӣ ва қарорҳои мушовараи Вазорати маориф нақши асосӣ мебозид, эътироф гардид.

Айни замон ба ихтисосҳои омӯзгорӣ ва ғайриомӯзгории донишгоҳ талаботи довтолабон рӯ ба афзоиш дошта, рақобатпазирии он дар пурра аз аттестатсия ва аккредитатсияи давлатӣ гузаштани он (солҳои 2008, 2013, 2018) зоҳир мешавад. Дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ҳоло аз рӯи 78 ихтисос дар зинаи таҳсилоти бакалавр, аз рӯи 21 ихтисос дар зинаи таҳсилоти магистратура ва 43 ихтисос дар зинаи доктор PhD, доктор аз рӯи

ихтисос мутахассисон омода гардида, дар гурӯҳҳои таълимии донишгоҳ бо ду забон: тоҷикӣ ва русӣ таълим ба роҳ монда шудааст. Дар ҳамаи ихтисосҳои дар донишгоҳ амалкунанда раванди таълим аз рӯи нақшаҳои таълимии аз ҷониби Вазорати маориф ва илм тасдиқгардида ва стандартҳои таҳсилоти олиии касбӣ ба роҳ монда шудааст.

Вобаста ба ҷаҳонишавии раванди таълим ва рақобатпазирии бозори меҳнат дар се соли охир дар донишгоҳ зиёда аз 10 ихтисоси нав, аз ҷумла ихтисосҳои «Информатика. Забони англисӣ», «Таҳсилоти томактабӣ. Логопедия», «Забон ва адабиёти тоҷик. Нақди адабӣ», «Забон ва адабиёти тоҷик. Маърифати оиладорӣ», «Таърих. Таърихи дин», «Таҳсилоти ибтидоӣ. Забони англисӣ», «Физика. Астрономия», «Физика. Энергетика», «Физика. Радиоэлектроника», «Математика. Нақшакашӣ» таъсис дода шуданд. Раёсати донишгоҳ тасмим гирифтааст, ки дар ояндаи наздик як қатор ихтисосҳои навро, ки ба талаботи имрӯзаи бозори меҳнат ҷавобгӯ мебошанд, таъсис диҳад.

Ба зами он ки дар донишгоҳ аслан мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ омода мегарданд, айни замон аз рӯи 14 ихтисосҳои ғайриомӯзгорӣ низ мутахассисон тайёр карда мешаванд. Аз ҷумла, дар соҳаҳои илмҳои забоншиносӣ ба монанди тарҷумони забонҳои англисӣ, хитойӣ, франсавӣ, олмонӣ, дар соҳаҳои робитаҳо, ҳуқуқ, иқтисодиёт ва идора ба монанди ҳуқуқшинос, тарҷумон-референт, психолог-педагог, идораи молиявӣ дар соҳаи маориф, баҳисобгирии бухгалтерӣ дар соҳаи маориф, дар соҳаи илмҳои биологӣ лаборант-биохимик ва мутахассис дар соҳаи сайёҳат ва меҳмондорӣ омода карда мешаванд.

Ҳамасола донишгоҳ дар маҷмуъ зиёда аз 4000 мутахассиси ҷавонро барои фаъолият дар соҳаҳои гуногун омода месозад. Аз ҷумла, дар соли таҳсили 2020-2021 донишгоҳ ба бозори меҳнат 4792 кадри баландихтисоси соҳаи омӯзгорӣ ва ғайриомӯзгориро тариқи шӯъбаҳои рӯзона (1954 нафар), ғоибона (2303 нафар) ва фосилавӣ (535 нафар) ворид намуд, ки аз ин миқдор 3280 нафарро занон ташкил медиҳанд.

Дар ҳамбастагӣ бо арзишҳои миллӣ ва талаботи давлати соҳибистиклол дар донишгоҳ давра ба давра факултету кафедраҳои нави созгори талаботи замон, шӯъбаву марказҳо, толору озмоишгоҳҳои гуногун таъсис меёбанд. Агар дар соли 2018 теъдоди кафедраҳои донишгоҳ ба 60 адад баробар бошад, дар соли таҳсили 2021-2022 ин теъдод ба 70 кафедра мерасад. Чунончи, соли 2019 вобаста ба контингенти донишҷӯён, афзоиши соатҳои таълимӣ ва ба эътибор гирифтани хусусиятгирии ихтисосҳо дар назди факултети забон ва адабиёти рус кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти рус, дар назди факултети забонҳои романӣ-германӣ кафедраҳои услубшиносӣ ва назарияи тарҷумаи забонҳои хориҷӣ (олмонӣ, франсавӣ) ва методикаи таълими забонҳои хориҷӣ (олмонӣ, франсавӣ), дар назди факултети психология ва таҳсилоти фарогир кафедраҳои психологияи умумӣ ва педагогӣ ва психологияи иҷтимоӣ ва муносибатҳои

оилавӣ ва барои ихтисосҳои ҳамгиро бо забони англисӣ дар назди раёсати таълим кафедраи умумидонишгоҳии забони англисӣ ҳамчун ихтисоси дуюм – дар маҷмӯъ 6 кафедра ва соли 2021 дар сохтори раёсати Донишгоҳ ва садорати кафедраҳои донишгоҳ 4 кафедраи тозатаъсис – кафедраи хариташиносӣ, иқлимшиносӣ ва яхшиносӣ, кафедраи педагогика ва психологияи томактабӣ ва кори иҷтимоӣ, кафедраи таърих ва ҳуқуқ ва кафедраи физиологияи синнусолӣ ва мудофияи шаҳрвандӣ арзи вучуд карданд.

Ҳамчунин, соли 2021 факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ бо зарурати истеҳсолӣ ба ду факултет – таҳсилоти томактабӣ ва таҳсилоти ибтидоӣ ҷудо карда шуд. Ҳамин тавр, айни замон дар донишгоҳ 15 факултет бо фарогирии 70 кафедра (57 кафедраи тахассусӣ ва 13 кафедраи умумидонишгоҳӣ) фаъолият мекунад. Ҳамчунин донишгоҳ дорои Коллеҷи омӯзгорӣ дар шаҳри Душанбе, маркази касбомӯзӣ дар шаҳри Норақ, китобхонаи илмӣ, китобхонаи электронӣ, 26 лабораторияи илмию таълимӣ, 3 озмоишгоҳи илмию тадқиқотӣ, 17 синфхонаи компютерӣ, 6 синфхонаҳои лингофонӣ, Парки технологӣ, 5 маркази гуногунравия, толори варзишӣ, майдончаи варзишӣ, пойгоҳи таҷрибавӣ, бунгоҳи тиббӣ ва дахҳо шубҳаву зерсохторҳои дигар мебошад.

Солҳои охир дар донишгоҳ ба таҳияи лоиҳаҳои гуногун барои беҳтар шудани раванди таълим диққати бештар дода мешавад. Аз ҷумла, бо дастгирии лоиҳаи “Рушди таҳсилоти олий»-и Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2020 донишгоҳ аз ҷониби ташкилоти байналмилалӣ ЭККА ба таври пилотӣ аз аккредитатсияи байналмилалӣ гузаронида шуд. Дар ин замина 18 стандартҳои таҳсилоти олии касбӣ тибқи талаботи стандартҳои байналмилалӣ омода карда шуданд. Бо дастгирии лоиҳаи мазкур аз соли 2019 инҷониб ду лоиҳаи пешниҳодкардаи донишгоҳ “Ҳамгироии технологияи информатсионӣ дар раванди таълим ҳамчун омили баланд бардоштани сифати таълим» (бо маблағи 2 755 000 сомонӣ) ва “Беҳтар гардонидани шароити зисти духтарон дар хобгоҳ – ҳамчун ангезиши дохилшавӣ ба ДДОТ аз минтақаҳои кӯҳистон» (бо маблағи 360 000 сомонӣ), дар маҷмӯъ бо маблағи умумии 3115000 сомонӣ татбиқ гардида истодааст.

Яке аз масъалаҳои муҳими дар шароити кунунӣ дар назди муассисаи таълимӣ қарордошта масъалаи баланд бардоштани сифати таълим мебошад. Бо ин мақсад ба вазъи маҷмӯаҳои таълимию методӣ ва барномаҳои таълимии омӯзгорон, сифати матни лексияҳо ва дигар маводи таълимии онҳо диққати зарурӣ дода шуда, масъалаи мазкур дар ҷаласаҳои кафедраву шуроҳои олимони факултетҳо ва шурои илмию методии донишгоҳ ҳамасола баррасӣ карда мешавад. Доир ба фанҳои тадрисшаванда барномаҳои таълимӣ ва силлабусҳо вучуд дошта, аз ҷониби омӯзгорони фанӣ ҳамасола маҷмӯи таълимию методии фан омода карда мешавад. Кафедраҳои тахассусӣ ва умумидонишгоҳӣ тавассути кабинетҳои

инфиродии омӯзгорон ба донишҷӯён маводди зарурӣ, адабиёти асосӣ ва иловагиро пешниҳод менамоянд. Дар ин самт дар донишгоҳ китобхона, чор толори хониш ва китобхонаи электронӣ мавҷуд мебошад, ки дар самти тарғиби китобхонӣ ва дастрас кардани иттилоот ба донишҷӯён дар раванди таълиму тарбия ва корҳои илмӣ-тадқиқотӣ нақши муҳим мебозанд.

Ҳамчунин иштирок ба дарсҳои омӯзгорон ва таҳлили дарси онҳо яке аз василаҳои хуби баланд бардоштани сифати таълим доништа мешавад, ки аз ҷониби кафедраҳо тибқи чадвал сурат мегирад. Дар ин замина аз ҷониби шуъбаи мониторинги сифати таҳсилот ва назорати электронии Донишгоҳ низ таҳлили дарсҳои омӯзгорон ба роҳ монда шудааст, ки он тавассути камераҳои дар аудиторияҳо насбшуда амалӣ карда шуда, ҳар ҳафта дарсҳои зиёди омӯзгорон мавриди таҳлил, муҳокима ва хулосабарорӣ дар сатҳи раёсати донишгоҳ қарор мегирад.

Тавре натиҷаҳои сессияи санҷишу имтиҳонии донишҷӯёни шуъбаи рӯзона нишон медиҳад, сатҳи азхудкунии барнома давоми се соли охир асосан як хел буда, каме тамоюли болоравӣ дорад. Масалан, агар дар даври аввали сессияи зимистонаи соли таҳсили 2018-2019 азхудкунӣ дар сатҳи 67% бошад, ин нишондод дар даври ҷаъоли сессияи зимистонаи соли таҳсили 2019-2020 73,2% ва даври ҷаъоли сессияи зимистонаи соли таҳсили 2020-2021 69,0%-ро ташкил додааст.

Таҳсил тибқи низоми кредитии таҳсилот дар донишгоҳ аз соли 2007 татбиқ шуда истодааст. Вобаста ба тақозои талаботи замон ва ба низоми кредитии таҳсил гузаштани донишгоҳ дахҳо санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, стандартҳои давлатӣ аз рӯи ихтисосҳо, нақшаҳои таълимӣ, барномаҳои таълимии фанӣ, барномаҳои кори таълимӣ (силлабусҳо) аз нав таҳия гардида, ба талаботи низоми муосири таълимӣ мутобиқ кунонида шуданд. Ҷиҳати ноил шудан ба мақсадҳои асосии низоми кредитӣ, таъмини болоравии сифати таълим ва омода намудани мутахассисони баландихтисоси дар бозори дохилӣ ва берунии кишвар рақобатпазир дар Донишгоҳ низоми бисёрзинагии таҳсилот амал менамояд. Татбиқи низоми кредитӣ бо таҳкими базаи моддӣ-техникии донишгоҳ вобастагӣ дорад. Дар ин самт корҳои зиёде ба сомон расонида шуданд, аз он ҷумла: кабинетҳои мучаҳҳази лингофонӣ, лабораторияҳои илмӣ-тадқиқотии химиявӣ, физикӣ, биологӣ, осорхонаҳои таърихӣ, биологӣ, этнографӣ, информатикӣ ва ғайра, китобхонаи электронӣ, синфхонаҳои муосири компютерӣ, аудиторияҳои лексионии бо тахтаҳои электронӣ, проектору экран ва дигар воситаҳои техникий ҳозиразамон ҷиҳозонидашуда таъсис дода шуданд.

Дар ин раванд ҷиҳати дуруст ба роҳ мондани низоми мазкур, татбиқи идоракунии низоми автоматикунонии раванди таълим ва қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҳукумати электронӣ» аз соли 2015 раёсати донишгоҳ Барномаи идоракунии электронии раванди таълимро мавриди истифодабарӣ қарор дод, ки яке аз бандҳои муҳими онро

баҳисобгирии сарбории таълимии омӯзгорон ва раванди электронии натиҷагирии машғулиятҳо ташкил медиҳад. Бо мақсади беҳтар гардидани сифати таълим сол то сол ба барномаи мазкур тағйирот ворид карда мешавад, ки ин ба такмили татбиқи пурраи он мусоидат менамояд. Аз ҷумла, омори аз ҷониби омӯзгор қайд кардани мавзӯҳо дар ҳафтаҳои таълимӣ, омори рӯйхати қайди давомоти донишҷӯён дар журнали электронӣ, ҷой додани расми донишҷӯ дар саволномаи тестӣ ҳангоми супоридани имтиҳонҳо ва ғайра.

Ҷиҳати инноватсионикунони чараёни таълим солҳои охир синфхонаҳои таълимӣ ва марказҳои қабули имтиҳонот бо беш аз 200 камераи назоратӣ мучахҳаз гардонида шудаанд. Ҳадаф аз насби камераҳо ин назорати раванди таълим, сабти дарсҳои видеоӣ, таҳлили сифати дарсҳои омӯзгорон ва ба муаллимони ҷавон барои такмили таҷрибаи омӯзгорӣ маслиҳатҳои методӣ додан мебошад.

Раёсати донишгоҳ дар самти ташкилу баргузори таҷрибаи омӯзгорӣ, истеҳсоли ва таълимӣ бо шӯъбаҳои маориф ва муассисаҳои таҳсилоти умумии шаҳри Душанбе, муассисаҳои таълимии миёнаи махсус, вазорату идораҳо ва корхонаҳои кишвар қарордод бастааст. Дар раванди таҷрибаомӯзӣ вазъи иштироқи роҳбарони таҷрибаомӯзӣ аз факултетҳо, методистон ва роҳбарон аз кафедраҳои педогогика ва психология ва донишҷӯён дар мактабҳо аз тарафи шӯъбаи таҷрибаомӯзӣ ва кор бо мутахассисони ҷавон мунтазам мавриди тафтиш қарор мегирад.

Дар донишгоҳ маркази такмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳо аз рӯи такмили ихтисосҳои педагогика, психология, филологияи тоҷик, таърих ва ҳуқуқ математика, химия, биология, география, технология, технологияи информатсионӣ, забони англисӣ, забонҳои романию германӣ фаъолият мекунад. Дар соли 2021 барои хондани лексия ва гузаронидани машғулиятҳои амалӣ, семинарӣ ва лабораторӣ зиёда аз 40 нафар устодони варзида ва мутахассисони соҳа аз дохил ва берун аз донишгоҳ, аз ҷумла 20 нафар профессор, 13 нафар дотсент, 7 нафар омӯзгорони калони таҷрибадор ҷалб гардидаанд. Дар ҳамин сол Марказ бо барномаи дастгирии таҳсилоти босифат «Лоиҳаи таълими босифат»-и Иттиҳоди Аврупо барои ҳамкорӣ дар тайёр кардани тренерҳо, ташкили такмили ихтисос аз ихтисосҳои педагогика, психология, забони тоҷикӣ, математика методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ, таҷрибаомӯзии омӯзгорӣ ва ғайра созишнома имзо намудааст.

Донишгоҳ бо як қатор муассисаҳои таҳсилоти олии ва касбии хориҷи кишвар – дар маҷмӯъ бо беш аз 70 донишгоҳу донишкадаҳои олии хориҷи кишвар ҳамкориҳои судманд дорад. Дар ҳамкорӣ бо Сафоратхонаи ИМА дар шаҳри Душанбе дар факултети забони англисии донишгоҳ маркази захиравии забони англисӣ фаъолият мекунад. Инчунин дар донишгоҳ 8 нафар шаҳрвандони хориҷӣ дар факултети забони англисӣ ҳамчун омӯзгори фанни забони хитой ва корейгӣ дарс мегӯянд, ки 4 нафари онҳо

шаҳрвандони Ҷумҳурии Халқии Чин ва 4 нафари дигар шаҳрвандони Ҷумҳурии Кореяи Ҷанубӣ мебошанд. Ҳамасола донишҷӯёну омӯзгорон тариқи барномаҳои сафарбаршавии академӣ, табодули таҷрибаҳо ва курсҳои тақмили ихтисос дар хориҷи кишвар донишҳои худро сайқал медиҳанд.

Шуъбаи таълими донишгоҳ соли 2012 вобаста ба зиёд шудани зерсохторҳои қисми таълим ва васеъ гардидани самтҳои фаъолияти он ба раёсати таълим табдил дода шуд. Худи ҳамин сол бо мақсади беҳтар намудани вазъ ва ҳолати низоми фаъолияти сохторҳои донишгоҳ ва татбиқи низоми кредитии таҳсилот низоми кӯҳнаи идоракунии таҷдиди назар карда шуда, дар як муддати кӯтоҳ 60 низомнома барои сохторҳои донишгоҳ, аз ҷумла қоидаҳои тартиботи дохилидонишгоҳӣ, тавсиянома доир ба мақоми омӯзгорони донишгоҳ, низомнома оид ба хориҷ кардани донишҷӯён, дастурамали вазифавии кормандон таҳия гардида, мавриди амал қарор дода шуданд. Вобаста ба талаботи замони муосир баъзе бахшу шуъбаҳои нав таъсис ёфта, қисме аз сохторҳо барҳам дода шуданд. Аз ҷумла, бахши идоракунии сифати таҳсилот ба маркази мониторинги сифати таҳсилот табдил дода шуда, ба ҷои маркази тестӣ бахши таҳияи тестҳо ташкил гардида, ба тобеияти маркази мониторинги сифати таҳсилот ва шуъбаи бақайдгирӣ ва низоми кредитии таҳсилот гузаронида шуд. Маркази технологияи коммуникатсионӣ ба маркази хизматрасонии техникӣ ва коммуникатсионӣ табдили ном кард.

Айни замон ба ҳаёти раёсати таълими донишгоҳ воҳидҳои сохтории зерин дохил мешаванд: шуъбаи бақайдгирию машваратӣ, шуъбаи таҳсилоти фосилавӣ, шуъбаи идоракунии сифати таҳсилот ва назорати электронӣ, шуъбаи тайёрӣ ва хизматрасонии репетиторӣ, шуъбаи таҷрибаомӯзӣ ва рушди касбият, маркази тестӣ, маркази хизматрасонии техникӣ ва коммуникатсионӣ, кафедраҳои умумидонишгоҳӣ ва маркази таълимӣ-касбомӯзӣ дар шаҳри Норақ.

Раёсати таълим аз рӯи сохтор таҳти роҳбарии муовини якуми ректор, муовини ректор оид ба корҳои таълимӣ фаъолияти худро ба роҳ мемонад. Дар даврони истиқлолияти давлатӣ шурӯъ аз соли 1991 ба қисми таълим устодон Рӯзметов Э., Кабутов Д., Бандаев С., Нозимов А., Сатторов Т., Худойдодов А., Гулов Т., Нарзуллоев М. роҳбарӣ намуда, алҳол дар вазифаи мазкур С. Қосимов аз соли 2017 инҷониб фаъолият дорад.

Дар 30 соли даврони соҳибистиклолии кишвар раёсати таълимро устодон Ғуломатшоев Н. (1991-1997), Маҳкамов М. (1997-2000, 2002-2006, 2013-2014), Ҷанобилов Қ. (2000-2001), Қодиров Б. (2001-2002), Пиров Р. (2006-2008), Ғаффоров А. (2008-2010), Сулаймонов И. (2010-2013, 2014-2015) ва Самиев Б. (2015-2019) роҳбарӣ намудаанд.

Аз соли 2019 инҷониб, роҳбарии раёсати таълимро н.и.т., дотсент Айнулозода Н. ба уҳда дорад. Ҳоло дар сохтори раёсати таълим Холиқов У. ба ҳайси муовини сардор, Ҷаъфарова С., Сафаров М., Муборакиён С.,

Карабаев Б., Шарипов Қ., Мирзорачабзода Н., Махмудов М. ба ҳайси сармутахассис, Фарангиси Х. ва Одинаев Ҳ. ба ҳайси мутахассиси пешбари раёсати мазкур қору фаъолият доранд.

РАЗЗОҚОВ Абдураззоқ Ашурович (тав. 26. 03. 1972, д. Ёрии н. Панҷакент), педагог, риёзидон, номзади илмҳои педагогӣ (2011), дотсент, шоир, рӯзноманигор, узви Конфедератсияи байналмилалӣ Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (2000). Баъди хатми мактаби миёнаи №9-и зодгоҳ соли 1989 ба ҳамин мактаб фаъолияти меҳнатиро оғоз намудааст. Соли 1990 ба шуъбаи рӯзонаи факултети математика, ихтисоси математика-информатикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев дохил шуда, онро соли 1995 хатм кардааст. Аз соли 1999 узви шурои олимони ва муҳаққиқони ҷавон дар назди Кумитаи қор бо ҷавонони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Солҳои 1998–2003 ҳамчун ассистент, аз соли 2003 муаллими калони кафедраи геометрия, солҳои 2001-2011 муовини декани факултети математика оид ба таълим фаъолият кардааст. Солҳои 2006-2011 ҳамчун аввалин эдвайзер, ташкилкунанда ва танзимгари ҳуҷҷатҳои Низоми кредитии таҳсилот дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ дар симои факултети математика мебошад. Соли 2011 зери роҳбарии Узви вобастаи АТТ, доктори илмҳои педагогӣ, профессор Нугмонов М. рисолаи илмӣ худро дифоъ намудааст. Солҳои 2011-2015 котиби Шурои таълимӣ-методи Донишгоҳ, солҳои 2011-2013 ва боз такроран солҳои 2017-2017 вазифаи мудирӣ кафедраи геометрияро ба уҳда дошт. Аз соли 2013 ба вазифаи декани факултети математика таъин шуда, аз 20. 02. 2017 то ҳол ба ҳайси мудирӣ кафедраи Методикаи таълими математика фаъолият дорад.

Муаллиф, мусанниф, мурағиб, муқаррир ва муҳаррири беш аз 60 китобу дастурҳои илмӣ ва адабӣ соҳавӣ буда, беш аз 345 номгӯи мақолаҳои илмӣ ва методӣ оммавиаш дар матбуоти даврӣ ҷоп ва тавассути садову симо пешкаши мардум гаштааст. Ҳамчун шоир якчанд маҷмуаҳои шеърӣ ба ҷоп расонидааст, ки «Хонаи умед» (1993), «Дурахши ишқ» (1996), «Эй ишқ, эй қиёмат» (2000), «Баёзи риёзӣ» (2003, 2018), «Шукрона» (2009), «Баҳори ишқ» (2010) «Замзамаи диёру ишқ» (2018), «Нӯшбоди Хайём» (2020) аз ҷумлаи онҳоянд. Бо ифтихорномаи Кумитаи қор бо ҷавонони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ифтихорномаҳои Вазорати Маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Донишгоҳ сарфароз гардонид шудааст.

Ас.: О преимственности в обучении геометрии в средней школе // Известия АН РТ. Серия общественных наук, 2009, № 4; Муносибати адабиёт бо риёзиёт (Дастури методӣ). Д., 1995; Зиёбахши дилҳо (Ёднома), Панҷакент, 1998. Барномаи геометрия барои донишгоҳи олий. Д., 2009; Нишондод ва ҳалли масъалаю машқҳо аз геометрия дар ҳамворӣ. Д., 2010; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 7. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 8. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 9. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни алгебра синфи 10. Д., 2017;

Рохнамо аз фанни алгебра синфи 11. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 7. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 8. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 9. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 10. Д., 2017; Роҳнамо аз фанни геометрия синфи 11. Д., 2017; Алгебра. Дастури методи алгебраи синфи 9. Д., 2019; Математика (варианти мисолу масъалаҳо барои доктарабони мактабҳои олии дар асоси ММТ). Д., 2016 Геометрияи аналитикӣ Д., 2019, Практикуми математикаи мактабӣ. Д., 2016; Математика. Дастури таълимӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ. Д., 2016; Маводи таълимӣ аз геометрия. Д., 2016; Математика ҳалли масъалаҳо синфи 5. Д., 2017; машғулиятҳои беруназсинфӣи математикӣ мазмун ва тарзҳои баҳогузорӣ. Д., 2017; Алгебра: Ҳалли масъалаҳо. Синфи 7 (ҳаммуаллиф). Д., 2020; Ҳабаҳ муодилае, ки оламро тағйир додааст. (ҳаммуаллиф). Д. 2020; Нобиғае аз Пағна (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Математика (дастури методӣ) ҳалли масъалаҳо синфи 5 (ҳаммуаллиф). Д., 2021.

РАМАЗОНОВА Раҷабгул Сулаймоновна (26. 01. 1970, ш. Душанбе), педагог-дефектолог, номзоди илмҳои педагогӣ (2013), дотсент (2018). Солҳои 1994–1998-донишҷӯи факултети педагогикаи ДДОТ ба номи Қ. Қӯраев, 1998–2001-лаборанти кафедраи педагогикаи шӯбаи томактабӣ, 2001–2009-ассистенти кафедраи иқтисодии донишгоҳи омӯзгорӣ ва аз соли 2009 ассистент ва муаллими калони кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳӣ, 2014-2016-ичроқунандаи вазифаи

мудир ва аз соли 2016 то ин ҳол мудири кафедраи педагогикаи махсус ва таҳсилоти фароғии факултети психология ва таҳсилоти фароғии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Соли 2013 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Внеклассные творческие объединения учащихся как фактор повышения их технического творчества в средних общеобразовательных школах Таджикистана» дифоъ намуд.

Муаллифи 4 монография, 4 маводи таълимию методӣ ва зиёда аз 60 мақолаи илмию методӣ мебошад. Хизматҳояш бо ифтихорномаҳо ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2015) кадр карда шудааст.

Ас.: Истифодаи анъанаҳои миллӣ дар рафти тарбия намудани кӯдакони томактабӣ. Д. - 1999; Инвестиции и инновации в условиях рынка. Д., 2004; Пайдоиши пул ва моҳияти он. Д., 2004; Нақши фаъолияти маҳфилҳои эҷодии беруназсинфӣ дар фаъолгардонии эҷоди техникаи хонандагон дар низомии маорифи Тоҷикистон. Д., 2014; Оила ниҳоди муқаддас дар фарҳанги мардуми тоҷик. Д., 2015; Ташаккули мустақилияти маърифатии низомии таълим дар мактаби олии. Д., 2016; Комплекси таълимию методи «Олигофренопедагогикаи умумӣ ва томактабӣ». Д., 2018; Комплекси таълимию методи «Дефектология». Д., 2018; Фаъолияти корҳои беруназсинфӣ ва берунамактабӣ ғайрианъанавӣ дар эҷодиёти хонандагон. Д., -2020.

РАСУЛОВ Ғафур (тав. 11. 10. 1953, д. Искодари н. Айнӣ), шарқшинос ва иқтисоддон. Хатмкардаи факултети забонҳои шарқии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1977). Дар давоми таҳсил аз соли 1974 то соли 1976 ба ҳайси тарҷумон мушовир дар Ҷумҳурии Ислонии Эрон фаъолият намудааст. Аз соли 1973 то соли 1983 дар рӯзномаҳои «Коммунисти Қурғонтеппа», «Ҳақиқати Қурғонтеппа», «Ҳақиқати Хатлон», ба ҳайси муҳбири калон фаъолият

намуда ва аз соли 1983 то 1986 дар Давлати Исломии Афғонистон дар вазифаи тарҷумони низоми хизмат намудааст. Аз соли 1989 то 1995 дар рӯзномаҳои «Паёми Душанбе» ва «Садои мардум» вазифаи мудирӣ шуъбаро ба зимма дошт. Солҳои 1995 - 2013 дар Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳайси сардори шуъба, муовини сардори раёсат ва сардори раёсат фаъолият намуда, ҳамзамон муовини сармуҳаррири маҷаллаи «Тоҷикистон: стратегия ва тараққиёт» буд. Солҳои 2013-2015 дар вазифаи дотсенти Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон ва мудирӣ кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудити ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намуд.

Солҳои 2015-2019 сардори Раёсати тадқиқоти макро-иқтисодии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳамзамон ба сифати дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии назарияи иқтисодии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Сармоягузориҳои хориҷӣ ва нақши онҳо дар рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҳимоя намудааст. Узви Иттиҳоди журналистони СССР ва Тоҷикистон, Инчунин, узви Ассотсиатсияи байналмилалӣ журналистон, Аълоҷии матбуоти Тоҷикистон мебошад.

Ас.: Сармоягузориҳои хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2012. Луғати тафсирии русӣ-англисӣ-тоҷикии ислоҳоти иқтисодӣ. Д., 2016.

РАСУЛОВ Назар Сафарович (тав. 05. 12. 1942, д. Саридашти н. Фарм), физик, номзоди илмҳои химия (1979), дотсент (1983). Солҳои 1962–1970 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон таҳсил намуда, дар ин миён дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1980–1996 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи физикаи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Соли 1996 ба дигар муассиса ба кор гузаштааст. Соли 1985 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлати Қазоқистон, соли 1990 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлатии Украина буд. Зиёда аз 30 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1994) ва раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз гардидааст.

РАСУЛОВ Қурбон (тав. 19. 01. 1947, д. Дошманди н. Восеъ, ваф. 9. 10. 2009, ш. Душанбе), файласуф ва сиёсатшиноси тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1990), профессор (1991). Солҳои 1964–1969 дар факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1970–1972 муаллими кафедраи фалсафаи Донишгоҳи омӯзгории ш. Кулоб, 1972–1975 аспиранти кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов, 1976–

1985 муаллим, дотсенти кафедраи коммунизми илмии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1985–1993 мудири кафедраи коммунизми илмӣ, баъдан фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи техникий Тоҷикистон, 1987–1990 ходими калони илмии Институти фалсафаи Академияи илмҳои ИҶШС, 1993–1995 сармушовир ва мушовири давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои муносибат бо ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва муносибати миллатҳо буд. Солҳои 1995–2005 ҳамчун ректори ДДОТ ба номи Қ. Қўраев, 2005–2009 аъзои Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият дошт. Муаллифи 4 рисолаи илмӣ, 7 китоби илмию оммавӣ ва зиёда аз 120 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Мавзуи асосии таълифотҳои ӯро масъалаҳои экологӣ ва глобалии ҷаҳони муосир, шароитҳои таърихӣ ва омилҳои асосии ба даст овардани истиқлолияти миллии ташкил медиҳанд. Ӯ дар тарбияи мутахассисони соҳаи фалсафа ва сиёсатшиносӣ саҳми арзандаи худро гузоштааст. Солҳои 1998–2007 вазифаи раиси Шурои дифои диссертатсионии илми сиёсиро, ки дар донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият мекард, ба уҳда дошт. Бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1997) ва ифтихорномаҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Ҷанбаҳои иҷтимоии проблемаҳои экологӣ (бо забони русӣ). Д., 1989; Социальные аспекты экологических проблем. Д., 1989; Экология ва замони мо (бо забони русӣ). Д., 1999; Саҳми давлати Сомониён дар пешрафти афкори сиёсӣ-илмӣ ва фарҳангии Осиёи Марказӣ. Д., 1999; Экология и современность. Д., 1999; Баъзе масъалаҳои экологии Тоҷикистон. Д., 2000; Равандҳои миллии ва сиёсии истиқлолияти Тоҷикистон. Д., 2001; Асосҳои фалсафа. Д., 2004; Асосҳои фалсафа. Д., 2005.

РАСУЛОВ Суҳайлӣ Мирқозиевич (тав. 14. 12. 1973, д. Искодари ноҳ. Айнӣ), доктори илмҳои филология (2019), подполковники мустаъфии ВКД ҚТ, Аълоҷии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон. Хатмкардаи факултаи филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (1995), факултаи ҳуқуқшиносии Донишкадаи андоз ва ҳуқуқ (2000) ва Академияи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон (2003).

Баъди хатми Донишгоҳ дар вазифаҳои гуногун: ваколатдори фаврӣ, сарваколатдори фаврӣ, сарваколатдори фаврӣ оид ба корҳои махсусан муҳим, сардори Шуъбаи якуми Раёсати амнияти дохилии Саридораи полиси андози Вазорати даромадҳо ва пардохтҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дотсенти кафедраи фаъолияти фаврию ҷустуҷӯии Академияи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон (1995-2011), сардори Раёсати муносибатҳои байналмилалӣ ва ҳамоҳангсозии барномаҳои Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, (2011-2013), муаллими кафедраи ҳуқуқ, мудири кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2013-2015), муаллими фанҳои забону адабиёти тоҷик ва таъриху ҳуқуқи МДТ

«Мақтаби Президентӣ барои хонандағони болаёқат дар шаҳри Ҳисор» (2015-2017), сардори Шуъбаи иттилоот ва нашрия, директори Китобхонаи илмӣ ва сардори Шуъбаи сифати таҳсилот, ҳамзамон профессори кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино (2017-2021) кор кардааст.

Рисолаи номзадиро таҳти унвони «Хусусиятҳои луғавӣ ва услубии ашъори Нақибхон Туғрали Аҳрорӣ» (2011) ва рисолаи докториро дар мавзӯи «Вижагиҳои сохторӣ ва маъноии ибораҳои номӣ дар осори манзуми охири асри XIX ва ибтидои асри XX» (2019) дифоъ намудааст. Аз соли 2021 инҷониб дар кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

Ос.: Хусусиятҳои луғавӣ ва услубии ашъори Нақибхон Туғрали Аҳрорӣ. -Д., 2018.

РАСУЛОВ Туйғун (тав. 25. 04. 1964, н. Айнӣ), педагог ва ҳуқуқшинос, номзоди илмҳои иқтисодӣ. солҳои 1981-1982 дар китобхонаи Донишгоҳи омӯзгории шаҳри Қурғонтеппа ба ҳайси китобхоначӣ фаъолият намудааст. Солҳои 1982-1985 донишҷӯи шуъбаи рӯзонаи факултаи Баҳисобгирию иқтисодии Донишгоҳи Милли Тоҷикистон. Солҳои 1985-1987 хизмат дар Ҷумҳурии Беоруссияи ИҶШС, шаҳри Брест. Солҳои 1987-1988 донишҷӯи факултаи Баҳисобгирию иқтисодии Донишгоҳи Давлатии Тоҷикистон. Солҳои 1988-1989 муҳосиби калони шуъбаи сохтмони капиталии заводи трансформаторбарории шаҳри Қурғонтеппа. Солҳои 1989-1990 котиби озоди Кумитаи комсомолии трести Қурғонтеппасохтмон. Солҳои 1990-1992 муовини сармуҳосиби муассисаи яс-3/1 Раёсати ислоҳоти меҳнати вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 1992-1993 сардори шуъбаи бо хӯроқа таъминкунии шуъбаи хоҷагидории Мақтаби Олии милитсия. Солҳои 1993-1996 муовини сардори шуъбаи молиявию иқтисодии Мақтаби олии милитсияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 1996-2001 сардори шуъбаи молиявию иқтисодии Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 2001-2002 Омӯзгори калони кафедраи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯии мақомоти корҳои дохилии Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 2002-2009 сардори шуъбаи молиявию иқтисодӣ, сардори кафедраи фанҳои ҷамъиятии Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муовини фармондеҳи Кушунҳои дохилии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. Солҳои 2009-2011 Омӯзгори фанни таърих ва ҳуқуқи мақтаби таҳсилоти умумии рақами 98-и шуъбаи маорифи н. Фирдавсии шаҳри Душанбе. Солҳои 2011-2013 мудири кафедраи баҳисобгирии муҳосибӣ таҳлил ва аудити Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ. Солҳои 2013-2017 дотсенти кафедраи Назарияи иқтисодии Донишгоҳи Аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шотемур. Солҳои 2018-2019 дотсенти кафедраи менечменти молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон. Аз соли 2019 то ҳол

дар вазифаи дотсенти кафедраи баҳисобгирии муҳосиби таҳлил ва аудити Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат кор мекунад. Номбурда дорои 16 китоби дарсӣ, зиёда аз 121 мақолаи илмӣ ва фишурдаи баромадҳо мебошад. Бо Ифтихорномаҳои ВКД-и Ҷумҳурии Тоҷикистон (2005), Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2008) ва Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон (2015) сарфароз шудааст.

Ас.: Основы бухгалтерского учета и судебно-бухгалтерская экспертиза. Д., 1997; Бухгалтерский учет в бюджетных организациях (учебное пособие). Д., 2000; Назарияи иқтисодӣ. Д., 2004; Назарияи омор. Д., 2006; Таҳлили иқтисодӣ. Д., 2008; Назарияи ҳисобгирии муҳосибӣ. Д., 2012; Луғати истилоҳотии баҳисобгирию иқтисодӣ. Д., 2015; Баҳисобгирии муҳосибӣ (молиявӣ) ва таҳлили фаъолияти хоҷагидорӣ. Д., 2015; Баҳисобгирии муҳосибии идоракунии. Д., 2015; Педагогика. Д., 2015; Назарияи иқтисодӣ. Д., 2004 (ҳаммуаллиф); Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит. Д., 2019 (ҳаммуаллиф); Асосҳои баҳисобгирии бухгалтерӣ ва экспертизаи судӣ. Д., 2019 (ҳаммуаллиф); Баҳисобгирӣ ва ҳисобот дар ҳазинадорӣ. Д., 2019 (ҳаммуаллиф); Стандартҳои байналмиллалӣ ҳисоботи молиявӣ. Д., 2019 (ҳаммуаллиф); Таҳхиси (экспертиза) муҳосибӣ судӣ. Д., 2019 (ҳаммуаллиф).

РАУФОВ Раҳматулло Неъматович (тав. 8. 02. 1967, д. Сармайдони н. Муминобод), географ, номзоди илмҳои география (2017), дотсент (2019). Соли 1992 Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраевро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1985 – 1987 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, баъди хизмати ҳарбӣ аз соли 1992 то инҷониб дар кафедраи географияи табиӣ ва кишваршиносии факултети географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни Ҳамчун ассистент, муаллим, муаллими калон, дотсент ва мудири кафедра кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва китобҳои дарсӣ мебошад. Дар муддати фаъолияти омӯзгории хеш ба сифати муаллими таҷрибадор ва географи хуб, дар донишгоҳии омӯзгории Тоҷикистон, дар омода намудани садҳо нафар мутахассисон барои макотиби Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар сохторҳои давлатӣ саҳмгузор аст. Аълоҷии маориф ва илми Тоҷикистон (2015) аст.

Ас.: Территориальная организация и оценка использования гидротехнических сооружений Юго-Западного Таджикистана (монография). Д., 2018; «Global science and innovations 2019 Central Asia». Kazakhstan-2019; Заминшиносии умумӣ». Д., 2013; Асосҳои биогеография. Д., 2020; Таърихи кашфиётҳои ҷуғрофии Тоҷикистон. Д., 2001; «Роҳнамои дарёфти номгӯйҳои географӣ». Д., 2016; Луғати истилоҳотии табиатшиносӣ. Д., 2018; Ҷавҳари дониш. Д., 2019 ва ғ.

РАФИЕВА Муяссар Ғаффуrowна (тав. 23. 07. 1953, ш. Душанбе), биолог, номзоди илмҳои биологӣ (1984), дотсент (1987). Солҳои 1970–1975 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1977–1978 ассистенти кафедраи физиологияи растаниҳои донишгоҳи мазкур буд. Солҳои 1978–1984 аз рӯи ихтисоси физиологияи

растаниҳо дар аспирантура таҳсил кардааст. Солҳои 1983–1984 лаборанти калони Маркази ҳисоббарории Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1984–1995 ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи ботаникаи факултети биологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи зиёда аз 40 асару мақолаҳои илмӣ мебошад. Дар масъалаҳои омӯзиши оромии тухми зироатҳои меваашон чормағз ва муайян намудани хусусиятҳои физиологӣ пухтарасии тухми пахта корҳои илмиву тадқиқотӣ бурдааст.

РАҲИМИ Рафеъзод (28. 12. 1958, деҳаи Кадучии ноҳияи Восеъ), омӯзгор ва нависанда. Соли 1975, баъди хатми мактаби миёнаи № 6, донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буда, соли 1975 ба фарҷом расондааст. Баъди хатми донишкада ба омӯзгорӣ пардохта, соли 1985 Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзодаро хатм кардааст. Дар баробари омӯзгорӣ пайваста ба эҷодкорӣ ва ҳикоянависӣ машғул шудааст. Силсилаи ҳикояҳояш дар рӯзномаҳои «Адабиёт ва санъат», «Чумхурият» ва «Ҷавонони Тоҷикистон» ба таъб расидаанд. Соли 2003 маҷмуаи нахустини офаридаҳояш «Бӯи деҳа», осли 2005 маҷмуаи дигараш «Бозгашт барои марг» интишор ёфтаанд.

РАҲИМОВ Абдулло (тав. 01. 06. 1932, собиқ н. Ҳоити вилояти Фарм, ваф. 30. 07. 2010, ш. Душанбе), файласуфи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1978), профессор (1980). Соли 1951 Омӯзишгоҳи омӯзгории Фарм, соли 1953 Донишкадаи муаллимтаёркунии ш. Кулоб ва соли 1957 Донишкадаи омӯзгории ш. Кулобро хатм кардааст. Солҳои 1953–1954 инспектори шӯъбаи маорифи вилояти Кулоб, 1954–1957 директори мактаб-интернати собиқ н. Обигарм, 1959–1960 аспиранти шӯъбаи фалсафаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1961–1962 ректори Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб буд. Солҳои 1973–2002 дар вазифаи мудири кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино кор кардааст. Солҳои 2003–2010 мушовири ректор ва профессори кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Муаллифи зиёда аз 300 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Таълифотҳояш масъалаҳои фалсафаи иҷтимоӣ, инкишофи маданияти халқи тоҷик, проблемаи инсон ва ғайраро дар бар гирифтаанд. Тахти роҳбарияш 2 нафар рисолаи докторӣ ва 8 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намудаанд.

Ас.: Дехоти тоҷик дар роҳи коммунизм. Д., 1966; Азнавсозиҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар дехоти тоҷик. Д., 1968; Проблемаи инсон дар фалсафа. Д., 1970; Инкишофи маданияти дехоти тоҷик. Д., 1978; Тараққиёти комплекси дехот дар шароити сотсиализми мутараққӣ. Д., 1987; Фалсафаи тиб (китоби дарсӣ). Д., 2001; Краткий философский мировоззрений. Д., 2001; Асосҳои

фалсафа (китоби дарсӣ). Д., 2003; Книга чтения по философии (китоби дарсӣ). Д., 2004; Асосҳои фалсафа (китоби дарсӣ). Д., 2005; Соҳти сиёсии ҷамъият. Д., 2005; Асосҳои фалсафа (китоби дарсӣ). Д., 2009; Проблемаҳои фалсафии илмҳои иҷтимоӣ-гуманитарӣ. Д., 2008.

РАҲИМОВ Баён (тав. 4. 11. 1928, д. Яккатути н. Сарихосор, ваф. 26.04.2014, ш. Душанбе), педагоги маъруфи тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (1962), профессор (1990). Соли 1945 Омӯзишгоҳи омӯзгорӣ ш. Кулобро хатм намудааст. Солҳои 1945–1947 дар факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишқадаи дусолаи муаллими ш. Кулоб таҳсил намудааст. Солҳои 1947–1950 дар мактаби 7-солаи ба номи Молотов ва мактаби 7-солаи ба номи А. С. Пушкини н. Сарихосор

кор карда, ҳамзамон вазифаи методист ва мудирӣ шуъбаи маорифи ноҳияро ба уҳда дошт. Солҳои 1950–1953 муаллими факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1953–1954 аспирант, 1954–1955 лаборанти калон, 1955–1958 ассистент, 1958–1970 муаллими калон ва аз соли 1970 дотсенти кафедраи педагогикаи донишқадаи омӯзгорӣ пойтахт буд. Солҳои 1970–1974 ҳамчун мудирӣ кафедраи тарбияи томактабӣ, 1976–1981 мудирӣ кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳӣ, 1987–1998 декани факултети педагогикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 1998 то 2014 профессор ва мудирӣ кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айни буд. Оид ба масъалаҳои беҳдошти кори таълиму тарбия дар мактабҳои олии педагогӣ, афкори педагогии мутафаккирони форсу тоҷик (асрҳои Х-XX), педагогикаи ниёгон, педагогҳои барҷастаи хориҷӣ ва собиқ шуравӣ, тарбияи бачагони синни хурди мактабӣ дар оилаву мактаб, ҳамкории мактабу оила ва тарбияи ҷавонон кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 52 монография, китобҳои дарсӣ, дастуру воситаҳои таълимӣ, китобчаҳои оммавӣ ва 100 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Зиёда аз 62 баромади ӯ дар фонди садо ва симои ҷумҳурӣ сабт ёфтаанд. Бо роҳбарии ӯ 13 нафар рисолаҳои номзадӣ худро дифоъ намудаанд. Солҳои 1970–1990 аъзои Шурои илмию методии Вазорати маълумоти олии ИҶШС доир ба педагогикаи мактаби олии буд. Дар конференсияҳо ва симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ, умумитифоқӣ ва байналхалқӣ дар шаҳрҳои Москва, Иваново, Владимир, Суздал, Уфа, Будапешт ва Душанбе бо маърузаҳо баромад кардааст. Хизматҳояш бо унвони фахрии «Корманди шоистаи маорифи Тоҷикистон» (1990), медали «Барои меҳнати шоён» (1985), нишони «Барои қомебиҳои барҷаста дар кор» (1998) ва чандин ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон қадр карда шудааст.

Ас.: Кори мактаб бо падару модарони синфҳои ибтидоӣ (ҳаммуаллиф), Сталинобод, 1959; Таълимоти К. Маркс ва Ф. Энгелс дар бораи тарбия, Сталинобод, 1959; Назарияҳои педагогии И. Г. Песталотси. Д., 1960; Назарияҳои педагогии Ян Амос Коменский. Д., 1960; Тарбия намудани малака ва одатҳои рафтори маданӣ дар бачагони синни хурди мактабӣ дар оила. Д., 1961; Ҳама ба ин ҷавобгар аст. Д., 1968; Системаи педагогии А. С. Макаренко. Д.,

1982; Роҳҳои асосии баланд бардоштани самаранокии таълим дар донишкадаҳои олии (ҳаммуаллиф). Д., 1986; Педагоги бузург А. С. Макаренко. Д., 1988; А. С. Макаренко дар бораи таълиму тарбия. Д., 1991; Кори мустақилонаи донишҷӯён дар донишкадаҳои олии омӯзгорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1991; Таърихи педагогикаи халқи тоҷик (ҳаммуаллиф). Д., 1994; Педагогикаи этникӣ ва халқии мардуми тоҷик. Д., 2008.

РАҲИМОВ Маҳмаднаврӯз Муродович (тав. 22. 03. 1984, д. Чароғҷӣ, н. Ёвон), омӯзгори ботаника, номзоди илмҳои биология (2016), хатмкардаи факултаи биология, шӯъбаи экологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2006). Солҳои 2007-2009 аспиранти Институти ботаника, физиология ва генетикаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Солҳои 2010-2013 ходими хурди илмӣ ва 2013-2014 ходими илмии озмоишгоҳи генетикаи растани Институти ботаника, физиология ва генетикаи

АИҶТ кор намудааст. Ҳамзамон, аз соли 2007 то соли 2009 аспиранти Институти ботаника, физиология ва генетикаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, солҳои 2010-2013 ходими хурди илмӣ ва 2013-2014 ходими илмии озмоишгоҳи генетикаи растани Институти ботаника, физиология ва генетикаи АИҶТ, соли 2014 иҷроқунандаи мудирӣ кафедраи геоэкологияи факултети географияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Аз моҳи августи соли 2015 то имрӯз дар вазифаи мудирӣ кафедраи геоэкологияи факултети географияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ бар дӯш дорад.

Рисолаи илмиро дар мавзӯи «Нишондиҳандаҳои физиологияю биохимиявии генотипҳои гандум вобаста аз минтақаи табию иқлимӣ парвариш» дифоъ намудааст (2016). Дорандаи Ҷоизаи дипломи олимӣ ҷавони Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010), Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2017) ва ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2018).

Ас.: Баҳодиҳии сифати дони хӯшадорон (биокимёвӣ ва технологӣ). Д., 2010; Экологияи умумӣ (дастури таълимӣ). Д., 2019; Физиолого-биохимических показателей пшеницы в разных экологических условиях. Д., 2019; Баҳодиҳии биокимёвӣ ва технологӣ ва сифати дони хӯшадорон (бо забони русӣ ва тоҷикӣ), дастури таълимӣ оиди корҳои лабораторӣ ва таҷрибавӣ барои донишҷӯён. Д., 2020, Мониторинги экологӣ (дастури таълимӣ). Д., 2021.

РАҲИМОВ Раҳим Каримович (тав. 06.10.1959, деҳаи Гузари Бод, ноҳияи Айнӣ), омӯзгори фанни география. Соли 1979 омӯзишгоҳи омӯзгорӣ шаҳри Панҷакентро хатм намуда, дар мактаби миёнаи деҳаи Шамтуч ба сифати омӯзгори синфҳои ибтидоӣ фаъолият намудааст. Моҳи декабри ҳамин сол ба сафи Қувваҳои Мусалаҳи Иттифоқи Советӣ даъват шуда ва дар шаҳри Шёлковои вилояти Москва то моҳи майи 1980 хизмат намудааст. Соли 1982 омӯзгори синфҳои ибтидоӣ, солҳои

1983-1988 донишҷӯи Донишкадаи омӯзгории шаҳри Хучанд, солҳои 1983-1988 сарвари пешоҳангон, солҳои 1988-1993 ҷонишини директор оид ба таълим, солҳои 1994-2001 роҳбари ҳарбӣ, солҳои 2001-2004 директори мактаб, солҳои 2005-2010 роҳбари ҳарбӣ. Солҳои 2010-2012 устод, методисти Донишкадаи тақмили ихтисоси Вазорати адлия, солҳои 2013-2015 Сардори шӯъбаи таълими Донишкадаи тақмили ихтисоси Вазорати адлия. Соли 2014 бо нишони «90 - солагии Адлияи тоҷик» мукофотонида шудааст. Солҳои 2015-2017 омӯзгори фанни география ва ҷонишини директори литсейи Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат буд. Соли таҳсили 2017-2018 ба коллеҷи Информатика ва техникаи компютери шаҳри Душанбе омӯзгори фанни география, сармутахассиси назорати сифати таълим дар шӯъбаи таълим, роҳбари идоракунии сифати таҳсилот дар шӯъбаи таълим фаъолият намудааст. Солҳои 2011-2017 дар факултети географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Садриддин Айни ба сифати устои ҳамкор фаъолият намудааст. Аз сентябри соли 2018 дар кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии факултети географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Садриддин Айни фаъолият намуда, дар мавзӯи “Тадқиқоти иқтисодӣ – географияи иқтидорҳои сарватҳои табиӣ қисми Ҷанубу Шарқии Тоҷикистон (Бадахшон) ва роҳҳои оқилонаи истифодаи он дар шароити ҳозира” кори илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаҳои илмӣ оммавӣ мебошад. Бо Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст(2016).

РАҲИМОВ Сафарбек (тав. 4. 03. 1947, д. Садоҳои н. Сарихосор), биолог тоҷик, доктори илмҳои биология (2007), дотсент (2000). Солҳои 1964–1969 дар факултети табиатшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1969–1971 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1971–1972 лаборанти калон, 1972–1975 аспиранти Институти ботаникаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1989–2000 муаллими калон, дотсенти кафедраи ботаникаи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон буд. Солҳои 2000–2006 дар вазифаи мудири боғи ботаникии Институти ботаникаи АИ ҶТ фаъолият намудааст. Солҳои 2006–2007 дар докторантураи назди Боғи марказии ботаникии сибирӣ ш. Новосибирски АИ Федератсияи Россия таҳсил намудааст. Соли 2008 муовини директори Институти ботаникаи АИ ҶТ оид ба корҳои илмӣ буда, муддате декани факултети биологияи ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дошт. Муаллифи зиёда аз 55 корҳои илмӣ ва илмӣ методӣ мебошад. Тадқиқоти ўро масъалаҳои биоморфологияи намояндагони флораи нимсаванни Помиру Олой, махсусан растаниҳои бегонаи захрнок, алафдарав ва доругӣ фаро гирифтаанд. Дар доираҳои илмӣ ўро ҳамчун биоморфологи баландихтисос этироф менамоянд. Бо

ташаббуси ӯ соли 2008 як гурӯҳ биоморфологҳои Боғи марказии ботаникии сибирии ш. Новосибирски АИ Федератсияи Россия барои ҳамкории илмӣ ба Тоҷикистон омаданд ва шартномаи ҳамкорӣ оид ба таёр намудани мутахассисон бо Институти ботаникаи АИ ҶТ баста шудааст, ки натиҷааш қабул намудани аспиранту докторантҳо ва тайёр намудани мутахассисони ватанӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1995) сарфароз гардидааст.

Ас.: Онтогенез триходесми седой-ядовитого сорняка пастбищ // Известия АН Тадж ССР, Отд. биол. наук, 1990. №1 (118); Ритм развития разнотравно-злаково-термопсисовой ассоциации // ДАН РТ, 1999. Т. 52, №5; Биолого-морфологическая характеристика *Ferula foetidissima* Regel et Schmalh // Сибирский экологический журнал, Новосибирск, 2007. Т. 14, №3; Биолого-морфологические особенности ферулы (*Ferula* L.) в Таджикистане. Д., 2010; Численность и возрастной состав ценопопуляций термопсиса длинноплодного в условиях Вахшского и Гиссарского хребтов // Известия АН Республика Таджикистана, Отд. биолог и мед. наук №2 (171); Назарияи академик Н.И.Вавилов оиди марказҳои пайдоиши растаниҳои маданӣ. Д., 2010, Биолого – морфологические и фитоценотические особенности термопсиса длинноплодного (*Thermopsis dolichocarpa* V. Nikit.) в Таджикистане. Д, 2005; Биолого-морфологические особенности ферулы (*Ferula* L.). Д., 2010; “Хусусиятҳои биологӣ, морфологӣ ва фитосенологии камоли тоҷикон (*Ferula tadshikogum* M. Pimen.). Д., 2018; «Гули Лола: таърихи парвариш, технологияи кишт, намудҳо ва ҳолати имрӯза. Д., 2020.

РАҲИМОВ Хайрулло (тав. 5. 01. 1925, д. Кибилӣ ш. Норак, ваф. 4. 12. 2010, ш. Душанбе), педагоги тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (1970), профессор (2004). Солҳои 1942–1948 муаллими ҳарбии Комиссариати ҳарбии н. Галаосёи вилояти Бухоро буд. Донишкадаи омӯзгорӣ ш. Бухороро хатм кардааст. Солҳои 1962–1974 ҳамчун муаллим, дотсенти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1974–1976 дотсенти кафедраи

педагогика ва психологияи Донишкадаи марказии тақмили ихтисоси муаллимон, 1976–1978 мудир ва муҳаррири қисмати педагогика, психология ва маорифи Энциклопедияи Советии Тоҷик кор кардааст. Солҳои 1978–1981 дотсенти кафедраи педагогикаи донишкадаи омӯзгорӣ, 1981–1984 муаллими фанни педагогикаи Донишгоҳи Кобул буд. Солҳои 1984–2010 ҳамчун профессори кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Муаллифи 15 асар ва зиёда 100 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Бо медали «Барои меҳнати шоён» (1946), нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1984), Ифтихорномаи Сафорати ИҶШС дар Ҷумҳурии Демократии Афғонистон (1984), ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Педагогика. Д., 1997; Педагогика. Д., 2000; Гардиши айём. Д., 2003; Ёдбуди омӯзгор. Д., 2003; Методикаи корҳои тарбиявӣ. Д., 2005; Муқаддимаи ихтисоси омӯзгорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Педагогика (ҳаммуаллиф). Д., 2007.

РАҲИМОВ Холмаҳмад Баротович (тав. 20. 05. 1972, деҳаи Чойхонаи ноҳияи Ёвон, ваф. 08. 04. 2020, ш. Душанбе), адабиётшинос, номзади илмҳои филологӣ (2020). Солҳои 1990-1995 дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Қўраев (ҳоло ба номи С. Айнӣ) таҳсил намудааст. Солҳои 1996-1997 лаборанти калони кафедраи адабиёти тоҷик, 1997-2003 ассистент, ҳамзамон солҳои 1997-2000 дар аспирантураи донишгоҳи зикршуда таҳсил кардааст. Солҳои 2003-2005 ба сифати муаллими калони кафедраи забон ва адабиёти синфҳои ибтидоӣ ва аз соли 2008 ҳамчун муаллими калони кафедраи методика ва таҳсилоти ибтидоӣ фаъолият намудааст. Аз соли 2015 ба ҳайси муаллими калони кафедраи забон ва адабиёти тоҷики факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ фаъолият кардааст. Солҳои 2017 - 2018 дар вазифаи муовини декан оид ба таълим дар факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ фаъолият намудааст. Аз 1-уми сентябри соли 2019 то 8-уми апрели соли 2020 ба ҳайси иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи забон ва адабиёти тоҷик фаъолият дошт. Инчунин, ӯ солиёни зиёде дар факултет вазифаи раиси иттифоқи касабаи устодону донишҷӯёнро пеш бурдааст.

Номбурда соли 2019 дар мавзӯи «Чустори ҳунарии Лоик Шералӣ дар шеърӣ муосирӣ тоҷик ва фардияти эҷодии ӯ» рисолаи номзадӣ ҳимоя намуд. Инчунин, ба қалами Раҳимов Х. Б. дастурҳои таълимӣ-методии «Барномаи адабиёти бачагона» барои факултаи педагогикаи донишқадаву донишгоҳҳои омӯзгорӣ (2011), «Таърихи адабиёти Амрико» (ҳаммуаллиф) (2017) ва муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва илмӣ-методӣ мебошад.

Ас.: «Садои булбул». -Д., 1999, Мавқеи ғазал дар эҷодиёти Лоик Шералӣ// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2010, №7 (63), Рубой ва мавқеи он дар эҷодиёти Лоик// Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, 2011, №4 (40), Тараннуми ғояи ватанпарварӣ дар эҷодиёти Лоик Шералӣ// Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, 2013, №1 (50), Мавқеи дубайтӣ дар эҷодиёти Лоик Шералӣ// Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, 2015, №4 (65), Мазмун ва мундариҷаи ғоявию бадеии «Дасти дуои модар» - и Лоик Шералӣ// Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, 2015, №4 (65), (2015), «Тараннуми ишқу муҳаббат дар ғазалиёти Лоик Шералӣ» (2013), «Мавзӯи «Модар» дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2013), «Мавзӯи илму дониш ва тарбияи инсонӣ комил дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2013), «Чумлаҳои ҷидааззо дар суҳанрониҳои Президент Эмомалӣ Раҳмон» (2016), «Мавқеи ҷаҳорпора дар эҷодиёти Лоик Шералӣ» (2019).

РАҲИМОВА Шаҳринисо Содиковна (08.10.1960 ш. Қурғонтеппа, июли соли 2021 дар ш. Душанбе) соли 1967 ба синфи якуми мактаби миёнаи №39-и шаҳри Қурғонтеппа рафта, онро соли 1977 ба итмом мерасонад. Баъд аз хатми мактаби миёна ба факултети таъриху филологияи Институти давлатии педагогии шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дохил шуда, онро соли 1981 хатм менамояд.

Аз соли 1981 то соли 1984 дар кафедраи методикаи

таълими ибтидоии филиали ИДП ба номи Т.Г. Шевченко дар шаҳри Қурғонтеппа ба сифати ассистент фаъолият намудааст.

Соли 1984 ба шуъбаи рӯзонаи аспирантураи ИДПД ба номи Т.Г. Шевченко қабул гардида, онро соли 1988 хатм карда, корро дар кафедраи методикаи таълими ибтидоии филиали ИДП ба номи Т.Г. Шевченко дар ш. Қурғонтеппа давом додааст.

Соли 1992 дар мавзуи “Унсурҳои лаҳҷавӣ ва хусусиятҳои услубии истифодаи онҳо дар насли советии тоҷик» (дар асоси асарҳои Чалол Икромӣ) рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст.

Аз соли 1993 то соли 2003 дар кафедраи забони тоҷикии факултети филологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе фаъолият карда, аз соли 1996 то соли 1998 ба сифати муовини декани факултети филология оид ба таълим ифои вазифа мекунад. Дар байни солҳои 2003-2011 ба ҳайси дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ барои факултетҳои ғайрифилологии ДМТ ва аз соли 2011 то соли 2013 ба сифати иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи услубшиносӣ ва таҳрири адабии факултети журналистикаи ДМТ будааст. Аз соли 2013 то охири умр ба ҳайси дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ ва усули таълими забон ва адабиёти тоҷики факултети филологияи тоҷики ДМТ фаъолият дорад.

Ба қалами Ш.С. Раҳимова теъдоди 3 дастури таълимӣ-методӣ ва се барномаи таълимӣ аз фанни забони тоҷикӣ барои факултетҳои филологии донишкадаву донишгоҳҳои омӯзгорӣ ва беш аз 20 мақолаи илмӣ мансуб аст.

РАҲМАДОВ Сайдалӣ Саидович (тав. 17. 05. 1967, ш. Ваҳдат), биолог, номзоди илмҳои биологӣ (2000). Солҳои 1987–1992 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Солҳои 1992–1993 ассистент, 1993–1996 аспирант, 1996–2000 муаллими калони кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2003 иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи Айнӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 30 асару мақолҳои

С. илмӣ ва илмию методӣ аст. Доираи корҳои тадқиқотии ӯро масъалаҳои ҳифзи зироатҳои асосии кишоварзӣ аз ҳашаротҳои заррасон дар бар мегирад.

Ас.: Курси мухтасари кирмакпарварӣ (дастури методӣ). Д., 2007; Энтомологияи кишоварзӣ (дастури методӣ). Д., 2009.

РАҲМАТОВ Исмоил (тав. 30. 9. 1949, н. Рӯшон), муаррих, номзади илмҳои таърих (1987). Солҳои 1970–1975 донишҷӯи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои 1976–1979 дар аспирантураи Институди шарқшиносии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Солҳои 1979–1980 тарҷумон дар Ҷумҳурии Демократии Афғонистон, 1990–1992 муаллими калони кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев, 1993–1996 мудири кафедраи таърихи умумии донишгоҳи мазкур кор кардааст. Солҳои 1998–2000 сармутахассис, 2001–2005 мудири шӯъбаи сиёсии Маркази тадқиқоти стратегии назди Президентии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Аз соли 2006 то ба имрӯз ба ҳайси мудири кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи Россия-Тоҷикистон (Славянӣ) кор ва фаъолият дорад. Муаллифи 3 асар ва 100 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Дар конференсияҳо ва симпозиумҳои байналмилалӣ иштирок карда, роҷеъ ба ҳалли бӯҳрони Афғонистон, амнияти минтақаи Осиёи Марказӣ, мубориза ба муқобили терроризм ва экстремизми мазҳабӣ бо маърузаҳои илмӣ баромад кардааст. Бо нишони сарисинагӣ «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

Ас.: Зафарномаи Хусравӣ ва аҳамияти он дар омӯзиши таърихи Афғонистони Шимолӣ (нимаи аввали асри XIX) // Аҳбори Академияи илмҳои ҶШС Тоҷикистон. Д., 1978; Взаимоотношения между Бухарским ханством и Шахрисабзским владениям. (По материалам персоязычных источников) // Сб. Проблемы востоковедения. Д., 1987; Назаре ба робитаҳои фарҳангии Тоҷикистон ва Афғонистон. Д., 1987; Афғанистан. Исторический очерк // В кн.: Афғанистан сегодња. Д., 1988; Исламская Республика Иран и антитеррористическая акция США в Афғанистане // Сб. Перспективы региональной безопасности в рамках борьбы с международным терроризмом. Д., 2003.

РАҲМАТОВА Ширин Изатуллоевна (тав. 29. 08. 1945, ш. Бекободи ҶШС Узбекистон), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1973), дотсент (1974). Солҳои 1962–1967 дар факултети филологияи Донишкадаи давлатии ш. Намангон таҳсил намудааст. Ҳамзамон дар Донишгоҳи марксизм-ленинизм таҳсил намуда, соҳиби дипломи маълумоти олии сиёсӣ мегардад. Солҳои 1967–1968 муаллими кафедраи забони русии Донишкадаи ш. Намангон, 1968–1971 аспиранти Институди мактабҳои миллии АИП ИҶШС дар ш. Москва, 1972–1974 муаллим ва муаллими калони кафедраи забони русӣ ва хониши бадеӣ, 1974–1986 дотсент, 1986–1996 мудири кафедраи забони русӣ ва методикаи таълими он дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Аз соли 1996 то ба имрӯз дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёт дар факултети педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Оид ба усулҳои истифодаи аёнияти аудиовизуалӣ дар таълими забони русӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи 4 дастуру воситаҳои таълимӣ, зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ ва

илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1988) қадр карда шудааст.

Ас.: Маводи дидактикӣ аз забони русӣ, Д., 1989; Маводи амалӣ аз забони русӣ, Д., 1991.

РАҲМАТУЛЛОЗОДА Сахидод Раҳматулло (тав. 27. 10. 1964, н. Қубодиёни вил. Хатлон), забоншинос, доктори илми филология (2015), узви вобастаи АМИТ (2017). Соли 1982 ба шӯъбаи форсии факултети шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин (ҳоло ДМТ) дохил шуда, онро соли 1989 хатм кард. Солҳои 1982-1984 дар сафи артиши шуравӣ хизмат кардааст. Фаъолияти меҳнатиашро аз вазифаи лаборанти шӯъбаи шевашиносии Институти забон ва адабиёти ба номи А. Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (шоло АМИТ) оғоз намуд. Солҳои 1991-1994 ҳамчун аспиранти институти мазкур таҳсил карда, тахти роҳбарии Барандаи ҷоизаи давлатии ба номи Абуалӣ ибни Сино, узви вобастаи АИ ҶТ (ҳоло АМИТ), профессор Раззоқ Ғаффоров рисолаи номзадиашро ба анҷом расонда, онро соли 1996 тахти унвони “Калимасозии пасвандии исм дар шеваи ҷануби шарқии забони тоҷикӣ» дар Шурои диссертсионии Д. 013. 06. 01 аз рӯи ихтисоси 10. 02. 08 - Забонҳои эронӣ бомуваффақият дифоъ намуд. Солҳои баъдӣ дар институти номбурда дар вазифаҳои ходими хурди илмӣ, ходими калони илмӣ шӯъбаи шевашиносӣ кор кардааст.

Соли 2005 ба ҳайси ёрдамчи ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз якуми апрели ҳамин сол муовини ректор оид ба тарбия фаъолият карда, дар асоси озмун аз моҳи июни соли 2008 то 2010 мудирӣ кафедраи забони тоҷикии факултети филологияи тоҷик буд. Дар солҳои 2010-2012 дар вазифаи декани факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кор кардааст. Солҳои 2012-2013 дар рухсатии эҷодӣ буда, рисолаи докториашро бо роҳнамоии дорандаи Ҷоизаи ба номи Абуалӣ ибни Сино, д.и.ф., профессор Ғаффор Ҷӯраев тахти унвони “Таҳқиқи луғавӣ-семантикӣ ва морфологияи лексикаи предметӣ дар шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ» ба анҷом расонда, онро 5-уми мартӣ соли 2015 дар Шурои диссертсионии Д. 737. 04. 03-и назди ДМТ аз рӯи ихтисоси 10. 02. 22-Забонҳои халқҳои кишварҳои Аврупо, Осиё, Африқо, бумиёни Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ) дифоъ карда, унвони доктори илми филологияро соҳиб шуд.

Солҳои 2013-2015 ба ҳайси мудирӣ кафедраи забони тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият кардааст. Бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон аз 20 апрели соли 2015 директори Институти забон, адабиёт, шарқшиносӣ ва мероси хаттии ба номи А. Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (ҳоло АМИТ)

таъин шуд. Баъд аз таҷдиди сохтори Институти мазкур дар моҳи марти соли 2017 то 05. 02. 2019 ӯ чун директори Институти забон ва адабиёти ба номи А. Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (ҳоло АМИТ) фаъолият кардааст. Аз 2-юми феврالی соли 2019 то 8-уми июни соли 2020 ба ҳайси профессори кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кард. Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 08. 06. 20 ба вазифаи муовини раиси Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъин гардид, ки то ҳол он ҷо кор карда, бо ДДОТ ба номи С. Айнӣ ҳамкорихоро идома дода истодааст.

Дар давраи мудирӣ кафедраи забони тоҷикӣ ва декани факултети филологияи тоҷик буданаш ба масъалаи тақмили кафедраҳои факултет бо кадрҳои унвондор ва ҷалби онҳо ба тадрис ҷадал карда, як қатор устодон (Ф.Қ. Зикриёев, Ғ.Ҷӯраев, М. Маҳмудов, Н.Казакова, С.Мирзоев, О.Алиев, Б.Тӯраев, С.Расулов ва дигарон) ба факултет даъват шуданд. Декани С.Раҳматуллозода ба вақте рост омада буд, чанд муддат пеш бо роҳнамоии бевоситаи Пешвои миллат-Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон барои факултетҳои филология ва таърих бинои нав сохта, ба истифода дода буданд, ки аҳли донишгоҳ аз ин амали бесобиқа ба Пешвои миллат умрбод сипосгузоранд. Бинои нав ба мувозибат ва овезаҳои мувофиқ ниёз дошт. Ин аст, ки дар факултет бо ҷалби устодон беҳтарин шиору овезаҳо аз суханони Пешвои миллат, шоирону нависандагон ва методистони барҷастаи илм ҷамъоварӣ шуда, беш аз 210 овезаи дорои аҳамияти тарбиявӣ таҳия ва дар роҳравҳо ва аудиторияҳои факултет насб гардид. Дар ин давра шогирдони факултет дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ иштирок карда, сазовори ҷойҳои аввал мегардид (аз ҷумла Сирочов М.), ки аз дуруст ба роҳ мондани кор ва тадрис гувоҳӣ медиҳад.

Ба ҳайси директори ИЗА ба номи А.Рӯдакӣ аз аввали корҳои, ки ба анҷом расонид, таъсиси ду Шурои илмӣ дифоъ буд, ки яке аз тариқи КОА ФР ва дигари КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буд, ки яке профессор П.Ҷамшедов ва ба дуҷуми профессор С.Раҳматуллозода раис буданд. Дар зарфи чор соли директори С.Раҳматуллозода 41 нафар рисолаҳои номзадӣ докториашонро дифоъ карда, ҳамашон дипломҳоиашонро гирифтанд. Бо мақсали самаранок ва тақмили корҳои илмӣ дар институт ду сексия: забоншиносӣ (раис: проф. Ғ.Ҷӯраев) ва адабиётшиносӣ (раис проф. А.Сатторзода) таъсис намуд, ки дар баррасии рисолаҳо ва корҳои илмӣ-тадқиқотӣ аҳамияти калон доштанд. Ҳамчун директори ИЗА ба номи А. Рӯдакии АМИТ Раҳматуллозода С. бо нақшаву барномаҳои шубҳо тағйироти ҷашмгир ворид карда, барои таҳияи китоби бунёдии “Таърихи адабиёти тоҷик» донишмандони зиёдеро, аз қабилӣ Н.Салимӣ, Н. Зоҳидӣ, Ш.Исрофилниё, Б.Мақсудов, Амиркулов С. ва диг. ба тариқи шартномавӣ ба кор ҷалб кард, ки дар натиҷа дар як муддати кӯтоҳ ҷилди аввали “Таърихи адабиёти тоҷик» дар ҳаҷми 675 саҳифа зерӣ назари д.и.ф., профессор А.Сатторов ҷоп шуд. Дар баробари ин, барои аз нав ҷоп кардани

«Куллиёт»-и устод Садриддин Айни масъалагузорӣ шуда, дар як муддати кӯтоҳ ҳамаи осори устод компютерӣ гардида, барои таҳрир ба мутахассисони айнишинос пешниҳод ва инак чанд чилди он ҷоп шуд.

Луғатномаҳо, аз ҷумла, «Русско-таджикский словарь» (2017), «Фарҳанги ғӯйишҳои ҷанубии забони тоҷикӣ» (2017), «Донишномаи фолклори тоҷик» ва «Фарҳанги мукаммали забони тоҷикӣ», «Девон»-и А.Лоҳутӣ (2017) дар 7 ҷилд маҳз дар давраи директори С.Раҳматуллозода таҳия шудаанд. Дар Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакӣ ҳамасола беш аз 30 китоб ва 350 мақолаи илмӣ дар дохил ва беруни кишвар ҷоп мешуд.

Бо ҷалби мутахассисон, фонди шуъбаи фолклор ва луғатнигорӣ пурра рақамӣ (электронӣ) шуд, ки ин яке аз тадбирҳои муҳимме дар ростои аз нобудшавӣ эмин мондани фондҳои дар тӯли ҳафтод сол ҷамъкардаи донишмандон мебошад.

Ба ҳайси директор дар баргузори тӯлоди 10-12 конференсияи байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва дар сатҳи академия ва инстиут корҳои зиёдеро иҷро кард. Махсусан, дар баргузори симпозиуми байналмилалӣ Мир Сайид Али Ҳамадонӣ ва конференсияҳои байналмилалии 140-солагии устод С.Айни ва 130-солагии устод А.Лоҳутӣ ва ҷашни ёдбуди Т.Зехнӣ, ки дар онҳо донишмандони Аврупоӣ, Россия, Чин, Эрону Афғонистон даъват шуда буданд, саҳми С.Раҳматуллозода ҳамчун директор калон аст. Ҳамчунин, ҷашни ёдбуди Абуадбулло Рӯдакӣ, Мавлоноӣ Балхӣ, МирзоТурсунзода, Лоик Шералӣ, Бозор Собир ва даҳҳо адиби дигар дар сатҳи баланди илмӣ баргузор менамуд.

Кори илмӣ С.Раҳматуллозода таҳқиқи роҳҳои калимасозии шеваи ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ бошад ҳам, доир ба масоили муҳими забоншиносӣ: этнолингвистика, лингвистикаи когнитивӣ, назарияи калимасозӣ, вазъи имрӯзаи забони тоҷикӣ, усули тадриси забон ва ғайра беш аз 250 асару мақолаи илмӣ дар дохил ва хориҷи кишвар ҷоп намудааст. Беш 20 барнома ва силлабусҳои фанҳои таълимии кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айни бо қалами Раҳматуллозода С. марбут аст, ки дар солҳои гуногун навишта шудаанд.

Раҳматуллозода С. аввалин шуда, дар шевашиносии тоҷик доир ба 35 пасванди исмсозии шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ бо истифода аз усулҳои синхронӣ ва диахронӣ тадқиқоти мукаммали илмӣ гузаронидааст. Ҳамчунин, дар забоншиносии тоҷик аввалин шуда, аз ҷумлаҳо сохтани калимаҳои мураккабро дар асоси маводи фаровони шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ исбот намудааст. Ғайр аз ин, аввалин шуда, дар ҳайати лексика баррасӣ кардани масъалаҳои илмӣ грамматика (калимасозӣ)-ро дар шакли монографӣ анҷом додааст.

Ба ҳайси муқарризи расмӣ ва ғайрирасмӣ ба беш аз 90 рисола ва фишурдаи рисолаҳо тақризҳо навиштааст. Беш аз 400 асару мақола, китобчаҳо, восита ва дастурҳои таълимии донишгоҳҳои гуногуни кишварро таҳрир карда, қисме аз онҳо зеро назари С.Раҳматуллозода ҷоп шудаанд.

Раҳматуллозода С. раиси Шурои илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдулло Рӯдакии АМИТ (солҳои 2015-2019), раиси Шурои илмии дифои рисолаҳои номзадии назди институти мазкур (солҳои 2018-2020) буд ва дар тайёр кардани мутахассисони филология саҳми калон доранд. Бо роҳбарии эшон 15 нафар доктор PhD, унвонҷӯёну аспирантон ва докторантон ба навиштани рисолаҳои номдию докторӣ машғуланд ва қисме аз онҳо (9 нафар) аллақай дифоъ намудаанд. Ҳамчунин, беш аз 35 нафар дипломант ва магистрант бо роҳнамоии номбурда рисолаҳо навишта, дар солҳои гуногун Ҳимоя кардаанд.

Номбурда аъзои ҳайати мушовараи Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Аз моҳи августи соли 2017 узви вобастаи АМИТ интихоб шудааст. Эшон аъзои сексияи забоншиносии ИЗА ба номи А. Рӯдакӣ, аъзои сексияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, узви Шурои Ҳимояи рисолаҳои номзадию доктории ИЗА ба номи А. Рӯдакӣ ва ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Ӯ бо марказҳои бузурги забоншиносии Россия, Фаронса, Олмон, Эрону Афғонистон ҳамкорӣҳои илмӣ дошта, дар форум ва симпозиумҳои илмӣ забоншиносии ин кишварҳо бо маърузаҳо иштирок мекунад.

Аълоҷии маорифи халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010), Аълоҷии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021), Мушовири давлатии дарачаи 2 (2021), узви конфедератсияи журналистони Тоҷикистон аз соли 1996 мебошад. Бо ифтихорномаҳои чандкаратаи АМИТ ва ДДОТ ба номи С. Айнӣ мушарраф гардидааст.

Ас: Калимасозии исм бо пасвандҳо. Д., 2010; Идоракунии ҷузъу томҳо дар замони осоишта (воситаи таълимӣ барои ҷузъу томҳои вазорати мудофияи ҶТ). Д., 2010; Энциклопедияи донишгоҳ. Д., 2011, (яке аз мураттибон); Ташаккули таркиби луғавӣ ва калимасозӣ. Д., 2012; Баррасии лингвистии гурӯҳҳои мавзӯии таркиби луғати лаҳҷа. Д. 2014; Истилоҳоти калимасозӣ. Д., 2014; Словообразования имён существительных в южных и юго-восточных говорах таджикского языка. Д., 2016; Забон шахсутуни бинומи маънавии миллат. Д., 2019; Калимасозии исм. Д., 2019; Калимаҳои хешутаборӣ. Д., 2019; Феҳристи адабиёти шевашиносӣ (бознашр бо иловаҳо, ҳаммуаллиф). Д. 2020; Ғаввоси баҳри илм (очерки ҳасбиҳолӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2017; Таҳлили лингвистии вожаҳои марбут ба ҳайвонот ва парандагон». Д. 2020., «Таҳқиқи лингвистии морфемаи грамматикӣ». Д., 2021; Мояи ифтихор. Д. 2021; Пешвои миллат ва сиёсати давлатии забон. Д., 2021. (яке аз мураттибон).

РАҲМОНЗОДА Абдуҷаббор Азизӣ (тав. 15. 03. 1959, д. Андароб, н. Кулоб), адабиётшинос ва мунаққиди тоҷик, доктори илмҳои филология, профессор (1999), академики Академияи илмҳои Тоҷикистон (2008), академики Академияи илмҳои байналмилалӣ мактабҳои олий, ходими давлатӣ. Солҳои 2000-2002 ба ҳайси мудири шӯъбаи тарҷумаи Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2002-2004 масъули шӯъбаи фарҳанги ин ниҳод, 2004-2005 ифои вазифа дошт. Сипас дар вазифаҳои раиси Кумитаи телевизион

ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (2004-2005), Вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2005-2012), ректори ДДОТ ба номи С. Айни (2012-2014), Ёрдамчии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа (2014-2021), Сафири Фавқуллода ва Мухтори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Узбекистон (аз соли 2021) фаъолият намудааст.

Раҳмонзода А. соли 1978 ба факултаи филологияи Университети давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин дохил шуда, соли 1983 хатм намуда, ба сифати ассисенти кафедраи адабиёти муосири тоҷики факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии ба номи В. И. Ленин ба кор оғоз кардааст. Солҳои 1985-1987 дар Афғонистон адои хидмат намудааст. Соли 1987 ба аспирантураи УДТ дохил шуда, соли 1991 дар мавзӯи «Концепсияи замон дар насри солҳои 70-80-уми тоҷик» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст. Баъди дифои рисола аввал, ба сифати ассистент, баъдан ба сифати саромӯзгор ва дотсенти кафедраи фавқуззикр адои вазифа намуда, як қатор мақолаҳои илмӣ ва методӣ дар мавзӯҳои мухталифи адабиёт таҳия ва нашр намудааст. Аз соли 1995 то соли 1999 ба сифати мудири шуъбаи таълими донишгоҳи мазкур кор намуда, соли 1999 рисолаи докториро дар мавзӯи «Манбаҳои асотирӣ дар адабиёти тоҷики нимаи аввали асри XX» дар Шурои илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдулло Рӯдакии Академияи илмҳои Тоҷикистон бо муваффақият дифоъ намудааст.

Ӯ аз солҳои 80-уми садаи XX то ба имрӯз дар мавзӯҳои мухталифм адабиёт, забон ва фарҳанг мақолаҳои илмӣ-оммавӣ таҳия намуда, мақолаҳояш дар дохил ва хориҷи кишвар ба нашр расидаанд. Дар бораи проблемаҳои замону макони бадеӣ дар адабиёт ва нақши он дар тафаккури эҷодӣ низ тадқиқоти судманд ба анҷом расонида, дар ин бора якҷанд мақолаҳои проблемавӣ таҳия кардааст, ки намунашон мақолаҳои «Мавқеи замони бадеӣ дар романи „Палатаи кунҷакӣ“-и Фазлиддин Муҳаммадиев», «Структураи замони бадеӣ дар повести „Як рӯзи дароз“-и Ӯрун Кӯҳзод», «Таркиби замони бадеӣ дар адабиёти классики форсӣ-тоҷикии асрҳои X—XI» ва рисолаи «Маърифати замон» мебошад, ки соли 1996 аз нашр баромадааст.

Абдучаббор Раҳмонов, дар таҳияи барномаҳои таълимӣ барои донишҷӯёни факултаи филологияи тоҷик, таърих ва шарқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иштирок намуда, бо қалами ӯ барномаҳои «Адабиёти садаи XX-и форсии тоҷикӣ» бо ҳамроҳии Х. Асозода (соли 1995) ва «Устурашиносӣ» (2007) тааллуқ доранд.

Абдучаббор Раҳмонов, дар соҳаи забоншиносӣ низ якҷанд мақола таҳия намуда, дар муҳокимаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» иштирок намудааст. Мақолаҳои ӯ доир ба «Омилҳои беҳтар намудани тарҷумаи ислоҳоти ҳуҷҷатҳои расмӣ», «Нақши забони тоҷикӣ дар даврони Истиқлолият», «Забон ва

Истиклолияти миллӣ», «Назари устод Айнӣ доир ба рушди забони адабии тоҷик» ва ғайраҳо аз ҳамин қабиланд.

Мақолаҳои номбурда бо забони русӣ ва англисӣ низ ба ҷоп расидааст. Рисолааш бо номи «Назария ва сайри таърихии устура ва устурапардозихо дар адабиёти форсӣ-тоҷикӣ» соли 2009 бо хатти форсӣ дар нашриёти «Мадраса»-и Ҷумҳурии Исломи Эрон аз ҷоп баромад. Ройзании фарҳангии Ҷумҳурии Исломи Эрон рисолаи номбурдаро бо унвони «Пиндорҳои асотирӣ дар адабиёти тоҷикӣ» ба хатти форсӣ бо таҳриру иловаҳо соли 2011 аз ҷоп баровада, пешниҳоди форсизабон намуд.

Раҳмонзода А. дар рушди маорифи Тоҷикистон хидмати шоиста намуда, доир ба проблемаҳои соҳаи маориф мақолаҳои зиёд таълиф намудааст. Вай ба ислоҳот ва таҷидгароии зинаҳои мухталифи таҳсилот оғоз намуда, дар ин самт бо дастгирии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон - Эмомалӣ Раҳмон ба қомебиҳо ноил гардидааст. Рисолаи вай «Дирӯз ва имрӯзи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки бо ҳаммуллии А. Расулов, Қ. Қодиров, Х. Афзалов таълиф шудааст, доир ба таърихи ташаккули маориф ва рушди он дар даврони Истиклолияти давлатии Тоҷикистон маълумот медиҳад. Дар рисолаи таълимӣ-ахлоқии вай «Одоби салом» бошад, арзиши ахлоқии «салом» барои наврасон ва навҷавонон шарҳ дода шудааст. Абдучаббор Раҳмонов, Инҷунин, дар таълифи як қатор қонунҳое, ки дар соҳаи маориф тасдиқ гардидаанд, иштирок намуда, дар таҳия ва таълифи барномаҳо, стратегияҳо ва консепсияҳои соҳаи маориф бевосита ширкат намудааст. Мақолаҳои ӯ дар бораи ислоҳоти соҳаи маориф, низоми маблағгузори дар ин соҳа ва Инҷунин, рушди инноватсия ва илм дар системаи таҳсилоти олии касбӣ дар маҷмуаи мақолаҳо ва маҷаллаҳои соҳаи маориф нашр гардидаанд.

Номбурда дар соҳаи фарҳанг низ якҷанд мақола таҳия карда, дар бораи чехраҳои зиёди фарҳангӣ мазмунҳои алоҳида таълиф кардааст. Мақолаҳои вай дар бораи асарҳои драмативии Юнони қадим, рассомони машҳур, асарҳои драматургони тоҷик, нақши эҷодкорон дар рушди сахнаи тоҷик ва ғайра дар матбуоти даврӣ нашр шудааст. Бо ташаббуси вай лоиҳаи китоби «Муқаддимаи низоъшиносӣ» барои донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти касбӣ амалӣ шуда, соли 2006 аз ҷоп баромадааст, ки муқаддима ва боби «Фарҳанг ва низоъ»-и он ба қалами ӯ тааллуқ дорад.

Раҳмонзода А. бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1977), ордени «Шараф», (2006), Медали «20-солагии Истиклолияти Тоҷикистон» (2011), «Ифтихорнома»-и Кумитаи иҷроияи кишварҳои аъзои ИДМ (2012), «Диплом»-и Агентии Федералии ҳамкориҳо бо кишварҳои ИДМ-и Федератсияи Россия (2014) мукофотонида шудааст.

Ас.: Пиндорҳои асотирӣ дар адабиёти тоҷик. - Душанбе, 1999; Назария ва сайри таърихии устурасозии форси тоҷикӣ. - Душанбе, 1999; Заминаҳои асотириву маросмӣ дар адабиёти нимаи аввали садаи ХХ. - Душанбе, 2004; Шамсиддин Шохин ва анъанаи

ғазалсарой дар адабиёти тоҷики нимаи дууми асри XIX ва авали асри XX. -Душанбе, 2006.

РАҲМОНҚУЛОВ Мардонкул (тав. 08. 05. 1958, деҳаи Урметани ноҳияи Айнӣ), номзади илмҳои педагогӣ (2012), дотсент. Хатмкардаи факултети забонҳои хориҷии Институти давлатии педагогии ба номи С. М. Кирови шаҳри Хучанд (1972), солҳои 1972-1955 омӯзгор дар мактаби миёна, аз соли 1995 дар Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон ба ҳайси омӯзгори забони англисӣ ба кор сар кард. Дар вазифаҳои муаллими калон, мудири кафедраи забонҳои хориҷӣ, фаъолият намуд. Соли 2012 рисолаи номзадиро дифоъ намуда, аз соли 2018 дар кафедраи методикаи таълими забони англисӣ ба ҳайси ҳамкор фаъолият намуда истодааст. Номбурда барои баланд бардоштани савияи донишҳои касбӣ дар талош аст. Бо ин мақсад дар семинарҳо, конференсияҳои донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ, байналхалқӣ, бо мавзӯҳои ба талаботи замони ҷавоғӯӣ, фаъолона иштирок менамояд. Дар маҷмӯъ 31 мақола ҷоп намуда, муаллифи 8 дастури таълимӣ – методӣ низ мебошад.

РАҲМОҶОВ Азизҷон (тав. 2. 10. 1961, ш. Ваҳдат), муаррих, номзади илмҳои таърих (1991), дотсент (2010). Солҳои 1979–1984 дар факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1984–1986 хидмати артиши шуравӣ, 1986–1988 котиби комсомолӣ ва ассистенти кафедраи таърихи ҲКИШ-и донишқадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1989–1991 дар аспирантураи донишқадаи омӯзгорӣ таҳсил дошт. Солҳои 1992–1996 ҳамчун муаллими калони кафедраҳои таърихи сиёсӣ ва таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев, 1996–2002 мудири шуъбаи фарҳанг ва иттилоот, ҷонишини раиси Раёсати ҷамъияти дӯстӣ ва равобити фарҳангии Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 2003 ҳамчун муаллими калони кафедраи муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) кор мекунад. Муаллифи як силсила мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои таърихи сиёсӣ ва ҳаракатҳои ҷамъиятии солҳои 90-уми Тоҷикистонро баррасӣ кардааст.

Ас.: Политические партии мира, России и Таджикистана, Д., 1994.

РАҲМОҶОВ Бахтиёр Нурмаҳмадович (тав. 17. 02. 1989, деҳаи Панҷрӯд, ҷ/д. Рӯдакӣ, н. Панҷакент), забоншинос, муаллими калон (2015), номзади илмҳои филологӣ (2020). Солҳои 2007-2012 дар факултаи филологияи Донишгоҳи давлатии миллии Тоҷикистон (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) таҳсил кардааст, 2010-2012 муаллими забони

арабӣ ва алифбои ниёгон МТМУ №15-и ш. Душанбе, 2012- 2015 ассистенти кафедраи забони тоҷикӣ, 2015- 2018 муовини декан оид ба корҳои таълимии факултети филологияи тоҷики ДДОТ, 2018- 2020 муаллими калони кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ ва аз соли 2020 то ҳол ҳамчун дотсенти кафедраи мазкур фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Хусусиятҳои луғавӣ-грамматикии феъл дар «Таърихи Бухоро»-и Наршаҳӣ» рисолаи номзадӣ ҳимоя намуда аст.

Ас. Хусусияти луғавию грамматикӣ феъл (дар асоси маводи «Таърихи Бухоро»). Д., 2017; Барномаи омӯзиши забони тоҷикӣ (барои забонамӯзони хориҷӣ). Д., 2018; «Сарф-ул-лосон» (баргардон аз хатти арабӣ). Д., 2020.

РАҲМОҶОВ Мавлон (тав. соли 1909, н. Конибодом, ваф. 21. 03. 1979, ш. Душанбе), муаррих, номзоди илмҳои таърих (1966), дотсент (1970). Солҳои 1930–1931 шунавандаи мактаби дусолаи муаллимтайёркунӣ, 1931–1933 аскарӣ сурх дар ш. Сталинобод, 1933–1934 шунавандаи курси тайёрӣ, 1934–1939 донишҷӯи факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1939–1940 ҳамчун муаллими

Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Сталинобод кор кардааст. Солҳои 1940–1941 дар аспирантураи донишкадаи омӯзгории пойтахт таҳсил намудааст. Солҳои 1941–1945 иштирокчи Қанги Бузурги Ватанӣ, 1945–1949 лектори шӯбаи таълимоти КМ ҲК Тоҷикистон, 1949–1979 муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи марксизм-ленинизм ва таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи як силсила мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ аст. Дар таълифотҳои ӯ ғайри мардуми Тоҷикистонро дар солҳои Қанги Бузурги Ватанӣ баррасӣ намудааст. Бо ордени «Ситораи сурх» ва 3 медал мукофотонида шудааст.

Ас.: Помощь таджикского народа в годы Великой Отечественной войны 1941–1945гг. // Учение записки Госпединститута, Д., 1961, №1.

РАҲМОҶОВ Маҳмад Рӯзиевич (тав. соли 1924, ш. Бухоро, ваф. маълум нест), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ, дотсент. Соли 1945 факултети забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко хатм кардааст. Солҳои 1945–1949 муаллими забон ва адабиёти тоҷики Омӯзишгоҳи шаҳраки Навободи вилояти Фарм, 1949–1961 мудирӣ бахши методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики Институти илмию тадқиқотии илмҳои

педагогии ҚШС Тоҷикистон, 1961–2003 муаллими калон, дотсенти кафедраи педагогикаи умумии ДДОТ ба номи К. Қӯраев буд. Муаллифи

зиёда аз 50 кори илмӣ, илмию методӣ буда, бо ҳаммуаллифӣ китоби дарсии «Педагогика школи»-ро бо забони тоҷикӣ тарҷума ва чоп намудааст. Бо нишонҳои сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва «Барои муваффақиятҳои мактаби олии ИҶШС» кадр карда шудааст.

РАҲМОНОВ Сайвалӣ (тав. 07. 07. 1939, н. Восеъ, ваф. 1999, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1974), дотсент (1978). Солҳои 1954 – 1958 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Кулоб, 1958 – 1962 дар шӯбаи методикаи таълими ибтидоии факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1962 – 1968 ассистенти кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ, 1968 – 1971 ассистенти кафедраи психология, 1971 – 1974 аспирант, 1975 – 1980 муаллими калон ва дотсенти кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1980–1986 ҳамчун декани факултети педагогика, 1986 – 1992 дотсенти кафедраи психология, Солҳои 1993- 1996 аспирант, солҳои 1996 - 1999 муаллим калони кафедраи педагогикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Оид ба нақши равишҳои маърифатӣ дар ташаккули шахсияти кӯдакони синни калони мактабӣ тадқиқоти илмӣ бурда, муаллифи зиёда аз 20 дастуру воситаҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмиву методӣ аст. Хизматҳояш бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1981), медали «Барои меҳнати шоён» (1985) ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Модари чон – модарам (Тавсияи методӣ). Д., 1985; Корҳои мустақилона аз психологияи инсон барои донишҷӯёни шӯбаи ғоибонаи факултети педагогика (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Особҳои экологии хлопковой совки в агробиоценозе новых структурах сельскохозяйственных культур в Гиссарской долине Таджикистана (монография). Д., 2017.

РАҲМОНОВ Шамшод Туғонович (тав. 09. 05. 1980, н. Сариосиёи ҶШС Узбекистон), муаллими фанни география. Соли 2001 бакалаврият ва соли 2003 магистратураи факултети географияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷураевро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 2003-2006 аспиранти донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 2003 то 2008 ҳамчун ассистенти кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии Донишгоҳи давлат ва аз соли 2008 то 2012 муаллими калон, Инчунин, аз соли 2012 то 2015 дотсенти кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, аз соли 2006 то 2011 муовини декан оид ба тарбия дар факултети географияи донишгоҳи омӯзгорӣ Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни фаъолият кардааст. Оид ба хусусиятҳои иқтисодию географии ва тарақӣ додани қувваҳои истеҳсолкунанда дар водии Зарафшон тадқиқот бурдааст.

Ас.: Географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии мамлакатҳои хориҷӣ. Д., 2011; Географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии мамлакатҳои хориҷӣ. Д., 2015; Дастури методӣ барои гузаронидани дарсҳои амалӣ аз фанни географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷаҳон (қисми Иттиҳоди давлатҳои мустақил). Д., 2011; Дастури методӣ барои гузаронидани дарсҳои амалӣ аз фанни географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии Осиёи Марказӣ. Д., 2011; Барномаи таълимӣ аз фанни этнография, демографияи аҳолии ҷаҳон, географияи динҳо. Д., 2011.

РАҲМОНОВА Саодат Ҳайдаровна (тав. 9. 08. 1938, н. Ванҷ), муаллимаи фанни биология. Солҳои 1952-1956 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории шаҳри Хоруғ, солҳои 1956-1961 дар шуъбаи химия ва биологияи Донишқадаи занонаи омӯзгории ш. Душанбе таҳсил намудааст. Аз соли 1961 сар карда, дар ДДОТ дар вазифаҳои лаборанти калон, ассистент, омӯзгор, омӯзгори калони кафедраи ботаника ва биологияи умумии факултети география ва биология кор мекунад. Солҳои 1979-1985 раиси Шурои бонувони донишгоҳ буд. Ҳоло раиси Шурои бонувони факултети биология мебошад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаҳои илмӣ ва 5 дастури методӣ ва 2 барномаҳои таълимӣ - «Шарҳи баъзе мафҳумҳои умумии физиологияи растаниҳо», «Усули таълими баъзе мавзӯҳои биологияи умумӣ» (1993), «Дастури таълимии корҳои лабораторӣ оид ба физиологияи наботот (1997, 2006), «Мулоҳизаҳо оид ба биологияи умумӣ» (2003) мебошад. Соли 1981 бо унвони «Аълоҷии маорифи халқии СССР», соли 1988 «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» ва инчунин, раҳматномаҳои ифтихорномаи Президиуми шурои Олии Тоҷикистон қадр шудааст.

РАҲМОНОВА Олиямо Сафаровна (тав. 25.05.1984 вил. Хатлон, н. Вахш). Соли 1991-2002 таҳсил дар мактаби рақами 1-и шаҳраки Вахш. Соли 2002 ба шуъбаи рӯзонаи ихтисоси математика-информатикаи факултети математика ДДОТ ба номи Қандил Ҷураев (ҳоло Садриддин Айнӣ) дохил шуда, онро соли 2007 хатм намудааст. Солҳои 2006-2007 омӯзгори фанҳои математика ва информатика дар МТМУ №7-и н. Исмоили Сомонӣ шаҳри Душанбе, аз 24.09.2007 то 26.02.2008 ба вазифаи коргузор дар шуъбаи маорифи н. Исмоили Сомонӣ. Солҳои 2009 – 2012 мудирӣ синфхонаи компютери маркази – иттилоотӣ таҳлили ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ.

Солҳои 12.04.2012 то 28.08.2012 оператори компютери маркази хизматрасонии техникӣ ва коммуникатсионӣ ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, 29.09.2012 то 27.12.2012 муҳандиси Маркази хизматрасонии техникӣ ва коммуникатсионӣ ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ва аз 28.12.2012 то ҳол сармутахассиси Маркази таҷрибаомӯзи ва рушди касбияти Донишгоҳ давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ. Солҳои 2020-

профессор С.Раҳматуллозода дифоъ намудааст (2021). Муаллифи 10 мақолаи илмӣ аст.

Ас.: Баъзе вижагиҳои сарфии вожаҳои иқтибосии арабӣ дар лаҳҷаҳои ҷанубии забони тоҷикӣ // Паёми ДМТ, серияи филологӣ. Д., 2017. – № 4/4. – С. 88-93; Мавқеи овозҳои айн [ɛ] ва [ɟ] дар калимаҳои арабии шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ (маҷаллаи илмӣ). Д., 2018, №4, (76). – С. 90-94; Вожаҳои сохта ва мураккаби арабӣ дар лаҳҷаҳои ҷанубии забони тоҷикӣ // Паёми ДМТ, серияи филологӣ. Д., 2019. – № 1. – С. 99-104; Корбурди муродифоти арабӣ дар лаҳҷаҳои ҷанубии забони тоҷикӣ / А. А. Раҷабов // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ (маҷаллаи илмӣ). Д., 2020, №4(87) – С. 107-115 ва ғ.

РАҶАБОВ Баҳрулло Ҳикматович (тав. 27. 07. 1945, д. Турушбоғи н. Ҳисор), риёзидон, номзоди илмҳои физика-математика (1975), дотсент (1980). Соли 1966 факултети физика-метаматикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро бо ихтисоси муаллими математика хатм намудааст. Солҳои 1966–1968 ҳамчун ассистенти кафедраи математикаи олии донишкадаи номбурда, 1968–1969 коромӯзи кафедраи математикаи олии

Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон ба номи С. М. Киров фаъолият намудааст. Солҳои 1969–1970 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1970–1973 аспиранти кафедраи математикаи олий, 1974–1975 муаллими калони кафедраи таҳлили математикӣ, 1975–1977 муаллими калони кафедраи номбурда ва муовини декани факултети математика, 1977–1980 мудири кафедраи ҳисоббарории математикии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Баъдан чанд муддат ҳамчун муаллими математикаи мактабҳои миёнаи н. Ҳисор кор кардааст. Солҳои 1992–1994 ба ҳайси ҳамкор дар донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият намудааст. Аз соли 1991 инҷониб фаъолияти омӯзгорияшро дар Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмати Тоҷикистон давом дода истодааст. Дар давоми 15 соли фаъолият дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисон саҳми худро гузоштааст. Дар конференсияҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ, умумииттифоқӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақола, воситаҳои таълимию методӣ ва китобҳои дарсӣ мебошад. Дар қорҳои илмии худ масъалаҳои таҳлили математикӣ, математикаи ҳисоббарорӣ, барномаронии хаттӣ, муодилаҳои дифференсиалӣ бо ҳосилаҳои хусусӣ ва Инчунин, методикаи таълими математикаро баррасӣ намудааст. Бо медали «Барои меҳнати шоён» ва нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Интегральное предписание решений одного класса уравнения в полных дифференциалах второго порядка с сингулярной точкой // Проблемаҳои илмҳои математика ва табиатшиносӣ. Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ. Д., 2010; О решении одного класса системы уравнений в частных производных второго

порядка // Паём. Маҷаллаи илмию назариявӣ Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат. Д., 2010, № 20; Применение одного класса переопределенных систем дифференциальных уравнений с частными производными в решении некоторых задач экономики // Современные проблемы математики. Д., 2003.

РАЦАБОВ Дилшод Амირалиевич (тав. 27. 09. 1981 н. Муъминобод, вил. Хатлон), муаллими биология, идоракунии ҳайати кадрӣ (менечер), хатмкардаи факултети биологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2004) ва факултети идоракунии ҳайати кадрӣ Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2020), Ассистенти кафедраи анатомия ва физиология ва мутахассиси шӯъбаи тарбияи ДДОТ ба номи С.Айнӣ (2004-2005), ҷонишини декани факултети

биология оид ба корҳои тарбия ва мутахассиси шӯъбаи кор ба ҷавонони ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2005-2010), котиби ташкилоти ибтидоии ҳизбии «Омӯзгор»-и ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2007-2020), Ассисенти кафедраи биологияи умумӣ ва методикаи таълими биологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2010-2012), сармутахассиси шӯъбаи тарбияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2012-2013), муовини декан оид ба корҳои тарбиявии факултети химияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2013-2013), раиси Кумитаи иттифоқи касабаи донишҷӯёни ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2013 то ҳол), муовини ташкилоти ибтидоии ҳизбии «Омӯзгор»- и ХХДТ дар Донишгоҳи давлати омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ (2020 то ҳол), аспиранти кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳӣ (2012-2016). Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Низоъҳои сарҳадӣ ва хусусиятҳои ҳоси онҳо дар замони соҳибистиклолӣ (таҷрибаи Тоҷикистон ва Қирғизистон)» анҷом додааст.

Бо ҷандин сипоснома ва ифтихорномаи Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи Иҷроияи ХХДТ дар н.И.Сомонӣ, Иттифоқи касабаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Федератсияи Иттифоқҳои касабаи мустақили Тоҷикистон, ДДОТ ба номи С.Айнӣ ва ғайра қадрдонӣ гардидааст.

РАЦАБОВ Ғайратҷон Ашурович (тав. 15. 06. 1948, ҷамоати Пӯлодони н. Конибодом), номзоди илмҳои физикаю математика (1980), дотсент (1982). Соли 1966 ба факултети математикаи ДДОТ ба номи Т. Г. Шевченко дохил шуда, онро дар соли 1971 бо дипломи аъло хатм намудааст. Фаъолияти ӯ 1971 дар шӯъбаи математикаи АИ Тоҷикистон оғоз ёфт. Солҳои 1971-1972 дар сафи Қувваҳои мусаллаҳ хизмати ҳарбиро бачо овард. Аз соли 1972 дар

Донишкадаи омӯзгории ш. Душанбе фаъолияти меҳнати худро идома дод. Солҳои 1976-1979 дар аспирантураи Донишгоҳи давлатии Қазон таҳсил намуда, 10 январи 1980 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Геометрия ва ҳаракат дар фазоҳои зичии векторӣ дошта» ҳимоя намуд. Тадқиқоти ӯ ба соҳаи геометрияи дифференсиалии фазоҳои умумикардашуда мутааликаст. Солҳои 1980-1993 ба ҳайси муаллими калон, дотсент ва мудирӣ кафедраи геометрияи Донишкадаи омӯзгории ш. Душанбе ва солҳои 1993-2001 мудирӣ кафедраи фанҳои табиӣ ва техникаи Донишгоҳи тиҷоратии Конибодом дифои вазифа намудааст.

Аз соли 2001-2010 дотсент, мудирӣ кафедраи математика ва информатикаи ФХДТТ ва баъд аз муттаҳидшавии ду филиал аз соли 2010 то 2012 мудирӣ кафедраи математикаи олий, 2012-2013 декани факултети муҳандиси-энергетикӣ ва аз соли 2013 дотсенти кафедраи математикаи олии Донишкадаи политехникии Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон ба номи М. С. Осимӣ дар ш. Хучанд мебошад. Муаллифи зиёда аз 80 мақолаҳои илмӣ-методӣ ва дастурҳои таълимӣ. Бо ифтихорномаҳои Вазорати маориф, ҳукуматҳои ш. Душанбе ва ш. Хучанд, нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» ва «Аълоҷии мактаби олии СССР» кадр гардидааст.

Ас.: Геометрия (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Душанбе, Маориф, 1993), «Бобҳои иловагии анализи математикӣ» (Хучанд, 2002), «Математика» (Дастур барои дохилшавандагон, Хучанд, 2003), «Асосҳои математика» (Хучанд, 2008), «Математикаи олий» (Дастури методӣ, Хучанд, 2014).

РАҶАБОВ Зариф (тав. 17. 07. 1906, ш. Хучанд, ваф. 27. 08. 1990, ш. Москва), муаррихи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1959), профессор (1960), узви вобастаи АИ ҶТ (1962), Арбоби шоистаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (1964), дорандаи ҷоизаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино (1967). Соли 1932 Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М. В. Ломоносовро хатм кардааст. Якҷанд сол ҳамчун муаллим ва мудирӣ қисми таълими Донишкадаи аввалини омӯзгории ш. Сталинобод кор кардааст. Дар давраи фаъолияти омӯзгориаш дар донишкада ба тартиб додани барнома ва маводҳои зарурии таълимӣ бо забони тоҷикӣ машғул буд. Солҳои 1948–1954 ҳамчун аввалин ректори Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин кор кардааст. Солҳои 1954–1959 мудирӣ кафедраи таърихи ИҶШС-и донишгоҳи номбурда буд. Солҳои 1958–1962 ба ҳайси директори Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносӣ, 1962–1972 мудирӣ шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносии АИ ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Якҷанд сол сармуҳаррири маҷаллаи «Ахбороти Академияи илмҳои ҶШС Тоҷикистон» буд. Зери роҳбарияш зиёда аз 50 нафар рисолаҳои докторӣ ва номзадии худро ҳимоя намудаанд. Дар байни онҳо академик Саидмуродов

Х. Н., узви вобастаи АИ ҚТ Назаров Х., профессорон Бобохонов М. Б., Мухторов С., дотсентон Усмонов Қ., Пулотов С. ва бисёр дигарон буданд. Дар пешрафти илми Тоҷикистон саҳми арзандае гузоштааст. Асарҳои ба масъалаҳои гуногуни баҳсталаб баҳшида шудаанд, вале дар таҳлил ва тадқиқи ҳаракати маорифпарварӣ, чадианизм, масъалаи афкори ҷамъиятию сиёсии халқи тоҷик яке аз аввалин муҳаққиқон ба шумор меравад. Дар конференсияҳои ҷумҳурияӣ, умумиитифоқӣ ва ҷандин симпозиумҳои байналхалқии Осиёи Марказӣ, Конгресси XIII байналхалқии таърихшиносон (Москва. 1976), дар Франция, Италия, Белгия, Канада, Дания, ИМА ва дигар давлатҳо ширкат варзида, суҳанронӣ кардааст. Бо орденҳои «Ленин», «Байрақи Сурхи Меҳнат», «Нишони Фахрӣ» мукофотонида шудааст.

Ас.: Из истории общественно-политической мысли таджикского народа во второй половине XIX и в начале XX в., Сталинабад, 1957; Из истории афкори ҷамъиятию- сиёсии халқи тоҷик. Д., 1959; Таджикский государственный Университет-детище Великого Октября. Д., 1967; К вопросу об исторических корнях дружбы народов Средней Азии с великим русским народом. Д., 1954; О политическом трактате Ахмада Дониша. Д., 1976.

РАЧАБОВ Латиф Шарифович (тав. 13. 05. 1909 ш. Хучанд, ваф. маълум нест), кимиёшиноси тоҷик, доктори илмҳои химия (1950), дотсент (1940). Солҳои 1927–1931 дар факултети химияи Донишгоҳи давлатии Узбекистон дар ш. Самарқанд таҳсил кардааст. Солҳои 1927–1928 муаллими химияи мактаби миёна дар ш. Самарқанд, 1928–1929 муаллими химия дар факултети корғарии ш. Самарқанд, 1929–1931 муаллими химия дар Донишгоҳи корғарии шабонаи ш. Самарқанд, 1931–

1934 муаллими калони химия дар Донишгоҳи давлатии ш. Самарқанд, 1934–1938 дотсенти Донишкадаи тоҷикии муаллимии ш. Тошкент, 1938–1941 мудири кафедраи химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1941–1944 мудири Омӯзишгоҳи химия дар филиали тоҷикистони АИ ИҶШС дар ш. Сталинобод, 1944–1949 докторанти АИ ИҶШС дар ш. Москва буд. Солҳои 1951–1954 ҳамчун мудири кафедраи химияи Донишкадаи давлатии хоҷагии қишлоқи ш. Сталинобод, 1954–1963 дотсент ва мудири кафедраи химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Муаллифи мақолаҳои зиёди илмӣ ва маводҳои таълимӣ барои донишҷӯён мебошад. Дар конференсияҳои илмию назариявии ҷумҳуриявӣ ва умумиитифоқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Ҳамчун омӯзгори пуртаҷриба дар тайёр намудани ҳазорҳо нафар мутахассисон саҳми калон гузоштааст.

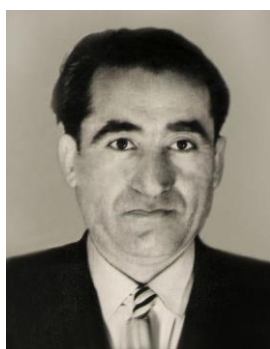
Ас.: Русско-таджикский терминологический словарь, Сталинабад, 1948; Компонентный состав торфяного дегтя // Известия АН СССР, 1949; Органическая химия, Сталинабад, 1941; Химическое исследование нейтрального масла торфяного дегтя // Известия АН СССР, 1949; Асфальтени торфяного дегтя // Известия АН СССР,

1949; Основные принципы новой таджикской терминологии по неорганической химии, Сталинабад, 1948.

РАҶАБОВ Маҳмадулло (тав. 4. 01. 1958, н. Муминобод), забоншинос, номзади илмҳои педагогӣ (2004), дотсент (2008). Солҳои 1976–1978 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1978–1983 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб таҳсил намудааст. Солҳои 1983–1993 муаллими забон ва адабиёти руси муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонии ноҳияҳои Ҳисор ва Муминобод, 1993–1994 методисти шӯбаи таълими Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон, 1994–2002 декани шӯбаи рӯзона ва ғоибонаи Коллеҷи савдои ш. Душанбе буд. Солҳои 2002–2005 дар вазифаҳои декани факултети омӯзиши ғоибона, муовини ректор оид ба тарбия, масъалаҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва таълими Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 2005–2009 декани факултети филологияи рус ва муовини ректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода буд. Солҳои 2009–2013 дар вазифаи декани факултети забони русии ДДОТ ба номи С. Айни, 2013–2015 дар Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, 2016–2020 Ректори ДДЗТ ба номи С.Улуғзода кор кардааст. Муаллифи 4 асару зиёда аз 40 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои забоншиносӣ ва тарбияи ахлоқиро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001) сарфароз гардидааст.

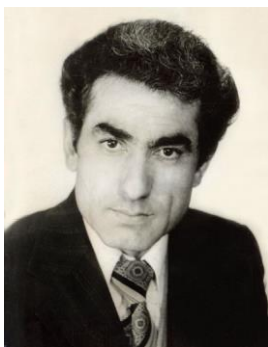
Ас.: Тарбияи шахсият ва ташаккули сифатҳои ахлоқӣ дар «Шохнома»-и Фирдавсӣ (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2001; Формирование нравственных качеств личности в «Шахнаме» Фирдоуси. Д., 2004; Педагогические идеи Фирдоуси о нравственных качествах личности. Д., 2007; История педагогики мира. Курс лекций (хаммуаллиф). Д., 2010.

РАҶАБОВ Мӯсо (тав. 20. 03. 1918, д. Дарвозаи Калони Бухоро, ваф. январи соли 1997, ш. Душанбе), файласуфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1971), профессор (1972). Соли 1939 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Бухоро хатм карда, солҳои 1939–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1946–1953 дар мақомоти мухталифи ҳизбӣ кор кардааст. Солҳои 1948–1955 аъзои КМ ҲК Тоҷикистон ва депутати Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (даъватҳои 3 ва 4), котиби дуҷуми Комитети ҳизбии ш. Сталинобод, мудирӣ шӯбаи адабиёти бадеӣ ва санъати КМ ҲК Тоҷикистон ва солҳои 1953–1955 Вазири маданияти ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1955–1958 вазифаи ходими илмӣ ва мудирӣ шӯбаи фалсафаи АИ Тоҷикистонро ба дӯш дошт. Солҳои 1955–1960 мудирӣ кафедраи марксизм-ленинизми Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1960–1988 муовини

ректори донишкадаи номбурда оид ба корҳои илмӣ буд. Аз соли 1988 то соли 1997 профессори кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Муаллифи зиёда аз 50 асару мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои фалсафии таълимоти Убайди Зоконӣ, Абдурахмони Қомӣ, Фирдавсӣ, ақидаҳои иҷтимоию хаёлии мутафаккирони Шарқ мавриди таҳлил қарор гирифта буданд.

Ас.: Чаҳонбинии Убайди Зоконӣ. Д., 1958; Абдурахмони Қомӣ ва фалсафаи тоҷик дар асри XV. Д., 1968; Фирдавсӣ ва замони мо. Д., 1976; Аз таърихи афкори иҷтимоию хаёлии Шарқ. Д., 1998.

РАЦАБОВ Пирмуҳаммад (тав. 3. 09. 1941, н. Фарм (имрӯза Рашт), физик, номзади илмҳои физика-математика (1975), дотсент (1980). Соли 1967 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1967–1968 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда, 1968–1969 таҷрибаомӯзи кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон, 1969–1972 аспиранти донишгоҳи мазкур, 1973–1986 муаллими

калон, мудири кафедраи физикаи назариявӣ, 1986–1989 дотсенти кафедраи физикаи назариявӣ, 1989–1992 мудири кафедраи номбурдаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Солҳои 1992–1995 ҳамчун ҳамкор дар кафедраи физикаи назариявии донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият намудааст. Оид ба таъсири байниҳамдигарии зарраҳои элементарии физикӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи номгӯи зиёди корҳои илмию методӣ мебошад.

Ас.: Назарияи нисбият. Д., 1984; Супоришҳои програмавӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1991; Луғати ислоҳоти соҳаи энергетика. Д., 2004; Физика (синфи 10, ҳаммуаллиф). Д., 2006; Физика (синфи 10, ҳаммуаллиф). Д., 2007; Усули таълими физика дар синфи 10 (ҳаммуаллиф). Д., 2007.

РАЦАБОВ Саиднеъмону Мулоҷонович (тав. 18. 05. 1958, н. Тоҷикобод), муаррих, номзади илмҳои таърих (2010). Солҳои 1978–1983 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1983–1984 мудири кабинети кафедраи фалсафаи донишкадаи номбурда, 1984–1985 муаллими фанни таърих ва ҷамъиятшиносии мактаби №18 н.

Тоҷикобод, 1986–1991 ҷонишини директори Омӯзишгоҳи касбӣ-техникии № 39 н. Тоҷикобод, 1991–1996 директори мактаби таҳсилоти умумии №2 н. Тоҷикобод, 1996–1999 ассистент, муаллими калони кафедраи таърихи умумӣ, 1997–2000 муовини декани факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Қўраев оид ба корҳои тарбиявӣ, с. 2000-2008 муаллими калони кафедраи таърихи умумӣ буд. Солҳои 2008-2011 роҳбари бахши таҷрибаомӯзии ДДОТ ба номи С. Айнӣ, солҳои 2011 – 2016 декани факултети таърихи

ДМТ, мудири кафедраи таърихи наву навини кишварҳои хориҷии ДМТ (2016), аз 2016 то ҳозир проректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода мебошад. Аини замон ба сифати ҳамкор дар кафедраи таърихи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ вазифаи дотсенти роҳбар менамояд. Муаллифи 2 монография, 1 китоби дарсӣ, 8 барномаи таълимӣ, 2 дастури таълимӣ ва зиёда аз 40 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Оид ба ҳаракатҳои миллию озодихоҳии халқҳои Мовароуннаҳру Хуросон кори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2002) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Исторические предпосылки начала консолидации таджиков при арабском халифате. Д., 2009; Отражение борьбы таджикского народа против арабского халифата в трудах русских советских историков-востоковедов первой половины XX в. // дар кит. Бобочон Ғафуров ва рушди таърихнигорӣ милли. Д., 2009; Шароитҳои таърихии зуҳури мазҳаби Имоми Аъзам // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Д., 2009, №3 (51); Начало борьбы таджиков против арабских завоевателей // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Д., 2009, №6 (54).

РАҶАБОВ Солиҷон Насриддинович (тав. 1916, ш. Хучанд, ваф. 16. 06. 1979, ш. Душанбе), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1963), дотсент (1966). Солҳои 1932–1934 дар факултети коргарӣ, 1934–1937 дар факултети табиатшиносии Донишкадаи омӯзгорӣ ш. Ленинобод таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1941–1943 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат ва дар муҳорибаҳои Сталинград ва Воронеж иштирок намудааст. Солҳои 1944–1946

инструктори шӯбаҳои маорифи дастгоҳи КМ ҲК Тоҷикистон буд. Соли 1946 дар вазифаи котиби сеюми Комитети шаҳрии ҲК ҶТ кор кардааст. Солҳои 1946–1950 котиби комсомоли Тоҷикистон, 1951–1965 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи асосҳои марксизм-ленинизм ва кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1965 вазифаи мудири кафедраи номбурдаро ба уҳда дошт. Солҳои 1965–1969 иҷроқунандаи вазифаи мудири кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии тиббии ш. Душанбе ба номи Абуалӣ ибни Сино буд. Солҳои 1970–1979 ба ҳайси дотсенти кафедраи коммунизми илмии Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаҳои илмӣ ва илмиву оммавӣ мебошад. Таълифотҳои ӯ масъалаҳои фалсафаи иҷтимоӣ ва вазъи иҷтимоии мардуми деҳотро инъикос намудаанд. Бо унвонҳои фахрии «Ходими шоистаи маорифи халқ» (1968), «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1972), нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1976), ордени «Ленин» (1950), 2 ордени «Байрақи Сурхи Меҳнат» (1947), ордени «Ситораи сурх» (1943), медали «Барои муҳорибаи Сталинград» (1942) ва

ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр карда шудааст.

РАҚАБОВ Тағоймурод Бобоқулович (тав. 15. 02. 1954, д. Чароғчи н. Ёвон), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1989), дотсент (1991), доктори илмҳои педагогӣ (2019), профессор (2020). Солҳои 1971–1976 дар Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1976–1979 муаллими кафедраи методикаи таълими математика, 1979–1982 аспирант, 1982–1989 ассистенти донишқадаи омӯзгории пойтахт буд. Соли 1989 дар мавзуи «Ташаккули маҳорат ва малақаҳои тадқиқотии хонандагон мавриди омӯзиши геометрияи мактаби миёна» рисолаи номзадиашро дар шаҳри Москва дифоъ намудааст. Аз солҳои 1989-1993 ба ҳайси номзади илмҳои педагогӣ, муаллими калони кафедраи МТМ-и ДДОТ ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев, аз солҳои 1993-2007 ҳамчун дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи факултети математикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кор кардааст.

Аз соли 2007 и. в. мудири кафедраи методикаи таълими синфҳои ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ ва аз солҳои 2008-2017 ба вазифаи мудири кафедра фаъолият кардааст. Солҳои 2017-2020 ба ҳайси дотсенти кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кор кардааст. Дар мавзуи «Асосҳои назариявӣ-методологии омодагии касбӣ-методии муаллимони ояндаи математика ба фаъолияти таҳқиқотӣ тибқи низоми кредитии таълим дар донишгоҳи омӯзгорӣ» рисолаи докториро дифоъ кардааст. Таҳти роҳбарии ӯ 2 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст (2019). Аз соли 2020 ба ҳайси профессори кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад. Ба қалами ӯ зиёда аз 200 мақолаи илмӣ, илмӣ-методӣ ва дастурҳои илмӣ-методӣ, барномаҳои таълимӣ ва 3 монография ва 1 китоби дарсӣ тааллуқ дорад. Бо нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» кадр гардидааст.

Ас.: Такрори математикаи мактабӣ қисми 1-2. Д., 1988; Корҳои контроли аз практикуми математикаи элементарӣ ва методикаи таълими математика. Д., 2002; Арифметика. Қисми 1. Д., 1990; Арифметика. Қисми 2. Д., 1990; Математика. Д., 2003; Ҳалли баъзе масъалаҳои эксперименталӣ дар дарсҳои планометрия // Ахбороти илмиву методӣ оид ба таълими математика, Қисми 1. Д., 1998; Ҳалли масъалаҳои эксперименталии функцияи дутағйирёбанда дар курси планометрия // Паёми ДДОТ ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев. Д., №3, 1999; Оиди ҳалли муодилаю нобаробарҳои модулдор дар машғулиятҳои факултативии синфи 9 // Паёми ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев. Д., №6, 2000; Имконияти таълими асимптоҳои функцияҳо дар синфҳои равияи табиӣ математикаи литсейҳо // Маърифати омӯзгор. №6, 2008; Ҳалли масъалаҳо аз воситаҳои инкишофи тафаккури мантиқии математикии донишҷӯён // Мав. конф. ҷум. «Сифати маълумот: таҳсилот, мушқилот ва роҳҳои ҳалли он». Бахшида ба «Соли маориф ва фарҳанги техникӣ» ва 80-солагии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Д., 2010; Асосҳои методикаи математика дар омодагии методии муаллимони синфҳои ибтидоӣ // Мав. конф. ҷум. «Сифати маълумот: таҳсилот, мушқилот ва роҳҳои ҳалли он». Д., 2010; Ҳалли масъалаҳои типикӣ. Дастури

таълимӣ. Д., 2013; Маҷмуаи тестӣ аз фанҳои «Асосҳои назариявии математика дар синфҳои ибтидоӣ», «Методикаи таълими математика дар синфҳои ибтидоӣ», «Ҳалли масъалаҳои типикӣ», «Практикуми математикаи мактабӣ». Д., 2015; Математика. Супоришҳои тестӣ барои синфи 4. Дастури методӣ. Д., 2016; Практикуми математикаи мактабӣ. Дастури методӣ. Д., 2016; Курси лексия аз методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ. Д., 2017.

РАҶАБОВ Умед Хушвакович (тав. 04. 12. 1979, ш. Душанбе), номзоди илмҳои педагогӣ (2019), дотсент (2021). Соли 1996 мактаби миёнаи рақами 7-и н. Исмоили Сомониро бомуваффақият хатм кардааст. Солҳои 1997-2002 донишҷӯи шӯбаи физика ва маҳорати техникаи факултети физикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни. Солҳои 2002-2004 омӯзгори физика дар комплекси таълимию тарбиявии «Мактаб–кӯдакистон»-и №3, 2004-

2007 лаборант ва ассистенти кафедраи «Математика ва фанҳои табиӣ» -и Донишгоҳи нақлиёти Тоҷикистон, 2007-2016 ба ҳайси омӯзгори фанни физикаи Доишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншоҳ Шохтемур, 2016-2018 омӯзгори фанни технологияи иттилоотӣ дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №8- и ш. Душанбе фаъолият намудааст. Аз соли 2018 то 2020 чун ассистент ва муаллими калони кафедраи методикаи таълими физикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айни ва баъдан ба ҳайси мудири кафедраи методикаи таълими физика иҷрои вазифа дорад. Мавзӯи илмӣ-тадқиқотии ӯ «Асосҳои дидактикии ташкил ва гузаронидани саёҳат ба мавзӯи маҳал дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ (дар мисоли таълими физика)» мебошад.

Ас.: Физика (Қисмҳои 1-3). Д. 2007, 2008 (ҳаммуаллиф); Рукнҳои тарбиявии таълими физика (дастури методӣ) Д., 2007 (ҳаммуаллиф); Осмоишҳои хонагӣ аз физика (дастури методӣ) Д., 2007 (ҳаммуаллиф); Ҷадвалҳои (плакатҳои) таълими аз физика барои синфҳои 7-11. Д., 2008 (ҳаммуаллиф); Практикуми ҳалли масъалаҳои физикӣ (дастури таълимӣ). Д., 2018 (ҳаммуаллиф); Методикаи ташкилу гузаронидани машғулиятҳои берунисинфӣ аз физика. Д., 2018 (ҳаммуаллиф); Маводи дидактикӣ аз физика. Синфи 7 (дастури методӣ). Д., 2020 (ҳаммуаллиф); Дарсҳои физика дар синфи XI тибқи муносибати босалоҳият ба таълим (дастури методӣ). Д., 2020 (ҳаммуаллиф).

РАҶАБОВА Ибарури Солеҳовна (тав. 1937 ш. Тошканд), номзоди илми филология (1966), дотсент. Яке аз аввалин поягузори забони франсавӣ дар Тоҷикистон мебошад. Солҳои 1954-1959 шӯбаи забони франсавии Институти лингвистии шаҳри Маскавро хатм намудааст. Тибқи дархост ба ДМТ ба кор даъват шуда, аввал ба вазифаи ассистент, баъдан муаллими калон, дотсент ва мудири кафедра кор кардааст. Соли 1966 дар Институти Шарқшиносии СССР дар мавзӯи «Адабиёти Алҷазоир дар

Фаронса» рисолаи номзадӣ навишта, дифоъ намудааст. Аз соли 1969 то соли 2006 ба вазифаи мудири кафедраи забони франсавӣ ва олмони ДМТ фаъолият намудааст. Яке аз аввалин муаллимони забони франсавӣ дар

шуъбаи забони франсавии ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 1966 то соли 1970 дар кафедраи забони франсавии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Аз солҳои 70-уми асри 20 то соли 2006 дар факултети забонҳои романию германи ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба вазифаи раиси имтиҳоноти давлатӣ кор кардааст. Якчанд маротиба ба Фаронса барои тақмили ихтисос сафарҳо анҷом додаст. Хусусан дар делегатсияи давлатии Иттиҳоди Шуравӣ ба ҳайси мутарҷим соли 1989 ба Фаронса сафар намуда бо президенти онвақтаи Фаронса Франсуа Миттеран мулоқот намудааст. Аз соли 2004 то соли 2006 ҳамчун президенти анҷумани омӯзгорони забони франсавии Тоҷикистон фаъолият намудааст. Барандаи ордени шараф, Нахли Фарҳангистони Фаронса, дорандаи аълочии маорифи Иттиҳоди Шуравӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар медалу ифтихорномаҳо. Соҳиби якчанд асарҳои илмӣ-методӣ ва илмӣ-таълимӣ буда, дар рӯзномаю маҷаллаҳои илмӣ кишварамон як қатор мақолаҳои илмӣ-оммавӣ ба таъб расонидааст.

Ас.: Таджикско-персидская повествовательная проза в литературном процессе Франции начала XVIII в. Д., 1987; Луғати франсавӣ-тоҷикӣ. Д., 1963; Таджикистан-Франция – Интеркультурный диалог. Д., 2008.

РЕПА Фёдер Прокофевич (тав. 15. 03. 1923, н. Борисполи вилояти Киеви ҶШС Украина, ваф. соли 2000, Ҷумҳурии Украина), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1966), профессор (1983), Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1949 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Узбекистон ба номи А. Навоиро дар ш. Самарқанд бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1941–1943 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1949–1956 мудири қисми таълим ва директори мактаби миёнаи мардонаи № 1 ба номи С. М. Кирови ш. Сталинобод, 1956–1960 мудири шуъбаи мактабҳои Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1960–1968 муовини аввали Вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1968–1971 муовини ректори Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1971–1975 муовини ректори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко оид ба таълим буд. Солҳои 1975–1988 вазифаи директори Донишкадаи давлатии тарбияи ҷисмонии ш. Душанбе ба номи М. И. Калининро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 90 асарҳои илмӣ, аз ҷумлаи рисолаҳо, китобҳои дарсӣ, мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. «Таърихи ҶШС Тоҷикистон» (барои синфи 4), «Тарбияи идеявӣ-сиёсии талабагон», «Тарбияи интернационалистии мактаббачагон» ба қалами ӯ тааллуқ доранд. Барои хизматҳояш бо ордени «Байрақи Сурхи Меҳнат», унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1973), нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС», «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», якчанд

медал ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

РЖЕВСКИЙ Владимир Николаевич (тав. 11. 10. 1943, ш. Илинский вилояти Краснодар), физик, номзади илмҳои физика-математика (1978), дотсент (1983). Солҳои 1961–1969 дар факултети физика-математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1972–1975 аспирант, 1976–1979 ходими калони илмии кафедраи оптика ва спектроскопияи донишгоҳи номбурда буд. Солҳои 1978–1983 ҳамчун муаллими калон, 1983–1989 дотсенти кафедраи физикаи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Дар ташкили лабораторияи илмию тадқиқотии «Оптикаи когерентӣ» саҳми бевосита дорад. Оид ба физикаи квантӣ корҳои илмӣ бурда, зиёда аз 26 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ нашр кардааст. Бо раҳматномаҳои раёсати донишкадаи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

РИЗОЕВ Шодиқул (тав. 1941, д. Шаватки болои н. Айнӣ, ваф. 1996, ш. Душанбе), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1975). Солҳои 1957–1962 дар факултети физика ва математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1964–1970 ҳамчун ассистенти кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1970–1971 тадқиқотчӣ-коромӯзи шӯъбаи фалсафаи АИ ҶТ кор кардааст. Солҳои 1972–1975 дар шӯъбаи фалсафаи АИ ҶТ дар аспирантура таҳсил намудааст. Солҳои 1975–1983 ба ҳайси муаллими калон дар кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1983–1986 дар кафедраи фалсафаи Пуҳантуни Кобул аз фанни мантиқ дарс гуфтааст. Солҳои 1986–1991 дар кафедраи таърихи маданият, ахлоқ ва забоншиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1992–1996 дар шӯъбаи ташкилии кадрҳои Девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳайси сармутахассис кор карда, ҳамзамон дар кафедраи фалсафаи фарҳанги донишгоҳи омӯзгорӣ ҳамкорӣ дошт. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ мебошад. Ҳангоми коромӯзӣ дар шаҳрҳои Минск ва Киев бо чаҳор маърузаи илмӣ перомуни назарияи нисбӣ ва методҳои Эйнштейн баромад кардааст.

РОБИТАҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ, шӯъба.

Шӯъбаи робитаҳои байналмилалӣи ДДОТ ба номи С. Айнӣ моҳи феврالی соли 1996 ҳамчун шӯъбаи мустақили муносибатҳои байналхалқӣ ташкил гардид. Фаъолияти шӯъба тибқи Оинномаи донишгоҳ, Низомномаи таҳсили шаҳрвандони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда шудааст. Низомномаи шӯъба дар заминаи қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Дар бораи вазъи ҳуқуқи шаҳрвандони хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар

бораи баъзе тадбирҳои такмили ташкили таълими шаҳрвандони хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва бо мақсади танзим, ҳамоҳангсозии таҳсил, бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси шаҳрвандони хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, мубодилаи донишҷӯён, баланд бардоштани маҳорати касбии омӯзгорон, аспирантон ва унвонҷӯён дар хориҷи кишвар, коромӯзию тадқиқи якҷояи корҳои илмӣ, тартиб додани лойҳаҳои байналмилалӣ ҷустуҷӯӣ ва дигар шаклҳои ҳамкорӣ дар арсаи байналмилалӣ омода намудани руҳсатномаҳои хориҷӣ, робитаҳои зич бо сафоратхонаҳои хориҷии муқими Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба имзо расонидани созишномаҳои ҳамкорӣ бо донишгоҳҳо, донишқадаҳо ва муассисаҳои талимиву илмии кишварҳои хориҷи дуру наздик таҳия гардидааст.

Дар донишгоҳ аз давлатҳои хориҷи дуру наздик ба монанди Ҷумҳурии Австрия, Ҳиндустон, Ҷумҳурии Халқии Хитой, Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Узбекистон, Туркманистон, Қирғизистон, Қазоқистон, Туркия, Ҷумҳурии Исломии Афғонистон дар шӯъбаҳои рӯзона, ғоибона ва таҳсилоти фарогир дар зинаҳои бакалаврият, магистратура ва докторантура ба таҳсил фаро гирифта шудаанд. Дар донишгоҳ тамоми шароитҳо барои таҳсили донишҷӯёни бурунмарзӣ муҳайё карда шудааст. Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон бо 84 муассисаҳои таҳсилоти олии хориҷи кишвар ҳамкорӣ мутақобила дорад.

Айни замон Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ бо 84 муассисаҳои таҳсилоти олии хориҷи кишвар, ба мисли Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Қирғизистон, Қазоқистон, Узбекистон, Туркманистон, Ҷумҳурии Исломии Афғонистон, Белоруссия, Украина, Ҷумҳурии мардумии Чин, Ҷумҳурии Кореяи ҷанубӣ, Индонезия, Австрия ва ғ. ҳамкорӣ судманд дорад.

Теъдоди донишҷӯёни хориҷӣ аз соли 2011 то соли 2021-ум аз 45 нафар донишҷӯи хориҷӣ ба 5000 нафар баробар гардид. Шумораи зиёди онҳо шаҳрвандони Ҷумҳурии Туркманистон ва Ҷумҳурии Узбекистон ба ҳисоб мераванд, ки тариқи шартнома таҳсил мекарданд. Ҳамасола шаҳрвандони Ҷумҳурии Исломии Афғонистон, Ҷумҳурии Қазоқистон, Ҷумҳурии Қирғизистон тариқи квота, бурсия аз аз 10 то 20 нафар қабул мегардад.

Нақшаи ҷалб намудани омӯзгорони соҳибкасб аз хориҷи кишвар ҳамасола дар донишгоҳ амалӣ мегардад, ки теъдоди зиёда аз 60 нафарро ташкил медиҳанд, ки дар асоси шартномаи байни барномаҳои хориҷӣ, дастури Вазорати маориф ва илми кишвар ва донишгоҳ ба роҳ монда мешавад. Бештари омӯзгорони хориҷӣ аз ИМА, Ҷумҳурии Халқии Чин, Ҷумҳурии Кореяи Ҷанубӣ дар факултети забони англисӣ барои ихтисосҳои забони англисӣ, забони хитой ва забони куриёӣ дарс мегӯянд. Омӯзгорони забони англисӣ, ки шаҳрвандони ИМА мебошанд, дар ҳамкорӣ бо сафорати Амрико дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои омӯзгорони забони англисӣ мунтазам курсҳои такмили ихтисос мегузаронанд. Соли 2020 бо дастгирии сафорати Амрико дар Ҷумҳурии

Тоҷикистон ва раёсати донишгоҳ дар мувофиқа бо Вазорати маориф ва илми кишвар Маркази захиравӣ барои омӯзгорони забони англисӣ ташкил шуд, ки дар он омӯзгорон мунтазам аз курси такмили ихтисос тариқи маҷозӣ (онлайн) мегузаранд, ки ин барои такмил шудани касбияти онҳо аҳамияти калон хоҳад дошт. Дар 10 соли охир зиёда аз 80 нафар хатмкунандагони донишгоҳ дар муассисаҳои таҳсилоти олии Федератсияи Россия зинаи магиструтра ва аспирантураро аз рӯи ихтисосҳои гуногун хатм намуда, дар факултетҳои донишгоҳ ба ҳайси омӯзгор фаъолият доранд. Дар ҳамкорӣ бо муассисаҳои олии хориҷи кишвар зиёда аз 100 нафар ҳайати профессорон ва омӯзгорон дар семинар ва конференсияҳои байналмилалӣ иштирок намудаанд.

Дар 10 соли охир зиёда аз 150 нафар омӯзгорон ва кормандони донишгоҳ дар Муассисаҳои таҳсилоти олии Федератсияи Россия Ҷумҳурии Олмон, Австрия, Ирландия, Италия, Эстония, Финландия, Ҳиндустон, Ҷумҳурии Халқии Чин, Кореяи Ҷанубӣ, Ҷумҳурии Белоруссия, Ҷумҳурии Қазоқистон, Ҷумҳурии Озарбойҷон, Ҷумҳурии Узбекистон аз курси такмили ихтисоси гузаштанд. Ҳамзамон бо мақсади баланд бардоштани сифати таълими донишгоҳ аз донишкадаҳои такмили ихтисоси муассисаҳои таҳсилоти олии Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Белоруссия мутахассисон, ҷиҳати гузаронидани курсҳои такмили ихтисос барои якқатор омӯзгорони кафедраҳои тахассусӣ ва ғайри тахассусии донишгоҳ ҷалб мегарданд.

Дар баробари ин, донишҷӯёни зиёд аз рӯи лоихаҳо оид ба мубодилаи донишҷӯён дар Донишгоҳҳои Федератсияи Россия, Ҷумҳурии Олмон, Гретсия, Эстония, Ҷумҳурии Халқии Чин, Кореяи Ҷанубӣ таҳсили илм намудаанд, Бояд қайд кард, ки тибқи яке аз бандҳои шартномаи ҳамкории Донишгӯи Чонбуки Ҷумҳурии Кореяи Ҷанубӣ дар бораи Академии мобилӣ ҳамасола донишҷӯёни аз рӯи ихтисоси забони англисӣ – забони корейгӣ аз 2 то 4 нафар ба муҳлати як сол дар донишгоҳи мазкур таҳсилро идома медиҳанд.

Дар назди шуъбаи робитаҳои байналмилалӣ бахши грантҳо ва лоихаҳои иноватсионӣ фаъолият мекунад, ки дар 10 соли охир бо барномаҳои ТЕМПУС – МЕДИАТЕ, ТЕМПУС-ЕДЮКА, ташкилотҳои хориҷии ТИКА, ЮНИСЕФ, Миссияи шарқ, фонди “Сулҳ ва тарақиёти Хитой», Бонки умумичаҳонӣ ва ғайра барои амалӣ намудани зиёда аз 10 лоихаҳои дар сатҳи байналмилалӣ ҳамкориро ба роҳ мондааст. Инчунин шуъбаи робитаҳои байналмилалии донишгоҳ дар мувофиқа бо Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон барои шаҳрвандони хориҷӣ, ки донишҷӯи мо нестанд, курсҳои забонамӯзӣ (омӯзиши забонҳои тоҷикӣ ва русӣ) –ро ба роҳ мондааст, ки дар он шаҳрвандони Ҷумҳурии Халқии Хитой, Ҷопон, Олмон, Штатҳои Мутаҳиди Амрико, Конодо, Мексико, Бразилия, Исания ва ғайраҳо ба муҳлати як сол забон меомӯзанд.

Ба сифати муовини ректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ Абдуллоева Мавҷуда (1996-1999), Кунтувдий Наталя (1999-2002), Юнусова

Нафиса (2002-2007), Мирзоев Ҳабибулло (2007-2009), Имомёрова Назира (2009-2012), Эмомов Исматулло (2012), Абдуллоева Розия (2012-2018) кор кардаанд. Аз соли 2018 дар ин вазифа Байдуллоев Аъзамчон фаъолият дорад.

РОМАНӢ-ГЕРМАНӢ, факултет

Соли 1940 факултаи забонҳои хориҷӣ бо як гурӯҳи забони олмонӣ ва як гурӯҳи забони англисӣ таъсис дода шуд, ки дар он ҳамагӣ 21 донишҷӯ ва 5 омӯзгор фаъолият доштаанд. Аввалин декани факулта хонум Сиповская К. А. будааст. Сипас дар солҳои гуногун дар факултаи забонҳои хориҷӣ Венера Гогошидзе (ду дафъа), Ирина Сазонова, Михаил Василев, Иван Яковлев, Анна Соловева, Пётр Бояршиков, Парвона Ҷамшедов, Рустам Дехотӣ, Шокир Мухтор, Хайрулло Сайфуллоев, Ҳайдарова, Маҳмадшариф Шоев, Маҳмадрасул Қарахонов, Соқибой Султонов, Ҳобил Зикиров ҳамчун декан иҷроӣ вазифа намудаанд.

Соли таҳсили 1941-1942 иддаи дигари олимони машҳур аз шаҳрҳои Москва ва Ленинград аз сабаби хатари ҷанг ба ақибгоҳ, аз ҷумла ба Тоҷикистон фиристода шудаанд. Дар байни онҳо профессор Александров М. Н. низ буд, ки баъдан сарвари кафедраи забонҳои хориҷиро ба уҳда гирифтааст.

Солҳои 1975-1980 барои устодони факултаи забонҳои хориҷӣ давраи рушди илм ба шумор мерафт. Дар ин давра роҳбарии факултаро устод Парвонаи Ҷамшед ба уҳда дошт. Дар факулта 6 кафедра амал мекард. Теъдоди омӯзгорони тоҷик дар ҳар кафедра 4-5 нафарро ташкил медод. Зиёда аз 90% ҷавонон ба кори илмӣ ҷалб карда шудаанд. Дар ин солҳо Мухторов Ш. М., Сайфуллоев Х. Ғ., Дехотӣ Р. А., Ҳакимова Л. К., Орешина Н. Я., Пӯлодова Г. Д. соҳиби унвони номзади илми филология гардидаанд.

Дар аввали солҳои 90-ум сарфи назар аз душвориҳои ҷанги шаҳрвандӣ садорати факултет дар таълими босамари донишҷӯён ва такмили ихтисоси омӯзгорон кӯшиши зиёде кардаанд. Бо ташаббуси Сафоратҳои Олмон ва Фаронса бо донишҷӯён ҳар гуна вохӯрӣ ва шабнишиниҳо гузаронида мешуданд, шогирдон ва устодони факултет барои такмили дониш ва ихтисос ба Донишгоҳҳои Олмону Фаронса фиристода мешуданд, ки тавассути чунин ғамхориҳо шавқи эшон нисбат ба забонҳои Ғарб афзун мегардид. Сафоратҳои номбаршуда, инчунин, барои ис тифодаи донишҷӯён компютер, принтер, ксерокс, телевизор, видео, китобҳои дарсӣ тӯхфа намудаанд.

Ташкили омӯзиши ин ё он забон аз талаботи иҷтимоии ҷамъият сарчашма мегирад. Моҳи январӣ соли 1998 факултаи забонҳои хориҷӣ ба ду факултаи мустақил: факултаи забони англисӣ ва факултаи забонҳои романӣ-германӣ ҷудо шуд. Декани аввалини факултаи забонҳои романӣ-германӣ профессор Шокир Мухторов буд. Номбарда солҳои 1995-1998 декани факултаи забонҳои хориҷӣ буда, то сентябри соли 1999 ҳамчун

декани факултаи забонҳои романӣ-германӣ фаъолият намудааст. Аз сентябри соли 1999 то моҳи июни соли 2008 вазифаи деканӣ насиби доктори илмҳои педагогӣ, профессор Хайрулло Сайфуллоев гардидааст. Аз моҳи июни соли 2008 то моҳи июни соли 2009 саромӯзгор Раҳима Ҳайдарова ҳамчун декан ифои вазифа намудааст. Аз моҳи июли соли 2009 то моҳи январи соли 2012 саромӯзвгор Муҳаммадшариф Шоев, аз моҳи январи соли 2012 то сентябри соли 2015 номзади илми филология, дотсент Қарахонов Маҳмадрасул ва аз моҳи августи соли 2015 то соли 2016 дотсент Султонов Соқибой, аз соли 2016 то соли 2017 дотсент Зиқиров Ҳобил ва аз соли 2017 то ҳол дотсент Сайфуллоева Зарина вазифаи декани факултаи забонҳои романию германиро ба уҳда дорад.

Алҳол дар факултети мазкур чор кафедра: кафедраи забони олмонӣ, кафедраи забони фаронсавӣ, кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума ва кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ фаъолият намуда.

Робитаи устодони факултет бо донишгоҳҳои Олмон, Австрия, Фаронса ва Белгия қавӣ аст. Устодон Сайфуллоев Х., Сайфуллоева З., Хоркашева З., Ҷӯрабеков К., Раҷабова Ф. ва Одинаев Ф. дар донишгоҳҳои Берлин, Бонн, Магдебург, Кёлен, Вена, Клагенфурт, Гратс, устодони забони фаронсавӣ Султонов С., Шоев М., Қурбонов Т., Муҳиддинов Т., Ҷумъаев Т., Шодиева М. ва дигарон дар донишгоҳҳои Порис, Безансон, Рошфор, Авинйон ва ғайра тақмили дониш ва коромӯзӣ кардаанд. Ҳар сол устодону шогирдони факултет тавассути ҳаргуна барномаҳо ва тақлифи донишгоҳҳои Ғарб ба Олмону Фаронса ба курсҳои кӯтоҳмуддати тақмили забон фиристода мешаванд.

Бо ташаббуси Сафорати Австрия устодони ҷавони утришӣ ба донишҷӯён ва омӯзгорони забони олмонии факулта таи ду ҳафта забони олмонӣ ва фарҳанги утришӣ меомӯзанд. Устодони факулта бо олимони кишварҳои номбаршуда дар таҳияи муҳовара ва луғатҳои дузабона, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ ҳамкориҳои зич доранд.

РОҲАТОВ Файратшо (тав. 11. 01. 1947, д. Мурғудгаи н. Ванҷ), муаллими фанни таърих. Солҳои 1970–1974 дар факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1974–1995 лаборант, муаллим, муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС ва кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1995–2001 ҳамчун муовини ректори донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба корҳои тарбиявӣ кор кардааст. Аз соли 2001 то ба имрӯз ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Ас.: Методическое указание по истории и обществоведению для подготовительных отделений Вузов республики (хаммуаллиф). Д., 1980; Васиятҳои

Абуханифа (р) ҳамчун сарчашма дар тарбияи маънавӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, 2009, №2 (34); Фаъолияти ташкилотчиғии Б. Гафуров дар илми шарқшиносӣ // Дар кит. Бобочон Гафуров ва рушди таърихнигории миллӣ. Д., 2009; Назаре ба таърихи саноати дастии тоинқилобии халқи тоҷик. Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. № 5/1. 2018. –С. 279-281; Аз таърихи рушди анъанаҳои хунармандии халқи тоҷик. Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. № 5-2 (77) 2018. – С. 262; Ҳисори Шодмон дар сарчашмаҳои таърихӣ. Маъруза дар конференсияи ҷумҳуриявӣ «Ҳисор дар масири таърих» ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 30-юми майи соли 2015; «Н. А. Севертсов и И. В. Мушкетов выдающиеся исследователи Памира» // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ №3. (64) сах. 242-245.

РУЗИЕВ Умед Шарафҷоновиҷ (тав. 1. 12. 1982, ш. Душанбе), омӯзгори фанни иқтисод, номзади илмҳои иқтисодӣ (2018). Хатмкардаи Донишгоҳи славянии Россияю Тоҷикистон (2004) ва шӯбаи ғоибонаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2004). Корро соли 2004 аз ассистенти кафедраи асосҳои назарияи иқтисодӣ оғоз намуда, солҳои 2005-2009 таҳсилро дар шӯбаи аспирантура бо ихтисоси назарияи иқтисодӣ дар донишгоҳ идома додааст. Солҳои 2010- 2013 муаллими калон, сипас муовини декан оид ба корҳои тарбиявӣ факултети мазкур, 2013-2015 муаллими калони кафедра, 2015-2019 ба ҳайси мудири кафедраи «Назарияи иқтисодӣ»-и ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Рисолаи илмиро дар мавзӯи «Идоракунии моликияти давлатӣ дар шароити иқтисоди бозори тағирёбанда (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон химоя намуд (2018). Номбурда муаллифи як дастури методӣ ва 10 мақолаи илмӣ аст.

РУЗИЕВ Шарафҷон Мунавваровиҷ (тав. 12. 08. 1952, д. Некоти н. Панҷакент, ваф. 23. 11. 2009, ш. Душанбе), педагоги тоҷик, доктори илмҳои педагогика (2007), профессор (2007). Солҳои 1970–1975 дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Соли 1976 устои таълимии кафедраи асосҳои истехсолоти факултети физикаи донишкадаи омӯзгорӣ буд. Солҳои 1976–1977 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1977–1982 лаборант, устои таълимӣ, лаборанти калон ва ассистент, 1985–1989 ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи фанҳои умумитехникии Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1989–2005 ба ҳайси мудири кафедраи методикаи таълими технология ва декани факултети технология ва соҳибкорӣ, 2005–2007 дотсенти кафедраи методикаи таълими технология ва соҳибкорӣ ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Солҳои 2007–2009 профессор ва мудири кафедраи методикаи таълими технология ва соҳибкорӣ донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Муаллифи зиёда аз 160 асару мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, аз он ҷумла 4 монография мебошад. Дар корҳои илмии худ

асосҳои назариявӣ ва педагогии маълумоти технологияи муаллимони технология ва соҳибкорӣ, ташаккули касбияти онҳо, методҳои комплекси омӯзиши технология ва дигар масъалаҳои муҳимро баррасӣ намудааст. Бо нишони «Аълочи маорифи халқи Тоҷикистон» (1991) кадрдонӣ карда шудааст.

Ас.: Теоретические основы технического образования учителей технологии и предпринимательства. Д., 2006; Педагогические основы технологического образования учителей технологии и предпринимательства. Д., 2006; Пути совершенствования методов применения политехнических знаний и умения в процессе технологической подготовки. Д., 2006; Педагогические основы формирования профессионального мастерства будущих учителей технологии и предпринимательства. Д., 2006; Методҳои комплекси омӯзиши технология // Ахбори АИ ҚТ. Д., 2004, №2; Дидактические основы технологического обучения // Известия АН РТ, Отделения технических наук. Д., 2004, № 4; Задачи технологического обучения // Вестник ТГНУ. Д., 2006; Формирование навыков анализа и рационального планирования работы студентов в процессе технологической подготовки // Вестник ТГНУ. Д., 2006, №3; Система технологической подготовки учителей // Вестник ТГНУ. Д., 2006, №3; Тенологические дисциплины в системе профессиональной подготовки // Известия АН РТ. Д., 2006 № 1.

РЎЗМЕТОВ Эргаш (тав. 31. 05. 1939, н. Бостони вилояти Тошкенти ҶШС Узбекистон, ваф. 1998, ш. Душанбе), риёздони тоҷик, номзади илмҳои физика-математика (1965), профессор (1988). Солҳои 1956–1961 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1961–1964 аспирант, 1964–1967 муаллими калони кафедраи математикаи олий, 1967–1969 муовини декани факултети физика-математика, 1969–1971 мудири кафедраи таҳлили математикии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1971–1976 мудири шуъбаи илм ва нашриёти Вазорати маорифи Тоҷикистон, 1976–1977 мудири кафедраи таҳлили математикӣ, 1977–1987 декани факултети математика, 1987–1991 муовини ректори донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба илм, 1991–1995 муовини аввали ректори донишгоҳи омузгорӣ оид ба таълим, 1995–1998 профессор ва мудири кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Оид ба ҳалшавандагии муодилаҳои интегралӣ сингулярии бисёрченакаи ғайрихаттӣ бо усули наздиккуниҳои пай дар пай ва назарияи системаҳои сингулярии барзиёд муайяншуда кори илмӣ ба анҷом расонидааст. Муаллифи зиёда аз 80 корҳои илмӣ ва илмию методӣ, аз он ҷумла як монография, 2 китоби дарсӣ, зиёда аз 8 дастуру васоити таълимӣ ва мақолаву фишурдаҳо мебошад. Хизматҳои шоёнаш бо медали «Барои меҳнати шоён» ба муносибати 100-солагии В. И. Ленин, унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1995), нишонҳои «Барои муваффақиятҳои олий дар кори маорифи ИҶШС» ва «Аълочи маорифи халқи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

Ас.: Анализи математикӣ (Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олий. Қисми 1, ҳаммуаллиф). Д., 1989; Анализи математикӣ (Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олий. Қисми 2, ҳаммуаллиф). Д., 1991; Муодилаҳои дифференсиалии параметрдор ва татбиқи он дар татқиқи баъзе системаҳои барзиёд муайяншудаи муодилаҳо бо ҳосилаҳои хусусӣ. Д., 1994.

РУСТАМОВА Гуландом Рустамовна (тав. 11.06. 1971), доктори илмҳои филология, профессор. Баъди хатми факултаи забон ва адабиёти руси Донишгоҳи Давлатии Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав фаъолиятро дар шуъбаи мактабии Иттифоқи ҷавонони шаҳри Қурғонтеппа оғоз намудааст. Сипас, ҳамчун инструктори шуъбаи ҳифзи иҷтимоии иттифоқи касабаи вилояти Хатлон, аз соли 2003 то соли 2006 ба ҳайси сарлаборанти факултаи таърих ва ҳуқуқ, омӯзгори кафедраи назарияи забоншиносӣ ва типологияи забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа ба номи Носири Хусрав кор кардааст. Дар мавзӯи «Предложение с присловным объектным распространением в русском и таджикском языках» рисолаи номзадӣ ва соли 2017 рисолаи докториро дифоъ намуд. Солҳои 2007 - 2009 дар вазифаи мудири кафедраи адабиёти рус ва ҷаҳони Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият намудааст. Аз соли 2011 дар вазифаи мудири кафедраи фанҳои гуманитарии Донишкадаи энергетикӣ Тоҷикистон фаъолият дорад. Номбурда муаллифи зиёда аз 80 мақола, 4 монография ва 14 дастури методӣ мебошад. Бо нишони Аълочии маорифи Тоҷикистон (2013) қадрдонӣ шудааст.

РУСТАМОВА Зебинисо (тав. 29.01.1955, ш. Душанбе), хатмкардаи ДДОТ ба номи С.Айнӣ (собик ИДПД ба номи Шевченко), варзишгари тоҷик аз рӯи тирпаронӣ аз камон, устои дараҷаи байналхалқии варзиш, довари хизматнишондодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Корманди шоистаи варзиши Тоҷикистон, дорандаи ҷоизаи биринҷии Бозиҳои ХХІ олимпӣ (17 июл - 1 августи соли 1976, Монреал). Рекордсменкаи биясёркаратаи ҷаҳон, Аврупо, ИҶШС, ҷонишини раис (1986-1992) раиси Кумитаи давлатии тарбияи ҷисмонӣ ва варзиши Тоҷикистон (1992-1995), ноиби президенти Кумитаи олимпии Тоҷикистон (1992-1996), раиси Ассоциатсияи олимпичиёни Тоҷикистон (2000-2016). Номбурда варзишгари барҷастаи Тоҷикистон дар асри ХХ шинохта шудааст. Ширкат дар Бозиҳои ХХІ олимпӣ дар соли 1976 дар Монреал (Канада) ба ӯ ҷоизаи биринҷиро дод. Ҳоло ӯ таълимотчи фаъоли на танҳо варзиш, балки ҳаракати олимпӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон махсуб мегардад. Дорандаи ордени “Нишони фахрӣ” ва медали “Барои меҳнати шучоатнок”.

С

САБЗАЕВ Саидкул Миралиевич (Саидкул Мирализода) (тав. 31, 12. 1947, д. Лархобӣ, н. Восеъ. ваф. 2020, ш. Душанбе), забоншинос, шоир, драматург, доктори илмҳои филология (1996), профессор, Аълочии маорифи ҶТ (1998), Аълочии фарҳанги ҶТ (2001), Аълочии матбуот (2001). ДДОК-ро хатм кардааст (1968). Хизмат дар сафҳои артиши шуравӣ (1968-1969) Омӯзгор, саромӯзгор, (1969-89), мудири кафедраи забони тоҷикӣ (1989-93) ва декани факултаи забон ва адабиёти ДДҚ (1993 -98). Муовини мудири шуъбаи тарҷума, таҳия ва нашри асноди қонунгузори Маҷлиси Олии ҶТ (1999), мудири шуъбаи тарҷумаи Дастгоҳи иҷроияи Президенти ҶТ (1999 - 2000). Ректори ДДҚ ба номи Носири Хусрав (2000 -04), и. в. проф. ДДҚ (2004 - 05), мудири шуъбаи таълими забон ва адабиёти Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи Тоҷикистон (2006-2010), мудири кафедраи умумидонишгоҳии забон ва адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2008-2010) ва профессори кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДМТ (аз с. 2010). Самтҳои асосии паҷӯшиши С. омӯзиши луғоти осори насри тасаввуфии форс-тоҷик (аҳди 11-12), забон ва услуби шоирони маорифпарвари а. 19 мебошад. Зиёда аз 90 асари илмӣ, рисолаҳо, дастурҳои таълимиву методӣ навиштааст. Яке аз мураттибони Стандарти давлатии маълумот аз забони тоҷикӣ мебошад. С дар тарбияи кадрҳои педагогию илмӣ хизмати сазовор кардааст. Таҳти роҳбарии С. як қатор унвонҷӯ рисолаҳои номзадӣ дифоъ намудаанд. Узви Шуроҳои фани рисолаҳои номзадӣ ва доктории ПРМ ва АТТ, АИ ҶТ.

Намоишномаҳои С. - «Исёни Таҳмина» (1993), «Ҳазрати Амирқон» (1995) дар баъзе театрҳои ҷумҳурӣ манзури тамошобинон гардидаанд. Маҷмуаҳои ашъораш бо номи «Хати роҳ» (2001), «Садафи меҳр» (2003), «Нони модарам» (2006), «Саошианта» (драмаи манзум, 2006), «Қиблаи фарзанд» (2006), «Ҳоки намозӣ» (2011) ба таърифи расидаанд. Узви Иттифоқи нависандагони ҶТ (аз с. 2000).

Ос: Тасаввуф ва баъзе масъалаҳои таълими забон ва адабиёти тоҷик. - Кулоб, 1989; Забон ва услуби шоирони маорифпарвар. - Д., 1991; Фурӯғи ирфони Вахшзамин. - Д., 2003; Маҳорати суханварии Носири Хусрав. - Д., 2003, Забони тоҷикӣ (китоби дарсӣ барои синфи 5). - Д., 2007; Каломи Президент дар таълими забон. Д., 2007; Сухан рӯдакивор некӯ бувад. -Д., 2008; Мақоми сухан дар рӯзгори Имоми Аъзам Абуҳанифа. - Д., 2009. Модарнома. -Д, 2020.

САВЛАТОВ Саид (тав. 17. 05. 1940, д. Чихохи н. Ванч), биологи тоҷик, номзади илмҳои биологӣ (1972), дотсент (1983). Солҳои 1959–1964 дар Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон таҳсил намуда, онро бо ихтисоси аграном-олим хатм намудааст. Солҳои 1964–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1965–1967 мутахассиси заминсозӣ дар н. Ванч, 1967–1970 аспиранти Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1970–1972 ассистенти кафедраи ботаника, 1973–1975 дотсенти кафедраи дарвинизм ва асосҳои хоҷагии қишлоқи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1976–1989 ҳамчун дотсенти кафедраи зоология, 1984–1989 мудирӣ кафедраи зоологияи донишкадаи омӯзгорӣ қарор кардааст. Солҳои 1988–2008 ба ҳайси дотсенти кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият намудааст. Аз соли 1998 то имрӯз вазифаи муовини декани факултети биология оид ба илм ва ҳамзамон аз соли 2009 вазифаи мудирӣ кафедраи зоологияи ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 68 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ, аз ҷумла «Биологияи умумӣ барои синфҳои 10 ва 11» (2006), «Дастури таълимӣ оид ба ҳалли масъалаҳо биологӣ» (2006), «Генетика» (2010), «Дастур оиди гузаронидани қорҳои амалӣ аз Генетика» (2010), «Дастури тестӣ аз биология барои гузаронидани олимпиадаи хонандагон» (2010), «Дастури тестӣ аз биология барои гузаронидани олимпиадаи байналмилалӣ» (2010) мебошад. Яке аз мураббони стандарти давлатии биология барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ (1998–2009) аст. Дар тадқиқотҳои илмии худ қонуниятҳои меросгузори аломатхоро дар наслҳои гибридии пахта, таъсири омилҳои физикӣ ва химикӣ ба баъзе ҳашаротро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст. Бо ифтихорномаҳои Вазорати мактабҳои олии ИҶШС ва нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1984) мукофотонида шудааст.

САДРИДИНОВ Насриддин Талбакович (тав. 18. 05. 1949, н. Нуробод), иқтисоддон, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, академики Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоии Федератсияи Русия, академики Академияи илмҳои байналхалқии мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Хатмкардаи факултети иқтисодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1970). Солҳои 1970–1971 ноziри шӯбаи бучаи Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1971–1972 омӯзгори кафедраи иқтисоди сиёсии ДДОТ ба номи С. Айни, 1972–1975 аспиранти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи давлатии Ленинград (ҳоло Санкт-Петербург) ба номи А. А. Жданов, 1975–1983 омӯзгор ва саромӯзгори кафедраи иқтисоди сиёсии ДДОТ ба номи С.

Айнӣ, 1983 –1985 саромӯзгори кафедраи фанҳои ҷамъиятии филиали ДДОТ ба номи С. Айнӣ дар шаҳри Курғонтеппа (ҳоло ДДБ ба номи Носири Хусрав), 1985 –1993 мудири кафедраи иқтисоди сиёсӣ ва таърихи сиёсии асрҳои ХХ- и Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав., 1997 – 2005 мудири кафедраи назарияи иқтисоди ДДБ ба номи Носири Хусрав, 2005 –2008 декани факултаи менеҷмент ва маркетинги ДДБ ба номи Носири Хусрав, 2008 – 2011 мудири кафедраи баҳисобгирии бухгалтерии ва аудит ва назарияи иқтисоди ДДБ ба номи Носири Хусрав, 2011-2013 декани факултаи иқтисод ва баҳисобгирии бухгалтерии ДДБ ба номи Носири Хусрав ва аз 2013 то имрӯз профессори кафедраи назарияи иқтисоди ДДБ ба номи Носири Хусрав.

Рисолаи номзадиро оид ба мавзуи «Даромади миллӣ, тақсим ва истифодабарии он (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» (1979) ва оид ба мавзуи «Проблемаҳои сотсиалию иқтисодӣ ва иҷтимоии таъсис додани системаи бисёрукладагӣ дар сектори аграрии Тоҷикистон» (2009) рисолаи докторӣ ҳимоя намуд. Бо нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2000), фахрии ҷамъияти «Дониш»-и Ҷумҳурии Тоҷикистон барои кори шоён (2012) ва Ордени Шараф, дараҷаи 2 мукофотонида шудааст.

Ас.: Системаи молия ва нақши он дар пешрафти иқтисодиёт. Д., 2005; Баъзе таснифот ва конунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оиди иқтисоди бозоргонӣ (дар се қисм). Д., 2007, 2008. 2009; Многоукладный аграрный сектор АПК Таджикистана: Сущность и перспективы развития. Д., 2008; Системаи молия ва звеноҳои он. Д., 2010; Низоми ҳисобдори ва тақмили он дар шароити бозор. Д., 2011; Системаи молия ва бонкдорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2014; Равандҳои ҷаҳонишавии иқтисодиёт ва афзоиши сармоягузори мустақими хориҷӣ – омили муҳим дар пешрафти иқтисодиёти миллӣ. Д., 2017; Рушди соҳаи ҷорводорӣ-омили муҳим дар таъмини амнияти озукавории мамлакат. Б., 2020.

САДРИ ЗИЁ, Муҳаммад Шарифҷон-маҳдум (2. 2. 1865, Бухоро-апрели 1932, Бухоро), нависанда, таърихшинос, адабиётшинос ва насли аввали маорифпарварони тоҷик дар аморати Бухоро. Исми ӯ аслан Зиёуддин буда ва ин ном ба сабаби дар туман (ноҳия)-и Зиёуддини Бухоро қозӣ будани падараш таваллуд шудааст, гузоштаанд. Аз он ҷо, ки дар моҳи рамазон ба дунё омадааст, тибқи суннати тоҷикон ба ӯ лақаби Шарифҷон медиҳанд. Минбаъд лақаб ҷойи номро мегирад ва ағлаби манобеи таърихӣ охири қарни XIX ва ибтидои асри XX, амсоли «Таърихи ҳузнулмилали Бухоро»-и охиририн амири Бухоро Олимхон ӯро «Қозӣ Муҳаммадшарифи Судур» навиштаанд. Дар санадҳои русии замони Шуравӣ ӯро Шариф Шукуров зикр кардаанд. Шарифҷон маҳдум номи аслии худ Зиёро ба сифати таҳаллуси адабӣ интихоб мекунад. Маҳдум - сарвар, оқо, арбоб, вожаи эҳтиромиест, ки қабл аз исми руҳонизодагони баландмақом илова мешуд. Садр – олитарин унвони илмӣ дар Бухоро қарнҳои охир буд, ки баъд аз «уроқ» ва «судур» меояд. Падараш Абдушуки Оят шоир ва қозиюлқуззоти Бухоро буд. Гузаштагони Абдушукури Оят аз қосибони Бухоро буданд ва ӯ дар наврасӣ ба пешаи бобоии худ чармгариро шустагарӣ машғул буда, ҳамзамон дар мадорис таҳсил менамудааст.

Истеъдоди фавкуллода дошта, ки баъд аз фориғултахсил шуданаш дар бузургтарин мадориси Бухоро мударрис таъин мешавад ва шогирдони зиёде доштааст. Чанде дар навоҳии атрофии Бухоро қазигӣ карда ва солҳои охири умр муддати даҳ сол қозиюлқуззоти Бухоро буд. Рақибонаш, ки ба дониш ва мақому обрӯи баланд ӯ ҳасад мебурданд, барои паст нишон додани қадри ӯ ба пешаи бобоии ӯ киноя мезадаанд: «Олиму чоҳил баробар шуд магар, Қозиюлқуззоти мо шуд шустагар» (Х. Асозода. Таърихи адабиёти тоҷик, с., 62).

Шарифҷон-махдум таҳсилоти ибтидоиро нахуст дар назди падараш гирифтааст ва баъдан бо хоҳиши падар шоир, хаттот ва донишманди маъруфи замон Исо Махдум, ки аз дӯстон ва ҳамнишинони Аҳмади Дониш буд, ба ӯ дарс мегӯяд. Дар мадориси Бухоро таҳсил кардааст. Бино ба таъкиди устод Айнӣ, ки дар хонаи ӯ хидмат мекард, аз айёми таҳсил дар мадраса дар атрофии худ як гурӯҳ ҷавонони зирак ва адабиётдӯстро гирд оварда буд, ки «ҳар кадоми онҳо каму беш нисбат ба сохти замони худ норозигӣ доштанд». С. Айнӣ дар «Ёддоштҳо» аз маҳфилҳои адабии ҳавлии Садри Зиё ба тафсил маълумот дода, он маҳфилро, ки чандин сол идома дошта, бо унвони «Маҷлисҳои Садри Зиё» ёд кардааст. Аз хотироти С. Айнӣ бармеояд, ки ағлаби иштирокчиёни ин маҳфили Садри Зиё шуарову удабо ва равшанфикрони Бухоро буданд, ки андешаҳои маорифпарварӣ доштанд. «Маҷлисҳои Садри Зиё»-ро метавон маркази доираи адабии адибони озодфикри Бухорои авохори асри XIX ва авоили асри XX номид. Ин маҳфил ҳар ҳафта се рӯзи «таътили мадраса-сешанбе, чаҳоршанбе ва панҷшанбе дар ҳавлии Шарифҷон-махдум» баргузор мешуд, ки баҳси асосии он адабиёт бошад ҳам, андешаҳои сиёсӣ, хусусан, афкори маорифпарварӣ ва сиёсии Аҳмади Дониш ин ҷо баррасӣ мешуд, ки ағлаб пайрави мактаби ӯ буданд.

Садри Зиё соли 1893 мадрасаро хатм мекунад ва бо фармони амир дар навоҳию туманҳои Бухоро қозӣ таъин мешавад, вале қозигии ӯ аксар дер давом намекард, бо «гуноҳе» сабукдӯш мешудааст. Иллати аз қозигӣ маъзул шудани ӯ ҳамоно дар ҳақталошию ҳақгӯӣ ва риоят накардани расму русуми аморати амирӣ будааст. Садри Зиё, ки худ аз рӯшанфикрони замон буд ва пайваста раванди адабиётро назора мекард. Гарчанде худ ба чунбиши ҷадидон ҳамроҳ набуд, аммо ҷавонони тараққиҳохро ҳамачониба пуштибонӣ ва дастгирии модиву маънавӣ мекард. Ӯ аз нахустин ашхоси баландпояи Бухоро буд, ки аз макотиби усули ҷадид ҷонибдорӣ ва писараш Зарифро дар он номнавис кард. Аксари муассисони мактаби усули ҷадид шогирди бевоситаи Садри Зиё (амсоли Абдулвоҳиди Мунзим ва С. Айнӣ) ва ё аъзои маҳфили адабии ӯ буданд. Хидмати Садри Зиё дар тарбия ва дастгирии аҳли адаби он замон хеле бузург аст. Абдулвоҳиди Мунзим, ки ятим мемонад, ӯ ба тарбияти худ мегирад ва Айниро низ ӯ ба Бухоро даъват карда буд. Баъд аз дарбадариҳои Айнӣ маҳз Садри Зиё аз мадрасайи Кукалтош ҳичрае харида ба ихтиёри вай мегузорад. Айнӣ то дастгир шуданаш аз тарафи амир дар ин ҳуҷра зиндагӣ мекунад. Баъд аз

инкилоби дуоми Русия, чадидони Бухоро аз амир талаби ислоҳот карданд. Консулгарии Русия дар Бухоро амирро маҷбур мекунад, то баъзе хостаҳои рушанфикронро иҷро кунад. Садри Зиё дар ин вақт дар Гиждувон қозӣ буд, амир ӯро ба Бухоро даъват мекунад ва бидуни ризоияти ӯ қозиюлқуззот таъин менамояд. Қазикалон таъин шудани Садри Зиё бо талаби ислоҳотхоҳон сурат мегирад. С. Айнӣ менависад: *«Зиё аз ҷумлаи уламои тараққипарвар ба шумор меравад. Бинобар ин, амир Олим дар соли 1917 барои иҷрои фармони ислоҳот мумоилайҳро дар Бухоро қозикалон кард»* (*Намунаи адабиёти тоҷик. Душанбе, 2010. с., 274*). Дар ин масъала худи Садри Зиё мегӯяд: *«Аз он ҷо, ки таъян аз сӯйи идораи ҳукумат, ки абнои ватан мутазаррин мешуданд, зиёда мутанаффир будам, ба умеди ислоҳи ватану дин ва орзуи хидмати шариату миллат мутасаддиш ин амри хатир гаштам»* (*М. Шакурӣ. Садри Бухоро. Душанбе, 2005, с., 17*). Аммо дар мансаби қозиюлқуззот, ки сеюмин рутбаи давлатӣ дар аморати Бухоро буд, ҳамагӣ 12 рӯз (аз 29 март то 9 апрели 1917) пойдорӣ карду бас. 7 апрел қозиюлқуззот Садри Зиё, ки худ аз ҷонибдорони ислоҳот буд, бо супориши амир фармони ислоҳотро дар ҳузури оммаи мардум кироат мекунад. Чадидон фармони ислоҳотро истиқбол карданд ва хостанд «намоиши шодиёна» барпо кунанд. Садри Зиё хуб медонист, ки амир назарфиребӣ мекунад ва ба ҳеч ваҷҳ ба ислоҳот роҳ намедихад. Садри Зиё Айниро, ки фаълони чадидон буд, аз мактуби махфии қушбегӣ (Насруллоҳ) ошно мекунад. Аз мазмуни мактуби қушбегӣ аён буд, ки амир бо ин баҳона тараққиҳоҳонро маҳв карданист. Айнӣ роҳбарони чадидонро аз масъала огоҳ мекунад, аммо ба ҳарфи ӯ гӯш намедиханду намоиш баргузор мешавад. Гурӯҳи иртиҷоӣ, ки аксар аз руҳониёни мутассиб иборат буданд, бо супориши махфии қушбегӣ бо нидои «Во шариато», «Во исломо!» ба онҳо ҳамла мекунад, намоиш пароканда мешавад ва тараққиҳоҳон таъқиб мешаванд. Аксари сарварони чадидон рӯ ба фирор мениханд. Дар ин фитна бештари мардуми бегуноҳ кушта мешаванд. Айниро низ, гарчанде дар намоиш ширкат накарда буд, аз ҳуҷрааш дастгир карда, 75 ҷӯб мезананд. Агар даҳолати аскарони инқилобии рус намебуд, Айнӣ ва дигар чадидони асирафтада дар зиндони арк мемурданд. Қозиюлқуззот Садри Зиёро низ муллоҳои иртиҷоӣ ҳамон рӯз латуқӯб мекунанд. Яке аз шохидони ин воқеа дар «Таърихи нофёӣ» ин фитна, алалхусус латуқӯб шудани Садри Зиёро ба тафсил тасвир намудааст (*Муҳаммадалӣ ибни Муҳаммадсайиди Балҷувонӣ. Таърихи нофёӣ. Боэҳтимо, тасҳеҳ ва пешгуфтори Аҳрор Мухторов. Душанбе, 1994, с. 45-46*).

Бо мақсади дур кардани Садри Зиё аз пойтахт амир ӯро иҷборан қозии Насаф (Қаршӣ) таъин мекунад. Моҳи март соли 1918 Фёдор Колесов бо хоҳиши ҷавонбухориён ба Бухоро ҳамла мекунаду шикаст меҳӯрад, бо ин баҳона қатли оми тараққиҳоҳон шуруъ мешавад. Дар баробари дигарон писари навдомоди бародари Садри Зиё – Ғафурҷон-махдум Абдувакил бо гуноҳи «чадидӣ» ба қатл мерасад. Фармони қатли Садри Зиё низ содир мешавад. Ҳокими Қаршӣ, ки ба Садри Зиё эҳтироми

зиёд қоил буд, бо баҳонаи он, ки дар ҳукмнома муҳри амир нест, фармонро иҷро намекунаду ҳукмномаро ба амир бармегардонад. Аз Бухоро фармони тоза меояд, ки бо бадали хунбаҳои се миллион пули русӣ Садри Зиё бо бародараш озод хоҳад буд. Ҳангоми ҳабс кардани Садри Зиё дар Қаршӣ (18 апрели 1918) дастнависҳои ӯро дар пеши чашмаш оташ мезананд. Аз ҷумла, «Рӯзнома», «Наводири Зиёия» ва «Тазкираи ашъор», ки танҳо як нусхаи дастнавис буд, нобуд шуданд. Амир Садри Зиёро баъд аз озод шудан аз зиндони ҳафтадрӯза барои он ки бо ҷадидон ҳамроҳ нашавад, ба Кеш (Шаҳрисабз) ба ҳайси қозӣ мефиристад ва соли 1919 аз нав ӯро қозии Насаф (Қаршӣ) таъин мекунад. Пас аз «фитнаи инқилоб» (таъбири устод Муҳаммадҷон Шакурии Бухорӣ) Садри Зиё масъули корҳои руҳонӣ буд ва дар вазорати авқоф кор мекард. Соли 1923 муовини раиси маҳкамаи шаръӣ таъин мешавад. Баъд аз барҳамхурии Ҷумҳурии халқии шуравии Бухоро ва таъсиси Ҷумҳурии шуравӣ сотсиалистии Узбакситон Садри Зиё бознишаста мешавад ва куллан ба корҳои эҷодӣ машғул мешавад. Бино ба қавли писари Садри Зиё – Муҳаммадҷон Шакурӣ, Садри Зиё дар ин муддат бо вучуди беморӣ осори адабии нобудшудаашро аз нав барқарор мекунад. Ӯ дар «Осори Зиёия», ки солҳои 1924-1925 аз нав навишта шудаанд, аз хонанда узр пеш оварда, менависад, ки: *«бемору бемадор аст, як чашии очиз асту чашии дигар андак мебинад, аз нотавонӣ даст меларзаду қалам рондан душвор аст...»*. Садри Зиё таъкид мекунад, ки *«бо вучуди ин менависам, вале намебинам, ки чӣ навиштаам ва чӣ тавр навиштаам»* (Шакурии Бухорӣ. Садри Бухоро, с., 39).

Давлати Шуравӣ, ки тамоми молу амвол, алалхусус тилоҳои аз амир Олим бозмондари мусодири карда буд, соли 1931 ба ғорати мардум даст зад. Фармон содир шуд, ки ҳар кӣ тило дорад бояд ба давлат супорад. Дар ин маъракаи тилоҷамъкунӣ Садри Зиё беморро ба ҳабс мегиранд ва ӯ бар асари беморӣ дар ҳабсхона мевафтад. Наъши ӯро, бино ба сабаби гузаранда будани бемориаш, иҷозат намедиханд, ки ба хона биёваранд, аз зиндон, ки дар мадрасаи Мирзо Муҳаммадшариф воқеъ буд, мустақим ба ғӯристон мебаранд ва дар мазори Хоҷа Исмаиҷ дафн мекунанд. Бино ба қавли устод Муҳаммадҷон Шакурӣ, ӯ баъд аз ҷанг ба зиёрати қабри падар меравад, вале аз сағонаи падар нишоне намеёбад. Шоир тоҷик Гулназар марсияи ҷонсӯзе дар ин масъала сурудааст (*Ба Муҳаммадҷон Шукуров. ниг:Х. Асозода. Таърихи адабиёти тоҷик, с., 68*). Писари Садри Зиё Муҳаммадҷон Шакурӣ соли 1960 ба додситони шаҳри Тошканд нома навишта, баррасии дубораи парвандаи падарашро хоҳиш намуд ва имкони сафед кардани номи ӯро пурсон шуд. Аз додситон ба ҷавоби номи ӯ чунин навиштанд: *«Падари шумо Шариф Шукуров ба ҷинояти давлатӣ гунаҳгор доништа нашудааст, маҳкум нагардидааст ва аз ин рӯ, масъалаи иддаои ҳайсиаҷи ӯ баррасӣ шудани нест»* (Шакурии Бухорӣ. Садри Бухоро, с., 26).

Шарифҷон маҳдуми Садри Зиё аз зумраи адибони маорифпарвар ва равшангарони миллати тоҷик аст, ки дар як давраи тақдирсози таърихи миллат зиндагӣ ва эҷод карда, шавоҳиди маърифаткушии ҳам даврони

истибдоди амири ва ҳам террори болшивекӣ буда ва худ низ қурбони разолати сиёсати маърифаткуши даврони нобасомон шудааст. Садри Зиё дар таърихи сиёсӣ ва адабии миллати тоҷик нақши созанда дорад. Зикри ҳамин нукта кофист, ки поягузори адабиёти навини тоҷик, нахустин Қаҳрамони миллии тоҷик аллома Айни парвардаи мактаб ва хони маънавию модии ин бузургмард аст. Бовучуди нобуд шудани осори Садри Зиё ҳам аз тарафи нӯкарони амири Бухоро ва ҳам чокарони ҳукумати болшивекӣ ӯ аз худ осори манзуму мансури арзандае боқӣ гузоштааст. Аз он ҷо, ки Садри Зиё аз тарафи мақомоти давлати шуравӣ ҳафт шуда буд, касе аз донишмандон ҷуръат намекард ба таҳқиқи рӯзгору осори вай машғул шавад. Танҳо баъд аз собит шудани бегуноҳии ӯ дар авохири солҳои 60-уми қарни гузашта Саҳобиддин Сиддиқов доир ба мероси адабӣ ва илмӣ ӯ пажӯҳиши боарзише анҷом дод (*Саҳобиддин Сиддиқов. Мероси адабӣ ва илмӣ Садри Зиё. Душанбе, 1966*). Рӯзгори нобасомон ва пур аз фоҷиаи ӯро писари фарзонааш академик Муҳаммадҷон Шақурии Бухороӣ дар китоби «Садри Бухоро» ба тафсил дар асоси мадракҳои илмӣ рӯйи қоғаз овардааст (Садри Бухоро. Душанбе, 2005, 300 саҳифа). Мероси то кунун ба даст омадаи Садри Зиё аз 11 ҷилд иборат буда, 65 асарро дар бар мегирад. Муҳимтарини онҳо «Наводири Зиёия», «Тазкират-ул-хаттотин», «Рӯзнома», «Таърихи амрони манғития» ва тазкираи манзуми «Тазкор-ул-ашъор» мебошанд. Устод Айни доир ба эҷодиёти Садри Зиё чунин менависад: *«Зиё шеърро кам менависад, дар назм асари намоёнаи «Тазкират-ул-шуаро»-и манзума аст, ки дар он шуарои муосирро ба тариқи интихоб дарҷ намуда, аммо осори мансураш бисёр аст. Аз он ҷумла:*

1. *Рӯзномаест, ки дар он сонихоти умрию асри худро навиштааст.*

2. *«Тазкират-ул-хаттотин». Дар ин китоб хаттотҳои машҳури мутақаддимин ва мутааххиринро бо тарҷумаи ҳолашон ёд кардааст. 3. Таърихе навиштааст, ки муштамил бар зикри подшоҳони Эрон, Афғонистон Туркияву Русия ва авлоди Темури аст.*

4. *«Наводири Зиёия». Ин мсаҷмуа муҳтавист бар ҳикоятҳои ширину латифи намакин, ки муҳаррар дидаву шундаи худро ба ибороти содаи ҳазломез тасвир кардааст. Афсус, ки «Рӯзнома» ва баъзе муншаоти муҳимаи Зиё дар фалокати маҳбусии Қаршӣ талаф шуда» (Садриддин Айни. Намунаи адабиёти тоҷик, с., 274).*

Осори Садри Зиё арзиши бузурги адабию таърихӣ дорад. Дар «Наводири Зиёия» панҷ рисола фароҳам омадааст. Дар ду рисолаи нахустин саргузашти худ ва падараш Абдушуқри Оят, ки қозинолқуззоти Бухоро буду гоҳе шеър мегуфт, овардааст. Дар рисолаи «Тазкират-ул-вузаро» аз вузарои бузург (аз аҳди Сомониён то амир Олим) сухан кардааст. Дар рисолаҳои «Латоифу мутоибот» ва «Тазкиратул-ҳумақо» ҳикоятҳои хурди воқеӣ омада, ки намунаи хуби насри тоҷик дар ибтидои қарни ХХ мебошад. Рисолаи «Сабаби инқилоби Бухоро», ки адиб дар солҳои охири умраш иншо кардааст, аз ваҳшоният ва ахлоқи разилаи амрони Бухоро ва волиёну нукарони онҳо, ки худ муаллиф шоҳиди

бевосита буд, сухан меравад. Сабки сухан ва шеваи баёни Садри Зиё хеле содаву равон аст. Яке аз вижагиҳои сабки сухани ӯ дар он аст, ки вай чун нависандаи маорифпарвар андешаҳои маорифпарваронаашро ба масоили муҳими замон, сиёсат, ахлоқ ва ғайра пайванд дода, мавриди тасвири бадеӣ ва муҳокимаву мубоҳисаи андешаҳои фалсафӣ қарор додааст. Ба қавли устод Айнӣ, дар насри бадеии Садри Зиё муҳимтарин мушаххасоти адабиёти маорифпарварӣ инъикос ёфтаанд. Воқеан, дар осори Садри Зиё ғояҳои олии маорифпарварии тоҷикӣ хеле мукамал ва густарда ифода ёфтааст. Дар шинохти адабиёти авоҳири қарни XIX ва авоили асри XX «Тазкори ашъор»-и Садри Зиё манбаи муҳими илмӣ ба шумор меравад. Муаллиф дар ин асар бештар аз 130 шоири муосираш ёд намуда, намунаи ашъори эшонро зикр кардааст. Дар ин тазкира аз ғӯяндагони «шеъри нав» бештар сухан меравад.

Бино ба таъкиди устод Айнӣ, «Садри Зиё хушнависи камҳамтост, ки настаълиқро бисёр зебо менигорад. Ҳама муаллафоти худро ба хатти худ дар камоли зебоӣ таъйин намуда, хеле асарҳои дигаронро низ аз муқаддимин ва мутааххирин биззот дар қайди китобат кашидааст. Бо ин ҳама фазлу камол сабуксуҳбату лоубол аст, мусоҳибаташ тарабандӯз ва муқоринаташ маърифатомӯз аст» (С. Айнӣ. Намунаи адабиёти тоҷик, с., 276). Садри Зиё соҳиби беҳтарин ва ғанитарин китобхонаи хусусӣ дар шаҳри Бухоро буд ва бино ба гуфтаи устод Айнӣ, дар он нодиртарин китобҳо бо хатти хубу хоно ва бо китобати ба замони муаллиф наздик ва баъзан дастхати муаллиф ёфтаи мумкин буд. Ӯ китобҳои нодирро ё худ китобат мекард ва ё бо супориши ӯ шогирдонаш, аз ҷумла Мунзим, ки хатти зебодост, китобат мекарданд. Маҳз ба туфайли Садри Зиё нусхаи нодири «Наводир-ул-вақоеъ»-и Аҳмади Дониш, ки бо фармоиши ӯ Мунзиму Айнӣ ва Ҳайрат китобат карданд, дастраси аҳли илму фарҳанг аст. Мегӯянд, ки девони Амир Хусрави Деҳлавӣ бо дастхати Ҳоҷа Ҳофиз дар китобхонаи ӯ мавҷуд будааст. Бино ба гуфтаи устод Муҳаммадҷон Шакурӣ, «Китобхонаи машҳури Садри Зиё, ки аз дастнависҳои нодир иборат буда, падараш ва худаш дар тӯли умр гирд оварда буданд, рӯзҳои аввали даргузашти ӯ (соли 1932) аз тарафи Ҳукумати шуравӣ мусодира гардид. Сиёхнависи дастнависи худаш низ бо ин китобхона ба ихтиёри Давлати шуравӣ гузашта, аз китобхонаи Ибни Синои Бухоро ба китобхонаи Алишер Навоии Тошканд фиристода шуд ва алон дар Институти шарқшиносии Абурайҳони Берунӣ (бахше аз Академияи улуми Ҷумҳурии Узбекистон, Тошканд) маҳфуз аст». Садри Зиё феҳристи китобхонаи худро мураттаб карда, ки дорои арзиши бузурги илмӣ аст.

Рӯзгори пурфочиаи Садри Зиё намунаи боризи шахсиятҳои тавоно ва софзамиру ҳаққӯю ҳақшинос мебошад, ки дар симои худ моҳияти одамият ва моҳияти замону печубоби онро ифода мекунанд. Рӯзгору осори ин шахсияти бузурги фарҳанг ва дину ойини тоҷик ба пуррагӣ ва чунонки шоиста аст, омӯхта нашудааст. Умед аст, ки дар замони Истиқлол адабиётшиносони ростин дар ҷода гоми устувор мениханд.

Манобеъ: Наводири Зиёия. Техрон, 1377х. ш.; Тазкори ашъор. Техрон, 1370х. ш.; Айнӣ С. Куллиёт, чилди 7. Д., 1962; С. Айнӣ Таърихи инкилоби Бухоро. Баргардонанда аз узбекӣ ба тоҷикӣ ва мураттиб Р. Ҳошим. Д., 1987; Муҳаммадалӣ ибни Муҳаммадсайиди Балҷувонӣ. Таърихи нофey. Боэҳтимом, тасхех ва пешгуфтори Аҳрор Мухторов. Д., 1994; **Кутуби тадқиқотӣ:** Сиддиқов С. Мероси илмӣ ва адабии Садри Зиё. Д., 1966; Муҳаммадҷони Шақурии Бухороӣ. Садри Бухоро. Д., 2005; Муҳаммадҷон Шақурии Бухороӣ. Нигоҳе ба адабиёти тоҷикии саддаи ХХ. Д., 2006; Муҳаммадҷон Шақурий. Фитнаи инкилоб дар Бухоро. Д., 2010; Ҳодизода Р. Адабиёти тоҷик дар нимаи дуюми асри XIX. Д., 1968; Амиркулов С. Нигоҳе ба инкишофи таърихии адабиёти тоҷик дар Мовароуннаҳр (қарни XIX): Мунтахаби мақолаҳо. Д., 2010; Асозода Х. Таърихи адабиёти тоҷик. Д., 2014; Салимов Н. Марҳалаҳои услубӣ ва таҳаввули анвои наср дар адабиёти форсу тоҷик. Хучанд, 2002; Аслонова Н. Андешаҳои адабӣ-эстетикӣ Садриддин Айнӣ. Д., 2012.

САИД Нуриддин Саид (тав. 25. 11. 1956, н. Данғараи вил. Хатлон), файласуфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (2009), профессор (2010). Солҳои 1975–1978 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1983–1984 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1983–1984 ассистенти кафедраи педагогика ва психологияи филиали донишкадаи номбурда дар ш. Қурғонтеппа, 1984–1988 ассистенти кафедраи фанҳои

ҷамъиятшиносии Донишкадаи давлатии ш. Қурғонтеппа ба номи Н. Хисрав, 1988–1991 аспиранти кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1991–1993 муаллими кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии ш. Қурғонтеппа ба номи Н. Хисрав буд. Солҳои 1993–2006 ҳамчун дотсенти кафедраи фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2006–2007 сардори Раёсати таҳсилоти миёна, олии касбӣ ва баъди муассисаи олии касбӣ, 2007–2008 сардори Раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъди дипломи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, январ-октябри 2008 ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ қор қардааст. Солҳои 2008–2012 ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2012–2020 вазири маорифи Тоҷикистон ва аз соли 2020 раиси Кумитаи телевизион ва радиои назди ҲҚТ мебошад. Дар замони роҳбарии Саид Нуриддин Саид дар Кумитаи телевизион ва радиои Тоҷикистон телевизиони «Илм ва табиат» ба қор оғоз намуда, чандин санадҳои меъёриву ҳуқуқии соҳа таҷдиди назар шуда барномаҳои алоҳида рушди соҳа қабул гардиданд.

Номбурда дар асоси муқоисаи фалсафаи Абуалӣ ибни Сино ва Арасту мақом, мартаба, қобилият, моҳият ва нерӯи зеҳнии инсонро дар таърихи фалсафа мавриди омӯзиш қарор дода, соли 2009 рисолаи докториро зери номи “Таҳлили муқоисавии муаммои инсон, моҳият ва нерӯҳои моҳиятии он дар фалсафаи Арасту ва Шайхуррас Абуали ибни Сино» дифоъ намуд. Ӯ узви чандин шӯроҳои диссертатсионӣ ва ниҳоду ҷамъиятҳои илмӣ буда, дар тарбияи кадрҳои илмӣ-омӯзгорӣ нақши бориз дорад. Бо роҳбарии ӯ даҳҳо

унвончӯёну аспирантон ва докторантон рисолаҳои илмӣ дифоъ намуда, дар ниҳодҳои гуногуни илмиву таълимии кишвар фаъолият доранд. Муаллифи зиёда аз 60 таълифоти илмӣ, аз ҷумлаи рисолаҳо, дастурҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ мебошад. Яке аз мураттибони китоби дучилдаи «Мақтаби олий» (2007–2008) аст. Барои хизматҳои шоиста ва заҳматҳои пайвастааш профессор Саид Нуриддин Саид ба унвони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001), нишони «Шараф» дараҷаи як ва нишони Иттиҳоди давлатҳои муттаҳид (2011), медали «Шараф»-и Федератсияи Россия, Ифтихорномаи Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (2012), нишони «Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2013) ва чандин нишону ифтихорномаҳои ҷашнӣ сарфароз гардидааст.

Ас.: Проблемы способностей в истории философии. Д., 1996; Муаммои инсон дар илми ҳикмат. Д., 1999; Инсон ва ҷомеа (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2000; Муаммои инсон дар фалсафа (ҳаммуаллиф), 2003; Инсон ва ҷомеа (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2004; Проблемы человека в философии Аристотеля и Ибн Сина (Сопоставительный анализ). Д., 2009.

САИДЗОДА Муҳаммадтоҳир (таф. 29. 04. 1967, н. ба номи Ҷалолоиддини Румӣ), биологӣ тоҷик, номзади илмҳои биология, дотсент. Соли 1991 – факултети биологияи Университети Давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин (ҳозира Донишгоҳи миллии Тоҷикистон)-ро хатм намудааст. Соли 1983 фаъолиятро ба сифати коргари совхозӣ ба номи съезди XXIII КПСС (ҳозира хоҷагии ба номи А. Қаландаров)-и н. Дӯстӣ оғоз намуда,

солҳои 1984-1985 лаборанти кафедраи физиологияи растаниҳои факултети биологияи ДМТ ва донишҷӯи шӯъбаи шабонаи ҳамин Донишгоҳ буд. Солҳои 1985-1987 сарбози қувваҳои мусаллаҳи собиқ Иттиҳоди Шуравӣ, 1987-1991 – донишҷӯи шӯъбаи рӯзонаи ДМТ, 1991 -1994– корманди хурди илмии Лабораторияи илмӣ-тадқиқотии «Ферментология»-назди кафедраи физиологияи растаниҳо, 1991-1994 аспиранти кафедраи физиологияи растаниҳо, 1995-1996 ассистенти кафедраи физиологияи растаниҳо, 1996-1998 муаллими калони кафедраи физиологияи растаниҳо, 1995-2001 ҷонишини декан оид ба илм ва корҳои тарбиявии факултети биологияи ДМТ, 1998-2007 дотсенти кафедраи физиологияи растаниҳои ДМТ, 2007-2008 дотсенти кафедраи физиологияи растаниҳо ва мудирӣ бахши барномасозӣ, мониторинг ва назорати сифати таълими ДМТ, 2008-2013 мудирӣ шӯъбаи бақайдгирӣ ва низомии таҳсилоти кредитии ДМТ, 2013-2014 муовини ректор оид ба таълими Донишгоҳи давлатии Данғара, 2014-2017 – муовини ректор оид ба таълими ДДОТ ба номи Садрӣдин Айнӣ буд. Ба Булғория, Словакия, Олмон, Испания, Итолиё, Эстония, Полша, Россия, Қазоқистон, Гурҷистон сафари хидматӣ намуда, савияи дониши таҳассусии худро тақмил додааст. Аълочии маорифи Тоҷикистон (2009). Аз 2017

инчониб директори муассисаи давлатии таълимии “Мақтаби Президентӣ барои хонандагони болаёқат дар шаҳри Ҳисор аст.

САИДЗОДА Султон (тав. 20. 01. 1966 д. Хайроби н. Айнӣ), ховаршинос, хатмкардаи факултаи шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (1989), номзади илмҳои филология (1993). Аспиранти Институти шарқшиносии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (1992), рисолаи номзадиро бо унвони “Ҳадиқат-уш-шуаро»-и Девонбегии Шерозӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ ва фарҳангии форс тоҷик» дифоъ намудааст (1993). Мудири кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ (2004-2006). Муаллифи якчанд китоби илмӣ ва методӣ мебошад. Фаъолияти минбаъдааш ба Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон марбут аст.

Ас: “Ҳадиқат- уш -шуаро» и Девонбегии Шерозӣ ҳамчун сарчашмаи таърихӣ ва фарҳангии форс тоҷик. Д., 2012; Луғати русӣ-тоҷикии соҳаи андоз. Д., 2000; Таърихи халқи тоҷик (китоби дарсӣ). Д., 2014; История таджикского народа (китоби дарсӣ). Д., 2018.

САИДИБРОИМОВ Шомуқим Саидисмоилович (тав. 09.08.1982., ноҳияи Роштқалъаи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон), омӯзгори фанни фалсафа, диншиносӣ, номзади илмҳои фалсафа (2019), хатмкардаи Донишкадаи андоз ва ҳуқуқи шаҳри Душанбе (2007), курси забонмӯзӣ дар Донишгоҳи Осӣи Марказӣ (2012-2015), унвонҷӯи шӯъбаи ғоибонаи Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода (2015-2018), ҳуқуқшинос дар ташкилоти ғайридавлатии «Лочвар» (2008-2017), омӯзгори кафедраи фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айнӣ (аз соли 2018). Дар мавзӯи «Проблема соотношения философии и религии в учении Насира Хусрава» (2019) рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Дотсенти кафедраи фалсафаи фарҳанг (2021).

Ос.: Проблема соотношения философии и религии в учении Насира Хусрава. Д., 2020; Маҷмуаи мақолаҳо. Д., 2021.

САИДОВ Абдуқаҳҳор (тав. 28. 10. 1945, д. «Меҳнатобод»-и н. Бохтар), муаррих, доктори илмҳои таърих (2006). Соли 1971 шӯъбаи забони арабии факултаи шарқшиносии ДМТ-ро хатм намудааст. Солҳои 1971-1972 лаборанти калони Институти шарқшиносии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1972-1975 таҳсил дар шӯъбаи рӯзонаи аспирантураи Институти шарқшиносии АФ СССР (Москва), 1975-1977 – лаборанти калони Институти шарқшиносии АФ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1977-1980 мутарҷими забони арабӣ дар Ҷумҳурии Йаман, 1980 - 1982 лаборанти калони Институти шарқшиносии

АФ ҚТ, 1982-1985 мутарҷими забони арабӣ дар Либия фаъолият намудааст. Аз соли 1986 инҷониб дар Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АФ ҚТ вазифаҳои лаборанти калон, ходими хурди илмӣ, ходими илмӣ, ходими калони илмӣ, ходими пешбари илмиро ба уҳда дошт. Аз соли 2007 то ҳол дар шуъбаи таърихи қадим, асрҳои миёна ва давраи нави Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АФ ҚТ вазифаи сарходими илмиро иҷро менамояд. Аз соли 2007 бо кафедраи таърихи халқи тоҷики факултети таърихи ДДОТ ба номи Садриддин Айни ҳамкорӣ дорад. Соли 1989 рисолаи номзадӣ ва соли 2007 рисолаи докториро дифоъ намудааст. Муаллифи ҳашт монография дар мавзӯҳои таърихӣ, фарҳангшиносӣ, мардумшиносӣ ва зиёда аз 100 мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар дохил ва хориҷи кишвар chop шудаанд. Дар бисёр симпозиуму конференсияҳои байналмилалӣ, ки дар Эрон, Хитой, Ҳиндустон, Кореяи ҷанубӣ ва мамӯлики дигар баргузор гардидаанд, ширкат варзидааст. Муаллифи боби дууми китоби шашҷилдаи «Таърихи халқи тоҷик» (ҷилди IV) «Халқи тоҷик дар асри XVII - нимаи аввали асри XVIII» мебошад. Зери роҳбарии ӯ чор нафар унвонҷӯ рисолаҳои номзадӣ ҳимоя намудаанд, узви шурои илмии Пажӯҳишгоҳи таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АФ ҚТ, узви Шурои олимони факултети таърихи ДДОТ ба номи Садриддин Айни ва узви Шурои диссертатсионии Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А. Дониши АФ ҚТ оид ба додани унвонҳои докторӣ аст.

Ас.: Джамал Карши. Мулҳакат ас-Сурах / Перевод с арабского и примечания. Д., 2006; Социально-экономическое положение Бухарского ханства в XVII – первой половине XVIII вв. Д., 2006; Ишораҳои ба таърих ва оинҳои тоҷикони Хитой (ба забони тоҷикӣ). Д., 2006; Политическая история Бухарского ханства в XVII – первой половине XVIII вв. Д., 2007; Духовная и материальная культура таджикского народа в XVII – первой половине XVIII вв. Д., 2007; Жизнь таджиков в XVII – первой половине XVIII вв. // История таджикского народа. -Т. 4). Д., 2010; Худомӯзи забони арабӣ: Д., 2010 (хаммуаллиф), (нашри 3-юм); Политическое и социально-экономическое положение Бухарского ханства в XVII – первой половине XVIII вв. Д., 2010.

САИДОВ Қосим Ҳасанович (тав. 27. 12. 1928, ш. Бухоро, ваф. 19. 06. 1995, ш. Душанбе), физик, номзоди илмҳои физика-математика, дотсент. Солҳои 1947–1951 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1951–1954 аспиранти АИ Тоҷикистон дар назди Донишгоҳи ш. Одесса буд. Солҳои 1954–1957 ҳамчун ходими илмии обсерватория, 1957–1960 муаллими калони кафедраи физикаи Донишкадаи политехники Тоҷикистон, 1961–1966 дотсент ва мудири кафедраи физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1966–1978 мудири озмоишгоҳи Институти

астрофизикаи АИ Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1978–1989 ба ҳайси дотсент ва мудири кафедраи астрофизикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1989–1995 дотсенти кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият дошт. Муаллифи зиёда аз 50 корҳои илмӣ ва 100 мақолаҳои илмию оммавӣ мебошад.

САИДОВ Қурбон (тав. 22. 09. 1949, д. Ҳофизқишлоқи н. Ҳисор), омӯзгори математика. Солҳои 1966–1971 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1971–1991 дар мактаби миёнаи №15 ва солҳои 1991–2007 дар мактаби миёнаи №55-и ш. Душанбе ҳамчун муаллими фанни математика кор кардааст. Аз соли 2007 то ҳол дар кафедраи Методикаи таълими математика ба вазифаи муаллими калон фаъолият дорад. Соли 1987 аз тарафи шӯъбаи маорифи ш. Душанбе ба унвони «Муаллим-методист» сазовор шудааст. Бо медали «Ғолиби мусобикаи сотсиалистӣ» (1975), медали «Меҳнати шоён» (1978), Грамотаи фахрии Президиуми совети олии РСС Тоҷикистон (1987), бо нишони «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1964), «Аълоҷии мактаби олии ИҶШС» (1992), ордени «Дӯстӣ» (2001) ва дигар ифтихорномаву сипосномаҳои давлативу ҷамъиятӣ сарфароз карда шудааст.

Ас: Математикаи шавқовар (дастури таълимӣ-методӣ). Д. 2009, 2018; Қизиқарли математика. Д. 2011; Комплекси таълимию методӣ аз фанни тригонометрия (бо шарикмуаллифӣ). Д. 2016, 2019; Ҳалли масъалаҳои матнии курси математикаи синфҳои 5-8. (дастури методӣ). Д. 2019.

САИДОВ Мирхон (тав. 1906, н. Когони ҶШС Узбекистон, ваф. 23. 03. 1978, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих, дотсент. Солҳои 1919–1923 коргари устохонаи чармгарии ш. Бухоро, 1924–1929 донишҷӯи факултети коргарии Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёна (ш. Тошкент), 1929–1931 котиби Комитети комсомолии н. Панҷ, 1931–1933 директори Истгоҳи мошинҳо ва тракторҳои (МТС) Сари Камар, 1933–1934 муовини раиси Комичроияи н. Ҷиликул, 1934–1935 директори Истгоҳи мошинҳо ва тракторҳои Сари Камар, 1935–1937 шунавандаи Институти марксизм-ленинизми ш. Тошкент, 1937–1939 ҷонишини раис ва раиси Комичроияи ВМКБ, 1939–1940 Комиссари халқии ниғаждорӣ тандурустӣ, 1940–1945 комиссари халқии зироат, 1945–1949 комиссари халқии молияи ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1949–1957 ҳамчун муовини ректори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко оид ба шӯъбаи шабона, 1958–1965 дотсент, мудири

кафедраи таърихи ИҶШС-и донишкадаи номбурда кор кардааст. Солҳои 1940–1949 депутати Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (даъватҳои 2-3) буд. Бо ордени «Ленин», «Байраки Сурхи Меҳнат», «Нишони фахрӣ», унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» сарфароз гардидааст.

Ас.: Трудящиеся Таджикистана в борьбе за освоение Вахшской долины и создание в ней базы тонковолокнистого хлопка. Сталинабад, 1956.

САИДОВ Муҳиддин Вайсиддинович (тав. 18. 02. 1959 ш. Ваҳдат, ваф. 26. 02. 2021, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои педагогӣ (2005), дотсент (2009). Солҳои 1978–1983 дар факултети механика ва математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1981–1985 муаллими математикаи мактаби миёнаи №63 ш. Душанбе, 1985–1992 ассистент, муаллими калони кафедраи физикаи эксперименталӣ, 1992–1996 муовини

ректору Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев оид ба иқтисод, 1996–2001 муаллими калони кафедраи физикаи умумии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон, 2001–2004 муовини ректору Донишкадаи марказии тақмили ихтисоси кормандони соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иқтисод, ҳамзамон мудирӣ шӯбаи табию риёзии Пажӯҳишгоҳи илмҳои педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 2004–2009 ҳамчун директори коллеҷи омӯзгорӣ н. Рӯдакӣ, 2009-2010 сардори бахши Хадамоти назорати сифати таҳсилот дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, 2010-2013 дотсенти кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳӣ, 2013-2014 иҷроқунандаи вазифаи мудирӣ кафедра ва солҳои 2014-2020 мудирӣ кафедраи психологияи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият намудааст.

Муалифи як рисола, 4 дастури таълимию методӣ, 3 барномаи таълимӣ ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Оид ба таҳлили низоми хондани лексия ва конспектҳо ба тариқи барномавӣ дар мактабҳои олии кори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарсинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2001) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Асосҳои равоншиносии педагогӣ. Д., 2009; Санҷиши тестӣ аз фанни математика барои синфҳои 3. Қ. 1, 2. Д., 2007–2009; Педагогика бо тариқи тестӣ. Д., 2010; Психологияи амалӣ (маводи ёрирасон ба омӯзгорон, донишҷӯён ва хонандагон). Д., 2018.

САИДОВ Низомиддин (тав. 27. 12. 1987, н. Лахш) номзади илмҳои педагогӣ (2019), муаллимаи калони кафедраи психологияи умумидонишгоҳӣ. Солҳои 2005-2010 дар факултети таърихи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил намуда, аз соли 2014 дар вазифаҳои гуногуни соҳаи маориф, амсоли омӯзгори фанни таърих дар муассисаи

таҳсилоти миёнаи умумии №13 н. Чиргатол (2010-2012), ассистенти кафедраи педагогика ва психология дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар н. Рашт (2012-2013), нозири шуъбаи таълими ДОТ (2012-2013), сармутахассиси хадамоти мониторинги сифати таҳсилот (2013), ҷонишини декан оид ба корҳои таълим дар факултети таърих ва филология (2013-2014), сардори раёсати таълим (2014-2016) ва ёвари ректори ДОТ дар ноҳияи Рашт (2016-2018) кор кардааст. Баъан чун сармутахассиси шуъбаи таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбии Маркзи таълимию методии назди Вазорати маориф ва илми ҷумҳурии тоҷикистон (2018-2019), мудири шуъбаи мониторинг ва назорати сифати таҳсилоти ДОТ дар ноҳияи Рашт (2019-2020), аз моҳи сентябри соли 2020 то ҳол ба ҳайси муаллими калони кафедраи психологияи умумии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ кор мекунад.

Ас.: Асосҳои педагогии банақшагирии усулҳои гуногуни омӯзиш ҳамчун воситаи рушди зеҳнии хонандагони синфҳои ибтидоӣ. Д., 2020;

САИДОВ Саидрахмон (тав. 22. 12. 1944, н. Варзоб), адабиётшинос, номзади илми филология (1987), дотсент (1993), профессор (2020). Солҳои 1963–1970 дар шуъбаи забон ва адабиёти тоҷики факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1965–1967 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1970–1972 муаллими фанни адабиёт ва директори мактаби 8-солаи № 121 н. Варзоб, 1972–1975 аспирант, 1976–1977 лаборанти калон, 1977–1995 муаллими калони кафедраи адабиёти тоҷики донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Ҳамзамон ҳамчун муовини декани факултети забон ва адабиёт ва декани шуъбаи ғоибонаи факултети номбурда кор кардааст. Солҳои 1995–1996 вазифаи декани факултети забон ва адабиёти донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Солҳои 2005-2012 муовини декани факултети филологияи тоҷик оид ба корҳои илмӣ ва мудири кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ буда, бадан ба сифати дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти тоҷик фаъолият менамояд. Оид ба мавзӯи «Абулқосим Лоҳутӣ адиби бачагон ва наврасон» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст. Муаллифи зиёда аз 200 асару мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, илмию оммавӣ ва дастурҳои таълимӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ панҷ нафар рисолаҳои номзадӣ дифоъ намудаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1989), ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ мукофотонида шудааст.

Ас.: Адабиёти қадим. Д., 1998, 2005, 2010; Адабиёти Юнону Рими бостон. Д., 1998, 2007; Корҳои санҷишӣ аз таърихи адабиёти тоҷики асрҳои IX-XV, XVI-XIX ва ибтидои асри XX. Д., 2004; Корҳои санҷишӣ аз муқаддимаи адабиётшиносӣ ва адабиёти шифоҳии халқи тоҷик. Қисми 1. Д., 2005; Назмшиносӣ (дастури таълимӣ). Д., 2007; Абдусалом Дехотӣ – адиби

бачагон. Д., 2009; Тафсири шеър, мохият ва асолати он. Д., 2009; Каломи бадед. Д., 2012; Сабкшиносӣ. Д., 2012. Шеъри шоири асил ва асолати он. Д., 2013; Назарияи адабиёт (дастури таълимӣ). Д., 2011; Назарияи адабиёт (китоби дарсӣ). Д., 2014; Адабиёт- махзани маърифат.. Д., 2015; Таърихи адабиёти тоҷик (асрҳои 8-10, ҳаммуаллиф). Д., 2014; Таърихи адабиёти тоҷик (асрҳои 11-12, ҳаммуаллиф). Д., 2014; Адабиёти бачагона (китоби дарсӣ). Д., 2019; Адабиёти бачагона дар замони истиқлол. Д., 2020.

САИДОВ Ҳотам (тав. 11. 11. 1938 водии Ҳисор), филолог-методист, муаллими калон. Хатмкардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ (1961). Аз 1961 то соли 1964 аввал ба сифати лаборанти калон ва баъдан ба сифати ходими хурди ИЗА ба номи Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ифои вазифа доштааст. Солҳои 1965-1986 дар мактаби таҳсилоти миёнаи умумии рақами 10-уми шаҳри Душанбе ба сифати омӯзгори забон ва адабиёти тоҷикӣ фаъолият намудааст. Аз соли 1987 ҳамкор ва аз соли 2007 омӯзгори калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Нигоштаҳои илмиву методиаш дар саҳифаҳои матбуоти даврии Тоҷикистон дарҷ гардидаанд. Ҳамчунин муаллифи мақолаҳои таълими сифат, сифати феълӣ, феъли ҳол дар синфи 6, усули таълими зиндагиномаи М. Турсунзода дар синфи 11, сенарияи гузаронидани соати тарбиявӣ ва ҷамъомадҳо бахшида ба 100-солагии шоири шаҳри тоҷик Мирзо Турсунзода, таълими пешоянд дар синфи 7, истифодаи «Шоҳнома» дар дарсҳои забон ва монанди инҳост. Ба қалами ӯ беш аз 250 мақолаи илмӣ ва методӣ тааллуқ дорад.

Осор: Практикуми забони тоҷикӣ (бо ҳаммуаллифии С. Шербоев) (китоби дарсӣ, 2010); Таълими ҳаёт ва эҷодиёти Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ дар мактаб. – (дастури методӣ, 2014); Таълими ҳаёт ва эҷодиёти Абдурахмони Ҷомӣ дар синфи 9. – (дастури методӣ, 2014); Таълими ҳаёт ва эҷодиёти Амир Хусрави Деҳлавӣ дар синфи 9. – (дастури методӣ, 2013); Таълими зиндагиномаи Нақибхони Туғрал дар синфи 11. – (дастури методӣ, 2015); Таълими ҳаёт ва эҷодиёти Лоик Шералӣ дар синфи 11. – (дастури методӣ, 2016).

САИДОЛИМ Комилҷон Саïдмирзо (тав. 10.05.1968, д. Падроғи н. Масчо), адабиётшинос, номзоди илми филология (2003). Хатмкардаи факултети забон ва адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1986-1993). Аспиранти кафедраи адабиёти ДДОТ (1993-1997), омӯзгори кафедраи забонҳои Мактаби олии ВКД ҚТ (1993-1998), нозири калони шуъбаи кадрҳои Академияи ВКД ҚТ (1998-2000), ходими калони илмӣ шуъбаи илм ва таъбу нашри Академияи ВКД ҚТ (2000-2004, сардори шуъбаи ташкилӣ-илмӣ ва таъбу нашри Академияи ВКД ҚТ (2004-2006), мудири кафедраи забонҳои Академияи ВКД ҚТ (2006-2011), ноиби ректори ДИТ ба номи Имоми Аъзам-Абуҳанифа оид ба тарбия (2012-2014), ноиби ректори ДИТ оид ба илм ва робитаҳои хориҷӣ (2014-2017). Аз соли 2017 инҷониб дар

вазифаи омӯзгори калони кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ.

Ас: Тасвири инсон дар ҳикояву тамсилоти «Маснавии маънавӣ»-и Мавлоно Ҷалололдини Румӣ. Д., 2007; Фарҳанги сиёсӣ (дастури таълимӣ), (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Этикаи касбӣ ва корҳои сиёсӣ-тарбиявӣ дар мақомоти корҳои дохилӣ (дастури методӣ) (ҳаммуаллиф). Д., 2008; Краткий словарь общеисламских терминов (ҳаммуаллиф). Д., 2015; Фарҳанги калима, ибора ва истилоҳоти исломӣ (дастури таълимӣ бо забони англисӣ, русӣ ва тоҷикӣ ҳаммуаллиф. Д., 2015; Оилаи солим – ҷомеаи солим (мураттиб). Д., 2015; Истиқлолияти миллӣ ва ваҳдати миллӣ (мураттиб). Д., 2016; Нақши ҷавонон дар пешрафти ҷомеа (мураттиб). Д., 2017; Маводи конференсияи илмӣ-назариявии донишкадавӣ бахшида ба «Рӯзи илми тоҷик» (мураттиб). Д., 2020; Таҳияи кори (лоихаи) курсӣ аз рӯи барномаи бакалавриат (дастури методӣ). Д., 2016; Таҳияи кори (лоихаи) дипломӣ аз рӯи барномаи бакалавриат (дастури методӣ). Д., 2016.

САИДОВА Барно Турахоновна (тав. 29. 12. 1982 н. Сино, ш. Душанбе), филолог, номзади илмҳои филологӣ (2009). Хатмкардаи факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2004), солҳои 2004- 2008 аспиранти ҳамин донишгоҳ, 2005- 2006 сардори шӯбаи умумии Назорати давлатии суғуртаи назди Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2006-2008 мутахассиси пешбари шӯбаи баҳисобгирӣ ва ҳисоботдиҳии муҳосибии Хадамоти давлатии назорати суғуртаи назди Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 2010-2019 ба ҳайси дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода фаъолият кардааст. Аз соли 2020 инҷониб ҳамчун омӯзгори кафедраи умумидонишгоҳии психологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад.

Ас.: Амиршоҳии Сабзворӣ ва муҳити адабии замони ӯ. Д., Мотуридиён. Д., 2011; Поэтикаи ғазалиёти Амиршоҳӣ. Д., 2018.

САИДОВА Гулхумор Зинатовна (тав. 01. 02. 1968, н. Файзобод), муаллими фанни фарҳангшиносӣ, номзади илмҳои фалсафа (2018). Соли 1990 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1990–2009 дар кафедраи фалсафа ва фарҳанги донишгоҳи омӯзгорӣ ба сифати ассистент кор кардааст. Солҳои 2009-2021 муаллими калон ва дотсенти кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз соли 2021 мудири кафедраи фалсафа ва фарҳанг. Муаллифи зиёда аз 20

мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст, ки дар онҳо ақидаҳои тасаввуфии Фаридуддин Аттор мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Дар мавзуи “Эгоизм ва алтруизм дар таълимоти ахлоқии Насириддини Тӯсӣ (аз рӯи асари “Ахлоқи Носирӣ)» рисолаи номзадӣ ҳимоя кардааст.

Ас.: «Назарияи ахлоқӣ»-и Фаридуддини Аттор // Известия АН РТ. Д., 1998, №4; Эгоизм ва алтруизм дар таълимоти ахлоқии Насириддини Тӯсӣ (монография).Д., 2020.

САИДОВА Лейла Вайсидиновна (тав. 24. 09. 1972, шаҳри Душанбе), номзоди илмҳои педагогӣ, дотсент. Солҳои 1989–1994, дар факултети забонҳои хориҷии ДДОД ба номи Қандил Ҷӯраев таҳсил намуда, 1994-2000 ҳамчун омӯзгори кафедраи тарҷума ва услубшиносии ҳамин донишгоҳ, 2000-2008 ба ҳайси мудири кафедраи тарҷума ва услубшиносӣ, 2007-2008 декани факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Аз соли 2008 то 2013 ҳамчун дотсенти кафедраи забони англисӣ, факултети таърих ва муносибатҳои байналмилалӣи ДСРТ фаъолият карда, аз соли 2014 инҷониб ба ҳайси мудири кафедраи филологияи англисии факултети филология (ҳоло факултети забонҳои хориҷӣ) ДСРТ кор мекунад.

Ас.: Совершенствование преподавания иностранного языка в педагогических вузах Таджикистана. Д., 2009; Учебно – методическое пособие по практике перевода «Деловая корреспонденция». Д., 2008; Методическое пособие по практике устной и письменной речи английского языка. Д., 2008; Учебно-методическое пособие по практической грамматике «Учебные задания». Д., 2010; Англо-русский словарь «Дипломатия и политика». Д., 2011; Home reading: учебно-методическое пособие по английскому языку для студентов 1-2 курсов языковых факультетов. Д., 2012; English through dialogues and situations: учебно-методическое пособие по английскому языку для студентов 1-2 курсов языковых факультетов. Д., 2015; Практикум по художественному переводу // Учебное пособие для студентов 4 курсов направления «Лингвистика». Д., 2018; Методические рекомендации «Интерактивные методы, формы и средства обучения». Д., 2019 г.

САИДОВА Чамила Сухбатуллоевна (тав. 01. 02. 1959, ш. Душанбе), муаллими забони тоҷикӣ, номзоди илмҳои филология (2019). Солҳои 1976-1980 донишҷӯи факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1980–1984 мудири кабинет ва ассистенти кафедраи забони тоҷикии донишкадаи мазкур, 1984–1991 инструктори шуъбаи таблиғот ва ташвиқоти н. Октябри (имрӯза И. Сомонӣ) ш. Душанбе буд. Аз соли 1993 ҳамчун омӯзгори калони кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ ва солҳои 2014-2017 мудири кафедраи номбурдаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Оид ба мавзуи “Диалектизмҳо ва хусусиятҳои услубии онҳо дар асарҳои А. Самад» рисолаи номзадӣ ҳимоя карда, ба ҳайси дотсенти кафедра фаъолият дорад. Бо нишони сарисинагии “Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2003)

ва Ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

САЙДАЛИЕВ Усмоналӣ (тав.1.05.1950, д. Қаратоғ, ноҳияи Турсунзода), дипломат, филолог-шарқшинос, номзоди илмҳои сиёсатшиносӣ. Солҳои 1965-1969, таҳсил дар омӯзишгоҳи педагогии н. Ҳисор, 1969-1974 таҳсил дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, бахши забони арабӣ-тоҷикии факултаи шарқшиносӣ, 1974-1975 мудири шӯбаи маҷаллаи «Ҳоҷагии қишлоқи Тоҷикистон», 1975-1978 тарҷумони забони арабӣ дар ш. Қоҳираи Ҷумҳурии Мисри Араб, 1978-1979 муалими забон ва адабиёти тоҷик дар мактаби №13, ш. Душанбе, 1979-1981 референти калони ҷамъияти Дониш, 1981-1982 тарҷумон дар ҚИА, 1982-1989 нозири калони Кумитаи назорати дин, 1989-1991 тарҷумони забони арабӣ-русӣ дар Либия, 1991-1992 нозири калони Кумитаи назорати дин, 1992 -2014: корманди Вазорати қорҳои хориҷӣ ва дипломат-консул дар Узбекистон, ш. Тошканд (1995-1996), Покистон, ш. Карочӣ (1997-2000), Покистон, ш. Исломобод (2007-2010), Ҳиндустон, ш. Деҳлӣ (2012-2014).

Аз соли 2017 то 2019 омӯзгори Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон ва аз 2019 дотсенти кафедраи фалсафа ва фарҳанги Донишгоҳи давлатии омӯзгории ба номи С. Айни. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаи илмӣ ва як монография аст.

САЙДАҲМАДИ Зардон (16.10.1958 н. Бохтар (ҳоло Кушониён)-и вилояти Хатлон), нависанда, соли 1980 Донишқадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм кардааст. Соли 1981 ба фаъолияти рӯзноманигорӣ пардохта, чанде мудири шӯбаи рӯзномаҳои ноҳиявии «Байрақи дӯстӣ» (Бохтар) ва «Байрақи коммунизм» (собиқ ноҳияи Чилликӯл), мухбири махсуси ҳафтаномаи «Омӯзгор» дар вилояти Хатлон (собиқ Қурғонтеппа) будааст. Соли 1991 котиби шӯбаи Хатлони Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон таъин шудааст. Солҳои 1992-1998 мудири шӯбаи маҷаллаи «Садои Шарқ» буда, аз соли 1998 сармуҳаррири ҳафтаномаи «Шуғл ва муҳочират»-и Вазорати меҳнат, муҳочират ва шуғли аҳолии ҷумҳурӣ мебошад. Фаъолияти эҷодии ӯ аз солҳои ҳаштодуми асри гузашта бо нашри ҳикояҳои ҳаҷвӣ шурӯъ гардидааст.

Маҷмӯаи нахустини ҳикояҳои танзомезаш «Ҳам талху...» соли 1987 ба чоп расидааст. Соли 1989 қиссаи ҳаҷвии ӯ «Плефта» интишор ёфта, соли 1990 китоби қиссаву ҳикояҳои дигараш – «Зинда бод дурӯғ!» манзури умум гардидааст. Маҷмӯаҳои «Аку, итари бадам не-да!» (2001) ва «Суруди худам, оҳанги худам, худам месароям...» (2003) беҳтарин ҳикояҳои танзии ӯро фаро

гирифтаанд. Чанде аз офаридаҳояш ба забонҳои гуногун тарҷума шуда, аз тариқи матбуоти даврӣ ва телевизиону радио манзури мухлисони танзу мазҳака гардонида шудаанд. Қиссаи «Раиси масҳарабозон» соли 1994 рӯи чоп омада, соли 1999 қиссаи «Гумгаштаҳо»-и ӯ сазовори Ҷоизаи ба номи Садриддин Айни гардидааст. Муаллифи романи сегонаи «Вахш» мебошад.

Соли 2013 қиссаи нависанда «Арасот» дар маҷаллаи адабии «Садои Шарқ» мунташир гаштааст. Ҳикояи «Фонуси дунё»-и Зардон соли 2016 бо се забон – тоҷикӣ, узбекӣ ва русӣ дар маҷаллаҳои «Садои Шарқ», «Помир» ва рӯзномаи «Халқ овози» ба таъб расидааст. Қиссаи мустанади «Барғҳои рехта»-и Зардон дар шакли китоби алоҳида соли 2017 аз тариқи нашриёти «Матбуот» интишор гаштааст. «Мунтахаби осор»-и С. Зардонро, ки он аз ҳикояи «Садои нур», романи «Сарзамини меҳр» (мучази рамани «Вахш»), эссеи «Модарнома» ва қиссаи танзии «Плефта» мурааттаб мебошад, нашриёти давлатии «Адиб» соли 2019 ба зевари чоп оростааст.

Соли 2020 эссеи «Модарномаи муҳочир»-и мавсуф аз тариқи нашриёти хусусии «Матбаа» манзури хонанда гардидааст. Ҳамзамон, чопхонаи мазбур дар соли 2021 романи «Кӯҳи оҳан» (бо ҳаммуаллифии Хушқадам Холиқов) ва достони насрии «Ассалому алайкум, рӯҳони пок!..»-и нависандаро пешниҳоди хонанда кардааст. Асарҳои мазбур дар почтаи фејсбукии «Сайдахмади Зардон» низ ҷо дода шудаанд.

С. Зардон аз соли 1998 то инҷониб ба ҳайси директори Корхонаи воҳиди давлатии «Рӯзномаи «Шуғл ва муҳочират»-и Вазорати меҳнат, муҳочират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ифои вазифа дорад.

Сайдахмади Зардон - журналист, нависанда, узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (1991), узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1991) ва дорандаи Ҷоизаи ба номи Садриддин Айни (1999) ва Медали «Хизмати шоиста» мебошад.

САЙЁД Гаффор (4. 01. 1962, н. Нуробод), шоир. Соли 1988 факултаи филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистонро хатм кардааст. Солҳои 1988 факултаи филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистонро хатм кардааст. Солҳои 1990-1995 муҳаррири шуъбаи забонҳои нашриёти «Маориф» будааст.

Сали 1996 дар маҷаллаи «Фарҳанг» ба кор пардохта, солҳои 2001-2003 вазифаи сармуҳаррири онро бар уҳда доштааст. Ҳамзамон, солҳои 2001-2004, ҷонишини сармуҳаррири рӯзномаи «Адабиёт ва санъат», солҳои 2005-2007 муҳаррири шуъбаи мактабҳои ҳафтаномаи «Омӯзгор» будааст. Соли 2008 дар маҷаллаи «Истиқбол» ба кор оғоз карда, ҳоло котиби масъул мебошад. Ашъораш дар қолаби маҷмуаҳои «Оби чашм» (1990), «Чашми об» (1995), «Намози ғам» (1998), «Чашми об» (1995), «Намози ғам» (1998), «Чашми ноз» (2002), «Оҳ, ай гули ман» (2004), «Найистон» (2004), «Маро, ба Худо, куштаний» (2009),

«Нозанин» (2009), «Нозанинтар» (2010), «Дарахти Ватан» (2010), «Достони дилситони Латофат» (2011), «Достони Теша рачаб» (2012), «Барфӣ» (2012), «Достончай як сиёча» (2012), «Очам, Худо, биёя» (2014), «Чигархун» (2018), «Достони Сармаст-1» (2018), «Достони Сармаст-2» (2021) ба чоп расидаанд.

Ҳамчунин, муаллифи «Достони Зафар», «Достони дилситони Ниғина», «Достони таҳамтан» (дар васфи Саидмӯъмин Раҳимов), «Достони Саидрахмонпахлавон» ва «Достони Расулпахлавон» аст, ки дар матбуот интишор ёфтаанд.

Аълоҷии матбуот (2005) ва фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2009). Соли 1996 ба узвияти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон пазируфта шудааст.

САЙЁДОВ Имомалӣ Дӯсталиевич (тав. 11. 09. 1965, д. Мадовраи н. Панҷакент), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (2000). Солҳои 1982–1989 дар факултети математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, дар ин миён солҳои 1984–1986 дар сафҳои артиши шуравӣ дар Афғонистон хизмат кардааст.

Солҳои 1989–1993 муаллими математикаи мактаби миёнаи №41 ш. Душанбе, 1993 мудири кабинети кафедраи методикаи таълими математика, 1993–1999 ходими хурди илмии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2000 дар сохторҳои Вазорати корҳои дохила ва Вазорати мудофиаи Тоҷикистон фаъолият мекунад. Аз соли 2009 то 2018 дар кафедраи педагогикаи донишгоҳи омӯзгорӣ ба сифати ҳамкор фаъолият дошт. Оид ба тарзҳои истифодаи адабиёти иловагӣ дар раванди тайёрии касбӣ-методӣ кори илмӣ бурдааст.

Ас.: Формирование у студентов математического факультета умений работать с дополнительной литературой в процессе методической подготовки // Вопросы методики обучения математике. Сб. науч. труд. Д., 1997; Обобщенные умения по переработке и применению дополнительной литературы в методической подготовке учителя математики // Вестник педагогического университета (серия естественных наук). Д., 1998, №1.

САЙНАКОВ Сайнак Парпишоевич (тав. 12. 03. 1977, деҳаи Дерзуд – Барзуд, ноҳияи Рушони ВМКБ) номзоди илмҳои таърих (2015), дотсент (2019). Омӯзгори фанҳои таърихнигорӣ ва таърихи муносибатҳои байналхалқӣ. Солҳои 1983 – 1994 дар мактаби миёнаи № 8 ба номи Назаршо Бозидови ноҳияи Рушон таҳсил намудааст. Солҳои 1995 – 2000 коргари колхозии «Наврӯз» - и ноҳияи Рушон буд. Солҳои 2000 – 2005 дар факултети таърихи ДДОТ ба номи С. Айни таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Ғолиби Олимпиадаи ҷумҳуриявии байни донишҷӯёни

макотиби олии Тоҷикистон аз фанни таърих дар соли 2005 мебошад. Аз соли 2005 то соли 2007 ассистенти кафедраи таърихи халқи тоҷик, с. 2007 – 2010 аспиранти шуъбаи рӯзонаи кафедраи мазкур, с. 2010 – 2012 ассистент, с. 2012 – 2013 муаллими калони кафедраи таърихи халқи тоҷик ва с. 2013 – 2015 муовини декан оид ба корҳои илмӣ факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни буд. Аз соли 2015 то имрӯз мудири кафедраи таърихи умумии факултети таърихи ДДОТ ба номи Садриддин Айни мебошад. Аз соли 2019 ба тариқи ҳамкор дар вазифаи дотсенти кафедраи дипломатия ва муносибатҳои байналмилалӣ Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз январи соли 2020 дар вазифаи ходими пешбари шуъбаи таърихи қадим, асри миёна ва нави Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон низ фаъолият менамояд.

Муаллифи 80 корҳои нашршуда, аз ҷумла китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ - методӣ, барномаҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ - тадқиқотӣ мебошад. Дар таълифотҳои масъалаҳои таърихи сиёсии халқи тоҷик, таърихнигории мардумшиносии тоҷикон ва масъалаҳои давлатдорӣ Ашкониёнро мавриди баррасӣ қарор додааст.

Ас.: Муборизаи халқи тоҷик ба муқобили истилогарони муғул. Маводи таълимӣ. Д., 2011; (ҳаммуаллиф); Таърихи Россия (охирӣ асри XVII – ибтидои асри XX). Д., 2014; Таърихнигории давраи нави мамлакатҳои Европа ва Америка. Д., 2018; Таърихи муносибатҳои байналхалқӣ. Д., 2020. – 650 с.; Таърихи Россия дар давраи империя. Д., 2021; Первые этнографические сведения о Памире в русской историографии // Вестник педагогического университета. – № 1. (50) Д., 2013. – С. 143 – 151.; Из истории присоединения Памира к России // Вестник педагогического университета. – № 3. – (58 – 1). – Ч. 1. Д., 2014. – С. 88 – 100; Диана // Энциклопедияи миллии тоҷик. Ҷилди 5. Д., 2017. – С. 570 – 571; Г. А. Арандаренко об этнографии Дарваза // Муаррих. – № 3 (15). Д., 2018. – С. 96 – 100; Муҳорибаи Ҳаррон (Карр): сабабҳо ва натиҷаҳо // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – № 5 (82). Д., 2019. – С. 262 – 267.; О вкладе А. В. Муханова в изучение этнографии Памира // Доклады Академии наук Республики Таджикистан. Отделение общественных наук. – № 4 (008). Д., 2019. – С. 74 – 77; М. С. Андреев в исторической перспективе: обзор книги «Таджики долины Хуф». Отдел культурного наследия и гуманитарных наук УЦА. – Научный доклад № 9. – Бишкек, 2020. – 24 с.; Мақоми империяи Ҳахоманишиҳо дар муносибатҳои байналхалқӣи Дунёи Қадим // Идоракунии давлатӣ. Маҷаллаи илмию сиёсии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – № 4/2 (49). Д., 2020. – С. 304 – 311; Инъикоси таърихи давлати Порт дар «Тоҷикон» - и академик Б. Ғ. Ғафуров // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. – № 6 (89). Д., 2020. – С. 241 – 246; Баъзе масъалаҳои зухур ва сатҳи рушди ташкилоти сиёсӣи давлатдорӣ дар Америка (то давраи Колумб) // Идоракунии давлатӣ. Маҷаллаи илмию сиёсии Академияи идоракунии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – № 3 (47). Д., 2020. – С. 229 – 234. (ҳаммуаллиф); Ашкониён ва талошҳои онҳо дар барҷидани ҳукумати бегонагон дар сарзаминҳои ориёӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. – № 1 (90). Д., 2021. – С. 199 – 205. Дар ҳаммуаллифӣ; Муносибатҳои сиёсии Рим ва Порт дар давраи ҳукмронии Октавиан Август // Идоракунии давлатӣ // Маҷаллаи илмию сиёсии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – № 2 (51). Д., 2021. – С. 256 – 266.

САЙФИЕВ Начмӣ (тав. 12. 06. 1932, д. Варгонзаи н. Китоби ҶШС Узбекистон, ваф. 18. 10. 2017, ш. Душанбе), адабиётшиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1981), профессор (1983). Солҳои 1946–1951 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории мардонаи ш. Самарқанд, 1952–1957 дар факултети таъриху филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1957–1958 лаборанти Институти забон ва адабиёти ба номи А.

Рӯдакии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1958–1959 лаборанти калон ва ходими хурди илмии шуъбаи шарқшиносӣ ва осори хаттии АИ Тоҷикистон, 1959–1962 аспирант, 1962–1964 ходими хурди илмӣ, 1964–1967 ходими калони илмии шуъбаи номбурда буд. Солҳои 1967–1969 ҳамчун муаллим, 1969–1970 муаллими калон, 1970–1983 дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики донишкадаи омӯзгории пойтахт кор кардааст. Аз соли 1983 то ба имрӯз профессори кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Ҳамзамон, солҳои 1976–1984 вазифаи муовини декани факултети филологияи тоҷик оид ба корҳои илмӣ, 1984–1989 вазифаи мудирӣ кафедраи адабиёти тоҷики донишкадаи омӯзгории пойтахтро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 150 номгӯ асарҳо ва мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Оид ба эҷодиёти Нахлии Бухорӣ ва равияҳои асосии инкишофи достони ишқӣ дар назми асри XIV форсу тоҷик корҳои илмӣ бурдааст. Бо роҳбарии ӯ 16 нафар рисолаҳои номзадӣ ва 3 нафар рисолаҳои докторӣ дифоъ кардаанд. Дар конференсияҳо ва симпозиумҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳо баромад намудааст. Хизмати ӯ дар таҳия ва дастраси хонандагон гардонидаи осори классикони форсу тоҷик низ калон аст. «Асарҳои мунтахаб»-и Нахлии Бухорӣ (1988), «Хусравнома»-и Аттори Нишопурӣ (1990) аз ҷумлаи онҳост. Солҳои дароз узви Шурои дифои рисолаҳои докторӣ дар ихтисоси филологияи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Барои хизматҳои шоёнаш бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998), нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1994), нишони «Барои мувафаксиятҳо дар кор» ва дигар медалҳои ифтихорномаҳои Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Нахлии Бухорӣ. Д., 1969; Ҳофизи Таниш ва «Шарафномаи шоҳӣ»-и ӯ. Д., 1973; Ҷалоли Толиб ва матни илмию интиқодии достони ӯ «Гулу Наврӯз». Д., 1975; Достонсароии форсу тоҷик дар асри XIV, қ. 1, 2. Д., 1983; Адабиёти тоҷик дар асрҳои XI–XII, қ. 1. Д., 1995; Адабиёти тоҷик дар асрҳои XI–XII, қ. 2. Д., 1999; Адабиёти тоҷик дар асрҳои XVI, XVII, XVIII ва нимаи аввали асри XIX. Д., 2004; Таърихи адабиёти тоҷик нимаи дуҷуми асри XIX ва аввали асри XX. Д., 2009.

САЙФУДДИНОВ Мухабат (тав. 18. 11. 1947, д. Роғ, н. Ванҷ), муаллими калон. Соли 1974 факултети физика, шубъаи физика ва фанҳои умумитехникии Донишкадаи омӯзгории давлатии Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1975-1979 лаборанти калон, мудири лабораторияи кафедраи физикаи умумии кафедра қор кардааст. Солҳои 1979-1984 ассистенти кафедраи физикаи умумии факултети физика. Солҳои

1984-1986 ассистенти кафедраи методикаи таълими меҳнат ва фанҳои умумитехникӣ. Солҳои 1986-1999 муаллими калони кафедраи методикаи таълими технология ва соҳибқорӣ. Солҳои 1999-2009 ҷонишини декан оид ба таълими факултети технология ДДОТ ба номи Садриддин Айни. Аз соли 2009-2012 ба ҳайси омӯзгори калони кафедраи МТТ қор ва фаъолият кардааст. Аз декабри соли 2012 то 2014 ба ҳайси ҷонишини декан оид ба қорҳои илми факултет қор кардааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ, 9 дастури таълимӣ, 1 китоби дарсӣ мебошад. Таълифотҳои ӯ масъалаҳои раванди фанни методикаи таълими технология дар низоми муносибати босалоҳият, назорат ва баҳодихӣ ба сифати тайёр кардани мутахассисонро фаро гирифтааст.

Ас.: Методикаи таълими технология (таълими меҳнат) дар низоми муносибати босалоҳият. (Китоби дарсӣ). Д., 2018; Машғулиятҳои амалӣ аз фанни назарияи буриши филизот (дастури методӣ) (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Барномаи таҷрибаомӯзии педагогӣ дар факултети технология ва соҳибқорӣ. (ҳаммуаллиф) (дастури методӣ). Д., 2016; Қорҳои таҷрибавӣ аз фанни методикаи таълими технология (барои омӯзгорони зинаи ибтидоии таълим (дастури методӣ) (ҳаммуаллиф). Д., 2016;

САЙФУЛЛАЕВ Хайрулло Ғайбуллоевич 02.02. 1948 д. Лаби Ҷӯйи н. Турсунзода), забоншинос, номзади илми филология (1981), дотсент (1983), доктори илмҳои педагогӣ (2013), профессор (2017), донандаи забонҳои олмонӣ, русӣ, узбекӣ, уйғурӣ (озод), англисӣ, фаронсавӣ (ба воситаи луғат) мебошад.

Соли 1966 ба шубъаи забони олмони Донишкадаи омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айни) дохил гардида, соли 1970 онро хатм намудааст. Сайфуллаев Х.Ғ. солҳои 1970 – 1980 лаборанти калон, омӯзгор, аспирант, омӯзгори калон, солҳои 1980 – 1983 ҷонишини декани факултети забонҳои хориҷӣ оид ба қорҳои тарбиявӣ, солҳои 1983-1998 мудири кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ, солҳои 1998-2003 мудири кафедраи забони олмонӣ, солҳои 1999-2008 вазифаи декани факултети забонҳои романӣ-германӣ ва солҳои 2012-2015 мудири кафедраи забони олмонӣ ва

методикаи таълими онро ба ўҳда дошта, аз соли 2016 ӯ профессори кафедраи забони олмонӣ ва методикаи таълими он мебошад.

Сайфуллаев Х.Ф. солҳои 1976 – 1979 дар шӯъбаи ленинградии Институти забоншиносии СССР (ш. Ленинград) дар аспирантураи рӯзона таҳсил намуда, таҳти роҳбарии доктори илми филология, профессор Муҳаммадӣ Файзуллоевич Исматуллоев ва мушовири илмӣ, доктори илми филология, профессор Леонард Георгиевич Гертсентберг дар мавзӯи «Пурсишҷонишинҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ» соли 1980 рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Аз соли 1986 дотсенти кафедра буд.

Мазкур соли 2013 дар мавзӯи «Педагогические условия формирования лингвосоциокультурной компетенции студентов в полиэтнических группах педагогических вузов Республики Таджикистан (на материале немецкого языка)» рисолаи докторӣ ҳимоя намуда, соли 2017 ба унвони профессори кафедра мушарраф гардидааст.

Сайфуллаев Х. Ф. яке аз муҳаққиқони сермаҳсули соҳаи забоншиносии муқоисавӣ ва методикаи таълими забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ буда, муаллифи зиёда аз 200 мақола, 5 китоби дарсии «Забони олмонӣ» (синфҳои 5, 6, 7, 8, 9), 2 китоби дарсии «Забони тоҷикӣ» барои олмониён (қисми 1, 2), 3 Васоити таълимӣ, 7 барномаи таълимӣ, 3 тавсияи методӣ ба омӯзгорон, 1 луғати калонҳаҷми олмонӣ-тоҷикӣ, 2 «Муҳовараи тоҷики-олмонӣ» (қисми 1, 2), 1 хрестоматия доир ба тарҷума («Қиссаҳои ду фарҳанг»), 1 очерки илмӣ-таърихӣ («Мосты дружбы») ва 2 монография: «Теория и практика формирования межкультурной компетенции студентов». Д., 2012.; «Технология формирования лингвосоциокультурной компетенции у студентов вуза». Д., 2013. мебошад. Дар асару мақолаҳои зудомӯзии забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ, тарзҳои шавқовар гузаронидани дарсҳои забони олмонӣ ба тоҷикон ва забони тоҷикӣ ба олмониён инъикос гардидаанд ва ба масоили мухталифи забоншиносии муқоисавӣ, муоширати байнифарҳангӣ ва таълими забони хориҷӣ дар асоси технологияи муоссир бахшида шудаанд. Зери таҳрири ӯ ва Л.Жеҳак (аз Олмон) бо ҳамкориҳои Арипова Б., Сангинов А. ва Шозедов Н. «Луғати тоҷикӣ-олмонӣ» (2010) дар ҳаҷми 55 ҳазор калимаю ибора аз чоп баромадааст.

Дар тарбияи омӯзгорон ва олимони ҷавон, ташкили маҳфили семинар ва конференсияҳои ҷумҳуриявӣю байналхалқӣ саҳм гирифтааст. Раиси Шурои илмӣ-методии факултети забонҳои романӣ-германӣ мебошад. Сайфуллаев Х. Г. устоди аз ҷиҳати назариявӣ ва методологӣ ба камол расида буда, ба донишҷӯён дарсҳои хешро аз фанҳои «Грамматикаи назариявӣи забони олмонӣ», «Назария ва амалияи тарҷума аз забони олмонӣ ба тоҷикӣ», «Методикаи муосири таълими забони олмонӣ» дар сатҳи баланди идеявӣ-назариявӣ ва илмӣ-методӣ баргузор менамояд. Ба омӯзгорони ҷавони донишгоҳҳои пойтахт аз фанни «Методологияи таълими забонҳои хориҷӣ» курси тақмили ихтисос мегузаронад. Кори мактабҳои таҳсилоти олиро хеле хуб медонад.

Баъди хатми аспирантура, курси дуСОла дар шуъбаи муносибатҳои байналмиллалии Университети марксизм-ленинизм, бозомӯзиҳои илмӣ дар донишгоҳҳои Лейпциг, Бамберг ва Берлин фаъолияти омӯзгориро бо корҳои тарҷумонӣ ва рӯзноманигорӣ омезиш додааст, ки дар он масъалаҳои татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф дар Тоҷикистон таҷассум ёфтаанд. Дар хадамоти ОБСЕ ва сафорати Олмон ба ҳайси тарҷумон фаъолият намудааст. Ҳамчун лектори самти байналхалқӣ барои туристон аз Ҷумҳурии демократии Олмон ва Ҷумҳурии федеративии Олмон бо забони олмонӣ доир ба мавзӯҳои «Ислоҳоти мактаб дар Тоҷикистон» маъруза мекард ва бо супориши Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар назди радиои тоҷик бо забони олмонӣ «Барномаи мусиқӣ-иттилоотӣ»-ро созмон додааст, ки ҳафтае ду маротиба тӯли 40 дақиқа масъалаҳои муносибати байниҳамдигарии олмониҳои этникӣ бо мардуми таҳҷой ҳангоми кор, таълим ва расму русуми мардумони тоҷику олмонӣ ҳаллу фасл мегардидаанд. Масъалаҳои ислоҳоти соҳаи маориф ҳангоми аз ҷониби ӯ баргузор намудани курсҳои интенсивии забони тоҷикӣ дар донишгоҳи Бамберги Олмон (1996, 1998) ва донишгоҳи Клагенфурти Австрия (1995, 1997) ва силсилаи мақолаҳо дар маҷаллаи «Wostok» дар Берлин таҷассум гардидаанд.

Ҳамчун шаҳрванди фаъоли Ҷумҳурии Тоҷикистон бо истифода аз супоришҳои ҷамъиятии дорои аҳамияти ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалий – узви Шурои миллии таҳсилот дар назди Вазорати маориф ва илми ҚТ, раиси Ассотсиатсияи омӯзгорони забони олмонии ҷумҳурӣ, узви Кумитаи сулҳи ҚТ ва раиси Ҷамъияти дӯстии «Тоҷикистон-Олмон» масъалаҳои ҳамкориро бо сафоратҳои Олмон, Австрия ва созмонҳои олмонӣ, австриягӣ ва швейтсарӣ бо мактабҳои олий, муассисаҳои таълимӣ ва илмии Тоҷикистон ба роҳ мондааст. Бо тавсия ва мусоидати профессор Сайфуллаев Х.Ғ. ҳар сол 15-20 нафар донишҷӯ ва олимони ҷавон аз Олмон, Австрия ва Швейтсария ба Тоҷикистон омада, ба сифати унвонҷӯ ва таҷрибаомӯз дар донишгоҳҳои ҚТ аз забон ва фарҳанги олмонӣ дарс медиҳанд, инчунин бо омӯзиши забону фарҳанги тоҷик ва таҳқиқоти масъалаҳои этнологӣ машғул мегарданд. Донишҷӯён ва омӯзгорони забони олмонӣ аз Тоҷикистон ба донишгоҳҳои олмонизабон бо мақсади таҳкими забони олмонӣ ва такмили ихтисос фиристода мешаванд. Дар Анҷумани омӯзгорони забони олмонии ҷумҳурӣ, ки бо дастгирии хадамоти ДААД (Хадамоти табодули академии Олмон) ҳамасола сурат мегирад, 150-160 нафар вакил аз муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии ҷумҳурӣ даъват шуда, аз 10-15 нафар дотсенту профессорон аз Олмон, Австрия ва Швейтсария доир ба навгониҳои илм, таълим ва фарҳанг иттилоот ба даст меоваранд. Дар назди кафедраи забони олмонии ДДОТ ба номи С.Айнӣ семинарии байналмиллалий фаъолият дорад, бо масъалаҳои таълими интерактивӣ, муоширати байнифарҳангӣ ва ҳамкориҳои байниҳамдигарӣ бо донишҷӯён аз ҷумҳуриҳои Тоҷикистон, Афғонистон ва Олмон машғул аст.

Тахти роҳбарии профессор Х.Сайфуллаев 10 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намуда, 4 нафар дар арафай химоя қарор доранд. Хизматҳои софдилона ва тӯлонии профессор Х.Сайфуллаев аз тарафи Раёсати Донишгоҳ ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон борҳо қадр шудаанд. Дар давоми фаъолияти кориаш дар Донишгоҳ бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1992), се Ифтихорномаи фахрии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1981, 1991, 2021), Ифтихорномаи фахрии Кумитаи давлатии радио ва телевизиони Ҷумҳурии Тоҷикистон (1998), Ифтихорномаи фахрии Кумитаи хизби коммунисти Тоҷикистон (1982), Ташаккурномаи консули генералии СССР дар ш. Лейптсиги Олмон (1987), ташаккурномаи директори музеи этнографии ш. Лейптсиги Олмон (1987), ташаккурномаи сафири Ҷумҳурии федералии Олмон дар Тоҷикистон (1996) ва 3 ташаккурномаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ сарфароз гардидааст.

Ас.: Мости дӯрӯби. Д., 2005; Луғат немисӣ-тоҷикӣ. Д., 2010; Методика обучения произношению и фиксации ошибок в речи учащихся // Вестник Педуниверситета, № 1, 2008; Мноязичие и вопросы преподавания немецкого языка в суверенном Таджикистане // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 1, 2008; Deutschunterricht in mehrsprachigen Tadschikistan (Geschichte und Gegenwart). – Beitrag für die Zeitschrift. Berlin.Wostok, №3, 2002; Технология формирования лингвосоциокультурной компетенции у студентов вуза. Д., 2013.

САЙФУЛЛОЕВ Атахон (тав. 1.05. 1933, шаҳри Хучанд, ваф.17.03.2017, шаҳри Хучанд), адабиётшиноси тоҷик, доктори илмҳои филология, профессор, ходими намоёни давлатию ҷамъиятӣ, ходими шоистаи фарҳанги Тоҷикистон. Бо ду Ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии РСС Тоҷикистон, орденоҳои «Шараф», «Дӯстӣ», медали тиллои Кумитаи ҷумҳуриявии сулҳ, медалҳои «10-солагӣ ва 20-солагии Иҷлосияи XVI Шурои Олии Тоҷикистон» «20-солагии Ҷумҳурии Тоҷикистон» мукофотонида шудааст. Солҳои 1950-1954 донишҷӯи факултаи филологияи Донишқадаи давлатии педагогии Ленинобод ба номи С.М. Киров буда, баъди хатми он дар кафедраи забон ва адабиёти тоҷики донишгоҳ ба ҳайси муаллими адабиёт ба кор пардохтааст. Пас аз як соли хидмат, соли 1955, ба аспирантураи Институти давлатии педагогии Душанбе ба номи Т.Г. Шевченко (ҳозира ДДОТ ба номи С.Айнӣ) дохил шуда, курси пурраи онро соли 1958 ба итмом расонда, дар ин муассисаи таълимӣ муддате омӯзгори ҳамкор будааст. Солҳои 1959-1965 ходими хурди илмӣ ва ходими калони илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии Академияи илмҳои ҷумҳурӣ будааст.

Солҳои 1965-1968 мудири кафедраи адабиёти тоҷики Институти давлатии педагогии Ленинобод, солҳои 1968-1973 котиби масъули раёсати Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, солҳои 1973-1985 сармуҳаррири

сарредаксияи илмии Энциклопедияи советии тоҷик, аз сентябри 1985 то феввали 1989 ходими пешбар ва сарходими илмии Институти забон ва адабиёти Академияи илмҳои Тоҷикистон будааст.

Аз феввали 1989 то августи 1990 дар вазифаи директори Институти такмили ихтисоси муаллимони ҷумҳури фаъолият доштааст. Аз августи 1990 то июли 1991 мудирӣ шуъбаи ҳамкорӣ бо созмонҳои ҷамъиятию сиёсӣ ва муносибатҳои миллии КМ ҲК Тоҷикистон, аз соли 1991 то майи 1992 раиси Кумитаи давлатии телевизион ва радиои Тоҷикистон, аз майи 1992 мудирӣ кафедраҳои забонҳо ва адабиёти муосирӣ тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров, аз июни соли 1994 то августи 2002 котиби масъули шуъбаи Суғди Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон будааст.

Аз июли 1997 раиси шурои Ҳаракати ҷамъиятии ваҳдати миллии ва эҳёи Тоҷикистон дар вилояти Суғд ва аз августи соли 2002 сармуҳаррири маҷаллаи илмӣ, адабӣ ва ҷамъиятии «Хучанд» (ҳоло «Паёми Суғд») ва аз 1992 то охири умр профессори Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров ва Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон буд.

Эҷодиёташ аз соли 1954, аз давраи донишҷӯӣ ибтидо гирифта, нахустин мақолааш «Бо оташи ҳаҷв» ном доштааст, ки дар бораи мазҳакаи А. Деҳотӣ ва Б.Раҳимзода «Қиссаи Таърифхучаев» навишта шудааст. То имрӯз бештар аз ҳазор мақолаи илмӣ, адабӣ ва танқидияш ба ҷоп расидаанд. Муаллифи 60 монографияи илмӣ-тадқиқотӣ мебошад.

Фаъолияти илмӣ ва эҷодии ӯ хеле серсоҳа буда, ба сифати адабиётшинос ва мунаққид, насрнавис ва драматург, публицист ва тарҷумон, шеърӯ дostonсаро маъруф гардидааст. Мухимтарин китобу монографияҳои тадқиқотии ӯ «Тафаккур ва образ» (1968), «Мақтаби Айнӣ» (1978), «Мирзо Турсунзода. Очерки ҳаёт ва эҷодиёти шоир» (1983, 2004), «Таърихи адабиёти советии тоҷик. Инкишофи жанрҳо» (дар шаш ҷилд; ҷ. 1–1984; ҳамроҳи Х. Мирзозода ва А. Абдуманнонов), «Аркони сухан» (1985), «Малики адаб. Сайре дар гулшани рози Хоҷа Камол» (ҳамроҳи С.Абдуллоев), «Садриддин Айнӣ – Қаҳрамони Тоҷикистон» (1998), «Зуфархон Ҷавҳарӣ. Таҳқиқи ҳаёт ва эҷодиёт» (2002), «Фурӯғи маънавият» (2003), «Хусни нигорандагӣ» (зиндагинома ва фаъолияти эҷодии Меҳмон Бахтӣ, 2003), «Ҳалқаҳои пайванди адабӣ» (2003), «Ҳаким Карим» (2005), «Уфукҳои тозаи наср» (2006; нашри дувуми такмилёфта – дар се муҷаллад, Хучанд, 2013) «Ҷону ҷаҳони наср» (2009), дар бораи эҷодиёти Абдулҳамид Самад» (2007), «Паямбари ишқ» (2012), «Аз таърихи андешаи миллии халқи тоҷик дар нимаи дуҷуми асри XIX ва аввали аср XX» (ҳамроҳи Осим Каримов, 2011) «Оинаи барқади сухан» (2013) мебошад.

Аз «Асарҳои мунтахаб»-и дар даҳ муҷаллад тарроҳишудаи А. Сайфуллоев то имрӯз се ҷилди аввали он дар нашриёти «Шуҷоён» («Бухоро») интишор ёфтааст.

Ҳамроҳи шодравон С. Абдуллоев дар бораи қору пайкори Сарвари давлатамон китобҳои «Президент Эмомалӣ Раҳмонов: дирӯз, имрӯз ва истиқболи Тоҷикистон» (1977), «Президент Эмомалӣ Раҳмонов» (2000)-ро офаридааст, ки ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ интишор ёфтаанд.

Асарҳои сахнавии «Бомдоди ошиқон», «Умри ҷовид», «Хуршедсавор», «Ҳафт манзар», «Дӯстиро ҷустуҷӯ дорем мо», китобҳои шеърҳои достони «Армуғони дил», «Чаманоро», «Таронаҳои ваҳдат ва муҳаббат» ва ғ. ба қалами ӯ тааллуқ доранд. Муаллифи қиссаҳои «Шаби беҳобӣ», «Тақдир», «Зӯртар аз тақдир», «Шаҳиди ошӯни худ», силсилаи ҳикояву очерқост.

Рисолаҳои ӯ ба забони русӣ тахти унвони «Меридиани поэзии» (1971), «Проблемы взаимодействия литератур» (1976), «В единстве и родстве» (1989) интишор ёфтаанд. Баъзе аз мақолаҳои ба забонҳои арабӣ, англисӣ, фаронсавӣ, испанӣ, италиявӣ ва ғ. ҷоп шудаанд.

Барандаи Ҷоизаи давлатии ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ (2014) ва Ҷоизаҳои ба номи Камоли Хучандӣ ва Мирзо Турсунзода.

Ас.: Мирзо Турсунзода. Д., 1983; Дӯстии халқҳо - дӯстии адабиётҳо. Д., 1975; Проблемы взаимодействия литератур. Д., 1976; В единстве и родстве. Д., 1989; Президент Эмомали Раҳмонов. М., 2000 (ҳаммуаллиф); Халқҳои пайванди адабӣ. Хучанд, 2003; Фуруғи маънавият. Хучанд, 2005; Уфқҳои тозаи наср. Д., 2006; Ҷону ҷаҳони наср. Хучанд, 2009 (дар бораи эҷодиёти Абдулҳамид Самад); Паямбари ишқ. Хучанд, 2012 (ҳаёт ва эҷодиёти Рӯдакӣ); Аз таърихи андешаи миллии халқи тоҷик дар нимаи дууми асри XIX ва аввалҳои асри XX. Хучанд, 2011(ҳамроҳи Осим Каримов); Оинаи барқади сухан. Хучанд, 2013.

САЙФУЛЛОЕВА Зарина Хайруллоевна (тав. 02. 02. 1974, ш. Душанбе), сиёсатшинос ва забоншинос, доктори илмҳои педагогика (2017). Солҳои 1991–1996 дар факултети забонҳои романию германию Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намуда, онро бо ихтисоси омӯзгори забонҳои олмонӣ ва англисӣ хатм кардааст. Солҳои 1993–1998 лаборанти кафедраи забони олмонӣ, 1999–2004 ассистенти кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷӣ ва ихтисоси дуюм, 2001–2004 аспиранти кафедраи сиёсатшиносӣ, 2004–2008 муаллими кафедраи лингводидактикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни буд. Солҳои 2008-2012 муаллими калони кафедраи забони олмонӣ ва методикаи таълими он, 2012-2015 муовини декан оид ба қорҳои илмии факултети забонҳои романию германию, 2015-2018 мудири кафедраи забони олмонӣ ва методикаи таълими он ва аз соли 2018 декани факултети забонҳои романию германию дар донишгоҳи номбурда аст. Рисолаи докториро дар мавзӯи «Теория и практика формирования коммуникативной компетентности студентов в условиях поликультурной образовательной среды (при обучении двум иностранным языкам)» дифоъ намудааст. Айни ҳол вазифаи декани факултети забонҳои романию германию ба ӯҳда дорад.

Муаллифи як рисола ва 8 мақолаи илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо оид ба масъалаҳои таҳкими сулҳ дар Тоҷикистон, бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ дар кишвар ва методикаи таълими забонҳои хориҷӣ тадқиқот ба анҷом расидааст. Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд.

Ас.: Методические рекомендации преподавателям вузов для применение интерактивных методов в обучении немецкому языку. Д., 2013; Методические рекомендации преподавателям вузов для сопоставление грамматических явлений немецкого языка с таджикским языком. Д., 2014. Методические рекомендации преподавателям вузов для применение современной технологии в обучении немецкому языку. Д., 2015. Технология формирования коммуникативной компетентности студентов в процессе обучения двум иностранным языкам. Д., 2016.

САЙФУЛЛОЕВА Мавчуда (тав. 08. 03. 1935, ш. Ленинобод), номзади илмҳои педагогӣ (1987), дотсент (1991). Соли 1967 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Кировро хатм кардааст. Солҳои 1967–1969 муаллими мактаби миёнаи №1 ш. Ленинобод, 1969–1970 муаллими мактаби миёнаи №53 ш. Душанбе, 1970–1992 муаллими калони кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г.

Шевченко, 1983–1984 аспиранти ҳамин донишкада буд. Айни ҳол дар Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Б. Ғафуров кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» қадр карда шудааст.

САЙФУТДИНОВ Ренат Муссаевич (тав. 21. 11. 1947, деҳаи Шаҳринав, ноҳияи Ҳисор), муаллими забон ва адабиёти рус. Солҳои 1962-1966 дар техникуми политехникӣ ш. Душанбе ва солҳои 1969-1974 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1975-1985 дар кафедраи умумидонишгоҳии забони русии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин фаъолият намудааст. Солҳои 1982-1985 дар аспирантураи донишгоҳи номбурда таҳсил намудааст. Солҳои 1985-1993 дар корхона ва муассисаҳои мухталифи истеҳсолии ҷумҳурӣ кор кардааст. Аз соли 1993 инҷониб дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни ба ҳайси муаллими калони кафедраи забони русӣ кор мекунад. Айни ҳол вазифаи муаллими калони кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии факултети забони русӣ ва адабиёти донишгоҳ, директори Маркази илмӣ-таълимии ФР дар назди ДДПТ ба номи С. Айни, муаллими калони забони русии сатҳи олӣ дар Маркази русии илмӣ-фарҳангӣ дар назди “Россотрудничество» дар ш. Душанберо низ ба уҳда дорад. Ҷ, ҳамчунин, раиси Шурои олимони

чамбияти пушкинӣ ва чамбияти тотории “Умет» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаи илмию методӣ ва дастурҳои таълимӣ мебошад ва таълифотҳои ӯ масъалаҳои муҳими забоншиносӣ ва усули омузиши забони русиро дар бар гирифтаанд. Аъзои асосиатсияи муаллимони забони русӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Дар конференсияҳои мухталифи сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо унвонҳои фахрии “Аълоҷии маълумоти касбии Тоҷикистон» (1995), “Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1998), ордени “Дусти» (1999), нишони “Пешсафи истехсолот» (1981), Лауреати маҳфили умумичаҳонии муаллимони рус (2016) ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон, Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгори сарфароз карда шудааст.

САЛБИЕВ Хочамурзо (тав. 13. 04. 1908, н. Кирови ҶАШС Осетияи Шимолӣ, ваф. 24. 09. 1975, ш. Душанбе), иқтисоддони тоҷик, доктори илмҳои иқтисодӣ (1968), профессор (1968), Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон (1974). Соли 1931 Донишгоҳи коммунистии меҳнаткашони Шарқро хатм кардааст. Солҳои 1923–1924 вожати отряди пионерӣ ва котиби ташкилоти комсомолии д. Элхоторо, 1924–1925 раиси Бюрои пионерии назди Комитети комсомоли вилояти Осетияи Шимолӣ, 1925–1927 котиби Комитети комсомоли округи Беслан-Тулатов, 1927–1932 донишчӯ, ассистенти калон, дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи коммунистии меҳнаткашони Шарқ (ш. Москва), 1932–1933 мудирӣ шуъбаи таълимот ва ташвиқоти Комитети ҳизбии н. Алигар-Ардови ш. Алғари ҶАШС Осетияи Шимолӣ, 1933–1934 муҳаррири нашриёти «Партиздат»-и КМ ВКП ва роҳбари Нашриёти миллию ҳизбии Кавкази Шимолӣ, 1934–1935 инструктори масъули КМ ҲК (б) Тоҷикистон, 1935–1937 донишчӯи Институти профессураи сурхи хоҷагии ҷаҳонӣ ва сиёсати ҷаҳонӣ, муаллими иқтисоди сиёсии Донишкадаи инжинерии нақлиёт (ш. Москва), 1937–1944 ҷонишини комиссари халқии маорифи ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1938–1944 ҳамчун муаллими иқтисоди сиёсии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1944–1946 вазири маорифи ҶАШС Осетияи Шимолӣ, 1946–1975 мудирӣ кафедраи иқтисоди сиёсии Донишкадаи омӯзгории ш. Душанбе кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 70 асару мақолаҳои илмӣ мебошад ва дар таълифотҳои паҳлу ҳои мухталифи масъалаҳои тараққиёти иқтисодии Тоҷикистонро дар солҳои 30-50 асри ХХ баррасӣ кардааст. Бо ду ордени «Нишони фахрӣ», ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва якчанд медалҳо мукофотонида шудааст.

Ас.: Развитие столицы Таджикской ССР, Сталинабада. Сталинабад, 1952; Социалистический путь развития Таджикистана, расцвет его экономики и культуры, Сталинабад, 1955.

САЛИМӢ Носирҷон Юсуфзода (Салимов Носир Юсупович, тав. 3. 12. 1960, Хучанд), адабиётшиноси тоҷик, доктори илми филология (2002), профессор (2003), академики АМИ ҚТ (2008). Хатмкардаи факултети таъриху филологияи ДДОЛ ба номи С. М. Киров (1982). Лаборанти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОЛ ба номи С. М. Киров (1982-1984).

Муҳаққиқ-коромӯз ва аспиранти кафедраи адабиёти муосири тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин (1985-1989).

Ходими адабии минбари Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон – маҷаллаи «Садои Шарқ» (1989-1990). Ҷимояи рисолаи номзадӣ дар мавзӯи «Ҳофизаи таърихӣ ва масъалаи тасвири ҳамзамон дар насри тоҷикии солҳои 70-80-ум» бо роҳбарии академики АИ ҚТ Муҳаммадҷон Шуқуров (1990). Ходими илмии ИЗА ба номи Рӯдакии АИ ҚТ (1990-1992), дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров (1992-1996), мудири кафедраи адабиёти муосири тоҷики ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров (1996-1998), директори Маркази илмии Пажӯҳиши тамаддуни давраи Сомониён (1998-1999), муовини ректори ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров» оид ба илм (1999-2000), муовини ректори ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров оид ба таълим (2000-2001), ректори ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров (2001-2010).

Ҷимояи рисолаи докторӣ дар мавзӯи «Ташаккул ва таҳаввули жанрҳои мансур дар адабиёти форсу тоҷики асрҳои миёна (асрҳои X-XIII)» бо роҳбарии академики АИ ҚТ Муҳаммадҷон Шуқуров (2002). Узви вобастаи АИ ҚТ (2004), узви пайвастаи АИ ҚТ (2008).

Вакили Маҷлиси вакилони халқи вилояти Суғд (даъватҳои дуюм ва сеюм, 2002-2005, 2005-2010), узви Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва узви Кумита оид ба масъалаҳои иҷтимоӣ, ҳифзи саломатӣ, илм ва маориф (2005-2010).

Ректори ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзода (2010-2011), директори МД Китобхонаи миллии Тоҷикистон (2011-2014), ректори МДТ «ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ» (2014-2019), директори ИЗА ба номи Рӯдакии АМИ ҚТ (2019), узви Комиссияи марказии интиҳобот ва раёипурсии ҚТ (аз соли 2019).

Салимӣ ҳамчун муҳаққиқ ҳам вазифаи муовин ва сармуҳарририи маҷаллаҳои илмӣ ва ҳам узви ҳайати таҳрири бархе аз рӯзномаву маҷаллаҳо фаъолият мебарад. Аз ҷумла, узви ҳайати таҳририяи маҷаллаи илмӣ-адабии «Хучанд» (ҳоло «Паёми Суғд», солҳои 2001- 2010), сардабири маҷаллаи илмӣ ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров «Номаи Донишгоҳ» (2001-2011), узви ҳайати мушовараи маҷаллаи «Илм ва ҳаёт» (2001- 2011), узви ҳайати таҳририяи нашрияи КИ ҲХДТ дар вилояти Суғд «Сухани халқ» (2005-2006), узви ҳайати таҳририя ва шурои илмӣ

фаслномаи пажухишҳои эроншиносӣ «Номаи Пажухишгоҳ»-и Пажухишгоҳи фарҳанги форсӣ-тоҷикии Сафорати ҶИЭ дар ҶТ (аз соли 2010), мушовири маҷаллаи илмӣ, адабӣ ва таълимию маърифатии «Адаб» (2011), муовини сармуҳаррири маҷаллаи ИЗА ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии АМИ ҶТ «Суханшиносӣ» (2012), узви ҳайати таҳририя ва шурои илмии фаслномаи илмӣ-пажухишии «Андеша»-и Пажухишгоҳи фарҳанги форсӣ-тоҷикии Сафорати ҶИЭ дар Тоҷикистон (аз соли 2013), узви ҳайати Шурои назорати илмии ЭМТ, узви ҳайати таҳририяи маҷаллаи ИЗА ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии АМИ ҶТ «Суханшиносӣ» (2014), узви ҳайати таҳририяи минбари ИН ҶТ – маҷаллаи «Садои Шарқ», узви Шурои илмӣ ва ҳайати таҳририяи фаслномаи илмӣ-адабии «Қамоли Хучандӣ» (аз соли 2015), узви ҳайати мушовараи фаслномаи «Оинаи Пажухишгоҳ»-и ИИТИҶ назди МДТ ДДЗ ба номи академик Бобочон Ғафуров (2019), узви ҳайати мушовараи нашри силсилаи «Қамолиносӣ» (аз соли 2020).

Салимӣ дар ташкили Шуруҳои диссертсионӣ ва сарвари ин ниҳодҳои илмӣ саҳмгузор аст. Узви Шурои диссертсионии назди ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров» оид ба ҳимояи рисолаҳои номзадӣ аз рӯи ихтисосҳои 10. 01. 03. (адабиёти халқҳои кишварҳои хориҷӣ (адабиёти тоҷик) ва 10. 02. 22 (забонҳои кишварҳои Аврупо, Осиё, Африқо, аборигенҳои Америка ва Австралия (забони тоҷикӣ) (1996-2002), раиси Шурои диссертсионии назди МДТ «ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ» оид ба ҳимояи рисолаҳои номзадӣ аз рӯи ихтисосҳои 10. 01. 03 (адабиёти халқҳои кишварҳои хориҷӣ (адабиёти тоҷик) ва 10. 02. 22 (забонҳои кишварҳои Аврупо, Осиё, Африқо, аборигенҳои Америка ва Австралия (забони тоҷикӣ, 2014-2019). Бо роҳбарии С. беш аз 15 нафар рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ ҳимоя кардаанд.

Салимӣ ҳамчун узви ММ МО ҶТ дар якҷанд мулоқоту чорабиниҳо ва нишастҳои байнидавлатӣ ҶТ-ро намояндагӣ намудааст: сафар ба Ҷумҳурии Арманистон; мулоқоти ҳайати гурӯҳи ҶТ бо раиси Маҷлиси миллии Арманистон А. Багдасарян ва Ҷамъияти дӯстии байнипарлумонӣ; ширкат дар Конфронси байналмилалӣ ба ифтихори 15-солагии Парламенти Ҷумҳурии Арманистон дар мавзӯи «Парламент ва дурнамои парламентаризм дар раванди демократия» (2005), узви ҳайати ҶТ дар рӯзҳои фарҳангии ҶТ дар ФР (2007), намояндаи ММ МО ҶТ дар мулоқоти сеюми ММ МО ҶТ бо Парламенти Аврупо дар шаҳри Страсбургги Фаронса (2007), нозирани ҷониби ҶТ дар интиҳоботи Думаи давлатии ФР (2007).

Узви ИН ҶТ (1999), узви Раёсати ИН ҶТ (аз соли 2015).

Таҳқиқоти илмии Салимӣ ба омӯзиши таърихи насри классикиву муосири тоҷик нигаронида шуда, дар ин замина рисолаҳои «Маърифати бадеии таърих» (1997) ва « Марҳилаҳои услубӣ ва таҳаввули анвои наср дар адабиёти форсу тоҷик (асрҳои IX-XIII)» (2002) ба ҷоп расонидааст.

Салимӣ намунаҳои зиёди осори мансур, аз қабилҳои «Ҳазору як шаб» (Ҷ. 1-2, ҳамроҳи Н. Зоҳидов, 1992-1993), «Сомониён дар оинаи таърих» (дар

2 чилд, ҳамроҳи Н. Зоҳидов, Н. Ғиёсов, А. Ҳасанов, 1998), «Номаи Тансар» (2001), «Мероси Оли Сомон» (2001), мероси адабиётшиноси маъруф Юсуфҷон Салимов таҳти унвони «Ёдгори умр» (дар 3 чилд, 2003), «Сафарнома»-и Носири Хусрав (2003), «Тарҷумаи Тафсири Табарӣ» (дар 2 чилд, ҳамроҳи Н. Зоҳидов, Н. Ғиёсов, А. Ҳасанов, А. Самиев, 2007), «Шукӯҳи наср дар аҳди Сомониён» (дар 2 чилд, 2008), «Ахлоқи Носирӣ»-и Насридуддини Тӯсӣ (ҳамроҳи У. Ғаффорова, 2009), «Ассад-ул-аъзам»-и Абулқосим Ҳакими Самарқандӣ (ҳамроҳи Н. Зоҳидов, 2009), «Бисту панҷ ҳикоят аз рӯзгори Сомониён» (порчаҳо аз «Ҷавомеъ-ул-ҳикоёт»-и Муҳаммад Авфии Бухорӣ, 2019 таҳия намудааст.

Бо кӯшиши Салимӣ ва муҳаққиқони дар боло зикршуда китобҳои «Тарҷум «Тафсири Табарӣ» (дар 1 чилд, 2014), «Сомониён дар оинаи таърих» (дар 2 чилд, 2019) ва «Ҳазору як шаб» (Ҷ. 1, 2020) аз нав интишор гардиданд. Бештари ин осор бо муқаддима, таълиқот, хошияҳо, феҳрастҳо, луғатҳо ба таърих расидаанд.

Таҳти сарвари Салимӣ «Донишномаи Сомониён» (2008-2009) дар ду чилд ба нашр расид. Дар ин қомуси арзишманд беш аз 50 мақолаи энциклопедии Салимӣ ҷой гирифтааст.

Дар солҳои ректории Салимӣ дар ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров донишгоҳ ба яке аз пуриқтидортарин муассисаи олии таҳсилоти касбии мамлакат табдил ёфт. Дар ин муассисаи таҳсилоти олии касбӣ Шуроҳои ҳимояи рисолаҳои номзадӣ аз ихтисосҳои физикаю математика, таърих, педагогика, иқтисодиёт ва филология амал мекард, факултету ихтисосҳои нав ба фаъолият шуруъ карданд. Дар марказҳои институтҳои илмӣ дар назди донишгоҳ амалкунанда гурӯҳи калони олимону муҳаққиқон ба тадқиқи соҳаҳои гуногуни дониш машғул буданд.

Муҳимтарин дигаргунии сифатӣ дар раванди таълими донишгоҳ пеш овардани ташаббуси хуби таълифу бознависи матнҳои машғулиятҳои назариявӣ ва коркарду такмили мавод барои дарсҳои амаливу лабораторӣ ба шумор мерафт. Тамоми устодону омӯзгорон аз аввали соли 2002 мутобиқи фанҳои таълимии ба онҳо вобасташуда ба навиштани «Раҳнамои таълим» оғоз карданд. Тадричан ин маводи таълимӣ ба комплексҳои таълимӣ-методӣ, дастурҳои хониш ва китобҳои дарсӣ табдил ёфтанд. Тадбири мазкур имкон меод, ки аз шурӯи соли нави таҳсил ҳамаи матни дарсҳои назариявӣ, маводи дарсҳои семинарию амалӣ ва лабораторӣ дар ихтиёри донишҷӯён қарор гирад. Матбаа ва нашриёти ҳамноми «Нури маърифат»-и донишгоҳ ба таври густурда ба ҷопи маводи таълимӣ равона шуда буд. Дастраснамоии маводи таълим ройгон ба устодону донишҷӯён аз буҷаи донишгоҳ сурат мегирифт.

Аз падидаҳои ҷолибу хотирмон дар он айём ташрифоти пайвастаи Пешвои миллат ба донишгоҳ аст, ки ба муносибати ҷашни 70-солагии донишгоҳ, ба истифода додани бинои дуҷуми мухташами таълимӣ, маҷмааи фарҳангии фароғатӣ ва варзиши «Хуррамшаҳр», мавриди

бахраёбӣ қарор гирифтани бинои нуҳошёнаи истиқоматӣ барои устодону кормандони донишгоҳ ва дигар санаҳои хотирмон иттифоқ афтадааст.

Салимӣ ба унвони роҳбари созмондиҳанда бо таъя ба нерӯи фикрию маънавии ҳайати профессорону омӯзгорон ва донишҷӯён, бо иштироки олимони ватанию хоричӣ конфронсҳои байналмилалиро муносибати 1310-солагии Имоми Аъзам, 1150-солагии Одамушшуаро Рӯдакӣ, 800-солагии Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ дар маҷмааи «Хуррамшаҳр»-и донишгоҳ дар сатҳи баланд доир намуд. Инчунин, дар маҷмааи ёдшуда маҳфилҳои адабию фарҳангӣ, шабҳои шеърӯ сухан ва мусиқӣ ба таври пайваста доир мегардиданд. Гузаронидани маҳфилҳои «Рӯдакиҳои», «Шоҳномаҳои», «Саъдиҳои», «Мавлавиҳои», «Ҳофизҳои», «Бедилҳои», «Айниҳои», «Лоҳутиҳои», «Лоикҳои», «Фарзонаҳои» ва дигар суҳбатҳои адабӣ дар факултетҳои донишгоҳ ба ҳукми анъана даромада буданд.

Дар ҳошияи ин маҷмаа соли 2007 бинои нуҳошёна азнавсозӣ шуда, бо дастгирии Президенти мамлакат ба устодону кормандони донишгоҳ чун манзили истиқомати доимӣ ҳада гардид.

Салимӣ дар муддати ками фаъолияти роҳбарӣ дар ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзода на танҳо ба таҷдиду азнавсозии биноҳо, балки дар тақмили барномаю маводи таълимии фанҳои нақши муассири ҳешро гузошт.

Салимӣ беш аз ҳашт моҳ қабл аз ифтитоҳи МД Китобхонаи миллии Тоҷикистон дар ин муассисаи фарҳангӣ директор таъин шуда, бо дастуроти Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар раванди таҷҳизонидан ва ҷойгир намудани маҳзани китобии он талош намуд. Роҳбарияти китобхона ҷиҳати муаррифии имконияту шароити китобхона кӯшиш карда, аз рӯзҳои аввали фаъолият дар бинои нав баргузориҳои конфронсу ҳамоишҳо, семинару машваратҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва омӯзиширо ба роҳ монд. Дар ин замина муассиса боиси пайванди нерӯҳои илмию пажӯҳиши кишвар гардида, ҳамчун макони табодули андешаву таҷрибаҳои омӯзанда пазируфта шуд.

Бо роҳбарии Салимӣ ва саъю кӯшиши суханшиносону матншиносони варзидаи кишвар дар заминаи дастури Пешвои маҳбуби миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон наشري силсилаи нави тарҷумаву баргардон ва таҳияи матнҳои арзишманд бо номи «Тоҷнома» дар Китобхонаи миллии Тоҷикистон оғоз ёфт ва вусъат гирифт. Дар ин замина нахустқомуси миллати тоҷики – «Авасто», «Мероси хаттии бостон», «Динкард», «Шоҳномаи Саолибӣ», «Худуд-ул-олам», «Таърихи Бухоро»- и Абубакри Наршаҳӣ, «Таърихи Байҳақӣ», «Зайн-ул-аҳбор», «Таърихи Систон», «Тоҷикон»-и А. П. Шишов, «Таърихи адабиёти форсу тоҷик»-и Е. Э. Бертелс» ва дигар осор ба таъ расиданд.

Салимӣ дар ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ дар таъсиси силсилаи «Китобхонаи донишҷӯ», маҷаллаҳои «Наврӯста», «Муҳаққиқ», пешбурди қорҳои интишоротӣ ва ганомандии мазмуну мундариҷаи «Паёми ДДОТ», ташкили Шуроҳои диссертатсионӣ, наشري рисолаву осори олимон,

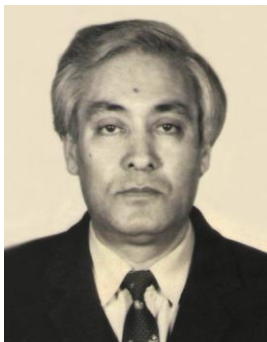
тахкими фаъолияти матбааву нашриёт, сохтмон, таъмиру азнавсозии биноҳои таълимӣ, хобгоҳ, зиёд кардани маош ва дастгирии иҷтимоии устодону омӯзгорон, кормандон ва донишҷӯёну муҳаққиқони ҷавон ва ҷиҳати амалӣ сохтани якчанд тадбири ташаббус ҳосили пайкорҳои наҷиб муваффақ гардидааст.

Ҳамчун директори ИЗА ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии АМИТ Салимӣ бо нақшаву барномаҳои ояндасоз амал карда, бо донишварони ин муассисаи пажухишӣ масъалаи таҳриру такмили китобҳои академиву бунёдии «Таърихи адабиёти муосири тоҷикӣ», таҳияи «Куллийёт»-и устод Садриддин Айнӣ ва дигар корхоро ба миён гузошт.

Ҳоло Салимӣ дар вазифаи узви Комиссияи маркази интиҳобот ва раёйпурсии ҚТ, ки ин ниҳод ҳамчун ташкилоти доимоамалкунандаи сиёсӣ амал мекунад, фаъолияти босамар дорад.

Салимӣ дорандаи Ҷоизаи адабии ба номи Камоли Хучандӣ (1999), Ҷоизаи Бунёди Манучеҳри Фарҳангӣ ва Анҷумани тоҷикон ва форсизабонони ҷаҳон (2011) мебошад.

Ас.: Маърифати бадеии таърих. – Хучанд, 1997; Марҳилаҳои услубӣ ва таҳаввули анвои наср дар адабиёти форсу тоҷик (асрҳои IX-XIII). Хучанд, 2002; Андешаҳо дар хошияи таърихи наср. Маҷмуаи мақолаҳо. Хучанд, 2005; Назаре ба таърихи наср дар замони устод Рӯдакӣ. -Хучанд, 2008; Тоҷики оламшумул. Рисола роҷеъ ба нақш ва мақоми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар бунёди давлатдорӣ миллӣ, таҳкими Истиқлолияти давлатӣ ва ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2011; Признанный миром таджик. Монография о роли и месте Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в создании национальной государственности, укреплении Государственной независимости и формировании гражданского общества (Соавторство). Д., 2011.

САЛИМОВ Нуриддин (тав. 02. 02. 1940, н. Дарвоз, ваф. 2002, ш. Душанбе), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1971), профессор (1993). Соли 1965 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1965–1968 аспирант, 1968–1984 муаллим, дотсент, иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедраи марксизм-ленинизмӣ донишкадаи номбурда буд. Ҳамзамон солҳои 1977–1980 вазифаи муовини декани

факултети математика оид ба корҳои тарбиявӣ-сиёсиро ба уҳда дошт. Солҳои 1984–1989 дар КМ Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон ба сифати мушовири Хонаи маорифи сиёсии КМ Тоҷикистон фаъолият намудааст. Солҳои 1989–1990 директори филиали Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дар ш. Қурғонтеппа, 1990–1993 ректори Донишгоҳи давлатии ба номи Н. Хусрав буд. Солҳои 1993–1995 профессор, 1995–2002 ба ҳайси мудири кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият намудааст. Ҳамзамон солҳои 1969–1995 воқеанигори сиёсии телевизион ва радиои тоҷик шуда кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 200

асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Мавзуи тадқиқотҳои ӯро масъалаҳои фалсафаи иҷтимоӣ, иҷтимоию сиёсии замони муосир, ваҳдати миллӣ ва ғайра дар бар гирифтаанд. Бо унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (2000) сарфароз гардидааст.

Ас.: Сохтори иҷтимоии Тоҷикистон. Д., 1975; Қувваи пешбарандаи ҷамъият. Д., 1983; 60-солагии ташкилҳои Тоҷикистон. Д., 1984; Баъзе проблемаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ дар замони бозсозӣ. Д., 1991; Ваҳдат-якдилӣ. Д., 1997; Фалсафаи зиндагӣ. Д., 1997; Фалсафаи ваҳдати миллӣ. Д., 2000; Асосҳои фалсафа (Дастури таълимӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1999.

САЛОМИ Нуриёни Баравнӣ (тав. 19.05.1939, д. Баравни н. Ванҷ, ваф. 06.06.2014, ш. Душанбе), адабиётшиноси тоҷик, номзоди илмҳои филологӣ (1989), дотсент. Солҳои 1961–1966 дар факултети таъриху филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т.Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1967–1970 аспиранти кафедраи адабиёти тоҷики донишқадаи номбурда буда, баъди хатми аспирантура солҳои 1970–1973 дар кафедраи

адабиёти тоҷики Донишқадаи омӯзгории ш. Кӯлоб ва баъди кушодашавии Донишқадаи санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзода тайи солҳои 1973–1989 дар кафедраи филологияи ин донишқада ба касби омӯзгорӣ машғул мешавад. Баъдан аз соли 1990 то охири умраш ҳамчун дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ қору фаъолият намуда, дар ин муддат аз фанҳои таърихи адабиёти тоҷик, тафсири шеър, назмшиносӣ ва дигар фанҳо дарс гуфтааст. Рисолаи илмии номзадии худро дар риштаи адабиёти классикӣ дар мавзӯи «Гулистон»-и Саъдӣ ва татаббуи он дар адабиёти форсу тоҷик (асрҳои XIV–XVII)» таҳти роҳбарии устодон Н.Маъсумӣ ва профессор Н.Сайфиев соли 1989 ҳимоя намудааст. Ӯ ҳамчун олими дақиқназар таҳқиқоту таълифоти зиёде дар соҳаи адабиётшиносӣ дошта, ба қалами ӯ зиёда аз 10 рисолаву дастурҳои илмӣ ва таълимию методӣ ва беш аз 300 номгӯй мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ тааллуқ дорад. Саҳми ӯ дар таҳия ва нашри осори бадеии классикони тоҷику форс назаррас аст. Ӯ дар риштаҳои гуногуни илми филологияи тоҷик, таълифоти илмию методӣ ва тақризу нақди адабӣ қорҳои пурарзишро анҷом додааст. Матни «Малфузот»-и Абдуллоҳи Ансорӣ, «Хористон»-и Маҷди Хофӣ, «Нигористон»-и Муинии Ҷувайнӣ, «Дастур-ул-мулук»-и Самандархоҷаи Тирмизӣ, «Парешон»-и Қоонии Шерозӣ, «Ҳадиқат-ур-расул»-и Носеҳи Хатлонӣ, ашъори Мулло Ёри Ванҷӣ, «Нузхат-ул-арвоҳ»-и Мир Ҳусайни Ҳиравӣ ва ғайраро пажӯҳиш, таҳия ва нашр намудааст. Ғайр аз фаъолиятҳои илмию таълимӣ ашъори баландмазмуне низ эҷод кардааст. Аввалин шеърҳои ӯ замони донишҷӯияш рӯи қоғаз омада, ду маҷмӯъаи ашъораш бо номи «Наҷвои зиндагӣ» ва «Меҳробод» нашр гардидааст. Солҳои дароз роҳбарии маҷфили адибони ҷавони донишгоҳи омӯзгориро бар уҳда дошт. Барои хидматҳои шоёнаш

бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Донишкадаи омӯзгории шаҳри Кӯлоб, Донишкадаи санъати Тоҷикистон ва ҷамъияти «Дониш» сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: «Баҳористон»-и Ҷомӣ ва муносибати вай бо «Гулистон»-и Саъдӣ», Д., 1989; Начвои зиндагӣ, Д., 1997; Носеҳи Хатлонӣ ва «Ҳадиқатуррасул»-и ӯ, Д., 2000; Махзани илму дониш, Д., 2001; Ҳафтад соли даргоҳи маърифат, Д., 2001; Насри ахлоқии адабиёти форсу тоҷик дар асрҳои X-XIII, Д., 2003; Маҷди Хофӣ. Хористон, Д., 2004; Даме бо «Гулистон», Д., 2005; Носеҳи Хатлонӣ. Ҳадиқат-ур-расул, Д., 2005; Амир Ҳусайни Ҳиравӣ. Нузхат-ул-арвоҳ, Д., 2007; Меҳробод (маҷмӯаи ашъор), Д., 2009.

САМАНДАРОВ Габриэл Рубинович (тав. 25. 10. 1910, ш. Қўқанди ҶШС Узбекистон), адабиётшиноси тоҷик, номзади илми филология (1950), дотсент. Солҳои 1925–1930 донишҷӯи Дорулмуаллимини тоҷикии ш. Тошкент буд. Солҳои 1930–1932 ҳамчун муаллими адабиёт дар мактаби миёнаи № 25 ш. Самарқанд, 1932–1935 муаллими адабиёти мактаби №10 ш. Тошкент кор кардааст. Солҳои 1935–1937 дар аспирантураи Донишкадаи забонҳои Узбекистон (УЗНИЯ) таҳсил кардааст. Солҳои 1937–1977 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1947 донишкадаи номбурдари низ хатм кардааст. Солҳои 1945–1950 ҳамчунон дар вазифаи муовини директори донишкадаи омӯзгории пойтахт оид ба шуъбаи ғоибона кор кардааст. Муаллифи як қатор китобҳои дарсӣ ва хрестоматияҳо оид ба адабиёти тоҷик барои мактабҳои миёна мебошад. Бо медали «Барои меҳнати шоён дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ» ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз гардидааст.

САМИЕВ Амриддин Муҳамадиевич (тав. 24.11.1971, ноҳияи Дарвоз), географ, номзади илмҳои география (2010). Соли 1990 омӯзишгоҳи касбӣ-техникии рақами 7-и ш. Душанбе ва соли 1995 Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷўраевро хатм кардааст. Баъди хатми донишкадаи мазкур дар кафедраи географияи табиӣ дар вазифаи ассистент ба кор шуруъ намуд. Соли 1999 ба аспирантура дохил шуда, дар мавзӯи «Географическое исследование Памира в конце XIX-первой половине XX вв. и их значение для развития науки и экономики современного Таджикистана» тадқиқот бурд. Соли 2001 баъди хатми аспирантура ба вазифаи ассистенти кафедраи географияи табиӣ ба кор омад. Соли 2004 муаллими калони кафедраи МТГ ва туризм интихоб гардид. Соли 2010 дар мавзӯи зикршуда рисолаи номзадӣ ҳимоя намуд.

Самиев Амриддин дар давлатҳои Япония, Венгрия, Қазоқистон, Узбекистон ва Қирғизистон аз курсҳои омӯзишӣ ва такмили ихтисос гузаштааст. Солҳои 2015-2020 вазифаи декани факултети география ва аз

моҳи августи соли 2020 вазифаи мудири кафедраи туризм ва методикаи таълими географияро ба уҳда дорад.

Муаллифи зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ва илмӣ-методӣ, 1 монография, 2 китоби дарсӣ, 3 дастури таълимӣ буда, дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналхалқӣ дар шаҳрҳои Алмаато, Барнаул ва Тошкент баромад намудааст. Дар солҳои охир дар мавзӯи «Дурнамои рушди туризм дар Тоҷикистон» тадқиқоти илмӣ мебарад. Бо нишони Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қадр шудааст.

Ас.: Природные ресурсы верхнего течения реки Амударьи: вопросы охраны и рационального использования (бо ҳаммуаллифӣ), Д., 2002; Из истории географических исследований на Памире // Известия АН РТ, №3, 2010; Природно-географические особенности Памира // Вестник Таджикского национального университета, №6 (62), 2010. Роль географических исследований первой половины XX в. для развития промышленности в Таджикистане. Вестник ТГПУ им С. Айни № 2. Душанбе 2018. – С.15-22/; Роҳнамои фанни география синфи 7-ум «Географияи материкҳо ва уқёнусҳо» (барои омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ).Д., 2018; Методикаи таълими география (китоби дарсӣ).Д., 2018; Географияи материкҳо ва уқёнусҳо (китоби дарсӣ барои синфи 7).Д., 2020.

САМИЕВ Бобочон Ҷӯраевич (тав. 01. 01. 1970, д. Вешаби н. Айни), файласуфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (2010), дотсент (2004), профессор (2012). Солҳои 1987-1993 дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Солҳои 1989-1990 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1993-1994 мудири кабинети кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон, 1994-1998 ассистенти кафедраи номбурда, 1998-2005 мудири кафедраи фанҳои ҷамъиятии Коллеҷи техникии ба номи академик М. Осимӣ, 2006-2007 мудири кафедраи фанҳои гуманитарии Коллеҷи тиббии ш. Душанбе буд. Солҳои 2008-2009 ба ҳайси дотсенти кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон кор карда, аз соли 2009 то соли 2011 вазифаи мудири кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт.

Солҳои 2011 - 2014 дар вазифаи муовини ректор оид ба корҳои илмӣ донишгоҳ фаъолият варзида, аз соли 2015 то соли 2018 дар вазифаи сардори Раёсати таълими донишгоҳ кор кардааст. Аз соли 2019 ба ин сӯ мушовири ректори ДДОТ ба номи С. Айни.

Соли 1999 дар мавзӯи «Ақидаҳои иҷтимоӣ-сиёсии Аҳмади Дониш» рисолаи номзадӣ ва 2009 рисолаи докториро дар мавзӯи «Таҳлили ақидаҳои фалсафӣ ва иҷтимоии маорифпарварони тоҷик оид ба сохтор ва муносибатҳои иҷтимоии охири асри XIX ва ибтидои асри XX» ҳимоя кард.

Зери роҳбарии ӯ шаш нафар унвонҷӯён рисолаҳои номзадӣ худро ҳимоя намудаанд. Муаллифи шаш китоби дарсӣ, 3 монография, дастурҳои

таълимӣ-методӣ ва 70 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Дар таълифотҳои андешаҳои маорифпарварона ва ислохотхонаи Аҳмади Дониш, ҳамасрон ва давомдиҳандагони афкори ӯ, таҷассуми одоби идораи давлатӣ ва усулҳои барқарорӣ ва устувори кишвар, категорияи адолат ва риояи рукҳои адолати иҷтимоӣ дар таълимоти иҷтимоӣ-сиёсии Аҳмади Дониш, маорифпарварӣ ва ҷадида, тарзи табақабандӣ ва муносибатҳои байни табақаҳои ҷамъиятиро дар таълимоти мутафаккирони асри XIX ва ибтидои асри XX мавриди омӯзишу баррасӣ қарор додааст. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ суҳанронӣ намудааст. Аълочии маорифи Тоҷикистон (2012).

Ас.: Баъзе масъалаҳои «Рисолаи сиёсӣ»-и Аҳмади Дониш дар бораи давлат. Д., 1997; Афкори ислохотӣ-иҷтимоӣи Аҳмади Дониш. Д., 2000; Назарҳои Аҳмади Дониш ва хотираҳои сайёҳони хоричӣ оид ба сохтори иҷтимоӣи аморати Бухоро. Д., 2007; Социально-философский анализ взглядов таджикских просветителей о структуре социальных отношений конца XIX и начала XXв. Д., 2007; Сотсиология (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2007; Сотсиологияи амалӣ (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2008; Фалсафаи илм (китоби дарсӣ ҳаммуаллиф). Д., 2014; Фалсафаи илм (китоби дарсӣ ҳаммуаллиф). Д., 2015; Воҷаномаи фалсафа ва методологияи илм (ҳаммуаллиф). Д., 2016; Таърихи тамаддун ва фарҳанги ҷаҳонӣ /Ҷилди 2.. Д. 2017; Методологияи тадқиқоти илмӣ. Д., 2018; Чӣ гуна китоб бихонем? (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Донишномаи таҳсилот дар фазои низоми кредитӣ (ҳаммуаллиф); Вурӯде ба шинохти Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ ва Мавлоно Шамси Табрезӣ.. Д., 2020; Абунасири Форобӣ. «Иҳсоул-улум». Пажӯҳиш, таҳияи матн, таълиқот ва тавзеҳот. Д., 2020 ва ғайра.

САМИЕВ Саидмурод Ҳайдарович (тав. 29. 05. 1944, д. Ночии болои н. Ҳисор), физик ва кимиёшинос, номзади илмҳои химия (1980). Солҳои 1964–1969 дар факултети физика-математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Соли 1969 ассистенти кафедраи физикаи назариявӣ, 1970–1975 ассистенти кафедраи физикаи умумии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1975–1978 аспиранти Институти химияи умумӣ ва ғайриорганики ба номи Н. С. Курнокови АИ ИҶШС, 1979–1989 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ ва назариявии донишқадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1989 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи умумии донишқадаи омӯзгорӣ фаъолият дошт. Ҳамзамон, солҳои 1973–1974 коромӯзи Институти физикаю техникаи АИ ҶШС Тоҷикистон ба номи С. У. Умаров буд. Оид ба тадқиқоти физикӣ-химиявии фосфидҳои кадмий ва руҳ, инчунин, физикаи кристаллҳо корҳои илмӣ анҷом дода, зиёда аз 40 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст.

Ас.: Тадқиқи хосиятҳои физикӣ-химиявии кристаллҳо. Д., 1991.

САМИЕВ Тоҳир Абдусаматович (тав. 10-. 03. 1963, д. Искодар, н. Айнӣ), педагог, номзади илмҳои педагогика (2006). Соли 1978 пас аз хатми мактаби миёна ба Омӯзишгоҳи педагогии шаҳри Панҷакент дохил шуда, онро соли 1982 бо хатм намудааст. Пас аз хатми Омӯзишгоҳ барои кор ба вилояти Қурғонтеппа (ҳоло вилояти Бохтар) дар н. Колхозобод ба мактаби миёнаи №50 участкаи Узум муаллими синфҳои ибтидоӣ шуда кор кардааст. Соли 1983 ҳуҷҷатҳояшро ба Донишкадаи Омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Т. Г Шевченко супорида, пас аз адои хизмат онро соли 1990 хатм намудааст. Фаъолиятро аз ассистенти кафедраи “роҳнамои касбӣ”- и факултаи индустриалию педагогӣ оғоз намудааст. Соли 1997 дар факултаи мазкур ба вазифаи ҷонишини декан оид ба корҳои тарбиявӣ фаъолият намудааст. Соли 2000-ум ба ДМТ гузашта дар кафедраи педагогика кор кардааст. То соли 2010 дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор кардааст. Соли 2011 ба Донишкадаи Тарбияи Ҷисмонии Тоҷикистон ба номи С. Раҳимов ба ҳайси муовини ректор оид ба илм фаъолият намудааст. Сипас пас аз чор соли муовинӣ боз ба вазифаи мудири кафедраи педагогика ва психологияи ҳамин донишкада фаъолият намудааст. Соли 2020 ба ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба кор омада, ҳамчун дотсенти кафедраи педагогика фаъолият дорад.

САМИЕВА Нисо Шарбатовна (тав. 19.12. 1977, д. Тутқавули ш. Норак). Соли 1995-2001 факултети филологияи ДМТ-ро бо ихтисоси филолог, муаллими забон ва адабиёти тоҷик хатм намудааст.

Аз соли 1996 то солҳои 2010 дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 4 ба номи А.Мирзоеви д. Тутқавули ш. Норак ба ҳайси омӯзгори фанни забон ва адабиёти тоҷик кор ва фаъолият намудааст.

Аз соли 2013 то 2021 дар кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С.Айнӣ ба ҳайси лаборант-ассистенти кафедраи мазкур кор ва фаъолият кардааст.

Аз соли 2021 то ин ҷониб ассистенти кафедраи назария ва таърихи адабиёт кор ва фаъолият намуда истодааст.

Аз соли 2017 таҳти роҳбарии профессор С. Саидов дар мавзӯи «Саид Холзода ва поэтикаи ашъори ӯ» таҳқиқоти илмӣ анҷом дода, омодаи дифоъ мебошад. Аз рӯйи мавзӯӣ чандин мақолаҳо навиштааст, ки намунаашро дар зер меорем.

Ас.: “Шарҳи ҳоли Саид Холзода дар паҷуҳиши ҷадид». Д. 2019; “Авзони шеърӣ Саид Холзода ва хусусиятҳои он». Д., 2020; “Мактуботи манзуми Саид Холзода ва вижагиҳои он»Д., 2021; “Нақши санъати талмеҳ дар ашъори Саид Холзода», Д., 2021 ва ғ.

САНГИНОВ Наим (тав. 15. 11. 1944, н. Айнӣ), забоншинос, номзади илмҳои педагогӣ (1980), дотсент (1982). Соли 1966 факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Кировро хатм кардааст. Солҳои 1967–1968 муаллими кафедраи забони англисии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1970–1971 хидмати артиши шуравӣ, аз соли 1971 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи педагогикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш.

Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Якчанд сол дар вазифаи мудири кафедраи педагогика, психология ва методикаи кори тарбиявии Донишқадаи давлатии санъати ба номи М. Турсунзода адои вазифа намудааст. Якчанд солҳо ҳамчун дотсенти кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраев кор карда, аз соли 1995 мудири кабинети методии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд ва ҳамчун муаллими ҳамкор дар донишгоҳи омӯзгорӣ кор мекард. Муаллифи як қатор асару мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад.

САНГИНОВ Начмуддин (тав. 1. 05. 1928, ш. Конибодом, ваф. 31. 01. 1990, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1965), дотсент (1969). Солҳои 1945–1949 дар факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1949–1953 аспиранти кафедраи таърихи ИҶШС, 1953–1958 муаллими калон ва декани шуъбаи ғоибона, 1958–1964 декани факултети таърих, 1964–1968 мудири кафедраи таърихи ИҶШС, 1968–1974 декани факултети таъриху филология, 1974–1986 мудири кафедраи таърихи умумӣ, 1986–1990 дотсенти кафедраи номбурдаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи 4 асар ва зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ буда, дар онҳо масъалаҳои муборизаи ҳизби коммунистӣ дар ташаккул ва таъсисёбии синфи коргар баррасӣ шудааст. Бо ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Состояние экономики и зарождение пролетариата в дореволюционном Таджикистане. Д., 1960; Формирование и развитие рабочего класса в Таджикской ССР. Д., 1963; Коммунистическая партия в борьбе за формирование и развитие рабочего класса в Таджикистане. Д., 1967; История рабочего класса Таджикистана. Д., 1973.

САНГИНОВ Ҳомидҷон (тав. 1924, н. Конибодом, ваф. маълум нест), физиолог, номзади илмҳои тиб, дотсент, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1952 факултети муолиҷавии донишқадаи тиббиро хатм кардааст. Солҳои 1942–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1947–1952 донишҷӯи Донишқадаи тиббии ш. Душанбе, 1952–1955 аспиранти

Донишкадаи маркази такмили ихтисоси духтурон, 1955–1967 ассистенти Донишкадаи тиббии ш. Душанбе ба номи Абуалӣ ибни Сино, 1967–1970 муаллими калони кафедраи анатомия ва физиологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1970–1998 мудири кафедраи муқофиаи граждании донишкадаи номбурда буд. Муаллифи зиёда аз 30 корҳои илмӣ, илмию методӣ буда, дар конференсияҳои илмию назариявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо ордени «Чанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи якум ва 10 медал мукофотонида шудааст.

САНГИНОВА Мижгон Баҳромовна (тав. 11. 07. 1986, шаҳри Душанбе), омӯзгори забони англисӣ, номзоди илми филология (2013), дотсент. Факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айниро бо ихтисоси омӯзгори забони англисӣ хатм намудааст (2009). Солҳои 2009-2012 ба ҳайси ассистент дар кафедраи методикаи таълими забони англисӣ кор кардааст. Соли

2013 ба ҳайси муовини декан оид ба илм ва муаллими калони дар кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ, аз соли 2020 то инҷониб

Ҳамчун дотсенти ҳамин кафедра кор мекунад. Рисолаи номзадиро таҳти унвони «Ташаккули асосҳои салоҳиятнокии иҷтимоӣ фарҳангии омӯзгорони ояндаи забонҳои хориҷӣ» дифоъ намудааст. Дар муддати фаъолияташ бештар аз 30 мақолаи илмӣ ва як китоби дарсӣ аз фанни Грамматикаи забони англисӣ (барои магистрони ғайритахассусӣ) ба таъб расонидааст

САНГОВ Нуриддин Набиевич (тав. 4. 12. 1957, н. Варзоб), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1994), дотсент (1995). Солҳои 1975–1978 дар Омӯзишгоҳи олии лётчики ш. Актюбинск ва солҳои 1978–1981 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1981–1986 ассистенти кафедраи фанҳои умумитехникии факултети индустриалӣ-омӯзгории донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1986–1989 аспиранти Академияи илмҳои

педагогии ИҶШС дар ш. Москва буд. Солҳои 1989–1994 ба ҳайси муаллими калони кафедраи фанҳои умумитехникӣ ва ҷонишини декани факултети муҳандисӣ-омӯзгорӣ, 1995–2000 дотсент ва мудири кафедраи роҳнамои касбии факултети муҳандисӣ-омӯзгории ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 2000 то 2009 мудири кафедраи соҳибкорӣ ва иқтисодиёт, солҳои 2009-2013 декани факултети технология ва соҳибкорӣ, 2013-2015 мудири кафедраи технология ва соҳибкории ДДОТ, 2015-2021 мудири кафедраи автомобил ва мошинсозии Коллеҷи муҳандисию

омӯзгории шаҳри Душанбе фаъолият намудааст. Аз моҳи январи соли 2021 дар вазифаи дотсенти кафедраи фанҳои умумитехникӣ ва мошиншиносии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият менамояд. Дар давоми фаъолияти худ дар донишгоҳ барои тайёр намудани мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ ва олимони ҷавон саҳми арзандаи худро гузоштааст. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2000) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Трактори и сельскохозяйственние машини. Ремонт и эксплуатация машинотракторного парка. Методические указания. Д., 1986; Методические рекомендации по обучению учащихся предмета «Трактори и автомобили». Д., 1993; Индустриально-педагогическая психология. Часть 1. (Пособия для студентов). Д., 1997; Индустриально-педагогическая психология. Часть 2. (Пособия для студентов). Д., ДГПУ, 1997; Вопросы профессиональной подготовки молодёжи (Пособия для студентов). Д., 1997; Политехнические основы трудовой и профессиональной технической подготовки молодёжи республики Таджикистан. Д., 1997; Бурриши масолах, дастгоҳҳо, асбобҳо (дастури таълимӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2009; Спецдидактика (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2010. Роҳнамоии касбӣ. Д., 2015; Методикаи таълими истехсолӣ. Д., 2020; Асосҳои политехникии ҳамгироии тайёрии меҳнатӣ ва касбӣ-техникии ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон (монография). Д., 2015.

САТТОРИ Лолахон (тав. 1956, н. Фархор), наттоқи машҳури тоҷик, хатмкардаи факултети ҷуғрофияи Донишкадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанберо хатм кардааст, аз соли 1982 то соли 1992 наттоқи радиои тоҷик буд, садои гиро ва ширадор дорад, табиӣ сухан мегӯяд, сомеъонро бо равишҳои гуногун зери таъсир мегирад. Аз соли 1993 инҷониб дар вазифаҳои муҳаррири варзидаи

идораи сиёсӣ ва директори телевизиони тоҷик, сарвари Маркази Миллии санъатҳои аудиовизуалии радио, телевизион ва кино, раиси иттиҳодияи «Тоҷиккино», мудири шуъбаи наттоқони радиои тоҷик, директори «Тоҷикфилм», раиси иттифоқи касабаи Кумита хидмат намудааст. Бо унвони «Хунарпешаи Шоистаи Тоҷикистон» кадр гардидааст.

САТТОРИ Набичон (тав. 05. 05. 1917, ш. Истаравшан, ваф. 1986), адабиётшинос, номзади илми филология (1968), дотсент (1970). Соли 1940 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1941–1945 дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок кардааст. Яке аз деҳаҳои Украинаро ба хотири ӯ Николай Сатторенко (дар давраи ҷанг бо ҳамин ном машҳур буд) номгузорӣ кардаанд. Солҳои 1949–1967 дар кафедраи адабиёти

тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба сифати муаллими калон кор кардааст. Солҳои баъдӣ муаллими кафедраи адабиёти Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Муаллифи зиёда 50 рисола ва мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо ордену медалҳои «Барои мудофияи Ленинград»,

«Барои озод кардани Будапешт», «Барои озод кардани Вена», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон қадрдонӣ карда шудааст.

Ас.: Ҳаёт ва эҷодиёти Зуфархон Чавҳарӣ. Д., 1960; Корҳои контролӣ барои студентони ғоибхон. Д., 1961.

САТТОРӢ Пиримқул (1. 08. 1938, д. Ҳавзи н. Бойсуни вилояти Сурхандарё –ваф. 1993). Соли 1962 факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм кардааст. Сипас ходими адабии рӯзномаҳои ноҳиявии «Вахш»-у «Ҳақиқати Қурғонтепа» будааст.

Дар шаҳри Қурғонтепа маҳфили адабии «Гулбарг»-ро таъсис дода дар давоми солҳои зиёд дар тарбияи адибони ҷавони вилоят то таъсисёбии шуъбаи ИН Тоҷикистон дар ин минтақа ҳиссаи арзанда гузоштааст. Аз солҳои донишҷӯӣ машқи қалам мекардааст. Иддае аз шеърхояш дар матбуоти даврӣ, маҷмуаҳои дастҷамъӣ ва мустақили «Пайғом» (1979), «Боли парвоз» (1986), «Хӯшаи Парвин» (1989) «Дуди ҳасрат» (1993; дар ҳамкорӣ бо А. Муродӣ) ба ҷоп расондаанд. Аз соли 1989 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

САТТОРОВ Абдурасул Эшбекович (тав. 18. 03. 1950, н. Ҷилликули вилояти Хатлон), риёзидон, номзоди илмҳои физика-математика (1979), дотсент (1985). Солҳои 1966–1971 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1971–1972 ассистенти кафедраи асосҳои истехсолот, 1972–1974 ассистенти кафедраи геометрияи донишкадаи номбурда, 1974–1978 коромӯзи илмӣ ва аспиранти Донишгоҳи

давлатии ш. Қазон (Федератсияи Россия) буд. Солҳои 1978–1993 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи геометрия, ҳамзамон 1984–1988 муовини декани факултети математикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт оид ба таълим қор кардааст. Солҳои 1993–1997 вазифаи мудири кафедраи алгебра ва геометрия, 1997–2002 муовини ректори Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа оид ба масъалаҳои иқтисодӣ ва таҳсили ғоибона, 2002–2005 муовини ректори донишгоҳи номбурда оид ба қорҳои илмӣ, 2005–2007 директори маркази имтиҳонгирии компютери донишгоҳи мазкурро ба уҳда дошт. Аз соли 2007 мудири кафедраи алгебра ва геометрияи Донишгоҳи давлатии Қурғонтеппа мебошад. Оид таъриху таълими математика ва дигар масъалаҳои муҳими соҳаи математика қори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 120 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва китобу дастурҳои таълимӣ мебошад. Дорандаи ордени «Шараф» буда, бо нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва «Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Асосҳои тригонометрия (ҳаммуаллиф). Курғонтеппа, 2008; Педагогические идеи ученых-естествоиспытателей Ближнего и Среднего Востока IX-XVII вв. Д., 2009; О методике использования достижений ученых средневекового Ближнего и Среднего Востока в процессе обучения математике. Д., 2010; Некоторые дидактические идеи Мухаммада Наджмидинхона в его «Трактате по алгебре» // Известия АН РТ, 2010, №1.

САТТОРОВ Абдучаббор Сатторович (тав. 23. 05. 1946, д. Кангурти н. Данғара, ваф. 3. 05. 2013), ходими давлатию ҷамъиятӣ, муаррих, номзади илмҳои таърих (1984), академики Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоии Россия (1999). Соли 1967 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Соли 1967 муаллими забон ва адабиёти руси мактаби миёнаи №6 н. Фархор, солҳои 1967–1968 сарбози артиши шуравӣ, 1968–1969 муллими забон ва адабиёти руси мактаби миёнаи №5 н. Фархор, 1969–1973 муаллим ва муовини декани факултети забон ва адабиёти рус, котиби Комитети комсомоли Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1973 мудири шуъбаи таълимот ва ташвиқоти Комитети ҳизбии н. Октябр, 1973–1976 инспектори масъули шуъбаи ташкилии КМ ВЛКСМ, 1976–1981 котиби аввали КМ комсомоли ҶШС Тоҷикистон, 1981–1984 аспиранти Академияи илмҳои ҷамъиятӣ дар назди КМ ҲКИШ, 1984–1985 котиби якуми Комитети ҳизбии н. Совет, 1985–1986 ректори Донишкадаи тарбияи ҷисмони ш. Душанбе, 1986 инспектори КМ ҲК Тоҷикистон, 1986–1988 котиби Комитети ҳизби коммунисти вилояти Кулоб, 1988–1991 муовини Вазири маорифи Тоҷикистон, 1991–1992 раиси Кумита оид ба корҳои ҷавонон, варзиш ва туризм, 1992–1996 сардори Раёсати мактабҳои олии ва муовини вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 1996–2004 ҳамчун ректори Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ), 2004–2008 мудири кафедраи таърихи ватани донишгоҳи номбурда ва солҳои 2008–2013 ба ҳайси дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) фаъолият дошт. Муаллифи як қатор корҳои илмӣ оид ба масъалаҳои таърихи халқи тоҷик мебошад. Вакили Шурои Олии Тоҷикистон даъватҳои 9, 10 ва 11 аст. Бо ордени «Нишони фахрӣ» ва унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998) сарфароз гардидааст.

Ас.: Россия и Таджикистан. Из истории российско-таджикских торгово-экономических отношений (1917–1941). Д., 2005.

САТТОРОВ Асрор Қаҳҳорович (тав.11.12.1981, д. Шухратёр, ҷамоати деҳоти Гулистони ш.Ваҳдат) номзади илмҳои педагогӣ (2016). Хатмкардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С.Айнӣ (2004). Фаъолиятро ба сифати китобдори мактаб оғоз намуда (1988-1989), сипас ҳамчун омӯзгори забон ва адабиёт (2004-2005), муовини директор оид ба таълими мактаби таҳсилоти миёнаи умумии

№106 ш.Вахдат (2005-2010), аспиранти Академияи таҳсилоти Тоҷикистон идома додааст. Солҳои 2010-2017 ходими калони илмӣ ва мудирӣ шӯбаи илм ва инноватсияи Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи АТТ ва 2017-2020 мудирӣ кафедраи педагогика ва психологияи Коллеҷи омӯзгорӣ ба номи Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи Садрӣдин Айнӣ буд. Шурӯъ аз соли 2021 дар кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С.Айнӣ фаъолият дорад. Дар мавзӯи “Ташаккули арзишҳои маънавӣ ва нақши он дар таъини мавқеи иҷтимоии фориғини мактаби таҳсилоти миёнаи умумӣ» рисолаи номзадӣ дифоъ намуда, бештари таълифоташ ба ҳамин мавзӯ ихтисос дода шудааст. Зиёда аз 50 мақолаи илмӣ, илмӣ-оммавӣ, методӣ ба таърифи расонидааст. Бо ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2013), нишони сарисинагии Аълочии маорифи Тоҷикистон (2016) ва ифтихорномаҳои соҳавӣ қадрдонӣ шудааст.

Ас: Фурӯғи абадиёт (бозёфт, омӯзиш, ҷустуҷӯ, кӯшиш, дарёфт, саъйу талош, муваффақиятҳо, нишондодҳо, дастовардҳо, мулоҳизаҳо, андешаҳо...). Д., 2016; Комплекси таълимӣ-методӣ аз ҷанми таърихи педагогикаи ҷаҳон. Д., 2019; Лоик-дардошнои қалам. Д., 2016; Барномаи таълимӣ аз ҷанми педагогика ва психологияи касбӣ барои курсҳои тақмили ихтисоси омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ. Д., 2021.

САТТОРОВ Нуралӣ Сайдалиевич (тав. 01. 09. 1982, ш. Душанбе), муаллими забони тоҷикӣ. Соли 2000 ба Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (ҳозира ДМТ) дар факултети шарқшиносӣ, шӯбаи забони арабии факултети мазкур дохил шуда, соли 2005 онро хатм намудааст. Солҳои 2005-2007 ба сифати ассистент дар кафедраи забони тоҷикӣ (ҳоло назария ва амалияи забоншиносӣ)-и факултети филологияи тоҷикӣ ДДОТ ба номи Садрӣдин Айнӣ фаъолият намудааст. Солҳои 2007–2012 ассистенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ, ҷонишини декан оид ба корҳои тарбиявии факултети филологияи тоҷик, солҳои 2012 – 2016 ассистенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети мазкур, солҳои 2016-2017 ҷонишини декан оид ба корҳои тарбиявӣ, ассистенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети мазкур. Соли 2018 муаллими калони кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети филологияи тоҷик. Аз соли 2019 ин ҷониб ҳамчун муаллими калони кафедраи забонҳои хориҷии умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи Садрӣдин Айнӣ фаъолият менамояд. Дар мавзӯи “Нақши воҳидҳои лексикӣ забони арабӣ дар калимасозии забони тоҷикӣ» (дар асоси маводи “Ёддоштҳо»-и С. Айнӣ, ҷилди 3-4) бо роҳбарии д.и.ф., узви вобастаи АМИТ, профессор Раҳматуллозода Саҳидод рисолаи номзодиашро ба анҷом расонида, дар арафаи дифоъ қарор дорад.

Бо Ифтихорномаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ (2010), Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2014) сарфароз гардонида шудааст.

Ос. Истифодаи Масдарҳои арабӣ дар “Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, №3. Д., 2014, С. 58-2; Тағйироти овоии иқтибосоти арабӣ дар забони тоҷикӣ (дар асоси маводи “Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ)//Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон 4/9 (185). Д., 2015; Нақши калимасозии морфемаи “хона» дар “Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ №12 1 (84) 2020; Калимаҳои мураккаб ба чузби арабӣ дар “Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ//Маҷмуаи мақолот (маводи Ҳамоиши байналмиллалии “Устод Садриддин Айнӣ поягузори адабиёти реалистии халқҳои Осиёи Марказӣ») (16-17 апрели соли 2018). Д.,2018; Сайре дар сайргоҳи олами наврӯз// Дар кит. Анҷумани наврӯз (дастури методӣ барои донишҷӯён) (сах. 165-169). Д.2020; Забони адабӣ ва рисолати давлатии он//Дар кит. Анвори дониш (маҷмуаи илмӣ) (сах. 215-218).. Д.,2019.

САТТОРОВ Сангимаҳмад Одинаевич (тав. 14. 12. 1970, ҷамоати С. Турдиев, н. Ҳамадонӣ), омӯзгор, номзоди илмҳои педагогӣ (2013). Хатмкардаи СПТУ 46-и вилояти Волгоград ФР (1989), хизмат дар сафи артиш (1989-1991), таҳсил дар Донишкадаи тарбияи ҷисмонии ба номи С. Раҳимов (1993-1997), омӯзгори кафедраи ҳарбии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон (1997-2006), афсари калони шуъбаи илмӣ-тадқиқотии Донишкадаи ҳарбии ВМҶТ (2006-2010), омӯзгори кафедраи ҳарбии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2010-2016) ва Донишгоҳи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода (2016-2019). Аз 2019 то ҳол дар кафедраи педагогика ва психологияи факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Др мавзӯи “Ташаккули сифатҳои ахлоқию касбии курсантҳои муассисаҳои олии касбии ҳарбии Тоҷикистон дар раванди таълиму тарбия» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст.

Ас.: Педагогикаи ҳарбӣ (дастури таълимӣ). Д., 2020.

САТТОРОВ Тохирҷон (тав. 30. 09. 1947, д. Фирӯзобаи н. Конибодом), биолог, зоолог ва эколог тоҷик, доктори илмҳои биологӣ (1994), профессор (1995), академики Академияи илмҳои байналмиллалии мактабҳои олии (2002). Солҳои 1964–1969 дар шуъбаи биология ва химияи факултети география ва табиатшиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1969–1970 муаллими биология ва химияи мактаби миёнаи № 2 ш. Норак, 1970–1971 хизмати артиши шуравӣ (ш.

Перм), 1971–1972 муаллими биология ва химияи мактаби шабонаи коргарчавонони ш. Душанбе, 1972–1977 ассистенти кафедраи зоологияи донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт, 1977–1980 аспиранти Институти зоологияи АИ ҶШС Украина, 1981–1983 муаллими калони кафедраи методикаи таълими география ва табиатшиносӣ, 1983–1985 муовини декани факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе оид ба таълим, 1983–1987 ректори Донишгоҳи халқии «Муҳофизати табиат» дар назди донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1985–1998 ҳамчун мудирӣ кафедраи биологияи умумӣ, 1998–2009 декани факултети биология, 2009–2010 муовини ректори ДДОТ ба номи С. Айни оид ба корҳои таълимӣ кор кардааст. солҳои 2010–2013 директори маркази тақмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳо ва аз соли 2013 инҷониб ҳамчун профессори кафедраи зоологияи факултети биологияи ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад.

Оид ба масъалаҳои муосири таълими биология, таҳаввули олами ҳайвонот, проблемаҳои экологӣ, зоогеография ва герпетофаунаи Осиёи Марказӣ, оқилона истифода бурдану ҳифзи сарватҳои табиӣи Тоҷикистон ва дигар масъалаҳои муҳими соҳаи биологияи корҳои илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 180 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, 7 дастури таълимӣ, як монография, 4 китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои олии ва китоби дарсии «Зоология» барои синфҳои 8-уми мактабҳои таҳсилоти умумии ҷумҳурӣ мебошад. Дастовардҳои илми биологияи тоҷикро на танҳо дар ҷумҳурӣ балки берун аз он дар кишварҳои Чехословакия, Ҳиндустон, Англия, Италия, Белорусия, Украина, Туркманистон, Узбекистон, Эрон ва ғ. муаррифӣ намудааст. Бо роҳбарии ӯ 5 нафар мутахассисони ҷавон рисолаи номзадӣ худро дифоъ намудаанд ва якчанд нафари дигар ба тадқиқотҳои илмӣ машғуланд. Айни замон раиси Шурои таъбу нашр, аъзои Шурои диссертатсионӣ дифои рисолаҳои номзадӣ аз ихтисоси методикаи таълими химия ва биологияи донишгоҳи омӯзгорӣ, аъзои Шурои диссертатсионӣ дифои рисолаҳои номзадӣ Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз ихтисоси зоология ва физиология, аъзои Шурои олимони Институти зоология ва паразитологияи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аъзои Шурои миллии таҳсилот дар назди Вазорати маорифи Тоҷикистон мебошад.

Фаъолияти омӯзгориро бо илм пайваста идома медиҳад. Зиёда аз 200 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ, 3 дастури таълимӣ, 5 китоби дарсӣ барои мактабҳои олии ва китоби дарсии аз нав таҳияшудаи зоология (2021) барои синфи 8-уми мактабҳои таҳсилоти умумии ҷумҳурӣ ба қалами ӯ тааллуқ доранд. Дар соли 2010-ум асари «Ҳазандаҳои Тоҷикистон»-ро таҳия намуда, китоби дарсии «Зоологияи сутунмӯҳрадорон»-ро барои донишҷӯёни мактабҳои олии ҷумҳурӣ аз чоп баровардааст. Дар наشري дуюми «Китоби Сурх»-и Тоҷикистон (соли 2015) ҳиссагузор мебошад. Дар таҳияи стандарти давлатӣ ва китобҳои дарсӣ аз фанҳои биология барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ ва олии иштирок намудааст. Барои хизматҳои

шоистааш дар рушду нумӯи маорифи тоҷик бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990), ордени «Дӯстӣ» (2001), ифтихорномаи Кумитаи марказии ЛКСМ Тоҷикистон ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Дастури методӣ ба дохилшавандагони институтҳои педагогӣ. Д., 1991; Пресмикающиеся Северного Таджикистана. Д., 1993; Методикаи ташкил намудани дарсо аз биологияи умумӣ. Д., 1994; О необходимости экологического образования и воспитания студентов в педагогических вузах Республики Таджикистан. Д., 1995; Зоогеографические особенности герпетофауны Таджикистана. Д., 1997; Асосҳои таълимоти эволюсионӣ. Д., 1997; Асосҳои чорводорӣ. Д., 1998; Зоология (китоби дарсӣ барои синфҳои 8-ум). Д., 2001; Корҳои берунасинфӣ аз биология. Д., 2003; Мулоҳизаҳо оид ба биологияи умумӣ. Д., 2003; Асосҳои методикаи таълими биология. Д., 2008; Истифодаи чистонҳо дар дарсҳои биология. Д., 2008; Ҳалли масъала ва супоришҳои экологӣ дар дарсҳои биология. Д., 2009; Зоологияи сутунмӯҳрадорон (китоби дарсӣ барои донишҷӯёни факултетҳои табиатшиносии мактабҳои олии). Д., 2010; Зоологияи сутунмӯҳрадорон (китоби дарсӣ). Д., 2021.

САТТОРОВ Ҳабибулло Чабборович (тав. 01. 06. 1990, д. Чамбул, шаҳри Ҳисор), филолог, хатмкардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (2013). Солҳои 2013–2014 сармутахассиси шӯбаи илм ва инноватсия, ҳамзамон котиби масъули маҷаллаи илмӣ «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ», 2014-2016 муди бахши таҳияи грантҳо ва лоиҳаҳои инноватсионӣ дар қисми илм, 2016-2017 мудири шӯбаи илм ва инноватсия, 2017-2019 ёрдамчии ректори донишгоҳ ва аз соли 2019 сармуҳаррири нашрияти «Омӯзгори ҷавони»-и ДДОТ ба номи Садриддин Айниро ба зимма дорад.

Дар мавзӯи «Мақоми Азизуддини Насафӣ дар ташаккули насри ирфонии адабиёти форсу тоҷик» пажӯҳиши илмӣ анҷом дода, муаллифи зиёда 20 мақолаи илмӣ ва беш аз 40 мақолаи оммавӣ аст. Барои хидматҳои бенуқсон бо ифтихорномаҳои Донишгоҳ, Вазоратаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷоизаи озумуни «Олими ҷавони сол-2017» сарфароз гардонидани шудааст. Барандаи ҷоизаи ифтихории байналмилалӣ устод Мирзо Турсунзода (2021) аст.

Ас.: «Мақсади ақсо»-и Азизуддини Насафӣ. Д., 2021.

САТТОРОВА Нигора Тоҳирҷонова (тав. 20. 01. 1982, шаҳри Душанбе), омӯзгори забони англисӣ, номзади илмҳои педагогӣ (2020), хатмкардаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айни (2003), солҳои 2003-2004 дар ташкилоти байналмиллалӣ Mercu Corps кор карда, аз соли 2004 инҷониб дар факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айни ба ҳайси ассистент, саромӯзгори кафедраи услубшиносӣ ва

назарияи тарҷума фаъолият дорад. Такмили ихтисосро дар давлатҳои Юнони Қадим, Ҳиндустон ва Эрон гузарондааст. Инчунин, дар барномаҳои байналмилалӣ ва дар конференсиҳо иштирок карда аст. Дар мавзӯи «Исторический опыт профессионального развития учителей в Англии и его применение в повышении квалификации педагогических кадров в вузах РТ» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст.

Ас: Система образования в Великобритании (Сборник научных статей).. Д., 2008; Духовность и проблемы образования. Д., 2008.

САТТОРОВА Ҳанифачон (тав. 28. 03. 1950, ноҳияи Конибодом-ваф. соли 2018), муаллими фанни география. Солҳои 1973–1976 дар факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т.Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1973–1976 лаборанти калони кафедраи географияи иқтисодӣ, 1976–2000 методисти калони шӯъбаи ғоибонаи факултети географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев буд.

Аз соли 2005 то 2018 муаллими кафедраи туризм ва методикаи таълими географияи донишгоҳи мазкур буд. Муаллифи зиёда аз 25 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо паҳлуҳои мухталифи масъалаҳои баланд бардоштани маърифати экологии хонандагон, ҳифз ва истифодаи самараноки захираҳои обиро тадқиқу таҳлил намудааст. Дар масъалаи тарбияи меҳнатии хонандагон дар дарсҳои табиатшиносӣ тадқиқоти илмӣ бурда аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2001), ифтихорномаҳои Вазорати маориф, Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳи омӯзгорӣ қадрдонӣ карда шудааст.

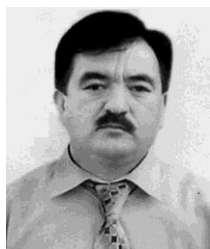

САФАР Сулаймонӣ (тав. 10. 03. 1951, н. Исфара, ваф. 2018), педагог, доктори илмҳои педагогӣ (1995), профессор (1997). Солҳои 1968–1972 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Конибодом ва солҳои 1972–1976 дар Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода таҳсил кардааст. Солҳои 1976–1980 муаллими калони кафедраи китобшиносии Донишкадаи санъати Тоҷикистон, 1980–1983 аспиранти Донишгоҳи давлатии фарҳанги Москва буд. Солҳои 1983–1985 ба

ҳайси дотсенти кафедраи китобшиносӣ, 1985–1987 мудири кафедраи номбурда дар Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1987–1990 дар докторантураи Донишгоҳи фарҳанги Москва таҳсил кардааст. Солҳои 1990–1995 дотсенти кафедраи педагогикаи Донишгоҳи

Исфакони Ҷумҳурии Исломии Эрон буд. Солҳои 1992–1997 дар факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил кардааст. Солҳои 1998–1999 ҳамчун мудири кафедраи китобшиносии Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон, 1999–2004 директори Пажуҳишгоҳи фарҳанг ва иттилоот, 2004–2007 мудири кафедраи педагогикаи умумии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 2007 то охири умр дар вазифаи мудири Маркази таҳсилоти милли ва инноватсияи Пажуҳишгоҳи илмҳои педагогии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон фаъолият дошт. Муаллифи беш аз 800 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки масъалаҳои педагогика, омӯзишу парвариш, таълиму тарбия, китобу китобдорӣ, китобшиносӣ, фарҳангшиносӣ, забоншиносӣ, масъалаҳои эроншиносию афғоншиносӣ ва равобити фарҳангиро фарогир мебошанд. «Консепсияи рушди фарҳанги Тоҷикистон», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти китобдорӣ» ва чанде санадҳои давлатию идорӣ ва барномаҳои соҳаи фарҳанг ва иттилоотро мураттаб гардондааст. Дар тайёркунии кадрҳои илмӣ муваффақ мебошад. Зери роҳбарии ӯ зиёда аз 15 нафар аспиранту унвонҷӯён дар соҳаи педагогика рисолаи номзадӣ дифоъ кардаанд ва айни ҳол 18 нафар унвонҷӯёни хориҷӣ зери роҳбарии ӯ ба корҳои илмию тадқиқотӣ машғул буданд. Бо нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1982), «Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1983), мукофотҳо ва ифтихорномаҳои Вазорати фарҳанг ва маорифи Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Исломии Эрон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Фарҳангшиносӣ (китоби дарсӣ). Д., 2002; Тамаддун. дар 4 ҷилд. Д., 2003–2008; Донишномаи педагогикаи навин. Д., 2009; Педагогикаи Илом. Д., 2009; Афкори педагогии Имоми Аъзам. Д., 2009; Таълиму тарбият дар Илом. Д., 2010.

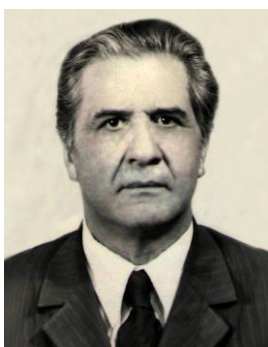
САФАРЗОДА Давлат Шариф (тав. 8. 03. 1971, шаҳраки Фарҳор), шоир ва публицист. Соли 1982 мактаби миёнаи №7 зодгоҳаш, соли 1993 факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш.Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба поён расондааст. Соли 1993 фаъолияти меҳнатиро дар Кумитаи давлатии телевизион ва радиои Тоҷикистон оғоз бахшида, дар вазифаҳои ёвари коргардон, муҳаррири идораи фарҳангу маънавиёт, муҳаррири калони идораи барномаҳои сиёсии ТВТ, сармуҳаррири идораҳои барномаҳои сиёсӣ ва афкори умум ва Аҳбори ТВТ, муовини аввали директори ТВТ кор кардааст. Солҳои 2012-2014 директори генералии КВД «Тоҷиккино», аз соли 2014 то 2019 сардори Раёсати таъбу нашри Вазорати фарҳанги Тоҷикистон, 2019-2021 директори Муассисаи нашривии «Адиб»- и Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз соли 2021 муовини вазири фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Асосан, дар соҳаи очерку публицистика ва шеъртарҷума тавфиқ ёфтааст. Ашъораш дар саҳифаҳои матбуоти даврӣ ва маҷмуаҳои «Пайғоми

ишк» (1998), «Шеъри гаҳвора» (2010), «Шаҳбол» (2010), «Авчи парвоз» (2011), «Дурахши истиклол» (2011), «Девони ашъор» (Кобул, 2013), «Исёни гурур» (2013) фароҳам омадаанд.

Мавзуҳои худшиносӣву ҳудогоҳии миллӣ, муҳаббат ба зодбум, тараннуми манзараҳои дилфиреби Ватан, тарғиби хислатҳои ҳамидаи инсонӣ, некиву накукорӣ, дӯстиву рафоқат дар осораш мавқеи меҳварӣ касб кардаанд. Ба ашъораш хунармандони зиёд оҳанг бастаанд.

Барои хизматҳои шоён ба медали “Хизмати шоиста” (2008) ва унвони ифтихории “Корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон” (2018) сарафроз шудааст. Барандаи Ҷоизаи Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ба номи Абулқосим Лоҳутӣ (2002) ва Ҷоизаи ба номи Мирзо Турсунзода (2013) буда, аз соли 2010 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

САФАРОВ Аъзам (тав. 20. 12. 1920, н. Айнӣ, ваф. маълум нест), файласуф, номзоди илмҳои фалсафа (1965), дотсент, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1951 шубҳаи ғоибонаи факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко ва соли 1952 мактаби олии Кумитаи бехатарии давлатии ИҶШС-ро дар ш. Москва хатм кардааст. Солҳои 1978–1985 ҳамчун дотсенти кафедраи фалсафаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. То ба донишқадаи омӯзгории пойтахт ба кор омаданаш дар вазифаи ходими калони илмии шубҳаи фалсафаи АИ Тоҷикистон, муаллими калони кафедраи фалсафаи Донишқадаи омӯзгории ш. Ленинобод ва дотсенти Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 50 корҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Бо 5 медал мукофотонида шудааст.

Ас.: Моҳияти иҷтимоии Суфизм. Д., 1965.

САФАРОВ Исмоил Иброҳимович (тав. 20. 02. 1948, н. Орджоникидзеобод), кимёшинос, номзоди илмҳои химия (1989), дотсент (1990). Соли 1970 факултети биология-химияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко хатм кардааст. Солҳои 1970–1971 коромӯз-тадқиқотчии донишқадаи номбурда буд. Солҳои 1971–1972 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1972–1975 дар шубҳаи рӯзонаи аспирантураи Институти равандҳои нефтохимияи Академияи илмҳои Озарбойҷон таҳсил кардааст. Солҳои 1975–1993 ҳамчун муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи химия ва биологияи органикии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият намудааст. Ҳамзамон солҳои 1981–1993 вазифаи муовини декани факултети биология-химия оид ба таълимро

ба уҳда дошт. Солҳои 1993–1994 ба ҳайси сармутахассис ва муовини сардори Раёсати таҳсилоти миёна ва олии касбии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1995–2007 сардори Раёсати илм, 2007–2009 мудирӣ шуъбаи таҳсил ва ислоҳоти соҳаи маориф кор кардааст. Аз 2009 то ба имрӯз сармутахассиси шуъбаи таҳсил ва ислоҳоти соҳаи маорифи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ҳамчунон аз соли 2000 аъзои Шурои ӷтирофи мутақобилаи ҳуҷҷатҳои таҳсилот ва унвонҳои илмии Кумитаи ҳамгироии иқтисодии Аврупову Осиё (Белорусия, Россия, Қазоқистон, Қирғизистон, Тоҷикистон), аъзои Шурои марказии маърифати экологии давлатҳои Осиёи Марказӣ ва аз соли 2005 раиси Шурои коршиносони фанни биологияи назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Муаллифи зиёда аз 100 корҳои илмӣ ва илмию методӣ аст, ки дар онҳо гурӯҳивазкунии термикии эфирҳои аллилфенилӣ ва дигар масъалаҳои химиявӣ баррасӣ шудаанд. Муаллифи ду китоби дарсӣ ва ду ихтирооти илмӣ аст. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад намудааст. Аввали солҳои 80-уми асри ХХ дар татбиқи барномаи илмию техникаи умумииттифоқии «Реактив» ширкат варзида, дар муддати чаҳор сол ба ҳосил кардани қариб 50 моддаи нави химиявӣ ноил мегардад, ки як қисмати онҳо ба мундариҷаи каталогҳои умумииттифоқии истеҳсоли реактивҳои химиявӣ дохил шуданд. Бо «Медали нуқра»-и намоишгоҳи комёбиҳои хоҷагии халқи ИҶШС, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1993) ва унвони фаҳрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998) қадр карда шудааст.

Ас.: Химияи органикӣ (китоби дарсӣ барои синфҳои 10, ҳаммуаллиф). Д., 2006; Экология (китоби дарсӣ барои синфҳои 9, бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2006.

САФАРОВ Юлдош Сафарович (тав. 20. 10. 1934, д. Дарбанди н. Бойсуни ҶШС Узбекистон, ваф. 04.2011), забоншинос, номзади илми филология (2002), дотсент (2004). Солҳои 1953–1958 дар факултети таърих ва филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Аз соли 1958 ҳамчун мудирӣ кабинети забон ва адабиёти тоҷик, ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият мекунад. Ҳамзамон солҳои 1958–1971 вазифаи раиси радиошунавонии донишкадаи омӯзгориро ба уҳда дошт. Оид ба забони осори насри муосири тоҷик, аз ҷумла роҷеъ ба забон ва услуби Раҳим Ҷалил, Ҳабиб Юсуфӣ, Пайрав Сулаймонӣ, Садриддин Айни, Мирзо Турсунзода ва дигарон тадқиқоти илмӣ бурдааст.

Ас.: Таснифоти калимаҳои русию интернатсионалии асарҳои Раҳим Ҷалил аз рӯи маъно. Д., 2001; Лугати чандомади калимаҳои русӣ- интернатсионалии асарҳои Раҳим Ҷалил. Д., 1993; Ихтисораҳо дар асарҳои Раҳим Ҷалил. Д., 1994; Калимаҳои мураккаби кӯтоҳкардашуда дар асарҳои Раҳим Ҷалил // Мактаби советӣ. Д., 1989, №11; Баъзе хусусиятҳои луғавии ашъори С. Айний // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ (бахши филологӣ ва ҷомеашиносӣ). Д., 1997, №5.

САФАРОВ Маҳмадалӣ Маҳмадиевич (тав. 05. 05. 1952, д. Найзираки н. Орчоникидзеобод (имрӯза Ваҳдат), физики тоҷик, доктори илмҳои техникӣ (1994), дотсент. Солҳои 1969–1974 дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1975–1980 лаборанти калони кафедраи методикаи таълими физика, 1980–1984 аспирант, 1984–1988 ассистент, 1988–1994 муаллими калон ва дотсенти кафедраи физикаи

умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Оид ба хосиятҳои ҳароратии эфирҳои сода ва маҳлули обии гидразин вобаста ба ҳарорат ва фишор кори илмӣ бурда, зиёда аз 160 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ нашр намудааст. Инчунин, ҳаммуаллифи се ихтироот мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1992) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Асосҳои физикаи гармо (ҳаммуаллиф). Д., 1992.

САФАРОВ Ниёз Сафарович (тав. 12. 08. 1931, д. Работингаки н. Шурообод, ваф. 2013, ш. Душанбе), равоншиноси тоҷик. Соли 1949 Донишкадаи муаллимтайёркунии ш. Кулобро хатм намудааст. Солҳои 1950–1952 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1952–1954 муаллими кафедраи педагогика ва психологияи Донишкадаи муаллимтайёркунии ш. Кулоб, 1955–1957 декани

факултети таъриху филологияи Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб, 1957–1960 муовини директори Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб оид ба таълим ва корҳои илмӣ, 1962–1968 муаллими калони кафедраи равоншиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1968–1969 сардори Раёсати кадр ва мутахассисони ҷавони Вазорати маорифи халқи Тоҷикистон буд. Солҳои 1969–1991 ҳамчун сардори Раёсати мактабҳои олии ва миёнаи махсус, мактаби олии ва илм, маълумоти олии ва миёнаи махсус, маълумоти олии Вазорати маорифи Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1991–1995 муовини Вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1995–1996 Мушовири давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба илм ва масоили иҷтимоӣ, 1996–1997 Мушовири давлатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба илм, фарҳанг ва масоили иҷтимоӣ, 1997–1999 Мушовири давлатии Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон ва сардори Раёсати сиёсати иҷтимоии Дастгоҳи иҷроияи Президенти Тоҷикистон буд. Аз соли 2000 то ба имрӯз ҳамчун мушовири ректори Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон фаъолият дорад. Бо орденҳои «Нишони фахрӣ» (1961, 1971), медали «Барои меҳнати шоён», ба муносибати 100-солагии рӯзи таваллуди В. И. Ленин, медали «Ветерани меҳнат» (1985), ордени «Дӯстӣ» (1999) ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

САФАРОВ Нозим (тав. 26. 02. 1939, н. Ленин), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1988), профессор (1990). Соли 1963 факултети таърихи Донишкадаи давлати омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1963–1964 муаллими мактаби миёнаи №1 н. Данғара, 1963–1965 методисти шӯбаи маорифи н. Данғара, 1965–1968 аспиранти кафедраи таърихи ҶКИШ, 1968–1970 муаллими таърихи ҶКИШ-и донишкадаи омӯзгории

пойтахт, 1970–1973 мудирӣ шӯбаи хонаи маорифи КМ ҶК Тоҷикистон, 1974–1978 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ҶКИШ, 1978–1980 декани факултети педагогика, 1980–1990 декани факултети тақмили ихтисоси директорони мактаби миёнаи назди Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1990–1992 ҳамчун директори Донишгоҳи тақмили ихтисоси муаллимони ҶШС Тоҷикистон ва ҳамзамон муаллими ҳамкори донишгоҳи омӯзгории пойтахт кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Оид ба Ҳизби коммунисти Тоҷикистон ва масъалаҳои тайёр намудани кадрҳои омӯзгорӣ дар давраи сохтмони сотсиализм кори илмӣ бурдааст. Айни ҳол нафақахӯр аст.

Ас.: Коммунистическая партия Таджикистана и вопросы подготовки учительских кадров в годы построения социализма. Д., 1969; Ленинская забота об учителях в годы строительства социализма. Д., 1970; Ленинские идеи о народном образовании и их осуществление в Таджикистане. Д., 1970; Ликвидация неграмотности женщин – таджичек в годы построения социализма. Д., 1971; Методические советы по изучению истории КПСС. Д., 1975.

САФАРОВА Мавчигул Раҳимовна (тав. 04.04.1967, н. Шаҳритус). Омӯзгори забони русӣ, хатмкардаи шӯбаи ғоибонаи факултети забон ва адабиёти рус ДДОТ ба номи С.Айнӣ (1994). Фаъолияти педагогиро аз 1994 дар мактаби миёнаи №2-и н. Қумсангир оғоз намудааст. Солҳои 2000–2009 омӯзгори фанни забон ва адабиёти руси мактаби миёнаи №5-и н. Фирдавсии ш. Душанбе. Аз соли 2009 инҷониб дар ДДОТ ба номи С.Айнӣ ба

сифати ассистенти кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии факултети забон ва адабиёти рус, омӯзгори калони кафедраи

умумидонишгоҳии забони русӣ ва аз соли 2009 ба ин сӯ дар вазифаи мудири кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти рус фаъолият дорад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Основы обучения русскому речевому этикету учащихся таджикской школы в современных условиях межкультурной коммуникации» дифоъ намуда аст (2016).

Ос.: «Обучение основам речевого этикета учащихся-таджиков на уроках русского языка». Д., 2021; «Практический курс русского языка» (барои донишҷӯёни курси 1-уми ихтисоси биология, биология-химия, биология-экологияи факультети биология. Д., 2020; Теоретико-практический курс по русскому языку (иб. аз 3 қ.). Д., 2020, 2021.

САТСКАЯ Павлина Никитична (тав. 11. 01. 1927, д. Куберлаи вилояти Ростови РСФСР, ваф. маълум нест), филолог, номзади илмҳои педагогӣ (1983), профессор (1996), узви вобастаи Академияи илмҳои омӯзгорӣ ва иҷтимоии Россия (1997). Соли 1949 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1949–1950 муаллими забони англисии мактаби миёнаи №20 ш. Душанбе, 1950–1977 муаллими кафедраи забони

хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1977–1997 мудири кафедраи методикаи таълими забонҳои хориҷии донишкадаи мазкур буд. Аз соли 1997 профессори кафедраи забони англисӣ ва забоншиносии типологии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) мебошад. Муаллифи як қатор корҳои илмию методӣ оид ба масъалаҳои таълими забони англисӣ мебошад. Дар тадқиқотҳои душворҳои аз худ намудани забонҳо, машқҳои забонӣ ва методикаи омӯзиши забони англисиро баррасӣ намудааст. Бо унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998) сарфароз карда шудааст.

Ад.: Развитие умений устной речи на уроках английского языка. Д., 1958; Устный метод обучения английскому языку. Д., 1965; Обзор и сопоставительный фонетический анализ английского и таджикского языков с выводами о трудностях. Д., 1967; Устный вводный курс английского языка в 5 классах таджикских школ. Д., 1969; Английский язык для новичков. Д., 1989; Вопросы методики английского языка таджикской школе. Д., 1995.

СВИРИД Людмила Александровна (тав. 29. 11. 1920, н. Верхний Каменский вилояти Пенза, ваф. маълум нест), муаллими забони русӣ. Соли 1945 Донишгоҳи давлатии ш. Ленинградро бо ихтисоси русишиносӣ хатм кардааст. Солҳои 1954–1956 ба ҳайси муаллим, 1957–1995 муаллими калони кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии факултети забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор карда, дар тарбия ва

тайёр намудани ҳазорҳо нафар мутахассисони маълумоти олидор аз рӯи ихтисоси забон ва адабиёти рус саҳм гузоштааст. Муаллифи корҳои зиёди илмӣ, илмию методӣ, аз ҷумла «Книга для чтения по русскому языку для студентов ВУЗов с таджикским языком обучения» (1966) мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз гардонида шудааст.

СЕГАЛ Борис Иосифович (тав. 15. 12. 1929, ш. Ленинград, ваф. маълум нест), муаллими забони олмонӣ. Соли 1951 Донишкадаи давлатии омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Ленинградро хатм намудааст. Солҳои 1951–1960 муаллим, муаллими калони кафедраи забони олмонии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1960–1961 муаллими забони олмонии кафедраи забонҳои хориҷии Донишкадаи техникӣ саноати моҳидорӣ ва хоҷагии ш.

Калининград, 1961–1963 муаллими мактаби миёнаи №23 ш. Калининград буд. Солҳои 1963–1994 ҳамчун муаллими калони кафедраи забони олмонии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи 10 мақолаи илмӣ ва як дастури методӣ бо ҳаммуаллифии омӯзгорони кафедраи забони олмонӣ аст.

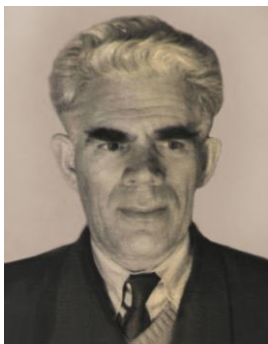

СЕМЕНОВ Александр Александрович (тав. 12. 10. 1873, губ. Тамбов, ваф. 16. 11. 1958, ш. Душанбе), муаррихи маъруфи советӣ, академики АИ ҶШС Тоҷикистон (1951), аъзо-корреспонденти АИ ҶШС Узбекистон (1943), Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон (1946) ва ҶШС Узбекистон (1944). Соли 1885 Донишкадаи муаллимтайёркунии ш. Тамбов ва соли 1900 Донишкадаи забонҳои шарқии ба номи Лазареви ш. Москваро хатм кардааст. Солҳои 1901–

1905 ёрдамчии коргузори идораи вилояти Закаспий, сипас мудирӣ шуъбаи омор, 1906–1916 коргузори идораи генерал-губернатории Туркистон, чандин солҳо мушовири намояндаи Россия дар Бухоро буд. Баъди Инқилоби Октябр дар корҳои ташкилӣ ва пешрафти фаъолияти илмии АИ ИҶШС, Донишгоҳи ш. Тошкент, музейҳои Москва, Ленинград, Осиеи Миёна, Институти шарқшиносӣ, таърих ва санъати ҶШС Узбекистон, АИ ҶШС Тоҷикистон ва ғ. иштирок дошт. Дар аввали солҳои 50-уми асри ХХ ба аспирантҳои Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Шевченко ба ҳайси муаллими ғайриштатӣ дарс гуфтааст. Аз соли 1951 то охири умраш ба ҳайси директори Институти таърихи АИ ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. ӯ аъзои ҳақиқии як қатор ҷамъиятҳои илмӣ буд. Доир ба масъалаҳои археология, этнография, санъат, таърих, ислом, хусусан тасаввуф, исмоилия асарҳои илмӣ навиштааст. Хизмати ӯ дар

омӯзишу тарҷума ва нашри дастнависҳо, чамъоварии маълумотҳо роҷеъ ба таърих ва маданияти халқҳои Осиёи Миёна, пеш аз ҳама тоҷикон, бузург аст. Инчунин, дар тадқиқи ҳаёт ва фаъолияти мутафаккирони асрҳои миёна Абурайҳони Берунӣ, Абуалӣ ибни Сино, Носири Хисрав ва дигарон ҳиссаи сазовор гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 300 асари илмӣ мебошад. Бо 2 ордени «Байрақи Сурхи Мехнат», 2 ордени «Нишони фахрӣ», бо медали «Барои меҳнати шоён дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ» ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва ҶШС Узбекистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Материалҳо барои омӯзиши шеваи тоҷикони кӯхистонии Осиёи Миёна. Тошкент, 1900; Очеркҳои этнографии Кӯхистони Зарафшон, Қаротегин ва Дарвоз. Тошкент, 1903; Очерк дар бораи сохти заминдорӣ ва хирочситонии собиқ аморати Бухоро. Тошкент, 1929; Первые шейбаниды и борьба за Мавераннахр (16 вв.). Д., 1951; Надпись на надгробии псевдо-сейид Омара в гур-и Эмире в Самарканде // Эпиграфика Востока №1, 1947; Надпис на надгробиях имура и его потомков в гур-и Эмире // Эпиграфика Востока №2, 1948; Надписи на подгробиях Тимура и его потомков а гур-и Эмире // Эпиграфика Востока № 3, 1949; Некоторые данные по экономике империи Султана Хусейн-Мирзи (1469–1506) // Известия АН Тадж. ССР. Отд. Общ. Наук, № 4, 1953.

СЕНЮШКИН Константин Дмитриевич (тав. 02. 04. 1901, вилояти Улянов, ваф. маълум нест), географ, номзоди илмҳои география (1965). Соли 1941 шӯбаи ғоибонаи факултети географияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1920–1925 муаллими тарбияи ҷисмонии мактаби миёнаи ш. Уляновский, 1925–1926 хидмати артиши шуравӣ, 1927–1929 корманди идораи заминшиносии Сибири Ғарбӣ,

1929–1931 прораби Комиссариати халқии ҶШС Тоҷикистон, 1931–1932 муаллими тарбияи ҷисмонии мактаби миёнаи ш. Уляновский, 1932–1934 топограф дар Сибири Шарқӣ, 1934–1936 картографи фабрикаи ш. Тошкент, 1936–1937 картографи Кумитаи замини Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1937–1939 топографи Институти тадқиқотӣ-илмии Тоҷикистон, 1939–1943 муаллими географияи мактабҳои миёнаи ш. Сталинобод буд. Солҳои 1943–1945 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1945–1946 инспектори калони омӯзишгоҳи касбӣ-техникии ш. Сталинобод буд. Солҳои 1946–1979 ҳамчун муаллими калони кафедраи заминшиносӣ ва геологияи факултети географияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият дошт. Дар муддати 33 соли фаъолияти омӯзгориаш дар донишқадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо нафар мутахассисони маълумоти олимдор саҳми арзандаи ҳудро гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва якчанд маводҳои таълимӣ барои донишҷӯён аст. Барои хизматҳои бо ду медал, ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон,

нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» ва «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

СЕРГЕЕВ Артур Филипович (тав. 04. 05. 1931, ш. Ленинград, ваф. маълум нест), забоншинос, номзади илми филология (1966), дотсент (1977). Соли 1955 Донишкадаи давлатии омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Москва ба номи М. Торезро хатм кардааст. Солҳои 1959–1961 аспиранти Донишкадаи забонҳои хориҷии ш. Москва буд. Солҳои 1955–1981 ҳамчун муаллим, муаллими калон, мудирӣ кафедраи забони немисӣ ва франсузӣ Донишкадаи давлатии омӯзгории ш.

Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 25 корҳои илмӣ оид ба забоншиносӣ мебошад. Таълифотҳои масъалаҳои назария ва амалияи грамматика, типологияи муқоисавии забонҳои франсузӣ ва русиро фаро гирифтаанд. Бо медали «Барои меҳнати шоён», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1975) қадр карда шудааст.

СЕРЕБРЯНИКОВ Лев Федорович (тав. 29. 09. 1925, ҶАШС Чувашистон, ваф. 19. 11. 1990, ш. Душанбе), ҳуқуқшиноси тоҷик, номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ (1971), дотсент (1980), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1959 факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1943–1945 иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ, 1945–1966 хидмати артиши шуравӣ дар Комитети бехатарии давлатии ИҶШС ш.

Душанбе, 1966–1968 корманди калони нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1968–1972 Котиби илмӣ Президиуми АИ ҶШС Тоҷикистон, 1973–1980 муаллими калон, дотсенти кафедраи коммунизми илмӣ Донишкадаи индустралии ш. Тюмен, 1980–1990 дотсенти кафедраи коммунизми илмӣ Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи 15 асар ва зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Барои хизматҳои бо ордени Ҷанги Бузурги Ватанӣ дараҷаи 1 ва 12 медал мукофотонида шуда буд. Дар конференсияҳои илмӣ-назариявӣ бо маърузаҳо баромад мекард.

Ас.: Марксизм-ленинизм о становлении социалистического государства. Д., 1968; К вопросу о сломе угнетательского эмирского аппарата на территории современного Центрального и южного Таджикистана // Известия АН Тадж. ССР. Д., 1970. №3.

СИЁСАТШИНОСӢ, кафедра.

Кафедраи сиёсатшиносӣ то соли 1991 ба ҷои кафедраи «Коммунизми илмӣ» арзи вучуд кардааст. Устодони аввалини кафедраи (коммунизми илмӣ) номзади илмӣ фалсафа, дотсент А. Абдуназаров, А. Жилин, Н.

Салимов, Ш. Чумъаев, Г. Мухторова, С. Давлатов, Х. Шоимардонов буданд. Кафедраро номзади илмӣ фалсафа, дотсент Абдуназаров А. сарварӣ мекард. Сентябри соли 1970 Абдуназаров А. ба вазифаи чонишини мудири шуъбаи илм ва мактабҳои олии КМ Ҳизби Қоммунистии Тоҷикистон таъин гардид. Вазифаи мудири кафедра ба уҳдаи номзади илмӣ таърих, дотсент М. Яҳёев гузошта шуд. Соли 1973 дотсент М. Яҳёев ба докторантура шомил шуд. Ба вазифаи мудири кафедра номзади илмӣ таърих, дотсент Назарова С. интихоб шуда, то соли 1987 адои вазифа намуд. Соли 1979 ҳайати кафедра аз ҳисоби мутахассисони варзида пурра гардид. Номзади илмӣ таърих, дотсент Серебренников Л. Ф., номзади илмӣ таърих, дотсент Мирзоев М ба ҳайати кафедра шомил шуданд. Бо сабаби ба нафақа рафтани Назарова С., соли 1987 доктори илмӣ таърих, профессор Шарипов Я. Ш. мудири кафедра интихоб шуд. Соли 1994 профессор Шарипов Я. Ш. ба нафақа баромад ва вазифаи мудири кафедраро номзади илмӣ фалсафа, дотсент Давлатов С. ба уҳда гирифт ва то соли 1998 ин вазифаро иҷро намуд. Моҳи июни соли 1998 доктори илмӣ фалсафа, профессор М. Гулахмедов мудири кафедраи сиёсатшиносӣ интихоб гардид. Аз моҳи январи соли 2009 то соли 2012 номзади илмҳои сиёсӣ, дотсент Қосимова Р. И. вазифаи мудири кафедраи сиёсатшиносиро ба уҳда дошт. Аз соли 2012 то соли 2014 иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедра, д.и.ф., профессор Гулахмедов М. ба уҳда дошт. Аз соли 2014 то соли 2017 вазифаи мудири кафедраро номзади илмҳои сиёсӣ, дотсент Ахиева С ба душ гирифт. Аз соли 2017 то инҷониб мудири кафедра н.и.с. дотсент Бедилов Ҳ. Қ мебошад.

Дар кафедра 14 нафар омӯзгорон қору фаъолият доранд. Омӯзгорони кафедра дорои унвонҳои илмӣ буда, оид ба самтҳои илмӣ сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ давлат тадқиқот ва фаъолияти илмӣ бурда истодаанд.

Дар кафедра як профессор д.и.ф., Гулахмедов М. дотсентон Давлатов С., Бедилов Ҳ. К., Ҳакимов Р., Қосимова Р., Ахиева С., муаллими калон Қувватов С. ва ассистентон Имомназарова М., Амиров Т., Мусоев И., Мирзоев У ва лаборант Саидова Ф. фаъолият намудаанд.

Дар солҳои охир дар кафедра аз тарафи устодони кафедра асрҳои илмӣ оммавӣ ва методӣ дар ҳаҷми 2 дастури таълимӣ, 2 китоби дарсӣ ва зиёда 20 мақолаҳо ва фишурдаҳои матн низ ба нашр расидааст.

Кафедра дар раванди корҳои тарбиявӣ донишҷӯён фаъолона ширкат намуда, дар ташаккули тафаккури сиёсӣ онҳо ҳисса мегузорад. Барои ин мақсад бо ҷавонон суҳбату лексияҳо, маҳфили озмунҳо ва конференсияҳо гузаронида мешаванд. Донишҷӯён барои навиштани маърузаҳо ҷалб карда мешаванд. Устодони кафедра дар мавзӯҳои тарбиявӣ дар рӯзномаю маҷаллаҳо, симою садо мунтазам баромад карда, дар тарбияи ватандӯстӣ ва ахлоқи ҳамида ҳисса мегузоранд.

Устодони кафедраи сиёсатшиносӣ мутобиқи сохтори имрӯзаи идоракунии ҷомеа дар бахшҳои гуногуни сиёсӣ, низоми сиёсӣ ва равандҳои ташкил кардани он, маданияти сиёсӣ, усули қабул кардани қарорҳо ва

бунёди сохтори ҷомеаи демократӣ корҳои назарраси тадқиқотӣ, илмӣ, методӣ ва тарбиявиро мебаранд. Дар пешравиҳои корҳои кафедра ҳиссаи устодон Гулахмедов М., Давлатов С., Қосимова Р. И., Бедилов Ҳ. К., Ҳакимов Р. М., Ахиева С. У., Қувватов С., Амиров Т., Имомназарова М., Мусоев И., Мирзоев У ва дигарон назаррас аст.

Устодони кафедра аз рӯи равияҳои «Муносибатҳои миллӣ дар ҷомеаи демократӣ», «Ташаккули ҷаҳонбинии халқи тоҷик», «Нақши ваҳдат дар даврони истиқлолият», «Муносибатҳои иқтисодӣ-иҷтимоии дар давраи сохти демократии Тоҷикистон», «Маданияти сиёсӣ», «Вазъи ҷазои геополитика дар минтақаҳои Осиёи Марказӣ», «Камбизоати ва низоъҳои сиёсӣ», «Роль модернизация в обществе», «Нақши маданияти сиёсии ҷавонон дар ҷомеа» тадқиқот мебаранд.

То ба имрӯз устодони кафедра як қатор китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимиву методӣ, рисола ва брошюраҳо нашр намудаанд, ки инҳо китобҳои дарси «Геополитика», «Низоъшиносӣ», «Маҷмуи лексияҳо аз ҷанни сиёсатшиносӣ», «Дастури методӣ аз ҷанни сиёсатшиносӣ», «Политология», «Равандҳои миллӣ ва сиёсии истиқлолияти Тоҷикистон», «Хусусиятҳои сиёсии хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Межнациональные отношения в таджикском современном обществе», «Проблемы развития этнических меньшинств в современном Таджикистане», «Особенности становления внешней политики суверенного Таджикистана и его связи со странами СНГ», «Камбизоатӣ ва омилҳои пайдоиши он», «Роҳнамо барои волидайн ҷиҳати таълиму тарбияи фарзанд», «Особенности формирования патриотизма таджикского народа», «Политическая элита и политические лидеры (учебное пособие)», «Эмомалӣ Раҳмон асосгузори давлати навини тоҷикон», «Равзанаи сиёсӣ» аз ҷумлаи онҳоянд.

СИРОҶИДДИНИ Шарофиддин (тав. 1950, д. Ревади н. Айнӣ). Баъди хатми мактаби 8-солаи деҳа таҳсилро дар Омӯзишгоҳи омӯзгории Панҷакент (1964-1968) идома дода, баъдан ба омӯзгорӣ пардохтааст. Дастпарвари факултаи филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С. М. Киров аст. Ширкатвари Конфаронси муаллимони забон ва адабиёти тоҷик дар шаҳри Душанбе (1983), яке аз муаллифони китоби дарсӣ ва дигар маводи таълимӣ буда, соли 1993 бо дипломи дараҷаи аввал сарфароз гардонида шудааст.

Аз соли 1986 эҷод мекунад. Намунаи хикоёту ашъораш дар рӯзномаҳои «Ҳақиқати Ленинобод», «Нилуфар», «Суғд», «Овози Самарқанд», «Садои мардум», «Паёми Душанбе», «Баҳори Аҷам», маҷаллаҳои «Сайхун», «Хучанд», «Дайри муғон», «Садои Шарқ», китобҳои дастҷамъии «Хӯшаҳо», (Хучанд, 1992), «Армуғони Фалғар» (2000) ба таъби расидаанд. Хикоёту қиссаҳоаш дар маҷмуаҳои «Бозии

қисмат» (1991), «Уммаҳонӣ» (Панҷакент, 1966), «Танбеҳи ишқ» (2003), «Меҳру ғазаб» (2006), «Фидойӣ» (2007), «Дарвозаи тилоӣ» (2008) ва ғ. чоп шудаанд. Муаллифи драмаи таърихӣ «Ҳоҷа Аҳрори Валӣ» (1977) ва қиссаи фоҷиавӣ «Тӯғрал» (1999) мебошад. Аз соли 1999 узви Иттифоқи нависандагони ҷумҳуристон.

СИРОҶИДИНОВ Салоҳиддин (тав. 27. 09. 1930, ш. Уротеппа, ваф. 16. 06. 1998, ш. Уротеппа), муаррих, номзади илмҳои таърих (1963), дотсент (1972). Соли 1948 Омӯзишгоҳи омӯзгорӣ ш. Уротеппаро хатм кардааст. Солҳои 1951–1956 донишҷӯи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1948–1950 мудири қисми таълими н. Фарм, 1950–1954 муаллими мактаби миёнаи ба номи Сталини н. Ғонҷӣ, 1956–1958 мудири қисми таълими мактаби миёнаи ба номи Синои н. Восеъ, 1959–1962 аспиранти Институти шарқшиносии АИ ИҶШС, 1963–1970 муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС, 1971–1996 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи умумӣ Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 4 асар ва 60 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Оид ба ҳаракати миллию озодихоҳии халқҳои араб баъди ҷанги дуҷуми ҷаҳон қори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

Ас.: Ҳаракати милли-озодихоҳии халқҳои араб баъди ҷанги дуҷуми ҷаҳон, солҳои 1945–1974. Д., 1975; Национально-освободительное борьба арабских народов после второй мировой войны, 1945–1975г.. Д., 1975; Новая Республика на Арабском Востоке // Коммунисти Тоҷикистон. Д., 1962, №20; К событиям на Арабском Востоке // Коммунисти Тоҷикистон. Д., 1962. №6.

СИЯҲАКОВ Сафаралӣ Мирзоевич (тав. 05. 07. 1965, д. Сағирдашти н. Дарвоз), физикдон, номзади илмҳои техникӣ (2016). Соли 1989 шӯъбаи рӯзонаи факултети физикаи Донишқадаи давлати омӯзгорӣ ш. Душанберо бо ихтисоси омӯзгори физика ва математика хатм кардааст. Солҳои 1989-1990 муаллими физикаи мактаби №6 ш. Роғун, 1990-2004 лаборант, аспирант, мудири лаборатория ва ассистенти кафедраи физикаи умумӣ ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият намудааст. Солҳои 2004-2017 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ донишгоҳи омӯзгорӣ ва ҳамзамон муовини декан оид ба қорҳои тарбия, таълим дар факултети физика қору фаъолият карда аст. Соли 2018 вазифаи сардори шӯъбаи мониторинг ва баҳоидихии сифати таҳсилотро ба уҳда дошт. Солҳои 2018- 2021 дар вазифаи декани факултети технология ва соҳибқорӣ қор карда аст. Аз соли 2021 инҷониб мудири кафедраи физикаи умумӣ факултети физикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи зиёда 100 мақолаи илмӣ, стандарт барнома ва роҳнамои физика

барои омӯзгорони фанни физикаи синфи 10-уми муассисаҳои таълимии миёнаи умумӣ, як китоб ва якчанд дастурҳои методӣ ва барномаҳои таълимӣ мебошад, ки ба ҷанбаҳои мухталифи таълими физика бахшида шудаанд.

Ас.: Устройство для определения влияния магнитного поля на изменение температуропроводности магнитных жидкостей. Малий патент № ТЈ 229 Республики Таджикистан (соавтор) // Заявка № 0900294 от 31. 03. 2009, №, зарегистрирован в Гос. реестре изобретений Республики Таджикистан 17. 06. 2009г., № 27/00 27/74. 1 с. Лаппиш ва мавҷҳо. Д., 2011 қисми 2; Оптика. Д., 2013; Электрик ва магнетизм. Д., 2013; Соҳти атом. Зараҳои элементарӣ. Д., 2014; Физикаи молекулавӣ ва асосҳои термодинамика (барои донишҷӯёни мактабҳои олий). Д., 2015; Асосҳои механика, ДДОТ ба номи С. Айни. Д., 2015; Стандарт, барнома ва роҳнамои физикаи синфи 10-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ. Д., 2018; Корҳои лабораторӣ аз механика, физикаи молекулавӣ, электрик ва магнетизм, оптика. Д., 2019-2020.

СОБИРОВ Абдусабур Шукурович (тав. 10. 05. 1945, н. Ҳисор), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1974), дотсент (1979). Соли 1966 шуъбаи математикаи умумии факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1966–1979 ассистент ва муаллими калони кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо, ҳамзамон солҳои 1969–1972 аспиранти донишкадаи номбурда буд. Аз соли 1979 ҳамчун дотсенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор карда, аз соли 2007 вазифаи мудирии ин кафедраро ба уҳда дорад. Оид ба исботи қонуни асимптоти тақсимоти ададҳои сода бо методи элементарӣ ва дигар масъалаҳои муҳими математика қори илмӣ бурдааст. Равияи илмие, ки ӯ пеш мебарад, яке аз масъалаҳои класикии соҳаи назарияи ададҳо буда, натиҷаи олимони Амриқой Г. Даймонд ва Д. Ч. Стейнигро оид ба баҳои асимптоти функсияи Чебишев беҳтар менамояд. Муаллифи зиёда аз 60 таълифоти илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Ас.: Элементҳои назарияи маҷмуъҳо ва мантиқи математикӣ. Д., 1986; Вчисление некоторых комбинаторных выражений // Доклад АН Тадж. ССР, 1991, № 10, Т. 37; О некоторых числовых неравенствах // Вестник Таджикского национального университета, № 1 (49). Д., 2009.

СОБИРОВ Гадобой (тав. 1. 12. 1928, н. Ўроттеппа, ваф. 6. 10. 1976), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1963), дотсент (1966), асосгузор ва аввалин мудир кафедраи геометрия дар донишкадаи омӯзгорӣ. Соли 1960 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1960–1962 аспирант, 1962–1964 ассистент, 1964–1965 муаллими калони кафедраи математика, 1965–1968 мудирӣ

кафедраи математикаи элементарӣ ва методикаи таълими математика, 1968–1972 дотсенти кафедраи назарияи ададҳо ва математикаи ҳисоббарории донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1972 то охири умр ҳамчун мудирӣ кафедраи геометрияи донишкадаи номбурда фаъолият дошт. Оид ба эҷодиёти Алоуддин Ибни Муҳаммад Алӣ ал-Қушчӣ ва фаъолияти ӯ дар инкишофи илми математика дар Шарқи Наздик ва Миёна, инчунин, дигар масъалаҳои муҳими соҳаи математика корҳои илмӣ анҷом додааст. Муаллифи 4 асари калонҳаҷми илмӣ ва зиёда аз 40 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Ӯ дар рушду нумӯи илми математика, бахусус таърихи математикаи Осиёи Марказӣ хизмати арзанда кардааст.

Ас.: Инкишофи математика дар Осиёи Миёна (асрҳои XV-XVII). Д., 1966; Ҳамкори эҷодии олимони Осиёи Миёна ва мактаби илми Улуғбек дар Самарқанд. Д., 1973; Тараққиёти назарияи муодила дар Осиёи Миёна // Мактаби советӣ, 1962, №10.

СОБИРОВ Маҳмадҷонус Маидмуродович (тав. 29.11.1971. шаҳри Душанбе), географ, номзоди илмҳои география. Соли 2005 зинаи бакалаврии факултети географияи донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраевро хатм намудааст. Солҳои 2011-2014 ассистенти кафедраи методикаи таълими география ва туризм, аз соли 2015 муаллими калони кафедраи мазкур. Соли 2017 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Экономико-географические особенности территориальной организации туристско-рекреационного комплекса центрального Таджикистана» ҳимоя кардааст. Солҳои 2018-2020 мудирӣ кафедраи методикаи таълими география ва туризмро ба уҳда дошт. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ба ҳисоб меравд.

Ас.: Природно-географические факторы развития регионального туризма в Центральном Таджикистане. Д., 2017. Топонимика (Дастури таълимӣ барои донишҷӯён). Д., 2018.

СОБИРОВА Лутфӣ Неъматовна (тав. 7.11.1951, ш. Душанбе), омӯзгори забони русӣ. Хатмкардаи факултети таърих ва филологияи ДМТ (1964), муаллими забони русии МТУ № 15-и н. Ҳисор (1964-1966), муаллим, муаллими калон, мудирӣ кафедраи умумидонишгоҳии забони русии ДДОТ ба номи С.Айнӣ (1966-2009), аз соли 2008 то соли 2010 муаллими калони кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии донишгоҳи мазкур буд. Муаллифи беш аз 15 мақолаи илмӣ ва илмиву методӣ. Тули 44 соли фаъолият дар донишгоҳ дар тарбияи садҳо нафар мутахассисон саҳм гузоштааст. Бо нишони сарисинагии Аълочии маорифи Тоҷикистон қадр ёфтааст (2005).

СОБИР Султон (тав. 9. 05. 1934, деҳаи Шавкати Поён, н. Айнӣ), шоири таронасаро, Арбоби хунари Тоҷикистон. Хатмкардаи факултаи таъриху филологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Пас аз хатми донишгоҳи маскур панҷ сол дар рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» дар вазифаи ходими адабӣ ва мудири шуъбаи мактаб ва тарғибу тасдиқи ғояҳои

Ватандӯстона фаъолият намудааст. Аз соли 1963 то соли 2013 расо 50 сол дар баҳши адабиёту фарҳанги радиои Тоҷикистон кор кардааст. Чакидаҳои хомааш дар мавзӯҳои муҳимтарини замон – Тоҷикистон, Ватан, сулҳу дӯстӣ, меҳнату фароғат, хусни табиати пуртароват, васфи ҷавонӣ ва ишқу муҳаббати ҷовидонӣ пасиҳам интишор шудаанд.

Маҷмуаи ашъори ӯ бо номҳои «Субҳи умед» (1973), «Чупонбача» (1978) «Таронаи дил» (1983), «Ошӯни меҳр» (1986), «Кӯи мурод» (1993), «Паёми хуршед» (2003), «Гулҳои ҳаёт» (2004-барои бачаҳо) «Гулрезӣ ғазал» (2004), «Асори дил» (2005) «Парвози суруд», (ба номи-адвор) китобҳои бачагона «Чупон бача», «Гулҳои ҳаёт» ва «Хирси ношоам» дастраси ҳаводорони каломи мавзун гардидаанд.

СОДИҚЗОДА Розик Ҷангӣхон (тав. 30. 12. 1957, н. Шамсиддин Шохин, вилояти Хатлон), омӯзгори фанни таърих, ходими ҷамъиятӣ. Хатмкардаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1985). Аз соли 1985 то соли 1994 ба ҳайси омӯзгори муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №1-и н. Ш. Шохин фаъолият намудааст. Ду маротиба ғолиби озмуни даври ноҳиявии «Муаллими сол» гардида, шогирдрнаш ғолиби олимпиадаи фаннии даври вилоятӣ ва ҷумҳуриявӣ шудаанд. Аз соли 1995 то соли 2005 дар вазифаҳои мудири шуъба ва роҳбари дастгоҳи раиси н. Ш. Шохин кор кардааст. Соли 2004 курси тақмили ихтисосро дар Академияи хизмати давлатии назди Президенти Федератсияи Россия гузашта, рутбаи таҳассусии мушовири давлатии дараҷаи 3-юм гирифтааст. Солҳои 2005-2017 дар вазифаи мудири шуъбаи маорифи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии н. Ш. Шохин кор карда, барои мустақкам намудани заминаи моддӣ- таълимии соҳаи маориф саҳми арзанда гузоштааст. Солҳои 2018-2020 ҳамчун мутахассиси Иттифоқи касбаи кормандони маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон адои вазифа намудааст.

Ас.: Равзанаи субҳ. Д., 2002 (рисолаи таърихӣ).

СОДИҚОВ Ислон Содикович (тав. 11. 12. 1948, н. Варзоб), физик, номзади илмҳои физика-математика (1985), дотсент (1986). Солҳои 1966–1971 дар Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1971–1978

ассистенти кафедраи физикаи назариявӣ донишкадаи номбурда, 1979–1984 тадқиқотчӣ ва аспиранти Академияи илмҳои ИҶШС, 1985–1988 муаллими калони кафедраи физикаи назариявӣ, 1989–1998 декани факултети физика, 1998–1999 директори литсейи назди ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1999–2003 ҳамчун дотсенти кафедраи барқиқунонӣ ва автоматонии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон кор карда, айни ҳол мудири кафедраи физикаи донишгоҳи мазкур мебошад. Оид ба хосиятҳои динамикии макромолекулаҳои ҳаттӣ дар майдони гидродинамикии қадӣ кори илмӣ бурда, зиёда аз 100 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ, аз ҷумла, 2 рисолаи илмӣ ва 4 китоби дарсӣ нашр намудааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990) сарфароз шудааст.

СОДИҚОВ Музаффар Сафарович (тав. 01. 01. 1959. Деҳаи Ҳаррангони боло, ноҳияи Варзоб), омӯзгори фанни таърих. Соли 1985 донишкадаи педагогии шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айни)-ро аз рӯи ихтисоси муаллими таърих ва ҷомеашиносӣ хатм намудааст. Пас аз хатми донишгоҳ фаъолиятро ба ҳайси омӯзгори фанни таърихи мактаби миёнаи № 26 ноҳияи Варзоб (солҳои 1985-1989), мутахассиси шӯбаи ташкилии ҳукумати ноҳияи Варзоб (1989-1992), муаллими таърихи мактаби миёнаи № 26 ноҳияи И. Сомонӣ (1992-1995), муаллими калони кафедраи таърихи умумии ДДОТ ба номи Садриддин Айни (солҳои 2012-2013) идома додааст. Аз соли 2013 инҷониб дар вазифаи Сармутахассиси шӯбаи идоракунии сифати таҳсилот ва назорати электронии ДДОТ ба номи Садриддин Айни адои вазифа дорад. Дар мавзӯи «Муҳоҷирати меҳнати тоҷикон дар даврони истиқлолият» пажӯҳиш анҷом додааст.

Ас.: Барномаи таълимӣ аз фанни таърихи Русия (Давраи қадим). Д., 2011; Барномаи таълимӣ аз фанни таърихи халқи тоҷик барои шӯбаи ғоибона. Д., 2017; Барномаи таълимӣ аз фанни таърихнигорӣ, таърихи наву навтарини мамлакатҳои хориҷӣ. Д., 2017; Таърихи Хитой (Дастури таълимӣ). Д., 2019; «Авесто» ҳамчун манбаи таърихӣ (маводи таълимӣ). Д., 2019.

СОДИҚОВ Ҳошим Умарович (тав. соли 1911, ш. Самарқанд, ваф. маълум нест), физик, номзади илмҳои физика-математика (1951), дотсент. Соли 1931 факултети коргарии ш. Тошкентро хатм намуда, дар мактаби миёнаи ш. Самарқанд аз фанни физика ва математика дарс додааст. Солҳои 1932–1937 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии ш. Москва таҳсил намудааст. Якҷанд солҳо дар

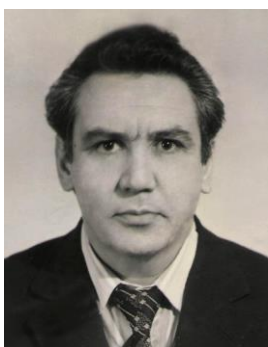
шуъбаи шабонаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун муаллим кор кардааст. Солҳои 1939–1940 дар вазифаи сардори шуъбаи мактабҳои олии ва миёнаи махсуси Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1940–1943 директори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1943–1947 Вазири маорифи ҶШС Тоҷикистон фаъолият намудааст. Солҳои 1948–1951 вазифаи директори Институти тадқиқотию илмии мактабхоро ба уҳда дошт. Солҳои 1951–1954 мудири шуъбаи энергетикаи АИ ҶШС Тоҷикистон ва мудири кафедраи физикаи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1954–1959 мудири кафедраи физикаи донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1959–1968 ҳамчун декани факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ва муовини ректори донишгоҳ оид ба корҳои илмӣ кор кардааст. Аз соли 1986 ба нафақа баромадааст. Муаллифи мақолаҳои зиёди илмӣ ва чанд дастуру китобҳои дарсӣ мебошад. Барои хизматҳои сазовори унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон», ордени «Нишони фахрӣ» ва бисёр медалҳои ИҶШС гаштааст.

СОДИҚОВА Наталя (тав. 17. 04. 1924, ш. Воронеж, ваф. ш. Москва), адабиётшинос, номзади илми филология, дотсент, Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон. Соли 1945 факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко ва соли 1947 аспирантураи донишкадаи мазкурро хатм кардааст. Фаъолияти омӯзгориаш ба ҳайси муаллими мактаби миёнаи занонаи ш. Сталинобод оғоз шуда буд. Солҳои 1950–1951 ҳамчун дотсенти кафедраи адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1952–1953 муаллими калони кафедраи адабиёти рус, 1955–1971 дотсенти кафедраи адабиёти рус ва хориҷии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин кор кардааст. Солҳои 1972–1979 мудири кафедраи адабиёти советӣ ва ҳамагонии донишгоҳи номбурда буд. Соли 1983 аз Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ш. Москва рафтааст.

СОЛЕҲБОЕВ Ҳотам Ҳакимбоевич (тав. 1910, ш. Хучанд, ваф. 29. 01. 1987, ш. Душанбе), ходими маъруфи давлатӣ ва ҷамъиятӣ. Солҳои 1931–1935 дар вазифаи директори Техникуми хоҷагии қишлоқ, 1935–1937 директори омӯзишгоҳи омӯзгорӣ, 1937–1939 мудири қисми таълимии мактаби тиббӣ, 1939–1940 мудири

маорифи вилояти Ленинобод, чонишини раиси Комичроияи шурои депутатҳои меҳнаткашони хамин вилоят, 1940–1942 Раиси Госплани Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон, 1942–1943 вазири маорифи Тоҷикистон, 1943–1945 чонишини Раиси Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон, 1947–1951 раиси Комитети иҷроияи Шурои депутатҳои меҳнаткашони вилояти Сталинобод, 1951–1953 вазири хоҷагии коммуналӣ кор кардааст. Солҳои 1953–1956 дар мактаби олии ҳизбии назди КМ ҲКИШ таҳсил намуда, солҳои 1956–1957 раиси Комичроияи шурои депутатҳои меҳнаткашони ш. Душанбе буд. Солҳои 1957–1961 вазифаи директори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба уҳда дошт. Якчанд сол дар вазифаи намояндаи доимии ҶШС Тоҷикистон дар назди Шурои Вазирони ИҶШС кор кардааст. Ӯ қобилияти баланди ташкилотчиӣ ва таҷрибаи калони кори роҳбарӣ дошт. Дар давраи роҳбарии ӯ дар донишкадаи омӯзгорӣ заминаи моддию таълимии донишкада хеле мустаҳкам шуд. Ӯ ба масъалаҳои таълиму тарбия диққати ҳамачониба меод. Дар ёддоштиҳои хеш давраи ҳамчун директори Донишкадаи омӯзгории ш. Душанбе кор карданаширо ба хотир оварда, чунин менависад: «Аз он вақте, ки ман аз ин коллективи шуҳратманд рафтам, солҳои зиёд гузаштанд. Вале ман он рӯзҳоро, ки бо одамони кушодарӯю хирадманд мегузаронидам, ҳеҷ фаромӯш карда наметавонам. Ман ин давраро дар ҳаёти худам давраи хушбахттарин мешуморам» (Ҳ. Солеҳбоев. Замон ва одамон. Ёддоштиҳо, Д., 1976. – С. 224). Барои хизматҳои бо орденҳои «Ленин», «Байрақи Сурхи Меҳнат», «Нишони фахрӣ», «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи 1, унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои ИҶШС мукофотонида шудааст.

СОЛИБОЕВ Вадим Хатамович (тав. 04. 06. 1938, ш. Хучанд, ваф. 1993, ш. Душанбе), равоншиноси тоҷик, номзади илмҳои равоншиносӣ (1968), дотсент (1971). Солҳои 1957–1959 ҳамчун лаборанти Донишкадаи тиббии ш. Душанбе, 1959–1961 челонгар кор кардааст. Солҳои 1959–1964 донишҷӯи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1964–1965 мудири кабинети кафедраи забони русии донишгоҳи номбурда, 1965–1967 аспиранти кафедраи равоншиносӣ, 1968–1986

муаллими калон ва дотсенти кафедраи мазкур дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1986–1989 декани факултети тақмили ихтисоси директорони мактаби миёна буд. Солҳои 1989–1993 ба ҳайси дотсенти кафедраи равоншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият дошт. Муаллифи 6 асар ва 250 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишонҳои сарисинагии «Барои муваффақиятҳо дар кори маорифи ИҶШС» (1989) ва «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

Ас.: Очеркҳо доир ба психологияи инкишофи нутқи русии мактабҳои тоҷикӣ. Д., 1967; Таҳлили психологии вачҳҳои омӯзиши забони русӣ, ҳамчун забони дуюми модарӣ. Д., 1973; Таҳлили психологии вачҳиёти азхудкунии забони русӣ ҳамчун забони дуюм. Д., 1983; Баъзе хусусиятҳои нақли матнҳо ба забони дуюм. Д., 1973; Системаи омӯхтани психология дар донишқадаи олии омӯзгорӣ. Д., 1982.

СОЛИЕВ Лутфулло (тав. 15. 03. 1941, н. Рӯдакӣ (ваф. 20. 09. 2020, ш. Душанбе), кимиёшиноси маъруфи тоҷик, доктори илмҳои химия (1989), профессор (1991), Арбоби илм ва техникаи Тоҷикистон (2002), академики шӯбаи Тоҷикистони Академияи илмҳои байналмилалӣ мактабҳои олии (ТО МАН ВШ) (2009). Солҳои 1959–1964 дар факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1964–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1966–1969 аспиранти Институти химияи умумӣ ва ғайриорганикии АИ ҶШС Украина (ш. Киев), 1970–1989 ходими хурди илмӣ, ходими калон илмӣ ва ходими пешбари институти мазкур, 1989–1997 дотсент ва профессори кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 1997–1998 декани факултети химия, 1998–2007 муовини ректори донишгоҳи номбурда оид ба корҳои илмӣ буд. Аз соли 2007 то 2015 мудири кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз 2015 то 2020 профессори кафедра буд. Оид ба мувозинатҳои фазагӣ дар системаҳои бисёртаркибаи обӣ-намакӣ, назария ва амалияи химияи ғайриорганикӣ тадқиқоти илмӣ бурдааст. Яке аз муаллифони равияи нави илмӣ – пешгӯии мувозинатҳои фазагӣ дар системаҳои бисёртаркибаи обӣ-намакӣ бо ёрии усули транслятсия мебошад. Муалифи 4 монография, 5 китоби дарсӣ, 10 дастури таълимӣ, 13 ихтироот ва зиёда аз 550 мақолаи илмӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмӣ ва илмию методии ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ баромад кардааст. Барои хизматҳои шоистааш бо ифтихорномаи Вазорати маориф, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2000), Ғолиби нашрияи “Springer Nature» дар солҳои 2015 ва 2016, «Ҷоизаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи маориф» ва «Асосгузори мактаби илми “Омӯзиши системаҳои бисёркомпонента бо усули транслятсия» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Политермаи растворимости солевой системы морского типа (бо ҳаммуаллифӣ), Д., 1992; Корҳои амалӣ аз таҳлили сифатӣ (бо ҳаммуаллифӣ), Д., 1992; Асосҳои химияи таҳлилий (китоби дарсӣ барои синфҳои 10–11), Д., 1998; Прогнозирование фазовых равновесий в многокомпонентной системе морского типа методом трансляции (Книга 1), Д., 2000, (Книга 2), Д., 2010; (Книга 3), Д., 2019; Структура фазового комплекса и растворимость водно-солевой системы из сульфатов, карбонатов, гидрокарбонатов натрия и кальция. Д., 2020, Химияи ғайриорганикӣ (китоби дарсӣ барои синфи 9), Д., 2001; Химия (китоби дарсӣ барои синфи 9), Д., 2007, 2013, 2019; Химияи умумӣ (асосҳои назариявии химияи ғайриорганикӣ), Д., 2008, 2011, 2014, 2017; Химияи ғайриорганикӣ (химияи элементҳо ва пайвастагиҳои онҳо), Д., 2010, 2012, 2016, 2018; Донишномаи химия (барои наврасон ва ҷавонон). Д., 2016; Асосҳои таҳлили физико-химиявӣ (китоби дарси барои магистрон ва аспирантон). Д., 2016, 2020; Изображение системы Na,K,Mg/SO₄,Cl-H₂O масцентрическим методом // Украинский химический журнал АН Укр.

1977, Т. 43. №10; Построение фазового комплекса физико-химических систем методом трансляции // Журнал физической химии АН СССР, 1979, Т. 53, №2; Исследование фазовых равновесий многокомпонентных физико-химических системах // Журнал неорганической химии АН СССР, 1980, Т. 54, №6; Исследование фазовых равновесий в многокомпонентной системе Na, K, Mg, Ca//SO₄, Cl–H₂O при 25°C // Журнал физической химии АН СССР, 1984, Т.58. №1; Исследование регенерации калийно–магниевого солей из маточных растворов в производстве бихлорных калийных удобрений // Журнал прикладной химии. АН СССР. 1985. Т. 58, №4; Основные направления в методологии физико-химического анализа сложных и многокомпонентных систем//Журнал неорганической химии АН СССР, 1987, Т.32. №7; Определение положения нонвариантных точек на диаграммах растворимости методом донасыщения//Украинский химический журнал. АН Укр 1987. Т. 53, №6; Схематические диаграммы фазовых равновесий многокомпонентных систем // Журнал неорганической химии. АН СССР. 1988, Т. 33, №5; Исследование осаждения сульфатных калийно-магниевого солей из многокомпонентных растворов высаливанием // Журнал прикладной химии АН СССР.1990.Т.63.№7; Фазовые равновесия в системе Na,Mg,Ca//SO₄,Cl–H₂O // Известия ВУЗ-ов. Химия и химическая технология. 1992. Т. 35, №2; Фазовые равновесия изотермы 75°C системы Na,Mg, Ca//SO₄,Cl–H₂O.//Известия ВУЗ–ов. Химия и химическая технология. 1994. Т. 37, №3; Омӯзиши таҳлили физико-химиявӣ дар мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ // Маърифат, 1988. № 2; Фазовые равновесия в системы Na,K,Mg,Ca//SO₄,Cl–H₂O при 25°C в области кристаллизации галита//Журнал физической химии РАН. 2000, том 74, №5; Фазовые равновесия в системе Na,K//SO₄,CO₃,F–H₂O при 25°C. Журнал неорганической химии РАН. 2007, Т. 52, №10; Фазовые равновесия в системе Na,K//SO₄,CO₃,HCO₃–H₂O при 25°C // Журнал неорганической химии, РАН. 2008, т. 53, №5; Многокомпонентные химические системы и методы их исследования // Известия Таджикского отделения международной академии наук высшей школы, 2007, №2 (02); Фазовые равновесия системы Na,Ca//CO₃,HCO₃-H₂O при 25°C//ДАН РТ. 2012. Т.55. № 3; Фазовые равновесия системы Na,Ca//SO₄,HCO₃-H₂O при 0°C//ДАН РТ. 2013. Т.56. № 2; Фазовые равновесия системы CaSO₄-CaCO₃-Ca(HCO₃)₂-H₂O при 0°C//ДАН РТ. 2014. Т.57. № 8; Solubility in the Na,Ca//SO₄,CO₃-H₂O System at 0°C//Russian Journal of inorganic chemistry. 2016. Vol. 61. № 5; Solubility in the Na,Ca//SO₄,CO₃-H₂O System at 25°C//Russian Journal of inorganic chemistry. 2016. Vol. 61. № 8; Structure of solubility diagram of the quaternary Na,Ca//SO₄,CO₃-H₂O water-salt system at 25°C//Austrian Journal of Technical and Natural Sciences. 2016. № 9-10; Solubility in the Na,Ca//CO₃,HCO₃-H₂O system at 25°C// Russian Journal of inorganic chemistry, 2017, Vol.62, № 9; Solubility and phase equilibria in the Na,Ca//CO₃,HCO₃-H₂O system at 0°C//Chimica Techno Acta, 2017, Vol.4, № 3; Растворимость системы Na₂SO₄-Na₂CO₃-NaHCO₃-H₂O при 50°C// Химический журнал Казахстана, 2017, № 4 (60); Растворимость системы Na₂SO₄-Na₂CO₃- NaHCO₃-H₂O при 0°C//ДАН РТ, 2017, Т.60, № 9; Structure of the solubility diagram in the Na₂SO₄-Na₂CO₃-NaHCO₃-H₂O system at 0, 25 and 50°C//Chimica Techno Acta. 2018. Vol. 5, № 2; Solubility in the Quaternary CaSO₄-CaCO₃-CaF₂-H₂O System at 50°C//Inorganic Chemistry – An Indian Journal. 2018, Vol. 13, № 1; Phase equilibria in the Na,Ca//CO₃,HCO₃-H₂O System at 50°C//East European Science Journal. 2018, Vol. 1. № 5(33); Solubility in the system Na,Ca//SO₄,CO₃-H₂O at 50°C//Russian Journal of Inorganic Chemistry, 2019, Vol.64, № 2; Phase equilibrium of Na,Ca//SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O systems at 50°C// Applied solid state chemistry, 2018. № 4(5); Phase equilibria in the System Na,Ca//SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O at 0°C// Chimica Techno Acta, 2019, Vol.6.№1; Comparative analysis of phase complex systems Na,Ca//SO₄,CO₃-H₂O about 50 and 75°C//American scientific Journal, 2019, № (28); Solubility in the Na,Ca//SO₄,HCO₃-H₂O system at 25°C//Chimica Techno Acta, 2019, Vol.6.№ 4; Фазовый комплекс системы Na,Ca//SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O при 75°C//Узбекский химический журнал. 2020. № 2; Phase complex of the system Na,Ca//SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O at 100°C//Chimica Techno Acta, 2020, Vol.7. № 2.

СОЛИХОВ Тағоймурод Ҳайитович (тав. 03. 01. 1946, н. Ҳисор), физики тоҷик, доктори илмҳои физика-математика (1998), профессор (2003). Соли 1969 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1972–1975 аспирант,

1975–1983 ходими хурди илмӣ, 1983–1986 ходими илмӣ, 1987–1989 ходими калони илмии Институти физикаю техникаи ба номи С. У. Умарови АИ ҶШС Тоҷикистон, 1990–1998 дотсент, 1998–2002 профессори кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2002 ҳамчун профессори кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор мекунад. Ҳамзамон, солҳои 2005–2008 профессори хориҷии Донишгоҳи илмӣ ва технологии Кохат (Покистон) буд. Оид ба сохтори назариявии хусусиятҳои спектри пароканиши дукаратаи рушноӣ дар наздикии нуқтаҳои бӯҳронии моеъҳо, майдони ҳароратии моеъҳо ва ҷисмҳои сахт дар зери таъсири нури лазерӣ, қонуниятҳои деструксияи полимерҳо дар зери таъсири нури лазерӣ, оптоакустикаи лазерии моеъҳои квантӣ ва классикӣ, инчунин, фотоакустикаи ғайрихаттӣ қорҳои илмию тадқиқотӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 250 номгӯи қорҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ ду нафар рисолаи номзадӣ ва як нафар рисолаи докторӣ ҳимоя кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1989) сарфароз гардидааст.

Ас.: Асосҳои назариявии оптоакустикаи лазерӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2002.

СОЛЕХОВ Шамсиддин Аслиддинович (тав. 7. 11. 1959, д. Ғаззайи н. Панҷакент), адабиётшинос, доктори илми филология (2012), профессор (2016). Солҳои 1979-1984 дар факултаи филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Солҳои 1984-1990 дар рӯзномаи «Ҳақиқат»-и н. Рӯдакӣ кор кардааст. Солҳои 1992-1995 дар аспирантураи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳсил намудааст. Баъдан, солҳои 1995 - 2012 дар Институти

забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба ҳайси қорманди илмӣ, мудири шӯъбаи адабиёти муосир, муовини директор кор кардааст. Солҳои 2012 - 2016 Сардори Қонуни забони тоҷикӣ ва омӯзиши забонҳои хориҷии Китобхонаи миллии Тоҷикистон буд. Аз соли 2016 ба ҳайси профессори кафедраи назария ва таърихи адабиёти ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият намуда, аз соли 2017 вазифаи мудири кафедраи назария ва таърихи адабиёти ҳамин донишгоҳро ба уҳда дорад. Номбурда муаллифи беш аз 70 мақола ва маърузаҳои илмист, ки дар ҳамоишҳои илмии ватанию байналмилалӣ ироа ва нашр гардидаанд. Соли 1997 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Поэтикаи ҳикояи тоҷикии солҳои 70-80 садаи ХХ» ва соли 2012 дар мавзӯи «Романи тоҷикии садаи ХХ (масъалаи ташақули жанр) рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Самтҳои фаъолияти илмии ӯ таҳқиқу баррасии адабиёти муосири тоҷик ва нақди адабӣ аст. Вай узви Иттиҳодияи нависандагони Тоҷикистон (2017) ва Аълочии маорифи Тоҷикистон (2020) мебошад.

Ос.: Поэтикаи ҳикояи тоҷикии солҳои 70-80 (масъалаи замон ва макони бадеӣ). Д., 2009; Адабиёт ва шинохти он. Д., 2010; Романи тоҷикии садаи ХХ. Д., 2012; Қуллапаймои сухан. Д., 2011; Сад соли насри форсӣ. Д., (ҳаммуаллиф). Д., 2014).

СОЛИХЧОНОВ Расулҷон (тав. 1955, водии Фарғонаи ҶШС Узбекистон), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1990). Соли 1982 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1983–1986 ҳамчун мудир кабинети кафедраи фалсафа, котиби Комитети комсомолии донишкада, раиси Кумитаи иттифокҳои касабаи донишҷӯён фаъолият намудааст. Солҳои 1985–1990 дар аспирантураи донишкадаи омӯзгорӣ таҳсил кардааст. Муаллифи якчанд асарҳо ва мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои диалектикаи зиддиятҳои иҷтимоӣ ва арзишҳои фалсафа мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Бо нишони «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1990) кадр гардидааст.

Ас.: Диалектикаи зиддиятҳои иҷтимоӣ: хусусиятҳои инкишоф. Д., 1989; Диалектика ва алтернативаҳои он. Д., 1993; Фалсафа (Китоби дарсӣ, бо ҳаммуаллифӣ). Д., 1997.

СОМОНАИ ДОНИШГОҲ

Сомонаи донишгоҳ муаррифгари фаъолияти ҳамаҷуз ба шумор рафта, вобаста ба самтҳои таълиму тарбия, илму иқтисод ва хоҷагидорӣ, робитаҳои байналмилалӣ ва дигар зерсохторҳои он дар асоси “Низомнома” ва “Дастурамали вазифавӣ” фаъолият дорад. Ҳаёти он аз як нафар роҳбар ва се нафар корманд-суратгир, таблиғгари хабар ва хабаргузори техникӣ иборат аст.

Сомона фаъолияти расмӣ худро бо унвони tgpu.tj аз моҳи октябри соли 2012 оғоз намуда, соли 2017 бо дастури раёсати донишгоҳ барои сохтани домени нави он “tspu.tj” гурӯҳи барномасозон муваззаф гардидаанд. Бартари домени нав дар он аст, ки хусусиятҳои фарогири сохтори донишгоҳ, кабинети инфиродӣ, утоқи донишҷӯ, китобхонаву паёми донишгоҳро бо усули нав дарбар мегирад.

Дар сомона аз ҳисоби ҳимоякунандагони Шӯроҳои дифоъ зиёда аз 514 нусхаи ҳуҷҷати электронӣ ворид карда шуд.

Маврид ба зикр аст, ки ҷиҳати ниғаҳдории доменҳои tgpu.tj ва tspu.tj ар сервери ширкати “Tagena” аз сентябри соли 2020 аз ҷониби донишгоҳ ва ширкати мазкур шартномаи ҳамкорӣ ба имзо расид.

Дар соли 2021 ба сомона 370 хабар, 88 эълон, 514 ҳуҷҷати электронӣ, 3032 акс аз ҷониби кормандон ворид гардидааст.

СОҲИБКОРӢ ВА ИҚТИСОДИЁТ, кафедра.

Сифати ҷараёни таълиму тарбия дар мактаб пеш аз ҳама аз маҳорати кадрҳои педагогӣ вобаста мебошад. Соли 1989 барои баланд бардоштани маҳорати мутахассисони педагогӣ дар факултети муҳандисӣ-омӯзгорӣ (ҳоло технология) кафедраи «Роҳнамои касбӣ» кушода шуд. Вазифаи кафедра аз ташкили низоми тайёрии донишҷӯён ба кори роҳнамои касбӣ дар мактаб, ташкили корҳои илмию тадқиқотӣ ва методӣ бо мақсади ёрӣ

ба мактаб оид ба корҳои роҳнамои касбӣ ва касбинтиҳобкунии ҷавонон иборат буд.

Таълими фанҳои роҳнамои касбӣ дар кафедра аз рӯи фанҳои «Асосҳои назарияи роҳнамои касбӣ», «Методикаи корҳои роҳнамои касбӣ», «Ташҳиси роҳнамои касбӣ», «Психогияи иҷтимоӣ», «Психологияи индустриалӣ-педагогӣ» бурда мешуданд, ки онҳоро мудирӣ аввалини кафедра, дотсент Ниниашвили М. И. ва дотсент Карамзин И. В. тартиб дода буданд. Дар кафедра омӯзиши фанҳои таълимӣ бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ бурда мешуданд. Бо мақсади беҳтар намудани тайёрии донишҷӯён дар кафедра кабинетҳои «Назария ва методикаи роҳнамои касбӣ», «Ташҳиси касбӣ», «Психологияи иҷтимоӣ» ва озмоишгоҳи мошинаҳои электронии ҳисоббарор ташкил карда шуданд.

Солҳои 1984–1994, ки марҳилаи аввали фаъолияти кафедра буд, дар мавзӯи «Ташкили роҳнамои касбии хонандагони гурӯҳи синни гуногун дар ҷараёни таълими меҳнат ва берун аз синф» тадқиқоти илмӣ бурда мешуд, ки натиҷаи тадқиқотҳо дар маводҳои дарсии «Профессиограммаи касбҳои оммавии ихтисосҳои саноатӣ ва хоҷагии қишлоқ» (Ниниашвили М. И., Карамзин И. В.) ва «Ташкили роҳнамои касбӣ дар дарсҳо ва корҳои беруназсинфӣ» (Ниниашвили М. И., Карамзин И. В., Томилини С. В.) инъикос ёфтаанд.

Марҳилаи дуҷуми корҳои илмию тадқиқотӣ (1995–2000) тадқиқотҳои илмӣ дар мавзӯи «Баландбардории сифати тайёрии муаллимони фанҳои умумитехникӣ ва раҳнамои касбӣ» бурда мешуданд. Дар иҷрои мавзӯи мазкур мудирӣ кафедра, дотсент Сангов Н. Н., муаллимони Паршина Н. В., Лазарев Д. Н., Атахонов М. Т., Раҳматова М., Алифбеков Н., Ҷалилова Ш., Айдаров Д., Додочонов А. А., Самиев Т. А. фаъолона иштирок намудаанд.

Дар ин марҳила зиёда аз 50 корҳои илмию методӣ аз тарафи муаллимони кафедра навишта шудаанд. Аз ҷумла китобҳои дарсии «Психологияи индустриалӣ-педагогӣ» (қисми I-II) (Карамзин И. В., Сангов Н. Н.), «Асосҳои политехникии тайёрии меҳнатӣ ва касбӣ-техникии ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Сангов Н. Н.), «Масъалаҳои тайёрии касбии ҷавонон» (Карамзин И. В., Сангов Н. Н.) навишта шуданд. Дар ин солҳо устодони кафедра Раҳматова М. ва Додочонов А. А. рисолаҳои номзадӣ навиштаанд. Аз соли қулодашавии кафедра дар он устодон Атахонов М. Т., Ёров К., Абдуқодирова М., Гаврилова Г., Бессонова Н. П., Раҳматова М., Ҷалилова Ш., Самиев Т., Айдаров Д. адои вазифа намудаанд.

Соли 2000-ум вобаста ба гузариш ба нақшаҳои таълимии бисёрзинагӣ, иваз намудани барномаҳои таълимӣ, ҷорӣ намудани фанҳои нави «Асосҳои соҳибкорӣ», «Иқтисоди хонагӣ», «Менеджмент», «Асосҳои иқтисоди бозоргонӣ ва маркетинг», «Ҳисоботи бухгалтерӣ ва андозгузорию муассиса» кафедраи «Роҳнамои касбӣ» дар асоси қарори Шурои олимони донишгоҳ ба кафедраи «Соҳибкорӣ ва иқтисодиёт» тағйирӣ ном кард.

Ҳоло дар кафедра муаллимони баландхитосос – номзади илмҳои педагогӣ Мухторова Г. Г., муаллими калон Искандарова С. А. ва муаллим Алиев А. бо роҳбарии мудирони кафедра, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Сангов Н. Н. фаъолият карда истодаанд.

СТАНЮКОВИЧ Майя Борисовна (тав. 01. 05. 1931, ш. Ленинград, ваф. маълум нест), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1971), дотсент (1974). Солҳои 1949–1954 дар Донишгоҳи давлатии Ленинград ба номи А. А. Жданов аз рӯи ихтисоси ботаник-географ таҳсил намудааст. Баъди хатми донишгоҳ аз соли 1954 ба ҳайси лаборанти калон дар Маркази биологии Помири АИ ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 1970 то охири умраш дар кафедраи ботаникаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун лаборант, муаллим, дотсенти кафедра ва муовини декани факултети биология фаъолият дошт. Муаллифи зиёда аз 46 корҳои илмӣ аст. Асосан ба омӯзиши набототи баландкӯҳи Помир машғул буд. Мақолаҳо ва корҳои илмӣ ӯ дар маҷаллаҳои илмӣ ҷумҳуриявӣ ва берун аз он нашр шудааст. Борҳо дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ бо маърузаҳо баромад намудааст.

СУБҲИЯ (Зоҳидова) (тав. 3. 01. 1964, ноҳияи Айнии вилояти Суғд). Баъди хатми Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе (1985), соле дар маҷаллаи «Занони Тоҷикистон» («Фирӯза»), дар шуъбаи мактубҳо, кор кардааст. Аз соли 1987 ба таълиму тарбияи насли наврас машғул аст. Ашъораш дар рӯзномаву маҷаллаҳои даврӣ ва маҷмуаҳои «Даргоҳи падар» (1996), «Афсонаи шаб» (2004), «Раққоса» ба таъб расидаанд. Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Аз соли 2007 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон мебошад.

СУЛАЙМОНОВ Абдулхай Сангинович (тав. 25. 10. 1918, ш. Хучанд, ваф. 18. 04. 1987, ш. Душанбе), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (1952), муаллими хизматнишондодаи ҶШС Тоҷикистон, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1942 факултети химияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Кировро хатм кардааст. Соли 1942 ҳамчун муаллими мактаби миёнаи Рудник Кансай, 1942–1943 ассистенти кафедраи физикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод кор кардааст. Солҳои 1943–1944 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок

намудааст. Соли 1944 бо сабаби ярадор шуданаш аз ҷанг баргаштааст. Солҳои 1944–1948 муаллими кафедраи химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1948–1952 аспиранти Институти химияи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1952–1956 мудирӣ кафедраи химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1956–1962 мудирӣ кафедраи химия, 1962–1972 ректори Донишкадаи полтехникии Тоҷикистон, 1972–1986 дотсенти кафедраи химияи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Дар муддати 14 соли фаъолияти омӯзгориаш ҳамчун муаллими таҷрибадор ва олими шинохта дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тайёр кардани ҳазорҳо нафар мутахассисон барои мактабҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми калон гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 10 китобу дастурҳои таълимӣ аст. Оид ба ҳосиятҳои химиявии пайвастагиҳои комплексӣ корҳои илмӣ анҷом додааст. Бо орденҳои «Байрақи Сурхи меҳнат», «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи якум, «Нишони фахрӣ», якчанд медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

СУЛАЙМОНОВ Искандар Одинаевич (тав. 10. 10. 1961, деҳаи Шуроби Поён (ҳоло Нурафшон)-и ҷамоати деҳоти Хонақоҳ (ҳоло Сомон)-и ноҳияи Ҳисор) забоншинос, номзоди илмҳои филологӣ (2019). Хатмкардаи факултети филологияи тоҷики Институти давлатии педагогии ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айнӣ) – солҳои 1978 – 1982. Муаллими забон ва адабиёти тоҷик – солҳои 1982 – 1989,

ҷонишини директор оид ба корҳои таълимии Мактаб-интернати махсуси ҷумҳуриявӣ барои кӯдакони полиомиелит ва фалаҷи бачагонаи воқеъ дар деҳаи Хирманаки ноҳияи Ҳисор – солҳои 1989– 1998; лаборанти калон, ассистенти кафедраи забони тоҷикии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ – 1998–2004; муаллими калони кафедраи забони тоҷикии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ – 2005 – 2019; ҷонишини декан оид ба корҳои таълимии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ – 2005–2006; 2008-2010; сардори Раёсати таълими ДДОТ ба номи С. Айнӣ – солҳои 2010–2015; мушовири ректори ДДОТ ба номи С. Айнӣ – солҳои 2015–2016; сардори Раёсати илм ва инноватсияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ – солҳои 2016-2017; директори Маркази тестии ДДОТ ба номи С. Айнӣ – солҳои 2017 - 2019; муҳаққиқ–коромӯзи кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ–соли 2019; номзоди илмҳои филология, и. в. дотсенти кафедраи назария ва амалияи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ – аз соли 2019. Аз соли 2020 мудирӣ кафедраи назария ва амалияи забоншиносии факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Диссертатсияи номзадиро дар мавзӯи “Лексикаи лаҳҷаи

кӯҳистони Ҳисор», ки ҳамчун проблемаи илми забоншиносӣ бори аввал мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст, дифоъ намудааст. Таҳти роҳбарии ӯ бештар аз 20 нафар рисолаи хатми бакалаврӣ ва корҳои дипломӣ дифоъ кардаанд.

Бо Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010) ва нишони Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010) қадр шудааст.

Ас.: Истилоҳоти боғу тоқпарварӣ дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 6. Д., 1999; Вожаҳои ифодагари мафҳуми анвои ангур дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Абкори маонӣ (мачмуаи илмӣ). Д., 2002; Калимаҳои сермаъно дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Абкори маонӣ (мачмуаи илмӣ). Д., 2002; Хусусияти оморфемавӣ ва синоморфемавии пасванди **-ак** дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Сухани сабз (мачмуаи илмӣ). Д., 2003; Калимаҳои омонимӣ дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Сухани сабз (мачмуаи илмӣ). Д., 2003; Калимаҳои антонимӣ дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Суханпарвар (мачмуаи илмӣ). Д., 2005; Истилоҳоти бофандагӣ ва масоили гендер дар лаҳҷаи Каратоғ // Гендер ва ҷомеа, № 2, 2006; Калимаҳои русӣ-аврупоӣ дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Асрори сухан (Мачмуаи илмӣ). Д., 2007; Вожаҳои туркӣ-узбекӣ дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Асрори сухан (мачмуаи илмӣ). Д., 2007; Истилоҳоти соҳаи чорводорӣ дар лаҳҷаи кӯҳистони Ҳисор // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, № 1/35. Д., 2009.

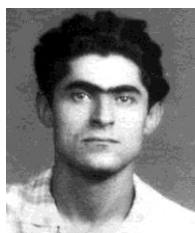
СУЛАЙМОНОВА Алла Гумаровна (тав. 18. 09. 1953, ш. Агри, Россия), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1985), дотсент (1989). Солҳои 1970-1974 дар факултети педагогӣ-психологии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Т. Г Шевченко таҳсил намудааст. Фаъолиятро аз соли 1974 ба сифати мурабӣ дар Колечи касбӣ-техникии алоқа №5- и ш. Душанбе оғоз намуда, солҳои 1983-1993 омӯзгори кафедраи педагогика-психологияи Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода фаъолият намудааст. Аз соли 2012 инҷониб ба сифати омӯзгор дар кафедраи психологияи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дорад.

Ас.: Курс лекций по истории педагогики. Д., 2010;

СУЛЕМОНОВА Азалия (тав. 2. 11. 1926, ш. Тошкент, ваф. маълум нест), муаррих, номзади илмҳои таърих (1972), дотсент (1984). Соли 1948 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1946–1950 муаллими таърихи Техникуми бойторӣ, 1951–1955 муаллими таърихи мактаби миёнаи вилояти Қрим, 1956–1962 муаллими таърихи мактаби шуравӣ-хизбии ш. Владивосток, 1962–1963 муаллими таърихи ҲКИШ-и ш. Усурийский буд. Солҳои 1963–1992 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи таърихи ҲКИШ ва таърихи сиёсии Донишкадаи давлатии

омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият намудааст. Соли 1992 бо хоши худ аз кор рафтааст.

СУЛТОН Сафар (тав. 3. 03. 1935, д. Дарғ, н. Айнӣ, ваф. 15. 09. 2008, ш. Душанбе). Баъди хатми мактаби миёна факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанбе ва Омӯзишгоҳи олии театрии ба номи М. С. Шепкини Маскавро хатм кардааст. (1958). Солҳои 1958-1965 актёри Театри давлатии академии драмаи ба номи

Абулқосим Лоҳутӣ, инспектори калони Раёсати санъати Вазорати маданияти РСС Тоҷикистон, сармуҳаррири шӯъбаи адабӣ ва мусиқии Комитети давлатии РСС Тоҷикистон оид ба телевизион ва радиошунавоӣ, муҳаррири калони Колегияи репертуарҳои Вазорати маданияти Тоҷикистон будааст. Пас аз таҳсил дар Академияи илмҳои ҷамъиятшиносии назди КМ КПСС (1965-1968) дар вазифаи сардори раёсати Вазорати маданияти РСС Тоҷикистон, мудири сектори шӯъбаи маданияти КМ ПК Тоҷикистон, директори Киностудияи «Тоҷикфилм» ва проректори Институтуи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзода кор кардааст. Аз соли 1980 ҷонишини якуми Вазири маданияти РСС Тоҷикистон, баъдан устоди Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзода, профессор (1990) будааст.

Пйесаҳои аввалинаш «Хаткашон» (1957), «Ҳайдар яқрав», «Каромат», «Беморбинӣ», «Ду рафиқ» (1960), «Роҳи сафед», «Садоқат», (1961) ва «Муфаттиш» (1962) ном дошта, драмаи «Субҳи Хучанд» (1916) ҳикоят мекунад. Драммаҳои «Қарзи виҷдон» (1965), «Беватан» (1971), «Қасос», «Барои ватан» (1973), «Абадзинда» (1975), «Муҳаббат ва адоват» (1976) ва ғ. масъалаҳои тарбияи ватандӯстии насли наврасро дар бар мегиранд.

Пйесаҳои «Гирдоб» (1973), «Уқоб» (1974), «Одамият» (1976), «Бақои умр» (1979), «Алафҳои бегона» (1983) проблемаҳои ҳалталаби зиндагии ҳамзамонро мавриди баҳсу андеша қарор додаанд Чанде аз осори драматургии Султон Сафар дар театрҳои ҷумҳурӣ ва берун аз он ба сахна гузошта шудаанд. Муаллифи маҷмуаҳои драматургии «Гирдоб» (1973), «Шарораи Хучанд» (1981), «Бақои умр» (1984), асари илмии «Конфликт ва характер» (1971) мебошад. Бо нишон ва Ифтихорномаҳои Шурои Олии Тоҷикистон мукофотонида шудааст. Аз соли 1962 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

СУЛТОНОВ Сайдалӣ (тав. 5. 06. 1942, д. Эловари н. Ваҳдат), биологӣ шинохтаи тоҷик, номзади илмҳои биологӣ (1975), дотсент (1984). Солҳои 1960-1963 дар Раёсати сохтмони Ёвонтрести Тоҷикгидрострой ба сифати коргар фаъолият намудааст. Солҳои 1963-1968 дар шӯъбаи биология ва химияи факултети география

ва табиатшиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Баъди хатми аспирантура соли 1972 ба сифати муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи ботаникаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият намудааст. Солҳои 1983–2005 мудири кафедраи ботаникаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамчунин солҳои 1991–1994 вакили мардумӣ аз ҳавзаи интихоботии №28 деҳшурои Ҷӯянгарони н. Кофарниҳон (ҳоло Ваҳдат) интихоб шудааст. Доир ба флора ва набототи Тоҷикистон, масъалаҳои ҳифз ва истифодаи оқилонаи сарватҳои табиӣ набототи ҷумҳурии тадқиқоти илмӣ бурдааст. Оид ба ин масъала зиёда аз 50 кори илмӣ-тадқиқотиро ба таърифи расонидааст. Муаллифи 6 китоби дарсӣ, аз ҷумла «Ботаника барои синфҳои 5-6» (2001), «Ботаника барои синфи 5» (2005), «Ботаника барои синфи 6» (2005), «Биологияи умумӣ барои синфи 11» (2006), «Машғулиятҳои лабораторӣ аз ҷиҳати ботаника барои донишҷӯёни бахши аввали факултети биология» (2000), «Ботаника - дастури таълимӣ-методӣ доир ба машғулиятҳои лабораторӣ аз анатомия ва морфологияи растаниҳо» (2009) ва 7 барномаи таълимӣ аз ҷиҳати биологияи мебошад. Яке аз мураттибони Стандарти давлатии маълумот аз ҷиҳати биология барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1989), ифтихорномаҳои КМ комсомоли Тоҷикистон ва ифтихорномаи Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон (1988) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Ботаника (китоби дарсӣ барои синфи 6, ҳаммуаллиф). Д., 2018.

СУЛТОНЗОДА Соқӣ Аслон (тав. 8. 01. 1983, д. Вешаби н. Айнӣ) забоншинос, хатмкардаи шӯъбаи забони франсавӣ, факултети филологияи романӣ-германи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2005), ассистенти кафедраи забони франсавии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2005-2007), аспиранти шӯъбаи рӯзонаи кафедраи фалсафаи донишгоҳ (2007-2009). Солҳои 2010-2011 магистранти Донишгоҳи Париж-8, дар Фаронса буда, рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Ибни Сино дар суннатҳои фалсафии Фаронса» дифоъ намудааст (2012). Мудири кафедраи забони франсавии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2012-2015). Солҳои 2015-2016 ба ҳайси декани факултети забонҳои романӣ-германӣ ва аз соли 2017 ба сифати мудири кафедраи забони франсавӣ фаъолият дорад. Рисолаи докториро мавзӯи «Масъалаҳои материя ва атрибутҳои он дар фалсафаи Ибни Сино» ҳимоя намудааст (2020).

Рӯйхати асарҳо ва корҳои илмӣ-методӣ ва таълимӣ-методиӣ номбурда беш аз 60 номгӯро ташкил медиҳанд. Муаллифи 4 монография, аз ҷумла 2 монографияи номбурда дар шаҳри Саарбрюкени Олмон, яке бо забони русӣ, дигаре бо забони франсавӣ нашр шудаанд. Дар баробари корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ба тарҷумаи осори бадеии нависандагони

Фаронса, ба забони тоҷикӣ низ машғул аст. Намунаи тарҷумаҳояш аз забони фаронсавӣ ва баргардонҳояш аз хатти форсӣ ба кириллии тоҷикӣ дар маҷаллаи «Наврӯста» интишор гардидаанд. Ҳамзамон аз соли 2015 раиси ҷамъияти дӯстии «Тоҷикистон-Фаронса»-ро дар назди Ҷамъияти дӯстӣ ва равобити фарҳангии Тоҷикистон бо кишварҳои хориҷӣ бар уҳда дорад. Борҳо барои таҳсилу тақмили ихтисос ва иштироку суханронӣ дар конференсияю форумҳои байналмилалӣ ба кишварҳои хориҷи дуру наздик сафарҳо анҷом додааст. Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Ас.: Фалсафаи тоҷик дар Фаронса. Д., 2021; Проблема материи и её атрибутов в философии Ибн Сина. Д., 2019; Грамматикаи забони франсавӣ. Дастури таълимӣ. – Д., 2018; Философия Авиценни (Ибн Сина) во Франции. Саарбрюккен, 2015; Avicenne (Ibn Sina) chez les philosophes français. Editions universitaires européennes, 2014. -108 p.; Ибн Сина в философской традиции Франции. Д., 2013. ва ғ.

СҶҒИЕВ Аҳмад (тав. 25. 10. 1948, д. Зидеҳи н. Варзоб, ваф. 2. 09. 2004), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1989), дотсент (1994). Солҳои 1966–1970 дар факултети физика-математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1970–1972 муаллими мактаби миёнаи зодгоҳаш, 1972–1994 ассистент ва муаллими калон, 1994–2004 дотсент ва мудири кафедраи геометрияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Оид ба

методикаи истифодабарии векторҳо дар ҳалли масъалаҳои амалии дарсҳои математикаи мактаби миёнаи нопурра кори илмӣ анҷом додааст. Дар тадқиқоти худ мавқеи масъалаҳои амалиро бо маводи векторӣ дар курси геометрияи синфҳои 8-9 муайян ва онҳоро чун воситаи методи робитаи байнифаннии геометрия ва физика муқаррар намудааст. Муаллифи якҷанд мақолаҳои илмию методӣ ва дастурҳои таълимию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Нишондодҳои методӣ барои ҳалли масъалаҳои геометрӣ бо ёрии мафҳуми зарби векторҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1988; Созишҳои геометрӣ. (Нишондоди методӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1991; «Ибтидо»-и Евклид ва геометрияи Лобачевский (ҳаммуаллиф). Д., 1992; Хатҳои тартиби дуҷум (ҳаммуаллиф). Д., 1993; Геометрияи проективӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1995; Практикуми ҳалли масъалаҳои планиметрӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Геометрияи бисёрҷенака (ҳаммуаллиф). Д., 2003; Татбиқи векторҳо дар ҳалли масъалаҳои физикӣ // Мактаби советӣ, 1988, № 12.

Т

ТАБАРОВ Соҳиб Шӯҳратиевич (тав. 23. 01. 1924, д. Чорроҳаи н. Муминобод, ваф. 15. 04. 2015, ш. Душанбе), мунаққид ва адабиётшиноси маъруфи тоҷик, номзади илми филология (1949), аъзои Иттифоқи нависандагони ИҶШС (1947), аъзои вобастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (1953). Солҳои 1934–1936 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ба номи В. М. Молотови ш. Самарқанд, 1936–1937 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ба номи А. В. Луначарскийи ш. Панҷакент таҳсил намудааст. Солҳои 1937–1939 дар Омӯзишгоҳи ба номи Лоҳутии ш. Кулоб ва солҳои 1939–1943 дар факултети адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил дошт. Соли 1943 пас аз хатми донишкадаи омӯзгорӣ муддате дар кафедраи забон ва адабиёти он муаллимӣ кардааст. Якчанд муддат дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Кулоб дарс гуфтааст. Солҳои 1945–1949 аспиранти филиали тоҷикистони АИ ИҶШС, 1949–1952 ходими калони илмии Институти забон ва адабиёти АИ ҶШС Тоҷикистон, 1952–1962 мудирӣ кафедраи забон ва адабиёти тоҷик, муовини ректор оид ба корҳои илмӣ, 1962–1980 мудирӣ кафедраи адабиёти советии тоҷик, 1980–1985 дотсенти кафедраи номбурда дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Аз соли 1985 ходими калони илмии Институти забон ва адабиёти АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Муаллифи зиёда аз 400 мақолаву асарҳои илмӣ мебошад. Дар асарҳои ӯ масъалаҳои омӯзиши марксистию ленинии мероси адабӣ, принципҳои ҳизбият ва халқият, методу чараён ва услуби адабӣ, мавзӯ ва андеша, мундариҷа ва шакли асари адабӣ, андешаи коммунистӣ, танқиди адабӣ ва раванди эҷоди бадеӣ, ҷаҳонбинии санъаткор, анъана ва навоарӣ, инъикоси Инқилоби Октябр ва тасвири образи В. И. Ленин дар адабиёт тоҷик тадқиқ шудаанд. Дар таҳриру таълифи «Очерки таърихи адабиёти советии тоҷик» (1956) иштирок кардааст. Яке аз муаллифони китоби дарсӣ ва хрестоматияи адабиёти тоҷик барои синфи 9-ум (1951-54) ва якчанд барномаҳои таълими адабиёт барои мактабҳои миёна ва олист. Аъзои Раёсати Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, аъзои ҳайати асосии таҳририяи Энциклопедияи Советии Тоҷик, аъзои Раёсати Ҷамъияти дӯстӣ ва раобити маданияи Тоҷикистон бо мамлакатҳои хориҷӣ ва ғ. мебошад. Дорандаи ҷоизаи адабии давлатии ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ (2010) буда, бо се ордени «Нишони фахрӣ» ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Романи «Ғуломон»-и С. Айнӣ ҳамчун романи таърихӣ. Д., 1948; Материалҳо оид ба омӯхтани адабиёти советии тоҷик. Д., 1948; Садриддин Айнӣ – асосгузори адабиёти советии тоҷик. Д., 1954; Пайрав Сулаймонӣ, - Д., 1962; Мирсаид Миршакар.

Д., 1962; Методи таҳлили асарҳои бадеӣ. Д., 1992; «Мунозира»-и Абдурауфи Фитрат (ҷузъи 1). Д., 1997; Асосҳои назариявии танқиди адабӣ (қисми 3). Д., 1999; «Биёноти Сайёҳи ҳиндӣ»-и Фитрат (ҷузъи 2). Д., 2001; Тақдирӣ фоҷиавӣ як шоири тоҷик. Д., 2001; Мунзим, Бехбудӣ. Д., 2002; Зиндагиномаи Садриддин Айни (1975–1899). Д., 2009.

ТАБАРОВ Хайрулло Назарович (тав. 20. 08. 1964, н. Ленинград (ҳоло Муминобод), муаллими забони тоҷикӣ, номзади илмҳои филология. Солҳои 1982–1987 дар факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб ба номи А. Рӯдакӣ таҳсил намуда, дар ин миён солҳои 1983–1985 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1987–1990 муаллими забон ва адабиёти тоҷики мактаби миёнаи №39 н. Вахш, 1990–1997 ассистент, муаллим, муаллими калони кафедраи забони тоҷикӣ, ҳамзамон муовини декани факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи омӯзгории ш. Курғонтеппа ба номи Н. Хусрав оид ба таълим буд. Солҳои 1997–1998 ҳамчун муаллими калони кафедраи методикаи таълими забони тоҷикӣ, 1998–2004 муаллими калони кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ, ҳамзамон муовини декани факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев оид ба таълим кор кардааст. Солҳои 2000–2003 донишҷӯи шӯбаи ғоибонаи факултети забонҳои хориҷии донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 2004 то 2020 ҳамчун муаллими калони кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ ва сармутахассиси шӯбаи робитаҳои байналмилалӣ Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, мудири кафедраи забони тоҷикии ДСРТ ва аз соли 2021 инҷониб чун датсенти кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон кор мекунад. Оид ба вижаҳои луғавӣ ва сарфию нахвии ашъори Ҳоча Ҳусайни Кангуртӣ кори илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Таълими аломатҳои китобат. Д., 2002.

ТАБАРУКОВ Муборакшо Искандарович (тав. 01. 02. 1968, н. Дарвоз, ҷд Сағирдашт) омӯзгори география ва биология, номзади илмҳои география (2012), хатмкардаи географияи ихтисоси география-биологияи ДДОТ ба номи С. Айни. Солҳои 1995- 1998 шӯбаи аспирантураи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев (Ҳоло ба номи Садриддин Айни)-ро хатм намуда, 1986-1988 дар сафи куваҳои муссалаҳи иттиҳоди Шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1992-2002 ассистенти кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии факултети географияи ДДОТ ба номи Садриддин Айни, аз соли 1998 раиси иттифоқи касабаи омӯзгорони факултети география, 2013-2014 ҷонишини декан оид ба таълими факултет, 2002-2018 муаллими калони кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии факултет, аз соли 2020 мудири кафедраи географияи

иктисодӣ ва иҷтимоии факултети географияи ДДОТ ба номи Садриддин Айниро ба уҳда дорад.

Ас.: Табиатшиносӣ (олами атрфи мо) китоби дарсӣ барои синфи 4-уми муассисаҳои таҳсилоти умумӣ. Д., 2019; Управление проектами. Д., 2011; Геоэкологическое состояние и перспективное развитие горно-санитарной охраны курортно – рекреационных ресурсов Республики Таджикистан (Автореферат). Д., 2014.

ТАҒОЕВ Салим Саидмуминович (тав. 31. 03. 1979, деҳаи Оби Хирф, ноҳияи Варзоб) ФИЛОЛОГ, узви Иттифоқи рӯзноманигорони Тоҷикистон (2017). Соли 2004 факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраевро хатм намудааст. Солҳои 1996-1999 муаллими фанни забон ва адабиёти тоҷикии МТУА № 26-и ноҳияи Варзоб ва давоми солҳои 1999-2004 донишҷӯи ДДОТ ба номи С. Айни.

Солҳои 2004-2006 омӯзгори Коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият кардааст. Аз соли 2006 то соли 2007 дар Донишқадаи такмили ихтисоси кормандони соҳаи маориф ба ҳайси мушовири мактабҳои олии ва миёнаи касби қору фаъолият намудааст. Аз соли 2007 дар вазифаҳои муовини директор оид ба тарбия, мудири шуъбаи рӯзона, муовини директор оид ба таълим, муовини директор оид ба илм ва робитаҳои хориҷӣ, мудири шуъбаи ғоибона, котиби Шурои олимон дар Коллеҷи омӯзгории ба номи Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи Садриддин Айни адои хизмат намудааст. Шуруъ аз соли 2021 дар кафедраи забон ва адабиёти тоҷики факултети таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Поэтикаи назм ва насри адабиёти бачагонаи Аминҷон Шукӯҳӣ» фаъолияти илмӣ бурда истодааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаи илмӣ, илмӣ-оммавӣ ва дастурҳои таълимӣ-методӣ буда, бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2013) ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010) ва ДДОТ ба номи С. Айни қадрдонӣ шудааст.

Ас: Таърихи адабиёти тоҷик (дастури таълимӣ). Д., 2010; А. Шукӯҳӣ - адиби бачагон дар маҷмуаи мақолаҳо «Ошёни баланд». Д., 2010; Адабиёти бачагона (дастури таълимӣ). Д., 2012; Мавқеи повестҳои сегонаи А. Шукӯҳӣ дар адабиёти афғол. Маҷмуи мақолаҳои дар китоби «Армуғон» Д., 2016.; Тағйироту иловаҳо ба Конститутсия талаботи замони муосир. Маҷмуи мақолаҳои дар китоби «Армуғон». Д., 2016; Китоби дарсии синфи 7. Забони давлатӣ Д., 2018; Луғати истилоҳоти адабиётшиносӣ. Д., 2018.

ТАНАЕВСКИЙ Валентин Алексеевич (тав. 05. 08. 1886, вилояти Киров, ваф. маълум нест), профессор, Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон. Соли 1919 факултети географияи иқтисодии Донишгоҳи давлатии ш. Қазонро хатм кардааст. Солҳои 1918–1920 аспиранти Донишгоҳи ш. Киев, 1921–1926 муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кемеров, 1926–1929 дотсенти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Вятка, 1930–1937 профессор, 1934–1937 декани факултети географияи донишкадаи номбурда, 1932–1937 ходими илмии Институти тадқиқотии кишоварзии ш. Киров буд. Аз соли 1938 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун профессори кафедраи география қор кардааст. Дар ин давра ӯ аллакай 25 сол собиқаи қорӣ дар мактабҳои олии дошт. Соли 1939 мудирӣ шӯбаи аспирантураи донишкадаи омӯзгории пойтахт ва аз соли 1940 мудирӣ кафедраи географияи иқтисодии донишкадаи мазкур буд. Дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ ва пас аз ҷанг фаъолияти омӯзгориашро дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун мудир ва профессори кафедраи географияи иқтисодӣ давом додааст. Барои хизматҳои бо унвони фахрии «Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон сарфароз шудааст.

ТАРБИЯИ ТОМАКТАБӢ, кафедра.

Шӯбаи тарбияи томактабӣ дар соли хониши 1966–1967 аввалин донишомӯзони худро қабул намуда, устодон дар назди кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоӣ фаъолият менамуданд, ки мудирӣ кафедра дотсент Қозичонов М. А. (1967–1969) буд. Моҳи октябри соли 1969 дар асоси пешниҳоди кафедраи методикаи таълими ибтидоӣ ва қарори Шурои олимони Донишкадаи омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кафедраи тарбияи томактабӣ таъсис ёфт.

Аз рӯзҳои аввали фаъолияти худ устодони кафедра бо роҳбарии номзоди илмҳои педагогӣ, профессор Турсунов Н. Н. (1969–1971) барои дар пояи баланди илмию методӣ гузоштани фаъолиятҳои пайваста кӯшиш намудаанд. Минбаъд профессор Рахимов Б. Р. (1971–1974), дотсент Недоспасова В. А. (1974–1986), номзоди илмҳои равоншиносӣ Дервянко Р. И. (1986–1991), дотсент Тоҷибоева Л. М. (1991–1996) роҳбарии кафедра ба уҳда доштанд. Аз соли 1996 профессор Мачидова Б. С. вазифаи мудирӣ кафедраро иҷро менамояд.

Дар таъмини кафедра бо барномаҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ, маводҳои таълимию методӣ устодони ҷавони кафедра, хатмкардаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Москва Тоҷибоева Л. М., Юсуфова М. С., Усмонова С. С. саҳми худро гузоштаанд. Чунки чунин кафедра бори аввал фаъолият мекарду ба маводҳои таълимии таҳассусӣ оид ба тайёр

намудани мутахассисони соҳаи тарбияи томактабӣ, муаллимони педагогика, равоншиносӣ ва педагогикаи томактабӣ дар омӯзишгоҳҳои педагогӣ эҳтиёҷи калон дошт. Донишҷӯён ба чунин тахассус ба гурӯҳҳои таълимашон бо забони тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ дар бахшҳои рӯзона ва ғоибона қабул карда мешуданд.

Ҳайати устодони кафедраи номзади илми филология Юсуфова М. А., Ҳаётова Р. Х., Токаева Н. М., Александрова Л. А., Кузмина Р. Н., Шимунов И. И., хатмкардаҳои шуъбаи тарбияи томактабӣ Землянухина Т. А., Мирзоева Ҳ., Новгородова А. Н., Малчик К. А., кормандони собиқадори кӯдакистонҳо Николаева Т. Н., Грессел Т. П., намояндагони санъати мусиқӣ Юнатанова Ф., Карамисева Г. А., намояндагони илми тиб Черникова Л. М. ташкил мекарданд.

Устодони кафедра хатмкардаҳои шуъбаи тарбияи томактабӣ Нарзуллоева М., Ғуломова Н. С., Обидова М. И., Қурбонова З. Ш., Қурбонова Г. А. дар баробари машғул шудан ба кори омӯзгорӣ дар таълифи китобҳои дарсӣ, маводҳои таълимию методӣ ширкат варзидаанд ва имрӯз низ ин анъана идома дорад ва дар беҳдошти кори таълиму тарбиявии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, таъмин намудани омодагии касбии донишҷӯён мадад мерасонанд. То имруз тахминан 36 нафар устодон дар кафедра фаъолият намудаанд, ки қисми зиёди онҳо дар нафақа мебошанд.

Масъалаҳои соҳаи тарбияи томактабӣ дар якҷанд конференсия, ҷаласа ва машваратҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию амалии ҷумҳуриявӣ низ мавриди баррасӣ ва муҳокима қарор гирифта буданд (1976, 1979, 1989, 1990, 2007 ва ғайраҳо). Ҳамаи ин пешравиҳо гувоҳи онанд, ки дар назария ва амалияи илми педагогикаи томактабӣ ва равоншиносии бачагона пешравиҳо таъмин гардидаанд.

Тӯли даҳ соли охир аз тарафи устодони кафедраи тарбияи томактабӣ дар ҳамкорӣ бо озмоишгоҳи тарбияи томактабии ПИП, Донишкадаи ҷумҳуриявӣ тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони маориф, Маркази тақмили ихтисоси кормандони маорифи ш. Душанбе теъдоди зиёди (27 номгӯй) маводҳои илмию методӣ таҳия, нашр ва дастраси кормандони муассисаҳои тарбияи томактабӣ ва волидайн гардонида шудаанд.

Пешрафти фаъолияти кафедра дар ҳамкорӣ бо сохторҳои соҳаи маориф чараён гирифтааст. Аз ин рӯ, дар чорабиниҳои, ки аз тарафи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, раёсати маорифи шаҳри Душанбе ва вилоятҳо, марказҳои тақмили ихтисос ва кӯдакистонҳо баргузор мешавад, устодони кафедра фаъолона ширкат меварзанд.

Устодону донишҷӯёни шуъбаи тарбияи томактабӣ пайваستا ба омӯзишу тадқиқи илми педагогика ва равоншиносӣ машғул ҳастанд. Хатмкардагони шуъба дар ҳама соҳаҳои маорифи кишвар сарбаландона фаъолият доранд. Устодони мактабҳои олий, номзади илмҳои педагогӣ Юнусова Н. М., Додхудоева Н., Обидова М. И., Шукурова П., Иматова Л.,

Қурбонова З. Ш., номзади илмҳои фалсафа Давлиёрова С., сармутахассиси Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон Қоқова Н., сармутахассиси раёсати маорифи ш. Душанбе Бобохонова С., мудирӣ кабинети тарбияи томактабии Маркази тақмили ихтисоси кормандони маорифи ш. Душанбе Каримова А., муаллими калони кафедраи тахсилоти томактабӣ ва синфҳои ибтидоии ДҶТИБКМ Девоншоева Т. Ю., корманди Донишкадаи вилоятии тақмили ихтисоси кормандони маорифи ВМКБ Ширинхонова М., омӯзгорони коллеҷ ва омӯзишгоҳҳои педагогӣ Саидмуродова М., Шафоатова М. А., Раҷабова Ф., омӯзгорони донишгоҳ Рамазонова Р., Хоҷаева Г., Ғафурова И., Ҳамдамова М. ва дигаронро номбар намудан мумкин аст, ки дар ҷабҳаҳои гуногуни соҳаи илму маърифат, мактабу кӯдакистонҳо фаъолият доранд.

Соли 2009 кафедра 40 солагии камолоти худро ҷашн гирифта, ба бурду боҳти худ баҳо дод, вазифаҳои минбаъдаи худро дар баланд бардоштани сифати таълим, беҳдошти қори тарбиявӣ муайян намуд. Барои иҷрои вазифаҳои нав ҳайати устодон, ки аз онҳо як нафар доктори илмҳои педагогӣ, профессор, се нафар номзади илмҳои педагогӣ, як нафар номзади илми филология, муаллимони калон ва ассистентон иборат ҳастанд, дар қорҳои илмию тадқиқотӣ, илмию методӣ қудрату тавоноӣ ва имкониятҳои худро истифода мебаранд.

ТАРБИЯИ ҶИСМОНӢ, кафедра.

Таърихи инкишофи ҳаракати варзиш дар Тоҷикистон нисбат ба кафедраи тарбияи ҷисмонӣ ва муҳофизати шахрвандии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ бештар мебошад. Соли 1936 кафедраи тарбияи ҷисмонӣ ва тайёрии ҳарбӣ, яке аз аввалинҳо шуда фаъолияти худро дар соҳаи варзишӣ Ҷумҳури дар Донишкадаи давлатии педагогӣ Душанбе дар шаҳри Душанбе оғоз намуд ва минбаъд ба яке аз марказҳои тайёр намудани варзишгарони баландмаҳорату мутахассисони ин соҳа табдил ёфт. Агар дар ибтидоӣ фаъолият аз як тараф мутахассисон ва таҷҳизотҳои варзишӣ нарасанд, аз тарафи дигар, мардум маҳсусан занҳо ба тарбияи ҷисмонӣ бо назари таъҷуб нигоҳ мекарданд. Ба ҳамаи ин нигоҳ нақарда роҳбарияти донишкада тавонист фаъолияти кафедра ба роҳи муносиб гузорад. Бо даъватнома аз шахрҳои Маскаву, Санкт-Петербург, Киев ва Тошканд як қатор мутахассисон ба қор ҷалб шуданд. Дар байни фиристодагон Абрамов Яркадий Юревич аввалин шуда кафедра сарвари намуд ва солҳои минбаъда ҳамчун ташкилотчи номи ва олимӣ шинохта риштаи варзишӣ собиқ Иттиҳоди Шуравӣ шуҳрат пайдо кард. Китобҳои дарсӣ ва дастурҳои методӣ натавонанд дар Тоҷикистон балки берун аз он шуҳрат пайдо намуд. Масалан дастури оид ба бозиҳои миллӣ соли 1937 аз тарафи иштирокчиёни конкурси Кумитаи варзишӣ Тоҷикистон ҳамчун маводи таълимӣ мактабҳои олии ва миёна пешниҳод карда шуд. Солҳои ҷанги бузурги Ватанӣ фаъолияти кафедра баҳри ҳимояи Ватан равона карда шуд. Бо ин мақсад аъзоёни кафедра бо сардории Яркадий Юревич Абрамов

Қоидаи гӯштини миллиро тартиб додаанд, ки он аз тарафи комиссияи Кумитаи варзишӣ СССР ҳамчун меъёри комплекси ГТО дохил карда шуд. Дар назди кафедра курсҳои кӯтоҳмуддати тайёр намудани инструкторони ГТО ташкил карда шуд. Бо ёрии онҳо танҳо соли 1940 зиёда аз 60 нафар ҷавонон доранда нишони ГТО гаштанд. Ғайр аз ин бо пешниҳоди аъзоёни кафедра дарси тарбияи ҷисмонӣ дар ҳамаи муассисаҳои таълимӣ ҳамчун дарси ҳатми дохил карда шуда фаъолияти сексияҳои варзишӣ аз ҷумла тирпаронӣ, варзишӣ сабук, гимнастика ва ғайра ҷоннок карда шудаанд. Он солҳо муаллими кафедра М. А. Сиклаури донишҷӯён Б. Тоҳиров, А. Болтабоева ва дигарон беҳтарин варзишгарони Тоҷикистон ба ҳисоб мерафтанд. Сексияи ҳаводихии норинҷакро (гранат) донишҷӯи курси сеюм Фролова роҳбарии менамуд дар ин сексия донишҷӯён ва донишҷӯдухтарони донишкада баъди дарсҳо омада машқ менамуданд. Донишҷӯдухтарон Файзиева Т. ва Азизова О. роҳбарии сексияи умумиҷисмонӣ буданд. Бо ёрии донишҷӯёни донишкада дар донишкада борҳо спартакиада аз рӯи барномаи ГТО гузаронида шудааст. Барои он сексияҳои варзишӣ бо уҳдаи донишҷӯёни фаъол гузошта буд, ки ҷунки дар ҷумҳурӣ мутахассисони соҳаи варзиш кам буданд. Бо ин мақсад солҳои 1941-1942 дар Тоҷикистон зиёда аз ҳазор гурӯҳҳои гимнастикӣ амал мекарданд. Байни гимнастон духтарони маҳаллӣ М. Наҳангова, С. Турсунова, К. Каримова ва дигарон буданд, ки минбаъд дар сексияҳои варзиши сарвари менамуданд. Солҳои баъдичангӣ фаъолияти аъзоёни кафедра ба корҳои барқароркунии ва тайёр намудани кадрҳо равона карда шуд. Бо ин мақсад дар назди кафедра курсҳои кӯтоҳмуддати тайёр намудани инструкторони тарбияи ҷисмонӣ ташкил карда як қатор ҷавонон ба мактабҳои олии тарбияи ҷисмонӣ шаҳрҳои маркази равона карда шуданд. Муаллимон Н. П. Сиклаури ташкилотчии сексияи гимнастикаи варзишӣ. М. А. Сиклаури солҳои тӯлони сардори варзишгарони тоҷик – иштирокчиёни паради умумииттифоқи физкультурачиён дар шаҳри Маскав буданд.

Солҳои 50-ум дар назди варзишгарони тоҷик вазифаҳои нав-баланд бардоштани маҳорати варзишӣ ва ба ин восита солҳои наздик дар ҷаҳон ҷойҳои намоёнро ишғол намуданд гузошта шуд. Бо ин мақсад соли 1953 дар назди Донишкадаи давлатии педагогӣ Душанбе факултаи тарбияи ҷисмонӣ кушода шуд. Соли 1957 бори аввал 53 нафар муаллимони тарбияи ҷисмонӣ, мураббӣёни маълумоти олимдор онро хатм намуданд, ки дар байни онҳо (шодравон) Н. Н. Турсунов (профессор, Корманди шоистаи тарбияи ҷисмонӣ Тоҷикистон), Ҷ. Рӯзиев (Аълоҷии маорифи Тоҷикистон) ва дигарон буданд. Дар сексияҳои варзишии донишкада аввалин чемпиони СССР (шодравон) Азалшо Олимов аз гӯштини самбо якумин шуда соли 1953 дар ҳазинаи кумитаи варзишӣ ҷумҳурӣ Тоҷикистон медалӣ тилло овард, В. Двигун вазнбардорӣ, А. Арапенко варзишӣ сабук ва дигарон ба воя расиданд.

Фаъолияти умумии донишкадаро дар солҳои 60-ум бе дастовардҳои варзишӣ тасаввур кардан ғайри имкон аст дастаҳои яккачини донишгоҳ оид ба футбол мураббӣ А. М. Тер-Казарян, баскетбол мураббӣ (шодравон) А. Муродов, гимнастика мураббӣ С. П. Афонин ва чавгонбозӣ мураббӣ Я. Ю. Абрамович варзишгарони мураббӣён ғолиби чандинкаратаи чемпиони Тоҷикистон гашта байни мактабҳои олии собиқ СССР ҷои намоёнро ишғол намуданд. Тибқи ҷамъбасти ҷорабиниҳои варзишӣ бахшида ба 50-солагии таъсисёбии Давлати шуравӣ соли 1967 дар донишкада спартакиада гузаронида шуд, ки дар он зиёда аз 2000 донишҷӯён бо варзиш машғул будан ширкат намуда ба нишондодҳои баланд ноил гаштаанд. Аз ин ҳисоб 4 нафар варзишгар аз донишҷӯёни донишкада ба гирифтани дараҷаи балантарини нишондиҳандаи варзишӣ – Устоди варзиши Иттиҳоди Шуравӣ, 15 нафар номзад ба устодии варзиш, 24 нафар дараҷаи аввали варзиш, 73 нафар дараҷаи дуюм ва 572 нафар дараҷаи сеюми варзишӣ ноил шудаанд, ки ин аз меъёри ба нақша гирифта хеле зиёд буд. Ҳамчунин бояд қайд кард, ки ҳамин сол аз ҳисоби устодону донишҷӯёни донишкада 284 нафар варзишгар ба гирифтани ҳуҷҷати расмӣ доварӣ ва инструктори варзишӣ соҳиб шуданд. Бо вучуди камбудиву норасоии ҷойдошта нигоҳ накарда варзишгарон ва омӯзгорони кафедраи тарбияи ҷисмонӣ донишкада дар тамоми самтҳои фаъолият назаррасу бобарор буда баҳри рушди минбаъдаи он заминаи устувор гузоштааст.

Соли 1971 дар базаи факулта Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон ба номи М. И. Калинин ташкил карда шуд. Соли хониши 1977-1978 дар донишгоҳ аз 13 намуди варзиш 21 гурӯҳҳои (сексияҳо) варзишӣ амал мекард, ки дар онҳо 400 нафар донишҷӯён ва омӯзгорон дараҷаи варзишӣ соҳиб буда ширкат доштанд.

Солҳои 80-ум кафедраи тарбияи ҷисмонӣ Донишкадаи давлатии педагогӣ Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко анъанаҳои пешқадами солҳои пешинро идома дода дар ҳаракати варзишии Тоҷикистон саҳми арзанда гузошт дар ин донишгоҳ варзишгарон аз намудҳои волейбол, баскетбол, футбол, варзишӣ сабук, гимнастика, гӯштин, чавгонбозӣ, сангбардорӣ, шиноварӣ ва шоҳмот машқ намуда дар чандин мусобиқаҳои Ҷумҳуриявӣ берун аз он дастболо шуданд. Варзишгаронӣ №1 дар Тоҷикистон чемпионкаи ҷаҳону собиқ СССР Зебуниссо Рустамова, чемпиони ҷаҳон (шодравон) Саидмӯъмин Раҳимов ва ғолиби мусобиқаҳои умумииттифоқи намудҳои гӯштини самбо Мариватҷо Бачабеков тайёр карда шуданд.

Солҳои 90-ум дар мусобиқаҳои байналмилалӣ донишҷӯи донишгоҳ аз гӯштини самбо Ҳиматшо Қаноатов сазавори ҷои аввал гашт ва аз намуди шоҳмот Ҷамшед Исоев чемпиони собиқ СССР шуд.

Солҳои соҳибистиклоли кафедраи тарбияи ҷисмонии донишгоҳ дар мусобиқаҳои Ҷумҳуриявӣ иштирок намуда ғолиби мусобиқаҳо гаштанд. Соли 2002 дар спартакиадаи варзишии байни мактабҳои олий варзишгарони донишгоҳи омӯзгори аз намуди дартист дастаи писарҳо ва дастаи духтарҳо ҷои аввалро ишғол намуданд. Солҳои 2005-2006 дар байни мактабҳои олий

Чумхурӣ мусобиқаи варзишӣ тахти унвони «Варзиш ҷасорат зебой» ширкат варзида донишҷӯёни донишгоҳ ҷои дуюмро ишғол намуданд. Донишҷӯи факултети таърих ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ Фарҳод Неъматов иштирокчи мусобиқаи 30-уми олимпӣ Лондон 2012 дар вазнӣ -81 кило аз намуди таэкван-до (ВТФ) иштирок намуд. Аз моҳи март соли 2014 бо қарори Шурои олимони дар кафедраи тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш кафедраи муҳофизати шахрвандиро ҳамроҳ намуданд, аз моҳи сентябри соли 2014 кафедраи тарбияи ҷисмонӣ ва муҳофизати шахрвандӣ фаъолият дорад. Раҷабова Суман донишҷӯи факултети забонҳои романӣ-германӣ, курси 2 иштирокчи дар мусобиқаи Универсиадаи донишҷӯён соли 2015 дар Кореяи ҷанубӣ оид ба намуди таэкван-до (ВТФ) дар вазнӣ -53кг, Хидирова Манича донишҷӯи факултети химия, курси 4 иштирокчи дар мусобиқаи Универсиадаи донишҷӯён соли 2015 дар Кореяи ҷанубӣ оид ба намуди тенниси рӯймизи, Авсахов Шаҳром донишҷӯи факултети забони англисӣ, курси 2, гурӯҳи 202 дар мусобиқаи байналмилалӣ чемпионати Азия-2016 дар ш. Душанбе аз намуди бокс медали тилло дар вазнӣ 91кг. Иштирок дар мусобиқаи байналмилалӣ соли 2017 оид ба футбол байни донишҷӯён дар ҷумҳурии Хитой барои дарёфти ҷоми Сзинтин бахшида ба дар роҳи Абрешим. Соли 2018 ҷои якум барои дарёфти ҷоми Кумитаи иҷроияи Ҳизби халқи демократии Тоҷикистон дар шаҳри Душанбе оид ба мусобиқаи волейбол байни мардон бахшида ба рузи Президенти ҷумҳурии Тоҷикистон.

Феълан дар кафедраи тарбияи ҷисмонӣ ва муҳофизати шахрвандӣ 14 нафар омӯзгорони баландхаттисос фаъолият менамоянд.

Аз соли 1940 то ба имрӯз Абрамов Ю. Я. (1940–1941), Чукленко В. С. (1941–1942), Контендантев А. А. (1942–1944), Берёзен С. Д. (1944–1945), Дубинкин М. И. (1945–1946), Юсупов П. Ф. (1946–1947), Кателников Б. В. (1947–1948), Сиклаури М. А. (1948–1972), Ашуров Р. (1973–1975), Кузмин А. В. (1975–1976), Бевзюк В. С. (1976–1978), Мелничков Г. П. (1978–1989), Раҳматов С. (1989–1998), Назаров Н. (1998–2005) сарвари кафедра ба уҳда доштанд. Аз соли 2005 роҳбари кафедра профессор Намозов Т. Б. мебошад.

ТАХОХОВ Борис Сандирович (тав. 1. 4. 1942, ш. Орчоникидзе ҶАШС Осетия), забоншинос, номзади илмҳои педагогӣ (1972), профессор (1992). Солҳои 1963–1967 дар факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1959–1960 муаллими мактаби миёнаи Згиди н. Алагир, 1960–1963 сарбози артиши шуравӣ, 1967–1969 муаллими калони кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии ш. Кулоб, 1969–1971 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1971–1976 дотсент ва мудири кафедраи забони русии Донишкадаи давлатии ш. Кулоб, 1976–1978 мудири

кафедраи забони русии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1978–1993 декани факултети забон ва адабиёти руси донишкадаи мазкур буд. Соли 1993 бо сабаби ба дигар шаҳр рафтани аз кор озод шуд. Муаллифи зиёда аз 15 корҳои илмӣ, илмию методӣ, аз ҷумла китоби «Изучение фразеологических единиц русского языка в таджикских группах вузов» мебошад. Бо медали «Барои меҳнати шоён» мукофотонида шудааст.

Ас.: Изучения русского языка в высших и средних учебных заведениях. Д., 1977; «50-летие ТГПИ» (хаммуаллиф). Д., 1981.

ТАҲСИЛОТИ ТОМАКТАБӢ, факултет.

Моҳи июни соли 2021 дар назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории ба номи Садриддин Айнӣ аз ҳисоби ихтисосҳои факултети «Таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ» факултети «Таҳсилоти томактабӣ» таъсис дода шуд. Ба вазифаи декани факултети мазкур номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Кенчаева З. Х. таъин гардид.

Базаи асосии факултет аз собиқ факултети педагогика ташкил шудааст. Баробари афзудани боғчаҳои бачагона дар пойтахт ва дигар шаҳру ноҳияҳо талабот ба мураббияҳо ва кормандони боғчаҳо бениҳоят меафзояд. Бинобар ин соли хониши 1965-1966 дар назди шуъбаи рӯзона ва баъдтар дар назди шуъбаи ғоибонаи донишгоҳ низ шуъбаи томактабӣ дар назди факултет ташкил карда шуд. Соли 1969 дар назди факултети педагогика кафедраи тарбияи томактабӣ таъсис дода шуд, ки роҳбарии он ба зимаи Н. Н. Турсунов гузошта шуд ва барои омода намудани кормандони соҳаи томактабӣ шароити мусоид фароҳам оварда шуд. Солҳои 1970-1974 вазифаи мудири кафедраи тарбияи томактабиро номзади илми педагогӣ, профессор Раҳимов Баён ба уҳда дошт.

Соли таҳсили 2016-2017 факултети педагогика ба ду факултет: «Таҳсилоти ибтидоӣ» ва «Психология, таҳсилоти томактабӣ ва фарогир» бинобар сабаби зиёд будани ихтисосҳо ва контингенти донишҷӯён ҷудо карда шуд.

Аз ибтидои соли таҳсили 2018-2019 бинобар сабаби аз ихтиёри факултети «Психология, таҳсилоти томактабӣ ва фарогир» ба ихтиёри факултети «Таҳсилоти ибтидоӣ» гузаронидани ихтисосҳои равияи таҳсилоти томактабӣ факултети «Таҳсилоти ибтидоӣ» дар шакли «Таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ» тағйири ном кард.

Моҳи июни соли 2021 бо қарори Шурои олимони донишгоҳ ва ризоияти Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон факултети «Таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоӣ» ба ду факултет: «Таҳсилоти томактабӣ» ва «Таҳсилоти ибтидоӣ» бинобар сабаби зиёд будани ихтисосҳо ва контингенти донишҷӯён ҷудо карда шуд.

Инчунин, тибқи қарори мазкур дар заминаи кафедраи назария ва методикаи тарбияи томактабӣ кафедраи педагогика ва психологияи томактабӣ ва кори иҷтимоӣ таъсис дода шуд.

Бояд зикр намоем, ки факултети таҳсилоти томактабӣ аз ду кафедра иборат буда дар онҳо зиёда аз 22 фани тахассусӣ тадрис карда мешавад.

ТАШПУЛАТОВА Фирӯза Аҳтамбоевна (тав. 14. 11. 1975, ш. Душанбе), муаллими фанни математика, номзади илмҳои педагогика (2014). Соли 1991 мактаби миёнаи умумии № 12 ш. Душанберо бо медали нуқра, соли 1996 факултети математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраевро бо дипломи аъло хатм

кардааст. Аз соли 1996 ҳамчун барномасози дараҷаи 1 ва ассистенти кафедраи информатика ва математикаи амалии донишгоҳи омӯзгорӣ ба фаъолият шуруъ намудааст. Солҳои 2000–2004 дар аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Солҳои 2003–2004 ассистенти кафедраи математикаи ҳисоббарор, 2004–2012 муаллими калони кафедраи информатикаи амалӣ, 2014–2015 дотсент ва иҷрокунандаи вазифаи мудирӣ кафедраи асосҳои технологияи информатсионӣ ва аз соли 2016 мудирӣ кафедраи мазкур мебошад. Дар мавзӯи «Методикаи истифодаи малакаҳои ҳаётии хонандагон дар дарсҳои математика» рисолаи номзадӣ омода кардааст. Муаллифи зиёда аз 10 мақолаи илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1999) сарфароз шудааст.

Ас.: Использование жизненных навыков учащихся в процессе учебной математической деятельности учащихся // Известия АН РТ. Серия общественных наук. Д., 2009, № 4.

ТАЪРИХ, факултет.

Факултети таърих яке аз нахустин бахшҳои донишгоҳи омӯзгорӣ буда, соли 1931 баробари ташкилёбии донишгоҳ таъсис ёфтааст. Тибқи қарори Кумитаи муассисаҳои илмӣ ва таълимии КИМ ИҶШС аз 18-уми июли соли 1931 Донишкадаи олии агропедагогии тоҷик дар заминаи шуъбаҳои таъриху иқтисодиёт ва адабиёту лингвистикаи факултети педагогикаи Донишгоҳи давлатии Осиеи Миёна ташкил карда шуд. Маҳз ҳамин шуъбаи таъриху иқтисодиёт заминаи асосии таъсисёбии факултети таърих гардид. Шуъбаи таъриху иқтисодиёт ҳамчун бахши алоҳидаи Донишкадаи олии агропедагогӣ (баъдан аз 1-уми августи соли 1932 Комбинати агропедагогӣ ва аз 23 сентябри соли 1932 Академияи педагогӣ) то соли 1934 вучуд дошт. Бо қарори муштараки КМ ҲК (б) ва ШКХ Тоҷикистон аз 6-уми июни соли 1934 Академияи педагогӣ ба Донишкадаи педагогии ш. Сталинобод табдил дода шуд, ки он аз ду шуъба – таъриху адабиёт ва психологияву педагогика иборат буд.

Раванди инкишофи ҷомеа ва таҷрибаи сохтмони маданӣ нишон дод, ки ин азнавсозӣ ба тайёр намудани мутахассисони варзидаи дараҷаи олии педагогӣ мусоидат намекунад. Аз ин лиҳоз, тибқи қарори махсуси КМ ҲК (б) Тоҷикистон аз 22-юми феврالی соли 1935 сохтори дохилии донишкада аз нав мавриди баррасӣ қарор гирифт. Дар натиҷа донишкада ба низоми

идоракунии факултетӣ гузашт ва дар заминаи шуъбаҳои мавҷуда се факултети мустақил – таърих, забону адабиёт ва педагогика ташкил ёфт. Гузариш ба низоми факултети идоракунии раванди тайёр намудани мутахассисони касбиро муфидтар ва сифати онро беҳтар намуд.

Дар солҳои баъдина вобаста ба раванди инкишофи ҷомеа ва сиёсати давлатӣ дар соҳаи маориф ва тайёр намудани кадрҳои омузгорӣ факултет борҳо тағйири ном кардааст. Аз ҷумла, соли 1956 ба факултети таърих факултети забон ва адабиёт ҳамроҳ гардид ва номи факултети таъриху филологияро гирифт. Соли 1956 факултети таъриху филология аз шуъбаҳои таърих, забону адабиёти рус ва тоҷик ва мураббӣни мактаб-интернатҳо иборат буд. Пас аз ҷаҳор сол, соли таҳсили 1960–1961 дар заминаи факултети таъриху филология факултети забон ва адабиёти рус ва факултети методикаи таълими ибтидоӣ ташкил ёфтанд. Соли 1978 бо сабаби ниҳоят зиёд гардидани шумораи донишҷӯён факултети таъриху филология ба ду факултети мустақил – таърих ва филологияи тоҷик ҷудо карда шуд ва он то имрӯз чун факултети мустақил фаъолият дорад.

Дар тӯли таърихи 80-солаи фаъолият шумораи донишҷӯёни факултет пайваستا меафзуд. Дар соли аввал аз 195 нафар донишҷӯи ба ихтиёри Донишкадаи омӯзгорӣ гузаштаи Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёна, 77 нафараш дар шуъбаи таъриху иқтисодиёт таҳсил менамуд, ки танҳо 2 нафари он тоҷик буд. Дар солҳои баъдина шумораи донишҷӯёни факултет ба маротиба зиёд гардид, ба вижа сафи донишҷӯёни маҳаллӣ бештар меафзуд. Соли 1932 бори нахуст шуъбаи таъриху иқтисодиётро 19 нафар хатм намуданд, соли 1940 шумораи донишҷӯёни факултет ба 87 нафар расид. Ибтидои соли таҳсили 1960-61 дар факултаи таъриху филология 358 нафар ва соли 1978 733 нафар донишҷӯён таҳсил менамуданд. Дар арафаи пошхӯрии Иттиҳоди Шуравӣ ва ба даст омадани истиқлолияти комил дар факултет 765 нафар донишҷӯ ба таҳсил фаро гирифта шуда буд. Аљон (соли таҳсили 2010–2011) дар шуъбаҳои рӯзона ва ғоибонаи факултет 877 нафар донишҷӯён машғули тадрис мебошанд, ки аз он 554 нафар дар шуъбаи рӯзона ва 323 нафар дар шуъбаи ғоибона мехонанд.

Забони таҳсил дар факултет аз аввал тоҷикӣ ва русӣ буд, як муддат гурӯҳҳои таълимашон бо забони узбекӣ низ маҷуд буданд. Албатта дар солҳои аввали фаъолияти факултет бо сабаби нарасидани кадрҳои маҳаллӣ қисмати асосии омӯзгоронро русзабонон ташкил медоданд ва аз ин рӯ, ҳангоми таълим аз хизмати тарҷумонҳо истифода мешуд. Баъд аз он ки дараҷаи русидонии донишҷӯён баланд гардид, аз истифодаи хизмати тарҷумонҳо даст кашида шуд. Имрӯз таҳсил дар факултет бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ сурат мегирад.

Нақши факултет дар ташаккули донишгоҳи омӯзгорӣ чун нахустин мактаби олии ҷумҳурӣ ва пешрафти илму фарҳанги ҷумҳурӣ ниҳоят бузург мебошад. Дастпарварони факултет дар тамоми соҳаҳои хоҷагии халқ баҳри пешравӣ ва рушди ҷомеа фаъолият доранд. Махсусан саҳми дастпарварон ва омӯзгорони факултет дар рушди нумӯи илми ҷумҳурӣ

ниҳоят бузург аст. Дар доираҳои илмиву фарҳангии ҷумҳурӣ ва берун аз он номи олимони шинохта, дастпарварон ва устодони факултет академики АИ ИҶШС Б. Ғафуров, академики АИ педагогии ИҶШС Эркаев М. Э., академикҳои АИ Тоҷикистон Искандаров Б., Мухторов А. М., Масов Р., Баҳоваддинов А., узви вобастаи АИ Тоҷикистон Юсуфбеков Р. Ю., докторҳои илм, профессорон Шукуров М. Р., Маҷлисов О. Р., Назаршоев М. Н., Акрамов Н. М., Тухтаметов Т. Г., Каримов Т. Р., Пирумшоев Ҳ. маълуму машҳуранд.

Факултети таърих, асосан, аз рӯи ихтисоси муаллими таърих ва ҳуқуқ мутахассис тайёр мекунад. Аввалин кафедраи мустақили факултет соли 1935 бо номи кафедраи таърих ташкил ёфт, баъдан солҳои 1934–1992 кафедраи таърихи ИҶШС, солҳои 1992–1997 таърихи Ватан, солҳои 1997–2006 таърихи халқҳои Тоҷикистон ва аз соли 2006 то инҷониб бо номи таърихи халқи тоҷик фаъолият намудааст. Дар заминаи ин кафедра баъдан кафедраҳои дигари факултет ташкил ёфтанд. Ҳоло дар факултет кафедраҳои таърихи халқи тоҷик, таърихи умумӣ, ҳуқуқ, методикаи таълими таърих ва ҳуқуқ амал мекунанд, ки сарварии онҳоро устодони варзида Пирумшоев Ҳ., Муродов А., Давлатов Ф. ва Каримов М. ба уҳда доранд.

Донишҷӯён аз устодони соҳибтаҷриба, докторҳои илм Пирумшоев Ҳ., Маликов М., Муҳиддинов И., Муҳиддинов С., Саидов А., Ҳамза Камол, номзадҳои илм, дотсентон Шерғозиев М., Нарзуллоев С., Давлатбеков Н., Қосимов Н., Убайдуллоев Н., Муродов А., Каримов М., Ҳусайнов А., муаллимони калон Роҳатов Ғ., Гадоев Ғ., Давлатов Ф., Собиров К., Шарофова М., Шафақов Х., Меликмуродов Ф., Бӯриев М., Неъматов Д., Давлатов Ф., Саломов Н., Рачабов С., Исмоилов Ё., Бобоева М., Фозилова М., Мусоев А., омӯзгорони ҷавон ва аспирантҳо Ғулумхайдарова Ф., Сайнаков С., Наҷмуддинов Т., Мирзоев Ф., Махмудов Д., Холов А., Азимов М., Пирназарова П., Ганҷакова М., Исмоилов А., Зарифов Н., Шарифов Н. ва дигарон сабақи илму зиндагӣ мегиранд.

Дар рушди бемайлони факултет саҳми сарварони он низ арзанда аст. Солҳои гуногун декани факултетро Гаврилкин К. Н., Аббос Алиев, Хонсуварова М., Маҷлисов О., Исоев Я., Умаров Т., Ҳамроқулов Х., Сангинов Н., Шерғозиев М., Пирумшоев Ҳ., Назруллоев С., Давлатбеков Н., Каримов А., Файзалиев Ҷ., Убайдуллоев Н. ба уҳда доштанд. Ҳоло декани факултет доктори илмҳои таърих, профессор Ҳусайнов А. мебошад.

ТАЪРИХИ УМУМӢ ВА МУНОСИБАТҲОИ БАЙНАЛХАЛҚӢ,
кафедра.

Кафедраи таърихи умумӣ аз соли 1931 дар доираи кафедраи таърих фаъолият карда, дар соли таҳсили 1937/1938 ба кафедраи мустақил табдил дода мешавад. Яъне аз соли 1931 то соли 1937 дар байни панҷ кафедраи донишкада кафедраи муштараки фанҳои таърих низ амал намуда, соли таҳсили 1937/1938 кафедраи мазкур ба ду кафедраи мустақил – таърихи умумӣ ва таърихи ИҶШС ҷудо мешавад.

Мудири аввалини кафедраи мустақили таърихи умумӣ мувофиқи як манбаъ Володарский С. Д. ва тибқи дигар сарчашма В. Скорман буданд. Баъди онҳо яке аз мудирони аввалини кафедра аввалин вазири маорифи Тоҷикистон, профессор Аббос Алиев будааст. Устодони нахустини кафедра Володарский С. Д., Астафева А., Зилберова Э. А., Скорман В., Аббос Алиев, Баходур Искандаров, Ҳотам Назарзода, Мухторов Усмон, Хижняк Н. Г., Алексеев, Евсеев П. Г., Разумович, Сирочиддинов (Сиразетдинов), Тохмасов ва дигарон буданд. Мавриди зикр намудан аст, ки бархе аз ин устодони зиндаёд дар тӯли фаъолияти омӯзгорию илмӣ - тадқиқотиашон ҳам дар кафедраи таърихи умумӣ ва ҳам таърихи ИҶШС ба тадрис машғул буданд.

Дар солҳои минбаъда бо тағйир ёфтани сохтори факултет кафедраҳо низ борҳо таъдирли ном ё муттаҳид гардида, аз соли 1974 кафедра боз бо номи таърихи умумӣ фаъолият дорад. Дар солҳои минбаъда сарвари кафедраи мазкурро дотсент Сангинов Н. (1974 – 1986), профессор Тухтаматов Т. Ғ. (1986 – 1991), дотсентон Исмоилов Ш. (1991 – 1992), Раҳматов И. (1993 – 1996), Давронов Х. (1996 – 2005), Муродов А. (2005 – 2006, 2008 – 2015), Ашрафова С. (2007), профессор А. Ҳакназаров (2007 – 2008) ба уҳда доштанд. Дар баробари номбурдагон дар кафедра дотсентон Бенедиктов А. А., Туманов А. И., Сирочиддинов С., Нарзуллоев С., Шарипов Ш., Қаландарова М. Г., Бедиллов Х., муаллимони калон Намакшинос М. А., Собиров К., Бердиев Ё., Меликмуродов Ф., Саъдуллоева Г. А., Старкова Л., Любавина Т., Бекметова Ш., ассистентон Зарипов Н., Давлатова М., Шарипов З., Тошмуродов А., Пиров Ш., Мусоева М., Даминова С. ва дигарон машғули таълиму тадрис буданд.

Айни замон дар кафедра 22 нафар устодон – докторони илмҳои таърих, профессорон Қ. Искандаров, А. Хусайнов, М. Олимов, номзадони илмҳои таърих, дотсентон С. П. Сайнаков, М. Шарофова, С. М. Раҷабов, Д. Н. Негматов, А. Сабуров, А. Мамадазимов, Ализода Довуд Алӣ, К. Қудратов, муаллимони калон Буриев М., Мирзоев Ф., Начмуддинов Т., Бадавлатова Р., Ҷонмуродов Ш., Раҳимзода Д., М. Мирзоев, ассистентон Ҳ. Дарвозиева, Ш. Шарифова, Д. Одинаев, Б. Абдусаматов фаъолият менамоянд. Аз соли 2015 роҳбарии кафедраро дотсент Сайнак Парпишоевич Сайнаков ба уҳда дорад.

Равияҳои илмии кафедра: таърихи умумӣ – 07 00 03 (вобаста ба давра); таърихнигорӣ, манбаъшиносӣ ва усулҳои таҳқиқи таърих – 07 00 09; таърихи муносибатҳои байналхалқӣ ва сиёсати хориҷӣ – 07. 00. 15 мебошанд. Тибқи равияи кафедра устодон баробари корҳои таълимӣ ба корҳои илмию тадқиқотӣ диққати ҷиддӣ медиҳанд. Онҳо ба пажӯҳиши масъалаҳои таърихнигорию маъхазшиносии таърихи умумӣ, масъалаҳои асосии таърихи мамлакатҳои Осиёи Марказӣ ва Афғонистон машғул буда, оид ба равобити сиёсӣ, иқтисодиву фарҳангии Тоҷикистон бо дигар мамлакатҳои Ҷаҳон тадқиқоти илмӣ мебаранд.

Соли 1936 дар назди Донишқадаи давлатии педагогии Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко шӯбаи аспирантура ташкил мешавад, ки дар баробари равияҳои дигар тибқи ихтисоси таърихи умумӣ низ таҳсил ба роҳ монда шудааст. Аспирантҳои аввалини таърихи умумӣ ва таърихи Тоҷикистон Ҳотам Назаров, Усмон Мухторов ва Разумович буданд, ки

роҳбарии онҳоро мудири кафедраи таърих, дотсент С. Д. Володарский ба зимма дошт.

Баъди соҳибистиклол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон барои устодони кафедра имконият фароҳам омад, ки мутобиқ ба талаботи замони китобҳои дарсӣ, барномаҳои дастурҳои таълимиро ба забони давлатӣ таҳия созанд. Бо кӯшиши омӯзгорони кафедра маҷмуаҳои таълимӣ - методӣ, инчунин, китобу қуси лексияҳо аз фанҳои Таърихи Россия, Таърихнигории давраи нави мамлакатҳои Европа ва Америка, Таърихи дунёи қадим, Таърихи асрҳои миёна, Таърихи нави мамлакатҳои Аврупо ва Амрико, Таърихи навтарини мамлакатҳои Аврупо ва Амрико, Таърихи дипломатия, Таърихи Шарқи Қадим, Таърихи муносибатҳои байналхалқӣ, Таърихи нави мамлакатҳои Осиё ва Африка ва ғайра мураттаб ва ба таърифи расидаанд. Ҷамъунон устодони кафедра дар таълифи монографияҳо ва мақолаҳои илмӣ - тадқиқотӣ илмӣ - публитсистӣ фаъолона ширкат менамоянд.

Дар татбиқи сиёсати давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи маориф кафедра фаъолона иштирок намуда, ҳаёти он дар тамоми ҷорабиниҳои сиёсӣ фарҳангӣ ва ҷамъиятӣ сатҳи ҷумҳуриявӣ донишгоҳӣ ва факултети саҳми худро мегузоранд.

Баъди муддати тӯлонӣ соли 2017 аз сари нав аз рӯи ихтисоси таърихи умумӣ як аспирант ба таҳсил фаро гирифта шуд. Дар баробари ин, дар соли таҳсили 2018/2019 дар назди кафедра аввалин маротиба аз рӯи ихтисоси таърихи умумӣ магистрон қабул карда шуда, соли 2018 аз ҷониби Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон нақшаи таълимии дараҷаи доктор (PhD) аз рӯи ихтисоси таърихи умумӣ низ тасдиқ гардида, соли таҳсили 2019/2020 ду нафар докторант (PhD) ба таҳсил фаро гирифта шуданд.

Дар кафедра маҳфили донишҷӯён “Ховаршинос» амал намуда, дар он мавзӯҳои муҳими таърихи умумӣ баррасӣ мегарданд. Инчунин, дар назди кафедра шӯбаи муносибатҳои байналхалқӣ. Тарҷумон референти забони англисӣ амал намуда, аз ҳисоби донишҷӯёни фаъоли шӯбаи мазкур маҳфили илмӣ донишҷӯён “Дипломатҳои ҷавон» фаъолият менамояд. Дар фаъолияти худ маҳфили мазкур масъалаҳои асосии таърихи дипломатия, муносибатҳои байналхалқӣ ва сиёсати хориҷии Тоҷикистонро муҳокима менамояд.

Дар назди кафедра семинари илмӣ устодон фаъолият менамояд, ки тибқи нақшаи он моҳе ду маротиба нишасти илмӣ доир мегардад. Дар ҷамоаҳои семинари илмӣ асосан масъалаҳои мубрами таърихи умумӣ, таърихнигорӣ, маъхазшиносии таърихи умумӣ, муносибатҳои байналхалқӣ ва сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ мегарданд. Аз 1-уми сентябри соли 2021 бо қарори Шурои олимони донишгоҳ номи кафедра аз “Таърихи умумӣ» ба “Таърихи умумӣ ва муносибатҳои байналхалқӣ» иваз гардид. Роҳбарии онро мудири кафедра, дотсент С. П. Сайнаков ба уҳда дорад.

ТАЪРИХИ ХАЛҚИ ТОЧИК, кафедра.

Кафедраи таърихи халқи тоҷик нахустин кафедраи факултети таърих мебошад, ки соли 1934 таъсис ёфта, то соли 1992 бо номи кафедраи таърихи ИҶШС амал мекард. Солҳои 1992–1997 ҳамчун кафедраи таърихи Ватан, 1997–2006 кафедраи таърихи халқҳои Тоҷикистон ва аз соли 2006 ҳамчун кафедраи таърихи халқи тоҷик тағйири ном намудааст. Мудири аввалини он Гаврилкин К. Н. буд. Ӯ бо фосолаҳои гуногун (1937–1958) вазифаи мудирии кафедра ба душ дошт. Минбаъд дар вазифаи мудирии кафедра Хонсуварова М. Ҷ., профессор Маҷлисов О. Р. (1968-1977), дотсент Саидов М. (1958-1965), профессор Акрамов Н. М. (1977-1994), профессор Пирумшоев Ӯ. (1994-2006, 2008-2015), дотсент Муродзода А. (2006-2008), профессор Убайдулло Н. К. (2015-2017) адои вазифа намудаанд. Аз соли 2017 инҷониб вазифаи мудирии кафедра номзади илмҳои таърих Фозилова М. З. ба уҳда дорад.

Дар заминаи кафедраи мазкур дигар кафедраҳои факултети таърих таъсис ёфтаанд.

Солҳои дароз дар кафедраи мазкур устодон Гафуров Б. Ғ., Искандаров Б. И., Гаврилкин К. Н., Саидов А., Хонсуварова М. Ҷ., Маҷлисов О. Р., Масов Р. М., Бояршинов П. В., Назруллоев С., Акрамов Н. М., Қосимов Н., Додохонов М., Ҷобиров Ш., Михайлова Н., Бахтоваршоева Л., Ҷамолова Н., Сарадбеков Н., Одилов У., Элчибеков К. ва дигарон ба таълиму тарбияи донишҷӯён машғул буданд.

Дар доираҳои илмиву фарҳангии ҷумҳури ва берун аз он номи олимони шинохта, дастпарварон ва устодони кафедраи мазкур, академики АИ ИҶШС Гафуров Б., Семёнов А. А., академики АИ педагогии ИҶШС Эркаев М. Э., академикҳои АИ Тоҷикистон Искандаров Б., Мухторов А. М., Масов Р., докторҳои илм, профессорон Маҷлисов О. Р., Назаршоев М. Н., Акрамов Н. М., Пирумшоев Ӯ., муаллими калон Неъматов И. маълуму машҳуранд.

Ҳоло дар кафедра устодон, профессорон Пирумшоев Ӯ., Маликов М., докторҳои илм Саидов А., Ҳамза Камол, дотсентон Шерғозиев М., Давлатбеков Н., Убайдуллоев Н., Шарипов М., Роҳатов Ғ., муаллимони калон Гадоев Ғ., Раҳмонов Қ., Бобоева М., Фозилова М., Исматов Ф., Ғуломҳайдарова Ф., ассистентон Сайнаков С., Маҳмудов Д., аспирантон Мирзоев Ф., Пирназарова П., Ганҷакова М., Худоиев А. машғули таълиму тадрис мебошанд.

Дар кафедра ба тайёр намудани кормандони илмию омӯзгорӣ низ диққати ҷиддӣ дода мешавад. Тайи солҳои охир як зумра устодон барои анҷоми рисолаҳои докторӣ ва номзадии худ бештар саъй доранд. Ҳамчунон аспирантону унвонҷӯёни кафедра низ зери роҳбарии устодони унвондор тадқиқотҳои хешро идома медиҳанд.

Бо кӯшиши омӯзгорони кафедра солҳои охир, вобаста ба пешрафти илми муосир, барномаҳои таълимӣ аз фанҳои таърихи халқи тоҷик, таърихи тоҷикони ҷаҳон, таърихи сиёсии халқи тоҷик, таърихнигории

таърихи халқи тоҷик, манбаъшиносии таърихи халқи тоҷик, музейшиносӣ ва як қатор дастуру васоити таълимӣ мураттаб ва аз чоп бароварда шуданд. Ғайр аз ин, устодони кафедра дар таълифи китобҳои дарсӣ барои макотиби олий ва миёна фаъолона ширкат менамоянд.

Солҳои охир бо ташаббуси бевоситаи мудирӣ кафедра, профессор Пирумшоев Ҳ. дар назди кафедра маҳфили донишҷӯён бо номи рамзии «Занд» таъсис дода шуд. Маҳфили мазкур тибқи низомнома фаъолияти худро дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда, дар қариб он донишҷӯёни эҷодқори курсҳои 1-5 иштирок менамоянд. Аксарияти маърузаҳои, ки дар маҳфил муҳокима мегарданд, ба конференсияҳои илмӣ донишҷӯён тавсия дода мешаванд. Дар кафедра таъмини иштироки фаъолонаи донишҷӯён дар мафҳилҳо, семинарҳо, бахшҳои илмӣ ва дигар нишастҳои илмӣ назди кафедра ва берун аз он дуруст ба роҳ монда шудааст.

Бо ташаббуси декани факултети таърих, дотсент Убайдуллоев Н., дар заминаи кафедра дар назди садорати факултети таърих маҳфили муҳокимаи илмӣ назариявии «Истиқолият ва рушди илми таърих» зери роҳбарии мудирӣ кафедра, профессор Пирумшоев Ҳ. таъсис дода шуда, фаъолият мекунад. Бо ташаббуси маҳфили мазкур семинару конференсияҳои ҷумҳуриявии илмӣ назариявӣ ва мизҳои муаввар гузаронида мешаванд. Устодони кафедра мунтазам бо маърузаҳои илмӣ дар конференсияҳои байналмилалӣ ҷумҳуриявӣ баромад мекунанд.

Ҳаёати омӯзгорони кафедра баробари қорҳои таълиму тарбия ба фаъолияти илмӣ тадқиқотӣ машғул мешаванд. Равияи илмӣ кафедра таърихи халқи тоҷик ва таърихнигорӣ таърихи халқи тоҷик аз замонҳои қадим то замони муосир мешавад. Кафедра дар давоми фаъолияти худ дахҳо нафар мутахассисони дорои дараҷаҳои илмиро тайёр карда, мактаби махсуси илмӣ худро ташаккул додааст.

Бо ба даст овардани истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон имконияти мусоид фароҳам омад, ки вобаста ба талаботи ҷомеаи муосир масъалаҳои ҳалталаби таърихнигорӣ ва таърихи халқи тоҷик аз нуқтаи назари нав омӯхта шаванд. Барои ҳамин устодони кафедра ҳам сатҳи қорҳои таҳқиқотӣ худро баланд бардошта, ба омӯзиши илмӣ масъалаҳои умда ва таҳқиқталаби таърихи тоҷикон ва Тоҷикистони муосир тибқи талаботи замон машғул мешаванд.

Кафедраи таърихи халқи тоҷик дар факултет ҳамчун кафедраи пешбар ба ҳисоб рафта, солҳои охир заминаи кадрӣ он беҳтар гардидааст. Солҳои истиқлолият барои беҳтар намудани сифати қорҳои илмӣ, умуман фаъолияти мунтазами кафедра заминаи моддию техникаи он такмил дода шуда, дастхати лексияҳои омӯзгорон, қорҳои илмӣ тадқиқотӣ устодон дар доираи кафедра ҷиддан муҳокима мегарданд.

Устодони кафедраи таърихи халқи тоҷик асарҳои арзишманди илмиро аз ҷумлаи «Дорожного строительство в годы третьего пятилетки» (1973), «Таърихи омӯзиши шӯриши Восеъ» (1992), «Русские дореволюционные исследователи о городах Восточной Бухари конца XIX -

начала XX вв.» (1992), «Освещение исмаилизма на Памире в трудах русских дореволюционных исследователей» (1995), «Доисламские верования населения Западного Памира» (1995), «Русские дореволюционные исследователи о политике России в Средней Азии в XVIII в.» (1996), «Российско-среднеазиатские отношения XVI – середины XIX вв.» (2000), «Ҷовидонӣ дар ёдҳо» (2000), «Таджикский феномен академика Н. Негматова» (2001), Ванч. Очерки илмӣ-оммавӣ» (2004), «Таърихи мазорҳои шимоли Тоҷикистон» (2004), «История народного образования Таджикистана второй половины XIX – начала XX вв.» (2005), «Социально-политическое положение Бухарского ханства в XVII – первой половине XVIII вв.» (2006), «Политическая история Бухарского ханства XVII-первой половине XVIII вв.» (2007), «Духовная и материальная культура таджикского народа в XVII – первой XVIII вв.» (2007), «Баъзе ишораҳо оиди таърихи тоҷикони Хитой ва расму оини онҳо» (2007), «Политическая история Мовераннахра в XVI в.» (2007), «Ҷойҳои муқаддаси Тоҷикистон» (2007), «Бозсозӣ: сохтем ё бохтем?» (2008), «Таърихи Дарвоз» (2008), «Луғатҳо ва маводи таърихӣ барои омӯхтани таърихи халқи тоҷик» (2008), «Бадахшон чатри симини замин» (2008), «Россия и Таджикистан: история взаимоотношений» (2009), «Шириншоҳ Шоҳтемур (2009), «Маводи таълимӣ оид ба таърихи сиёсии халқи тоҷик» (2010), «Худомӯзи забони арабӣ» (2010), «Таърихи халқи тоҷик барои синфи 8» (2010), «История вторжения кочевых племён дашти кипчака в Мовераннахр и Хоросан в XVI в.» (2010) навиштаанд.

Ҳоло дар кафедра олимони ва устодони шинохта ба монанди профессорон, Пирумшоев Ҳ. П. (узви вобастаи АМИТ), Гаффорӣ Н. У., Убайдулло Н. К., Хоҷаева Н. Ҷ., докторони илм Саидов А., Камолов Ҳ., Бобомуллоев С., Ҳақназаров А., дотсентон Фозилова М. З., Зарипов Н., Ганчакова М., Ғуломшоев С., Шарипов М., Муродзода А., Роҳатов Ғ., Гадоев Ғ., Ҳамидова Қ., муаллимони калон Маҳмудов Д., Одинаев А., Содиқов М., Талипова С. ва дигарон барои тайёр кардани мутахассисони баландихтисоси касбӣ дар самти таърих машғули фаъолияти илмию педагогӣ мебошанд.

Корҳои илмӣ-тадқиқотӣ вобаста ба самти илми кафедра равона гардида, пеш аз ҳама таваҷҷуҳи бештар ба баррасии масоили мубрами таърихи халқи тоҷик, таҳқиқу омӯзиши масоили гуногуни таърихнигорӣ, маъхазшиносӣ ва марҳалаҳои гуногуни таърихи халқи тоҷик равона гардида, дар ин самт тайи солҳои охир таҳти роҳбарии олимони кафедра аспирантон ва унвонҷӯёни кафедра ба монанди Ганчакова М. (2015), Зарипов Н. (2019), Исмоилов Ё. (2020), Шарипова М. (2020). Маҳмадов У. (2021) рисолаҳои номзадӣ худро дифоъ намуданд.

Дар солҳои охир бо кӯшишу талошҳои устодони кафедра барномаҳои таълимӣ вобаста ба нақшаҳои таълимӣ аз ҷониби Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқкардашуда дар дараҷаи бакалаврият, магистр ва доктор PhG таҳия ва мураббаъ гардида, вобаста ба он як қатор

китобҳои дарсӣ, дастуру васоити таълимӣ аз чоп бароварда шуданд. Ҳамчунин устодони кафедра дар таълифи китобҳои дарсӣ ва дастуру васоити таълимӣ барои таҳсилоти олии ва миёна сахмгузор мебошанд.

Дар назди кафедра якҷанд маҳфилҳои илмӣ тибқи нақшаҳои кории аз ҷониби Раёсати илм ва инноватсия тасдиқ гардида, ба монанди маҳфилҳои «Таърихшинос», «Ҳамадон», «гурӯҳи олимпӣ», ҳамчунин, семинари илмӣ ба роҳ монда шудааст. Натиҷаи фаъолияти чунин маҳфилҳо хаст, ки донишҷӯён тайи чанд соли охир дар олимпиадаҳои ҷумҳуриявӣ мо ҷойҳои аввалро соҳиб мегарданд.

ТЕХНОЛОГИЯ, факултет.

Факултети технология яке аз манбаъҳои асосии тайёр намудани омӯзгорони фанҳои умумитехникӣ, технология ва соҳибкорӣ дар ҷумҳурӣ ба ҳисоб рафта, соли 1975 дар заминаи кафедраи асосҳои истехсолот таъсис ёфтааст. Дар давраи ташкилӣ факултет дорои кафедраҳои фанҳои умумитехникӣ ва методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ буд. Соли 1977 кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ, соли 1989 дар заминаи кафедраи методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ кафедраи тамоюли касбӣ ташкил ёфт, ки ин ҷаҳорумин кафедраи факултет маҳсуб меёбад.

Дар факултет шогирдон асосан аз рӯи ихтисосҳои омӯзгори фанҳои умумитехникӣ, технология, техника ва нақшакашӣ, касбу ҳунароҳои миллӣ ва меҳнат тайёр карда мешаванд. Ҳамчунин, ба мутахассисони оянда ихтисосҳои иловагии «муаллими механикони мошинҳои кишоварзӣ», «методисти роҳнамои касбӣ», «методисти эҷодиёти техникӣ», «методисти ороиши бадеӣ» ва «методисти коркарди маҳсулоти хӯрока» дода мешавад. Ғайр аз ин ҳамаи хатмкунандагон ихтисоси муаллими фанни технология (таълими меҳнат)-ро барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ соҳиб мешаванд. Шумораи донишҷӯён ҳамасола меафзояд. Масалан, соли 1975 дар факултет 362 нафар донишҷӯ таҳсил дошта бошад, соли 1981 ин теъдод ба 555 ва соли 1991 ба 1146 нафар расид. Ҳоло дар факултет дар шӯъбаи рӯзона ва ғоибона 500 нафар донишҷӯён таҳсил мекунанд.

Факултет бо донишкадаҳои омӯзгории кишварҳои собиқ Иттиҳоди Шуравӣ робитаҳои илмӣ дорад. Дар тайёр намудани номзадҳои илм барои факултет Академияи ҳарбии Вазорати мудофияи Федератсияи Россия, Донишкадаи тадқиқотию илмии меҳнати касбӣ, Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоӣ, донишкадаҳои омӯзгории шаҳрҳои Москва ва Санкт-Петербург, Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, донишгоҳҳои омӯзгории шаҳрҳои Новосибирск ва Новокузнетск сахмгузоранд.

Дар солҳои гуногун устодони варзидаи факултет Пелипенко Г. Я., Захарова Г. Г., Мансуров А. Г., Ниниашвили М. И., Андрианов И. П., Карамзин И. В., Мисров С. Т., Аҳмедзянов Р. Х., Максумов Б. И., Ибрагимов С. С., Паршина Н. В., Гутман Б. Е., Мифтахова Р. ва Рӯзиев Ш. М. дар тайёр намудани мутахассисони баландихтисос сахми худро гузоштаанд. Имрӯз гурӯҳи устодон – профессор Каримов Н. К., дотсентон

Сангов Н. Н., Миррахматов С. Ш., Олимов Н. С., Мансуров Қ. Х., Додочонов А. А., муаллимони калон н.и.п. Мухторова Г. Ғ., Искандарова С. А., Одинаев Қ., Сайфуддинов М., Холов К., Убайдов С. О. ва дигарон дар тарбияи ҷавонон сахмгузоранд.

Дар факултет бо роҳбарии дотсент Карамзин И. В. як зумра устодон, аз ҷумла, Пелипенко Г. Я., Тимохин С., Сангов Н. Н., Раҳматова М., Самиев Т. рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Онҳо имрӯз дар донишгоҳу донишкадаҳои мухталифи ҷумҳурӣ ва факултети технология иҷрои вазифа менамоянд. Тӯли солҳои мавҷудияти факултет онро зиёда аз 2500 нафар мутахассисон хатм карданд, ки дар байни онҳо муаллимони варзида ва аълоҷиёни маорифи Тоҷикистон кам нестанд.

Факултет дар солҳои гуногун бо номҳои факултети саноатӣ омӯзгорӣ, муҳандисӣ-омӯзгорӣ, технология ва соҳибкорӣ амал кардааст. Аз моҳи майи соли 2008 бо қарори Шурои олимони донишгоҳ ҳамчун факултети технология фаъолият мекунад.

Факултет асосан аз рӯи се самти муҳими илмӣ «Ташаккул ва инкишофи ҷамоҳангсозии тарбияи тайёрии технологӣ ва касбӣ техникаи ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон», роҳбари илмӣ, дотсент Сангов Н. Н., «Омӯзиши хосиятҳои физикию механикӣ ва технологии хӯлаҳое, ки дар асоси қалбагӣ мебошанд», роҳбари илмӣ, профессор Каримов Н. К. ва «Таҳсилоти технологияи муаллимони технология ва тайёрии касбии хонандагон», роҳбари илмӣ, н.и.п. Мухторова Г. Ғ. корҳои илмӣ тадқиқотӣ мебарад.

Устодони факултет дар давоми фаъолиятҳои корҳои зиёди илмӣ, таълимӣ методиро таҳия ва нашр намудаанд, ки муҳимтаринашон инҳоянд: «Тракторҳо ва мошинҳои хоҷагии қишлоқ. Таъмир ва истифодабарии парки мошину тракторӣ» (1986), «Тракторҳо ва автомобилҳо» (1993), «Индустриальная педагогическая психология», «Политехнические основы трудовой и профессиональной технической подготовки молодежи Республики Таджикистан» (1997), «Вопросы профессиональной подготовки молодежи» (1997), «Системаи мошинҳои пахтакорӣ» (2001), «Омӯзиши механизмҳои муҳаррики дарунсӯз» (2002), «Истифодаи сарои мошину тракторҳо» (2002), «Омӯзиши системаи сардинамӣ ва равшанмолии муҳаррики дарунсӯз» (2004), «Асосҳои тармими сарои мошину тракторҳо ва масолаҳои» (2009), «Бурриши масолаҳо, дастгоҳҳо, асбобҳо» (2009), «Физико-химические основы технологии элементоэпосидных и защитных покрытий» (2010), «Дидактикаи махсус» (2010) ва ғайра.

ТЕХНОЛОГИЯИ ИНФОРМАТСИОНӢ ВА КОММУНИКАТСИОНӢ, кафедра.

Соли 1966 дар нақшаҳои таълимӣ тахассусҳои математика, физика ва бархе дигарҳо фанҳои ба барномасозии компютерҳо алоқаманд пайдо гардиданд. Ин фанҳо бо сабабҳои микдоран кам буданашон, ба

кафедраҳои ғайриинформатикӣ дода мешуданд. Ва танҳо як нафар устод ин дарсхоро мегуфт. Ин ҳолат то ба соли 1976 идома ёфт. Соли 1976 Кафедра бо номи математикаи ҳисоббарор ташкил шуд ва ба фаъолият оғоз намуд. Солҳои 2006-2012 кафедра бо ном Информатика ва математикаи амалӣ фаъолият мекард. Соли 2014 кафедра бо номи Технологияи информатсионӣ ва коммуникатсионӣ то инҷониб фаъолият дорад.

Дар кафедра олимони соҳаи математикаи татбиқӣ, ба монанди Ҷӯраев Мирқалон., Бобоев Қ., Ҳасанов Юсуфалӣ, Наврӯзов С. ва дигарон қору фаъолият кардаанд. Дар ин муддат сарвари кафедра устодон Баҳрулло Раҷабов (1976-1978), Мирқалон Ҷӯраев (1980-1998), Баҳриддин Ҳамидов (1998-2004, 2010-2013), Каримзода Ҳалима. (2004-2012), дотсент Латипов Сафаралӣ, (2014-2015) Неъматов Ғолиб. (2015-16) Нуралӣев Ёдгор (2016-17) ва Неъматов Ғолиб (2017-20) фаъолият доштанд. Ҳоло дар вазифаи мудири кафедра н.и.п., дотсент Латипов С. фаъолият дорад.

ТЕХНОЛОГИЯ ВА МОШИНШИНОСӢ, кафедра.

Соли 1957 дар назди факултети физика ва математика кафедра бо номи «Асосҳои истеҳсолот» таъсис ёфтааст ва давоми фаъолияти худ кафедра ба як қатор мувафакиятҳои моддию техникаӣ сазовор гашта, ҳазорҳо мутахассисони баландихтисоси омӯзгориро дар соҳаҳои гуногуни халқ тарбия намудааст.

Солҳои 1960-1968 сарвари кафедраи мазкур ба зимаи мутахассиси шинохта, собиқ полковники артиши ИҶМШ Локшин С. Л. вогузор гардида буд. Маҳз таҳти роҳбарии он шахси соҳибтаҷрибаю рӯзгордида таълими политехникӣ ба дараҷаи баланди омӯзиш расида буд.

Соли 1970 бо талаботи замони факултети физика ва математика ба ду факултети мустақил ҷудо гардид ва кафедраи асосҳои истеҳсолот дар заминаи факултети физика фаъолияти худро давом додааст. Бо мақсади пуррамаҳсул гардонидани тайёрии касбии мутахассисони ҷавон дар кафедра кабинету озмоишгоҳҳои нави замонавӣ таъсис ёфтанд: мошиншиносӣ, автомобилу трактор, санҷиши иқтисодии муҳаррикҳои дарунсӯз, идоракунӣ ва машқирондани автомобил, омӯхтани қонунҳои ҳаракати нақлиёт. Илова бар ин устохонаи челонгарии коркарди қоғазу картону матоъ барои донишҷӯёни факултетҳои физикаю кимиё низ ба қор омода гардонида шуда буд. Таҷҳизотҳои мавҷудаи кабинетҳои таълимӣ аз ҷиҳати методӣ ва асбобҳои айёни ба талабот ва стандарти таълимӣ пурра ҷавобгӯ буданд.

Бо мақсади гирифтани маълумоти политехникӣ ва омӯзиши асосҳои мошиншиносӣ оиди контруксия, таъинот ва корфармоӣ, инчунин, тадқиқоти хосиятҳои физикию химиявии маводҳо ва сохти дастгоҳу асбобҳо як зумра қорҳои лабораторию амалӣ дохил карда шуданд. Имрӯз факултети технология ва соҳибкорӣ яке аз манбаҳои тайёр намудани

омӯзгорони фанҳои умумитехникӣ, технология ва соҳибкорӣ дар ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад.

Соли 1975 факултети технология ва соҳибкорӣ дар заминаи кафедраи «Асосҳои истеҳсолот»-и факултети физика таъсис дода шудааст. Дар давраи ташкилӣ факултет дорои кафедраҳои фанҳои умумитехникӣ ва методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ буд. Соли 1977 кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ, соли 1989 дар заминаи кафедраи методикаи таълими фанҳои умумитехникӣ кафедраи тамоюли касбӣ ташкил ёфт, ки ҷаҳорумин кафедраи факултет маҳсуб меёбад.

Факултет аз солҳои аввали таъсисёбиаш (1975) то ҳол шаш маротиба тағири ном кардааст. Бори аввал соли 1975-1998 бо номи факултети саноатӣ - омӯзгорӣ, солҳои 1998 то 2008 бо номи факултети технология ва соҳибкорӣ, солҳои 2008 то 24. 04. 2013 бо номи технология, бо қарори Шурои олимони Донишгоҳ аз 24. 04. 2013 бо номи технология ва соҳибкорӣ номгузорӣ гашта, аз соли 2014 то 01. 03. 2019 бо номи технология ва иқтисодиёт аз 01. 03. 2019 то ҳоло бо номи технология ва соҳибкорӣ фаъолият намуда истодааст.

Аз оғози таъсисёбӣ то имрӯз факултет бо донишкадаҳои собиқ Иттиҳоди Шуравӣ робитаҳои илмӣ методиро ба роҳ мондааст. Дар тайёр намудани номзадҳои илмӣ барои факултет Академияи ҳарбии Вазорати муҳофизати Федератсияи Россия, Донишкадаи тадқиқоти илмӣ мехнати касбӣ, Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоӣ, Донишкадаҳои омӯзгории шаҳрҳои Москва ва Санкт-Петербург, Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, донишгоҳҳои шаҳрҳои Новосибирск ва Новокузнецк саҳмгузоранд.

Рушду нумуи факултети технология ва соҳибкорӣ аз заҳмати ҳайати омӯзгорон ва кормандон, ки қувваю заковат ва нерӯи илмӣ педагогии худро дар пешрафти фаъолияти илмӣ ва методии факултет дарёф надостаанд вобастагии калон дошт, дорад ва хоҳад дошт.

Факултети технология ва соҳибкорӣ яке аз марказҳои базавии калонтарини тайёр намудани омӯзгорони соҳаи технология дар миқёси Ҷумҳурӣ ба шумор рафта дар давоми солҳои мавҷудияти худ зиёда аз даҳҳо ҳазор мутахассисонро омода намудааст. Аз он ҷумла омӯзгор, вакили мардумӣ, собиқ раиси Маҷлиси Миллӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон Сафарали Раҷабов яке аз хатмкунандагони лаёқатманди ҳамин факултет мебошанд. Дар айни замон он яке аз марказҳои таълимию методӣ, илмӣ ва боргоҳи тайёр намудани мутахассисони соҳаи технология, нақшакашӣ, муҳандисӣ, соҳибкорӣ ва дизайн дар ДДОТ ба номи Садриддин Айни ва Ҷумҳурӣ ба шумор меравад.

Донишҷӯён дар факултет айни ҳол дар се шӯба ба таҳсил фаро гирифта шудаанд: рӯзона, фосилавӣ ва ғоибона. Дар шӯбаи рӯзона 341-нафар, дар шӯбаи фосилавӣ 400 - нафар ва дар шӯбаи ғоибона 80 - нафар донишҷӯён таҳсил менамоянд. Ҳамзамон дар шӯбаҳои рӯзона, фосилавӣ

ва ғоибонаи факултет донишҷӯёни хориҷӣ аз Ҷумҳуриҳои Узбекистон, Туркманистон, Қазоқистон ва Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон таҳсил мекунанд.

Дар факултет донишҷӯён асосан аз рӯи ихтисосҳои технология ва соҳибкорӣ, омӯзгор-муҳандис, таълими касбӣ-агромуҳандис, технология (меҳнати техникӣ ва нақшакашӣ), дизайни маҳсулоти дӯзандагӣ омода гардида, ба онҳо аз руи касби омӯзгори технология. Соҳибкор, омӯзгори технология-муҳандис, омӯзгори технология ва нақшакашӣ, омӯзгор-агромуҳандис, омӯзгори технология. Дизайн. Конструктор диплом ва нишонаи сарисинагӣ дода мешавад. Шумораи донишҷӯёни факултет дар 45-соли фаъолияташ гуногун ба чашм мерасанд. Соли 1975 дар факулта 362 нафар донишҷӯ таҳсил дошта бошад, дар соли 1981 ин теъдод ба 555 ва соли 1991 ба 1146 нафар расид. Айни ҳол дар шуъбаи рӯзона, фосилавӣ ва ғоибонаи факултет зиёда аз 800 нафар донишҷӯён таҳсил мекунанд.

Дар солҳои гуногун устодони варзидаи факултет Пелипенко Г. Я., Захарова Г. Г., Ниниашвили М. И., Андрианов И. П., Карамзин И. П., Аҳмедзянов Р. Х., Максумов Б. И., Мансуров А. Г., Мисров С. Т., Ибрагимов С. С., Паршина Н. В., Гутман Б. Е., Мифтахова Р., Рӯзиев Ш. М., Каримов Н. К., Исломов С., Муҳуддинов Х., Мансуров Қ. Х., Ҳасанов А., Додочонов А.. Имрӯз гурӯҳи устодон дотсентон Олимов Н. С., Мухторова Г. Ғ., Муминов Ф., Убайдов С. О., Миррахматов С. Ш., Сайфуддинов М. ва дигарон дар тарбияи ҷавонон саҳмгузоранд.

Дар факултет бо роҳбарии дотсент Карамзин И. В. як зумра устодон аз зумра устодон Пелипенко Г. Я. Тимохин С., Сангов Н. Н., Раҳматова М., Самиев Т. Рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Онҳо имрӯз дар донишгоҳу донишкадаҳои мухталифи ҷумҳурӣ ва факултет иҷрои вазифа менамоянд.

Факултет асосан аз рӯи се самти муҳими илмӣ «Омӯзиши ҳосиятҳои физикию механикӣ ва технологияи хӯллаҳо» таҳти роҳбарии дотсент Олимов Н., Таҳсилоти технологияи муаллимони технология ва тайёрии касбии хонандагон, роҳбари илмӣ н.и.п. Мухторова Г. Ғ. ва омӯзиши «Ҳосиятҳои гармофизикӣ ва термодинамикии моеъҳо ва маҳлулҳои онҳо» таҳти роҳбарии н.и.т. Сияҳаков С. М. корҳои илмию тадқиқотӣ мебарад. Устодони факултет дар давоми фаъолиятшон корҳои зиёди илмӣ, таълимию методиро таҳия ва нашр намудаанд, ки муҳимтаришон инҳоянд: «Тракторҳо ва мошинҳои хоҷагии қишлоқ. Таъмир ва истифодабарии парки мошину тракторӣ» (1986), «Тракторҳо ва автомобилҳо» (1993), «Индустриальная педагогическая психология», «Политехнические основы трудовой и профессиональной технической подготовки молодежи Республики Таджикистан» (1997), «Вопросы профессиональной подготовки молодежи» (1997), «Системаи мошинҳои пахтакорӣ» (2001), «Омӯзиши механизмҳои мӯҳаррики дарунсӯз» (2002), «Истифодаи сарои мошину тракторҳо» (2002), «Омӯзиши системаи сарднамӣ ва рағнамолӣ мӯҳаррики дарунсӯз» (2004), «Асосҳои тармими сарои мошину тракторҳо

ва масолехшиносӣ» (2009), «Буриши масолех, дастгоҳҳо, асбобҳо» (2009), «Физико-химические основы технологии элементоэпосидних и защитних покрытий» (2010), «Дидактикаи махсус» (2010) ва ғайра.

Ҳоло сарвари факултети технология ва соҳибкориро номзади илмҳои техникӣ, дотсент Сияҳаков Сафаралӣ Мирзоевич ба уҳда дорад. Айни ҳол дар факултет 3 кафедраи таҳассусӣ фаъолият намуда истодаанд (кафедраи фанҳои умумитехникӣ ва мошиншиносӣ мудираш н.и.х., дотсент Олимов Н., кафедраи матодикаи таълими технология ва соҳибкорӣ, мудираш н.и.п., дотсент Муминов Ф. ва кафедраи технология, нақшакашӣ ва дизайн, мудираш н.и.п., дотсент Мухторова Г.). Дар назди ҳар як кафедраи таҳассусии факултет як маҳфили илмӣ-амалӣ (хунарманд, дастони моҳир ва дустдорони автомобил) доимо амал менамояд. Дар назди кафедраи технология, нақшакашӣ ва дизайн синфхонаҳои махсус барои омӯзиши технологияи коркарди маҳсулоти дӯзандагӣ ва хӯрока бо таҷҳизотҳои замонавӣ таҷҳизонида шудаанд, ки донишҷӯён метавонанд дар рафти дарсҳо ва берун аз дарс омӯзиш гиранд.

ТЕХНОЛОГИЯ, НАҚШАКАШӢ ВА ДИЗАЙН, Кафедра.

Якуми сентябри соли 1977 дар назди факултети «Саноатӣ - омӯзгорӣ» кафедраи «Механикаи техникӣ ва нақшакашӣ» таъсис ёфтааст. Соли 2016 кафедраи мазкур ба номи кафедраи «Технология, нақшакашӣ ва дизайн» номгузорӣ гардид.

Аз рӯзҳои аввали таъсисёбӣ (1977) дар кафедра 1 дотсент, 4 муаллими калон, 2 ассистент, 1 устои таълимӣ, 1 лаборант, ҳамагӣ 10 нафар фаъолият менамуданд. Соли 1979 дар факулта таҳти роҳбарии н.и.т. муаллими калони кафедра Гутман Б. Е. бюрои конструктории донишҷӯён /БКД/ таъсис ёфт. Баъдтар, тирамоҳи соли 1977 дастгоҳи «Офтоб-1» дар намоишгоҳи «Техникаи навтарин», ки онро бахшида ба солгарди «Навоварони мошинсозии Осиёи Миёна ва Қазоқистон» донишкадаи ахбори техникӣ ва нақшаҳои Давлатии Тоҷикистон дар НКХХ-СССР ташкил карда буд, ба намоиш гузашта шуд ва созовори ду медали биринҷӣ ва як медали нукра гардид.

Дар номоишгоҳи Муғулистон бошад, дастгоҳи плазмавии «Офтоб-1» соҳиби ҷойи аввал гардид. Дастгоҳи мазкурро соли 1977 аввал дар РМЗ-4 н. Ёвон ва соли 1978 дар заводи сementи ш. Душанбе ба истифода додаанд. Омӯзгорони кафедра Поташников К. Л., Мақсумов Б. И. таҳти роҳбарии муаллими калон Гутман Б. Е. конструсиаи нави плазмабарорӣ (плазматрон) аргонӣ-камонӣ дар асоси ЭДП-104 бо ҷамъкунии камони барқӣ ба воситаи майдони магнитиро кор карда баромаданд.

Бо ташабуси аъзоёни БКТД (СИКБ) ва устодони кафедра дастгоҳҳои зерин сохта ва ба истифода дода шудаанд:

1. Лазери неодимий
2. ЛХМ-8МД
3. Блоки ҷенкуни вақти импульсӣ дар асоси С 1- 49

4. Реактори лазерӣ - кимиёвӣ

Дар кафедра кабинетҳои: механикаи назариявӣ, нақшакашӣ, буриши масолах мавҷуд буд. Аз соли 2000 то 2011 дар кафедра омӯзгорон ва кормандони зерин кор ва фаъолият менамоянд: 6 нафар омӯзгорон, аз он ҷумла н.и.п. Додочонов А. А., н.и.т. дотсент. Миррахматов С. Ш., н.и.п. Сангов Н. Н. муаллимони калон Одинаев Қ., дотсент Убайдов С. ва ассистент Алиев А. Ҳ. кор мекарданд.

Дар қорҳои ҷаъмиятӣ низ муаллимони кафедра сахми худро гузошта истодаанд. Додочонов А. А., Одинаев Қ. А., Сангов Н. Н., Убайдов С. О. Мухторова Г. Ғ. ва Алиев А. Ҳ. доимо аъзои Шурои илмии факулта мебошанд. Дар солҳои гуногун ба кафедра: Захарова Г. Г., Мансуров А. Г., Бобоев О. Ш., дотсент Миррахматов С. Ш. ва Ҷанобилов Қ. (шодравон) Додочонов А. роҳбарӣ мекарданд. Аз моҳи апрели соли 2007 то моҳи ноябри соли 2012 сарвари кафедра муаллими калон Одинаев Қ. А. ба уҳда дошт. Солҳои 2012 то 2016 кафедра номзади илмҳои техникӣ Убайдов С. О. роҳбарӣ мекард. Ва аз соли 2016 инҷониб роҳбарии кафедра ба зимаи номзади илмҳои педагогӣ Мухторова Г. Ғ. гузошта шудааст.

Имрӯз дар кафедра 12 нафар омӯзгорон, аз он ҷумла н.и.п. дотсент Мухторова Г. Ғ., н.и.т. дотсент. Убайдов С. О., н.и.п. дотсент Алиев А. Ҳ. н.и.т. Абдиев Х. Х., муаллимони калон Одинаев Қ., Бобоев М. С. ва ассистентон Камоли Б., Шерматзода О., Қодирова З. Н., Саидова Р. Ҳ., Давлатов М. Н. ва лаборанти кафедра Раҳмонова Ҷ. кор мекунанд.

Дар қорҳои ҷаъмиятӣ низ муаллимони кафедра сахми худро гузошта истодаанд. Мухторова Г. Ғ., Одинаев Қ. А., Убайдов С. О., Мухторова Г. Ғ. аъзои шурои илмии факулта мебошанд. Дар кафедра як нафар докторант Убайдов С. О. мебошад, ки ба навиштани кори докторӣ машғул мебошад.

Дар кафедра бо ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ- Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон синфхонаи дӯзандагӣ, хунароҳои миллӣ, каннодӣ, расмкашӣ мавриди қоромӯзии донишҷӯён қарор гирифтанд. Дар синфхонаи дузандагӣ 15 адад мошинаи дузандагӣ мавҷуд мебошад, ки ҳамарӯза донишҷӯён баъди дарсҳо тақмили касб мегиранд.

Дар синфхонаи хунароҳои мардумӣ бошад устодон ба донишҷӯдухтарон касбӣ адрасбофӣ, колинбофӣ, шолбофӣ, зардӯзӣ, гулдӯзиро меомӯзонанд. Дар синфхонаи қаннодӣ ба духтарон дар дарсҳо технологияи қорқарди маҳсулоти хӯрокаи пӯхтани хӯроқҳои миллӣ ва аврупоиро устодон меомӯзонанд.

ТЕХНОЛОГИЯ ВА ЭКОЛОГИЯИ ХИМИЯВӢ, кафедра.

Кафедраи «Технология ва экологияи химиявӣ» дар заминаи кафедраи «Химияи органикӣ ва биологӣ» соли 2002 таъсис ёфтааст. Дар ибтидо номзади илми химия, дотсент Алиев Ҷ. Р. вазифаи мудирии кафедра ба уҳда дошт. Дар айни замон роҳбарии кафедра номзади илмҳои биологӣ,

дотсент Шарипов И. Н. ба уҳда дошта, дар он номзади илмҳои биологӣ, дотсент Тошев Ҳ. С., номзади илмҳои биологӣ, муаллими калон Амонов Б. П., муаллими калон Қурбонова Ҳ. ва ассистент Шористамова М. Қ. фаъолият намуда, аз фанҳои технологияи химиявӣ, синтези ғайриузвӣ, химияи муҳити зист, усулҳои физикавӣ ва химиявии таҳлили атмосфера ва муҳофизати муҳити атроф, экологияи саноатӣ, экологияи шаҳр, масъалаҳои маърифати экологии муаллим, асосҳои ҳуқуқии истифодабарии табиат, экологияи кишоварзӣ, геохимияи шаҳр, асосҳои токсикология, техникаи корҳои лабораторӣ, муҳофизати меҳнат, таҷрибаҳои таълимии истехсолӣ аз технологияи химиявӣ ва экология, курси интихобиро ба шогирдон таълим медиҳанд. Ба ғайр аз ин кафедра барои пурмаҳсул гузаштани машғулиятҳо ҳар сол аз Институти химияи АМИТ мутахассисони варзидаи соҳаро барои хондани лексияҳо ва курсҳои махсус даъват менамояд. Устодони кафедра дар баробари ташкили раванди таълиму тарбия, инчунин, дар мавзуи «Омӯзиши таркиби химиявии растаниҳо ва ҷудо намудани моддаҳои аз ҷиҳати биологӣ фаъол» корҳои илмӣ мебаранд.

Устодони кафедра дар таҳияи дастурҳои таълимию методӣ ва тайёр намудани барномаҳои таълимӣ аз фанҳои технологияи химиявӣ, таҷрибаомӯзии таълимию истехсолӣ, асосҳои экология, экологияи саноатӣ, химияи муҳити зист, экологияи одам ва ғайра, дар ташкил ва гузаронидани конференсияҳои илмӣ, таҷрибаомӯзии таълимию истехсолӣ аз фанҳои технологияи химиявӣ ва экология саҳми арзанда мегузоранд. Устодон дар давраи мавҷудияти кафедра дар конференсияҳои байналмилалӣ бахшида ба «Соли оби тоза» (2003), инчунин, дар масъалаҳои ҳифзи экосистема ва масъалаҳои вазъи экологии Тоҷикистон фаъолона ширкат варзида, дар маҷаллаҳои бонуфуз мақолаҳо ба таъби расонидаанд.

Аз ҷониби устодони кафедра 5 китоби дарсӣ барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ, 3 рисола, 15 дастури таълимӣ, 19 барномаи таълимӣ, зиёда аз 200 мақола ва фишурдаҳои илмӣ ба ҷоп расонида шудаанд. Аз ҷумлаи онҳо, «Химия» (китоби дарсӣ барои синфи 8, 2002), «Биологияи умумӣ» (китоби дарсӣ барои синфи 10, 2006), «Химияи биологӣ» (дастури таълимӣ, 2010), «Инсоният ва экология» (дастури таълимӣ, 2010) мебошанд.

Аз аввали таъсисёбии кафедра сарварии онро номзади илмҳои химия, дотсент Алиев Ҷ. ба уҳда гирифта буд. Баъдан роҳбарии кафедраро номзади илмҳои биологӣ, дотсент Шарипов И. Н., номзади илмҳои химия, дотсент Тошев А. С., номзади илмҳои химия, и. в. дотсент Усмонов М. Б., ба уҳда доштанд. Ҳоло роҳбарии кафедраро номзади илмҳои химия, дотсент Қурбонова Ҳ. ба уҳда дорад.

ТЕШАЕВ Сафаралӣ Оқилович (тав. 09. 10. 1954, шаҳри Кулоб), омӯғори забони русӣ. Солҳои 1977 ДДОК шаҳри Кулоб ба номи А. Рӯдакӣ дохил шуда, соли 1982 онро бо ихтисоси омӯзғори забон ва адабиёти рус хатм намуд. Солҳои 1983-1990 дар рӯзномаи «Кулябская правда» дар вазифаи муҳаррири техникӣ кор кардааст. Солҳои 1992-2007 дар мактаби №5-и шаҳри Кулоб дар вазифаи муаллими забони русӣ кор кардааст. Соли 2010 ба

Донишкадаи давлатии омӯзғории Тоҷикистон ба номи С. Айни ба кор омадааст. Соли 2010 то 2011 мудири кабинети факултети забони русии Донишгоҳи давлатии омӯзғории ба номи С. Айни қору фаъолият намудааст.

Солҳои 2012 то 2014 ассистенти кафедраи забони муосири рус ва забоншиносии умумии ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Аз соли 2015 то ҳол омӯзғори калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти русии ДДОТ ба номи С. Айни мебошад.

ТИЛЛО Пулодӣ (тав. 04. 05. 1912, д. Пиши н. Шугнон, ваф. 29. 07. 1974, ш. Душанбе), шоир ва адабиётшиноси тоҷик. Солҳои 1936–1940 дар факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзғории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Пеш аз ба донишкада омадан чанд муддат муаллими мактаби ибтидоии зодгоҳаш буд. Соли 1945 дар мактабҳои миёнаи н. Шугнон дарс гуфтааст. Солҳои 1945–1974 ҳамчун ассистент, муаллим, муаллими калон

дар кафедраи адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзғории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Аввалин шеърҳои соли 1935 дар рӯзномаву маҷаллаҳо чоп шудаанд. Мавзӯи ашъори ӯро тасвири ҳаёти гузашта ва давраи шуравии мардуми Бадахшон, мубориза бар муқобили фашизм ташкил медиҳад. Як зумра шеърҳои ӯ, ба мисли «Салом ба ҷанговарони Сталинград», «Аҳду паймон», «Чароғи адолат фурӯзанда бод!», «Лашкари зафарманд», «Ба мудофияи шаҳри Ленин», «Киштии зафар», «Баҳори зафар» ба мавзӯи сафарбар кардани мардум бар зидди фашизм, руҳбаланд намудани мардум, ҳисси интиқом ва адоват ба муқобили адӯ, тарбияи ҳисси меҳанпарастӣ бахшида шудаанд. Соли 1945 достони аввалин вай «Тӯҳфаи шоир» ба таърифи расид. Шеърҳои достонҳои шоир дар маҷмуаҳои «Бадахшони озод» (1948), «Номаи бахт» (1958), «Баҳори шодӣ» (1962), «Ленин ҳамеша бо мост» (1963), «Суруди Октябр» (1967), «Субҳи кишвари ман» (1970), «Меваи октябр» (1972), «Рози дил» (1982) ҷамъ оварда шудаанд. Солҳои зиёд ба ҷамъоварии фолклор ва ашъори шоирони халқӣ машғул буд. Ба шогирдони худ аз нозуқиҳои усули таълими тадриси адабиёт дар мактабҳои миёна, мақом ва манзалати

эҷодиёти шифоҳии халқ, оид ба таърих ва назарияи адабиёт дарсҳои амаливу лексионӣ мебуд. Ин аст, ки ӯ оид ба паҳлуҳои гуногуни адабиёти классикӣ муосир рисолаву мақолаҳои зиёде низ иншо намудааст, ки муҳимтаринашон «Танқиди ақидаҳои динӣ дар эҷодиёти классикони адабиёти тоҷик», «Шоирони халқии Бадахшон», «Назаре ба рубоиёти пешазреволютсионии Бадахшон», «Баъзе қайдҳо дар бораи назми С. Айни», «Омӯхтани тарҷумаи ҳоли Рӯдакӣ дар мактаб», «Аҳамияти омӯхтани назарияи адабиёт дар синфҳои 8–10» мебошанд. Бо ордени «Нишони фахрӣ», медали «Барои меҳнати шоён дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ», унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» сарфароз гаштааст.

ТОИРОВ Тухта (тав. 15. 07. 1924, н. Конибодом, ваф. 7. 02. 1991, ш. Душанбе), муаррих, номзоди илмҳои таърих (1966), дотсент (1970), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1950 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Осиеи Миёнаро (ш. Тошкент) хатм кардааст. Солҳои 1950–1982 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ҶКИШ, 1982–1983 мудирӣ кафедраи таърихи ҶКИШ, 1983–1990 дотсенти кафедраи таърихи ҶКИШ-и Донишкадаи давлатии

омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои ташкилӣ донишкадаи омӯзгорӣ, таърихи маорифи халқи ноҳияҳои шимолии Тоҷикистон дар давраи тоинқилобӣ баррасӣ шудаанд. Бо ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ», «Байрақи Сурхи Меҳнат» ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» мукофотонида шудааст.

Ас.: Из истории возникновения и развития Сталинобадского Госпединститута. Д., 1958; Из истории борьбы Коммунистической партии за развитие высшего образования в Таджикистане. Вопросы истории Таджикистана, Сталинабад, 1961; Из истории народного образования в северных районах Таджикистана в дореволюционный период. Д., 1964; Высшая школа Таджикистана в годы Великой Отечественной войны. Д., 1975.

ТОЧИБОВА Людмила Мачидовна (тав. 08. 06. 1945, ш. Душанбе), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1982). Солҳои 1964–1968 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ба номи В. И. Ленини ш. Москва таҳсил намудааст. Пас аз хатми донишгоҳ ҳамчун муаллим дар кафедраи методикаи таълими ибтидоии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба фаъолият шуруъ кардааст. Солҳои 1977–1980 аспиранти Институти илмӣ-тадқиқотии тарбияи

томактабии Академияи илмҳои педагогии ИҶШС, 1980–1989 муовини декани факултети педагогика оид ба корҳои илмӣ, 1989–1996 мудирӣ

кафедраи тарбияи томактабии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Аз соли 1996 дотсенти кафедраи тарбияи томактабии донишгоҳи омӯзгорӣ мебошад. Оид ба ташкили фаъолияти муштараки самараноки кӯдакон дар машғулиятҳои боғчаи бачагон ва дигар масъалаҳои муҳими соҳаи педагогика кори илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмию методӣ ва воситаҳои таълимӣ аст.

Ас.: Основы экологических знаний для детей (Учебно-методическое пособие) (хаммуаллиф). Д., 2006.

ТОЧИЕВ Дадочон (22.03.1915) дар гузари Тутмавизакони шаҳри Конибодом, вилояти Суғди ҳозира дар оилаи касиб ва деҳқони миёнаҳол Тоҷӣ Муҳаммад таваллуд шудааст. Маълумоти аввалияро дар зодгоҳаш гирифтааст. Соли 1936 ба шаҳри Ленинград омада, ба факултети забоншиносии Институти таърих, фалсафа, забон ва адабиёт дохил мешавад. Муллоҷон Фозилов ва Акбар Маҳкамов ҳамсабақони Дадочон Тоҷиев буданд. Вақте ки Д. Тоҷиев охири имтиҳони давлатии донишқадаро месупурд, як рӯз пештар - 22 июни соли

1941 Германияи фашистӣ аҳдшиканона ба Иттифоқи шуравӣ ҳучум кард ва Ҷанги Бузурги Ватанӣ оғоз ёфт. Ӯ ихтиёран ба фронт меравад, қаблан бо ҳамроҳии ихтиёриёни халқӣ дар мудофияи Ленинград ширкат меварзад, пасон ҳамчун афсари артиши сарҳадии НКВД-и Иттиҳоди шуравӣ дар шаҳрҳои Нахчувон ва Линкорони Озарбойҷон хизмат намуда, дар пешбурди корҳои сиёсӣ тарбиявӣ ва ҳарбию ватандӯстӣ саҳм доштааст. Соли 1946 хидмати Ватан ва ҳифзи сарҳадҳои он барои Д.Тоҷиев ба поён мерасад. Барои нишон додани далерии шучоат бо нишонҳои ҷангии «Барои мудофияи Кавказ», «Барои ғалаба бар фашизми Германия дар Ҷанги Бузурги Ватании солҳои 1941 – 1945» ва ғ. мукофотонида шудааст.

Тоҷиев Д. соли 1946 ба Душанбе меояд. Ӯро, ки истеъдоди тадқиқгарӣ дошт, ба вазифаи мудири мудири бахши забон ва адабиёти Институти тадқиқоти илмӣ мактабҳо ва роҳбарии Институти такмили ихтисоси муаллимон таъин мекунад. Вай дар ин вазифа то соли 1947 кор мекунад. Сипас, чанд муддат дар ибтидои солҳои панҷоҳум дар Институти забон ва адабиёти назди Академияи илмҳои Тоҷикистон ба ҳайси мудири шуъба фаъолият карда, дар ҳамин давра мақолаи илмӣ машҳури худро бо номи «Калимаи «об» дар забони адабии муосири тоҷик» (1952) менависад ва дастраси аҳли илм мегардонад. Таълифи ин мақола боиси чун пажӯҳишгари хушсалиқа эътироф гардидани Д.Тоҷиев мегардад.

Қариб 40 сол дар вазифаи мудири кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) иҷрои вазифа намуда, дар таълим ва тарбияи садҳо мутахассисони соҳаи филологияи тоҷик ғайратмандона заҳмат кашадааст. Ӯ муаллифи чандин китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ ва монографияҳо мебошад. Маҳз маҳсули илмию таълимӣ

ва методии зиёд доштанастро ба назар гирифта, соли 1967 ба вай унвони фахрии профессор дода мешавад. Дар мавзуи “Чумлаҳои мураккаби тобӣ бо чумлаҳои пайрави ҳол дар забони адабии ҳозираи тоҷик» соли 1972 рисолаи докторӣ ҳимоя мекунад. Ин олими нуктасанҷ дар баробари рӯ овардан ба кушоиши гирехҳои зиёди масъалаҳои синтаксиси забони адабии ҳозираи тоҷик (ҳол, чумлаҳои мураккаб, чумлаҳои пайрав), инчунин, ба ҳалли проблемаҳои баҳснок дар атрофи сифати феълӣ, феъли ҳол, масдар асос гузоштааст. Паҳлуӣ дигари фаъолияти илмии Д.Тоҷиевро таҳқиқи масъалаҳои рушди забони тоҷикӣ дар даврони шуравӣ, баррасии муносибат ва нишон додани таъсири тарафайни забонҳои русию тоҷикӣ ташкил медиҳад. Ӯ дар ин бобат рисолаи арзишмандеро бо унвони “Забони русӣ – забони муҳовара ва ҳамкориҳои халқҳои Иттиҳоди шуравӣ» (1964) ба таъб мерасонад ва чун муҳаққиқи закитаъ, пажӯҳишгари соҳиби ҷаҳонбинии васеъ ва малакю маҳорати баланд шуҳрат пайдо мекунад. Аз ин таҳлили муҳтасар аён мегардад, ки Д. Тоҷиев бештар дар ду самти илм ба пажӯҳиш пардохтааст: 1) таҳқиқи масъалаҳои инкишофи забони адабии тоҷик; 2) баррасиҳо доир ба муносибати мутақобилаи забони русӣ ва забони тоҷикӣ.

Д. Тоҷиев на танҳо дар кашфи асрори масоили забони тоҷикӣ, балки дар нишон додани нозуқиҳои забони русӣ низ тадқиқгари беназир аст. Соли 1949, вақте ки луғати дузабонаи “Русско-таджикский словарь» бо таҳрири луғатнигорон А.П.Дехотӣ ва Н.П.Ершов нашр мешавад, Д.Тоҷиев ба он дар рӯзномаи “Коммунист Таджикистана» (09.01.1952, №7(6359) тақризи муфассал менависад ва соҳиби истеъдоди мунаққидӣ буданастро собит месозад. Устод С.Айнӣ бо тақризи шинос шуда, дарҳол бо мақолаи ҷавобӣ – “Мактуби кушода ба рафиқ Тоҷиев» дар маҷаллаи “Шарқи сурх» (№2, 1952) ба тартиби афкор, усулҳои интиқод ва тарзи баёни муаллиф баҳои баланд дода менависад: “Мақолаи шуморо дар газетаи “Коммунист Таджикистана» (09.01.1952, №7 (6359) хондам. Мақола аз ҷиҳати илмӣ-танқидӣ, асосан, пурра аст ва таланти баланди соҳиби худро ва, инчунин, дониши васеи ӯро дар забони русӣ равшан нишон медиҳад».

Д.Тоҷиев соли 1960 бо унвони “Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон», соли 1965 бо унвони баланд ва ифтихории “Муаллими хизматнишондодаи РСФСР Тоҷикистон ва минбаъд бо чандин медалу ифтихорномаҳои давлатию соҳавӣ сарфароз гардонида шудааст. Соли 2002 пас аз маргаш дар даврони истиқлоли давлатӣ хизматҳои шоистаашро қадр намуда, ба ӯ Ҷоизаи давлатии ба номи Абуалӣ ибни Сино дода мешавад.

Шашуми январи соли 1987 дар синни 72 солагӣ Д.Тоҷиев олами ҳастиро падруд гуфт. Қабри устод дар оромгоҳи Сариосиёи шаҳри Душанбе воқеъ аст.

Профессори шодравон Ғ.Ҷӯраев, ки ДДОТ ба номи С.Айниро хатм кардаанд, дар хотироташ аз устодашон Дадочон Тоҷиевро ёд карда навиштаанд: “Устод Дадочон Тоҷиев, ки моро бо дунёи фанни “Забони адабии ҳозираи тоҷик» ҳидоят мефармуданд, аҷаб усуле доштанд: дар дарсҳои амалӣ ягон донишчӯро намеранҷонданд. Ҷавобаш дуруст бошад ҳам, нодуруст бошад

ҳам, меғуфтанд: «Ту писар (ё духтар) қисман дуруст гуфтию аммо чойҳои асосиро сарфи назар кардӣ. –Канӣ, боз кӣ пурра мекунад?» –ба дигарон рӯ меоварданд устод ва то даме ки мавзӯ пурра нақл карда нашавад, қонё намешуданд» (Шарораи меҳр, 2009, 18).

ТОШЕВ Облоқул (тав. 12. 02. 1932, ш. Панҷакент, ваф. 2009), иқтисоддони тоҷик, доктори илмҳои иқтисодӣ (1973), профессор (1977). Солҳои 1950–1954 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1954–1956 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1956–1957 инструктори шуъбаи ҷавонони донишҷӯи КМ ЛКСМ Тоҷикистон, 1957–1960 муаллими иқтисодиёти сиёсии мактаби ҳизбии назди КМ ҲК Тоҷикистон, 1960–1962 ассистенти кафедраи иқтисодиёти сиёсии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1962–1964 аспиранти Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов буд. Солҳои 1964–1967 ҳамчун муаллими калони кафедраи иқтисоди сиёсии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1967–1981 декани шуъбаи ғоибонаи Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1981–2009 мудири кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Муаллифи 8 асар ва зиёда аз 300 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Оид ба иқтисодиёти бозаргонӣ дар давраи истиқлолият ва роҳҳои баромадан аз бӯҳрони иқтисодӣ корҳои илмӣ бурдааст. Бо унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Социально-экономические проблемы развития общественных фондов потребления в колхозах. Д., 1978; Региональные аспекты социалистического образа жизни. Д., 1989; Экономические реформы и рынок. Минск, 1989; Пути эффективного воздействия внешнеэкономической деятельности на экономику Республики Таджикистан. Д., 1997; Образ жизни в сельских местностях в Республике Таджикистан. Д., 1999; Общественные фонды потребления и бюджет семьи. Д., 1997.

ТОШЕВ Ҳосиб Сангович (тав. 25. 07. 1946, ш. Норак), кимёшинос, номзади илмҳои биологӣ (1988), дотсент (1990). Солҳои 1964–1969 дар факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1969–1970 сарбози артиши шуравӣ, 1971–1975 ассистенти кафедраи химияи органикӣ ва биологии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1975–1976 коромӯзи назди факултети химияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1979 муаллими калони кафедраи химияи органикӣ ва биологии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1979–1982 аспиранти Институти таърихи табиатшиносӣ ва техникаи Академияи илмҳои ИҶШС дар ш. Москва буд.

Солҳои 1983–1990 ҳамчун муаллими калони кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, 1990–1993 дотсенти кафедраи методикаи таълими биология ва химия, 1993–1998 мудири кафедраи номбурда дар ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 1998 то ба имрӯз дотсенти кафедраи технология ва экологияи химиявӣ мебошад. Муаллифи 2 китоби дарсӣ, 2 дастури таълимию методӣ, зиёда аз 100 мақолаҳои илмию методӣ ва мураттиби 8 барномаи таълимию методӣ аст. Оид ба пайвастагиҳои фаъоли биологӣ дар растаниҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон корҳои илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1987) сарфароз гардидааст.

Ас.: Методикаи омӯзиши асосҳои истеҳсолоти химиявӣ. Д., 1996; Витаминҳо ва дигар пайвастаҳои фаъоли биологӣ (Дастури таълимӣ аз химияи организмҳо барои синфи 10). Д., 1996; Омӯзиши маводҳои маҳал дар курси химияи мактаби миёна (Дастури таълимӣ аз химияи ғайриорганикӣ барои синфҳои 8-9). Д., 1997; Осори ниёгон дар таълими химия. Д., 1997; Корҳои амалӣ аз химия барои синфҳои 8-9. Д., 1998; Химия (Китоби дарсӣ барои синфи 8). Д., 2002; Биологияи умумӣ (Китоби дарсӣ барои синфи 10). Д., 2008; Первые отечественные исследования химического состава растительных объектов // Труды XXVI научной конференции аспирантов и молодых специалистов ИИЕиТ АН СССР. Секция истории биологии и биоорганической химии. М., 1982; Белок зерна пшеницы возделываемой в условиях Таджикистана // Дар маводҳои конференсияи ҷумҳуриявии «Тадқиқотҳои навини назариявӣ ва амалии химиявӣ дар мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2010.

ТОШОВ Аъзамҷон Фозилович (тав. 16. 10. 1972, д. Кофирқалъаи н. Шаҳринав), кимиёшинос, номзоди илмҳои химия (2000), дотсент (2002). Солҳои 1990–1995 дар факултети биология-химияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Солҳои 1995–1996 коромӯз-татқиқотчи кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, 1997–2000 аспиранти шӯъбаи рӯзона, 2000–2002 муаллими калон, 2002–2004 мудири

кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, солҳои 2014-2016 декани факултети химияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ буд. Аз соли 2004 то ба имрӯз дотсенти кафедраи номбурда аст. Оид ба пешбинӣ намудани мувозинатҳои фазагӣ дар системаи $K, Mg, Ca // SO_4, Cl - H_2O$ дар ҳароратҳои 25 ва 50°C бо усули транслятсия кори илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаву фишурдаҳои илмӣ ва илмиву методӣ мебошад.

Ас.: Фазовые равновесия изотермы 25°C системы $K, Ca // SO_4, Cl - H_2O$ // Вестник ТГПУ, 1995, №2; Фазовые равновесия изотермы 50°C системы $K, Ca // SO_4, Cl - H_2O$ // Вестник ТГПУ, 1996, №4; Фазовые равновесия в системе $K_2SO_4 - MgSO_4 - CaSO_4 - H_2O$ при температуре 25°C // Доклады АН РТ, 1996, Т. 39. №11–12; Строение фазового комплекса системы $K_2SO_4 - MgSO_4 - CaSO_4 - H_2O$ при 0 и 25°C. Материалы Всероссийской научной конференции участием «III Байкальский материаловедческий форум». 9-15 июля 2018г., Улан-Уде-03. Байкал. Часть 1.

ТОШПҮЛАТОВА Тутихон (тав. 26. 12. 1942, ш. Курғонтеппа, ваф. 2018 ш. Душанбе), муаллими фанни анатомия ва физиологияи синнусолӣ. Соли 1960 мактаби миёнаи №3 ш. Курғонтеппаро хатм намуда, муддати як сол дар мактаби мазкур аз фанни биология дарс гуфтааст. Солҳои 1961 -1966 дар шуъбаи химия - биологияи факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Аз соли 1966 то соли 2018 ҳамчун ассистент, муаллими калони кафедраи анатомия ва физиологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни кор кардааст. Ҳамзамон ҳамчун раиси Шурои занони факултетҳои химия - биология ва педагогикаи донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Тӯли 50 соли фаъолияти омӯзгорияш дар донишгоҳ дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми арзандаи худро гузоштааст. Оид ба таълиму тарбия ва масъалаҳои гигиена корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи як қатор мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони «Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон», ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи занони Тоҷикистон ва Кумитаи Салиби сурхи Тоҷикистон сарфароз шудааст.

ТОШТЕМИРОВ Муҳаммадҷон (24. 11. 1947, д. Ошобаи н. Ашт, ваф. 5. 05. 2014). Мактаби миёнаи №3 зодгоҳашро ба итмом расонидааст. Соли 1977 факултаи журналистикаи Университети давлатии Маскав ба номи М. В. Ломоносов, соли 1986 факултаи таърихи Институтуи давлатии педагогии Душанберо (ғоибона) хатм намудааст.

Фаъолияти меҳнати ӯ соли 1966 ба ҳайси тренер-мураббии хонаи пионерони шаҳри Душанбе оғоз ёфтааст. Аз соли 1979 дар соҳаи журналистика фаъолият доштааст. Чанд сол ходими адабии рӯзномаи «Коммунист Таджикистана», муҳбири рӯзномаи «Советский спорт», роҳбари сексияи журналистикаи Маркази наврасону ҷавонони Тоҷикистон, муҳаррири студияи телевизиони Душанбе «Сомониён», директори бюрои минтақавии Ассосиатсияи мустақили воситаҳои электронии ахбори умум (телевизион ва радиошунавонӣ)-и мамолики Осиёи Марказӣ дар назди ЮНЕСКО будааст. Аз соли 1998 то охири умраш сармуҳаррири ҳафтавори «Курьер таджикистана» буд.

Муаллифи беш аз 20 маҷмуаи адабӣ ва публицистӣ, аз ҷумла, «Фидокорон», (1982), «Награда» (1983), «На черно-белых клетках» (М., 1984), «Ишонмагин дӯстинга» («Бовар макун ба дӯстат»; 1991), «Ватан бита тақдир бита» («Ватан якто, тақдир якто»; «Ҳомии сулҳу ваҳдат» (бо ҳамкориҳои З. Саидов; 1997), «Қорвони истиқлол-ба сӯйи истиқбол» (199, «Армонли дунё» (2000), «Вместе, рука об руку» (2002), «Формула мира Президента Рахмонова» (ҳамроҳи С. Фаттоев: ба забонҳои русӣ, тоҷикӣ, англисӣ; 2004), «Мировая элита о Президенте Рахмонове» (ҳамроҳи С. Фаттоев, 2006), «Шоҳроҳи сулҳофарӣ ва бунёдкориҳои Президент Эмомалӣ

Раҳмон» (ҳамроҳи С. Фаттоев), «По меридианам дружбы». Политика открытых дверей Эмомали Рахмона (2010) мебошад.

Барандаи Ҷоизаи ба номи Абулқосим Лоҳутӣ (2008). Бо Грамотаи Президиуми совети Олии Тоҷикистон (1980), медали ЮНЕСКО (1997), унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1997) мукофотонида шудааст.

Аълочии матбуоти Тоҷикистон, Мураббии шоистаи Тоҷикистон. Аз соли 1999 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ТУЛҚИН Хоча (тав. 17. 09. 1956, д. Пушинги н. Данғара, ваф. 4. 04. 2012), омӯзгор ва шоир. Маълумоти миёнаро дар мактаби зодгоҳаш гирифта, соли 1973 шомили ҳунаристони киномеханикҳо шудааст. Пас аз итмоми он муддате дар идораи кинонамоишдихӣ кор кардааст. Соли 1974 ворида шуъбаи шабонаи факултаи филологияи Донишқадаи давлатии омӯзгории Душанбе шуда, ҳамзамон,

то хатми он, дар заводҳои хишту семент ва мактаби №59 пойтахт коргариву омӯзгорӣ кардааст.

Соли 1979-200 дар мактаби гуногуни н. Данғара аз фанни забон ва адабиёти тоҷик дарс гуфтааст. Баъдан дар Кумитаи телевизион ва радиои вилояти Хатлон хабарнигор будааст.

Аз овони кӯдакӣ шеър мегуфт. Сабкаш равону сода буда, ба дилҳо менишинад, васфи табиати диёр, рӯзгори халқи заҳматкаш, инсонҳои шарифу бунёдкор дар осори ӯ мавқеи меҳварӣ ва шеърраш бӯйи деҳа дорад, ҳар як парвардаи деҳро бо ҳаёли олами кӯдакиву оғӯши нозпарвардаи русто мебарад.

Чехрапарзодӣ дар ашъораш доираи маҳдуд надорад ва ағлаби шеърҳоиаш дар бораи ҳамдеҳагон, ҳамсабақон, устодону шогирдон навишта шудаанд. Шеърраш аз ду ҷанба-адабиёти классикӣ ва осори адибони номвари тоҷик, амсоли Лоиқу Бозор Собир шодоб мегардад. Ба андешаи муҳаққикон, ашъораш ҳикояти ҳазорон достони зиндагист. Адибест, ки набзи зиндагиро дар тамоми паҳноҳо дидаву ташхис карда метавонад. Ӯ Ватанро дӯст медорад ва мафтунӣ зебоихову таровати он аст. Ин мавзӯ дар осори ӯ мақоми густурда дорад. Ватан барои ӯ қиматтарин сарвару салтанат аст. Санъату услуб ва сабку равиши ашъори Тулқин қолабҷӯиву такрор нест ва ҳунараш хоси ӯст. Ҳар як мисраи шеъри ӯ бо якдигар ҳикояти аҳвол дорад. Маҷмуаи нахустини ашъораш «Шамолдара» соли 1989 ҷоп шудааст. Муаллифи маҷмуаҳои шеърии «Озар» (2000), «Ниёиш» (2002), «Заҳми нигоҳ» (2004) ва «Ҳоки баланд» (2014) аст. Аълочии маорифи Тоҷикистон. Аз соли 1998 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ТУЙЧИЕВ Ҳалимҷон Шерматович (тав. 19. 06. 1974, н. Ҳочамастон), муаллими фанни физика. Солҳои 1994–1999 дар факултети физикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Соли 1999 ассистент ва аз соли 2000 муаллими калон ва дотсенти кафедраи физикаи умумӣ ва назариявии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Солҳои 2001–2004 дар аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Дар мавзӯи «Ғайрихаттӣ ҳароратӣ дар спектроскопияи фотоакустикии басомадаш паст» рисолаи номзадӣ дифоъ намуд (2011).

Ас.: Маҷмуи супоришҳои тестӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Корҳои мустакилона аз физикаи молекула ва асосҳои термодинамика (ҳаммуаллиф). Д., 2010; Механика (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

ТУЙЧИЕВ Шарофиддин (тав. 24. 10. 1943, н. Вахш), физики тоҷик, доктори илмҳои физика-математика (1991), профессор (1993). Солҳои 1960–1965 дар факултети физика-математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1965–1981 ходими калони илмии лабораторияи проблемавии «Физикаи мустаҳкамии полимерҳо» ва ҳамзамон 1966–1969 аспиранти донишгоҳи номбурда буд. Солҳои 1981–1990 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи умумӣ ва назариявии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Айнӣ ҳол мудири лабораторияи проблемавии «Физикаи мустаҳкамии полимерҳо» дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мебошад. Оид ба физикаи мустаҳкамии полимерҳо корҳои илмию тадқиқотӣ бурда, зиёда аз 104 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Ас.: Деформационное и термическое поведение ориентированных полимерных систем. Худжанд, 1992; Методы исследования свойств и структуры биополимеров. Худжанд, 2000; Дискретный спектр физических свойств и природа разрушения полимеров. Д., 2005.

ТУЙЧИЗОДА Насрулло (тав. 17.02.1988, д. Шахринав, н. Ашти вилояти Суғд), омӯзгори фалсафа, номзоди илмҳои фалсафа (2019). Хатмкардаи факултаи фарҳангшиносии Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода (2010). Соли 2019 рисолаи номзадро дар мавзӯи «Телевидение как вид экранной культуры и его роль в трансформирующемся обществе «химоя намуд».

Муаллифи маҷмуаи ашъори бачагона «Таронаи чашмасор» (Хучанд-2000) «Қиссаи охуча» (Хучанд-2002) ва маҷмуаи мақолаҳои солҳои мухталиф дар нашриёти даврӣ ба таъби расида бо номи «Дунёи соҳибдилон» (Душанбе-2020) мебошад. Узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон буда, фаъолияти журналистии худро дар нашрияҳои «Лочин», «Чархи гардун» ва маҷаллаи илмӣ-оммавии «Илм ва ҳаёт» идома додааст. Соли 2011 пас аз ғолибият дар барномаи табодули фарҳангии «Open

World» ба иёлати Калифорнияи ИМА сафар намуда, таҷрибаомӯзӣ намудааст. Инчунин, иштирокчии «Мақтаби файласуфони ҷавон»-и Академияи улуми Россия дар шаҳри Москва мебошад. Мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ Тоҷикистон, Озарбойҷон, Россия ва Қазоқистон нашр шудааст. Ба нишонҳои соҳавии Аълочии матбуоти Тоҷикистон ва Аълочии фарҳанги Тоҷикистон мушарраф шудааст.

Аз соли 2019 ба ҳайси муаллими калон дар кафедраи фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи С.Айнӣ кор мекунад.

ТУМАНОВ Александр Иванович (тав. 1905, ш. Тошкент, ваф. ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, номзати илмҳои таърих (1947), дотсент (1948). Солҳои 1916–1917 донишҷӯи мактаби ш. Тошкент, 1917–1920 коркуни матбаа дар рӯзномаи «Туркестанские Ведомости»-и ш. Тошкент, 1921–1928 коркуни редакцияи fronti Туркистон, 1929–1932 донишҷӯи факултети коргарии ш. Москва, 1933–1936 котиби масъули рӯзномаи «Красная Заря»-и ш. Тошкент буд. Солҳои 1937–1941 дар факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёнаи (ш. Тошкент) таҳсил кардааст. Солҳои 1941–1943 ҳамчун муовини мудирӣ шӯбаи ташвиқот ва тарғиботи Комитети ҳизбии вилояти Хоразм, 1943–1945 муовини мудирӣ шӯбаи ташвиқот ва тарғиботи Комитети ҳизбии вилояти Намагон кор кардааст. Солҳои 1945–1947 дар аспирантураи илмҳои ҷамъиятшиносии назди КМ ҲКИШ ш. Москва таҳсил дошт. Солҳои 1948–1957 мудирӣ кафедраи таърихи мактаби ҳизбии назди КМ ҲК Тоҷикистон дар ш. Сталинобод, 1957–1968 дотсенти кафедраи таърихи нав ва навтарини Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи 4 асар ва зиёда аз 52 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Оид ба барпо ва мустаҳкам намудани ҳокимияти шуравӣ дар Осиёи Миёна, ташкилҳои Ҷумҳурии Мухтори Шуравии Сотсиалистии Туркистон кори илмӣ бурдааст. Бо унвони «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1965) ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

ТУПАЙЛО Илан Лейбович (тав. 27. 02. 1947, ш. Черновсаи ҶШС Украина), педагог, номзати илмҳои педагогӣ, дотсент. Соли 1973 Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1970–1974 котиби Комитети комсомолии донишқадаи омӯзгории пойтахт, 1974–1975 муаллими кафедраи педагогика ва котиби илмӣ донишқада, 1975–1989 муаллими калони кафедраи педагогика, 1989–1996 дотсенти кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Дар давоми фаъолияти бисёрсолаи омӯзгориаш дар донишқадаи омӯзгории пойтахт

дар тайёр намудани ҳазорҳо мутахассисон саҳми арзандаи худро гузоштааст. Бо нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

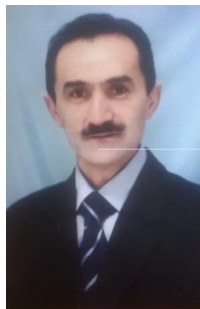
ТУРАЕВ Аликул Кабирович (тав. 23. 05. 1937, д. Булёни н. Данғара, ваф. 25. 10. 1997, ш. Душанбе), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1974), дотсент (1977). Солҳои 1957–1962 дар факултети табиатшиносию географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1959–1960 раиси Шурои донишҷӯён, 1961–1962 котиби ташкилоти комсомолӣ, 1962–1963 котиби ташкилоти ҳизби коммунистии факултети биология, 1963–1967 муаллими факултети биологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1967–1971 дар аспирантураи донишкадаи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Солҳои 1990–1994 вазифаи мудири кафедраи зоология, 1994–1997 декани факултети биология ва химияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраевро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 60 кори илмию тадқиқотӣ ва илмию методӣ, аз ҷумла «Хояндағони Ҳисору Қаротегин» (1997), дастурҳои таълимӣ оид ба корҳои лабораторӣ аз зоологияи сутунмӯҳрадорон (хаммуаллиф) мебошад. Оид ба экология ва паҳншавии хояндаҳои Тоҷикистон дар мисоли чайра корҳои илмиву тадқиқотӣ ба анҷом расонидааст. Бо ифтихорномҳои КМ комсомоли Тоҷикистон (1976) ва Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон (1989) сарфароз шудааст.

ТУРАЕВ Ёрмаḥмад Бегмаḥмадович (тав. 08. 09. 1959, д. Қарасуи н. Ваҳдат), муаллими фанни педагогика. Солҳои 1977–1979 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Соли 1979 шунавандаи курси тайёрӣ, 1980–1985 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1985–2003 ҳамчун муаллими мактаби миёнаи №71 н. Ваҳдат, 2003–2005 ассистенти кафедраи забон ва адабиёти синфҳои ибтидоии донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Аз соли 2005 муаллими калони кафедраи методикаи таълими синфҳои ибтидоӣ, 2011-2017-ҷонишини декан оид ба таълими факултети педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2017-2021-мудири кафедраи назария ва методикаи таҳсилоти томактабӣ ва аз соли 2021 мудири кафедраи психологияи умумӣ ва педагогӣ аст.

Ас.: Материалы по грамматике русского языка. Д., 2005. Ташаккули аклу идрок тавассути сайру сафар аз нигоҳи Носири Хусрав. Д., 2018; Психологический основы методики обучения русскому языку в национальной школе. Д., 2018; Тарғиботи касбу ҳунар дар адабиёти бачагона. Д., 2019; «Подлежащее и способы её выражение». Д., 2019; «Части речи в русском и таджикском языках». Д., 2019; Нигоҳе ба андешаҳои бузургон оиди тарбия ва ташаккули нутқи

кӯдакони синни томактабӣ. Д., 2019; Нақши хонавода дар тарбияи хурдсолон. Д., 2019; Обучение русскому языку, как втором языке в национальных группах детского сада. Д., 2020; Муттасилии таҳсилоти томактабӣ. Д., 2021.

Тӯраев Бурҳониддин Бузургович, номзади илмҳои филология, дотсент (мутахаллис бо Сайид Бурҳониддин Бузургмехри Сурурӣ) Ходими пешбари илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҚТ, узви конфедератсияи байналмилалии Иттиҳодияи журналистони Тоҷикистон (1997), шоир ва адиби шинохта. Соли 1966 дар д. Качровути н. Ғонҷии (Деваштич) вилояти Суғд таваллуд шудааст. Соли 1992 факултети филологияи тоҷики УДТ, ба номи В.И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1996-1999 унвонҷӯи бахши диншиносӣ ва назарияи озодандешии Институти фалсафа ва ҳуқуқи АИ ҚТ. Аз соли 1992 то соли 1995 лаборанти калони илмии гурӯҳи яғнобшиносӣ, дар назди Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҚТ, ҳамзамон аз соли 1992 то соли 1996 коршиноси калон, мудирӣ китобхонаи форсии БҒ Тоҷикистон, аз соли 1995 то соли 1996 муҳаррири адабии барномаи «Гулзори сухан», дар идораи адабиёт ва ҳунари радиои ҚТ, аз соли 1996-то соли 1998 ходими адабӣ ва узви ҳайати таҳририяи маҷаллаи «Тоҷикистон», аз соли 2000 то 2004 муҳаррири тоҷикии маҷаллаи илмии «Паёми ДМТ», соли 2004 ассистенти кафедраи таърихи забон ва типологияи факултети филологияи ДМТ, соли 2006 муаллими калони кафедраи мазкур, аз соли 2006 то соли 2007 сармутахассиси Хадамоти махсуси назорати сифати методикаи таълими ВМҚТ, аз соли 2006 то соли 2016 дотсенти кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айни, солҳои 2014 - 2015 мудирӣ кафедраи мазкурро бар уҳда дошт. Аз соли 2016 то ба имрӯз ба ҳайси ходими калони илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҚТ фаъолият дорад. Тӯраев Б.Б. аз айёми донишҷӯӣ бо таҳаллуси Сайид Бурҳониддини Бузургмехр дар саҳифаҳои рӯзномаҳои «Чавонони Тоҷикистон», «Ҷумҳурият», ҳафтаномаҳои «Тоҷикистон», «Адабиёт ва санъат», «Тамаддун», «Сомон» ва дигар рӯзномаву маҷаллаҳо асару мақолаҳои илмиву оммавӣ ва публисистӣ ба таъби расонидааст. Ӯ соли 2010 дар мавзӯи «Таҳлили луғавию маъноӣ ва калимасозии микропонимияи водии Яғноб» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Ба қалами Тӯраев Б. зиёда аз 200 номгӯ асару мақолаҳо мансубанд. Аълочии фарҳанги ҚТ (2020). Аълочии матбуоти ҚТ (2021). Муҳаққиқ, муҳаррири даҳҳо асарҳои илмӣ, илмӣ-методӣ, китобҳои дарсӣ ва барномаҳои таълимӣ мебошад.

Ас.: «Аҳвол ва афкори Ҳазрати Имоми Аъзам». Д., 2000; Аҳвол ва осори Ҳазрати Имоми Аъзам Абӯханифа. Д., 2009; Микропонимияи водии Яғноб. Д., 2019; «Кашкӯли Сурурӣ» (Маҷмуаи шеърҳо). Д., 2013; «Пайғоми Кубравӣ». (Маҷмуаи шеърҳо). Д., 2014

ТУРИЗМ ВА МЕТОДИКАИ ТАЪЛИМИ ГЕОГРАФИЯ, кафедра.

Кафедраи туризм ва методикаи таълими география аз соли 1997 дар факултети география амал мекунад. Вазифаи асосии кафедра тайёр намудани мутахассисон барои соҳаи афзалиятноки иқтисодиёти ҷумҳурӣ – туризм ва омӯзонидани методҳои гуногуни таълими асосҳои география дар мактаб аст.

Дар кафедраи туризм ва методикаи таълими география аз фанҳои асосҳои туризм, кишваршиносӣ, иқтисодиёти туризм, техника ва услуби туризм, хуччатгузори туристӣ, методикаи таълими география, тайёр кардани воситаҳои айёни ва ғайра таълим дода мешавад, ки дар раванди таълими ин фанҳо донишҷӯён бо имкониятҳои сайёҳии ҷумҳурӣ, боигариҳои табиӣ, ёдгориҳои табиӣ таърихӣ ва фарҳангӣ шинос мешаванд.

Бо ташаббуси собиқ сарвари факултет дотсент Диловаров Р. дар факултет шӯбаи туризм кушода шуд, ки ҳамаи фанҳои ин ихтисоси навташкил ба зиммаи кафедраи туризм ва методикаи таълими география гузошта шудааст. Бо мақсади пешбурди раванди таълим лозим омад, ки мутахассисони зиёдеро ҷустуҷӯ намуда, самаранокии раванди таълимро таъмин намояд. Натиҷаи ин заҳматҳо буд, ки соли 2002 аввалин мутахассисони соҳаи туризм ба муассисаҳои гуногуни хоҷагии халқи мамлакат фиристонида шуданд.

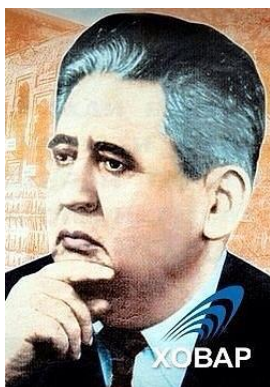
Кафедра таҷрибаомӯзии донишҷӯёнро дар шӯбаи география ва таҷрибаомӯзии сайёҳиро дар шӯбаи туризм амалӣ мекунад. Таҷрибаомӯзӣ дар мактабҳои ш. Душанбе бо роҳбари методистони варзидаи кафедра гузаронида мешавад. Омӯзгорони оянда дар рафти таҷрибаомӯзӣ бо усулҳои дарс ва таълиму тарбия шинос шуда, маҳорат ва малакаи касбӣ пайдо мекунанд. Дар рафти таҷрибаомӯзии сайёҳӣ бошад, донишҷӯён ба минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ сафар карда, бо манзараҳои зебои табиат, урфу одати мардум ва ёдгориҳои табиӣ таърихии минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ аз наздик ошноӣ пайдо мекунанд.

Дар давраҳои гуногун омӯзгорони варзида ба монанди Пӯлодов Т. П., дотсент Яҳёева М. Я., дотсент Қаюмов Л. Ю., профессор Баҳриддинов Н., дотсент Диловаров Р. Д., дотсент Ашурова Д. мудирӣ кафедра ба уҳда доштанд. Аз соли 2007 инҷониб доктори илмҳои география, профессор Муҳаббатов Х. роҳбарии кафедра ба уҳда дорад. Имрӯз дар кафедра як доктори илм, як номзади илм, ду муаллими калон ва се ассистент фаъолият доранд.

Устодони кафедра дар мавзӯҳои истифодаи самараноки захираҳои рекреатсионӣ туризми минтақаҳои табиӣ Тоҷикистон, ҳифзи сарватҳои табиӣ, омӯзиши минтақаҳои кӯҳистони Тоҷикистон, роҳҳои самаранокии кишти зироатҳои кишоварзӣ дар шароити минтақаҳои баландкӯҳ, саҳми экспедитсияи тоҷику Помир дар тадқиқи захираҳои рекреатсионӣ ва туризми Тоҷикистон тадқиқоти илмӣ мебаранд.

Устодони кафедра тӯли солҳои охир як қатор корҳои илмиро, аз ҷумлаи «Ганҷинаи табиати Тоҷикистон» (1987), «Табиату сарватҳои кӯҳсор» (1990), «География» (1990), «Ресурси горного Таджикистана» (1999), «Цуғрофияи Тоҷикистон» (китоби дарсӣ, 2000), «Об – манбаи ҳаёт» (2003), «Таджикистан – источник пресной воды в Центральной Азии» (2003), «Памир: природный потенциал и перспективы развития экономики» (2005), «География иктисодӣ ва иҷтимоии ҷаҳон» (китоби дарсӣ, 2006), «Географияи Тоҷикистон» (китоби дарсӣ, 2009), «Вертикальная зональность растениеводства в Гиссар-Дарвозском регионах Таджикистана» (2009) ба нашр расонидаанд.

ТУРСУНЗОДА Мирзо (2. 05. 1911 рустои Қаратоғи н. Шаҳринав, ваф. 24. 09. 1977, Душанбе). Шоир, мунаққид, ходими давлатӣ, вакили парлумон, академики Академияи улуми Ҷумҳурии Тоҷикистон (1951), Шоири халқии Тоҷикистон (1961), Қаҳрамони меҳнати сотсиалистӣ (1967), Қаҳрамони Тоҷикистон (2001). Мирзо Турсунзода 2 майи соли 1911 дар рустои Қаратоғи н. Шаҳринави водии Ҳисор ба дунё омадааст. Падараш усто Турсун начқор буд ва писарашро ба умед «Мирзо» ном мениҳад, то дар оянда «котиб» шавад.

Бино ба қавли шоир, амуяш Қорӣ Абдуррозик, ки таҳсилдидаи мадориси Бухоро буд ва шеър мегуфт, нахустин таълими адабиётро назди ӯ гирифтааст. Модараш – Холбибӣ чевар-тоқидӯз буд. Бино ба қавле, аҷдоди Мирзо Турсунзода аслан аз д. Даҳбеди Самарқанд буда, замоне ба водии Ҳисор муҳоҷир мешаванд. Модараш дар бемории вабо соли 1920 мемирад. Мирзо дар синни шашсолагӣ ба мактаби кӯҳнаи деҳа меравад ва соли 1925 вақте дар д. Қаратоғ давлати шуравӣ мактаб мекушояд, Мирзо аз нахустин шогирдони он буд. Дар ин мактаб як сол меҳонад ва аз он сабаб, ки саводи хуб дошт, ӯро ба Педкомбинат (Омӯзишгоҳи муаллимтайёркунӣ)-и Душанбе мефиристанд. Истеъдоди ҷавабҷӯи Мирзо таваҷҷуҳи роҳбарони омӯзишгоҳро ҷалб мекунад ва ӯро соли 1927 барои идомаи таҳсил ба Дорулмуаллимини тоҷикии шаҳри Тошканд мефиристанд. Соли 1930 баъд аз хатми Дорулмуаллимин ба Сталинобод (ҳоло Душанбе) бармегардад. Солҳои 1930-1934 дар рӯзномаи «Ҷавонони Тоҷикистон» ба ҳайси мудири шуъба ва котиби масъул кор мекунад. Соли 1934 ба узвияти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон шомил мегардад. Дар солҳои сиюми асри ХХ, ки аксари зиёиён зери фишори сиёсӣ буданд, Турсунзода низ аз он «бенасіб» намонд. Ӯ ва нависандаи дигари тоҷик Сотим Улуғзодаро ба сабаби дар Дорулмуаллимини Тошканд аз дарсҳои «душмани халқ» Нарзуллоҳи Бектош (аз нахустин адабиётшиносони пантуркист аст, ки бо гуноҳи «душмани халқ» ба қатл мерасад) баҳравар шуданашон аз сафи комсомол (иттифоқи коммунистии ҷавонон) хориҷ мекунанд. Хатари ба маҳбас афтодани ин ду ҷавони боистеъдоди тоҷик ногузир буд, аз ин сабаб

Улуғзода ба Қазоқистон ва Турсунзода ба Хучанд фирор мекунад. Бино ба қавли Х. Асозода, дар ин қазия пантуркистон даст доштанд. Онҳо Мирзо Турсунзода ва Сотим Улуғзода барин ҷавонони соҳибистеъдодро аз сахнаи адабиёту фарҳанги тоҷик дур карданӣ буданд (Х. Асозода, Таърихи адабиёти тоҷик, Душанбе, 2014, сах., 402). Дар Хучанд бо ёрии нависандаи хучандиасли тоҷик Раҳим Ҷалил сарпаноҳ меёбад ва дар театри мусиқию драмавии ба номи Пушкин (ҳоло ба номи Камоли Хучандӣ) ба ҳайси роҳбари адабӣ ба кор мебарояд. Илова бар ин, дар ин солҳо (1934-1936) бо рӯзномаи «Пролетари Хучанд» ҳамкорӣ мекунад. Ҳангоми кор дар театри Хучанд нахустин асари драмавии худ «Маликаи Турандот» ва «Ҳукм»-ро менависад ва дар ин театр ба сахна мегузорад. Соли 1934 бо Сабоҳат Низомиддинова, ки дар ин театр нақши Маликаро мебозид, хонадор мешавад. Соли 1936 ба пойтахт бармегардад ва дар Иттифоқи нависандагон ба сифати мудирӣ шуъбаи ташкилӣ ва роҳбари бахши драматургия фаъолият мекунад. Соли 1939 раиси раёсати Иттифоқи нависандагон интихоб мешавад. Солҳои 1942-1943 ба ҳайси сардори главлит (кумитаи назорати адабиёт) ва солҳои 1943-1946 сардори Раёсати санъати ҷумҳурӣ ифои вазифа намудааст. Аз соли 1946 то поёни умр раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон буд.

Фаъолияти эҷодии Мирзо Турсунзода ба ҳайси рӯзноманигор аз соли 1929 оғоз шуда, хабару ҳикоятҳо ва шеърӯ мақолоташ, ки дар рӯзномаҳо нашр шуда буданд, дар аввалин маҷмуааш бо номи «Байроқи зафар» (1932) гирдоварӣ шудаанд. Ин маҷмуаи инъикоскунандаи руҳия ва талаботи сиёсии он солҳост, ки мардуми тоҷик аз санҷиши саҳти зиндагӣ гузашта, ба ҳаёти тоза қадам ниҳода буданд. Муҳимтарин мавзӯҳои, ки дар эҷодиёти қабл аз ҷанги Турсунзода ба назар мерасад, ҳамоно тарғиби ҳаёти нав, озодии занон, ватандӯстӣ (дар мисоли давлати бузурги шуравӣ) ва тавсифи ҷавонони созандаи меҳнатқарин (комсомол) аст. Манзумаҳои «Ба эҷодкор» (1934), «Суруди ҷавонӣ» (1937), «Халқи далер» (1939), «Водии Ҳисор» (1940), «Офтоби мамлакат» (1936), «Ҳазон ва баҳор» аз он ҷумлаанд. Дар арафаи ҷанги ҷаҳонӣ мавзӯҳои байналмилалӣ низ дар эҷодиёти шоир нақш пайдо карданд, ки шеърҳои «Ба духтари Астурия» (1939), «Аз оташ ҳазар кун» (1939) ва очерки «Кулфатзадагон» (1938), ки ба муборизаҳои озодихоҳии Ҳиндустону Афғонистон бахшида шудааст, гувоҳи ин матлаб аст. Турсунзода худ бевосита дар сохтмони иншоотҳои муҳими солҳои 30-юм рудхонаву роҳсозӣро ширкат намуда, натоиҷи он дар шеърӯ манзумаҳои ӯ, амсоли «Мактуби халқи тоҷик ба Сталин», «Омад канал», «Ба кӯҳҳои тоҷик», «В. И. Ленин» (1939-1941) мунъакис шудаанд. Муҳаммаси «Мамлақати талой» ва як силсила ашъори шоир дар маҷмуаи дуҷуми ӯ «Шеърҳо» (1939) гирд омадаанд, ки масоили қору меҳнат, аҳду вафо, ватанхоҳӣ, эҳтироми волидайн, садоқат ва амсоли инҳо дар онҳо матраҳ шуда, сифатҳои нек тағиб ва хислатҳои разила нақушиш ёфтанд. Воқеан, ашъори солҳои сиёми шоир ҳолӣ аз нуқсонҳои шеърӣ нест, вале аз як маҷмуа то маҷмуаи дигар ҳунари шоир сайқал ёфтааст. Турсунзода дар

ибтидои солҳои чилуми асри гузашта дар адабиёти шуравии тоҷик мавқеъ пайдо кард ва ба ҳайси шоири навҷӯ шинохта шуд. Турсунзода дар ашъори пешазчангии худ аслан ҳама суннатҳои адабии адабиёти пешинро идома додаст. Чанд ташбеҳоти «замонавӣ» монанди ташбеҳи чашм ба «электрикчароғ» офарида, ки носозгор афтодааст.

Дар солҳои ба истилоҳ Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945) Турсунзода ба сифати фарзанди содиқи Ватан чун дигар адибон бо қалам бар зидди фашистон мубориза бурд ва халқро бо сухан бо мубориза даъват кард. Ашъори соҳии ҷангии Турсунзода ҳам аз лиҳози ҳунар ва ҳам аз назари вусъати маъноӣ аз осори солҳои сиюмаш бартарӣ дорад. Шеърҳои «Хайр модари азиз», «Ҷамшираҳо» (1941), «Ба ҷанг» (1942) ва манзумаҳои «Хотираи капитан» (1941), «Ҷаргиз» (1942), «Баҳодури тоҷик» ва ғайра, ки аслан ба мавзӯи мубориза барои озодии Ватан ва қаҳрамонии фарзандони баору номуси тоҷику дигар халқҳои бародари Шуравиро бахшида шуда аст, хеле дилчаспу ҳаяҷонангезанд ва руҳияи ҷанговаронаи он солҳоиро ифода мекунад. Дар ин масъала достони «Писари Ватан»-и шоир мақоми хос дорад. Дар ин дoston шоир дар намоди тоҷикписар Қодир иштироки тоҷикон дар ҷанг, манфиатҳои ягонагии халқу Ватан, ҳамбастагии ҷанговарон бо ақибгоҳ, дӯстии халқҳои шуравӣ ва муборизаи фидокоронаи онҳо бар муқобили душмани истилогарро тасвир мекунад. Хатти суҷаи дoston дар асоси саргузашти Қодир ва роҳи тайкардаи ӯ ҷарайён дорад. Достони «Писари Ватан» чун суннати дostonсароӣ дар шакли маснавӣ суруда шуда аст ва ҳатто дар тасвири манзараҳо дostonҳои даврони классиқиро ба хотир меоварад:

Ба болои саманди мисли кӯҳе,
Намоён буд уқоби пуршукӯҳе.

Ин дoston сарфи назар аз баъзе норасоӣҳои бадеиву мавзӯӣ Турсунзодаро ба ҳайси шоири дostonсаро ба хонандагон ошно кард ва то андозае дар адабиёти он солҳо падидаи тозае буд.

Ғалаба бар фашизм ва барқарорсозии харобаҳои ҷанг аз муҳимтарин мавзӯи осори баъдазчангии Турсунзодаро фаро мегирад, ки бар пояи дӯстии халқҳо ва меҳнатдӯстии онҳо қарор гирифтааст. Дар дostonу шеърҳои «Арус аз Маскав» (1945), «Қонуни бародарӣ» (1951), «Лиму», «Ду соҳил» ва ғайра шоир аз дӯстию ҳамбастагии халқҳо сухан мегӯяд. Дар шеърҳои «Салламно» (1945), «Ба вақил» (1945), «Аз Бадахшон то Кремл» (1946), «Муҳочир» (1952) ва ғайра ҳаёти баъдиҷангии мардуми тоҷик ва талоши онҳо барои зиндагии беҳтару хубтар тасвир ёфтааст, ки дар ин гуна ашъор меҳнат, қор сунбули зиндагӣ қарор гирифтааст.

Соли 1947 Турсунзода вақили Шурои олии давлати паҳновари шуравӣ интиҳоб мегардад, ки дар эҷодиёти ӯ таъсири кулӣ мерасонад ва доманаи мавзӯоти ӯро вусъат мебахшад. Сафар ба Ҳиндустон ҳамроҳи вақилони шуравӣ ва иштирок дар Конфронси якуми мамолики Осӣ мавзӯи «Шарқи бедорошаванда» (таъбири худӣ шоир)-ро меҳвари асосии эҷодиёти шоир қарор дод. Натоқи ин сафар боиси эҷоди як қатор

шеърҳои ӯ таҳти унвони «Қиссаи Ҳиндустон» гардид, ки ба шоир шухрати ҷаҳонӣ овард. Ин асар як руҳи тозае дар колбади назми хушк ва дар як қолаби сунъӣ эҷодшудаи адабиёти тоҷики он солҳо дамид ва пайраҳаи ҷадида боз кард. Силсилаи «Қиссаи Ҳиндустон» аз ду қисм иборат буда, 13 шеърро дар бар мегирад. Ҳар як шеър дорои мавзуи мустақил аст ва дар айни замон аз лиҳози ғояву масъалагӯзорӣ ин ашъор байни худ робитаи мустақкам доранд. Шеърҳои «Бозгашт», «Қиссаи Ҳиндустон», «Меҳмони мағрибӣ», «Рӯди Ганг», «Боғи муаллақ», «Тара-Чандри», ки соли 1947 ба табъ расидаанд, аз ҳаёти мардуми гуногунмиллати Ҳинд, зиндагии пур аз шебу фароз, муборизаҳои онҳо барои истиқлол ва сунатҳои бостонии ин мардуми ориёинаҷод ҳикоят мекунад. Соли 1948 қисмати дуюми силсилашеърҳои шоир дар бораи Ҳиндустон ба нашр расид, ки ашъори зеринро дар бар мегирад: «Дар ёди кас», «Сайёҳи Ҳинд», «Точмаҳал». «Дар орзуи ошён», «Қадаҳи ман», «Кулоҳи профессор Ахвледиани», «Ду роҳ». Нависандаи рус Л. Леонов перомунӣ ашъори ба Ҳинд бахшидаи Турсунзода чунин изҳори назар кардааст: «Ҳини мутолиаи ашъори ҳиндустониӣ Мирзо Турсунзода, ки дар онҳо мушаххасоти назми реалистии шуравӣ, назми саршор аз ғояҳои бузурги сиёсӣ, шиддати эҳсосот ва ҳаяҷони руҳӣ, назми муборизи ғаёли роҳи сулҳу саодати одамони одӣ хеле олий ҷамъбаст шудааст, мо аз ҳалқе, ки чунин шоирон ва чунин адабиётро офаридааст, миннатдор ҳастем» («Рӯзномаи адабӣ» («Литературная газета», Маскав, 1949). Дар ин ашъор масъалаи Ҳиндустон, хосса ҳаёти сиёсии он, гарчанде аз назари як шоири коммунист матраҳ мешавад ва сиёсати «мағрибиёни рӯбахмизоч» зери тозиёнаи танқиди шадид қарор мегирад, аз лобалои андешаҳои сиёсӣю фалсафаи шоир чунин ба назар мерасад, ки Турсунзода Ҳиндустонро ҷузви таърихи миллати куҳанбунёди худ медонад ва бо муҳаббат аз он ёд мекунад, ба истилогарони ин сарзамин нафрат дорад ва озодии онро ба ҷон хоҳон аст. Масъалаи озодии инсон ва рисолати инсон дар рӯи замин, ки меҳвари ғоявии ин гуна ашъорро ташкил медиҳанд, ба он аҳаммияти умумибшарӣ додааст. Ба ҳамин минвол, мавзуи Шарқ минбаъд ба мавзуҳои асосии ашъори Турсунзода табдил ёфт ва шоир як силсила шеърӯ манзумаҳо офарид, ки манзумаҳои «Ду дастрӯмол» (1949), силсилашеърҳои «Ман аз шарқи озод» (1950), «Дар мамлақати ғуломон» (1951), «Духтари муқаддас» (1955) ва достони «Садои Осиё» (1957) аз он ҷумлаанд. Ҳамлаи истилогаронаи Бритониёву Фаронса ва Исроил соли 1956 ба Миср барои наҳри Сувайс (Суец) ва муборизаҳои ин халқи ҷафодид барои шаъну шараф ва озодии Ватани худ боиси эҷоди достони «Садои Осиё» гардидааст. Шоир ба муборизаи озодихонаи мардуми Осиёву Африқо ҳамовозӣ намуда, садои дили ин мадуми ситамдидаро ба гӯши ҷаҳонӣ мерасонад ва навиди шикасти сиёсати ғуломдорӣи мамолики Аврупову Амрико ва пирӯзии халқҳои мазлумро ба тарзи хитоба баён мекунад:

Осиё гӯяд суҳан,
Овози онро бишнавед!

Мавчи дарё, ғурриши баҳри дамонро бишнавед!

Шоир муътақид аст, ки ҳеч қувваи истилогар наметавонад руҳияи озодипарастони Осиёро шикаст диҳад:

Нест, аммо қуввае, к-ин азро орад завол,

Руҳи озодипарастонро намояд поймол.

Баҳри озодӣ садои Осиё омад ба ғӯш,

Хуни халқи Осиё омад ба чӯш, омад ба чӯш!

Мирзо Турсунзода аз соли 1947 ба баъд ба ҳайси сафири фарҳанги мамлакати шуравӣ ба мамолики зиёде сафар намуда, дар ҳамоишу анҷуманҳои байналмилалӣ ширкат намудааст. Дар ин сафарҳо бо арбобони фарҳанги кишварҳои мухталифи ҷаҳон вохӯрдааст. Натиҷаи ин сафарҳо дар як қатор ашъори дар мавзуи байналхалқӣ эҷод намудаи ӯ дарҷ шудаанд. Турсунзода барҳақ сафир ва мунодии сулҳу дустист ва худ низ мароми зиндагии хешро таъкид мекунад:

Дӯстиро ҷустуҷӯ дорем мо,

Аз амонӣ гуфтугӯ дорем мо.

Дар баробари мавзуи байналмилалӣ Турсунзода дар мавзуи ҳаёти Тоҷикистон ва адабиёту фарҳанги он як қатор асарҳо офарида, ки достони «Ҳасани аробакаш» (1954), «Ҷароғи абадӣ» (1958) ва «Ҷони ширин» (1959) аз ҷумлаи беҳтаринанд. Аммо ин нукта қобили зикр аст, ки баъд аз сафарҳо ба мамолики Шарқ мавзуи байналмилалӣ, хосса масоили Шарқу Осиё ба ҷузъи таркибии осор шоир табдил меёбад. Ҳангоме ки аз ҳаёти тоҷикону Тоҷикистон сухан мегӯяд, дар зеҳни ӯ рӯзгори ҳамзабонони хориҷ хутур мекунад ва ин ду ҳаётро дар муқоиса ба тасвир меоварад. Ҷунончи, дар достони «Ҷони ширин», ки як достони ғиноӣ буда, мухотаб ва ҳамсухбаташ ҳамсараш (хонуми шоир) аст, аз шоири муборизи Покистонӣ – Файз Аҳмади Файз сухан ба миён меоварад, аз муборизаҳову талоши ӯ ва дар маҷмуъ аз ҳаёти мардуми Осиёву Африқо ҳарф мезанад. Достони «Ҷароғи абадӣ» баёнгари андешаҳои шоир перомуни гузашта, ҳозира ва ояндаи Осиёву Африқост. Ин се давронро Турсунзода вобаста ба саргузашт ва тақдири се насл – устод Айнӣ, ҳуди шоир ва фарзанди навсозаш ба қалам овардааст. Симои Айнӣ намоди Шарқи азиятдида ва ба озодӣ расида мебошад. Дар маҷмуъ достони «Ҷароғи абадӣ» як достони ғиноии фалсафист, ки як лаҳзаи моҳи апрел тавлиди фарзанд ва мулоқоти шоир бо устод Айнӣ ба тасвир омадааст. Шоир симои устод Айниро чун сунбули абадияти хирад ва заковату маърифати мардуми Шарқ ба тасвир овардааст. Дар достони «Ҳасани аробакаш» раванди тадбиқи ҳаёти нав, ташаккули сифати одами нав ва ба маҷрои ҳаёти озод ворид шудани аҳли заҳмат, ранҷбарзодагон тасвири бадеӣ ёфтааст. Бино ба таъкиди шоир, суҷаи ин дoston аз саргузашти ҳудаш сарчашма мегирад. Ҳасан симои ҳамон аробакашест, ки ӯро соли 1929 ба Тошканд барои хондан бурда буд. Шоир чандин сол баъд бо ӯ вохӯрада, ки ба сифати ронанда дар колхоз кор мекардааст.

Яке аз мавзуоти дигаре, ки дар осори Турсунзода нақши бориз дорад, тасвири симои Зан-Модар мебошад. Силсилашеърҳои «Модарнома»-и ӯ, ки дар маҷмуаи «Посбони оташ» гирд омадааст, суруди мутантанест дар ситоиши занону модарон. Ин ашъор дар баробари хусусияти миллӣ доштан, ҷанбаи умумибашарӣ доранд ва муҳимтарин масъалаи доғи рӯз – мақоми Зан-Модар дар зиндагии башарият ва нақши занон дар ҷомеа матраҳ мешавад. Дар эҷоди модарнома Турсунзода ба ашъори дар ин мавзӯ сурудаи ҳамзабонон, алалхусус модарномаҳои Эраҷ Мирзо ва Маликушшуаро Баҳор назар доштааст. Шеърҳои «Дили модар» (1966), «Достони модар» (1963), «Зан агар оташ намешуд» (1973), «Зан, зан аст» (1975), «Бигзор зан бошад мудом» (1966) аз муҳимтарин ашъори дар ин мавзӯ сурудаи шоир мебошанд, ки дар онҳо андешаҳои фалсафии шоир бо мафҳуми Модар – Ватан - Замин - Назм тавҷам садо медиҳанд.

Турсунзода дар ташаккули таҳаввули драматургия (асарҳои сахнавӣ)-и тоҷик низ саҳми бузург дорад. Намошиномаҳои «Хукм» (1934), «Роҳатхон» (1935), «Хусраву Ширин» ва «Шуриши Восеъ» (1936, 1938 бо ҳамкориҳои А. Дехотӣ), «Тоҳиру Зухро» (1943), «Арус» (1945) ва ғайра аз ҷумла онҳоянд. Дар асоси достонҳои «Ҳасани аробакаш», «Писари Ватан», «Субҳи Ганг» филмҳои бадеӣ офарида шудаанд. Симоҳои осори драмавии шоир намоёндоҳои халқҳои гуногун буда, барои саодати инсонҳо мубориза мебаранд ва намои фидокориву садоқат мебошанд.

Гӯшаи дигар фаъолияти эҷодии Турсунзодаро нақди адабӣ, адабиётшиносӣ ташкил медиҳад. Бино ба таъкиди турсунзодашиносон, «навпардозҳои ӯ аз истеъдоди ҷавулодаи ба ҳам омехтан ва идора кардани ду тарзи тафаккур – тафаккури мантиқӣ ва тафаккури бадеӣ ҳусн гирифтааст» (Ю. Бобоев. Мирзо Турсунзода, Душанбе, 1961). ӯ, ки солҳои зиёд раҳбари Иттифоқи нависандагон буд, ҳини маъруза дар анҷумани адибони Тоҷикистон ва умумииттифоқ доир ба ҷараёнҳои адабӣ, мушаххасоти эҷодии адибони ҷудогона ва дигар масоили муҳими адабӣ сухан гуфтааст. Арзиши осори илмӣ-тадқиқотии Турсунзода, қабл аз ҳама, дар он аст, ки ҳар як масъалаи адабӣ, диди зебошинохтӣ дар онҳо аз роҳи идроки яқлухти мушкilotи сиёсӣ иҷтимоӣ ва фарҳангӣ иқтисодӣ таҳлилу баррасӣ шудааст. Мақолоти ӯ «Танқиди адабӣ – омили пешрафт» (1959), «Мизони адабиёт» (1971), «Дар хидмати халқу Ватан» (1971), «Шафақи субҳи Осӣ» ва ғайра бо таҳлили мунсифона ва бармало кардани нуқсу норасоиҳо ва таъкиди дастовардҳои адибон дар рушду нумуи адабиёт хидмати арзанда кардаанд. Назари Турсунзода дар бораи суханварони бузурги олам, амсоли Ҳаким Низомӣ, Ҳофиз, Ҷомӣ, Бедил, Пушкин, Робиндранатҳ Тҳакур, Максим Горкий, Михаил Шолохов ва Айнию Лохутӣ ҷолиби тавачҷуҳанд. Турсунзода адибони ҷавонро даъват намуда, ки аз осори адабиёти классикии форсу тоҷик ва суханварони бузурги олам бештар баҳра бардоранд. Яке аз муҳаққиқони осори Турсунзода Ш. Муҳаммадшоев дар мавриди таъсири адабиёти оламшумули форсӣ ба эҷодиёти ӯ менависад: «Турсунзода, бидуни шубҳа,

яке аз намоёнтарин симоҳои эҷодӣ дар асри ХХ мебошад ва сарфи назар аз фишороварихои ҳизбию давлатӣ ба талаботи бештари қонуни қавоиди шеъри классикӣ ва поэтикаи баланпарвози он, ба навъу шаклҳои устувори шеъри классикӣ содиқ мондааст. Ҳарчанд ҳолатҳое буданд, ки ғояҳо бештар мавқеи аввалро гирифтаанд, аммо дар асл истеъдоди нотакрори вай таҷассуми садоқат ба меросанд (Ш. Муҳаммадшоев. Анъанаҳои адабиёти классикӣ дар эҷодиёти М. Турсунзода, саҳ 148.).

Тафаккури шоиронаи Турсунзода дар осори ёддошт ва қайдҳо аз сафарҳояш, ки зиёда аз 200 мақолаву очерк (навиштаҳои мустанади)-хоро ташкил медиҳанд, таъсиргузор аст. Дар ин навиштаҳо таассуроти шоир аз сафарҳо ба ғӯшаву конори давлати паҳновари шуравӣ ва 25 кишвари Шарку Ғарб, ёддоштҳову қайдҳо аз ҳамоишҳову анҷуманҳои байналмилалӣ доир ба сулҳу амният баён ёфтаанд. Воқеан, тамоми ашъор ва хосса осори мустанади шоир комилан ифодагари руҳияи ҷомеаи ҳамондавраанд. Ин навиштаҳо ва дигар гузоришҳову маърузаҳои шоир дар анҷуманҳову ҳамоишҳо дар кутуби «Сулҳ бар ҷанг пирӯз мешавад» (1950) ва «Сайёраи инсоният» (1981, ҳарду ба забони русӣ) гирдоварӣ шудаанд. Дар ин навиштаҳо ҳамкорӣ ва устуворию якдилии миллионҳо мардуми сулҳпарвари ҷаҳон дар роҳи пайдории сулҳ дар қурраи Замин таҳлилу баррасӣ шудааст. Иродаи мардуми сулҳпарвари ҷаҳон ва орзую умеди инсоният дар мақолоти «Роҳи сулҳ», «Ғарави мувафакқияти мубориз», «Ҳаракати тавонои якдилии мамолики Осиёю Африқо мустақкам карда шавад», «Ҷанг аз баҳри бахт» ва ғайра, ки дар рӯзномаву маҷаллоти пурнуфузи шуравӣ ба забони русӣ ба нашр расидаанд, дар ҳамоишу анҷуманҳо ва конференсҳо дар Осиёю Африқо қироат шудаанд. Ӯ аъзо ва иштирокчии фаъоли кумитаи тайёрӣ ба қори ташкили Конфаронси байналмилалӣ адибони Осиёю Африқо, ҷаласоти машваратии байналмилалӣ дар Тошканд (1958, 1968), Қоҳира (1962), Бейрут (1967), Алмаато (1973) буд. Турсунзода фарзанди замони худ буд ва осори назмию насрии ӯ як ҷеҳраи тобноки адабии тоҷики замони шуравӣ аст, ки на танҳо дар арсаи давлати шуравӣ, балки дар ҷаҳон шуҳрати беандоза касб карда буд. Ва дар он замон тоҷику Тоҷикистонро тавассути осори ӯ дар арсаи ҷаҳон шинохтанд. Турсунзода ифодакунандаи худоғоҳӣ ва худшиносии миллии халқи худ ва дар айни замон интернационалисти асил буд, ки ғояи инсондӯстиро бо каломии мавзун ва хитобаҳои меҳрогин ба ҷаҳониён илқо намудааст:

Ошён гар меғузорӣ, дар дили инсон гузор,

Аз раҳи меҳру вафову аҳди бепоён гузор.

Нест ҷунки ҳеч ҷизе аз дили инсон баланд,

Ошёни меҳри худ дар мағз-мағзи ҷон гузор.

Ғояи инсондӯстӣ, озодӣ, сулҳу бунёдкорӣ ва созандагӣ, ки рукни муҳими осори Турсунзодаро ташкил медиҳанд, дар арсаи ҷаҳон истиқболи гарм ёфт. Таъсири эҷодиёти Турсунзода ба адибони ҷавони мамолики Осиёю Африқо бағоят бузург аст. Асарҳои ӯ ба тамоми забонҳои халқҳои

шуравӣ ва чандин забонҳои хориҷӣ тарҷума ва нашр шудаанд. Ниёз ба сабаки Турсунзода ҳамчун суҳанвари тавоно ва арбоби бузурги сиёсӣ ва ҷамъиятӣ имрӯз дар замони ҷаҳонишавӣ ва бархурди тамаддунҳо бештар эҳсос мешавад. Ба ғояҳои инсондӯстӣ ва дӯстии халқҳо, ки дар осори ӯ тавсифу тарғиб шуда аст, ҷомеаи ҷаҳонӣ имрӯз бештар ниёзманд аст.

Турсунзода вакили Шурои Олии Иттиҳоди шуравӣ (даъвати 2-9), аъзои ҳизби коммунистии Тоҷикистон (аз соли 1946), аъзо ва котиби раёсати Иттифоқи нависандагони шуравӣ (аз соли 1959), раиси Кумитаи шурои яқдили мамӯлики Осиё ва Африқо, аъзои раёсати Кумитаи шуравии сулҳ, аъзои Кумитаи мукофоти ленинӣ ва давлати шуравӣ, раиси Кумитаи мукофоти давлати Ҷумҳурии шуравии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ буд. Осор ва фаъолияти сиёсӣ ва ҷамъиятии Турсунзода бо мукофотҳои давлатӣ (1948 барои силсилашеърҳои «Қиссаи Ҳиндустон»), ленинӣ (1960 барои достони «Ҳасани аробакаш», «Ҷароғи абадӣ» ва силсилашеърҳои «Садои Осиё»), мукофоти давлатии Ҷумҳурии шуравии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ (1963 барои достони «Ҷони ширин»), мукофоти байналхалқии Ҷавохирлал Неҳру (1967) ва мукофоти комсомоли ленинии Тоҷикистон (1971) қадршиносӣ шудааст. Турсунзода аз соли 1934 узви Иттифоқи нависандагон бо 4 ордени Ленин, ордени Инқилоби Октябр, ордени Ҷумҳурии халқии Булғористон → «Крилл ва Мефодий» (дараҷаи 2), медали Ҷамол Абдунносир (Миср) ва ғайра мукофонида шудааст. Соли 1974 ба «Медали талоии Кумитаи шуравии муҳофизати сулҳ» мушарраф гардидааст. Барои абадӣ гардондани номи Турсунзода Ҳонаи адибони Тоҷикистон, Донишкадаи ҳунарҳои зебои Тоҷикистон, н. Регар ва шаҳри Регар (зодгоҳи шоир), яке аз қуллаҳои баланди Помир ва чандин хиёбонҳо ба номи Турсунзода ихтисос дода шуд. Ба муносибати 70-солагии шоир дар шаҳри Турсунзода муҷассамаи ӯ гузошта шуд. Дар Хучанд 2 хона-музей ва дар Душанбе Музеи адабии Турсунзода амал мекунанд. Иттифоқи нависандагони давлати шуравӣ ва Кумитаи яқдили мамӯлики Осиёву Африқо, Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон Мукофоти адабии ба номи Турсунзода ва Донишкадаи ҳунарҳои зебои Тоҷикистон стипендияи ба номи Турсунзодаро таъсис намуданд. Соли 2001 бо қарори ЮНЕСКО ва Ҳукумати Тоҷикистон 90-солагии Турсунзода ҷашн гирифта шуд. Бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 7 майи соли 2001 ба Турсунзода барои хидматҳои бузургаш ба халқи тоҷик ва адабиёту фарҳанги он ва матонат нишон додани дар бунёди пояҳои истиқлоли Тоҷикистон ва таҳким бахшидани ба дӯстии халқҳо унвони олии Қаҳрамони Тоҷикистон дода шуд. Марқади шоир дар қабристони Лучоб, дар қанори шаҳри Душанбе воқеъ аст.

Манобеъ: Осор: Асарҳои мунтахаб. ҷилҳои 1-2. Д., 1961, 1962; Куллийт. ҷилҳои 1-4. Д., 1971-1985; Дар осони дилҳо, Маҷмуи ашъор. Д., 1981; Осори мунтахаб, ҷилҳои 1-2. Д., 1981; **Кутуби тадқиқотӣ:** М. Шуқуров (Шақурӣ). Анъана, халқият ва маҳорат. Д., 1964; Атахонов С. Мирзо Турсунзода. Д., 1983; Бобоев Ю. Мирзо Турсунзода. Д., 1961; Сипаҳсолори назм. Д., 1971; Османова З. Мирзо Турсунзода (ба забони русӣ). М., 1961; Ш. Муҳаммадшоев. Анъанаҳои адабиёти классикӣ дар эҷодиёти

М. Турсунзода. Д. 1996; Васлгари дилҳо. Хотираҳо дар бораи М. Турсунзода. Д., 1981; Акбаров Юсуф. Шеъри эҳсос ва тафаккур. Д., 1985; Номҳои С. Айнӣ ба М. Турсунзода. Таҳияи Камол Айнӣ, рӯзномаи Ҷумҳурият, 2001, 12-14 апрел; Ошёнӣ меҳр. Ёддоштҳо, шеърҳо, намунаи мактубҳо. Мураттиб Ҷамроҳқул Шодикулов. Д., 2001; Шеърдӯст А. Чашмандози шеъри имрӯзи тоҷик. Д., 1997; Раҷабӣ Маъруф. Таърихи танқид ва адабиётшиносӣ. Д., 1997.

ТУРСУНОВ Наим Назарович (тав. 09. 05. 1934, н. Айнӣ, ваф. 12. 04. 2004, ш. Душанбе), педагоги тоҷик, номзади илмҳои педагогӣ (1965), профессор (1987). Соли 1953 Техникуми тарбияи ҷисмонӣ, соли 1957 факултети тарбияи ҷисмонии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1959–1961 аспиранти кафедраи педагогика ва психология, 1968–1971 муаллими калон, 1971–1977 дотсент ва мудири кафедраи равшиношӣ, 1977–2004

профессори кафедраи равшиношии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 180 корҳои илмӣ ва илмию методӣ, иштирокчии як қатор конференсияҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ мебошад. Оид ба намудҳои мухталифи варзиши миллии корҳои илмӣ бурдааст. Бо унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон», нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон (1985), «Аълочии мактабҳои олиии ИҶШС» (1985), «Собиқадори тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон» (1990) ва «Собиқадори меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Машқҳои гимнастика барои хама. Д., 1970; Чавгонбозӣ. Д., 1982; Мутафаккирони тоҷик дар бораи тарбияи бадан. Д., 1983; Бозӣ ва машғулиятҳо дар боғчаи бачагон. Д., 1980; Воситаҳои аёнӣ аз психология. Д., 1989; Нишондодҳои методӣ оиди машғулиятҳои лабораторӣ (аз психологияи умумӣ). Д., 1986; Варзиши миллии ва бозиҳо. Д., 1997.

ТУРСУНОВ Неъматулло (тав. 23. 09. 1932, ш. Конибодом), физик, номзади илмҳои физика-математика (1968), дотсент (1971). Солҳои 1950–1957 дар факултети физика-математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1957–1959 муаллими физикаи мактабҳои миёнаи № 18 ш. Душанбе ва № 1 н. Орчоникидзеобод, 1959–1962 аспирант, 1962–1971 ходими хурди илмӣ ва ходими калони илмии Институти

физикаю техникаи АИ ҶШС Тоҷикистон буд. Аз соли 1971 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Оид ба конверсияи дохилии молекулаҳои ангезонидашудаи фосфатҳои органикӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 50 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Солҳои 1975, 1980, 1990 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлатии Узбекистон, соли 1984 коромӯзи Институти физикаю техникаи АИ ҶШС

Тоҷикистон буд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1999) ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз шудааст.

Ас.: Асосҳои физикаи квантӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

ТУРСУНОВА Мунаввара Аъзамовна (тав. 21. 12. 1973, д. Пасурхӣи н. Бойсун, вилояти Сурхондарёи ҷумҳурии Узбекистон) омӯзгор-методист, хатмкардаи факултети филологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1996). Аз соли 1996 то соли 2009 дар МТМУ № 7- н. Исмоили Сомонии шаҳри Душанбе ба ҳайси омӯзгори фанни забон ва адабиёти тоҷик фаъолият намудааст. Аз соли 2009 то имрӯз ба сифати муаллими калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Таҳқиқи лингвистии топонимияи воҳаи Сурхон» дифоъ намудааст. Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон (2015).

Ас.: Нуру зиёи таълим. Д., 2009; Таълими зиндагиномаи Мирзо Турсунзода дар синфи XI. Д., 2010; Вижагиҳои сохтори топонимҳои Ҷағонруди таърихӣ. Д., 2018; Баъзе вижагиҳои забонии гидронимҳои Ҷағонруд. Д., 2018; Шаклҳои гуногуни супоришҳои таълимӣ дар муносибати босалоҳият ба таълим. Д., 2019; Зарурати омӯзиши касбу ҳунар дар «Маснавии Маънавӣ»-и Ҷ. Балхӣ. Д., 2019; Таҳлили лингвистии оронимҳои воҳаи Сурхон. -Д., 2019; Шеваи таълими таъбироти мардумӣ ва зарбулмасалу мақолҳо дар ғазалиёти Камоли Хучандӣ. Д., 2019.

ТУРСУНОВА Салтанат (тав. соли 1922, н. Балҷувон, ваф. 3. 11. 1987), муаррих, номзоди илмҳои таърих (1966), дотсент (1970). Соли 1950 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1950–1953 директори Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Душанбе, 1950–1966 ассистент, муаллими калон, 1966–1970 дотсенти кафедраи таърихи ХКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Дар солҳои минбаъда низ то вафоташ ба ҳайси дотсенти кафедраи мазкур кор кардааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои коллективонии хоҷагии қишлоқи Тоҷикистонро баррасӣ кардааст. Бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон», медали «Барои меҳнати шоён», ба муносибати 100 солагии В. И. Ленин, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» (1969) ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сазовор гардидааст.

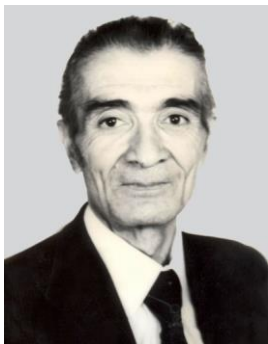
Ас.: Положение женщин в капиталистических странах. Д., 1978.

ТУХТАМЕТОВ Тухтамет Гаффорович (тав. 1918, н. Галаперский вил. Омск, ваф. 16. 07. 1998, ш. Уфа), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1970), профессор (1971). Иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1948 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёна (Тошкент)-ро хатм намудааст. Солҳои 1949–1964 дар Институти театрию рассомӣ, мактаби ҳаракати иттифокҳои касаба ва Донишкадаҳои омӯзгории ба номи В. Г. Белинский ва Низомии ш.

Тошкент қор кардааст. Солҳои 1964–1972 ба ҳайси ходими калони илмии Институти таърихи ба номи А. Дониши АИ ҶШС Тоҷикистон адои вазифа намудааст. Солҳои 1972–1986 дотсенти кафедраи таърихи умумӣ, 1986–1991 мудири кафедраи таърихи умумӣ, 1991–1998 профессори кафедраи таърихи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи 8 асар ва 80 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Тадқиқотхояш ба масъалаҳои таърихи ҳаёти иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсии халқҳои Осиёи Миёна, аз ҷумла тоҷикон, узбекҳо ва қарақалпоқҳо бахшида шудаанд. Дар тайёр намудани кадрҳои миллӣ барои ҷумҳурӣ саҳми калон дорад. Бо унвони фахрии «Ходими хизматнишондодаи маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон» (1979), унвони «Ходими хизматнишондодаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1997) сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Русско-бухарские отношения в конце XIX- начале XX вв.. Ташкент, 1963; Победа Бухарской народной революции. Ташкент, 1966; Россия и Хива в конце XIX- начале XX вв. Победа Хорезмской народной революции. М., 1969; Россия и Бухарский эмират в начале XX в.. Д., 1977.

ТУХТАСУНОВ Иқром (тав. 1921, ш. Конибодом, ваф. 1997), физик, номзади илмҳои физика-математика (1957), дотсент (1960), иштирокчии Ҷанги Бузургӣ Ватанӣ. Соли 1937 факултети корғарии ш. Ленинободро хатм намуда, солҳои 1937–1941 дар факултети физикаю математикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинобод таҳсил кардааст. Солҳои 1941–1943 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок дошт. Солҳои 1943–1950 муаллими физика ва

математикаи Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Конибодом, 1950–1955 ходими калони илмии Институти сейсмологияи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1955–1960 мудири кафедраи физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1960–1962 дотсенти кафедраи физикаи Донишкадаи «Лесотехник»-и шаҳраки Митиши вилояти Москва, 1962–1982 мудири кафедраи физикаи умумии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1982–1991 дотсенти кафедраи номбурда, 1991–1997 дотсенти кафедраи физикаи эксперименталии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамзамон, солҳои 1976–1982 ташкилкунанда ва роҳбари илмии қорҳои илмӣ-тадқиқотии хоҷагӣ-

шартномавӣ бо муассисаҳои илмӣ шаҳрҳои Москва, Ленинград ва Душанбе буд. Дар соҳаҳои физикаи кристаллҳо ва сегнетоэлектрикҳо корҳои илмӣ тадқиқотӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 27 номгӯи корҳои илмӣ, илмӣ методӣ ва таълимӣ методӣ мебошад, ки дар нашрияҳои Тоҷикистон ва Федератсияи Россия нашр шудаанд. Бо медали «60-солагии артиши шуравӣ», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1971) ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Хусусиятҳои физикии кристаллҳо. Д., 1979.

ТЎРАЕВ Бурҳониддин Бузургович (тахаллусаш Сайид Бурҳониддини Бузургмеҳр, тав. 18. 04. 1966, д. Качровути н. Гонҷӣ), забоншинос, номзади илми филология (2010), узви Конфедератсияи байналмилалӣ Иттиҳодияи журналистони Тоҷикистон (1997). Солҳои 1984–1986 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1986–1987 шунавандаи бахши рӯзонаи факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои 1987–1992

дар факултети филологияи тоҷики донишгоҳи номбурда таҳсил кардааст. Солҳои 1992–1995 лаборанти калони гурӯҳи яғнобшиносии назди Институти забон ва адабиёти ба номи А. Рӯдакии АИ ҶТ, ҳамзамон 1992–1996 коршиноси калон ва мудирӣ китобхонаи форсии Бунёди фарҳангии Тоҷикистон, 1995–1996 муҳаррири адабии барномаи «Гулзори сухан»-и идораи адабиёт ва хунари радиои Тоҷикистон, 1996–1998 ходими адабӣ ва узви ҳайати таҳририяи маҷаллаи «Тоҷикистон», 1996–1999 унвонҷӯи бахши диншиносӣ ва назарияи озодандешии Институти фалсафа ва ҳуқуқи АИ ҶТ, 2000–2004 муҳаррири тоҷикии маҷаллаи илмӣ «Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон», 2004–2006 ассистенти кафедраи таърихи забон ва типологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Солҳои 2006–2007 ба ҳайси сармутахассиси Маркази таълимӣ методии макотиби маълумоти миёна ва муассисаҳои таълимӣ олии назди Вазорати маорифи Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 2007 то имрӯз ҳамчун ассистент, муаллими калони кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Оид ба ҷиҳатҳои лексикӣ-семантикӣ ва калимасозии микротопонимҳои Яғноб кори илмӣ бурда, муаллифи якчанд асару мақолаҳо мебошад. Инчунин, дар риштаи илмҳои таърих, мардумшиносӣ, фарҳанг ва тамаддун, фолклоршиносӣ (эҷодиёти шифоҳои мардум), забоншиносӣ, номшиносӣ (ономастика, бавижа бахши номҳои чуғрофӣ-топонимика), диншиносӣ ва адабиётшиносӣ зиёда аз 100 номгӯи асару мақолаҳо чоп кардааст. Бо таҳаллуси Сайид Бурҳониддини Бузургмеҳр дар саҳифаҳои матбуоти даврии Тоҷикистон зиёда аз 50 мақолаҳои публисестӣ нашр кардааст. Дар филмномаҳои «Бинои дӯстӣ», «Бобои Миралӣ», «Ҳамовоз», «Ҷалоли шаҳри ишқ» бахшида ба 800-солагии Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ (дар ин

филм ба ҳайси мушовир ва хунарпеша дар нақши шогирди Шамси Табрзӣ – шайх Бурҳониддин нақш бозидааст), филми портрети «Фарзанди кӯҳистон» (ба 80-солагии Моёншо Назаршоев), «Мансур Носиров» ба 80-солагии Арбоби шоистаи соҳаи ҳуқуқ ба ҳайси муҳаррир, мушовир ва ёвари коргардон фаъолият кардааст. Дар филми 50-қисмаи «Илм аз сурайё» бахшида ба 1310-солагии Имоми Аъзам Абуҳанифа ба ҳайси муҳаррир ва мушовири илмӣ фаъолият карда, инчунин, дар нақши яке аз шогирдони Имоми Аъзам хунарнамоӣ кардааст.

Ас.: Аҳвол ва афкори Ҳазрати Имоми Аъзам. Д., 2000, 2009; Аҳвол ва осори Ҳазрати Имоми Аъзам Абуҳанифа (бахшида ба 1310-солагии Имоми Аъзам). Д., 2009; Наврӯзи марзи Яғноб // Маҷ. Ошно, Техрон, 1376 (1996); Ҳазрати Имоми Аъзам // Маҷ. Тоҷикистон. Д., 1998; Меҳргон дар Шоҳнома // Маҷ. Адаб. Д., 1995; Шоҳнома бузургқомуси худшиносӣ // Маҷ. Шоҳроҳи ваҳдат. Д., 1998; Амирушшуарои шеърӣ тоҷик (ба 60-солагии устод Лоиқ Шералӣ) // Маҷ. Шоҳроҳи ваҳдат. Д., 2000; Наврӯз чашни қудсӣ // Маҷ. Илм ва ҳаёт. Д., 1995; Муқаддасоти об дар Қуръон ва Ҳадис // Паёми Донишгоҳи миллий. Д., 2003; Аз таърихи омӯзиши микротопонимияи Яғнобдара» // Забон рукни тоат (Маҷмуаи илмӣ). Д., 2004; Миллат дар қисм аст, фарҳанг ҷони ӯст // Фарҳанг. Д., 1998; Шарқшиноси шаҳир ва забоншиноси камназир (ба ёдбуди 70-солагии проф. А. Л. Хромов // Паёми Донишгоҳи миллий. Д., 2003; Баъзе аз масъалаҳои рушди илму фарҳанг дар аҳди Сосониён ва Суғдиён // Фарҳанг. Д., 2006; Таърихи ташаккул ва таҳаввули суннатҳои мусиқии мардуми Яғноб // Маҷ. Рӯдакӣ. Д., 2007; Таҳлили луғавии чанд топонимҳои Яғнобдара // Маҷ. Номаи пажӯҳишгоҳ. Д., 2007; Вожаҳои суғдӣ дар топонимияи Яғноб // Паёми Донишгоҳи миллий. Д., 2008.

У

УБАЙДОВ Салмоншо Одинаевич (тав. 7. 11. 1960, н. Ванч), муаллими фанҳои умумитехникӣ. Солҳои 1981–1986 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Соли 1986 муаллими фанни технологияи мактаби миёнаи № 49 н. Ленин, солҳои 1987–1995 муаллими фанни технологияи мактабҳои миёнаи № 14 ва №2-и н. Ванч буд. Солҳои 1995–2002 ҳамчун таъминотчиӣ шӯъбаи таъминоти коргарии назорати барқи ш. Душанбе, 2002–

2004 муаллими фанни технологияи мактаби таҳсилоти ҳамагонии № 12 ш. Душанбе фаъолият намудааст. Солҳои 2004-2012 ассистенти кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ муаллими калони кафедра муовини декан оид ба корҳои тарбиявӣ, методисти шӯъбаи ғоибона, мудири кафедра дар факултети технология ва соҳибкорӣ иҷроӣ вазифа намудааст. Соли 2012 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Маҳлулҳои саҳти системаи $Gd_5Sb_3 - Ln_5Bi_3$ ($Ln = Pr, Nd$) ва $Gd_4Sb_3 - Ln_4Bi_3$ ($Ln = Pr, Nd, Tb, Yb$)» аз рӯи ихтисоси 02. 00. 04 – физикаи химиявӣ дифоъ намудааст. Аз соли 2012 то 2017 мудири кафедраи технология ва механикаи амалии факултети технология ва соҳибкорӣ кор ва фаъолият намудааст. Соли 2017-2018 декани факултети технология ва иқтисодиёт. Соли 2018-2020 дотсенти кафедраи технология, нақшакашӣ ва дизайн ва аз соли 2020 то ба имрӯз мудири кафедраи технология, нақшакашӣ ва дизайни ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи зиёда 10 мақолаи илмӣ-тадқиқотӣ, 5 маводи таълимӣ-методӣ 55 мақолаҳои конференсияҳои Байналмилалӣ, Ҷумҳуриявӣ ва дохилидонишгоҳӣ дорандаи 3 патент оиди ихтироот мебошад.

Ас.: Буриши масолах, дастгоҳ ва асбобҳо (дастури таълимӣ барои кори мустақилонаи донишҷӯён). Д., 2009; Машғулиятҳои амалӣ аз фанни назарияи буриши масолах (дастури таълимӣ). Д., 2016; Лабораторний практикум па курсу «Технология металлургического производства» для студентов специальности 1703 - металлургические машины и оборудование. Д., 2016; Масолахшиносӣ (воситаи таълимӣ). Д., 2019; Машғулиятҳои амалӣ аз фанни назарияи буриши масолах (дастури таълимӣ, к. 2). Д., 2021.

УБАЙДУЛЛОҲИ МУРОД (тав. 27. 03. 1956, д. Куксултони н. Кофарниҳон (ҳозира Ваҳдат). Баъди хатми мактаби миёнаи №34 ноҳия дар омӯзишгоҳи касбию техникаи Душанбе таҳсил ва муддате дар корхонаи «Тоҷиктекстилмаш» кор кардааст. Соли 1974 ба сафи қувваҳои мусаллаҳи шуравӣ даъват шуда, ду сол дар адои хизмати ватан будааст. Соли 1976 ворида факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории

Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко шуда соли 1980 соҳиби дипломи омӯзгори фанҳои забон ва адабиёти тоҷик гардидааст.

Баъдан, аз моҳи августи соли 1980 то майи 1983, дар саредаксияҳои мусиқӣ, ҷавонон ва кӯдакони Кумитаи давлатии РСС Тоҷикистон оид ба телевизион ва радиошунавонӣ фаъолият доштааст. Моҳи августи 1984 дар рӯзномаи «Тоҷикистони Советӣ» ба кор пардохта, то имрӯз дар ҳамин рӯзнома машғули фаъолияти эҷодист.

Навиштаҳои аз соли 1985 дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ чоп мешаванд. Қиссаи нахустинаш «Дарвеш» соли 2003 дар маҷаллаи «Садои Шарк» (№4-6) ба таърифи расидааст. Маҷмуаи ҳикояҳои «Доғи дил» соли 2004, қиссаи «Дарвеш»-аш соли 2004 мунташир гардидаанд. Аз соли 2009 узви иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

УЗОҚОВ Раҳим (тав. 10. 10. 1941, н. Уроттеппа), олими соҳаи техникӣ, номзади илмҳои техникӣ (1989), дотсент (2000). Солҳои 1958–1963 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1963–1965 лаборант, лаборанти калони Институти физика ва техникаи АИ Тоҷикистон, 1965–1970 ходими хурди илмии сектори Маркази ҳисоббарории Институти физика ва техникаи АИ Тоҷикистон, 1971–1974 аспиранти АИ Тоҷикистон, 1974–

1991 ходими хурди илмии шуъбаи Маркази ҳисоббарории Институти физика ва техника буд. Солҳои 1991–2005 дар кафедраи математикаи ҳисоббарории ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ба сифати муаллими калон ва дотсент кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 40 корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмию назариявии ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст.

Ас.: Средние пульсационные характеристики потока при сильно-разнородном составе // Доклад АН Тадж. ССР. Т. 18, № 5, 1975; Коррекционные и спектральные функции турбулентного руслового потока и их аналитическое представление // Известия АН Тадж. ССР, № 1, 1976; О применении полупроводниковых теплоспротивлений для измерения пульсаций скорости // Известия АН Тадж. ССР, № 2, 1981.

УЛУҒЗОДА СОТИМ (тав. 2. 9. 1911, д. Варзики, вилояти Намангон, Ҷумҳурии Узбекистон. ваф. 27. 06. 1997 шаҳри Маскав, мадфун дар Душанбе) нависандаи тоҷик, узви вобастаи Академияи улуми Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон (1951), Ходими хизматнишондодаи санъати Ҷумҳурии шуравии сотсиалистии Тоҷикистон. Сотим чун дар мактаб аъло мехонд, ўро барои идомаи таҳсил ба Дорулмуаллимини тоҷикии шаҳри Тошканд мефиристанд. Баъд аз хатми

Дорулмуаллимин (соли 1929) як сол ба ҳайси устои адабиёти тоҷик дар ин

боргоҳи маърифат дарс мегӯяд. Дар Тошканд бо фориғултахсили бахши ховаршиносии Донишгоҳи Осиеи Миёна Клавдия Александровна Благовешенская издивоҷ мекунад. Бо даъвати Ҳукумати тозабунёди Тоҷикистон соли 1930 ҳамроҳи ҳамсараш ба Сталинобод меояд. Дар ибтидо ба ҳайси котиби масъули рӯзномаи «Комсамоли Тоҷикистон (алон «Чавонони Тоҷикистон»)» ва сипас ба ҳайси ходими рӯзномаи «Тоҷикистони Сурх» (алон «Чумхурият») ва муовини сардабири мачаллаи «Барои адабиёти сотсиалистӣ» кор мекунад. Моҳи апрели соли 1933 бино ба сабаби он ки дар Дорулмуаллимини шаҳри Тошканд аз Нарзуллоҳи Бектош (ки дар ин сол душмани халқ эълон шуда буд) сабақ гирифтааст, аз сафи комсамол (зинаи авали ҳизби коммунист) хориҷ ва аз кор ронда мешавад. Улуғзода мачбур мешавад Сталинободро тарк кунад. Сараввал ба Қазоқистон ва баъдан ба Узбакстон паноҳ мебарад. Баъд аз андаке паст шудани таъқиботи рӯшанфикрон ба Тоҷикистон бармегардад ва солҳои 1938-1940 бо супориши ҳизби коммунистии Тоҷикистон ба тарҷума ва таҳрири осори бунёдгузори марксизм машғул мешавад. Соли 1940 унвонҷӯи Донишкадаи адабиёти ҷаҳон ба номи Горкийи шаҳри Маскав мешавад ва дар айни замон ба ҳайси муҳаррири масъули таъбу нашри Шурои Коммисарони Шуравӣ ифои вазифа мекунад. Бо оғози ҷанги дуҷуми ҷаҳонӣ ба майдони ҷанг меравад ва ба ҳайси хабарнигори бахши тоҷикӣ ва узбакии рӯзномаи Фронт (ҷабҳаи ҷанг)-и Ғарбӣ фаъолият мекунад. Бо кӯшиши Бобочон Ғафуров соли 1944 Улуғзода аз майдони набард ба Сталинобод баргардонида шуда, раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон таъин мешавад. Роҳбари дурандешӣ тоҷик Бобочон Ғафуров аз марғи шуарову удабо ва уламои миллат дар ҷанг нигарон буд, зеро суҳанварони ба номи тоҷик чун Ҳабиб Юсуфӣ, Ҳаким Карим, Лутфуллоҳ Бузургзода, Ҳомид Баққозода дар ин ҷанг кушта шуда буданд. Соли 1946, баъд аз ду соли роҳбарӣ ўро аз вазифаи раиси Иттифоқи нависандагон сабуқдуш мекунад ва Турсунзода ба ин вазифа таъин мешавад. Истеъфои Улуғзодаро дар ҳуҷҷатҳо «мувофиқи хоҳишаш» навиштаанд, аммо он бо қарори Маскав алоқаманд буд. Улуғзода то нимаи дуҷуми солҳои шастум комилан ба корҳои эҷодӣ машғул буд.

Соли 1967 баъд аз «фирор»-и писараш Азиз ва аз давлати хориҷии душман паноргоҳи сиёсӣ ҷустани ў рӯзгори сиёҳи нависанда оғоз мешавад. Нахустфарзанди адиб Азиз то килоси 8 дар Душанбе таҳсил карда, баъдан ба Маскав назди хешовандони модараш меравад ва мадрасаро он ҷо хатм мекунад. Баъд аз хатми мадраса ба шуъбаи таърихи Донишгоҳи давлатии ба номи Ломоносови Маскав дохил мешавад ва онро ба мадраки сурх (аъло) хатм мекунад ва ҳангоми таҳсил савари комсамоли Донишгоҳ буд. Баъд аз дифоъи рисолаи илмӣ дар ин Донишгоҳ аз фанни «Таърихи Амрико» дарс мегуфт. Чун сарвари комсамол буд, бо мусоидати Кумитаи марказии комсамол ҷандин бор ба хориҷа сафар мекунад. Дар охири сафараш ба хориҷ дар сафорати Ингилистон дар Ҳиндустон паногоҳи сиёсӣ металабад. Улуғзодаро барои ин амали писараш аз сафи ҳизби

коммунист хорич мекунанд ва талаб менамоянд, ки расман аз писараш даст кашад ва ўро бо суннати тоҷикӣ «оқ» кунад. Аммо адиб бо вучуди дучори таъкибҳо гардиданаш аз фарзандаш даст намекашад ва дар баёноташ навишта, ки Азиз то дар тарбияти ӯ буд, гуноҳе содир накард, дар Маскав ўро комсамол ва донишгоҳ тарбият кардааст. Осори Улуғзодаро аз нашр боз доштанд, таълими эҷодиёташро аз барномаҳои мактабу донишгоҳҳо ва китобҳои дарсӣ ҳазф карданд. Роҳбарони ҳизб коре карданд, ки нависанда даст ба худкушӣ заданӣ шуд, тасадуфан ўро яке аз наздиконаш аз марг начот медиҳад. Нимаи дуюми солҳои ҳаштодум ўро дубора ба сафи ҳизб барқарор мекунанд. Соли 1991 меҳоҳанд чашни 80-солагии ўро расман қайд кунанд, аммо ҳуди адиб рад мекунад. Поёни умри адиб ба солҳои ноороми Тоҷикистон рост омад. Ӯ бемор буд, соли 1992 ба Маскав куч мебандад. Дар Маскав аҳволаш бадтар мешавад, ҳамсараш ва писараш Зариф ўро парасторӣ мекарданд. Хоҳиш мекард, ки ўро ба Ватан баргардонанд, аммо бо он аҳвол сафар кардан хатар дошт. 25 июни соли 1997 дар Маскав чашм аз ҷаҳон мебандад. Ҳукумати Тоҷикистон 27 июн ҷасади адибро ба Тоҷикистон интиқол дод ва дар назди театри болети ба номи С. Айнӣ мардум бо нависандаи забардасти ҷафодидаи худ видоӣ намуданд. Мазори ӯ дар қабристони дараи Лучоб аст.

Сотим Улуғзода дар қиссаи тарҷумаҳои худ «Субҳи ҷавонии мо» лаҳзаҳои рӯзгори худро ба риштаи тасвири бадеӣ кашида, ки яке аз сарчашмаҳои муҳим дар шинохти воқеии рӯзгору осори адиб маҳсуб мешавад. Улуғзода, бино ба қавли худаш, адабиётро сараввал аз модараш омӯхта, модараш ҳофизхонӣ мекарда ва гоҳе шеър ҳам мегуфтааст. Нахустин абёти шоирони классики адабиёти форсиро модараш барои ӯ аз ёд мехонда ва мефармуда, ки ҳифз намояд. Ҳамчунин афсонаву қиссаҳои халқиро аз модараш шунида, то ҳаде онҳоро аз ёд медонистааст. Дӯстӣ бо Серёжа ном русбача дар Тошканд ва тавассути ӯ ошноӣ бо кутуби аксдори русӣ меҳри ўро ба омӯхтани забони русӣ бедор кард. Маҳз дар Дорулмуаллимани Тошканд Улуғзода бо классикони адабиёти форсӣ ошно мешавад. Ховаршиноси шаҳри рус М. С. Андреев, ки дар ин донишқада аз адабиёти форсӣ дарс мегуфт, тоҷикбачагонро таъкид менамуда, ки фарҳангу адабиёти форсиро биомӯзанд ва халқи худро шиносанд, зеро «*бидуни шинохтани миллати худ ба ӯ хидмат намудан имкон надорад*» (*Х. Ассозода, китоби зикришуда, саҳ., 536*). Дар ин донишқада бо Садриддин Айнӣ, Абулқосим Лохутӣ, Абдурауфи Фитрат ва дигар суҳанварони муосири тоҷик шинос мешавад. Бино ба гуфтаи адиб, осори устод Айнӣ ва алалҳусус «Намунаи адабиёти тоҷик»-и ӯ дар фаъолияти эҷодии Улуғзода нақши муассир гузоштааст.

Нахустин эҷоди Улуғзода бо тарҷумаи ҳикояи адиби рус М. Алексеев «Сом ва Дик» оғоз мешавад. Улуғзода ин ҳикояро ҳамроҳи як дӯсти русаш тарҷума намуда, ба нашриёти Тошканд месупорад, аммо он гум мешавад. Баъд аз ду моҳ ин тарҷума бо бойгонии нашриёт ба дасти устод Айнӣ мерасад. Устод Айнӣ ин тарҷумаро, ки бидунии имзо буд, таҳрир намуда,

аз раиси нашриёт хошиш мекунад, ки онро чоп ва мутарчими ҷавонро дастгирӣ намояд. Улуғзода тавассути ин тарҷумааш бо устод Айнӣ аз наздик ошно мешавад ва то охири умри устод бо ӯ ҳамкорӣ мекунаду сабак меомӯзад.

Аслан эҷодиёти Улуғзода аз нақди адабӣ ва таҳлилу таҳқиқ шуруъ шуда, ки ин дидгоҳи донишмандона фаъолияти нависандагӣ ва равишу мушаххасоти эҷодиёти ӯро таъин намудааст: мавзуи қисми зиёди асарҳояш доир масоили иҷтимоии ҳаётӣ ва маданияю адабии гузашта ихтисос дорад. Огоҳии амиқ аз адабиёти пешин ва диди муҳаққиқона зербинои эҷодиёти Улуғзодаро ташкил медиҳад. Дар мақолоти адабиётшиносии ӯ, ки аз солҳои сиюми асри гузашта оғоз мешавад, муҳимтарин масоили нақди адабии он айём ва ҳунари эҷодии суҳанварони ҷудоғона мавриди таҳқиқ ва арзёбӣ қарор гирифтааст. Мақолаҳои «Як нигоҳ ба насри тоҷик», «Латофатой фиреб хӯрд» (1930), «Ғалаба», «Мачмуи шеърҳои Азизӣ» (1932), «Лохутии мо», «Сухайлӣ ва эҷодиёти ӯ (1933)», «Дар бораи шоирони Помир», «Садриддин Айнӣ» (1935), «Дар бораи адабиёти бачагона» (1936), «Туфулият ва балоғати Дехотӣ» (1937) аз он ҷумлаанд. Вобаста ба руҳияи замон ин мақолаҳо хеле тезу тунд эҷод шуда, муҳимтарин масоили эҷодӣ мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтаанд. Улуғзода дар ин навиштаҳо то андозае тавонист баъзе адибон, аз ҷумла Сухайлӣ Ҷавҳаризодаро аз бӯхтони душмани халқ будан наҷот диҳад ва мунаққидони ғарази сиёсӣ ҷӯяндаро маҳкум кунад. Таҳқиқи адабиёти оламшумули форсӣ ва муаррифии он ба хати лотинию кириллӣ барои мардуми тоҷик ҳангоми эҷоди асарҳои бадеӣ хидмати арзанда кардаанд. Улуғзода дар таҳия ва нашри «Намунаҳои адабиёти тоҷик» (1940), ки бо роҳбарии С. Айнӣ сурат гирифта буд, иштирок карда, фаслҳои оид ба рӯзгору осори Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Ибни Сино, Фирдавсӣ, Носири Хусрав, Саъдии Шерозӣ ва Аҳмади Донишро навиштааст. Рисолаи мухтасари ӯ дар бораи Аҳмади Дониш (1946) нахустин таҳқиқоти муфассал доир ба рӯзгору осор ва андешаҳои ин адиби маорифпарвар ва мутафаккири бузург буд. Ин рисолаи ӯ заминае барои омӯзиши минбаъдаи осори Аҳмади Дониш гардид ва то кунун арзиши илмӣ худро аз даст намодааст. «Пири ҳақимони машриқзамин» рисолаи илмӣ омавӣ перомунӣ рӯзгори Ибни Сино ва нақши ӯ дар тамаддуни башарӣ аст. Ин рисола дар айёме эҷод шуд, ки дар собиқ иттиҳоди Шуравӣ перомунӣ ба қадом миллат тааллуқ доштани Сино баҳсҳои гутардае дар матбуот ба нашр расида буд. Улуғзода бо далелу мадракҳои илмӣ собит карда, ки Абуалӣ Ибни Сино фарзанди бузурги халқи тоҷик аст, ки осорашро ба забони модариаш –форсӣ ва забони илмӣ он даврон арабӣ эҷод кардааст. Мулоҳизаҳои Улуғзода дар асарҳои илмиаш дар пояи баланди илмӣ қарор дошта, бо самимияти гуфтор, назокати мушоҳида ва дақиқии баёну андеша диққати хонандаро ба масоили мавриди назар ҷалб менамояд. Пажӯҳишу ҷусторҳо, андешаву тааммуқ дар сари падида ва ҳаводиси маданияю адабии пешин таҳкурсии мувофиқ барои сатҳи воқеии асарҳои бадеии нависанда ба вучуд оварданд.

Таҳқиқи рӯзгору осори Рӯдакӣ барои таълифи намоишномаи «Рӯдакӣ» ва филми «Қисмати шоир», Ибни Сино барои филми хуччати «Ибни Сино» ва Аҳмади Дониш барои намоишномаи «Аллома Адҳам ва дигарон» барои муаллиф ҳини таълифи онҳо замина муҳайё кардаанд. Чехраи тобноки дигари адабие, ки Улуғзодаро аз ибтидои кори эҷодияш ба худ ҷалб кардааст, Ҳаким Абулқосим Фирдавсӣ ва «Шоҳнома»-и безаволи ӯ мебошад, то ҷое ки ба таъкиди худи нависанда, як умр бо Фирдавсию «Шоҳнома» зистааст. Соли 1934 дар давлати Шуравӣ ҳазораи Фирдавсӣ таҷлил мегардад. Дар ин маросим устодон Айнию Лоҳутӣ ва Фитрату Раҳим Ҳошим дар бораи Фирдавсию асари оламшумули ӯ суҳанронӣ мекунанд ва порчаҳо аз он қироат мешавад. «*Он шаб, - менависад адиб, - як дона аз тухми муҳаббати Фирдавсӣ дар дили манн ҷой гирифт*». Метавон гуфт, ки раванди пажухишу шинохти Фирдавсӣ Улуғзодаро ба таснифи китоби «Достонҳои «Шоҳнома» расонд. (1976-1977). «Достонҳои «Шоҳнома» дар ҳамкорӣ бо ҳамсараш Клавдия Улуғзода ба русӣ тарҷума шуданд. «Достонҳои «Шоҳнома» як роҳи тозаи гузориши дарёфти дарки ҳодисоти асари оламшумули Фирдавсӣ ва дарки маъноӣ он аст ва ба тақвияти шинохтани маънавияти асотирӣ таърихӣ миллӣ нигаронида шудааст. Ин ҳама пажухишу омӯзиш заминае барои эҷоди румони бузурги ӯ «Фирдавсӣ» гардид.

Тавҷам бо пажухишу омӯзиши адабиёти бузурги классикӣ Улуғзода адабиёти муосирро низ таҳқиқ намуда, доир ба муҳимтарин масоили он, аз ҷумла баррасии осори саромадони адабиёти муосири тоҷик чун Айниву Лоҳутӣ, масоили умдаи адабиёт, назму насру дром, вазифаву мақсад ва сифати нақди адабӣ мақолоти илми эҷод намудааст, ки «Асосгузори адабиёти шуравии тоҷик» (1963), «Аввалин мулоқот» (1968), «Анҷумани якуми нависандагони Тоҷикистон» (1934), «Адабиёти бузурги хуртарақон» (1936), «Ба зинаи балантарин» (1934), «Барои асарҳои сахнавии олисифат» (1947), «Дар бораи баъзе масъалаҳои танқиди адабӣ ва адабиётшиносӣ дар ҷумҳурӣ» (1954) ва ғайра аз ҷумлаи онҳоянд.

Улуғзода солҳои 30-50 асри гузашта дар баробари мақолоти илмӣ адабиётшиносии асарҳои бадеӣ низ офаридааст, ки дар матбуоти он даврон ба нашр расидаанд. («Атака» (вожаи русӣ ба маънии ҳамла, хучум) (1944), «Бибӣ» (1948), «Қадамаш беҳтар» (1954) ва ғайра). Ҳикояи «Марги Ҳофиз» аз ҷумлаи беҳтарин ҳикоеҳои адибанд. Ҳаводиси ҳикоя дар Ҳинд рӯй медиҳад. Падар - ҳофиз бузург фарзанди хоини худро мекушад ва дар ҷанги зидди душман худ низ ҳалок мегардад. Мавзуи қадимии мочарои падару писар, ҳифзи Ватан, ки дар адабиёти ҷаҳон, хосса адаби форсӣ нақши бориз дорад, аз ҷониби Улуғзода бо диди тоза ба риштаи тасвир қашида шудааст.

Солҳои ҷанг бо Олмони фашистӣ Улуғзода дар майдони набард қарор дошт ва ҳам ба ҳайси сарбоз ва ҳам ба сифати хабарнигори рӯзномаи ҷангӣ мубориза бурдааст. Ҳаводиси набард ӯро ба эҷоди осоре водошт, ки руҳияи сарбозонро барои ғалаба бар душман қавӣ мегардонд.

Дар ин навиштаҳои симои фарзандони қаҳрамони тоҷик, набарди онҳо дар ҷанг нақши асосӣ дорад. «Снайпер ва Самад» (*снайпер яке аз яроқи ҷангӣ аст, ки аз масофаи дур душманро нобуд мекунад-шарҳи мо*) (1942), «Ҷанговарони Армияи Сурх» (1943), «Вай шаҳри Лениро муҳофизат мекунад» (1944), «Зафар наздик аст» (1945), «Баҳори инсоният» (1945) ва ғайра. Аз осори дар мавзуи ҷанг бахшидаи адиб қиссаи воқеии «Қаҳрамони Днестр, Висла ва Одер» ҷолиби тавачҷуҳ аст. Дар он саргузашти ҷангии фарзанди тоҷик Фаҳриддин Аминов, ки сурати воқеӣ дорад, тасвир шудааст. Ҷасорати мардонагии Фаҳриддин тавбаъм бо майли озодию бо ихтиёри хоҳиши қалби худ амал кардани ӯ, ки муҳолифи оини сарбозист, сурат мегирад. Амалҳои хилофи оини сарбозии ӯ монанди қаҳрамониҳояш ҳусну малоҳати табиӣ доранд, ки аз хую хислати ҷавонмардони кӯҳистонии тоҷик шаҳадат медиҳад.

Улуғзода аз нахустин дромнависони ҳирфаии тоҷик мебошад, ки ҳам осори дигаронро тарҷума кардаву ҳам худ асарҳои сахнавӣ эҷод намудааст. Ӯ дар таълифи дром ба дараҷаи баланди талаби ин намуди адабӣ, қавонину қавоиди бадеии он расидааст. Асарҳои сахнавӣ дар адабиёти тоҷик аслан аз солҳои 30-юми қарни гузашта арзи вучуд кард. Аз ин рӯ, барои адабиёти тоҷик таълифи дром мувофиқи тақозои шакли бадеии муосири ин навъи адабӣ маҳорати баланди касбӣ талаб мекард, ки Улуғзода аз иҷрои он сарбаландона баромадааст. Улуғзода бо роҳи тарҷумаи осори сахнавӣ дар ин ҷода касби камол кард ва нахустин асари сахнавии ӯ «Лашкар ба дарвозаи Бухоро» мебошад, ки соли 1936 бо ҳамкориҳои Б. Муҳаммадиев таълиф шудааст. Хусусияти муҳими асарҳои сахнавии адиб тозагии мавзую мочароҳо, симоҳои бо хислати фардӣ эҷодкардаи ӯ, ваҳдати ғояву мавзӯ мебошад. Дуюмин асарни сахнавии ӯ «Шодмон» (1939) ба муборизаи наву кӯҳна ихтисос ёфтааст, ки мавзуи тоза буд. Намоишномаи «Калтакдорони сурх» (1940) низ дар мавриди бунёди ҳаёти нав дар ҷомеаи тоҷикон аст, ки дар он айём мавзуи тоза ба шумор мерафт. Ин асар дар Маскав соли 1941, қабл аз ҷанг ба баҳои баланди муҳаққиқони рус савор гардид. Мавзуи ҷанг дар асарҳои Улуғзода, алалҳусус дар осори сахнавии ӯ нақши бориз дорад, зеро худ бевосита дар ҷанг иштирок намуда, даҳшати онро бо ҷашм дидаву эҳсос намудааст. «Дар оташ» (1944) асари дигари ӯст, ки доир ба мавзуи ҷанги дуҷуми ҷаҳонӣ навишта шудааст. Дар ин асар намояндагони миллатҳои мухталифи шурави ширкат мекунанд. Қаҳрамонони асосӣ бародарон Сафар ва Абдувалӣ Ҳайдаров мебошанд. Мутифи асосии асар диловарӣ ва фидокорӣ барои ҳифзи марзу буми Ватан мебошад. Адиб ҳунармандона нишон медиҳад, ки инсон дар маҳуфттарин лаҳзаҳои зиндагӣ бояд аз рӯйи ақлу тадбир амал кунад ва бо ин роҳ ҷасорат маънии воқеӣ ёфта шаҳсро ба мақсуд мерасонад. Мазҳакаи «Ҷӯяндагон»-и Улуғзода нисбат ба дигар асарҳои сахнавияш аз ҷиҳати бадеият пасттар аст, ки ҷандон шуҳрат наёфт. Баъдан нависанда шаш асари дигари дромавӣ офарид, ки воқеан, асарҳои классики дроматургияи тоҷиканд: «Рӯдакӣ» (1958), «Гавҳари шабҷароғ»

(1962), «Темурмалик» (1968), «Аллома Адҳам ва дигарон» (1971), «Ҷавони Ибни Сино» (1960), «Восеъ» аз он ҷумлаанд. Намоишномаи «Ҷавони Ибни Сино» ба унвони «Шифокори бузург» ба забони русӣ тарҷума шуда дар театри ба номи В. Маяковский ба сахна гузошта шуд. Ҳунари Улуғзода дар асарҳои драматӣ дар ду масъада бештар ҳувайдост: аввалан, ҳунари ҳирфавӣ ба ӯ имкон дода, ки аз нақши қолабии зиндагӣ берун равад ва симоҳои табию ормонӣ биофарад. Сониян, ҳаводиси гузаштаи дур дар тасвири адиб «таҷрибаи рӯзгор» ва «басанда устод» (*таъбироти Рӯдакӣ*) аст. Рӯдакии офаридаи ӯ намоди адабиёти бузурги форсӣ буда, дар пиндору кирдор ҳама авсофи «падари шеърӣ форсӣ»-ро дорад ва ин сифатҳо ҳам дар тасаввури суннатии шоир ва ҳам аз назари иҷтимоии имрӯза нисбат ба мақоми шоир дар фарҳанги мардуми эронитабор бисозгору мувофиқ омадаанд. Филми гирифтаи «Тоҷикфилм» «Қисмати шоир» дар асоси ин асари Улуғзода дар кинофестивали мамолики Осиё ва Африқо (1960) сазовори мукофоти олии «Уқоби тилло» гардид. Мавзуи намоишномаи «Темурмалик» ватанпарастӣ аст. Темурмалик - қаҳрамони халқи тоҷик, намоди муборизаи мардуми тоҷик ба зидди аҷнабиён, рамзи шарафи номуси халқ аст. Бурди асар дар он аст, ки мавзуи ватандӯстӣ ӯро на фақат ба сангари муборизаҳо, балки ба сӯйи масоили ахлоқӣ ҳам мебарад. Дар симои Темурмалик шикастнопазирии халқ таҷассум шудааст. Аллома Адҳами Улуғзода ба мақоми камолот расида ва сабабҳои ҷаҳолати амирони манғит ва нӯкарони онҳоро мефаҳмад ва роҳи халосӣ аз онҳоро ҳам нишон медиҳад. Воқеан, Улуғзода бунёдгузори драматургияи тоҷик аст дар ташаккул ва рушди ин навъи адабӣ дар адаби муосири тоҷик нақши бориз дорад.

Бидуни шак, дар насри муосири тоҷик баъд аз устод Айнӣ Улуғзода рутбаи дуюмро дорад. Ҳикоёту қисса, дром ва румонҳои ӯ дар ташаккулу таҳаввули насри муосири тоҷик сахми арзанда гузоштаанд. Қиссаи «Ёрони боҳиммат» (1947), румони «Навобод» (1953), қиссаи «Субҳи ҷавони мо» (1954), румони «Восеъ» (1967), қиссаи «Ривояти суғдӣ» (1975) ва алаҳусус румони «Фирдавсӣ» (1987) аз беҳтарин осори насрии на танҳо адабиёти тоҷик, балки адабиёти шуравии собиқанд. Асарҳои бузургҳаҷми Улуғзода асосан баъд аз ҷанг ба нашр расидаанд. Қиссаи «Ёрони боҳиммат» (1947) аз саргузашти фоҷиавии сарбозе қисса мекунад, ки аз ҷанг маъҷуб баргаштааст. Сарбозони маҷруҳ дар шароити вазнини баъдичангӣ барои пайвандонашон бори гароне буданд. Ин ҷо қаҳрамони асосӣ Зайнаб - ҳамсари Ҷӯрабеки маҷруҳ аст. Зайнаб баъд аз гирифтани хати сиёҳ (номаи марг)-и Ҷӯрабек барои аз таънаи мардуми бедахан халос шудан ба шавҳар мебарояд. Баъд аз чанде номае меояд, ки Ҷӯрабек зинда аст дар беморхона табобат мегирад. Зайнаб ба хоҳири Ҷӯрабеки бедасту по аз шавҳари дуюмаш ҷудо мешавад ва ӯро соҳибӣ мекунад. Рафтори Зайнаб намоди зани вафодори тоҷик аст, ки дар суннани миллии ин мардум ба камол расидааст. Ин қисса дар ибтидо мавриди танқиди бархе аз ноқидони сиёсатдон қарор гирифт, ки гӯё Улуғзода одамоне даврони шуравиро

ғайривоқеъ ва нодуруст тасвир карда бошад, аммо мунаққидони ростине чун Муҳаммадҷон Шакурӣ ба он баҳои сазовор додаанд.

Ҳарчанд румони «Навобод»-ро адиб мувофиқи талаби замон навиштааст ва дар муқоиса бо дигар асарҳои вай рутбаи поёнтаре дорад, аммо дар муқоиса бо асарҳои дигар нависандагон дар ин мавзӯ мақоими арзандатареро дорост. Сужаи румон ба воқеоти мутаҳидсозии колхозҳо дар даврони баъд аз ҷанг бахшида шуда, талаботи ҳизбро ифода мекунад. Адиб бовучуди мухтор набудан дар тасвири воқеаҳо тавонистааст то андозае ҳақиқати ҳаётро ба таври бадеӣ ба тасвир оварад.

Қиссаи «Субҳи ҷавонии мо» асари тарҷумаҳолӣ ва ё ба таъбири дигар, ёддоштӣ, ки онро адиб дар пайравӣ аз «Ёддоштҳо»-и устод Айнӣ навиштааст. Ин асар идомаи суннати беш аз ҳазорсолаи ёддоштнави дар адаби форсӣ буда, идомабахши иқдоми устод Айнӣ дар адабиёти муосири тоҷик аст. Дар он нависанда шеваи суҳанварони пешини адаби форсӣ дар ин навъи адабӣ ва ҳам услуби қиссапардозии адабиёти русро тавҷам ба кор бурдааст. Ба таъбири академик Муҳаммадҷон Шакурӣ, агар дар «Ёддоштҳо»-и Айнӣ «роҳи ҳаёти халқи тоҷик ва зиёиёни ӯ аз давраи феодализм ба сӯйи инқилоби сотсиалистӣ» матраҳ гардида бошад, дар «Субҳи ҷавонии мо», ба қавли Раҳими Мусулмонӣ, «ҳаёти ҳамин халқ дар солҳои инқилоб ва марҳалаҳои аввалини баъдазинқилобӣ инхикос ёфтааст» (Х. Асозода. Таърихи адабиёти тоҷик, саҳ., 542). Улуғзода дар ин асар ҳам дар тасвири воқеаҳо ва ҳам дар офаридани симоҳо қолабшиканӣ карда, ба мантиқи ҳаводиси таърихӣ ва ҳислатҳои фардӣ ба ҳайси сифати асосии тасвири воқеъ рӯй овардааст. Дар ин асар ҳаёти кишоварзи тоҷик дар симои Умархон ва зиёии наврастаи тоҷик дар симои Собир дар арафаи инқилоб, табадуллоти сиёсӣ иҷтимоӣ ва махсусан адабии ҳаёти тоҷиконро дар солҳои нахустини баъд аз итнқилоб бо тамоми комёбию номуродиҳо дар бар мегирад. Вақеан, мушклоту сабзиши зиёии нави тоҷик дар симои Собир, ки аслан саргузашти ҳуди адиб аст, хеле табиӣ ва самимӣ тасвир ёфтааст.

Улуғзода баъд аз фишори сиёсӣ ва ронда шуданаш аз сафи ҳизбу танҳо монданаш бештар ба таърих рӯ овард. Таърихи миллат муҳимтарин мавзӯи осори адибро ташкил медиҳанд. Румони дигари ӯ «Восеъ» мебошад, ки дар асоси ҳаводиси шӯриши деҳқонон бо сарвари Восеъ ном чувозкаш дар бекигарии Балҷувони аморати Бухоро иншо шудааст. Аммо доираи мавзӯи румон хеле фарох буда, ҳаводиси таърихии охири асри XIX, ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ ин аҳди Осӣеи Миёна, алалҳусус аморати Бухороро дар бар гирифтааст. Гарчанде асар дар асоси ҳаводиси таърихӣ, шӯриши деҳқонон соли 1886 дар бекигарии Балҷувон-гӯшаи дурдасти аморати Бухоро рӯйдода, навишта шудааст, аммо онро асари ҳуччатӣ шуморидан мумкин нест. Ин асар як саҳифаи таърихи халқи тоҷик аст. Адиб зиндагии халқи авом, муомилаву муносибати ҳуққому нуқарони онҳо, руҳониён, қавму қабिलाҳо, меҳнати пурмашақати кишоварзон, мусофират, далерии мардӣ, аҳду вафои бародарӣ, сахнаи ишқу оиладорӣ, фитнаҳои сиёсӣ

ичтимой, муборизаву майдони ҳарб ва амсоли инҳоро бо камоли тахайюл ва мувозинати мантиқи таърихию эҷодӣ офаридааст. Улуғзода бо тасвири симоҳо як сахнаи бузурги намоиши таърихии зиндагиро бавучуд оварда, биниши таърихӣ ва хоҳишҳои иҷтимоии халқи тоҷикро акс намуда, ки фазилату қимати румон аз ин ҷо сарчашма мегирад. Бузургтарин ва беҳтарин симо дар ин румон симои Восеъ аст, ки тамкину фаросат, часорату одамият, устуворӣ дар аҳду паймон ва дигар хислатҳои неки инсонӣ дар симои ӯ тавҷам ба ҳам омадаанд. Ин ҳама дар рафтору кирдор ва амали Восеъ ба ҳимояти иззати инсонии худ, хонадон, табақа ва халқ равона шудаанд. Қаҳрамони марказӣ аз саъйи ҳифзи нангу номуси худ то ба рутбаи пешвои халқ месабад. Нависанда аз назари худогоҳии миллӣ дар симои Восеъ бо шинохтани сифатҳои таърихан инкишофёфтаи халқи тоҷик – заҳмати ҳалолу пок, дурӣ аз фитнаву шар, ақлу фазилати фитрӣ ва тавони иҷрои корҳои бузург таҷассум намудааст. Ин ахлоку авсофи ҳамида тавҷам аксаран дар кирдори шахс ва халқ хусусияти фоҷиавӣ касб мекунад, зеро рушди ноҳамвори зиндагӣ, алалхусус сохтори замона ба кирдори ҷунин шахсон мувофиқ нест. Сарнавишти фоҷиавии Восеъ ва исёни халқ аз ин ҷо сарчашма мегирад. Адиб дар ин румон сабки вуқӯғӯии тасвирро аз ҷиҳати ҳаводиси табиӣ сахнаҳои лаҳзаҳо, мушаххасоти дақиқи тинати инсонҳо боз ҳам вусъат додааст. Баъд аз румони «Восеъ» Улуғзода қисса (повест)-и «Ривояти суғдӣ»-ро навишт (1975), ки он ҳам ба таърихи миллат ихтисос дорад. Суҷаи асар аз воқеоти таърихи замони истилои араб сарчашма мегирад, ки баъзе аз симоҳои он шахсон таърихианд, монанди Саид ибни Усмон (писари халифаи савум Усмон ибни Аффон), ки бо дастури Муовия волии Хуросон шуду ба Мовароуннаҳр лашкар кашид, то «суғдони кофир»-ро мусалмон кунад, аммо дар Самарқанд ноком монд. Ҳини бозгашт рустову дехоти зиёдеро оташ зад ва асирони зиёдеро ба Ҳичоз бурд. Аз ҷумла ашрофзодагони Бухороро, ки амонат гирифта буд, аҳдшиканӣ карду бознагардонд, оқибат аз дасти онҳо кушта шуд. Хотун-маликаи Бухоро низ шахси таърихист. Молик ибн-ур-Райб – роҳзани ғоратгари биёбони араб, ки аз ислом хабар надорад, сипаҳсолори лашкари «аз дузду роҳзан фароҳамомадаи Саиб ибни Усмон аст. Ғоя асосии асар озодӣ, истиқлоли Ватан ва ҳимояи марзу буми он аст. Дар ин асари ҳачман хурд се ҷиҳати умдаи рӯзгори миллати тоҷик матраҳ шудааст: сарнавишти таърихии халқ, раванди худогоҳии шахс ва худшиносии миллӣ. Нависанда дар ин қисса масоили муҳими иҷтимоӣ ва сиёсии таърихи миллатро ба миён мегузорад ва симоҳои нотақрори бадеӣ меофарад. Вобаста ба масъалаи меҳанпарастӣ адиб сахнаҳои ҷолибу тозае ба тасвир кашида, ки далели оғаҳии комили ӯ аз таърихи миллат аст. Робитаву муносибати падару писар (Реваҳишён ва Виркан) ва зану шавҳар (Наниманча ва Виркан) низ назокату самимияти дилпазире дошта, меҳвари онҳо қаҳрамони марказии асар паҳлавон Виркан аст. Воқеан, «Ривояти суғдӣ» достони қаҳрамонӣ аст дар маърифати таърихи ниёкон ва бедории миллии тоҷикон ҷойгоҳи сазовор дорад.

Таърихи фарҳангу адаби миллат ва чехраҳои бузурги онро Улуғзода дар охирин румони худ «Фирдавсӣ» идома додааст. Ҳаводиси румон дар асоси ахбори воқеию ривоятии сарчашмаҳо дар бораи Ҳакими бузурги Тус ва тасвири тахайюлии рӯзгори шоир фароҳам омадаанд. Баррасии асарҳои адиб ва гуфтаҳои ӯ сабит мекунанд, ки Улуғзода барои навиштани румони «Фирдавсӣ» солҳои зиёде омодагӣ дидааст. Ба қавли худи адиб, аз солҳои нахустини эҷод (1934), ки бо Фирдавсию «Шоҳнома» ошно шуд, рӯзгори ин нобиғаи тамаддуни башарӣ маҳаки ибрат ва асари безаволи ӯ сарчашмаи эҷодиёти ӯ қарор гирифтааст. Сарнавишти Фирдавсӣ то ҷое бо тақдири Улуғзода ҳамранг аст ва гуфтан метавон, ки адиб ҳини тасвири рӯзгори Ҳакими бузург аз лаҳзаҳои талхи зиндагии худ истифода бурдааст. Сагузашти писари Фирдавсӣ Хушанг (дар румони адиб) ва писари нависанда Азиз, ки ҳар ду маҷораҳои сахте ба сари падарон оварданд, кадр нашудани заҳмати Фирдавсӣ аз ҷониби Султон Маҳмуди ғуломзода ва ронда шудани Улуғзода аз анҷуманҳову фишори руҳи бар вай аз тарафи зиммдорони Тоҷикистони шуравӣ, то ҷое, ки ватанро тарк карду дар гурбат мурд. Ва ҳамчунон ки муҳаббати мардум ба Фирдавсӣ дар тулии таърихи дароз побарҷост, Улуғзода низ дар дили мардуми тоҷик ҷой дорад. Улуғзода, ки худ муҳаққиқи адабиёт буд аз ахбори сарчашмаҳо доир ба замони зиндагии шоири бузург, мақоми шуаро дар дарбор, муносибати шоир бо султон, ахлоқи дарбориён ва хосса шуарои дарбор ва амсоли инҳо ба ҳайси лаҳзаҳои адабӣ фаровон ба кор бурдааст. Шахсияти Фирдавсӣ, мочарои ғоҷиҳои рӯзгору саодати абадии эҷодии ӯ меҳвари асосии воқеаҳо буда, нақши шоир мадори маънавият ва ҳусни ахлоқи ҷомеаро инъикос менамояд. Ба андешаи Худой Шарифов «*нависанда бо воситаи қаҳрамонан – Фирдавсӣ хонандаро ба ду дунёи дигаре мебарад: яке дунёи макру фиреб, меҳнату заҳмат, садоқату нокомӣ, содадилӣ ва айёрию фитна, яъне муҳити ихтоси таърихӣи замону макони шоир ва дигар дунёи паҳлавонию қаҳрамонӣ, корномаҳое, ки аз ваҷҳе ба замони шоир монанд аст, вале на ба пасти тинатҳо, кӯтоҳию камии андешаю ҳиматҳо – хулоса як ҷаҳони бархурди ниятҳои инсонӣ дар ҳадди болои шоирона асоси румони Фирдавсӣ мебошад*» (Х. Шарифов. Фирдавсӣ. Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Душанбе, ҷилди 3, 2004, саҳ., 245). Воқеан, Фирдавсии Улуғзода бо тамоми шукӯҳу шаҳомати шоирӣ ба тасвир омадааст. Гарчанд ба Бағдод рафтани Фирдавсию сурудани маснавии «Юсуфу Зулайхо» ба ормони Фирдавсӣ рост намеояду ман онро қабул надорам, дар адабиётшиносии тоҷики солҳои 80 қарни гузашта баъзе муҳаққиқон ин ахбори дуруғинро чун ҳақиқати таърихӣ қабул карда буданд ва Улуғзода, ки ба адабиётшиносон бовар дошт, ин ахбори ҷаълиро ба риштаи тасвири бадеӣ кашидааст. Румони «Фирдавсӣ» дар адабиёти шуравии тоҷикӣ шеваи тозаии румоннависӣ буд, ки истиқболи гарм ёфт. Румони «Фирдавсӣ» воқеан, як достони миллии мардуми эронитабор аст. Ин румон, ки дар арафаи заволи ҳукумати ҳизби коммунист ва даврони бозсозии гурбачиёвӣ ба нашр расид ва абрҳои сиёҳи ҳизб аз сари нависандаи маҳбуб бартарофт

шуда буданд, соли 1987 ба ҷоизаи давлатии ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ сазовор доништа шуд ва ҳамчунин соли 1997 дар Ҷумҳурии Исломии Эрон ба ҳайси «Китоби сол» шинохта шуд.

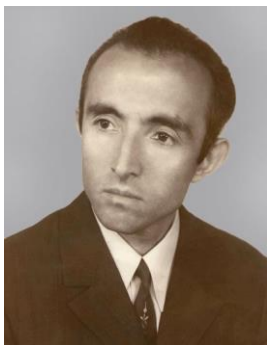
Улуғзода дар муҳити маданияти аврупоию русӣ ба камол расида буд, аммо аз суннату расму оини миллат ва фарҳангу адабиёти он вуқуфи комил дошт, забони русиро аз соҳибони он камтар намедонист ва то андозае мувофиқи талаби замон тарғибгари он тамаддун ҳам буд. Ин ҷиҳати фаъолияти ӯ дар тарҷумаи осори бузургони русу Аврупо таҷассум ёфтааст. Дар даврони ибтидои фаъолияти эҷодӣ бо супориши Ҳукумати шуравӣ як қатор асарҳои бунёдгузори марксизм-ленингизмро тарҷумаву таҳрир кардааст. «Занбӯр» (таҳрири дуҷум «Ғӯрмағас»)–и Э. Л. Войнич (1982) ва «Дон Кихот»–и Сервантес ва «Тил Уленшпигел»–и Шарл де Костер ва «Ҳамлет» ва «Як пула савдо-садпула гавғо»–и У. Шекспир ва «Хидматгори ду хоҷа»–и К. Голдони ва «Афсонаи моҳигир ва моҳии тало»–и А. С. Пушкин ва «Гунаҳкорони бегуноҳ»–и А. Н. Островский ва «Модар»–и М. Горкий ва чандин ҳикоя, дром ва дигар асарҳои адабони шуравӣ хориҷиро ба тоҷикӣ тарҷума намудааст. Сабки хосси худро дошт дар тарҷума: балоғату фасоҳати забони форсии тоҷикиро риоя менамуд, вале матнро бо салоҳиди худ ихтисор ва ё илова мекард ва тарҷумаҳои назокати сухани ноби форсиро доранд, ки хонанда ба осонӣ мутолиа менамояду лаззат мебарад.

Воқеан, симоҳои офаридаи Улуғзода одамони донишманду бофазилате ҳастанд, ки истеъдоди ғавқууллода камназир доранд ва барои саодати башар фидокорӣ мекунанд. Инсонҳои офаридаи ӯ, ки бархе шахсиятҳои таърихиянд, бархоста аз фарҳангу тамаддун ва сунани мардуми форсиҷоданд, ки бо амалу гуфтор ва рафтору кирдор ва зоҳирану ботинан таҷассумгари ин фарҳанги сутурганду аз он намояндагӣ мекунанд. Қаҳрамонҳои адаб ба ормони халқ ва махсусан ба суннатҳои адабӣ маданияти тоҷик дар бораи мартабаю омили шахс созгору мувофиқ омадааст. Камоли нависандагии Улуғзода дар соҳиби дониши фарох будани ӯ аз фарҳанги миллат ва балоғати сухани ӯ дар тозагию муҷазбаёнии ӯст. Улуғзода вакили Шурои олии Ҷумҳурии Шуравии сотсиалистии Тоҷикистон (даъватҳои 2-5), солҳои 1961-1963 узви Раёсати Шурои олии Ҷумҳурии Шуравии сотсиалистии Тоҷикистон, солҳои 1943-1971 узви Садораи иттифоқи нависандагони Шуравӣ буд. Аз соли 1934 узви иттифоқи нависандагон буд. Бо се орден Байраки Сурхи Меҳнат, ду ордени «Нишони Фахрӣ», медалҳо (нишонҳо) ва Ифтихорномаҳои Раёсати Шурои олии Ҷумҳурии Шуравии сотсиалистии Тоҷикистон мукофонида шудааст. Ин ҳама қадрдониҳо қабл аз фирири фарзандаш Азиз ба хориҷа ва табааи Ингилистонро қабул кардани ӯст. Баъд аз ин (аз соли 1967) нависанда аз назари зиммдорони замон дур афтод, танҳо дар даврони боззосии горбочиёвӣ бо талаби халқ, ки фарзанди бузургагро ба ҳеч ваҷҳ аз ёд набурда буд, ӯро «сафед» карданд, барои румони «Фирдавсӣ» сазовори бузургтарин ҷоизаи адабӣ дар Тоҷикистон – Ҷоизаи ба номи

Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ гардид. Дар замони Истиқлол баъд аз вафоташ бо нишони «Ситораи Президент» (дараҷаи якум) сазовор гардид. Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ва чандин хибонҳо дар кишвар ба номи Улуғзода ихтисос доранд.

Манобеъ: **Осор:** Асарҳои мунтахаб, чилдҳои 1-4. Д., 1967-1978; Мунтахабот, чилдҳои 1-2. Д., 1982; Қиссаи драмавӣ. Д., 1984; Фирдавсӣ. Д., 1987.

Асарҳои тадқиқотӣ: Таърихи адабиёти совети (шурави)-и тоҷик. Инкишофи жанрҳо, чилди 4. Д., 1982; Демидчик Л. Н. Драматургияи тоҷик дар солҳои 40-50. Д., 1965 (ба забони русӣ); Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик, чилди 3. Д., 2004; Асозода Х. Таърихи адабиёти тоҷик. Д., 2014, Сотим Улуғзода ва фочиаи ӯ. Д., 2005, Чехраҳои фарҳангӣ. Д., 1996, Абулқосим Фирдавсӣ дар шиноҳти С. Улуғзода. Д., 2000, Устод Айнӣ дар шиноҳти С. Улуғзода. Д., 2001; Сатторов А. Нуқтаи пайванд. Д., 1982; Сирочиддин Э. Сотим Улуғзода ва тасвири шӯриши Восеъ. Д., 2003; Солеҳов Ш. Адабиёт ва шиноҳти он. Д., 2010; Шукуров М. Сотим Улуғзода. Сталинобод, 1961. Диди эстетикаи халқ ва насри реалистӣ. Д., 1973, Пайванди замонҳо ва халқҳо. Д., 1982, Насри реалистӣ (вуқуъгӯӣ) ва таҳаввули шуури эстетикӣ (зебошиноҳтӣ). Д., 1987, Нигоҳе ба адабиёти садаи бист. Д., 2006; Юсупов К. Сотим Улуғзода ва повест (қисса)-и тарҷумаҳои ӯ «Субҳи ҷавонии мо». Д., 1968; Маъруф Раҷабӣ. Сотим Улуғзода – абармарди набард ва андеша. Д., 2004.

УМАРБЕК Султонзода (тав. 12. 04. 1936, д. Мадовраи н. Панҷакент, ваф. 13. 11. 1996, ш. Душанбе), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1970). Соли 1961 Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинободро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1961–1996 дар кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба ҳайси ассистент, муаллими калон ва дотсент фаъолият намудааст. Солҳои 1966–1969 дар аспирантураи АИ ҶТ таҳсил карда буд.

Солҳои 1970–1977 дар шӯбаи фалсафаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Сарредаксияи илмӣи Энциклопедияи Советии Тоҷик дар вазифаҳои мухталиф кор кардааст. Солҳои 1977–1996 дар кафедраи фалсафа ва фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Солҳои 1982–1983 дар Афғонистон ба сифати тарҷумон низ ифои вазифа намудааст. Соли 1995 ходими илмӣи шӯбаи фалсафаи АИ ҶТ буд ва ҳамзамон дар кафедраи фалсафаи фарҳанги донишгоҳи омӯзгорӣ ба ҳайси муаллими ҳамкор кор мекард. Муаллифи ду асари илмӣ ва зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ мебошад. Таълифотҳои ӯ ба масъалаҳои давлат ва инқилоб, таҳлили ақидаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ ва ахлоқии Ибни Сино бахшида шудаанд. Саҳми ӯ ҳамзамон дар тарбияи кадрҳои варзидаи Афғонистон низ калон аст, зеро ӯ соли 1980 дар Донишкадаи такмили ихтисоси муаллимони ҷамъиятшиносии Донишгоҳи ба номи М. Ю. Лермонтови ш. Москва барои ҷомеашиносони мактабҳои олии Афғонистон аз фалсафа дарс гуфтааст.

Ас.: Дар бораи китоби В. И. Ленин «Давлат ва инқилоб». Д., 1990; Афкори фалсафӣи иҷтимоӣ ва ахлоқии Ибни Сино. Д., 1966.

УМАРЗОДА Шарифмуроди Умар (тав. 21. 03. 1991 деҳаи Похут, н. Айнӣ) риёзидон, хатмкардаи факултети математика, тахассуси информатика-математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ (2009-2013). Солҳои 2013-2015 магистри донишгоҳи номбурда, 2015-2020 ассистенти кафедраи «Технологияи информатсионӣ ва коммуникатсионӣ», аз соли 2021 инҷониб муаллими калони кафедраи номуда аст. Дар мавзӯи «Хосиятҳои гармофизикӣ ва термодинамикии хулаҳои молибден ва фанадей дар коллекторҳои офтобӣ» кори илмӣ анҷом додааст. Муаллифи 10 мақолаҳои илмӣ ва методӣ, 1-дастури таълимӣ.

Ас: Корҳои лаборатори аз барномасозӣ. Д., 2018.

УМАРОВ Абдурахмон Саидахмадович (тав. 18. 10. 1989, ноҳияи Панҷ), номзади илмҳои педагогӣ (2017), дотсент (2019). Хатмкардаи факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2011), ассистенти кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ (2011-2014), саромӯзгор (2014-2017), мудирӣ кафедраи умумидонишгоҳии забонҳои хориҷӣ (аз 2018 инҷониб). Дар муддати фаъолият 10 барномаи таълимӣ таҳия намудааст.

Ас.: Фонетика барои навомӯзон. Д., 2016. Учебно – познавательная самостоятельность при изучении иностранного языка. Д., 2019.

УМАРОВ Тоҳир Умарович (тав. 25. 02. 1929, ш. Конибодом, ваф. 9. 07. 1975, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1961), дотсент (1965). Соли 1951 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёнаро (ш. Тошкент) хатм кардааст. Солҳои 1951–1961 муаллими калони кафедраи ҲКИШ, 1961–1963 декани факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1961–1962 аспиранти назди кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёна, 1962–1971 ректори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб, 1971–1975 ректори Донишкадаи давлатии тарбияи ҷисмонии ш. Душанбе ба номи М. И. Калинин буд. Дар анҷуманҳои 15 ва 16 Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон номзад ба аъзогии КМ ҲК ҶШС Тоҷикистон интихоб шуда буд. Муаллифи 6 асар ва 60 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Мавзӯи тадқиқотҳои ӯро масъалаҳои сохтмони маданӣ дар Тоҷикистон ва инкишофи маорифи халқи Тоҷикистон дар панҷсолаи панҷум дар бар гирифтаанд. Барои хизматҳояш бо медали «Меҳнати шоён» ва

ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Инкишофи маорифи халқи Тоҷикистон. Д., 1968; Аз таърихи сохтмони маданӣ дар Тоҷикистон. Д., 1959; Оид ба таърихи муборизаи Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон барои инкишофи маорифи халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои панҷсолаи панҷум. Д., 1960.

УМАРОВ Умар Сулаймонович (тав. 04. 08. 1966, д. Шаватки Болои н. Айнӣ), физик, номзоди илмҳои педагогӣ (2010), дотсент (2011).

Соли 1983 мактаби миёнаи рақами 16-и н. Айниро бомуваффақият хатм кардааст. Худи ҳамон сол ба шӯъбаи физика ва математикаи факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (фёлан ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ) дохил шуда, соли 1990 онро хатм кардааст. Солҳои 1984-1986 дар сафи Қувваҳои мусаллаҳи собиқ Иттиҳоди Шуравӣ хизмат кардааст.

Дар давраи донишҷӯиаш аз соли 1988 то соли 1990 ба ҳайси лаборанти кафедраи методикаи таълими физика (0, 5 воҳиди корӣ) кор кардааст. Соли 1990 пас аз хатми донишгоҳ ӯ ҳамчун мутахассиси ҷавон бо ҳайси лаборанти калони кафедраи методикаи таълими физика ба кор монанда шуд. Аз соли 1990 то соли 1991 ӯ ба ҳайси лаборанти калон, аз соли 1991 то соли 1998 ба сифати ассистент ва аз соли 1998 то 2011 дар вазифаи муаллими калон ва аз соли 2011 то имрӯз ба ҳайси дотсенти кафедраи методикаи таълими физика фаъолият дорад. Соли 1994 ба шӯъбаи рӯзонаи аспирантураи ДДОД дохил шуда, соли 1997 онро хатм кардааст. Дар мавзӯи «Методикаи истифодаи маводи маҳал дар таълими физикаи мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст.

Умаров У. С. муаллифи зиёда аз 450 номгӯй корҳои илмӣ ва методӣ мебошад, ки беш аз 80-тои онҳоро васоити методию таълимӣ ташкил медиҳанд. Бо ташаббус ва ибтикори ӯ аввалин маротиба дар ҷумҳурӣ ҷадвалҳои (плакатҳои) таълимӣ аз физика бо забони тоҷикӣ мураттаб гардида, нашр ва дастраси омӯзгорони физикаи МТМУ-и ҷумҳурӣ гардонида шуд. Муаллифи китоби дарсии «Физика–8» ва «Стандарти фанни физика» барои синфи VIII мебошад. Мақолаҳои илмӣ-методиаш дар маҷаллаҳои «Маърифати омӯзгор», «Паёми Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон», «Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон», «Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Илм ва инноватсия», «Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», «Номаи Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров», ҳафтаномаи «Омӯзгор», маҷмуаҳои илмӣ ПРМ-и АТТ ва маҷмуаҳои дигар нашр шудаанд.

Бо Ифтихорномаи Кумитаи комсомолии донишкадаю н. Октябри (ҳоло Исмоили Сомони) шаҳри Душанбе, Раҳматномаю Ифтихорномаи раёсати ДДОТ ба номи С. Айнӣ, Ифтихорномаҳои гимназияи №53, шӯъбаи

маорифи н. Исмоили Сомонию раёсати маорифи шаҳри Душанбе, Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардидааст. «Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2006).

Раиси гурӯҳи ҳамоҳангсози барнома ва китобҳои дарсии физика ва нучуми Шурои миллии таҳсилот дар назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, солҳои 2011-2020 дар вазифаи дотсент ва мудирӣ кафедраи методикаи таълими физикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаъолият намудааст.

Солҳои 2020-2021 ба ҳайси декани факултети физика ва аз сентябри соли 2021 дар вазифаи Директори институти илмӣ- тадқиқотии «Илмҳои табиатшиносӣ ва таҷрибаи методикаи таълими онҳо» дар назди ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад.

Ас.: Маҷмуаи чадвалҳо (плакатҳо) –и таълимӣ аз физика барои синфҳои 7-11. Д., 2008; Физика–8. Китоби дарсӣ барои синфи 8-уми мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ. Д., 2009; Масъалаҳои паст қардани хатари офатҳои табиӣ дар таълими физика. (Дастури таълимӣ барои курсҳои таҷрибаи ихтисоси муаллимони физика). Д., 2011; Таҷрибаомӯзии педагогӣ дар факултети физика (Дастури методӣ) Д., 2013; Таълими физика дар синфи VII. (Дастури таълимӣ). Д., 2015; Таълими физика дар синфи VIII. (Дастури таълимӣ). Д., 2015; Таълими физика дар синфи XI. (Дастури таълимӣ). Д., 2017; Роҳнамои фанни физика синфи 10-ум. Д., 2018; Методикаи ташкилу гузаронидани машғулиятҳои берунисинфӣ аз физика. (Китоби дарсӣ). Д., 2018. Практикуми ҳалли масъалаҳои физикӣ. (Китоби дарсӣ). Д., 2018; Роҳнамои фанни физика синфи 11-ум. Д., 2018; Навъҳои дарси физика тибқи муносибати босалоҳиятӣ ба таълим. (Дастури методӣ). Д., 2020; Дастури методӣ барои омӯзгорони физика. Хучанд, 2020; Дарсҳои физика дар синфи XI тибқи муносибати босалоҳият ба таълим. (Дастури методӣ). Д., 2020.

УМЕДҶОНИ Лоикшо (тав. 24. 03. 1987, н. Дарвоз), филолог, соли 2010 ДДОТ ба номи Садриддин Айниро бо ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик хатм кардааст. Солҳои 2010-2011 ассистенти ассистенти кафедраи забони тоҷикии умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи Садриддин Айни, 2012-2013 Коргузори шӯбаи рӯзонаи факултети филологияи тоҷик, 2013-2017 мутахассиси пешбари Маркази бақайдгирӣ ва машваратӣ, 2017-2018 сармутахассиси шӯбаи таҷрибаомӯзӣ ва кор бо мутахассисони ҷавон ва аз 2018 Муовини декан оид ба корҳои тарбиявӣ ва таълимии факултети филологияи тоҷики ҳамин донишгоҳ. Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон.

УРУН Кӯҳзод (тав. 15. 03. 1937, деҳаи Ғаззаи ноҳияи Панҷакенти вилояти Суғд). Маълумоти миёнаи нопурраро дар зодгоҳаш гирифта, таҳсилро дар Омӯзишгоҳи омӯзгории Панҷакент идома додааст. Мехри донишомӯзӣ баъдан ўро ба Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Г. Шевченко бурдааст. Пас аз хатми донишкада чанде омӯзгори мактаби миёна, баъдан корманди илмии Институти забон ва адабиёти ба

номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, солҳои 1961-1963 дар хидмати аскарӣ будааст.

Аз солҳои аскарӣ ба навиштан оғоз карда, нахустин офаридаҳояш аз ҳамон солҳо дар саҳифаҳои матбуоти даврӣ ба таъб расидаанд. Дастнависи яке аз ҳикояҳояш, ки ба маҷаллаи «Садои Шарқ» фиристода буд, диққати устод Фазлиддин Муҳаммадиевро ҷалб менамояд ва эшон, ки ҳамон солҳо сармуҳаррири маҷаллаи «Хорпуштак» буданд, пешниҳод мекунанд, ки нависандаи ҷавон ба маҷаллаи ҳаҷвии эшон ба кор биёяд.

Ҳамин тариқ, фаъолияти ҷиддии эҷодии Урун Кӯҳзод аз маҷаллаи «Хорпуштак» оғоз ва тахти назари Фазлиддин Муҳаммадиев ташаккул ёфтааст. Баъдан, солҳои зиёде, дар рӯзномаи «Маориф ва маданият» дар вазифаҳои мудирӣ шуъбаи адабиёт ва санъат, муовини сармуҳаррир кор кардааст. Соле чанд муҳаррири калони Сарредаксияи илмии Энциклопедияи советии тоҷик, мудирӣ шуъбаи очерку публитсистикаи маҷаллаи «Садои Шарқ», мудирӣ шуъбаи нашриёти «Адиб», сармуҳаррири маҷаллаи «Садои Шарқ» ва мудирӣ шуъбаи насри Иттифоқи нависандагони ҷумҳурӣ будааст.

Ба кори эҷодӣ аз аввали солҳои шастуми асри мозӣ саргармӣ дошта, дар оғози фаъолият ба таълифи ҳикоя, баҳусус, ҳикояҳои ҳаҷвӣ, пардохтааст, ки аксарашон дар ду маҷмуа – «Сареву савдое» (1971) ва «Як сару сад ҳаёл» (1983) фароҳам омадаанд. Дар давоми солҳои ҳафтодуми асри гузашта насри тоҷик дар адабиёт мақоми устувор пайдо карда, аз тасвирҳои зоҳирӣ ба инъикоси рӯҳии инсон, мураккабии рафтору кирдор ва андешаю гуфтори қаҳрамонон рӯй овард, ки Урун Кӯҳзод ҳам дар ин ҷода аз ҷавонадибони муваффақ ва ҷӯяндаву тозанигор буд. Аз ҷумла, дар қиссаҳои «Роҳи ағба» (1971), «Писанддара» (1974), «Бандии озод», «Тақвими раҳгум» ва ғ., ки хусусияти мардумшиносӣ доранд, ба таҳқиқи хислату характер ва тасвири масъулияти инсонҳо дар ҷомеа рӯй оварда, сабку чеҳраи хоси нигорандагии худро аён баён карда тавонист. Сипас қиссаи «Кини Ҳумор» (1976) ба дасти хонандагон расид, ки давоми мавзӯи пайгирифтаи нависанда буда, масъалаҳои одобу ахлоқи ҷомеаро мавриди таҳқиқи бадеӣ қарор додаст. Дар асарҳояш ба руҳдоду ҳодисаҳо ва рафтору кирдори одамон бо назари танқидӣ менигарад.

Соли 1977 қиссаи мусаннади «Як рӯзи дароз, рӯзи бисёр дароз» ба таъб расид, ки ба тасвири поре аз рӯзгори сангини фарзанди фарзона ва муборизи халқи тоҷик Устод Садриддин Айнӣ бахшида шудааст. Ин қисса муаллифашро ҳамчун нависандаи таърихдону рӯҳшинос муаррифӣ карда, сазовори Ҷоизаи ба номи Садриддин Айнӣ гардонид.

Дар навиштаҳои Урун Кӯҳзод насри тасвиру андеша бо публитсистика омезиш ёфта, нависанда ин услубро ҳамчун силоҳи мубориза ба муқобили камбудиву носозгориҳои ҷомеа ба кор мебарад. Ҳаҷв дар шакли истехзову захрханд дар ҳамаи асарҳои мавсуф мақоми хоасе дорад, аммо тақомули ҷунин равия дар романи «Бандии озод» равшантар ба мушоҳида мерасад. Муборизаи рӯҳии қаҳрамонон дар роҳи

чустучӯи ҳақ ва аз байн бардоштани ноҳақиҳо дар ин асар хеле шиддатноканд. Ҳамин буд, ки романи мазкур соли 1996 сазовори Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ гардид.

Дар романи «Ҳам кӯҳи баланд, ҳам шаҳри азим» (1983)-и ӯ масъалаи муҳимми ҳаётии пайванди аслҳову наслҳо ва давру замонҳоро мавриди баҳсу баррасии бадеӣ қарор додааст.

Урун Кӯҳзод адиби пухтакору мушоҳидакор буда, дар давоми чанд соли охир қиссаву рисолаҳои публитсистии «Тоҷикони имрӯза» (2002), «Лохутӣ ва баъди ӯ» (2002), «Ҷамъи парешон» (2003), «Ахлоқи воло – дафъи бало» (2003), «Акашариф – Борбади асри бист» (2005) ва як силсила мақолаю ҳикоя ба таъб расонд, ки шоҳиди чунин даъвоянд.

Романи таърихӣ Урун Кӯҳзод «Ҳайҷо», ки солҳои 2005-2006 дар маҷаллаҳои «Сухан» ва «Садои Шарқ» ва соли 2014 дар шакли китоб ба таъб расид, ба таҳқиқи адабии мавзуи хеле муҳим – аз тарафи Русияи подшоҳӣ ғасб намудани Осиёи Миёна, хосса Аморати Бухоро, бахшида шудааст, ки аз нигоҳи паҳноӣ тасвири воқеаҳо ва баррасию арзёбии онҳо хеле ҷолибу беназир аст.

Тарҷумаи бисёр асарҳои адибони маъруфи хориҷӣ, аз ҷумлаи К. Чандар, Ҳ. Ғулом, Л. Ленч, С. Хонзодян, В. Санги, қиссаи А. П. Чехов «Дашт», романи Г. Г. Маркес «Ҳазони умри Одамхудо», ҳикояҳои Азиз Несин «Мактубҳо аз он дунё», мунтахаби осори Р. Домонович «Бозгашти Шохзода Марко» ва ғ. ба қалами ӯ тааллуқ доранд, ки басо моҳирона анҷом ёфтаанд. Иддае аз асарҳои Урун Кӯҳзод ба забонҳои русӣ, украинӣ, узбекӣ ва дигар халқҳои шуравӣ ба таъб расидаанд. Барои хизматҳои шоёнӣ адабӣ сазовори унвони Нависандаи халқии Тоҷикистон ва Қораманди шоистаи Тоҷикистон гардонида шудааст. Аз соли 1975 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

УСЛУБШИНОСӢ ВА НАЗАРИЯИ ТАРҶУМА, кафедра.

Кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума, яке аз кафедраҳои ҷавон ва таҳассусии факултети забони англисӣ ба ҳисоб меравад. Соли 1996 дар назди факултети забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ шӯъбаи тарҷумонӣ кушода шуд ва худи ҳамон сол кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума таъсис ёфт. Аввалин мудири кафедра Мирзоев Ҳабибулло Холович (1996-2001) буд. Баъдтар сарвари кафедра ба души номзади илми педагогика Саидова Лейла Вайсиддиновна (2001-2008) ва номзади дигари илми педагогика Авғонов Самариддин Саидович (2008-2009) воғузур шуд. Аз соли 2009 то соли 2012 номзади илмҳои педагогика Байдуллоев Аъзам Ибодуллоевич ҳамчун мудири кафедра фаъолият намуд. Аз соли 2012 то моҳи августи соли 2015 роҳбарии кафедра ба уҳдаи номзади илмҳои педагогӣ Эмомов Исматулло Боронович гузошта шуда буд. Аз авали моҳи сентябри соли 2015 инҷониб роҳбарии кафедра ба

души номзади илми филология, дотсент Каримов Шухрат Бозорович вогузор гардидааст.

Дар кафедра ҳоло 20 нафар омӯзгорон кор мекунанд. Аз ин шумора 1 нафар доктори илмҳои педагогика, профессор Авғонов Самариддин Саидович, 2 нафар номзади илмҳои педагогика, дотсентон Байдуллоев Аъзам Ибодуллоевич, Эмомов Исматулло Боронович, 2 нафар номзади илмҳои филология, дотсентон Каримов Шухрат Бозорович, Мусоямов Зубайдулло ва 1 нафар номзади илмҳои сиёсатшиносӣ Атоев Сухбатullo, 5 нафар муаллими калон Асламов Ҳикматулло, Сатторова Нигора, Боронов Умедҷон, Давлатов Назримад ва Ҳафизова Барно ва 11 нафар ассистентон фаъолияти пурсамари педагогии хешро давом дода истодаанд.

Дар ин муддат кафедра ба як қатор комёбиҳо ноил гашт. Шаш нафар омӯзгорони кафедра то имрӯз рисолаи номзадӣ ва як нафар рисолаи доктории хешро ҳимоя намуданд. Ҳамаи омӯзгорони кафедра бо мавзӯ ва роҳбари илмӣ таъмин гардида, корҳои илмӣ-тадқиқотӣ мебаранд. Аз шумораи муаллимони дар боло номбаршуда рисолаи номзодии Сатторова Нигора аз муҳокимаи кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳӣ гузашта, айни ҳол барои дифоъ ба Шурои диссертатсионӣ пешниҳод гардидааст.

Мутахассисон дар кафедра аз рӯи як равияи илмӣ «Рушди забон дар шароити кунунӣ» ва ду масъала: «Масъалаи услубшиносӣ ва услуби илмӣ дар забони англисӣ» ва «Масъалаҳои назария ва амалияи тархума ва тархумашиносӣ» корҳои илмӣ-тадқиқотӣ мебаранд, ки натиҷааш ба миён омадани фарҳангҳои бисёрзабона, китобҳои дарсӣ, монографияҳо, дастурҳои илмӣ-инноватсионӣ ва таълимӣ-методӣ, рисолаҳо, барнома ва воситаҳои таълимӣ мебошад. Маъводи тадқиқоти онҳо дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурӣ, берун аз хумхурб ва дар маҷмуаҳои дастаҷамъии кафедраву донишгоҳ, монографияҳо ҳар сол нашр мешаванд.

УСМОНОВ Муҳаммадсалим Бозорович (тав. 26. 01. 1986, д. Панҷрӯди н. Панҷакент), муаллими фанни химия, номзади илмҳои химия (2015), дотсент (2020). Солҳои 2003–2008 дар факултети химияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Солҳои 2008 – 2012 мудири кабинети таълимӣ, солҳои 2012-2014 ассистент, 2014 – 2015 муаллими калон, 2015 – 2018 мудири кафедра, 2017 – 2020 и. в. дотсенти кафедраи кафедраи технология ва экологияи химиявии ДДОТ ба номи С. Айни буд. Аз соли 2018 то ҳол декани факултети химияи ДДОТ ба номи С.

Айни мебошад. Оид ба политермаи мувозинатҳои фазагӣ ва ҳалшавандагии системаи $\text{Na, Ca//SO}_4, \text{CO}_3, \text{F} - \text{H}_2\text{O}$ дар ҳарорати 50 ва 75°C тадқиқоти илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ, 3 барномаи таълимӣ, 1 монография ва 2 дастурӣ таълимӣ мебошад.

Ас.: Фазовие равновесия системи $\text{Na, Ca//SO}_4, \text{CO}_3 - \text{H}_2\text{O}$ при 25°C (ҳаммуаллиф)
// Известия ТО МАН ВШ. Д., 2010, № 1; Фазовие равновесия системи $\text{Na, Ca//SO}_4, \text{F} -$

H₂O при 25°C (хаммуаллиф) // Доклады АН РТ, 2010, Т. 53, № 8; Solubility in the Na, Ca//SO₄, CO₃-H₂O System at 25°C (хаммуаллиф). Russian Journal of Inorganic Chemistry, 2016, Vol. 61, No. 8, pp. 1041–1046. © Pleiades Publishing, Ltd., 2016; Растворимость в системе Na, Ca//SO₄, CO₃-H₂O при 25 °C (хаммуаллиф). Журнал неорганической химии. 2016, том 61, № 8, с. 1093-1099; Структура диаграммы растворимости системы Na, Ca//SO₄, CO₃-H₂O при 0°C (хаммуаллиф). Журнал неорганической химии РАН. 2016, Т 61, № 5, стр. 683-688; Solubility in the Na, Ca//SO₄, CO₃-H₂O system at 0°C (хаммуаллиф). Russian Journal at inorganic chemistry, 2016, vol. 61, № 5, pp. 651-656; Structure of solubility diagram of the quaternary Na, Ca//SO₄, CO₃-H₂O water-salt system at 25 °C (хаммуаллиф). Austrian Journal of Technical and Natural Sciences. – Vienna, 2016. № 9-10. Pp. 83-90; Фазовые равновесия системы K, Mg//SO₄, CO₃ – H₂O при 25°C (хаммуаллиф). Международный научный журнал Символ Науки №7, 2018. с. 11-14; Фазовые равновесия в системе Na, Ca // SO₄, CO₃, F– H₂O при 50°C (хаммуаллиф). Душанбе – 2018. Доклады АН РТ № 7 – 8 стр. 651-657; Растворимость системы Na, Ca//SO₄, CO₃-H₂O при 50°C (хаммуаллиф). XXI Менделеевского съезда по общей и прикладной химии, Санкт - Петербург 2019, Т. 3. стр. 146; Phase equilibria in the Na, Ca// SO₄, F– H₂O system at 50°C. // International Conference “Scientific research of the SCO countries: synergy and integration» Part 2: Participants’ reports in English. October 14, 2019. Beijing. P. 208-213; Phase equilibria in the Na, Ca// SO₄, F– H₂O system at 75°C. East European Scientific Journal. Warsaw, Poland 3 (55), 2020 part 1. Pp. 70-72; Синтези гайриорганикӣ (дастури таълимӣ). Д., 2019; Химияи мухити зист (дастури таълимӣ). Д., 2020.

УСМОНОВ Нурулло (тав. 15. 07. 1937, д. Панҷрӯди н. Панҷакент), риёзидони тоҷик, доктори илмҳои физика-математика (2004), профессор (2005). Соли 1961 факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1961–1964 муаллими мактаб-интернати д. Лучоби ш. Душанбе, 1964–1966 аспирант, 1966–1976 муаллими калони кафедраи анализи математикӣ, 1977–1986 мудири кафедраи геометрия, 1986–2002 декани факултети математикаи ДДОТ ба номи К. Чӯраев буд. Аз соли 2002 профессори кафедраи математикаи олии Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон мебошад. Оид ба масъалаҳои канории функсияҳои аналитикӣ, аналитикии умумӣ ва гармоникӣ кори илмӣ анҷом додааст. Муаллифи 12 асар ва зиёда аз 145 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ аст. Бо роҳбарии ӯ 5 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намудаанд. Узви Шурои диссертатсионии дифои рисолаҳои докторӣ ва номзодии Институти математикаи АИ Тоҷикистон мебошад. Дар конференсияҳои илмӣ ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ (Москва, Тифлис, Боку, Новосибирск, Тошкент, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст. Хизматҳояш бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон», нишонҳои «Аълочии

маорифи халқи ИҶШС» ва «Аълочи маорифи Тоҷикистон» кадр карда шудааст.

Ас.: Ибтидои Евклид ва геометрияи Лобачевский (ҳаммуаллиф). Д., 1992; Геометрия (Китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1993; Паробола ва тарзҳои гуногуни тасвири он (ҳаммуаллиф). Д., 1995; Хати рост ва ҳамворӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1995; Элементҳои топология (ҳаммуаллиф). Д., 1995; Татбиқи интеграл дар ҳалли масъалаҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Геометрияи дифференциалӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1999; Татбиқи интегралҳои муайян дар ҳалли масъалаҳои илмҳои табиатшиносӣ ва иқтисодиёт (ҳаммуаллиф). Д., 2002; Алгебра барои синфи 9 (ҳаммуаллиф). Д., 2001; Алгебра барои синфи 9 (ҳаммуаллиф). Д., 2005; Алгебра ва ибтидои анализ (ҳаммуаллиф). Д., 2005.

УСПЕНСКАЯ Людмила Владимировна (тав. 29. 08. 1909, ш. Ленинград, ваф. 23. 10. 2000, ш. Санкт-Петербург), забоншиноси маъруфи тоҷик, профессор (1982), Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон, Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон. Соли 1932 шуъбаи шарқшиносии Донишкадаи давлатии таъриху забони ш. Ленинградро хатм кардааст. Солҳои 1933–1934 муаллими забони тоҷикӣ дар курсҳои олии стенографии ВСИК ИҶШС ш.

Москва, 1935–1937 тарҷумони адабии рӯзномаи «Тоҷикистони сурх», 1938–1942 коркунӣ калони «Палатаи китоб»-и назди Комиссарияти маорифи Тоҷикистон, 1942–1945 муаллими забони тоҷикии Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко ва котиби илмии Институти таърих, забон ва адабиёти филиали тоҷикистони АИ ИҶШС, 1949–1960 ходими илмии Институти забон ва адабиёти АИ Тоҷикистон буд. Солҳои 1960–1961 ҳамчун дотсенти кафедраи забони русӣ, 1961–1973 мудири кафедраи методикаи таълими забони русӣ, 1973–1982 мудири кафедраи забон русии Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1982–1991 профессори кафедраи забони русии донишкадаи номбурда буд. Муаллифи як қатор мақолаҳои илмӣ ва якчанд китобҳои дарсӣ аз забони русӣ мебошад. Ӯ яке аз мураттибони луғати тоҷикӣ-русӣ (М., 1954) мебошад. Оид ба масъалаҳои мухталифи забоншиносии тоҷикӣ ва русӣ корҳои илмӣ бурдааст. Таҳти роҳбарияш аспирантҳо ва унвонҷӯёни зиёде рисолаҳои илмиашро Ҳимоя кардаанд. Барои хизматҳояш бо ордени «Инқилоби Октябр», унвонҳои фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1950), «Ходими Хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон» (1956) ва якчанд медалу ифтихорномаҳо сарфароз карда шудааст.

Ас.: Каратагский говор в таджикском языке. Д., 1956; Методическое пособие по русскому языку для 4-х классов, по использованию учебника по русскому языку в таджикской школе. Д., 1956; Говори таджиков Гиссарского района. Д., 1962.

УСТОЕВ Раҳим Ефимович (тав. 10. 09. 1910, ш. Кирки ҚШС Туркменистон, ваф. 26. 07. 1976, ш. Душанбе), равоншинос, номзади илмҳои равоншиносӣ (1973), дотсент (1976). Соли 1939 факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинободро хатм кардааст. Солҳои 1939–1940 муаллими педагогика ва психологияи Омӯзишгоҳи омӯзгории н. Орчоникидзеобод, 1940–1942 иштирокчии Қанги Бузурги Ватанӣ, 1942–1943 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №2 н. Рӯдакӣ, 1943–1952 корманди Вазорати корҳои дохилӣ ва бехатарии ҚШС Тоҷикистон, 1952–1976 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи равоншиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст.

Ас.: Вопросы психологии в трудах Ибн-Сина («Авицени») // Учение записки госпединститута, т. XII, 1956, вып. 1.

УТАГАНОВ Аликул (тав. 6. 01. 1945, д. Арали н. Куйбишев (имрӯза А. Қомӣ), географ, номзади илмҳои география (1978). Солҳои 1962–1966 дар факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1966–1969 корманди Кумитаи кор бо ҷавонони н. Куйбишев, 1969–1972 котиби ҳизбии хоҷагии Ёвон 4 буд. Соли 1972 ба кафедраи географияи иқтисодии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба кор омадааст. Аз соли 1978 дар кафедраи географияи иқтисодии донишкадаи омӯзгории пойтахт ҳамчун муаллим, иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедра ва мудири кафедра кор кардааст. Солҳои 1988–1991 муовини президенти Ҷамъияти географии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1991–1994 президенти ҷамъияти мазкур буд. Аз соли 1995 то ба имрӯз дотсенти кафедраи иқтисодиёти ҷаҳони Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон мебошад. Солҳои 2004–2009 ҳамчун мудири кафедраи мазкур кор карда, аз соли 2010 то 2016 мудири шӯъбаи таҷрибаомӯзии Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон буд. Муаллифи зиёда аз 50 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои рушди пахтакорӣ, боғдориву ангурпарварӣ, азхудкунии заминҳои нав, ташкили минтақавии истеҳсолот ва ғайраҳо мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Ас.: Структура сельского хозяйства Юго-западного Таджикистана // Научные труды. Д., 1973; Перспективы Явано-Обикийской долины. Д., 1974; Горные и предгорные сады (на уз. яз.). Ташкент, 1980; Богарное виноградарство. Д., 1977; Мировая экономика (учебное пособие). Д., 2001; Иқтисодиёти ҷаҳонӣ (дастури таълимӣ). Д., 2004; Иқтисодиёти ҷаҳон (курси лексияҳо). Д., 2006; Муносибатҳои иқтисодии байналхалқӣ (курси лексияҳо). Д., 2007; Роль государство в развитии международного туризма. Д., 2007.

УТАЕВ Маъмурҷон Маҳмадалиевич (тав. 20. 08. 1967, шаҳраки Октябри н. Ҳисор), муаллими забони англисӣ, номзади илмҳои педагогӣ. Солҳои 1986–1991 дар факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Қ. Қўраев таҳсил намудааст. Солҳои 1986–1988 дар сафҳои артиши шуравӣ дар Ҷумҳурии Афғонистон хизмат кардааст. Солҳои 1989–1992 мудири кабинети забонҳои хориҷии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992–1995 муаллими забони англисӣ ва ҷонишини директор дар мактабҳои миёнаи №21 ва №67-и н. Шаҳринав, 1995–1997 ассистенти кафедраи забони англисии Донишқадаи тичоратии Тоҷикистон буд. Солҳои 1997-2000 ассистенти кафедраи методикаи таълими забони англисӣ (ДДОТ ба номи Садриддин Айни), солҳои 2000-2004 ба ҳайси саромӯзгори кафедраи методикаи таълими забони англисӣ, солҳои 2004-2005 муовини декан оид ба таълим дар факултети забони англисӣ, солҳои 2008-2009 ба сифати мудири кафедраи забони англисӣ (умумидонишгоҳӣ), солҳои 2013-2014 муовини декан оид ба илм дар факултети забони англисӣ, солҳои 2014-2016 мудири кафедраи методикаи таълими забони англисӣ, соли 2016 то ҳол мудири кафедраи филологияи забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айни кор мекунад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмию методӣ мебошад ки дар онҳо масъалаҳои баланд бардоштани шароити таълими забони англисӣ дар мактаби олии мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор гирифтаанд. Бо ордену медалҳои «За боевые заслуги» (1987), «Аз мардуми сипосгузори афгон» (1987), «Ҷанговари интернатионалист» (1989), «70 лет Вооруженных Сил СССР» (1986), «5-солагии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1995), Ифтихорномаҳои ИҶШС ва Сарфармондеҳи Қувваҳои Мусаллаҳи ИҶШС мукофотонида шудааст.

Ф

ФАЗЛИДДИНЗОДА Абдубосит Фазлиддин (тав. 17.02.1973, д. Вени н. Панҷакент), омӯзгор ва публитсист. Таҳсил дар ДДОД ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев (1991-1996), омӯзгори мактаби миёнаи № 65, н. Панҷакент (1996-1997), устои кафедраи забон ва адабиёти Коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев (1997-2002), аспиранти

Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон (1999-2001), ассистенти кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи кишоварзии Тоҷикистон (1999-2000), методисти Коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2002-2003), котиби масъули маҷаллаи «Пайванд» (2003-2011), муассис ва сармуҳаррири ҳафтаномаи «Овоза ва ҳақиқат» (2012-2013), сардори шӯъбаи таъбу нашри Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамзамон сармуҳаррири маҷаллаҳои илмию методии «Масъалаҳои маориф» ва «Субҳи умед» (2011-2014).

Аз январи соли 2015 то ҳол сармуҳаррири маҷаллаи илмию методӣ ва иттилоотии «Арзёбӣ ва таҳсилот» ва дастури иттилоотию методии «Роҳномаи довталаб» ва ҳамзамон сармутахассиси таҳриру тархрезии корҳои таъбу нашри Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Дорандаи нишонҳои Аълочии матбуоти Тоҷикистон (2011), Аълочии фарҳанги Тоҷикистон (2012), «100-солагии матбуоти Тоҷикистон» (2012), Аълочии маорифи Тоҷикистон (2014).

Ас.: Андешаҳои панду ахлоқӣ дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ (дастури тарбиявӣ-методӣ). Д., 1992; Даме бо «Шоҳнома». Д., 2006; Селоби харобиовар (дастури методӣ). Д., 2019.

ФАЙЗАЛИЗОДА Чумъахон Хол (тав. 14. 03. 1963, н. Темурмалик), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (2006), дотсент. Соли 1992 факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраевро хатм кардааст. Солҳои 1990–1992 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №62 н. Октябри ш. Душанбе, 1992–1995 ассистенти кафедраи равоншиносӣ,

1995–1998 аспиранти ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1999–2008 ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи равоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 2000–2003 муовини декани факултети таърихи донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба таълим, 2007–2008 декани факултети таърих буд. Аз соли 2008 то соли 2009 сардори шӯъбаи

таълими Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ва ҳамзамон дотсенти кафедраи педагогика ва психологияи ҳамин донишкада буд. Солҳои 2013-2014 ба ҳайси ходими калони илмии Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода фаъолият намудааст. Солҳои 2014-2015 сардори раёсати таълими Донишкадаи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 2017 – 2020 ба сифати муовини ректор оид ба таълим ва аз соли 2020 Директори Муассисаи давлатии «Китобхонаи миллии Тоҷикистон аст. Муаллифи 5 асари илмӣ ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2010) кадр карда шудааст.

Ас.: Хотира (оид ба шаҳидони Ҷанги Бузурги Ватанӣ), иборат аз ду ҷилд. Д., 2000; Машғулиятҳои амалӣ аз психологияи иҷтимоӣ. Д., 2003; Стратегия развития критического мышления через чтение и письма в школе и вузе. Ч. 1, 2. Д., 2006; Дастури таълимӣ оиди психология барои муаллимони синфҳои ибтидоӣ (бо забони форсӣ). Д., 2008; Формирование совершенного человека: историко-философские и педагогические аспекты. Д., 2011; Ҳикмати афкори педагогии ниёгон. Д., 2012; Философия образования таджикско-персидских мыслителей средневековья и их ценность в развитии современной национальной педагогики. Д., 2014; Фидоие дар роҳи илм. Д., 2015; Психологияи идоракунии. Қисми 1. Д., 2018; Психологияи идоракунии. Қисми 2. Д., 2019.

ФАЙЗИЕВ Исматулло Давлатович (тав. 10. 02. 1950, н. Уротеппа), физик, номзоди илмҳои педагогӣ (1988). Солҳои 1970–1975 дар факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1976–1981 муаллими мактаби миёнаи №53 ш. Душанбе, 1981–1989 ассистент, 1989–1992 муаллими калон, 1992–1997 дотсенти кафедраи методикаи таълими физикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамзамон солҳои 1985–1988 дар шуъбаи рӯзонаи аспирантураи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Челябинск таҳсил кардааст. Айни ҳол мудири кафедраи методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии ш. Хучанд ба номи академик Б. Фафуров мебошад. Муаллифи зиёда аз 50 номгӯи корҳои илмию методӣ аст.

Ас.: Методические рекомендации по проведению учебных конференций и семинаров с технологическим содержанием в курсе физики 9 класса. Челябинск, 1987; Мавқеъ ва мазмуни семинару конференсияҳо дар таълими физика (хаммуаллиф). Д., 1990.

ФАЙЗУЛЛОВ Файратулло Фатхуллоевич (тав. 1. 11. 1983, д. Сарикутали ҷамоати деҳоти Чорбоғи н. Варзоб), омӯзгори фанни фалсафа, номзоди илмҳои фалсафа (2019), хатмкардаи ДИТ- и ба номи Имом Аъзам (2010), магистри Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ба номи С. Айни (2010-2012), аспирант ва муаллими калони кафедраи фалсафаи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ба номи С. Айни (аз соли 2012). Дар

мавзуи «Хусусиятҳои омӯзиши гносеологии «Ихвон – ус – сафо»» (чанбаи фалсафӣ ва мазҳабӣ) рисола ҳимоя кардааст. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаи илмӣ ва илмӣ- оммавӣ.

Ас.: Хусусиятҳои омӯзиши гносеологии «Ихвон – ус – сафо» (чанбаи фалсафӣ ва мазҳабӣ). Д., 2021; Дастури таълимӣ аз фанни фарҳаншиносӣ. Д., 2021.

ФАЛСАФА ВА ФАРҲАНГ, кафедра.

Кафедраи фалсафа соли 1962 дар заминаи кафедраи марксизм-ленинизм, ки сарвари онро олими шинохта, Арбоби шоистаи илми ҷумҳурӣ, доктори илмҳои фалсафа, профессор Раҷабов М. Р. ба уҳда дошт, таъсис ёфт. Бо баробари мустақилият касб кардани кафедра мудирӣ он ба уҳдаи номзоди илмҳои фалсафа (ҳоло доктори илмҳои фалсафа, Арбоби шоистаи илми ҷумҳурӣ) Гаффорова М. Қ. вогузор гардид. Дар даврони муайян дотсент Бляхер Э. Ф., профессор Одилов Н. Ф. ва Шохимардонов Э. А. вазифаи мудирӣ кафедра ба уҳда доштанд. Солҳои 1984–1995 кафедра доктори илмҳои фалсафа, профессор Шарипов И. Ш. роҳбарӣ кардааст. Дар ин давра аҳли кафедра барои баланд бардоштани сифати таълиму тарбия ва корҳои илмию тадқиқотӣ кӯшиши зиёд ба харҷ дода, дар асарҳои илмӣ худ ба ҳалли масъалаҳои ахлоқӣ, ватандӯстӣ, ҳуввияти миллӣ, ҳудогоҳӣ, ваҳдат, муносибатҳои миллӣ ва байналмилалӣ тавачҷуҳӣ бештаре додаанд.

Аз соли 1995 профессор Салимов Н. роҳбарии кафедра ба уҳда дошт. Дар давраи роҳбарии шодравон Салимов Н. С. низ дар фаъолияти кафедра тағйироту пешрафти зиёде ба чашм мерасиданд. Раванди таълиму тарбия ва корҳои илмию тадқиқотӣ ба худ як равиши тоза гирифта буд. Се нафар устодони кафедра рисолаи номзадиро дифоъ намуда, ба дарёфти унвони илмӣ номзоди илмҳои фалсафа ноил шуданд ва 2 нафар устодон соҳиби унвони профессорӣ гардиданд. Дар маҷмуъ дар давраи мудирӣ Салимов Н. дар кафедра аз 15 нафар устодон 2 нафар доктори илм, профессор, 2 нафар номзоди илм, профессор, 5 нафар номзоди илм, дотсент, 2 нафар ассистент ва 5 нафар аспирант фаъолият доштанд. Аксари устодони кафедра хатмкунандагони донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт буданд, ки Парпиев Н., Шохимардонов Э., Элбоев Ҳ., Хуморов Д., Солеҳҷонов Р., Салимов Н., Бобоев Қ., Лутфуллоев А. аз ҷумлаи онҳоянд.

Имрӯз устодони кафедра дар вазифаҳои роҳбарикунанда дар кафедраҳои мактабҳои олии муассисаҳои илмию тадқиқотӣ ва идораҳои давлатӣ фаъолият доранд. Аз ҷумла, Диноршоев М. Д. (ноибӣ Президенти АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон), Шарипов И. Ш. (мудирӣ кафедраи фалсафаи Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ), Хуморов Д. (мудирӣ кафедраи фалсафаи Донишгоҳи тичорати Тоҷикистон) ва ғ.

Дар тӯли солҳои фаъолияти худ кафедраи фалсафа нерӯи бузурги илмиро соҳиб гардида буд. Нақшаҳои илмию тадқиқотӣ пурра ба иҷро мерасид. Дар солҳои 1981–1985 аз тарафи аъзоёни кафедра рисола, китоб

ва мақолаҳои илмӣ зиёд нашр шуданд, ки ҳаҷман 140 ҷузъи чопиро ташкил меод. Дар қорҳои илмӣ масъалаҳои мухталиф, аз ҷумлаи таърихи фалсафа, назарияи маърифат, материализми таърихӣ, эстетика ва ахлоқ, мантиқ ва проблемаҳои фалсафавии табиатшиносӣ ва ғайра ҳалли худро ёфтанд.

Аз соли 1990 устодони кафедра аз рӯи равияҳои «Таърихи фалсафаи тоҷик ва озодандешӣ» (профессорон Рачабов М. Р., Вазиров З., дотсент Одинаев Ё., шодравон Идибеков Н., Султонов У., Бобоев Қ., Лутфуллоев А.) ва «Диалектикаи инкишоф ва тақомули шуури ҷамъиятӣ дар шароити истиқлолият» (профессорон Ғаффорова М. Қ., Шарипов И. Ш., Салимов Н. ва дотсентон Шокиров Р., Шохимардонова Э., Хуморов Д., Орипов Н.) қорҳои илмӣ мебуданд.

Солҳои 1986–1990 устодони кафедра 4 рисола, 30 мақолаҳои илмию методӣ ва як қатор қорҳои илмию методӣ дар ҳаҷми 91, 7 ҷузъи ҷопӣ нашр карда буданд.

Кафедраи фалсафа бо Институти фалсафа ва ҳуқуқи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкориҳои пайваста дорад. Бештари қорҳои илмӣ омӯзгорон ба нақшаи қорҳои илмӣ пажӯҳишгоҳ ҳамроҳанд. Ҳадафи асосии қорҳои илмию тадқиқотии кафедра – таҳлили масъалаҳои фалсафӣ ва маънавӣ ба ҳисоб рафта, оид ба ин мавзӯҳо қорҳои зиёде сомон ёфтааст, ки аз байни онҳо асарҳои Ғаффорова М. Қ. «Қонуни ягонагӣ ва муборизаи ба ҳам зидҳо» (Сталинобод, 1959), «Дар ҳаёт татбиқ намудани идеяи баробарии занҳо» (Сталинобод, 1960), «Симои маънавии занони Шарқи советӣ» (Д., 1969) назаррасанд.

Дар силсилатадқиқотҳои доктори илмҳои фалсафа, профессор Рачабов М. Р. аз зумра «Ҷаҳонбинии Убайди Зоконӣ» (Сталинобод, 1958), «Ҷомӣ ва фалсафаи тоҷик дар асри XV» (Д., 1968), «Фирдавсӣ ва замони муосир» (Д., 1976), «Ақидаҳои фалсафӣ ва иҷтимоию ахлоқии Амир Хусрави Деҳлавӣ» (Д., 1982) ва «Аз таърихи афкори иҷтимоии халқи тоҷик» (Д., 1992) масоили иҷтимоӣ, сиёсӣ ва ахлоқию зебоишиносии мутафаккирони форсу тоҷик мавриди тадқиқ қарор гирифтаанд.

Масоили марбут ба ташаккули шуури ҷамъиятӣ, ҳудогоҳию худшиносии мардум, падидоварии ғурури миллӣ ва шинохт, эҳсос ва ҳуввияти мардуми тоҷик меҳвари асосии тадқиқотҳои доктори илмҳои фалсафа, профессор Шарипов И. Ш. мебошад, ки дар асарҳои «Дигаргунсозии муносибатҳои идеологӣ дар Тоҷикистон» (Д., 1986), «Гулгулшукуфӣ ва ба ҳам наздикшавии миллатҳо дар шароити сотсиализми мутараққӣ» (Д., 1985) инъикоси худро ёфтаанд.

Саҳми марҳум, номзади илмҳои фалсафа, дотсент Султонов У. дар рушди бахши илмӣ кафедра иборат аз он буд, ки ӯ масоили гносеологӣ таълимоти мутафаккирони тоҷик, хусусан таълимоти маърифатпазирии Абуалӣ ибни Синоро мавриди пажӯҳиш қарор дода буд. Асарҳои арзишманди ӯро «Ақидаҳои фалсафӣ ва иҷтимоӣ-сиёсии Абуалӣ ибни

Сино» (Д., 1985), «Муосирони Абуалӣ ибни Сино» (Д., 1986), рисола дар бораи китоби В. И. Ленин «Давлат ва революция» (1990) ташкил додаанд.

«Этикаи Насриддини Тусӣ» (Д., 1988)- асари номзади илмҳои фалсафа, дотсент Идибеков Н. махсуб ёфта, ки ӯ ханӯз хангоми дар кафедра фаъолият доштани нависта шуда буд. Дар асар ҷабҳаҳои пешқадамонаи мутафаккир ҷиҳати парвариш ва ташаккули маърифати ҷавонон мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Натиҷаи тадқиқотҳои илмии доктори илмҳои фалсафа, профессор Вазиров З. паҳлу ҳои мухталифи категорияи меҳнат ва фалсафаи асрҳои миёна ва низомии таҳлили фалсафаи иҷтимоии калом махсуб ёфта, онҳо ба шакли рисола дар ҳаҷми 20 ҷузъи ҷопӣ ба таърифи расидаанд.

Натиҷаи тадқиқотҳои илмии номзади илмҳои фалсафа Одинаев Ё. Қ. дар китобҳои ҷудогонаи ӯ «Ибни Араб – ҳаёт ва фаъолияти ӯ» (Д., 1989), «Шайхи ошиқ – ҳаёт ва фаъолияти Фаҳриддини Ироқӣ» (1990), «Қуръон – ақидаҳои фалсафӣ, ахлоқӣ ва эстетикӣ он», «Бунёди оила», «Нур ва зулмот», «Ақидаҳои ирфонӣ ва фалсафии Абдурахмони Ҷомӣ» (Душанбе, 2008) ва ғайра инъикоси худро ёфтаанд.

Тадқиқотҳои илмии Шералиев М. фарогири мавзӯҳои сиёсати ленинӣ, тадқиқ ва таҳлили ислом, масоили урфу одатҳои динӣ дар замони ҳозира, масоили мавриди тадқиқи дотсент Сафаров А. моҳияти иҷтимоии суфизм дар шахсияти эшонҳо, ҷойҳои мӯътабарӣ Тоҷикистон махсуб ёфта буданд. Номзади илмҳои фалсафа Шокиров Р. бо ҳамроҳии профессор Болтаев М. Н. рисолаи «Роли оммаи халқ ва шахсият дар таърих» (1965), ҳамзамон мақолоти зиёди илмиро перомуни ба ҳамназдикунонии вазифаҳои идоракунии дар фаъолияти коркунони идории ҷумҳурий ба таърифи расонидааст.

Перомуни тарбияи эстетикӣ ҷавонон номзади илмҳои педогогӣ, дотсент Кременсова О. В. ақидаҳои худро дар асарҳои «Маърифати эстетикӣ ва тарбияи донишҷӯёни омӯзгорӣ» (1985), «Дар бораи маданияти рафтор» (1985) баён кардааст.

Аз тарафи дотсент Парпиев Н. П. барномаи мантиқ ва фалсафа ба забони тоҷикӣ тарҷума гардида, андешаҳои ӯ дар китобҳои «Мантиқ ва инкишофи тафаккури хонандагон» (1966), «Аҳамияти категорияи идрок» инъикос ёфтаанд.

Диалектикаи инкишофи деҳқонони колхозӣ объекти омӯзиши корҳои тадқиқии номзади илмҳои фалсафа, дотсент Элбоев Х. қарор ёфтаанд. Натиҷаҳои тадқиқот дар рисолаи ӯ «Инкишофи симои маънавии деҳқонони колхозӣ» (1985) таҷассуми худро ёфтаанд.

Дотсент Бляхер Д. низ солҳои зиёд дар кафедраи фалсафа фаъолият дошт. Ӯ роҷеъ ба масъалаҳои таърихӣ қонуниятҳои инкишофи санъат тадқиқотҳои сотсиологӣ илмӣ гузаронидааст.

Соҳаи тадқиқоти як гурӯҳ олимони ба омӯзиши масъалаҳои фалсафаи илмҳои табиатшиносӣ ва риёзиёт бахшида шудаанд, ки заминаи методологии робитаи фалсафа ва табиатшиносиро дарбар мегиранд. Аз

чумла, як қатор корҳои илмию фалсафии олим Вавилов С. И. аз ҷониби дотсент Шохимардонов Э. мавриди таҳқиқ қарор гирифтанд. Эшон китобҳои ҷудогоноро бо номҳои «Ақидаҳои фалсафии Вавилов С. И. ва эҷодиёти илмӣ ӯ» (МГУ, 1970) ва «Проблемаҳои методологии маърифати илмӣ дар таълимоти С. И. Вавилов» (1990) нашр кардааст. Дотсент Шохимардонов Э. инчунин, ду дастури таълимӣ оид ба машғулиятҳои фалсафӣ (1973–1990) ва китоби «Асосҳои фалсафа»-ро, ки соли 2000-ум ба забони тоҷикӣ нашр шуда буд, бо иловаҳо ба забони узбекӣ нашр кардааст. Корҳои илмию тадқиқотии устоди кафедра Ризоев Ш. ба масъалаҳои фалсафии илмҳои табиатшиносӣ бахшида шуда буданд. Дотсенти кафедра Хуморов Д. бошад, натиҷаҳои тадқиқотҳои худро дар китобҳои хеш «Роли пешбарандагӣ ва авангарди қувваи ҷамъияти советӣ» (1983) ва «Симои маънавии синфи корғари советӣ» (1978) рӯи саҳифа овардааст.

Номзади илмҳои фалсафа, дотсент Орифов Н. О. ба омӯзиши мавқеи омӯзгор машғул гардида, дар маҷаллаю рӯзномаҳо доир ба ин мавзӯ мақолаҳо нашр кардааст. Аз ҷониби устоди калон Мирзоев Ҳ. бошад, тӯли фаъолияташ дар кафедра китоби «Мақоми мақулаи мафҳуми тарзи ҳаёт» (1983) нашр гардид, ки дар он чараёни зоҳиршавии қонуниятҳои умумии тарзи ҳаёти сотсиалистӣ дар Тоҷикистон таҳлил гардидаанд. Устодони калон Қурбонова З. оиди масоили «Калила ва Димна» ва мақоми онҳо дар афкори эстетикӣ таърихӣ ва диалектикаи ташаккули шуури сотсиалистӣ дар ҳаёти ҷамъиятӣ корҳои назаррасро анҷом додааст.

Дастпарвари кафедра Солиҳҷонов Р. рисолаи номзодии худро дар мавзӯи «Татбиқи зиддиятҳои умумӣ ва махсуси симои маънавии отряди саноати синфи корғар» (1990) дифоъ намуд, ки дар он асосҳои сотсиологии ҳаёти иҷтимоии синфи корғари шаҳру қишлоқ ҳамаҷониба таҳлил ёфтаанд.

Аз соли 1991 дар кафедра 26 нафар устодон ва аспирантҳо фаъолият доштанд. Дар ин сол низ аз ҷониби аъзоёни кафедра як қатор рисолаю китобҳо нашр гардиданд. Аз ҷониби Вазиров З. «Фалсафаи иҷтимоии калом», Султонов У. ва Идибеков Н. китоб бо номи «Тавсияҳои методӣ доир ба омӯзиши асари Энгельс», «Людвиг Фейрбах ва хотима ёфтани фалсафаи классикии немис» ба таъъ расиданд. Дар маҷмӯъ аз ҷониби Шоихтиёров Х., Одинаев Ё., Султонзода У., Шохимардонов Э. ва Николаева А. дар ҳаҷми 7 ҷузъи ҷопӣ мақолаҳои илмию оммавӣ рӯи нашрро диданд. Соли 1993 профессор Ғаффорова М. Қ. асаре зери номи «Симои зан» ба таъъ расонид. 10 мақолаи аъзоёни кафедра бошад, дар ҳаҷми 10 ҷузъи ҷопӣ дар маҷаллаҳои мухталифи кишвар нашр карда шуданд. Дастоварди дигари илмӣ кафедра дар солҳои 1991–1995 иборат аз он буд, ки устодон Шоихтиёров Х., Шарипов М. ва Бобоев Қ. рисолаҳои номзодии худро дар Институти фалсафа ва ҳуқуқи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон дифоъ намуда, иқтидори илмӣ кафедраро ғанӣ гардониданд.

Солҳои 1995–1996 китоби дарсии «Фалсафа», ки аз ҷониби файласуфони тоҷик дар ду ҷилд омода шуда буд, дар кафедра мавриди

муҳокима қарор гирифта, барои нашр гардидан тавсия ёфт. Соли 1997 мудири кафедра Салимов Н. асареро бо номи «Ваҳдат, якдилӣ ва фалсафаи зиндагӣ» аз чоп баровард. Соли 1999 бо мақсади беҳтар кардани вазъи таълиму тарбия профессорон Ғаффорова М. Қ. ва Салимов Н. дастури методиро бо номи «Асосҳои фалсафа» дар шакли гузоришҳо барои донишҷӯёни соли дуюм таҳия намуда, дастраси донишҷӯён гардониданд.

Ҳамин тарик, таҳлилу таснифи мухтасари чараёни фаъолияти ҳайати профессорону омӯзгорони кафедра шоҳиди он аст, ки кафедраи фалсафа дар тӯли 50 соли фаъолияти худ ба комёбиҳои назаррас ноил гардида, дар инкишофи илми фалсафа ва тарбияи мутахассисон ҳиссаи калон гузоштааст.

Дар заминаи кафедраи фалсафа дар Донишгоҳ аввал кафедраи комунизми илмӣ, баъдтар кафедраи сиёсатшиносӣ ташкил ёфт.

Кафедраи фалсафа дар давраи фаъолияти худ ба яке аз маҳзанҳои тайёр кардани кадрҳои баландиҳтисос табдил ёфт. Як зумра дастпарварони кафедра ба вазифаҳои роҳбарикунанда дар мактабҳои олии муассисаҳои илмию тадқиқотӣ, идораҳои давлатӣ пешбарӣ шуданд. Салимов Н. (ректори Донишгоҳи давлатии ш. Қурғонтеппа), Ҳасанова С. А. (мудири кафедраи фалсафаи Донишкадаи санъат), Диноршоев М. (ноиб-президенти АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон), Парпиев Н. (мудири кафедраи педагогика ва равшаншиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон), Бляхер Э. Д. (мудири кафедраи Донишкадаи санъат), Вазиров З. (Сафири Тоҷикистон дар Озарбойҷон), Хуморов Д. (мудири кафедраи донишкадаи тичорат), Шарипов И. (мудири кафедраи Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ)) аз ҷумлаи онҳо мебошанд.

Ҳиссаи кафедра дар қорҳои ҷамъиятию сиёсӣ, хусусан бо ҷавонон хеле ҷашмрас аст. Асоси фаъолияти сиёсӣ тарбиявии кафедра асосҳои фалсафа ва ҳуҷҷатҳои ҷорӣи Ҳукумат ташкил медиҳанд. Масъалаҳои тарбияи ғоявӣ сиёсӣ ҳамеша дар маркази диққати устодони кафедра мебошанд. Аз соли 2002 то моҳи майи 2008 мудирии кафедра ба дӯши дотсент Одинаев Ё. Қ. ва аз ин давра то сентябри 2009 ба уҳдаи дотсент Бобоев Қ. Ф. вогузор шуда буд.

Кафедраи фалсафаи фарҳанг бошад, соли 1988 дар заминаи кафедраи фалсафа таъсис ёфт. Кафедра аз соли таъсис то муттаҳид шудани он бо кафедраи фалсафа номзади илмҳои фалсафа, дотсент Элбоев Ҳ. роҳбарӣ кардааст. Дар кафедраи мазкур устодон аз фанҳои «Назария ва таърихи маданияти ҷаҳонӣ ва Ватанӣ», «Таърихи дин», «Ахлоқ», «Зебоишиносӣ» ва «Мантӣ» ба донишҷӯён сабақ медоданд. Таълими «Назария ва таърихи маданияти ҷаҳонӣ ва ватанӣ», «Таърихи дин» барои донишҷӯён он замон фанҳои нав буда, ҷавобгӯ ба талабот ва тағйиротҳои маънавӣ иҷтимоӣ ҷамъият маҳсуб меёфтанд.

Кафедра аз ҳисоби хатмкунандагони факултетҳои гуманитарии мактабҳои олии ҷумҳурӣ, факултетҳои фалсафаи мактабҳои олии собиқ Иттиҳоди Шуравӣ, инчунин, дар ҳамкорӣ бо мактабҳои олии ш. Душанбе

ва АИ ҚТ ҳайати худро пурра кард. Соли 1991 дар кафедра 43 нафар устодон ба таълиму тарбия машғул буданд, ки аз ин миқдор 27 нафарро кормандони асосӣ ва 16 нафарро ҳамкорон ташкил медоданд. Охирҳои солҳои 90-ум ва ибтидои садаи XXI дар кафедра 15 нафар устодон фаъолият доштанд, ки аз онҳо 3 нафар номзади илм, дотсент, 8 нафар муаллими калон, 6 нафар ассистентон буданд.

Аз давраи таъсис самти асосии кории кафедра дуруст ба роҳ мондан ва самаранок ташкил кардани раванди таълиму тарбия, баланд бардоштани маърифати фарҳангии донишҷӯён, омӯзонидани одоби муошират ва дар ин радиф риоя кардани сифатҳои ҳамидаи ахлоқӣ дар ҷойҳои ҷамъиятӣ ба ҳисоб мерафт. Тӯли фаъолият бо ҷаҳд ва нерӯи пайвастаи устодони кафедра ва мудирони он доир ба фанҳои таълимӣ кабинетҳои бо асбобҳои аёнӣ мучахҳаз таъсис дода шуд, кафедра бо адабиётҳои зарурии таълимӣ, илмию методӣ таъмин гардид. Ба туфайли меҳнати пурсамари устодони кафедра дар як муддати кӯтоҳ барномаҳои таълимӣ, нақшаҳои лексияҳо, машғулиятҳои амалӣ аз фанҳои фавқуззикр таҳия шуда, нашр гардиданд. Аз ҷумла, аз ҷониби устодон Асрориён Ҷ. ва Сайвалиев Н. мавод оид ба назарияи фарҳанг дар ҳаҷми 9 ҷузъи ҷопӣ, аз тарафи Сайвалиев Н., Одинаев А., Азимбоев А. китоби дарсии «Мантиқ», дар ҳаҷми 9 ҷузъи ҷопӣ, аз ҷониби Элбоев Ҳ., Азимбоев А. мавод бо номи «Машқҳо аз мантиқ», дар ҳаҷми 4 ҷузъи ҷопӣ рӯи нашрро диданд. Мудирони кафедра, дотсент Элбоев Ҳ. ҳаммуаллифи китоби дучилдаи фалсафа мебошад. Дар маҷмӯъ дар тӯли фаъолияти кафедра аз ҷониби устодони кафедра қариб 300 ҷузъи ҷопӣ рисолаҳо, васоити таълим, мақолаҳои илмӣ аз ҷоп баромаданд.

Ҳамзамон дар кафедра баробар бо рушд додани раванди таълим, тарбияи мутахассисон низ хуб ба роҳ монда шуда буд. Хусусан, устодони кафедра Сахарова Е., Бобоева Л., Саъдуллоева Р., Назариев Р., Камолова Х., Шомуродов Б. рисолаҳои номзодии худро дифоъ намуданд.

Мавзӯҳои тадқиқотии омӯзгорони дигари кафедра, аз ҷумла Бердиев Ш. «Ахлоқи Зардушт», Саидова Г. «Омӯзиши осори Аттори Нишопурӣ ва ахлоқ аз назари ӯ», Насриддинов Э. «Осори Ҳоҷи Ҳусайн» аз масоили муҳими фалсафавӣ тоҷик ва форсизабонони олам ба шумор мераванд. Аспирантҳои кафедра Ҳикматов Н., Бобоқулов И., Шаропова Л., Холиқов Х., Убайдуллоев У. ба таҳқиқу таҳлили масоили мухталифи фалсафавӣ фарҳанг машғуланд.

Дар таърихи 07. 09. 2009 кафедраи «Фалсафа» бо кафедраи «Фалсафавӣ фарҳанг» муттаҳид карда шуда, кафедра бар худ номи «Фалсафа ва фарҳанг»-ро гирифт. Аз ин давра роҳбарии кафедра ба дӯши доктори илмҳои фалсафа, дотсент Самиев Б. Ҷ. вогузор карда шуд.

Соли 2009 низ кафедра ба дастовардҳои арзишманд ноил гардид. Бобоев Қ. Ф. рисолаи «Актуальные проблемы формирования гражданского общества в Таджикистане» (2009), аз тарафи Назариев Р. рисола бо унвони «Аллегорическая интерпретация философских и теологических проблем в

исмаилизме» (2009) ва муаллим Одинаев Ё. Қ. рисолаи худро зери номи «Абдурахман Джами: мистико-философские воззрения» (2009) ба таъбъ расонидаанд. Устоди кафедра Бердиев Ш. дастури таълимиро аз фанни ахлоқ бо номи «Одоби муошират» (Роҳнамои омӯзгор) интишор дода, дастраси донишҷӯён кард. Ҳамзамон аз тарафи омӯзгорони кафедра дар ин сол мақолаҳои зиёди илмӣ навишта шуданд, ки бештари онҳо дар маҷаллаҳои эътирофдоштаи Комиссияи Олии Аттестатсионии Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия нашр гардиданд.

Аз соли 1988 то соли 2008 роҳбарии кафедраро номзади илмҳои фалсафа, дотсент Элбоев Ҳамза ба уҳда доштанд. Дар ин давраи фаъолият устодони номвари кишвар академикҳо Муҳаммад Осимӣ Акбари Турсун, дотсентон Шерзот Абдуллозода, Крементсова О. Ҳасанова С., Мирбобоев М., Сирочов Ф., Султонзода У., Ризоев Ш., Ҷонибек А., Сайвалиев Н., Насриддинов Э. Назариев Рамазон, Рӯзадоров Муҳаббатшо, Бердиев Шохназар ба корҳои таълиму тарбия ва таҳқиқоти бунёди машғул буданд. Зикр кардан ба маврид аст, ки дар ин давра чор нафар рисолаи номзадӣ ҳимоя карданд: Сахарова Е., Назариев Р., Шомуродов Б. ва Саъдуллоева Г.

Солҳои 2018-2021 роҳбарии кафедраро номзади илмҳои фалсафа, дотсент Зикирзода Ҳобил ва аз соли 2021 Саидова Г. ба уҳда дорад.

ФАЛСАФА, кафедра.

Кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ соли 1961 ташкил шудааст. Нахустин мудирӣ кафедраи фалсафа Арбоби шоистаи илм, доктори илмҳои фалсафа, профессор Раҷабов Мӯсо Раҷабович буд. Сипас мудирӣ кафедраро он солҳо олимаи ҷавон н.и.ф. Ғаффорова Мунзифа Қаҳҳоровна (1924-2013) оянда файласуфи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1968), профессор (1988) бар дӯш мегирад. Дар ташаккул ва рушди кафедраи фалсафа Ғаффорова М. Қ. саҳми бузург гузоштааст. Номбурда солҳои 1979-1988 ба сифати ректори Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айнӣ) дар таълим ва тарбияи ҳазорон мутахассисони варзида дар ҷодаи илм ва пешаи омӯзгорӣ саҳми арзанда гузоштааст.

Устодони соҳибкаст, амсоли профессорон Одилов Н. Ф., Шохимардонов Э. А., Шарипов И. Ш., Салимов Н. С., Парпиев Н. П., Элбоев Ҳ., Хуморов Д., Вазиров З., Идибеков Н., Султонов У., Одинаев Ё., Шокиров Р., Солеҳҷонов Р. ва дигарон дар кафедраи фалсафа фаъолияти пурсамар доштанд.

Дар замони истиқлол кафедраи фалсафа мақоми пешсафии анъанавии хешро идома дода, дар тарбия намудани мутахассисони арзандаи илмию омӯзгорӣ нақши муҳим бозидааст.

Доктори илмҳои фалсафа профессор Самиев Б. Ҷ. аз соли 2009 сарвари кафедраро ба уҳда гирифта, дар тарбияи олимони соҳаи фалсафа нақши калон дорад. Мудирони кафедра Бердиев Ш. П., Назариев Р. З., Зикирзода Ҳ. Ҳ. дар давраи фаъолиятшон дар тайёр намудани кадрҳои

баландихтисос сахми назаррас доранд. Дар кафедра аз фанҳои фалсафа, этика, мантиқ, фарҳангшиносӣ, сотсиология, таърихи маданияти ҷаҳон, таърихи дин, фалсафаи илм, фалсафаи ҳуқуқ, гносеология, геополитика, фалсафаи иҷтимоӣ, фалсафаи илм, фалсафаи маданият, фалсафа ва методологияи илм ба донишҷӯён, магистрон ва аспирантону унвонҷӯён устодони варзида дарс мегӯянд.

Аз ҷониби устодон Назариев Р. ва Самиев Б. китоби дарсии «Фалсафаи илм» (2015), инчунин, аз ҷониби Самиев Б. ва Давлатов Р. китоби дарсии «Фалсафа» (2011) ба таъб расидааст. Ҳамчунин аз ҷониби Бердиев Ш. ва Шомуродов Б. китоби дарсии «Этика» (2016) аз ҷоп баромад, ки дар асоси талаботи замон омода гардидаанд.

Дар кафедра дар соли 2017 китоби ҷорчилдаи «Таърихи тамаддун ва фарҳанги ҷаҳон» бо қалами Назариев Р. З., Самиев Б. Ҷ., Бердиев Ш. П. ва Зикирзода Ҳ. Ҳ. бо ҳуруфи крилӣ баргардон шудааст. Дар айни замон дар кафедра 15 нафар кормандони тасвибӣ ва 10 нафар омӯзгорони ҳамкор фаъолият доранд. Ҳамчунин файласуфони шинохтаи тоҷик, узви вобастаи АМИТ М. Музаффарӣ, доктори илми фалсафа, профессорон Ҳайдаров Р., Маҳмадҷонова М. Т., Қаҳҳоров Ғ. Ғ., ба ҳайси омӯзгорони ҳамкор фаъолият доранд. Шогирдони кафедраи фалсафа дар озмунҳои ҷумҳуриявии «Ҷоми АМИТ» ва олимпиадаи ҷумҳуриявии байни мактабҳои олии сазовори ҷойҳои аввал гардида, номбардори донишгоҳ мебошанд. Вазифаи мудирии кафедра аз соли 2016 то имрӯз номзади илмҳои фалсафа, дотсент Бердиев Ш. П. ба уҳда дорад.

ФАНҲОИ УМУМИТЕХНИКӢ ВА МОШИНСОЗӢ, Кафедра

Кафедраи мазкур аз соли 1957 дар назди факултети «Физика ва риёзиёт» бо номи кафедраи «Асосҳои истеҳсолот» таъсис ёфтааст ва дар давоми фаъолияти худ ба як қатор муваффақиятҳои моддию техникаӣ ноил гашта, садҳо мутахассисони баландихтисоси омӯзгорӣ барои соҳаҳои гуногуни халқ тайёр кардааст.

Соли 1970 бо талаботи замон факултети риёзиёту физика ба ду факултети мустақил ҷудо шуд ва кафедраи асосҳои истеҳсолот дар заминаи факултети физика фаъолияти худро давом дод, ки сарвари онро (дар солҳои 1960-1968) мутахассиси шинохта, собиқ полковники артиши шуравӣ Локшин С. Л. ба уҳда дошт. Маҳз таҳти роҳбарии ӯ таълими политехникаӣ ба як зинаи баланди омӯзиш табдил ёфт. Дар ин давра устухонаҳои коркарди ҷӯбу фулузот такмил ёфта, истифодабарии онҳо васеъ карда шуд. Устухонаҳои челонгарӣ, коркарди ҷӯбу тахта, коркарди шиша ва коркарди қоғазу матоъ, лабораторияи технологияи металлҳо бо дастгоҳҳои нави саноатӣ таҷҳизонида шудаанд.

Соли 1975 факултети физика ба ду факултаи мустақил: «Физика» ва «Саноатӣ - омӯзгорӣ» ҷудо шуданд. Кафедраи «Асосҳои истеҳсолот», ки дар ҳаёти факултети физика фаъолият мекард ба ду кафедраи фанҳои умумитехникаӣ ва методикаи таълимӣ фанҳои умумитехникаӣ тақсим шуд.

Аз соли 1975 фаъолияти кафедраи фанҳои умумитехникӣ таҳти сарвари Каримов Н. К. ба тарзи кулли тайир ёфт.

Бо мақсади самаранок гузаштани дарсҳо як зумра асбобу анҷоми таълимию татқиқотӣ, воситаҳои техникӣ ва технологӣ, комплекси мошинҳои кишоварзӣ нақлиётӣ, ба монанди трактори ДТ-75М, Т-28Х 4, заминнармкунандаи КРХ-4, дорупошаки ОТМ-4-8, мошини куракчамъоварии СКО - 4, пахтабардорӣ ПХН-1, 2, ворохтозакуни УПХ-4, таҷҳизоти махсус барои ҷӯйборкани, заминхамворкунак КЗУ-03, мукашаркунак, алафдарав ва ғайрҳо ба кафедра дастрас гаштанд.

Бо кумаки раёсати донишгоҳ ва Вазорати маориф кабинетҳои мошинҳои кишоварзӣ, омӯзиши автомобилу тракторҳо, электротехника ва корҳои электромонтажӣ, технологияи масолҳои конструксионӣ ки шуъбаҳои рехтагарӣ ва кафшеркуниро дарбар мегирифт, мошиншиносию корфармоӣ ва таъмири сароии мошину тракторҳо, электротехника, гидравликаю техникаи гармоӣ бо мошинҳои гармоӣ баъдтар лабораторияи радиоэлектротехника бо техникаи ҳозиразамон ва воситаҳои методию моделҳои бешумори саноатӣю асбобҳои айёни, воситаҳои техникӣ таҷҳизонида шуданд.

Корҳои илмӣ- методӣ дар кафедра, таҳти роҳбарии устодон Н. К. Каримов Олимов Н. С. маҷрои тоза пайдо намуд. Бо ташаббуси муаллимони ҷавони кафедра ва донишҷӯён «Бюрои конструктори- татқиқотии донишҷӯён (БКТД)» фаъолияти худро оғоз намуд. Дар шароити мавҷудияти лаборатория БКТД ҳосиятҳои физикӣ- механикӣ, кимиёвӣ ба соишу коррозия тобоварии маводи полимерию фулузот омӯхта мешаванд. Имрӯзҳо омӯзгорони кафедра Олимов Н. С., Миррахматов С. Ш., Ширинов М. Ч., Чобиров У. Р., Мирзоев А. А., Сафаров К. М., бо корҳои илмӣ- татқиқотӣ дар ин бюро машғул мебошанд. Дастовардҳои корҳои илмӣ-татқиқотии аъзоёни кафедра дар мақолаҳои илмию методӣ инъикос ёфта, дар конференсияҳои илмии умумиитифокӣ, Ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ шунда ба таъъ расиданд.

Дар кори таълиму тарбия ва ба таъъ расонидани дастуру воситаҳои таълимӣ, ҳиссаи омӯзгорони кафедра, корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон устод Н. К. Каримов, дотсент Андрианов И. П., Муҳиддинов Х., Захарова Г. Г., Пелипенко Г. Я., Яҳёев Г. Я., Рӯзиёв Ш. М., Мисров С., Олимов Н. С., Сангов Н. Н., Мансуров А. Г., Миррахматов С. Ш., Иброгимов С. С., Паршина Н. В. ва дигарон хеле бузург аст.

Аз соли 1990 кафедра бо донишкадаи кимиёи АУ ҶТ лабораторияи масолеҳи ба коррозия тобоварӣ ҳамкори дорад. Дар ин самт корҳои зиёди илмӣ-татқиқотӣ бо роҳбарии академики АУ ҶТ Ғаниев И. Н. ва кормандони кафедра ба сомон расонида шуданд. Дар натиҷаи ин татқиқотҳо аъзоёни кафедра Назаров Х., Шамсиддинов Х., Ҷабборов Б. Б., Олимов Н. С. Бадалов М. Д., Ғаниева Н. И., Ширинов М. Ч., рисолаҳои номзади худро химоя намуданд ва ин ҳамкори то ба имрӯз идома дорад. Дар ин лаборатория имрӯз мудири кафедра Олимов Н. С., Ширинов М. Ч.,

Чобиров У. Р. ва Мирзоев А. А. бо корҳои илмию татқиқоти машғул мебошанд. Равияи илмии кафедра, ки «Оксидшавии хулаҳои алюминий бо элементҳои зергурӯҳи силитсий дар ҳолати сахтӣ» мебошад дар лабораторияи масолеҳи ба корризия тобоварӣ институти химия иҷро карда мешавад.

Бо мурури замон ва талаботи ҷомеаи нави ҳуқуқбунёд лозим омад, ки системаи омӯзгорӣ мазмуни таълимоти касбиро ба муносибатҳои иқтисодӣ-технологӣ мутобиқ кунонида шавад. Бинобар ин таи солҳои охир зарурияти тағйир додани самти таълимии зинавӣ ба миён омад. Барнома ва нақшаҳои таълимӣ иваз карда шуданд. Бинобар ин номи кафедра низ тағйир ёфта ба кафедраи «Фанҳои умумитехникӣ ва мошиншиносӣ» табдил ёфт.

Аз соли 1974 то соли 1989 вазифаи мудирӣ кафедраро профессор Каримов Н. К. иҷро намудааст. Солҳои 1990 то соли 1994 ин вазифаро дотсент Муҳиддинов Х. М. иҷро намудааст. Аз соли 1994 то соли 2008 вазифаи мудирӣ кафедра профессор Каримов Н. К. ба уҳда доштанд. Аз соли 2008 сарвари кафедра номзади илмҳои химиявӣ, дотсент Олимов Н. С. ба дӯшдоранд. Айни ҳол дар кафедра ду нафар дотсентон Олимов Н. С., Миррахматов С. Ш., як нафар омӯзгори калон н.и.т. Ширинов М. Ч. се нафар ассистентон Чобиров У. Р., Мирзоев А. А., Сафаров К. М. ва як нафар лаборант Садруддинова А. фаъолият менамоянд.

ФАТҲУЛЛОЕВ Қутбиддин Саидшоевич (тав. 28. 09. 1983, н. Дарвоз), муаллими забони тоҷикӣ. Солҳои 2001–2006 дар факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Аз соли 2006 то 2007 ассистенти кафедраи забони тоҷикии донишгоҳи омӯзгорӣ, солҳои 2007–2008 ҳамчун коргузори шӯъбаи рӯзонаи факултети филологияи тоҷик, 2008–2010 мудирӣ шӯъбаи ғоибонаи факултети номбурдаи ДДОТ ба номи С. Айни қор кардааст. Солҳои 2010-2014

муовини декани факултети филологияи тоҷики донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба таълим буд. Фаъолияти минбаъдааш ба ДДЗТ ба номи С. Улуғзода марбут аст. Оид ба тағйироти луғавӣ дар таркиби луғати нимаи дууми асри ХХ қори илмӣ мебарад.

ФАРХУДДИНОВ Саïдбурхон Юсуфович (тав. 27. 05. 1986, ноҳияи Тавилдара (ҳоло Сангвор), географ. Соли 2010 ихтисоси хизматрасонӣ, иҷтимоӣ-маданӣ ва туризми факултети географияро хатм намудааст. Солҳои 2010-2013 дар вазифаҳои омӯзгори фанҳои туризм, чонишини директор оид ба корҳои тарбиявии литсейи касбии хизмат ва туризми шаҳри Душанбе фаъолият кардааст. Солҳои 2013-2016 аспиранти шӯъбаи ғоибонаи факултети география, методисти шӯъбаи ғоибонаи факултет буд. Аз соли 2014 дар вазифаи чонишини декан оид ба корҳои тарбиявии факултети география ва аз соли 2018 инҷониб чойнишини декан оид ба корҳои таълимии факултети география мебошад.

Ас. Нақши тақмили ихтисос дар болоравии маҳорати касбии кормандони соҳаи туризм // Маҷмуаи маводҳои Конференсияи илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Рушди саноати туристӣ-омили пешрафт» Раёсати ҷавонон, варзиш ва сайёҳии шаҳри Душанбе. Д., 2014; Влияние туризма на природу // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Рушди туризми рекреатсионӣ дар шароити муосир». Д., 2015.

ФЕДОТОВА Валентина Алексеевна (тав. 25. 06. 1940, н. Пугаченкови вилояти Самара, ваф. 26. 05. 1996, ш. Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1983), дотсент (1991). Солҳои 1963–1968 дар факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1969–1985 ассистент, муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС, 1985–1996 дотсенти кафедраи таърихи сиёсии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Организационная и массово-политическая работа КП/б/ Таджикистана за развитие стахановского движения в промышленности // В кн. Тематический сборник научных трудов членов кафедры истории КПСС и кафедры всеобщей истории. Д., 1980.

ФИЗИКА, факултет.

Факултети физика ҳамчун факултети мустақил дар заминаи факултети физикаю математика соли 1970 дар ҳайати Донишкадаи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе арзи вучуд кард. Дар ибтидои ташкилӣ факултет ду кафедра дошт (кафедраҳои физикаи умумӣ ва физикаи назариявӣ). Дар кафедраи физикаи умумӣ (мудираш Тӯхтасунов И. Т.) ва кафедраи физикаи назариявӣ (мудираш Ройзенвассер Л. С.) 35 нафар устодон фаъолият доштанд.

Нахустдекани факултет дотсент Маҳмудов Т. солҳои 1969–1970 буд. Солҳои 1970–1977 вазифаи декани факултетро дотсент Норматов А. Н., дотсент Пӯлодов Ҷ., устоди калон Ҷумъаев Т., солҳои 1978–1979 дотсент Ҷабборов Ф. Ҷ., солҳои 1979–1989 профессор Мирзоев Б., солҳои 1990–1997

дотсент Садиқов И., солҳои 1997-2004 профессор Нормуродов Ф., солҳои 2004-2009 дотсент Неъматов А., 2009-2014 дотсент Муҳаббатов Х. Қ., солҳои 2014-2020 дотсент Раҳмонов Ш. М, 2020-2021 дотсент Умаров У. С. ва аз соли 2021 ба ин сӯ дотсент Начмиддинов А. ба уҳда дорад. Дар солҳои 1970–2020 вазифаи ҷонишинони декани факултетро устодон Ҷумъаев Т., Шерматов М., Файзуллоев З., Масалимов К., Мирзоев Б., Ҷуманбоев Х., Раҳматов Р., Меликов И., Давлатов А., Муродов Ф., Сияҳаков С. М., Умаров А. А., Давлатов З. Д. (доир ба корҳои таълимӣ), Берг А. И., Бердерский С. Я., Ҷабборов А. И., Давлатов А., Нуриддинов З., Зафари Умар (доир ба корҳои илмӣ), Ҷабборов Т., Раҳматов Р., Авезов С., Қодиров Б., Давлатов З. Д., Абдучалилзода Ф. (доир ба корҳои тарбиявӣ) иҷро карданд. Имрӯз вазифаи ҷонишини декани факултетро доир ба корҳои таълимӣ муаллими калон Исмонов Ф. Д., доир ба корҳои илмӣ муаллими калон Зафари Умар ва доир ба корҳои тарбиявиро ассистент Ниёзов С. Қ. ба уҳда доранд.

Соли 1991 дар факултет 5 кафедра фаъолият дошт (кафедраи физикаи умумӣ, кафедраи физикаи назариявӣ, кафедраи методикаи таълими физика, кафедраи физикаи эксперименталӣ, кафедраи воситаҳои техникаи таълим). Дар факултет 57 нафар устодон, аз он ҷумла 2 нафар доктори илм, профессор, 26 нафар номзади илм, дотсент, 21 нафар муаллимони калон ва 10 нафар ассистентон ба корҳои таълиму тарбия ва илмию таҳқиқотӣ, илмию методӣ машғул буданд. Зиеда аз 50 фоизи устодон дараҷа ва унвони илмӣ доштанд. Дар факултет зиёда аз 700 нафар донишҷӯён таҳсил мекарданд.

Фаъолияти факултетро ба се давра: то таъсисёбӣ ҳамчун факултети мустақил (солҳои 1933–1970 дар ҳайати факултети физикаю математика), ҳамчун факултети мустақил (солҳои 1970-1991) ва даврони Истиклолият (солҳои 1991 то имрӯз) ҷудо кардан мумкин аст. Дар давраи аввал факултети физика бо номи шуъбаи физика алоқаманд аст. Факултети физика гуфта мо фаъолияти ин шуъбаро дар назар дорем. Дар ин солҳо барои факултети физика заминаи методӣ – техникӣ, илмӣ – омӯзгорӣ тайёр шуд. Чӣ тавре ки қайд кардем дар ин солҳо барои кабинету лабораторияҳои физика бинои махсус сохта ба истифода дода шуд. Дар ин бино лабораторияю кабинетҳои махсуси таҳассусии бо асбобу анҷомҳои зарурӣ, воситаҳои аёнию техникӣ таҷҳизонидашуда ташкил ёфтанд. Мутахассисони варзида ба таълими физика ҷалб гардиданд. Тайёр кардани мутахассисон барои фаъолияти омӯзгорӣ дар кафедраҳои физикӣ аз ҳисоби дастпарварони кафедра оғоз гардид.

Соли 1958 дар кафедраи физикаи умумӣ 32 нафар устод ва 18 нафар лаборанту кормандони техникӣ кор мекарданд, ки дар байни онҳо танҳо як нафар (Тӯхтасунов И. Т.) номзади илмҳои физикаю математика буд.

Солҳои 1965–1970 барои (шуъбаи физика) кафедраи физика давраи бобарор гардид. Дар ин солҳо бо кӯшишу раҳнамоии собикадорони кафедра дотсент Тӯхтасунов И. Т. ва устоди калон Ҷабборов А. Ғ.

кафедраи физикаи умумӣ бо мактабҳои олии ва муассисаҳои илмии шаҳрҳои Москва, Ленинград (ҳоло Санкт-Петербург), Челябинск, Боку, Киев робитаҳои илмӣ барқарор кард. Дар тӯли ин солҳо як зумра омӯзгорону аспирантони кафедраҳо барои иҷрои корҳои илмию таҳқиқотӣ ба ин шаҳрҳо фиристонданд.

Аспирантон Раҷабов П. Маҷидов Х., Нуриддинов З., Файзуллоев З., Пӯлодов Қ., Зокиров Р., Ҷабборов О. барои фаъолияти илмию таҳқиқотӣ ба кафедраи физикаи молекулавии Донишкадаи давлатии омӯзгории Озарбойҷон ва кафедраи физикаи назариявии Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон вобаста гардиданд. Мактабҳои олии шаҳри Боку барои тайёр кардани мутахассисони илмӣ–омӯзгорӣ нақши зиёд гузоштанд.

Давраи дуоми фаъолияти факултет пас аз мустақил гардидан оғоз меёбад (аз соли 1971).

Дар 10 соли аввали фаъолияти факултет солҳои 1970–1980 пояи моддӣ – техникӣ, потенциали илмӣ – методии он пурқувват шуд. Дар факултет кафедраҳои нав, лабораторияҳои таълимию илмӣ таъсис ёфтанд. Ба фаъолияти омӯзгорӣ мутахассисони дараҷаю унвонҳои илмидошта ҷалб гардиданд. Як зумра аспирантону устодони факултет корҳои илмӣ – таҳқиқотии хешро анҷом дода, рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Аввали солҳои 70–ум аз Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон номзадҳои илмҳои физикаю математика, дотсент Норматов А., Маҳмудов Т, баъдтар номзадҳои илм Мисров С., Берг А. И., Рашидов Қ. (ҳоло доктори илм, профессор), Ржевский В. Н., Расулов Н. С., Тӯйчиев Ш. (баъдтар доктори илм, профессор, узви вобастаи АМИ Тоҷикистон) барои кор ба кафедраҳои мувофиқи факултет омаданд. Кафедраҳои факултет аз ҳисоби дастпарварони аспирантураи Донишгоҳ (Маҷидов Х., Файзуллоев З., Пӯлодов Қ., Зокиров Р., Раҷабов П.), ки ба гирифтани дараҷаи илмӣ ноил гардиданд, ҳайатҳои худро пурқувват карданд.

Дар ин солҳо робитаҳои факултет ба марказҳои илмии нав барқарор шуданд. Аспирантон солҳои 70–ум Назаров Қ., Ҷабборов Т. ва минбаъд Муҳиддинов Х., Қодиров Б. дар назди Академияи ҳарбии муҳофизат аз моддаҳои химиявии шаҳри Москва, Мирзоев Б. дар Донишкадаи омӯзгории ба номи Герсени шаҳри Ленинград, Ҷабборов Ғ. Қ. дар Донишкадаи омӯзгории ба номи Ленини шаҳри Москва рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Сол аз сол робитаҳои илмии факултет бо мактабҳои олию пажухишгоҳҳои илмӣ – таҳқиқотӣ васеъ гардиданд. Дар охири солҳои 70–ум робитаҳои илмӣ бо Институти кристаллографияи АИ ИҶШС бо ташаббуси дотсент Тӯхтасунов И. Т., Донишкадаи омӯзгории шаҳри Челябинск бо ташаббуси Ҷабборов Ғ. Қ. барқарор гардид.

Аз соли 1973 оғоз карда дар факултет барои иҷрои корҳои илмӣ – таҳқиқотӣ, илмӣ – методӣ ва таҳияи китобҳои дарсию дастурҳои таълимӣ, барномаҳо замина пайдо гардид. Бо дастгирии раёсати Донишкада лабораторияҳои факултет бо як қатор асбобҳои илмӣ таъмин гардиданд ва имконияти ташкили лабораторияҳои илмӣ – таҳқиқотӣ ба миён омад.

Инак, лабораторияҳои илмӣ – таҳқиқоти «Физикаи гармо» (роҳбараш дотсент Мачидов Ҳ. - ҳоло доктори илмҳои техникӣ, профессор), «Акустика» (роҳбараш Норматов А., Файзуллоев З.), «Физикаи кристаллҳо» (роҳбараш Тӯхтасунов И. Т., Бендерский С. Я.), «Физикаи полимерҳо» (роҳбараш Мисров С., Рашидов Ҷ.) барои таҳқиқи хосиятҳои акустикии моеъҳо, хосиятҳои гармофизикии моддаҳо, хосияти физикии полимерҳо, хосиятҳои физикии кристаллҳо ташкил ёфтанд. Пас аз бо асбобҳои зарурӣ таъмин гардидани лабораторияҳои илмӣ – таҳқиқотӣ устодон, аспирантон ва донишҷӯён имконият пайдо намуданд, ки дар заминаи илмии факултет бо роҳбарии олимони боистеъдоди худ рисолаҳои докторӣ, номзадӣ, дипломӣ ва корҳои курсӣ дифоъ намоянд. Омӯзгорону аспирантон факултет Сафаров М. М., Халилов М., Зубайдов С., Нуриддинов З., Неъматов А., Асоев Р. Муҳаббатов Х. Қ., Сияҳаков С. М., Мирзомамадов А., Давлатов Р. дар лабораторияи илмии «Физикаи гармо» ба корҳои илмӣ – таҳқиқотӣ шуруъ карданд.

Дар ташкил ва фаъолияти минбаъдаи лабораторияи илмии «Физикаи гармо» нақши дотсент Ҳамид Мачидов (ҳоло профессор) ва устоди калон Двойкин Е. П. (шодравон), дотсент Богданов А. И. (равоншод) хеле калон аст. Махсусан устод, Двойкин Е. П. барои ба кор омода кардани асбобу анҷомҳо ва дастгоҳҳои илмӣ, сохтану тарҳкашии онҳо хизмати арзанда кардааст.

Раванд таълиму тарбия низ дар ин солҳо хеле беҳтар гардид. Корҳои мустақилонаи донишҷӯён, аз он ҷумла навиштани корҳои дипломӣ, курсӣ ва иҷрои корҳои озмунӣ дар заминаи лабораторияҳои илмии факултет оғоз шуд. Ҷамъияти илмии донишҷӯён ташкил ёфт, ки ба он олими ҷавон Мачидов Ҳ. роҳбарӣ мекард. Сифати машғулиятҳои назариявӣ амалӣ баланд гардид, барои донишҷӯён курсҳои махсус ташкил карда шуд.

Даҳ соли аввали фаъолияти факултетро (солҳои 1970–1980) давраи барқароршавӣ ва инкишофи факултет ҳисобидан мумкин аст. Дар ин давра аз ҳисоби дастпарварони факултет устодони баландхаттисос тарбия ёфта ба воя расиданд. Заминаи илмӣ – омӯзгории факултет пурқувват гардид, кафедраҳои нав (методикаи таълими физика, физикаи эксперименталӣ), лабораторияҳои кабинетҳои таълимӣ, лабораторияҳои илмӣ ташкил ёфтанд. Тайёр кардани омӯзгорони физика бо ихтисоси иловагии математика, физика бо ихтисоси иловагии асосҳои истехсолот, физика ва фанҳои умумитехникӣ оғоз шуд. Робитаҳои илмӣ бо мактабҳои илмии шаҳрҳои Москва (Институти кристаллографияи АИ СССР, Донишкадаи омӯзгорӣ ба номи Ленин, Академияи ҳарбии муҳофизат аз моддаҳои химиявӣ), Ленинград (Донишкадаи омӯзгории ба номи Герсен) васеъ ва самаранок гардиданд. Ба донишҷӯён устодони баландхаттисосу соҳибтаҷриба, номзадҳои илм, дотсентон Раҷабов П., Норматов А., Мачидов Ҳ., Пулодов Ҷ., Тӯхтасунов И. Т., Маҳмудов Т., Ҷабборов Ф., устодони калон Двойкин Е. П., Куинов Н. Г., Ёқубов М., Шерматов М., Норкулов А., Зокиров Р., Файзуллоев З., Паршина Н. В., Бобоев В.,

Круковский С. В., Богданов А. И., Бендерский С. Я., ассистентон Ахмедшина З. М., Попова Н. Г., Масалимов К. ва дигарон дарс мегуфтанд. Тартибу интизом ва иштироки донишчӯён ба машғулиятҳо хеле хуб буд. Аксарияти донишчӯён бо хобгоҳ таъмин буданд. Қариб 80 фоизи донишчӯён идрорпулӣ (стипендия) мегуфтанд. Донишчӯён ба маъракаи ҷамъовариҳои пахта дар ноҳияҳои ҷумҳурии иштирок мекарданд. Дар ин давра бо донишчӯён корҳои тарбиявии зиёд ташкил карда мешуд. Ҷойи асосии ташкил ва гузаронидани корҳои тарбиявӣ, аз он ҷумла истироҳатӣ, фарҳангӣ хобгоҳи донишчӯён буд. Устодон ҳамеша меҳмони донишчӯён буданд.

Соли 1975 дар заминаи факултет физика, факултети нав – индустриалию педагогӣ (ҳоло технология ва соҳибкорӣ) таъсис ёфт. Барои фаъолияти мустақили ин факултет заминаи зарурӣ фароҳам омад.

Барои факултет даҳсолаи дуҷуми фаъолият солҳои 1980–1990 солҳои авҷу камолот, солҳои пешравӣ буд. Дар ин солҳо шумораи зиёди устодон рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Таълифи васоити таълимию методӣ вусъат ёфт, иҷрои рисолаҳои дипломию корҳои озмунӣ, иштироки донишчӯён ба олимпиадаҳо ба роҳ монда шуд. Дар ин солҳо савияи дониши донишчӯён, тайёрии касбии онҳо ва тартибу интизом дар факултет беҳтар гардид. Дар факултет ихтисосҳои нав, ба монанди физика – информатика, физика – астрономия ташкил ёфтанд, низоми муайянии раванди таълиму тарбия ба роҳ монда шуд. Барои баланд бардоштани сифати таълиму тарбия ва корҳои илмӣ – таҳқиқотӣ кафедраҳои нав таъсис ёфтанд (кафедраҳои математика, физикаи эксперименталӣ, воситаҳои техникаи таълим).

Дар солҳои 1980–1990 робитаҳои илмии факултет бо муассисаҳои илмӣ бор оварданд. Аксари устодони факултет ба дараҷаҳои илмӣ мушарраф гардиданд, аз он ҷумла Бендерский С. Я., Бобоев Г. Ю., (Институти кристаллографияи АИ СССР), Қодиров Б., Муҳиддинов Х. (Академияи ҳарбии муҳофизат аз моддаҳои химиявии шаҳри Москва), Бобоев А., Шодиев Т. (Донишкадаи давлатии омӯзгории ба номи Ленин шаҳри Москва), Халилов М. (Институти физикаи пластмассаҳои шаҳри Москва), Содиков И., Мамадҷонова М., Насруллоева М. (Институти физикӣ-техникии ба номи Иоффе, шаҳри Ленинград, ҳоло Санкт-Петербург), Ҷумъаев Ҳ. Қ., Мухамедшин Р. А., Файзиев И., Д., Давлатов А. (Донишкадаи омӯзгории шаҳри Челябинск), Богданов А. И. (Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон) ва дигаронро ёдовар шудан мумкин аст.

Дар ин солҳо пояи таълимии факултет низ беҳтар гардид. Бинои таълимии дуҷум (ҳоло чорум), ки кафедраҳои физикаи умумӣ (ошёнаи 1), методикаи таълими физика (ошёнаи 2) ва кафедраи физикаи назариявӣ (ошёнаи 3) ҷойгиранд, бо лавҳаҳои формулаю графикҳо, киматҳои собитҳои физикӣ, расмҳои олимон ороиш дода шуданд. Дар лабораторияҳо корҳои нав аз механика, физикаи молекулавӣ, электр ва оптика гузошта шуданд. Дар лабораторияҳо дар заминаи асбобҳои

озмоишӣ корҳои таълимӣ – таҳқиқоти донишҷӯён ба роҳ монда шуд. Барномаҳои иҷозат ба иҷрои кор ва супурдани корҳои лабораторӣ, нишондоди корҳои лабораторӣ дар ҳамаи кафедраҳо таҳия ва амалӣ шуданд. Лабораторияи астрофизика таъсис ёфта, лабораторияҳои радиотехника, электротехника васеъ гардиданд. Кабинету синфхонаҳои факултет бо тахтаҳои синфӣ, мизу курсиҳо таъмин шуданд.

Дар тӯли ин солҳо кафедраи физикаи умумӣ (бо роҳбарии Мачидов Ҳ.) ва кафедраи физикаи эксперименталӣ (бо роҳбарии Мисров С., Рашидов Ҷ.) корҳои илмӣ – таҳқиқоти шартномавӣ доштанд. Аз ҳисоби даромади ин корҳо заминаи моддӣ–таълимии факултет афзоиш меёфт.

Дар инкишофи факултет, тайёр кардани омӯзгорони физика барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ ва берун аз он бо се забон (тоҷикӣ, русӣ, узбекӣ) дар ин давра ҳиссаи декани факултет Мирзоев Б., ҷонишини декани факултет Ҷуманбоев Ҳ., Раҳматов Р., Берг А. И., мудирони кафедраҳо Бобоев А. С., Мачидова Ҳ., Раҷабов П., Ҷабборов Ғ. Ҷ., Каримова М. М., Норматов А., Рашидов Ҷ. ва устодон Шерматов М., Норкулов А., Шодиев Т., Арабова М. Р., Начмиддинов Ҷ., Богданов А. И., Двойкин Е. П., Тӯхтасунов И. Т., Рашидов С., Қодиров Б., Хусравов Ҷ., Нуриддинов З., Файзуллоев З., Бобоев В., Содиков И., Халилов М., Ҷанобилов Қ., Самиев С., Ҳакимов Қ., Мухамедшин Р. А., Ҷумъаев Ҳ. Қ., Давлатов А., Ҷабборов А. Ғ., Тоҳирова Р. Б., Меликов И., Хайлобеков Қ. ва бисёр дигарон бузург аст. Дар ин солҳо мутахассисони варзида, доктори илмҳои кимиё, профессор Мавлонов Ш. (Институти физикӣ–техникии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон), доктори илмҳои физикаю математика, узви вобастаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, профессор Ҳакимов Ф. Ҳ., (Донишгоҳи миллии Тоҷикистон), олимони Ибодов С., Ибоддинов Ҳ., (Институти астрофизикаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон) бо кафедраҳои факултет ҳамкориҳои илмӣ–омӯзгорӣ доштанд.

Дар даҳсолаи охири асри ХХ (солҳои 1990–2000) бо сабабҳои ба ҳама маълум раванди таълиму тарбия ва корҳои илмӣ – таҳқиқотӣ дар факултет рӯ ба таназзул овард. Дар аввали солҳои 90–ум аз рӯи инерсия корҳои дар солҳои 80–ум ба ҳукми анъана даромада, давом карданд. Дар ин солҳо як зумра аспирантону устодони кафедраҳои факултет корҳои илмӣ – таҳқиқоти хешро ҷамъбаст намуда, рисолаҳои докторию номзадӣ дифоъ намуданд. Ду устоди кафедраи физикаи умумӣ (Мачидов Ҳ. ва Сафаров М.) рисолаи докторӣ ва якчанд устодони факултет (Зубайдов С., Нуриддинов З., Акрамов М., Асоев Р.) доир ба ҳосиятҳои гармофизикии моддаҳо ва Раҳматов Р. доир ба робитаи таълими физика ба асосҳои истехсолоти хоҷагии қишлоқ, рисолаҳои номзадӣ дифоъ карданд. Аз Институти физикӣ – техникий ба номи С. Умарови АИ Тоҷикистон доктори илмҳои физикаю математика, профессор Нормуродов Ф., номзоди илмҳои физикаю математика, ходими калони илмӣ Солиҳов Т. Ҳ. (ҳоло доктори илмҳои физикаю математика, профессор), номзоди илмҳои физикаю математика, ходими калони илмӣ Асоев А., аз ДДМТ номзоди

илмҳои техникӣ, дотсент Қодирӣ С. ба кор омаданд. Ҳайати профессорону омӯзгорони факултет, раёсати факултет тағйир ёфт.

Бо сабабҳои маълуми ин солҳо зиёда аз 25 нафар устодони дараҷаи илмию унвондор корро тарк карданд. Раванди таълиму тарбия дар факултети коҳиш ёфт. Шумораи донишҷӯён назар ба солҳои 90–ум қариб се маротиба кам шуд. Иختисосҳои «математика-физика», «физика-математика», «физика-информатика» барҳам хӯрданд. Соли 1995 бо ташаббуси декани ҳамонвақтаи факултет дотсент Содиков И. бори аввал қабули донишҷӯён ба шуъбаи ғоибона оғоз гардида, соли 2017 ин шуъба ба шуъбаи таҳсилоти фосилавӣ табдил дода шуд. Соли хониши 1999–2000 ин шуъбаро 25 нафар хатм карданд.

Дар ҳамин давра пояи моддию техникӣ ва таълими факултет сушт гардид. Бо мақсадҳои таълимӣ, таҳқиқотию илмӣ ягон таҷҳизоти нав дастрас нашуд, таҷҳизот кӯҳна ва корношоям гаштанд. Фаъолияти лабораторияҳои илмӣ сушт гардид, лабораторияю кабинетҳои махсусгардонидашуда ба синфхонаҳои умумӣ табдил дода шуданд. Ин ҳама ба паст шудани сифати машғулиятҳо, тартибу интизом ва иштироки донишҷӯён ба машғулиятҳо, шавқу ҳаваси донишҷӯён ба омӯзиш оварда расонданд. Робитаҳои таълимӣ ва илмии факултет бо дигар мактабҳои олии берун аз кишвар барҳам хӯрданд.

Ҳамин давра дар факултет 25 нафар устодон дар 5 кафедра ба фаъолияти илмӣ - омӯзгорӣ машғул буданд, ки қариб 50 фоизи онҳо дараҷа ва унвони илмӣ доштанд. Дар байни онҳо 2 нафар доктори илм, профессор (Нормуродов Ф., Солиҳов Т.), 1 нафар номзади илм, профессор (Мирзоев Б.) буданд. Синну соли аксарияти устодон ба нафақа наздик шуда буд, зиёд аз 20 нафари онҳо синни аз 50 сол болоро доштанд. Бо сабабҳои маълум, чун солҳои пешина аз ҳисоби хатмкунандагони факултет ва омӯзгорони ҷавон тайёр кардани устодон, хеле душвор гардид. Факултет ба ҳама душвориҳои носозиҳои зиндагӣ нигоҳ накарда, фаъолияти хешро идома дод.

Дар давраи сеюм, алалхусус ду даҳсолаи охир, солҳои 2000-2020 раванди таълиму тарбия ва корҳои илмӣ – таҳқиқотӣ дар факултет рӯ ба беҳбудӣ овард. Ҳамин давра дар партави сиёсати маорифпарваронаи Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон дар соҳаи маорифи кишвар як қатор ислохот ворид карда шуд. Аз ҷумла, дар ДДОТ ба номи Садриддин Айни низоми таҳсилоти кредитӣ ҷорӣ гардид. Вобаста ба ҷорӣ гардидани низоми таҳсилоти кредитӣ нақшаҳои барномаҳои таълим, стандартҳои давлатии таҳсилот барои фанҳои таълимии кафедраҳои факултет куллан тағйир ёфтанд, ки дар такмил додани ин ҳуҷҷатҳо устодони факултет саҳми арзанда гузоштанд. Бо кӯшишу чидду ҷаҳди устодони факултет ин низоми таҳсил дар факултет пурра ҷорӣ гардид. Дар ҳамин давра аз ҷониби устодони факултет баҳри самаранок ҷорӣ гардидани низоми таҳсилоти кредитӣ як қатор барномаҳои таълим, стандартҳои фанӣ, дастури васоити

таълимию методӣ, китобҳои дарсӣ, мақолаҳои илмӣ, методӣ ва илмӣ-оммавӣ таҳия ва нашр карда шуданд. Дар ин кор устодони факултет Ҷумъаев Ҳ. Қ., Нуриддинов З., Рашидов С. Р. (руҳашон шод бод), Шерматов М., Қодиров Б. А., Неъматов А., Давлатов А., Муҳамедшин Р. А., Умаров У. С., Сияҳақов С. М., Тўйчиев Ҳ. Ш., Муҳаббатов Ҳ. Қ., Умаров А. А., Мирзоева Қ., Бобониёзова Г. А., Раҷабов У. Ҳ., Мирзоев Б., Мирзомамадов А. ва дигарон саҳми арзанда доранд.

Имрӯзҳо дар Донишгоҳ ислоҳоти дигари таҳсилоти олии касбӣ – татбиқи муносибати босалоҳият дар таълим амалӣ гардида истодааст. Дар татбиқи ин муносибат низ устодони факултет тамоми кӯшишу ғайрати худро равона карда истодаанд.

Бо ҷорӣ шудани имтиҳонҳои марказонидаи дохилшавӣ (ИМД) тариқи Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳайат (контингент) ва шумораи донишҷӯёни факултет тағйир ёфт. Ҳоло дар факултет 647 нафар донишҷӯён дар шуъбаи рӯзона (аз инҳо 236 нафар духтарон ва 70 нафар тибқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва 87 нафар дар шуъбаи ғоибона (аз инҳо 45 нафар духтарон) ва 297 нафар дар шуъбаи таҳсилоти фосилавӣ (аз инҳо 135 нафар духтарон) таҳсил доранд. Шавқу ҳаваси донишҷӯён ба илмомӯзӣ ва касби омӯзгорӣ нисбат ба солҳои пешин хеле ташаккул ёфтааст. Тартибу интизом ва давомоти донишҷӯён рӯ ба беҳбудӣ овард. Дар факултет сафи донишҷӯдухтарон назар ба солҳои пешин бамаротиб афзуда ба 416 нафар расид. Сатҳу сифати машғулиятҳои таълимӣ рӯ ба беҳбудӣ оварда истодааст. Аз соли 2009 бо ташаббуси декани ҳамонвақтаи факултет Муҳаббатов Ҳ. Қ. бори аввал қабули донишҷӯён аз рӯйи ду ихтисоси нав: таълими касбӣ. Энергетика ва таълими касбӣ. Радиоэлектроника ба роҳ монда шуд.

Рӯз ба рӯз пояи моддӣ-техникии факултет низ рӯ ба беҳбудӣ ниҳода истодааст. Панҷсолаи охир ба дастгирии раёсати Донишгоҳ дар доираи Лоихаи кумаки дӯстонаи “Роҳи абрешим» як лабораторияи кафедраи “Методикаи таълими физика» бо таҷҳизот (мизу курсӣ ва асбобҳои физикӣ) барои 32 ҷойи нишаст таъмин карда шуд. Барои кафедраи физикаи умумӣ аз Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. Осимӣ 4 дастгоҳ ва барои кафедраи физикаи эксперименталӣ низ аз Федератсияи Россия якчанд таҷҳизот харидорӣ карда шуданд.

Даҳсолаи охир доир ба тайёр кардани кадрҳои илмӣ-омӯзгорӣ низ дар факултет як қатор пешравиҳо ба назар мерасад. Дар факултет кадрҳои илмӣ-омӯзгорӣ тариқи таҳсил дар магистратура, аспирантура, докторантура ва докторантура аз рӯйи ихтисос PhD омода карда мешаванд, аз ҷумла тӯли солҳои охир зинаҳои магистратура ва докторантура аз рӯйи ихтисос PhD-ро зиёда аз 20 нафар хатм намуданд.

Ҳамчунин, аз ҳисоби хатмкунандагони факултет як қатор донишҷӯёни болаёқат барои идомаи таҳсил ба шуъбаҳои магистратураи макотиби олии Федератсияи Россия (Зафари Умар, Султонмамадова М., Начевуллоев А. (шаҳри Томск), Саидзода Қ., Абдучалелзода Ф. Зиёева Ш.

(шаҳри Санкт-Петербург), Абулҳаев Х. ва Валиев С. (шаҳри Хабаровск) сафарбар карда шуданд. Бар замми ин унвонҷӯёни факултет Сияҳаков С. М., Мирзомамадов А. Г. ва Ғуломов М. М. дар Донишгоҳи энергетикӣ шаҳри Қазон (соли 2017) рисолаҳои номзодии худро бомуваффақият дифоъ намуданд. Ҳамчунин, қайд кардан бамаврид аст, ки ассистенти кафедраи физикаи назариявӣ Зафари Умар дар доираи Лоихаи илмӣ барои коромӯзӣ ба Донишгоҳи Васъдаи давлати Чопон (солҳои 2017 ва 2019) сафар намуд. Боиси зикр аст, ки даҳ соли охир теъдоди донишҷӯён, магистрон ва унвонҷӯёни хориҷӣ дар факултет афзудааст. Як зумра магистрон (Чинар Халил, Зехра Ёилдириим ва Вейсел Бигеч) ва унвонҷӯ (Вейсел Бигеч) рисолаҳои магистрӣ ва номзодии хешро Ҳимоя карданд. Як зумра мақолаҳои илмӣ ва методии омӯзгорони факултет дар маҷаллаҳои бонуфузи хориҷӣ ба таъб расиданд. Ин нишонаи рушди робитаҳои илмӣ факултет бо марказҳои илмӣ хориҷи кишвар мебошад.

Дар ҳамин давра аспирантону унвонҷӯён Умаров А. А., Умаров У. С., Сияҳаков С. М., Мирзомамадов А. Г., Ғуломов М. М., Раҷабов У. Х., Давлатов Р, Абдуллоев М. рисолаҳои номзодии худро бомуваффақият дифоъ намуданд. Боиси зикр аст, ки ҳамаи ин аспирантону унвонҷӯён таҳти роҳбарии олимони ватанӣ - дастпарварони худ ҳамин факултет рисолаҳои номзодиашонро Ҳимоя карданд. Имрӯзҳо рисолаҳои номзодии аспирантону унвонҷӯёни факултет Исмонов Ф. Д., Абдучалелзода Ф., Сафаралӣ Авлиёкул, Мавлонов И. Ш., Шукрихудоев Х., Зафари Умар барои Ҳимоя омода шуда истодаанд. Дар факултет 10 нафар магистрон, 5 нафар докторантон аз рӯи ихтисос PhD ва 3 нафар унвонҷӯён ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ машғуланд.

Дар даҳсолаи охир дар факултет чор кори илмӣ-таҳқиқотии фармоишӣ: “Мукамалқунонии мазмун, васоит ва методҳои таълими физика дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олӣ» (солҳои 2006-2011, роҳбари илмӣ, дотсент Ҷумъаев Х. Қ.); “Асосҳои психологӣ-дидактикӣ ташаккули тафаккур ва қобилияти эҷодии хонандагон мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ (ҳангоми омӯзиши физика); (солҳои 2011-2015, роҳбари илмӣ, дотсент Умаров У. С.); “Робитаи физика бо дигар фанҳои илмӣ-табӣ дар раванди таълим (дар мактаби таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олӣ) « (солҳои 2011-2015, роҳбари илмӣ, дотсент Қодиров Б. А.); “Усулҳои интерактивӣ таълим ҳамчун воситаи ташаккули тафаккур ва қобилияти эҷодии хонандагон ҳангоми омӯзиши физика» (солҳои 2017-2021, роҳбари илмӣ, дотсент Умаров У. С.) иҷро шудааст.

Дар даврони Истиқлолият иштирок ва дастовардҳои донишҷӯёни факултет дар як қатор олимпиадаҳо, озмунҳо, чорабиниҳои варзишӣ ва дигар чорабиниҳои сатҳи донишгоҳӣ, шаҳрӣ ва ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ назаррас аст.

Имрӯз факултет бо дастпарварони худ: собиқ раиси Шурои Олӣ ва вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон шодравон Сафаралӣ Раҷабов; собиқ раиси гумруки Ҷумҳурии Тоҷикистон, генерал-майор Ҳамроқулов

Х.; Арбоби илм ва техникаи Тоҷикистон, доктори илмҳои техникӣ, профессор Мачидов Х.; доктори илмҳои физика-математика, профессор, узви вобастаи АМИТ Ибоддинов Х.; доктори илмҳои техникӣ, профессор, Корманди шоистаи Тоҷикистон Сафаров М. М.; доктори илмҳои физика-математика, профессор, мудири кафедраи физикаи умумии Донишгоҳи давлатии Тоболск ба номи Д.И.Менделеев Маллабоев У.; номзади илмҳои физика-математика, собиқ дотсенти Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шотемур шодравон Тиллоев Х.; доктори илмҳои физика-математика, собиқ профессори Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. Осимӣ шодравон Боймуродов Э.; доктори илмҳои педагогӣ, профессор, собиқ мудири кафедраи физикаи назариявӣ ва методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров Файзиев И. Д.; номзади илмҳои техникӣ, корманди лабораторияи заводи алюминии шаҳри Турсунзода Акрамов М. ва дигарон ифтихор дорад.

Устодони факултет маҳсули кори 50-солаи хешро дар тайёр кардани садҳо омӯзгорон, даҳҳо олимону кормандони соҳаҳои гуногуни хоҷагии халқ мебинанд. Дар тӯли 50 соли фаъолияти хеш факултет зиёда 4500 нафар омӯзгори баландихтисоси физика, физикаю математика, физикаю информатика ва физикаю астрономия, инчунин, 7 нафар доктори илм ва зиёда аз 70 нафар номзадҳои илм тайёр кардааст. Ба қалами устодони факултет садҳо мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, фишурдаи маърузаҳо, китобҳои дарсӣ, васоити таълимиву методӣ, тавсияю коркардҳои методӣ, монографияҳо, барномаҳои таълимӣ таълиф ва дастрас гаштаанд. Аз байни устодону шогирдони факултет арбобони илм ва техника, ходимони шоистаи илм, кормандони шоиста, аълочиёни маорифи Тоҷикистон, роҳбарони идораҳои давлатӣ, роҳбарони муассисаҳои маориф, вакилони халқ, омӯзгории собиқадор ба камол расиданд, ки имрӯзҳо дар гӯшаю канорҳои ҷумҳурӣ барои рушду нумӯи давлати соҳибистиклоли дунявӣ, демократӣ ва ҳуқуқбунёди Тоҷикистон садоқатмандона хизмат карда истодаанд.

ФИЗИКАИ НАЗАРИЯВӢ, кафедра.

Кафедраи физикаи назариявӣ (сарвари аввалинаш номзади илмҳои физикаю математика Розенвассер Л) ханӯз дар ҳайати факултети муштараки физикаю математика, соли 1966 дар заминаи кафедраи физикаи умумӣ таъсис ёфт. Сарвари кафедраро солҳои 1970 – 1977 дотсент Маҳмудов Т., солҳои 1978 – 1987 дотсент Раҷабов П., солҳои 1987 – 1989 дотсент Богданов А. И., солҳои 1989 – 1992 дотсент Раҷабов П. ба уҳда доштант. Дар ин солҳо кафедра симои худро ба даст овард. Раванди таълиму тарбия, корҳои илмӣ, илмию методӣ хеле беҳтар гардид. Кафедраро аз моҳи октябри соли 1992 профессор Нормуродов Ф. роҳбарӣ мекард.

Омӯзгорони аввалини кафедра Паршина Н. В., Бобоев В. Б., Масалимов К., Богданов А. И., Круковский С. В., Нозимов О. буданд. Минбаъд дар кафедра устодони чавон Хусраов Ҷ., Содиков И., Халилов М., Гуломов С., Берг А. И., Ҷабборов А. Ғ., Махмадҷонова М., Насруллоева М., Рашидов Ҷ., Мисров С., Ҳомидов И., Бобоев О., Асоев А. ва дигарон фаъолият намуда, дар тайёр кардани мутахассисони соҳаи омӯзгорӣ ҳиссаи арзанда гузоштанд.

Солҳои 1975 – 1985 барои кафедра солҳои бобарор буд. Дар тӯли ин солҳо 9 нафар аъзоёни кафедра рисолаи номзадӣ дифо намуданд.

Кафедра ба таълими фанҳои назариявӣ ба монанди: механикаи классикӣ, механикаи квантӣ, электродинамика, физикаи статистикӣ ва термодинамика, сохти электроники модда, физикаи ядро ва зарраҳои элементарӣ, астрономия, астрофизика, радиотехника ва электротехника машғул буд. Дар ихтиёри кафедра лабораторияҳои таҷҳизонидашудаи радиотехника, электротехника, физикаи ядро, астрономия ва астрофизика фаъолият доштанд. Донишҷӯён дар маҳфилҳои гуногун доир ба радиоэлектроника (роҳбараш дотсент Бобоев В. Б.), электротехника (роҳбараш Мисров С.) ва кор бо шиша (роҳбараш Богданов А. И.) иштирок мекарданд.

Устодони кафедра доир ба масъалаҳои гуногуни физикаи молекулавӣ (назарияи кинетикии моеъҳо ва газҳо), физикаи ҳисмҳои сахт (ҳосиятҳои пластикӣ ва кристаллҳои ионӣ), физикаи полимерҳо, биофизика ва астрофизика корҳои илмӣ – таҳқиқотӣ мегузаронданд.

Дар тӯли фаъолияти ҳеш кафедраи физикаи назариявӣ якчанд номгӯи дастур ва воситаҳои таълимиро барои донишҷӯён ба таъб расонидааст, аз ҷумла: «Электродинамика», «Назарияи нисбият», «Техникаи бехатарӣ аз электротехника», «Корҳои мустақилона аз механикаи классикӣ», «Физикаи метеоро», «Курси лексияҳои ҳулосавӣ аз физикаи статистикӣ», «Нишондодҳо барои иҷрои корҳои лабораторӣ аз физикаи ядро», «Корҳои лабораторӣ аз астрономия», «Термодинамика» ва ғайраҳо.

Дар қори таҳия ва таъб расонидани дастурҳои методӣ ҳиссаи устодони кафедра дотсентон Раҷабов П., Соидов Қ. Ҳ., Ландман И. М., Бендерский С. Я., Берг А. И., Рашидов Ҷ., Богданов А. И., Содиков И. ва Ҷабборов А. Ғ назаррас аст.

Дар ташкил ва таҷҳизонидани лабораторияи астрофизика ҳиссаи устоди шодравон Саидов Қ. Ҳ. ва барои ҷиҳозонидани лабораторияи физикаи ядро ҳиссаи С. И. Николаева–ро қайд кардан бамаврид аст.

Соли 1990 дар заминаи кафедра - кафедраи физикаи эксперименталӣ таъсис ёфт ва таълими фанҳои эксперименталӣ, аз ҷумла радиотехника, электротехника ба уҳдаи ин кафедра вогузор гашт.

Кафедраро дотсент Шерматов М. Ш. (солҳои 2004-2007), дотсент Нуриддинов З. (солҳои 2005-2009) сарварӣ кардаанд ва аз соли 2012 то айни замон дотсент Тўйчиев Ҳ. Ш. сарвари онро ба уҳда дорад.

Дар тайёр кардани муттаҳассисони варзидаи омӯзгорӣ, махсусан ҳиссаи устодон Маҳмудов Т. М., Раҷабов П., Богданов А. И., Содиков И., Круковский С. В., Саидов Қ. С., Ҷабборов А. Ғ., профессор Нормуродов Ф., дотсентон Шерматов М., Нуриддинов З. ва Тӯйчиев Ҳ. назаррас аст.

Айни замон кафедраи физикаи назариявӣ ҳамкориҳои судманди илмиро бо Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (Институтҳои астрофизика ва физикаю техника, Маркази рушди инноватсионии илм ва технологияҳои нав) ба роҳ мондааст. Дар солҳои охир кормандони кафедра аз ҳисоби ҷавонони лаёқатманд пурра гардида истодааст. Ҳоло дар кафедра омӯзгорони ҷавон Зафари Умар, Абдучалилзода Фарзона, Саломов Муҳаммад, Исмонов Фирӯз, Бозорова Юлдузхон ва дигарон дар қатори устодони соҳибтаҷриба фаъолият намуда истодаанд. Устодони кафедра аз рӯи равияҳои фотоакустикаи ғайрихаттӣ назариявӣ, назария ва амалияи физикаи гармо, моделсозии математикии наносохторҳо, таърих ва методологияи илм, масъалаҳои бо педагогикаи мактаби олии алоқаманд ва ғайраҳо корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ бурда истодаанд.

ФИЗИКАИ УМУМӢ, кафедра.

Кафедраи физикаи умумӣ яке аз кафедраҳои аввалини Донишгоҳ аст. Он аз солҳои 30-ум сарчашма гирифтааст. Бо номи ин кафедра таъсис, барқароршавӣ ва рушду камолоти факултети физика зич алоқаманд аст. Зарурати кафедра дар баробари ташкилшавии шӯъбаи шабонаи физикаву математика соли 1933 ба миён омад.

Дар тӯли солҳои зиёд ба кафедра як зумра олимони номдор сарварӣ кардаанд. Инҳо профессор Рамм Р., дотсент Содиков Ҳ. У., академик Добровольский О. В. (солҳои 1951-1958), дотсент Тӯхтасунов И. Т. (солҳои 1958-1982), дотсент Норматов А. (солҳои 1982-1987), профессор Мачидов Ҳ., (солҳои 1987-1995), дотсент Зубайдов С. (солҳои 1995-1997), Неъматов А. (аз январи соли 1997 то январи соли 1998 иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедра), дотсент Қодиров Б. А. (аз соли 1998 то соли 2009), дотсент Неъматов А. (аз соли 2009 то 2016), дотсент Умаров А. А. (аз соли 2016 то имрӯз) мебошанд.

Дар охири соли 60-ум ва аввалҳои соли 70-ум омӯзгорони кафедра академик Добровольский О. В. ва дотсент Саидов Қ. Ҳ. (дар соҳаи астрофизика) ва дотсент Содиков Ҳ. У. (дар соҳаи таърихи илм) корҳои илмӣ- таҳқиқотӣ мебуданд.

Дар ин давра, барои таълими самараноки асосҳои физика як қатор лабораторияю кабинетҳои таълимӣ, аз он ҷумла лабораторияҳои механика, физикаи молекулавӣ, электр, оптика, электротехника, кабинетҳои лексионӣ ва намоиши таҷрибаҳо ташкил ёфтанд. Бо қувваи устодони кафедра ин лабораторияҳо бо асбобу анҷомҳои таълимӣ замонавӣ таҷҳизонида шудаанд. Бендарский С. Я., Саидов Қ. Ҳ.,

Круковский С. В. барои гузориши корҳои лабораторӣ, таҳияи нишондоди кор ба онҳо ороиши кабинети намоишдиҳӣ хизмати шоиста кардаанд.

Бо самимияти бузург қайд кардан лозим меояд, ки аксарияти он асбобҳои дастисохти корҳои лабораторӣ, нишондоди кор ба онҳо то имрӯз дар раванди таълими физика бомуваффақият истифода карда мешаванд.

Бо талаботи замон сол аз сол кафедраи физикаи умумӣ васеъ ва шумораи устодони он зиёд гардид. Инак, кафедраи физикаи назариявӣ (соли 1966), кафедраи методикаи таълими физика (соли 1974), кафедраи физикаи умумӣ ва назариявӣ (соли 1976 дар назди факултети математика) дар заминаи кафедраи физикаи умумӣ арзи вучуд карданд.

Аввали солҳои 70-ум пас аз таъсис ёфтани факултети мустақили физика, бо ташаббуси устодони кафедраи физикаи умумӣ Тухтасунов И. ва Ҷабборов Ф. бо як қатор мактабҳои олий ва муассисаҳои илмӣ собиқ Иттиҳоди Шуравӣ робитаҳои илмӣ барқарор гардид ва дастпарварони кафедра барои коромӯзию иҷрои корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ба ин марказҳои илмӣ сафарбар шуданд. Дар тӯли соли 80-ум ба ин марказҳои илмӣ нахустин аспирантони кафедра (Зокиров Р., Пӯлодов Ҷ., Маҷидов Ҳ., Файзуллоев З., Нуриддинов З., Ҳакимов Қ., Шарипов Қ., Ҷабборов О., Раҷабов П.) ба кафедраи физикаи молекулавии Донишкадаи давлатии омӯзгории ба номи В. И. Ленин шаҳри Боку, Донишгоҳи давлатии ба номи С. И. Кирови Озарбойҷон фиристонида шуданд ва онҳо таҳти роҳбарии профессорон А. Аббос-зода, К. Д. Гусейнов ва А. Мухторов ба фаъолияти илмӣ шуруъ карданд. Гурӯҳи дигари дастпарварони кафедра (Назаров Ҷ., Ҷабборов Т., Муҳиддинов Ҳ., Қодиров Б. А.) ба кафедраи физикаи полимерҳои Академияи ҳарбии муҳофизат аз моддаҳои химиявии шаҳри Москва таҳти роҳбарии профессорон Манин В. Н., Громов А. Н. ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ пардохтанд. Дар кафедраи нимноқилҳои Институти кристаллографияи АИ Иттиҳоди Шуравӣ аспирантони кафедра Бендерский С. Я., Бобоев Г. Ю., Самиев С. Ҳ. бо роҳбарии профессорон Шувалов Л. А., Иванов М. Р. ва Брандт, дар Институти физикаи химиявии АИ ИҶШС аспиранти кафедра Масалимов К. Т. таҳти роҳбарии номзоди илмҳои физикаю математика Мусаэлян И. Н., дар Институти илмӣ-таҳқиқотии пластмасс (НИИПМ) шаҳри Москва бошад, аспирантон Ҷуманбоев Ҳ., Ҷабборов А. Ғ. таҳти роҳбарии профессор Г. А. Лушейкин корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ гузаронида, аксарияташон рисолаи номзадӣ дифоъ намуданд. Ҳамаи он нафароне, ки номи онҳоро ёдовар шудем, корҳои илмӣ-таҳқиқотии хешро бомуваффақият анҷом дода, рисолаи номзадӣ дифоъ карданд ва имрӯз дар мактабҳои олий, муассисаҳои илмӣ дохилии ҷумҳурӣ ва хориҷи он фаъолият доранд.

Соли 1970 дар кафедра 29 нафар омӯзгорон фаъолияти илмӣ-омӯзгорӣ доштанд, ки танҳо 14 нафарашон ба кори илмӣ-таҳқиқотӣ ва илмӣ-методӣ машғул буданд. Дар кафедра ду нафар номзоди илм (дотсент Норматов А. ва Тухтасунов И.) буданд.

Кафедра дар се самт корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ мегузаронд. Самти якум – физикаи ҳисмҳои саҳт ва моеъҳо (Тӯхтасунов И., Бендерский С. Я., Зокиров Р., Двойкин Е. П.), самти дуюм - инкишофи физика ва астрономия дар Тоҷикистони Шуравӣ, мамлакатҳои шарқи миёна ва таърихи физика (Шерматов М., Шодиев Т., Маърупов Н.), самти сеюм - методикаи таълими физика (Ҷумъаев Т., Куинов Н. Г., Ҷабборов Ф.).

Дар ин давра шумораи гурӯҳҳои таълимӣ дар факултет зиёд гардид, талабот ба мазмун ва мундариҷаи корҳои лабораторӣ боло рафт. Барои зиёд кардани шумораи лабораторияҳои таълимӣ ва баланд бардоштани мазмуни корҳо устодони кафедра Ландман И. М., Двойкин Е. П., Бендерский С. Я., Шерматов М., Ҷумъаев Т., Ҳакимов Қ., Файзуллоев З., Турсунов Н., Боймуродов Э., Аҳмедшина З. М., Ашӯралиев С., Хушатов Э., Солиев С., лаборантон Шерматова Б., Абдуҳамидова З. саҳми арзанда гузошанд.

Дар ин давра аз тарафи устодони кафедра як қатор китобҳои дарсӣ, воситаҳои таълим, тавсияҳои методӣ таҳия ва нашр карда шуданд. «Механика» (Куинов Н. Г., с. 1965), «Электромагнитизм – бобҳо аз электродинамика» (Ландман И. М., Бендерский С. Я., с. 1973), «Электродинамика» (Ландман И. М., Бендерский С. Я. с. 1975), «Физические свойства кристаллов» (Тухтасунов И. с. 1979) аз ҷумлаи онҳо мебошанд.

Солҳои 1980-1990 барои кафедра давраи нашъу намо ва пешравиҳо ба ҳисоб меравад. Дар кафедра 24 нафар устодон фаъолият дошанд, ки 19 нафарашон номзадҳои илм, дотсентон буданд. Дар заминаи кафедра лабораторияҳои илмӣ – таҳқиқотӣ, ба монанди «Физикаи гармо» (роҳбараш дотсент, ҳоло профессор Мачидов Ҳ.), «Акустика» (роҳбараш дотсент Норматов А.), «Оптикаи когерентӣ» (роҳбараш дотсент Ржевский В. Н.), «Физикаи полимерҳо» (роҳбараш дотсент Қодиров Б. А.) таъсис ёфтанд. Устодони ҷавони кафедра имконият пайдо карданд, ки дар заминаи ин лабораторияҳо ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ машғул гарданд. Дар лабораторияи «Физикаи гармо» бо роҳбарии дотсент Мачидов Ҳ. (ҳоло профессор) як қатор ҷавонон корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ гузаронида, рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Доктори илмҳои техникӣ, профессор Сафаров М., номзоди илмҳои техникӣ, дотсент Зубайдов С., номзоди илмҳои физикаю математика, дотсент Неъматов А., номзоди илмҳои физикаю математика Асоев Р. аз ҷумлаи дастпарварони ин лаборатория мебошанд. Дар лабораторияи илмӣ «Акустика» бо роҳбарии дотсент Норматов А. собиқ устоди кафедра Акрамов М. корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ гузаронида, номзоди илмҳои физикаю риёзиёт гардид. Дар лабораторияи «Оптикаи когерентӣ» бошад, бо роҳбарии дотсент Ржевский В. Н. аспирантон Давлатов Т. (шодравон) ва Рупчев Н. ба корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ машғул буданд. Дар айни замон дар лабораторияи «Физикаи гармо» устодон Неъматов А., Сияҳаков С. ва Шукрихудоев Х. таҳти роҳбарии профессор Мачидов Ҳ. ба фаъолияти илмӣ машғул мебошанд.

Дар солҳои 1980-1990 дар заминаи лабораторияҳои илмии кафедра корҳои илмӣ-таҳқиқотии шартномавӣ бо муассисаҳои илмӣ ва донишгоҳҳои шаҳрҳои Москва, Ленинград иҷро карда мешуданд. Дар заминаи ин лабораторияҳо донишҷӯён корҳои таҳқиқотӣ гузаронида, тибқи натиҷаҳои он корҳои курсӣ, рисолаҳои дипломӣ таҳия карда, бомуваффақият дифоъ мекарданд. Аз тарафи дигар, аз ҳисоби даромади ин корҳо базаи таълимӣ ва илмӣ-таҳқиқотии кафедра ва факултет ғанӣ мегардид. Дар ин солҳо устодони кафедра бо зиёда аз 122 маърузаҳои илмӣ дар конферонсҳо, симпозиумҳои гуногун гузоришҳо доданд, зиёда аз 70 нафар хатмкунандагони факултети физика ва математика рисолаҳои дипломӣ дифоъ намуданд. Донишҷӯён дар 6 маҳфилҳои гуногуни илмӣ, фанӣ, аз ҷумла «Таҳқиқи хосиятҳои гармофизикии моддаҳо» (роҳбараш дотсент Мачидов Х.), «Таҳқиқи хосияти акустикии моддаҳо» (роҳбараш дотсент Норматов А.), «Сохтани асбобҳои физикӣ» (роҳбараш дотсент Бендерский С. Я.), «Ҳалли масъалаҳо аз физикаи умумӣ» (роҳбараш дотсент Қодиров Б.), «Ҳалли масъалаҳои физикаи мактабӣ» (роҳбараш дотсент Нуриддинов З.) иштирок карда, дониш, маҳорату малакаҳои касбии худро сайқал меоданд.

Дар охири солҳои 90-ум лабораторияҳои кафедра бо асбобҳои замонавӣ пурра гардиданд, корҳои нави лабораторӣ пешниҳод шуданд. Дар ин масъала хизмати устодони кафедра Неъматов А. ва Расулов Н. назаррас аст. Дар гузориши корҳои лабораторӣ ҳиссаи устоди калон Двойкин Е. П., ассистент Давлатов Т. («Чен кардани доимии Болсман», «Чен кардани дарозии роҳи озод ва диаметри эффективии молекулаҳои ҳаво», «Муайян кардани гармиғунҷоиши металлҳо бо усули хунуккунӣ»), Бандерский С. Я. ва Қодиров Б. («Омӯхтани вобастагии энергияи конденсатори заряднок аз ғунҷоиш ва шиддат», «Омӯхтани ҳаракати электронҳо дар майдони магнитӣ»), Бендерский С. Я. ва Турсунов Н. («Омӯхтани спектрҳо бо ёрии дастгоҳи ИСП-51», «Чен кардани доимии Стефан-Болсман») ва дигарон калон аст.

Яке аз боигариҳои кафедраи физикаи умумӣ, ин кабинетҳои намоиши таҷрибаҳои физикӣ мебошад. Дар кабинет барои намоиши таҷрибаҳои физикӣ доир ба ҳама фаслҳои физика, аз механика сар карда, то физикаи атом ва ядро таҷҳизоти зарурӣ барои намоиши кинофилмҳои таълимӣ - дастгоҳи кинонамоишдихӣ муҳайёст. Бештар асбобу дастгоҳҳо бо ёрии донишҷӯён ва устодони кафедра сохта шудаанд. Дастгоҳи «Курсии Жуковский» (барои намоиши қонуни бақои моменти импульс) аз ҷониби донишҷӯ Саидов Қ. Х. (шодравон, дотсенти кафедраи физикаи назариявӣ) сохта шудааст, ки то имрӯз он мавриди истифода қарор дорад.

Кори кабинетҳои намоишдихӣ таҷрибаҳоро зиёда аз 30 сол устоди калон, собиқдори меҳнат Круковский Сергей Владимирович (шодравон) ба уҳда дошт. Ин кабинетро бе ин марди фозил тасаввур қардан мушкил буд. Дар ҳама мавридҳо ин шахс намоиши таҷрибаҳои мушкили физикиро дар савияи баланди илмӣ-методӣ омода мекард. Дар бисёр мавридҳо мо

шоҳиди он мешавем, ки аввалин саволи хатмкунандагони факултети физика чунин буд: «Ҳамон муаллими мӯйсафеди рус, ҳоло ҳам кор мекунад – мӣ?».

Дар давраи солҳои 1980-1990 аз тарафи устодони кафедра як қатор воситаҳои таълимӣ, дастурҳои методӣ бо забони тоҷикӣ ба таъб расиданд. Дастурҳои методии устодон «Асосҳои физикаи молекулавӣ ва термодинамика» (Мачидов А. Норматов А., с. 1986), «Механика» (М. Ёқубов, с. 1985), «Машғулиятҳои амалӣ аз физикаи умумӣ» (Зокиров Р., с. 1988), «Материалы спецкурса по кристаллофизике» (Бендерский С. Я., с. 1988), «Саҳеҳияти ченкунӣ дар қорҳои лабораторӣ» (Қодиров Б., Норматов А., Чуманбоев Ҳ., с. 1988), «Плани кори машғулиятҳо аз курси физикаи умумӣ» (Шерматов М., Қодиров Б., с. 1989), «Супоришҳо барои кори мустақилона аз физикаи молекула» (Мачидов Ҳ., Сафаров М., с. 1989), «Супоришҳо барои кори мустақилона аз электрик ва магнитизм» (Мачидов Ҳ., Сафаров М., с. 1989), «Супоришҳо барои кори мустақилона аз физикаи квантӣ» (Туйчиев Ш., Расулов Н., с. 1989), «Механика қ. 2» (Ёқубов М., Норматов А., с. 1989) ва ғайраҳо дар раванди таълими физика дар кафедра ва дигар кафедраҳои мувофиқи мактабҳои олии ҷумҳурӣ васеъ истифода карда мешаванд. Як қатор омӯзгорони кафедра, аз ҷумла Мачидов Ҳ., Двойкин Е. П., Богданов А. И., Сафаров М., Зубайдов С., Неъматов А. оиди навоариҳои хеш дар соҳаи илм ва техника ба гирифтани «Шаҳодатномаи муаллифӣ» ноил гаштанд.

Дар солҳои охир (1990-2000) аз тарафи омӯзгорони кафедра як қатор дастурҳои таълимӣ барои донишҷӯён ва омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ таҳия ва нашр шудаанд. Дастурҳои методии «Газҳои реалӣ, моеъҳо ва ҷисмҳои сахт» (Мачидов Ҳ., Норматов А.), «Плани машғулиятҳо ва супоришҳо барои қорҳои мустақилона аз оптика» (Сафаров М., Мачидов Ҳ., Солиҳов Т.), «Супоришҳои санҷишӣ аз физика» (Қодиров Б., Чанобилов Қ., Шерматов М.), «Механика ва физикаи молекула» (Мачидов Ҳ., Сафаров М., Расулов Н., Бендерский С. Я., Норматов А., Қодиров Б.), «Тавсияи методӣ аз физикаи умумӣ» (Шерматов М. ва дигарон), «Электрик ва магнитизм» (Мачидов Ҳ., Сафаров М., Қодиров Б., Бендерский С. Я.), «Асосҳои физикаи гармо» (Мачидов Ҳ., Солиҳов Т., Сафаров М.), «Плани қорӣ аз физикаи умумӣ» (Шерматов М., Қодиров Б., Чанобилов Қ.), «Контрольные задания по физике» (Қодиров Б., Шерматов М., Чанобилов Қ.), «Барномаи қорӣ аз физикаи умумӣ» (Солиҳов Т., Қодиров Б.), «Барномаи қорӣ аз физикаи умумӣ барои ғоибхонҳо» (Неъматов А.), «Қорҳои санҷишӣ аз физика» (Қодиров Б., Чумбаев Т.), «Мачмуи масъалаҳо аз физика» (Чумбаев Т., Қодиров Б., Шерматов М.) ва ғайраҳо аз ҷумлаи онҳо мебошанд.

Дар солҳои (2010-2020) аз тарафи устодони кафедра як қатор дастурҳои таълимӣ-методӣ, китобҳои дарсӣ барои донишҷӯён ва омӯзгорони МТМУ таҳия ва нашр шуданд. Неъматов А., Мирзомамадов А. Матн-лексия аз механика. Д., 2017; Неъматов А. Мачмуи масъалаҳо аз

механика. Д., 2017; Неъматов А. Маҷмуаи масъалаҳо аз физикаи молекулавӣ. Д., 2017; Неъматов А., Сафаров М. М. ва ғ. Корҳои лабораторӣ аз оптика. Д., 2017; Неъматов А., Сафаров М. М. ва ғ. Корҳои лабораторӣ аз механика. Д., 2017 94 саҳ. А. Неъматов. Маҷмуаи масъалаҳо аз физика (қисми 1. Механика ва физикаи молекулавӣ). Д., 2017; Неъматов А., Мирзомамадов А. Г., Исмонов Ф. М. Масъалаҳои тестӣ аз физика барои синфи 11. Д., 2017; Неъматов А., Сияхаков С. М., Мирзомамадов А. Г. Сборник задач по общему курсу физики. Д., 2017; Неъматов А., Каримов К. Маҷмуаи масъалаҳои тестӣ аз механика. Д., 2017; Неъматов А., Мирзомамадов А. М., Исмонов Ф. Электрик ва магнетизм. Д., 2017; А. Неъматов, А. Г. Мирзомамадов, Р. Давлатов, М. Абдуллоев Масъалаҳои тести аз физикаи молекулавӣ. Д., 2017; Неъматов А., Мирзомамадов А. Г. Масъалаҳои тести аз физика. Д., 2017; Неъматов А., Туйчиев Ҳ. Ш., Сафаров М. М., Шерматов М., Қодиров Б. А., Сияхаков С. М., Умаров А. А., Мирзоева Қ., Мирзомамадов А. Г. Давлатов Р. Корҳои лабораторӣ аз механика. Д., 2017; Неъматов А., Туйчиев Ҳ. Ш., Сияхаков С. М., Мирзоева Қ., Мирзомамадов А. Г. Корҳои лабораторӣ аз физикаи молекулавӣ. Д., 2017; Неъматов А., Сияхаков С. М., Мирзомамадов А. Г. Комплекси таълимию методӣ аз физикаи умумӣ (механика). Д., 2017 ва ғ. чоп шудаанд.

Солҳои охир дар лабораторияи «Физикаи гармо» бо роҳбарии профессор Сафаров М. М., профессор Мачидов Ҳ., дотсент Неъматов А. як қатор ҷавонон корҳои илмӣ-тадқиқотӣ гузаронида, рисолаҳои номзадӣ дифоъ намуданд. Аз ҷумла номзоди илмҳои техникӣ, дотсент Сияхаков С., номзоди илмҳои техникӣ, дотсент Мирзомамадов А. Г., номзоди илмҳои техникӣ, Ғуломов М. М., номзоди илмҳои техникӣ Давлатов Р., номзоди илмҳои техникӣ Абдуллоев М. дастпарварони ин лаборатория мебошанд. Айни ҳол дар лабораторияи физикаи гармо як қатор унвонҷӯён аспирантон ба корҳои илмӣ таҳқиқоти машғуланд.

Имрӯз дар кафедра 13 нафар устодон, дотсентон Умаров А. А. Неъматов А., Шерматов М., Қодиров Б., Мирзомамадов А. Г., Ғуломов М. М., Давлатов Р. Ҷ., устодони калон Мирзоева Қ., Шукрихудоев Ҳ., Шокиров Р., ассистентон Матлаби Ҷаборзода, Ҷумъаев С., Анваров Ҷаваршо ба таълиму тарбия ва корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ машғул мебошанд.

Дар охир қайд кардани хизмати бузурги устодони кафедра дотсент Тӯхтасунов И., дотсент Норматов А., профессор Мачидов Ҳ., дотсент Бендерский С. Я., дотсент, Шерматов М., профессор Сафаров М., устодони калон Двойкин Е. П., Ландман И. М., Ёқубов М., профессор Солеҳов Т., дотсентон Қодиров Б. А., Самиев С., Неъматов А., Туйчиев Ш., Турсунов Н., Сияхаков С. М., Мирзоева Қ., Турсунов З., Рашидов С., Ҷабборов Т., Давлатов Т., Ҳакимов Қ., Шарипов Қ., Ҷанобилов Қ., Жабаров О., Марупов Н., Зокиров Р., Аҳмедшина З. М., Зубайдов С., Абдуҳамидова З., Акрамов М. Б. Асоев Р., Боймуродов Э., Добровольский О. В., Пӯлодов Ҷ., Рамм Р., Файзуллоев З., Шестерова Е., Рачабов Ҳ., Расулов Н., Ржевский В.

Н., Чуманбоев Х., Шодиев Т., Норқулов А., Щербаков Ю. Д. Куинов Н. Г., Бобоев Г. Ю., Нозимов О., Ашӯралиев С., Ширинхонов Ш., Назаров Ҷ., Умаров А. А., Мирзомамадов А. Г. Шукрихудоёв Х., Давлатов Р. Ҷ., Шерматова Б., Абдуллоева С., Махмудова Г., Атақулова Д., Рабиева Б., Матлаби Ҷабборзода, Ғуломов М. М., Чумаев С., Анваров Ҷаваршо, Чумъаев Х. ва дигарон бамаврид аст. Бо номи ҳар яки ин устодон рушду камоли кафедра, муваффақиятҳои факултети физика алоқаманд мебошад.

ФИЗИКАИ ЭКСПРЕМЕНТАЛӢ, кафедра.

Кафедраи физикаи эксперименталӣ моҳи сентябри соли 1990 дар заминаи кафедраи физикаи назариявӣ таъсис ёфт. Мақсади таъсиси кафедра муттаҳид кардани мутаххасисони илмӣ-омӯзгорӣ ва ҳамгиро кардани лабораторияҳои таълимӣ, фароҳам овардани шароитҳои самараноки таълимӣ ва корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ буд. Аз рӯзҳои аввал дар кафедра раванди таълим аз рӯйи фанҳои электротехника, радиотехника, асосҳои автоматика ва техникаи ҳисоббарор, татбиқи МЭҶ дар идора кардани равандҳои технологӣ, физикаи умумӣ ва курсҳои махсус аз физикаи полимерҳо ба роҳ монда шуд. Дар ихтиёри кафедра лабораторияҳои таълимии таҷҳизонидашудаи радиотехника, электротехника, лабораторияҳои илмӣ – таҳқиқотии физикаи полимерҳо ва таҳлили рентгенӣ фаъолият доштанд.

Асосгузор ва сарвари аввалини кафедраи физикаи эксперименталӣ дотсент (ҳоло профессор) Рашидов Ҷ. буд ва дар кафедра 8 нафар номзадҳои илм фаъолият доштанд. Солҳои гуногун ба кафедра инҳо сарварӣ намудаанд: дотсент Рашидов Ҷ. (солҳои 1990-2002), дотсент Шоимов У., (солҳои 2002-2004), дотсент Шерматов М. (солҳои 2004-2008). Соли 2008 кафедраи физикаи назариявӣ ва кафедраи физикаи эксперименталиро муттаҳид намуда, кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталӣ ташкил карда шуд. Муdiri кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталӣ солҳои 2008-2009 дотсент Муҳаббатова Х. Қ. ва солҳои 2009-2012 дотсент Нуриддинов З. буданд. Аз соли 2012 кафедраи физикаи эксперименталӣ боз аз нав ба фаъолият шурӯъ намуд ва роҳбарии кафедраи навтаъсис ба уҳдаи дотсент Қодиров Б. А. гузошта шуд (то соли 2016), аз соли 2016 то ҳол роҳбарии кафедра дотсент Муҳаббатова Х. Қ. ба уҳда дорад.

Дар ибтидои фаъолияти кафедраи физикаи эксперименталӣ дар он 5 нафар дотсентон (Тӯхтасунов И. Т., Богданов А. И, Ҷанобилов Қ., Файзуллоев З., Бобоев Г. Ю.), се нафар номзадҳои илм (Ҳакимов Қ., Чуманбоев Х., Рашидов Ҷ.), се нафар муаллими калон (Хусравов Ҷ., Рашидов С. ва Насруллоева М.) кор мекарданд.

Дар озмоишгоҳҳои илмӣ донишҷӯён таҳти роҳбарии устодони пуртаҷриба корҳои илмию таҳқиқотӣ гузаронида, натиҷаҳои онро ба шакли рисолаҳои дипломӣ, корҳои озмунӣ чамбаст менамуданд. Бештари

корҳои илмию таҳқиқотии кафедра ба омӯзиши хосиятҳои физикии ҷисмҳои сахт (хосиятҳои механикӣ, электрӣ), махсусан физикаи полимерҳо бахшида шуда буд.

Дар давраи солҳои 2004-2008 (мудири кафедра дотсент М. Шерматов) дар назди кафедраи физикаи эксперименталӣ барои донишҷӯёни факултетҳои ғайритахассуси (факултетҳои химия, биология, география, технология) озмоишгоҳҳои таълимии механика ва физикаи молекулярӣ, барқӣ, оптика аз нав барқарор карда шуд.

Бо саҳми устодони кафедра ин озмоишгоҳҳо бо асбобу анҷомҳои таълимӣ таҷҳизонида шуданд. Махсусан саҳми устодон Шерматов М., Қодиров Б. А., Рашидов С., Шоимов У., Нуриддинов З., Муҳаббатов Х. Қ., Ширинбеков З., Шукрихудоев Х., Абдуҳамидова З., Қушматов А., Давлатов З., Соқиев Р., Бобохонова Ш. Н., Дустов Ч. М. -ро қайд кардан бамаврид аст. Дар давраи солҳои 2008-2018 (мудирони кафедра дотсентон Муҳаббатов Х. Қ., Нуриддинов З.) дар назди кафедра маҳфилҳои «Ихтирокорон» (роҳбараш муаллими калон Қушматов А.) ва «Камертон» (роҳбараш профессор Қодиров Б. А.) ташкил карда шуд.

Тахти роҳбарии дотсентон Муҳаббатов Х. Қ., Шерматов М., Нуриддинов З., Қодиров Б. А. ва муаллимони калон Қушматов А., Соқиев Р. як зумра донишҷӯён ба сохтани як қатор асбобҳо ва дастгоҳҳо барои истифода дар соҳаҳои гуногуни саноат ва истехсолот ноил шуданд. Аъзоёни ин маҳфил бо асбобҳо ва лоиҳаҳои худ борҳо дар телевизион баромад намуда, дар озмунҳо иштирок карда, сазовори ҷоизаҳо шуданд ва ҷойҳои аввалро ишғол намуданд.

Ҳоло дар кафедра бо равияи 01. 04. 07. «Физикаи муҳитҳои конденсионӣ» омӯзгорони кафедра (профессор Мачидов Х., профессор Қодиров Б. А., дотсент Муҳаббатов Х. Қ., ассисентон Бобохонова Ш. Н., Алишери З., Бахтовари М., Холов И. Р., Ҷаъфаров Б. А. Дустов Ч., Расулзода Ф. З.) корҳои илмию таҳқиқотӣ мегузаронанд.

Дар соли таҳсили 2020-2021 дар кафедра 16 нафар устодон ва лаборантон фаъолият менамоянд, ки ду нафар профессор Мачидов Х. ва Қодиров Б. ва ду нафар номзади илм, дотсент Муҳаббатов Х. Қ. ва Нуров Қ. Б. мебошанд. Шӯбаи аспирантура омӯзгорон Бобохонова Ш. ва Дустов Ч. хатм намуданд. Бобохонова Ш. дар нимсолаи якуми соли равон ва нимсолаи дуюм Дустов Ч. дар рухсати эҷодии илмӣ мебошанд. Омӯзгорон Алишери З., Бахтовари М., (Холов И. Р. унвонҷӯй) дар шӯбаи ғоибона соли сеюм ва Ҷаъфаров Б. А. шӯбаи ғоибонаро хатм намудааст, аспирантураи донишгоҳ илмӣ худ кор бурда истодаанд. Инчунин, як нафар доктор PhD соли дуюм корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ мебарад (Расулзода Фаррух)

Кафедраи физикаи эксперименталӣ бо корхонаҳои: Коргоҳи мошинасозӣ “Тоҷиктекстилмош»; Телерадиоком, ҶДММ Шабақаҳои барқии шаҳри Душанбе, Маркази барқии шаҳри Душанбе 1, 2,

Силсиланерӯгоҳҳои барқии Варзоб 1, 2, 3, Корхонаи воҳиди давлатии комуналии тралейбусҳо, Литсейи касбии алоқа дар шаҳри Душанбе ва колечи омӯзгорони муҳандиси дар шаҳри Душанбе робитаи зичи қорӣ дорад. Донишҷӯёни факултети физика таҳти роҳбарии устодони кафедра дар заминаи ин корхонаҳо таҷрибаомӯзии истеҳсоли мегузоранд.

Дар давраи таҷрибаомӯзии истеҳсоли донишҷӯён барои навиштани корҳои курси ва хатмкунӣ маводи зарурӣ чамъ мекунанд, инчунин, барои чамъбасти қори хатмуниашон дар корхонаҳою шабакаи барқи шаҳри Душанбе ва дигар корхонаҳо озмоиши илми-амали мегузаронанд.

Кафедра ду нафар докторант аз рӯи ихтисос PhD (Савруллои Абдувоиз, Расулзода Фаррух), як нафар унвонҷӯй (Холов И. Р.) аспирантон (Ҷаъфаров Б. А., Факиров Г. М., Холов Д. А., Муродов С., Шоназаров Р., Дустов Ҷ. М., Бобохонова Ш. Н.) ва магистрони кафедра (Ҷаъфаров Б. А., Муждаи Нуралӣ), (шаҳрвандони Ҷумҳурии исломи Афғонистон) шаҳрвандони давлати Туркия Халил Чинар, Заҳит Уста, Зеҳра Йилдирим, Сабруллои Абдулвоиз; Алишери З.; Бахтовари М.; Расулзода Фаррух; Ниёзов С.; Собиров Муртазо.

Ҳамасола дар кафедра конференсияи илмӣ амалии анъанавии апрелии устодон ва донишҷӯён ташкилу гузаронида мешавад, ки дар он устодони кафедра иштирок намуда, маърузаҳо мекунанд.

ФИЛОЛОГИЯ, факултет.

Факултети филология бо номи шӯбаи адабиёту забоншиносӣ соли 1931 таъсис ёфтааст. Асосан, омӯзгорони забон ва адабиёти тоҷикро дар факултети таъриху филология тайёр мекарданд. Соли 1978 факултети филология аз факултети таърих ҷудо шуда, ба факултаи мустақил табдил ёфт.

Нахусткафедраи факултет кафедраи забон ва адабиёти тоҷик буд, ки соли 1931–1932 таъсис ёфтааст. Дар аввали солҳои сиюм (1932–1933) нахустин устодони кафедра, профессорон Ҳусейнзода Ш., Болдирев А.Н., Муродзода буданд. Онҳо дар шароити душвори солҳои сиюм барои инкишофи илму фарҳанги тоҷик ҷидду ҷаҳд намуда, дар тарбияи мутахассисони соҳаи филология кӯшиши зиёд ба харҷ додаанд. Солҳои баъдӣ устодон Мирзозода Х., Хочаев И., Бузургзода Л., Ҳочизода Б. дар факултет дарс гуфтаанд. Солҳои 1936–1937 кафедраи якҷояи адабиёти тоҷику рус (мудираш достент Старухин) ва кафедраи забонҳои тоҷикиву русӣ созон ёфт.

Соли 1938 Бузургзода Л. аз нав ба қори факултет ҷалб шуд. Инчунин, забоншинос, номзади илмҳои филологӣ Ҷалолов О. (аз соли 1939), Мирзоев А., Эшонҷонов А. ва Ниёзмӯҳаммадов Б. ба факултет омада, кафедраи якҷояи забон ва адабиёти тоҷикро аз нав созон доданд.

Аз солҳои 40-ум кафедраи забон ва адабиёт аз ҳисоби хатмкардагони боистеъдоди факултет ташаккул ёфт. Аввалин дастпарварони факултет Масъумӣ Н., Сатторӣ Н., Пӯлодӣ Т. дар кафедра ба кор монданд.

Солҳои Чанги Бузурги Ватанӣ факултети филологияро Шакурӣ М. (Шукуров М.), Табаров С., Исматуллоев М. хатм намуда, дар ҳамин ҷо ба кор шуруъ намуда, парчамбардори филологияи тоҷик шуда, унвонҳои баланди илмӣ доктори илмӣ филология, профессор, узви вобаста ва узви пайвастаи АИ ҶТ гаштаанд. Баъдтар хатмкардагони факултет Ниёзӣ Ш., Исоев Я., Бобокалонова Ҷ., Бозидов Н., Ҳакимова Х., Фозилов Н., Маликов Г., Қудратова Р., Раҳимова М., Мирзоева З., Қурбонов П. ва дигарон, ки иддае аз онҳо профессорон, докторҳои илм ва қисме ҳамчун номзади илму муаллимони калон дар факултет адои вазифа карданд.

Дар факултет докторони илмҳои филологӣ Розенфелд А.З., Расторгуева В.С., Болдирев А.Н., Жданов А., Масъумӣ Н., узви вобастаи АИ Тоҷикистон, профессор Хусейнзода Ш., олимони маъруф Бузургзода Л., Ҳочизода Б., Хочаев И., Пӯлодӣ Т., дотсентон Сатторӣ Н., Эшонҷонов А. ва дигарон кор карда, ба тадқиқотҳои илмӣ низ машғул буданд.

Дар факултет олимони машхур, докторҳои илмҳои филологӣ, профессорон Мирзозода Х., Исматуллоев М., Бобокалонова Ҷ., Сайфиев Н., Мирзоев С., Ҳамроқулов Х., Набиева Р., Исмоилов Ш., Бозидов Н., Шербоев С. кафедраҳои сарварӣ кардаанд. Инчунин, хизмати устодон Давронов С., Мирзоев С., Наимбоев С., Анварӣ С. ва дигарон дар тарбияи хатмкунандагони факултет назаррас буд.

Дар солҳои мавҷудияти факултет теъдод ва сифати ҳайати профессорону устодон хеле афзуд. Имрӯз дар кафедраҳои факултет – кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ, назария ва таърихи адабиёти ва методикаи таълими забону адабиёти тоҷик устодони зиёде кор мекунанд, ки аз онҳо 1 нафар академики АМИТ (Салимӣ Н.), 1 нафар узви вобастаи АМИТ (С.Раҳматуллозода), 9 нафар докторони илм, профессорон, боқимода номзадҳои илм, дотсентон ва муаллимон ва ассистентон мебошанд.

Дар факултет имрӯз беш аз 1100 донишҷӯ дар шӯбаҳои рӯзона ва шӯбаи таҳсилоти фосилавӣ ба таҳсил фаро гирифта шуда, зиёда аз 50 нафар омӯзгорон, аз ҷумла, д.и.ф, узви пайвастаи АМИТ, профессор Н.Салимӣ, д.и.ф. узви вобастаи АМИТ, профессор Раҳматуллозода С., д.и.ф., профессорон: Восиева Р., Солеҳов Ш., Исрофилниё Ш., Худойдодов А., Муҳаммадҷонзода О., Элбоев В., Муллоев А., Казакова У., Гадоев Н., Саидов С.; дотсентон: Сулаймонов И., Қосимӣ С., Мирзоалиева А., Қурбонов М, Мирбобоев А., Алиев О., Матроров С., Саидолим К., Хидиров Р., Шоев А., Муҳаммадзода Ҷ., Бобомуродова М., Саидов Ҳ., Шоев Р., Бобокалонова Р., Холназаров Р.М., Муминова С., Юсуфов Ш., Исмоилов Б., Зикаева С.; муаллимони калон Турсунова М., Муборакиён С., Раҷабов А., Умедҷони Л., Норова Г., Холбобоева Х., Муминов Б., Имомбердиева С. ва ассистентон Абдурахмонов М., Валиев Ҷ., Аҳмадова Б.,

Мерганзода М., Зоитова М., Шарифзода Ш., Гулнораи Н., Абдуллои У., Самиева Н., Холова Ф., Иброҳимов Э. ва дигарон ба таълиму тарбия машғуланд. Рисолаҳои илмии муаллимони калон ва ассистентони мазкур аз муҳокимаҳои илмии сексияҳои забоншиносӣ ва адабиётшиносӣ гузашта дар арафаи дифоъ қарор доранд. Дар факултет сексияи забоншиносӣ ва адабиётшиносӣ фаъолият мекунад, ки барои муҳокимаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ, рисолаҳои номзадию докторӣ ва равияҳои илмӣ таъсис дода шудааст, ҳамчун аъзо на танҳо донишмандони факултет, балки берун аз он ҳам ҷалб шудаанд ва онҳо хеле фаъоланд.

Дар факултет дар назди кафедраҳои семинарҳои илмӣ-назариявӣ ва маҳфилҳои гуногун фаъолият доранд. Аз ҷумла, дар кафедраи адабиёти тоҷик аз оғози фаъолиятҳои маҳфилҳои адабии «Адибони ҷавон» ва «Адабиётшиносӣ», дар кафедраи забони тоҷикӣ маҳфилҳои «Забоншиноси ҷавон» ва «Хушнависон», дар кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик маҳфили «Методисти ҷавон» амал мекунад. Машҳуртарин олимону адибони тоҷик амсоли Масъумӣ Н., Раҳимзода Б., Пӯлодӣ Т., М. Шакурии Бухорӣ, Амонов Р., Табаров С., Лоик Шералӣ, Убайд Рачаб, Ғаффор Мирзо, Файзулло Ансорӣ, Абдусалом Атобоев, Ақобир Шарифӣ, Ғоиб Сафарзода, Абдуҳамид Самадов, Кароматуллои Мирзо, Меҳмон Бахтӣ, Ҳабибулло Файзулло, Зиё Абдулло, Мӯхтарам Ҳотам, Камол Насрулло, Ҳабибулло. Нозирӣ, Сайёд Ғаффор, Парда Ҳабиб, Шахрияи Адҳамзод, Муътабари Раштӣ, Хусрави Саъдуллоҳ шогирдони ҳамин маҳфилҳои адабии факултет буданд. Имрӯзҳо ин анъанаи неку пурмахсул идома дорад.

Дар ин солҳо робитаи факултет бо дигар марказҳои илмӣ густариш ёфт. Аз ҷумла, бо Донишкадаи тақмили ихтисоси назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИ Тоҷикистон, Донишгоҳи славянии Россия–Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии ш. Хучанд ба номи Б. Ғафуров, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ба номи М. Назаршоев, Пажуҳишгоҳи рушди маорифи Тоҷикистон, Донишкадаи забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода, Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав ва муассисаҳои таълимии ш. Душанбе, ҳамчунин, бо донишгоҳу донишкадаҳои Ўзбекистону Россия робитаҳои илмиву таълимӣ ба роҳ монда шудааст.

Устодони факултет ба сифати муқарризи расмиву ғайрирасмӣ дар ҳимояи рисолаҳои номзадию докторӣ дар шуроҳои илмии Тоҷикистону Ўзбекистон ва Россия баромад мекунад. Дар назди ДДОТ ба номи С. Айни дар заминаи факултети филологияи тоҷик аз соли 2017 Шурои диссертатсионии 6Д КОА-028 (аз филологияи тоҷик) аз рӯи се самт: забони тоҷикӣ, адабиёти тоҷик ва типологияи муқоисавии забонҳо амал мекунад, ки раиси онро профессор А. Худойдодов ба уҳда дорад. Устодони факултет, докторон ва номзадҳои илм профессорон А. Худойдодов, С. Раҳматуллозода, Ш. Солехов, В. Элбоев, Ш.Исрофилниё, А.Муллоев, С.

Хоҷазод, А.Мирбобоев, А. Мирзоалиева, узви Шурои диссертатсионӣ ва профессор Восиева Р. узви Шурои диссертатсионӣ дар назди ДДХ ба номи Б. Ғафуров мебошанд.

Дар тайёр кардани кадрҳои баландхатисос донишмандони факултет саҳми калон доранд. Ҳамасола дар шурои номбаршуда ва дигар шуроҳои илмии кишвар шогирдони устодони мазкур рисолаҳои номзади докториашонро дифоъ намуда, соҳиби дараҷаҳои илмии номзад ва доктори илми филология мешаванд. Дар ин росто хизматҳои собиқ ректори донишгоҳ ва ҳоло сафири Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Узбекистон академики АМИТ, профессор А.Раҳмонзода, академики АМИТ Н.Салимӣ, узви вобастаи АМИТ С. Раҳматуллозода, профессорон О.Муҳаммадҷонзода, А. Худойдодов, В.Элбоев, А.Муллоев, Ш.Исрофилниё, Ш. Солеҳов ва дотсент А.Мирбобоев бузург аст. Аз ҷумла, бо роҳбарии академик А.Раҳмонзода ассистент Маҳмудзода О (рисолаи номзадӣ); таҳти роҳбарии марҳум профессор Ш.Исмоилов дотсент Ғадоев Н. (рисолаи докторӣ), муаллимони калон Сулаймонов И. О., Саидова Ҷ. ва Муминова С., (рисолаи номзадӣ) дифоъ карда бошанд, бо роҳбарии узви вобастаи АМИТ, профессор С.Раҳматуллозода дотсент Ғафуров А. (рисолаи докторӣ), муаллимони калон Каримова М., Холназаров Р.М., Юсупова С., Рачабов А. ва унвонҷӯ Хоҷамиров М. рисолаҳои номзадӣ дифоъ намудаанд. Бо роҳбарии О.Муҳаммадҷонзода ассистент Исмоилов Б. (рисолаи номзадӣ); таҳти роҳбарии Худойдодов А. муаллими калон Муҳаммадзода Ҷ. (рисолаи номзадӣ); бо роҳбарии А.Мирбобоев муаллимони калон Бобокалонова Р., Раҳмонов Б. ва Юсупов Ш. (рисолаҳои номзадӣ); таҳти роҳнамоии Ш. Исрофилниё ассистент Ҷӯраева Х. (рисолаи номзадӣ); бо роҳбарии А.Муллоев марҳум Раҳимӣ Х. ва ассистент Қодирова Д. (рисолаи номзадӣ); бо роҳнамоии Ш.Солеҳов муаллими калон Равшан Раҳмонӣ (рисолаи номзадӣ) дифоъ кардаанд, ки имрӯз дар донишгоҳ қору фаъолият доранд. Ҳамчунин, бо роҳбарии марҳум Н.Сайфиев муаллими калон Зикаева С. рисолаи номзадӣ дифоъ кард, ки имрӯз дар таълиму тарбияи шогирдон саҳм дорад. Ҳамчунин, устодон Н.Салимӣ, А.Раҳмонзода, А.Худойдодов, О.Муҳаммадҷонзода, А.Муллоев, Ш.Солеҳов, В.Элбоев, Ш.Исрофилниё, С.Раҳматуллозода ва дигарон дар тарбия ва роҳбариро ба анҷом расонидани корҳои илмӣ-тадқиқотии шогирдони берун аз донишгоҳ ва хориҷи кишвар саҳми калон доранд.

Равияҳои илмии кафедраҳои факултети филологияи тоҷик ба муҳимтарин масъалаҳои илмӣ вобаста мебошад. Кафедраи назария ва амалияи забоншиносӣ мутобиқи равияи «Ташаккул, таҳаввул ва рушди забон» ва проблемаҳои «Инкишофи шеваҳои забони тоҷикӣ дар шароити муосир», «Ташаккул ва таҳаввули таърихи забони тоҷикӣ» ва «Забон ва сабки осори шифоҳии мардумони эронитабори минтақаҳои Ҳиндукуши шарқӣ», кафедраи назария ва таърихи адабиёт аз рӯи «Проблемаҳои асосии адабиёти классикӣ ва муосири тоҷик, “масъалаҳои мубрами адабиёти ўзбек» ва “Робитаҳои адабӣ» ва кафедраи методикаи таълими

забон ва адабиёт вобаст ба “Таҳқиқу омӯзиш ва дар амал тадбиқ намудани методҳои нав ва босамари таълими забон ва адабиёт, алалхусус муносибати босалоҳият ба таълим» фаъолият менамоянд. Тибқи ин равияву проблемаҳо устодони кафедраҳо асару мақолаҳои илмӣ, воситаю дастурҳои илмӣ ва рисолаҳои номзадию докторӣ навишта истодаанд.

Кафедраҳои факултет дар таҷлили конференсияҳои илмии донишгоҳӣ, ҷумхуриявӣ ва байналхалқӣ саҳмгузор мебошанд.

Факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи омӯзгорӣ тӯли солҳои мавҷудияташ бисёр фарзандони фарзонаи халқро ба камол расонидааст. Хатмкардагони ин даргоҳи илму фарҳанг дар рушду камоли ҷабҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷомеа ҳиссаи арзандае гузоштаанд. Бисёре аз дастпарварони факултет дар қаламрави ҷумҳурӣ ва берун аз ҳудуди Тоҷикистон дар давлатҳои ҳамсоя машғули корҳои муфиданд. Аз ҷумлаи дастпарварони факултет Неймат Қаробоев – Қаҳрамони Иттифоқи шуравӣ, Носирҷон Масъумӣ – олим ва шоири тоҷик, собиқ мудири кафедраи адабиёти тоҷик, узви вобастаи АИ Тоҷикистон, Муҳаммадҷони Шакурии Бухорой – академик, Соҳиб Табаров – узви вобастаи АИ Тоҷикистон, Воҳид Асрорӣ – доктори илмҳои филологӣ, профессор, Шарофиддин Рустамов – узви вобастаи АИ Тоҷикистон, Боқӣ Раҳимзода – шоир, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи А. Рӯдакӣ, Абдушукур Пирмуҳаммадзода – драматург ва адабиётшиноси тоҷик, Файзулло Ансорӣ – шоир ва драматург, Убайд Рачаб – шоир, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи А. Рӯдакӣ, Лоиқ Шералӣ – Шоири Халқии Тоҷикистон, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи А. Рӯдакӣ, Низом Нурҷонов – доктори илмҳои санъатшиносӣ, профессор, Бобо Насриддин – нависанда, Абдусалом Атобоев – нависанда, драматург, Урун Кӯҳзод – нависанда, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи А. Рӯдакӣ, Камол Насрулло – шоир, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи А. Рӯдакӣ, Масъуд Муллоҷонов – мунаққид ва публисист, собиқ муҳаррири маҷаллаи «Помир», Шавкат Ниёзӣ – адабиётшинос, Абдулҳамид Самадов – нависанда, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи А. Рӯдакӣ, Ҳусейн Насриддин – Ҳофизи Халқии Тоҷикистон, Леонид Маҳкамов – кинодраматург, дорандаи Ҷоизаи давлатии ба номи А. Рӯдакӣ, Маҳмуд Шоев – муаллими хизматнишондодаи Тоҷикистон, Соима Ховарӣ – тарҷумон, собиқ муҳаррири калони нашриёти «Ирфон», шоирон Зиё Адбулло, Мӯҳтарам Ҳотам, Ҳабибулло Нозирӣ, Ҳабибулло Файзулло, Ғоиб Сафарзода, Ақобири Шарифӣ, Сайёд Ғаффор, Зарангез, Муътабарӣ Раштӣ ва ғайраҳо мебошанд.

Собиқ устодони факултет, ки сазовори унвонҳои ифтихорӣ ва мукофоту ҷоизаҳои давлатӣ гардидаанд, хеле зиёданд. Аз ҷумла, профессор Табаров С. дорандаи Ҷоизаи Абуабдулло Рӯдакӣ (2010), профессор Сайфиев Н. «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998), профессор Ҷӯраев Ғ. дорандаи Ҷоизаи ба номи Абӯалӣ ибни Сино (1989), «Ҷоизаи Мавлавӣ»-и Бунёди байналмилалӣ забони тоҷикӣ-форсӣ (1999), «Корманди шоистаи

Тоҷикистон» (1999), дотсент Маҳмудов М. «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (2002), «Ҷоизаи Мавлавӣ»-и Бунёди байналмилалӣ забони тоҷикии форсӣ (1999), дотсент Сафаров Ӯ. «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (2003), Нуров С. «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (2009) профессор Шербоев С. дорандаи ордени «Шараф» (1999), «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (2007) ва дигаронро ном бурдан мумкин аст.

Факултетро Аҳмадов М. (1978–1988), Наимбоев (С. 1988–1995), Саидов С. (1995–1996), Сулаймон Анварӣ (1996–2002), Қурбонов М. (2002–2005), Саъдии Қосимӣ (2005–2007), Худойдодов А. (2007–2010), Раҳматуллозода С. (2010-2012), Шарифов Б. (2012-2017, 2018-2020), Муллоев А. (2017-2018) роҳбарӣ намудаанд. Аз 15.07.2021 роҳбарии факултетро профессор Восиева Р. ба уҳда дорад. Муовинони феълӣи декан Умедҷони Лоикшо (бахши таълим), Валиев Ҷамшед (бахши тарбия) ва Холназаров Рухулло (бахши илм) мебошанд.

ФИЛОЛОГИЯИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ, кафедра.

Кафедраи филологияи забони англисӣ, яке аз кафедраи ҷавонтарини факултети забони англисӣ ба ҳисоб меравад. Кафедраи мазкур бо ташабуси садорати факултет, моҳи сентябри соли 2016 таҳсиси ёфтааст. Сарвари онро номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Утаев М. М. ба уҳда дорад.

Имрӯз дар кафедра 12 нафар, аз он ҷумла 11 нафар кормандони тасвибӣ ва 1 нафар ҳамкор фаъолият доранд. Дар кафедра як нафар номзади илмҳои педагогӣ, дотсент, мудири кафедра – Утаев М. М. ва ду нафар номзади илми филология, дотсентон, Баротзода Ф. К. ва Чуракулов Б., 2 нафар саромӯзгор Нуров М., Ҳайтбоева Ӯ. ва 9 нафар ассистентон фаъолият мекунанд, ки аксарияти онҳо шӯбаи магистратураи донишгоҳҳои бонуфузи Федератсияи Руссияро хатм намудаанд.

Муаллимони кафедра мувофиқи равиҳои нақшаи дурнамои илмӣ кори илмӣ-методӣ ва илмӣ-тадқиқотӣ мебаранд. Онҳо таҳти унвони «Амали гардонидани муошират дар зинаҳои илмӣ ва омӯзиши забони англисӣ дар ихтисосҳои филологӣ бо истифода аз усулҳои интерактивӣ» фаъолияти илмиро ба роҳ монданд. Аз рӯи ин равиҳои нақшаи дурнамои кори илмӣ-тадқиқотӣ тартиб дода шудааст, ки мувофиқи он дар кафедра аксарият кори илмӣ мебаранд: Утаев М. М., Баротзода Ф. К., Чуракулов Б., Хайруллоева С. Ӯ., Нуров М., Аҳмади А., Мадаминов Н. ва дигарон.

Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Барномаи давлатии такмил ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020» назди мутахассисону омӯзгорони мактабҳои олии ва миёнаи таҳсилоти умумӣ вазифаҳои пурмаъсули ба таври кулӣ такмил додани омӯзиш ва таълими забони англисиро барои панҷ соли минбаъда тақозо менамояд.

Такмили мазмун, восита ва усулу методҳои таълиму тарбия, куллан баланд бардоштани сифати дониш ва имкониятҳои эҷодии мутахассисон –

омӯзгорони ояндаи забонҳои хориҷӣ тақозо менамояд, ки донишҷӯён донишҳои забонӣ, таҳассусӣ ва методологиро ҳарчӣ бештар фаро гирифта тавонанд.

Дар амалӣ гардонидани ин вазифаю талаботи имрӯзаи давлат ва ҷомеа дар самти омӯзиш ва тақмили забонҳои хориҷӣ кафедраи филологияи забони англисӣ мавқеи басо муҳим доад. Кафедра дар факултет ва донишгоҳ яке аз кафедраҳои таҳассусӣ ва пешбар ба шумор рафта, дар тайёр намудани мутахассисони баландихтисоси забони англисӣ, барои кишвар саҳми арзанда мегузорад.

Аз ин лиҳоз омӯзгорони кафедра дар факулта, аз курси амалияи нутқи шифоҳӣ ва хаттии забони англисӣ, грамматикаи амалӣ, назарияи грамматика, лаҳҷашиносӣ дарс гуфта, роҳбари рисолаҳои хатм ва рисолаҳои магистрӣ дастпарварони худро ба уҳда доранд.

Азбаски кафедра навбунёд аст, он дар ташкили кори таълимӣ-методӣ, аз ҷумла таълифи дастуру васоити таълим, таъмини адабиёти таълимӣ ва воситаҳои аёнӣ ва коркарди барномаҳои таълимӣ, комплексҳои таълимӣ-методӣ эътибори калон медиҳад. Вобаста ба талаботи нав оид ба ислоҳоти мактаби таҳсилоти умумӣ, махсус ва олий, гузариш ба системаи таҳсилоти ба стандартҳои нав ҷавобгӯ, бахусус гузариш ба низоми кредитии таҳсилот ва барномаҳои нави таълимӣ дар мактаби таҳсилоти умумӣ кафедра тасмим гирифтааст, ки доир ба курси амалияи нутқи шифоҳӣ ва хаттии забони англисӣ, грамматикаи амалӣ, назарияи грамматика, лаҳҷашиносӣ дастуру васоити нави таълимӣ таълиф намояд.

Кафедра бо дигар кафедраҳои факултет робитаи зич дорад. Ин дар ташкилу гузаронидани семинару вохӯриҳои муштарак, иштирок дар конференсияҳои илмӣ-назарӣ ва илмӣ-амалии байни омӯзгорони кафедраҳо, таълифу мурағаб сохтани дастуру барномаҳои таълимӣ мавқеи худро ёфтааст. Омӯзгорони кафедра кӯшиш ба ҳарч медиҳанд, ки шогирдони факулта дар давоми омӯзиши курсҳои амалӣ ва назариявӣ дар донишгоҳ ба салоҳияти коммуникативӣ ва касбӣ соҳиб гашта, ҳамчун мутахассисони варзидаи забони англисӣ ба камол расанд.

ФОЗИЛОВ Сухроб (тав. 17. 02. 1982, д. Чашма-бозори н. Ҳисор), муаллими фанни педагогика, номзади илмҳои педагогика (2014). Солҳои 2000–2005 дар факултети математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Солҳои 2005-2006 мудирӣ кабинети кафедраи педагогикаи умумӣ, солҳои 2006-2011 ассистенти кафедраи педагогикаи умумӣ шуда кор кардааст. Аз соли 2011 то 2014 ба сифати муаллими калони кафедраи педагогикаи умумӣ фаъолият намуда, дар мавзӯи «Ташаккулёбии маърифатии мустақилонаи донишҷӯён дар омӯзиши низоми кредитӣ дар мактабҳои олий» рисолаи номзадиро дифоъ намуд. Аз соли 2017 вазифаи мудирӣ кафедраи педагогика ва психологияи факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоиро ба уҳда дорад. Номбурда

муаллифи 2 монография, зиёда аз 30 мақолаи илмӣ ва мураттиби 5 барномаи таълимӣ мебошад.

ФОЗИЛОВА Люблов Абдурашидовна (тав. 30. 12. 1926, ш. Самарқанд, ваф. маълум нест), номзади илмҳои педагогӣ (1970), дотсент (1975). Соли 1954 Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб ва соли 1957 факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хамт кардааст. Солҳои 1957–1959 муаллим ва мудир қисми таълими мактаби миёнаи №32 ш. Сталинобод, 1959–1962 аспирант, 1962–1974 муаллими

калони кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти рус, 1974–1987 дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи зиёда аз 10 мақолаҳои илмӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва 2 медал кадрдонӣ карда шудааст.

ФОЗИЛОВА Мақсуда Зулфиқоровна (тав. 2. 02. 1966, д. Лангари н. Ҳисор), муаллими фанни таърих, номзади илмҳои таърих. Солҳои 1986–1991 дар факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Солҳои 1991–1993 мудир кабинети кафедраи таърихи сиёсӣ, 1993–1995 аспиранти кафедраи таърихи сиёсӣ, 1995–2001 муаллими калони кафедраи таърихи Ватани ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 2001–

2008 муаллими калони кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи А. Сино буд. Аз соли 2008 ҳамчун муаллими калони кафедраи таърихи халқи тоҷик, муовини декани факултети таърих оид ба таълим, мудир кафедраи таърихи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият мекунад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ аст.

Ас.: Тайёр кардани кадрҳои занони педагог дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (1971–1985). Д., 2007; Сиёсати давлатӣ оид ба тайёр кардани кадрҳои педагогӣ аз шумораи занони маҳалӣ дар солҳои 70-80-уми асри ХХ. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 3 (46). Д., 2008; Проблемаҳои тайёр кардани кадрҳои баландихтисоси педагогӣ аз шумораи занони маҳаллӣ дар Тоҷикистон дар солҳои 80-уми асри ХХ // Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, №1. Д., 2009. Влияние феодально-религиозных пережитков в отношении к образованию женщин в дореволюционном Таджикистане//Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. № 5-2 (77) Душанбе, 2018. Состояние школьного образования девочек и женщин в дореволюционном Таджикистане. //Вестник Таджикского национального университета. Д., №4, 2019.

ФРЕДКИНА Ида Саламоновна (тав. 13. 12. 1918, вилояти Браянский РСФСР, ваф. маълум нест), забоншинос, номзади илми филология (1969), дотсент (1971). Соли 1941 Донишкадаи таърих, фалсафа ва филологияи ш. Москва хатм кардааст. Солҳои 1941–1942 духтури беморхонаи фронтӣ, 1942–1944 муаллими забон ва адабиёти рус дар курсҳои ҷумҳуриявии фанни забон ва адабиёти рус, 1944–1960 муаллими калони кафедраи адабиёти хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров, 1946 декани факултети забони русии донишкадаи номбурда, 1960–1970 муаллими калони кафедраи забон ва адабиёти хориҷӣ, 1971–1992 дотсенти кафедраи забон ва адабиёти хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 1985 баъди ба нафақа баромадани хамчун ҳамкор фаъолияти омӯзгорияшро дар донишкада то соли 1992 давом додааст. Муаллифи зиёда аз 25 корҳои илмӣ, аз ҷумла ҳаммуаллифи китоби «Книга для чтения по русскому языку для студентов вузов с таджикским языком обучения» (1966) буд. Бо 10 медал, нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон», «Барои муваффақиятҳои аъло дар кори мактаби олии ИЧШС» қадр карда шудааст.

ФРИДМАН Лев Моисеевич (тав. 16. 08. 1915, д. Любичи губернияи Чернигови РСФСР, ваф. 2005, ш. Москва), педагог ва равшиносои маъруф, доктори илмҳои педагогӣ (1972), профессори равшиносоӣ (1975). Соли 1931 ба Омӯзишгоҳи фабрику заводии зодгоҳаш ба таҳсил дохил мешавад. Пас аз муддате ба Ленинград меояд ва дар курси шабонаи тайёрӣ ба мактаби оӣ, пас аз он дар факултети физика-математикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинград ба номи Покровский таҳсил намуда, соли 1937 онро хатм мекунад. Солҳои 1937–1940 муаллими мактаби миёна, сардори мактаби миёнаи омӯзишгоҳи ҳарбии баҳрӣ ва муаллими математикаи факултети коргарии Донишкадаи киштисозӣ, муаллими математикаи омӯзишгоҳи омӯзгорӣ буд. Солҳои 1941–1945 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намуда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок кардааст. Солҳои 1946–1956 ҳамчун муаллими калони кафедраи математикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Красноярск, 1956–1961 декани факултети физикаю математика ва мудирӣ кафедраи методикаи таълими математикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Тула кор кардааст. Соли 1961 бо таклифи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба кафедраи навташкили математикаи элементарӣ ва методикаи таълими математика ҳамчун мудир ба кор меояд. Ӯ асосгузори кафедраи методикаи таълими математикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд, ки то соли 1963 (то аз Тоҷикистон ба Россия рафтани) роҳбарии онро ба уҳда дошт. Солҳои минбаъда низ ӯ ба донишҷӯён ва аспирантони донишкадаи омӯзгорӣ курсҳои махсус хонда буд. Солҳои 1963–1967 ҳамчун муаллими

математикаи Омӯзишгоҳи ҳарбии ш. Серпухов (вилояти Москва), аз соли 1967 то охири умр ҳамчун ходими калони илмӣ ва сарходими илмии Институти педагогика ва психологияи умумии Академияи илмҳои педагогии Федератсияи Россия кор мекунад. Оид ба мазмун, низом ва мавқеи масъала дар курси арифметикаи мактабӣ, принсипҳои психологию педагогии таълими математика, асосҳои дидактикии татбиқи масъала дар таълим ва дигар паҳлуҳои муҳими таълими математика корҳои илмӣ анҷом додааст. Муаллифи зиёда аз 250 таълифоти илмӣ, аз ҷумла якчанд рисолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо сарпарастии ӯ 18 нафар тоҷикистониён рисолаҳои илмии худро дар соҳаҳои педагогика, равшаншиносӣ, методикаи таълими математика ва физика дифоъ намудаанд.

Ас.: Логико-математическая модель распознавания в учебной деятельности. Д., 1963; Арифметика (Пособия для студентов). Ч. 2, М., 1966; Организация программированного обучения математике, Днепропетровск. 1968; Масъалаҳои арифметикӣ ва тарзи ҳалли онҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1969; Назария ва амалияи ҳисоббарорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1975; Логико-психологический анализ школьных учебных задач. М., 1977; Как научиться решать задачи, М., 1979; Психолого-педагогические основы обучения математике. М., 1983; Наглядность и моделирование в обучении. М., 1984; Педагогический опыт глазами психолога, М., 1987; Психология восприятия, М., 1999; Основы проблемологии. М., 2001.

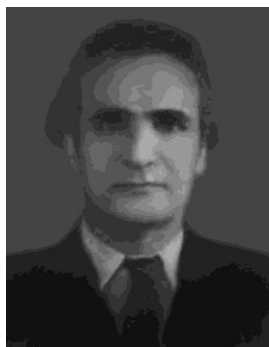
ФРОЛОВА Любков Ивановна (тав. 25. 11. 1936, н. Пугачеви вилояти Тамбов), забоншинос, номзоди илмҳои педагогӣ (1989), дотсент (1990). Соли 1957 факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1957–1962 муаллими мактаби миёнаи №8 ш. Душанбе, 1962–1963 методисти кабинети забони русии Донишкадаи ҷумҳуриявии такмили ихтисоси муаллимон, 1963–1968

методисти калони шӯъбаи ғоибонаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе, 1968–1971 муаллим, 1971–1975 аспирант, 1976–1980 муаллими калони кафедраи методикаи таълими забони русӣ, 1980–1986 мудири кафедраи методикаи таълими забони русӣ дар синфҳои ибтидоӣ, 1987–1993 дотсенти кафедраи забони русии факултетҳои гуманитарӣ, аз соли 1996 мудири кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи корҳои зиёди илмӣ, илмию методӣ, аз ҷумла «Практический курс русского языка» (учебное пособие), қисми 1 в 2 (1976–1978) мебошад.

Х

ХАИМОВ Борис Натанэлович (тав. 18. 08. 1946, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1989), дотсент (1993). Солҳои 1964–1970 дар факултети механикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1970–1973 дар аспирантураи донишгоҳи мазкур таҳсил намудааст. Солҳои 1973–1976 ассистенти кафедраи математикаи олии Донишкадаи политехникии Тоҷикистон, 1976–1977 муаллими математикаи Техникуми энергетикӣ ш. Қурғонтеппа, 1977–1993 ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи анализи математикии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамзамон, солҳои 1991–1993 вазифаи муовини декани факултети математикаро ба уҳда дошт. Солҳои 1993–1996 ҳамчун дотсенти кафедраи анализи математикии Донишкадаи омӯзгории ш. Балашовои Федератсияи Россия кор кардааст. Аз соли 1996 дар Исроил зиндагӣ мекунад. Муаллифи 29 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва ҳаммуаллифи якчанд дастурҳои методӣ аст.

Ас.: Нишондодҳои методӣ барои корҳои мустакилонаи донишҷӯён аз анализи математикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1987; Коркарди методӣ оид муодилаҳои дифференсиалии сода (ҳаммуаллиф). Д., 1988; Нишондоди методӣ аз анализи математикӣ барои нақшаи корӣ ва кори мустакилонаи донишҷӯён (ҳаммуаллиф). Д., 1991.

ХАИМОВ Натан Борисович (тав. 17. 11. 1912, ш. Самарқанд, ваф. 14. 01. 1987, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1954), дотсент (1958). Соли 1936 факултети математикаи Донишкадаи омӯзгории ш. Ленинободро хатм кардааст. Солҳои 1936–1938 ҳамчун ассистенти кафедраи математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1938–1945 муовини декани шӯъбаи шабона ва декани факултети физика-математика, 1945–1968 мудирӣ кафедраи математикаи олии донишкадаи номбурда кор кардааст. То ба нафақа баромадан дар вазифаи дотсенти кафедраи анализи математикии донишкадаи мазкур фаъолият намудааст. Доир ба назарияи сифатии муодилаҳои дифференсиалӣ 15 номгӯи корҳои илмиро ба чоп расонидааст. Инчунин, муаллифи китобҳои дарсӣ барои донишҷӯёни ихтисоси математика буд. Барои хизматҳояш бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1964), ордени «Нишони фахрӣ», медалҳои «Барои меҳнати шоён дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватании 1941–1945», «Барои меҳнати шоён» ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Анализи математикӣ (китоби дарсӣ, қ. 1, 2). Д., 1955; Алгебраи олий. Д., 1961; Анализи математикӣ (Назарияи қаторҳо), қ. 3. Д., 1966; Курси мухтасари анализи математикӣ, қ. 1, (хаммуаллиф). Д., 1973; Курси мухтасари анализи математикӣ, қ. 2, (хаммуаллиф). Д., 1986.

ХАИМОВ Яков Натанович (тав. 17. 05. 1951, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1981), дотсент (1989). Солҳои 1968–1973 дар факултети механикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1973–1976 ассистенти кафедраи геометрия, 1976–1979 аспиранти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Пас аз хатми аспирантура то соли 1991 ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи геометрияи донишкадаи омӯзгории пойтахт фаъолият дошт. Аз соли 1991 дар Исроил зиндагӣ мекунад. Муаллифи 23 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

Ас.: О возрастающей последовательности ретрактов // Известия АН Тадж. ССР, 1978, №3 (69); Гомотопический тип пространства, имеющего брикетное разбиение // Известия АН Тадж. ССР, 1979, №1 (69).

ХАИМОВА Полина Львовна (тав. 10. 10. 1924, д. Казанкеи вил. Николаеви ҶШС Украина), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1955), дотсент (1961). Соли 1945 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1948–1951 дар аспирантураи донишкадаи номбурда таҳсил намудааст. Солҳои 1964–1984 ҳамчун дотсенти кафедраи геометрияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Соли 1984 ба нафақа баромадааст. Аз соли 1992 ӯ дар Исроил зиндагӣ намудааст. Муаллифи зиёда аз 20 кори илмӣ оид ба назарияи сифатии муодилаҳои дифференсиалӣ мебошад. Бо нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» ва медали «Собиқадори меҳнат» қадр карда шудааст.

ХАЙРУЛЛОЕВ Баҳриддин (тав. 10. 01. 1956, д. Ҳайтак (ҳозира Гулрез)-и н. Файзобод), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (2006), дотсент (2006), профессор (2021). Солҳои 1973–1977 дар шӯъбаи мусиқӣ ва суруди Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода таҳсил намудааст. Бо роҳхати вазорати фарҳанг солҳои 1977–1978 директори мактаби мусиқии бачагонаи н. Ҷиргатол, 1978–1979 афсари

артиши шуравӣ, 1980–1983 роҳбари хор ва муаллими рубоб дар мактаби мусиқии бачагонаи н. Файзобод, 1983–2003 ассистент, муаллими калон, 2003-2006 мудирӣ кафедра ва дотсенти кафедраи методикаи тарбияи мусиқии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2007 то 2016 дотсенти кафедраи синфҳои ибтидоӣ шуда кор кардааст. Солҳои 2016- 2019 ташкилкунанда ва мудирӣ кафедраи назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ-бадеӣ буд. Аз соли 2019 ба ҳайси дотсент ва профессори кафедраи мазкур кор мекунад.

Оид ба тайёрии мусиқӣ-педагогии муаллимони синфҳои ибтидоӣ дар низомии мактабҳои олии Тоҷикистон рисолаи номзадӣ ҳимоя кардааст (2006). Муаллифи зиёда аз 120 мақолаи илмию методӣ, барномаҳо, дастурҳои таълимию китобҳои дарсӣ мебошад. Зиёда аз 15 суруду оҳангро барои кӯдакону наврасон эҷод намудааст. Лауреат-дипломантҳои конкурсҳои ҷумҳуриявӣ «Армуғони ҷавонӣ» (1977), «Бӯстон» (1982), «Андалеб» (1986) ва фестивал-конкурси умумииттифоқии «Песня-87» (1987) мебошад.

Ас.: Барнома ва дастури методӣ аз фанни асбоби мусиқии «Рубоб» барои коллечҳо ва донишқадаҳои омӯзгорӣ. Д., 1992; Методикаи тарбияи мусиқӣ дар синфҳои ибтидоӣ (дастури таълимӣ). Д., 2006; Методикаи тарбияи мусиқӣ дар мактаб (дастури таълимӣ). Д., 2008; Назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ (китоби дарсӣ). Д., 2010; Роҳнамо аз фанни «Суруд ва мусиқӣ» барои синфҳои 3 ва 4. Д., 2016; Методикаи таълим ва тарбияи суруд ва мусиқӣ дар мактаб (дастури таълимӣ). Д., 2018; Методикаи таълим ва тарбияи суруд ва мусиқӣ дар синфҳои ибтидоӣ (дастури таълимӣ). Д., 2019; Мусиқӣ (китоби дарсӣ барои синфи 3, хонандагони тоҷики Қазоқистон, ҳаммуаллиф). Д., 2018.

ХАЙРУЛЛОЕВ Шамсулло Амруллоевич (тав. 25. 08. 1978, н. Ховалинг), риёзидон, номзоди илмҳои физика-математика (2009). Солҳои 1995–2000 дар факултети математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 2000–2001 коромӯз-тадқиқотчи, 2001–2002 ассистенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо, 2002–2005 аспиранти шӯбаи рӯзонаи донишгоҳи номбурда буд. Аз соли 2006 муаллими калони кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

Ас.: Ҳалли мисолҳо аз тригонометрия (ҳаммуаллиф). Д., 2008.

ХАХАМОВ Ёқуб Рафаелович (тав. соли 1905, ш. Бухоро, ваф. маълум нест), забоншинос ва адабиётшиноси тоҷик, номзоди илми филология (1954), дотсент (1956). Соли 1935 Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Қуқандро хатм кардааст. Солҳои 1922–1930 муаллими мактаби ибтидоӣ ва миёнаи ш. Бухоро, 1930–1939 муаллими Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Қуқанд, 1939–1940 методисти Институти илмию тадқиқотии

мактабҳо ва муаллими мактаби миёнаи ш. Тошкент, 1941–1945 муаллими мактаби миёна ва Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1944–1946 муаллими Донишкадаи хочагии қишлоқи ш. Душанбе, 1945–1948 аспиранти АИ ҶШС Тоҷикистон, 1945–1973 муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи забони тоҷикии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Соли 1973 ба нафақа баромадааст. Муаллифи якчанд китобҳои дарсӣ барои мактабҳои ибтидоӣ ва миёна мебошад. Бо унвони «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» ордени «Байрақи Сурхи Меҳнат», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои фахрии Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон ва якчанд медалҳо сарфароз карда шудааст.

ХИДИРОВ Раҷаб Гулматович (тав. 29. 11. 1962, д. Шуроби Искандари н. Ҳисор), забоншинос, номзоди илми филология (2009). Солҳои 1981–1983 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1983–1987 дар шуъбаи забон ва адабиёти узбеки факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров таҳсил дошт. Солҳои 1987–1992 ҳамчун муаллими Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Ҳисор кор кардааст. Аз соли 1992 инҷониб ассистент, муаллими калон ва дотсенти шуъбаи забон ва адабиёти узбеки кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айни, ҳамзамон аз соли 2012 дар Маркази миллии тестии назди Президенти ҶТ ҳамчун сармутахассиси забон ва адабиёти узбек фаъолият мекунад. Номбурда Раиси гурӯҳи ҳамоҳангсози барнома ва китобҳои дарсии забон ва адабиёти узбекии Шурои миллии таҳсилоти Вазорати маориф ва илми ҶТ мебошад. Дар мавзӯи «Тағйироти луғавӣ дар забонҳои тоҷикию узбекӣ дар охири асри XX ва аввали асри XXI» рисолаи илмӣ номзадӣ ҳимоя намудааст. Доир ба кори тадқиқотиаш дар конфронсҳои донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ширкат варзида, зиёда аз 90 номгӯӣ мақолаи илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст.

Ас.: Навоӣ гулшанидан саҳифалар. (Саҳифаҳо аз гулшани Навоӣ). Д., 1990; Адабий нутқ ўзгаришларининг иҷтимоӣ асослари. (Асосҳои иҷтимоӣ тағйироти нутқи адабӣ). Маҷмуаи мақолаҳо. Хужанд, 1995; Иҷтимоӣ ҳаёт, мафкура ҳамда уларнинг тил ва нутққа таъсири. (Ҳаёти иҷтимоӣ, мафкура ва таъсири онҳо ба забону нутқ). Маҷмуаи мақолаҳо, 6-ум китоб, Хужанд, 1995; Она тили дастури. Барномаи таълимӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии таълимашон ба забони узбекии синфҳои 5-11. Д., 2004 (ҳаммуаллиф); Барномаи забони давлатӣ. Барои муассисаҳои таҳсилоти умумии мактабҳои ҳамагонӣ, синфҳои 2-9 таълимашон ба забони узбекӣ. Д., 2003, (ҳаммуаллиф).

ХИМИЯ, факултет.

Моҳи сентябри соли 1957 дар назди факултети табиатшиносӣ ва география шуъбаи химия-биология ташкил шуд. Донишҷӯёни факултет дар

шуъбаҳои рӯзона, шабона ва ғоибона таҳсил мекарданд. Солҳои тӯлонӣ маҳз ҳамин шуъбаи химия-биология барои мактабҳои миёнаи Ҷумҳурии Тоҷикистон омӯзгорони фанни химияро тайёр мекард.

Соли 1976 талаботи рӯзафуни соҳаи маорифи ҷумҳуриро ба омӯзгорони баландхаттисоси химия ва биология ба назар гирифта, факултети табиатшиносӣ ва география ба факултетҳои мустақили география ва биология-химия ҷудо карда шуд. Дар ҳаёти факултети навтаъсиси биология-химия шуъбаҳои химияву биология ва биологияву химия ба фаъолият шурӯъ намуданд. Дар таъсиси факултети нав саҳми аввалин декани он, дотсент Зубайдов У. З. ва ректори ҳамонвақтаи донишгоҳ, Арбоби шоистаи илму техникаи Тоҷикистон, профессор Ҷӯраев Қ. Ш. хеле бузург аст.

Тӯли 10 соли фаъолияти худ факултети биология-химия ба яке аз факултетҳои бонуфузи донишгоҳ табдил ёфт. Дар як муддати кӯтоҳ аз ҳисоби дастпарварони факултет як зумра омӯзгорони варзида ба камол расиданд. Дар қатори онҳо номзади илмҳои биологӣ шодравон Азимов Б., Пирназаров Б. Т., доктори илмҳои химия, узви вобастаи АТТ профессор Бандаев С. Г., номзадҳои илмҳои биологӣ, дотсентон Шарипов И. Н., Ҳайдаров А., Тошев Ҳ. С. ва дигаронро номбар кардан мумкин аст.

Соли 1998 пас аз гузариш ба низоми маълумоти бисёрзинагӣ факултети биология-химия ба факултетҳои мустақили химия ва биология ҷудо шуданд.

Имрӯз дар факултети химия зиёда аз 625 нафар донишҷӯён таҳсил дошта, ба онҳо зиёда аз 30 нафар омӯзгорони варзида, аз зумраи доктори илмҳои педагогӣ, академики Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, профессор Зубайдов У. З., доктори илмҳои химия, профессор Солиев Л., доктори илмҳои химия, узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, профессор Бандаев С. Г., доктори илмҳои биологӣ, узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, профессор Бобиев Ғ. М., доктори илмҳои химия, профессор Абулҳаев В. Ҷ., номзадҳои илм, дотсентҳо Абдуллоев Ф. А., Аҳмедов Ғ. А., Зарипова М. З., Маҳмадмуродов А., Шарипов И., Тошев Ҳ. С., Тошов Ҳ. Ф., Гулов Т. Ё., Авлоев Ҳ., Авлоев Ш. Ҳ., Бобиев Х. А., Алимов С. Ш., муаллимони калон Ашуралиева Ф., Қурбонова Ҳ., Маҳмадаминов М., Касирова А. Н., Файзулоева М., Худоёрбекова З. П., Низомов И., Зоирова З. Т. ба таълиму тарбия машғуланд. Аксари онҳо дастпарварони ҳамин факултет мебошанд.

Дар факултет кафедраҳои химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, химияи органикӣ ва биологӣ, методикаи таълими химия, технология ва экологияи химиявӣ амал мекунанд. Дар назди факултет озмоишгоҳҳои илмию тадқиқотӣ мавҷуд аст, ки аз рӯи самтҳои «Омӯзиши системаҳои бисёркомпонентаи обию намакӣ, коркарди ашёи минералии табию техникаи (партовҳои саноатӣ)», «Омӯзиши таркиби химиявии растаниҳои шифобахши Ҷумҳурии Тоҷикистон ва самаранок истифода бурдани онҳо», «Назария ва амалияи таълими тафриқа асоси таълим, инкишоф ва тарбия»,

«Синтези маҳини пайвастагиҳои органикӣ» фаъолият менамоянд. Муваффақиятҳои илмии кормандони факултет, бахусус дар риштаи омӯзиши системаҳои бисёркомпонента ва коркарди маъданҳои мураккаби табиӣ, партовҳои саноатӣ, ҳифзи табиат ва аз онҳо ҳосил намудани маводҳои нави химиявӣ, синтез кардани моддаҳои органикии аз ҷиҳати биологӣ фаъол, зангзании металлҳо ва роҳҳои пешгири намудани онҳо, чудо намудани моддаҳои физиологӣ фаъоли биологӣ аз таркиби растаниҳо ва таърихи биохимияи ватанӣ хеле назаррас аст.

Факултет бо Институти химияи умумӣ ва ғайриорганикии АИ Украина, Институти химияи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов, Донишгоҳи давлатии техникаи ш. Самара, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ва дигар донишгоҳҳои ватанӣ хориҷӣ робитаҳои илмӣ дорад.

Кормандони факултет солҳои тӯлонӣ аз рӯи барномаи умумииттифоқии «Реактив» корҳои зиёди илмиро ба сомон расониданд. Як қатор моддаҳо, ки устодони факултет бори аввал синтез намудан ба фехрасти дастовардҳои илмии умумииттифоқӣ дохил гардидаанд.

Аз рӯи натиҷаи ин корҳо кормандони факултет дар намоишгоҳҳои комёбиҳои хоҷагии халқи ИҶШС ширкат варзида, ба гирифтани ду медали нуқрагӣ ва як медали биринҷӣ сазовор гардиданд. Дар ин самт саҳми профессорон Бандаев С. Г., Солиев Л. С., Зубайдов У. З., Бобиев Ғ. М., дотсентон Алиев Ҷ. Р., Ҳайдаров А., Шарипов И. Н., Зарипова М. З., Абдуллоев Ғ. А. ва дигарон хеле зиёд аст. Инчунин, дар солҳои охир омӯзгорони факултет ба комёбиҳои назарраси илмӣ ноил шуда, зиёда аз 25 шахдатномаи муаллифӣ оид ба ихтироот ва медали тиллоии Созмони Умумиҷаҳонии Моликияти Зеҳниро (ВОИС) соҳиб шуданд.

Як зумра омӯзгорони факултет, аз ҷумла профессорон Бандаев С. Г., Солиев Л. С., Зубайдов У. З., Бобиев Ғ. М., дотсентон Алиев Ҷ. Р., Ҳайдаров А., Тошев Ҳ. С., Шарипов И. Н., Маҳмадмуродов А. ва дигарон дар мурағабсозии барномаву дастурҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ барои мактабҳои миёнаву олии саҳми босазо гузоштаанд.

Дастовардҳои илмию методии устодони факултет то имрӯз дар шакли китобҳои дарсӣ барои мактабҳои миёна ва олии, 15 рисолаи илмӣ, зиёда аз 80 дастури таълимӣ, 25 ихтироот, 35 барномаи таълимӣ барои мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ ва олии, зиёда аз 2500 мақола ва фишурдаҳои илмию методӣ ба нашр расидаанд.

Омӯзгорони факултет ба душвории солҳои охир нигоҳ накарда, дар ҷалб намудани донишҷӯён ба корҳои илмию тадқиқотӣ саҳми муҳим мегузоранд. Дар даҳ соли охир шаш омӯзгори факултет рисолаи номзадӣ хешро дифоъ намуданд.

Соли 2000 ду нафар донишҷӯёни факултет дар озмуни умумиҷумҳуриявии корҳои илмии донишҷӯён «Донишҷӯ ва прогресси илмию техникӣ» иштирок карда, ба гирифтани ҷойи якум ва дипломи

дараҷаи аввал ва ҷои сеюм ва дипломҳои дараҷаи сеюм сазовор гаштанд. Солҳои 2006–2009 аспирантони факултет гирандаи Стипендияи Президентӣ буданд. Солҳои 2007–2010 аспирантон ва омӯзгорони факултет дар конференсияҳои байналмилалӣ, ки дар ИМА, Япония, Москва ва Украина баргузор гардиданд, ширкат варзида, сазовори дипломҳо гардидаанд, ки дар ин ҷода саҳми профессор Солиев Л. бо шогирдонаш н.и.х. Авлоев Ш. Ҳ., н.и.х. Низомов И. М., н.и.х. Турсунбадалов Ш. Т. ва аспирант Мусочонова Ҷ. хеле бузург мебошад.

Собиқ устодони факултет (шодравонҳо) профессор Зубайдов У. З., дотсентҳо Алиев Ҷ. Р., Ҳайдаров А., Абдуллоев Ф. А., Шарипов И. Н., Тошев А. С., Авлоев Ш. Ҳ. ва дигарон саҳми арзандаи худро дар пешрафт ва таълиму тарбияи ҷавонони факултет хеле назаррас гузоштаанд.

Ҳоло дар факултет зиёда аз 1300 нафар донишҷӯён дар шуъбаҳои рӯзона ва ғоибона таҳсил доранд ва ба онҳо зиёда аз 30 нафар омӯзгорони варзида таълим медиҳанд. Дар ҳайати омӯзгорон докторҳои илм, профессорон Бандаев С. Г., Солиев Л., Бобиев Ф. М., Абулхаев В. Ҷ., номзадҳои илм Зарипова М. З., Гулов Т. Ё., Маҳмадмуродов А., Тошов А. Ф., Алимов С. Ш., Қурбонова Ҳ., Мусочонова Ҷ., Низомов И., Усмонов М., Раҳмонов Р., Бобиев Х., Ҷумаев М. Т.) муаллимони калон (Маҳмадаминов М., Файзулова М., Касирова А. Н., Худоёрбекова З. П.) ба кори пурсамару душвори таълиму тарбия ва илм машғуланд.

Ҷолиби диққат аст, ки қариб ҳамаи онҳо даспарварони ҳамин факултет мебошанд. Имрӯз дар факултет чор кафедра: химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ; химияи органикӣ ва биологӣ; методикаи таълими химия; технология ва экологияи химиявӣ амал мекунанд.

Аз таъсисёбии факултет то соли 1978 сарвари факултаро номзади илми биология, дотсент Зубайдов У. З., минбаъд дотсентон Маҳмадзиёев А. М., шодравон Тураев А. К., профессор Солиев Л. дотсент Ҳайдаров А. Ҳ., профессор Бобиев Ф. М., дотсентон Гулов Т. Ё., Шарипов И. Н., Алимов С. Ш. Тошов А. Ф., муаллими калон Маҳмадаминов М. ва н.и.х. Муродов Д. ба уҳда доштанд. Алҳол ин вазифаро номзади илми химия, и. в. дотсент Усмонов М. Б. ба дӯш дорад.

Дар назди факултет лабораторияҳои илмӣ-тадқиқотӣ амал мекунанд. Муваффақиятҳои илмии кормандони факултет бахусус дар риштаи омӯзиши системаҳои бисёрҷузъа ва коркарди маъданҳои мураккаби табиӣ, партовҳои саноатӣ, ҳифзи табиат ва аз онҳо ҳосил намудани маводҳои нави химиявӣ, синтез кардани моддаҳои органикии аз ҷиҳати биологӣ фаъол, коррозияи металлҳо ва роҳҳои пешгири намудани он, ҷудо намудани моддаҳои органикии фаъоли биологӣ аз таркиби растаниҳо ва таърихи биохимиявӣ Ватанӣ хеле назаррас аст.

Ҷолиби қайд аст, ки кормандони факултет солҳои тӯлонӣ аз рӯи барномаи умумииттифоқии «Реактив» корҳои хеле зиёди илмиро ба сомон расониданд. Як қатор моддаҳои бори аввал синтез кардаи онҳо ба каталогҳои умумииттифоқӣ дохил гардиданд.

Аз рӯи натиҷаи ин корҳо кормандони факултет дар намоишгоҳи комёбиҳои хоҷагии халқи СССР ширкат варзида ба гирифтани ду медали нуқрагӣ ва як медали биринҷӣ сазовор гардиданд. Дар ин ҷабҳаҳо саҳми профессорон Бандаев С. Г., Солиев Л. С., Зубайдов У. З., Бобиев Ғ. М., дотсентон Алиев Ҷ. Р., Ҳайдаров А., Шарипов И. Н., Зарипова М. З., Абдуллоев Ф. А. ва дигарон хеле зиёд аст. Як зумра омӯзгорони факултет дар мураттабсозии барномаву дастурҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ барои мактабҳои миёнаву Олӣ саҳми босазо гузоштаанд. Дар ин ҷода метавон пеш аз ҳама номҳои профессорон Солиев Л. С., Бандаев С. Г., Зубайдов У. З., дотсентон Алиев Ҷ. Р., Ҳайдаров А., Тошев А. С. ва дигаронро ёдовар шуд. Ба қалами онҳо китобҳои дарси химия барои синфи 8 (Зубайдов У., Тошев А.). Химияи ғайриорганикӣ барои синфи 9 (Солиев Л.), химияи органикӣ барои синфи 10 (Бандаев С. Г., Зубайдов У.) химия барои синфи 11 (Бобиев Ғ. М., Зубайдов У.), машғулиятҳои амалӣ аз кимиёи органикӣ барои синфҳои 8-9 (Зубайдов У., Тошев А.), китоби дарсии «Химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ» (Солиев Л.), дастурҳои таълимӣ «Корҳои лаборатории аз синтези органикӣ» (Бандаев С., Абдуллоев Ф., Сафаров И), «Кимиё ва биокимиёи сафедаҳо» (Ҳайдаров А., Шарипов И. Н., Пирназаров Б), «Ферментҳо» (Ҳайдаров А.), «Асосҳои таҳлили физико-химиявӣ» (Солиев Л.) ва дигарон тааллуқ доранд.

Дар мактаби илмие, ки профессор Солиев Л. таъсис додааст ва дар доираи равияи нави илмии аз ҷониби ӯ коркардшудаи «Омӯзиши системаҳои бисёркомпонента бо усули траслятия» зиёда аз 10 нафар дастпарварони факултет ва берун аз он рисолаҳои номзадӣ ҳимоя намуда ҳоло 3 нафар докторант, 6 нафар аспирант ва 3 нафар унвонҷӯ машғули иҷрои рисолаҳои докторӣ ва номзадӣ мебошанд.

Ҷолиби қайд аст, ки омӯзгорони факултет ба душвориҳои солҳои охир нигоҳ накарда, барои иҷрои корҳои илмиву тадқиқоти ва илмиву методӣ донишҷӯёнро ғаёлона сафарбар менамоянд. Як зумра донишҷӯёни факултет натиҷаи корҳои илмиашонро дар якҷоягӣ бо роҳбарони илмиашон дар конференсияҳои бонуфузи илмӣ ба муҳокима гузошта, дар маҷалла ва маҷмуаҳои илмӣ дохил ва хориҷӣ кишвар чоп намудаанд.

ХИМИЯИ ОРГАНИКӢ ВА БИОЛОГӢ, кафедра.

Дар базаи кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ таъсис ёфтааст. Таи солҳои зиёд дар кафедра Мансуров М. У., Зубайдов У. З., Абдуллоев Ф., Азимов Б. А., Қодиров А., Нуриддинова Н., Худоиев Қ. Ҳ., Ҳочибоев Ю., Қурбонова Ҳ., Холов Ш., Бандаев С. Г., Бобиев Ғ. ва дигарон ғаёлият доштанд.

Дар назди кафедра вазифаи хеле муҳим – аз ҳисоби шогирдон тарбия ва ба камол расонидани мутахассисони баландхаттиссос меистод. Бо ташаббуси мудири кафедра, профессор Зубайдов У. З., шодравон

Пирназаров Б., Шарипов И. Н. ва Тошев Ҳ. С. ба кор даъват карда шуданд. Бандаев С. Г., Ҳайдаров А., Сафаров И. барои кор дар кафедра нигоҳ дошта шуда, барои баланд бардоштани савияи дониш ба муассисаҳои илмӣ шаҳрҳои Москва, Ленинград, Кишинёв, Боку ба коромӯзӣ фиристонда шуданд. Баъди коромӯзии илмӣ онҳо ба аспирантура дохил шуда, дар мӯҳлатҳои гуногун рисолаи номзадӣ дифоъ карданд.

Шогирдон – хатмкунандагони Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин Нуриддинова Н., Худоиев Қ. Ҳ., Ҳоҷибоев Ю., Қурбонова Ҳ., Холов Ш., Бобиев Ф. Дар ташаккули кафедраи мазкур саҳми назаррас гузоштаанд. Баробари ин дар рушду камолоти онҳо кафедра низ саҳми арзанда дорад. Аксари онҳо имрӯз соҳиби унвонҳои илмӣ гаштаанд. Кафедра дар тӯли 40 соли фаъолият дар ривочу равнақи корҳои илмӣ тадқиқотӣ, илмӣ методӣ муваффақиятҳои назаррас ба даст овардааст. Солҳои 1980–1990 аъзоёни кафедра дар иҷрои барномаҳои байналхалқии илмӣ техникаи «Реактив» фаъолона иштирок доштанд.

Соли 1985 профессор Бандаев С. сазовори медали нукра, Абдуллоев Ф. ва Сафаров И. сазовори медали биринҷии Намоишгоҳи комёбиҳои хоҷагии халқи Иттиҳоди шуравӣ гардиданд. Дар ҳалли баъзе масъалаҳои илмӣ барномаи «Реактив» донишҷӯён низ иштирокчиҳои фаъол буданд ва сазовори ифтихорномаҳо гардидаанд.

Ҳоло дар кафедра доктори илмҳои химия, профессор Бандаев С. Г., доктори илмҳои биология, профессор Бобиев Ф. М., дотсентон Абдуллоев Ф., Гулов Т. Ё., муаллимаи калон Касирова А. Н., ассистент Саидов Д. ва аспирант Муродов Д. ба таълиму тадрис машғуланд.

Аз тарафи устодони кафедра 2 китоби дарсӣ барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ – «Химияи органикӣ» барои синфи 10 ва «Химияи умумӣ» барои синфи 11, 4 китоби дарсӣ барои мактабҳои таҳсилоти олии касбӣ – «Маҷмуи машқ ва масъалаҳо аз химияи органикӣ» қисми 1 ва 2, «Машғулиятҳои лабораторӣ аз химияи органикӣ», «Нишондодҳои методи доир ба кимиёи узвӣ», 12 ихтироот, 15 дастурҳои таълимию методӣ ва зиёда аз 700 мақолаву фишурдаҳо ба чоп расиданд. Устодони зерини кафедра бо унвон ва мукофотҳои давлатӣ сазовор гардидаанд: Бандаев С. Г. Корманди шоистаи Тоҷикистон, Абдуллоев Ф. ордени «Шараф» дараҷаи 2, Ҳайдаров А. ордени «Дӯстӣ».

Устодони кафедра корҳои илмӣ тадқиқотии худро дар мавзӯи «Усул ва методҳои синтези модаҳои органикии бисёрфунксиядошта» зери роҳбарии профессор Бандаев С. Г. пеш бурда истодаанд ва ба натиҷаҳои назаррас ноил гаштаанд.

Дар давраҳои гуногуни фаъолияти кафедра устодон Зубайдов У., Бандаев С., Алиев Ҷ. Р., Ҳайдаров А., Бобиев Ф. М., Абдуллоев Ф. сарвари кафедра ба уҳда доштанд. Дар айни замон сарвари кафедра номзади илми химия, муаллими калон Муродов Д. ба уҳда дорад.

ХИМИЯИ УМУМӢ ВА ҒАЙРИОРГАНИКӢ, кафедра.

Кафедра соли таҳсили 1956–1957 дар назди факултети табиатшиносӣ ва география таъсис ёфтааст. Дар ибтидо кафедра «Химияи умумӣ» ном дошт. Аввалин мудирӣ кафедра н.и.х., дотсент Раҷабов Л. Ш. буда, ҳайати онро ду нафар дотсент, ду нафар муаллими калон ва ду нафар ассистент ташкил меод. Дар даврҳои гуногун ба кафедра дотсентон Раҷабов Л. Ш., Мансуров М. У., Сулаймонов А. С., Юсупов М. Ю., Фаниев Х. В., Усмонов И. У., муаллими калон Раҳмонов А. Р., номзоди илмҳои техникаи Камолов Ф. К., дотсент Аҳмедов Г. А., дотсент Маҳмадмуродов А., номзоди илмҳои химия Тошов А. Ф. Арбоби илм ва техникаи Тоҷикистон, доктори илмҳои химия, профессор Солиев Л. Роҳбарӣ намуда, ҳоло ин вазифаро номзоди илмҳои химия, дотсент Низомов И. ба ба уҳда дорад.

Соли 1970 кафедраи химияи умумӣ ба ду кафедраи мустақил «Химияи умумӣ» ва «Химияи органикӣ ва биологӣ» тақсим шуд. Соли 1989 кафедраи «Методикаи таълими химия» аз ҳайати кафедра ҷудо шуд. Соли 1990 кафедра номи кафедраи «Химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ»-ро гирифт. Ҳоло дар кафедра 10 нафар омӯзгорони доимӣ ҳастанд, ки дар байни онҳо як нафар д.и.х., профессор (Солиев Л.) ва 7 нафар н.и.х., дотсентон буда, онҳо ба таълиму иҷрои корҳои илмию методӣ машғуланд. Кафедра барои баланд бардоштани самарائي таълим ҳар сол аз Институти химияи АИ ҶТ мутахассисони варзидаро барои хондани лексия ва гузарондани машғулиятҳои амалӣ даъват менамояд.

Кафедра бо як қатор муассисаҳои илмӣ ва таълимии ҷумҳурӣ ва хориҷӣ, аз он ҷумла бо Институти химияи умумӣ ва ғайриорганикии Академияи миллии Украина, Институти химияи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, факултети химияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ҳамкорӣ дорад.

Дар кафедра тайёр намудани мутахассисони ҷавон аз рӯи се равия – химияи ғайриорганикӣ, химияи таҳлилӣ ва химияи физикию колоидӣ амалӣ гардонидани мешавад. Дар назди кафедра чор озмоишгоҳи таълимӣ мавҷуд аст, ки донишҷӯён дониши назариявӣ ва амалии ҳешро такмил ва сайқал медиҳанд. Дар назди кафедра озмоишгоҳи илмию тадқиқотии проблемавӣ бо равияи «Омӯзиши системаҳои бисёркомпонентаи обию намакӣ, коркарди ашёи минералии табиӣ ва партовҳои саноатӣ» фаъолият дорад, ки дар он унвонҷӯён ва аспирантон тадқиқотҳои илмӣ мебаранд.

Зиёда аз даҳ нафар устодони кафедра дар даврҳои гуногун рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ ҳимоя намудаанд. Ҳоло дар кафедра се нафар аспирант ва ду нафар магистр таҳсил доранд. Омӯзгорони кафедра дар тӯли фаъолияти хеш 3 рисола (Солиев Л.), ду китоби дарсӣ барои мактаби миёна (Солиев Л.), 2 китоби дарсӣ барои донишҷӯён, зиёда аз 30 дастур ва 10 барномаҳои таълимӣ барои мактабҳои олии миёна, 15 ихтироот ва зиёда аз 1000 мақолаҳои илмию методӣ навишта, ҷоп кардаанд. Муҳимтарин китобҳое, ки дар кафедра таълиф шудааст инҳо мебошанд: «Полимерта растворимости солевой системы морского типа»

(1992), «Корҳои амалӣ аз таҳлили сифатӣ» (1992), «Асосҳои химияи таҳлилӣ» (китоби дарси барои синфҳои 10–11, 1998), «Прогнозирование фазових равновесий в многокомпонентной системе морского типа методом трансляции» (2000), «Химияи ғайриорганикӣ» (китоби дарсӣ барои хонандагони синфи 9, 2001), «Химия» (китоби дарсӣ барои хонандагони синфи 9, 2007), «Химияи умумӣ» (Асосҳои назариявии химияи ғайриорганикӣ, 2009), «Химияи ғайриорганикӣ» (2010), «Прогнозирование фазових равновесий в многокомпонентной системе морского типа методом трансляции» (2010).

Устоди кафедра Солиев Л. бо нишони «Ихтироъкори ИҶШС» (1988) ва унвони «Арбоби илм ва техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2002) сарфароз карда шудааст.

Омӯзгорони кафедра дар навиштани китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ ва методӣ саҳми калон доранд. Солҳои гуногун, аз ҷониби омӯзгорони кафедра 2 китоби дарсӣ барои хонандагони мактаби миёна, 2 китоби дарсӣ барои донишҷӯён, зиёда аз 30 дастурҳои таълимӣ, 8 барномаҳои таълимӣ барои мактабҳои олии ва миёна, зиёда аз 600 мақолаҳои илмию методӣ ва фишурдаи маърузаҳо ба ҷоп расонида шудааст. Омӯзгорони кафедра муалифи якчанд ихтироотҳои илмӣ низ мебошанд (д.и.х. проф. Солиев Л., н.и.х., дотсент Маҳмадмуродов А). Корҳои илмӣ дар кафедра иҷрошуда дар сатҳи ҷаҳонӣ пазируфта шудаанд (профессор Солиев Л. солҳои 2015-2016 ҳамчун ғолиби нашрияи Springer Nature дар Осиёи Марказӣ доништа шудааст. Инчунин, соли 2015 ғолиби озмуни «Олими сол» дар Донишгоҳ сарфароз гардидааст. Усули пешниҳодкардаи ӯ усули транслятсия ҳамчун усули универсалӣ дар омӯзиши системаҳои бисёркомпонента пазируфта шудааст. Дотсент Низомов И. М., соли 2011 ба ҷоиизаи Исмоили Сомонӣ дар байни олимони ҷавони Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардидааст).

Кафедра бо мактабҳои олии мамлакат ва хориҷ аз он алоқаҳои зичи корӣ ва эҷодӣ дорад, ки солҳои гуногун дар он ҷо омӯзгорони кафедра корҳои илмӣ иҷро намудаанд ё дар таҷрибаомӯзӣ буданд: Институти химияи умумӣ ва ғайриорганикии Академияи миллии Украина (ш. Киев); Донишгоҳи омӯзгории Бошқирдистон (ш. Уфа), Институти кинетика ва катализи шӯбаи Сибирии АИ ФР (ш. Новосибирск); Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи ш. Хучанд; Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон; Институти химияи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ғайраҳо.

Дар назди кафедра мактаби илмӣ байналхалқӣ таҳти роҳбарии проф. Солиев Л (Тоҷикистон) ва проф. Борисов И. М (Бошқирдистон) амал мекунад.

Кормандони кафедра дар иҷрои мавзӯҳои фармоишӣ иштирок менамоянд, ки маблағҳои онҳо барои беҳтар намудани заминаи техникаи кафедра, натиҷаҳои илмиашон бошанд, дар хоҷагии халқи мамлакат истифода шаванд.

ХОБГОҲҲОИ донишчӯён.

Айни замон дар назди донишгоҳ панҷ хобгоҳ вучуд дорад, ки дар онҳо зиёда аз 900 нафар донишчӯён истиқомат мекунанд. Бо мақсади дуруст ба роҳ мондани корҳои тарбиявӣ, маданияю оммавӣ, маишӣ ва варзишӣ дар хобгоҳҳо Шурои донишчӯён аз ҳисоби донишчӯёни болаёқат, муррабии хобгоҳ ва устодони соҳибтаҷриба ташкил карда шудааст, ки онҳо дар чараёни фаъолияти худ риояи дурусти тартиботи дохилии хобгоҳро назорат карда, дар ташкили чорабиниҳо ва беҳтар намудани шароити маишию маданияи донишчӯён ва муқофидани фаъолон саҳм мегиранд. Дар хобгоҳҳо шароити мусоиди зиндагӣ фароҳам оварда шудааст. Ҳар як хобгоҳ дорои китобхона ва синфхонаҳои компютерӣ буда, ба донишчӯён имконият медиҳад, ки лаҳзаҳои фориғ аз маводи зарурӣ самаранок истифода баранд. Хобгоҳҳо мувофиқ ба талаботи замонавӣ таъмир гардида, бо ғушаҳои махсуси тарбиявӣ таблиғотӣ ва вазифаҳои низомнавии сохторҳои амалкунанда ороиш дода шудаанд.

Хобгоҳи № 2 дар хиёбони Рӯдакӣ 23 ва хобгоҳи №3 дар хиёбони Рӯдакӣ 25 ҷойгир шуда, аз се ошёна иборатанд ва дар онҳо духтарони тариқи квотаи президентӣ ва донишчӯдухтарони ятиму бепарастор истиқомат мекунанд. Хобгоҳи №6 дар кӯчаи Толстой 55/1 ва хобгоҳи №7 дар кӯчаи Толстой 55/2 воқеъ буда, чоросёна мебошанд. Дар хобгоҳҳои мазкур писарони тариқи квотаи презентӣ ва донишчӯёни аз ноҳияҳои дурдаст омада зиндагӣ мекунанд. Хобгоҳи №9 дар н. Фирдавсӣ, кӯчаи Фирдавсӣ 28/2 ҷой дошта, аз чор ошёна иборат мебошад, ки ду ошёнаи он барои мутахассисони ҷавон ва ду ошёнаи он барои донишчӯён муайян гардидааст.

ХОЛИҚОВ Абдурозиқ (тав. 17. 12. 1949, д. Кухдараи Роҳатии н. Ленин), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1983), дотсент (1988). Солҳои 1966–1972 дар шуъбаи шабонаи факултети механика ва математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1972–1973 сарбози артиши шуравӣ, 1973–1978 ассистент, 1978–1981 аспирант, 1981–1985 муаллими калони кафедраи методикаи таълими математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1985–1996 ҳамчун дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев, 1996–1999 дотсенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1999–2012 дар Донишкадаи «Андоз ва Ҳуқуқ» ба ҳайси раиси иттифоқи касаба кор карда, аз соли 2013 ба вазифаи дотсенти кафедраи математикаи олии Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон фаъолият мекунад.

Оид ба масъалаҳои стереометрия, тадқиқ ва методикаи ҳалли онҳо кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 65 номгӯи мақолаҳои илмию методӣ ва дастурҳои таълимию методӣ аст.

Ас.: Геометрия (Китоби дарсӣ барои синфҳои 10–11, ҳаммуаллиф). Д., 2000; Тағйири талаботи баъзе масъалаҳои геометрӣ ва тарзи ҳалли онҳо // Мактаби советӣ, 1981, №7; Тарзҳои гуногуни ҳалли масъалаҳо доир ба исбот // Мактаби советӣ, 1985, №5; Ҳалли асосноки масъалаҳо оид ба исбот (синфи 10) // Маърифати омӯзгор, 2017, -№4. -с47-49; Исботи нобаробарҳои геометрӣ // Маорифи Тоҷикистон, 2017.

ХОЛИҚОВ Умедҷон Бобоназарович (тав. 15. 02. 1976, д. Қиблаи н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), муаллими фанни математика. Солҳои 1993–1998 дар факултети математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Аз соли 1998 ҳамчун ассистент ва муаллими калони кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва аз соли 2012 ба вазифаи муовини Сардори Раёсати таълими донишгоҳи мазкун фаъолият дорад. Солҳои 2003–2007 дар шӯбаи

ғоибонаи аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил кардааст. Оид ба усулҳои фаъолгардонии ташкил ва гузаронидани таҷрибаи педагогии муаллими ояндаи математика кори илмӣ мебарад. Муаллифи зиёда аз 10 мақолаву фишурдаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст.

Ас.: Кори курсӣ аз методикаи таълими математика. Коркарди методӣ ва номгӯи намунавии мавзӯҳо. (Ҳаммуаллиф). Дастури методӣ. Д., 2008; Маводи омӯзиш барои корҳои мустақилонаи донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ. (Ҳаммуаллиф). Дастури методӣ. (Ҳаммуаллиф). Д., 2012; Тавсияҳои методӣ оид ба таҳияи силлабуси фанни таълимӣ. Дастури методӣ. (Ҳаммуаллиф). Д., 2014; Барномаи таҷрибаомӯзии донишҷӯёни факултети математика. Тахассус – бакалавр (математика, математика-информатика, математика-физика, информатика-математика) Дастури методӣ (ҳаммуаллиф). Д., - 2014; Барномаи таҷрибаомӯзии педагогӣ. Дастури методӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Ёддошт оид ба таҳияи рисолаи хатм. Дастури методӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Барномаи таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯёни факултети математика. Дастури методӣ (ҳаммуаллиф) ДДОТ. Д., 2018; Барномаи таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯёни факултети математика бо тағйироту иловаҳо. Дастури методӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2020.

ХОЛИҚОВА Мастона Бобоназаровна (тав. 31. 01. 1978 н. Рӯдакӣ (собик Ленин), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (2008), дотсент (2011). Солҳои 1995-2000 донишҷӯи факултети математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев (ҳоло ба номи С. Айнӣ). Солҳои 2000-2001 коромӯзи кафедраи анализи математикӣ ДДОТ ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев. Солҳои 2001-2004 аспиранти шӯбаи рӯзонаи кафедраи анализи математикӣ ДДОТ ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев. Солҳои

2005-2006 ассистенти кафедраи анализи математикӣ ДДОТ ба номи Қ. Ш. Ҷӯраев. Солҳои 2006-2008 муаллими калони кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи ба номи С. Айнӣ. Солҳои 2008-2011 номзади илмҳои физика-математика, муаллими калони кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи ба номи С. Айнӣ. Солҳои 2011-2013

ичрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи анализи математикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Солҳои 2013-2015 муовини декан оид ба корҳои илмӣ дар факултети математика ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Аз соли 2015 то ҳол мудирӣ кафедраи анализи математикӣ ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ. Барои фаъолияти пурсамари илмиву омӯзгорӣ бо ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми ҶТ ва нишон «Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон» (2016) сарфароз гардидааст.

Дар фаъолияти кории худ муаллифи зиёда аз 30 мақолаю фишурдаҳои илмӣ, як китоби дарсӣ барои мактабҳои олии ва 7 дастури таълимӣ-методӣ барои донишгоҳҳои олии мебошад.

Ас.: Муодилаҳои дифференсиалии ҳосилҳояш хусусии тартиби дуюм (Китоби дарсӣ). Д., 2011; Анализи математикӣ (КТМ), қ. 1. Д., 2018; Анализи математикӣ (КТМ), қ. 2. Д., 2019, 2020; Анализи математикӣ (КТМ). Д., 2020; Нишондодҳои методӣ ва корҳои контролӣ аз математикаи олии (Дастури методӣ). Д., 2016; Дастури методӣ ва корҳои контролӣ аз анализи математикӣ (Дастури методӣ). Д., 2017; Корҳои назоратӣ аз анализи математикӣ (Дастури методӣ). Д., 2018.

ХОНСУВАРОВА Муҳтарама Чалиловна (тав. 1917, ваф. 7. 04. 1990, ш. Душанбе), муаррих, номзоди илмҳои таърих (1952), дотсент (1960). Соли 1940 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1940–1941 лаборанти калон, 1941–1943 аспиранти кафедраи таърихи ИҶШС-и донишкадаи номбурда, 1944–1947 мудирӣ кафедраи таърихи ИҶШС-и мактаби ҳизби коммунистии Тоҷикистон, 1947–1949

муаллими калони кафедраи таърихи ИҶШС, 1949–1952 декани факултети таърих, 1953 дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС, 1954 декани факултети таъриху география, 1955–1957 декани факултети таърих, 1957–1963 мудирӣ кафедраи таърихи ИҶШС, 1963–1990 дотсенти кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи як силсила мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои иштироки занони Тоҷикистонро дар иҷрои нақшаи панҷсолаи яқум (1928–1933) баррасӣ кардааст. Бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1967), нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва «Аълочии мактаби олии ИҶШС» қадр карда шудааст.

Ас.: Участие женщин Таджикистана в борьбе за выполнение первой пятилетки, 1928–1933гг.

ХОКИРОЕВ Ризо Гиёевич (тав. 10.12. 1961, д. Каздони н. Айнӣ), филолог, номзоди илми филология (1988), хатмкардаи факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1983-1990). Фаъолияти омӯзгориашро ба ҳайси муаллим дар кафедраи забон ва адабиёти тоҷики ДДТ оғоз карда, зинаҳои

муаллими калон, номзади илм, дотсент (1990-2004) ро паймудааст. Мавсуф дар вазифаҳои дотсенти кафедра, мудири таъбу нашр ва нашриёти «Сино»-и ДМТ фаъолият намудааст.

Соли 1998 дар мавзуи «Достони Сиёвуш дар Шоҳномаи Абулқосим Фирдавсӣ» рисолаи номзадиро дифоъ намудааст. Муаллифи китобу дастурҳои таълимӣ-методии «Қорҳои мустақилонаи донишҷӯён» (2001), «Қорҳои мустақилонаи донишҷӯён» (2003), «Сиёвуш дар устура ва адабиёт» (2005), «Сайри таҳаввули симои Сиёвуш дар адабиёти форсу тоҷик» (монография (2007), «Ҳусни инсон адаб аст» (2016) мебошад. Аз соли 2015 инҷониб дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Солҳои 2017 - 2018 ҷонишини декан оид ба илми факултети таҳсилоти ибтидоии ДДОТ фаъолият дошта, сипас ба сифати дотсенти кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикӣ ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Бо нишони Аълочии матбуот ва фарҳанги Тоҷикистон сарфароз гардидааст.

Ас: Самостоятельные работы студентов: (Методическое пособие). Д., 2001; Учебная программа по таджикскому языку и литературе для подготовительного отделения университета: (методическое пособие). Д., 2002; Самостоятельные работы студентов: (Учебное пособие). Д., 2005; Сайри таҳаввули симои Сиёвуш дар адабиёти форсу тоҷик (монография). Д., 2007; Ҳусни инсон адаб аст (брошюра). Д., 2016.

ХОЛНАЗАРОВ Рухулло Муҳаммадович (тав. 10.01.1989, деҳаи Обчака, ҷамоати деҳоти Қирғатол, ноҳияи Лахш), забоншинос, номзади илми филология (2019). Солҳои 2008-2012 дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ таҳсил карда, худи ҳамон сол (2012) ба шӯбаи магистратураи донишгоҳи мазкур дохил шуда, онро соли 2014 хатм намудааст. Солҳои 2014-2015 ҳамчун ассистент дар

кафедраи забони тоҷикӣ (ҳоло назария ва амалияи забоншиносӣ)-и Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ фаъолият намуда, кори илмӣ-таҳқиқотӣ дар мавзуи «Таҳлили лингвистӣ, гендерӣ ва омории антропонимҳои ноҳияи Лахш» зери роҳбарии профессор Ғ. Ҷӯраев ба анҷом расонида (пас аз вафоти устоди шодравон Ғ. Ҷӯраев зери мушовирии д.и.ф., узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон Раҳматуллозода С. Р.), ҳамчун аввалин докторанти PhD-и Донишгоҳ сиюми майи соли 2019 дар Шурои диссертсионии назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ рисолаи номзадӣ аз рӯи таҳассуси «забони тоҷикӣ» Ҳимоя намудааст.

Аз соли 2018 ба сифати ассистент, сипас муаллими калони кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият менамояд. Солҳои 2019-2020 котиби Шурои олимони факултети филологияи тоҷикро ба уҳда доштааст. Ҳамзамон, аз соли 2019 муовини декан оид ба қорҳои илмӣ факултети филологияи тоҷик мебошад. Соли

2020 бо Ифтихорномаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ сарфароз гардидааст. Муаллифи 2 воситаи таълимӣ ва 18 мақолаи илмӣ ва илмӣ-оммавӣ мебошад.

Ас.: Лаҳҷашиносӣ (воситаи таълимӣ, бо ҳаммуаллифии Ғ.Ҷураев). Д.,2020); Шевашиносии тоҷик (Воситаи таълимӣ) (2021).

ХОЛОВ Холмахмад Раҷабович (тав. 20.06.1956, д. Дарғ, н. Айнӣ), адабиётшинос, доктори илми филология (2015), профессор. Хатмкардаи факултети забони русии ДДОТ ба номи С.Айнӣ (1983), мудири кабинети забони русӣ, муовини декан, декани факултети забони русии ДДОТ ба номи С.Айнӣ (1994-1995), мушовир ва муовини ректор оид ба қисми хочагии донишгоҳи мазкур (1994-1996). Аз соли 1996 инҷониб дар Донишгоҳи славянии Тоҷикистону Россия ба сифати мушовир ва муовини ректор оид ба қисми хочагӣ (1996-2006) ва аз соли 2006 Раиси иттифоқҳои касабаи омӯзгорон ва донишҷӯён, муаллими калон, дотсент ва профессори кафедраи забони тоҷикӣ ва адабиёти ҷаҳони ДСТР. Дар мавзӯи «Таърих ва махсусияти тарҷумаи ашъори лирикии А.С. Пушкин дар адабиёти тоҷик» (2000) рисолаи номзадӣ ва «Таърих ва мушкилоти тарҷумаи осори ғиноии А.С.Пушкин дар адабиёти тоҷик ва форс» (2014) рисолаи докторӣ дифоъ намудааст. Муаллифи беш аз 80 таълифот, ду монография оид ба масоили забоншиносӣ, адабиётшиносӣ, усули таълими забони тоҷикӣ дар муассисаҳои олии таълимӣ мебошад. Мақолаҳои илмии номбурда дар маҷаллаҳои бонуфузи хориҷ ва дохили мамлакат интишор гардида, дар онҳо проблемаҳои муҳимми забон ва адабиёт баррасӣ шудаанд. Хизматҳои номбурда барои рушди илму маориф бо нишонҳои Аълочии маорифи Тоҷикистон, «10-солагии ДСТР», «75-солагии ғалаба» қадр шудаанд. Барои саҳми босазо дар рушди дӯстиву ҳамкориҳои миллатҳои тоҷику рус бо унвони «Ходими шоистаи маорифи Федератсияи Россия» ва мукофоти ифтихории «Нишони Пушкин» (2019) сарфароз гардидааст.

Ас.: Таърих ва хусусияти тарҷумаи шеъри ғиноии А.С.Пушкин ба забони тоҷикӣ (1989-1949). Д., 2007; История и особенности перевода лирических стиходворений А.С.Пушкина на таджикский язык. Д., 2012; Цветопад стихов. Сергей Есенин. Худжанд, 2018; Гулафшони шеър. Сергей Есенин. Хучанд, 2018; История таджикско-персидской литературы (ҳаммуаллиф). Д., 2019; Художественный перевод с русского на таджикский и с таджикского на русский язык (ҳаммуаллиф). Д., 2020.

ХОЛОВ Шарифбек (тав. 01.05.1948, ваф. 20.10.2007 н.Куйбишив (ҳоло Абдурахмони Ҷомӣ), омӯзгори химия. Солҳои 1968-1974 дар факултети химияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И.Ленин таҳсил намудааст. Мутахассиси соҳаи химия бо ихтисоси муаллими химия. Солҳои 1974-1975 дар заводи алюминии Тоҷикистон ш. Турсунзода фаъолият намуд. Аз соли 1975 то соли 1991 лаборанти калон, сипас мудири

кабинети таълимии кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ Института давлатии педагогии Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко кор намудааст.

Аз соли 1991 то охири умраш дар вазифаи мудирӣ шуъбаи умумии донишгоҳ фаъолият намудааст. Ҳамчун мудирӣ кабинети таълимӣ дар таъмини таҷҳизоту маводҳои таълимӣ хизмати калон намудааст. Ҳамзамон дар иҷроиши корҳои илмӣ-тадқиқотӣ махсусан иҷроиши мавзӯҳои фармоишӣ бо устодони таҷрибадор саҳми арзанда гузоштааст. Ӯ яке аз шахсони ташаббускор ва таъмингари кафедра бо маводи таълимӣ аз қабилӣ таҷҳизот, маводи химиявӣ, асбобҳои озмоишӣ ба ҳисоб мерафт. Дар баробари ин ба корҳои ҷамъиятии факултет фаъолона иштирок меварзид. Нисбат ба ҳамкасбону атрофиён рафиқи некхоҳ ва ғамхор буд. Раёсати Донишгоҳ фаъолияти бисёрсолаи ӯро ба инобат гирифта, ба «Ифтихорнома» ва «Раҳматномаҳо» сарфароз гардондааст.

ХОЛОВА Фарзона Раҳматуллоевна (тав. 07.05. 1989, ш. Душанбе н. Сино). Соли 2008-2013 факултети филологияи ДДЗТ ба номи Сотим Улуғзодаро бо ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик хатм намудааст. Аз соли 2011 то солҳои 2016 дар коллеҷи техникийи шаҳри Душанбе ба ҳайси коргузори техникийи фаъолият намудааст. Аз соли 2016 то имрӯз ассисенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С.Айнӣ фаъолият мекунад.

Аз соли 2017 ҳамчун унвонҷӯи кафедра дар мавзӯи «Сарчашмаҳои ирфонӣ ва тобиши рамзи «Шамс» дар осори Мавлоно Ҷалолиддин Балхӣ» таҳқиқоти илмӣ бурда истодааст ва кор ба анҷом расида дар арафаи дифоъ мебошад. Мутобиқи мавзӯи илмӣ-тадқиқотӣ чандин мақола ҷоп кардааст, ки намунаашро дар зер меорем.

Ас.: «Шарҳи мафҳуми «ишқ» аз дидгоҳи Мавлоно». Д., 2018; «Бадеият ва тобишҳои мантиқии рамзи «Шамс» дар осори Мавлоно». Д., 2018; «Ваҳдати ирфонии Мавлоно бо Шамси Табрэй». Д., 2017; «Ваҳдати вучуд ва робитаи инсон бо офаридгор аз нигоҳи Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ». Д., 2019; «Бадеияти сомои Шамс дар осори лирикийи Мавлоно». Д., 2021; «Симои Шамс дар девони Шамси Мавлоно», Д., 2021; «Бадеияти рамзи Шамс дар «Маснавии маънавӣ»-и Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ». Д., 2021 ва ғ.

ХОҶАЕВ Ғулом Ҳамидович (тав. 5. 01. 1957, н. Ёвон), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1999). Солҳои 1974–1979 дар факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1979–1980, 1981–1988 муаллими фанни географияи мактаби миёнаи № 52 ш. Душанбе, 1980–1981 сарбози артиши шуравӣ, 1988–1992 ҷонишини директори мактаби миёнаи № 53 ш. Душанбе оид ба таълим буд. Солҳои 1992–1995 ҳамчун муаллими кафедраи географияи иқтисодии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Аз соли 1995 то ба имрӯз дар кафедраи

иқтисодиёти ҷаҳонии Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон фаъолият дорад. Солҳои 2000–2007 вазифаи ҷонишини декани факултети иқтисодиёти ҷаҳонӣ ва ҳуқуқи ДДТТ оид ба таълимро ба уҳда дошт. Аз соли 2008 то ба имрӯз мудирӣ кафедраи иқтисодиёти ҷаҳонии донишгоҳи номбурда аст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва дастуру воситаҳои таълимӣ мебошад.

Ас.: Нақши хоҷагиҳои ёрирасони шахсӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти бозорӣ (Воситаи таълимӣ). Д., 1998; Иқтисодиёти ҷаҳон (Воситаи таълимӣ). Д., 2001.

ХОҶАЗОД Саидмурод (тав. 28. 11. 1970, д. Дарғи н. Айнӣ), филолог, журналист, муҳаққиқ, адабиётшинос, публицист. Доктори илмҳои филология (2015), профессор (2018), академики Академияи байналмилалӣ мактабҳои олии (2020). Поягузори пажӯҳишҳои илмӣ ва таърихӣ дар соҳаи радио ва телевизиони миллӣ. Хатмкардаи факултаи филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (1988-1993), фаълияти эҷодиро дар радиои Тоҷикистон ба ҳайси муҳаррири хурд оғоз карда, зинаҳои муҳаррир, муҳаррири варзидаи студияи «Фурӯғи Ориёно» - и радиои Тоҷикистонро паймудааст (1993-2000). Сипас, дар вазифаҳои роҳбарии котиби масъули радиои Тоҷикистон ва муовини аввали директори радиои Тоҷикистон (2000-2006) иҷрои вазифа намудааст.

Муҳаққиқи таърихи радио ва телевизиони Тоҷикистон, дар пажӯҳиши соҳаи радио ва телевизиони миллӣ саҳми босазо гузоштааст, бобати пажӯҳиши таърихи радио ва телевизиони миллӣ, нақши радиои Тоҷикистон дар ташаккули афкори ҷомеа, хусусиятҳои хоси жанрҳои радио ва телевизионӣ ва ғайра зиёда аз сад таълифот ба хидмат овардааст. Нахустин пажӯҳишҳои илмӣ дар соҳаи радио ва телевизиони миллӣ ба қалами номбурда мутааллиқ аст. Соли 2009 аввалин «Донишномаи радио ва телевизиони Тоҷикистон»-ро ба нашр расонд, ки он дар шинохти чехраҳои саршиноси радиою телевизиони миллӣ, таърихи ташаккул ва таҳаввули соҳаи мазкур, жанрҳои соҳа, истилоҳот ва барномаҳои онҳо нақши муҳим мебозад.

Саидмуроди Хоҷазод нахустин шахсе аст, ки оид ба таърих, махсусияти жанрӣ ва дурнамои радиои Тоҷикистон пажӯҳиши илмӣ анҷом додааст. Рисолаҳои номзадӣ ва доктории номбурда ба соҳаи мазкур башида шудаанд.

Оид ба нақши радио ва телевизиони Тоҷикистон дар фазои иттилоотии ҷаҳонӣ муосир дар литсеи Президентии шаҳри Истамбул (Туркия, 2011), Донишгоҳҳои Анқара ва Газиантеп (Туркия, 2011), дар мавзӯи «Нақши барномаи «Ҳоки Ватан» дар таҳкими ваҳдат ва бозгашти гурезагони иҷборӣ» дар Донишгоҳи давлатии ба номи Қазимири Бузурги шаҳри Бидғошч ва Донишгоҳи байналмилалӣ шаҳри Варшава (Лаҳистон, 2013), Академияи телевизион ва радиои Россия (2014) курси лексия хондааст. Солҳои 2013- 2014 дар факултаи журналистика ва

коммуникатсияи оммавии Донишгоҳи давлатии ба номи Казимири Бузурги шаҳри Бидгошч ба сифати коромӯз фаъолият намуда, курси «Дипломатияи байналхалқӣ»- ро ба анҷом расонидааст.

Ба сифати устод ба донишҷӯёни кафедраи телевизион ва радиои Донишкадаи давлатии санъат ва фарҳанги ба номи М. Турсунзода, кафедраи забони тоҷикии умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айнӣ дарс мегӯяд (аз с. 2011). Мудири кафедраи забони тоҷикии умумидонишгоҳии ДДОТ (аз с. 2017).

Муаллифи беш аз 50 мақола оид ба масъалаҳои забоншиносӣ ва адабиётшиносӣ, беш аз 100 тақриз оид ба масъалаҳои мубрами забоншиносӣ, адабиётшиносӣ, радио, телевизион, матбуот ва синамо, инчунин, муаллифи филмҳои мустанади телевизионии «Расонаи зиндагӣ» (2007), «Пешвои миллат ва ҳифзи фазои расонаӣ» (2021), радиопилмҳои «Сафинаи умед» (2006), «Қосиди нишот» (2 қ., 2006), «Расонаи зиндагӣ» (4 қ., 2016), «Хонаи умед» (2 қ., 2018), «Иҷлосияи тақдирсоз» (6 қ., 2014) ва намоишномаи радиои «Фархундапай» (4 қ., 2006). Бо эҳимоми ӯ маҷаллаи илмӣ «Анвори дониш» (2020) таъсис ёфт, ки мақолоти марбут ба забон ва адабиётро интишор менамояд. Узви Шурои диссертатсионии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (бахшҳои филология ва педагогика).

Барои заҳматҳои бисёрсола, бенуқсон ва шоён бо медали «Хидмати шоиста» қадр ёфтааст (2007). Аълочии телевизион ва радиои Тоҷикистон (2003), барандаи Ҷоизаи ИЖТ ба номи Лохутӣ (2011). Муаллифи 30 мақолаи илмӣ ва беш аз 200 мақолаи оммавӣ.

Осор: Таърихи радиои Тоҷикистон. Қисмҳои 1, 2. Д., 2006; Таърихи телевизиони Тоҷикистон. Д., 2007; Вожаномаи русӣ ба тоҷикии истилоҳоти соҳаи радио ва телевизион. Д., 2007; Донишномаи радио ва телевизиони Тоҷикистон. Д., 2009; Радио Таджикистана в год независимости (история, жанровая специфика и перспективы) (конд. дисс.). Д., 2009; Садои меҳр (Маҷмуи мақолаҳои илмӣ). Д., 2010; Махсусияти жанрҳои радиои Тоҷикистон. Китоби дарсӣ. Д., 2010; Шукуфаи орзуҳо (маҷ. мақолаҳои илмӣ). Д., 2011; Раҳовард (сафарғуфта). Д., 2012; Садои Меҳан (монография). Д., 2013; Роль радио Таджикистан в формировании общественного мнения в период независимости (докт. дисс.). Д., 2015; Забони тоҷикӣ (воситаи таълимӣ). Д., 2017; Забони тоҷикӣ (барои гурӯҳҳои туркмӣ). Д., 2017; Забони тоҷикӣ (барои навомӯзони гурӯҳҳои туркмӣ). Д., 2017; Забони тоҷикӣ (Комплекси таълимиву методӣ). - Д., 2018; Махсусияти жанрҳои радиои. Дастури таълимӣ. Д; 2018; Забони тоҷикӣ (дастури таълимӣ- таҳассусӣ барои равияи табиӣ- риёзӣ). Д., 2021.

ХОҶАЕВ Фаҳрӣ Шарапович (тав. 1933, ш. Самарқанд), омӯзгори фанни иқтисодиёт, номзади илмҳои иқтисодӣ (1963), дотсент (1965). Хатмкардаи факултети таърихи Донишкадаи тоҷикии муалими ш. Самарқанд (1951). Пас аз хатми донишкада бо роҳхат ба шаҳри Кулоби Тоҷикистон ба кор сафарбар карда шуд ва ба ҳайси муаллими фанни таърих ва конституция дар мактаби миёни ба номи Ворошиловим шаҳри Кулоб то соли 1952 фаъолият намудааст. Солҳои 1952-1953 дар вазифаи мудири қисми таълимӣ дар мактаби миёнаи ба номи Дзерженский ин шаҳр кор кардааст. Соли 1953 ба факултети таърихи Донишкадаи омӯзгоришаҳри

Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дохил шуда, соли 1956 онро бо ихтисоси муаллими таърих хатм намуд. Солҳои 1959-1961 ассистент ва муаллими калони кафедраи иқтисоди сиёси донишгоҳи номрафта, 1961-1963 аспиранти кафедраи иқтисоди сиёсиёсии Институти иқтисод ва оморӣ ш. Москва, 1963-1971 дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсӣ, 1969-1971, 1971-1973 ноибӣ ректор оид ба таълим, 1973-1976 декани факултети педагогикаи донишкадаро ба уҳда доштааст. Солҳои 1976-1979 чун мудирӣ кафедраи иқтисоди сиёсии ДДОТ фаъолият намудааст. Номбурда муаллифи 2 монография, 32 мақолаи илмӣ буда, дар конфронсҳои илмҳои ҷамъиятшиносӣ баромад намудааст. Хизмати шоёни мавсуф дар он зоҳир мешавад, ки соли 1970 аввалин маротиба бо забони тоҷикӣ китоби «Иқтисоди сиёсӣ»-ро дар ду қисм (ҳаммуаллиф) барои мактабҳои олии кишвар аз ҷоп бароварданд.

Ас. Межколхозные производственные связи в Таджикистане. Д., 1963; Кооперирование сельскохозяйственных предприятий с промышленными. Д., 1975.

ХУДОДОДОВ Бобо (тав. соли 1927, д. Зериҳисори н. Панҷакент, ваф. 1991, ш. Душанбе), адабиётшиноси тоҷик, номзади илми филология (1967), дотсент (1978), аъзои Иттифоқи журналистони ИҶШС. Солҳои 1942–1946 ҳамчун муаллими мактаби ибтидоии ба номи Крилови н. Колхозчиёни вилояти Ленинобод, 1947–1949 мудирӣ қисми таълими мактаби миёнаи ба номи Крупскаяи н. Колхозчиён қор кардааст. Солҳои 1949–1953 дар факултети забон ва адабиёти

Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Соли 1953 қормандаи шуъбаи адабии рӯзномаи «Тоҷикистони Сурх», 1954–1957 муҳаррири рӯзномаи «Газетаи муаллимон», 1957–1959 шунавандаи шуъбаи рӯзноманигорӣ мактаби олии ҳизби коммунистӣ ш. Москва, 1959–1962 муҳаррири рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон», 1962–1964 котиби масъули рӯзномаи «Маориф ва маданият» ва маҷаллаи «Мактаби советӣ», 1964–1967 аспиранти кафедраи адабиёти тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1966–1967 ба ҳайси котиби масъули рӯзномаи «Педагоги ҷавон», 1967–1969 сармуҳаррири маҷаллаи «Мактаби советӣ», 1969–1972 директори Институти тадқиқотӣ-илмӣ илмҳои педагогӣ, 1972–1975 директори нашриёти «Маориф» қор кардааст. Солҳои 1978–1990 ҳамчун муаллими калон, дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко қор кардааст. Соли 1990 ба нафақа баромадааст. Муаллифи зиёда аз 250 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Дар таълифотҳои маҳорати бадеии Ҷалол Иқромӣ, масъалаҳои адабиёти муосирӣ тоҷик ва таълими адабиёт дар мактабҳои миёна мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Ҷ,

инчунин, мутарцими якчанд китобҳо, аз ҷумлаи повестҳои Густав Ябе «Роҳи дуруст», Органесьян Ю. «Сайёра барои одамон», Ушинский К. Д. «Ҳикояҳо ва афсонаҳо», китобҳои дарсии «Курси ибтидоии коммунизми илмӣ» (1974), «Таърихи педагогика» (1982) ва «Педагогика» (1980) аст. Дорандаи нишонаи сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», «Аълочии матбуоти ИҶШС», «Барои муваффақиятҳо дар соҳаи мактаби олии ИҶШС» ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон буд.

Ас.: Романи Ҷалол Иқромӣ «Духтари оташ». Д., 1967; Шоир ва айёми мо. Д., 1976; Се очерк дар бораи се адиб. Д., 1982; Ҷалол Иқромӣ. Д., 1969; Тип ва типикунони дар эҷодиёти бадеӣ. Д., 1976; Роҳи эҷодии Ҷалол Иқромӣ. Д., 1976; Забони русӣ – забони ҳамкориҳои халқҳои Иттифоқи Советӣ. Д., 1978; Маҳорати Ҷалол Иқромӣ. Д., 1990.

ХУДОЙДОДОВА Фирӯза Султоновна (тав. 11. 01. 1978, н. Ҳамадонӣ), педагог-психолог, номзади илмҳои педагогӣ (2019). Солҳои 1994-1999-донишҷӯи Донишкадаи Давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода, ихтисоси забонҳои шарқ, 2003-2017-омӯзгори забони англисӣ дар Маркази забонамӯзии «Шафақ», Литсей барои хонандагони болаёқати шаҳри Душанбе, Мактаби Байналмилалии шаҳри Душанбе, 2017-2020

донишҷӯи ДМТ, ихтисос психолог, 2020-омӯзгори кафедраи психологияи умумӣ ва педагогӣ.

Дар масъалаи истифодаи технологияҳои навин дар омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар мактабҳои миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон тадқиқот бурдааст. Ба донишҷӯёни факултети психология аз фанҳои методикаи таълими психология ва практикуми педагогӣ-психологӣ дарс мегӯяд. Муаллифи зиёда аз 20 мақола мебошад. Соли 2016 барои хизматҳои дар соҳаи маориф ба гирифтани нишони «Аълочии Маорифи Тоҷикистон» сазовор гаштааст.

ХУДОИЕВ Назар Худоевич (тав. 15. 02. 1931, н. Дарвоз), географ, номзади илмҳои география (1969), дотсент (1976). Соли 1957 факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1961–1964 дар аспирантура таҳсил намудааст. Солҳои 1964–1975 лаборанти калон, муаллим, муаллими калон, 1976–1982, 1992–1998 дотсент ва мудири кафедраи географияи ихтисодӣ ва табиӣи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд.

Муаллифи зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ аст. Мавзуи корҳои илмию тадқиқотии ӯро масъалаҳои географияи табиӣ ва захираҳои обӣ ташкил медиҳанд. Дар конференсия ва симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ ва

байналхалқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо медали «100-солагии зодрузи В. И. Ленин» ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон кадр карда шудааст.

ХУДОЙДОДОВ Аъзам Овлододович (тав. 10. 08. 1959, деҳаи Ворухи ноҳияи Исфараи вилояти Суғд), адабиётшинос, номзади илмҳои филология (1992), дотсент (2003), доктори илмҳои филология (2015), профессор (2018). Мактаби миёна (1976), факултети филологияи тоҷики Донишкадаи омӯзгории шаҳри Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (имруз ДДОТ ба номи С. Айниро (1981) хатм намудааст.

Лаборант ва аспиранти кафедраи адабиёти тоҷики ИДПД ба номи т. Г. Шевченко (1981), хизмат дар сафи артиши шуравӣ (1982-1983). Аспиранти шуъбаи рӯзонаи кафедраи адабиёти тоҷики ИДПД (1983-1986). Мухаррири шуъбаи забон ва адабиёти нашриёти «Маориф» (1986-1987). Мудирӣ шуъбаи забон ва адабиёти нашриёти «Маориф» (1987-1995). Ҷонишини директори нашриёти «Маориф» (1995-1999). Соли 1992 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Мақоми ғазалиёти Ҳофизӣ Шерозӣ дар таърихи робитаҳои адабии халқҳои тоҷику узбек (асрҳои XIУ- XIX)» зери роҳбарии профессор Х. Мирзозода химоя намудааст. Солҳои 1999-2003 ба сифати сармутахассиси таҳияи китобҳои дарсии фонди ОПЭК кор кардааст. Аз соли 2003 то 2007 ба сифати мудирӣ кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев фаъолият намуда, солҳои 2007-2010 декани факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айниро ба ӯҳда дошт. Аз соли 2010 то соли 2013 муовини аввали ректор оид ба таълими ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Аз соли 2013 то сентябри соли 2014 барои ҷамъбасти рисолаи докторӣ ба ҳайси ходими калони илмии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дошт. Аз сентябри соли 2014 то соли 2015 ба сифати дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабӣ тоҷик фаъолияти худро идома додааст. 19 феввали соли 2015 дар Шурои дифои рисолаҳои номзадӣ ва доктории Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар мавзӯи «Ҳолиқ Мирзозода ва адабиётшиносии тоҷик дар асри XX» таҳти мушовирии профессор Х. Асозода рисолаи доктории худро дифоъ намудааст. Моҳи октябри соли 2015 муовини ректор оид ба таълими Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон таъин гардида, то сентябри соли 2018 фаъолият намудааст. Аз сентябри соли 2015 ба ҳайси профессори кафедраи назария ва таърихи адабиёти ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият менамояд.

Аъзам Худойдодов тазкираву рисолаҳои «Тазкират-уш-шуаро»-и Давлатшоҳи Самарқандӣ (1999), Осорномаи Вали Самад. Ба ифтихори 70 солагии зодруз (2006), мунтахаби осори Сиддиқии Аҷзӣ, ки Х. Мирзозода таҳия намудаанд (Фарҳанг, 2009), «Миръоти ибрат»-и Аҷзии Самарқандӣ

(Фарҳанг, 2009), Анҷумани арвоҳ»-и Аҷзӣ (Фарҳанг, 2010) романи Х. Мирзозода «Самарқанд» (Маҷаллаи «Садои Шарқ», 2009), «Сайқали рӯи замин» (Душанбе: Матбуот, 2015) –ро таҳия ва танзим намуда, манзури хонанда гардонидааст.

Худойдодов А. чун ношир дар ду конфонси байналмилалӣ «Китоб ва мавқеи он дар ҷомеа» (Венгрия, 2000, 2001), ҳамчунин, чун намояндаи донишгоҳи аввалини ҷумҳури дар конфонсҳои байналмилалӣ «Оила» (Туркия, 2011), татбиқи низоми кредитии таҳсилот дар муассисаҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Бишкек, 2012) ширкат варзида, суҳанронӣ кардааст.

Худойдодов А. раиси Шурои муштараки диссертсионии Д 999. 116. 03 оид ба ҳимояи рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ дар назди ДДОТ ба номи С. Айнӣ, Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Б. Ғафуров ва Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода (2018- 2019, Россия), узви Шурои диссертсионии 6 Д. КОА- 028-и ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2017) ва раиси Шуро (2019-2021), аъзои Шурои экспертӣ оид ба филологияи назди Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2017-2020) маҳсуб меёбад.

Худойдодов А. бо унвони «Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2009), «Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1999) ва Ифтихорномаҳо сарфароз гардидааст.

Ас: Муҳаккиқ. Д., 1992; Раҳнамои накӯиҳо. Д., 1998 (ҳаммуаллиф); Духтари илм. Д., 1999; Адабиёти ҷаҳон. Д. 2001 (ҳаммуаллиф); Таърихи донишгоҳи омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Мақоми ғазалиёти Ҳофизӣ Шерозӣ дар таърихи робитаҳои адабиёти тоҷику узбек (асрҳои XIУ-XIХ. Д., 2012; Холиқ Мирзозода ва адабиётшиносии тоҷик дар асри XX, Д., 2014.: Барномаи таълимӣ: «Адабиёти ҷаҳон», барои синфҳои 10-11 (1995).

ХУДОНАЗАРОВ Бекназар (тав. 15. 04. 1947, д. Муни н. Шуғнон), муаллими фанни педагогика. Солҳои 1965–1969 дар шӯбаи педагогика ва психологияи томактабии факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Соли 1970 ассистенти кафедраи психологияи умумии донишкадаи номбурда, 1970–1971 хидмати артиши шуравӣ, 1971–1974 ассистент, 1978–1992 муаллими калони кафедраи психологияи умумии донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт буд. Солҳои 1980–1984 дар шӯбаи ғойибонаи аспирантураи донишкадаи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Аз соли 1992 муаллими калони кафедраи педагогика ва психологияи синфҳои ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Дар конференсияҳои мухталифи сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмиву методӣ мебошад. Бо

нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2005), «Аълочии Қувваҳои ҳавоӣ» (1971) ва якчанд ифтихорномаҳо сарфароз карда шудааст.

Ас.: Дастури методӣ барои донишҷӯёни бахши 3-юми методикаи таълими ибтидоӣ, Кулоб, 1992.

ХУСРАВОВ Чангибек (тав. 09. 01. 1947, н. Шугнон), муаллими фанни физика. Соли 1967 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1968–1969 ассистенти кафедраи физикаи назариявии донишкадаи омӯзгорӣ пойтахт буд. Солҳои 1969–1970 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1970–1974 ҳамчун ассистенти кафедраи физикаи назариявии донишкадаи омӯзгорӣ, 1974 таҷрибаомӯз-тадқиқотчии Институти кристологияи АИ ИҶШС кор кардааст. Солҳои 1975–1979 аспиранти Институти кристологияи АИ ИҶШС, 1979 муаллим, 1980–1994 муаллими калони кафедраи физикаи эксперименталии Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Чӯраев буд. Ҳоло дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон фаъолияти омӯзгорӣ дорад. Муаллифи зиёда аз 10 мақолаҳои илмӣ аст.

Х

ҲАБИБ Сулаймонӣ (27. 03. 1965, д. Хушекат, н.Айнӣ), шоир ва публицист. Пас аз хатми мактаби миёнаи № 14 ба номи Абдурахмони Ҷомӣ донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко шуда, факултаи филологияро бо баҳои аъло тамом кардааст. Дар курси Университети муносибатҳои байналхалқӣ ва лекторӣ таълим гирифтааст. Аз соли 1986 дар Кумитаи телевизион ва радиои ҷумҳурӣ ба ҳайси муҳаррир ба кор оғоз намуда, барномаҳои телевизиони «Сапеда», «Савту калом», «Ҳар дам ғанимат аст...», «Таронаҳои Самарқанд» ва филми «Васфи дилҳо»-ро танзиму таҳия намудааст. Соли 1993 мудирӣ шӯбаи идеологӣ ва муносибатҳои байналхалқии Ҳукумати н. Айнӣ таъин шуда, аз соли 2000 ба ҳайси сардори баҳши АМИТ «Ховар» дар вилояти Суғд, баъдан дар мақоми мудирӣ баҳши адаби дастаи хунарии «Нури Хучанд», аз соли 2011 дар вазифаи мудирӣ баҳши бадеии Филармонияи давлатии Тоҷикистон кор карда, аз соли 2012 сармутахассиси Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва масъули нашриёти «Адиб» аст.

Муаллифи маҷмуаҳои ашъори «Парастори ди танҳо», «Армуғон», «Тоҷи имон», «Маҳбуб», «Ҳузури ҷон», «Раҳраве бо тӯшаи мардӣ», «Пайкари ҳақиқат», «Шукри дидор», «Ифтихори миллат», «Дуҳои сабз», «Меҳрпарвар», «Сабз андар сабз» аст. Аълоҷии фарҳангу матбуоти Тоҷикистон. Аз соли 1989 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ҲАБИБУЛЛО Файзулло (тав. 15. 03. 1945, д. Ховалинги н. Восеъ, ваф. 8. 06. 1980). Соли 1966 факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм кардааст. Баъдан дар рӯзномаҳои «Комсомоли Тоҷикистон» ва «Вечерний Душанбе» ходими адабӣ будааст. Соли 1973 Донишкадаи адабиёти ба номи М. Горкийи Маскавро хатм кардааст. Ходими Сарредаксияи илмӣ Энсиклопедияи советии тоҷик, корманди рӯзномаи «Маориф ва маданият», масъули Шурои тарғиби адабиёти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон будааст.

Шеърхояш аз ибтидои солҳои 60-уми қарни гузашта ҷоп шуда, диққати хонандагон ва устодони назми муосири тоҷикро ҷалб намудаанд. Муаллифи маҷмуаҳои шеърӣ «Қатраи борон» (1966), «Дунёи ҷавонӣ» (1971), «Рози дарё» (1974), «Дидори орзуҳо» (1979), «Обшори Офтоб»

(1981), «Чилчанор» (1982) ва ғ. мебошад. Пас аз маргаш китобҳои «Зи нав зинда шавем...» (1985) ва «Девон» (1995)-и ӯ чоп шудаанд.

Дар Маскав китобҳои ӯ «Яблонка» (1972) ва «Боль» (1990) ба чоп расидаанд. Ашъори алоҳидаи А. Пушкин, М. Лермонтов, В. Шекспир, И. Гёте, П. Шиллер, А. Блок, Ю. Марсинкявичюс, И. Зидонис, фочиаи Эврипид «Медея»-ро ба тоҷикӣ гардондааст. Тарҷумаҳои дар баёзи «Армуғон» (1987) гирд омадаанд. Аз соли 1976 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ҲАЁТОВА Раъно Ҳайдаровна (тав. 30.05.1936, шаҳри Тошканд), педагог. Солҳои 1944-1954 дар мактаби миёнаи №13-и шаҳри Бухоро таҳсил кардааст. Солҳои 1954-1959 дар УДТ ба номи В.И. Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) таҳсил кардааст. Солҳои 1960-1968 ба ҳайси корманди хурди Институти замин-шиносии АИ РССТ кор кардааст. Солҳои 1968-2006 ба сифати муаллими калон дар кафедраи педагогика ва методикаи таълими синфҳои ибтидоии факултети педагогикаи ИДПД ба номи Т.Г. Шевченко (ҳоло кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоии факултети таҳсилоти томактабӣ ва ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ) аз фанни табиатшиносӣ ва методикаи таълими он дар шӯбаи методакаи таълими ибтидоӣ ва тарбияи томактабӣ бо се забон (тоҷикӣ, русӣ ва узбекӣ) дарс гуфтааст. Ӯ доир ба масъалаҳои гуногуни табиатшиносӣ 10 дастури таълимию методӣ ва якчанд мақолаҳои илмӣ-методӣ таълиф намуда, бо Ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон (1957), Ифтихорномаи Вазорати маорифи халқи Тоҷикистон (1977) ва нишони сарисинагии Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон (1976) сарфароз гардонда шудааст.

Ос.: Гӯшаи Олами табиат дар боғчаи бачагон. Д., 1990; Машғулиятҳо оид ба шинос намудани кӯдакони гуруҳи хурд ва миёна бо табиат. Д., 1992.

ҲАЙДАРОВ Абдуалим (тав. 10. 02. 1947, д. Дошмандин н. Балчувон, ваф. 8.03.2012, ш. Душанбе), биохимик, номзоди илмҳои биологӣ (1978), дотсент (1986), узви вобастаи Академияи илмҳои байналхалқии мактабҳои олии (2008). Солҳои 1965–1970 донишҷӯи шӯбаи химия ва биологияи факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1970–1971 муаллими кафедраи химияи органикии донишкадаи мазкур, 1971–1972 хидмати артиши шуравӣ, 1972–1973 мудири лабораторияи таълимии химиявии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1973–1974 коромӯз-тадқиқотчи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1974–1977 аспиранти мақсадноки

Академияи илмҳои ИҶШС (ш. Москва), 1977–1978 ходими илмии Академияи илмҳои ИҶШС, 1978–1995 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1995–1999 мудирӣ кафедраи номбурда, 1999–2005 декани факултети химия, 2005–2006 мудирӣ кафедраи химияи органикӣ ва биологии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2006 то охири умр ҳамчун мудирӣ шуъбаи аттестатсия, аккредитатсия ва иҷозатномадиҳии муассисаҳои таҳсилоти олиӣ касбии Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият кардааст. Оид ба масъалаҳои омӯзиши таърихи биохимияи ватанӣ, ҷудокунӣ ва тадқиқи сафедаҳои таркиби наботот ва таҳияи усулҳои таълими химияи мактабӣ корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи 2 рисолаи илмӣ, 12 дастури таълимӣ ва зиёда аз 180 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмии ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ ва байналхалқӣ (Тошкент, Москва, Санкт-Петербург, Киев, Рига) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1999), ордени «Дӯстӣ» (2001), ифтихорномаҳои Комитети марказии комсомолии ҶШС Тоҷикистон, Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маориф ва донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз гардидааст.

Ас.: Адабиётҳои маълумотдиҳандаи химиявӣ ва тарзи истифодабарии онҳо (бо ҳаммуалифӣ). Д., 1987; Алфа-аминокислотаҳо. Д., 1988; Кимиёгарон ва омӯзгорони маъруфи ватанӣ (бо ҳаммуалифӣ). Д., 1990; Ферментҳо. Дастури таълимӣ барои донишҷӯён. Д., 1991; Развитие отечественной энзимологии. Д., 1990; Химия ва биохимияи сафедаҳо (Дастури таълимӣ барои донишҷӯён, бо ҳаммуалифӣ). Д., 1995; Маҷмуаи машқ ва масъалаҳо аз химияи органикӣ (бо ҳаммуалифӣ). Д., 2005; Белок зерна пшеницы, возделываемой в условиях Таджикистан (бо ҳаммуалифӣ). Д., 2010; Ферментҳо ва витаминҳо (Дастури таълимӣ барои донишҷӯён, бо ҳаммуалифӣ). Д., 2010.

ҲАЙДАРОВА Розия Нурмухаммедовна (тав. 18. 06. 1925, ш. Алма-ато, ваф. 18. 02. 2008, ш. Душанбе), географ, номзади илмҳои география (1955), дотсент (1963). Солҳои 1942–1946 дар факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1946–1949 аспиранти кафедраи географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии донишкадаи омӯзгории пойтахт ва дар як вақт солҳои 1946–1948 корманди редакцияи «Тоҷикистони Советӣ» буд.

Солҳои 1948–2008 ҳамчун муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи географияи иқтисодӣ-иҷтимоӣ ва демографияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои ташкили ҳудудии истеҳсолоти қисмати ҷанубии Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Дар конференсияҳо ва симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ (Москва, Киев, Ленинград, Боку, Бишкек, Киев, Минск, Тифлис, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст. Дар муддати зиёда аз 50 соли фаъолият дар донишгоҳи омӯзгорӣ ба тайёр намудани ҳазорон

мутахассисони варзидаи соҳаи таълиму тарбия саҳм гузоштааст. Барои хизматҳояш бо ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон, Вазорати маорифи Тоҷикистон, нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон», ордени «Дӯстии халқҳо» ва медали собиқадори меҳнат сарфароз карда шудааст.

Ас.: Экономическая и социальная география Таджикистана. Д., 1998.

ҲАЙТБОЕВА Ҳабиба Одинамаҳмадовна (тав. 26. 01. 89, шаҳри Турсунзода), омӯзгори забони англисӣ, номзади илмҳои педагогӣ. Соли 2007 шӯбаи рӯзонаи факултети забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Садриддин Айниро бо ихтисоси забони англисӣ ва олмонӣ хатм намудааст. Аз соли 2012 то соли 2013 дар мактаби миёнаи таҳсилоти умумии №43-и шаҳри Турсунзода ба сифати омӯзгори фанни забони англисӣ қору фаъолият намуда, солҳои 2013-2015 дар кафедраи методикаи таълими забони англисии ДДОТ ба номи Садриддин Айни ба сифати ассистент ва аз соли 2016 инҷониб ба сифати омӯзгори калон қор мекунад. Дар давоми фаъолияти қориаш зиёда аз 32 номгӯи мақолаҳои илмию методӣ дар маҷалаҳо ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ба ҷоп расонидааст.

Назаралиев Ҳакимали

ҲАКИМАЛИ Назарали (тав. 25. 12. 1948, деҳаи Гурриёти деҳаи Ҳисор). Соли 1974 факултеи филологияи тоҷики Институти давлатии педагогии ба номи Т. Г. Шевченко хатм кардааст. Аз соли 1968 то имрӯз омӯзгори мактаби таҳсилоти миёнаи умумии №17 ба номи Раҳматуллоҳ Расулов мебошад.

Ҳикояву ақолаву лавҳаву очеркҳояш аз охири солҳои шастуми асри XX дар матбуот пайваста ҷоп мешаванд. Нависандаи халқии Тоҷикистон Фазлиддин Муҳаммадиев ба ҳикояву китоби нахустини ӯ баҳои сазовор додааст. Таҳти таҳаллуси Ҳакими Замир, Пирони Шодмон, Ҳаким Алӣ, Ҳаким Назар асар эҷод мекунад. Аксаран ҳикояҳои ҳаҷвӣ менависад ва дар мавзуи ҳаёти воқеӣ ҳам чанд ҳикояву қисса дорад. Очерку лавҳа ва мақолаҳои ахлоқӣ, тарбиявӣ, таълимӣ низ менигорад. Ҳашт маротиба ғолиби озмунҳои ҷумҳуриявӣ, аз ҷумла, соли 2001, дар озмуни «Ҷомеа ва нашъамандӣ»-и Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Тоҷикистон ва Раёсати СММ ғолибӣ ба даст овардааст.

Асарҳояш дар авроқи маҷаллаҳои «Садои Шарқ», «Тоҷикистон», «Помир» маҷмуаҳои дастҷамъии «Хордаста», «Нешу нӯш», «Падида», «Баҳори Ҳисор», «Насими субҳ», «Ҷомеа ва нашъамандӣ», «Паёми истеъдод», «Тароҳи водии Зарнисор», маҷмуаҳои алоҳидаи «Балогардон» (1984), «Тавқи лаънат» (2000), «Чӣ айб аст?!» (2002), «Кӯза шикаст» (2004), «Ҳикоеҳои Ҳомид Олимов» (2006), «Қордоне, дарёваше, номдоре» (ҳамроҳи

Қ. Асоев, 2006), «Робиа» (2011), «Зимоми мурод» (2011), «Устокории муаллим» (2011), «Сафед ва сиёҳ» (2011), «Воломақом» (2012), «Мактабдори шинохта» (ҳамроҳи Қ. Асоев, 2012), «Лабханди Ҳидоятуллоҳ» (2013), «Гулчини иншоҳо» (2013) ба таъб расидааст.

Корманди шоистаи Тоҷикистон (1999), «Аълочии ҷамъияти китобдӯстони СССР», «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1979), «Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1998) бо ифтихорномаҳо ва Нишони «Ғолии усобиқаи сотсиалистӣ» (солҳои 1974, 1977, 1978) мукофотонида шудааст.

Аз соли 1990 узви Иттифоқи нависандагон ва Иттифоқи журналистони Тоҷикистон мебошад.

ҲАКИМОВ Қурбон (тав. 01. 01. 1945, д. Сангмилаи н. Ҳисор), физик, номзади илмҳои физика-математика (1988), дотсент (1990). Солҳои 1963–1968 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1968–1972 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда, 1972–1975 аспиранти Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон, 1976–1980 ассистент, 1980–1988 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ ва назариявӣ, 1988–1990 муаллими калон ва дотсенти кафедраи физикаи умумӣ, 1990–1998 дотсенти кафедраи физикаи эксперименталии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамзамон солҳои 1982–1986 ҳамчун муовини декани факултети математикаи донишкадаи омӯзгорӣ оид ба корҳои тарбиявӣ кор кардааст. Оид ба таъсири муҳити беруна ва хосиятҳои физикию механикии пайвастагиҳои нимноқилҳои Cu_2S S Cu_2Se кори илмӣ бурда, зиёда аз 30 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст.

ҲАКИМОВ Рачаб Муродович (тав. 22. 05. 1957, д. Саричашмаи н. Москва (имрӯза Ҳамадонӣ), сиёсатшинос, номзади илмҳои сиёсӣ (1999), дотсент (2019). Солҳои 1974-1976 коргари совхозии ба номи Жданови н. Москва, солҳои 1976-78 хизмат дар сафи артиши шуравӣ, солҳои 1978-1980 коргари совхозии Жданови н. Москва, солҳои 1980-1985 донишҷӯи ДДОД ба номи Т. Г. Шевченко, солҳои 1985-1990 муаллими кафедраи коммунизми илмӣ ДДО ба номи А. Рудакии шаҳри Кулоб, солҳои 1990-1993 аспиранти кафедраи коммунизми илмӣ ДДТ ба номи В. И. Ленин дар шаҳри Душанбе, солҳои 1993-1999 муаллими калони кафедраи сиёсатшиносии ДДОК ба номи А. Рудаки, солҳои 1999-2000 мудирӣ кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии ДДОК ба номи А. Рудаки, солҳои 2000-2004 мудирӣ кафедраи ҳуқуқшиносии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев дар шаҳри Душанбе, солҳои 2004-2006 дотсенти кафедраи ҳуқуқӣ тичорати ДДТТ дар шаҳри Душанбе, солҳои 2006-2007 иҷроқунандаи

вазифаи декани факултети таърихи ДДОТ ба номи Қ. Чураев, солҳои 2007-2012 Раиси иттифоқи касабаи устодону кормандони ДДОТ ба номи С. Айнӣ, солҳои 2012-2017 директори маркази такмили ихтисоси ДДОТ ба номи С. Айнӣ, аз соли 2017 то ҳол сардори раёсати илм ва инноватсияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ. Оид ба масъалаҳои камбизоатӣ ва омилҳои пайдоиши он, низоъшиносӣ ва дигар масъалаҳои ҳаёти сиёсӣ ва иҷтимоӣ корҳои илмӣ ба анҷом расонидааст. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2009) кадр карда шудааст.

Ас.: Омилҳои низоъҳои миллӣ ва дохилимиллӣ дар Тоҷикистон. Д., 1999; Гендер чист ва чиро меомӯзад. Кулоб, 2000; Муқаддимаи низоъшиносӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2005; Камбизоатӣ ва омилҳои пайдоиши он. Д., 2006; Камбизоатӣ ҳамчун омилҳои низоъҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2006; Давлатшиносӣ (барномаи таълимӣ). Д., 2019.

ҲАКИМОВ Фотех Холикович (тав. 20. 04. 1937, ваф. 17. 12. 2014, ш. Душанбе), физик ва математик, Арбоби илм ва техникаи Тоҷикистон (1991), узви вобастаи Академияи илмҳои ҚТ. Хатмкардаи факултети физика-математикаи УДТ ба номи В. И. Ленин. Солҳои 1959-1960 лаборанти шӯбаи физика ва математикаи АИ ҚТ., 1960-1963 аспиранти УДМ ба номи М. В. Ломаносов, 1963-1964 муаллими кафедраи физикаи назарияи УДТ ба номи В. И. Ленин, 1964 –ҳимояи рисолаи номзадӣ дар мавзӯи «О стационарных свойствах плотностью ионизованной плазмы дипольном магнитном поле при учете вращения», 1964-1965 декани факултети физикаи УДТ ба номи В. И. Ленин, 1965-1967 мудирӣ кафедраи физикаи назарияи УДТ ба номи В. И. Ленин, 1967-1969 мудирӣ кафедраи физикаи умумии Институти политехникии Кобул (Афғонистон). Солҳои 1963-1991 дотсент ва мудирӣ кафедраи физикаи назарияи УДТ ба номи В. И. Ленин. Дар мавзӯи «Вопросы теории сильно турбулентной плазмы» (1980) рисолаи докторӣ дрифӯз кардааст.

Солҳои 1981-1987 мудирӣ кафедраи физикаи назариявӣ, 1992-1993 декани факултети физика, 1993-1998 мудирӣ кафедраи физикаи назариявӣ, 1991-2012 раиси Шурои ҳимояи рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ аз рӯи самти физика-математика дар назди УДТ ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои 2009-2010 профессори кафедраи астрономияи ДМТ ва солҳои 2010-2013 профессори кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталии ДДОТ ба номи С. Айнӣ.

Ба қалами ӯ зиёда аз 300 мақолаҳои илмӣ ва методӣ, 5-монография ба нашр расидаанд. Мавсуф ҳамчун асосгузори физикаи плазма дар Тоҷикистон шинохта мешавад. Ҳақимов Ф. Х. академики Академияи байналхалқии мактабҳои олий, узви ҳақиқии Академияи байналхалқии информатика, равандҳои информатсионӣ ва технология буд.

Ас: «Механикаи квантӣ». Д., 1966; Практикуми лабораторӣ оид ба механика ва физикаи молекулавӣ. Кобул, 1968; Практикуми лабораторӣ оид ба электрик». Д., 1968; Механикаи квантӣ (дастури таълимӣ). Д., 1981; Физикаи статистикуи классикӣ. Д., 1984; Асосҳои назарияи квантии ҳисмҳои сахт. Д., 1988.

ҲАКИМОВА Любов Касимовна (тав. 17. 03. 1946, ш. Тошкент), забоншинос, номзади илми филология (1986), дотсент (1990). Соли 1968 факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1968–1975 муаллим ва муаллими калони кафедраи забони олмонии донишқадаи мазкур буд. Солҳои 1983–1985 дар аспирантураи Академияи илмҳои ИҶШС таҳсил намудааст. Солҳои 1987–1991 мудири кафедраи забони олмонӣ, 1990–1992 дотсенти кафедраи забони олмонии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Аз соли 1992 ба Донишқадаи омӯзгории ш. Орлов ба кор гузаштааст. Дар масъалаҳои назария ва амалияи грамматикаи забони олмонӣ корҳои илмӣ анҷом дода, муаллифи 5 мақолаи илмӣ ва дастурҳои таълимӣ-методӣ мебошад. Бо раҳматномаҳои донишқадаи омӯзгории пойтахт сарфароз карда шудааст.

ҲАҚБЕРДИЕВ Абдукарим (тав.1900, ш.Самарқанд, ваф.). Соли 1919 курси муалимтайёркуниро хатм намуда, соли 1921 мудири курсҳои муалимтайёркунӣ дар Шаҳрисабз, солҳои 1923-1924 дар факултаи корғарии шаҳри Маскав дар шӯбаи тарбияи коммунистӣ таҳсил карда, солҳои 1924-1926 дар идораҳои комсомолии шаҳрҳои Самарқанд ва Душанбе адои вазифа намудааст. Солҳои 1927-1929 котиби масъули кумитаи ҳизби вилояти Ғарм, баъди таҳсил дар Академияи коммунистии ба номи Н.К.Крупскаяи шаҳри Маскав (1930-1932) директори МТС-и Файзобод, аз моҳи январӣ соли 1934 то аввали соли 1937 директори Институти омӯзгории шаҳри Душанбе кор кардааст. Солҳои минбаъда дар вазифаҳои гуногуи давлатӣ адои хизмат намудааст.

ҲАҚНАЗАРОВ Абдуназар (соли тав. 01. 05. 1945, д. Лангараки н. Ғарм (Рашт), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (2010), профессор (2014). Хатмкардаи омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Навободи н. Ғарм (1959-1963), УДТ ба номи В. И. Ленин, факултаи таърих (1965-1969). Ассистент, муаллими калон, дотсент, доктори илмҳои таърих, и. в. п. кафедраи таърих ва ҳуқуқи Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон (ДАТ) ба номи Ш. Шохтемур. – 1971-2012. Омӯзгори кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ (2012-2017) ба ҳайси профессори кафедра. Солҳои 1979-2004 раиси иттифоқи касабаи донишҷӯён ва кормандон, раиси шаҳрчаи донишҷӯён, сарнозири шӯбаи таълим, роҳбари шӯбаи магистрон, аъзои Шурои олимон ва раёсати ДАТ ба номи Шириншоҳ Шохтемур. Мудири кафедраи таърихи дунёи қадим, асрҳои миёна, давраи нав ва навтарини ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2009-2010) ва профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С.Айнӣ.

Ос.: Вахшская долина – жемчужина Таджикской ССР: (Библиографический указатель литератур. Д., 1983; Руководство Компартии Таджикистана развитием хлопководства в 1966-1975 гг. (на материалах Вахшской долины). Диссер. канд. ист. наук. Д. – 1984; Социально – экономическое и политическое положение мира в конце XIX и начале XX вв. (текст лекции по политической истории). Д., 1983; Аз пайроҳа ба шохроҳи бозоргонӣ. Д., 2004; Таърихи маданияти аҷдодии кишоварзии тоҷик. (Маводи таълимӣ). Д., 204; Ҷунбишҳои инқилобӣ-озодихонаи мардуми форсу тоҷик бар зидди халифаҳои араб. Д., 2005; Освободительная борьба таджикского народа против Арабского Халифата (633-961 гг.). Д., 2007; Авроқи рӯзгори марди накӯкор. Д., 2007; Исторические предпосылки начало консолидации таджиков при Арабском Халифате. Д., 2009; Борьба таджикского народа против Арабского Халифата. Дисс. на соис. учен. степ. док-ра ист. наук. Д., 2010; Нусратулло Махсум государственно-политический деятель. Д., 2011; Таърихи боҳамойӣ ва ташаккули халқи тоҷик. Д., 2013; Вахшская долина-жемчужина советского союза (1924-1991 гг.). Д., 2016 (ҳаммуаллиф)., Курси лексияҳо аз фанни «Таърихи халқи тоҷик», аз оғози таърих то асри XV (барои донишҷӯёни ҳамаи ихтисосҳои олии касбӣ). Д., 2017, нусхаи электронӣ; Таърихи халқи тоҷик (дастури таълими методӣ) бо яқоягии Муллоҷонов А. ва Эмомов С. Д., 2019; Шукуфтаҳои таъриху фарҳанги халқи тоҷик (аз оғоз то асри 15- и милодӣ). Д., 2021.

ҲАҚНАЗАРОВ Шамсиддин Шаҳобович (тав. 10. 01. 1962, д. Искичи н. Ҳисор, ваф – 2012 ш. Душанбе), муаллими забони франсавӣ. Солҳои 1979–1983 дар факултети забонҳои хориҷии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1983–1987 муаллими забони франсавии мактаби миёнаи № 93 н. Ҳисор буд. Солҳои 1988–1991 ассистенти кафедраи забони франсавӣ, 1991–1994 аспиранти

Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 1995 инҷониб муаллими калони кафедраи забони франсавии донишгоҳи омӯзгорӣ ва аз соли 2008 муовини декани факултети забонҳои романию германӣ оид ба илм мебошад. Ҳамзамон солҳои 2005–2008 муаллими забони франсавии литсеи ҳарбии ба номи генерал М. Тошмуҳаммадови Вазорати мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Соли 1995 дар донишгоҳи ш. Безансони Фаронса, 2005 дар коллеҷи байналмилалӣ тарҷумонҳои бадеии ш. Арл (Фаронса), 2008 дар Маркази байналмилалӣ омӯзиши забонҳои ш. Рошфор (Фаронса) аз курсҳои тақмили ихтисос гузаштааст. Ҳамчун тарҷумон ва муаллими забони франсавӣ бо бисёр ташкилотҳои хориҷӣ, аз қабили Training and Support Center (2003–2005), Кумитаи Байналмилалӣ Салиби Сурх (1998–1999), ширкати франсавии «Explorator» (1997), «Дорусозон бидуни марз» (1996) ҳамкорӣ кардааст. Ҳамчун тарҷумон ҳикояву мақолаҳо ва тадқиқоти адибону муҳаққиқони Фаронса Г. Аполлинер «Хотироти марди лакқӣ» (1989), Стефан Дюдуанйон «Дар дили Осийи Вусто» (1992), Эрнест Ренан «Шоҳнома» (1992), Гесуи Ҷаҳонгирӣ «Заминаҳои болоравии хуввияти миллии тоҷикон» (1997), Андре Вюрмсер «Ёддоштҳои Айнӣ», «Шаҳомат ва

ҳақирии Шарқ» (1997), Жан Русело «Марги судхӯр» (1997), Пол Гранжон «Бухоро», «Марги судхӯр» (1997), Пйер Лагард «Бухоро»- и Айнӣ (1997), Ассаф Ҳале Челеби «Рубоиёти Мавлоно Румӣ» (1999), Жан-Лу Херберт «Ислом ва ақлонияти шарқӣ» (2000), Леон Каюн «Мусулмони эпикурпарасте дар асри XI», (2000), Жое Буске «Волтер ва ислом» (2007), Теофил Готйе «Шеъри форсӣ. Рубоиёти Умари Хайём» (2007), Жорж Ривуар (Ҳайдар Баммат) «Шеъри форсӣ: Ҷалолиддини Румӣ» (2007), «Фирдавсии бихиштӣ» (2009), Виктор Гюго «Наваду саввум» (роман) (2009), Жилберт Синуэ «Абуалӣ дар роҳи Исфаҳон» (роман) (2010) ва дигаронро бо забони тоҷикӣ тарҷума карда пешкаши хонандагон гардондааст. Ҳаммуаллифи китобҳои дарсӣ аз фанни забони франсавӣ барои синфҳои панҷум, шашуму ҳафтум, ҳаштум, нухум, даҳум ва ёздаҳуми мактабҳои таҳсилоти умумӣ мебошад. Бо ҳаммуаллифӣ «Муҳовараи низомии франсавӣ-русӣ-тоҷикӣ»-ро навишта, барои чоп омода сохтааст. Барои фаъолияти пурсамараш бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1989), ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва Вазорати мудофияи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Забони франсавӣ – синфи 5 (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2008; Забони франсавӣ – синфи 6 (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2008; Забони франсавӣ – синфи 7 (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2009; Забони франсавӣ – синфи 8 (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2009; Забони франсавӣ – синфи 9 (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2009; Забони франсавӣ – синфи 10 (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2009; Забони франсавӣ – синфи 11 (китоби дарсӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2010.

ҲАЛИМОВА Зарина Раҳимҷонова (тав. 23. 06. 1989, н. Ҳисор), омӯзгори забони англисӣ, номзади илмҳои педагогӣ (2020). Хатмкардаи факултети забони англисии Донишгоҳи Давлатии Омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ (2012). Фаъолиятро ба сифати лаборанти кафедраи методикаи таълими забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ оғоз намуда, аз соли 2013 то 2018 ба ҳайси асистенти кафедраи методикаи таълими забони

англисӣ фаъолият намуда аз 25 январи соли 2018 саромӯзгори кафедраи мазкур аст. Рисолаи илмиро дар мавзӯи «Асосҳои лингводидактикии ташакулли муоширати касбӣ бо забони хориҷӣ дар донишҷуён-омӯзгорони ояндаи забони англисӣ» химоя намуд. Дар чандин конфронси илми амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ дар донишгоҳҳои гуногуни кишвар иштирок намуда, доир ба масъалаҳои илми методикаи таълими забонҳои хориҷӣ баромад ва муҳтавои онҳоро дар маҷмуаҳои илми дохиливу хориҷӣ ба чоп расонидааст.

Ас.: Способи активизации учащихся на уроках английского языка // Материалы республиканской научно-практической конференции на тему «Актуальные проблемы лингвистики, переводоведения и методики обучения иностранным языкам в высшей школе». Д., 2018; Использование деловых и коммуникативных игр на занятиях, как способ реализации ситуации речевого общения студентов // Материалы

республиканской научно-практической конференции на тему «Язык – мост между цивилизациями», посвященной году развития туризма и народных ремёсел». Д., 2018.

ҲАМДАМОВ Тоҷиддин (тав. 1911, деҳаи Ярми н. Мастчоҳ, ваф. 1945, ш. Консберг), омӯзгори фанни табиӣ ва география. Солҳои 1939-1941 дар Институти давлатии муаллимии тоҷикӣ дар шаҳри Тошканд таҳсил намуда, соли 1941 Институти мазкурро бо ихтисоси табиӣ ва география хатм карда, ба армия рафта дар Дорулмуаллимини шаҳри Тошканд ба ҳайси муаллим ифои вазифа намуд. Моҳи сентябри соли 1942 ба фронт даъват шуда, моҳи июни соли 1945 дар fronti Белоруссия дар шаҳри Консберг ҳалок гардидааст. Бояд қайд намуд, ки мавсуф яке аз аввалин хатмкунандагони Институти давлатии муаллимии тоҷикӣ ба номи А.М. Горкий мебошад, ки баъди хатми он дар Дорулмуаллимини шаҳри Тошканд ба ҳайси омӯзгор ифои вазифа намуда, баъдан дар фронт баҳри ҳифзи Ватан ҳалок шудааст. Ҳамдамов Тоҷиддин бародари Бобо Ҳамдамов – аввалин Раиси Суди Олии РСС Тоҷикистон ва раиси шаҳри Душанбе мебошад.

ҲАМДАМОВА Роза Исломова (тав. 7. 11. 1928, ш. Сталинобод, ваф. 21. 01. 2005, ш. Душанбе), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1967), дотсент (1971). Соли 1951 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинободро хатм кардааст. Солҳои 1951–1952 муаллими мактаби мусиқӣ, 1952–1960 ходими илмии Институти тадқиқотии илмҳои педагогии Тоҷикистон, 1960–1964 аспирант, 1964–1975 муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1975–1977 мудирӣ кафедраи педагогикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1977–2003 дотсенти кафедраи педагогикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Муаллифи зиёда аз 15 мақолаи илмӣ, илмию методӣ мебошад. Оид ба инкишофи мактабҳои маълумоти умумии тоҷикӣ дар солҳои 1917–1930 кори илмӣ бурдааст. Бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» қадр карда шудааст.

Ас.: Развитие таджикской общеобразовательной школы (1917–1930гг.). Д., 1972.

ҲАМИДОВ Баҳриддин (тав. 20. 08. 1945, д. Зафари н. Ленин (имрӯза Рӯдакӣ), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1998), дотсент (2000). Соли 1967 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И Ленинро бо ихтисоси математик-ҳисоббарор хатм кардааст. Аз соли 1967 инҷониб ҳамчун ассистенти

кафедраи математикаи элементарӣ, муаллими калон, дотсент ва мудири кафедраи математикаи ҳисоббарории ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 150 мақолаву фишурдаҳои илмиву методӣ ва дастуру воситаҳои таълимӣ мебошад. Дар конференсияву симпозиумҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ (Лондон, Тошкентд, Москва, Чебоксар, Тамбов, Душанбе, Техрон, Ашхобод) бо маърузаҳо баромад кардааст.

Ас.: Алгоритм и программа расчета распределения интенсивности малолучевого расияния рентгеновских лучей на одномерной модали полимерной фабриллы (ҳаммуаллиф). Д., 1994; Khamidov B. and other Mictode formation Behaviour of oriehted polymer system. London 1992; Фазилати инсон (ҳаммуаллиф). Д., 2008; Информатика (ҳаммуаллиф). Д., 2007; Математика барои курсҳои аввал (ҳаммуаллиф). Д., 150.

ҲАМИДОВ Бобочон Абдуҳадович (тав. 27. 10. 1988, шаҳраки Зарнисори шаҳри Гулистони вилояти Суғд), ҳуқуқшинос, номзади илмҳои фалсафа (2018). Соли 2011 факултети таърихи ДДОТро бо ихтисоси ҳуқуқшинос – омӯзгор хатм намудааст. Солҳои 2011 – 2015 ассистенти кафедраи ҳуқуқи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ буд. Ҳамзамон аз соли 2012 то 2015 аспиранти кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ буд. Солҳои 2015 – 2017 ба ҳайси мудири шӯбаи ғоибонаи факултети таърихи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият намудааст. Соли 2017 муаллими калони кафедраи ҳуқуқ, ҳамзамон 2017-2019 ба ҳайси сармутахасси Раёсати илм ва инноватсия доир ба маҳфилҳо ва гурӯҳҳои олимпӣ кор карда, аз 2020 инҷониб ба ҳайси муовини декани факултети таърих оид ба таълим фаъолият дорад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ, дастурҳо ва барномаҳои талимӣ мубошад. Бо нишони сарисинагии Аълочии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2019) сарфароз шудааст.

Ас.: Религиозно-философские аспекты формирования правовой системы в учениях мусульманских мыслителей VIII-XII вв. (монография). Д., 2020; Ҳуқуқи байналхалқӣ (дастури методӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2020; Ҳуқуқи конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон (дастури методӣ, ҳаммуаллиф). Д. 2021; Ҳуқуқҳои муаллиф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (дастури методӣ, ҳаммуаллиф). Д. 2021.

ҲАМРОҲ Усмон (тав. 7. 12. 1948, д. Сангчашмаи деҳшурои Алмосии н. Ҳисор). Соли 1963 мактаби 8 солаи №20-ро хатм карда, таҳсилро дар мактаби миёнаи №15 идома додааст. Аз моҳи августи соли 1964 донишҷӯи Омӯзишгоҳи омӯзгории Ҳисор, ҳамзамон, муаллими синфҳои ибтидоии мактаби миёнаи №11 будааст. Омӯзишгоҳро соли 1969 ба итмом расонда, то соли 1977 муаллими синфҳои ибтидоӣ, забон ва адабиёти тоҷик ва ҷонишини директори мактаби миёнаи №20 будааст. Ҳамзамон, дар факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе (1969-1973) ғоибона тақмили донишу ихтисос намудааст. Аз моҳи феввали соли 1986 то сили 2004 дар шӯбаи маорифи ноҳия ба ҳайси мушовир, нозир ва

муттахассис машғули кор будааст. солҳои 2004-2011 ҷонишини раиси КВД «Шамбарӣ» будааст. Ҳоло машғули кори эҷодист.

Намунаи навиштаҳои дар бештар аз бист маҷмуаи дастҷамъӣ ва мустақили «Дулона дона дорад» (1997), «Муши доно ва фили тавоно» (1998), «Ганҷи умр» (1999), «Рӯбоҳ магар тӯй дорад?» (2000), «Чашму асои бобо» (2001), «Кошонаи нур» (2001), «Бозори Ҳисор» (2002), «Аз ишқу ҳавас» (2003), «Пуфакамро пуф кардам» (2005), «Чашми замин» (2007), «Саломии тозаии гулҳо» (2008), «Бӯйи баҳор овардам» (2010), «Гулчинӣ» (2012), «Ҳисори нанг» (2013) ва «Ях сабук ё об?» (2014) ҷоп шудаанд.

Ба сифати муттахассиси соҳаи маориф мақолаҳои зиёди маслиҳатӣ тавсияӣ навиштааст, ки дар китобҳои «Самари айёният» (1992), «Гулзори таълим» (1993), «Муаллими фан» (1994), «Машъалафрӯз» (1994), «Пайрави модар» (1997), «Омӯзиши ҳаёт ва эҷодиёти Камоли Хучандӣ дар синфи IX» (1996, ҳамроҳи Шайх Тағоев), «Мактабдор» (2000, ҳамроҳи Ҳакималӣ Назаралиев) ва ғ. ба нашр расидаанд. Сазовори медали «Хизмати шоиста» (1998), нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳо гаштааст.

ҲАМРОЕВ Маҳмадӣ (тав. 10. 09. 1925, н. Орҷоникидзеобод), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1973), профессор (1976). Солҳои 1947–1951 дар Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1941–1942 муаллими мактаби ҳафтсола, 1942–1945 хидмати артиши шуравӣ ва иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ, 1947–1951 донишҷӯи факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод, 1952–1955 аспиранти донишқадаи номбурда, 1955–1957 муаллими калони Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Тирмиз, 1957–1960 мудири кафедраи марксизм-ленинизми Донишқадаи политехникии Тоҷикистон, 1961–1976 дотсент, профессори кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1976–1979 мудири кафедраи коммунизми илмии Донишқадаи тиббии Осиеи Миёна ш. Тошкент, 1979–1986 профессори кафедраи коммунизми илмии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи зиёда аз 80 корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Доираи тадқиқотҳои ӯро масъалаҳои муносибатҳои феодалии бекигарии Ҳисор дар хонигарии Бухоро дар охири асри XIX ва аввали асри XX фаро гирифтаанд. Бо унвони ифтихории «Ходими хизматнишондодаи илму техникаи Тоҷикистон», ордени «Ситораи сурх» ва 5 медал мукофотонида шудааст.

Ас.: Деятельность Коммунистической партии по развитию ирригации в Таджикистане (1924–1938гг.). Д., 1972; Очерки истории Гисарского бекства конца XIX и начала XX вв.. Д., 1959; Коммунисты во главе строительства Явано-Обикийской ирригационной системы. Д., 1968; Развитие ирригации Советского Таджикистана в период упрочения социализма. Д., 1975.

ҲАМРОЕВ Равшанқул Замонович (тав. 18. 09. 1960, д. Вашан, н. Айнӣ), омӯзгор ва шоир. Хатмкардаи омӯзишгоҳи омӯзгории шаҳри Панҷакент (1980) ва Институти давлатии педагогии Ленинобод (1984) буда, аз соли 2017 ба сифати муаллими калони кафедраи забон ва адабиёти факултети таҳсилоти томақтабӣ ва ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Дар мавзуи «Падидаҳои хунарӣ дар шеърӣ Гулназар» пажӯҳиши илмӣ анҷом додааст (2018).

Муаллифи маҷмуаҳои ашъори «Гарди ситора» (1990), «Гули абр» (1997), «Андешаҳо аз решаҳо» (1999), «Таронаҳо ба хонаҳо» (2001), «Забони чашм» (2003), «Тафсири ғиғони мурғ» (2004), «Оҳанги бедорӣ» (2006), «Ташнаи дидор» (2007), «Саду як ғазал» (2009), «Солнома» (2011), «Дарахти оҳ» (2013) ва «Аз чароғи хона то шамъи мазор» (2016) ва «Ниҳоли сабзи борон» (2020) мебошад. Вай, инчунин, муаллифи маҷмуаи ҳаҷвӣ «Витамини ханда» (1999), рисолаҳои мансури «Саргузашти Ҳазрати Муҳаммад (с)» (2009), «Кони зар ва дарёи пургуҳар» (2010), «Таълимгоҳи бузургон» (2010), «Фарзанди қарни бист» (2011), «Пири суханварон» (2012), «Рӯзгори омӯзгор» (2013) ва «Падидаҳои хунарӣ дар шеърӣ Гулназар» (2018) буда, таҳриру такмили зиёда аз 80 маҷмуаи мухталиф ба қалами ӯ мансуб аст.

Р. Ҳамроҳ соли 1989 ба нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва соли 2010 ба Ҷоизаи шӯбаи суғдии Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон ба номи Қутбӣ Киrom мушарраф гардидааст. Аз соли 2001 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон.

Ос.: «Падидаҳои хунарӣ дар шеърӣ Гулназар» (монография). -Д., 2018.

ҲАМРОҚУЛОВ Абдуҳалим (тав. 11. 09. 1949, ш. Панҷакент, ваф. 2008), номзади илмҳои педагогӣ (1992), дотсент (1996). Соли 1970 факултети физика-математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1970–1971 муаллими математикаи мактаби миёнаи №1 н. Куйбишев буд. Солҳои 1971–1972 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Солҳои 1972–

1976 ҳамчун муаллими математикаи мактаби миёнаи №29 ш. Панҷакент, 1976–1988 муаллими кафедраи методикаи таълими математика, 1988–1996 муаллими калон ва дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Ҳамзамон солҳои 1993–1996 вазифаи муовини декани факултети математика оид ба таълимро ба уҳда дошт. Соли 1996 ба Россия (Хакасия) куч бастааст ва то охири умр дар Донишгоҳи ш. Абакан ба сифати дотсент фаъолият намудааст. Муаллифи зиёда аз 20 дастурҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ аст. Дар қорҳои илмӣ

худ масъалаҳои ташкил намудани фаъолияти эҷодии хонандагон аз математика ва ҳалли масъалаҳои геометриво баррасӣ кардааст.

Ас.: Инкишофи фаъолияти эҷодии хонандагон ҳангоми ҳалли масъалаҳо // Мактаби советӣ, 1994, № 1–2; Структураи планҳои таълимӣ барои донишҷӯёни таҳассуси математикаи донишгоҳҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон // Маводи конференсияи илмию амалии «Тайёрии касбии омӯзгорони математикаи мактабҳои миёна». Д., 1994.

ҲАМРОҚУЛОВ Холмирзо (тав. 1927, д. Дарбанди н. Бойсуни Ҷумҳурии Узбекистон, ваф. 29. 1-2010, ш. Душанбе), забоншинос, номзади илми филология (1962), дотсент (1968). Муаллими забон ва адабиёти тоҷики д. Сарбанд (1942-1948), донишҷӯи факултети филологияи тоҷики ИДПД ба номи Т. Г. Шевченки (1948-1954), директори мактаи миёнаи №23-и ш. Душанбе (1954-1955), аспиранти кафедраи забони тоҷикии

ИДПД ба номи Т. Г. Шевченко (1955-1958), ходими хурди илмии институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АФ Тоҷикистон (1958-1959), муаллими калони кафедраи забони тоҷикӣ (1959-1962). Дотсенти кафедраи забони тоҷикии ИДПД ба номи Т. Г. Шевченко, декани факултети филологияи тоҷики ИДПД ба номи Т. Г. Шевченко (1963-68), дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ (1968-1975), мудирӣ кафедраи забони тоҷикии ИДПД ба номи Т. Г. Шевченко (1975-1980) буд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС», «Корманди шоистаи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон ва Донишкадаи педагогӣ қадр шудааст. Беш аз 100 мақолаҳои илмӣ, оммавӣ, очерку хикояҳо ва шеърхояш (бо таҳаллуҳои Мирзои Ҳамро ва Мирзо Ҳамро) дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ ва берун аз он (Узбекистон) чоп шуда, муаллифи як монография («Гуфтугӯи тоҷикони н. Бойсун») ва чанд барномаву дастурҳои таълимӣ оид ба таълими забони тоҷикӣ дар донишгоҳу донишкадаҳои омӯзгорӣ мебошад. Аз соли 1989 то охири умр раиси созмони «Басванд»-и тоҷикони вилояти Сурхандарё ва Қашқадарёро ба уҳда дошт.

ҲАМРОҚУЛОВ Худойкул (тав. 25.03.1947, д. Фароби н. Панҷакент), генерал-майори мустафӣ (1997), вакили Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳавзаи интихоботии № 193, н. Данғара (1992), номзади илмҳои иқтисодӣ (2000). Дар тайи солҳои 1956-1963 дар мактаби мутавасситаи зодгоҳаш таълим гирифта, соли 1963 ба бахши физика ва математикаи ИДПД ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айни) дохил мешавад. Пас аз итмоми донишгоҳ (1967) як муддат дар макотиби минтақаи Рашт ба ҳайси омӯзгор фаъолият карда, сипас ба хизмати сарбозӣ даъват мешавад. Мавсуф пас аз адои хизмати ҳарбӣ (1969) боз ба фаъолияти омӯзгорӣ баргашта, то августи соли 1971 дар макотиби ноҳ. Панҷакент дарс медиҳад. Аз ҳамин замон бо пешниҳоди мақоми марбута ба ниҳоди амниятии кишвар даъват гардида, то соли 1992 дар

вазифаҳои гуногуни роҳбарии ниҳоди мазкур фаъолият кардааст. Моҳи январи соли 1992 роҳбарии мақоми навташкили гумрукро ба уҳда гирифта, то соли 1997 дар бунёд ва ташаккули ин ниҳод асос гузоштааст. Аз соли 1997 то соли 2000 ба ҳайси муовини вазири амнияти Тоҷикистон, аз моҳи августи соли 2000 то моҳи октябри ҳамин сол дар вазифаи мудирӣ шӯъбаи ММ МО Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз ҳамин давра то сентябри соли 2003 ба унвони муовини Раиси ҳукумати ш. Душанбе фаъолият кардааст. Дар тайи фаъолияти хеш дар курсҳои омӯзишӣ (Мақтаби олии КАД ИҶШС, Москва (1972, 1985), КУРОС, Тошканд (1975), КУРОС, Минск (1978) таҳсил кардааст. Бо мукофотҳои олий (ордени Спитамен ва як қатор нишону ифтихорномаҳо) – и кишвар ва дигар давлатҳо қадрдонӣ шудааст.

ҲАМРОҚУЛОВ Шайкул Ҳамроқулович (тав. 01. 02. 1939, н. Бойсуни ҶШС Узбекистон), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1975), дотсент (1985). Соли 1964 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1964–1966 корманди ҳифзи ҳуқуқ дар Вазорати қорҳои дохилии ҶШС Тоҷикистон, 1966–1970 иқтисодчии шӯъбаи иқтисодиёт дар Госплани ҶШС Тоҷикистон, 1970–1972 ассистенти кафедраи иқтисодиёти Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1973–1974 аспиранти Институти илмию тадқиқотии зироаткорӣ Тоҷикистон, 1974–1978 ходими калони илмии институти мазкур, 1978–1999 муаллими калон, дотсенти кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон, 1999–2008 дотсенти кафедраи назарияи иқтисодии Донишкадаи иқтисодии Тоҷикистон буд. Аз соли 2008 то ба имрӯз ҳамчун дотсент ва мудирӣ кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи як рисолаи илмӣ ва зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Оид ба таҷрибаи низоми роҳбарикунанда дар қолхозҳои водии Вахш қори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1968) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Опыт совершенствования системы управления в колхозах Вахшской долины. Д., 1974; Развитие агропромышленного комплекса и реализации продовольственной программы. Д., 1978; Широкомасштабное развертывание милиорации земель – решающий фактор дальнейшего подъема сельхозского хозяйства. Д., 1985; Саду як саволу ҷавоб нисбати асъори пул. Д., 2010.

ҲАСАНОВ Бобочон (тав. 5. 04. 1947, д. Қалъачаи Бакавули н. Уротеппа), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1990), дотсент (1993). Соли 1971 факултети математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1971–1972 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат намудааст. Аз соли 1973 ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад.

Солҳои 1980–1984 дар шӯбаи ғоибонаи аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил кардааст. Оид ба ташаккули малака ва маҳорати мустақилонаи масъалаҳалкунӣ дар хонандагон ҳангоми омӯзиш фанни геометрия кори илмӣ бурда, муаллифи 50 мақолаву фишурдаҳои илмӣ, илмию методӣ ва воситаҳои таълимиву методӣ мебошад. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, умумиитифокӣ ва байналхалқӣ (Москва, Киев, Твер, Тошкент, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва якчанд ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Системаи машқҳо барои ташаккули малака ва маҳоратҳои мустақилона амалкунӣ оиди зинаҳои 1-ум ва 2-юми ҳалли масъалаҳои планиметрии. Қ. 1, 2. Д., 1986; Ҳалли нобаробариҳо (ҳаммуаллиф). Д., 2003; Тарзҳои гуногуни ҳалли масъалаҳои геометрии (планиметрия) (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

ҲАСАНОВ Сирочиддин (тав. 10. 09. 1946, д. Даҳанаи н. Ёвон –ваф. 2002), риёзидон, номзади илмҳои педагогӣ (1985), дотсент (1988). Солҳои 1965–1969 дар факултети физика-математикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1969–1971 ассистенти кафедраи методикаи таълими математикаи донишқадаи номбурда, 1971–1972 сарбози артиши шуравӣ, 1972–1988 ассистент ва муаллими калон, 1988–1997 дотсент ва мудирӣ кафедраи методикаи таълими математикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1980–1983 дар шӯбаи ғоибонаи аспирантура таҳсил намудааст. Оид ба методикаи омӯзиши вазифаи дорои ду ва ё зиёда аз он тағйирёбанда дар фанни математикаи мактабӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаю фишурдаҳои илмиву методӣ ва дастурҳои таълимиву методӣ мебошад. Дар як қатор конференсияҳои илмӣ ҷумҳуриявӣ ва умумиитифокӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Практикум аз лимит, ҳосила ва татбиқи функсияҳо (ҳаммуаллиф). Д., 1977; Функсияи бисёртағйирёбанда дар машғулиятҳои факултативӣ. Д., 1989; Татбиқи методи координатаҳо дар ҳалли масъалаҳо // Мактаби соаветӣ, 1977, № 5.

ҲАСАНОВ Ҳусейн Фаттоевич (тав. 10. 09. 1962, ҷамоати Даҳана, д. Мирапоқ, н. Кулоб, вил. Хатлон) муаллими забон ва адабиёти рус. Солҳои 1989-1995 омӯзгори мактаби таҳсилоти умумии № 7 н. Ховалинг, 1995-2001 омӯзгори мактаби таҳсилоти умумии № 9 шаҳри Кулоб, 2001-2007 омӯзгори кафедраи забон ва адабиёти руси Донишгоҳи далалии Кулоб ба номи А. Рӯдакӣ, 2007-2008 муовини декан оид ба корҳои тарбиявӣ факултети педагогикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2008-2014 мутахассиси шӯбаи тарбияи ҳамин донишгоҳ ва аз солҳои 2014 сармутахассиси шӯбаи тарбияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ

Бо Ифтихорномаи Вазорати корҳои дохилии Тоҷикистон (2016), Сипосномаи Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (2014) Ифтихорномаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ (2018) Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2019) кадр шудааст.

ҲАСАНОВА София Аловудиновна (тав. 14. 03. 1935, ш. Курғонтеппа), файласуфи тоҷик, номзади илмҳои фалсафа (1967), дотсент (1986). Соли 1961 факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намуда, солҳои 1962–1963 дар кафедраи фалсафаи донишкадаи мазкур дар вазифаи мудирӣ кабинет кор кардааст. Солҳои 1963–1966 аспирант, 1966–1972 муаллими калон ва дотсенти кафедраи фалсафаи

донишкадаи омӯзгорӣ буд. Солҳои 1972–1985 дар вазифаи мудирӣ кафедраи фанҳои ҷамъиятии Донишкадаи санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода, 1985–1997 дотсенти кафедраи фалсафа ва баъдан кафедраи фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Солҳои 1990–1994 вазифаи декани факултети тақмили ихтисоси директорони мактабҳои ҷамагонии Тоҷикистонро дар назди донишгоҳи омӯзгорӣ ба уҳда дошт. Аз соли 1997 то имрӯз дар Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) дар вазифаи дотсенти кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносӣ кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 5 асар ва 30 мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо оид ба масъалаҳои ахлоқӣ-иҷтимоии «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, андешаҳои инсондӯстонаи ӯ тадқиқотҳои илмӣ анҷом дода шудааст. Бо нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2001) сарфароз шудааст.

Ас.: Социально-эстетические взгляды Фирдауси в его «Шоҳноме». Д., 1967; Симои маънавии занон дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ. Д., 1990; Баъзе масъалаҳои ахлоқ дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ // Мактаби Советӣ, №4, 1966; Ақидаҳои гуманистии Фирдавсӣ дар «Шоҳнома» // Мактаби Советӣ, №4, 1966.

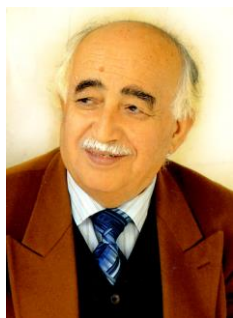

ҲАФИЗОВ Темуралӣ Сафаралиевич (тав. 01. 07. 1968, ноҳияи Мир Сайид Алӣ Ҳамадонӣ (собик Москва). Филолог, номзади илмҳои филология (2020), хатмкардаи Коллеҷи омӯзгории мусиқии шаҳри Душанбе ба номи П. И. Чайковский (А. Бобоқулов), муддате ба ҳайси артист ба театри мусиқӣ ва мазҳакаӣ ба номи С. Вализодаи ш. Кулоб кор кардааст. Солҳои 1987-1989 баъд аз адои хизмат ҳуччатҳояшро ба ДДОК ба номи А. Рӯдакӣ супорида баъди хатми он ба фаъолияти омӯзгорӣ дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 30 оғоз намудааст. Солҳои 2012-2017 ассистенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2019-2020 сармутахассиси шӯбаи тарбия ва фарҳанг дар ДДТТ ба номи А. Сино ва аз соли 2020 дар вазифаи мудири кафедраи назария ва методикаи тарбияи мусиқӣ – бадеӣ кор мекунад.

Ас.: Хусусиятҳои мундариҷавӣ ва бадеии ашъори Сафармуҳаммад Аюбӣ. Д., 2019.

ҲИДОЯТУЛЛО Раҳмонӣ (1. 06. 1952, деҳаи Ҳочачилдиёри Поёни ноҳияи Ҳисор). Таълимоти ибтидоӣ ва маълумоти ҳаштсоларо дар дабистони деҳа, маълумоти миёнаро дар дабистони рустои Тӯда гирифтааст. Солҳои 1970-1974 донишомӯзи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буда, солҳои 1974-1976 адои хизмати ҳарбӣ, солҳои 1976-2000 муаллимӣ кардааст. Аз соли 2000 раиси маҳфили «Истеъдод» ва бахши Ҳисории Иттифоқи нависандагони ҷумҳурӣ мебошад.

Ашъораш дар мачмуаҳои «Тӯмори ишқ», «Боз меояд баҳор...», «Модарнома», «Шоми ситорарез», «Чанори равшансоя», «Ғазалшаҳд», «Закоти ҳусн» (1999), «Каманди ноз» (1999), «Шаби боронӣ» (2000), «Чакраборон» (2001), «Фарёди дил» (2001), «Шабоҳанг» (2002), «Шабнами ох» (2003), «Нома ба зан» (2003), «Барги андеша» (2004), «Соҷи дарахти шаб» (2004) ба таърифи расидаанд. Муаллифи осори мансури «Ишқ ва тӯҳмат», «Дар суҳбати Ҳакималӣ Назаралӣ», «Дар суҳбати Суҳбатullo», «Як роҳ андеша» ва ғ. мебошад. Аълоҷии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ҲИКМАТ Раҳмат (15. 05. 1938, деҳаи Ҳафттахтаи ноҳияи Ҳисор) фаъолиятро баъди хатми мактаби миёна, моҳи октябри соли 1954, ҳамчун муаллими мактаб оғоз намудааст. Сипас, соли 1955 донишҷӯи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе шуда, баъди хатми он, соли 1959 дар Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Академияи илмҳои Тоҷикистон дар бахши фолклоршиносӣ ба кор шурӯъ кардааст. Солҳои

1961-1964 дар Афғонистон тарҷумонӣ кардааст. Баъдан дар Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ба кор пардохта, сипас ба кори матбуот гузаштааст. Қариб сӣ сол дар рӯзномаи “Маориф ва маданият» («Газетаи муаллимон»- «Омӯзгор») кор карда, ойд ба масоили гуногуни таълиму тарбия, ҳаёт ва фаъолияти кормандани маориф мақолаву очеркҳои зиёде ба таъб расондааст. Аз соли 2000 ёвари раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

Дар соҳаҳои гуногуни эҷодиёт. Аз ҷумла, шоирӣ, тарҷумонӣ, рӯзноманигорӣ, драманависӣ ва пажӯҳишгарӣ қувваозмои кардааст. Шеърҳои дostonхояш дар рӯзномаву маҷаллаҳо, маҷмуаҳои дастҷамбӣ ва китобҳои «Гулбарг» (1987), «Занги оина» (1992), «Шабохонг» (1966), «Паймони вафо» (1998) ва «Шӯкуфаи сарнавишт» (2009) ҷоп шудаанд. Достони «соланг», ки ба бинокорони нақби соланг (Афғонистони шуравӣ) бахшида шудааст, дар Афғонистон ҳам ба таъб расидааст.

Муаллифи пйесаҳои «Гардиши айём», «Вазири Ҳамадон ё худ дар паноҳи ишқ» ва «Аёдат» мебошад, ки аввалинаш соли 1997 аз ҷониби Тетри халқии Ҳисор рӯи сахна оварда шудааст. Дувумаш дар дах шумораи охири соли 2000-и нашрияи «Омӯзгор» ба таъб расида, савумаш соли 2001, ба муносибати 90-солагии зодрӯзи Мирзо Турсунзода, аз тарафи Кумитаи радио ва телевизиони ҷумҳурӣ дар шакли радиотеатр пешкаши шунавандагон гардонид шудааст.

Китобҳои «Барф асту барф»-и А. Блок, «Харгӯши сайёд»-и И. А. Крилов, «Оё рост аст, ки мо абадӣ мемонем?»-и С. Козлов, «Санавбари хандон»-и Ю. Марсинкявичус, «Бобои ман»-и Р. Ҳамзатов, «Тавлиди гражданин»-и В. А. Сухомлинский, «Нақши Комунна»-и Э. Потйэ, «Ҳиммати мард»-и М. Ҷалил, «Ғунҷаи нашкуфта то лаб во кунад...»-и О. Лосева, «Эҷози табиат»-и А. Пӯлодов, достони «Университети Қазон»-и Е. Евтушенко, қиссаи «Хонае дар Шероз»-и Агата Кристи, гулчини ашъори панҷ шоири Ҳиндустон («Таронаҳои Панҷоб») ва ғ. аз ҷумлаи тарҷумаҳои Ҳикмат Раҳматанд.

Шеърҳои мақолаҳои алоҳидаи худаш ба забонҳои русӣ, узбекӣ, озарӣ, литвонӣ, қирғизӣ тарҷума ва ҷоп шудаанд.

Ба кори таҳия ва таҳқиқи илмӣ низ шуғл варзидааст, ки рисолаи «Шоири халқ Бобоюнус Худойдодзода», «баёзҳои «Базми гулҳо» ва «Зиндаёд», бештар аз 150 мақола ойд ба адабиёти ниёгону муосир ва эҷодиёти шифоҳии мардум самараи онанд. Барои китоби «Овози ёре аз ҳар диёре» (2009) сазовори Ҷоизаи ба номи Мирзо Турсунзода гардидааст. Бо унвони фаҳрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998), Ифтихорномаи ҳукумати (1988), нишони Аълочии маорифи Иттиҳоди шуравӣ (1988), «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1976), медали «Ветерани меҳнат» (1987) сарфароз гардонид шудааст.

ҲИКМАТОВ Нуралӣ Рачабович (1. 12. 1987, шаҳри Душанбе). Соли 2013 факултети китобдорӣ ва иттилоотшиносии Донишкадаи давлатии фарҳанг ва санъати Тоҷикистон ба номи Мирзо Турсунзодаро бомуваффақият хатм намудааст. Пас аз хатми Донишкада солҳои 2014-2019 дар Муассисаи давлатии «Китобхонаи миллии Тоҷикистон»-и Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон кор кардааст. Аз моҳи январи соли 2020 то инҷониб директори китобхонаи Донишгоҳи

давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни мебошад. Айни замон донишҷӯи курси чоруми факултети идораи давлатии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Дар моҳи декабри соли 2020 аз тарафи Муассисаи давлатии «Маркази миллии патенту иттилоот»-Китобхонаи давлатии патентно техникаӣ дар Озмуни Ҷумҳуриявии «Китобдор, китобхона ва китобхонаи шахсии сол дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2019-2020» бо диплом сарфароз гардонид шуд.

ҲОДИЗОДА Расул (06. 03. 1928, Самарқанд-04. 04. 2010, Душанбе), адабиётшинос, мунаққид ва нависандаи тоҷик, доктори улуми филологӣ (1970), профессор (1984), Ходими шоистаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (1991). Соли 1950 Донишгоҳи давлатии Осиеи Миёнаи шаҳри Тошкандро хатм кардааст. Ҳангоми таҳсил дар Донишгоҳи мазкур ба ҳайси муҳаррири шӯбаи тоҷикии родиёи Ҷумҳурии шурави сотсиалистии Узбекистон ва муддате мудири шӯбаи маданияти рӯзномаи тоҷикии

«Узбекистони сурх» кор кардааст. Дар донишгоҳ таҳти раҳнамоии ховаршиноси шаҳри рус А. Н. Болдирев дар мавзӯи осори илмии С. Айни поённома менависад ва дар асоси ин поённома бо тавсияи устои раҳнамо ва муқарризи расмӣ ховаршиноси дигари рус А. Семёнов ба аспирантура пешбарӣ мешавад. Нахустин мақолаи илмии Ҳодизода «Тадқиқоти илмии Садриддин Айни оид ба таърихи адабиёти тоҷик» соли 1950 дар маҷаллаи «Шарқи сурх (№8) ба нашр мерасад, ки дар асоси ҳамон поённома буд. Солҳои 1950-1954 аспиранти Академияи улуми Тоҷикистон буду дар Маскав зиндагӣ мекард, зеро ба Институти шарқшиносии Академия улуми шуравӣ вобаста шуда буд. Роҳбари ин пажӯҳишгоҳро ховаршинос машҳури рус Е. Э. Бертелс ба уҳда дошт. Азбаски роҳбари илмии расмии Ҳодизода С. Айни дар Самарқанд буд, ӯ тадқиқоти илмии худро мустақилона пеш мебард ва ҳангоме ки ба зодгоҳаш Самарқанд меомад, аз раванди корҳои илмиаш ба устод Айни ҳисобот меоду машварат мегирифт. Рисолаи номзадироро дар мавзӯи «Маъҳазҳои омӯзиши

адабиёти тоҷик дар нимаи дуввуми асри XIX» дар Институти шарқшиносии Академияи улуми шуравӣ соли 1954 ва рисолаи докториро дар мавзуи «Аҳмади Дониш ва адабиёти маорифпарвари тоҷик» дар шурои илмии Институти шарқшиносии Академияи улуми Ҷумҳурии шуравии сусолисии Тоҷикистон соли 1967 дифоъ кардааст. Бо дархости С. Айнӣ ба Тоҷикистон меояд ва дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба ҳайси ходими калони илмӣ (1954-1960) кор мекунад. Солҳои 1960-1972 мудирӣ шуъбаи таърихи адабиёти Институти шарқшиносии Академияи улуми Тоҷикистон, солҳои 1972-1993 мудирӣ шуъбаи таърихи адабиёти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ифои вазифа намудааст. Соли 1993 то поёнии умр баъд аз бознишаста шудан ҳам дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба сифати мушовири илмӣ кор кардааст.

Фаъолияти эҷодии Ҳодизода чандсоҳа аст: ӯ, пеш аз ҳама, муҳаққиқи адабиёт аст ва нахустин мақолоти илмии ӯ аз авоили соли 50-юми қарни гузашта дар маҷаллоту рӯзномаҳои Тоҷикистон ва ҷамоҳири собиқ Шуравӣ ба забонҳои тоҷикию русӣ ба нашр расидаанд. «Баъзе масоили омӯхтани таърихи адабиёти тоҷики нимаи дууми қарни XIX» (1954), «Сарчашмаҳои адабиёти тоҷик дар нимаи дууми қарни XIX» (1956, ба забони русӣ), «Ҳаётро амиқтар ва мукамалтар нишон диҳем» (Шарқи сурх, 1961, №7), «Як пайрави номаълум ба «Шоҳнома» (перомуни «Дафтари дилкушо»-и шоири номашӯри асри XIУ Соҳиб» (маҷаллаи «Халқҳои Осиё ва Африқо» ба забони русӣ, 1961, №4) ва ғайра аз нахустин мақолоти илмии вайянд, ки баррасии мавзӯву мандарича ва муҳимтарин хусусиятҳои бадеии адабиёти асри XIX-ро фаро гирифта, барои омӯзиши мукаммали масоили адабии ин аҳд замина гузоштанд. Фаъолияти илмии Ҳодизода бештар ба таҳқиқи рӯзгору осор ва муҳити адабии Аҳмади Дониш равона шудааст. Натоиҷи тадқиқоти дар ин замина анҷом додаи ӯ дар рисолаҳои «Адабиёти тоҷик дар нимаи дууми асри XIX» (1968) ва «Аҳмади Дониш ва адабиёти маорифпарварии тоҷик» (1964) ва «Шоҳин» (1974) ва «Аҳмади Дониш» (1976) ва мақолаи «Гуфтор дар бораи Ҳайрат» (1964) ҷамъбаст шудааст. Дар ин рисолаҳо муҳимтарин масоили баҳсталаб ва сафҳои норушани рӯзгору осори суҳанварони ин даврон, алалхусус Донишу Шоҳин таҳлил шуда, моҳияти иҷтимоию таърихӣ ва арзишҳои адабӣ ғоявии осори онҳо муайян гардидааст. Илова бар ин, дар ин рисолаҳо масъалаҳои муҳити адабии авоҳири қарни XIX, алалхусус, маъхазу манобеъ, ҷарайёнҳои адабии он, махсусан равияи рӯшангарии маорифпарварӣ, фаъолияти намояндагони он ва амсоли инҳо ҳамтарафа мавриди пажӯҳиш қарор гирифтааст. Кашфи реолизм (вуқуъгӯӣ)-и маорифпарварӣ ба сифати метод (сабк)-и эҷодии Аҳмади Дониш низ ба ӯ тааллуқ дорад. Бо кӯшиши Ҳодизода акси аслии Аҳмади Дониш пайдо гардид. Ҳодизода дар таълифи таърихи адабиёти тоҷик нақши муҳим дорад. Ҳини мудирӣ шуъбаи таърихи адабиёти пажӯҳишгоҳ буданаш «Таърихи адабиёти форсу тоҷик»-и ховаршиносии рус Е. Э. Бертелсро ҷилди

аввали он шинохта, мехост чилдҳои минбаъдaro бо ҳамкориҳои пажӯҳишгоҳ ва донишмандони ховаршиносии Маскаву Ленинград (Санкт-Петербург) ба нашр расонад. Бо ширкати бевосита ва роҳнамоии ӯ илова бар рисолаҳои Ҷавҳирҷӯи худаш шогирдонаш Аҳмад Абдуллоев «Адабиёти форсу тоҷик дар нимаи аввали асри XI» (1979) ва Аҳмад Абдуллоев, Садрӣ Саъдиев «Адабиёти форсу тоҷик дар нимаи дуюми асри XI» (1976) ва Аълоҳон Афсаҳзод «Адабиёти форсу тоҷик дар нимаи аввали асри XV» (1987) ва Усмон Каримов «Адабиёти форсу тоҷик дар асри XV1» (1985) ва Садрӣ Саъдиев «Адабиёти форсу тоҷик дар асри XV11» (1985) ва Усмон Каримов «Адабиёти форсу тоҷик дар нимаи дуюми асри XV111 ва аввали асри XI1X» (1974) ва ду китоби дастҷамъии «Адабиёти форсу тоҷик дар асрҳои XI1-X1Y» ва «Адабиёти форсу тоҷик дар асрҳои XV1-X1X ва ибтидои асри XX» (1986) ба нашр расиданд. Як қисмати «Фарҳанги истилоҳоти адабиётшиносӣ» (1966) ба қалами ӯ тааллуқ дорад. Хидмати Ҷодизода дар таҳия ва нашри илмӣ-интиқодии осори адибони классик назаррас аст: «Асарҳои мунтахаб»-и Аҳмади Дониш (1959) ва «Ҳикоятҳои халқӣ дар «Маснавии маънавӣ»-и Малавӣ (1963) ва «Дафтари дилкушо»-и Соҳиб (1965) ва «Калилаву Димна» (1966) ва «Девон»-и Анварӣ ва «Рӯдакӣ ва шоирони ҳамасри ӯ» (1964, ба забони русӣ) ва Ҷофизии Шерозӣ «Мунтахаб» (1951) ва ғайра бо сарсухани тавзеҳоти ӯ ба нашр расидаанд. Ҷодизода дар навиштани китоби дарсӣ барои келоси 9 мадориси мутаваасситаи Тоҷикистон низ саҳм дорад.

Паҳлу и дигари фаъолияти Ҷодизодарo эҷоди асарҳои бадеӣ ташкил медиҳад. Ӯ аз солҳои 60-ум ба навиштани асарҳои бадеӣ пардохта, аслан дар мавзӯи таърихӣ, доир ба рӯзгори шахсиятҳои сиёсӣ ва адабӣ, чун Маздак, Фарруҳӣ, Дониш, Шоҳин ва дигарон чандин қиссаву румон эҷод кардааст. «Танбӯри дилкаш» (1964) ва «Бӯи ҷӯи Мулиён» (1966) ва «Сапедадам» (1970) ва «Парвози Шоҳин» (1980) ва «Маздак» (1980) ва «Қиссаи Мансури Ҳаллоҷ» (2002), «Ишқи духтари Рум» (1985) ва «Ситорае дар тирашаб» (1980) ва «На ситораҳо мерезанд», ҳикояҳои «Дар он шаби борон» (1971) ва «Кӯчаҳои ошно», «Роҳи ағба» (1979) ва ғайра аз ҷумлаи онҳост. Асарҳои илмӣ ва бадеии Ҷодизода ба забони русӣ ва дигар забонҳои халқҳои шуравӣ тарҷума шудаанд. Ҷодизода ханӯз аз даврони ҷавониаш бо таҳаллуқи «Ҷаҳдӣ» шеър ҳам навиштааст.

Самти дигари фаъолияти Ҷодизодарo тарҷумонӣ ташкил медиҳад, ки аз овони донишҷӯии ӯ шуруъ шудааст. «Хотироти шикорчӣ» ва чандин асарҳои адибони рус И. С. Тургенев ва Н. В. Гогол ва адиби фаронсавӣ В. Ҳугоро ба тоҷикӣ тарҷума кардааст. Дар нашри асарҳои В. И. Ленин низ иштирок кардааст. Нақди адабиёти муосири тоҷик гӯшаи дигари фаъолияти Ҷодизода мебошад. «Вақте сухан аз адабиёт меравад» ва «Самтҳои танқид» ва «Замон ва наср» ва «Паҳно ва жарфҳои насри имрӯза» ва ғайра аз он ҷумлаанд. Бино ба таҳқиқи Назира Кароматуллоева, ки феҳристи асарҳои ӯро таҳия кардааст, Ҷодизода аз соли 1950 то 1986 дусаду шасту як китобу рисола ва мақолаҳо эҷод

кардааст (*Расул Ҳодизода. Феҳристи асарҳо. Душанбе, 1987, мураттиб Н. Кароматуллоева*).

Ҳодизода аз соли 1954 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, бо ордени «Шараф» (1999), «Барои меҳнати бошӯроат» (1970) ва Ифтихорномаҳо сазовор гардидааст. Соли чаҳоруми апрели соли 2010 дар Душанбе вафот кардааст.

Манобъ: Адабиёти тоҷик дар нимаи дуюми асри XIX. Д., 1968; Аз гузашта ва ҳозираи адабиёти тоҷик. Д., 1974; Аз Рӯдакӣ то имрӯз. Д., 1988; Тасаввуф дар адабиёти тоҷик. Д., 1999; Бӯйи чӯйи мулиён. Д., 1986; Самарқанднома. Д., 2002. Парвози Шохин. Д., 1980; Қиссаи Мансури Ҳаллоҷ. Д., 2002; Ситорае дар тирашаб. Д., 1980; Расул Ҳодизода. Феҳристи асарҳо. Д., 1989 (мураттиб Н. Кароматуллоева); Аълоҳон Афсаҳзод. Марди фарзона. Садои Шарқ, 1988, №8, с. 115-123. Энциклопедия советии тоҷик. Ҷилди 8. Д., 1986, сах. 401; Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Ҷилди 3. Д., 2004, сах. 464; Нависандагони Тоҷикистон (ба русӣ) Д., 1986.

ҲОМИДОВ Дилмурод Раҷабович (тав., 1965, вил. Бойсуни Ҷумҳурии Узбекистон), доктори илмҳои филология (2018), профессор (2020), узви Иттиҳодияи рӯзноманигорони Тоҷикистон, Аълоҷии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2016), Аълоҷии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021).

Хатмкардаи факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (1992). Ба сифати муҳаққиқи коромӯзи кафедраи забони тоҷикии донишгоҳи мазкур ифои вазифа намуда (1992-1993), солҳои 1993-1997 дар шуъбаи аспирантура таҳсил кардааст. Соли 1999 дар мавзӯи «Таҳқиқи лингвистии топонимҳои водии Кешруд» рисолаи номзадӣ ва соли 2018 дар мавзӯи «Таҳқиқи забоншиносии гидронимҳои мавзӯҳои тоҷикнишини Мовароуннаҳри таърихӣ» рисолаи докториро дифоъ кардааст. Аз соли 1995 омӯзгор ва солҳои 2001-2019 дотсент ва аз соли 2020 профессори кафедраи таърихи забон ва типологияи факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, ҳамзамон аз соли 2016 профессори кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ аст. Нигоштаҳои илмиву иҷтимоиаш дар саҳифаҳои матбуоти даврии Тоҷикистону Узбекистон, Русия, Эрон дарҷ гардидаанд.

Ос.: Топонимияи водии Кешруд. Д., 2002; Дастури методӣ доир ба таълифи корҳои илмӣ аз забони тоҷикӣ. Д., 2004; Шевашиносии тоҷик (дастури таълимӣ). Д., 2006; Сарнавишти вожаҳо. (Маҷмуа мақолот). Д., 2006; Таърихи забони тоҷикӣ (васоити услубӣ ва таълимӣ. (Ҳаммуаллиф). Самарқанд, 2007; Роҳнамо барои таҷрибаи шевашиносӣ. (Дастури методӣ). Д., 2010; Варгонза. (Очерки таърихӣ ва ҷуғрофӣ). Д., 2012; Топонимика. (Барномаи таълимӣ). Д., 2012; Шевашиносӣ. (Барномаи таълимӣ). Д., 2007, 2012; Фарҳанги мухтасари гидронимҳои эроннасли Мовароуннаҳр. (Маводи таълимӣ). Д., 2013; Шевашиносӣ. Д., 2016; Забони давлатӣ. Синфи 8 (барои мактабҳои таҳсилоташ ба забонҳои русӣ, узбекӣ, туркманӣ ва қирғизӣ). (Ҳаммуаллиф). Д., 2018.; Фарҳанги мухтасари гидронимҳои эроннасли Мовароуннаҳр. Д., 2018; Роҳнамои таълифи корҳои илмӣ. Д., 2021.

ХОЧИЕВ Абдулҳамид (тав. 30. 06. 1940, д. Қалъачаи Бакавули н. Истаравшан), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1969), дотсент (1991). Соли 1962 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1963–1966 аспиранти донишкадаи мазкур, 1963–1964 хидмати артиши шуравӣ, 1968–1985 муаллим ва муаллими калони кафедраи

математикаи олии Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон буд. Аз соли 1985 то ба имрӯз дотсенти кафедраи методикаи таълими ибтидоии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ мебошад. Оид ба истифодаи воситаҳои содатарини техникӣ дар мактабҳои Тоҷикистон кори илмӣ бурда, натиҷаи корҳои илмӣ ӯ дар 10-васоити таълимӣ бо нишондоди 60 мақолаи илмӣ- методӣ ва илмӣ-оммавӣ акс ёфтааст.

Ас.: Дастури методӣ оид ба ҳалли супориш ва машқҳо, Д., 1979; Нишондодҳои методӣ оид ба ҳалли супориш ва машқҳо аз математикаи оӣ, Д., 1980; Ададҳои бутуни ғайриманфӣ аз нуқтаи назари аксиоматика, Д., 2001. Элементҳои назарияи маҷмӯъ (дастури таълимӣ). Д., 2011; Маҷмуи корҳои санҷишӣ аз ҷанни математика барои синфҳои ибтидоӣ. Д., 2011; Барномаҳои таълими аз мате матика ва методикаи он. Д., 2011; Гарзҳои гузаронидани корҳои мустақилона ва нишондодҳои методӣ аз ҷанни математика барои низоми кредитии таълим. Д., 2012.

ХОШИМОВ Раҳим Иброҳимович (тав. 29. 07. 1939, ш. Ҷамбули ҶШС Қазоқистон), забоншиноси шинохтаи тоҷик, доктори илми филология, профессор (1987). Соли 1966 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1960–1961 слесари заводи таъмиркунии ш. Ҷамбул, муаллими забони русии мактаби ба номи Восифии н. Ленини ҶШС Тоҷикистон, 1961–1966 донишҷӯи факултети забон ва адабиёти руси

Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1966–1968 котиби якуми комсомоли н. Октябри ш. Душанбе ва муаллими кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе буд. Солҳои 1968–1971 дар аспирантураи Донишгоҳи давлатии ба номи М. В. Ломоносови ш. Москва таҳсил кардааст. Солҳои 1971–1979 муаллими калони кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумӣ, 1979–1982 дотсент ва мудири кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумӣ, 1982–1985 ходими калони илмӣ кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумӣ, 1985–1987 дотсент, 1987–1989 профессор ва мудири кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи зиёда аз 40 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва якҷанд китобҳо мебошад. Дар конференсияҳои илмию назариявии ҷумҳуриявӣ ва умумииттифоқӣ бо

маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои КМ ҷавонони ҷумҳурӣ ва Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

ХУҚУҚ, кафедра.

Кафедраи ҳуқуқ моҳи апрели соли 1987 тибқи қарори Шурои олимони донишгоҳ бо номи ҳуқуқи давлатӣ ташкил ёфт. Аввалин мудири он номзоди илмҳои ҳуқуқ, дотсент Мирзоев С. Б. буд. Дар ин давра кафедра асосан дар тамоми факултетҳои донишгоҳ фанни асосҳои давлат ва ҳуқуқи шуравиро таълим меод. Баъд аз таъсиси шӯбаи таърих ва ҳуқуқ номгуӣ фанҳои кафедра хеле зиёд гардид. Устодони кафедра дар ин давра доктори илмҳои ҳуқуқ, профессор Муллоев М. М., номзадҳои илм Рустамбекова З. Р., Алиев З. М. ва дигарон буданд. Соли 1990 вазифаи мудирии кафедра дар як вақт ректори донишгоҳ, профессор Ямоқов Э. Я. ба уҳда гирифт ва ин вазифаро то соли 1997 иҷро намуд. Дар ин давра кафедраи ҳуқуқи шуравӣ ба кафедраи ҳуқуқшиносӣ ва методикаи таълими ҳуқуқ табдил ёфт. Баъдан то соли 1998 вазифаи мудири кафедра ба зимаи декани факултет Назруллоев С. вогузор карда шуд.

Солҳои 1998–2000 кафедра зери роҳбарии номзоди илмҳои ҳуқуқ, дотсент Зоиров Р. фаъолият намуд. Вобаста ба ифтитоҳи шӯбаи ҳуқуқшинос-равоншинос фанҳои тадрисии кафедра низ зиёд гардид. Солҳои 2000 - 2002 мудирии кафедра номзоди илмҳои сиёсӣ Кунтувдий Н. А. дар ихтиёр дошт. Аз соли 2002 то соли 2004 мудирии кафедра номзоди илмҳои сиёсӣ Ҳақимов Р., баъдан вазифаи мудирии кафедра аз соли 2004 то соли 2005 ба зимаи декани факултет Каримов А. вогузор карда шуд. Дар соли 2005 то соли 2006 мудири кафедра Насурддинов Э. (Насурддинзода Э.) таъин мегардад. Дар давраи солҳои 2006 -2007 иҷрои вазифаи мудирии кафедра ба зимаи муовини декани факултет Давлатов Ф (Давлатзода Ф.) гузошта шуд. Дар солҳои 2007 то соли 2008 мудирии кафедра номзоди илмҳои сиёсӣ Абдурахмонов А. ба уҳда дошт. Соли 2008 ба вазифаи мудири кафедра Давлатов Ф (Давлатзода Ф.) интихоб гардида, то соли 2016 дар ин вазифа фаъолият намуд. Дар ин давра аз ҷониби устодони кафедра як қатор китобу дастурҳо, инчунин, барномаҳои таълимии марбут ба фанҳои тадрисии кафедра ба ҷоп расид. Инчунин, дар ин давра устодони кафедра Одинаев Р. (Одиназода Р.), Холов А. (Ибодуллозода А.), Шарифов Н. (Айнуллозода Н.) Расулов Ф., Расулов С. Давлатов Ф. (Давлатзода Ф.) рисолаҳои илмӣ худро бо муваффақият дифо намуданд.

Аз соли 2016 то соли 2019 вазифаи мудири кафедра Айнуллозода Н. ба уҳда дошт. Дар ин давра устоди кафедра Ҳомидов Б рисоли номзадӣ худро дифо намуд. Аз соли 2019 то соли 2020 вазифаи мудири кафедра Хусайнов А. иҷро намуд. Дар ин давра устодони кафедра Хусайнов А. рисолаи докторӣ ва Аламов Ҳ. рисолаи номзадӣ худро дифо намуданд.

Аз соли 2020 то ба имрӯз вазифаи мудирии кафедра ба зиммаи Аламов Ҳ. вогузор карда шудааст. Дар ин давра устоди кафедра Маҳмадов У. рисолаи номзодии худро дифоъ намуд.

Тӯли ин солҳо дар кафедра устодон Алиев З. М. Буриев Э., Набиев С., Бобокалонов Ғ., Шарофов С., Маҳмадов А. Н., Сайфуллоев Н. М., Кунтувдий Н. А., Зоиров Р., Давлатов Ф., Саломов Н., Расулов Ф., Расулов С., Одинаев Р., Каримов А., Ҳакимов Р., Абдуллонов Ф., Абдурахмонов А. ба таълиму тарбия машғул буданд.

Аксари устодони кафедра хатмкардагони донишгоҳанд. Самти асосии тадқиқоти илмии кафедра масоили таърихи давлат ва ҳуқуқ ташкил медиҳад. Рисолаи номзодии устодони кафедра Назаров Д. ва Шарипов Ш. барраси гардида ба ҳимоя роҳ дода шудаанд. Вобаста ба ин, устодони кафедра оид ба низоми давлат ва ҳуқуқ дар давраҳои гуногуни таърихӣ ва масъалаҳои ба онҳо алоқаманд тадқиқоти илмӣ мебаранд. То имрӯз якчанд рисола, дастурҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ ба таъби расидаанд.

Кафедра фанҳои «Назарияи ҳуқуқ ва давлат», «Проблемаи назарияи ҳуқуқ ва давлат», «Таърихи ҳуқуқ ва давлати Тоҷикистон», «Таърихи афкори сиёсӣ ҳуқуқӣ», «Асосҳои ҳуқуқ ва давлат», «Ҳуқуқи конституционӣ», «Ҳуқуқи маъмурӣ», «Ҳуқуқи ҷиноятӣ», «Ҳуқуқи муҳофизатӣ ҷиноятӣ», «Ҳуқуқи муҳофизатӣ гражданин», «Ҳуқуқи гражданин», «Ҳуқуқи меҳнатӣ», «Ҳуқуқи оилавӣ», «Ҳуқуқи байналхалқӣ», «Ҳуқуқи инсон», «Ҳуқуқи андоз», «Ҳуқуқи молиявӣ», «Ҳуқуқи таъминоти иҷтимоӣ» ва курсҳои махсусро ба донишҷӯёни факултет таълим медиҳад. Дар ду соли охир вобаста ба предметҳои тадрисшаванда аз ҷониби устодони кафедра барномаҳои таълимӣ ва якчанд дастури таълимӣ ба таъби расидааст. Кафедра дар самти беҳтар намудани корҳои таълимию илмӣ бо дигар муассисаҳои таълимию илмӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ алоқаи мустақам дорад. Дар назди кафедра маҳфили илмӣ донишҷӯён бо номи «Ҳуқуқшиноси ҷавон» фаъолият менамояд.

Имрӯз кафедра бо номи кафедраи ҳуқуқ амал мекунад ва дар он докторони илм: Бӯризода Э., Диноршо А., Меликов У, номзадҳои илм: Давлатзода Ф., Аламов Ҳ., Айнуллозода Н., Ҳомидов Б., Салоҳиддинова С., Ризоева С., Ибодуллозода А., Маҳмадов У. Омузгорон: Назаров Д., Олимов С., Шарифов Ш., Рисолати Р., Азимов М., Мирзоев Б., Мирзозода Ш., Азизов С., Гулҷеҳраи С., Замираи Р., Каримов Г., Мирзозода Шахло., Абдуллозода М., Тағоев Н., Баротов З. ба таълиму тарбия машғул мебошанд.

Бояд қайд намуд, ки саҳми омӯзгорони кафедра дар пешбурди ҳама самтҳои фаъолияти донишгоҳ назарас мебошад. Натиҷаи самараи хуби кори бисёр аз омӯзгорони кафедра бо Ифтихорнома, нишони Аълочии маорифи ҷумҳури қадрдони шудаанд. Чор нафар устоди кафедра Буризода Э., Давлатзода Ф., Абдурахмонов А. ва Ибодуллозода А. дар солҳои гуногун барои дастовардҳои илмиашон бо Ҷоизаи давлатии Исмоили

Сомонӣ сазовор гардидаанд.

ҲУСАЙНӢ Иззатулло (тав. 5. 07. 1931, д. Роҳатии н. Ленин (ҳозира Рӯдакӣ, ваф. 1989). Дар мактаби миёнаи деҳа таҳсил карда, баъдан соҳиби дипломи факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко гардидааст. Солҳои зиёде дар макотиби зодгоҳаш муаллим, баъдан директор будааст. Ба адабиёт меҳри беандозае дошта, пайваста шеър мегуфт. Ашъораш дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурӣ чоп мешуданд. Дар натиҷа, ба рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» (ҳозира «Ҷавонони Тоҷикистон») ба қор омада, солиёне мудири шуъбаи адабиёт ва санъат будааст. Шеърҳоиаш дар маҷмуаҳои дастҷамъии «Парсту», «Модарнома», «Дили модар», «Риштаборон», «Баҳодурон», «Наврӯз муборак!» ва ғ. чоп шудаанд. Узви Иттиҳодияи рӯзноманигорони Тоҷикистон аст.

ҲУСАЙНОВ Аҳмадҷон Қурбонович (тав. 4. 01. 1973, д. Дӯрҷбаи н. Москва (имрӯза Ҳамадонӣ), сиёсатшинос, номзоди илмҳои сиёсӣ (2007), дотсент (2013), доктори илмҳои таърих (2019), профессор (2021). Солҳои 1990–1995 дар факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил намудааст. Солҳои 1995–1998 ҳамчун ассистенти кафедраи ҳуқуқ, 1998–2001 аспиранти кафедраи сиёсатшиносӣ, 2001–2007 ассистенти кафедраи ҳуқуқ, аз соли 2007 муаллими калони кафедраи ҳуқуқ ва муовини декани факултети таърих оид ба қорҳои тарбиявӣ, аз соли 2013 то соли 2017 муовини декани факултет оид ба қорҳои таълимӣ, аз соли 2017 то декабри соли 2018 дотсенти кафедраи таърихи умумӣ, аз декабри соли 2018 то апрели соли 2019 мудири ШИСТ, аз апрели соли 2019 то июли соли 2020 мудири кафедраи ҳуқуқ қор кардааст. Аз 28 -уми июли соли 2020 вазифаи декани факултети таърихро ба зимма дорад. Оид ба ташаккули ҷаҳонбинии ҷавонон дар шароити демократикунонии ҷомеа (дар мисоли Тоҷикистон) рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. 8-уми майи соли 2019 рисолаи доктории худро дар мавзӯи «Формирование топливно – энергетического комплекса Таджикистана (1929-2010 гг.)» дифоъ намудааст. Бо Ифтихорномаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2009), Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2010) ва нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2013) қадр карда шудааст.

Ас.: Пути формирования мировоззрения молодежи Республики Таджикистан. Д., 2001; Социально-политические факторы формирования мировоззрения в условиях демократического Таджикистан. Д., 2007; Бабаджан Гафуров и освоение топливно-энергетических ресурсов Таджикистана. //Бобҷон Гафуров ва рушди таърихнигории миллӣ. Д., 2009; Ҳуқуқи муҳофизатии граждони. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Ҳуқуқи меҳнатӣ. - Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ. Д., 2011 (ҳаммуаллиф); Образование Таджикской ССР и перспективы социально-экономического и культурного развития Таджикистана. // Зинаи ҳалқунанда дар эҳёи давлатдорӣ тоҷик. Д., 2011; Концепсия развития отраслей топливно-энергетического комплекса суверенного Таджикистана //

Сборник материалов V Международной научно-практической конференции. Инновационные технологии в науке и образовании. Том I. // Интерактивплюс (Центр научного сотрудничества. № 1 (5). Чебоксари, 2016; Состояние угольной промышленности Таджикистана в начальный период самостоятельности// Сборник материалов V Международной научно-практической конференции. Инновационные технологии в науке и образовании. Том I. // Интерактивплюс (Центр научного сотрудничества). ISSN 2413 – 3981. № 1 (5). Чебоксари, 2016; Геополитика. Китоби дарсӣ. - Д., 2017; Афкори чамъиятӣ - сиёсӣ ва масоили давлатдорӣ дар осори Аҳмади Дониш// Маводи конфронси илмӣ – назариявии ҷумҳуриявӣ дар мавзуи «Аҳмади Дониш дар сарғаҳи гузариш аз донишҳои таърихӣ ба илм». Д., 2018; Исторические аспекты изучения и освоения топливно-энергетических ресурсов Таджикистана (до периода независимости). Монография. Д., 2013; Вахшская долина-жемчужина советского союза (1924-1991гг). Монография. Д., 2017; Таърихи дипломатия. Китобидарсӣ. Д., 2019; Равандҳои ташаккул ва инкишофи Конституция// Маҷмуи мақолаҳо. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон: масоили таърихи пайдиш ва нақши он дар руди падидаҳои давлату ҳуқуқ (бахшида ба 25-умин солгарди Конституцияи ҚТ). Д., 2019; Права человека. Учебно – методический комплекс. Д., 2020; Конституционное право Республики Таджикистан. Учебно – методический комплекс. Д., 2020; Муҳаққиқи таърихи ҷойгоҳи Тоҷикистон. Ғаввоси баҳри таърих. Д., 2020; Худшиносии милоӣ ва мероси таърихӣ. Саразм – ғахвораи тамаддуни халқи тоҷик. (маводи конференсияи илмӣ – назариявии «Саразм – оғози тамаддуни кишоварзӣ, хунармандӣ ва шаҳрсозии. Д., 2020; Сифатҳои шахсии дипломатҳо аз нигоҳи олимони вата ниву хориҷӣ. Маводи конференсияи илмӣ-амалии профессорон ва омӯзгорон бахшида ба бистсолаи омӯзиш ва руди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф (солҳои 2020-2040), 5500-солагии Саразми бостонӣ ва 700-солагии шори барҷастаи тоҷик Камоли Хучандӣ 20-25 апрели соли 2020. Д., 2020; Формирование и развитие топливно – энергетического комплекса Таджикистана (1929 -2010 гг.) Монография. Д., 2020.

ҲУСЕЙНЗОДА Шарифҷон (тав. 12. 04. 1907, н. Конибодом, ваф. 1988, ш. Душанбе), адабиётшиноси маъруфи тоҷик, номзади илми филология (1951), профессор (1966), Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон (1960), узви Иттифоқи нависандагони ИҶШС (1947). Соли 1926 Дорулмуаллимини ш. Боку ва соли 1931 факултети шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёнаро хатм намудааст. Солҳои 1931–1932 ассистенти кафедраи филологияи Эрони донишгоҳи номбурда, 1932–1943 мудири кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1943–1947 директори Институти таърих, забон, адабиёт ва археологияи филиали тоҷикистони АИ ИҶШС, 1948–1958 мудири сектори адабиёти Институти забон ва адабиёти АИ ҶШС Тоҷикистон, 1962–1984 мудири кафедраи таърихи адабиёти классикии тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1984–1988 профессори кафедраи мазкур буд. Нахустин мақолаҳои адабиётшиносии ӯ ба солҳои 1925 мансубанд. Сипас, як силсила мақолаҳои оид ба таърихи адабиёти классикию советии тоҷики солҳои 30 дар матбуоти тоҷик ба таъ

расидаанд. Муаллифу мураттиби китобҳои дарсии «Адабиёт» (1934), «Назарияи адабиёт» (1936), «Адабиёти ватан» (1940), «Адабиёти тоҷик» (1950) мебошад. Рисолаҳои «Шеърҳои ватандӯстонаи Саъдӣ» (1942), «Сухансарои Панҷрӯд» (1958), «Ҷалол Иқромӣ» (1959) ва ғ. аз таълифоти илмии ӯ мебошанд. «Мунтахаботи Камоли Хуҷандӣ» (1955, 1959), «Девони Камол» (ҷ. 1, 1984; ҷ. 2, 1985 бо ҳаммуаллифии Асадуллоев С. ва Қаҳҳорова Н.), асарҳои манзуму мансур ва илмии Абуалӣ ибни Сино «Авҷи Зӯҳал» (1980), «Пирӯзнома» (1980) ва «Фанни шеър» (1985) бо ҳамроҳии Шарифов Х., «Мақоми Ибни Сино дар шеърҳои адаби тоҷик» (1985) бо ҳамроҳии профессор Шарифов Х. ба ҷоп омода карда шудааст. Яке аз муаллифони китоби «Очеркҳои таърихи адабиёти советии тоҷик» (1956–1957) мебошад. Аксари мақолаҳои танқидиву адабии ӯ дар китобҳои «Баҳс ва андеша» (1964) ва «Гуфтор аз ганҷи сухан» (1985) фароҳам омадаанд. Лауреати Мукофоти давлатии ҶШС Тоҷикистон ба номи А. Рӯдакӣ (1983) ва дорандаи ордени «Ленин» ва дигар нишонҳои фахрӣ мукофотонида мебошад.

Ч

ЧИГРИНА Вероника Георгиевна (тав. 2. 03. 1940, ш. Грозний), адабиётшинос, номзади илмҳои филология (1983), дотсент (1986). Соли 1964 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1967–1996 лаборанти калон, муаллим, муаллими калони кафедраи адабиёти рус ва хориҷӣ, дотсент, муовини декан оид ба кори тарбиявии факултети забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Чӯраев, 1996–2003 дотсенти кафедраи адабиёти Донишгоҳи Россия ва Тоҷикистон (Славянӣ), 2003–2008 муовини ректори донишгоҳи мазкур оид ба корҳои илмӣ буд. Муаллифи зиёда аз 40 корҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Дар конференсияҳои илмӣи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1996) мукофотонида шудааст.

ЧИРГИН Леонид (тав. 20. 05. 1942, шаҳри Конибодоми вилояти Суғд, ваф. 2021). Баъд аз хатми факултаи филологияи Донишкатаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳозира Донишгоҳи омӯзгории ба номи С. Айни) соли 1965 ба ҳайси муҳаррири Радиои Тоҷикистон, муҳобири ТАСС дар Тоҷикистон, сармуҳарри қисми хроникаи киностудияи «Тоҷикфилм» фаъолият намудааст. Ҳоло устоди калони шуъбаи журналистикаи Донишгоҳи славянии Русияву Тоҷикистон мебошад. Дар тӯли сӣ сол ба тарҷумаи асарҳои адибони тоҷик ба забони русӣ машғул будааст. Асарҳои тарҷумакардааш дар Тоҷикистон ва дар нашриёти «Советский писатель»-и Маскав ба таъб расидаанд.

Ҳамчун барномасоз ва муаллифи матнҳои наттоқӣ дар зиёда аз сад филми ҳуҷҷатӣ ва илмию амалӣ иштирок кардааст. Аз рӯи асарҳои ду филми бадеӣ ба навор гирифта шудааст. Якумӣ киномазҳака дар бораи Хоҷаи Насриддин – «Гляди веселей!» («Хушҳолона нигар!»), дуюмӣ филми дастҷамъӣ оид ба Ҷумҳурии Халқии Хитой буда мазҳакаи хурде ҳам бо номи «Ищите женщину!» («Занро ҷустуҷу намоед!») эҷод кардааст, ки ҳар се дар Киностудияи «Тоҷикфилм» ба навор гирифта шудаанд.

Муаллифи маҷмуаи қиссаҳои («Қасос»), мунтахаби шеърҳои «Булбулон бе тараб мехонанд» ва «Рапсодияи арманӣ» (2014) мебошад. Дар ҳаммуаллифи бо Ато Ҳамдам бист романи таърихӣ таълиф кардааст, ки «Спитамен» (доир ба ҳаракати Искандари Мақдунӣ ба Осиё) «Ҳаёти Чян сян ё Роҳи бузурги абрешим», «Венетсиягии дӯстдори Помир» (оид ба саргузашти Марко Поло дар Помир), «Озар аз Истаравшан ё шамшери

Спартак» (дар бораи устои аслиҳасози суғдӣ нақл мекунад, ки дар Рими Қадим гулом буда, мушкилиҳои зиёдеро паси сар намудааст) аз қабилҳои онҳо мебошанд. Ҳамчунин дар ҳаммуаллифӣ даҳҳо қиссаи таърихию муосир ва асарҳои драматургӣ эҷод кардааст. Аз соли 1970 узви Иттифоқи журналистон, аз соли 2001 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ЧОРИЕВ Умедулло Чориевич (тав. 20. 04. 1951, н. Рӯдакӣ), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1983), дотсент (1986). Солҳои 1966–1971 дар Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм намудааст. Солҳои 1971–1972 хидмати артиши шуравӣ, 1972–1974 ассистенти кафедраи назарияи ададҳо ва математикаи ҳисоббарории донишқадаи омӯзгории пойтахт, 1974–1978 аспиранти Донишқадаи омӯзгории ш. Владимирӣ РСФСР буд. Солҳои 1978–1986 ҳамчун муаллими калон, 1986–1993 дотсент, 1993–1999 мудирӣ кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Аз соли 1999 дотсенти кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Оид ба ҷамъи вазифаҳои мултипликативӣ бо он ададҳо, ки тақсимкунандаи содашон дар интервалҳои муайян меҳобанд кори, илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои таълимиву методӣ мебошад.

Ас.: Алгебра ва назарияи ададҳо (ҳаммуаллиф). Қ. 1. Д., 1983; Қ. 2. 1986; Элементҳои мантиқи риёзӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1994; Системаи нобаробариҳои хаттӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1994.

ЧҶҶПОН Бадали Ванҷӣ (Бадалов Чӯпон Ширинбекович) (тав. 17. 05. 1959, деҳаи Ғӯмаяки ноҳияи Ванҷ). Соли 1976 мактаби миёнаи зодгоҳаш, соли 1980 Донишгоҳи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба итмом расонидааст. Фаъолияти кориро ҳамчун муаллим (1980-1982) дар мактаби миёнаи №2 ноҳияи Колхозобод (ҳозира Ҷалолуддини Румӣ) оғоз намудааст. Солҳои 1983-1986 муҳаррири радиои рӯзномаи ноҳиявии «Ҳақиқати Колхозобод» (ҳозира «Навиди Балх»), 1987-1989 инструктори шӯъбаи таблиғоту ташвиқоти Кумитаи ҳизби коммунистии ноҳия, 1990-1992 мудирӣ шӯъбаи фарҳанги ҳукумати ноҳия будааст. Алҳол корманди ширкати «Рухом» (Душанбе) мебошанд.

Набараи шоири халқ Муллоёри Ванҷӣ буда, аз ҷавонӣ шеър менавиштааст. Навиштаҳои пайваста дар рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ ва маҷмуаҳои дастҷамъӣ ба таъъ расидаанд. Муаллифи маҷмуаҳои шеърии «Соҷи маънӣ» ва «Бӯсаи субҳ» аст. Соли 2012 ба узвияти Иттифоқи нависандагони Тоҷикстон пазируфта шудааст.

Ч

ЧАББОР Муродалӣ (Ятимов Муродалӣ Чабборович, тав. 1972, шаҳри Душанбе. ваф. 2006, ш. Душанбе). Солҳои 1989-1990 коргари Бунгоҳи санитарӣ - эпидемиологии н. Ҳисор будааст. Соли 1990 донишҷӯи факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе шуда, соли 1995 соҳиби маълумоти олии гардидааст. Пас аз хатми донишкада соле дар мактаби миёнаи №71 омӯзгори, аз октябри соли 1996 то вафоташ дар идораи адабиёт ва хунари Радиои Тоҷикистон муҳаррирӣ кардааст. Муаллифи маҷмуаҳои шеърӣ «Тӯшаҳои сабзи биёбон» (2004), «Новеллаҳо» (2002) ва «Дурахши сароб» (2005) аст. Аз соли 2005 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ЧАББОРОВ Александр Фуломович (тав. 16. 04. 1954, ш. Душанбе), физик, номзоди илмҳои физика-математика, дотсент. Соли 1976 шӯбаи физикаи факултаи физика математикаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ро хатм кардааст. Солҳои 1977-1980 дар аспирантураи назди Пажӯҳишгоҳи пластмасса ба номи Петрови ш. Москва таҳсил намудааст. Соли 1990 дар Шурои Ҳимояи рисолаҳои дисертсионии Пажӯҳишгоҳи номбурда дар мавзӯи «Ташаккул ва таназули зарядҳои инжексияшуда дар маводҳои полимерӣ» рисолаи номзадӣ дифо кардааст. Солҳои 1981-2010 ба ҳайси лаборанти калон, ассистент, муаллими калон, сипас дотсенти кафедраи физикаи назариявии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ифои вазифа намудааст. Дар давоми фаъолияти кориаш зиёда аз 30 мақолаи илмӣ ва илмӣ - методӣ аз чоп баровардааст.

ЧАББОРОВ Фулом (тав. 19. 10. 1917, ш. Бухоро, ваф. 1998, ш. Душанбе), физик, номзоди илмҳои физика (1973), дотсент (1975), иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1935 Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Бухоро хатм кардааст. Солҳои 1935–1941 дар яке аз мактабҳои ш. Сталинобод ба сифати муаллим кор кардааст. Солҳои 1941–1944 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1944–1950 мудирӣ хонаи бачагони шаҳраки Шаҳринав, 1950–1951 мудирӣ хонаи бачагони ш. Душанбе, 1951–1957 нозир ва сардори шӯбаи кадрҳои Вазорати маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон буд. Соли 1957 шӯбаи ғоибонаи факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т.

Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1957–1975 ҳамчун муаллими калон, аз соли 1975 то охири умр дотсенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда кор кардааст. Соли 1974 бо ташаббуси ӯ дар назди факултети физикаи донишкадаи омӯзгорӣ кафедраи методикаи таълими физика ташкил карда шуд. Ӯ ҳамчун аввалин мудирӣ кафедраи методикаи таълими физика кор кардааст. Инчунин, бо ташаббуси ӯ дар назди кафедра лабораторияҳои намоиши таҷрибаҳо, дарсҳои амалии физикӣ ва кабинетҳои воситаҳои техникаи таълим, физикаи мактабӣ, методикаи таълими физика ташкил карда шуд. Оид ба методҳои вусъати робитаи баръакс ва дигар масъалаҳои таълими физика қори илмӣ бурдааст. Хизматҳояш бо медалҳои «Барои меҳнати шуҷоатнок дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ, солҳои 1941–1945», «Барои меҳнати шоён», «Барои ғалаба бар фашизм», унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶСШ Тоҷикистон» (1976) ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

ҶАББОРОВ Имомиддин Қаҳҳорович (тав. 1929, ваф. маълум нест), географ, номзоди илмҳои география (1968). Соли 1954 факултети географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод бо номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Аз соли 1969 ба кафедраи географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ба кор омадааст. Барои донишҷӯён аз фанни асосҳои хокшиносӣ ва географияи хок дарс гуфтааст. Солҳои 1971–1973 ҳамчун муовини декани факултети география оид ба таълим, 1972–1974 мудирӣ кафедраи заминшиносии умумӣ ва геология кор кардааст. Солҳои 1980–1982 вазифаи котиби бюрои ҳизбии факултети географияи донишкадаи омӯзгории пойтахтро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 10 асару мақолаҳои илмӣ аст, ки дар онҳо масъалаи эрозияи хокро баррасӣ кардааст.

ҶАББОРОВ Турдибой (тав. 12. 06. 1942, ш. Конибодом), физик, номзоди илмҳои техникӣ (1975). Солҳои 1956–1960 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Панҷакент, 1960–1965 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1968–1971 лаборанти калон ва ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда, 1971–1974 аспиранти Академияи ҳарбии муҳофизати химиявии ба номи С. К. Тимошенкои ш. Москва, 1974–1979 муаллими калони кафедраи физикаи умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Ҷамзамон, солҳои 1975–1976 ҳамчун раиси иттифоқҳои касабавӣ факултети физика, 1978–1979 муовини декани факултети физикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт оид ба қорҳои тарбиявӣ фаъолият дошт. Соли 1979 ба дигар муассиса ба қор рафтааст. Оид ба таъсири деформатсия ва моеъҳои фаъоли физикӣ ба гузаришҳои релаксатсионӣ дар полимерҳо қори илмӣ

бурда, зиёда аз 20 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст. Соли 1976 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлатии Ленинград буд. Бо ифтихорномаи Вазорати мактабҳои олии ИҶШС мукофотонида шудааст.

Ас.: Тадқиқи таъсири деформатсия ва моеъҳои фаъоли физикӣ ба гузариши релаксатсионӣ дар полимерҳо. Д., 1976.

ЧАЛИЛОВА Мавлуда Начмудиновна (тав. 20.07.1974, деҳаи Навободи ноҳияи Шаҳринав), номзади илмҳои педагогӣ, соли 1998 ба Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ.Ш. Ҷӯраев (ҳоло ба номи Садриддин Айни) дохил шуда, онро соли 2003 хатм намудааст. Солҳои 2004-2013 ба сифати ассистент, аз соли 2013 то ҳол ба ҳайси муаллими калони кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоии ҳамин донишгоҳ кор мекунад. Муаллифи беш аз 50 номгӯи корҳои илмӣ-

методӣ, 2 барномаи таълимӣ, 4 китоби дарсӣ ва 2 васоити таълимӣ аст. Номбурда рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Рушди қобилиятҳои эҷодии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди татбиқи тафриқавии дохили синфӣ забони модарӣ» ҳимоя кардааст. Аз соли 2020 ҳамчун муаллими калони кафедраи методикаи таҳсилоти ибтидоӣ фаъолият дорад.

Ос.: Тафриқаи сатҳӣ яке аз намудҳои муҳимтарини таълими тафриқавӣ. Проблемаҳои таълими тафриқавӣ: Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ. Д., 2009; Элементҳои таълими тафриқавӣ дар таълими хонандагони хурсол. Ташаккули фаъолияти маърифатии хонандагону донишҷӯён ҳангоми омӯзиши фанҳои табиӣ-риёзӣ дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии: Маводи конференсияи илмӣ-методии ҷумҳуриявӣ. Д., 2012; Нақшаи тақвими аз фанҳои таълимӣ барои синфҳои якум. Дастури таълимӣ. (бо ҳаммуаллифӣ). ДДОТ ба номи Садриддин Айни. Д., 2012; Методикаи таълими ибтидоии забони модарӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни коллеҷ ва донишгоҳҳои омӯзгорӣ. (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2016; Методикаи таълими ибтидоии забони модарӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни коллеҷ ва донишгоҳҳои омӯзгорӣ. (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2017; Методикаи таълими ибтидоии забони модарӣ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни коллеҷ ва донишгоҳҳои омӯзгорӣ. (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2018; Мавқеи бозихҳои таълимӣ дар дарсҳои забони модарӣ. Дастури таълимӣ. (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2018; Методикаи таълими ибтидоии забони модарӣ: Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни коллеҷ ва донишгоҳҳои омӯзгорӣ (бо ҳаммуаллифӣ). Д., 2020.

ЧАЛОЛОВ Обид Чалолович (тав. 1907, ш. Чустӣ ҶШС Узбекистон, ваф. 1970, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, доктори илми филология (1956), профессор (1958). Соли 1924 Донишкадаи муаллимии Тошкентро хатм кардааст. Солҳои 1939–1942 дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ ва муовини директор оид ба корҳои илмӣ Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1946–1959 мудирӣ кафедраи забонҳои Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1959–1964 мудирӣ сектори лаҳҷашиносии Институти забон ва адабиёти АИ ҶШС Тоҷикистон, 1964–1970 ходими калони илмӣ ҳамин муассисаи илмӣ буд. Муаллифи се рисолаи илмӣ – «Муносибати шеваи Чуст бо забони адабӣ»

(1949), «Категорияи чамъ ва баъзе масъалаҳои забони тоҷикӣ» (1961), «Гуруҳи лаҳҷаҳои тоҷикони райони Ёвон» (1967) ва якчанд мақола аст. Яке аз муаллифони китоби дарсии «Забонӣ тоҷикӣ барои гуруҳи русии мактабҳои олии ҶШС Тоҷикистон» мебошад. Дар фароҳам овардани фонди илмӣ шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ ва тартиб додани тарҳи китоби панҷҷилдаи «Шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ» иштирок дошт.

Ас.: Отношения чувского диалекта к таджикскому литературному языку. Сталинабад, 1949.

ЧАЛОЛОВА Гулчехра Субҳоновна (22. 10. 1960 в. Суғд, ш. Истравшан) педагог-психолог, номзади илмҳои педагогӣ. Солҳои 1977 – 1980-донишҷӯи коллеҷи тиббии ба номи И. П. Павлови ш. Хучанд, 1990-1995-донишҷӯи ДДОТ ба номи С. Айни, факултети педагогика, ихтисоси педагог-психологи томактабӣ, 1980-1992-ҳамшираи тибби калон дар муассисаҳои томактабии шаҳри Истаравшан ва шаҳри Душанбе, 1992-2018-мураббия ва минбаъд мудири кӯдакестони № 50- назди Сарраёсати маорифи шаҳри

Душанбе, 2016-унвонҷӯи кафедраи таҳсилоти томактабӣ ва соли 2018-ассисенти кафедраи психологияи умумӣ ва педагогии факултети психология ва таҳсилоти фароғии ДДОТ ба номи С. Айни.

Дар масъалаи тарбия, муошират ва одоби кӯдакони синни томактабӣ кори илмӣ-тадқиқотиро дар мавзӯи «Шароитҳои психологӣ-педагогии тарбия намудани одоби муошират дар кӯдакони синни томактабӣ» соли 2021 Ҳимоя намудааст. Муаллифи зиёда аз 20 мақолаҳои илмӣ, 10 дастури таълимӣ ва китобҳои дарсӣ мебошад. Барои хизматҳои шоён дар соҳаи маориф ва фарҳанг ба нишони Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (соли 1997) ва Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (соли 1999) сарфароз гаштааст.

ЧАМОЛОВА Наталя Искандаровна (тав. 09. 02. 1960, н. Тоҷикобод), таърихшинос, номзади илмҳои таърих (1990), дотсент (2000). Соли 1982 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1983–1987 аспиранти донишгоҳи номбурда, 1988–1986 муаллим, муаллими калон, и. в. мудири кафедраи таърихи Ватан, муовини декани факултети таърихи Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко оид ба

корҳои илмӣ буд. Солҳои 1986–2000 ба ҳайси муовини директори Маркази тадқиқоти сиёсии назди КМ ҲҚТ кор кардааст. Аз соли 2000 ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи умумӣ ва декани факултети таърих ва муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ)

кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои таърихи халқи тоҷик ва ташаккули давлатдорӣи халқҳои Осиёи Марказӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Ас.: Организация Таджикской ССР. Д., 2003; Образование Таджикской ССР. Д., 2004; Они были первыми (хаммуаллиф). Д., 2003; Книга памяти (хаммуаллиф). Д., 2005.

ЧАМШЕДОВ Парвонахон (тав. 20. 03. 1943, н. Шугнон), забошиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1986), профессор (1987), академики Академияи илмҳои педагогӣ ва иҷтимоии Федератсияи Россия (2000). Солҳои 1961–1968 дар Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, дар ин давра солҳои 1961–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1968–1992 муаллим, муаллими калон, муовини

декани факултети забонҳои хориҷӣ оид ба таълим, дотсент ва мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи забоншиносӣ, декани факултети забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Солҳои 1972–1974 дар аспирантураи Институти забоншиносии филиали АИ ИҶШС дар ш. Ленинград таҳсил намудааст. Солҳои 1992–1995 профессори Донишгоҳи Лондон, 1995–1996 мудири кафедраи забони англисии Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ба номи М. Назаршоев ва муовини директори Институти гуманитарии филиали АИ ҚТ дар ш. Хоруғ, 1996–2003 мудири кафедраи типологияи забоншиносӣ ва забонҳои англисии ДДОТ ба номи Қ. Қўраев, 2003–2005 ректори Донишгоҳи Байналмилалӣ Тоҷикистон буд. Аз соли 2005 то ба имрӯз мудири кафедраи забони англисӣ ва забоншиносии типологии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) мебошад. Дар масъалаҳои марбут ба таърихи бостон, фарҳанг, мардумшиносӣ, забоншиносӣ ва методикаи таълими забон кори илмӣ бурдааст. Дар тӯли фаъолияти илмӣ 34 монография ва китобҳои дарсӣ барои мактабҳои олӣ ва миёна нашр кардааст. Ду чилди фарҳанги забони англисӣ-тоҷикӣ ва фарҳанги забони тоҷикӣ-англисӣ дастраси хонандагон гардид. Ҳамчунин ӯ муаллифи зиёда аз 150 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ беш аз 40 нафар рисолаи номзадӣ ва докторӣ дифоъ намудаанд. Ҳамчун тарҷумон асарҳои Президенти кишвар «Тоҷикон дар оинаи таърих», «Нигоҳе ба тамаддуни ориёӣ», Умарзода Н. «Ориёиҳо», Ғафуров Б. «Тоҷикон»-ро ба забони англисӣ баргардондааст. Дар тӯли фаъолияташ дар 120 симпозиум ва конференсияҳои байналмилалӣ дар давлатҳои ИМА, Англия, Фаронса, Эрон, Туркия, Ҳиндустон, Куба, Россия, Узбекистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Сингапур, Чопон, Чин, Олмон ва ғ. бо маърузаҳо баромад кардааст. Раиси Ассотсиатсияи муаллимони забони англисии Тоҷикистон, раиси Иттифоқи англисзабонҳои Тоҷикистон, узви Чамбияти дӯстии Чумхурии Тоҷикистон бо мамолики хориҷӣ, чонишини раиси садорати чамбияти «Пайванд», раиси Чамбияти дӯстдорони фарҳанги бостон, узви

хайати тахририяи маҷаллаҳои илмӣ-оммавии «Ирано-Славики» (Москва), «Забоншиносӣ», «Фарҳанг», «Вопроси английской филологии» мебошад. Барои хизматҳои арзандаш дар соҳаи илму маориф бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (2000) ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1999) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Проблемы глагольной филологии. Д., 1986; Семантика видов в английском, русском и таджикском языках. Д., 1987; Проблемы глагольной типологии. Д., 1999; Аз Пешдоиён то Сомониён. Д., 2000; Имитативи в английском языке. Д., 2000; Аз Сомониён то замони ҳозира. Д., 2002; Англо-таджикский словарь. Д., 2005.

ЧАНОБИЛОВ Курбон (тав. 04. 11. 1946, д. Гезани н. Панҷакент, ваф. 31. 10. 2001, ш. Душанбе), физиф, номзади илмҳои физика-математика (1974), дотсент (1982). Солҳои 1962–1967 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1967–1968 ассистенти кафедраи физикаи ядроии донишгоҳи мазкур, 1968–1969 хидмати артиши шуравӣ, 1969–1970 таҷрибаомӯз-тадқиқотчи кафедраи физика, 1970–1973 аспиранти

кафедраи физикаи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1974–1976 ходими калони илмии кафедраи физикаи ядроии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, 1976–1982 муаллими калон ва и. в. дотсенти кафедраи физикаи Донишқадаи политехники Тоҷикистон буд. Солҳои 1982–1988 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи умумӣ ва назариявӣ, 1988–1990 дотсенти кафедраи физикаи умумӣ, 1990–1998 дотсенти кафедраи физикаи эксперименталӣ, 1999–2000 мудири кафедраи механикаи техникӣ ва нақшакашӣ, соли 2001 мудири қисми таълими ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Ҳамзамон, солҳои 1991–1992 вазифаи муовини декани факултети физикаи донишгоҳи омӯзгориро ба уҳда дошт. Оид ба физикаи ядро тадқиқоти илмӣ бурда, зиёда аз 60 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз шудааст.

Ас.: Супоришҳои санҷишӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1990; Маҷмуи масъалаҳо аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1990.

ЧАФАРОВ Амиршо Сайдобидович (тав. 23.03. 1984, деҳаи Сари Мазор, ноҳияи Ховалинги вилояти Хатлон), омӯзгори фанни физика. Соли 2002 ба факултети технология ва соҳибкориҳои Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қандил Ҷӯраев (ҳоло ДДОТ ба номи С.Айнӣ) дохил гардида, онро соли 2007 бо дипломи аъло хатм намуд. Солҳои 2006-2011 ба сифати лаборанти калон, ассистенти кафедраи номбурдаи физикаи ДДОТ, 2011-2014

мудири шӯбаи ғоибонаи факултети физика, 2014-2015 муовини декан оид

ба корҳои таълимӣ, эдвайзери факултети физика фаъолият намуда, аз соли 2015 дар мансаби мутахассиси пешбари раёсати таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ба кор қабул гардида, то имрӯз ифои вазифа дорад. Ҳамзамон, ба сифати ҳамкор дар кафедраи фанҳои умумитехникӣ ва мошиншиноии факултети технология ва соҳибкорӣ ба ҳайси омӯзгор фаъолият дорад. Дар мавзӯи «Таъсири байниҳамдигарии индӣ бо дигар унсурҳои ҷадвали даврӣ ва тадқиқоти ҳодисаҳои ба қабатҳо ҷудошавӣ дар системаҳои индӣ – халькоген» ба навиштани рисолаи номзадӣ машғул аст. Бо «Ифтихорнома»-и Иттифоқи касбаи кормандони маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз гардонида шудааст.

Муаллифи 15 мақолаҳои илмӣ – методӣ ва дастури таълимӣ мебошад.

ЧОБИРОВ Шамсулло Бобоевич (тав. 19. 06. 1954, ш. Душанбе, ваф. 16. 02. 1999, ш. Душанбе), муаллими фанни таърих. Соли 1976 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1976–1977 пешоҳанги мактаби миёнаи №66 ш. Душанбе, 1977–1979 муаллими кафедраи таърихи ИҶШС-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1979–1981 котиби озоди Комитети комсомолии донишкадаи

мазкур, 1981–1999 корманд, баъдан муовини вазири Комитети давлатии беҳатарии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд.

ЧОМАТОВ Самъиддин Салоҳидинович (тав. 22. 10. 1974, д. Варзикандаи н. Панҷакент), забоншинос, доктори илми филология (2016), профессор (2018). Хатмкардаи факултаи филологияи Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон (1997), омӯзгори забони англисӣ дар мактаби №8 шаҳри Душанбе (1994-1998), ассистенти кафедраи типологияи муқоисавӣ ва забони англисии факултаи забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (199-2003),

аспиранти ҳамин донишгоҳ (2003), саромӯзгор (2003-2006), дотсенти кафедраи назарияи тарҷума ва услубшиносии факултаи забони англисӣ ва ҳамзамон муовини декан оид ба илми факулта (2006-2008), мудири кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавии факултаи забони англисии ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2008-2016), мудири кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавӣ (2016-2021) ва профессори ҳамин кафедра (аз соли 2021). Рисолаи докториро дар мавзӯи «Становление и развитие лингвистической терминологии таджикского и английского языков» дифоъ намуда, дар соҳаҳои гуногун тарҷумонӣ кардааст.

Муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ, 4 монография, 12 китоби дарсӣ, 5 фарҳанги соҳавӣ ва 12 барномаи таълимӣ мебошад.

Ас.: Англо-таджикско-русско-французско-немецкый словарь ирригационных терминов. Д., 2006; Англо-русско-таджикский лингвистический словарь. Д., 2008.; Фонетика английского языка. Д., 2011; Сопоставительный анализ фонетической терминологии таджикского и английского языков. Д., 2014; Учебник английского языка: для 10-х класс средних школ. Д., 2014; Учебник английского языка: для 11-х класс средних школ. - Д. Образования и культура. 2014; Морфологическая терминология таджикского и английского языков. Д., 2015; Сопоставительный анализ синтаксической терминологии таджикского и английского языков. Д., 2015; Англо-русско-таджикский лингвистический словарь. Д., 2015; История английского языка. Д., 2015; Становление и развитие лингвистической терминологии таджикского и английского языков. Д., 2017; Фарҳанги истилоҳоти овошиносӣ (англисӣ-русӣ- тоҷикӣ). Д., 2017; Фарҳанги истилоҳоти грамматикӣ. Д., 2018; Забони англисӣ барои ихтисосҳои ғайрифилологӣ. Д., 2019; Забони англисӣ барои синфи 5. Д., 2020; Забони англисӣ барои синфи 6. Д., 2020; Забони англисӣ барои синфи 7. Д., 2020; Забони англисӣ барои синфи 8. Д., 2020; Забони англисӣ барои синфи 9. Д., 2020; Забони англисӣ барои синфи 10. Д., 2020; Забони англисӣ барои синфи 11. Д., 2020.

ЧОНИБЕК Одилпури Асрориён (тав. 01. 01. 1960, н. Восеъ), муаллими фанни фарҳангшиносӣ. Соли 1980 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1980–1987 ассистенти кафедраи фарҳангшиносии Донишқадаи омӯзгории ш. Кулоб, 1987–1991 аспиранти Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1991–2008 муаллими калони кафедраи фалсафаи фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Солҳои 2007–2021 сармуҳаррири радиои «Садои Душанбе» ва шабакаи «Фарҳанг»и радиои Тоҷикистон буд. Муаллифи 6 китоб ва зиёда аз 100 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Ҳамзамон муаллифи филмҳои мустанади телевизионии «Кулон», «Нозкӯл», «Хулбук», «Саразм», «Диёри Деваштич», «Фаоар», «Чоргул», «Раштонзамин», «Эмоммаскара», «Сангтӯда», «Висагирд», «Кишвари мӯъчизаҳо», «Кишвари пешорӯи хуршед», «Пушинг», «Дар домани кӯхи бобои Об», «Фарзанди диёри нур», «Фочеъаи Ҳоит» мебошад.

Ас.: Фидоён (ҳаммуаллиф). Кулоб, 1991; Авроҳи рангини Кулоб. Кулоб, 1992; Кишвари пешорӯи хуршед. Д., 1992; Мавод доир ба назарияи фарҳанг. Д., 1994; Пӯяндагони ҳикмати фарҳанг. Д., 2002; Ин заминро арҷ аз арш аст. Д., 2009.

ЧОНМУРОДОВ Шамшод Мирзоевич (тав. 07. 11. 1990, деҳаи Маркази ноҳияи Дӯстӣ (собик-Ҷиликул), муаллими фанни таърих. Соли 2008 мактаби миёнаи № 13 ноҳияи Дӯстиро хатм кардааст. Солҳои 2008–2012 дар шӯъбаи таърих-ҳуқуқи факултети таърихи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ таҳсил намуда, онро хатм кардааст. Ҳамзамон солҳои 2012–2014 дар шӯъбаи магистратураи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба

номи С. Айнӣро аз руи ихтисоси таърихи ватан таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Аз соли 2014 ҳамчун ассистент ва муаллими калони кафедраи таърихи умумӣ Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Солҳои 2018–2020 коргузори шуъбаи рӯзонаи факултет кор кардааст. Аз соли 2017 Раиси иттифоқи касабаи кормандону омӯзгорони факултет мебошад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмию оммавӣ, дастуру барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ мебошад. Оид ба «Рӯзномаи сафар ба Самарқанд ба дарбори Темур дар солҳои 1403-1406»-и Руи Гонсалес де Клавихо ҳамчун сарчашмаи таърихӣ кори илмӣ-тадқиқотӣ мебарад.

Ас.: Барномаи таълимӣ аз фанни таърихи навтарини мамлакатҳои Осиё ва Африка (дар ҳаммуаллифӣ). Д., 2020; Таърихи дипломатия (курси лексия барои муносибатҳои байналхалқии макотиби олий). Д., 2018; Маводи тести аз фанни таърихнигории таърихи халқӣ тоҷик (барои донишҷӯёни факултетҳои таърихи макотиби олии ҷумҳурӣ). Д., 2019; Таърихи нави мамлакатҳои Осиё ва Африка (Курси лексияҳо барои факултетҳои таърихи мактабҳои олий). Д., 2020.

ЧОНОНОВ Саидамир (тав. 15. 03. 1948, д. Қазноқи н. Фарм (имрӯза Рашт), файласуф ва сиёсатшиноси тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (2010), дотсент (1985). Солҳои 1966–1970 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил карда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1970–1971 лаборанти калони шуъбаи фалсафаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 1971–1972 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1972–1975 ба ҳайси коромӯз-муҳаққиқи Институти фалсафаи АИ ИҶШС, 1975–1984 муҳаррири калон, муҳаррири калони илмӣ ва баъд мудири шуъбаи фалсафа, иқтисод ва ҳуқуқи Сарредаксияи илмии Энциклопедияи Советии Тоҷик, 1984–1989 муаллими калон ва дотсенти кафедраи коммунизми илмии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин кор кардааст. Солҳои 1976-1979 дар шуъбаи ғоибонаи аспирантураи шуъбаи фалсафаи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳсил кардааст. Солҳои 1989–1991 вазифаи сардори Раёсати илм ва информатикаи Госплани Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1991–1993 сардори Раёсати таълими фанҳои ҷомеашиносӣ ва корҳои тарбиявии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993–2009 сардори Раёсати илм ва сохторҳои иҷтимоии Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба уҳда дошт. Аз соли 2009 инчониб муовини ректори ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ оид ба корҳои илмӣ ва аз соли 2004 дар асоси шартнома мудири шуъбаи фалсафаи сиёсати Институти фалсафаи АИ ҶТ мебошад. Ҳамзамон солҳои 1976–1980 ба ҳайси муаллими ҳамкор дар кафедраи коммунизми илмии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1981–1984, 1984–2004 муаллими ҳамкори кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин ва 2004–2009 муаллими ҳамкори кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи Россия-Тоҷикистон (Славянӣ)

фаъолият намудааст. Ҳамзамон роҳбари гурӯҳи машваратии Кумитаи марказии ҳизби коммунистии Тоҷикистон ва узви гурӯҳи кори Комиссияи Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба муносибатҳои байни миллатҳо буд. Солҳои 1990–1995 узви Суди Конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, ба ин вазифа дар иҷлосияи 4 Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интихоб гардидааст. Муаллифи зиёда аз 5 асар, 130 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ, ҳаммуаллифи 13 китоб, муҳаррири масъул ва тарҷумони 12 китобҳои илмӣ, дарсӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар таълифотҳои худ масъалаҳои назарияи миллат ва муносибатҳои миллӣ, ташаккули шуури худшиносии миллӣ, масоили рӯзмарраи демократикунонии ҷомеа ва таҳкими истиқлолияти давлатии ҷомеаи тоҷик дар шароити муосирро мавриди баррасӣ ва омӯзиш қарор додааст. Дар таҳия ва ташкили Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007–2015, Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007–2009, Барномаи рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон то давраи 2015, ҳамчунин бештар аз 50 Қонунҳо, Барномаҳо, Консепсияҳо ва санадҳои ҳуқуқӣ бевосита иштирок намудааст, ки онҳо шартҳои ҳуқуқӣ, дурнамо ва роҳу воситаҳои ислоҳоти соҳаи илм, маориф, омодакунии кадрҳо, тандурустӣ, фарҳанг, музди меҳнат, таъмини нафақа, шуғл ва муҳоҷирати аҳолиро пешбинӣ менамояд. Дар як қатор мамлакатҳои хориҷи дурру наздик, аз қабали Шветсария, Ҳоландия, Фаронса, Чехославакия, Туркия, Миср, Эрон, Япония, Таиланд, Хитой, Россия, Украина, Молдова, Озарбойҷон, Қирғизистон ва ғ. дар курсҳои такмили ихтисоси хизмати давлатӣ ва кори конференсияҳои байналмилалӣ умумииттифоқӣ ширкат варзида, бо маърузаҳо баромад намудааст. Бо унвони фахрии «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1998), нишони «Аълоии маорифи Тоҷикистон» (2002), Медали тиллоии Институти байналмилалӣ тарҷумай ҳоли Иёлотии Муттаҳидаи Амрико (2001), ифтихорномаҳои Вазоратҳои маориф, рушди иқтисод ва савдо, қорҳои дохилии ҷумҳурӣ сарфароз карда шудааст.

Ас.: Съезди XXV-уми ҲКИШ ва тарбияи интернационалистии ҷавонон. Д., 1979; Таджикская советская социалистическая республика. Д., 1983; XXVII съезд КПСС: актуальные проблемы совершенствования социализма. Д., 1987; Общее и особенное в формировании и развитии социалистических национальных отношений. Д., 1987; Характерные особенности получения высшего образования в условиях инновационной деятельности вуза (хаммуаллиф). Д., 2007; Концепция гражданского образования в Республике Таджикистан (хаммуаллиф). Д., 2008; Проблемы формирования национального самосознания в условиях государственного строительства Таджикистана. Д., 2009; Вопросы дальнейшего повышения интернационалистической сознательности трудящихся. // В кн: Пролетарский интернационализм: вопросы идеологии и культуры. М., 1979; К вопросу об изучении диалектики расцвета и сближения социалистических национальных общностей // В кн: Советский народ – строитель коммунизма. М., 1982; Кризис культуры и науки: пути преодоления // В кн: Проблемы выживания и устойчивого развития Таджикистана. Д., 1996; Становление государственности в Таджикистане // В кн: Гражданственность и участие в управлении. Учебное пособие, ч. 1. Д., 2002; Исторический опыт решения проблем национальных меньшинств и его значение для государственного строительства. // В кн: Национальные меньшинства Таджикистана: проблемы и перспективы. Д., 2002; Суверенитет и проблемы совершенствования политической власти в

ЧУМАЕВ Маъруфҷон Тағоймуротович (тав. 22.03.1986, н. Узун, вилояти Сурхондарёи Ҷумҳурии Ўзбекистон), кимиёшиноси тоҷик, номзади илмҳои химия (2018), дотсент (2019). Солҳои 2005–2010 дар факултети химияи ДДОТ ба номи С.Айнӣ таҳсил кардааст. Солҳои 2009–2010 лаборанти кафедраи химияи умумӣ ва ғайриорганикӣ, 2010–2011 лаборанти калони кафедра, 2011–2018 ассистент ва муаллими калони кафедра ва аз соли 2019 дотсенти кафедраи

химияи умумӣ ва ғайриорганикӣи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Дар мавзӯи «Мувозинатҳои фазагӣ ва ҳалшавандагӣ дар системаи аз сульфатҳо, карбонатҳо ва гидрокарбонатҳои натрий ва калсий иборат буда, инчунин мувозинатҳои фазагӣ дар системаҳои бисёркомпонентии обӣ-намакӣ ва политермаи онҳо» тадқиқоти илмӣ мебарад. Аз рӯи натиҷаҳои тадқиқотҳояш дар конференсияҳои илмӣи ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ, ки муҳимтаринашон: European Science and Technology, 2014, Munich, Germany, Global Science and Innovation, 2014, Chicago, USA, XI Международного Курнаковского совещания по физико-химическому анализу в рамках XX Менделеевского съезда по общей и прикладной химии, 2016, Россия, г.Воронеж ва XXI Менделеевский съезд, 2019, Санкт-Петербург мебошад, баромад намудааст. Муаллифи зиёда аз 100 мақолаи илмӣ, як дастури таълимӣ ва як монография аст. Соли 2019 бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» сарфароз гардонида шудааст.

Ас.: Строение фазового комплекса и растворимость водно-солевой системы из сульфатов, карбонатов, гидрокарбонатов натрия и кальция (монография). Д., 2020; Маҷмӯаи мисол ва масъалаҳои тестӣ аз химияи умумӣ (дастури таълимӣ). Д. 2013; Фазовые равновесия системы Na,Ca||CO₃,HCO₃-H₂O при 25°C//ДАН РТ. 2012. Т.55. № 3; Фазовые равновесия системы Na,Ca||SO₄,HCO₃-H₂O при 0°C//ДАН РТ. 2013. Т.56. № 2; Фазовые равновесия системы CaSO₄-CaCO₃-Ca(HCO₃)₂-H₂O при 0°C//ДАН РТ. 2014. Т.57. № 8; Solubility in the Na,Ca||SO₄,CO₃-H₂O System at 0°C//Russian Journal of inorganic chemistry. 2016. Vol. 61. № 5; Solubility in the Na,Ca||SO₄,CO₃-H₂O System at 25°C//Russian Journal of inorganic chemistry. 2016. Vol. 61. № 8; Structure of solubility diagram of the quaternary Na,Ca||SO₄,CO₃-H₂O water-salt system at 25°C//Austrian Journal of Technical and Natural Sciences. 2016. № 9-10; Solubility in the Na,Ca||CO₃,HCO₃-H₂O system at 25°C// Russian Journal at inorganic chemistry, 2017, Vol.62, № 9; Solubility and phase equilibria in the Na,Ca||CO₃,HCO₃-H₂O system at 0°C//Chimica Techno Acta, 2017, Vol.4, № 3; Растворимость системы Na₂SO₄-Na₂CO₃-NaHCO₃-H₂O при 50°C// Химический журнал Казахстана, 2017, № 4 (60); Растворимость системы Na₂SO₄-Na₂CO₃- NaHCO₃-H₂O при 0°C//ДАН РТ, 2017, Т.60, № 9; Structure of the solubility diagram in the Na₂SO₄-Na₂CO₃-NaHCO₃-H₂O system at 0, 25 and 50°C//Chimica Techno Acta. 2018. Vol. 5, № 2; Solubility in the Quaternary CaSO₄-CaCO₃-CaF₂-H₂O System at 50°C//Inorganic Chemistry – An Indian Journal. 2018, Vol. 13, № 1; Phase equilibria in the Na,Ca||CO₃,HCO₃-H₂O System at 50°C//East European Science Journal. 2018, Vol. 1. № 5(33); Solubility in the system Na,Ca||SO₄,CO₃-H₂O at 50°C//Russian Journal of

Inorganic Chemistry, 2019, Vol.64, № 2; Phase equilibrium of Na,Ca||SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O systems at 50°C// Applied solid state chemistry, 2018. № 4(5); Phase equilibria in the System Na,Ca||SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O at 0°C// Chimica Techno Acta, 2019, Vol.6.№1; Comparative analysis of phase complex systems Na,Ca||SO₄,CO₃-H₂O about 50 and 75°C//American scientific Journal, 2019, № (28); Solubility in the Na,Ca||SO₄,HCO₃-H₂O system at 25°C//Chimica Techno Acta, 2019, Vol.6.№ 4; Фазовый комплекс системы Na,Ca//SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O при 75°C//Узбекский химический журнал. 2020. № 2; Phase complex of the system Na,Ca||SO₄,CO₃,HCO₃-H₂O at 100°C//Chimica Techno Acta, 2020, Vol.7. № 2.

ЧУМАЕВ Тўйчибой Боқиевич (тав. 12. 10. 1971, д. Дарғи н. Айнӣ) муаллими забони франсавӣ, номзади илми филология (2018). Соли 1998 факултаи забонҳои хориҷии ДДОТ ба номи Садриддин Айниро хатм кардааст. Аз соли 1998 то соли 2012 дар кафедраи забони франсавии ДДОТ аввал ба сифати ассистенти кафедра, баъдан ба сифати муаллими калон ва ҳамзамон дар вазифаи раиси иттифоқҳои касабаи муаллимон дар факултет қор кардааст. Соли 2003 барои тақмили ихтисос ш. Безансонии Фароса фиристода шуда буд. Соли 2004 курси омӯзиши компютер ва забони англисиро дар Ҳиндустон ш. Деҳлӣ ва соли 2005 курси тақмили тарҷумониро дар қолечҳои байналмилалӣ шаҳрҳои Марсел, Арл ва Авинёни Фаронса гузаронида аст. Соли 2008 дар курси тақмили ихтисос аз фанни забони англисӣ дар Ҳиндустон ширкат варзида соҳиби дипломи забони англисӣ гардид. Дар масъалаҳои тарҷумаҳои услубии ғазал дар забонҳои франсавӣ, англисӣ ва форсӣ тадқиқоти илмӣ мебарад. Асосан самти фаъолияти ӯ тарҷумаи асарҳои бадеӣ буда, аз ҷумла, китобҳои Антуан де Сент Эгзюперӣ «Парвози Шабона» (2006), Албер Камю «Бегона» (2007), Виктор Гюго «Наваду саввум» (2009)-ро аз франсавӣ ба забони тоҷикӣ тарҷума намудааст. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Персидские заимствований во французском языке (грамматический и лексический анализ)» дифоъ намудааст (2018). Бо унвони «Аълоҷии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2009) сарфароз гардидааст.

Ас.: Забони франсавӣ барои синфи 8. Д., 2008; Забони франсавӣ барои синфи 10. Д., 2009; Луғати ибораҳои рехтаи забони франсавӣ ва тоҷикӣ. Д., 2012; Луғати феълҳои франсавӣ ва тоҷикӣ. Д., 2013; Грамматикаи забони франсавӣ. Д., 2018 ва ғ.

ЧУМЪАЕВ Тўрақул (тав. 02. 02. 1936, д. Мазори Шариф, ҷамоати деҳоти Колхозчиён, н. Панҷакент).

Соли 1955 Омӯзишгоҳи омӯзгории шаҳри Панҷакентро хатм кардааст. Солҳои 1955-1960 донишҷӯи шуъбаи «Физика ва асосҳои истеҳсолот»-и факултети физикаю математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории Сталинобод, 1961-1963 лаборанти калони кафедраи физикаи умумии ДДОД ба номи Т. Г. Шевченко, 1963-1969 ассистенти кафедраи мазкур, 1974-1978 муаллими калони кафедраи методикаи таълими физика фаъолият кардааст. Солҳои 1975-1978 дар шуъбаи рӯзонаи

аспирантураи донишгоҳи мазкур таҳсил кардааст. Доир ба мавзуи «Таърихи инкишофи омӯзиши физика дар мактабҳои миёнаи ҶШС Тоҷикистон» тадқиқот гузаронидааст. Солҳои 1971, 1976, вазифаи чониши декани факултети физика ва солҳои 1976-1978 вазифаи декани факултети мазкурро ба уҳда дошт. Номбурда муаллифи беш аз 110 номгӯй корҳои илмӣ-методӣ мебошад, ки зиёда аз 20-тои онҳоро васоити методӣ ташкил медиҳанд. Ҳоло вазифаи муовини сарвари гимназияи ба номи Муҳаббат Маҳмудоваи шаҳри Душанберо ба уҳда дорад.

Солҳои 2001-2002 барои таҳия ва озмоиши супоришҳои тестӣ дар ҷумҳуриҳои Қазоқистон ва Қирғизистон ба ҳайси аъзои гурӯҳи кории давлатҳои Осиёи марказӣ, ки ташкилоти байналмилалӣ ЮНИСЕФ ташкил карда буд, ширкат варзидааст. Айни замон, узви гурӯҳи ҳамроҳангсози барнома ва китобҳои дарсии физика ва нучуми Шурои миллии таҳсилот дар назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Соли 1993 ғолиби озмуни «Муаллими сол»-и ҷумҳурӣ гардидааст.

Барои хизматҳои шоёнаш дар кори таълиму тарбияи насли наврас бо ордени «Шараф» (соли 1999), нишони «Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (соли 1993 2 маротиба), Ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон, Раёсати маорифи шаҳри Душанбе, Ҳукумат ва шӯбаи маорифи н. Исмоили Сомонӣ мукофотонида шудааст.

ҶУМАНБОВ Ҳақимбой (тав. 15. 12. 1943, д. Пекони Бӯстони вилояти Тошкент), физик, номзади илмҳои физика-математика (1984), дотсент (1990). Солҳои 1961–1966 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1966–1968 лаборанти калон, 1968–1970 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи номбурда, 1970–1972 хидмати артиши шуравӣ, 1972–1973 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1973–1977 коромӯз ва аспиранти Институти илмию тадқиқотии пластмассаи ш. Москва (НИИПМ), 1977–1979 ассистент, 1979–1990 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ, 1990–1993 дотсенти кафедраи физикаи эксперименталии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд. Ҳамзамон, солҳои 1981–1993 ҳамчун муовини декани факултети физикаи донишгоҳи мазкур кор кардааст. Соли 1993 бо муассисаи дигар ба кор гузаштааст. Оид ба хосиятҳои пезоэлектрикии полимерҳо корҳои илмию тадқиқотӣ бурда, зиёда аз 36 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ ба нашр расонидааст. Инчунин, ҳаммуаллифи як ихтироот мебошад. Бо раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

Ас.: Хосиятҳои физикӣ-химиявии маводҳои полимерӣ. Д., 1989.

ЧУМЪАЕВ Ҳусейн Қобилович (тав. 02. 10. 1947, д. Дар-Дари н. Айнӣ, ваф. 22. 02. 2011, ш. Душанбе), физик, номзади илмҳои педагогӣ (1989), дотсент (1991). Солҳои 1966–1971 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1978–1989 ҳамчун ассистент, 1989–1991 муаллими калон, 1991–2003 дотсенти кафедраи методикаи таълими физика кор карда, аз соли 2003 то 2018 мудири кафедраи мазкур дар ДДОТ ба номи С.

Айнӣ буд. Оид ба масъалаҳои таълимию маърифатӣ ва ташаккули фаъолияти мустақилонаи хонандагони мактабҳои миёна корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 90 номгӯи корҳои илмию методӣ мебошад, ки 20 номгӯи онҳоро воситаҳои таълимию методӣ ташкил медиҳанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1997) сарфароз гардидааст.

Ас.: Дарҳои физика (ҳаммуаллиф). Д., 1993; Ҳалли масъалаҳо аз физика. Қисмҳои 1-5 (ҳаммуаллиф). Д., 1998; Тачрибаомӯзии педагогӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2010.

ЧУМЪАЕВ Чумъабой Чӯраевич (22.12.1985, деҳаи Похут, ноҳияи Айнӣ), омӯзгори забони тоҷикӣ, хатмкардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2008), муддате давр МТУ-и н. Айнӣ ва Рӯдакӣ кор кардааст. Солҳои 2011–2015 ассистенти кафедраи забонҳои тоҷикӣ ва русии Донишгоҳи техникаи Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ, аз соли 2017 дар кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба сифати ассистент ва муаллими калон фаъолият дорад. Дар мавзуи “Баррасии масоили башарӣ дар ашъори Озарахш” пажӯҳиши илмӣ анҷом додааст.

Ас.: Бозтоби масоили иҷтимоии ҷомеаи башар дар осори Озарахш//Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2019; Таъсири парадоксӣ дар шеъри Озарахш//Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2020; Тасвири зодгоҳ дар шеъри Озарахш//Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2021; Мақоми Озарахш дар адабиёти муосир ва мавзуоти ашъори ӯ//Анвори дониш. Д., 2021.

ЧҶҶРАБЕКОВА Дилором (тав. 27. 03. 1939, ш. Самарқанд), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1970), дотсент (1980). Солҳои 1957–1962 донишҷӯи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1962–1963 лаборанти калон, 1963–1965 ассистенти кафедраи математика, 1969–1976 муаллими калони кафедраи анализи математикии Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1980–2004 ҳамчун дотсенти кафедраи геометрия, 2004–2008 мудири кафедраи геометрияи ДДОТ ба

номи С. Айнӣ кор кардааст. Аз соли 2008 дотсенти кафедраи геометрияи донишгоҳи мазкур мебошад. Муаллифи зиёда аз 25 корҳои илмию методӣ аст.

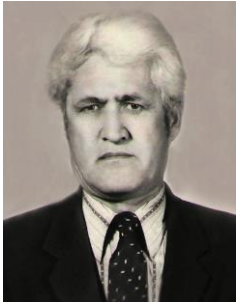
Ас.: Табдилоти геометрӣ дар курси математикаи синфҳои 6-7 (Ба ёрии муаллим). Д., 1976; Дастури методӣ оид ба ҳалли масъалаҳои геометрӣ. Д., 1982; Корҳои контролӣ аз геометрия (Барои донишҷӯёни ғоибхон, ҳаммуаллиф). Д., 1984; Практикуми ҳалли масъалаҳои планиметрӣ (ҳаммуаллиф). Д., 1989.

ЧҶҮРАЕВ Алишер Чӯраевич (тав. 13. 12. 1941, вилояти Самарқанди ҶШС Узбекистон), иқтисоддон, номзади илмҳои иқтисодӣ (1975), дотсент (1983). Солҳои 1959–1964 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров таҳсил намудааст. Солҳои 1964–1967 муаллими фанни географияи мактаби миёнаи ба номи С. Айнӣ н. Конибодом, 1964–1965 хидмати артиши шуравӣ, 1967–1970 ҷонишини

директори Омӯзишгоҳи касбӣ - техникий № 38 ш. Душанбе, 1970–1972 лаборанти калон ва ходими хурди илмӣ, 1972–1975 аспиранти рӯзонаи Институти иқтисодиёти Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 1975–1980 ҳамчун ходими хурд ва ходими калони илмии институти мазкур фаъолият намудааст. Солҳои 1980–2000 ҳамчун мудир ва дотсенти кафедраи географияи иқтисодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2000–2002 мудирӣ кафедраи муносибатҳои иқтисодии байналхалқии Донишгоҳи давлатии ш. Хучанд ба номи Б. Фафуров, 2002–2007 муовини ректори Донишгоҳи муосири Тоҷикистон ва Россия оид ба таълим кор кардааст. Аз соли 2007 то ба имрӯз декани факултети географияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Фаъолияти илмӣ ба масъалаҳои ҷобачогузории кувваҳои истеҳсолкунанда бахшида шуда, муаллифи зиёда аз 60 корҳои илмию методӣ ва таълимӣ, аз он ҷумла 2 монография ва 3 дастури таълимӣ аст. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Барои хизматҳои бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Совети вазирони ИҶШС сарфароз карда шудааст.

Ас.: Планирование, учет, контроль и материальное стимулирование в колхозах. Д., 1979; Материально-техническая база и экономический механизм реализации продовольственной программы. Д., 1984; Размещение производительных сил и экономика районов (учебное пособие). Д., 1991; География (учебное пособие для поступающих в ВУЗ-и на таджикском и русских языках). Д., 1991; Экономическая география Таджикистана (учебное пособие для студентов). Д., 2006.

ЧЎРАЕВ Гаффор (тав. 10. 05. 1937, д. Зарбеди н. Конибодом, ваф. 2018, ш. Душанбе), забоншиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1993), профессор (2003). Соли 1959 факултети забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1959–1961 ассистенти кафедраи забони тоҷикӣ ва котиби масъули рӯзномаи «Педагоги ҷавон»-и донишкадаи номбурда, 1961–1979 ходими хурд ва ходими калони илмии шуъбаи лаҳҷашиносии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1979–1981 ходими калони илмии сектори Афғонистони Институти шарқшиносии АИ ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1982–1986 дар Ҷумҳурии Афғонистон бо сафари хизматӣ қарор дошт. Солҳои 1986–1996 ҳамчун ходими калони илмӣ, ходими пешбар, сарҳодим ва мудирӣ шуъбаи лаҳҷашиносии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистон, 1996–2010 роҳбари дастгоҳи кории Комиссияи татбиқи Қонуни забони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз соли 2010 то вопасин нафас сарҳодими илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистон буда, ба сифати профессори кафедраи забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айнӣ низ фаъолият дошт. Оид ба лаҳҷаҳои арабҳои тоҷикзабон, низоми лексикаи лаҳҷавии забони тоҷикӣ ва дигар масъалаҳои муҳими забоншиносӣ тадқиқоти илмӣ ба анҷом расонидааст. Солҳои 1961–1986 дар экспедитсияҳои диалектологияи минтақаҳои тоҷикнишин ва гурӯҳҳои этникии ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ ширкат варзида, маводи фаровони луғавӣ, фонетикӣ, грамматикӣ, этнографӣ, фолклорӣ ва топонимӣ гирд овардааст. Муаллифи зиёда аз 200 асару мақолаҳои илмӣ ва илмиву методӣ, аз ҷумла яке аз муаллифони китоби панҷҷилдаи «Шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ» буда, соли 1989 барои ин асар ба дарёфти Ҷоизаи ба номи Абуалӣ ибни Сино мушарраф гардидааст. Бо роҳбарии ӯ 4 нафар рисолаҳои докторӣ ва 10 нафар рисолаҳои номзадӣ дифоъ кардаанд. Дар симпозиуму конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ бо маърузаву гузоришҳои илмӣ баромад намудааст. Дорандаи «Ҷоизаи Мавлавӣ»-и (1999) Бунёди байналмилалӣ забони тоҷикии форсӣ буда, бо унвони ифтихории «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1999) ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1988) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Луғати шеваи ҷанубӣ (Макети ҳарфи «д», ҳаммуаллиф). Д., 1971; Шеваҳои ҷанубии забони тоҷикӣ (Лексика). Д., 1973; Лаҳҷаҳои арабҳои тоҷикзабон. Д., 1975; Шеваҳои ҷанубии забони тоҷикӣ (Лексика. Дастурамали ҷамъовари луғати шеваҳои забони тоҷикӣ, ҳаммуаллиф). Д., 1982; Олими пуркор ва мураббии ғамхор. Д., 1993; Фарҳанги масодири забонҳо ва ғӯйишҳои эронии Тоҷикистон (ҳаммуаллиф, иборат аз ду ҷилд). Д., 1997; Луғати шеваҳои забони тоҷикӣ (лаҳҷаҳои ҷанубӣ), (ҳаммуаллиф). Д., 1997; Луғати мунтахаби русӣ-тоҷикии вожаҳои роиҷ (ҳаммуаллиф). Д., 1999; Луғати калима ва истилоҳоти нав (ҳаммуаллиф). Д., 2003; Масъалаҳои рушди забон аз нигоҳи Президент. Д., 2009; Фарҳанги ғӯйишҳои ҷанубии забони тоҷикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2012; Забони ман - ҷаҳони ман. Д., 2014; Фарҳанги ғӯйишҳои ҷанубии забони тоҷикӣ

(Наشري дуюм бо илова ва тасхех). Д., 2017; Системаи лексикаи лаҳҷавии забони тоҷикӣ. Д., 2017; Очерки забони дари Афғонистон. Д., 2017; Луғати мунтахаби калимаҳои хоси шева (васоити ёрирасони таълим) (ҳаммуаллиф). Д., 2017.

ЧЎРАЕВ Қандил Шарифович (тав. 9. 05. 1927, н. Фарм (имрӯза Рашт), ваф. 29. 08. 1990, ш. Душанбе), географ ва иқтисоддони маъруфи тоҷик, доктори илмҳои география (1972), профессор (1979), узви вобастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (1973). Солҳои 1943–1948 дар факултети географияи Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1948–1957 аспирант ва муаллими кафедраи географияи донишқадаи мазкур буд. Солҳои 1957–1967 декани факултети география ва табиатшиносии донишқадаи омӯзгории пойтахт, 1967–1970 ҷонишин вазири маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1970–1979 ректори Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1979–1984 профессори кафедраи географияи иқтисодӣ, 1984–1988 мудири кафедраи номбурда дар донишқадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1988 то охири ҳаёташ вазифаи ректори Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба уҳда дошт. Қ. Чўраев ҳамчун ходими ҷамъиятию давлатӣ чандин солҳо аъзои Кумитаи давлатии Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон оид ба ҳамоҳангсозии илм ва техника, аъзои шӯбаи илмҳои ҷамъиятии АИ Тоҷикистон, вакили Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, раиси Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд ва дар ин вазифаҳои масъул қобилияти ташкилотчиғию кордонии худро нишон дода, сазовори эҳтирому қадрдонии аҳли ҷомеа гардид. Аз ин рӯ, пас аз вафоташ бо фармони Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон аз 9 сентябри соли 1991 донишқадаи омӯзгории пойтахт ба номи ӯ гузошта шуда буд ва то соли 2007 донишгоҳи омӯзгорӣ номи ӯро дошт. Дар давоми фаъолияти худ 177 асарҳои илмӣ эҷод намуда, дар онҳо масъалаҳои муҳими илмӣ, аз қабил баҳамалоқамандии табиату ҷамъият, баҳои иқтисодию географӣ ба захираҳои табиӣю меҳнатӣ дар заминаи ҳамгироии илмию истеҳсолӣ, роҳҳои баланд бардоштани иқтидори иқтисодии ҷумҳурӣ, ҷойгиркунии самаранок ва инкишофи қувваҳои истеҳсолкунанда, муносибати мутақобилаи инсон бо табиат ва муҳити зист, муҳити сиёсӣю иҷтимоӣ ва роҳҳои такмил додани онҳо бахшида шудаанд. Вай пешгӯёна оид ба афзоиши аҳоли, ҳичрати он аҳамияти ҷиддӣ дода, нишон додаст, ки суръати баланди афзоиши аҳоли, нобаробар ҷойгиршавӣ ва зичии он дар шаҳру деҳот масъалаи ҷобачокунии қувваҳои истеҳсолкунандаро мушкил мегардонад. Барои ҳалли ин масъала Барномаи махсуси демографию экологиро пешниҳод намуда буд. Тадқиқоти вай оид ба геоэтнография ва ташкилу ташаккули нахустдавлатдорӣю тоҷикон аз нигоҳи табиӣю географӣ аввалин кӯшишест дар доираҳои илмии ҷумҳурӣ. Ин кор ҷамъбасти тадқиқотҳои мавҷудаи географию геологӣ, таърихӣю

этнографӣ, археологию антропологӣ ва дигар самтҳои илмие мебошад, ки раванди ташаккули этникии (этногенези) тоҷиконро равшан намуда, дар тадқиқи ҳамаҷонибаи он кумак карда метавонад. Маърузаҳои илмии ӯ доир ба проблемаҳои глобалӣ дар Ҳиндустон, Хитой, Москва, Ленинград, Киев, Туркменистон, Қазоқистон, Арманистон ва ғайра аз тарафи мутахассисон баҳои баланд гирифтаанд.

Барои хизматҳои шоёнаш дар соҳаи илм ва таълиму тарбия бо унвони «Арбоби шоистаи илми Тоҷикистон» (1977), ордени «Нишони фахрӣ», «Байрақи сурхи меҳнат», медали «Барои меҳнати шоён», ба муносибати 100-солагии В. И. Ленин ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Дар бораи ба ноҳияҳои табиӣ-иқтисодӣ тақсим кардани сарзамини Тоҷикистон. Д., 1961; Баъзе масъалаҳои ҷойгиркунонӣ ва махсусгардонии хочагии кишлоқи Тоҷикистон. Д., 1965; Тараққиёт ва ҷойгиркунии географии саноати РСС Тоҷикистон. Д., 1966; Аҳамияти иқтисодии обҳои Тоҷикистон. Д., 1971; Проблемаҳои иқтисодӣ-географии инкишоф ва ҷойгиркунии қувваҳои истеҳсолкунандаи Тоҷикистон. Д., 1972; Очеркҳои табиат ва иқтисодиёти хочагии кишлоқи РСС Тоҷикистон. Д., 1973; Тараққиёти саноат ва масъалаҳои ба ноҳияҳои иқтисодӣ чудо кардани РСС Тоҷикистон. Д., 1975; Баъзе масъалаҳои иқтисодӣ-географии муносибати табиату ҷамъият. Д., 1982; Роҳҳои асосии тараққиёти иқтисодӣ-географии Қазоқистон ва республикаҳои Осиёи Миёна. Д., 1983; Географияи Тоҷикистон (китоби дарсӣ барои синфи 8). Д., 1984.

ҶҶРАЕВ Миркалон (тав. 16. 05. 1939, д. Қалъачаи Бакавули н. Уротеппа, ваф. 30. 03. 1999, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1984), дотсент (1987). Солҳои 1958–1963 дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1964–1967 ассистенти кафедраи математикаи элементарӣ ва методикаи таълими математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1968 коромӯз-тадқиқотчи кафедраи математикаи амалии Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов, 1968–1971 ассистент, муаллими калони кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо, 1971–1974 аспирант, 1974–1976 муаллими калони кафедраи номбурдаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Солҳои 1976–1984 ҳамчун иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедраи математикаи ҳисоббарор ва маркази мошинаҳои электронии ҳисоббарор, 1984–1999 мудири кафедраи номбурдаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор мекунад. Оид ба татбиқи методи муодилаҳои интегралӣ Фредголми ҷинси 1 дар масъалаҳои электростатика ва дигар масъалаҳои муҳими математика кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 40 таълифоти илмӣ ва илмию методӣ буда, дар конференсияҳои мухталифи илмӣ ҷумҳуриявӣ ва умумииттифоқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи

халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Таълими математика, информатика ва техникаи ҳисоб дар мактабҳо ва институтҳои педагогӣ // Мактаби советӣ, 1990, № 12.

ЧҶҮРАЕВ Хайём Акрамович (тав. 25. 06. 1989, д. Тағоби Халқи н. Панҷакент). Коллеҷи омӯзгории ба номи Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи С. Айниро ба ихтисоси омӯзгори забони англисӣ (2007) ва факултети забони англисии ДДОТ ба номи С. Айниро хатм кардааст (2013). Аз соли 2015 ба сифати ассистент дар кафедраи забоншиносӣ ва типологияи муқоисавии ДДОТ ба номи С. Айни ва аз соли 2018 ҳамчун саромӯзгор дар факултети забони англисӣ кор кардааст. Мудири кафедраи умумидонишгоҳии «Забони англисӣ ҳамчун ихтисоси дуҷум» (аз 2019). Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Таҳлили сохторӣ-маъноии истилоҳоти адабиётшиносӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ» дифоъ намудааст (2019).

Ас.: Таҳлили сохторӣ-маъноии истилоҳоти адабиётшиносӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ. Д., 2021.

ЧҶҮРАЕВ Хайрулло Шарофович (01. 01. 1958. ш. Истаравшан) математик, номзоди илмҳои физикаю математика (1989), дотсент (1993). Хатмкардаи ДМТ (1980) ва аспирантураи он (1989). Фаъолияти меҳнатиаш дар вазифаҳои омӯғори мактаби миёна (1979), муҳандис-барномасози кафедраи математикаи ҳисоббарории ДДОТ ба номи С. Айни (1980), ассистенти ҳамин кафедра (1982), аспиранти ДМТ (1986). Аз соли 1990 ассистент, аз соли 1991 муаллими калон ва аз соли 1993 то соли 1995 дотсенти кафедраи математикаи ҳисоббарории ДДОТ. Аз соли 1995 то 2001 дотсенти Коллеҷи ҳунарҳои халқӣ ва санъати тасвирии ш. Истаравшан. Аз соли 2001 муаллими калони кафедраи математикаи ҳисоббарорӣ ва механикаи ДМТ ва аз соли 2003 то соли 2006 дотсенти ҳамин кафедра, аз соли 2006 ин ҷониб мудири кафедраи мошинҳои ҳисоббарор, система ва шабакаҳои ДМТ ҷараён дорад.

Корҳои илмӣ ӯ асосан, ба тадқиқи масъалаҳои характери амалӣ доштаи муодилаҳои физикаи математикӣ, масъалаҳои баръакс ва ғайрикорректӣ равона шудаанд. Номбурда маводи илмию методии худро дар саҳифаҳои маҷалла, рӯзнома ва маҷмуаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ ба таъб расондааст, ки тақрибан 95 мақолаи илмию методӣ, як монография ва як дастури таълимӣ мебошад.

Ос.: Некорректно поставленные задачи математической физики, LAMBERT Academic Publishing, 2012; Усулҳои ададӣ. Ҷилди 1 (Дастури таълимӣ). Д., 2007.

ҚЎРАЕВ Ҳасан Акрамзода (тав. 01. 01. 1968, Панҷакент), филолог, номзади илмҳои педагогӣ (2014). узви Иттифоқи рӯзноманигорони Тоҷикистон (2017). Соли 1992 факултети филологияи тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраевро хатм намудааст. Солҳои 1986-1988 дар сафҳои Артиши Шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1993-2000 муаллими фанни забон

ва адабиёти тоҷики МТУА №40 -и ноҳияи Панҷекат ва давоми солҳои 2000-2006 вазифаи роҳбарии муассисаи мазкурро ба зимма доштааст. Солҳои 2007-2010 ба ҳайси ходими илмӣ дар шӯбаи педагогикаи Пажӯҳишгоҳи рушди маорифи АТТ фаъолият кардааст. Аз соли 2010 то соли 2020 дар вазифаҳои мудирӣ шӯбаи рӯзона, муовини директор оид ба тарбия, мудирӣ шӯбаи ғоибона, муовини директор оид ба илм ва робитаҳои хориҷӣ, муовини директор оид ба таълим, котиби Шурои олимон дар Коллеҷи омӯзгорӣ ба номи Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи Садриддин Айни адои хизмат намудааст. Шурӯъ аз соли 2021 дар кафедраи забон ва адабиёти тоҷики факултети таҳсилоти ибтидоии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дорад. Дар мавзӯи “Парвариши ҳисси ватандӯстӣ ва ғурури миллӣ дар мабноси суҳанронҳои Президенти Тоҷикистон дар раванди ислоҳоти низоми маориф» рисолаи номзадӣ дифоъ намуда, бештари таълифоташ ба ҳамин мавзӯ ихтисос дода шудааст. Зиёда аз 60 мақолаи илмӣ, илмӣ-оммавӣ, методӣ дар нашрияҳои ҷумҳурӣ ба таъб расонидааст. Бо нишони сарисинагии “Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2012) ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ДДОТ ба номи С. Айни қадрдонӣ шудааст.

Ас.: Нигоҳе ба равзанаи тарбия. Д., 2009; Омӯзаҳои роҳнамои саодат. Д., 2009; Нақши сарнавишти шахсиятиҳои таърих ва фарҳангӣ дар ташаккули сиришти хонандагон //Илм ва иноватсия, №1-2, 2012; Моҳияти таълиму тарбия дар низоми нави таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ, №2, 2013. Қасри Арбоб тавлидгари сулҳу ваҳдати миллӣ, дар китоби: Давлат, ваҳдат Президент. Д., 2018; Ватан, маърифат, Пешвои миллат. Д., 2020.

ҚЎРАЕВ Шавкат Юсупалиевич (тав. 30. 06. 1971, ш. Душанбе), муаллими фанни равоншиносӣ. Солҳои 1988–1993 дар факултети физикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев таҳсил кардааст. Аз соли 1993 ҳамчун ассистент ва муаллими калони кафедраи равоншиносии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дорад. Ҳамзамон солҳои 1994–1997 дар аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил дошт. Оид ба андешаҳои равоншиносии мутафаккирони асрҳои IX-X

форсу тоҷик қорҳои илмӣ мебарад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ ва барномаҳои таълимӣ мебошад.

Ас.: Рушду равнақи илми психология дар аввали асри ХХ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, №1. Д., 2009; Инкишофи равандҳои маърифатӣ дар мактаббачагони хурдсол // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, №1. Д., 2009.

ЧҶҮРАЕВА Хубонгул Ёрмаҳмадовна (тав. 10. 09. 1978, д. Гулҳании н. Ҳисор), омӯзгори забони тоҷикӣ. Соли 2009 факултаи филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзодаро аз рӯйи ихтисоси муаллими забон ва адабиёти тоҷик хатм намуда, ба сифати лаборанти кафедраи адабиёти тоҷики донишкадаи мазкур фаъолият кардааст (2008-2011). Солҳои 2010-2013 дар бахши аспирантураи тн донишкада таҳсил намудааст. Соли 2012 фаъолиятро дар кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ шуруъ намудааст. Аз соли 2016 то соли 2018 дар кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии донишгоҳи мазкур ҳамчун ассистент ва муаллими калон фаъолият намудааст. Номбурда диссертатсияро дар мавзуи “Мирзо Олимҷон Ҳасрати Ҳисорӣ ва муҳити адабии Ҳисор дар асрҳои XVIII-XIX» дифоъ кардааст (2020). Муаллифи беш аз 10 мақолаи илмӣ.

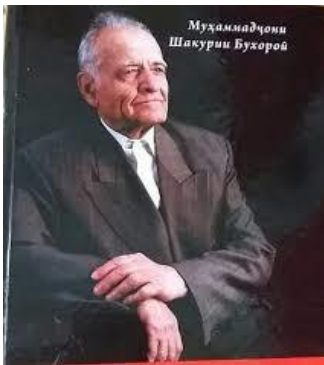
Ас: Маҷмуаи ашъори Мирзо Олимҷон Ҳасрати Ҳисорӣ. Д., 2019.

Ш

ШАБОЗОВ Одилхон Шабозович (тав. 1937, д. Нишуспи н. Шугнон, ваф. 2010), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1966), дотсент (1971). Соли 1954 мактаби миёнаи № 3 ш. Хоруғро бо медали тилло хатм намудааст. Солҳои 1954–1959 донишҷӯи факултети физика ва математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1959–1962 лаборанти калон ва ходими хурди илмии шуъбаи физика ва математикаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1962–1965 аспиранти Донишкадаи омӯзгории ба номи А. И. Герсени ш. Ленинград, 1966–1971 ходими хурди илмӣ ва ходими калони илмии Институти математикаи АИ Тоҷикистон буд. Солҳои 1971–1976 ҳамчун мудирӣ кафедраи анализи математикӣ, 1976–1986 муовини декани факултети математика ва дотсенти кафедраи анализи математикӣ, 1986–1995 мудирӣ кафедраи анализи математикии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ ва дастуру воситаҳои таълимӣ мебошад.

Ас.: Поперечники некоторых классов аналитических в единичном круге функций // Доклад АН РТ, т. 40, № 1–2, 1998; Наилучшие приближения и значение поперечников некоторых классов функций в просторанстве Бергмана B_p , $1 \leq p \leq \infty$ // Доклад АН России, 2006, т. 410, № 4.

ШАКУРӢ, Мухаммадҷон Бухороӣ (Шуқуров Мухаммадҷон Шарифович (тав. 30. 10. 1926, Бухоро, ваф. 16. -9. 2012, шаҳри Душанбе), адабиётшинос ва мунаққиди тоҷик, академисияни Академияи улуми Тоҷикистон (1987), узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, узви нависандагони Итиҳоди Шуравӣ (1956), узви шурои танқид ва адабиётшиносии нависандагони шуравӣ (1968-1991), узви Итиҳодияи байналмилалӣ мунтақидони адабиёт (Порис, аз соли 1973, ки баъд аз ҷаҳор соли он барҳам меҳурад), узви пайвастаи Фарҳангистон забон ва адаби форсии Ҷумҳурии Исломии Эрон (1992 (1375), барандаи ҷоизаи ба номи устод Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ (1996), Арбоби шоистаи илми Тоҷикистон (1991), бузургтарин суҳаншинос ва рушанфикри муосири тоҷик. Писари Шарифҷон-маҳдум Садри Зиё, нависанда, таърихнигор, адабиётшинос ва насли аввали маорифпарварони тоҷик дар аморати Бухоро.

Санаи таваллуди Маҳаммадҷон Шақурӣ дар асноди расмӣ давлатӣ 30 октябри соли 1926 сабт шудааст, аммо бино ба қавли ҳудаш, моҳи

феврали соли 1925 дар Бухоро ба дунё омадааст (Муҳаммадҷон Шакурии Бухорой. Зиндагиномаи худнавишт \\\Зиндагинома ва хадамоти илмию фарҳангии марҳум профессор Муҳаммадҷон Шакурии Бухорой, Анҷумани осор ва мафохири фарҳангӣ, Техрон, шахрвармоҳи 1393, -с., 15). Падари фарзонаи Шакурӣ моддаи таърихи тавлиди фарзандро дар рубоие чунин рақам задаст:

Ин тозаниҳол сабзу пурбар бодо,
Дар боғи ҳаёт тозаву тар бодо!
Дар вақти таваллудаш, ки буд ахтар саъд,
Кардем рақам, ки «саъд ахтар бодо»!

Тибқи ҳисоби абҷад таъбири «саъд ахтар бодо» 1343 мебарояд, ки гоҳшумории ҳичрӣ-қамарӣ буда, ба соли 1925 солшумории мелодӣ баробар аст.

Муҳаммадҷон дар ҳафтсолагӣ падар ва дар ҳаштсолагӣ модари худро аз даст медиҳад ва доии ӯ, Ҳабибуллоҳ Авҳадии шоир (1900=1937) вайро ба тарбияти худ мегирад. Ҳабибуллоҳи Авҳадӣ аз зумраи чадидони Бухоро буд, ки охир инқилобӣ шуда буданд ва ба Ҳукумати Шуравӣ содиқ буд, аммо ӯро низ соли 1937 зиндонӣ ва ба Сибири Руссия таъйид карданд, ки дар ҳамон ҷо аз олам гузашт. Баъд аз ин чанде дар хонаи амуяш Иқболхон зиндагӣ мекунад, баъд аз он Иқболхон бо фарзандҳояш ба Сталинобод (Душанбеи кунунӣ) куч мебандад, Муҳаммадҷон дар хонаи дар Бухоро будаи бародараш Зарифхон, ки худ дар яке аз рустои Ғиждувон муаллим буд, танҳо зиндагӣ мекунад. Соли 1939 духтари аммаш Асолатхон аз Душанбе ба Бухоро меояд, чун ӯро танҳо меёбанд, ҳамроҳи худ ба Душанбе мебарад. Муҳаммадҷон зери сарпарастии духтари аммаш Асолатхон мактаби мутавассита ва олиро хатм мекунад. Ибтидо дар мактаби намуна ва баъд дар омӯзишгоҳи омӯзгорӣ (мадрасаи тарбиятмуаллим) таҳсил мекунад. Соли охири таҳсилаш буд, ки ҷанги ҷаҳонии дувум оғоз мешавад ва омӯзишгоҳ баста мешавад, ӯро ба Донишкадаи омӯзгорӣ (альён ДДОТ ба номи С. Айнӣ) интиқол медиҳанд. Соли 1945 Донишқадаро хатм мекунад.

Муҳаммадҷон Шакурӣ дар овони донишҷӯӣ бо рӯзномаи «Тоҷикистони сурх» (Ҷумҳурияти имрӯза) ҳамкорӣ дошт. Чанде дар Институти таърих, забон ва адабиёти Академияи улуми Тоҷикистон ба ҳайси коромӯз кор мекунад. Соли 1945 бо поёни ҷанги дувуми ҷаҳонӣ Донишқадаро хатм мекунад ва чанд вазоратхонаҳо ва рӯзномаҳои хизбӣ ӯро ба кор даъват мекунанд, аз ҷумла вазорати маориф барои навиштани кутуби дарсӣ даъват мекунад, вазорати умури хориҷӣ мехост ӯро ба Маскав ба мактаби дипломосӣ бифиристад, то баъд аз хатми мактаб ба корҳои дипломатӣ машғул шавад. Академияи улум низ ӯро ба кор даъват намуда буд. Устодони донишгоҳ исрор карданд, ки дар худи Донишгоҳи омӯзгорӣ кор кунад ва ҳамин тариқ дар донишгоҳ ба ҳайси ассистент (ёвари устод) ба фаъолияти мепардозад. Соле баъд дар вилояти Хатлон (дар ҷануби Тоҷикистон), шаҳри Кулоб бахши донишқаддаи омӯзгорӣ ифтидох

мешавад ва Шакуриро он чо мефиристанд. Дар донишкадаи Кулоб як сол дарс мегӯяд, боз ба пойтахт бармегардад. Солҳои 1945 то 1953 дар Донишкадаи омӯзгории Душанбе аз фунуни адабиёти қадим, забони тоҷикӣ, хониши матн, методика (равеш)-и омӯзиши забон ва адабиёт дарс мегӯяд. Солҳои 1947-1951 дар аспирантура (унвонҷӯ) таҳсил мекунад ва таҳти раҳномии адабиётшиноси шаҳир Холиқ Мирзозода дар мавзӯи «Рӯзгор ва осори Сиддиқи Аҷзӣ» рисолаи илмӣ менависад. Таъри се сол рисоларо омада мекунад ва аз шурои илмии донишкада мегузарад, фишурдаи онро ба русӣ тарҷума мекунад, аммо рӯзи дифоъ яке аз донишмандони саршиноси тоҷик мегӯяд, ки Аҷзи шоири миллатгарои буржуазист. Рисоларо ботил бароварданд. Хавфи ба ҳабс гирифтани ӯ ва устодаш Холиқ Мирзозода пеш омада буд, вале Бобоҷон Ғафуров (ки он замон котиби Кумитаи Маркази ҳизби коммунистии Тоҷикистон буд) нагузошт, ки дар Тоҷикистон бо чунин чурмҳо рӯшанфикронро ҳабс кунанд. Соли 1953 дар мавзӯи «Хусусиятҳои ғоявӣ ва бадеии «Ёддоштҳои Айни» кори илмии тозаеро дунбол мегирад ва бо салоҳиди устодон ба Маскав меравад. Раиси Нашриёти давлатии Тоҷикистон, ки аз зодагони Бухоро буд, тарҷумаи китоби русиро ба ӯ месупорад, ки ба зудӣ анҷом медиҳад. Ҳаққи қалам аз ин тарҷума зоди роҳи ӯ ва харҷи зиндагии ҳамсару ду фарзандаш мешавад. Дар Маскав, дар Институти шарқшиносии Академия улуми шуравӣ таҳти раҳномии ховаршиноси рус Иосиф Брагинский дар ҳафт моҳ рисоларо менависад. Ин чо низ касби маошро бо роҳи тарҷумаи кутуби русӣ ба даст меоварад. Соли 1958 дар Маскав рисолаи номзадӣ дифоъ мекунад ва ба Душанбе бармегардад ва дар Институти забон ва адабиёти Рӯдакии Академия улум фаъолиятро идома медиҳад. Солҳои 1979-1980 дар мавзӯи масоили жанр (анвои адабӣ) ва услуб дар насри муосири тоҷикӣ рисола менависад ва дараҷаи илмии докторӣ мегирад.

Устод Шакурӣ дар Институти забон ва адабиёти Рӯдакӣ аз соли 1951 то 1989 нахуст ба ҳайси корманди илмӣ, баъдан ба сифати мудирӣ шуъбаи адабиёти шуравии тоҷик ифои вазифа намудааст. Солҳои 1990-1999 раиси Кумитаи ҷумҳуриявии истилоҳоти назди Академияи улуми Тоҷикистон ва аз соли 2000 то охири умр (2012) мушовири адабиёт дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ буд.

Устод Муҳаммадҷон Шакурии Бухороӣ бидуни тардид, бузургтарин суҳаншинос, ноқид, ҷомеашинос ва равшангари таъриху фарҳанги миллати тоҷик аст. Ин фаъолияти таҳқиқу пажӯҳиш ва равшангарии устод Шакурӣ аз авохири солҳои ҷилуми саддаи бист оғоз ёфта, то поёнии умри эшон идома ёфтааст. Умдатарин пажӯҳишҳое, ки дар заминаи адабиёти муосири тоҷик сурат гирифтааст, қабл аз ҳама, ба қалами ӯ ва ё бо иштироку ҳамкорӣ, маслиҳату машварат ва ё бо ибтиқору роҳбарии ин марди хирад анҷом ёфтаанд. Шакурӣ аз ибтидои фаъолияти пажӯҳияш ба адабиёт ба ҳайси манбаи офариниши завқи зебоипарастӣ, дарки воқеияти оламу одам, парвариши ахлоқи ҳамида, манбаи маърифат ва омӯзишу парвариш ва

тарбияти инсони бомаърифат менигарад. Охирбин асту ҳамеша ба умқ ва асли масоили мавриди тасвир, ба чавҳари осори бадеӣ, навгонӣ дар офариниши чехраву тимсолҳо офаридаи адибон ва андешаву мақосиди суханварон менигарад. Ағлаби рисолаҳои навиштаи устод Шакурӣ, на танҳо дар адабиётшиносии тоҷик, балки дар ховаршиносии собиқ Ҷамоҳири шуравӣ мақоми вижа касб кардаанд. Нахустин рисолаи илмӣ эшон «Хусусиятҳои ғоявӣ ва бадеӣи «Ёддоштҳо»-и устод Садриддин Айнӣ» (Душанбе, 1966) дар адабиётшиносӣ ва нақди адабии тоҷики солҳои 60 қарни гузашта комилан падидаи нав ва нигоҳи тоза ба адабиёти бадеӣ буд. «Устод Шакурӣ бори нахуст дар таърихи адабиётшиносӣ ва нақди адабии тоҷикӣ «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣро, ки на танҳо дар миёни офаридаҳои худ нависанда ва адабиёти кунунии тоҷикӣ, балки дар миқёси адабиёти умумии ҷаҳонӣ барҷаста буд ва дар як муддати кӯтоҳ ба муҳимтарин забонҳои дунё... тарҷума гардид, ҳаматарафа таҳлили амиқи илмӣ кард» (А. Сатторзода. Нақши устод Шакурӣ дар рушди нақди муосир\| Зиндагинома ва хадамоти илмию фарҳангии марҳум профессор Муҳаммадҷон Шакурии Бухороӣ, -с., 147). Вақеан, муаллиф дар ин рисола, заминаҳо ва манобеи ин асари оламшумули устод Айнӣро, пеш аз ҳама, аз офаридаҳои худ адиб, осори насриӣ форсии тоҷикӣ дар қуруни вусто, чун «Бадоеъ-ул-вақоеъ»-и Маҳмуди Восифӣ ва «Наводир-ул-вақоеъ»-и Дониш ва адабиёти муосири шуравӣ, бавижа адабиёти рус ҷуста, шабоҳату тафовутҳо, навовариҳо, идомаи суннатҳои адабии онҳоро дар мухтаво ва тарзи тасвир, офариниши симоҳои адабӣ ва амсоли инҳо ба далоили илмӣ ва мадорики муътамад собит намудааст. Шакурӣ бо баррасии ҳамҷонибаи «Ёддоштҳо»-и Айнӣ, бавижа сабки нигориш, офариниши чехраҳои адабӣ, ки ағлаб шахсиятҳои таърихӣ ҳастанд, ҳунари нависандагӣ, қорбурди ҳунармандонаи қолибҳои адабӣ, чун достони кучак, шеваҳои ҳамосию ғинӣ ва илмӣ ҳамагонӣ, забону тарзи баён ва амсоли инҳо ба хулоса меояд, ки «Ёддоштҳо» ҷамъбасти ҳунари нависандагии устод Айнӣ мебошад. Устод Шакурӣ дар айнишиносӣ рутбаи аввалро дорад ва натоиҷи пажӯҳишу ҷусторҳои ӯ дар айнишиносӣ дар рисолаи ӯ «Садриддин Айнӣ» (1978, ба ҳуруфи форсӣ) ва «Садриддин Айнӣ –равшангари бузург» (2001) ҷамъбаст гардидаанд.

Устод Шакурӣ пайваста дар таҳқиқи насри муосири тоҷик машғул буд ва натоиҷи ин ҷусторҳои беш аз сисолаи ӯ дар рисолаи «Насри солҳои 1945-1974», ки дар чилди панҷуми «Таърихи адабиёти советии тоҷик» шомил аст, дарҷ гардидааст. Чашмандози амиқу фарох ба як давраи сермаҳсилу адабиёт, оғаҳӣ аз таърихи фарҳангу адаби миллию умумиҷаҳонӣ ва вуқуфи комил аз бозёфтҳои адабии адабиёти умумибашарӣ ва адабиётшиносии муосир ба муҳаққиқ имкон дода, ки бурду бохти насри тоҷикро дар тӯли сӣ сол, бо назардошти риояи меъёрҳои илмӣ бо тамоми рангорангӣ ва гуногуниаш ба доираи таҳқиқ бикашад. Устод Шакурӣ, пеш аз ҳама, ба муҳимтарин масоили ташаккули адабиёти асри ХХ, адабиёти навини тоҷик ва давраҳои ташаккулу таҳаввули он,

навҷӯйиву таҷаддуд, ҳофизаи таърихӣ, ҳудогоҳию худшиносии миллӣ, мушкилоти вуқӯғӯйиву тасовири тахайюлӣ (реализм ва романтизм), миллияту байналмилал ва робитаи онҳо, мақоми инсони муосир, равобити адабӣ ва амсоли инҳо меандешад ва меъёри шинохти ӯ ҳунар, зебоию тозагию шаклу маънӣ, покии забону тарзи баён, услуби нависанда аст. Чунончӣ, дар китоби «Диди эстетикӣ халқ ва насри реалистӣ» (1973) мушаххасоти фардии офаридаҳои чандин нависандагон, чун устод Айниву Улуғзода, Икромия Пулод Толис, Фазлиддин Муҳаммадиев аз диди мансубияти ҳар яки онҳо ба ҷараёнҳои адабӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Дар ин асар паҳлу ҳои мухталифи эҷоди адабӣ риояи анъана ва сунани адабӣ ва наоварии адибон вобаста ба ҳунари эҷодии онҳо баррасӣ шудааст.

Дар нақд ва адабиётшиносии замони Шуравӣ, ки иҷтимоъигароӣ ва садоқати адиб ба қарору ғояҳои ҳизб маҳаки асосии таъини бурди суҳанвар маҳсуб мешуд, устод Шакурӣ осори адибонро аз диди ҳамбастагии муҳтаво ва ҷанбаҳои ҳунарии онҳоро дар заминаи умумии адабиёт мавриди паҷуҳиш қарор дод ва ба натоиҷи дурусти илмӣ даст ёфт, ки ин назари комилан тоза буд. Илова бар ин, таҳқиқи осори адабӣ вобаста ба таҳаввули сабк ва анвои адабӣ, ки устод Шакурӣ насри муосири тоҷикро аз ин дидгоҳ баррасӣ карда буд, дастовардҳо ва қостагиҳои ҳунарии адибонро ба дурусти таъин намуд. Ин гуна назари тоза дар асарҳои ӯ «Паҳлуҳои тадқиқи бадеъӣ» (1976), «Насри солҳои 1945-1974. Таърихи адабиёти совети (шурави)-и тоҷик. Инкишофи жанрҳо (анвои адабӣ)» (Таърихи адабиёти советии тоҷик ҷилди 4, 1980), «Пайванди замонҳо ва халқҳо» (1982), «Таҷаддуд: имрӯзи насри тоҷик» Маскав, 1986, ба забони русӣ), «Насри реалистӣ ва таҳаввули шуури эстетикӣ» бо далоили илмӣ ва мадорики муътамад исбот шудаанд.

Муҳаммадҷони Шакурӣ бунёнгузори воқеии адабиётшиносии ростин дар суҳаншиносии тоҷик аст, ки хурдтарин мақолааш дорои андешаи бикр ва бозёфти илмӣ мебошад. Маҷмуаи мақолоти ӯ зери унвони «Анъана, халқият ва маҳорат» (1964) гувоҳи ин матлаб аст, ки дар ин мақолот муҳимтарин масоили адабиётшиносию нақди адабӣ, монанди заминаҳои иҷтимоии таҳаввули адабиёт, ҷанбаҳои халқият, таносуби суннатҳои адабӣ ва наоварӣ, забон, сабки ва шеваи баён мӯшикофона ва борикбинона таҳқиқ шудаанд. Ҳарчанд ин назари тозаи Шакурӣ дар суҳаншиносии тоҷик, хосса дар байни адибон норизогӣ ва эътирозҳо ба миён овард, аммо баъди нашри ин навиштаҳои устод дар рӯзномаву маҷаллоти умумии солҳои 70-80 Шуравӣ ба забони русӣ ва истиқболи андешаҳои тозаи ӯ аз ҷониби муҳаққиқони русзабон дурустии ақидаҳои ӯро бори дигар собит намуд.

Устод Шакурӣ аз сермаҳсултарин суҳаншиносони тоҷик аст, ки доираи тадқиқоти ӯ танҳо бо адабиёти бадеӣ маҳдуд намешавад. Яке аз самтҳои фаъолияти пурмаҳсули устод дар мавриди устувор намудани пояҳои забони форсии тоҷикӣ ва ба мақоми давлатӣ боло бурдани он,

покию тозагии он ва муҳайё намудани заминаҳои рушду таҳаввули минбаъди он дар Осиёи Миёна, хосса дар Тоҷикистон аст. Шакурӣ аз солҳои шастии асри гузашта ба ин масъала таваҷҷуҳ намудааст. Дар он солҳо ба масъалаи амалӣ ва қорбасти ҳаррӯзаи забони форсии тоҷикӣ, ки бештар ҷанбаи ҷомеашинохтӣ дошт, дар матбуот радиову телевизион навиштаҳои илмӣ ва амсоли инҳо машғул мешавад. Дар мақолоти «Хат ғалат, маъно ғалат, имло ғалат, иншо ғалат» (1960), «Сухан аз забон ва тарзи баёни аҳли матбуот» (1965) ва ғайра забони матбуоти даврро мавриди пажӯҳиш қарор дода, ғалатҳои услубӣ, қорбурди нодурусти вожаву таркибот, забони беруху ғализи онҳоро бо далоили илмӣ собит намуда, тарзи дурусти ифода, ибораву ҷумлаҳои меоварад. Натиҷаи ин пажӯҳишҳои ӯ дар шумораҳои гуногуни маҷаллаи «Шарқи сурх» («Садои Шарқ»-и кунунӣ) ва баъдан дар маҷмуаи «Ҷар суҳан ҷоеву ҳар нукта мақоме дорад» (1967) ба нашр расидаанд, ки ҳоло ҳам арзиши илмӣ худро аз даст надодааст. Яке аз дастовардҳои бузурги илми фарҳангшиносии тоҷик дар замони Шуравӣ ин таълифи китоби дучилдаи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» (М., 1969) мебошад, ки яке аз муаллифони ҷаъоли он устод Шакурӣ буданд. Доир ба таърихи тадвини ин фарҳанг эшон дар пешгуфтори наشري форсии он (Фарҳанги форсии тоҷикӣ, Техрон, 1385) ва дар рисолаи «Сарнавишти форсии тоҷикии Вароруд» (Д., 2005, наشري дуюм, ба хатти форсӣ) ба тафсил суҳан гуфтаанд. Шакурӣ аз ҷумлаи сарварон ва пешгомони муборизони ба мақоми давлатӣ баланд бардоштани забони форсии тоҷикӣ дар солҳои бозсозии горбочиёвӣ (1985-1988) буд. Нахустин мақолаҳо дар ин масъала ба қалами Шакурӣ таллуқдоранд, ки дар матбуоти Тоҷикистон ва Маскав ба таъб расидаанд. Аз ҷумла мақолаи «Ҷар к-ӯ ба забони хеш дармонад» (Рӯзномаи адабиёт, ба забони русӣ, Маскав, 14-декабр 1988) ба нашр расид, ки аз ҷониби хонандагони ҷумҳуриҳои дигари Ҷамоҳири шуравӣ ва алаҳхусус, рушанфикрони рус истиқболи гарм ёфт ва барандаи ҷоизаи «Мақолаи сол» гардид. Ин мақола дар Маскав ҷандин бор таҷдиди ҷоп шуд, аз ҷумла дар маҷмуаи «Ошқоро бигӯем... Қайдҳои адибон перомуни муносибат байни миллатҳо» (М., 1989) нашр шуд. Дар ин маҷмуа мақолоти бузургтарин адибон ва суҳаншиносони Ҷамоҳири собиқ шуравӣ, ҷун Д. С. Лихачёв, Ҷингиз Айтматов, Восилий Биков низ ҷоп шуда буданд, ки ба ин сабаб таъсири суҳани Шакурӣ ба маротиб афзуд ва аз ҷониби қувваҳои демократии Маскав ва дигар рушанфикрони ҷумҳуриҳои Шуравӣ дастгирӣ ёфт. Мақолаи мазкур муфасалтар дар рӯзномаи «Тоҷикистони советӣ» (25 навоибри 1988) зери унвони «Забони миллӣ ғамхории махсус хоҳон аст» ба нашр расида аст. Махз бар асари ин мақола ва бо пешниҳоди конфаронси ҷумҳуриявии забоншиносон дар соли 1988, Шурои олии Тоҷикистон комиссия забон ташкил кард, ки дар натиҷа «қонуни забон» навишта шуду ба ҳукумат пешниҳод гардид. Шурои олии Тоҷикистон 22 июл соли 1989 забони форсии тоҷикиро забони давлатӣ эълон дошт. Дар сари ин қор ва яке аз муаллифони асосии «Қонуни забон»-и таърихӣ устод Шакурӣ буд.

Баъд аз қабул шудани «Қонуни забон» Кумитаи истилоҳот, ки кораш чанд сол мутаваккиф шуда буд, дубора ба кор оғозид ва Шакурӣ раиси он таъин гардид.

Устод Шакурӣ аз ибтидои фаъолияти эҷодӣ то лаҳзаҳои охири зиндагӣ перомуни забони миллӣ ва мактабу маорифи он меандешид ва дар ин замина рисолаву мақолоти зиёде ба нашр расонда, ки қуллияи масоили рӯзмарраи забони миллиро фаро мегиранд. Аз ҷумла, мақолаҳои «Таълими адабиётро дар мактаби миёна ва олий бехтар намоем» (1957), «Дарси адабиёт одамият меомӯзад» (1986), «Ислоҳи мактаб ба фардо гузоштани нест» (2000) номгӯи мухтасари он аст. Баъд аз Истиқлол, бино ба иллати пастии шуури миллии иҷтимоӣ дар ҷомеа ва нуфузи шуури музофотӣ ҷанги дохилӣ сар зад. Шакурӣ вобаста ба шароит ва барои баланд бардоштани руҳияи миллӣ ба навиштани рисолаву мақолот перомуни худшиносии миллӣ иқдом намуд. Рисолаҳои «Хуросон аст ин ҷо» (1996 (ба хатти форсӣ), 1997 (ба хатти сириликӣ тоҷикӣ) ва «Истиқлол ва худшиносии иҷтимоӣ ва маънавӣ» (1999) натоиҷи заҳматҳои ӯ дар ин ҷодаанд. Ба андешаи Устод Шакурӣ, ислоҳоти маънавиро бояд аз мактаб оғозид ва барои пешрафти миллат бояд макотиби миллӣ таъсис дод. Шакурӣ пайваста перомуни аз бунёд тағйир додани шеваи таълими забон ва адабиёти тоҷик дар макотибу донишкадаҳо, ислоҳи қуллияи мактабу маориф ва таъсиси мактабе, ки тавонад «барои илочи дарди миллат ба кор ояд» меандешид. Ӯ барномаи ислоҳоти мактабу маориф ва инсонгароии омӯзишу парваришро пешниҳод намуд. Натоиҷи ин ҷусторҳои Шакурӣ дар китоби «Инсонгароии омӯзиш ва забони миллӣ» (2002 (ба хутути форсӣ ва сирилик) дарҷ ёфтааст.

Дар замони Истиқлол, ки шароити ошкоргӯӣ фароҳам омада буд, устод Шакурӣ таърихи адабиёти форсии тоҷикиро аз диди нав ба таҳқиқ кашид ва дар ин замина чандин мақолот ба нашр расонд, ки хулосаи онҳо дар китоби «Нигоҳе ба адабиёти тоҷики садаи бист» (2006) гирд омадаанд. Илова бар ин, дар ин солҳо чанд асари падари фарзонаи баноҳақ кушташудааш – Садри Зиё, аз ҷумла «Наводири Зиёия», «Тазкори ашъор» ва «Рӯзнома»-ро ба нашр расонд, ки баъдина муҳаққиқони тоҷик доир ба ин асрҳо рисолаҳои илмӣ анҷом доданд. Ҷамҷунин, доир ба осор ва рӯзгори пурифтиҳор ва дар айни замон пурфочиаи падараш Садри Зиё китоби «Садри Бухоро»-ро навишта ба нашр расондааст (2005). Аз кутуби Садри Зиё «Рӯзнома» ба хатти форсӣ дар Эрон ва тарҷумаи англисии он аз ҷониби фарзанди Шакурӣ Рустам Шукуров дар Ҷуланд ба нашр расидааст. Муҳаммадҷон Шакурии Бухороӣ дар тӯли умри бобаракти худ 44 рисолаи илмӣ, ки ҳар яки онҳо дар арсаи илми ҷаҳонӣ эътироф шудааст ва беш аз 500 мақолаи илмӣ навиштааст. 16 сентябри соли 2012 дили Устод Муҳаммадҷон Шакурии Бухороӣ аз задан боз монд ва ӯро дар қабристонии Лучоби Душанбе ба хок супурданд.

Устод Шакурӣ дар даврони Шуравӣ ба нишони «Дӯстиии халқҳо» ва дар замони Истиқлол бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба

нишони давлатии «Дӯстӣ» сарфароз гардидааст. Соли 2000 (1383) устод Шакурӣ дар Ҷумҳурии Исломии Эрон дар радифи «чехраҳои мондагор» баргузида шудааст.

Манобеъ: Шакурии Бухороӣ, Муҳаммадҷон. Хуросон аст ин ҷо. Д., 2009; Нигоҳе ба адабиёти садаи бист. Д., 2006; Истиқлол ва худшиносии иҷтимоӣ ва маънавӣ. Д., 1999; Садриддин Айнӣ - равшангари бузург. Хучанд., 2001; Сарнавишти форсии тоҷикии Вароруди саддаи бист. Д., 2002; Инсонгароӣ, омӯзиш ва забони миллӣ. Д., 2002; Фитнаи инқилоб дар Бухоро. Д., 2010; Понтуркизм ва сарнавишти таърихи тоҷикон. Д., 2012; Садри Зиё. Техрон, 1380; Ҷусторҳо дар бораи забон, адабиёт ва фарҳанги тоҷикон. Техрон., 1382; Ҳикоятҳо оқанда аз ҳаёт. Д., 2014; Зиндагинома ва хадамоти илмию фарҳангии марҳум профессор Муҳаммадҷон Шакурии Бухороӣ. Анҷумани осор ва мафоҳири фарҳангӣ, Техрон, 1393; Муҳаммадҷон Шарифович Шукуров. Библиография (фехрист, китобшиносӣ). Д., 1986; Адибони Тоҷикистон. Д., 2003; Акбаров Юсуф. Шукуров Муҳаммадҷон Шарифович. Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик, ҷилди 3. Д., 2004.

ШАМБИЗОДА Хусрав Чамшедович (тав. 25. 05. 1956, ш. Хоруғ), забоншиноси тоҷик, доктори илми филология (1989), профессор (1997). Соли 1980 факултети забон ва адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм ва солҳои 1980–1982 дар сафи артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1982–1985 муаллими кафедраи забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1986–

1989 аспиранти Институти забоншиносии АИ ИҶШС, 1989–1995 муаллими калони кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Ҳамчунин, солҳои 1991–1995 дар вазифаи муовини декани факултети забон ва адабиёти руси донишкадаи номбурда оид ба таълим кор кардааст. Соли 2006 дар Институти Кеннани ИМА дар таҷрибаивазнамоии мутахассисон кор кардааст. Солҳои 1996–2009 ҳамчун декани факултети филологияи Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) ва дотсенти кафедраи забони русӣ ва забоншиносии умумии донишгоҳи мазкур фаъолият намудааст. Аз соли 2009 инҷониб муовини ректори донишгоҳи номбурда оид ба илм мебошад. Муаллифи як қаттор корҳои илмӣ ва методӣ оид ба масъалаҳои забоншиносӣ, баҳампайвандии забонҳо ва лаҳҷаи шугʼнонӣ мебошад. Иштирокчии конференсияҳои зиёди илмию амалии ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1997) мукофотонида шудааст.

Ас.: Languages of interethnic communication in the Gorno-Badakhshan province of Tajikistan // Atlas of Languages of Intercultural Communication in the Pacific, Asia, and the Americas, Berlin, 1996; Языковая ситуация в Горном Бадахшане: проблемы и перспективы. Д., 1999; Краткий словарь-справочник лингвистических терминов. Д., 1999.

ШАРИПОВ Иброн (тав. 10. 10. 1931, собиқ н. Сангвор), файласуф ва сиёсатшинос тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (1979), профессор (1980). Соли 1956 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1956–1958 дар кафедраи марксизм-ленинизми Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб кор кардааст. Солҳои 1959–1960 ҳамчун директори мактаби миёнаи ба номи Фридрих Энгелси н. Восеъ фаъолият намудааст. Солҳои 1960–

1963 аспирант, 1964–1968 ходими хурди илмии шӯъбаи фалсафаи АИ ҶТ буд. Солҳои 1968–1970 ҳамчун ходими калони илмии шӯъбаи фалсафаи АИ ҶТ кор кардааст. Солҳои 1971–1983 сарвари сектори коммунизми илмии шӯъбаи фалсафаи АИ ҶТ, 1984–1994 вазифаи мудири кафедраи фалсафаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба уҳда дошт. Солҳои 1994–1997 ҳамчун профессори кафедраи мазкур кор кардааст. Солҳои 1998–2001 мудири кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи Россия ва Тоҷикистон (Славянӣ), 2001–2009 профессори кафедраи мазкур буд. Ҳамзамон аз соли 2004 инҷониб дар шӯъбаи фалсафаи сиёсати Институти фалсафаи АИ ҶТ ба ҳайси сарҳодими илмӣ кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 300 асару мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Таълифоти ӯ ба масъалаҳои ташакулли муносибатҳои нави ҷамъиятӣ дар Тоҷикистон, худшиносии миллӣ ва бунёди давлати миллӣ, таҳкими давлатдорӣ тоҷикон дар давраи соҳибистиклолӣ, ташаккул ва инкишофи ҳуввияти миллии тоҷикон бахшида шудаанд. Бо ифтихорномаҳои Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (1983) ва ҷамъияти «Дониш» (1984) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Ҳақиқат – хусусияти ҷудонопазирии инсонӣ советӣ. Д., 1965; Гуманизм ва шахсият. Д., 1967; Ташаккулёбии ахлоқи коммунистӣ. Д., 1975; Роҳҳои азнавинкишофёбии муносибатҳои ҷамъиятӣ дар Тоҷикистон дар ҷодаи инкишофи муносибатҳои ғайрикапиталистӣ. Д., Ҷ. 1., 1976; Қонуниятҳои ташаккулёбии муносибатҳои ҷамъиятии сотсиалистӣ дар Тоҷикистон. Д., 1983; Преобразование идеологических отношений в Таджикистане. Д., 1986; Загадочная трагичность судьбы таджиков и таджикской государственности // Известия АН РТ. Серия философия и правоведение. Д., 2005, № 1-4; Эпохальное событие на путях укрепления национального государства // Известия АН РТ. Серия философия и правоведение. Д., 2004, № 3-4.

ШАРИПОВ Иноят Негматович (тав. 05. 05. 1944, н. Данғара, ваф. 2016), биолог, номзоди илмҳои биологӣ (1978), дотсент (1987). Солҳои 1964–1969 дар факултети табиатшиносӣ ва географияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1971–1974 аспиранти шӯъбаи рӯзонаи Донишгоҳи давлатии ш. Кишинёв ба номи В. И. Ленин, 1974–1987 муаллими калон, 1987–1988 дотсенти кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ, 1988–

2005 раиси Кумитаи иттифокҳои касабаи ДДОТ ба номи Қ. Чӯраев буд. Аз соли 2005 мудирӣ кафедраи технология ва экологияи химиявӣ, ҳамзамон аз соли 2009 то 2012 иҷрокунандаи вазифаи декани факултети химияи ДДОТ ба номи С. Айни буд. Оид ба моддаҳои фаъоли физиологияи растаниҳои ёбии Тоҷикистон тадқиқоти илмӣ бурда, муаллифи якчанд дастурҳои таълимӣ ва зиёда аз 65 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Дар конференсияҳои мухталифи сатҳи ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1988), ифтихорномаҳои Федератсияи Иттифокҳои касаба ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Сравнительные данные о систематическом распределении алкалоидокосных растений во флорах Молдавии и Таджикистана (ҳаммуаллиф). Ленинград, 1974; Аминокислотный состав листьев и семян осоки парвской (ҳаммуаллиф). Кишинев, 1975; Углеводный состав осоки парвской (ҳаммуаллиф). Д., 1981; Алоқаи байни фанҳо хангоми таълими мавзӯи «Карбогидридҳо» (бо ҳаммуаллиф). Д., 1986; Виделение гомобровикаллина из осоки парвской (бо ҳаммуаллиф). Тбилиси, 1986; Химия ва биохимияи сафедаҳо (бо ҳаммуаллиф). Д., 1975; Кимиёгарон ва омӯзгорони маъруфи ватанӣ (бо ҳаммуаллиф). Д., 1990; Инсоният ва экология (дастури таълимӣ). Д., 2010; Химияи биологӣ (дастури таълимӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2010.

ШАРИПОВ Қаҳрамон Баҳромович (тав. 01.10.1988, д. Марғедари ш. Панҷакент), барномасоз. Соли 2011 факултети математикаи ДДОТ ба номи Садриддин Айниро бо ихтисоси информатика хатм намудааст. Соли 2011 ассистенти кафедраи информатика ва математикаи амалӣ, солҳои 2012-2014 сармутахассиси шуъбаи бақайдгирӣ ва низоми таҳсилоти машваратӣ, аз соли 2014 муаллими калони кафедраи асосҳои технологияи информатсионӣ ва сармутахассиси раёсати таълим оид ба омор аст. Муаллифи зиёда аз 12 мақолаи илмӣ, 3 дастури методӣ-таълимӣ мебошад. Дар мавзӯи «Асосҳои методии арзёбии раванди таълим дар шароити низоми кредитии таҳсилоти мактаби олии педагогӣ» кори тадқиқотӣ анҷом додааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маориф ва илми Тоҷикистон» (2020), ифтихорномаҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва донишгоҳ қадр карда шудааст.

Ас.: Роҳнамо барои донишҷӯёни тибқи низоми кредитӣ таҳсилкунанда (дастури таълимӣ бо ҳаммуаллифӣ), Д., 2012; Аттестатсияи давлатии ниҳоии хатми омӯзгорони ояндаи математика ва шаклҳои баргузори он дар шароити низоми кредитии таҳсилоти олий (бо ҳаммуаллифӣ), Д., 2016; Асосҳои методии арзёбии раванди таълими математика дар шароити низоми кредитии таҳсилоти мактаби олии педагогӣ (бо ҳаммуаллифӣ), Д., 2018; Нақши технологияи информатсионӣ ва омӯзиши он дар раванди ташаккули донишҳои техникӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ, №4 (76), Д., 2018; Маҷмӯаи таълимию методӣ аз фанни «Интеллекти сунъӣ» (дастури таълимию методӣ), Д., 2018; Роҳнамо оид ба технологияи иттилоотӣ (дастури таълимӣ), Д., 2020.

ШАРИПОВ Курбон (тав. 05. 10. 1947, д. Шурбойи ш. Самарқанд), физик, номзади илмҳои техникӣ (1981). Солҳои 1965–1969 донишҷӯи факултети физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1969–1970 лаборанти калони кафедраи физикаи умумии

донишкадаи номбурда, 1970–1971 хидмати артиши шуравӣ, 1971–1975 ассистенти кафедраи физикаи умумии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1975–1978 аспиранти Институти нафту химияи ш. Бокуи ҶШС Озарбойҷон, 1978–1982 ассистент, 1982–1985 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ ва назариявии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе буд. Оид ба тадқиқи эксперементалии вобастагии $P - V - T$ аз коэффисенти часпакии баъзе эфирҳо дар интервали васеи ҳарорат ва фишор кори илмӣ бурда, зиёда аз 10 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ нашр кардааст. Соли 1973 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлатии Узбекистон, 1979 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлатии ш. Калинини РСФСР, 1983 шунавандаи факултети тақмили ихтисоси назди Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон (ш. Боку) буд. Бо раҳматномаҳои донишкадаи омӯзгорӣ сарфароз шудааст.

ШАРИПОВ Маликшо Бобоназарович (тав. 7. 06. 1951, ш. Душанбе), муаррих, номзоди илмҳои таърих (1989), дотсент (2010). Соли 1972 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1972–1978 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи № 36 н. Кофарниҳон ва мактаби миёнаи № 68 ш. Душанбе, 1978–1998 муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи таърихи ХКИШ ва кафедраи таърихи сиёсӣ, 1998–2002 муовини декани факултети таърих оид ба корҳои илмӣ, 2004–2008 мудирӣ кафедраи байнифакултетии таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айни буд. Солҳои 2008–2009 ҳамчун сармутахассиси Хадамоти давлатии назорати таълими Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 2009 то 2014 мутахассиси пешбари Хадамоти назорати сифати таълими донишгоҳи омӯзгорӣ ва баъдан чун дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики донишгоҳи мазкур фаъолият дорад. Муаллифи 5 дастури таълимӣ ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Оид ба фаъолияти Иттифоқҳои касабаи Тоҷикистон дар давраи истиқлолият кори илмӣ бурдааст. Бо нишони «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2003) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Фаъолияти Иттифоқҳои касабаи Тоҷикистон дар давраи соҳибистиклолӣ // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2002, № 3; Иттифоқҳои касаба кафили ҳифзи ҳуқуқи меҳнаткашон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2003, №4; Академик Б. Ғафуров таҳкимгари Институти шарқшиносии АФ СССР // Дар кит. Бобочон Ғафуров ва рушди таърихнигории миллӣ. Д., 2010. Маводи ёрирасони таърихӣ. Санаҳои муҳими таърихи халқи тоҷик. Д., 2019. (ҳаммуалиф); Барномаи таълимӣ аз фанни таърихнигории таърихи наву навтарини мамлакатҳои Аврупо ва Амрико. Д., 2018. (ҳаммуалиф).

ШАРИПОВ Махмадалӣ Хайруллоевич (тав. 17. 09. 1964, н. Фархор), муаллими фанни бостоншиносӣ. Солҳои 1982–1984 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1985–1987 корманди Комбинати полиграфӣи ш. Душанбе буд. Соли 1994 факултети таърихи Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро хатм кардааст. Аз соли 1988 ҳамчун коменданти хобгоҳ, мудирӣ анбор ва ҳамзамон муаллими калони кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Оид ба масъалаҳои методикаи таълими таърих қорҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмию оммавӣ ва барномаи таълимӣ мебошад.

Ас.: Аҳамияти омӯзиши ёдгории Хулбук. Д., 2015; Аҳамияти омӯзиши осори асри санги ҳудуди Тоҷикистон дар таърихи қадимаи Осиёи Марказӣ. Д., 2016; Ҳафрийтоҳ ва бозӣётҳои нодири Саразм. Д., 2016; Хулбук ҳамчун пойтахти Хатлон. Д., 2016; Археология (ҳамуаллиф). Д., 2018; Саразм осори гаҳвораи тамаддуни башар. Д., 2019. Иштироки донишҷӯён дар қовишҳо. Х., 2020.

ШАРИПОВ Мирзобег Мирзоевич (тав. 11. 03. 1966, н. Ёвони вил. Хатлон), биолог, номзади илмҳои педагогӣ (2009). Солҳои 1987–1992 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Қӯраев таҳсил намуда, онро бо ихтисоси муаллими фанни химия ва биология хатм намудааст. Солҳои 1993–1994 асистенти кафедраи методикаи таълими биология ва химия, 1994–1997 аспиранти ДДОТ ба номи Қ. Қӯраев, 1994–1998 раиси Созмони ҷавонони донишгоҳи номбурда буд. Соли 1999 дар асоси озмун муаллими калони кафедраи методикаи таълими биологияи донишгоҳи омӯзгорӣ интихоб шуд. Солҳои 2002–2003 ҳамчун муовини декани факултети биология оид ба таълим, 2003–2005 муовини ректори донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба тарбия қор қардааст. Солҳои 2005 -2011 муаллими калони кафедраи методикаи таълими биология, 2011 - 2012 муовини декани факултети биология оид ба таълим, 2012- 2013 дотсенти кафедраи МТБ ва биологияи умумӣ, 2013-2017 мудирӣ кафедраи МТБ ва биологияи умумӣ, 2017-2018 декани факултети биология, айни замон мудирӣ кафедраи анатомия ва физиология мебошад. Тадқиқотҳои масъалаи қорҳои беруназсинфӣ дар дарсҳои биология ва усулҳои фаъолгардонии раванди таълимро дар бар мегирад. Бо ифтихорномаи КМ ЛКСМ Тоҷикистон ва ИҚШС, нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2004) сарфароз гардидааст.

Муаллифи зиёда аз 60 қори илмӣ буда, аз он, як қитоби дарсӣ, 20 дастури таълимӣ методӣ ва боқимондаи он мақолаҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва фишурдаи қорҳои илмӣ дар қонфронсҳои илмии қумхуриявӣ ва қоричӣ мебошад.

Ас.: Истифодабарии маводҳои маҳал дар дарсҳои химия. Д., 1996; Дастури методӣ – Ғушаи зиндаи табиат ва экскурсияҳои биологӣ. Д., 2005; Корҳои беруназсинфӣ аз биология. Д., 2003; Асосҳои методикаи таълими биология барои донишҷӯёни бахши биология (китоби дарсӣ). Д., 2008; Истифодабарии маводҳои дидактикӣ дар дарсҳои биология. Д., 2010; Аҷоиботи биология (Дастури методӣ). Д., 2010; Роҳнамои омӯзгор аз фанни ботаника барои синфи 6. Дастури таълимӣ барои хонандагон ва муаллимон. Д., 2018; Роҳнамои омӯзгор аз фанни биологияи умумӣ барои синфи 10. Д., 2018; Роҳнамои омӯзгор аз фанни биологияи умумӣ барои синфи 11. Д., 2018; Тарзи нави худбаҳодиҳи бо дониш аз фанни анатомия барои синфи 9. Дастури таълимӣ, 2019; Асосҳои дидактикии тайёрии касбии омӯзгорони оянда зимни истифодабарии бозҳои дидактикӣ дар шароити низоми кредитии таҳсилот. (Дастури методӣ). Д., 2020; Краткий словарь биологических терминов. (Дастури таълимӣ). Д., 2020; Методикаи таълими биология (китоби дарсӣ). Д., 2020.

ШАРИПОВ Нусратулло (тав. 27. 05. 1959, ш. Кулоб), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (2007). Солҳои 1976–1981 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб ба номи А. Рӯдакӣ таҳсил кардааст. Солҳои 1981–1984 муаллими фанҳои математика ва физикаи мактаби миёнаи №7 н. Восеъ, 1984–1989 ассистенти кафедраи методикаи таълими математикаи донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб, 1989–1992 аспиранти кафедраи методикаи таълими математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев, 1992–1998 муаллими кафедраи методикаи таълими математикаи Донишгоҳи давлатии ш. Кулоб, 1998–1999 муаллими калони кафедраи алгебра, геометрия ва методикаи таълими математикаи Донишгоҳи давлатии ш. Курғонтеппа, 1999–2002 мутахассиси дараҷаи аввали шуъбаи илми Вазорати маорифи Тоҷикистон, 2002–2006 мутахассиси пешбари идораи илми Вазорати маориф, 2006–2008 сармутахассиси Раёсати таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи умумии Вазорати маориф буд. Аз соли 2009 ҳамчун иҷрокунандаи вазифаи дотсент, мудири кафедраи геометрия ва муовини декани факултети математикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ оид ба корҳои илмӣ фаъолият дорад. Оид ба хусусиятҳои ташкил ва татбиқи таълими тафриқии фанҳои табиӣ риёзӣ дар синфҳои болоии мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 26 мақолаву фишурдаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад.

Ас.: Омӯзиши бузургӣ // Маърифат, 1991, № 5; Оид ба баъзе паҳлуҳои алоқамандии байни фанҳо дар мактаби муосир // Робитаи байнифаннии математика бо фанҳои табиӣ дар мактабҳои миёнаи олӣ (Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ). Д., 2004.

ШАРИПОВ Файзулло (тав. 18. 08. 1940, н. Ленин), педагоги тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (1998), профессор (2000). Солҳои 1958–1965 муаллими мактаби миёнаи № 81 н. Ленин, 1965–1967 методисти кабинети таълими Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1967–1973 муовини директори кабинети методи чумхуриявӣ, 1973–1976 аспирант, 1976–1984 ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш.

Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1984–1987 котиби дуҷуми сафорати ИҶШС дар Афғонистон, 1987–2000 дотсент, профессори кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Қ. Қўраев буд. Солҳои 2002–2020 дар Академияи таҳсилоти Тоҷикистон фаъолият дошт. Бо унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Ас.: Омӯхтани лексия дар синфи 2-юм. Д., 1982; Забони тоҷикӣ (Китоби дарсӣ барои синфи 4). Д., 1989; Дарсҳои забони модарӣ дар синфи 4 (Дастур барои муаллимон). Д., 1990; Забони тоҷикӣ (Китоби дарсӣ барои синфи 4). Д., 1992; Забони модарӣ (Китоби дарсӣ барои синфи 4). Д., 1994; Назария ва амалияи таълими ҳамгиро дар марҳилаи ибтидоии мактаби миёна. Д., 1995; Забони модарӣ (Китоби дарсӣ барои синфи 4). Д., 1997; Таълими ҳамгиро: проблема, таҳқиқ ва андешаҳо. Ҷ. 1.. Д., 1999; Таълими ҳамгиро: проблема, таҳқиқ ва андешаҳо. Ҷ. 2.. Д., 2000. Одобнома. Д., 2000.

ШАРИПОВ Яҳё (тав. 1929, ш. Андиҷони ҶШС Узбекистон, ваф. маълум нест), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1972), профессор (1974). Факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко хатм кардааст. Солҳои 1948–1949 методисти Донишкадаи такмили ихтисоси муаллимон, 1954–1960 ходими илмии Институти таъриху архелогия ва этнографияи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1960–1964 дотсенти кафедраи таърихи

ХКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1964–1974 дотсенти кафедраи коммунизми илмии донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1974–1979 мудири кафедраи коммунизми илмии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1987–1994 мудири кафедраи коммунизми илмӣ ва кафедраи фалсафаи фарҳанги Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев буд.

ШАРИПОВА Раҳима Мансуровна (тав. 27. 09. 1941, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1981), дотсент (1991). Соли 1963 факултети физикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1968–1971 аспиранти шӯбаи математикаи Институти физикию техникии ба номи С. Умарови АИ Тоҷикистон буд. Солҳои 1971–1996 ҳамчун муаллими калон ва дотсенти

кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев кор карда, 1988–1996 вазифаи мудири кафедраи номбурдари ба уҳда дошт. Оид ба масъалаҳои канории муодилаҳои дифференсиалии ниҳодвайрон кори илмӣ анҷом дода, ду васоити таълимӣ ва зиёда аз 26 мақолаҳои илмию методӣ нашр кардааст. Дар симпозиуму конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, минтақавӣ, умумииттифоқӣ ва байналмилалӣ (Алма-Ато, Ашқобод, Иркутск, Ленинград, Душанбе, Новосибирск) бо маърузаҳо баромад кардааст. Айни ҳол ба нафақа баромадааст.

ШАРИФЗОДА Боймурод Бобопур (соли тав. 2. 12. 1964, д. Элок, н. Файзобод), адабиётшинос, номзоди илмҳои филология (1995), дотсент (1999), хатмкардаи факултаи филологияи тоҷики ДМТ (1989). Пас аз хатми донишгоҳ лаборанти калони Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистон то моҳи майи соли 1990 буд. Соли 1990 ба кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии ДДТ ба кор омад: лаборанти калон,

стажёр-муҳаққиқ ва солҳои 1991-1994 бошад аспиранти кафедраи мазкур. Солҳои 1994-1998 муаллими калон ва баъд то имрӯз дотсенти кафедра. Солҳои 1996-98 муовини декани факулта доир ба тарбия ва илм шуда кор кардааст. Ҳамзамон, бо фаъолияти омӯзгорӣ ва илмӣ мавсуф ҳамчун рӯзноманигор ва хуруфчину тарроҳи компютерӣ низ солҳои 1998-2003 фаъолият кардааст. Солҳои 2003- 2004 муовини декани факултет доир ба таълим, 2004-2007 декани факултаи филологияи ДМТ, 2012 – 2017, 2018-2020 декани факултаи филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ва 2017-2018 декани факултети таҳсилоти ибтидоии донишгоҳи номбурда буд. Бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз моҳи январи соли 2020 директори Институти забон ва адабиёти ба номи А.Рӯдакии АМИТ таъин шуда, то имрӯз фаъолият дорад. Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Афкори адабӣ ва танқидии Ҳоконӣ» (1995) ҳимоя намудааст. Ҳамчун мутахассиси соҳаи нақди шеър перомунӣ адибони классикӣ муосир тавассути оинаи нилгун беш аз 100 барнома омода намудааст. Як монография ва беш аз 80 мақолаи илмӣ ва илмӣ-оммавӣ дар мачаллаҳои бунуфузи илмӣ ва рӯзномаҳои даврӣ чоп намудааст. Дар конференсияҳои гуногуни илмию назариявӣ ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад менамояд.

Ас.: Ҳоконӣ ва нақди шеър. Д., 2010; Шарҳи «Гулистон»-и Саъдии Шерозӣ. – Д., 2015.

ШАРИФЗОДА КҶҶБЕК (тав. 24. 80. 1958, д. Гармчашмаи н. Ишқошими ВМКБ). Соли 1975 мактаби миёнаи №32 д. Андаробро хатм карда, то соли 1977 дар совхозии «Бадахшон»- и ноҳия кор кардааст. оғҳои 1977-1979 дар сафи артиши шуравӣ хизмат карда, бо нишонҳои КМ ВЛКСМ

«Дастони мохир» ва «Зарбдори панҷсолаи 11» кадр гардидааст. Солҳои 1979-1988 пешоҳанг ва омӯзгори мактаби миёнаи №35 зодгоҳаш будааст. Соли 1988 Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Г. Г. Шевченко (ҳозира ба номи Садриддин Айни)-ро хатм кардааст. Аз соли 1988 то 1991 дар Кумитаи телевизион ва радиои ВМКБ ба ҳайси муҳаррири шӯбаи ҷавонӣ фаъолият бурдааст.

Солҳои 1991-1994 омӯзгори мактаби деҳа, солҳои 1995-2003 сармуҳаррири рӯзномаи «Зиндагӣ» (н. Ишкошим), солҳои 2003-2009 омӯзгор ва сармутахассиси ҷамоати деҳоти Аскар Замиров, солҳои 2010-2011 сармуҳаррири рӯзномаи «Зиндагӣ», будааст. Аз соли 2011 сармуҳаррири рӯзномаи «Фурӯғи маърифат»-и Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев мебошад. Шеърхояш дар матбуоти даври соли 1979 нашр мешаванд. Аз ҷумла, намунаҳое аз онҳо дар маҷмуаи дастҷамъии «Тазкираи адибони Бадахшон» (2010), «Гулбонги Истиклол» (2011), «Наврӯзи Роғун» (2012) ва маҷмуаҳои алоҳидаи «Гули ситораи шаб» (2007), «Баҳори Ваҳдат» (2012), «Гаронаҳои дарё» (2014) нашр гардидаанд. Аълоҷии фарҳанг ва матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Аз соли 1995 узви Иттифоқи журналистон, аз соли 2011 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон мебошад.

ШАРИФОВ Зариф Раҳмонович (тав. 15. 12. 1949, д. Саръезии Миёнаи н. Кулоб), иқтисоддони тоҷик, доктори илмҳои иқтисодӣ (2009), профессор (2010), академики Академияи байналмилалӣ мактабҳои олии (2009), аъзои вобастаи Академияи байналхалқии илмҳои ташкилӣ (2010). Солҳои 1966–1968 дар Техникуми хоҷагии қишлоқи ба номи В. И. Ленини н. Мастҷох, 1968–1972 дар факултети иқтисодии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил

намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1972–1974 ҳамчун лаборанти калон, 1974–1975 ходими хурди илмии сектори самаранокии истеҳсолоти хоҷагии қишлоқи Институти иқтисодии АИ ҶШС Тоҷикистон фаъолият дошт. Солҳои 1975–1978 дар аспирантураи Институти иқтисодии АИ ҶШС Тоҷикистон таҳсил намудааст. Соли 1978 лаборанти калони илмии сектори самаранокии истеҳсолоти хоҷагии қишлоқи Институти иқтисодии АИ ҶШС Тоҷикистон, солҳои 1978–1979 ходими хурд, 1979–1983 ходими калони сектори номбурда, 1983–1985 муаллими калон ва иҷроқунандаи вазифаи мудири кафедраи назарияи иқтисодии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Кулоб, 1985–1993 мудири кафедраи мазкур, 1993–1996 декани факултети иқтисодӣ, 1996–1999 муовини ректори Донишгоҳи давлатии Кулоб оид ба масъалаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва робитаҳои хориҷӣ, 1999–2002 роҳбари Идораи барномарезӣ, иқтисоду молияи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2002–2007 муовини вазири

маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2007–2008 сардори Хадамоти давлатии назорат дар соҳаи маориф буд. Солҳои 2008-2012 вазифаи ректори ДДОТ ба номи С. Айниро ба уҳда дошт. Муаллифи 5 рисолаи илмӣ, беш аз 30 китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимию методӣ, зиёда аз 140 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва оммавӣ мебошад. Мавзуи тадқиқотҳои сариштакорӣ ва тақсмоти даромад дар хоҷагиҳо, муносибатҳои бозоргонии комплекси агросаноатӣ, ташаккули механизмҳои хоҷагидорӣ дар шароити иқтисодиёти бозаргонӣ, иқтисодиёти давраи гузариш, ислоҳоти соҳаи маориф ва дигар масъалаҳои муҳими иқтисодиву иҷтимоиро дар бар мегирад. Дар таҳия ва қабули ҳуҷҷатҳои маъёриву ҳуқуқии ислоҳоти соҳаи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007–2015, Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007–2009, Стандартҳои давлатии таҳсилоти мактабҳои олии ва дигар санадҳои ҳуқуқӣ бевосита иштирок намудааст. Айни ҳол раиси Шурои диссертатсионии дифои рисолаҳои номзадӣ оид ба илмҳои географияи донишгоҳи омӯзгорӣ, аъзои Шурои химояи рисолаҳои докторӣ ва номзодии Институти хоҷагии қишлоқи Академияи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Инчунин, аъзои раёсати Бонки миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Барои хизматҳои дар рушди илму маориф бо ордени «Шараф» (1999) ва нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (1998) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Сарфаю сариштакорӣ дар колхозҳо. Д., 1983; Такмили тақсмоти даромад дар колхозҳо. Д., 1987; Ҳисоби хоҷагӣ ва пудрати иҷора дар хоҷагии қишлоқ. Д., 1993; Муносибатҳои бозаргонӣ дар комплекси агросаноатӣ (Дастури таълимӣ). Д., 1994; Ҳисобгирӣ, таҳлил ва аудит дар корхонаҳо (Дастури таълимӣ). Д., 2000; Ислоҳоти маориф: пешравӣ, мушкilot ва пешниҳодот. Д., 2007; Дастур оиди бурдани ҳисобдорӣ бухгалтерӣ дар мактабҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2007; Асосҳои иқтисоди бозор ва ташаккули механизми хоҷагидорӣ дар КАС. Д., 2008; Моликият ва шаклҳои он дар шароити иқтисодиёти гузариш // Аҳбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, силсилаи иқтисодиёт, № 1 (5), 2002; Риояи манфиатҳои субъектҳои бозори суғурта – омили асосии рушди суғурта дар хоҷагии қишлоқ // Аҳбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, силсилаи иқтисодиёт, № 1–2 (25–26), 2007.

ШАРИФОВ Шавкат (18.12.1953, д. Тўтки н.Истаравшан), муаррих, номзоди илмҳои таърих (2002), дотсент (2003), узви Анҷумани ховаршиносони ИҶШС ва Тоҷикистон (1988), сарбози байналмилал. Факултети таърихи ДДТ ба номи В.И.Ленинро (ҳоло ДМТ) хатм кардааст (1976). Корманди кафедраи таърихи ҲКИШ-и ДДТ ба номи В.И.Ленин (1976-77), сарлабарант, ходими хурди илмии Пажӯҳишгоҳи таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши АИ ҶШС Тоҷикистон (1977-84), хизмат дар сафи артиши ИШҶС дар Афғонистон (1984-1986), сарлабарант, ходими хурди илмӣ, ходими илмии Пажӯҳишгоҳи таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши АИ ҶШС Тоҷикистон (1986-92), муаллим, сармуаллими кафедраи таърихи умумии ДДОД ба номи

Қ.Қўраев (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ) (1992-95), муаллим, сармуаллими кафедраи ҷомеашиносӣ (1995-2003), ноибдекани тарбияи факултети механикӣ (1996-97), ноибдекани илми факултети мазкур (2002-03), мудирӣ кафедраи илмҳои ҷомеашиносӣ (2003-10), муовини директори ФХДТТ ба номи академик М.Осимӣ оид ба корҳои илм (2008-10), дотсенти кафедраи забони давлатӣ ва илмҳои ҷомеашиносии ДП ДТТ ба номи академик М.Осимӣ (2010-11), дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров (ба тариқи муштарақвазифа аз с.2003), ходими калони илмии Маркази тадқиқоти гуманитарии ЮНЕСКО-и ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров (ба тариқи муштарақвазифа аз с. 1998), дотсенти кафедраи таърихи Ватани ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров (аз с. 2011), узв ва котиби илмии Шурои диссертатсионӣ оид ба ҳимояи рисолаи номзадӣ аз рӯи ихтисоси 07.00.02 – Таърихи Ватан (2004-2012), декани факултети таърих ва ҳуқуқ (2013-14). Муаллифи 7 рисола, 1 китоби дарсӣ, 2 дастури методӣ, 370 мақолаи илмӣ ва фишурдаҳои илмӣ, мақолаҳои илмӣ-оммавӣ дар саҳифаҳои матбуоти даврӣ оид ба рӯзгор ва осори илмии академик Б.Ғафуров, таърихи илми ховаршиносии шӯравӣ, хоричӣ, ватанӣ, мероси таърихӣ ва фарҳангии тоҷикон, дипломатикаи тоҷик (васиқашиносӣ). Иштироккунандаи ҳамоиш, конфронс ва семинарҳои байналмилалӣ дар Москва, Санкт-Петербург, Душанбе, Тошкент, Бишкек, Ош, конфронсҳои ҷумҳуриявӣ мебошад. Бо ордени Ситораи Сурх, 10 медал ва нишонҳои сарисинагӣ, Ифтихорномаи Раёсати Шурои Олии ИҶШС, Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ифтихорномаҳои Раиси вилояти Суғд, Раёсати ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров мукофотонида шудааст. Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2012) мебошад.

Ос.: Академик Бобочон Ғафуров.-Д.,1983 (бо ҳаммуаллиф); Академик Бобочон Ғафуров (бо ҳуруфи арабӣ).-Д.,1988 (бо ҳаммуаллиф); Академик Бобочон Ғафуров.-Д., 1989 (бо ҳаммуаллиф); Звезда -сияющая знанием и добром.-Худжанд, 1999 (в соавт.); Вклад академика Б.Ғафурова в развитие востоковедической науки. -Худжанд, 2010; Андешаи миллии тоҷикон. (Марҳилаҳои асосии ташаккул ва рушд).- Хучанд, 2011 (бо ҳаммуаллифӣ); 80 зинаи камолот.-Хучанд, 2012 (бо ҳаммуаллифӣ); Чароғи раҳнамои ҷомеа.-Хучанд, 2014 (бо ҳаммуаллифӣ); Рисолати созанда ва бунёдкорои Пешвои миллат.- Хучанд, 2020. (бо ҳаммуаллифӣ); Академик Бободжан Ғафуров и мировая ориенталистика.- Худжанд, 2021.

ШАРИФОВ Табаралӣ Юсупович (тав. 02.02.1946, деҳаи Обизак, ч/д Чорбоғи ноҳияи Варзоб), омӯзгор-рассом. Маълумоти ибтидоиро дар зодгоҳаш гирифта аз соли 1959 то соли 1963 дар хонаи бачагони маъюби ш. Душанбе тарбия гирифта, дар мактаби миёнаи №7-и ш. Душанбе таҳсил кардааст. Соли 1962 ба омӯзишгоҳи рассомии ҷумҳуриявӣ ба номи М. Олимов дохил шуда, соли 1967 онро хатм намудааст. Соли 1967 дар Театри академӣ драммавии давлатии ба номи А. Лоҳутӣ рассоми ороишгар шуда,

дар сахнагузори «Рустам ва Сӯҳроб» ва «Дилҳои сӯзон» сахмгузори кардааст. Солҳои 1967-1968 рассом-методисти калони Хонаи эҷодиёти халқи Ҷумҳурии Тоҷикистон кор кардааст. Солҳои 1968-1985 директори мактаби ибтидоии №128 ва солҳои 1985-1990 директори мактаби ибтидоии №134 ноҳияи Ленин (ҳоло Рӯдакӣ), солҳои 1990-1992 директори мактаби асосии №50 ва солҳои 1992-2000 директори мактаби миёнаи №50 ноҳияи Варзоб фаъолият кардааст.

Солҳои 1987-1992 дар шуъбаи ғоибонаи методикаи таълими ибтидоии ДДОТ ба номи Қ.Ш. Ҷӯраев, (ҳоло ба номи Садриддин Айнӣ) таҳсил кардааст. Дар давоми фаъолият бо 3 ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нишони Аълочии маорифи Тоҷикистон мукофотонида шудааст. Солҳои 2000-2011 ба ҳайси ассистенти кафедраи методикаи таълими ибтидоии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият кардааст.

Ас.: Асосҳои таълими санъати тасвирӣ. Д., 2009.

ШАРИФОВА Муборак Саидовна (тав. апрели 1934, н. Конибодом, ваф. 2009, ш. Душанбе), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1968), дотсент (1970). Солҳои 1951–1955 дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1955–1990 ҳамчун ассистент, муаллим, муаллими калон, дотсенти кафедраи математика ва мудири кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1976–1980 вазифаи мудири кафедраи алгебра ва назарияи ададҳо ба уҳда дошт. Дар муддати 35 соли фаъолияти омӯзгориаш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳми худро гузоштааст. Оид ба бобҳои математикии «Китоб-уш-шифо»-и Абуалӣ ибни Сино кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 20 кори илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар конференсияҳои мухталифи илмию назариявии ҷумҳуриявӣ, умумииттифоқӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

Ас.: Абуалӣ Сино – олими математика // Мактаби советӣ, 1965, № 6; Таърихи ба вучуд омадани логарифми // Мактаби советӣ, 1972, № 6.

ШАРОФИДДИНИ Рустам (тав. 01. 05. 1931, д. Нигноти н. Панҷакент, ваф. 12. 05. 2007, ш. Душанбе), забоншиноси маъруфи тоҷик, доктори илми филология (1972), профессор (1974), узви вобастаи Академияи илмҳои Тоҷикистон (1987). Солҳои 1946–1949 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Панҷакент, 1949–1954 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1954–1961 муаллим ва директори мактаби миёна, мудирӣ шуъбаи маданият, муҳаррири рӯзномаи ноҳиявӣ, котиби Комитроияи ш. Панҷакент, 1961–1964 аспиранти Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1965 то охири умр ходими илмӣ, мудирӣ шуъбаи забон ва сарходими илмӣ дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ Тоҷикистон буд. Ҳамзамон солҳои 1975–1985 ҳамчун муаллими ҳамкор дар кафедраи забони тоҷикӣ Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият кардааст. Оид ба паҳлуҳои мухталифи забоншиносӣ кори илмӣ бурдааст. Дар зарфи фаъолияти илмии хеш зиёда аз 220 таълифоти илмию методӣ, аз ҷумлаи рисолаҳои илмӣ, китобҳои дарсӣ дастурҳои таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ оммавӣ нашр намудааст. Ӯ яке аз муаллифони китоби дарсии «Забони тоҷикӣ» (барои мактабҳои миёна, 1967), яке аз муаллифон ва роҳбару муҳаррири «Забони адабии тоҷик» (2 қисм) (барои мактабҳои олӣ, 1970–1973) мебошад. Асару мақолаҳои ӯ дар муайян намудани усулу қолабҳои калимасозии забони тоҷикӣ ва назарияи мукаммали ин соҳаи душвори забоншиносӣ саҳми бениҳоят калон доранд. Рушду камоли забоншиносии тоҷик ва равияҳои нави тадқиқи забони тоҷикӣ бо номи ин олими бузург ва шинохта марбут аст. Инчунин, ӯ яке аз муаллифони асосӣ ва муҳаррири масъули «Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик» (3 ҷилд) (1985, 1986, 1989) аст. Саҳми ӯ дар таҳияи лоиҳаи «Қонуни забони Тоҷикистон» (1989), Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон (1994) ва Имлои забони тоҷикӣ (1998) низ калон аст. Хизматҳои арзандаш бо медали «Барои меҳнати шоён» (1970), унвони фахрии «Ходими шоистаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» (1991), унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон» (1994), ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон, КМ ҲКИШ ва Шурои Вазирони ИҶШС қадрдонӣ карда шудааст. Ҳамчунон ӯ Лауреати мукофоти Махфили адабии «Боргоҳи сухан» (1998) ва мукофоти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино (2001) мебошад.

Ас.: Ҷумлаҳои мураккаби тобӣ бо ҷумлаи пайрави сабаб. Д., 1968; Таснифоти ҳиссаҳои нутқ. Д., 1972; Калимасозии исм. Д., 1972; Сарчашмаи файзбахши забони тоҷикӣ. Д., 1977; Забон ва замон. Д., 1981; Исм. Д., 1981; Мушкilotи синтаксис. Д., 1989; Мақоми забон. Д., 1996; Давлати Сомониён ва забони адабии тоҷик. Д., 1999; Каломи Лоик. Д., 2003.

ШАРОФЗОДА Гавҳар (тав.23.03.1966 , н. Панҷ, вил. Хатлон), доктори илмҳои филология (2011). Солҳои 1985-1990 дар факултети филологияи тоҷики Институти давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко таҳсил намуда, 1990-1993 дастиёри кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон, 1993-2001 мудири аспирантураи Донишгоҳи мазкур, 2001 то соли 2002 мудири шубаи таълим, 2002-2006 ҳамчун сарэксперти шубаи аттестатсия,

аккредитатсия ва литсензионии мактабҳои олии назди Вазорати маориф кор кардааст. Аз соли 2006 ноиби ректори Донишкадаи андоз ва ҳуқуқ ва сипас, ноиби ректори ДМТ оид ба корҳои ташкилӣ ва тарбиявӣ, 2009-2010 мудири кафедраи Идоракунии захираҳои инсонӣ дар Донишкадаи тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатӣ ва соли 2010 то соли 2013 дар вазифаи ректори Донишкадаи мазкур фаъолияти корӣ дошт. Солҳои 2013- 2020 Раиси Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз соли 2020 вакили Маҷлиси Намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Соли 1997 рисолаи номзадиро дар мавзӯи “Нақши занон дар насри ривоятии тоҷику форс дар мисоли «Самаки айёр» ва соли 2011 рисолаи докториро дар мавзӯи “Нақши зан дар насри ривоятии тоҷику форс ва романҳои халқии асрҳои 11-16» ҳимоя намудааст. Зиёда аз 70 мақолаи илмӣ, методӣ дошта, 2 монография ва 8 китоби илмӣ таълимиро рӯи чоп овардааст.

Аълоҷии маорифи Тоҷикистон (2011), Аълоҷии матбуоти Тоҷикистон (2011), Аълоҷии фарҳанги Тоҷикистон (2016), узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (1989). Солҳои 2013-2020 узви Ҳайати шурои назорати илмӣ Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, аъзои шурои илмӣ дифои рисолаҳои номзоди доктории ДДОТ ба номи С.Айнӣ буд.

Бо Ифтихорномаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2008), медали ҷашнии «20-солагии Истиклолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2011) ва бо унвони фаҳрии Корманди шоистаи Тоҷикистон (2017) қадрдонӣ шудааст.

Ас.: Образи занон дар насри ривоятӣ. Д., 2007; Образ женщин в письменных прозаических произведениях и народных романах таджикско- персидской литературы. Д., 2009; Феҳристи номҳои миллии тоҷикӣ. (Ҳаммуаллиф). Д., 2016; Фарҳанги номҳои миллии тоҷикӣ. Ҷ.1. (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Фарҳанги номҳои миллии тоҷикӣ. Ҷ.2. (ҳаммуаллиф). Д., 2017; Фарҳанги номҳои ҷуғрофӣ (нашри аввал), (ҳаммуаллиф). Д. 2019; Идоракунии захираҳои инсонӣ дар хизмати давлатӣ (воситаи таълимӣ, ҳаммуаллиф). Д., 2009; Хизмати давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2012; Дастур оид ба таҳсили хизматчиёни давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Д., 2012; Луғати русӣ-англисӣ-тоҷикии ислоҳот ва мафҳумҳои соҳаи идоракунӣ ва хизмати давлатӣ. Д.,2012; Курси лексияҳо «Рушди инсонӣ». Д., 2012.

ШАРОФОВА Мунаввара (тав. 22. 11. 1955, н. Панч), муаррих, номзади илмҳои таърих (2010). Солҳои 1973–1978 дар факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1978–1983 муаллими фанни таърих ва директори хонаи пионерон ва мактаббачагони н. Панч, 1983–1992 ҷониши директор ва директори мактаби шабона ва ғоибонаи н. Шаҳритус, 1992–1997 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №36 н. Шохмансури ш.

Душанбе буд. Аз соли 1997 то ба имрӯз ҳамчун муаллими калони кафедраи таърихи умумии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор мекунад. Муаллифи зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои таҳсилоти касбии техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 40-80-уми асри XX кори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2004) ва ифтихорномаи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2009) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Становление и развитие профессионально-технического образования в Таджикистане (1946–1990). Д., 2008; Профессионально-техническое образование в Республике Таджикистан во второй половине 40-х-80-х годов XX века. Д., 2010; Подготовка молодежи Таджикистана в профтехучилищах России в 80-х годов XX века // Известия АН РТ. Д., 2009. №1; Профессионально-техническое образование Таджикистана в (1981- 1990гг.) // Вестник Таджикского национального Университета. Д., 2010, №2.

ШАФАҚОВ Холбой (тав. 09. 01. 1949, ноҳияи Данғара), муаллими фанни таърих. Солҳои 1968–1974 дар факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод ба номи С. М. Киров таҳсил кардааст. Солҳои 1975–1977 аспиранти Институти таърих ва этнографияи АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1977–1978 муаллими мактаби миёнаи №32, 1979–1999 директори мактабҳои №35, №37, №35 ноҳияи Фархор, 2000–2001 ҷонишини директори мактаби миёнаи №62 ш. Душанбе, 2002–2004 муаллими литсейи президентии ш. Душанбе буд. Аз соли 2004 ҳамчун муаллими калони кафедраи методикаи таълими таърих ва ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Муаллифи 2 асар ва зиёда аз 50 мақолаи илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Мавзӯи тадқиқоти ӯро анъанаҳои чорводорӣи Тоҷикистони ҷанубӣ дар охири асри XIX аввали асри XX дарбар мегиранд. Дар конференсиҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ бо маърузаҳои илмӣ баромад намудааст.

Ас.: Аҳамияти омӯзиши таърихи халқи тоҷик дар байни ҷавонон, дар хониши педагогии ҷумҳуриявӣ. Д., 1976; Макони морон дар кучост, Тошкент, 1975. Анъанаҳои гузаронидани ҷашни «Наврӯз» дар гурӯҳҳои этникии Тоҷикистон. Душанбе 2014; Хотираҳои аҷдодон. Д., 2015; Таърихи қавмии Ҳисор дар асрҳои XIX – XX. Д., 2015; Урфуодат ва анъанаҳои мардуми тоҷик дар асрҳои XIX – XX. Д., 2018; Истории

живодноводство Бухарской Эмерат канса XXвека. Д., 2018; Археология 2020. (бо хамуаллифи) Д., 2018; Этнографической черти в Восточный Бухару. Д., 2019.

ШАХБОЗОВ Мерган (тав. 26. 06. 1952, н. Шугнон), риёзидони тоҷик, доктори илмҳои физикаю математика (1996), профессор (1997), академики Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (2008), корманди шоистаи Тоҷикистон (2002). Соли 1974 Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм кардааст. Солҳои 1976–1979 дар аспирантураи Академияи илмҳои ҶШС Украина таҳсил кардааст. Солҳои 1974–1979 ассистент, 1979–1981 муаллими калон, 1981–1993 дотсент, 1997–1998 профессори кафедраи анализи математикии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Солҳои 1998–2005 вазифаи ректори Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ба номи М. Назаршоевро ба уҳда дошт. Солҳои 70-80-уми асри гузашта дар факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко ҳамчун муаллими баландихтисос ба донишҷӯён курсҳои махсус хонда, дар кори илмӣ аспирантҳо ва муаллимони факултети математика ёрии амалии худро расонидааст. Солҳои 2005–2009 ҳамчун раиси Кумитаи омили Ҷумҳурии Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 2010 муовини раиси Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Оид ба ихтисосаш зиёда аз 100 мақолаҳои илмӣ таълиф кардааст, ки аксаран дар маҷаллаҳои бонуфузи марказҳои илмӣ Россия, Украина ва кишварҳои хориҷи дуру наздик ба таъби расидаанд. Таълифотҳои маъсалаҳои назарияи наздиккунии функсияҳои математикиро фаро гирифтаанд. Дар таълифи се китоби дарсӣ барои мактабҳои олӣ ва шаш дастури методӣ бевосита иштирок намудааст. Дар кори чандин конференсияҳои байналхалқӣ, аз он ҷумла 3 Конгресси умумиҷаҳонии математикҳо иштирок кардааст. Дорандаи нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» (1989) буда, бо ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Назарияи функсияҳои аналитикӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2007.

ШАХОБОВА Малоҳат (тав. 15. 03. 1928, ш. Бухоро, ваф. 2001, ш. Душанбе), забоншиноси тоҷик, доктори илми филология (1985), профессор (1973). Соли 1948 шӯбаи англисии факултети забонҳои хориҷӣ ва соли 1951 факултети таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. То соли 1959 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории забонҳои хориҷии Москва таҳсил кардааст. Якчанд солҳо муаллими

забони англисӣ дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ва Донишкадаи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино буд. Солҳои 1954–1964 дар вазифаи мудири кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин кор кардааст. Якҷанд сол ҳамчун мудири кафедраи забонҳои хориҷии АИ ҶШС Тоҷикистон кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 200 рисолаю мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Ба тадқиқу таҳлили муқоисавии забонҳои тоҷикию англисӣ, масъалаҳои забоншиносии тоҷик, аз қабали тартиб додани луғатҳои дузабона, навиштани китобҳои дарсӣ, васоити таълим, омӯзиши масъалаҳои равобити адабию фарҳангии халқҳои тоҷику хиндӣ ва англис машғул шудааст. Як қисми асарҳояш ба забонҳои англисиву олмонӣ тарҷума ва чоп шудаанд. Бо медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

ШАҲРИЯ (Шаҳрия Адҳамзод, тав. 2. 09. 1952, шаҳри Душанбе). Хатмкардаи факултаи филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе (1978) буда, фаъолияти меҳнатиро дар нашриёти «Маориф» (1979) оғоз кардааст. Аз ҷавонӣ ба навиштани шеър иштиғол варзида, самараҳои қаламаш дар китобҳои «Меҳри шеър» (1987), «Шамимаи нур» (1992), «Ашки шақоик» (1995), «Таманно» (1998), «Зан дар асорати танҳой» (2002), «Бӯсаҳои маҳтобӣ» (2007), «Дар канори шеър» (2010), «Ниёиши Истиклол» (2011), «Таронаи сабз» (2012)

ва чандин маҷаллаву китобҳои дастҷамъӣ дарҷ гардидаанд. Шаҳрия мудом аз ғаму шодии занони худ ва муҳите, ки ихота кардааст сухан мегӯяд. Парвози шеъраш бештар ба самти ватандориву ифтихори миллист. Дар қолаби гуногуни шеъри тоҷикӣ хомафарсой мекунад ва бештар дар ғазалсароӣ муваффақ аст. Барои ороиши ғазал ибораву ифода ва қофияву радифҳои муносибе ҷустуҷӯву пайдо карда, дар тасвиркориву андешагӯзорӣ маҳорат дорад.

Беҳтарин офаридаҳои Шаҳрия меҳру муҳаббати ҳамагонро ба Ватан, ба миллат, ба фарзонафарзандон ва арзишҳои волои он бештар мегардонанд. Намунаҳои ашъораш дар маҷаллаҳои фарҳангии Эрону Афғонистон интишор ёфтаанд. Бо медали «Хизмати шоиста» қадрдонӣ шудааст. Ҳамчунин баррандаи Ҷоизаи адабии ба номи Мирзо Турсунзода, Аълочии матбуот ва фарҳанги Тоҷикистон аст. Аз соли 1992 узви Иттифоқи нависандагон Тоҷикистон мебошад.

ШЕВЧЕНКО Тарас Григоревич (тав. 9. 03. 1814, д. Морринси, имрӯза н. Звенигороди вилояти Искраси Чумхурии Украина, ваф. 10. 03. 1861, ш. Петербург), шоир, рассом, мутафаккир ва инқилобчи демократи украин. Соли 1840 нахустин маҷмуаи асарҳои Шевченко «Кобзар» аз чоп баромад. Дар калонтарин достони таърихии Шевченко «Гайдамакҳо» (1841) шӯриши бузурги халқи украин бар зидди феодалони поляк (1786) тасвир шудааст. Шеърҳои достонҳои Шевченко «Хоб» (1844) ва «Кавказ» (1845) дар инкишофи лирика ва ҳаҷви сиёсии украин марҳилаи нава гардиданд. Дар шеъри «Васият» (1845) мардумро ошкоро ба сарнагун намудани ҳукумати подшоҳӣ даъват кардааст. Шевченко ду бор – апрели соли 1847 ба қалъаи Орск ва соли 1850 ба Новопетровск бадарға шудааст. Соли 1857 баъди марги Николаи I аз бадарға баргаштааст. Дар бадарға шеърҳои инқилобӣ эҷод кардааст. Баҳори соли 1858 ба ш. Петербург омада, дар онҷо ба Чернишевский Н. Г., Добролюбов Н. А., Некрасов Н. А. ва дигарон қаробат пайдо кард. Ҳаҷваш тезу тундтар гардид. Солҳои 1857–1861 назми Шевченко ба авҷи инкишоф расид. Шевченко чун рассом низ машҳур аст: «Катерина» (1842), «Украинаи зебоманзар» (1844), «Автопортрет» (1840–1841) ва ғайра ҷакидаҳои мӯкалами ӯст. Ашъори Шевченко бо анъанаҳои халқӣ робитаи қавӣ дорад. Асосгузори адабиёти нави украин, саромади реализм ва равияи демократии инқилобӣ дар адабиёту санъати наққошии Украина мебошад. Асарҳои ӯ ба бисёр забонҳои ҷаҳон, аз ҷумла, забони тоҷикӣ тарҷума шудаанд. Шевченко бо таъбири М. Турсунзода «Барои рушди шеъри инқилобии тоҷик ҳисса гузоштааст». Шоирони тоҷик ба бисёр шеърҳои ӯ, махсусан, ба шеърҳои «Васият» ҳамовозӣ карданд. Образи Шевченко диққати бисёр нависандагони тоҷикро ба худ кашидааст. Масалан, як боби достони «Мавҷҳои Днепр»-и М. Қаноат «Мавҷ дар пешонаи поки Тарас» ном дорад. Боби «Мавҷи ханда»-и ҳамин достон аз таъсири саргузашти қаҳрамони машҳури Шевченко – Катерина ба вучуд омада аст. Дар Киев, Канев, деҳаҳои Шевченко ва Маринси, дар Ленинград (имрӯза Санкт-Петербург), Орск ва дигар шаҳру деҳот музейҳои Шевченко вучуд доранд. Институти адабиёти АИ Чумхурии Украина, Донишгоҳи ш. Киев, бисёр мактабу китобхона ва кӯчаю кинотеатрҳои Чумхурии Украина ва Тоҷикистон бо номи ӯ гузошта шудаанд. Дар Украина мукофоти давлатии ба номи Т. Г. Шевченко таъсис ёфтааст. Солҳои 1939–1991 Донишқадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе низ бо номи ӯ номгузорӣ шуда буд.

ШЕРБОВЕВ Саидбой (тав., 22.05.1944, деҳаи Ғарибаки ноҳияи Панҷакент), методист ва забоншиноси тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ, профессор, узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. Дар ибтидо фаъолияти меҳнати ӯ пас аз хатми мактаби миёнаи №1-и ш. Панҷакент ба номи В. И. Сталин (1961) ду сол (1961-1963) дар колхозии «Съезди XXII партия» ба сифати колхозчӣ сурат гирифтааст.

Солҳои 1963-1967 дар факултети забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии педагогии ба номи Т. Г. Шевченкои ш. Душанбе (ҳоло ДДОТ ба номи С. Айни) таҳсил намудааст. Сипас, тайи солҳои 1967-1980, яъне сздаҳ сол, дар ноҳияи Рӯдакӣ (собик ноҳияи Ленин) ва дар шаҳри Душанбе дар вазифаи муаллими забон ва адабиёт, ҷонишини директор оид ба таълим ва дар Донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони шаҳри Душанбе ба ҳайси мудирӣ кабинети забон ва адабиёти тоҷик фаъолият варзида, ҳамчунин, дар ин давра, солҳои 1971-1974, дар аспирантураи ғоибонаи назди Донишкадаи давлатии омӯзгории ба номи Т. Г. Шевченко аз рӯи ихтисоси забоншиносии тоҷик таҳсил намудааст. Бахусус, солҳои фаъолият дар Донишкадаи тақмили ихтисоси муаллимони ш. Душанбе мақолаҳои методии С. Шербоев дар рӯзномаи «Маориф ва маданият» (ҳоло «Омӯзгор») пайҳам ба таъб мерасиданд. Соли 1985 таҳти роҳбарии профессор М. Исмаилов рисолаи илмиро дар мавзӯи «Хабарҳои феълӣ дар забони адабии ҳозираи тоҷик» бомуваффақият дифоъ намуд.

Методистони шинохтаи муассисаҳои илмӣ-тадқиқотии Москва, аз қабилӣ Ладиженская Т. А., Баранов М. Т., Максимов Л. Ю., Шанский Н. М. мавзӯи рисолаи доктории ӯро маъқул донишанд ва бо дархости чандинқаратааш бо қарори шӯрои олимони донишкада С. Шербоев ба ҳайси ходими калони илмӣ ба Донишкадаи илмӣ-тадқиқотии дузабонии назди Академияи илмҳои педагогии СССР ба муҳлати ду сол фиришода шуд. Соли 1993 рисолаи худро бо номи «Асосҳои илмию методии таълими синтаксиси забони тоҷикӣ дар мактаби миёна» ҳимоя намуда, ба унвони дараҷаи илмии доктори илмҳои педагогӣ комёб мешавад.

Соли 1995 шӯрои олимони донишгоҳ (Донишкада аз соли 1992 ба донишгоҳ табдил дода шуда буд) аз тариқи овоздиҳӣ доктори илмҳои педагогӣ С. Шербоевро ба вазифаи мудирӣ кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик таъин намуд, ки ин вазифа 17 сол ба уҳдаи ӯ буд. Дар ду-се соли дар вазифаи мудирӣ будан ба С. Шербоев муяссар гардид, ки нуфузи кафедраи номбурдаро на танҳо дар байни се кафедраи факултет, балки то ба дараҷаи кафедраҳои беҳтарини донишгоҳ баланд бардорад. Бо ташаббуси ӯ дар факултет нахустин кабинети методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик таъсис дода мешавад, ки он бо қарори шӯрои олимони донишгоҳ аз соли 1998 бо унвони Муаллими хизматнишондодаи мактабҳои Тоҷикистон Абдулғанӣ Эшонҷонов номгузорӣ карда шудааст. Хусусан, дар таъсис ва гузаронидани таҷрибаи омӯзгории донишҷӯён, ки

масъулияти он ба дӯши кафедраи методика вогузошта шудаасту худи С. Шербоев роҳбарии умумии онро ба зима гирифта буд, факултети филологияи тоҷик дар миқёси факултетҳои дигари донишгоҳ ба ҷумлаи яке аз аввалинҳо муаррифӣ карда мешуд.

Солҳои 2000-2004 яке аз давраҳои пурмаҳсули эҷодиёти С. Шербоев ба шумор меравад. Муҳимтар аз ҳама ин, ки дар ин давра соли 2003 монографияи рисолаи докторӣ ва соли 2004 монографияи рисолаи номзодии ӯ дастраси хонандагон гардонида мешавад. Ин аст, ки аз 30-юми март соли 2004 тамоми хизматҳои С. Шербоевро ба инобат гирифта, дар Академияи таҳсилоти Тоҷикистон (АТТ) аз тариқи озмун ва раёидиҳии пинҳонӣ ӯро ба ҳайси узви вобастаи академия интихоб менамоянд.

Дар муддати чор сол таълифи китобро бо унвони «Методикаи таълими забони тоҷикӣ» ба субот расонид, ки онро ҳайати Мушовараи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2008 ба ҳайси китоби дарсӣ барои донишҷӯёни факултетҳои филологии мактабҳои олии Тоҷикистон ба чоп пешниҳод намуд. Бо дархости омӯзгорони мактабҳои оливу касбӣ ва миёнаи умумӣ китоби мазкур соли 2012 ва баъдан, боз 5 маротиба (солҳои 2014, 2015, 2016, 2019, 2020) бо таҳрири иловаҳо рӯи чоп омада, дар нашрҳои 6-7-уми он саволномаҳои тестӣ низ ворид гардидааст.

Профессор С. Шербоев бо муаллими калон Ҳ. Саидов тайи солҳои 2009-2010 низ ба таълифи нахустин китоби дарсии «Практикуми забони тоҷикӣ» машғул шуда, он ба ҳайси китоби дарсии донишҷӯёни курси 1-и факултетҳои филологии мактабҳои олии тасдиқ карда шуда, дар охири ҳамон сол дастраси донишҷӯён гардонида шуду то имрӯз устодон такя ба он ба шогирдон таълим медиҳанд. Бояд таъкид дод, ки профессор С. Шербоев аз соли 2012 инҷониб фаъолияти омӯзгорӣ ва илмӣ-методиӣ худро дар ДДЗТ ба номи С. Улуғзода давом дода истодааст.

С. Шербоев аз соли 1994 инҷониб узви фаъоли ду шурои Ҷумҳурии рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ дар соҳаи педагогика ва методикаи таълими забони тоҷикӣ (дар Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, ДМТ ва ДДОТ ба номи С. Айни) буда, таҳти роҳбарӣ ва мушовириии ӯ ду нафар ба дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ ва чор нафар ба дараҷаи номзодии илмҳои педагогӣ комёб шудаанд. Ба қалами ӯ 5 монография, 3 китоби дарсӣ, 2 дастури методӣ, 4 барнома ва зиёда аз 150 мақолаи илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ тааллуқ доранд.

Хизматҳои ӯ аз тарафи Вазорати маориф ва Ҳукумати Тоҷикистон қадршиносӣ шудаанд. Номбурда соли 1989 бо нишони «Аълочии маорифи Тоҷикистон», соли 1999 бо ордени «Шараф» ва соли 2007 бо унвони фахрии Корманди шоистаи Тоҷикистон мушарраф гардидааст.

Ас.: Хабарҳои феълӣ дар забони адабии ҳозираи тоҷик, Д., 2004; Асосҳои илмӣ-методиӣ таълими синтаксиси ҷумлаҳои содаи забони тоҷикӣ дар синфҳои V ва VIII», Д., 2006; Асосҳои илмию методии таълими синтаксиси ҷумлаҳои содаи забони тоҷикӣ дар синфҳои V ва VIII (бо таҳрири иловаҳо), Д., 2006. Практикуми забони тоҷикӣ, (бо ҳаммуаллифӣ) Д., 2010; Методикаи таълими забони тоҷикӣ, Д., 2009, 2012, 2014, 2015, 2016; Назаре ба методикаи таълими феълҳои гайритасрифӣ, Д., 2019; Саразм-оинаи тамаддуни халқи тоҷик, Д., 2020.

ШЕРҒОЗИЕВ Мусоят (тав. 5. 07. 1932, ш. Хоруғ, ваф. 28.01.2016, шаҳри Душанбе), муаррих, номзади илмҳои таърих (1966), дотсент (1970). Соли 1954 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1954–1957 аспиранти кафедраи таърихи ҲКИШ, 1958–1971 ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ҲКИШ, 1971–1973 декани бахши тайёри, 1974–1978 декани факултети таъриху филология

точик, 1978–1985 декани факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Аз соли 2009 то воқасин рӯзҳои ҳаёт ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дошт. Муаллифи 8 рисола ва зиёда аз 250 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои муборизаи Ҳизби Коммунистӣ барои барҳам додани қадомони иқтисодӣ ва маданияи Помир (солҳои 1920–1941), инкишофи давлатдории шуравӣ дар Кӯҳистони Бадахшон қорҳои илмӣ бурдааст. Дар мавриди фаъолияти ДДОТ ба номи С. Айни беш аз 70 мақола ба нашр расонидааст. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва умумиитифоқӣ (Киев, Тошкент, Самарқанд, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо унвони фахрии «Қорمانди шоистаи Тоҷикистон» (2002), нишонҳои сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи ИҶШС» (1982), «Барои қомеъӣ дар донишгоҳҳои олий» (1982), медали «Барои меҳнати шоён» (1970), ифтихорномаҳои ҚМ ҲК Тоҷикистон ва Вазорати маорифи Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: Инкишофи иқтисодиёт ва маданияти Помири Советӣ. Д., 1962; Панҷсолагии Бадахшони Советӣ. Д., 1968; Ташкил ва инкишофи давлатдории Шуравӣ дар Вилояти Худмӯхтори Кӯҳистони Бадахшон (бо забони рӯсӣ). Д., 1981; Дар сарғаҳи илму таълим. Д., 2002; Образование Горно-Бадахшанской автономной области (1918–1941). Д., 2005; Бадахшон чатри симини замин. Д., 2008; Шириншоҳ Шотемур. Д., 2009; Нахустдонишгоҳи олии Тоҷикистон. Д., 2009.

ШЕРМАТОВ Баҳром Гурезович (тав. 6. 02. 1980, ш. Кулоб). Солҳои 2000–2005 дар факултети географияи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев таҳсил кардааст. Аз соли 2005 то 2021 ҳамчун мудирӣ шуъбаи қор бо қавонони ДДОТ ба номи С. Айни, масъули Маркази тестӣ, Сардори шуъбаи монотироинги сифати таҳсилот ва назорати электронӣ ва Сардори шуъбаи бақайдгирӣ ва машваратӣ мебошад. Аз соли 2021 Сардори шуъбаи бақайдгирӣ ва машваратии ДДОТ ба номи С. Айни аст.

Бо ифтихорномаи Қумитаи қор бо қавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ифтихорномаи мақомоти иҷроияи Ҳокимияти давлатии н. Исмоили Сомонии ш. Душанбе сарфароз карда шудааст.

ШЕРМАТОВ Муҳибулло (тав. 13. 08. 1930, д. Кучкани н. Конибодом), физик, номзади илмҳои физика-математика (1974), дотсент (1976). Солҳои 1949–1953 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1953–1957 муаллими фанҳои физика ва математикаи мактаби миёнаи № 1 н. Орчоникидзеобод (имрӯза Ваҳдат), 1957–1961 ассистент, 1962–1976 муаллими калони кафедраи физикаи умумӣ, 1976–1987 дотсент ва мудири кафедраи физикаи умумӣ ва назариявӣ, 1987–2004 дотсенти кафедраи номбурдаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Аз соли 2004 ҳамчун дотсенти кафедраи физикаи назариявӣ ва эксперименталии донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият дорад. Соли 1982 шунавандаи факултети такмили ихтисоси Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М. В. Ломоносов буд. Оид ба физика ва астрономия дар корҳои Қутбиддин-аш-Шерозӣ, инчунин, дигар масъалаҳои физика кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 20 номгӯи корҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимию методӣ мебошад, ки дар нашрияҳои Федератсияи Россия ва Тоҷикистон нашр шудаанд. Солҳои 1980–1984 роҳбари илмии корҳои илмӣ-тадқиқотии хочагӣ-шартномавӣ бо муассисаҳои илмии ш. Москва буд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1971), медалҳои «Барои меҳнати шоён», «Ветерани меҳнат» ва раҳматномаҳои раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ сарфароз гардидааст.

Ас.: Супоришҳои санҷишӣ аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1990; Маҷмуи масъалаҳо аз физика (ҳаммуаллиф). Д., 1990.

ШЕРМАТОВА Ўлмасхон (тав. 29. 07. 1941, ш. Регар, ваф. 09. 03. 2020, ш. Душанбе), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (1978), дотсент (1987). Солҳои 1958–1963 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намуда, онро бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 1963–1966 дар аспирантура таҳсил намудааст. Аз соли 1966 то 2020 ҳамчун ассистент, муаллими калон ва дотсенти кафедраи методикаи таълими математикаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дошт. Оид ба истифодаи элементҳои таърихи математика дар мактабҳои миёна кори илмӣ бурда, муаллифи зиёда аз 40 номгӯи корҳои илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва якчанд ифтихорномаҳо қадрдонӣ шудааст.

Ас.: Истифодаи элементҳои таърихи математикаи Осиёи Миёна дар мактабҳои Тоҷикистон (ҳаммуаллиф). Д., 1986; Машғулиятҳои берунасинфӣ дар мактабҳои ҳаштсола (ба забони узбекӣ). Д., 1990.

ШИМУНОВ Иосиф Илясович (тав. 05. 08. 1920, ш. Самарқанд, ваф. маълум нест), муаллими фанни педагогика, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1940 факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Соли 1940 мудири кабинети омӯзгории шуъбаи маорифи н. Шаҳритус буд. Солҳои 1940–1946 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1947–1952 муаллими Техникуми китобдории н. Куктош, 1952–1955 муаллими забони тоҷикӣ дар мактаби миёнаи ба номи Пушкини н. Куктош буд. Солҳои 1956–1975 ҳамчун муаллими калони кафедраи педагогика ва методикаи таълими ибтидоии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Дар муддати фаъолияти 20-солаи омӯзгориаш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тайёр намудани ҳазорҳо мутахассисон саҳм гузоштааст. Муаллифи мақолаҳои зиёди илмию методӣ мебошад. Бо ордени «Ҷанги Бузурги Ватанӣ» дараҷаи дуум ва 5 медал мукофотонида шудааст.

ШИРИНОВ Мирқурбон Чилаевич (тав. 28. 07. 1984, д. Калон, н. Варзоб), муаллими технология. Солҳои 2002–2007 дар ДДОТ ба номи С. Айнӣ таҳсил кардааст. Аз соли 2007 ҳамчун ассистент дар кафедраи технология ва мошиншиносии донишгоҳи номбурда кор карда, солҳои 2009 -2013 дар вазифаи ҷонишини декани факултет оид ба корҳои тарбиявӣ, 2013-2019 ба сифати муаллими калони кафедраи фанҳои умумитехники ва мошиншиносӣ фаъолият дошт. Аз соли 2020 ба ин сӯ декани факултети технология ва соҳибкорӣ. Дар мавзӯи “Ҳосияти ҳӯлаи алюминийи АК9, бо металлҳои ишқорзаминӣ» рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст (2019). Муаллифи беш аз 30 мақолаҳои илми-методӣ ва 5 ихтироот (патент) мебошад.

ШИРИНХОНОВ Шукрихон (тав. 31.08.1949, деҳаи Барӯшон, ноҳияи Рӯшони ВМКБ, ваф. 2019. ш. Душанбе). Соли 1976 ба факултети физикаи ДДОД ба номи Т.Г. Шевченко дохил шуда, соли 1980 онро бо муваффақият хатм намудааст. Соли 1969 ба мактаби ҷумҳуриявии киномеханикӣ дохил шуда, соли 1970 онро хатм намудааст. Солҳои 1970-1975 киномеханик шуда, фаъолият намудааст. Соли 1976 курси тайёриро дар ДДО ба номи Т.Г. Шевченко дар шаҳри Душанбе бо ихтисоси физика хатм намудааст. Солҳои 1976-1980 донишҷӯи факултети физикаи ДДО дар шаҳри Душанбе ба номи Т.Г. Шевченко буд. Номбурда дар кафедраи методикаи таълими физика, воситаҳои техникӣ таълим ба ҳайси устои таълимӣ, муҳандиси шуъбаи таълим фаъолият намудааст.

ШОАҲМАДӢ Абдучаббор (тав. 13. 04. 1967, д. Искодари н. Айнӣ), адабиётшинос ва шоир. Хатмкардаи риштаи забон ва адабиёти ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров (1986-1992). Корро дар баҳши вилоятии «Бунёди забони тоҷикӣ» шуруъ намуда, муддате дар маҷаллаи «Хучанд», Комиссияи татбиқи Қонуни забони вилояти Суғд, ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров, сарредаксияи Энциклопедияи миллии тоҷик кор кардааст. Аз соли 2018

ба сифати мудирӣ шуъбаи таъбу нашри ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ фаъолият дорад.

Шоҳаҳмадӣ А. мутахаллис ба Суруш аз соли 2001 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон буда, силсилаи маҷмуа шеъраш бо номҳои «Фарёди силсилаи хомӯшӣ» (1997), «Симоби маҳбус» (1998), «Салиби сафед» (1999) ва «Ҷазираи танҳой» (2009), «Бишав аз най...» (2012), «Дарахт, сапеда ва оина (ба хатти форсӣ)» (2016), «Муҳри меҳр» (2017), «Шабнами нафас» (2017), «Фарёди ёдҳо» (2018), «Ишқ аз сӯи Худост» (2019), «Корвон... раҳ... марғзор... оху» (2020), «Ширини ман, Ширин!» (Эрон, 2020), «Риштаи борон» (Афғонистон, 2021) ва «Шеъри ман - Ширин» (2021) мунташир гаштаанд.

Ашъораш дорои сабуку услуби вижа аст, шеъраш аз се ҷанба-абёти классик, шуарои муосирӣ ҳамзабон ва эҷодиёти халқ маншаъ мегирад. Меъёри забони умумифорсиро мурут мекунад, аз ин рӯ, ашъораш ба кулли форсигӯён писанд меафтад. Тозапардозӣ ва образфарӣ аз махсусияти ҳунари шоирӣ ӯ шинохта шудааст. Ҷаҳонбинияш фароҳ ва масолеҳи шеъраш аз гулвожаҳои гӯшнавозу хотирбанд ва ҳидоятсозу дилписанд шодоб мегардад. Кам, вале хуб мегӯяд. Дар шеърҳои мавзӯҳои мубрами иҷтимоӣ бо рангҳои гуногун таҷаллий ёфта, мавқеи меҳварӣ касб кардаанд.

Ос.: Фарҳанги ашъори Камоли Хучандӣ. Иб. аз 2 ҷ., ҷ 1. -Душанбе:Пайванд, 1996., Фарҳанги ашъори Камоли Хучандӣ. Иб. аз 2 ҷ., ҷ. 2. -Хучанд: Хуросон, 2015.

ШОВКОПЛЯС Алексей Эфимович (тав. 31. 03. 1919, ш. Ростови Дон, ваф. 12. 03. 1980, ш. Душанбе), файласуф, номзоди илмҳои фалсафа (1965), дотсент (1969). Соли 1949 факултети таърихи Донишкадаи омӯзгорӣ ш. Ростовро хатм намудааст. Солҳои 1942–1943 ёрдамчи котиби Комитети ҳизби коммунистӣ вилояти Ростов, 1943–1944 инструктори Комитети ҳизби коммунистӣ ш. Ростов, 1944–1946 инструктори КМ ҳизби коммунистӣ ҶШС Литва, 1946–1947 инструктори Комитети ҳизби коммунистӣ ш. Ростов, 1947–1949 шунавандаи мактаби 2 солаи ҳизби коммунистӣ вилояти Ростов, 1949–1952 аспиранти кафедраи фалсафаи Донишгоҳи ш. Ростов, 1953–1961 муаллими кафедраи марксист-ленинизм Донишкадаи давлатӣ омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои

1961–1969 ҳамчун муаллими калони кафедраи фалсафа, 1969–1980 дотсенти кафедраи коммунизими илмии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе кор кардааст. Ҳамчун омӯзгори ботаҷриба дар тайёр намудани ҳазорҳо мутахассисони маълумоти олимдор ҳисса гузоштааст. Муаллифи зиёда аз 10 чӯзӣи чопӣ корҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Бо ду медал ва нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз шудааст.

ШОДИЕВ Тоҳирҷон (тав. 23. 03. 1929, ҷамоати деҳоти Пӯлотони н. Конибодом, ваф. 2009, ш. Душанбе), физик, номзади илмҳои физика-математика (1982), дотсент (1987). Соли 1946 мактаби миёнаро бо медали тилло ва соли 1952 факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1952–1954 муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1954–1957 мудири қисми

таълими мактаби миёнаи «40 солагии Октябр», 1957–1958 муаллими кафедраи физикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинобод, 1958–1961 ходими илмии Институти физикаи АИ Тоҷикистон, 1958–1996 муаллими калон ва дотсенти кафедраи физикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1982–1987 ба ҳайси мудири кафедраи методикаи таълими физикаи донишкадаи омӯзгории пойтахт фаъолият намудааст. Соли 1996 ба нафақа баромадааст. Муаллифи зиёда аз 70 номгӯи корҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1983) сарфароз карда шудааст.

Ас.: Нимноқилҳо ва ҳосиятҳои физикии онҳо (Дастури илмӣ-методӣ). Д., 1961; Алокаи физика ва техникаи хоҷагии қишлоқ. Д., 1970.

ШОДИИ Давлаталӣ (10. 01. 1991, д. Даштиҷум, н. Ш. Шохин (Шурообод), омӯзгори фанни иқтисодиёт, номзади илмҳои иқтисодӣ (2019), хатмкардаи факултети иқтисодиёт ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2013). Фаъолиятро аз ассистенти кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудити факултети иқтисодиёт ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи С. Айнӣ оғоз намуда (2013-2014), солҳои 2014-2017

муовини декан оид ба корҳои тарбиявии факултети номбурда, аз 2017 муаллими калони кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит, аз ноябри соли 2017 то ин ҷониб мудири кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудити факултети иқтисодиёт ва идоракунии маорифи ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор ва фаъолият менамояд. Дар мавзӯи «Баланд бардоштани самаранокии иқтисодии истифодабарии замин дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»

(дар асоси маълумотҳи минтақаҳои хушкзамини вилояти Хатлон) рисолаи илмӣ ҳимоя намудааст.

Бо “Ифтихорнома”- и донишгоҳ (2015) ва Ифтихорномаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (2020) кадрдонӣ шудааст.

ШОЕВ Абдуҳамид Абдунабиевич, (20. 12. 1986, д. Сайрон, н. Айнӣ, вилояти Суғд), филолог, номзоди илмҳои филология (2016), дотсент (2018), хатмкардаи шуъбаи забон ва адабиёти тоҷики Коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2007) ва факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (2010).

Аз соли 2009 то соли 2010 дар Коллеҷи омӯзгории ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ омӯзгори фанҳои алифбои ниёгон, практикуми забони тоҷикӣ ва таърихи адабиёт, 2010- 2016 дар Муассисаи таълимии давлатии «Мактаби байналмилалӣ дар шаҳри Душанбе» ба ҳайси омӯзгори фанҳои забон ва адабиёти тоҷик, ҳамзамон сардори департаменти фанҳои ҷомеашиносӣ фаъолият доштааст. Солҳои 2012-2014 дар кафедраи таърихи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ ба ҳайси ассистент ва баъдан, ҳамчун муаллими калон фаъолият карда, аз соли 2018 то инҷониб дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад.

Дар баъзе масъалаҳои таърихи адабиёт, назарияи адабиёт, нақди адабӣ, забоншиносӣ, шарҳнигорӣ, сабкшиносӣ, робитаҳои адабӣ рисола, китоб, монография ва гузоришу мақолаҳо таълиф намуда, дар рӯзнома, маҷаллаҳои илмӣ ватаниву хориҷӣ ба таъб расондааст.

Ас.: Тафсири шеър, моҳият ва асолати он. Д., 2009; Жизнь и поэтическое наследие Накибхона Туграла. Д., 2015; Рӯзгор ва осори Накибхон Тугралаи Аҳрорӣ. Д., 2017; Соҳибқирони мулки маънӣ (Таҳқиқ ва шарҳу баррасии “Қасидаи бузургон”-и Туграл). Д., 2019.

ШОЕВ Раҳматулло Субҳонович (тав. 3. 05. 1954, н. Ҳисор). Хатмкардаи факултети филологияи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ (1976). Соли 1976 дар кафедраи забони тоҷикии факултети мазкур ба сифати мудири кабинет ба фаъолият шуруъ намудааст. Солҳои 1979-1980 хизмат дар сафи артиши шуравӣ, 1981 – 1994 ассистент ва муаллими калони кафедраи забони тоҷикии донишгоҳи номбурда, 1994-2002 дар ДДТТ ба сифати сардори шуъбаи таълим,

2002 - 2006 дар ДДНТ ба сифати сардори шуъбаи таълим ва муносибатҳои байналмилалӣ ифои вазифа намудааст. Аз соли 2006 дар ДДЗТ ба номи С. Улуғзода аввал ба сифати дотсенти кафедраи забони тоҷикӣ ва аз соли 2009 то соли 2014 мудири кафедраи забонҳои Осиёи Ҷанубу Шарқӣ, 2014-2015 дар Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ба вазифаи ходими пешбар фаъолият доштааст. Аз соли 2015 то соли 2018 мудири кафедраи методикаи

таълими забон ва адабиёти факултети филологияи тоҷик буда, сипас дар вазифаи дотсенти кафедраи мазкур фаъолиятро идома додааст.

Ас.: Фарҳанги миллии забони тоҷикӣ (ҷ. 1, 2). Д., 2016; Ономастикаи «Самаки Айёр». Д., 2013; Курс лекции по грамматике китайского языка (учебное пособие для студентов 2-3 курса языковых факультетов). Д., 2016; Забони адабии муосири тоҷик (бахши лексикология). Д., 2018;

ШОЙИМКУЛОВ Маҳмудбек (тав. 15. 05 1953, н. Пролетари (ҳозира Ч. Расулов), номзади илмҳои физика-математика (1985), дотсент (1993). Баъди хатми факултети математикаи Донишкадаи омӯзгории шаҳри Душанбе (1971-1975) ба ҳайси ассистент дар кафедраи геометрияи ҳамин донишгоҳ ба кор оғоз кард. Дар солҳои 1980-1982 таҷрибаомӯз-тадқиқотчи кафедраи геометрияи Донишгоҳи Давлатии ба номи В. И. Ленини шаҳри Қазон буд. Солҳои 1982-1985 аспиранти кафедраи номбурда буд. Соли 1985 рисолаи номзадии худро бо номи «Геометрия ва топология» ҳимоя намудааст. Аз соли 1985 дар кафедраи геометрияи донишкадаи омӯзгорӣ фаъолияти кориашро давом дод. Аз соли 1993 то соли 1997 дар факултети математика ба вазифаи муовини декан оид ба тарбия адои вазифа намудааст. Баъд аз ин ба Ҷумҳурии Қирғизистон дар шаҳри Сулюкти ба вазифаи декани факултети муҳандисӣ – иқтисодии филиали донишгоҳи Технологии шаҳри Ош адои вазифа намудааст. Дар соли 2002 ба шаҳри Хучанд баргашта, ба ҳайси дотсенти кафедраи математикаи олий ва барномасозии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Ҷумҳурии Тоҷикистон қору фаъолият карда истодааст. Ба қалами ӯ зиёда аз 30 китобҳои дарсӣ, дастурҳои методӣ ва мақолаҳои илмӣ тааллуқ доранд.

ШОИХТИЁРОВ Худоёр (тав. 1939, д. Шипилуни н. Сангвор), файласуфи тоҷик, доктори илмҳои фалсафа (2010). Солҳои 1961–1966 дар шуъбаи арабии факултети таърих ва филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Соли 1966 барои тақмили ихтисос ба муддати як сол ба Донишгоҳи ш. Қоҳираи Миср фиристода шуда буд. Солҳои 1967–1973 дар вазифаи ходими хурди илмии Институти шарқшиносии АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1973–1976 ҳамчун тарҷумони забони арабӣ дар Ироқ, 1976–1978 мутахассиси калони шуъбаи илмии китобхонаи марказии илмии АИ ҚТ, 1978–1981 тарҷумони забони арабӣ дар Ироқ, 1981–1988 муаллими калони кафедраи забони арабии факултети шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин қору кардааст. Солҳои 1988–2002 дар кафедраи фалсафаи ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев ба ҳайси дотсент фаъолият намудааст. Муаллифи якчанд асару мақолаҳои илмӣ мебошад. Оид ба масъалаҳои таърихи фалсафа ва ахлоқ тадқиқоти илмӣ анҷом додааст. Дар конференсияҳои мухталифи

илмии ҷумхуриявӣ ва умумииттифоқӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Аз ҷумла иштирокчии конференсияи сеюми Умумииттифоқии шарқшиносон (1988) буд.

Ас.: Определение границ Маварауннахра по энциклопедии ал-Калқашандӣ, «Субҳ ал-аъша». Д., 1968; Зикри баъзе маъмуриятҳои давлатӣ дар «Субҳ-ул-аъшо»-и Калқашандӣ // Ахбороти АИ ҶШС Тоҷикистон. 1971, №4; Новые данные об ал-Калқашанди // Ахбороти АИ ҶШС Тоҷикистон. 1991, №3; Классификация наук ал-Калқашандӣ // Ахбороти АИ ҶТ, №1, 1996.

ШОКИРОВ Розикхӯча Ҳодиевич (тав. 01. 08. 1940, ш. Душанбе), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1979), дотсент (1982). Соли 1964 факултети иқтисодии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленинро хатм намудааст. Солҳои 1964–1974 муаллими мактаби миёнаи №4 н. Шохмансур, 1974–1978 ассистенти кафедраи фалсафаи марксизм-ленинизм Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1976–1979 аспиранти шӯъбаи фалсафаи

АИ ҶТ буд. Солҳои 1979–1982 ҳамчун муаллими калон ва иҷрокуандаи вазифаи дотсенти кафедраи марксизм-ленинизм Донишкадаи омӯзгории пойтахт кор кардааст. Аз соли 1982 то ба имрӯз дотсенти кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи якчанд асарҳо ва зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ аст. Дар таълифотҳои масъалаҳои фалсафаи иҷтимоӣ, проблемаи инсон, масъалаи вақти иҷтимоӣ, шуури эстетикӣ ва вазифаҳои тарбияи эстетикӣ баррасӣ шудаанд.

Ас.: Материализми диалектикӣ. Д., 1974; Ҷиҳати иҷтимоӣ ва биологӣ дар инсон. Д., 1975; Вақти иҷтимоӣ. Д., 1982; Танкиди фалсафаи буржуазӣ. Д., 1984; Дар бораи истифодабарии қонунҳои ҷамъиятӣ. Д., 1982; Луғати русӣ-тоҷикӣ перомунӣ заминдорӣ. Д., 2000; Дараҷаи шуури эстетикӣ ва вазифаҳои тарбияи эстетикӣ дар замони нав. Д., 2006.

ШОМУРОДОВ Баҳодур Боймуродович (тав. 5. 08. 1958, д. Айвочи н. Шаҳритус), фарҳангшинос, номзади илмҳои фарҳангшиносӣ (2009). Солҳои 1977–1982 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории Куйбишеви ш. Самараи Федератсияи Россия таҳсил кардааст. Солҳои 1982–1986 муаллими забони русии мактаби миёнаи №39 н. Шаҳритус, 1986–1991 ҷонишини директори мактаби миёнаи номбурда, 1991–1993 ҷонишини директори СПТУ-63 ш. Душанбе, 1993–1997

директори корхонаи хурди «Зарафшон», 1997–2004 ассистенти кафедраи фалсафаи фарҳанги донишгоҳи омӯзгорӣ буд. Аз соли 2004 то ба имрӯз муаллими калони кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи якчанд мақолаҳои илмӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои иҷтимоӣ-фарҳангӣ дар раванди равишгирии таълиму тарбия баррасӣ гаштаанд. Бо ифтихорномаи Вазорати маорифи Тоҷикистон (2009)

ва (2010) сарфароз карда шудааст. Профессор ва доктори ифтихории Академияи табиатшиносии Россия аст.

Ас.: Образование и религия в системе культуры // Вестник ТГПУ им. С. Айни. Д., 2007, №3; Социокультурный фактор развития культуры педагога // Известия АН РТ. Д., 2008, №4; Идеал образованности и цели образования // Вестник ТГПУ им. С. Айни. Д., 2008, №1; Этика (дастури таълимӣ). Д., 2016;

ШОМУРОДОВ Ҳасанҷон Рӯзибоевич (тав. 20. 05. 1958, д. Шоҳтеппаи н. Шаҳритус), педагоги тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (2006), профессор (2006), академики Академияи таҳсилоти Федератсияи Россия (2008). Солҳои 1977–1979 дар сафҳои артиши шуравӣ дар Афғонистон хизмат кардааст. Соли 1985 Донишкадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1985–1988 муаллими мактаби миёнаи №59 н. Фрунзеи (имрӯза Сино) ш. Душанбе, 1988–1990 аспиранти Академияи таҳсилоти Россия, 1997–2003 дотсенти кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев, 2003–2005 сармутахасиси Маркази тадқиқоти стратегияи назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2005–2007 докторанти Академияи таҳсилоти Россия, солҳои 2008-2013 ҳамчун мудирӣ кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дошт. Дар тадқиқотҳои масъалаҳои таърихи инкишофи маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон, илми педагогика, мактабҳои олии ва миёнаи махсус, омӯзишгоҳҳои касбии техникаро баррасӣ кардааст. Оид ба инкишофи маданияти халқи тоҷик, ҳаёти педагогҳои намоён, нахустин муаллимони ҷумҳурӣ як қатор мақола ва рисолаҳо chop кардааст. Ба қалами ӯ 4 рисола, зиёда аз 200 мақолаҳои илмӣ, 2 китоби дарсӣ ва маводҳои дигари таълимӣ таалуқ доранд. Ӯ муҳаррир ва ҳаммуаллифи якчанд асарҳои коллективӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ 17 нафар рисолаи номзадӣ ва 2 нафар рисолаи докторӣ ҳимоя намудаанд.

Ас.: Социально-педагогические проблемы развития системы профессионально-технического образования Республики Таджикистан. Д., 1995; История развития системы профтехобразования Республики Таджикистан. Д., 1996; Системе профтехобразования Республики Таджикистан – 60 лет. Д., 1996; Высшая школа Таджикистана (историко-педагогический аспект). Д., 2006; Социально-педагогические проблемы развития система высшего образования Республики Таджикистан. М., 2007.

ШОҲВАЛИИ Сайидҷаъфар (тав. 5. 07. 1944, д. Ҷирабулоқи н. Восеъ, ваф. 4. 01. 2007). Солҳои 1962-1963 дар Омӯзишгоҳи касбӣ-техникии №4 шаҳри Ленинобод таҳсил кардааст. Солҳои 1963-1964 дар мактаби миёнаи № 12 н. Фархор сарпешоҳанг, ҳамзамон, устоди таълими меҳнат будааст. Моҳи августи соли 1964 шомили факултаи филологияи Институти давлатии педагогии Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко шуда, солҳои 1964-1965 дар шаҳри Краснояр адои хидмати ҳарбӣ кардааст. Соли 1969 донишкдаро бо дипломи аъло ба итмом расонда, солҳои 1969-1971 дар

Институти забон ва адабиёти ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ ва Энциклопедияи советии тоҷик дар вазифаҳои лаборант ва муҳаррир кор кардааст. Солҳои 1971-1974 ворида аспирантура шуда, роҷеъ ба ҳаёт ва эҷодиёти суҳангустари охириҳои асри XVII –и ғарбӣ Ҳиндустон тадқиқот бурдааст. Соли 1978 дар Шурои илмии Институти шарқшиносии АН СССР рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст. Аз моҳи августи соли 1974 то охири ҳаёташ дар Донишқадаи давлатии омӯзгории Кулоб омӯзгорӣ мекард. Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон. Аз соли 1999 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон мебошад.

ШОҲЗАМОН Раҳмон (Раҳмонов Шохзамон Абдуқодирович) (тав. 14. 04. 1946, н. Шаҳритуси вил. Хатлон), адабиётшинос, доктори илми филология. Соли 1967 факултаи забон ва адабиёти Донишгоҳи омӯзгории ба номи С. Айни (собик Т. Г. Шевченко)-ро хатм карда, як сол дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 3 н. Шаҳритус аз забон ва адабиёти тоҷик дарс гуфтааст. Солҳои 1968 то имрӯз дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ,

Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон дар вазифаҳои лаборант, ходими хурду калони илмӣ, ходими пешбар ва сарходими илмӣ кор кардааст. Солҳои 1971-73 муҳаққиқ-коромӯзи Институти шарқшиносии Академияи илмҳои собик Иттиҳоди шуравӣ буд. Аз соли 2017 инҷониб мудирӣ шӯбаи адабиёти муосири ИЗА ба номи Рӯдакӣ мебошад. Соли 1987 дар мавзӯи «Мусаммат, таҳаввул ва ташаккули он» рисолаи номзадӣ ва соли 1997 ҳамчун ходими калони илмии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ба номи Садриддин Айни дар мавзӯи «Таҳаввули воҳидҳо ва созмони жанрҳои лирикӣ дар назми форсии тоҷикӣ» рисолаи докторӣ дифоъ кардааст.

Ш. А. Раҳмонов соҳиби рисолаву монографияҳои «Байт ва муносибати он дар шеър» (Д., 1980), «Мусаммат, таҳаввул ва ташаккули он» (Д., 1987, Торонто (Канада, 1993-1994), «Таҳаввули воҳидҳои лирикӣ» (Д., 1988), «Шеър ва Айни. Дигаргуниҳои сифатӣ созмонӣ дар лирикаи муосири тоҷик» (Д., 1994), «Сухане чанд аз лирикаи форсии тоҷикӣ» (Д., 1999), «Таҳқиқ ва нақд» (Д., 2005), «Бародарони чонӣ» (Д., 2005), «Се кори муҳим ва баҳайри устод Садриддин Айни» (Д., 2007), «Маърифати забон» (Д., 2008), «Ақидаҳои адабию бадеӣ ва назари эстетикӣ устод С. Айни» (Д., 2008), «Таҳаввули воҳидҳо ва созмони жанрҳои лирикӣ дар назми форсу тоҷик» (Д., 2010), «Қубодиён: Сарзамини Тус ва Рашкиқамар» (Д., 2011), «Ҳамаи хубҳои инсон аз китоб аст» (Д., 2013), «Ҳоҷа Машҳад. Мадрасаву мақбара ва маъбадҳо» (Д., 2014), «Ҳоки Ватан аз тахти Сулаймон хуштар» (Д., 2015), «Шоирӣ тозанафаси адабиёти тоҷик» (Д., 2015), «Таҳқиқ, танқид ва тарҷума» (Д., 2016), «Поэтика жанри мусаммат» (Д., 2016), «Бародарони эҷодкор ва хоҳараки санъаткор» (Д., 2016), «Шаҳритус. Ҳавзаи таърихӣ, илмию адабӣ ва фарҳангӣ» (Д., 2016; 2021); Таҳаввули воҳидҳо ва созмони

жанрҳои лирикӣ дар шеъри ғиноии форсии тоҷикӣ. (Гургон, Эрон, 2018); Анъана ва ҷашну маросимҳои ориёӣ. (Д., 2019) мебошад. Дар рисолаву таҳқиқоти илмӣ таърихи шеъри лирикиро дар воҳиду жанрҳо тахсис намуда, аз гузаштаи дур то ҷараёни имрӯзӣ ҷамъбаст менамояд. Бештарини маърузаву мақолаҳои назарияи шеъри классикиву муосир оид ба жанрҳои назми форсизабон, мамолики Шарк, ҷараёни адабии насру назми ҳозиразамон, очерки эҷодиёти адибон, тақризу мақолаҳои проблемӣ бахшида шудаанд.

Ш. Раҳмонов солҳои 1991-1997 ба вазифаи дотсент, иҷрокунандаи мудири кафедраи адабиёти тоҷик (1994) дар Донишгоҳи давлатии ба номи Садриддин Айни қор кардааст. Солҳои 1993-1995 дар ҳамин Донишгоҳ ходими калони илмӣ (докторант) буда, барои донишҷӯён аз адабиёти муосири тоҷик, назарияи адабиёт, шеършиносӣ ва ҷараёни адабӣ дарс мегуфт. Сипас ӯро ба вазифаи мудири кафедраи филологияи тоҷик, профессори кафедра дар Донишгоҳи давлатии забонҳо ба номи Сотим Улуғзода ба қор гирифтанд, ӯ ҳамзамон дар ҳамин Донишкада сармуҳаррири рӯзномаи «Ганҷинаи сухан» (1998-1999) буд. Вай аз он ҷо ба вазифаи мудири шуъбаи забон, иттилоот ва матбуоти Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1999-2003) интиқол ёфта, дар масъалаҳои омӯзиши забони давлатӣ, барномаҳои рушди забонҳои ватанию хориҷӣ дар мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ оид ба касбии ҷумҳурӣ саҳмгузор шуд. Рушди мактабу маориф, таҳияи китобҳои дарсӣ, омодагии мутахассисон ба масъалаҳои забони давлатӣ дар замони соҳибистиклол шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон асоси қори вайро ташкил менамуданд. Ҳамзамон дар Донишгоҳи техникаи ба номи М. Осимӣ дар вазифаи профессори кафедраи забонҳои тоҷикӣ ва русӣ фаъолият кардааст. Ба беш аз 30 нафар унвонҷӯён – номзад ва докторҳои илм муқарризи илмӣ (оппонент) будааст.

Раҳмонов Ш. А. мураттибу муҳаррири маҷмуа ва китобҳои «Ҷӯстучӯҳои эҷодӣ дар адабиёти ҳозираи тоҷик» (1988), «Ҷашнномаи Айни», ҷ. 6, 7, 8 (1991), «Куллияти Абулқосими Лоҳутӣ» ҷилдҳои 6, 7 (2016-2017), «Раҳим Ҳошим», (1988), «Барномаи забони давлатӣ барои мактабҳои олии ғайрифилологӣ» (2001), «Ҳамаи хубиҳои инсон аз китоб аст» (2013), «Феҳристи осор»-и Носири Хусрави Қубодиёнӣ (2004), Куллияти Абулқосим Лоҳутӣ, ҷилдҳои 5, 6 ва 7, Куллияти Садриддин Айни, ҷилдҳои 1 (Шеърҳо, 2018), 9, 10 («Ёддоштҳо») ва ҳоказо буда, дар конференсия ва симпозиумҳои ватанию байналмилалӣ фаъол иштирок менамояд. Дар назарияи шеър ва сохтору инкишофи жанрҳо кашфиёти дақиқ анҷом додааст. Ба 130-солагии С. Айни, 1150-солагии Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ рисолаҳои ҷудогона таълиф карда, яке аз мураттибону муаллифони асосии «Донишномаи Рӯдакӣ» (дар 3 ҷилд) мебошад. Вай ба тавассути садою симо, матбуот сиёсати Президенти кишварамонро дар замони соҳибистиклол шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон дастгирӣ карда, оид ба масъалаҳои гуногуни илму фарҳанг мақолаву рисолаҳо менамояд. Дар раҳбарии вай унвонҷӯйҳо рисолаҳои илмӣ менависанд, беш аз 300 мақолаҳои илмӣ навиштааст.

Шоҳзамон Раҳмонов раиси маҳфили илмию адабии «Навқалам» дар донишгоҳҳои омӯзгорӣ, забонҳо ва техникӣ буд. Вай узви Комиссияи Қонуни забон дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, муовини раиси Комиссияи татбиқи Қонуни забони назди Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, котиби масъули Комиссияи анъана ва ҷашну маросимҳои миллию таълимӣ, узви Шурои нақди адабии Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон буд. Вай алҳол узви Шурои илмии Институт, узви Шурои дифои номзадию докторӣ дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, узви Шурои номзадию доктории КОА Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Меҳнати бисёрсолаю пурсамараш бо ифтихорномаҳои Вазоратҳои маорифу фарҳанги ҷумҳурӣ, Академияи илмҳои Тоҷикистон, унвони «Аълоҷии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва ордени «Дӯстӣ» (2001) кадр шудааст. Соҳибҷоизаи адабии ба номи Мирзо Турсунзода мебошад (2010). Аз соли 1995 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ШОҲЗОДА Султон (1. 04. 1943, д. Поршневи н. Шугнони ВМКБ, ваф. 27. 02. 1995). Соли 1949 факултаи таъриху филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанберо хатм кардааст. Корманди рӯзномаҳои «Комсомоли Тоҷикистон», «Маориф ва маданият» будааст. Солҳои 1979-1981 дар Афғонистон тарҷумонӣ кардааст. Баъдан дар рӯзномаи «Маданияти Тоҷикистон» ва шӯбаи адабиёти бачагони нашриёти «Маориф» кор кардааст. Шеърҳои аз ибтидои солҳои 60-ум чоп шудаанд. Муаллифи мачмуаҳои «Чашмаи Носир» (1975), «ману борон» (1982), «Ошени уқобон» (1985), «Сояи кӯҳ» (1986), «Парандаи кабуд» (1989) ва «Афсонаи баҳор» (1994) мебошад. Иддае аз шеърҳои ба забонҳои украинӣ, узбекӣ, чехӣ тарҷума ва чоп шудаанд. Ашъори алоҳидаи М. Луконин, С. Островой ва дигаронро ба тоҷики гардондааст. Соли 1997 (пас аз марг) сазовори Ҷоиизи ба номи Мирзо Турсунзода гардидааст. Аз соли 1979 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон.

ШОҲИМАРДОНОВ Эшбек Алимардонович (тав. 15. 09. 1938, н. Шурчи ЧШС Узбекистон), файласуф, номзади илмҳои фалсафа (1971). Соли 1961 факултети физика ва математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм намудааст. Солҳои 1961–1967 ассистенти кафедраи марксизм-ленинизми донишкадаи номбурда буд. Солҳои 1967–1970 дар аспирантураи Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов таҳсил кардааст. Солҳои 1978–1980, 1982–1984 вазифаи мудири кафедраи марксизм-ленинизми Донишкадаи давлатии омӯзгории ш.

Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро ба уҳда дошт. Муаллифи якчанд асару мақолаҳои илмӣ ва илмиву методӣ мебошад.

Ас.: Масъалаҳои методологии дониши илмӣ дар асарҳои С. И. Вавилов. Д., 1989; Асосҳои фалсафа (бо забони узбекӣ). Д., 2000.

ШОҲОНӢ СОБИР (Собир Зокирзода) (тав. 1931 дар д. Шохони н. Ҳисор, ваф. 9. 01. 2005, ш. Душанбе). Мактаби ҳафтсоларо дар д. Кафшдӯзон хатм кардааст. Соли 1953 донишҷӯи техникуми Душанбе гардида, бо баҳои аъло хатмаш кардааст. Баъдан ворида шуъбаи шабонаи факултаи филологияи тоҷики Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе шуда, рӯзон (солҳои 1956-1958) дар соҳаи савдо кор кардааст. Баъдан дар нашриёти адабиёти таълимӣ (ҳозира «Маориф ва фарҳанг») ба ҳайси мусахҳеҳ фаъолият бурдааст. То соли 1980 дар нашриёти «Ирфон» муҳаррири хурд, муҳаррири калон ва мудири шуъба, солҳои 1980-1991 мудири шуъбаи таблиғот ва муҳаррири калони маҷаллаи «Коммунисти Тоҷикистон», сардори Ҳазинаи адабиёт будааст.

Соли 1994 китоби шеърҳои ҳикоя ва очеркҳои «Соҳиби оташкада», соли 1996 силсилаи ҳикоя ва хотираҳояш дар маҷмуаҳои дастҷамъии «Рафтиву намешавӣ фаромӯш» (бахшида ба 80-солагии устод Носирҷон Маъсумӣ), «Сарнавишти Ҳоҷӣ Раҳматулло» ва ғ. нашр гардидаанд. Сипас маҷмуаҳои «Муаллими самарқандӣ», «Додгустари суҳанвар», «Чароғҳои Ӯялӣ» (дар ҳамқаламии Алӣ Бобочон), «Бозгашти булбул», «Ситораи шафқат» ва ғ. ба чоп расидаанд. Баробари навиштани шеърҳои мақола ва очерку ҳикоя, дар тарҷумаи асарҳои публитсистӣ, таълимӣ, адабӣ-бадеӣ ҳам ҳома суфтааст. Тарҷумаи бисёр китобҳои дарсӣ, рисолаҳои илмӣ, қиссаҳои ҳикояҳо ба қалами ӯ тааллуқ доранд. Аз соли 1995 узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон аст.

ШУКРОНАЕВ Савлатшо (тав. 27. 08. 1943, д. Роҳарви н. Ванҷ, ваф. 28. 11. 2004, ш. Душанбе), биолог, номзади илмҳои биологӣ (1982), дотсент (1996). Солҳои 1963–1968 дар факултети биология-химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1966–1968 котиби Комитети комсомолии донишкадаи омӯзгорӣ, 1968–1970 ассистенти кафедраи зоология, 1971–1973 аспиранти кафедраи мазкур дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1981–1983 вазифаи муовини декани факултети биология-химияи донишкадаи омӯзгорӣ оид ба тарбияро ба уҳда дошт. Муаллифи 12 мақолаҳои илмӣ ва ҳаммуаллифи дастури таълимӣ аз зоологияи бесутунмӯҳраҳо барои

ихтисоси биологияи мактабҳои олии мебошад. Оид ба ҳашароти зараррасони зироатҳои кишоварзӣ ва роҳҳои мубориза ба муқобили онҳо тадқиқотҳои илмӣ бурдааст. Бо ифтихорномаи Комитети марказии комсомоли Иттиҳоди Шуравӣ ва ифтихорномаи Вазорати сохтмони Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

ШУКУРОВ Ориф Шукурович (тав. 9. 04. 1908, ш. Конибодом, ваф. 27. 01. 1989, ш. Душанбе), биологи маъруфи тоҷик, Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон. Соли 1929 Донишкадаи муаллимтайёркунии кишваршиносии Узбекистон ва соли 1940 факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Осиеи Миёнаро хатм намудааст. Солҳои 1931–1932 директори омӯзишгоҳи омӯзгории мардона, баъд мудирӣ шӯбаи маорифи н. Курғонтеппа, соли 1940

директори Институти илмӣ-тадқиқотии мактаби Комиссариати халқии маорифи ҶШС Тоҷикистон буд. Солҳои 1953–1957 ба ҳайси ректори Донишкадаи хоҷагии қишлоқи Тоҷикистон, 1943–1953 ва 1961–1970 ректори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1961–1983 мудирӣ кафедраи ботаника ва аз соли 1984 то охири умраш профессори кафедраи номбурдаи донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Инчунин, дар вазифаи саркоотиби илмии АИ ҶТ кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ, илмӣ-методӣ, оммавӣ ва китобҳои дарсии «Ҷуғрофияи растаниҳо» (1965), «Ситология» (1972), «Ботаника» (1985) барои донишҷӯёни факултети биология бо забони тоҷикӣ мебошад. Дар қорҳои илмияш масъалаҳои набототи Тоҷикистонро (набототи минтақаҳои биёбонӣ) мавриди тадқиқ қарор додааст. Барои хизматҳои шоистааш дар рушди илм ва маорифи ҷумҳурӣ бо ифтихорномаҳои КМ ҲКИШ, ҲК ҶШС Тоҷикистон, Совети Вазирони ИҶШС ва ҶШС Тоҷикистон, Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон, ВЛКСМ, бо медалҳои «Барои меҳнати шоён дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ», бо 2 медали биринҷӣ ва 3 медали иштирокчии НКХҚ-и ИҶШС, 2 ордени «Нишони фахрӣ», нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС» ва унвони фахрии «Ходими хизматнишондодаи илми ҶШС Тоҷикистон» сарфароз гардонида шудааст.

ШУКУРОВА Муясара (тав. 15. 08. 1933, д. Варзи Манори н. Айнӣ), забоншинос, номзади илми филология (1978). Солҳои 1950–1954 дар факултети филологияи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1954–1957 лаборанти шӯбаи адабиёти советии тоҷик ва фолклори Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1957–1989 ходими

хурди илмӣ ва ходими калони илмии шуъбаи лексикология ва лексикографияи институти мазкур буд. Солҳои 1989-2012 ҳамчун муаллими калони кафедраи забони тоҷикии байнифакултетии ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Оид ба калимаҳои такрор дар забони тоҷикӣ кори илмӣ анҷом додааст.

ШУКУРОВА Нодира Орифовна (тав. 2. 05. 1944, ш. Душанбе), педагог, номзади илмҳои педагогика (1974), дотсент (1985). Солҳои 1960–1965 донишҷӯи факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко, 1966–1970 ассистенти кафедраи забони олмонӣ, 1970–1973 аспиранти донишкадаи номбурда буд. Аз соли 1974 то ба имрӯз ҳамчун дотсенти кафедраи педагогикаи умумидонишгоҳии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият

дорад. Муалифи якҷанд мақолаҳои илмию методӣ мебошад. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» қадр карда шудааст.

ШУРОИ ЗАНОН. Шурои занон яке аз сохторҳои баҳши тарбияи донишгоҳи омӯзгорӣ мебошад. Фаъолияти Шурои занон дар асоси «Низомномаи Кумитаи кор бо занон ва оилаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Оинномаи ДДОТ ба номи С. Айни» ва низомномаи худи шуро ба роҳ монда шудааст. Шурои занони донишгоҳ бо Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, шуъбаи кор бо занони ш. Душанбе, шуъбаи кор бо занони н. Исмоили Сомонӣ, Шурои занони макотиби олии кишвар, мақомоти иҷроияи маҳаллии шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ, ки тибқи Квотаи Президентӣ аз он ҷо духтарон дар донишгоҳ таҳсил мекунанд, ҳамкории судманд дорад.

Ҳайати имрӯзаи Шурои занони донишгоҳ аз Кенчаева З. Х. (Раис), Тошпулатова Т. (ҷонишини раис), аъзоён Қосимова Р., Сатторова Ҳ., Юсупова М., Раҳмонова С., Одинаева Х., Қаҳҳорова М., Мухторова Г., Иноятова Ш., Имомбердиева С., Шаропова М., Сулаймонова Л., Одинаева Р., Бобониёзова Г. ва Акбарова М. иборат аст.

Дар донишгоҳи омӯзгорӣ баҳри дар амал татбиқ намудани санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ оид ба ҳуқуқҳои занон ва сиёсати гендерӣ тадбирҳои зарурӣ андешида шудаанд. Бисёр занон дар вазифаҳои роҳбарикунанда фаъолият доранд. Чунончӣ, Алимова М. Л., муовини ректор оид ба корҳои тарбиявӣ, Имомёрова Н. Х., муовини ректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ, Маҷидова Б., Қосимова Р., Мухторова Г., Музаффарова Г., Ғозиева М., Субҳоқулова С., Нурова З. мудирони кафедраҳо мебошанд. Ҳамчунин 4 нафар муовини декани факултетҳо, 4 нафар мудирони шуъбаҳои мухталиф ва котиби Шурои олимони донишгоҳ аз ҳисоби занҳои ботаҷрибаи донишгоҳ мебошанд, ки дар корҳои ҷаъмиятӣ фаъолона ширкат меварзанд.

Бо мақсади беҳтар ба роҳ мондани корҳои тарбиявӣ дар байни донишҷӯдухтарон дар ҳар факултет раиси Шурои духтарон интихоб карда шудааст. Вазифаи раиси Шурои духтарони донишгоҳро Бедимоғова Ф. ба уҳда дорад.

Фаъолияти Шурои занони донишгоҳро дар солҳои гуногун Ғаффорова М. Қ. (1972), Хонсуварова М. Қ., Мамадҷонова М. Ю., Яҳёева М. Я., Назарова С. Н. (1979), Раҳмонова С. Х. (1979–1985), Каримова М. М. (1986–1987), Бобокалонова Қ. Б. (1985), Ҳасанова С. А. (2006–2007), Юсупова М. С. (1998–2000), Қурбонова Ш. И. (2000–2001), Шаропова С., Юнусова Н. М. (2002–2004), Мирзоалиева А. Ш. (2004–2006), Алимова М. Л. (2007–2009), Исломова Қ. М. (2009–2010) Кенҷаева З. Х. (2010–2013), Қосимова Р. И. (2013–2015), Қувватова С. (2015–2017) ба уҳда дошанд. Аз моҳи ноябри соли 2017 Саидова Г. З. то айни ҳол роҳбарии Шурои мазкурро ба уҳда дорад.

Шурои занони донишгоҳ баҳри баланд бардоштани мавқеи зан дар донишгоҳ, тарғибу ташвиқи одоби ҳамида дар байни донишҷӯдухтарон ва хониши аълоу намунавии онҳо кӯшиш ба харҷ медиҳад.

ШУРОИ КУРАТОРОН. Фаъолияти Шурои кураторони донишгоҳ яке аз паҳлуҳои асосии таълиму тарбия дар донишгоҳ ба шумор меравад, ки аз анъанаҳои миллӣ, афкори педагогии ниёгон сарчашма гирифта, донишҷӯёнро дар руҳияи ватандӯстӣ, меҳнатдӯстӣ, меҳру муҳаббат ба Ватан тарбия мекунад. Дар таҳкими раванди таълиму тарбия кураторони гурӯҳҳои академӣ саҳми босазо доранд.

Ба ҳайати Шурои кураторони донишгоҳ муовини ректор оид ба корҳои тарбиявӣ, аъзоёни созмонҳои ҷамъиятӣ, деканҳо, муовинони декани факултет оид ба корҳои тарбиявӣ, мудирони шӯъбаҳои мухталифи тарбиявӣ, инчунин, донишҷӯёни фаъол шомил ҳастанд.

Шурои кураторони донишгоҳ дар асоси «Низомномаи Шурои кураторони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки бо қарори мушовараи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 феввали соли 2008 таҳти № 3/3 тасдиқ шудааст, аз рӯи нақшаи корҳои тарбиявии донишгоҳ ва нақшаи кории худ фаъолиятро ба роҳ мондааст. Нақшаи кории Шурои кураторони донишгоҳ, Шурои кураторони факултетҳо ва нақшаи кории кураторони гурӯҳҳои академӣ дар асоси «Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия карда шудаанд.

Теъдоди кураторони гурӯҳҳои академӣ вобаста ба қабули довталабон ба гурӯҳҳои академии факултетҳо муайян карда мешаванд. Соли таҳсили 2010–2011 ва 2011–2021 дар тамоми гурӯҳҳои таълимии факултетҳои донишгоҳ аз ҳисоби омӯзгорони ботачрибаи кафедраҳо кураторон таъин карда шудаанд.

ШУЪБАИ КОР БО ҶАВОНОН

Шуъбаи мазкур моҳи майи соли 1997 ташкил шудааст ва яке аз сохторҳои таркибии донишгоҳ мебошад. Иштироки фаъол дар кори амалӣ гардонидани сиёсати давлатӣ чихати ба татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон», сахмгузори дар таҳия ва амалӣ намудани ҳуҷҷатҳои меъёрии мактаби олии ба масъалаҳои донишҷӯён, амалӣ гардонидани қобилияти эҷодии донишҷӯён, рушди ҳамкории, мустаҳкам гардонидани дӯстӣ, ягонагии донишҷӯён ва ҷавонон, ҳифзи ҳуқуқи донишҷӯён новобаста аз наҷод, миллат, мансубият ба дин, вазъи иҷтимоӣ ва сатҳи зиндагӣ, ҷалб кардани ҷавонону донишҷӯён барои идора ва роҳбарӣ ба ташкилот ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, тарбияи ҷавонон дар руҳияи эҳтиром ба арзишҳои миллӣ, хат, забон ва урфу одати миллатҳое, ки дар ҷумҳурӣ зиндагонӣ мекунанд, ташкил кардани шуро, иттиҳодияҳо ва созмонҳои донишҷӯён, ҳамкории бо ташкилотҳои байналхалқӣ доир ба масъалаҳои ҷавонони эҷодкор ва донишҷӯён, ҷалб намудани фондҳои махсуси гуногун (байналхалқӣ, ватанӣ) ва корхонаҳои сарпараст барои дастгирии ҷавонони лаёқатманд ва камбизоат вазифаҳои шуъба мебошанд.

Шуъба дар самти ҳимоя ва амалӣ намудани ҳуқуқҳои донишҷӯён ва ташкилотҳои онҳо, омӯзиш ва ба низом даровардани пешниҳодоте, ки аз ҷониби донишҷӯён ва ташкилотҳои онҳо дар масъалаи беҳдошти иҷроиши қонун «Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон» сураат мегирад, дастгирии барномаҳои иҷтимоӣ, фарҳангӣ, фароғатии донишҷӯён ва ташкилотҳои онҳо, ташкил ва доир намудани фестивалҳо, конференсияҳо, вохӯриҳо, семинарҳо, машваратҳои илмӣ ва ҷорабиниҳои дигар барои донишҷӯён, ҳамкории эҷодӣ бо васоити ахбори умум, иштирок дар кори таҳия ва такмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба масъалаҳои сиёсати ҷавонон фаъолият мебарад.

Ҳуқуқ ва уҳдадорҳои шуъба аз инҳо иборат аст: барои муҳокима ба Шурои олимони донишгоҳ пешниҳод намудани масъалаҳои марбут ба донишҷӯён; назорат аз болои иҷроиши қарорҳои Шурои олимони донишгоҳ, ки ба масъалаи донишҷӯён вобаста аст; ҳимояи манфиатҳои донишҷӯён дар ҷаласаҳои Шурои олимони донишгоҳ; ташкил намудани шуроҳои эҷодӣ ба мақсади амалӣ гардондани барнома ва лоиҳаҳои марбут ба донишҷӯён; таҳти сарпарастии Кумитаи кор бо ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Тоҷикистон ва донишгоҳ таъсис додани шуро, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, студия ва гурӯҳҳои эҷодӣ, маҳфилҳои худфаъолияти бадеӣ ва амсоли онҳо.

Шуъба аз бахшҳои илм, таълим, робитаҳои хориҷӣ, иттилоот, фарҳанг, ташкилию тартиботӣ ва варзиш иборат аст. Ҳамаи бахшҳои шуъба дар алоқамандӣ бо якдигар фаъолият менамоянд.

Роҳбарии шуъбаро солҳои 1990–1991 Қараев А., 1991–1993 Шогузанфаров М., 1993–1997, 1997–2001 Раҳмонова Н., 2001–2005 Зикиров

Х., 2005-2013 Шерматов Б., 2013 – 2020 Қувватов С. ба уҳда доштанд. Аз соли 2020 Абдурахмонов М. роҳбари шуъба аст.

ШУЪБАИ ТАБЪУ НАШР

Шуъбаи мазкур бо фармони ректори донишгоҳ аз 19 майи соли 2010 бо мақсади беҳтар гардидани сифати маҷаллаи илмии «Паёми донишгоҳ», маҷаллаи илмию оммавии «Паёми омӯзгор» ва рӯзномаи «Омӯзгори ҷавон» таъсис ёфтааст. Ҳайати кормандони шуъба аз мудир, ду нафар мутахассис, як нафар ҳисобдор ва як нафар котиба-коргузор иборат мебошад.

Шуъба фаъолияти худро дар асоси қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Дар бораи таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ», «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма», «Оинномаи муассисаи давлатии ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ», амру фармонҳои ректори донишгоҳ ба роҳ мондааст.

Вазифаҳо ва самтҳои асосии фаъолияти шуъба тарғибу ташреҳи қарору фармонҳо ва асноди дигари дахлдори Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати ҷумҳурӣ, Вазорати маориф ва раёсати донишгоҳи омӯзгорӣ дар байни устодон ва донишҷӯёни донишгоҳ, иштирок дар тамоми чорабиниҳои донишгоҳ ва гирдоварии ахбору маълумот вобаста ба тамоми ҷабҳаҳои фаъолияти донишгоҳ, таҳлилу баррасии ахбор ва пешниҳоди фикру мулоҳизаҳои судманд дар асоси онҳо мебошад. Ҳамчунин, баргузор намудани рейду санҷишҳо, назарпурсӣ ва маҳфили нишастҳо доир ба паҳлуҳои гуногуни фаъолияти донишгоҳ аз вазифаҳои дигари шуъба маҳсуб меёбад.

Шуъба ҳуқуқ дорад бо ҳадафи татбиқи ҳама тарафаи фаъолияти худ бо тамоми зерсохторҳои донишгоҳ иртиботи расмӣ дошта бошад. Кормандони шуъба метавонанд ҳама гуна маводи ҷопии (аз китобу мақола то варақаҳо) носаҳеҳ, таҳрирталаб ва дорои ғояҳои номатлубро аз ҷоп боздоранд ва ба онҳо тақризҳои мувофиқ иншо кунанд. Илова бар ин кормандони шуъба метавонанд дар тамоми ҷаласаҳо ҳамоиш, маҳфили ҷамъомадҳо ва дар кулли санҷишу имтиҳонот дар донишгоҳ беамониат иштирок намуда, аз ин лиҳоз хабару мақолаҳо ва гузоришоти дигар таҳия ва ҷоп кунанд.

Аввалин мудирҳои шуъбаи таъбу нашр рӯзноманигор ва адабиётшинос, узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон Баҳтиёри Абдурахим буд. Абдурауф Муродӣ, узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон ва узви Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ва Сиддиқ Муборак, рӯзноманигор ва адабиётшинос аз рӯзҳои нахустини таъсисёбии шуъба ба ҳайси мутахассис қору фаъолият доранд.

Пас аз таъсиси шуъба нашри рӯзномаи «Омӯзгори ҷавон» дар ҳаҷми 16 саҳифа моҳе ду маротиба ба роҳ монда шуд, ки айни ҳол бо мазмуну мухтавои баланд ва сифати хуб интишор гардида истодааст.

Аз соли 2019 бо қарори Шурои олимони ДДОТ ба номи С. Айнӣ низомномаи нави Шуъбаи таъбу нашри донишгоҳ ба тасвиб расида, фарогири маҷаллаҳои илмӣ-адабии «Наврӯста», «Муҳаққиқ» ва «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ» мебошад. Аз якуми апрели соли 2019 мудирияти шуъбаро шоир ва муҳаққиқ, узви Иттифоқи нависандагон Шоаҳмадӣ Абдучаббор (Абдучаббори Суруш) бар дӯш дорад. Дар айни замон Мардонзода Чобир ба ҳайси сармуҳаррир ва котиби масъули маҷаллаи «Наврӯста», Одинаев Абдумавлон, котиби масъули маҷаллаи «Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ», Валиев Чамшад, котиби масъули маҷаллаи «Муҳаққиқ» ба таври шартномавӣ ва Насимбек Қурбонзода ба ҳайси котиби техникийи маҷаллаи «Наврӯста» фаъолият мекунанд.

ШУЪБАИ ТАРБИЯ

Қисми тарбия ҳамчун сохтори мустақили донишгоҳ бо фармони Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз таърихи 12-уми сентябри соли 2000 таъсис ёфта, дар ин муддат сохтори мазкурро Қурбонова Ширин, Шарифов Мирзобек, Хоркашов Саҳидод (ҳоло Раҳматуллозода С.), Ашрапова Сайёра, Пиров Раҳмон, Олимова Марҳабо, Исломова Чамила, Аминов Искандар, Бобокалонова Раъно роҳбарӣ намуда, чиҳати беҳтар кардани корҳои тарбиявӣ дар донишгоҳ хизмати шоистаеро ба анҷом расониданд. Айни замон қисми тарбияро номзади илмҳои химия, дотсент Мусочонзода Чамила Мансур роҳбарӣ менамояд.

Қисми тарбия аз оғози таъсисёбӣ то имрӯз ҳамеша дар пешбурди корҳои тарбиявӣ, ҷамъиятӣ ва фарҳангии донишгоҳ саҳми босазо дорад ва ҳамчун сохтори ҳамоҳангсоз фаъолияти мунтазами тамоми шуъбаҳоро дар донишгоҳ назорат намуда, масъалаҳои ба соҳа марбут бударо, дар робита бо роҳбарони шуъбаҳо мавриди омӯзиш ва татбиқ қарор медиҳад.

Фаъолияти қисми тарбия мутобиқ ба рукнҳои Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ монда шудааст. Зерсохторҳои қисми тарбия: аз қабилӣ шурои кураторон, шуъбаи кор бо ҷавонон, шуъбаи фарҳанг, иттифоқи касабаи донишҷӯён, бахши кор бо духтарону занон фаъолияти худро бо мақсади баланд бардоштани корҳои тарбиявӣ ва худшиносии миллий, ҳудогоҳӣ, ҳуқуқӣ, маърифатӣ ва пешбарии сиёсати имрӯзаи кишвар ба роҳ менамояд.

Қисми тарбия оид ба таҷлили санаҳои таърихӣ ва ҷалб намудани ҳайати устодону донишҷӯёни Донишгоҳ чиҳати ташкил намудани ҷорабиниҳои сиёсӣ фарҳангӣ ва варзишӣ масъул буда, онҳоро дар сатҳи назаррас баргузор менамояд.

Қисми тарбия чиҳати дар амал татбиқ намудани Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи «Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҷораҳои зарурӣ андешида, дар дарсҳои тарбиявӣ гурӯҳҳои таълимӣ омӯзиши пайвастаи онро ба роҳ мондааст ва талаботи иҷроӣ бандҳои онро зери назорат қарор медиҳад.

Қисми тарбия ҷузъи сохтори ДДОТ ба номи Садриддин Айни буда, дар асоси Оинномаи донишгоҳ ва Низомномаи шуъба амал намуда, дар фаъолияти худ меъёрҳои амалкунандаи ҳуқуқӣ, супоришҳои ректор ва муовини ректор оид ба тарбияро ба роҳбарӣ мегирад

Қисми тарбия ҳамчун сохтори ҳамоҳангсоз фаъолияти тамоми зерсохторҳоро назорат намуда, дар назди муовини Ректор оид ба корҳои тарбиявӣ масъул аст.

Кормандони шуъбаи тарбия барои дар амал татбиқ намудани қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи «Таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ», «Низомномаи намунавӣ оид ба муассисаи таълимии таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Оинномаи донишгоҳ, қарорҳои Шурои олимони донишгоҳ фармоишҳои ректор ва супоришҳои раёсати донишгоҳ вазифадор мебошанд.

ШУЪБАИ ФАРҲАНГ

Яке аз сохторҳои қисми тарбияи донишгоҳ буда, аз моҳи майи соли 2010 ба фаъолият шуруъ намудааст. Самти асосии кори шуъба ташкилу баргузориҳои ҳама гуна чорабиниҳои фарҳангиву фароғатӣ ва назорату ба танзим даровардани шиору лавҳаҳои дар донишгоҳ мавҷудбуда мебошад. То солҳои 1991 даставу клуб ва ансамблҳои худфаъолияти гуногун, аз қабилӣ «Ҳамсолони мо», «Ситора», «Клуби воҳӯриҳои аҷоиб», клуби мусиқии «Наргис», ансамбли вокалӣ-инструменталии «Умед» ва ансамбли миллӣ бо номи «Насими кӯҳсор», «Шараф» фаъолият мекарданд. Назорати фаъолияти ин дастаҳоро собиқ Комитети комсомолӣ ва созмони ҷавонон ба уҳда дошт. Дастаҳои номбурда тӯли фаъолиятшон дар якҷанд озмуну мусобиқаҳои умумиҷумҳуриявӣ иштирок намуда, борҳо сазовори ҷойҳои намоён ва соҳиби диплому сертификат ва ифтихорномаву тӯҳфаҳои арзанда гардидаанд.

Айни замон дар шуъбаи фарҳанги донишгоҳ дастаи ҳаваскорон бо номи «Чеҳранамо» иборат аз 22 нафар донишҷӯёни болаёқати донишгоҳ фаъолият дорад. Ҳамасола донишҷӯён дар дастаи «Чеҳранамо» ҳамчун навозанда, сароянда, раққоса, ровӣ ва ширинкор шомил мегарданд.

Роҳбарии шуъбаи фарҳанги донишгоҳро ҳунарпешаи халқии Тоҷикистон Ашурова Озодахон Машрафбоевна ба уҳда дорад ва ду нафар мутахассис бо ӯ кор мекунанд.

Э

ЭЛБОЕВ Вафо Чӯракулович (тав. 6. 04. 1965, деҳаи Яккахонаи ноҳияи Панҷакенти вилояти Суғд), адабиётшинос-шарқшиноси тоҷик, доктори илмҳои филологӣ (2016), профессор (2017). Факултети забонҳои Шарқи Университети давлатии Тоҷикистон (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон), шӯбаи забони пашту (афғонӣ)-ро хатм намудааст (1989). Солҳои 1985-1987 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Лаборанти калон ва омӯзгори калони кафедраи забонҳои Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон (1989-1992), аспиранти Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон (1993-1996). Пас аз хатми таҳсили аспирантура дар кафедраи забон ва адабиёти тоҷики байнифакултавии Донишгоҳи омӯзгорӣ ҳамчун муаллими калон кор кардааст. Ҳамчун муаллими калон ва дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи Садриддин Айни (с. 1997-2000) кор кардааст. Аз соли 2000 то 2007 дар Литсей-интернати Президентӣ барои кӯдакони болаёқати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун омӯзгори фанҳои забон ва адабиёти тоҷик, мудири кафедраи омӯзгорону хонандагони эҷодкор ва муовини директор оид ба таълим кор кардааст. Солҳои 2007-2008 ҳамчун котиби масъули маҷаллаи «Пайванд»-и Анҷумани тоҷикон ва форсизабонони ҷаҳон Пайванд ифои вазифа намудааст. Мудири кафедраи адабиёти тоҷики ДДОТ ба номи С. Айни (с. 2011-2013), баъд ба ҳайси дотсент ва профессори кафедраи назария ва таърихи адабиёти факултети филология корро идома медиҳад.

Рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Мавқеи дostonҳои Масъуди Қумӣ дар назми лиро-эпикӣи форсии тоҷикӣ (асри ХУ)» (с. 1997) ва соли 2016 дар мавзӯи «Қиссаи «Юсуф ва Зулайхо» дар адабиёти форсии тоҷикии асрҳои Х-ХУ (проблемаи гузариши масъалаҳои динӣ ба адабиёти бадеӣ)» рисолаи докториро дифоъ кардааст. Аълочи маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2001).

Ас: Инсони начиб. -Д., 1998 (ҳаммуаллиф). «Осорнома»-и Аълоҳон Афсаҳзод. Д., 2001 (ба ҳуруфи арабӣ, бо ҳаммуаллифии А. Раҳмонов), «Осорнома»-и Аълоҳон Афсаҳзод. Д., 2005 (бо ҳаммуаллифии А. Раҳмонов); Ҷонон Бобокалонова. Д., 1999; Забони тоҷикӣ (давлатӣ) барои синфҳои 8 ва 9-и таълимашон ба забонҳои русӣ, узбекӣ, туркманӣ ва қирғизӣ (ҳаммуаллиф) (2009, 2010); Хоча Масъуди Қумӣ ва достони ӯ «Юсуфу Зулайхо. Д., 2011; Қиссаи «Юсуф ва Зулайхо» дар адабиёти форсии тоҷикии асрҳои Х-ХУ. Д., 2016; «Забони давлатӣ» барои хонандагони синфи 9-уми муассисаҳои таҳсилоти умумии таълимашон ба забонҳои русӣ, узбекӣ, туркманӣ ва қирғизӣ (ҳаммуаллиф) (2018, 2019).

ЭЛБОЕВ Ҳамза Элбоевич (тав. 10. 01. 1938, д. Яккахонои н. Панҷакент, ваф. 7. 07. 2017, ш. Душанбе), номзади илмҳои фалсафа (1974), дотсент (1976). Солҳои 1953–1957 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Панҷакент, 1957–1962 дар факултети таърих, забон ва адабиёти Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1956–1958 дар Ҷумҳурии Қазоқистон дар маъракаи фатҳи биёбон Ҷаёнома ширкат карда, бо нишони «За освоение

целенных земель» мукофотонида шудааст. Соли 1962 муҳаррири шӯбаи мусиқии Кумитаи радио ва телевизион, 1962–1965 тарҷумон дар Ҷумҳурии Афғонистон, 1965–1969 муҳаррири калони шӯбаи ҷавонони Кумитаи радио ва телевизион буд. Солҳои 1970–1973 дар аспирантураи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т.Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1973–1988 ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи фалсафа, 1988–2009 мудири кафедраи фалсафаи фарҳанги донишгоҳи омӯзгорӣ буд, баъдан ба сифати дотсенти кафедраи фалсафа ва фарҳанги ДДОТ ба номи С. Айни кор кардааст. Муаллифи якчанд барномаву дастурҳои таълимӣ ва зиёда аз 100 мақолаҳои илмӣ, илмию оммавӣ мебошад. Дар таълифотҳояш ба масъалаҳои фалсафаи иҷтимоӣ, ахлоқ ва мантиқ тавачҷӯҳӣ асосӣ додааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (1998) қадрдонӣ шудааст.

ЭЛНАТАНОВ Борис Абаевич (тав. 5. 01. 1927, ш. Самарқанд, ваф. дар Исроил), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1966), профессор (1989). Соли 1948 факултети физика-математикаи Донишгоҳи ш. Самарқандро хатм намудааст. Аз соли 1948 дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1968–1988 ҳамчун мудири кафедраи математикаи олӣ ва кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои донишкадаи омӯзгории

пойтахт Ҷаёнома дошт. Ҳамзамон, солҳои 1976–1978 дар вазифаи ходими калони илмии Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов кор кардааст, ки дар натиҷа 2 монография оид ба «Методи Ҷалбер» ва «Назарияи ададҳои элементарӣ» таҳия ва нашр намудааст. Муаллифи зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ, китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ мебошад. Аз соли 1989 профессори кафедраи алгебра ва назарияи ададҳои донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Бо медалҳои «Ветерани меҳнат», «30-солагии Ҷаёнома дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ», «Ҷолиби мусобиқаи сотсиалистии 1973» ва нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Инкишофи методи Ҷалбер. Д., 1984; Татбиқи методи Ҷалбер ба масъалаи муайянкунии микдори ададҳои сода // Известия АН Тадж. ССР, № 2 (80), 1981.

ЭЛЧИБЕКОВ Қурбонбек (тав. 11. 02. 1936, д. Вири н. Шугнон, ваф. 03. 2015, ш. Хоруғ), муаррих, номзади илмҳои таърих (1986). Солҳои 1954-1959 дар факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1959-1968 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №38 н. Шугнон буд. Солҳои 1968-1971 аспиранти Институти таърихи ба номи А. Дониши АИ ҶШС Тоҷикистон, 1971-1987 корманди хурди илмии шӯбаи таърихи асрҳои миёнаи АИ ҶШС Тоҷикистон, 1987-1992 муаллими калони кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДОТ ба номи С. Айнӣ буд. Аз соли 1993 ба ҳайси дотсенти кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи давлатии ш. Хоруғ ба номи М. Назаршоев фаъолият дорад. С. 1993 – 1997 мудири кафедраи фанҳои ҷамъиятӣ, 1997 – 2000 мудири кафедраи таърихи умумии Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев, 2000 – 2005 мудири шӯбаи аспирантура ва аз соли 2005 то лаҳзаи охирини ҳаёташ дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики донишгоҳи мазкур буд. Зери роҳбарии ӯ як нафар рисолаи номзадиро дифоъ намудааст. Корманди шоистаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (2000).

Ас.: Новые материалы по истории Шугноне // Изв. ООН АН Тадж. ССР, №2, с. 3-11; Первые учителя и первые историки Советского Памира // Мактаби Советӣ, 1984, № 10, С. 59-62; Важное историческое научное исследование, // Народы Азии и Африки, 1977, №6 с. 234; Новый источник по истории Шугнана // Письменные памятники Востока. - М., Наука, 1979. с. 273-287; Методическое пособие по археологии Памира. – Хорог, 1999; Пешгугтор ба китоби О. Қурбонбеков «Одамони начиб». – Хоруғ, 2000. – С. 3 – 9; Жизнь и деятельности Шириншо Шотемура // Верные сыновья родины. – Хорог, 2000. – С. 37 – 41; Исторические источники по истории Шугнана и Рушана // Вестник Хорогского университета. – № 3. – Хорог, 2000. – С. 114 – 119; Административное устройство Шугнана в XIX веке // Вестник Хорогского университета. – № 4. – Хорог, 2002. – С. 142 – 145; Мирзо Сангмухаммади Бадахшӣ, Мирзо Фазлалибек Сурхафсар. Таърихи Бадахшон. Баргардандагони матн аз хатти арабиасоси тоҷикӣ ба хатти кириллии тоҷикӣ Қурбонбек Элчибеков, Қудратбек Элчибеков ва Золшоҳ Ғуломов. Д., 2007.

ЭМОМОВ Исматулло Боронович (тав. 10. 04. 66, н. Муъминободи вилояти Хатлон), омӯзгори забони англисӣ ва фаронсавӣ, номзади илмҳои педагогӣ (2013), дотсент. Хатмкардаи ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ (1990), солҳои 1984-1986 дар сафи артиши шуравӣ дар Федератсияи Россия хизмат намудааст. Солҳои 1990-2002 ҳамчун муаллими забони англисии мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии рақами 18 ва 30-и н. Муъминобод фаъолият намуда, 2002-2005 ҳамчун ассисенти кафедраи забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ ва ҳамзамон ҷонишини декан оид ба тарбияи факултети забони англисӣ, 2006-2007 ва 2009-2011 ҳамчун ҷонишини декан оид ба таълими факултети забони англисӣ ва 2007-2013 ҳамчун муаллими

калони кафедраҳои забони англисӣ ва типологияи муқоисавӣ ва услубшиносӣ ва назарияи тарҷумаи ДДОТ ба номи Садриддин Айни фаъолият кардааст. Солҳои 2011-2012 ҳамчун муовини ректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ ҳамин донишгоҳ, 2012-2015 мудирӣ кафедраи услубшиносӣ ва назарияи тарҷума, 2015-2016 декани факултети забонҳои романию германию Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ва аз августи соли 2017 ҳамчун мудир ва дотсенти кафедраи забонҳои хориҷии Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат фаъолият дорад.

Муаллифи 3 китоби дарсӣ, 3 монографияи илмӣ, 10 дастури таълимӣ-методӣ ва зиёда аз 100 мақолаи илмӣ-тадқиқотӣ оид ба масоили педагогика ва методикаи таълим ва инчунин, забоншиносӣ аст.

ЭРГАШЕВ Абдуллоҷон (тав. 02. 06. 1942, н. Конибодом), биологӣ тоҷик, доктори илмҳои биологӣ (1997), профессор (2003). Соли 1964 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинободро бо ихтисоси биология ва асосҳои хоҷагии қишлоқ хатм намудааст. Солҳои 1964–1965 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат кардааст. Солҳои 1965–1975 аспирант ва ходими хурди илмӣ Институти физиология ва биофизикаи растаниҳои АИ Тоҷикистон, 1975–1981 ходими калони

илмӣ ва мудирӣ лабораторияи тадқиқотҳои аграрии Институти илмӣ-тадқиқотии зироаткорӣ Вазорати хоҷагии қишлоқи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1981–1991 ҷонишини сардори Сарраёсати илмҳои кишоварзӣ ва тарғиботи Вазорати хоҷагии қишлоқ ва Комитети давлатии агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1991–1993 ҷонишини директори генералии Иттиҳодияи илмӣ-истеҳсолии «Зироат»-и Академияи илмҳои кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Солҳои 1993–1995 ба ҳайси сардори шуъбаи рушди минтақавӣ Вазорати иқтисод ва робитаҳои байналхалқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1995–2000 Сардори шуъбаи ташкилӣ ва ҳамроҳангсозии илмҳои кишоварзии Академияи илмҳои кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2000–2003 ҷонишини директори генералии Иттиҳодияи илмӣ-истеҳсолии «Тоҷик НИИ ГиМ»-и Вазорати хоҷагии об ва мелиоратсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2003–2007 профессори кафедраи экологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор кардааст. Аз соли 2007 то ба имрӯз мудирӣ кафедраи геоэкологияи ДДОТ ба номи С. Айни мебошад. Муаллифи зиёда аз 161 корҳои илмӣ, илмию методӣ ва таълимӣ, аз он ҷумла 4 ихтироот ва 2 асар мебошад. Тадқиқотҳои илмӣ ӯ паҳлуҳои мухталифи масъалаҳои физиология ва биохимияи фотосинтез, таъсири омилҳои экологӣ ба равандҳои физиологӣ ва биохимиявии растаниҳо, таъсири омилҳои агротехникӣ ба фаъолияти физиологии растаниҳои кишоварзиро дар бар мегирад. Бо ордени «Шараф» (1999) ва

Ифтихорномаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (2000) кадрдонӣ карда шудааст.

Ас.: Влияние высоких экстремальных температур на физиолого-биохимические процессы и продуктивность хлопчатника. Д., 1977; Действие УФ радиации на физиолого-биохимические процессы у растений в условиях высокогорья. Д., 2006; Действие УФ радиации на фотохимические и ферментативные реакции фотосинтеза // Теоретические основы фотосинтетической продуктивности. М., 1972; Влияние цинковых удобрений на физиологические процессы и продуктивность хлопчатника // Агрохимия, 1980, № 1; Combining ability analysis in upland cotton (*Gossipium hirsutum* L.) // International journal of Agriculture and Biology, N8 (3) Pakistan, 2006; Площадь листьев и водный режим пшеницы в условиях водообеспечения и засухи. // Известия АН РТ, Отд. биол. и мед. наук, 2007, № 3.

ЭРГАШЕВ Ашраф Эргашевич (тав. 10. 06. 1940, д. Қаракчикуми н. Конибодом, ваф. 28. 02. 2010, ш. Душанбе), иқтисоддони тоҷик, доктори илмҳои иқтисодӣ (1990), профессор (1992). Солҳои 1958–1963 дар факултети иқтисодии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1964–1968 лаборанти калон ва ходими хурди илмии Институти иқтисодии АИ ҶШС Тоҷикистон, 1968–1970 аспиранти институти номбурда, 1970–1986

муаллими калон ва дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон, 1986–1988 докторанти кафедраи иқтисоди сиёсии Академияи илмҳои ҷамъиятии назди ҲКШ дар ш. Москва буд. Солҳои 1994–1996 ҳамчун мудири кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии Донишкадаи тичорати Тоҷикистон, 1996–2005 мудири кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон, 2005–2009 профессори кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмати Тоҷикистон, 2009–2010 мудири кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии ДДОТ ба номи С. Айнӣ кор кардааст. Оид ба масъалаҳои микро ва макроиқтисодиёт, интегратсияи агросаноатӣ, комплекси аграрию саноатӣ ва хусусиятҳои рушди он дар давраи гузариш ба муносибатҳои бозаргонӣ корҳои илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 26 китобҳои илмӣ, таълимӣ, илмию методӣ, дарсӣ ва беш аз 159 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Дар конференсияҳои мухталифи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳо баромад кардааст.

ЭРГАШЕВ Усмонӣ Хушмуродович (09. 01. 1983, н. Қубодиён), омӯзгори фанни биология, хатмкардаи факултети биологияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ (2006). Оид ба мавзӯи «Биология, экология, паҳншавӣ ва ҳифзи сангпушти Осиймиёнагӣ дар Тоҷикистон» рисолаи номзадӣ дифоъ кардааст (2021). Солҳои 2006–2016 дар вазифаи ассистент ва аз соли 2016 ба ин сӯ чун муаллими калони кафедраи мазкур

кор мекунад. Муаллифи 10 мақолаи илмӣ ва чк дастури таълимӣ. Бо Ифтихорномаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ қадр шудааст (2015).

ЭРГАШЕВА Мавлудахон (тав. 29. 03. 1950, н. Рӯдакӣ), риёзидон, номзади илмҳои физика-математика (1991), дотсент (1996). Солҳои 1966–1971 дар факултети механикаю математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил намудааст. Солҳои 1976–2001 ҳамчун муаллим, муаллими калон ва дотсенти кафедраи математикаи ҳисоббарорӣ ва васоити таълими техникии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Инчунин, дар аспирантураи донишгоҳи омӯзгорӣ таҳсил намудааст. Муаллифи 2 китоби дарсӣ,

як дастурамал ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Оид ба ҳаракатҳои даврии гидростатӣ дар нуқтаҳои вибраторсия ҷойгиршудаи масъалаи маҳдуди доиравии се ҷисм кори илмӣ бурдааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Усулҳои ҳисоббарорӣ (ҳаммуаллиф). Д., 2008; Краткий курс математики. Учебное пособие (на таджикском языке) (ҳаммуаллиф). Д., 2014.

ЭРКАЕВ Мулло (тав. 09. 05. 1910, д. Сайроби н. Бойсуни ҶШС Узбекистон, ваф. 15. 12. 1996, ш. Душанбе), муаррихи маъруфи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1964), профессор (1964), Муаллими Хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон (1964), академики Академияи педагогии ИҶШС (1967). Соли 1929 Дорулмуаллимани ш. Тошканд ва соли 1939 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст.

Солҳои 1941–1949 лектор, мудири шуъба, ҷонишини мудири шуъбаи таблиғ ва ташвиқи КМ ҲК (б) Тоҷикистон, котиби Комитети ҳизбии вилоятҳои Душанбе ва Кулоб оид ба таблиғ ва ташвиқ, 1950–1975 мудири кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин буд. Солҳои 1975–1996 ҳамчун профессори кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Муаллифи беш аз 170 китобу рисола ва мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Таълифотҳои маъсалаҳои барпо намудани ҳокимияти шуравӣ дар Тоҷикистон, таърихи ҷанги граждани дар Тоҷикистон, торумори босмачигарӣ дар Тоҷикистонро фарогиранд. Бештар аз 50 нафар олимони тоҷик зери роҳбари ӯ рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ Ҳимоя кардаанд. Бо ордени «Байрақи сурхи меҳнат», ду ордени «Нишони фахрӣ», медал ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Барпо ва мустаҳкам кардани Ҳокимияти Советӣ дар Тоҷикистон. Д., 1966; Ҷанги граждани дар Тоҷикистон. Д., 1971; Октябри Кабир ва азнавсозии сотсиалию маданияи дехот. Д., 1982; Коммунистическая организация в Таджикистане. Д., 1976; Деҳқонони колхозӣ-бинокорони ғаёли сотсиализм. Д., 1976; Таърихи ҷанги граждани дар Тоҷикистон. Д., 1984; Торумори босмачигӣ дар Тоҷикистон. Д., 1985.

ЭРКАЕВ Неъмат Эркаевич (тав. соли 1906, н. Конибодом, ваф. 1970, ш. Душанбе), муаллими педагогика, иштирокчии Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соли 1938 Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Ленинград ба номи Н. К. Крупскаяро хатм кардааст. Солҳои пеш аз Ҷанги Бузурги Ватанӣ муаллими калони Донишкадаи дусолаи муаллимтайёркунии ш. Тошкент буд. Солҳои 1941–1944 дар сафҳои артиши шуравӣ хизмат карда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Солҳои 1944–1970 ҳамчун муаллими калони кафедраи педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор карда, дар тарбия намудани ҳазорҳо мутахассисони маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон саҳми сазовори худро гузоштааст. Дар қорҳои тарбиявӣ-сиёсии донишкадаи омӯзгории пойтахт ғаёлона иштирок кардааст. Чанд муддат дар КМ Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон дар вазифаи инструктор ва мудири шӯба кор карда буд. Бо бисёр орденҳою медалҳои Иттифоқи Шуравӣ мукофотонида шудааст.

ЭШБОЕВ Аҳадкул (тав. 15. 02. 1942, д. Куктоши н. Панҷакент), иқтисоддони тоҷик, доктори илмҳои иқтисодӣ (1994), профессор. Солҳои 1964–1968 дар факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1968–2004 ҳамчун муаллим, муаллими калон, дотсент ва профессори кафедраи асосҳои назарияи иқтисодии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев кор кардааст. Муаллифи 4 асар, зиёда аз 150 мақолаҳои илмӣ ва илмию оммавӣ мебошад. Дар конференсияҳои мухталифи байналмилалӣ ва минтақавӣ (Москва, Киев, Бишкек, Тошкент, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» сарфароз карда шудааст.

Ас.: Роль личного подсобного хозяйства населения в решении продовольственной проблемы. Д., 1987; Личная собственность на современном этапе. Д., 1989; Социально-экономическая роль личного подсобного хозяйства в условиях переходной экономики. Д., 1999; Асосҳои назарияи иқтисодӣ (Китоби дарсӣ барои мактабҳои олии). Д., 2000.

ЭШНАЗАРОВ Юсуфалӣ Худобердиевич (тав.1960, ваф. 1992, н. Турсунзода), муаллими калони кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ номзади илми химия. Солҳои 1978 - 1983 донишҷӯи факултети биология-химияи Донишкадаи давлатии омӯзгории Душанбе ба номи Т.Г.Шевченко. Донишкадаро бо ихтисоси химия-биология соли 1983 хатм кардааст. Мувофиқи қарори Комиссияи имтиҳоноти давлатӣ барои кор дар кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ монандааст. Солҳои 1983-1985 ассистента кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ шуда кор кард. Соли 1985 ба аспирантура дохил шуда, дар мавзӯи «Меркуронидани арилсиклопропандои дар ҳалқаи ароматӣ ҷонишинҳои электроаксепторидошта ва баъзе реаксияҳои аддуктҳои ҳосилкардаи онҳо» тадқиқотҳои илмӣ анҷом дода, соли 1992 рисолаи номзадӣ дифоъ намуд.

Эшназаров Ю.Х. аввалин нафаре мебошад, ки дар базаи лабораторияи кафедраи химияи органикӣ ва биологӣ тадқиқотҳои илмӣ бурда, рисолаи номзади илмиро тайёр кардааст. Ин боиси он гардид, ки минбаъд дар базаи лабораторияҳои кафедра тадқиқотҳои сатҳи баланди илмӣ ба роҳ монда шуданд. Номбурда муаллифи яке аз кашфиёти муҳим мебошад. Ӯ дар қатори реаксияҳои солвоаддуктҳои арилсиклопропанҳо реаксияи навро кушодааст: трансформатсияи якзинагии 1-(2-нитрофенил)-3-хлормеркурпропан-1-ол ва формиатҳои онҳо аз таъсири кислотам сулфат ба пайвастагиҳои пештар номаълуми 2-нитроизопропиофенолҳо, ки кашфиёт бо патенти Федератсияи Россия тасдиқ гардидааст.

Ас. Влияние природы растворителя и соли ртути на скорости меркурирования арилсиклопропанов. Молодёжная конференция по синтетическим и природным физиологически активным соединениям // Тез. док. -Ереван, 1986. (хаммуаллифӣ); Меркурирование арилсиклопропанов с электрорноакцепторными заместителями в ароматическом ядре // Орг. химии. -1988.-т. 24, № 4. (хамуаллифӣ); О новых реакциях ртути содержащих аддуктов арилсиклопропанов // Металлоорган. Химия.-1989. - т.2. №6. Пат. 4939597/04 (044572) СССР, МКИ5 C07C 207/00, 207/04; Способ получения 2-нитроизоацилбензолов. -МГУ им. М.В. Ломоносова, химический фак-т, 24.12.1991. (хамуаллифӣ).

ЭШОНЧОНОВ Абдулғанӣ (тав. 15. 08. 1911, ш. Панҷакент, ваф. 13. 10. 1984, ш. Панҷакент), забоншиноси тоҷик, номзади илми филология (1959), дотсент (1964). Соли 1930 Донишкадаи (тоҷикии) омӯзгории ш. Тошкентро хатм карда, то соли 1933 дар вилояти Фарм ба ҳайси муаллими синфҳои ибтидоӣ кор кардааст. Солҳои 1934–1940 дар Донишгоҳи давлатии ба номи А. А. Жданови ш. Ленинград таҳсил намуда, онро бо гирифтани ихтисоси филолог-эроншинос хатм

намудааст. Солҳои 1940–1942 муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1942–1946 дар сафҳои

артиши шуравӣ хизмат намуда, дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ иштирок намудааст. Соли 1946 аввал дар омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Панҷакент ва аз августи ҳамон сол то охири ҳаёташ дар Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко фаъолият намудааст. Ӯ методист ва таи чандин сол яке аз муаллифони китоби дарсии хониш ва забони тоҷикӣ барои синфҳои ибтидоӣ буд. Оид ба хабарҳои номӣ дар забони адабии ҳозираи тоҷик ва дигар масъалаҳои забоншиносӣ кори илмӣ бурдааст. Муаллифи зиёда аз 70 таълифоти илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Бо роҳбарии бевоситааш 4 нафар рисолаи номзадӣ дифоъ намудаанд. Солиёни дароз дар ҳайати таҳририяи маҷаллаи «Мактаби советӣ» кор кардааст. Барои хизматҳои шоёнаш дар рушди нумӯи забоншиносӣ, методикаи таълими забони тоҷикӣ ва тайёр намудани кадрҳои омӯзгориву олимони ҷавон бо нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон», медали «Барои меҳнати шоён» ва бо унвони фахрии «Муаллими хизматнишондодаи мактабҳои Тоҷикистон» мукофотонида шудааст. Баҳри абадӣ пос доштани хотираҳои неки устод А. Эшонҷонов бо қарори Шурои олимони донишгоҳи омӯзгорӣ кабинети методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик ба номи ӯ гузошта шудааст.

Ас.: Баъзе масъалаҳои методикаи таълими забони модарӣ дар мактабҳои ибтидоӣ, Сталинобод, 1958; Хабарҳои номӣ ва тарзи ифодашавии онҳо. Д., 1969; Хусусиятҳои грамматикӣ ва услубии ҷумлаҳои мураккаби пайвасти ҷида // Мактаби советӣ, 1971, №4.

Ю

ЮЛДОШЕВА Мавҷуда Раҳматовна (тав. 08. 12. 1952, ш. Душанбе), фарҳангшиноси тоҷик, доктори илмҳои педагогӣ (1994), профессор (1996), академики Академияи илмҳои иҷтимоӣ ва педагогии Россия (2000). Соли 1978 Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзодаро хатм кардааст. Солҳои 1978–1980 муаллими кафедраи фортепианои махсуси Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон, 1980–1984 аспиранти кафедраи педагогика, 1984–1986 муаллими шуъбаи мусиқӣ, 1986–1989 мудири кафедраи тарбияи мусиқӣ, 1990–1996 декани факултети мусиқӣ ва педагогии Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Қўраев, 1996–1998 профессори кафедраи фанҳои психологию педагогӣ ва фарҳангшиносии Донишгоҳи Россия–Тоҷикистон (Славянӣ) буд. Аз соли 1998 вазифаи мудири кафедраи фанҳои психологию педагогӣ ва фарҳангшиносии донишгоҳи номбурдаро ба уҳда дошт. Муаллифи зиёда аз 90 корҳои илмӣ, илмию оммавӣ ва методӣ оид ба назарияи ва таърихи ташаккул ва инкишофи низоми таълим ва тарбияи мусиқӣ дар Тоҷикистон, рушди фарҳанги муосир, асосҳои методологии рушди маълумоти гуманитарӣ, фарҳангшиносӣ ҳамчун илм ва фанни таълимӣ, муколамаи фарҳангии ҷаҳони муосир мебошад. Тахти роҳбарияш якчанд нафар аспирантон рисолаҳои номзадии худро дифоъ намудаанд. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2003) ва ифтихорномаҳо кадр карда шудааст.

Ас.: Музыкальное образование в Таджикистане. Ч. 1. Методология и истоки. Д., 1993; Музыкальное образование в Таджикистане. Ч. 2. Д., 1993; Тенденции и пути модернизации системы музыкального воспитания в Таджикистане. Д., 1995; Музыкально-художественная культура таджиков. Д., 1999.

ЮНУСОВА Бароҳат (тав. 1939, н. Ғонҷӣ), педагог, номзоди илмҳои педагогӣ (1988). Солҳои 1956–1961 дар факултети физика-математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил намудааст. Солҳои 1961–1967 муаллими математикаи мактаби миёнаи зодгоҳаш, 1967–1968 методисти кабинети методии Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон, 1968–1973 ассистент ва муаллими калони кафедраи методикаи таълими математика, 1973–1976 аспиранти кафедраи номбурда дар донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Оид ба омилҳои рушди тадқиқотҳои методӣ дар Тоҷикистони солҳои 1924–1954 ва дигар масъалаҳои муҳими методикаи таълими математика корҳои илмӣ анҷом додааст. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

ЮНУСОВА Нафиса Муродовна (тав. 1948, н. Восеъ), педагог, доктори илмҳои педагогӣ, профессор. Соли 1974 факултети педагогикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1976–2004 ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи равоншиносии ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 2004–2009 ҳамчун мудирӣ кафедраи равоншиносии донишгоҳи омӯзгорӣ кор кардааст. Ҳамзамон солҳои

2001–2006 муовини ректори донишгоҳи омӯзгорӣ оид ба муносибатҳои байналхалқӣ буд. Муаллифи ду дастури таълимӣ ва зиёда аз 60 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ аст. Оид ба тарбияи бошууронои донишҷӯён, қобилиятҳои равонии томактабии дар оилаҳои дузабона, масъалаҳои дузабонӣ дар боғчаҳои миллӣ корҳои илмӣ бурдааст. Дар як қатор конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ бо маърузаҳо баромад кардааст. Дар таҳияи дастур ва китобҳои зиёд аз психологияи саҳм гузошта, дар ҳамдастӣ китоби дарсии «Дастури психологияи амалӣ»-ро омода кардааст. Бо ташаббуси профессор Юнусова Н. Шурои диссертатсионӣ дар Тоҷикистон ташкил гардид. Бо нишони сарисинагии «Аълочии маорифи Тоҷикистон» (2003) кадрдонӣ карда шудааст.

Ас.: Хусусиятҳои дарс дар синфҳои ибтидоӣ. Д., 1998; Дастури психологияи амалӣ. Д., 2004; Баъзе масъалаҳои тарбияи бошууронои донишҷӯён. Д., 1976; Қобилиятҳои психологияи томактабии дар оилаҳои дузабонаи тоҷик. Д., 1982; Масъалаи дузабонӣ дар боғчаҳои миллӣ. Д., 1987; Истифодаи элементҳои ҳамгиро дар синфҳои ибтидоӣ. Д., 1999.

ЮСУПОВ Ҳалим Содикович (тав. 10. 01. 1949, д. Хирманаки н. Ҳисор), педагог, номзади илмҳои педагогӣ (2009). Солҳои 1965–1969 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории н. Ҳисор таҳсил намудааст. Соли 1969 муаллими синфҳои ибтидоии мактаби миёнаи №29 н. Ҳисор, 1969–1971 хидмати артиши шуравӣ, 1971 муаллими синфҳои ибтидоии мактаби номбурда, 1972–1977 донишҷӯи факултети математикаи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г.

Шевченко, 1977–1978 муаллими математикаи мактаби миёнаи №35 н. Ҳисор, 1978–1987 муҳаррир ва ходими адабии редакцияи маҷаллаи «Мактаби советӣ» (имрӯза «Маърифат»), 1987–1988 муаллими математикаи мактаби миёнаи № 25 н. Ҳисор буд. Аз соли 1988 ҳамчун ассистенти кафедраи методикаи таълими математика, аз соли 1994 ба ҳайси муаллими калони кафедраи номбурдаи ДДОТ ба номи С. Айнӣ фаъолият дорад. Оид ба тайёрии методи донишҷӯёни мактабҳои олии омӯзгорӣ дар гузаронидани корҳои беруназдарсӣ аз фанни математика дар мактаб кори илмӣ анҷом дода, муаллифи 40 мақолаю фишурдаҳои илмию методӣ ва дастурҳои методӣ мебошад.

Ас.: Корҳои беруназдари аз математика (Воситаи таълими барои донишҷӯён, ҳаммуаллиф). Д., 2010; Основные научно-методические принципы подготовки студентов педвуза к проведению внеурочной работы по математике в школе (ҳаммуаллиф) // Известия АН РТ, Серия гуманитарних наук. Д., 2009, № 2.

ЮСУПОВ Шохин Раҳимбердиевич (тав. 9. 08. 1990 д. Угук, ҷамоати деҳоти Ваҳдат, ноҳияи Ғонҷӣ), филолог, номзади илмҳои филология (2021). Солҳои 2008-2012 (бакалавр), 2012-2014 (магистратура) дар факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Ғафуров таҳсил кардааст. Аз соли 2012 то 2015 ба вазифаи омӯзгори фанни забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 19-и н. Бобоҷон Ғафуров фаъолият намудааст. Ҳамчунин, баъд аз хатми магистратура солҳои 2014-2015 ба ҳайси ассистент дар кафедраи забони тоҷикии факултети филологияи тоҷики ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров фаъолият бурдааст. Солҳои 2015-2018 таҳсил дар докторантура (Phd)-и Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. Дар мавзӯи «Хусусиятҳои морфологияи «Ҷомеъ-ут-таворих»-и Рашидуддин Фазлуллоҳи Ҳамадонӣ» рисолаи илмӣ дифоъ кардааст (2021). Аз соли 2017 ба ҳайси ассистенти кафедраи назария ва амалияи забоншиносии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият менамояд.

ЮСУПОВА Майрам Авазовна (тав. 01. 05. 1937, ш. Душанбе), забоншинос, номзади илми филология (1972). Солҳои 1954–1959 дар шуъбаи филологияи тоҷики факултети таъриху филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1959–1961 лаборант ва ходими хурди илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АИ ҶТ, 1961–1964 аспирант, 1964–1975 ходими хурди илмии шуъбаи луғатнигорӣ ва луғатшиносии институти номбурда буд. Аз соли 1975 то ба имрӯз ҳамчун ассистент, муаллими калон, дотсенти кафедраи тарбияи томактабии ДДОТ ба номи С. Айни фаъолият дорад. Соли 1987 коромӯзи факултети тарбияи томактабии Донишгоҳи омӯзгории ба номи В. И. Ленини ш. Москва буд. Оид ба фразеологияи романи «Дохунда»-и С. Айни, масъалаҳои инкишофи нутқи кӯдакон ва фарҳангнигорӣ тадқиқоти илмӣ бурдааст. Дар таҳия ва тартиб додани «Фарҳанги забони тоҷикӣ» (Ҷилдҳои 1 ва 2, М., 1969), «Фарҳанги ибораҳои рехта» (М. Фозилов, Д., ҷ. 1, 1963, ҷ. 2, 1964) саҳмгузор аст. Яке аз мураббони «Луғатномаи осори С. Айни» (1977) мебошад. Муаллифи зиёда аз 20 корҳои илмӣ, аз ҷумла мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ аст. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи Тоҷикистон» (2005) кадрдонӣ шудааст.

Ас.: Синонимҳои фразеологӣ романи «Дохунда» // Армуғони олимони ҷавон (Маҷмуаи мақолаҳо). Д., 1967, №1; Инкишофи нутқи кӯдакон дар гурӯҳи миёнаи боғчаи бачагон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2000, №7; Фолклори хурд – воситаи инкишофи нутқи кӯдакон // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Д., 2003, №7.

ЮСУПОВА Муқаддасхон Сабуровна (тав. 20. 10. 1942, ваф. 20. 09. 2020 ш. Душанбе), дефектолог-логопед. Солҳои 1958-1961 таҳсил дар омӯзишгоҳи педагогӣ ба номи Н. К. Крупская, 1961-1966 донишҷӯи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Москва, ихтисоси дефектолог-логопед, 1966 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко (ҳоло ДДОТ ба номи Садриддин Айни) аввал дар факултети педагогика минбаъд дар факултети психология аз фанни асосҳои дефектология ва логопедия таълим додааст. Номбурда муаллифи якчанд мақолаю дастурҳои оид ба инкишофи дурусти нутқи кӯдакон, пешгири кардани нуқсонҳои гуногуни нутқии кӯдакон мебошад.

Беш аз 50 сол ба мураббӣ ва, волидон оид ба бартараф намудани нуқсонҳои нутқи кӯдакон маслиҳатҳо дода, оид ба ин масъала бо онҳо ҳамкориҳои доимӣ кардааст. Дар тайёр намудани мураббӣ ва мутахассисони соҳаи дефектология саҳми муайян гузоштааст. Хизматҳои ӯ бо нишони сарисинаги «Аълочии маорифи Тоҷикистон» ва ифтихорномаҳои маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон қадр карда шудааст.

ЮСУПОВА Сурайё Абдумачидовна (05.08.1988, ш. Душанбе), муаллими забони тоҷикӣ, солҳои 2005-2010 дар ДМТ таҳсил намуда, аз соли 2009 то 2012 дар МТМУ №25, н. Сино ба ҳайси омӯзгори фанни забон ва адабиёт, соли 2012 то 2015 сармутахассиси бахши идоракунии сифати таҳсилоти ДДОТ ба номи С.Айни ва аз соли 2015 то 2019 ассистенти кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айни будааст. Аз соли 2020 то 2021 дар МТҒ «Донишқадаи тиббӣ-ичтимоии Тоҷикистон» ба ҳайси мудири кафедраи забонҳо фаъолият карда, аз соли 2021 муаллими калони кафедраи умумидонишгоҳии забони тоҷикии ДДОТ ба номи С. Айни мебошад.

Рисолаи номзадиро соли 2019 дар мавзӯи «Таҳқиқи луғавӣ-семантикӣ ва сохтори воҳидҳои луғавии марбут ба наботот дар шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ» бо роҳбарии д.и.ф., узви вобастаи АМИТ, профессор Раҳматуллозода Саҳидод Ҳимоя намудааст. Номбурда монография, дастури таълимӣ ва чандин мақолаҳо chop кардааст, ки дар пешбурди кори забон муассир мебошанд.

Ас.: Таҳқиқи луғавӣ-семантикӣ ва сохтори воҳидҳои луғавии марбут ба наботот дар шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ (монография, 2020); Истилоҳоти марбут ба дарахтони мевадор дар шеваи ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ //Паёми ДДОТ ба номи

С. Айнӣ, 2015; Нақши калимаҳои сода дар ташаккули воҳидҳои луғавии марбут ба наботот // Паёми ДМТ, 2017, Нақши пасванди –й//–гӣ дар ташаккули воҳидҳои луғавии марбут ба наботот // Суханшиносӣ №4, 2018; Нақши пасванди -ак дар ташаккули калимаву истилоҳоти марбут ба воҳидҳои луғавии соҳаи наботот // Паёми ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2019; Гурӯҳҳои мавзӯии навҳои ғалладона дар шеваи ҷанубӣ ва ҷануби-шарқӣ // Суханшиносӣ № 3, 2015; Калимаҳои содаи марбут ба воҳидҳои луғавии растаниҳои бемева // Суханшиносӣ № 4, 2016; Воҳидҳои луғавии марбут ба асомии анвои ангур дар шеваи ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ // Масъалаҳои мубрами забон ва адабии форсии тоҷикӣ // Мачмуи мақолати Конференсияи илмӣ байналмиллалӣ ба шарофати 25-солагии Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. –Д., 2016; Нақши пасвандҳо дар ташаккули воҳидҳои луғавии марбут ба наботот // Паёми ДДОТ ба номи С.Айнӣ №6 (89), 2020; Васлшавии калимаҳо омили ташаккули воҳидҳои луғавии марбут ба наботот // Паёми ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2022; Растаниҳои шифобахш // Паёми ДДОТ ба номи С. Айнӣ, 2021.

ЮСУФБЕКОВ Рустамбек (тав. 31. 12. 1923, д. Рини н. Ишкошим, ваф. 2006, ш. Душанбе), иқтисоддони тоҷик, ходими давлатию ҷамъиятӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ (1971), профессор (1973), узви вобастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (1966), Ходими хизматнишондодаи илми Ҷумҳурии Тоҷикистон (1983). Солҳои 1946–1950 дар Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко таҳсил кардааст. Солҳои 1940–1947 муаллим

ва мудирӣ шӯбаи Комитети ҳизби коммунисти н. Ишкошим, 1951–1954 аспиранти Академияи илмҳои ҷамъиятшиносии назди КМ ҲКИШ, 1954–1956 муаллими иқтисоди сиёсии мактаби ҳизбии назди КМ ҲК Тоҷикистон, 1956–1959 мудирӣ кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1959–1960 ҷонишини якуми мудирӣ шӯбаи табиғот ва ташвиқоти КМ ҲК Тоҷикистон, 1960–1963 мудирӣ шӯбаи илм, мактабҳои олии ва миёнаи КМ ҲК Тоҷикистон, 1963–1974 вазири маорифи халқи ҶШС Тоҷикистон, 1974–1984 ҷонишини раиси Шурои Вазирони ҶШС Тоҷикистон буд. Яқчанд сол дар кафедраи назарияи иқтисодии Донишқадаи давлатии омӯзгорӣ ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко кор кардааст. Солҳои 1989–2006 ҳамчун профессори кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон фаъолият намудааст. Депутати Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон (даъватҳои 6, 10) буд. Муаллифи зиёда аз 200 асару мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои таълимӣ мебошад. Бо роҳбарии ӯ зиёда аз 30 нафар рисолаҳои номзадӣ доктории худро химоя намудаанд. Бо орденҳои «Нишони фахрӣ», «Байрақи Сурхи Меҳнат», медалҳо ва ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

Ас.: Проблемаҳои иқтисодии тақмили маорифи халқ. Д., 1971; Тоҷикистон дар оилаи ягонаи иттиҳоди шуравӣ. Д., 1984.

Я

ЯВОРСКАЯ Лариса Ивановна (тав. 28. 01. 1938, ш. Монастиршинаи вилояти Смоленкии РСФСР), муаррих, номзади илмҳои таърих (1975), дотсент (1980). Соли 1962 факултети забону адабиёти руси Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1962–1965 муаллими фанни забони русии мактаби миёнаи №17 ш. Душанбе, 1965–1978 мудири бахши аспирантура, ҳамзамон солҳои 1975–1979 муаллими калон, дотсенти кафедраи таърихи ХКИШ, 1979–1981 муовини ректор оид ба шӯбаи шабона, 1985–1996 муовини ректор оид ба шӯбаи рӯзонаю ғоибона дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1996–2002 ҳамчун дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики донишгоҳи омӯзгорӣ фаъолият кардааст. Айни замон дар Федератсияи Россия сукунат дорад. Муаллифи чор дастури таълимӣ ва 20 мақолаҳои илмӣ аст, ки дар онҳо масъалаҳои инкишофи илми ҷамъиятшиносӣ ва нақши он дар тарбияи коммунистии ҷавонони донишҷӯ баррасӣ шудаанд. Дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва умумииттифоқӣ (Ленинград, Минск, Душанбе) бо маърузаҳо баромад кардааст. Бо унвони «Корманди шоистаи Тоҷикистон», медали «Барои меҳнати шоён» ба ифтихори 100 солагии зодрӯзи В. И. Ленин, нишонҳои сарисинагии «Аълочии маорифи халқи ИҶШС», «Аълочии маорифи Тоҷикистон», ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати маълумоти олии ва миёнаи махсуси ИҶШС ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон кадр карда шудааст.

Ас.: Роль общественных наук в строительстве коммунизма // Мактаби Советӣ. Д., 1970, №12.

ЯДГАРОВА Гулбахор Ашуровна (тав. 6. 08. 1963, ш. Конибодом), номзади илмҳои кишоварзӣ (2000). Соли 1983 пас аз хатми Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Конибодом ба Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко дохил шуда, соли 1988 онро бо ихтисоси география-биология хатм кардааст. Фаъолияти меҳнати худро аз соли 1988 дар кафедраи методикаи таълими табиатшиносии донишкадаи номбурда оғоз кардааст. Аз соли 1988 то ба имрӯз ҳамчун ассистент, муаллими калони кафедраи методикаи таълими табиатшиносӣ ва методикаи таълими географияи ДДОТ ба номи С. Айни кор мекунад. Оид ба масъалаҳои паҳншавӣ ва ҳифзи зироатҳои кишоварзӣ, инчунин, тарбияи экологии хонандагон кори илмӣ

бурдааст. Муаллифи зиёда аз 40 таълифоти илмӣ, илмию методӣ, аз чумла мақолаҳо ва дастурҳои методӣ мебошад.

Ас.: Тарбияи экологии хонандагон (дастури методӣ). Д., 2004; Вертикальная зональность растениеводства в Гиссаре-Дарвозском регионах Таджикистана. Д., 2009.

ЯКОВЕНКО Лидия Ивановна (тав. 1923, ш. Лабинксии вилояти Краснодари РСФСР, ваф. 1. 12. 1986, ш. Душанбе), муаррихи тоҷик, доктори илмҳои таърих (1979), профессор (1981). Соли 1944 факултети таърихи Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченкоро хатм кардааст. Солҳои 1941–1945 муаллими фанни таърихи мактаби миёнаи №1 ш. Ленинобод, 1945–1951 муаллими таърихи РУЭ-№13 ш. Ростови соҳили Дон, 1951–1956 муаллими калони кафедраи таърих, 1956–1960

дотсенти кафедраи марксизм-ленинизм, 1960–1986 дотсент ва профессори кафедраи таърихи ҲКИШ-и Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Муаллифи 2 асар ва зиёда аз 30 мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ мебошад. Оид ба қарорҳои ҳизби коммунистӣ чиҳати масъалаҳои озукаворӣ дар солҳои сохтмони сотсиализм кори илмӣ бурдааст. Бо унвони «Муаллими хизматнишондодаи мактаби ҶШС Тоҷикистон» (1958), нишони сарисинагии «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1958) ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: В. И. Ленин. Создатель революционной партии нового типа. Д., 1980; X съезд РКП (б) и осуществление его решений в Средней Азии. Д., 1981; Роль партийной и общественных организаций института в формировании личности студента. Д., 1981; Решение Коммунистической партией продовольственной проблемы в годы строительства социализма (На материалах Средней Азии). Д., 1982; Компартия Таджикистана во главе трудового подъема масс за освоение новых земель и дальнейшее развитие сельского хозяйства в республике. Д., 1985.

ЯМОҚОВ Эргаш Ямоқович (тав. 1. 01. 1930, д. Бешкенти н. Шахритус, ваф. 5. 08. 2004, ш. Душанбе), иқтисоддони тоҷик, номзоди илмҳои иқтисод (1968), профессор (1990), Ходими хизматнишондодаи илми Чумхурии Тоҷикистон. Солҳои 1949–1953 дар Омӯзишгоҳи омӯзгории ш. Курғонтеппа, 1953–1958 дар факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин таҳсил кардааст. Солҳои 1958–1964 дар кафедраи иқтисоди сиёсии донишгоҳи номбурда ба сифати муаллим

кор кардааст. Солҳои 1964–1966 дар аспирантураи Донишгоҳи ш. Ленинград таҳсил кардааст. Солҳои 1967–1975 дотсенти кафедраи иқтисоди сиёсии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин, 1976–1980 мудири кафедраи иқтисоди сиёсии Донишкадаи политехникии Тоҷикистон, 1980–1990 муовини ректори Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко оид ба таълим, 1991–1995 ректори ДДОТ ба номи Қ. Ҷӯраев буд. Солҳои 1995–1997 ба ҳайси мудири кафедраи ҳуқуқи донишгоҳи омӯзгорӣ, 1997–

2004 профессори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 50 асари илмӣ ва илмию методӣ мебошад. Оид ба сиёсати иқтисодии ҳизби коммунистӣ дар соҳаи хоҷагии қишлоқ, нақши марказонидани истеҳсолот дар баланд бардоштани маҳсулоти колхозҳо кори илмӣ бурдааст. Бо унвони «Ходими хизматнишондодаи илму техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон», медали «40-солагии ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ» (1985), нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон» ва ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон сарфароз карда шудааст.

Ас.: К единой коммунистической собственности. Д., 1962; Марксизм-ленинизм о концентрации сельскохозяйственного производства. Д., 1965; Вопрос концентрации колхозного производства. Д., 1966; Вопросы концентрации колхозного производства. Д., 1969; Концентрация колхозного производства и повышение его эффективности. Д., 1975.

ЯРОШЕВСКИЙ Михаил Григоревич (тав. 22. 10. 1915, ш. Херсони ҶШС Украина, ваф. 22. 03. 2002, ш. Москва), равоншиноси маъруф, доктори илмҳои равоншиносӣ, профессор. Фаъолияти илмӣ ва омӯзгории худро пас аз хатми Донишгоҳи давлатии ш. Москва ба номи М. В. Ломоносов дар кафедраи равоншиносии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко оғоз кардааст. Ӯ яке аз аввалин мудирони кафедраи равоншиносии донишкадаи омӯзгории пойтахт буд.

Солҳои зиёд дар кафедраи педагогика ва психологияи Донишкадаи омӯзгории ш. Кулоб кор карда, дар тарбия ва ба камол расонидани мутахассисон саҳми босазо гузоштааст. Ҳамзамон, дар ин давраҳо дар озмоишгоҳи равоншиносии таҷрибавии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин кор кардааст. Аз ибтидои фаъолияташ ба тадқиқи масъалаҳои назария ва таърихи равоншиносӣ ва равоншиносии иҷтимоӣ машғул буд. Пас аз ба Федератсияи Россия баргаштан солҳои зиёд дар вазифаи директори Институти таърихи табиатшиносӣ ва техникаи АИ Федератсияи Россия дар ш. Москва кор кардааст. Муаллифи асарҳои «Проблеми детерминизма в психофизиологии XIX в» (1961), «История психологии» (1966), «Проблема научного творчества в современной психологии» (1971), «Сеченов и мировая психологическая мысль» (1981) ва ғ. мебошад.

ЯХЯЕВА Мунавара Исаковна (тав. 20. 09. 1922, ш. Қўқанди ҶШС Узбекистон, ваф. маълум нест), муаллими фанни география, дотсент (1978). Соли 1938 Техникуми омӯзгории ш. Сталинободро хатм кардааст. Солҳои 1938–1953 муаллими синфҳои ибтидоии мактаби миёна буд. Солҳои 1953–1957 дар шӯъбаи биологияи Донишкадаи занонаи ш. Сталинобод таҳсил намудааст. Солҳои 1957–1978 муаллими калон, 1978–1996 дотсенти кафедраи методикаи таълими географияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи К. Ҷӯраев буд. Солҳои 1983–1986 ҳамчун мудир кафедраи номбурда кор кардааст. Муаллифи зиёда аз 30 номгӯи корҳои илмӣ буд. Бо нишони сарисинагии «Аълоҷии маорифи

Тоҷикистон» (1967), ифтихорномаҳои Президиуми Шурои Олӣ ва Вазорати маорифи ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.

ЯХЁЕВ Мирмахмуд Мирисоқович (тав. 23. 12. 1926, ш. Уротеппа), таърихшинос, номзади илмҳои таърих (1956), дотсент (1958). Соли 1950 факултети таърихи Донишгоҳи давлатии Осиёи Миёнаро (ш. Тошкент) хатм намудааст. Солҳои 1950–1953 муаллими Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Сталинобод ба номи Т. Г. Шевченко, 1953–1956 аспиранти Институти таърихи АИ ИҶШС, 1956–1957 муаллими мактаби хизбии ҷумҳуриявии назди КМ ҲК Тоҷикистон, 1958–1961 дотсенти кафедраи таърихи ҲКИШ-

и донишкадаи омӯзгории пойтахт, 1961–1969 сардори раёсати мактабҳои олӣ ва миёнаи махсуси Вазорати маорифи Тоҷикистон, 1969–1974 мудирӣ кафедраи коммунизми илмӣ донишкадаи омӯзгории пойтахт буд. Аз соли 1974 то ба имрӯз дотсенти кафедраи сиёсатшиносии ДДОТ ба номи С. Айнӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 15 китоб ва 30 мақолаҳои илмӣ ва илмию методӣ мебошад, ки дар онҳо масъалаҳои низоми сиёсӣ, иҷтимоӣ ва маданияи ҷомеаҳо баррасӣ кардааст. Дар симпозиуму конференсияҳои илмӣ ҷумҳуриявӣ, умумииттифоқӣ ва байналхалқӣ (шаҳрҳои Москва, Ленинград, Рига, Киев, Тошкент, Душанбе, Ереван, Тбилисӣ, Ашқобод) бо маърузаҳои илмӣ баромад кардааст. Бо медали «Барои меҳнати шоён» ба ифтихори 100 солагии содрӯзи В. И. Ленин ва нишони «Аълочии маорифи халқи Тоҷикистон» (1965) қадр карда шудааст.

Ас.: Инкишофи маорифи халқ дар ҶШС Тоҷикистон (бо забони форсӣ). Д., 1965; Таърихи ҶШС Тоҷикистон. Д., 1965; Рушди маълумоти олӣ ва миёнаи махсус дар Тоҷикистон. Инкишофи маорифи халқ дар ҶШС Тоҷикистон. Д., 1967; Ғалабаи нақшаи ленинии кооперативӣ дар Тоҷикистон. Д., 1968; Таърихи ҶШС Тоҷикистон (Китоби дарсӣ барои синфи 10). Д., 1973; Таърихи ҶШС Тоҷикистон. Нашри 4. Д., 1982; Таърихи ҶШС Тоҷикистон. Нашри 5. Д., 1986.

ЯШЕНКО Лилия Андреевна (тав. 19. 11. 1928, вил. Брянский РСФСР), забоншинос, номзади илми филология (1967). Соли 1954 шӯбаи немисии факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Москва ба дипломи сурх хатм кардааст. Солҳои 1954–1968 муаллими калони забони немисии факултети забонҳои хориҷии Донишкадаи давлатии омӯзгории ш. Душанбе ба номи Т. Г. Шевченко буд. Солҳои 1963–1966 дар аспирантураи Донишкадаи давлатии

омӯзгории забонҳои хориҷии ш. Москва таҳсил намудааст. Дар давоми фаъолияти омӯзгориаш дар донишкадаи омӯзгории пойтахт дар тарбияи ҳазорҳо мутахассисон саҳм гузоштааст. Бо ифтихорномаи Президиуми Шурои Олии ҶШС Тоҷикистон мукофотонида шудааст.